PONTIFICIA UNIVERSITAS GREGORIANA

FELIX M. CAPPELLO S. I.
Prof. in Pontificia Universitate Gregoriana

TRACTATUS CANONICO - MORALIS
DE SACRAMENTIS

Vol. I.

De sacramentis in genere, de Baptismo, Confirmatione et Eucharistia.

Accedit Appendix

De iure Ecclesiae Orientalis.

Editio sexta emendata et aucta.

TAURINI MARIETTI ROMAE
1953

IMPRIMI POTEST

Emmanuel Porta S. I., *Praep. Prov. Romanae.*

Imprimatur.

Casali, die 25 Octobris 1952.

Can. L. ODDONE, *Vic. Gen.*

Praefatio sextae editionis.

In hac sexta editione adornanda maximam navavi operam, ut quae ad ius canonicum et theologiam moralem spectant quam accuratissime exponerem. Auctores qui post Codicem editum scripserunt summa diligentia legi eorumque sententias sedulo examinavi. Dicendi perspicuitati pro viribus consului. Complura opportune addenda existimavi, ut amplior et accuratior fieret doctrinae expositio. In pluribus quaestionibus, re maturius perpensa, recedendum duxi ab opinione antea proposita atque mitiorem sententiam secutus sum. Omnia et singula quae a Sede Apostolica decreta ac lata sunt, studiose collegi eaque fideliter retuli.

Faxit Deus ut haec nova editio aucta et emendata in animarum salutem cedat, in utilitatem praesertim eorum qui divinis ministeriis mancipantur.

F. M. CAPPELLO S. I.

INDEX

Pag.

Praefatio sextae Editionis v
Introductio 1

LIBER PRIMUS

DE SACRAMENTIS IN GENERE

CAPUT I.

De natura sacramentorum.

Art. I. — *De notione, effectu et distinctione sacramentorum* 3
Art. II. — *De materia et forma* 12
Art. III. — *De sacramentorum iteratione* 23
Art. IV. — *An in sacramentis ministrandis et suscipiendis liceat sequi opinionem probabilem* 24

CAPUT II.

De ministro sacramentorum.

Art. I. — *De ministro in se considerato* 32
Art. II. — *De iis quae requiruntur in ministro ad validam sacramentorum administrationem* 34
Art. III. — *De requisitis ad sacramenta licite conficienda et ministranda* . 43
Art. IV. — *De obligatione sacramenta ministrandi* 48
Art. V. — *De sacramentis denegandis* 52
Art. VI. — *De sacramentorum simulatione et dissimulatione* 59

CAPUT III.

De subiecto sacramentorum.

Art. I. — *De valida sacramentorum receptione* 62
Art. II. — *De licita sacramentorum susceptione* 67
Art. III. — *An minister aliquid percipere possit pro sacramentorum administratione* 71

CAPUT IV.

De sacramentalibus.

Pag.
Art. I. — *De natura sacramentalium* 74
Art. II. — *De ministro sacramentalium* 78
Art. III. — *De benedictione, consecratione et exorcismis in specie* . . 82
Art. IV. — *De effectibus sacramentalium* 84
Art. V. — *De sacramentalium subiecto, ritibus et usu* 90
Art. VI. — *De cessatione potestatis circa sacramentalia eorumque effectuum* 92

LIBER II.

DE BAPTISMO

CAPUT I.

De natura Baptismi.

Art. I. — *De notione ac divisione Baptismi* 95
Art. II. — *De necessitate et effectibus Baptismi* 98
Art. III. — *De materia remota Baptismi* 103
Art. IV. — *De materia proxima Baptismi* 106
Art. V. — *De forma Baptismi* 108

CAPUT II.

De ministro et subiecto Baptismi.

Art. I. — *De ministro Baptismi* 114
Art. II. — *De subiecto Baptismi* 120
Art. III. — *De baptizandis sub conditione, et speciatim de haereticis conversis* 143

CAPUT III.

De ritibus et caeremoniis Baptismi, de patrinis, de loco ac tempore.

Art. I. — *De ritibus et caeremoniis Baptismi* 146
Art. II. — *De patrinis* 154
Art. III. — *De tempore et loco Baptismi conferendi* 159
Art. IV. — *De collati Baptismi adnotatione, probatione, testimonio Baptismi, de taxa ac de mutatione facienda in libro baptizatorum* 161

LIBER III.

DE CONFIRMATIONE

CAPUT I.

De natura Confirmationis.

Pag.
Art. I. — *De notione et effectibus Confirmationis* 165
Art. II. — *De materia et forma Confirmationis* 167

CAPUT II.

De ministro et subiecto Confirmationis.

Art. I. — *De ministro Confirmationis* 175
Art. II. — *De subiecto Confirmationis* 185

CAPUT III.

De ritibus et caeremoniis, patrinis, loco ac tempore etc. Confirmationis.

Art. I. — *De ritibus et caeremoniis Confirmationis* 192
Art. II. — *De patrinis* 193
Art. III. — *De tempore et loco Confirmationis conferendae* 196
Art. IV. — *De collatae Confirmationis adnotatione, probatione ac testimonio* 197

LIBER IV.

DE EUCHARISTIA

PARS I.

De SS. Eucharistia prout est sacramentum.

CAPUT I.

De natura et effectibus Eucharistiae.

Art. I. — *De natura SS. Eucharistiae* 200
Art. II. — *De effectibus Eucharistiae* 212

CAPUT II.

De materia et forma Eucharistiae.

Pag.
Art. I. — *De materia remota in genere* 220
Art. II. — *De materia remota in specie* 225
Art. III. — *De materia proxima Eucharistiae* 248
Art. IV. — *De forma Eucharistiae* 255

CAPUT III.

De Eucharistiae ministro.

Art. I. — *De ministro consecrationis* 258
Art. II. — *De ministro Eucharistiae ministrandae* 262

CAPUT IV.

De custodia sanctissimae Eucharistiae.

Art. I. — *De usu Eucharistiae asservandae in genere* 275
Art. II. — *De custodia sanctissimae Eucharistiae in ecclesiis* 280
Art. III. — *De altari ubi asservatur sanctissima Eucharistia ac de modo eam custodiendi* 293
Art. IV. — *De expositione SS. Sacramenti* 317

CAPUT V.

De sanctissima Communione.

Art. I. — *De Communione in genere* 323
Art. II. — *De tempore et loco quo sacra Communio distribui potest* . . 331
Art. III. — *De obligatione ministrandi Eucharistiam* 342
Art. IV. — *De modo ministrandi Eucharistiam* 344

CAPUT VI.

De subiecto Eucharistiae.

Art. I. — *De iis qui sanctissimam Eucharistiam recipere possunt* . . 361
Art. II. — *De requisita mentis discretione seu de aetate primae Communionis* 370
Art. III. — *De obligatione sumendi Eucharistiam* 383
Art. IV. — *De dispositionibus requisitis ex parte animae pro Communione rite suscipienda* 401
Art. V. — *Brevis conspectus historicus de ieiunio eucharistico* 407
Art. VI. — *De praecipua dispositione corporis, scil. de ieiunio naturali* 414

Pag.
Art. VII. — *De aliis dispositionibus ex parte corporis* 443
Art. VIII. — *De ritu et caeremoniis servandis in sacrae Communionis receptione* 449

CAPUT VII.

De iudicio circa puerorum dispositionem ad primam Communionem, de obligatione parentum, confessarii, parochi etc.

Art. I. — *De iudicio circa puerorum dispositionem ad primam Communionem ac de iure eos admittendi ad sacram synaxim* . 454
Art. II. — *De obligatione parentum, confessarii, parochi etc.* 458

CAPUT VIII.

De Communione frequenti et quotidiana, de Communione spirituali et sacrilega.

Art. I. — *De Communione frequenti et quotidiana* 460
Art. II. — *De Communione spirituali ac de communione sacrilega* . . 475

PARS II.

De SS. Eucharistia prout est sacrificium.

CAPUT I.

De natura et efficacia SS. Missae sacrificii.

Art. I. — *De natura sacrificii eucharistici* 478
Art. II. — *De fructibus sacrificii Missae* 499
Art. III. — *De subiecto fructuum sacrificii eucharistici* 510
Art. IV. — *De fidelibus hortandis ut Missae frequenter ac devote intersint* 514
Art. V. — *De valore sacrificii eucharistici* 516
Art. VI. — *De applicatione Missae* 524
Art. VII. — *De subiecto applicationis Missae* 537

CAPUT II.

De obligatione celebrandi.

Art. I. — *De obligatione celebrandi ratione sacerdotii* 550
Art. II. — *De obligatione Sacrum faciendi ratione officii* 555
Art. III. — *De obligatione celebrandi ratione stipendii* 578
Art. IV. — *De obligatione celebrandi ratione beneficii, praecepti seu obedientiae, promissionis et voti* 611
Art. V. — *De transmissione stipendiorum Missarum, de vigilantia et adnotatione* 618

CAPUT III.

De Missis fundatis, de reductione, condonatione et translatione Missarum.

Pag.

Art. I. — *De Missis fundatis* 628
Art. II. — *De reductione, condonatione et translatione Missarum* . . . 633

CAPUT IV.

De iis quae requiruntur ad licitam Missae celebrationem.

Art. I. — *De dispositionibus sacerdotis sive ex parte corporis sive ex parte animi* 638
Art. II. — *Quoties sacerdos Missam celebrare possit* 644
Art. III. — *De litteris commendatitiis ac de taxa utensilium pro Missae celebratione* 653
Art. IV. — *De ministro in Missa ac de presbytero assistente* 657

CAPUT V.

De praeceptis liturgicis in celebratione Missae servandis.

Art. I. — *De loco remoto celebrationis, seu de ecclesia et oratorio* . . 662
Art. II. — *De loco proximo celebrationis seu de altari* 671
Art. III. — *De tempore celebrationis Missae* 692
Art. IV. — *De sacris utensilibus ad Missae celebrationem necessariis* . 703
Art. V. — *De ritu, lingua, rubricis, etc.* 713

APPENDIX

De Iure Ecclesiae orientalis.

Art. I. — *De Baptismo* 731
Art. II. — *De Confirmatione* 738
Art. III. — *De materia et forma Eucharistiae* 743
Art. IV. — *De Communione* 745
Art. V. — *De custodia et cultu SS. Eucharistiae* 748
Art. VI. — *De Missae sacrificio* 750

Series et Ordo Canonum expositorum 761
Index Rerum ordine alphabetico digestus 763

INTRODUCTIO

Sacramenta sunt fontes gratiae et salutis, seu media a Christo Domino instituta ad animarum sanctificationem; per ea enim, ut egregie docet Trid. Synodus (1), « *omnis vera iustitia vel incipit, vel coepta augetur, vel amissa reparatur* ».

Tractatio de sacramentis non solum pertinet ad theologiam dogmaticam, verum etiam ad theologiam moralem, ad ius canonicum atque ad sacram liturgiam. Pertinet in primis ad theologiam dogmaticam, quia principia de sacramentorum origine, natura, effectibus et ministro, ex S. Scriptura ac Traditione desumpta, a theologia dogmatica referuntur et declarantur. Pertinet ad theologiam moralem, quatenus sacramentorum institutio praecepta quaedam importat, tum eos, qui sacramenta sunt recepturi, tum illos, quibus confectio et administratio est commissa, respicientia: quae praecepta tradere et explicare theologiae moralis est. Pertinet ad ius canonicum, quatenus Ecclesia complures leges sapientissime edidit circa sacramenta conficienda, administranda, ac suscipienda, praesertim quoad locum, tempus, conditiones etc., ut constat ex ipso Codice iuris canonici (2). Pertinet ad sacram liturgiam, quatenus in sacramentis conficiendis, administrandis et suscipiendis accurate servari debent ritus et caeremoniae ab Ecclesia praescriptae: quos ritus et caeremonias sacra liturgia nos edocet.

Hinc, principiis mutuatis e theologia dogmatica atque regulis liturgicis probe attentis, nostra tractatio duplici sub respectu, morali et canonico, sacramenta considerat.

In primis de Sacramentis in genere ac de Sacramentalibus loquemur; dein de Sacramentis in specie.

(1) Sess. VII, Prooem.
(2) Lib. III, P. I, cc. 731-1143.

LIBER PRIMUS

DE SACRAMENTIS IN GENERE

CAPUT I.

DE NATURA SACRAMENTORUM (1)

ARTICULUS I.

De notione, effectu et distinctione sacramentorum.

1. Definitio. — Sacramentum Novae Legis est: *Signum sensibile a Christo Domino perenniter institutum ad sanctificationem hominis significandam et efficiendam;* vel brevius cum *S. Thoma: « Signum rei sacrae in quantum est sanctificans homines »* (2).

2. Dicitur:

1° *signum*, quia, ut verbis divi *Augustini* utamur (3), praeter speciem quam res ingerit sensibus, aliquid aliud ex se facit in cogitationem venire;

2° *sensibile*, quia sensu externo percipitur; cum homo, anima et corpore constans, in rerum cognitionem per sensus veniat, sapientissime Deus voluit ut salutis media eiusdem naturae apte congruerent sicque ad spiritualia homo adduceretur per sensibilia signa, quae ex

(1) S. Thom., *S. theol.*, III, q. 60, art. 1 ss.; Suarez, *in III part. S. Thomae*, disp. 1, sect. 1 ss.; Lacroix, *Theol. mor.*, lib. VI, part. 1, n. 2; Bonacina, *Opera omnia*, vol. I, *Tract. de Sacram.*, disp. 1, q. 1, p. 1; Lugo, *De Sacram. in gen.*, disp. 1, sect. 1 s.; S. Alph., *Theol. mor.*, lib. VI, n. 2; Lahousse, *Tractatus de Sacramentis in genere* etc. (Brugis, 1900), n. 3 ss.; De Augustinis, *De re sacramentaria* etc. (Romae, 1889), vol. I, p. 8 ss.; Franzelin, *Tract. de Sacram. in genere* (Romae, 1888), p. 3 ss.; Billot, *De Ecclesiae Sacramentis* (Romae, 1900), p. 17 ss.

(2) *S. theol.*, III, q. 60, a. 2; Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 7 s.; Lugo, *l. c.*, sect. 2. Cfr. can. 731, § 1.

(3) *De doctr. christ.*, lib. 2, c. 1; Suarez, *l. c.*, sect. 1, n. 2 ss.; Bonacina, *l. c.*, n. 6.

se internam analogiam cum re significata prae se ferrent eiusque essent symbolica quaedam repraesentatio (4);

3° *perenniter*, quia sacramenta sunt fundamentalia religionis instituta, media supernaturalia sanctificationis ex opere operato ac praecipue caeremoniae cultus religiosi ordinarii, ideoque necesse omnino est, ut perpetua sint; hinc quamdiu permanebit christiana religio et erunt homines sanctificandi, tamdiu permanebunt et sacramenta (5);

4° *a Christo Domino institutum*, quia Christus omnia sacramenta et quidem immediate, non vero mediate tantum seu per Apostolos, instituit; sacramenta vero divinae institutionis esse, non vero humanae, evidens est, nam solus Deus potest signo sensibili vim gratiae conferendae tribuere (6);

5° *ad sanctificationem hominis significandam et efficiendam*, quia sacramenta non solum sunt *signa* gratiae, verum etiam *causae*, quatenus gratiam, quam significant, vere ac proprie continent eamque producunt, seu *signa demonstrativa* et *practica* sunt verae sanctificationis et gratiae a Christo nobis promeritae, qua filii Dei adoptivi nominamur et sumus (7).

Ex dictis liquet ad constituendum sacramentum N. L. tria requiri: 1° rem sensibilem quae sit gratiae sanctificantis signum; 2° institutionem a Christo stabiliter factam; 3° vim huic signo sensibili tributam causandi gratiam.

3. Numerus. — De fide est, sacramenta N. L. septem esse, nec plura nec pauciora. « *Si quis dixerit, sacramenta Novae Legis non fuisse omnia a Iesu Christo Domino nostro instituta; aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet: Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem et Matrimonium; aut etiam aliquod horum non esse vere et proprie sacramentum: anathema sit* ». Ita *Conc. Trid.* (8).

Licet sacramentorum septenarius numerus non sit colligendus ex ipsa rei natura, sed solum ex positiva Christi voluntate, tamen humana ratio e proportione et analogia vitae spiritualis cum naturali facile ostendit, convenientissime factum esse, ut septem instituerentur sacramenta. Homini, ad vitam naturalem privatam et publicam, haec se-

(4) Suarez, disp. 1, sect. 3; Lugo, disp. 1, n. 25 ss.; Bonacina, *l. c.;* Billot, *l. c.*, p. 19 s.

(5) Suarez, *l. c.*, n. 7; Sasse, *Institutiones theologicae de sacram. Ecclesiae*, vol. I, p. 5 (Friburgi Brisgoviae, 1897); Lahousse, *l. c.*, n. 46.

(6) S. Thom., *l. c.*, q. 64, a. 2 ss.; Suarez, disp. 12; Lugo, disp. 7.

(7) S. Thom., *l. c.;* in IV D. 1, q. 1, a. 1, q. 1 ad 4; Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 9; Lahousse, *l. c.;* Billot, *l. c.*, p. 24 ss.

(8) Sess. VII, can. 1; S. Thom., *S. Theol.*, III, q. 65, a. 1; Suarez, *l. c.*, disp. 6; Lacroix, *l. c.*, n. 3; De Augustinis, *l. c.*, p. 97 ss.

ptem sunt necessaria: generatio, corroboratio, nutritio, recuperatio sanitatis amissae viriumque post morbum refectio, conservatio et propagatio.

Etiam ad vitam spiritualem septem requiruntur: *a*) homo debet Christo renasci, et hoc praestat *Baptismus; b*) divina gratia augeri et roborari, quod tribuit *Confirmatio; c*) cibo spirituali nutriri ac sustentari, et hoc *Eucharistia* praebet; *d*) amissam peccando sanitatem recuperare, et hoc tribuit *Poenitentia; e*) congruo indiget remedio ad peccatorum reliquias tollendas animaeque virtutes recreandas, quod praestat *Extrema Unctio; f*) praeterea opus est, ut ministri Ecclesiae, sive ad fidelium regimen sive ad cultus divini exercitium, instituantur, et ad hoc est *Ordo; g*) tandem necesse est ut filii ad Dei cultum et humani generis conservationem procreentur et religiose educentur, quod fit per *Matrimonium* (9).

4. Effectus sacramentorum. — Haec sunt praecipua de effectibus principia attendenda: I. Duplex est sacramentorum effectus: alter omnibus **communis**, scil. *gratia* una cum virtutibus supernaturalibus et donis Spiritus Sancti; alter **proprius** Baptismi, Confirmationis et Ordinis, nempe *character* (10).

II. Gratia, quam sacramenta conferunt, est *sanctificans* et *sacramentalis*. Gratia *sanctificans* distinguitur in *primam* et *secundam;* ea dicitur *prima*, qua quis primo iustificatur, i. e. de statu peccati in statum iustitiae transfertur; *secunda* autem in augmento seu intensione gratiae primae consistit.

III. Effectus seu gratia produci potest a sacramentis *per se* vel *per accidens*, *primario* vel *secundario*.

Ille est effectus *per se*, ad quem producendum sacramentum est institutum, ideoque semper et quolibet in casu producitur; effectus *per accidens* est ille, ad quem producendum sacramentum institutum non est, ita ut solum in casu aliquo extraordinario producatur.

Is dicitur effectus *primarius*, quem Christus principaliter intendit in sacramenti institutione, et ideo est ratio adaequata sacramenti instituendi; *secundarius*, quem Christus non intendit principaliter, sed accessorie tantum seu remote, ita ut ratio adaequata sacramenti instituendi non sit.

IV. Omnia sacramenta obicem non ponentibus conferunt gratiam *sanctificantem*, vel *primam* vel *secundam*, nempe: sacramenta mortuorum, Baptismus et Poenitentia, *per se* et *primario* conferunt gratiam

(9) Decret. Concilii Florentini ad Armenios; Catech. Rom., part. 2, cap. 1, n. 18; S. Thom., *l. c.;* Lacroix, *l. c.*, n. 4; Lugo, *l. c.*, disp. 3, sect. 3.

(10) S. Thom., *l. c.*, q. 62 et 63; Suarez., *l. c.*, disp. 7; Lugo, *l. c.*, disp. 4 et 6; Sasse, *l. c.*, p. 27 ss.; Franzelin, *l. c.*, p. 52 ss.; Lahousse, *l. c.*, n. 67 s.; Billot, *l. c.*, p. 50 ss.

primam; cetera sacramenta, quae dicuntur vivorum, *per se* et *primario* gratiam secundam (11).

At sacramenta *mortuorum* conferunt *per accidens* in iustis gratiam secundam, in iis scilicet qui, cum ea recipiunt, iam habent gratiam primam; idque certum omnino est.

V. Num vero etiam sacramenta *vivorum* conferant aliquando *per accidens* gratiam primam, controvertitur.

Quamplures theologi cum *Angelico* (12) affirmant, dummodo *bona fide* et *cum attritione* sacramenta recipiantur; proinde, si quis in statu peccati mortalis sacramentum suscipiat, existimans inculpabiliter se esse in statu gratiae sitque attritus, iuxta praefatos theologos, iustificatur. Ratio est, aiunt, quia sacramenta *semper* gratiam conferunt *non ponentibus obicem*, ut definivit *Trid. Synodus* (13); porro obex non est ipsum habituale peccatum, sed solum voluntas inhaerens vel *actualiter* vel *habitualiter* peccato: *actualiter*, si homo actu in ipsa sacramenti receptione mortaliter peccat; *habitualiter*, si peccatum commissum per interiorem poenitentiam nunquam retractavit (14).

Quidam auctores, veteres praesertim, negant (15). Ad Extremam Unctionem quod spectat, nulla potest esse controversia, cum etiam peccata mortalia remittat, ut dicetur suo loco. Quod ad cetera sacramenta attinet, sententia affirmativa est longe communior et probabilior.

VI. Praeter gratiam communiter dictam, quae alias *sanctificans* vocatur, sacramenta conferunt etiam gratiam *sacramentalem*, quae, supra gratiam communiter dictam et super virtutes ac dona, addit quoddam auxilium speciale ad consequendum proprium uniuscuiusque sacramenti finem. Singula enim sacramenta ad quosdam speciales effectus in vita christiana necessarios ordinantur; ideo opus est ut gratia uniuscuiusque sacramenti aliquid speciale addat super ea quae generaliter inveniuntur in omni iustificatione, secus frustra diversa sacramenta essent instituta (16).

VII. In specie vero *de gratia sacramentali* haec sunt tenenda:

1° Baptismus confert homini auxilium speciale ut concupiscentiam vincat, mundi oblectamenta contemnat, Deum colat eiusque praecepta observet;

2° Confirmatio, ut fidem firmiter teneat, profiteatur ac propugnet;

(11) Suarez, *l. c.*, sect. 4; Lugo, *l. c.*, disp. 4, sect. 3; Franzelin, *l. c.*, p. 106 ss.

(12) *Loc. cit.*, q. 72, a. 7 ad 2; q. 79, a. 3; in IV D. 9, q. 1, a. 3, sol. II; D. 23, q. 1, a. 2, sol. I; Suarez, *l. c.*, sect. 2; S. Alph., *l. c.*, c. 6; Billot, *l. c.*, p. 93 ss.

(13) Sess. VII, can. 6.

(14) Cfr. S. Alph., *l. c.*; *Exam. Ord.*, n. 4; Lahousse, *l. c.*, n. 66; Billot, *l. c.*, p. 93 ss.

(15) V. Lugo, *De sacram. Euch.*, disp. 12, sect. 1, n. 3 ss.

(16) Lugo, *De Sacram. in gen.*, disp. 4, sect. 3, n. 26; Lahousse, *l. c.*, n. 74; De Augustinis, *l. c.*, p. 275 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 89 ss.; Billot, *l. c.*, p. 80 ss.

3° Eucharistia ut proficiat in caritate et unione cum Christo;

4° Poenitentia, ut relapsum in peccata devitet seu in gratia perseveret;

5° Extrema Unctio, ut a peccatorum reliquiis purgetur, in infirmitate sublevetur, et contra daemonis insidias in ultimo agone roboretur;

6° Ordo, ut minister Ecclesiae digne et cum fructu sacra munera obeat;

7° Matrimonium, ut coniuges inordinatam concupiscentiam refrenent, mutuam fidem servent, prolem religiose educent aliasque status coniugalis obligationes sancte impleant.

5. Quid sit character. — Character est *signum spirituale* et *indelebile in anima impressum* (17), quo homo consecratur et configuratur Christo summo sacerdoti, et immutabiliter ad eius famulatum in diverso statu et gradu deputatur, quatenus per characterem Baptismi constituitur *ovis* et membrum Christi; per characterem Confirmationis, *miles* Christi; per characterem Ordinis, *minister* Christi (18).

6. Quomodo sacramenta gratiam conferant. — *Trid. Synodus* (19) expresse definivit sacramenta conferre gratiam non ex opere operantis, sed *ex opere operato*, seu vi ipsius signi sensibilis secundum Christi institutionem rite adhibiti, ita ut, posita actione sacramentali, infallibiliter gratia conferatur, independenter omnino a dignitate et merito sive ministri sive suscipientis. Sane *opus operatum* in sacramentis opponitur *operi operantis*, i. e. operationi meritoriae, qua ipse operans sibi vel alteri aliquid meretur aut impetrat.

Quando igitur dicimus sacramenta gratiam conferre *ex opere operato*, duo significamus, nempe: 1° *positive*, ipsum signum sensibile iuxta institutionem Christi adhibitum valere ad gratiam conferendam; 2° *negative*, hanc virtutem habere ipsa sacramenta, et ideo gratiam *non conferri ex opere operantis*, quod sit ex parte sive ministri sive suscipientis, seu non ex aliquo actu quatenus *meritorio*, quo hic suscipiendo, ille ministrando gratiam mereatur (20).

Verum praedicta formula non excludit, imo necessario includit actus liberos ministrantis, quia sine his *opus operatum* nec esse nec intelligi potest;

(17) Conc. Trid., *l. c.*, can. 9; S. Thom., *l. c.*, q. 63, a. 2 ss.; Suarez, *l. c.*, disp. 11; Lugo, *l. c.*, disp. 6; Lahousse, *l. c.*, n. 94 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 111 ss.

(18) Suarez, *l. c.*, sect. 3; Lugo, *l. c.*, sect. 2.

(19) *Loc. cit.*, can. 8; cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 62, a. 3; Suarez, *l. c.*, disp. 7; Lugo, *l. c.*, disp. 4, sect. 1 et 2.

(20) Franzelin, *l. c.*, p. 66 ss.; Lahousse, *l. c.*, n. 100; Billot, *l. c.*, p. 63 ss.; De Augustinis, *l. c.*, p. 69 ss.

simulque praesupponit et includit liberos aliquos actus suscipientis adulti, partim ut ipsum opus operatum *valide* ponatur, partim ut *removeantur impedimenta*, quae collationi gratiae et ideo actuali exsertioni valoris in opere operato ad gratiam conferendam obstarent.

Sacramenta gratiam ex opere operato conferunt pro ratione dispositionis, ita ut aequalem gratiam in aequaliter dispositis causent, inaequalem in dispositis inaequaliter (21). Idque *tum* quia Deus pro suavi sua prudentia exigit in negotio sanctificationis nostram *cooperationem*, cui providentiae consentaneum omnino est, ut sacramenta nobis sanctificationem conferant secundum aliquam proportionem dispositionis; *tum* quia sacramenta operantur *ad modum causarum naturalium*, ut aiunt theologi; porro quo magis subiectum ad causam appropinquat per meliorem dispositionem, eo meliorem etiam exinde recipit effectum.

Hinc *Concilium Trid.* (22) inter causas iustificationis numerans Baptismum tamquam causam instrumentalem, docet, unumquemque iustitiam recipere « suam secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult et *secundum propriam cuiusque dispositionem et cooperationem* ».

7. Divisio sacramentorum (23). — 1° Sacramenta *mortuorum*, scil. Baptismus et Poenitentia, *per se* et *primario* ad gratiam *primam* conferendam sunt instituta, seu ad vitam supernaturalem dandam homini spiritualiter mortuo; sacramenta *vivorum*, nempe Confirmatio, Eucharistia, Extrema Unctio et Matrimonium, *per se* et *primario* sunt instituta ad gratiam secundam conferendam, seu ad vitam supernaturalem gratiae augendam in eo, qui ipsam iam possidet.

2° Sacramenta *iterabilia*, quae sunt Eucharistia, Poenitentia, Extrema Unctio et Matrimonium, ea dicuntur quae characterem in anima non imprimunt ac ideo *saepius* recipi possunt; *non iterabilia*, i. e. Baptismus, Confirmatio et Ordo, quae indelebilem imprimunt characterem, et proinde *semel* tantum recipi possunt.

3° Sacramenta necessaria *necessitate medii* ad salutem sunt Baptismus, pro omnibus, et Poenitentia pro iis qui post Baptismum in mortale peccatum sunt lapsi; necessaria tantum *necessitate praecepti*, Confirmatio et Extrema Unctio, iuxta probabiliorem et communiorem sententiam; quam, attentis cc. 787 et 944, eam ut certam

(21) S. Thom., *l. c.*, q. 69, a. 8; Suarez, *l. c.*, disp. 7, sect. 5; Lugo, *l. c.*, disp. 9, sect. 2; Sasse, *l. c.*, p. 93 s.; Billot, *l. c.*, p. 91 ss.
(22) Sess. VI, cap. 7.
(23) S. Alph., *l. c.*, n. 6; Lacroix, *l. c.*, n. 5; Lahousse, *l. c.*, n. 66; Lehmkuhl, *Theol. mor.*, vol. II, n. 9 (Friburgi Brisgoviae, 1900); Noldin, *S. theol. mor.*, vol. III, n. 12 (edit. VIII).

habemus; Ordo et Matrimonium non sunt necessaria pro privatis, sed tantum pro communitate.

4° Sacramentum *permanens* est Eucharistia, quippe quae in re permanente consistit; sacramenta *transeuntia* sunt cetera omnia, quae tum solum exsistunt, cum conficiuntur et applicantur. Sub aliquo respectu et sensu lato etiam Matrimonium *in facto esse* dici potest *permanens*, ut docet *S. Bellarminus* et innuit Encycl. Pii XI *« Casti connubii »*, 31 dec. 1930.

5° Sacramenta *formata* ea dicuntur, quae gratiam reipsa conferunt; *informia*, quae valide quidem recipiuntur, sed propter obicem, quem ponit suscipiens, gratiam non producunt.

8. Quae ut probe intelligantur, haec sunt animadvertenda:

1° Sacramentum dicitur *valide* conferri et suscipi, quando omnia habentur, quae essentialiter requiruntur ad sacramentum conficiendum.

2° Dicitur *invalide*, e converso, quando deest aliquod elementum essentiale, ita ut reipsa nullum habeatur sacramentum.

3° *Licite*, quando conferens vel recipiens observat omnia quae ex Christi voluntate et Ecclesiae lege sunt observanda.

4° *Illicite* quoties praescriptiones statutae non servantur, et proinde habetur peccatum mortale aut veniale.

5° *Fructuose*, cum suscipiens sacramentum, eiusdem effectum reipsa obtinet, i. e. gratiam.

6° *Ficte*, cum suscipiens caret necessaria dispositione ideoque effectum sacramenti non recipit; dicitur *ficte*, quia suscipiens quasi fingit se ad effectum sacramenti esse dispositum, dum non est.

Porro haec *fictio* vocatur *obex* gratiae, et consistit, ut supra fuit declaratum, non in culpa gravi, qua tali, sed in affectu seu adhaesione voluntatis ad peccatum mortale, et potest esse vel *materialis* vel *formalis: materialis* habetur, quando defectus dispositionis requisitae *hic et nunc* est inculpabilis, ex. gr. ob inadvertentiam, ignorantiam etc.; *formalis*, quando defectus est culpabilis.

Fictio seu obex opponitur quidem gratiae, at non impedit quominus vere conficiatur sacramentum et in anima suscipientis imprimatur character. Hinc quaestio solvenda.

9. Quaestio de sacramentorum reviviscentia (24). — Sacramenta **ficte** seu **cum obice** recepta, eo sublato, reviviscunt, necne?

1. Certum est, ut communiter docent theologi, Baptismum, cum

(24) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 69, a. 10; Suarez, *l. c.*, disp. 28, sect. 5; Lugo, *l. c.*, disp. 9, sect. 3 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 87; Lacroix, *l. c.*, n. 199; De Augustinis, *l. c.*, p. 299 ss.; Billot, *l. c.*, p. 98 ss.; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 15 s.

fictione sive materiali sive formali receptum, obice remoto, reviviscere; probabilius, imo, nostra aliorumque sententia, certe, id quoque affirmandum est de Confirmatione et Ordine, cum iterari nequeant ob impressum characterem.

Probabiliter etiam Extrema Unctio et Matrimonium, remoto obice, reviviscunt; ratio est, quia Extrema Unctio in eodem periculo mortis, et Matrimonium, vivente eodem coniuge, iterari non possunt; atqui consentaneum videtur divinae bonitati, ut recipientes haec sacramenta non maneant in perpetuum gratia sacramentali, qua opus habent, privati.

2. Num Poenitentiae sacramentum, quando fictio fuerit tantum materialis, reviviscat necne, pendet ab alia quaestione, *an possit esse validum simul et informe* (25).

3. Eucharistia non reviviscit, iuxta communem theologorum doctrinam (26), quia, corruptis speciebus et Christi praesentia desinente, cessat *res* et *sacramentum*, ita ut nihil in homine maneat quod sit gratiae postea conferendae ratio. Ceterum pro Eucharistia, quae quotidie recipi potest, non urget eadem ratio quae militat pro aliis sacramentis.

Quidam dicunt Eucharistiam tum solum reviviscere, cum « removetur obex antequam sacrae species consummentur » (27). Nemo est qui non videat, id minus recte affirmari; nam, usque dum sacrae species manent in corpore, manet, *iuxta omnes*, ipsa Christi praesentia, seu verum et proprium sacramentum eucharisticum; proinde absonum est loqui de *reviviscentia* theologice sumpta, sacris speciebus adhuc manentibus, cum eadem necessario supponat vi ipsius vocis actionem sacramentalem iam penitus cessasse.

4. Porro ut sacramenta *valide* sed *ficte* suscepta reviviscant, ea requiritur et sufficit dispositio, quae in receptione necessaria erat ad gratiam obtinendam (28). Quocirca in sacramentis *vivorum*, excepta Extrema Unctione, requiritur contritio vel attritio cum absolutione; in sacramentis *mortuorum* et in Extrema Unctione, sufficit attritio, dummodo commissum non fuerit sacrilegium in susceptione vel peccatum mortale post receptionem, quo in casu, ut evidens est, requiritur attritio cum absolutione vel contritio; seu, brevius, si fictio fuit *materialis*, sufficit attritio, modo culpa gravis non fuerit commissa post

(25) De hac quaestione fuse disseritur in vol. II, *De Poenit.*, n. 150 ss.

(26) S. Thom. in IV D. 4, a. 2, q. 3 ad 3; Lugo, *l. c.*, n. 108; Suarez, disp. 63, sect. 8; Lacroix, *l. c.*, n. 197, 200; S. Alph., *l. c.*

(27) Cfr. Marc, *Institutiones morales Alphonsianae*, vol. II, n. 1397.

(28) Suarez, *l. c.*, disp. 28, sect. 5, concl. 1; Vasquez, *in 3 p. divi Thomae*, disp. 160, n. 21; Coninck, *Commentarii ac disputationes in universam doctrinam S. Thomae de Sacramentis* etc., q. 52, a. 1, dub. VI, n. 92; S. Alph., *l. c.;* De Augustinis, *l. c.*, p. 300 ss.

sacramentum susceptum; si fuit *formalis*, requiritur contritio perfecta vel attritio cum sacramentali absolutione.

10. An sacramenta exstiterint in V. L. et quaenam fuerit eorum efficacia (29). — Certum est, etiam in periodo legis naturae seu patriarchalis, exstitisse quoddam remedium, i. e. sacramentum, ad peccatum originale in infantibus delendum. Id, attenta voluntate Dei salvifica universali, procul dubio admittendum est.

An vero, et quaenam fuerint sacramenta in statu legis naturae, certo non constat. In lege mosaica plura erant sacramenta, scil.: circumcisio, agnus paschalis, consecratio sacerdotalis, purificationes et expiationes a peccatis, panes propositionis, ablutio manuum et pedum, rasio pilorum, et forte etiam quaedam alia (30).

Inter sacramenta V. L. et sacramenta N. L. hoc maximum datur discrimen, quod ea gratiam non causabant; et si quaedam quasi ex opere operato, ex. gr. circumcisio (31), iustificationem conferebant, virtutem tamen causandi gratiam sanctificantem *in se* nullatenus habebant; sed Christi passionem eiusque salutares effectus significando, fidei quaedam protestationes erant, quas cum in eorum susceptione homines exhiberent, internam ac spiritualem sanctificationem a Deo accipiebant per futura Redemptoris merita (32).

(29) S. Thom., I-II, q. 101, a. 4; q. 102, a. 5; III, q. 70; in IV D. 1, q. 2, a. 6; Suarez, *l. c.*, disp. 3 ss.; Lugo, *l. c.*, disp. 5; Bonacina, *l. c.*, punct. 3; Lahousse, *l. c.*, n. 11 ss.; Franzelin, *l. c.*, p. 17 ss.

(30) Cfr. S. Thom., I-II, q. 102, a. 5; Suarez, *l. c.*, disp. 5, sect. 2; S. Bellarm., *De Sacram. in gen.*, l. 2, c. 17; Sasse, *l. c.*, p. 18 ss.

(31) S. Thomas (III, q. 70, a. 1) docet peccatum originale in circumcisione remissum fuisse per gratiae collationem, « non ex virtute circumcisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat circumcisio ».

(32) S. Thom. in IV D. 1, q. 2, a. 4, q. 3; *S. theol.*, I-II, q. 103, a. 2; III, q. 62, a. 6 ad 3; q. 70, a. 4; Suarez, *l. c.;* Lugo, *l. c.*, sect. 2; Bonacina, *l. c.*, n. 3 ss.

De sensu verborum « *salva illorum substantia* » egregie disserunt Lennerz in *Gregorianum*, 1922, p. 385 ss., et d'Alès in *Ephem. Lovanien.*, 1924, p. 497 ss. Horum sententiae ipsi adhaeremus.

Articulus II.

De materia et forma.

11. Elementa constitutiva sacramenti. — *Eugenius IV* in Decreto pro Armenis dicit: « omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tamquam *materia*, verbis tamquam *forma*, et persona *ministri* conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia ».

Tria ergo sunt elementa constitutiva sacramenti, quorum duo, scil. *materia* et *forma*, sunt obiectiva et intrinseca, et vocantur etiam *partes essentiales*, utpote quae ad naturam et substantiam sacramentorum pertinent; aliud, subiectivum et extrinsecum est (1).

Iuxta *Conc. Trid.*, « materia et forma sacramenti essentia perficitur » (2).

Catechismus Romanus docet: « Duo enim sunt, ex quibus quodlibet sacramentum conficitur, quorum alterum *materiae* rationem habet atque *elementum* dicitur, alterum *formae* vim, et *verbum* communi vocabulo appellatur » (3).

Item *Angelicus* ait: « Quodlibet sacramentum distinguitur in materiam et formam, sicut in partes essentiae » (4).

Voces *materia* et *forma*, quoad sacramenta, primum adhibitae fuerunt a Guilelmo Antissiodorensi (Auxerre) circa an. 1215.

SS. Patres procul dubio cognoverunt id quod nos appellamus materiam et formam, sed aliis vocabulis denominare solebant, scil. vocabant generatim materiam signum vel elementum, formam autem verbum. Scholastici secundum philosophiam peripateticam docebant, quodlibet ens creatum sensibile componi ex materia et forma; hinc factum est, ut per analogiam idem affirmarent de sacramentis. Materia quippe est pars *determinabilis;* forma est pars *determinans*, ea nempe quae determinat materiam ad rem individuam. Ita pariter in sacramentis: res sensibilis, v. g. aqua, est indeterminata; forma, v. g. verba, materiae applicata specialem significationem ipsi tribuit. Inde a saec. XIII ista locutio de materia et forma sacramentorum universaliter recepta est in Ecclesia latina et etiam orientali. Pauci theologi, inter quos eminet *Durandus a S. Portiano* (5), illam reiecerunt.

(1) Catech. Rom., p. 2, c. 1, n. 15; S. Thom., III, p. 60, a. 2.
(2) Sess. XIV, cap. 2, De sacram Poenit.
(3) Part. 2, cap. 1, n. 15.
(4) *S. theol.*, III, q. 90, art. 2.
(5) In IV, D. 1, q. 3.

De progressu disciplinae theologicae hac de re inde a saec. XIII, vide Pourrat, *La théol.*, chap. 2, § 5.

12. Materia (6). — In genere materia est res sensibilis ad rationem sacramenti per formam determinanda. Duplex est: *remota* et *proxima; remota* est ipsa res sensibilis praeexistens, quae adhibetur in sacramento, vel circa quam exercetur actio sacramentalis; *proxima* est applicatio seu usus materiae remotae in actione sacramentali. Ex. gr. in Baptismo aqua est materia remota, ablutio materia proxima; in Extrema Unctione oleum infirmorum est materia remota, inunctio est materia proxima.

13. Forma (7). — Est pars sacramenti, quae materiam determinat ad effectum sacramentalem producendum; et consistit generatim in verbis a ministro prolatis, vel, pro Matrimonii sacramento, etiam in signis, nutibus, facto, quae verborum locum tenere possunt.

14. Conditiones requisitae (8). — *Tres conditiones* requiruntur in materiae et formae coniunctione, ut sacramentum **valide** conficiatur; scil. materia et forma applicari debent 1° *ab eodem ministro;* 2° *circa idem subiectum;* 3° *simul.*

Quae conditiones accuratius explicandae sunt.

I. Materia et forma uniri debent seu applicari **ab eodem ministro,** secus una non esset actio sacramentalis nomine Christi ponenda, nec verificarentur verba formae. Ex. gr. si Titius diceret « *Ego te baptizo* », dum Caius aquam infunderet, Titius falsum proferret.

At si plures ministri simul sacramentum conficiant, integram materiam et formam ponentes, sacramentum est validum certe.

Hinc valide baptizatur puer, si duo aut plures aquam infundant ac formam proferant. Exemplum praebet ordinatio presbyterorum, in qua omnes ordinati una cum Episcopo consecrant. Notandum est, ad applicationem materiae quod spectat, sufficere ut minister aliquid *externe* ponat, ex quo appareat eundem applicare aliquo modo materiam subiecto.

(6) S. Thom., *l. c.*, q. 60, a. 4 et 6; Suarez, *l. c.*, sect. 2; Lugo, *l. c.*, disp. 2; Vasquez, *l. c.*, disp. 129, cap. 1 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 7 ss.; Bonacina, *l. c.*, q. 2; Sporer-Bierbaum, *Theol. moralis*, vol. III, n. 75 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 8 ss.; Coninck, *l. c.*, q. 60, n. 40; Franzelin, p. 33 ss.
(7) S. Thom., *l. c.;* Suarez, *l. c.;* Lugo, *l. c.*, sect. 5; Bonacina, *l. c.*, n. 13 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 21 ss.
(8) Suarez, *l. c.*, v. *Sed superest* et v. *Hinc refellitur;* Lugo, *l. c.;* Bonacina, *l. c.*, p. 2, n. 1 ss.; Coninck, *l. c.;* S. Alph., *l. c.*, n. 9; Ball.-Palm., *Opus theol. moralis*, vol. IV, tract. X; *De Sacramentis*, n. 6 (edit. II); Génicot, *Institutiones theol. mor.*, vol. II, n. 109 (edit. III); Noldin, *l. c.*, n. 12 ss.

Opinio de probabili valore sacramenti in casu contrario (9), scil. cum non ab uno eodemque ministro posita fuerit materia simul et forma, reiicienda omnino est, ut, ceteris omissis, liquet ex decisione S. C. de disciplina Sacram. 17 nov. 1916 (10).

II. Ob easdem rationes supra allatas, materia et forma applicari debent **circa idem subiectum,** secus nullatenus verba formae verificarentur. Ex. gr. si Titius dicat Caio « Ego *te* baptizo » et aquam infundat super Sempronium, quomodo verificantur verba formae?

III. Materia et forma applicari debent **simul,** scil. inter materiam et formam talis coniunctio requiritur ut, spectata natura cuiuslibet sacramenti, iuxta communem aestimationem hominum, verba *in rem cadere* reipsa et cum ea *unum signum morale* constituere censeantur; secus non una foret sacramentalis actio nec verba formae veritatem exprimerent.

Sicut pro corpore physico constituendo materia et forma debent simul uniri, ita etiam in sacramentis. Sed sacramentum est *ens morale*, ideoque non requiritur ad eius valorem unio perfecte physica: sufficit *unio moralis* inter materiam et formam.

Ista unio moralis censetur adesse, quoties, considerata natura cuiusque sacramenti, secundum aestimationem communem hominum, verba revera afficiunt materiam atque cum ipsa *unum signum* constituunt.

1° Unio *maxima* requiritur in consecratione Eucharistiae, quae a nonnullis dicitur unio physica, seu necessaria est *coexistentia*, quatenus pronomina *hoc* et *hic* demonstrant atque exigunt omnino materiam physice praesentem.

2° Unio *minor* requiritur ad valorem Baptismi, Confirmationis, Extremae Unctionis et Ordinis, spectata natura istorum sacramentorum, in quibus ex materia et forma unum signum haberi potest etiam sine omnimoda simultaneitate, iuxta communem hominum aestimationem. Unde quaelibet coniunctio vere exsistens inter materiam et formam sufficit ad validitatem. Quare validus certe est Baptismus, si minister aquam fuderit super baptizandum, et quando fluit ultima guttula aquae, statim dicere incipit: *Ego te baptizo* etc.

Si *brevissimum* intervallum est inter applicationem materiae et formae, theoretice sacramenti collatio est valida, quia habetur requisita unio moralis ideoque unum signum. A fortiori valide conficitur sacramentum si minister incipiat proferre formam, sed totam materiam ponat, antequam integra verba proferat. Ex. gr. si presbyter balbutiens incipiat proferre nomen baptizandi, et priusquam illud proferat cum aliis verbis formae, aquam iam effundat super caput baptizandi, atque illico formam pronunciet, sacramentum valide con-

(9) Cfr. Suarez, *De Bapt.*, disp. 23, sect. 3, n. 14; Noldin. *l. c.*, n. 14.
(10) *A. A. S.*, VIII, p. 478 ss.

fertur, quia unio moralis ex communi hominum aestimatione profecto adest. Ceterum in ipsa forma Baptismi ex *Rituali Rom.* verba « *Ego te baptizo* » proferuntur ante infusionem aquae. Si forma *immediate* sequatur applicationem materiae, aut vice versa, dummodo nullum intervallum adsit, valida est sacramenti collatio. Id liquet: *a*) Ex decisionibus S. Officii, 12 sept. 1877, 17 mart. 1897, 30 nov. et 14 dec. 1898, quibus valida ordinatio declarata fuit, licet non adfuisset simultaneitas materiae et formae.

b) Ex S. Congregatione de Sacramentis, 17 nov. 1916, quae in folio causae *Validitatis baptismi* haec inter alia *adnotanda* tradit sub n. III: « Communis doctrina est, ad validitatem Baptismatis non requiri unionem physicam materiae et formae, sed satis esse unionem moralem, quae habetur tum si fiat ablutio *immediate* antequam forma absolvatur, tum si fiat *immediate* post » (11). Licet in casu non agatur de proprie dicta declaratione S. Congregationis, tamen non agitur de simplici voto consultoris, sed contra de expositione doctrinae in folio causae memoratae, unde manifeste colligitur mens ac doctrina eiusdem S. Congregationis.

c) Ratio theologica id evidenter confirmat. Requiritur et sufficit ad valorem sacramentorum *unio moralis*, quae profecto adest si minister formam incipiat *continuo* post applicationem materiae, vel e converso. Sane si opus esset ut *simul* ponerentur materia et forma, vel saltem ut forma inchoaretur antequam materia esset applicata, aut e converso, exigeretur unio physica, non autem moralis. Porro quod sufficiat unio moralis, certum atque indubitatum est. Unde *S. Alphonsus* ait: « Sufficit *moralis* simultas. *Et de hoc videtur non posse dubitari* » (12).

d) In hoc conveniunt fere omnes theologi, adeo ut S. Ligorius expresse dicat: « *Communiter* affirmant... » (13).

Suarez refellit omnino opinionem *Caietani*, qui loquens de Baptismo, requirit ad validitatem sacramenti quod verba *inchoentur* priusquam ablutio perficiatur, vel e converso (14); eamque improbabilem vocat *Lugo* (15).

e) Argumentum praecipuum quo nituntur quidam recentes auctores, v. g. *Prümmer* (16), aliter sentientes, desumitur ex Instr. S. Officii diei 2 maii 1858 ad Vicarium apostolicum Abyssiniae. At si verba Instructionis accurate perpendantur, nihil profecto inde colligi potest contra doctrinam superius traditam. Sane Instructio nullatenus exigit ut *simul* unione *physica* ponantur materia et forma, nec ut forma *inchoetur* priusquam materia applicetur, nec ullo modo excludit quod forma *immediate* praecedat aut sequatur applicationem materiae. En ipsa Instructionis verba: « È dottrinale cattolico che nell'amministrare i sagramenti debbono simultaneamente applicarsi la materia

(11) *A. A. S.*, VIII, p. 479.
(12) Lib. VI, n. 9.
(13) *L. c.*
(14) *Loc. cit.*, sect. 2, n. 4.
(15) *Resp. mor.*, lib. I, dub. 33; *De Poenit.*, disp. 7, n. 275. Cfr. Laymann, lib. V, tract. I, cap. 4, n. 5; Antoine, *De Sacram.*, cap. I, q. 3; Salmant., *Cursus theol.* tract. 3, cap. 4, n. 44.
(16) *Manuale theol. mor.*, III, n. 17, ed. 4ª.

e la forma. Pertanto ogni qual volta una venga completamente applicata al suscipiente, e poscia, *dopo qualche tempo o notabile interruzione* si pronunzi l'altra, il sagramento sarebbe invalidamente amministrato... Quante volte se ne abbia per risultato un giudizio e criterio fondato e prudente (come insegnano provati autori) che la materia e la forma sieno state *distintamente* e *completamente* applicate *una dopo l'altra*, allora si dovrà amministrare il Battesimo *sub conditione* » (17).

Igitur Instructio considerat duplicem casum: quando inter materiam et formam adest *notabile intervallum*, et tunc sacramentum invalide confertur; quando materia *distincte* ac *totaliter* separatur a forma, et tunc valor sacramenti merito dubius dicitur. Sed ista *distincta, plena* ac *totalis* separatio materiae a forma — « *distintamente* e *completamente* applicate *una dopo l'altra* » — omnino distinguenda ab *immediata* prolatione formae quae praecedat aut sequatur materiae applicationem.

Theologi non conveniunt, *quantum intervallum* circa unionem materiae et formae reddat sacramentum certe invalidum aut dubium. Plures cum *Billuart* (18) censent moram unius *Ave* non destruere valorem. *S. Alphonsus* (19) cum plerisque affirmat moram unius *Pater* reddere sacramentum invalidum.

In sacramentis Poenitentiae et Matrimonii longe minor unio materiae et formae requiritur, quam in ceteris sacramentis. Sane in *Poenitentia* quae naturam iudicii induit, materia proxima, scil. contritio et confessio, debet quidem praecedere absolutionem, sed sufficit ut contritio virtualiter exsistat, dum sacerdos impertit absolutionem, quae potest differri aliquantisper, etiam per tres vel quatuor horas. In *Matrimonio*, in quo contractus a sacramento separari nequit (cfr. can. 1012, § 2), requiritur et sufficit ut consensus unius praestetur, dum consensus alterius adhuc perseverat. Forma enim sacramenti Matrimonii est acceptatio consensus alterius partis. Quamdiu perseverat moraliter iste consensus, tamdiu accedere potest acceptatio alterius partis, etiam post plures menses et forte annos, ac tunc tandem aliquando conficitur sacramentum. Id praesertim accidere potest, cum Matrimonium contrahitur per procuratorem aut sanatur in radice, ut in tractatu de Matrimonio fuse exponemus.

In praxi vero omnino curandum, ut materia et forma simul ponantur, tum ad licitam sacramenti administrationem, tum praesertim ad vitandum quodcumque periculum circa eiusdem valorem.

15. Materia et forma applicari debent sine ulla mutatione (20). — 1. Duplex est mutatio: *substantialis* et *accidentalis*.

Mutatio **substantialis** in *materia* habetur, quando, secundum communem usum et aestimationem hominum, differt nomine et re ab

(17) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 1159.
(18) *De Sacram.*, diss. 1, art. 6, § 3.
(19) *Loc. cit.*, n. 9.
(20) Suarez, *l. c.*, sect. 4; Lugo, *l. c.*, sect. 6; Lacroix, *l. c.*, n. 14 ss.; Bonacina, *l. c.*, n. 16 ss.; Sporer-Bierbaum, *l. c.*, n. 85 ss.

ea quam Christus determinavit; **accidentalis,** quando eadem manet re et nomine ac materia a Christo determinata.

Mutatio **substantialis** in *forma* contingit, quando sensus verborum non idem manet; **accidentalis,** cum verba eundem sensum retinent.

2. Mutatio **substantialis** materiae aut formae, sive fiat ex proposito ac deliberate, sive ex errore vel inadvertentia, semper reddit invalidum sacramentum. **Accidentalis,** contra, nunquam officit valori sacramenti; sed solum culpam inducit, gravem vel levem, modo voluntaria sit, pro mutationis gravitate aut parvitate.

3. Mutatio in *materia* haberi potest:

1° ob **defectum complementi,** h. e. si materia nondum sit perfecta, ita ut proprio naturali usui deservire nequeat; ex. gr. panis crudus;

2° ob **corruptionem,** si materia pristinam naturam amiserit; v. gr. panis mucidus vel acetum;

3° ob **admixtionem** alterius materiae, ita ut ex ipsa rei natura vel ex hominum aestimatione nova quaedam, non vero prior materia haberi censeatur; v. gr. si frumento triticeo magna quantitas hordei admisceatur.

4. Mutatio in *forma* contingit:

1° **additione;** ex. gr. si quis dicat: *Ego te baptizo in nomine Patris maioris, et Filii minoris, et Spiritus Sancti aequalis;* vel: *Ego te baptizo in nomine Patris, qui te creavit, et in nomine Filii, qui te redemit* etc.; prior, ut patet, est substantialis, quia inducit errorem contra ipsam formam ideoque sensum immutat; posterior accidentalis est;

2° **detractione;** forma irritatur, si tollantur verba exprimentia actionem sacramentalem aut subiectum; ex. gr.: *Ego te in nomine Patris* (omissa voce *baptizo*) etc., vel: *Ego baptizo in nomine* (omisso *te*) etc.;

3° **corruptione verborum;** forma irrita est, si nova vox ex corruptione in substantialibus inducatur, v. gr. si dicas: *Ego te baptizo in nomine Matris et Filii* etc.; aliter forma est valida, quia verba corrupta communi usu pro *integris* accipi et intelligi solent, ex. gr.: *Ego te baptizo in nomine Patria Filia et Spiritu Sancta;* excipitur tamen casus, quo minister *consulto* verba corrumpat, ut dicetur infra;

4° **transpositione verborum;** per se forma non irritatur; attamen si sensus corruat vel dubius fiat, etiam forma fit nulla aut dubia; ex. gr. *meum est hoc corpus;*

5° **transmutatione verborum;** si verba sint omnino synonyma, et quidem usu communi recepta, forma valet; secus, non; ex. gr.: *Ego te mundo a peccatis tuis* etc.;

6° **interruptione;** si unitas orationis moraliter perseverare censetur, forma valida manet; secus, non; ex. gr., si minister, prolatis verbis *Ego te*, tussi abreptus interrumpat, et statim prosequatur, validum est sacramentum; aliter foret dicendum, si, iisdem verbis prolatis, psalmum recitaret aut in sacrarium se conferret, et dein absolveret formam.

Interruptio syllabarum longe facilius, quam verborum interruptio, sensum immutat, ita ut etiam modica vel nullum reddat sacramentum vel saltem dubium; proinde, in praxi, omnes docent verbum incoeptum esse repetendum, nisi agatur de interruptione modicissima. Quibus attentis, facile dissensus et auctorum controversiae componuntur.

16. An error et intentio ministri influere possint in formam (21). — I. *Error* ministri, si est mere *internus*, non irritat formam, modo intentio faciendi quod facit Ecclesia habeatur; si autem error *exterius* manifestetur, videndum est, num distincta propositione indicetur et verba essentialia formae integra maneant, necne; in priori casu, sacramentum est validum; in altero, invalidum.

II. Prava *intentio* ministri potest inducere mutationem formae substantialem, quando scil. minister *consulto* verbis substantialiter erroneis aut aequivocis utitur, ut declaravit Zacharias Papa in C. *Retulerunt* 86, dist. 4 quoad formam: *Ego te baptizo in nomine Patria et Filia et Spiritu Sancta.*

III. Necesse non est ut verba formae sensum ex se ipsis praeseferant intentum a Christo; requiritur et sufficit ut ex modo quo hic et nunc proferuntur, communi accipiendi ratione, eiusmodi sensum suggerant audientibus.

IV. Errores grammaticales, generatim loquendo, mutationem substantialem formae non inducunt, nisi sensus plane diversus inde oriatur, seu nisi verba nedum corrupta, verum et omnino diversa resultent; ex. gr. si dicas: *Ego baptizor in nomine Patris* etc. Idem valet de corruptione ob linguae defectum aut imperitiam vel praecipitationem.

17. Quomodo forma sit proferenda. — 1. Ad *validitatem* quod attinet, praeterquam sine mutatione substantiali, ut modo diximus, requiritur: 1° ut, generatim, *vocaliter* forma pronuntietur; quocirca non sufficit mente dumtaxat eam legere aut oculis percurrere; — 2° ut forma proferatur *sine interruptione* (n. **15**); — 3° ut verba formae

(21) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 5; Lugo, *l. c.*, sect. 7; Sporer-Bierbaum, *l. c.*, n. 89; Génicot, *l. c.*, n. 110; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 20.

proferantur modo *consecratorio*, non autem historico vel concionatorio aut promissorio.

2. Ad *liceitatem* quod spectat, requiritur: 1° ut ea *reverentia* ac *devotione* forma pronuntietur, quam sanctitas et dignitas sacramentorum postulat; 2° ut *sine repetitione* proferatur.

Nisi excuset causa rationabilis, repetitio, ob reverentiam sacramento debitam, est semper peccatum, generatim leve; at potest esse etiam grave, praesertim si fiat ex consuetudine vel cum scandalo fidelium etc. Diximus: *nisi excuset rationabilis causa;* nam quando quis certo cognoscit aut probabiliter credit se male protulisse formam, non modo potest, sed tenetur eandem repetere.

Scrupulosi vero, qui animi anxietatibus et molestiis sunt obnoxii, a peccato excusantur; attamen curare pro viribus debent ut dubia et perplexitates deponant.

18. Requisita certitudo de valore materiae et formae. — 1. Extra *casum necessitatis* ea materia ac forma adhiberi debet, quae *certa sit.* Id postulat sive reverentia sacramento debita, sive necessitas aut utilitas suscipientis; secus enim periculo nullitatis exponitur sacramentum, quod citra culpam fieri non posse, compertissimum est.

2. Si materia (quaestio, in praxi, reducitur ad materiam) *certa* haberi nequeat, probabilis eaque *tutior* semper est adhibenda; nam, cum agatur de valore sacramenti, systemati probabilismi, quod vocant, locus non fit.

3. Deficiente materia certa, *debetne* quis uti materia *dubia*, vel solum *potest?* Sic distinguendum: si adest necessitas administrandi sacramentum, ex. gr., si infans nondum baptizatus in articulo mortis versetur, minister *debet* uti materia *dubia;* sacramenta enim propter homines sunt instituta, et ideo licet eadem periculo nullitatis exponere, ut, quoad fieri potest, hominum saluti consulatur: si, e contra, habetur tantum utilitas eaque notabilis suscipientis, non autem proprie necessitas, minister *potest* uti materia dubia, sed non tenetur. Ratio est manifesta.

4. Materia vel forma potest esse *dubia*, sive dubio *iuris* sive dubio *facti*, prout dubitatur num haec illave materia aut forma fuerit a Christo instituta ut valida, ex. gr., an materia Baptismi sit humor fluens e vite; vel dubitatur num materia aut forma a Christo instituta, fuerit adhibita, necne; ex. gr., an quis infuderit in Baptismo aquam vel iusculum, an verba formae recte protulerit, aut minus. In utroque dubio traditae regulae serventur.

5. Stante dubio iuris vel facti, forma *conditionata* adhibenda est in

sacramenti confectione, ut ex una parte reverentiae erga sacramentum consulatur, ex alia vero saluti animarum. Necesse non est conditionem verbis exprimere. Vide n. **29**.

Qui, secluso dubio iuris vel facti, i. e., *sine causa* sacramentum conficit *sub conditione*, graviter peccat, ut communiter docent theologi (22). Ratio, quia aut nullum facit sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non sine nugacitate in re gravi.

Attamen, in praxi vix non semper deest peccatum saltem mortale; nam *subiective* potest quis putare causam iustam exsistere sacramentum administrandi conditionate praesertim ob scrupulos, seu animi anxietates, dum revera ne levissima quidem habetur causa; tunc, licet obiective seu materialiter culpa sit forte gravis, subiective seu formaliter erit aut nulla aut levis tantum, iuxta conscientiam ministri conficientis sacramentum. At valde curandum est ut scrupuli et animi anxietates hac in re deponantur.

19. *An*, *quando* et *quomodo* sacramenta, de quorum valore dubitatur, sint iteranda, ex sequenti articulo colliges; *an* et *quando* in sacramentorum administratione liceat sequi opinionem probabilem, relicta tutiore, vide n. **23** ss.

20. Quae et quanta sit potestas Ecclesiae circa sacramenta. — 1. Certum est Christum D. omnia et singula sacramenta instituisse, et quidem directe ac immediate. Porro quodcumque sacramentum tribus perficitur, scil. persona ministri, materia et forma.

Quare, cum asseritur Christum D. sacramenta instituisse, idem est ac dicere Ipsum determinasse et ministri personam et materiam ac formam. Haec autem determinatio potest esse *generica* et *specifica* seu *in individuo* facta, prout consideratur sola ratio alicuius signi sacri sensibilis quo gratia significatur et confertur, vel attenditur certa ac praefinita materia et forma (vel persona ministri, de qua tamen vix quaestio movetur).

De Eucharistia et Baptismo nulla dubitatio. Controversia respicit praesertim sacramentum Confirmationis et Ordinis.

2. Quidam docent Christum D. *in specie* determinasse materiam et formam omnium sacramentorum, Confirmatione et Ordine non exceptis, ita ut Ecclesia nihil mutare aut addere valeat circa valorem eorumdem (23).

Alii affirmant Christum ritum essentialem sacramentorum *in*

(22) Suarez, *l. c.*, disp. 13, sect. 3, v. *Dico* 3; Coninck, *l. c.*, q. 64, n. 77, 88; Bonacina, *l. c.*, n. 20; Lacroix, *l. c.*, part. 2, n. 82; Busembaum apud S. Alph., *l. c.*, n. 26.

(23) Cfr. Suarez, disp. 2, sect. 6, n. 4; Van Rossum, *De sacra ordinat.*, n. 483.

specie determinasse, simul tamen dedisse Ecclesiae potestatem addendi ritui essentiali aliquem ritum vel caeremoniam tamquam conditionem *sine qua non*, adeo ut, tali ritu vel caeremonia non servata, invalida sit sacramenti collatio (24).

Alii censent Christum, excepta Eucharistia et Baptismo, *in genere* tantum materiam ac formam determinasse, adeo ut quaelibet materia et forma rationem signi sacri exhibens, ad valorem sacramenti sufficiat, nulla Ecclesiae concessa peculiari facultate.

Multi demum tenent Christum D. *in genere* tantum instituisse quaedam sacramenta, Ecclesiae vero potestatem dedisse materiam ac formam *in specie* determinandi.

Inter patronos huius sententiae recenseri possunt veteres et recentes: Alexander Alensis, S. Bonaventura, Paludanus, Innocentius IV, Diana, Petrus Soto, Amort, Card. De Lugo, Billuart, Lacroix, Coninck, Sardagna, Sporer, Ballerini-Palmieri, Billot, Harent, Galtier, d'Ales, Hurter, De Guibert, Schmid, Pourrat, Hugueny, et alii (25).

3. Omnibus mature perpensis rationibus hinc inde allatis, auctoritate intrinseca atque extrinseca probe considerata, ultima sententia communior ac probabilior est (26).

Minime obstat doctrina *Concilii Trid.*: « Declarat (sacra Synodus) hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, *salva illorum substantia*, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire iudicaret » (27).

Ad rem egregie *Billuart*: « Ecclesia non potest mutare materiam sacramentorum, alias mutaret eorum substantiam, quod est contra Trid. Sess. XXI, cap. 2. Ergo. *Resp.* D. ant. Ecclesia non potest mutare materiam sacramentorum formaliter sumptam in ratione signi, et ut a Christo institutam, C.;

(24) Gammachacus, *in III part.*, *de sacram. Ordinis*, cap. 4 et 5; Cabassautius, *Notitia eccl. saec.* IV, Disp. et App. ad Conc. Carth. IV, n. 4 ss.

(25) Alexander Alensis, *Summa*, part. IV, q. 5, membr. 3, art. 2; S. Bonaventura, in IV Sent. D. 7, art. 1, q. 1; Innocentius IV, Comment. Decret. lib. I, cap. *Presbyter;* Diana, tract. 5, *de Ordine*, resol. 1; Petrus Soto, *De institutione sacerdotum*, lect. 4 *de sacramento Ordinis;* Amort, *Theol. moral. et schol.*, *de Sacramentis in genere*, disp. 2, q. 2; Card. De Lugo, *De Sacramentis in genere*, disp. 3, n. 81 ss.; Billuart, *De Ordine*, disp. 2, art. 1; Lacroix, lib. VI, p. 1, n. 16; Coninck, *De Sacramentis*, d. 20, n. 65; Sardagna, t. VII, n. 462; Sporer, *De Ord.*, n. 18; Ball.-Palmieri, *Opus mor.*, tract. 5, *de Ordine*, dub. 1, n. 14 s.; Billot, *De Sacramentis*, I, th. 2; Harent, *La part de l'Eglise dans la détermination du rite sacramentel*, in *Etudes religieuses*, t. 73, p. 315 ss.; d'Ales, in *Recherches de science religieuse*, 1919, p. 116 ss.; Hurter, *Instit. theol.*, III, *La théologie sacramentaire*, p. 268 ss., ed. 3ª; Hugueny, *L'institution des Sacrements*, in *Revue des sciences philosophiques et théologiques*, 1914, p. 236.

(26) De hac quaestione abunde disserimus, argumentis et auctoribus citatis, in tractatu *De sacra Ordinatione*, n. 126 ss.

(27) Sess. XXI, cap. 2, *de Communione sub utraque specie*.

materialiter sumptam in ratione rei, N. Sic enim mutare materiam, non est mutare substantiam sacramenti » (28).

4. Ista quaestione resoluta, alia sponte exsurgit circa potestatis Ecclesiae ambitum, ad sacramenta quod attinet. Nempe: *Ecclesia potestne statuere aliam materiam vel formam pro Latinis, et aliam pro Orientalibus?* Item: *Potestne Ecclesia prius ut validam habere materiam aliquam aut formam, deinceps, alio tempore, ut invalidam?*

Perspecta amplissima Ecclesiae potestate, *salva sacramentorum substantia* iuxta Tridentinam Synodum, videtur probabilius affirmandum. Quaestio tamen *speculativa* longe differt a quaestione *practica*. Haec penitius et accuratius declarabuntur ex iis quae de singulis sacramentis dicenda erunt.

20bis. Principia sedulo attendenda de materia et forma sacramentorum. — 1. Sacramenta a Christo D. fuerunt instituta *propter homines*, et quidem propter homines cuiuslibet aetatis, loci et instructionis, sive civiles sive barbaros, sive excultos sive ignaros. Quare Christus in materia determinanda prae oculis non habuit scientiam chemicam, inventa futura aliaque huiusmodi, sed pro sua sapientissima oeconomia sese accommodavit captui et intelligentiae hominum eorumque usui atque aestimationi.

2. Hinc est quod in iudicio ferendo de validitate aut invaliditate huius vel alterius materiae, v. g. aquae vel panis, non peritorum doctrina in primis spectanda est, sed hominum aestimatio et vulgaris usus attendendus.

3. Etiam admissa peculiari potestate Ecclesiae tradita a Christo circa sacramenta, valet atque urgendum idem principium: scil. Ecclesia semper ac necessario Christi voluntatem sequi tenetur eiusque intentioni in omnibus et fidelissime se accommodare, ut hominum sanctificationi ac saluti provide consulat.

(28) *Summa S. Thomae*, to. IX, *de sacram. Ordinis*, diss. 2, art. 1, ob. 1. Cfr. etiam Antoine, *Theol. univ.*, tract. *de sacram. Ordinis*, § 2, ob. 4; Sardagna, *op. cit.*, to. VII, art. 6, controv. II, n. 461.

De vero sensu verborum Concilii Trid. «*salva illorum substantia*», accurate disserunt d'Ales, *Recherches de science religieuse*, 1919, p. 182 ss.; Cavallera, *Le décret du Concile de Trente sur les sacrements en général*, in *Bulletin de littérature ecclésiastique*, 1914, p. 361; Lennerz in *Gregorianum*, 1922, p. 385 ss.

Articulus III.

De sacramentorum iteratione.

21. Triplex regula. — I. Sacramentum iterare *non licet*, si dubium de eiusdem valore sit prorsus inane, i. e. omni rationabili fundamento destitutum. *Per se* grave peccatum est sacramenta iterare sine rationabili causa; *per accidens* potest esse leve aut nullum ob conscientiae perplexitatem et animi angustias, prout contingit in scrupulosis.

II. Quoties rationabile seu prudens adest dubium de collato sacramento necne aut de collati sacramenti valore, semper *licet* sacramentum iterare. Sufficit quodcumque dubium, etsi leve aut levissimum, modo non sit manifeste vanum ideoque spernendum (cfr. can. 732, § 2).

At non quodlibet placitum seu dubium paucorum theologorum sufficit ad imponendam obligationem repetendi sacramentum, immo ne ad licitam quidem reddendam repetitionem. Ut obligatio iterandi exsistat, necesse omnino est, auctoritas theologorum saltem extrinseca tanta sit, ut ipsorum sententia tamquam vere probabilis haberi queat.

III. Si sacramentum, de cuius valore dubitatur, *necessarium* sit sive absolute sive respective, aut ab eius valore alia pendeant, iteratio fieri omnino *debet*, quamdiu valor sacramenti moraliter certus non est. Id plane requirit aeterna hominum salus, bonum religionis et proximorum.

Quocirca iterari debet Baptismus, Ordo, absolutio moribundi, unctio moribundi sensibus destituti, et hostiarum consecratio, ne forte idololatriae periculum inducatur. In hisce casibus principium communiter a theologis admissum hoc est: si *licet* iterare, iterari etiam *debet*.

At aliquando contingere potest, ut sacramenta necessaria *licite* quidem iterentur, *quin tamen repetitio sit praescripta* (1); quod locum habet, praecipue ad animi plenam tranquillitatem, cum molesto ac diuturno scrupulo quis vexatur, aut agitur de dubio iuris oborto ex quorundam paucorum sententia, quae vera probabilitate caret, ex. gr. de validitate Baptismi in pectore collati, vel in cuius administratione aqua immediate post formae prolationem effusa est (2).

(1) Cfr. Lugo, *Responsa moralia*, lib. I, dub. 33, n. 3; Lacroix, *l. c.*, n. 310; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 26.

(2) Cfr. S. Alph., VI, n. 752; Noldin, *l. c.*, n. 27.

Quoad cetera sacramenta *non necessaria*, scil. Confirmationem, Extremam Unctionem pro infirmo rationis compote, et Matrimonium, num et quanam obligatione, sub gravi vel sub levi, iterari debeant, ex variis adiunctis eruendum est, i. e. perpendi debet: *a*) quantum sit dubium de valore, utrum valde probabile, an solum probabile, vel minus; — *b*) quanto bono suscipiens privetur, si invalidum sit reipsa sacramentum; — *c*) quanto incommodo sit ministro sacramenti iteratio. Ita communiter theologi.

22. Quomodo sacramenta iteranda sint. — 1. Sacramenta **absolute** iterari debent, quando *certo* constat de eorundem invaliditate; contra, posito dubio seu iuris seu facti de valore, nonnisi **sub conditione** sunt iteranda.

2. Conditio **verbis** exprimi debet solum in Baptismo et Extrema Unctione, ex praescripto rubricae *Ritualis Romani* (3); in aliis sacramentis aliisque casibus sufficit ut conditio mente concipiatur. Putamus, memoratam rubricam non sub gravi, imo ne sub levi quidem (remoto tamen scandalo aut fidelium admiratione, si publice iteretur sacramentum) obligare; in praxi vero servanda semper est; quin et in ceteris etiam sacramentis repetendis, expedit ut conditio verbis apponatur, praesertim si publice fiat iteratio.

3. Quoties ordinatio iteranda est, sive absolute sive conditionate, id **secreto** fieri debet, ut saepius declaravit S. C. S. O. (v. gr. 6-8 iul. 1898; 11-13 ian. 1899; 22-24 aug. 1900) idque confirmat expresse can. 1007.

Articulus IV.

An in sacramentis ministrandis et suscipiendis liceat sequi opinionem probabilem.

23. Praemittenda. — 1. Opinio *subiective* considerata est iudicium mentis, quo quis adhaeret alicui propositioni, at cum formidine de opposito. Eiusmodi opinio subiective inspecta non differt a conscientia, i. e. a iudicio quo mens, in re morum, iudicat aliquam actionem esse licitam vel illicitam, cum formidine tamen errandi; neque differt reipsa a dubio *positivo*.

(3) Tit. II, c. 1, n. 9; tit. V, c. 1, n. 12.

Opinio *obiective* considerata est ipsa propositio, cui mens ob motiva suadentia adhaeret, sed cum formidine de opposito.

Heic, ut palam est, opinio sumitur obiective.

2. Si motiva quibus mentis iudicium nititur sunt solida, opinio dicitur *probabilis*, vel *solide* aut *vere probabilis;* si non sunt solida et firma, dicitur *minus probabilis* aut *leviter* vel *tenuiter probabilis*.

Itaque opinionis seu sententiae *probabilitas* est illa proprietas, qua propter motiva, quibus innititur, meretur assensum viri prudentis, licet cum formidine errandi. Idcirco probabilitas e rationibus seu motivis, quibus fulcitur opinio, resultat.

24. 3. **Probabilitas** dividitur (1):

1° In *speculativam* et *practicam*, prout opinio seu sententia est probabilis in se et in abstracto considerata, vel in concreto, i. e. in casu particulari, perpensis omnibus circumstantiis, inspecta. Haec distinctio est sedulo attendenda, quia contingere potest, quod sententia *speculative* probabilis, talis non sit *practice*, ob periculum, puta, scandali aliusve mali.

2° In *intrinsecam* et *extrinsecam*, prout innititur rationibus ex ipsa rei natura desumptis, vel potius auctoritati Doctorum. Probabilitas *extrinseca* supponit per se ac necessario *intrinsecam*, quatenus DD. nonnisi rationibus inducuntur ad hanc illamve opinionem amplectendam. In hac distinctione *proximum* motivum attenditur.

Sive intrinseca sive extrinseca probabilitas plures gradus admittit, secundum quod maius vel minus sit pondus rationum vel auctoritatis, quibus sententia seu opinio fulcitur. Probabilitas extrinseca potius quam e numero DD., aestimanda est ex eorum doctrina atque ex studio ac diligentia, qua veritati indagandae operam dederunt.

3° In *solidam* et *tenuem:* illa gravi et firmo nititur motivo, quae idcirco prudentis viri assensum vere meretur; haec levi et inani, ita ut imprudens censeatur qui assensum ei praebeat. Etsi aliter quidam DD. sentiant, tamen haec non est vera probabilitas, quippe quae ex ipsa sua natura *grave* motivum requirit.

4° In *certam* et *dubiam:* illa grave ac fundatum motivum pro se *certe* habet; haec *dubie* tantum vel solum *probabiliter*.

5° In *absolutam* et *comparativam*, prout opinio probabilis in se tantum consideratur, vel cum sententiis oppositis comparatur.

(1) Ball.-Palm., *op. cit.*, vol. I, n. 82 ss.; Génicot, *op. cit.*, vol. I, n. 63 ss.; Noldin, *op. cit.*, vol. I, n. 233 ss.; Lehmkuhl, *op. cit.*, vol. I, n. 156 ss.

6° In hac posteriore hypothesi, i. e. *comparative* considerata opinio dividitur in *minus probabilem, aeque probabilem, probabiliorem* et *probabilissimam*, prout minora vel aequalia aut maiora sunt motiva quibus fulcitur una sententia prae oppositis. Etiamsi opinio *probabilissima* in se moraliter certa non sit, tamen, cum in rebus moralibus perquam raro attingi possit omnimoda certitudo, practice eiusmodi opinio aequivalet sententiae *moraliter certae*.

7° Comparata ratione *securitatis* non peccandi, dividitur opinio seu sententia in *tutam, minus tutam* et *tutiorem*. Ea est *tuta*, quae periculum formaliter peccandi excludit; *minus tuta*, quae minus quam opposita excludit huiusmodi periculum; *tutior*, quae magis quam opposita hoc periculum propulsat.

Si plures sunt opiniones, quarum una stat pro lege, altera pro libertate, *per se* ea tutior, quae stat pro lege seu obligatione, utpote quae periculum peccandi simpliciter excludit; *minus tuta*, contra, quae stat pro libertate, cum omne periculum peccandi non excludat. Aliquando *per accidens* evenire potest, ut opinio pro lege non sit tutior, i. e. attentis circumstantiis quae *practicam* legis observantiam respiciunt.

Opinio *minus tuta*, sedulo animadvertas, non desinit esse simpliciter tuta, licet opposita sit tutior.

25. Doctrina tenenda. — 1. In sacramentorum *administratione* non licet, relicta tutiore, sequi opinionem tantum probabilem de eorumdem valore. Id manifesto liquet ex prop. 1ª damnata ab *Innocentio XI*, quae ita sonat: « *Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, aut conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis aut episcopalis* ».

Ratio est, quia opinio probabilis nihil immutat, addit vel substituit pro illo quod forte ad valorem sacramenti requiritur. Ergo secundum hanc operando, sacramentum exponitur periculo nullitatis, et ideo peccatur *contra virtutem religionis* ob irreverentiam in Christum, qui sacramenta eo fine instituit, ut, dum ponitur actio sacramentalis, reipsa sacramentum conficiatur et gratia causetur.

Praeterea adest peccatum etiam *contra caritatem*, quia ita conferens exponit suscipientem periculo non obtinendi effectum sacramenti.

Demum peccatur quoque *contra iustitiam*, non solum, ut omnes docent, si minister ex officio seu ex quasi-contractu teneatur sacramenta ministrare, sed etiam, saltem probabilius, si agitur de alio quocumque ministro; nam eo ipso quod ministrare velit, tacite se obligat ad ita ministrandum, sicuti res exigit et suscipiens vult sibi ministrari; porro palam est, quemlibet suscipientem velle pro suo iure, ut certus, quoad fieri potest, sit valor sacramenti sibi collati, non vero mere probabilis (2).

2. Minister, qui sequitur opinionem probabilem de valore sacramenti, tutiore relicta, peccat *mortaliter*, tum quia periculum frustrandi sacramentum constituit natura sua gravem irreverentiam, tum quia caritas et iustitia in re gravi reipsa violantur.

Nam, ut bene notat *Viva* (3), sicuti graviter peccaret, qui conferret sacramentum animo illud irritandi, ita peccat qui illud exponit periculo frustrationis; tam enim contra legem delinquit, qui directe illam transgreditur, quam qui illam transgrediendi se exponit manifesto periculo.

Quae diximus, valent etiamsi sacramentum administrandum non sit necessarium ad salutem; nam est saltem grave contra reverentiam sacramenti. Hinc sententia *Diana* (4) et aliorum, qui aliter sentiunt, videtur omnino reiicienda.

26. Non solum in *conferendis*, sed etiam in *suscipiendis* sacramentis illicitum est sequi opinionem probabilem de illorum valore, relicta tutiore. Quamvis enim propositio damnata ab *Innocentio XI* expresse loquatur de solo conferente, tamen est idem profecto de suscipiente. Ratio, quia etiam suscipiens, si relinquat opinionem tutiorem, exponit sacramentum periculo nullitatis et ideo irreverentiam committit; praeterea, si sacramentum sit de necessitate salutis, peccat contra caritatem erga se ipsum.

Id autem locum habere affirmamus, ubi agitur stricto sensu de valore sacramenti, i. e. de materia et forma, non autem de fructu sacramenti. Ubi agitur enim de statu gratiae requisito ad sacramenta vivorum cum fructu suscipienda, censemus sufficere solidam probabilitatem. Nam moralis certitudo late sumpta, quae sola de statu gratiae potest haberi, vix obtinebitur ab eo qui culpam letalem commisit nisi sacramentalem absolutionem recipiat, ac proinde non sine incommodo notabili, ad quod subeundum non obligat stricte reverentia debita sacramento, Eucharistia excepta; per actum vero contritionis maior tantum probabilitas obtinebitur, quae periculum frustrationis non auferret.

Si quid amplius exigeretur, fere nemo gravis peccati sibi conscius posset ad sacramentum vivorum accedere, praemisso solum actu contritionis, nisi

(2) Lacroix, *l. c.*, n. 104; Viva, *Theses damnatae ad theologicam trutinam revocatae, Prop. I Innoc. XI*, n. 9 ss.
(3) *Loc. cit.*, n. 18.
(4) *Loc. cit.*, tr. 13, resol. 3.

adhiberet diligentiam valde exquisitam. « Ob hanc difficultatem, censemus suscipientem nec temere, nec irreverenter agere, si mera probabilitate de statu gratiae contentus sit » (5).

Eatenus igitur dicimus usum opinionis probabilis minus tutae esse licitum in sacramentis suscipiendis, quatenus aliter subiectum gravi incommodo exponeretur ob dubia, anxietates etc., et quidem in iis tantum casibus id licere affirmamus, in quibus revera huiusmodi incommoda secus haberentur.

Qua facta animadversione, facile solvuntur difficultates, quas patroni sententiae negantis opponunt, ut infra (n. 29) explicabitur.

27. *S. Alphonsus* (6) quaerit: « An quod dictum est de administratione sacramentorum, dicendum etiam sit de susceptione ita ut nullus possit suscipere sacramentum cum opinione probabili? ». Et respondet: « Prima sententia affirmat; et hanc tenent Cardenas, Viva et Lacroix... Secunda vero sententia negat; quam tenent Pontius, Sanchez cum Vasquez, Salon, Sayro, Perez et alii apud Cardenas. Item Sporer et Viva... ».

Hanc duplicem sententiam ex S. Alphonso passim referunt auctores, ex. gr. Génicot (7), Pighi (8) et alii.

Tria sunt hac de re animadvertenda:

1° Theologi disputant, num propositio 1ª damnata ab Innocentio XI respiciat, praeter ministrum, etiam subiectum, i. e. sacramenta suscipientem. Quod proscripta propositio nonnisi ministrum respiciat *directe* et *immediate*, res apertissima est; sufficit enim ad verba attendere ipsius damnatae propositionis. Utrum vero *indirecte* et *mediate* afficiat quoque suscipientem sacramenta, huc spectat praecise DD. controversia.

2° Etiam illi theologi, qui negant propositionem damnatam ab Innocentio XI respicere indirecte et mediate sacramentorum quoque susceptionem, non ideo admittunt in sacramentis suscipiendis licitum esse sequi opinionem probabilem, tutiore relicta, ubi agitur stricto sensu de *valore sacramentorum*, i. e. de elementis essentialibus et constitutivis eorumdem (9). Proinde, quod attinet ad usum opinionis probabilis minus tutae *circa ea quae directe respiciunt valorem sacramenti*, non duplex, ut immerito quidam aiunt, sed una est theologorum sententia.

Dissensus vero DD. versatur circa usum opinionis probabilis in iis quae respiciunt *modum* susceptionis seu *dispositiones* requisitas ex parte suscipientis, vel eiusdem *obligationes*. Et quoad hoc, licitum esse usum opinionis probabilis minus tutae sententia longe communior et verior affirmat.

(5) Génicot, *l. c.*, n. 131.
(6) Lib. I, n. 51.
(7) *Loc. cit.*, n. 131.
(8) *Cursus theol. mor.*, IV, n. 52 (Veronae, 1912).
(9) Cfr. Viva, *l. c.*, nn. 21, 27; Lacroix, *l. c.*, n. 105 ss.; Sporer-Bierbaum, t. I, tract. 1; n. 57.

Imo ii auctores etiam qui videntur aliter sentire, non circa principium de licito usu opinionis probabilis reapse dissentiunt — quod sedulo notandum est — sed tantum circa practicas eiusdem principii applicationes, ex. gr. num poenitens possit accedere ad confessarium cum attritione cognita, vel requiratur contritio saltem existimata. Ita praefati pauci DD. Hodie nulla hac in re est controversia, cum e Trid. Sess. XIV, c. 4 clare evincatur, in sacramento Poenitentiae sufficere attritionem ad veniam peccatorum obtinendam.

3° Doctores non recte allegantur a S. Alphonso.

Cardenas (10) loquitur de sacramentorum *administratione*, non vero de receptione.

Viva (11) expresse docet, opinionem probabilem minus tutam sequi non posse, ubi agitur *de valore sacramenti;* contra, sequi posse, ubi agitur solum de *modo* recipiendi sacramenta seu de *dispositionibus* in suscipiente requisitis. Idem Viva in alio opere (12) mentem suam hac de re clare pandit.

Lacroix tradit eandem doctrinam quam habet Viva (13).

Pontius (14) loquitur de *administratione*, non vero de susceptione sacramenti. Item Sanchez (15).

Vasquez (16), Salon (17), Sayrus (18), Perez (19) et Sporer (20) loquuntur, sicuti Viva et Lacroix, de *modo* recipiendi sacramenta seu de *dispositionibus* in suscipiente requisitis.

Itaque non duae, sed una tantum rectius debet dici DD. sententia circa propositam stricte quaestionem. Proinde exposita doctrina est communis et certa.

28. Licitus est tam in conferendis quam in suscipiendis sacramentis universim usus opinionis *moraliter certae* (uti est probabilissima), licet forte opposita sententia tutior sit. Ratio, quia cum opinio non sit mere probabilis, sed moraliter certa, tuta omnino est; nam etiam in negotio salutis aeternae Deus non obligat homines ad media *metaphysice*, sed solum *moraliter* certa adhibenda; secus via salutis non foret arcta dumtaxat, at impervia prorsus (21).

29. Quando licitus sit usus opinionis probabilis. — Triplici in casu fas est recedere a doctrina huc usque tradita, i. e. sequi opinionem

(10) *In prop. 1 Innoc. XI*, dissert. 2, n. 17.
(11) *Loc. cit.*, nn. 21, 22, 27.
(12) *Cursus theol. mor., de Poenit. sacram.*, q. 3, a. 3, n. 9.
(13) *Loc. cit.*, nn. 105-108.
(14) *De Matrim.*, lib. IV, cap. 25, n. 9.
(15) *Decal.*, lib. I, cap. 9, n. 33.
(16) In 1-2, disp. 63, cap. 3, n. 13.
(17) In 2-2, q. 63, a. 4, controv. 2, concl. 4.
(18) *Clav. reg.*, lib. I, cap. 7, n. 4.
(19) *Laurea Salmantina*, certam. 10, cap. 13, n. 65.
(20) *Loc. cit.*, n. 57.
(21) Cfr. Viva, *l. c.*, n. 26.

probabilem, tutiore relicta: 1° *quando adest necessitas;* — 2° *quando Ecclesia supplet defectum;* — 3° *quando agitur de modo ministrandi sacramenta.*

30. I. **Quando adest necessitas.** — In necessitate, seu quando conferri vel suscipi debet sacramentum, et sequi non potest opinio tutior, oportet procedere secundum probabilem, quia, ut ait *Angelicus* (22), « non oportet quod omnis mensura sit omnino infallibilis et certa, *sed secundum quod est possibile in genere suo...; necessitas non subditur legi* ». Hinc si versetur in articulo mortis infans baptizandus, et non habeas nisi materiam *dubiam*, ex. gr. nivem nondum resolutam vel aquam rosaceam, potes ac debes cum ea baptizare.

In tali casu sententia tutior non relinquitur, sed non habetur; et necessitas illa facit ut nulla sit irreverentia, licet sacramentum, quod pro hominibus institutum est, exponatur periculo nullitatis (23).

Licet operari secundum sententiam probabilem, quamvis agatur de valore sacramentorum, neque urgeat absoluta necessitas neque Ecclesia suppleat, quando aliter ministratio aut susceptio sacramentorum fieret obnoxia nimiis scrupulis aut difficultatibus.

Ratio est, quia Christus, quippe qui sacramenta propter homines instituit, noluit eorum administrationem vel susceptionem esse moraliter impossibilem; atqui talis profecto esset ministratio vel susceptio dubiis aut difficultatibus nimiis obnoxia. Ergo si non sit alius modus vitandi eiusmodi administrationem vel receptionem, nisi quis operetur secundum opinionem tantum probabilem, licitum est secundum hanc operari (24). Id praesertim locum habet quoad sacramentum Poenitentiae.

Hoc in casu nulla reapse occurrit exceptio, ut immerito quidam DD. insinuare videntur, sed solum practica applicatio principii generalis supra enunciati, i. e. licere, *urgente necessitate*, sequi opinionem probabilem minus tutam. Licet enim in praefato casu non habeatur *absoluta* necessitas, adest tamen necessitas *relativa*, vera equidem et gravis, quae iusta est ac sufficiens causa sequendi opinionem probabilem, tutiore relicta.

31. II. **Quando Ecclesia supplet defectum.** — Ratio est, quia tunc *practica certitudo* adest de valore sacramenti, eo ipso quod Ecclesia supplet; et ideo quamvis opinio *speculative* sit mere probabilis, *practice* tamen evadit tutissima, utpote certa. Id autem contingit praesertim in sacramentis Poenitentiae et Matrimonii, i. e. in iis sacramentis, quorum valor pendet *ex potestate ecclesiastica* ordinaria aut delegata.

(22) *S. theol.*, I-II, q. 19, a. 3 ad 3; q. 99, a. 6.
(23) Lacroix, *l. c.*, n. 110.
(24) Lacroix, *l. c.*, n. 119.

An et quando suppleat Ecclesia potestatem, iure novo, qualibet controversia soluta, clare liquet ex praescripto can. 209: « *In errore communi aut in dubio positivo et probabili sive iuris sive facti, iurisdictionem supplet Ecclesia pro foro tum externo tum interno* ».

Error *communis* tunc habetur, cum omnes aut fere omnes *alicuius loci* fideles existimant aut existimare *rationabiliter* censentur, attentis peculiaribus adiunctis, ex. gr., confessarium iurisdictione revera pollere; seu requiritur et sufficit *factum externum et publicum*, ex quo fideles necessario in errorem inducantur, sive suum iudicium falsum verbis aut facto iam significaverint, sive, deficiente occasione, id nondum ostenderint (25). Consulto dicimus *alicuius loci*, quia licet defectus iurisdictionis notus sit *in alio loco*, manet error communis, si eiusmodi defectus ignoretur in loco, ubi sacerdos excipit confessiones.

Error est *privatus*, si unus tantum vel pauci eo laborent, ceteris omnibus defectum iurisdictionis cognoscentibus.

Certum est Ecclesiam non supplere iurisdictionem, si error est *privatus;* eatenus enim supplet, quatenus ratio boni communis, et non mere privati, id exigat.

Insuper certum est Ecclesiam supplere, si error est *communis*, sive, naviter attendas, *adsit titulus coloratus*, sive *desit omnino*. Qua in re ius novum (cfr. can. 209) maximi momenti induxit immutationem, quatenus ne verbo quidem facto de titulo colorato, simpliciter et absolute declarat Ecclesiam in errore communi supplere. Iure antiquo *dubium* erat, attento praesertim responso S. C. Concilii, 11 dec. 1683 (quo declaratum fuerat confessarios, qui in errore communi *sine titulo colorato* confessiones exceperant, illicite et *invalide* egisse), vel solum *probabile*, Ecclesiam supplere iurisdictionem in communi errore sine titulo colorato. Hodie certissimum est defectum suppleri.

Idem, iure vetere, num Ecclesia, posita iurisdictione *dubia*, i. e. *dubio facti*, suppleret necne, disputabatur. Quidam absolute negabant, sive dubium esset negativum sive positivum; quidam valorem sacramenti dubium esse contendebant (26). Etiam haec quaestio expressis verbis soluta est, ita ut nulla amplius supersit ratio dubitandi. Etenim, iuxta can. cit., Ecclesia supplet iurisdictionem « in dubio *positivo*... sive *iuris*, sive *facti* ».

Quod vero Ecclesia, stante iurisdictione *probabili*, suppleret hypothetice defectum, certum erat etiam in iure antiquo, saltem iuxta communissimam DD. sententiam, non quidem ex Ecclesiae expressa declaratione, sed solum ex eiusdem *tacita* voluntatis manifestatione. Hac quoque de re doctrina nunc est certissima, ex legislatoris *expressa* declaratione.

Ad hoc, ut in errore communi vel in dubio positivo et probabili suppleat Ecclesia, non requiritur bona fides aut error in illo, qui actum ponit, quia ius ita disponit ratione boni publici. Quare valida est absolutio, sive bona sive mala fide detur, sive inadvertenter sive advertenter.

(25) De genuino conceptu erroris *communis*, vide Cappello, *De Poenitentia*, n. 341, ed. 5ª, et *Summa iuris canonici*, vol. I, n. 265 ss.
(26) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 505; Noldin, *l. c.*, n. 356.

Ut minister *licite* in errore communi aut in dubio positivo et probabili sacramentum administret, Ecclesia supplente, nihil aliud requiritur quam rationabilis petitio ex parte fidelium, qua posita, ministratio sacramenti fit licita. Hinc convenire non possumus cum iis theologis, qui causam *gravem* ad id postulant (27).

32. III. Quando non agitur de valore sacramenti, sed tantum **de modo administrandi,** potest minister sequi opinionem practice probabilem, relicta tutiore.

Sic practice probabile est ministrum, qui Eucharistiam distribuit in mortali, graviter non peccare: tutius tamen est, si statum gratiae sibi acquirat vel per sacramentalem confessionem vel saltem per contritionem perfectam. Quod si, contra, velit priorem sententiam sequi et in mortali Eucharistiam distribuere, non peccabit *letaliter*, quia sacramentum periculo nullitatis nequaquam exponitur, cum probabilitas solum versetur circa modum debite illud ministrandi. Idem valet de aliis similibus sententiis circa cetera sacramenta (28).

CAPUT II.

DE MINISTRO SACRAMENTORUM (1)

ARTICULUS I.

De ministro in se considerato.

33. Minister principalis et secundarius. — Sacramentorum minister is dicitur, qui nomine Christi sacramentalem actionem peragit.

Homo in sacramentis conficiendis nonnisi ut minister Christi veluti causa instrumentalis agit; proinde ipse est minister *secundarius*, Christus vero minister *principalis*. Est minister, inquam, vero et pro-

(27) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 573; Sporer-Bierbaum, *l. c.*, n. 717.
(28) Lacroix, *l. c.*, n. 121; Viva, *l. c.*, n. 27.

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 64, a. 4 ss.; Suarez, *l. c.*, disp. 13; Lugo, *l. c.*, disp. 8, sect. 2 ss.; Vasquez, *l. c.*, disp. 137 s.; S. Bellarminus, *l. c.*, c. 24 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 48 ss.; Bonacina, *l. c.*, q. 3, p. 1; S. Alph., *l. c.*, n. 13 s.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 13 ss.; Lahousse, *l. c.*, n. 174; De Augustinis, *l. c.*, p. 189 ss.; Billot, *l. c.*, p. 156 ss.; De Smet, *Tractatus dogmatico-moralis de sacramentis in genere, de Baptismo et Confirmatione*, n. 117 ss.

prio sensu, licet secundarius, quia vere absolvit, vere sanctificat ex potestate a Christo derivata; sed hanc potestatem remittendi peccata et sanctificandi eatenus solum exercet, quatenus legatione Christi fungens *eam actionem ut sacramentalem ponit*, quae a Christo Domino tamquam sacramentum instituta est.

Palam est nos de ministro *secundario* tantum heic loqui.

34. Quotuplex sit minister secundarius. — 1. Minister secundarius est *ordinarius* et *extraordinarius*, *consecratus* et *non consecratus*, *publicus* et *privatus*.

Notio ministri ordinarii et extraordinarii in Codice aliisque S. Sedis documentis perspicue atque univoce determinata non reperitur.

2. Ille dicitur generatim minister **ordinarius,** qui vi potestatis ordinis, quam habet, *semper* sacramentum conficere vel administrare potest, cum potestatem ad id expeditam habeat, quamvis forte, ut licite fiat, licentia Parochi aut Ordinarii loci ad id requiratur si minister *ex officio* curam animarum non exerceat.

Ex. gr. minister *ordinarius* Baptismi sollemnis est *quilibet sacerdos;* sed eius collatio reservatur Parocho vel alii sacerdoti de eiusdem Parochi vel Ordinarii loci licentia (can. 738, § 1).

3. Minister **extraordinarius,** contra, is dicitur, qui sacramentum administrare potest solum *vel* propter specialem facultatem, *vel* propter aliquam necessitatem (i. e. vel in casu verae necessitatis aut saltem iustam ob causam), et quidem in hoc casu, ut licite fiat, nonnisi de licentia Parochi vel loci Ordinarii. Inde patet duplici sensu accipi ministrum *extraordinarium*.

Ex. gr. minister *extraordinarius Baptismi sollemnis* est Diaconus, qui tamen sua potestate uti nequit sine Parochi vel Ordinarii loci licentia, iusta de causa concedenda (can. 741); idem Diaconus est minister extraordinarius Eucharistiae administrandae, de Ordinarii loci licentia, gravi de causa concedendà (can. 845, § 2).

Minister *extraordinarius Confirmationis* est presbyter, cui vel iure communi vel peculiari Sedis Apostolicae indulto ea facultas concessa sit (can. 782, § 2); minister *extraordinarius sacrae Ordinationis* is est, qui, carens episcopali charactere, a iure vel a Sede Apostolica per indultum peculiare potestatem accepit aliquos ordines conferendi (can. 951).

Hinc, debita cum reverentia, probare non possumus definitionem quam tradunt complures DD. « Minister *extraordinarius*, aiunt, ille dicitur, qui solum

in casu necessitatis et ex speciali delegatione sacramentum administrare potest » (2).

Id minus accurate affirmari, manifeste colligitur ex dictis; nam, ex. gr., Abbas vel Praelatus *nullius*, qui caret episcopali charactere, etiam *extra casum necessitatis* potest, tamquam minister *extraordinarius*, sacramentum Confirmationis administrare et primam tonsuram ac ordines minores conferre (cc. 294, § 2, 323, § 2); item Diaconus est minister *extraordinarius* sive Baptismi sollemnis sive sacrae Communionis, etiam extra casum proprie dictae necessitatis, posita licentia vel Parochi vel loci Ordinarii ad id requisita.

4. Minister dicitur **consecratus**, si *speciali ritu* ab Ecclesia deputatur ad sacramenta conficienda vel administranda; secus, **non consecratus.** Porro sacramenta, quae ministrum consecratum *necessario* requirunt, sunt Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, Extrema Unctio et Ordo.

5. Qui ex Ecclesiae speciali deputatione sacramentum administrat cum sollemnitate, i. e. servatis ritibus et caeremoniis praescriptis, minister **publicus** passim a canonistis vocatur; qui sine sollemnitate illud administrat, quod generatim locum habet in casu necessitatis, **privatus** dicitur.

Exinde patet, in eorum sententia, etiam sacerdotem tamquam ministrum privatum agere, quoties, ex. gr. Baptismum, urgente necessitate, non sollemniter conferat (v. can. 737, § 2).

Alii verius vocant semper *publicum* ministrum *consecratum*, scil. sacerdotem, licet forte sine sollemnitate sacramentum conficiat aut ministret.

Articulus II.

De iis quae requiruntur in ministro ad validam sacramentorum administrationem.

35. Praemittenda. — 1. Omnibus constat quaedam requiri ad *validam*, et quaedam ad *licitam* sacramentorum administrationem.

2. Conditiones, quae in ministro requiruntur, ut sacramenta *valide* et *licite* conficiat seu administret, distinctis sub articulis exponemus.

36. Non requiritur in ministro sanctitas, gratia aut fides. — In ministro non requiritur nec status gratiae, nec vitae probitas, imo

(2) Cfr. Noldin, *l. c.*, n. 17, 2.

nec ipsa fides, ad *validam* sacramentorum confectionem vel administrationem. Haec est veritas catholica de fide (1).

Ratio, quia sacramenta operantur per virtutem divinam, secundum institutionem ac merita Christi, non autem ex dignitate vel meritis seu dispositione ministri, ut supra declaratum fuit (n. **6**).

37. Potestas requisita. — Requiritur in ministro *potestas divinitus concessa;* nam solus Deus potest actioni ministri, sacramentali equidem, vim gratiam causandi tribuere.

Qua in re notandum, quaedam sacramenta a solis Episcopis posse conferri, vel *exclusive*, ut Ordo (scil. diaconatus, presbyteratus et episcopatus; non autem prima tonsura et ordines minores atque etiam, saltem *probabilius*, immo *certe*, nostra sententia, subdiaconatus), vel *potestate ordinaria*, ut Confirmatio et Ordo; ceteri enim presbyteri, qui episcopali carent charactere, solum *ex potestate extraordinaria* et *delegata* valent confirmare et aliquos ordines conferre.

Quaedam sacramenta tam ab Episcopis quam a presbyteris administrari possunt, servata tamen debita subordinatione, ut Eucharistia, Poenitentia et Extrema Unctio. Cetera duo, Baptismus scil. et Matrimonium, ministrum specialiter consecratum non exigunt; quilibet enim homo, mas feminave, potest Baptismum valide conferre; Matrimonii autem ministri sunt ipsi contrahentes.

38. Intentio requisita. — In ministro requiritur *intentio* seu *voluntas faciendi quod facit Ecclesia.*

« *Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit* ». Ita definivit Concilium Trid. (2).

Intendere non est idem ac *velle.* Intentio denotat voluntatis actum, quo appetitur finis per media apte ordinata. Velle tendit in finem *absolute*, ut docet Angelicus (3). Intendere est actus voluntatis in ordine ad rationem, seu « intentio idem est ac voluntas ratiocinata prout dirigitur in finem », ut scite animadvertit S. Bonaventura (4).

Opus esse aliqua intentione in sacramentis conficiendis, evidenter patet ex eo quod minister agit ut causa instrumentalis, *humana*

(1) Cfr. Resp. Nicolai I ad consulta Bulgarorum c. 104 (Denzinger, *Enchiridion* etc., n. 264); Decret. Eugenii IV pro Armeniis (Denzinger, *l. c.*, n. 591); Conc. Trid. Sess. VII, *De Sacram. in gen.*, can. 12, et *De Baptismo*, can. 4.

(2) Sess. VII, *De Sacram. in genere*, can. 11. Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 64, a. 8 et 10; Suarez, *l. c.*, disp. 13, sect. 2 s.; Lugo, *l. c.*; S. Bellarminus, *l. c.*, c. 27 s.; Lacroix, *l. c.*, n. 54; Sporer-Bierbaum, *l. c.*, n. 101 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 21 s.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 14 ss.; Franzelin, *l. c.*, p. 123 ss.

(3) *De Veritate*, q. 22, art. 13.

(4) In IV, D. 6, p. 2, a. 2, q. 2.

equidem seu *rationalis;* proinde, humano modo cum agat, ipsa sua voluntate in sacramentalem actionem ita influere debet, ut actus *humanus* vere habeatur, i. e. procedens ab homine *in quantum est homo* seu per intellectum et voluntatem; atqui palam est actum humanum haberi non posse sine intentione.

Intentio enim nihil aliud est, quam *actus voluntatis tendentis ad finem per media,* actus nempe quo quis vult aliquid facere vel omittere.

Quod, ulterius, requiratur *intentio* seu *voluntas faciendi quod facit Ecclesia,* liquet ex natura potestatis ministerialis. Sane nonnisi ut minister Christi ex communicata potestate ministeriali potest quis actiones formaliter sacramentales ponere et per eas hominibus gratiam conferre; cum vero minister, *ut minister alterius,* agere non possit, nisi habeat intentionem *nomine* et *in persona illius agendi,* sequitur, non posse ministrum actiones formaliter sacramentales edere, nisi habeat intentionem illas nomine et in persona Christi ponendi seu, quod idem est, faciendi quod facit Ecclesia.

Diximus: *quod idem est* etc., nam voluntas qua minister in ritu sacramentali externa peragendo uti velit potestate ministeriali, seu ministerialiter agere velit nomine et in persona Christi, *implicite* continetur in voluntate se exhibendi ut ministrum Ecclesiae. Quae ut probe intelligantur, nonnulla *de intentione* sunt necessario praemittenda.

39. Intentio potest considerari triplici sub respectu: 1° *in se;* — 2° *secundum obiectum;* — 3° *secundum modum.*

1° Considerata **in se,** intentio est *actualis, virtualis, habitualis* et *interpretativa.*

Ea dicitur *actualis,* quae existit hic et nunc, dum ponitur actus, et quidem clare advertitur.

Dicitur *virtualis,* si exsistit hic et nunc ac revera in opus influit, at non advertitur dum opus ponitur.

Ideo non recte quidam theologi dicunt intentionem virtualem eam esse, quae in mente non exsistit hic et nunc, sed solum perseverat in successione actuum seu in effectu (5). Diximus *non recte,* quia utraque intentio, actualis et virtualis, exsistit, at diverso modo: illa adest et advertitur ab agente, haec

(5) Cfr. Scavini, *Theol. mor. universa,* vol. III, n. 20 (edit. XIV); Berardi, *Praxis confessariorum,* vol. III, n. 772 (edit. III); Marc, *op. cit.,* vol. I, n. 272, 6°.

S. Thomas (*S. theol.,* III, q. 64, art. 8 ad 3) cum antiquis theologis non raro promiscue sumunt intentionem habitualem et virtualem.

Item nonnulli, v. g. Suarez (in III, disp. 13, sect. 3, n. 2), Lugo (*De Sacram. in genere,* disp. 8, n. 73), intentionem interpretativam aequiparant voluntario indirecto.

adest quidem, sed non advertitur ab agente qui de aliis rebus cogitat, quamvis reapse eum ad agendum moveat.

Proinde sacerdos, qui, mane elicita intentione Sacrum faciendi, ecclesiam adit, sacris vestibus se induit aliaque peragit, quin *actu* cogitet de Missa celebranda, dicitur habere intentionem virtualem; contra, si idem sacerdos *actu* cogitat de Sacro faciendo, intentionem habet actualem. Exinde discrimen patet inter utramque. Actualis duo importat, scil. *voluntatem* et *attentionem* seu reflexam considerationem actionis, quae peragitur; virtualis importat solum voluntatem, non vero attentionem ad hanc ipsam voluntatem et actionem ab ea procedentem.

Intentio *habitualis* illa vocatur, quae olim habita est et numquam fuit retractata atque adhuc perdurat, at hic et nunc nec advertitur nec influit *positive* in actum humanum *qua talem.* Huiusmodi intentio habetur ex. gr. in dormientibus, in ebriis etc.

Ea dicitur *interpretativa,* quae nec fuit nec est, sed esset propter inclinationem voluntatis in obiectum, si hoc menti proponeretur; non est igitur vera seu proprie dicta intentio, sed solum *voluntatis dispositio* ad eam intentionem habendam.

2° Intentio considerata **secundum obiectum** est *determinata* et *indeterminata, explicita* et *implicita.*

Dicitur *determinata,* quando voluntas fertur in obiectum certum et definitum; ex. gr. cum sacerdos, hostiam prae manibus tenens, eam vult consecrare, intentio consecrandi est omnino determinata.

Contra est *indeterminata,* quando voluntas fertur in obiectum incertum et vagum; ex. gr. si presbyter litans intendat ex centum particulis in pyxide repositis decem dumtaxat consecrare, et nullo modo praefiniat in quasnam reapse feratur sua consecrandi voluntas, dicitur habere intentionem indeterminatam.

Dicitur *explicita,* quando res intenditur in se ipsa, i. e. ex formali ac distincta cognitione; *implicita,* contra, cum intenditur non in se ipsa, sed in alio, i. e. ex cognitione generali et confusa.

Ex. gr. si moribundus petat Viaticum illudque suscipere cupiat, habet intentionem explicitam; si idem christiane vixerit et nunc sit sensibus destitutus, habet intentionem implicitam suscipiendi sive Viaticum sive Extremam Unctionem, quia voluntas christiane vivendi ac ideo christiane etiam moriendi continet natura sua intentionem ea recipiendi sacramenta, quibus christifideles in extremis refici solent; idcirco Viaticum et Extrema Unctio non intenduntur in se, sed in alio, utpote in eo contenta, scil. in voluntate moriendi christianorum more.

3° Intentio considerata **secundum modum** est *absoluta* et *conditionata.*

Dicitur *absoluta*, si voluntas fertur in obiectum pure ac simpliciter, independenter scil. a quolibet eventu aut circumstantia; *conditionata*, si fertur in obiectum dependenter ab aliquo eventu vel circumstantia.

Intentio *conditionata* potest esse *de praesenti*, *de praeterito* et *de futuro*.

De praesenti, ex. gr.: *si vivis, si es dispositus; de praeterito*, ex. gr.: *si non fuisti valide baptizatus* vel *absolutus*, ego te baptizo vel absolvo etc.; *de futuro*, ex. gr.: ego te in uxorem ducere intendo, *si cras veniet pater tuus dotem afferens*.

40. Quaenam intentio requiratur et sufficiat in ministro. — 1. Ad valorem sacramenti non requiritur intentio *actualis*, nec sufficit *habitualis* et eo minus *interpretativa*, sed requiritur saltem et sufficit *virtualis*. Requiritur profecto, quia sine intentione saltem virtuali, humanus actus, et ideo sacramentalis actio, haberi non potest; sufficit autem, quia, ea intentione posita, actio sacramentalis habetur.

2. Non requiritur intentio *explicita* conficiendi sacramentum, aut expresse et reflexe agendi nomine Christi, aut ponendi ritum externum *ut formaliter et absolute sacrum*, vel *producendi effectum sacramenti*. Haec omnia *implicite* continentur in ipsa intentione faciendi quod facit Ecclesia.

Hinc valide baptizat, modo habeat intentionem faciendi quod facit Ecclesia, haereticus vel infidelis, qui ignoret Baptismum esse sacramentum a Christo Domino institutum eumque gratiam conferre; item valide conficit seu administrat sacramenta, praefata intentione posita, minister, qui ea forte impio ausu spernat vel irrideat.

3. Non requiritur ut minister expresse intendat agere *nomine Ecclesiae catholicae* seu ut Ecclesia agi vult; neque a fortiori opus est intentione faciendi quod facit *Ecclesia Romana;* sufficit intentio faciendi quod facit Ecclesia vera a Christo D. instituta.

4. Quamvis non requiratur ea intentio, qua minister velit exercere ritum, quem ipse pro sacro et efficaci gratiae habet, tamen necesse est, minister *velit eum ritum, quem scit ab aliis haberi pro sacro, ita peragere, ut pro sacro reapse ab aliis habeatur*. Sufficit autem intentio *generica* tantum.

Ad rem Instr. S. C. S. O. 30 ian. 1830 docet « ad valorem sacramenti necessariam non esse eam intentionem quam vocant expressam seu determinatam,

sed sufficere intentionem tantum *genericam*, nimirum faciendi quod facit Ecclesia, seu faciendi *quod Christus instituit, vel quod Christiani faciunt* » (6).

5. Non sufficit intentio *mimica*, aut alia, qua excludatur intentio faciendi rem sacram (7); idcirco sacramentum non conficitur ab eo, qui ritum externum quidem totum peragit, sed mere ex alio fine, ex. gr. exercitii gratia, aut ioci vel irrisionis causa.

Nec sufficit, iuxta communem theologorum doctrinam, quae certa omnino dicenda est, intentio, ut aiunt, *mere externa*, qua nempe quis vult quidem ritum externum serio ponere et in iis adiunctis, ex quibus tamquam sacer exterius appareat, sed simul *interius* voluntatem habeat sacramentum seu ritum sacrum non peragendi. Hinc liquet esse prorsus improbandam opinionem Catharini (8).

Nonnulli censent opinionem Catharini non fuisse proscriptam, eamque adhuc probabilem esse. Ita v. g. Prümmer (III, n. 67), qui refert verba Rolandi Bandinelli (postea Alexandri III) ex Gietl, verba Innocentii IV in Commentariis (quos edidit ut homo privatus, non qua Summus Pontifex), et, quod gravius est, verba Leonis XIII, dicens: « Tantum abest ut sententia de intentione externa sit damnata, ut econtra haud parvum pondus acquisierit per Constitutionem Leonis XIII de ordinationibus Anglicanis » (*l. c.*).

Quomodo id merito dici ac sustineri queat, percipere non valemus. Sane vel sermo est de intentione *mere externa*, vel de intentione *externa* quidem, sed quae nullatenus excludit, imo includit saltem implicite internam. Porro de illa sermo est, non autem de ista.

Innocentius IV ait: « Non est necesse, quod baptizans sciat, quid sit Ec-

(6) Cfr. Suarez, *l. c.*, qui scite ait « requiri intentionem faciendi sacramentum vel sub conceptu hoc vel sub aliqua ratione confusa et communi seu aequivalenti, scil. intendendo facere quod Christus instituit, vel quod christiani faciunt, vel aliquid simile ».

(7) Conc. Trid. Sess. XIV, cap. 6 *de Poenit.*

(8) Ambrosius Catharinus e familia Praedicatorum, qui interfuit Concilio Tridentino, docet, ad veram intentionem sufficere, ut minister *serio*, non per iocum aut irrisionem, debitam formam materiae exterius applicet ut facit Ecclesia, volens eum ritum celebrare, quem ipsa Ecclesia celebrat; interius tamen non habeat intentionem faciendi ritum sacramentalem, seu id quod Ecclesia vult facere; imo contrariam habeat intentionem. Ex Trid. Synodo (aiebat) requiritur tantum intentio *faciendi quod facit Ecclesia*, non autem intentio faciendi quod intendit facere Ecclesia.

Haec Catharini doctrina certissime differt ab errore Lutheri et Calvini, qui censebant iocum et ludibrium *externum et manifestum* non obstare valori sacramentorum. Licet mens Patrum Concilii Trid. non fuerit *directe* damnandi opinionem Catharini, exinde tamen non sequitur, hanc opinionem conciliari posse cum iis, quae Concilium Trid. aliaque monumenta ecclesiastica docent de intentionis necessitate. Ex documentis ecclesiasticis enim, rite intellectis, manifesto colligitur intentionem *externam*, quam vocant, non sufficere ad sacramentorum valorem.

Sufficiat, ceteris omissis, referre propositionem 28am damnatam ab Alexandro VIII, quae ita sonat: « Valet Baptismus collatus a ministro, *qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: Non intendo, quod facit Ecclesia* ». Tum spectata vi verborum tum considerata ratione historica, dicendum est, hac propositione sententiam Catharini aliorumque sectatorum fuisse proscriptam, nam merito ait Benedictus XIV (*De Synodo dioec.*, lib. 7, cap. 4, n. 8) hac proscriptione Alexandri VIII opinioni Catharini « *grave vulnus esse inflictum* ».

clesia, quae baptizat... *dummodo baptizare intendat* » (9). Eo ipso quod dicitur « *intendat* », habetur intentio *interna*, non vero mere externa.

Leo XIII dicit: « Cum quis ad sacramentum conficiendum et conferendum materiam formamque debitam *serio* ac *rite* adhibuit, eo ipso censetur id nimirum facere *intendisse*, quod facit Ecclesia » (10). Verbum « *intendisse* » satis superque ostendit non agi de intentione mere externa.

41. An et quaenam intentio determinata requiratur. — 1. Requiritur intentio *determinata* circa materiam et subiectum, ita quidem ut, si aliter fiat, sacramentum invalide conficiatur. Proinde si sacerdos, ex. gr., plures hostias consecrandas in altari positas inspiciat, et non omnes, sed tantum quasdam velit consecrare, eas positive determinare debet; secus nulla foret consecratio.

2. Determinatio personae *per se* non requiritur; ideoque error *circa personam* (nisi agatur de Matrimonio), per se non obest valori sacramenti, cum requisitam intentionem ac determinationem non auferat. Quocirca valide absolvit confessarius puellam, quam putabit esse puerum; intentio enim, uti palam est, fertur in poenitentem *praesentem*, quicumque is sit.

At *per accidens* obesse potest sacramenti valori, quando intentio — id quod generatim numquam fieri debet — ad certam personam *determinatam* fuerit restricta (11).

42. An et quaenam intentio conditionata sufficiat. — Intentio *conditionata* non officit valori sacramentorum, dummodo sit *de praeterito* aut *de praesenti*, non autem de futuro. Non officit, inquam, quia ritus sacramentalis vel statim evadit verum et validum sacramentum, vel non, prout conditio verificatur necne.

Si conditio sit *de futuro*, sacramentum est certe nullum; etenim non valet statim, quando actio sacramentalis ponitur, quia deest intentio conficiendi sacramentum; non valet postea, conditione verificata, quia tunc desunt materia et forma sacramenti.

Excipitur Matrimonium, quod potest etiam celebrari sub conditione de futuro eaque impleta, statim perficitur seu validum evadit ad instar aliorum contractuum, qui sub conditione ineuntur; ratio est, quia, aliter ac in ceteris sacramentis, materia et forma in Matrimonio adhuc exsistunt ut fuse suo loco dicetur.

(9) *Comment.*, lib. III, tit. 42, cap. 1.
(10) Const. « *Apostolicae curae* », 13 sept. 1896.
(11) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 6; Sporer-Bierbaum, *l. c.*, n. 134 s.

Controvertitur, an conditio *occulta solique Deo nota* obsit sacramenti valori, necne.

Quidam, ut *S. Alph.* (12), affirmant; alii, ut *Viva* (13), negant.

Prior sententia videtur probabilior, quia, prout animadvertit *S. Alphonsus* (*l. c.*), « cum Deus commiserit administrationem sacramentorum cognitioni et voluntati hominum, nequit apponi conditio, quae non possit cadere sub humana conditione ». Ceterum, ad praxim quod attinet, omnes concedunt, huiusmodi conditionem numquam esse adponendam, ne sacramentorum valor incertus reddatur.

Item quaeritur an conditio *de futuro necessario* obstet valori sacramentorum, ex. gr. si dicas: *Ego te absolvo, si cras orietur sol.*

Quidam negant, quia huiusmodi conditio censetur esse de praesenti. Quamvis enim, aiunt, obiectum sit futurum, scientia tamen illius obiecti, quae est conditio, praesens omnino est; idcirco valori sacramenti non obstat. Ita *Dicastillus* (14) et alii apud *Lacroix* (15).

Plures, contra, dubitant de valore sacramenti ita collati, quia, inquiunt, conditio *proprie* respicit futurum, eo ipso quod obiectum est futurum, et ideo, iuxta doctrinam quam tradunt communiter DD. de conditione futura, sacramenti collatio est vel nulla vel saltem dubia. Ita, ex. gr., *Suarez* (16).

43. An et quaenam attentio requiratur. — 1. Attentio *actualis* certe non requiritur in ministro ad sacramenta valide conficienda seu administranda (17).

Attentio est actus intellectus (aliter ac intentio, quae est voluntatis actus), nempe applicatio mentis ad ea, quae aguntur.

Alia est *interna*, et alia *externa*. Prior est ipsa mentis advertentia ad id, quod peragitur; posterior in absentia actionis externae consistit, quae incompossibilis sit cum attentione interna. Dicitur *externa*, non quatenus *subiective* interna non sit (omnis enim attentio est actus intellectus, et ideo suapte natura interna), sed ratione obiecti, quia pro obiecto habet solum actionem externam.

Ad validam sacramentorum administrationem non requiritur attentio *interna*, cum opus ea non sit ad actum humanum constituendum.

2. Requiritur, contra, ac sufficit attentio *externa*, ea nempe quae necessaria est ac sufficiens ut materia et forma debita cum intentione rite ponantur, seu ut sacramenti administratio sit *actus humanus*.

(12) *Loc. cit.*, n. 26.
(13) *De Sacram.*, q. 1, a. 4, n. 7.
(14) *Loc. cit.*, n. 144.
(15) *Loc. cit.*, n. 81.
(16) *Loc. cit.*, sect. 3, n. 2 ss.
(17) S. Alph., VI, n. 14; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 16 s.

Porro ex tradita notione evidenter liquet requiri et sufficere *externam* attentionem, quia, hac posita, sacramentalis actio est actus vere humanus, prout valor sacramentorum omnino postulat.

Quapropter valide sacramenta conficit minister, qui ritum sacrum cum plena distractione ponit (18), sive involuntaria ea sit, sive etiam voluntaria, nisi, quod vix contingit, habeatur distractio *omnimoda*, quae actionem *humanam* excludat. Idem dicas de extasi vel raptu.

S. Alphonsus (*l. c.*) refert et confutat *Lacroix*, qui videtur ad sacramenti valorem requirere attentionem internam. Consulto dicimus *videtur*, quia non re, sed verbis tantum differt doctrina Lacroix a communi et certa doctrina theologorum.

Sane clariss. auctor dicit (19) sufficere attentionem *virtualem*, et, iuxta conceptum quem de ea tradit (n. 58), huiusmodi attentio non alia est, quam ea, quae communiter a DD. *externa* vocatur. Docet enim (*l. c.*): « Sicuti ad contractum sufficit praecessisse plenam advertentiam formalem quae maneat *virtualiter* quando fit contractus, ita etiam ad sacramentum: *cum quo stat, quod quando actu ponitur contractus vel sacramentum possit esse distractio... Hinc infertur I. Vix fieri posse, ut sacramentum per distractionem reddatur invalidum...* ». Nonne haec doctrina cum ea, quam supra tradidimus, plane concordat?

Id animadvertendum duximus, quia plures theologi, ex. gr. Scavini (20), ausi sunt tribuere Lacroix opinionem *improbabilem* et *singularem*, quasi ipse requirat in ministro ad valorem sacramenti « ut hic et nunc intellectus consideret quod actu agit ». Hoc falsum omnino esse, ex relatis verbis ipsius Lacroix evidentissime constat.

44. Intentiones contrariae. — Quidnam si plures intentiones sibi invicem contrarias habeat minister? Ita distinguendum: vel intentiones sunt *simultaneae* vel *successivae*.

In priore casu, valet intentio *principalis* seu *praedominans*, ea scil. quam minister eligeret, si cognosceret utramque simul consistere non posse; quae proinde si recta et sufficiens fuerit, sacramentum ut validum haberi debet; si sacramento eiusve essentiae fuerit contraria, sacramentum ut nullum est habendum. Quod si utraque intentio *aequaliter appretiet suum obiectum*, nec iudicari possit, utra praevaleat, sacramentum non fit; quia cum utraque exsistat et velit fieri opposita, intenditur aliquid impossibile, ac ideo intentio reapse est irrita, ut recte docet *Lugo* (21).

In altero casu, scil. si contrariae intentiones non sint simultaneae,

(18) S. Alph., *l. c.*
(19) *Loc. cit.*, n. 84.
(20) *Loc. cit.*, n. 23.
(21) *Loc. cit.*, n. 124; Lacroix, *l. c.*, n. 69.

sed una alteri *succedat*, valet *posterior*, nisi prior revocaverit, saltem virtualiter, omnem voluntatem subsequentem; tunc enim manet prior voluntas, donec expresse revocata non fuerit eaque certe praevalet (22). Proinde si una ex intentionibus contrariis et aequalibus *habitualiter* tantum exsisteret, altera vero *actu* exsistens imperaret confectionem sacramenti, haec praevaleret, utpote efficacior, et ideo, ut merito tenet idem *Lugo*, sacramentum valeret, quamvis prior intentio, exsistens solum habitualiter, fuisset appretiative maior.

Neque est paritas in applicatione Missae, et aliis similibus, quia pro illis sufficit intentio habitualis, non autem pro conficiendis sacramentis.

Si dubium quodcumque supersit, valor sacramenti dubius erit.

Articulus III.

De requisitis ad sacramenta licite conficienda et ministranda.

45. Requisita in genere. — Praeter ea, quae necessaria sunt ad valorem, haec requiruntur ex parte ministri ad *licitam* sacramentorum confectionem et administrationem, scil.: 1° *status gratiae;* 2° *licentia debita* seu *legitima deputatio;* 3° *observantia rubricarum;* 4° *attentio interna*, quae *voluntariam* distractionem excludat.

Quidam theologi (1), inter alia requisita etiam immunitatem a censuris et ab irregularitatibus distincte et nominatim recensent. Dubitandum non est quin haec immunitas omnino requiratur; at ea reducitur profecto ad *licentiam debitam* seu *deputationem;* nam censuratus vel irregularis ideo non potest sacramenta conficere seu ministrare, praecise quia prohibetur ab Ecclesia, i. e. requisita Ecclesiae licentia caret. Hinc nulla videtur ratio cur de praefata immunitate, ceu de requisito distincto, sit loquendum. Ceterum ad censuras quod attinet, quae confectionem et administrationem sacramentorum impediunt, vide quae late exponimus in opere *De censuris*.

46. Status gratiae. — 1. Ad sacramenta *licite* conficienda et administranda requiritur, ut minister sit *in statu gratiae;* non solum, generatim, quia sancta sancte tractanda sunt, sed speciatim quia minister

(22) S. Alph., *l. c.*, n. 24.

(1) Ita v. g. Noldin, III, n. 34.

personam Christi gerit eiusque nomine operatur, ac ideo Christo, qui est sanctissimus, conformis sit oportet per gratiae nitorem seu vitae sanctitatem.

Quapropter si quis sacramentum administraturus peccati mortalis sibi conscius sit, tenetur antea se Deo reconciliare vel per confessionem vel saltem per contritionem perfectam. Excepta Eucharistia, non requiritur confessio, sed sufficit contritio, ut liquet ex communi theologorum doctrina, quam expresse confirmat *Rituale Rom.* (2), et implicite etiam Codex (cfr. can. 807 et 856), nisi forte quis contritionem perfectam actu elicere nequeat.

Sufficit autem in casu contritio prudenter existimata, ut docet *S. Alphonsus* (3) cum *Suarez* (4) et aliis (5). Diximus: *excepta Eucharistia;* nam opus omnino est ad eam sive conficiendam sive sumendam confessio sacramentalis (6) « quantumvis (sacerdos) se contritum existimet »; quod si « deficiente copia confessarii et urgente necessitate, elicito tamen perfectae contritionis actu, celebraverit, quamprimum confiteatur » (can. 807). Suo loco id declarabitur.

2. Certum est ex dictis, ministrum, qui in statu peccati sacramenta administrat, peccare, nisi necessitas urgeat sacramenti conferendi et moraliter desit tempus saltem per contritionem se Deo reconciliandi; quo in casu minister a culpa excusatur, quia, cum sacramenta sint propter homines instituta, eadem licet in statu peccati ministrare, ne periclitetur animae salus.

3. Item certum est, peccatum in casu esse *grave*, quoties minister ut *consecratus* sacramentum *sollemniter*, i. e. omnibus servatis ritibus et caeremoniis ab Ecclesia praescriptis, *conficit*.

Quae triplex conditio — consecratio, sollemnitas et confectio — copulative requiritur. Proinde *graviter* peccat sacerdos, qui culpae mortalis sibi conscius sollemniter baptizat, Missam celebrat, absolvit, Extremam Unctionem administrat; item Episcopus, qui in mortali confirmat vel diaconatum aut presbyteratum confert.

Num vero, deficiente una aliave e memoratis conditionibus, minister peccet graviter necne, controvertitur. Plures iique graves theologi negant (7).

(2) Tit. I, n. 4.
(3) *Loc. cit.*, n. 34.
(4) *Loc. cit.*, disp. 16, sect. 3, n. 2 ss.
(5) Cfr. Sporer-Bierbaum, *l. c.*, n. 170 s.; Lacroix, *l. c.*, n. 93; Bonacina, *l. c.*, p. 2, n. 3; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 41.
(6) Conc. Trid. Sess. XIII, cap. 7; can. 807 et 856.
(7) Suarez, *l. c.*, sect. 4; Bonacina, *l. c.*, n. 11; Gonet, *Clyp. de sacram. in comm.*, disp. 6, n. 93 ss.; Salmant., *Tract. I. De Sacram. in gen.*, cap. 7, n. 87; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 43 s.; Noldin, *l. c.*, n. 32.

Stante dubio seu controversia, practice adesse peccatum mortale affirmari non potest; tamen culpam venialem haberi, eamque maiorem aut minorem, evidens omnino est.

47. Quocirca, ut liquet ex noto principio theologico « *non est statuendum peccatum grave, nisi de eo certo constet* », non videtur mortaliter peccare:

1° Sacerdos vel diaconus, qui Eucharistiam *administrat* vel eam tangit aut defert in statu peccati mortalis;

2° Sacerdos, qui audit confessionem, at non absolvit;

3° Presbyter, qui Baptismum *privatim* administrat in casu necessitatis, quia non agit tamquam minister *consecratus*, sed solum ut privata persona; a fortiori laicus, urgente necessitate baptizans, tum quia non est minister consecrans, tum quia non sollemniter sacramentum conficit;

4° Parochus vel sacerdos delegatus, qui Matrimonio assistit;

5° Episcopus, qui tonsuram vel ordines minores et probabilius etiam subdiaconatum confert, eo quod sacramentum reipsa, iuxta veriorem sententiam, non administrat; qui calicem vel patenam consecrat, aut sacra olea conficit;

6° Sacerdos, qui *sacramentalia* aliasve *sacras functiones* peragit; potiore ratione, subdiaconus vel diaconus qui in mortali ad altare ministrat.

48. Quaerunt theologi *quot* peccata committat sacerdos qui sacrilege celebrat, vel pluribus continenter sacramentum administrat.

Iuxta *S. Alphonsum* (8), sacerdos celebrans Missam in mortali committit quatuor peccata mortalia, quatenus indigne consecrat, indigne ministrat, sibi indigno administrat, indigne suscipit.

Quidam tria peccata enumerant; alii probabilius cum *Lugo*, duo tantum.

« Habet illud peccatum (sacrilegae celebrationis) non quidem tres malitias, ut volunt aliqui... nec solum unam... sed *duas*, alteram *suscipiendi* sacramentum, alteram *conficiendi* in statu peccati ». Ita *Lugo* (9).

Qui in statu peccati Eucharistiam distribuit, non tot peccata committit, quot sunt communicandi, sed quot sunt vices, quibus Communionem minister distribuit, ut communius et verius docent auctores.

(8) *Loc. cit.*, n. 35.
(9) *Loc. cit.*, n. 161. Cfr. Ball.-Palm., *l. c.*, n. 680; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 46; Génicot, *l. c.*, n. 115, 3°.

Quoad Poenitentiam, tenent plerique theologi toties mortale peccatum numero distinctum committi, quoties sacramentum ministretur seu absolutio impertiatur. At non desunt qui probabile esse putant, toties solum peccata numero distingui, quoties confessarius diversis vicibus in tribunali poenitentiae sederit, sive unum sive plures eadem vice audierit et absolverit (10).

Quidam theologi affirmant, eandem regulam valere etiam quoad cetera sacramenta, quae similiter uno tractu successivo conferantur, ex. gr., si quis plures unum post alium baptizet, confirmet etc.; ratio est, aiunt, quia varii isti actus unitatem accipiunt primum ex fine et intentione agentis, deinde, et praecipue, ex ipsa materia, quia omnes continent irreverentiam contra eundem Deum et Christum (11).

49. Deputatio seu licentia debita. — 1. Cum sacramentorum confectio et administratio Ecclesiae ministerio sit divinitus commissa, sequitur manifeste, sacramenta conferri non posse nisi ab eo, *qui sit legitime deputatus ab ipsa Ecclesia*. Haec autem deputatio est *generalis* pro Baptismo privato, in casu necessitatis, et pro Matrimonio; *specialis* pro aliis sacramentis, eaque non quibuslibet sacerdotibus competit, sed solum iis, qui curam animarum exercent, et quidem intra fines territorii sui, generatim loquendo, ita ut ceteri presbyteri ad *licite* sacramenta ministranda opus habeant licentia seu facultate legitime concessa vel ab Ordinario vel a Parocho.

2. Quocirca peccat sacerdos, qui sine Parochi licentia Baptismum conferat extra casum necessitatis vel Viaticum et Extremam Unctionem moribundo ministret; Parochus, qui in alieno territorio sollemniter baptizet, sine debita licentia, incolas sui loci (can. 739); item Episcopus, qui in aliena dioecesi confirmet sine licentia Ordinarii loci saltem rationabiliter praesumpta, nisi agatur de propriis subditis, quibus Confirmationem conferat privatim ac sine baculo et mitra (can. 783, § 2).

In his casibus, culpa levis *per se* est, nisi forte fiat frequenter, aut cum scandalo vel contemptu legis ecclesiasticae.

50. Observantia rituum et caeremoniarum. — 1. In sacramentis conficiendis, administrandis ac suscipiendis accurate servari debent *ritus* et *caeremoniae* quae in libris ritualibus ab Ecclesia probatis praecipiuntur (can. 733, § 1; cfr. Conc. Trid. Sess. VII, *de Sacramentis in genere*, can. 13).

(10) Lugo, *De Poenit.*, disp. 16, n. 558; Ball.-Palm., *op. cit.*, I, tract. IV, *De peccatis*, n. 273; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 47; Génicol, *l. c.*
(11) Lugo, *l. c.*; D'Annibale, *l. c.*, § 254.

2. Ritus sacramentales sunt vel *essentiales*, vel solum *accidentales*. Dicuntur *essentiales*, qui respiciunt substantiam ac proinde valorem sacramentorum, atque immediate versantur circa materiam et formam.

Sunt *accidentales*, qui ab Ecclesia fuerunt instituti ad dignam et convenientem sacramentorum confectionem et administrationem.

Non convenit inter DD. *num* et *quodnam* sit proprie discrimen inter ritum et caeremoniam (12).

Vox *ritus* sumitur triplici sensu: *stricto, lato* et *latissimo*.

Sensu *stricto* denotat universam disciplinam late sumptam, ita ut complectatur etiam praescripta liturgica, v. g. cum dicitur ritus *latinus* et ritus *orientalis*; sensu *lato* comprehendit peculiare legum praesertim liturgicarum systema, v. g. cum memoratur ritus *romanus* et ritus *ambrosianus;* sensu *latissimo* significat ordinem administrationis seu complexum normarum, imo et singulas normas.

Caeremonia generatim denotat ipsam sacram actionem.

Hoc postremo sensu sumuntur voces *ritus* et *caeremoniae*, de quibus in can. 733, § 1.

Plures Auctores merito affirmant inter ritum et caeremoniam hoc idem esse discrimen, quod v. g. exsistit inter aquam et lotionem, quatenus ad mentem Concilii Tridentini, caeremonia est ipsa actio, v. g. signum crucis, genuflexio, osculum altaris etc., ritus autem est modus eam exequendi. Has voces indiscriminatim ad idem significandum saepissime usurpari compertum est.

3. Ritus *essentiales* semper servandi sunt *sub gravi*, quia spectant ad sacramentorum valorem, ita ut, iisdem non servatis, gravissima irreverentia in Christum committatur, et magno spirituali bono proximi priventur.

Hinc mortaliter peccat minister, qui utitur materia vel forma falsa, vel, extra necessitatem, dubia; item qui verba formae *corrupte* aut *inarticulate* pronuntiat, si exinde periculum *proximum* errandi in substantialibus occurrat; si periculum non est proximum, peccat venialiter tantum, nisi adsit scandalum grave vel contemptus (13).

4. Ritus *accidentales* et caeremoniae ab Ecclesia institutae dividuntur in *praeceptivas* vel *directivas*, nempe *de praecepto* aut *de consilio*. Si primum, sub poena peccati servari debent et quidem *sub gravi*, si agitur de materia gravi in se aut relative; idcirco non modo is mortaliter peccat, qui *ex contemptu* omittit vel mutat ritus et caeremonias ab Ecclesia praescriptas, sed etiam qui *advertenter* seu *ex negligentia*

(12) Cfr. Stella, *Instit. liturg.*, p. 5 (edit. II); Patroni, *Lezioni di sacra liturgia*, I, p. 80 (edit. II).
(13) S. Alph., *l. c.*, n. 35 ss.

omittit vel mutat, quoties omissio aut mutatio sit notabilis, vel ratione sui vel ratione significationis.

Quaenam vero omissio aut mutatio, in singulis sacramentis, materia gravis seu notabilis habenda sit, suo loco explicabitur.

Caeremoniae, quae non sunt de praecepto, sed solum *de consilio*, non obligant sub peccati poena, ut evidens est.

51. Attentio interna. — Aliqua attentio interna procul dubio requiritur, ea nempe quae *voluntariam*, in se aut in causa, distractionem excludat. Cum enim sacramenta sint sancte tractanda, reverentia postulat ut minister in iisdem conficiendis actu attendat, quantum pro humana fragilitate fieri potest, ad id quod agit.

Voluntaria distractio est peccatum veniale irreverentiae, generatim loquendo; at si adesset periculum proximum errandi in forma proferenda aut in applicatione materiae, culpa posset evadere etiam mortalis. Ratio est evidens. Immo quidam theologi docent, mortaliter eum peccare, qui voluntarie distrahitur in consecratione Eucharistiae, quia dicunt haberi gravem irreverentiam (14).

At plures negant esse peccatum mortale, et forsan probabilius, secluso gravi periculo errandi (15).

Articulus IV.

De obligatione sacramenta ministrandi.

52. Obligatio ex iustitia et ex caritate. — 1. Quidam tenentur solum *ex caritate* sacramenta fidelibus ministrare; quidam vero non modo ex caritate, verum etiam *ex iustitia*, i. e. *ex officio*.

2. Tenentur *ex caritate* omnes qui curam animarum non gerunt.

3. Tenentur *ex iustitia* seu *ex officio* qui, tamquam pastores, animarum cura funguntur, scil. Episcopi, Parochi eorumque vicarii, et ad religiosos quod spectat, proprii ipsorum Superiores, sive per se sive per alios.

Eo ipso enim quod munus pastorale suscipiunt, tacite seu ex quasi-contractu sese obligant ad varia munia obeunda et ideo etiam ad sacramenta

(14) Cfr. Lacroix, *l. c.*, n. 85; part. 2, n. 443 s.; S. Alph., *l. c.*, n. 14; Tamburin., *Methodus celebrationis Miss.*, lib. 2, cap. 3, n. 9; Scavini, *l. c.*

(15) Lacroix, *l. c.*, part. 2, n. 444; Mazzotta, *Theologia moralis*, tract. 5, disp. 4, q. 2, cap. 5, § 2, q. 4.

administranda, quae profecto constituunt praecipuum pastorum officium (cfr. can. 892).

53. Obligatio eorum qui curam animarum gerunt. — 1. Certum est eos, qui in pastorali munere sunt constituti, *per se* teneri *sub gravi* et quidem *ex iustitia* sacramenta administrare *subditis rationabiliter petentibus*, sive expresse postulent sive tacite.

Petitio autem censetur *rationabilis* non solum si fideles *ex praecepto*, v. g. confessionis et Communionis annuae, sacramenta suscipere teneantur, vel *ex necessitate* conscientiae consulendi, ex. gr. si in peccato mortali versentur aut gravi tentatione premantur et Parocho aliive significent se indigere gratia sacramentali; sed etiam si *ex mera devotione*, scil. ob utilitatem seu profectum spiritualem, sacramenta petant.

Quocirca *graviter* peccat animarum pastor:

1° Si sacramenta, etiam *semel* dumtaxat, recuset serio petentibus ex praecepto aut ex necessitate;

2° Si *frequenter* recuset petentibus ex mera devotione;

3° Si denegatio infamiam seu gravem iniuriam petenti afferat aut magnam animi perturbationem;

4° Si a fortiori scandalum vel gravem populi offensionem aut aliud notabile damnum, puta diminutionem frequentiae sacramentorum inter fideles, denegatio inducat;

5° Si *habitualiter* se tardum et socordem praebeat in sacramentis administrandis, quia inde incommoda quamplura eaque gravia in animarum detrimentum certe oriuntur.

Si quis *irrationabiliter* vel *indiscrete* petat, ex. gr. hora insueta, aut si scrupulosus velit pluries in die confiteri, pastor sacramenta administrare recusans, *per se* non peccat, ut palam est.

Rationabiliter petentibus sacramenta non ministrare una altereve vice, secluso periculo gravis necessitatis vel scandali aliusve detrimenti gravis, est leve peccatum.

2. Si ministro immineat *grave damnum*, ex. gr. vitae, sanitatis etc., non tenetur sacramenta administrare, *extra casum necessitatis;* tum quia non censetur sese obligasse cum tanto incommodo ad pastorale munus obeundum, tum quia, posito gravi damno, petitio fidelium est vere irrationabilis, quando fit nulla urgente necessitate.

3. Sacramenta *necessaria* subditis, qui versantur in gravi necessitate spirituali, tenetur pastor animarum administrare etiam cum *gravi*, imo et *gravissimo* suo incommodo, non excluso ipsius vitae periculo.

Sacramenta vero *necessaria* sunt Baptismus ac Poenitentia, et Extrema Unctio pro iis qui, nondum absoluti, sensus amiserunt.

Periculum vitae ex parte ministri potest esse *remotum* et *proximum, leve* et *grave* ac *gravissimum,* i. e. *probabile* plus minusve et *certum,* prout mors moraliter certo vel solum probabiliter aut improbabiliter secutura praevideatur.

Ubi agitur de *extrema* aut *quasi-extrema* subditorum necessitate spirituali pastor debet sacramenta necessaria administrare etiam cum *proximo, gravissimo* et *certo* periculo vitae; in *gravi* necessitate, nonnisi cum periculo *gravi* et *probabili.*

Porro necessitas *extrema* tunc habetur, cum quis versatur in aeternae damnationis periculo, quod omnino superare nequit; *quasi-extrema,* si tam aegre potest, ut ei censeatur moraliter impossibile (1); *gravis* simpliciter, cum quis absolute et per se posset quidem propriae saluti consulere, at nonnisi magna cum difficultate (i. e. cum *notabili* difficultate, non vero cum *levi* tantum, ut quidam Moralistae docent), ita ut sine alieno auxilio in probabili damnationis periculo reperiatur.

Proinde in *extrema* necessitate versantur pueruli nondum baptizati, graviter decumbentes; in *quasi-extrema,* haeretici, schismatici et apostatae in mortis periculo versantes; item peccatores moribundi, qui contritionem perfectam elicere non valent, vel quia eandem sibi esse necessariam nesciunt, vel quia modum ipsius eliciendae ignorant, ut plures docent theologi (2).

In *gravi* necessitate censetur quilibet peccator in mortis articulo constitutus, atque etiam qui in *proximo* periculo labendi vel relabendi in peccatum mortale versatur (3).

54. Sedulo notandum est, duas conditiones requiri, ut pastor sacramenta ministrare debeat cum *proximo, gravissimo* et *certo* periculo vitae. Requiritur 1° moralis certitudo quod subditus versetur in extrema necessitate; 2° moralis certitudo seu spes moraliter certa successus.

Ex defectu prioris conditionis non teneretur Parochus aliusve certo periculo vitae se exponere, si probabiliter putaret, ex. gr. moribundum esse baptizatum aut non reperiri in statu culpae mortalis, vel sibimet consulere posse per contritionem perfectam; ex defectu alterius conditionis excusaretur, si praevideret rem probabiliter in irritum esse cessuram seu quavis de causa se impeditum iri a sacramento ministrando.

(1) Quidam promiscue sumunt necessitatem *extremam* et *quasi-extremam.*

(2) S. Alph., II, n. 27. Quidam auctores opinantur, nec immerito profecto, nullum fidelem censendum esse adeo rudem ut, Dei gratia opitulante, nesciat se corde toto ad Deum convertere, nempe perfectae caritatis seu contritionis actum elicere. Ball.-Palm., II, n. 51; Génicot, I, n. 217, III.

(3) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 28; D'Annibale, § 471, 6.

Eadem regula seu duplex memorata conditio valet quoque, congrua congruis referendo, ubi agitur de gravi necessitate, ob quam sacramenta ministranda sunt cum periculo gravi et probabili sanitatis aut vitae.

Quamplures theologi (ex gr. Scavini, Berardi, Gury, Sabetti, Bucceroni, Noldin, Lehmkuhl, Alberti) docent, freti auctoritate *S. Alphonsi* (4), « Parochos tempore pestis teneri parochianis suis peste laborantibus ministrare *dumtaxat* duo sacramenta ad salutem necessaria, nempe Baptismum et Poenitentiam ». Innituntur autem declaratione S. C. Concilii diei 11 oct. 1576, quam Gregorium XIII probasse contendunt. At declaratio seu decretum S. C. Concilii diei 26 oct. 1576 probante Gregorio XIII editum, statuit Parochos « tempore pestis *teneri omnino residere* in suis ecclesiis parochialibus; posse tamen per alium idoneum ministrum parochianis suis peste infectis sacramenta Baptismi et Poenitentiae ministrare » (5). Res itaque est omnino diversa, quia minime dicuntur Parochi teneri *dumtaxat* sacramenta Baptismi et Poenitentiae ministrare, ut passim referunt theologi cum S. Alphonso. Agebatur in casu de dubio S. Sedi proposito a S. Carolo Borromaeo, dira peste Mediolani grassante, cum nonnulli animarum pastores gregem suum desererent et moribundis sacramentorum administratio negligeretur.

55. An et quando urgeat obligatio personaliter ministrandi sacramenta. — Animarum pastores tenentur *per se* ipsi sacramenta ministrare, quantum fieri possit, non autem totum gerendum munus, praesertim sacramentorum administrationem, committere aliis presbyteris (6). Agitur enim de obligatione personali; idque praecipue locum habet si iidem pastores nominatim a fidelibus requirantur.

Controvertitur, an Parochus (scil. animarum curam gerens ex officio) teneatur per se ipse parochianis peste aut alio contagioso morbo laborantibus sacramenta ministrare.

Nostram hac in re sententiam sic breviter pandimus: si Parochus ab aegrotis parochianis expresse et nominatim advocetur, ipsemet, non alius, accedere debet, nisi legitimo detineatur impedimento; si Parochus expresse et nominatim non invitetur, sacramenta ministrare potest per quemcumque presbyterum idoneum.

56. Obligatio eorum qui non exercent curam animarum ex officio. — 1. Tenentur *sub levi,* generatim loquendo, sacramenta ministrare *ex caritate* fidelibus rationabiliter petentibus *extra necessitatem,* quoties id sine aliquo incommodo facere queant.

(4) II, n. 27.

(5) Cfr. Fagnan., *Comment. in Decretales Gregorii IX*, lib. III, cap. *Clericos*, tit. IV, *De clericis non resident.* etc., n. 38 ss.; Bened. XIV, *De Synodo dioec.*, lib. XIII, cap. 19, n. 6.

(6) S. C. C. 16 sept. 1645; 20 iun. 1776.

2. Proximo *in gravi necessitate spirituali* constituto tenentur *sub gravi* sacramenta ministrare, si commode possunt, i. e. sine incommodo notabili.

3. Fidelibus *in extrema* aut *quasi-extrema necessitate spirituali* constitutis debent *sub gravi* succurrere etiam cum gravi incommodo, imo et cum certo periculo vitae, dummodo constet de vera necessitate simulque spes proximum salvandi sit moraliter certa (cfr. n. **62**).

4. Extremae necessitati assimilanda videtur necessitas gravis *communis*, quae, ex. gr., habetur tempore morbi contagiosi, quia inter multos moribundos non deerunt qui in extrema versentur necessitate; ideoque in communi necessitate spirituali, sacerdos, etiam non curatus, tenetur, aliis deficientibus, absolutionem moribundis impertire cum periculo vitae (7).

Articulus V.

De sacramentis denegandis.

57. Principia. — I. Nullo in casu, ne sub comminatione quidem mortis, licet ministro sacramenta administrare *incapaci*, ei scil. qui non est subiectum aptum sacramenti recipiendi; v. g. si Baptismum velit conferri iam baptizato, Confirmationem confirmato etc. Ratio est, quia sacramentum reipsa non conficitur ac ideo habetur abusus rei sacrae intrinsece malus.

58. II. *Sub gravi* tenetur *per se* minister sacramenta denegare *indignis*, iis nempe qui sunt equidem subiectum capax sacramenti, sed nequeunt eiusdem effectum percipere, cum in statu peccati mortalis versentur sine voluntate sese emendandi.

Id postulat ipsa sacramentorum *dignitas* et *virtus religionis*, ne sacra profanationi exponantur; postulat *fidelitas* ministri, qui prohibetur sanctum dare canibus et margaritas ante porcos proiicere; postulat *caritatis lex*, ne iis, qui indigne sacramenta recipere conantur et audent, minister cooperetur scandalumve praebeat (cfr. can. 855) - (1).

(7) S. Alph., *l. c.*, n. 27; Génicot, *l. c.;* Bucceroni, *l. c.*, n. 362.

---

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 80, a. 6; S. Alph., lib. VI, n. 44; Suarez, *l. c.*, disp. 67, sect. 2; Lacroix, *l. c.*, n. 139 ss.; Coninck, *l. c.*, q. 80, n. 29; Bonacina, *l. c.*, q. 6, p. 4, n. 13.

59. III. Ut minister teneatur sacramenta denegare, non sufficit dubium aut probabilis suspicio, sed oportet ut moraliter certo constet de indignitate petentis sacramentum. Nemo enim, iuxta notum effatum, praesumitur malus, nisi probetur.

Minister autem *inquirere* debet de suscipientis dignitate, non eodem modo quoad omnia sacramenta, sed diverso modo pro diversa cuiusque sacramenti natura. Si agitur de iis sacramentis, in quorum administratione sacerdos est veluti *iudex*, tenetur de suscipientis dignitate aut idoneitate prudens sibi efformare iudicium ex positivis indiciis.

Haec vero sacramenta sunt Baptismus adultorum, Poenitentia, Ordo et Matrimonium quoad impedimenta. Si agitur de aliis sacramentis — scil. Confirmatione, Eucharistia et Extrema Unctione — minister non tenetur positive iudicare de suscipientis dispositione; quilibet fidelis sane praesumitur dignus, et ideo sufficit ministro haec praesumptio, quae tamdiu haberi censetur, quamdiu positive constet sacramenta petentem non esse indignum.

60. IV. Licet ministro *ex causa gravissima* sacramenta administrare indigne petentibus; tum quia ex una parte cooperatio non est necessario formalis, sed materialis tantum, quae proinde, scandalo remoto, licita fit ex causa proportionate gravi; tum quia ex alia parte fidelitas ministri non eo usque protenditur ut denegare debeat, quando maiora mala ex denegatione oriri possint.

Causae gravissimae ob quas licet certe sacramenta indignis conferre, ut communiter tradunt theologi, hae praecipuae sunt: 1° ne violetur sigillum sacramentale; 2° ne oriatur grave scandalum; 3° ne proveniat magna perturbatio fidelium, ita ut a sacramentis petendis amoveantur; 4° ne publica fiat indignitas hucusque occulta petentis; quam postremam causam, sedulo animadvertas, passim theologi admittunt, non ideo ut famae petentis unice consulatur — de qua re infra dicemus — sed ut incommoda gravissima vitentur, ex denegatione profecto oritura; quocirca manifestum est hanc causam, iuxta praefatos doctores, ad unam aliamve ex tribus praecedentibus reduci (2).

Controvertitur, an liceat ministro sacramentum conferre indigno, ob metum mortis aut alius mali moraliter aequivalentis.

Plures negant (3), quia nonnisi ad communia damna vitanda ex denegatione secutura, licet indignis sacramenta ministrare, non vero ad privatum damnum, ut in casu, propulsandum.

(2) S. Thom., *l. c.;* S. Alph., *l. c.*, n. 50.
(3) S. Alph., *l. c.*, n. 49; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 59.

Alii affirmant (4), quia, aiunt, « ad conferenda sacramenta indignis videtur sufficere haec ratio ut eorum famae parcatur: quod autem licet ad servandam famam alterius sontis, a fortiori licet ad servandam vitam ministri innocentis » (5). Haec sententia vere probabilis nobis est.

Item controvertitur, an sola diffamatio eius, qui sacramentum indigne petit, sit ratio sufficiens ut sacramentum ei conferatur. Sermo est, naviter attendas, de *sola* diffamatione suscipientis, non autem de communi damno vitando ex denegatione secuturo.

Nonnulli auctores negant; alii affirmant (6).

Putamus utramque sententiam recte posse componi, cum alia ab alia verbis, potius quam re, differat. Sane, e *publica* denegatione sacramenti non modo diffamatio *occulti* peccatoris sequitur, verum etiam alia incommoda necessario oriuntur, quae cum famae laesione plus minus cohaerent, scil. timor fundatus fidelium et aversio a sacramentorum frequentatione, quippe quae nimis odiosa facile redderetur.

Quod si *revera damna communia deessent*, hypothetice loquendo, sententiam negativam probabiliorem censemus; idque implicite confirmari censemus can. 855, § 2.

61. V. Numquam licet *indigno* conferre sacramentum, si petatur in odium fidei aut religionis contemptum, quia eiusmodi administratio esset intrinsece mala.

Qua de re nulla est nullaque haberi potest controversia inter auctores.

62. An et quando sacramenta ministranda sint haereticis et schismaticis. — 1. « Vetitum est sacramenta Ecclesiae ministrare haereticis aut schismaticis, *etiam bona fide errantibus eaque petentibus*, nisi prius, erroribus reiectis, Ecclesiae reconciliati fuerint » (can. 731, § 2).

Si agitur de haereticis vel schismaticis *formalibus*, ut aiunt, i. e. mala fide errantibus, palam est eos esse in statu peccati et quidem per se gravissimi, ideoque tamquam omnino indigni a sacramentis suscipiendis arceri debent.

Si agitur de haereticis vel schismaticis *materialibus*, de iis nempe qui versantur in bona fide, item arcendi sunt a sacramentis, quia administratio sacramentorum a Christo Domino commissa fuit Ecclesiae, ac proinde ii tantum sacramenta recipere valent, qui sunt de corpore ipsius Ecclesiae Christi. Iamvero haeretici et schismatici, donec

(4) Suarez, *l. c.*, disp. 67, sect. 2 s.; Sporer-Bierbaum, *l. c.*, n. 188; Bonacina, *l. c.*, n. 14; Lacroix, *l. c.*, n. 138. Ex recentioribus, D'Annibale, *l. c.*, § 57; Génicot, II, n. 122, II; Noldin, *l. c.*, n. 36, 3; Pighi, *op. cit.*, IV, n. 37.

(5) Génicot, *l. c.*

(6) Cfr. D'Annibale, *l. c.*; Ball.-Palm., *l. c.*; Noldin, *l. c.*

reconciliati non fuerint, ad corpus Ecclesiae nullatenus pertinent. Ergo.

2. Quaerunt DD. 1° an sub conditione absolvi possit haereticus vel schismaticus sive *materialis* sive *formalis* sensibus destitutus; 2° an possit absolvi conditionate haereticus vel schismaticus *materialis* in mortis articulo, quamvis non sit sensibus destitutus.

Quoad **primam** quaestionem, animadvertimus ante omnia eam praescripto citati can. 731, § 2 minime dirimi, ita ut etiam iure, quo nunc utimur, licite in scholis agitari queat.

Sententia communior negat posse absolutionem dari haeretico vel schismatico *formali* sensibus destituto.

S. Alphonsus (7) haec ad rem habet: « Haeretici enim, etiamsi in eo casu dent signa poenitentiae, *non debent absolvi*, nisi expresse absolutionem petant, *quia tales numquam prudenter praesumi valent* ea signa praebere in ordine ad confessionem, a qua summopere abhorrent ». Verba S. Doctoris sedulo sunt perpendenda; ipse enim loquitur *de generali praesumptione*, quae aliquando cedere potest veritati, et *contrariae etiam praesumptioni*, in casu particulari.

Non desunt quidam theologi, praesertim recentiores, qui affirmant posse probabiliter absolvi *conditionate* haereticum vel schismaticum publicum et formalem *sensibus destitutum* (8). Haec sententia, remoto scandalo, vere probabilis est eaque confirmatur resp. S. Off. 17 maii 1916, ad 2.

Si haereticus vel schismaticus formalis *non sit sensibus destitutus*, absolvi nequit, nisi prius, fide catholica suscepta, Ecclesiae fuerit reconciliatus.

Ubi agitur de haeretico vel schismatico *materiali* sensibus destituto, theologi communiter admittunt, eum sub conditione posse absolvi; et merito quidem.

Quoad **secundam** quaestionem, scil. an possit conditionate absolvi haereticus vel schismaticus *materialis* in mortis articulo, licet non sit sensibus destitutus, gravis est inter DD. controversia.

Certa ab incertis distinguamus oportet. In primis certum est, hunc moribundum, *nondum sensibus destitutum*, absolvi non posse, nisi prius excitetur ad contritionem de peccatis suis, et paratus sit facere omnia quae a Deo ordinata sunt ad vitam aeternam consequendam. Si vero contritionem eliciat de suis peccatis, atque paratus sit omnia peragere quae ad salutem aeternam requiruntur, nonnulli theologi censent ab-

(7) *Loc. cit.*, n. 483.

(8) A Varceno, *Comp. theol. mor. De Poenit.*, a. V; Gury-Ferreres, *Comp. theol. mor.*, vol. II, n. 506, 7° (edit. hispana, 1902); Gennari, *Consultazioni morali*, consult. 58.

solvi posse *sub conditione* (9). Ratio est, aiunt, quia invaliditas et illiceitas huiusmodi absolutionis nec *ex defectu intentionis* nec *ex carentia actuum poenitentis* neque *ex defectu fidei catholicae* repeti potest.

Non *ex defectu intentionis*, quia etiam in Poenitentia, sicuti in Baptismo, sufficit intentio implicita, quae profecto habetur in sincera et explicita voluntate admittendi et adhibendi omnia media a Deo ordinata ad salutem necessaria.

Non *ex carentia actuum poenitentis*, quia, cum sufficiat ad validitatem absolutionis *confessio tantum in genere facta*, haec insinuari potest haeretico vel schismatico moribundo, ita ut rite confiteatur se peccatorem vel peccasse, et dein petat a Deo veniam suorum peccatorum cum spe veniae; tunc adest sive confessio sive contritio necessaria ad validitatem absolutionis.

Non *ex defectu fidei catholicae*, quia haereticus vel schismaticus materialis bene habere potest fidem *supernaturalem*, ad iustificationem necessariam.

3. Hanc sententiam, omnibus mature consideratis, censemus adhuc sustineri posse non obstante praescripto can. 731, § 2, qui statuit normam ordinarie ac tuto sequendam, dummodo absit scandalum aliudve grave incommodum.

Hac de re attendendum est responsum S. Officii die 17 maii 1916 datum: « 1. An schismaticis materialibus in mortis articulo constitutis, bona fide sive absolutionem sive Extremam Unctionem petentibus, ea Sacramenta conferri possint sine abiuratione errorum.

« 2. An schismaticis in mortis articulo sensibus destitutis absolutio et Extrema Unctio conferri possit ».

« Ad 1. *Negative*, sed requiri, ut, meliori quo fieri possit modo, errores reiiciant et professionem fidei faciant. Ad 2. Sub conditione *affirmative*, praesertim, si ex adiunctis coniicere liceat, eos implicite saltem errores suos reiicere, remoto tamen scandalo, manifestando scilicet adstantibus, Ecclesiam supponere eos in ultimo momento ad unitatem rediisse ».

63. Regulae quoad sacramenta deneganda. — I. Sacramenta deneganda sunt **publico peccatori,** sive publice sive occulte petat (cfr. can. 855, § 1). Ratio, quia in hoc casu deest causa sacramenta administrandi, quin immo scandalum grave praeberetur fidelibus, si eadem administrarentur. Palam est, excipiendum esse ab hac regula sacramentum Poenitentiae, ad quod omnes peccatores rite dispositi possunt ac debent admitti.

Is dicitur *publicus* peccator, cuius indignitas ad communem, moraliter loquendo, notitiam venerit. Attenditur potius notio vulgaris,

(9) Lacroix, *l. c.*, part. II, n. 1866; Génicot, *l. c.*, n. 298; Gury-Ferreres, *l. c.*, 8°; Bucceroni, *Casus conscientiae*, p. 552 s. (edit. IV).

quam iuridica de qua in can. 2197, 1. Ut autem quis revera qua *peccator* publicus censendus sit, duo *per se* et *ordinarie* loquendo requiruntur: 1° ut peccatum sit *grave*; 2° ut sit *continuatum* et *perseverans* vel ratione ipsius peccati vel saltem scandali inde provenientis.

Unum peccatum, v. g. blasphemia semel prolata aut omissio auditionis Missae die dominico, non sufficit, etsi culpa sit gravis. Verificatur, contra, in concubinatu aut in homicidio, de quo certo et palam constat. Item in eo qui officia vitae christianae negligit, v. g. qui tempore paschali praecepto confessionis et communionis non satisfacit, dummodo *publice* id notum sit.

Publicitas autem est *absoluta* et *relativa.*

Habetur *relativa*, si multi ex praesentibus aut maior pars delictum eius, qui sacramentum petit, cognoscunt, quin tamen ad communem vulgi notitiam illud pervenerit.

Habetur *absoluta*, si delictum est notorium 1° vel *notorietate iuris*, i. e. per sententiam iudicis quae in rem iudicatam transierit, aut per confessionem delinquentis in iudicio factam; 2° vel *notorietate facti*, nempe cum delictum publice notum est et in talibus adiunctis patratum, ut nulla tergiversatione celari ac nullo iuris suffragio possit excusari; 3° vel *notorietate famae* — seu publicum stricto sensu, quatenus distinguitur a notorio — quando delictum iam divulgatum est aut talibus contingit seu versatur in adiunctis ut prudenter iudicari possit ac debeat facile divulgatum iri (cfr. can. 2197) - (10).

Fatendum est, alios aliter sumere *publicitatem absolutam:* est quaestio de verbis.

Petit *publice* ille, qui coram aliis sacramenta requirit, sive plures ii sint sive pauci; at non censetur petere *publice*, qui ex. gr. coram puerulis aut semifatuis vel non advertentibus, quorum scil. nulla sit habenda ratio, requirat.

Ad praxim quod attinet, haec sunt notanda:

1° Probabilius non est negandum sacramentum ei, cuius delictum plerique e praesentibus, non autem omnes, cognoscunt, ita ut *absolute* publica nondum sit indignitas; ratio est, quia talis peccator adhuc famam suam possidet relate ad omnes qui eius delictum ignorant (11); at si indignitas est *absolute* publica, nequaquam licet peccatori sacramenta administrare, quamvis forte delictum sit aliquibus aut etiam multis e praesentibus occultum. Ratio manifesta: iste peccator ius ad famam iam amisit.

(10) Cfr. Bonacina, *l. c.*, q. 6, p. 4; Suarez, *l. c.*, sect. 5; Lacroix, *l. c.*, n. 139 ss.; Sporer-Bierbaum, *l. c.*, n. 164 ss.; D'Annibale, I, § 296.

(11) Suarez, *l. c.;* Bonacina, *l. c.*, n. 13; S. Alph., *l. c.*, n. 45.

2° Item probabilius sacramentum conferendum est peccatori, si eius peccatum in loco notum non est, licet alibi sit publicum, dummodo non praevideatur ibi etiam brevi divulgatum iri; tunc enim, uti manifestum est, ex sacramenti administratione scandalum fidelium oriretur (12).

3° Ubi indignitas ex *solo* peccato oritur, secluso scandalo amovendo, sufficit, peccatorem publice esse confessum, ita ut brevi eius poenitentia divulgetur; si vero emendatio aut satisfactio vel retractatio sit facienda ad scandalum removendum, puta quia petens sacramenta versatur in proxima occasione peccandi vel impios errores diffuderit, opus est regulariter ut scandalum prius amoveatur per remotionem occasionis, per satisfactionem aut retractationem publicam, vel saltem ita exhibitam, ut brevi evulgari possit, nisi occulte peccator petat, aut alia ratione scandalum praecaveri queat.

4° In *dubio* de publicitate peccati, potius dandum est sacramentum palam petenti; in dubio autem, posita delicti publicitate, de emendatione vel retractatione, seu de scandalo amoto necne, potius differendum est sacramentum (13).

64. II. Sacramenta deneganda sunt **peccatori occulto,** qui *occulte* petit (can. 855, § 2), nisi e sola sacramentali confessione indignitas innotuerit ministro.

Ratio *primi* est, quia in casu non habetur nec diffamatio petentis neque scandalum fidelium; ratio *secundi,* quia sigillum sacramentale sine expressa poenitentis licentia numquam potest frangi.

Dicitur *occulte* petere, qui vel coram solo ministro vel coram aliis, quorum tamen nulla sit habenda ratio, uti essent semifatui, parvuli etc., petat (14).

65. III. Non sunt neganda sacramenta **peccatori occulto,** qui *publice* petit; tum quia eiusdem fama auferri nequit ob delictum occultum, tum praesertim quia ex denegatione communia damna sequerentur, quatenus fideles, timentes ne sibi propter occultum delictum denegentur publice sacramenta, ab iisdem suscipiendis sese retraherent (cfr. can. 855, § 2) - (15).

Excipitur tamen casus quo peccator occultus vellet sacramentum, ex. gr. Eucharistiam, recipere ad illud positive inhonorandum seu ob contemptum formalem; tunc, iuxta probabiliorem sententiam, peccator repellendus est, tamquam iniustus aggressor honoris sacramento debiti (16).

(12) S. Alph., *l. c.*, n. 46; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 56; Génicot, *l. c.*, n. 122, II. Cfr. etiam Lacroix, *l. c.*, n. 140.
(13) Lacroix, *l. c.*, n. 142; S. Alph., *l. c.*, n. 48.
(14) Lugo, *l. c.*, disp. 8, sect. 10; Bonacina, *l. c.*, n. 4; Lacroix, *l. c.*, n. 145.
(15) S. Thom., *l. c.*; Salmant., *l. c.*, n. 68 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 50.

De assistentia et participatione in matrimoniis indignorum, vide *De Matrimonio*, n. 330 ss.

Articulus VI.

De sacramentorum simulatione et dissimulatione.

66. Simulatio sacramentorum. — 1. Nomine **simulationis** sacramenti venit ficta positio signi, i. e. actionis sacramentalis, quin reipsa conficiatur sacramentum. Quae ficta positio signi seu actionis sacramentalis triplici modo contingere potest: *a*) applicando materiam et formam sine intentione sacramentum conficiendi; — *b*) adhibendo materiam invalidam ob occultum defectum; — *c*) proferendo super materiam formam invalidam.

Quidam dicunt haberi simulationem sacramenti eucharistici etiam si quis communicaturo praebeat hostiam non consecratam pro consecrata (1); at in casu vera ac proprie dicta simulatio sacramenti nequaquam adest, sed solum *simulatio administrationis*, quae omnino differt a *simulatione confectionis*.

2. Simulatio est *formalis* et *materialis*, prout *intenditur* deceptio eorum qui putant sacramentum revera confici, vel solum praevisa *permittitur*.

3. Numquam licet sacramenta **simulare** seu formaliter seu materialiter, ne ad mortem quidem vitandam; quia simulatio, etiam materialis tantum, est intrinsece mala, cum sit mendacium quoddam sacrilegum et abusus rei sacrae (2).

Ob eandem rationem nullo in casu licita est simulatio impropriе dicta, h. e. simulatio *administrationis* sacramentorum, de qua supra. Hinc merito damnata fuit ab Innocentio XI propositio 29: « *Urgens metus gravis est causa sacramentorum administrationem simulandi* ».

Quocirca, ut sistamus in exemplo allato, minime licet ad sacrilegam communionem vitandam aut mortis periculum avertendum aliudve gravissimum incommodum, porrigere, ne scienti quidem et consentienti, hostiam non con-

(16) Lugo, *l. c.*, n. 179; Lacroix, *l. c.*, n. 146; Génicot, *l. c.*, n. 123, IV.

(1) Cfr. Mazzotta, *De Sacram. in gen.*, q. 2; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 61.
(2) Bonacina, *l. c.*, n. 14; Lacroix, *l. c.*; Viva, *in prop.* 29 *Innoc. XI*, n. 15; S. Alph., *l. c.*, n. 59.

secratam. Haberetur enim inductio ad materialem idololatriam, quam esse intrinsece malam ideoque semper illicitam, compertissimum est.

67. Dissimulatio sacramentorum. — 1. Sacramenti **dissimulatio** est positio signi seu actionis *non sacramentalis* — in hoc essentialiter differt a simulatione — in iis circumstantiis, e quibus alii putant sacramentum vere confici aut conferri. Diximus *confici* aut *conferri*, quia ipsamet dissimulatio respicere potest sive sacramentorum confectionem sive eorumdem solam administrationem.

Multipliciter potest locum habere dissimulatio; ex. gr. si confessarius poenitenti indisposito simplicem benedictionem det aut aliquas preces recitet, ut sic denegatam absolutionem aliis occultet; si minister conveniat cum communicaturo ut proferat solum verba: *Corpus Domini Nostri Iesu Christi*, et sacram hostiam ei non porrigat, sed statim in pyxidem reponat (3).

2. Ex iusta causa licet sacramenta dissimulare, ut omnes theologi concedunt; nam ex una parte, cum desit in dissimulatione materia et forma, nulla irrogatur sacramento iniuria, et proinde non habetur res intrinsece mala; ex alia vero parte, licet *ob iustam causam*, scil. ad infamiam vel scandalum vitandum, permittere aliorum deceptione circa sacramenta administranda (4). Id contingit praesertim in administratione Eucharistiae, Poenitentiae et Matrimonii.

S. Alphonsus (5) censet, confessario licere super indispositum poenitentem proferre etiam formam absolutionis, interponendo submissa voce *non*, nempe: *Ego te non absolvo a peccatis tuis* etc.; item affirmat cum communi sententia non esse illicitum ob gravem metum Matrimonii celebrationem simulare seu dissimulare, puta si quis impedimenti sibi conscius ficte contraheret (6).

(3) S. Alph., *l. c.*, n. 61; Génicot, *l. c.*, n. 124.
(4) Viva, *l. c.*, n. 11; Cardenas, *Exercit.* 15 *super prop.* 29 *Innoc. XI*, v. *Quia vero.*
(5) *Loc. cit.*, n. 59.
(6) Cfr. Cappello, *De Matrimonio*, n. 203; Sanchez, *De Matrim.*, lib. I, disp. II, n. 2; Lacroix, *l. c.*, n. 162; Coninck, disp. 28, n. 27 ss.

CAPUT III.

DE SUBIECTO SACRAMENTORUM (1)

68. Omnia sacramenta, sola excepta Eucharistia, in aliquo subiecto conficiuntur, ita ut sacramentum conficere idem sit atque administrare. Nullum proinde datur discrimen, Eucharistia excepta, inter confectionem et administrationem.

In *subiecto* sacramentorum sedulo distinguenda atque attendenda sunt requisita 1° ad *capacitatem;* 2° ad *validam* susceptionem; 3° ad *fructuosam* receptionem; 4° ad *licitam* susceptionem.

Subiectum sacramentorum est *omnis et solus homo viator*, quia sacramenta fuerunt a Christo Domino instituta ad conferendam gratiam primam vel secundam; porro in praesenti oeconomia omnis et solus homo viator est capax gratiae acquirendae: sane nec damnati nec beati in caelis neque animae in purgatorio possunt gratiam eiusve augmentum obtinere, cum, huius vitae exitu, probationis tempus cesset omnino.

Haec concinne et adaequate de *subiecto* sacramentorum dicenda in genere:

1° Pro omnibus sacramentis requiritur in subiecto *status viae;*

2° Pro omnibus sacramentis, excepto Baptismo, necessarium est istud sacramentum, scil. *Baptismus* validus aquae;

3° Pro sacramento Ordinis requiritur *sexus masculinus* (cfr. can. 968);

4° Pro sacramentis Poenitentiae, Matrimonii et Extremae Unctionis exigitur *usus rationis* (cfr. n. **74**);

5° Pro sacramento Extremae Unctionis postulatur *infirmitas periculosa* vel *senium* (can. 940, § 1);

6° Pro sacramento Poenitentiae necesse est ut subiectum sit peccator, equidem post Baptismum (cfr. can. 901).

Sicuti in ministro quaedam requiruntur sive ad validam sive ad licitam sacramentorum administrationem, ita quaedam postulantur in subiecto ut valide liciteque sacramenta recipiat.

(1) S. Thom., *S. theol.* III, q. 68, art. 1 ss.; S. Alph., VI, n. 80; Lacroix, *l. c.*, n. 160 ss.; Dicastillus, tract. I. *De Sacram. in genere*, disp. 8; Suarez, *l. c.*, disp. 14, sect. 1; Lugo, *l. c.*, disp. 9, sect. 1.

Articulus I.

De valida sacramentorum receptione.

69. Principia. — I. Ad *validam* sacramentorum susceptionem nec *fides* nec *probitas* requiritur in subiecto, excepta Poenitentia (2).

Hinc Ecclesia semper habuit tamquam valide baptizatos vel ordinatos haereticos et schismaticos aliosve improbos homines. Diximus *excepta Poenitentia*, quia ad valide suscipiendum hoc sacramentum requiritur contritio perfecta aut saltem imperfecta seu attritio, eaque ingreditur ipsam sacramenti constitutionem; at ista contritio vel attritio necessario praesupponit fidem, quae proinde omnino requiritur ad validam huius sacramenti exsistentiam (3).

70. II. Ad cetera sacramenta valide recipienda praerequiritur *Baptismus*. Pro sola enim Ecclesia fuerunt sacramenta instituta, et nonnisi per Baptismum quis fit de corpore Ecclesiae (4). Quocirca invalida omnino esset Confirmatio vel Ordinatio nondum baptizati; item si paganus sumeret Eucharistiam, haec sumptio foret sacramentaliter nulla, seu materialiter tantum reciperet Corpus Christi.

71. III. Ad valorem sacramenti *nulla* requiritur in subiecto *attentio*, nec interna nec, ut improprie vocant, externa (5).

Proinde distractiones, seu involuntariae seu etiam voluntariae, non

(2) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 6.

(3) Cfr. Cappello, *De Poenitentia*, n. 27 ss. Ex dictis heic et alibi (cfr. n. **40**) patet finem superstitiosum seu malum, propter quem petitur vel confertur sacramentum, minime illud invalidare.

Ad rem prostat responsio S. C. S. Officii 19 sept. 1671 (non 1871, uti ex mendo typographico habet *Collectanea S. C. de Prop. Fide*, vol. I, p. 69, n. 201). Haec dubia proposita fuerant: « 1. Quando i turchi fanno battezzare i loro figliuoli *con uno scopo diverso da quello di farli cristiani*, si domanda se, nel caso che questi figliuoli cresciuti in età chiedessero il battesimo, debbasi loro novellamente conferire, ovvero basti il primo battesimo ricevuto. 2. Il battesimo *ricevuto con fine superstizioso* è vero battesimo? Fa duopo conferirlo di nuovo *sub conditione?* Ecco il caso: Una donna trovandosi ad avere più figliuole, per non averne altre ebbe ricorso ad una persona dedita alle superstizioni, la quale dissele di far battezzare l'ultima figlia; il che venne eseguito dalla donna non *intuitu baptismi*, ma per superstizione ».

S. C. S. Officii die 19 sept. 1671 respondit: « Ad 1. Non esse iterum baptizandos. Ad 2. Iuxta primum ».

Sane non parentum, sed ministrorum mens est spectanda; hi enim si bona et recta mente voluerunt exsequi quod Ecclesia postulat, Baptismum valide contulerunt. Item, si sacramentum recipiens est adultus, ipsius, non vero parentum aliorumve mens attendi debet. Cfr. hac de re Litt. Apost. « *Postremo mense* » Benedicti XIV, 28 febr. 1747.

(4) Cfr. Lacroix, *l. c.*, n. 165.

(5) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 2; Sporer-Bierbaum, *l. c.*, n. 157.

impediunt valorem sacramentorum. Ratio est, quia subiectum in receptione se habet mere *passive*, ita ut, qua suscipiens, actum humanum minime ponat; atqui in tantum foret necessaria attentio, in quantum excluderet actionem incompossibilem cum actu humano; sed eiusmodi actus in susceptione, qua tali, non habetur; ergo non requiritur attentio. Sufficit enim intentio saltem habitualis, de qua statim.

Ceterum palam est, distractiones sedulo esse vitandas; quae, si voluntariae fuerint, certe a peccato, saltem veniali, excusari nequeunt.

72. IV. Ad valide suscipienda sacramenta, quorum sunt capaces — i. e. Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam et Ordinem — *nulla* requiritur *intentio* in *infantibus* et *perpetuo amentibus*, cum propriae voluntatis actum, utpote rationis usum non assecuti, elicere nequeant.

Pro ipsis sufficit voluntas ministri, qua nomine Christi et Ecclesiae agit, ita ut Christus et Ecclesia eorumdem intentionem supplere censeantur (6).

73. V. In *adultis*, qui habent usum rationis, ad validam sacramentorum receptionem requiritur **intentio** saltem **habitualis.**

Liquido patet, aliquam intentionem requiri in adulto, quia Deus in praesenti ordine providentiae non vult adultos iustificari vel sanctificari sine ipsorum voluntate et consensu. Porro necessarius est *consensus* aliquis *positivus* voluntatis, ut omnes theologi docent (7); nam egregie notat *Angelicus*, intentionem ideo requiri in suscipiente ut *removeatur impedimentum voluntatis contrariae* respectu sacramenti recipiendi (8); quae voluntas contraria nonnisi per contrarium voluntatis actum, equidem *positivum*, amoveri potest.

At ista subiecti intentio nullum exercet influxum positivum in constitutionem sacramenti, sicut e contrario exercet intentio ministri: requiritur dumtaxat ad removendum prohibens seu obstaculum, ut mera *conditio sine qua non.*

Exinde liquet, invalide eum suscipere sacramentum, qui penitus contradicit; vel sese habet mere passive, i. e. nec volens nec dissentiens; vel ficte

(6) S. Thom., *l. c.*, q. 68, a. 9; Suarez, *l. c.*, n. 1; Lugo, sect. 7; S. Alph., *l. c.*, n. 80.

(7) Cfr. S. Thom., *l. c.*, a. 7; in IV D. 6, q. 4, a. 2, q. 3; Suarez, *l. c.*, n. 4; Lacroix, *l. c.*, n. 166 ss.; Lugo, *l. c.*, n. 112 ss.

(8) In IV D. 6, q. 4, a. 2, q. 3.

Defectus intentionis ad valorem sacramenti requisitae dicitur improprie *obex*, et probe distinguitur ab obice proprie dicto, qui consistit in impedimento quoad *fructuosam* susceptionem sacramenti. Hic dicitur obex *gratiae* seu *accidentalis*, ille obex *sacramenti* seu *essentialis*. Passim a theologis vocatur etiam *fictio*.

recipit vel serio reluctans; aut per iocum aut derisionem suscipit (9), dummodo vere absit seria voluntas. De eo, qui contrarias habeat intentiones, vide n. **75**.

Nota, metum etiam gravem non auferre voluntarium et ideo non obesse valori sacramentorum, Matrimonio excepto.

Non requiritur intentio virtualis neque a fortiori actualis; sufficit *habitualis*. Etenim, cum agatur de beneficio accipiendo, sufficit libera eiusdem acceptatio, quae continetur etiam in voluntate habituali. Verum quidem est, communiter auctores, praesertim veteres, requirere pro Poenitentia et Matrimonio intentionem actualem vel saltem virtualem (10).

At, debita cum reverentia, animadvertimus, praefatos auctores non satis distinguere inter *susceptionem* sacramenti proprie dictam, eiusque *confectionem*.

Sane dubitandum non est quin pro ineundo Matrimonio necessaria sit intentio saltem virtualis, at non quatenus nupturientes sacramentum *suscipiunt*, sed solum quatenus, utpote ministri, illud *conficiunt;* item pro Poenitentia certe requiritur intentio saltem virtualis, si actus poenitentis respiciantur, quippe qui necessarii sunt vel tamquam materia vel tamquam conditio praerequisita; at si *absolutio* sola attenditur, seu *susceptio*, qua talis, nulla profecto est ratio cur non sufficiat intentio habitualis. Nonne valida est absolutio dormienti aut destituto sensibus data?

Qua facta animadversione, seu posita distinctione inter sacramentum *conficiendum* et *suscipiendum*, putamus certam esse sententiam, quae affirmat *in suscipiente, qua tali*, sufficere intentionem habitualem pro omnibus sacramentis.

Pro Eucharistia (cfr. n. **74**, 3°), quidam theologi docent nullam requiri intentionem.

Praedicta autem *habitualis* intentio potest esse *explicita* vel solum *implicita*. Dicitur *explicita*, si voluntas intendit id quod clare ac distincte apprehenditur; *implicita*, si id voluntas intendit quod aliquo modo continetur in obiecto explicite cognito et volito, quin tamen illud clare ac distincte apprehendatur.

Ex. gr. si promovendus ad subdiaconatum expresse cogitat de caelibatu eumque vult suscipere, habet intentionem explicitam; si, contra, non cogitat expresse de caelibatu, at rite vult sacrum ordinem recipere cum suis adnexis obligationibus, habet intentionem implicitam suscipiendi etiam onus caelibatus, utpote contentum in eo quod explicite cognoscitur et intenditur.

(9) Innocentius III, cap. *Maiores de Baptismo* (c. 3, X, III, 42).
(10) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 82.

Quidam improprie et confuse intentionem habitualem implicitam vocant interpretativam. Consulto diximus *improprie et confuse;* nam intentio *habitualis* non habetur nisi reapse fuerit elicita; e converso *interpretativa* numquam elicita fuit, sed solum eliceretur, si cogitatio occurreret. Quocirca, stricte loquendo, datur verum maximumque discrimen inter unam et aliam.

74. Utrum requiratur intentio explicita, an sufficiat implicita. — Hisce praemissis, videndum est an sufficiat intentio habitualis *implicita*, vel potius requiratur *explicita*.

1° Pro *Baptismo* certe sufficit intentio habitualis *implicita*, quae continetur in voluntate suscipiendi christianam religionem. Num sufficiat etiam implicita quae habetur in seria intentione faciendi omnia quae sunt necessaria ad salutem, et ideo an satis sit intentio implicita quae continetur in contritione vel attritione aut in recta vivendi ratione, controvertitur. Plures iique graves theologi affirmant (11). Cfr. n. **149** s.

Certum est, nonnisi urgente mortis periculo posse quempiam baptizari vi memoratae intentionis implicitae, ac dein, periculo cessante, esse sub conditione rebaptizandum, servatis servandis.

2° Pro *Confirmatione*, *Viatico* et *Extrema Unctione* sufficit intentio habitualis *implicita* (quae minus proprie a nonnullis *interpretativa* dicitur), iuxta communem doctrinam. Ratio est, quia in voluntate evadendi per Baptismum membrum Ecclesiae et in catholica fide perseverandi continetur implicite voluntas recipiendi sacramentum Confirmationis, quod est veluti naturale Baptismi complementum et christianorum perfectio; item in voluntate christiano more moriendi, quam certe habuisse censetur quilibet catholicus, qui christiane vixit, includitur voluntas recipiendi in articulo mortis Viaticum et Extremam Unctionem.

3° Pro *Eucharistia*, extra casum Viatici, requiritur, iuxta nonnullos, intentio habitualis *explicita;* nam voluntas christiano more vivendi non continet voluntatem sumendi toties ac tali tempore sacram Eucharistiam; proinde cum in altero obiecto volito haec voluntas non contineatur, necesse est, separatim ipsa eliciatur. Qua ex doctrina inferunt quidam theologi (12), adultum materialiter, non autem sacra-

(11) Lacroix, *l. c.*, n. 168; Coninck, *l. c.*, n. 103; Dicastillus, tract. I, *De Sacram. in gen.*, disp. 8, dub. 4, n. 323 s.; Génicot, *l. c.*, n. 126, III; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 65; Sasse, *l. c.*, p. 173 s.; Noldin, *l. c.*, n. 41, 4; Bucceroni, *Casus conscientiae*, p. 552 (edit. cit.).
(12) *Loc. cit.*, q. 80, a. 3, ad 3; Suarez, *l. c.*, disp. 70, sect. 3; Lugo, *De Euch.*, disp. 16, n. 22; Lacroix, *l. c.*, n. 178.

mentaliter, recipere Eucharistiam, si eam, praeter casum Viatici, inscius sumat.

At plures auctores id merito negant; tum quia, ad *validam* sacramenti susceptionem quod attinet, non videtur distinguendum inter casum Viatici et casum non Viatici, cum huiusmodi distinctio *licitam* et *fructuosam* tantum respiciat sumptionem; tum quia Eucharistia est sacramentum permanens, ita ut subiectum *capax*, i. e. homo baptizatus, numquam invalide eam recipiat, sed solum infructuose (13).

Haec sententia, omnibus perpensis, vera certaque dicenda.

4° Pro *Poenitentia*, attenta animadversione superius facta (n. **73**), sufficit intentio habitualis *implicita*, quae continetur in vera contritione aut attritione.

5° Pro *Ordine* requiritur habitualis *explicita*. Sane susceptio novi status et peculiarium obligationum, gravium equidem et perpetuarum, non continetur in voluntate christianae vitae agendae aut in alia generali intentione; ideo necesse omnino est ut *explicite* in se concipiantur.

6° Pro *Matrimonio*, iuxta superius dicta (n. **73**), requiritur in suscipiente, qua tali, intentio habitualis *explicita;* non sufficit implicita, quia, cum agatur de novo statu vitae sumendo, cuius susceptio in generali alia voluntate nullatenus continetur, manifestum est, requiri expressam intentionem illum amplectendi.

75. Intentiones contrariae ex parte suscipientis. — Ex iis quae supra diximus de ministro habente contrarias intentiones, facile, congrua congruis referendo, patet solutio casus, quo recipiens sacramentum duas habeat aut habere videatur contrarias intentiones. Sacramentum valet vel non, prout haec vel illa intentio praedominatur.

Ultra vero voluntas praevaleat, ex animi dispositione colligi debet; si dubitetur, dubius manet valor sacramenti.

Id, ex. gr., contingere potest de infirmo christiano, qui renuat recipere Extremam Unctionem, eo quod putet se in mortis periculo nondum versari. Si eundem sensibus iam destitutum Parochus sacro oleo incipiat inungere et in unctione pergat, licet aegrotus ad se reversus suam displicentiam manifestet, sacramentum validum est, quia praevalet intentio habitualis (14).

(13) Billuart, *De Sacram.*, dissert. VI, art. 1; D'Annibale, *l. c.*, § 257, 2.

(14) Cfr. Lacroix, *l. c.*, n. 62 ss., 178; Elbel-Bierbaum, *Theol. mor.*, vol. III, n. 69 (Paderbonae, 1892).

Articulus II.

De licita sacramentorum susceptione.

76. Conditiones requisitae (1). — Duae sunt conditiones requisitae, generatim loquendo, ut quis licite et cum fructu recipiat sacramenta, scil.: 1° ut suscipiat *debita dispositione;* 2° ut a *ministro digno* petat.

De utraque conditione distincte loquendum est.

77. Debita dispositio. — 1. Qui sacramentum recipere *audet*, i. e. *scienter*, sine debita dispositione, grave peccatum sacrilegii committit, quia ritum a Christo institutum tamquam efficax signum gratiae inanem et quodammodo mendacem reddit; quod sane profanationem rei sanctissimae summamque in Christum iniuriam esse, evidens est. Malitia huius peccati gravior ea est, quae habetur in indigna administratione sacramenti; at minor est, quam fictio sacramenti, nam haec abusum magis directum continet, ac praeterea damnum aliorum causat (2).

2. Ad *vivorum* sacramenta suscipienda *debita dispositio* est **status gratiae.** Proinde si quis peccati mortalis conscius sibi sit, tenetur confessionem praemittere (cfr. n. **46**), ubi agitur de Eucharistia recipienda (can. 856), vel saltem perfectam contritionem elicere, si agitur de aliis sacramentis; in praxi suadendum omnino est, ut etiam pro aliis sacramentis confessio praemittatur.

Si quaeras an et quomodo peccat recipiens sacramenta cum peccato *veniali*, ita respondemus:

Si cum peccato veniali tantum *habituali* suscipit sacramenta, nullo modo peccat, per se loquendo; si, contra, suscipit cum veniali *actuali*, quod ipsam susceptionem sacramenti respicit, ex. gr. si rideat seu irreverenter quomodolibet accedat, certe non peccat mortaliter neque ideo fructu sacramenti privatur (3), quamvis impediat intensiorem gratiam, et saltem maiores gratias actuales.

At venialiter procul dubio peccat, ut pro certo habemus contra quosdam theologos (4), ob irreverentiam admissam. Nam quaelibet irreverentia volun-

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 79, a. 3; Suarez, *l. c.*, disp. 66, sect. 1; Lugo, *l. c.*, disp. 8, sect. 9; Lacroix, *l. c.*, n. 185 ss.; Bonacina, *l. c.*, q. 6, p. 2; S. Alph., *l. c.*, n. 83 ss.

(2) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 68.

(3) Cfr. Suarez, disp. 7, sect. 4.

(4) Cfr. Sporer-Bierbaum, *l. c.*, n. 185; Lacroix, *l. c.*, n. 208.

taria circa res sacras est semper peccaminosa, graviter equidem vel leviter, prout ipsa irreverentia gravis sit aut levis.

Si peccatum veniale *actuale* non respiciat ipsam sacramenti receptionem, sed consistat in prava voluntate quam *hic et nunc* suscipiens habet circa culpam venialem patratam aut patrandam, ex. gr. si cogitet de mendacio proferendo, putamus, saltem probabilius, haberi peccatum veniale propter irreverentiam, ut supra diximus; dummodo tamen huiusmodi irreverentia advertatur a suscipiente, secus foret subiective, qua talis, involuntaria.

3. Ad sacramenta *mortuorum*, scil. Poenitentiam et Baptismum (intelligas de adulto peccatore), licite et cum fructu recipienda, *debita dispositio* est **supernaturalis attritio,** quae necessario complectitur actus fidei et spei, sine quibus nec *vera* attritio concipi potest, neque iustificatio obtineri (5).

Communiter auctores cum *S. Alphonso* (6) referunt quosdam casus, sane rarissimos, in quibus liceret Eucharistiam sumere in statu peccati mortalis; ex. gr. si sacerdos ad altare aut laicus ad mensam communicantium accumbens recordaretur peccati mortalis a se patrati, nec posset conteri nisi Missam interrumpendo vel recedendo a mensa cum proprii honoris iactura; item, si hostia consecrata exposita esset periculo profanationis ex parte impiorum, nec suppeteret tempus contritionem eliciendi.

Id a fortiori dicendum de aliis sacramentis, si quando in similibus angustiis essent suscipienda.

78. Dignitas ministri. — 1. Illicitum *per se* est petere vel accipere **a ministro indigno** sacramenta.

Dicitur *indignus minister*, qui peccaturus praevidetur in iis conferendis. Non sufficit tamen suspicio aut coniectura de ministri indignitate; requiritur *certa* cognitio, quia nemo praesumitur malus, nisi probetur.

Recte docent theologi (ex. gr. *Suarez*, *Bonacina*, *Lacroix*, *S. Alphonsus* aliique) licere sacramentum petere ab eo, « qui scitur paulo ante peccasse, quia praesumendus est ipse iam se disposuisse saltem per contritionem »; nisi tamen constet ministrum esse consuetudinarium, aut esse in proxima occasione voluntaria peccati (7).

Ratio prohibitionis est lex caritatis, quae vetat quominus alteri occasionem peccandi praebeamus aut quomodolibet eius culpae coope-

(5) Cfr. Conc. Trid., Sess. VI, c. 6; Sess. XIV, c. 4.
(6) *Loc. cit.*, n. 86; cfr. Lugo, *De Euch.*, disp. 14, sect. 1, n. 3; Lacroix, *l. c.*, nn. 194 et 514; Bosco, *De Sacram.*, disp. 1, sect. 5, n. 54.
(7) Suarez, *l. c.*, n. 15; Bonacina, *l. c.*, n. 6; Lacroix, *l. c.*, n. 216; S. Alph., *l. c.*, qui minus recte pro hac sententia allegat Mazzotta, Sporer et Vasquez.

remur. Aliquando et aliae rationes accedere possunt, ex. gr. scandalum, periculum perversionis etc.

Indignitas autem ministri oriri potest *vel* e statu peccati, in quo eum versari cognoscitur, *vel* ex aliqua censura ecclesiastica, puta excommunicatione, quae sacramentorum administrationem ei interdicit.

2. *Ex causa iusta eaque ministri indignitati proportionata* licet sacramenta petere et accipere a **ministro peccatore, censura non ligato.** Etenim fas est alterius peccato ex iusta causa materialiter cooperari, cum non agatur de re intrinsece mala; et minister equidem posset sibi licitam reddere, contritione perfecta elicita, administrationem sacramenti; quod si id agere nolit, sibi unice et non ex causa petenti imputet peccatum.

Ista causa iusta practice multiplex est moraliter aestimanda.

Communiter docent theologi *licite* a *ministro peccatore* recipi sacramenta:

1° si agitur de infirmo;

2° si urgeat praeceptum confessionis aut communionis;

3° si ex dilata susceptione immineat periculum lapsus;

4° si alias in statu peccati debeas manere, etiam ad unam aut paucas horas, quia, ut scite notat *S. Alphonsus* (8), « non est modica utilitas quamprimum a peccato liberari »;

5° si, saltem diu, carere debeas communione;

6° si vis lucrari iubilaeum aliamve indulgentiam;

7° si cupias Sacrum facere, etiam devotionis gratia tantum (9).

Nonnulli auctores censent *licite* semper posse a *peccatore occulto* recipi sacramenta, quamvis certo cognoscatur ministri indignitas. Nituntur autem auctoritate *S. Thomae* (10), qui dicit: « Quamdiu (minister) ab Ecclesia toleratur in ministerio, ille qui ab eo suscipit sacramentum non communicat peccato eius ». At immerito; nam verba *Angelici*, sicut et alia quae leguntur in *Cap. Vestra*, 7, *de cohab. cleric.*, intelligi solum debent de lege ecclesiastica, non autem de praecepto caritatis, quo tenemur profecto, independenter a positiva lege Ecclesiae.

3. Si agitur *de ministro* **censura ligato,** i. e. excommunicato vel suspenso aut interdicto, haec sunt tenenda:

1° Fideles possunt *ex qualibet iusta causa* petere ab eodem sacramenta, dummodo non sit vitandus aut censuratus per sententiam condemnatoriam vel declaratoriam.

(8) *Loc. cit.*, n. 89.
(9) Cfr. Suarez, *l. c.*, disp. 18, sect. 1; Bonacina, *l. c.*, p. 5, n. 1; S. Alph., *l. c.* Idem putamus per se esse dicendum, si quis devotionis causa cupiat accedere ad sacram Synaxim, ex. gr. occasione alicuius sollemnitatis.
(10) *Loc. cit.*, q. 64, a. 6 ad 2.

2° Ab excommunicato vitando aut suspenso vel interdicto, postquam intercessit sententia condemnatoria vel declaratoria, fideles in solo mortis periculo (cui aequiparari debet, ut opinamur, *gravissimum* damnum vitandum, ex. gr. scandalum, infamia, periculum mortis, iactura bonorum etc.) possunt petere absolutionem sacramentalem, etiamsi forte praesto sint alii ministri; quod si hi desint, petere possunt etiam cetera sacramenta (cc. 2261, 2275, 2°, 2284).

Idem quoque dicendum est de ministro, qui non censura proprie dicta sit ligatus, sed **poena vindicativa,** ex. gr. suspensione in perpetuum vel ad tempus praefinitum vel ad beneplacitum Superioris, et eo magis depositione aut degradatione (cfr. can. 2298). Quod si per sententiam declaratoriam aut condemnatoriam fuerit suspensus, vel depositus aut degradatus, quae supra tradidimus, sunt omnino applicanda, i. e. in solo mortis periculo licet fidelibus sacramenta petere.

4. Si agitur *de ministro* **publice apostata, haeretico** *vel* **schismatico,** idem *per se* dicendum ac in casu praecedenti, seu nonnisi in mortis periculo licitum esse ab eo sacramenta recipere. At ratio habenda est scandali et periculi perversionis, eo quod haereticus vel schismaticus facile tentare potest, ut poenitentem ad suam sectam pertrahat, et aliis fidelibus eiusmodi communicatio in divinis facile videri potest falsae sectae professio (11).

Hac de causa S. C. S. O. 7 iul. 1864 declaravit recipi posse sacramentum Poenitentiae a sacerdote schismatico in articulo mortis « dummodo aliis fidelibus *non praebeatur scandalum*, nec sit alius sacerdos catholicus, *nec sit periculum ut fidelis ab haeretico pervertatur*, et tandem probabiliter credatur sacerdotem haereticum administraturum hoc sacramentum secundum ritus Ecclesiae ».

Non desunt auctores qui censent, in praxi melius esse, ut moribundus, elicita contritione perfecta, divinae misericordiae se committat, potiusquam tanto periculo se exponat (12).

79. Quale peccatum committat recipiens sine causa iusta sacramentum a ministro indigno. — Regula certa assignari nequit.

Plures cum *S. Ligorio* affirmant esse peccatum mortale « sine gravi causa petere sacramentum ab indigno ministro parato » (13).

Quidam, ut *Sotus*, *Diana*, *Navarrus* aliique apud eundem Ligorium, negant.

Haec nobis videntur accurate statuenda:

1° Qui sacramenta suscipit ab indigno ministro sine causa excusante proportionata, peccatum gravius vel levius committit, prout maior vel minor est ipsa ministri indignitas.

(11) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 72; Génicot, *l. c.*, n. 130, V.
(12) Noldin, *l. c.*, n. 43, 3; Génicot, *l. c.*
(13) S. Alph., *l. c.*

2° Si quis recipit sacramentum ab apostata aut haeretico vel schismatico sacerdote, numquam *per se* a gravi culpa excusatur.

3° Idem dicas, si suscipit ab excommunicato vitando vel a censurato per sententiam declaratoriam vel condemnatoriam, cum vetitum Ecclesiae admodum grave sit hac de re, attenta ipsa materia.

4° Videtur peccare venialiter Eucharistiam accipiens a sacerdote indigno, qui eam actu aliis ministrat, quia, iuxta communiorem doctrinam, unum tantum est peccatum pluribus Eucharistiam uno actu ministrare.

5° Num, saltem probabiliter secundum ea quae supra tradidimus (n. **48**), culpam solum venialem committat etiam ille, qui accedat ad tribunal Poenitentiae, dum minister indignus actu sedit auditque confessiones, iudicent sapientiores.

80. Usus opinionis probabilis. — An et quando suscipiens sacramentum sequi valeat opinionem probabilem, tutiore relicta, vide n. **26** ss.

Articulus III.

An minister aliquid percipere possit pro sacramentorum administratione.

81. 1. « *Pro administratione sacramentorum minister nihil quavis de causa vel occasione sive directe sive indirecte exigat aut petat, praeter oblationes de quibus in can.* 1507 » (can. 736).

Haec praescriptio in iure divino fundatur, ratione scil. periculi irreverentiae propulsandi erga sacramenta et scandali ac damni spiritualis fidelium amovendi.

Dicitur *quavis de causa*, ut excludatur quodcumque motivum, ex. gr. defatigationis, horae insuetae etc. Proinde ratione laboris seu incommodi *extrinseci*, quod vocant, nihil omnino per se exigi aut peti potest.

Id tamen non prohibet quominus iuste solvantur ministro expensae itineris aut damnum emergens, quot forte ipse patitur, resarciatur.

Dicitur *quavis... occasione*, quatenus emolumenta nequeunt exigi vel peti, non solum praecise *intuitu administrationis sacramentorum*,

sed ne alio quidem praetextu vel ratione aut circumstantia, quae ad sacramenti administrationem spectet.

Dicitur *sive directe sive indirecte*, ut modus quicumque penitus amoveatur, scil. sive expresse minister exigat aut petat, sive tacite, sive *per se*, sive *per alios*. Ideo non tantum explicita petitio prorsus vetatur, sed quaevis etiam *insinuatio*, ut aiunt, v. g. si minister promptum vel tardum sese exhibeat, libenter aut aegre ferat, prout fideles aliquam oblationem tradant necne, pro sacramentorum administratione.

Dicitur *exigat aut petat*, ut significetur ministro licere ea tantum percipere emolumenta seu oblationes, quae *sponte omnino* tradantur a christifidelibus.

Dicitur *exigere*, qui ex aliquo titulo iuris postulat; dicitur *petere*, qui, deficiente titulo, postulat ex benevolentia, caritate, etc.

Non solum exactio penitus vetatur, sed ipsa quoque petitio ex quolibet motivo facta; v. g. si minister postulet tamquam pauper ex titulo eleemosynae, aut pro egenis vel infirmis alendis; si postulet ex titulo caritatis, aut subsidii privati vel publici, pro actione catholica fovenda aliisve operibus religiosis excolendis.

Simplex tamen manifestatio necessitatis aut indigentiae sive propriae sive praesertim alienae minime prohibetur; si quid inde *sponte* detur ratione eleemosynae vel subsidii aut benevolentiae causa, licite accipi potest, quia erogatio *spontanea* aut *ultronea* nullatenus excluditur.

2. « *Praefinire taxas... occasione ministrationis sacramentorum vel sacramentalium, in tota ecclesiastica provincia solvendas, est Concilii provincialis vel conventus Episcoporum provinciae; sed nulla vi praefinitio eiusmodi pollet, nisi prius a Sede Apostolica approbata fuerit* » (can. 1507, § 1).

Duplex igitur conditio requiritur ut minister exigere vel petere possit oblationes seu emolumenta, scil. 1° ut praefinita fuerint in Concilio provinciali vel in conventu Episcoporum provinciae ecclesiasticae; 2° ut recognita et approbata fuerint a S. Sede; secus nihil prorsus potest percipi, exceptis tantum oblationibus *ultroneis*.

Quaeri potest, an, deficiente memorata praefinitione aut ea nondum a Sede Apostolica approbata, percipi possint oblationes *iuxta probatam consuetudinem*.

Attento praescripto can. 463, § 1, affirmandum est, non solum quoad Parochum, verum etiam quoad alios ministros ob paritatem rationis, dummodo consuetudo sit rationabilis in se ipsa ac legitime praescripta ad normam can. 27 et 28.

82. 3. Obligatio ne minister aliquid exigat vel petat pro sacramentorum administratione, est procul dubio *gravis*, ut clare colligitur cum ex materia tum ex fine legis. At dubitandum non est quin culpa venialis esse possit ob parvitatem materiae.

Minister hac in re delinquens peccat contra *obedientiam* seu legem Ecclesiae et, iuxta plures, etiam contra *iustitiam*, ita ut quidquid exegerit vel petierit, nullo pacto sibi retinere queat, sed restituere omnino teneatur. Ratio est, quia, cum non agatur de obligationibus *ultroneis* seu *sponte* factis vel a competente auctoritate ecclesiastica legitime approbatis, deest titulus quicumque eas recipiendi ac retinendi, atque ideo urget obligatio restitutionis. Id, saltem implicite, confirmatur praescripto can. 463, § 2.

4. Sacramenta Poenitentiae, Eucharistiae et Extremae Unctionis excludunt penitus quascumque taxas.

Sacramenta Baptismi et Matrimonii admittunt, at indirecte tantum. Sacramenta Confirmationis et Ordinis pariter excludunt taxas quaslibet ratione administrationis proprie dictae, salva consuetudine, ubi viget, tradendi candelam ministro Confirmationis itemque candelam ministro ordinationis et solvendi expensas cancellariae (1).

5. Quae de Sacramentis diximus, dicenda quoque sunt, generatim, de sacramentalium administratione.

83. An violans praescriptum can. 736 simoniam committat. — 1. Qui pro sacramentorum administratione aliquid exigit vel petit *tamquam rei spiritualis pretium*, profecto simoniam committit, et quidem iuris divini (cfr. can. 727, § 1), quae est mortalis *ex toto genere suo*, ita ut venialis fieri nequeat nisi ex imperfectione actus.

2. Qui aliquid exigit vel petit, prava illa voluntate seclusa, contra prohibitionem Ecclesiae sive praescriptum can. 736, committit pariter, iuxta nonnullos, simoniam *iuris divini* in foro externo; quia, deficiente titulo, quidquid percipitur, censeri debet tamquam pretium rei spiritualis.

Alii putant, ad normam can. 727, § 2, committi simoniam *iuris ecclesiastici*, ob prohibitionem ab Ecclesia latam; quae simonia, aiunt, *materiae parvitatem* admittit.

Alii censent simoniam non haberi, licet adsit violatio legis ecclesiasticae ideoque peccatum. Ecclesia prohibet in hoc casu aliisve, ut

(1) *Taxa Innocentiana*, 8 oct. 1678, n. 2 et 11.

periculum irreverentiae erga res spirituales avertat (cfr. cc. 1056, 1181, 1303, 1441, 1486 ss., 1927 etc.).

Practice quaestio est parvi momenti; nam peccatum idem est, sive una sive altera admittatur sententia.

CAPUT IV.

DE SACRAMENTALIBUS

Articulus I.

De natura sacramentalium.

84. Notio. — 1. Si vim nominis spectas, *sacramentale* dicitur quidquid ad sacramentum pertinet, praesertim caeremoniae quae observantur in sacramentorum administratione.

Proprie sumpta sacramentalia sunt « *res aut actiones quibus Ecclesia, in aliquam sacramentorum imitationem, uti solet ad obtinendos ex sua impetratione effectus praesertim spirituales* » (can. 1144).

2. *Res* sunt aqua benedicta, agnus Dei, cereus paschalis, etc. Praecipuum locum inter *res* obtinent altaria, templa, vasa consecrata.

Actiones sunt benedictio personarum vel rerum, signum crucis, recitatio *Confiteor*, caeremoniae, etc. Inter *actiones* eminent caeremoniae Missae, benedictio Abbatum, etc.

Usus Ecclesiae intelligitur proprie instrumentalis per eius ministros, uti in sacramentis.

3. Ideo dicuntur *res* aut *actiones*, quia sacramentalia sunt *signa sensibilia*, et quidem necessario ex eorundem essentiali conceptu, ita ut, ratione signi deficiente, sacramentale nec haberi nec concipi possit. Porro signa sensibilia, quaecumque ea sint, reducuntur vel ad res vel ad actiones. Palam est, sacramentalia esse signa sacra, quippe quae adhibentur ad effectus supernaturales obtinendos.

4. Sacramentalia immediate et specifice sunt omnia ab Ecclesia constituta, i. e. a Sede Apostolica, quae sola potest etiam nova sacramentalia constituere, recepta authentice interpretari, ex eisdem aliqua abolere aut mutare (can. 1145).

Quidam theologi docent, nonnulla sacramentalia, ex gr. orationem dominicam et pedum lotionem, fuisse *immediate* et *in specie* a Christo Domino institutam (1); at immerito, nam oratio dominica et lotio pedum habent quidem Christum tamquam immediatum auctorem, sed, *qua sacramentalia*, nonnisi ab Ecclesia fuerunt instituta.

5. Dicitur Ecclesia uti sacramentalibus *in aliquam sacramentorum imitationem*, quatenus, sicut ad sacramentum tria requiruntur, ita ad sacramentale constituendum tria sunt necessaria, scil. signum sensibile ab Ecclesia determinatum, effectus supernaturalis, et quidem hic obtinendus ex impetratione eiusdem Ecclesiae.

Postrema verba definitionis: *ad obtinendos* etc. tum causam formalem tum effectus sacramentalium (cfr. n. **95** ss.) significant.

85. Quomodo sacramentalia differant a sacramentis. — Triplici ratione differunt:

1° Ratione **originis,** quatenus sacramenta a Christo Domino fuerunt instituta; sacramentalia contra ab Ecclesia, ut supra declaravimus.

2° Ratione **effectus,** quatenus sacramenta *immediate* ac *directe* gratiam conferunt, peccata eorumque poenam remittunt; contra, sacramentalia immediate neque gratiam conferre nec peccata remittere valent.

3° Ratione **modi operandi,** quatenus sacramenta effectum producunt *ex opere operato;* sacramentalia vero *ex opere operantis*, i. e. Ecclesiae, ut infra dicetur (n. **95**).

86. Divisio. — Sacramentalia multipliciter dividi, notum est; verum auctores discrepant in eorundem divisione tradenda (2).

1. Iuxta vulgarem partitionem, sacramentalia ad sex genera revocari solent hoc versiculo comprehensa: *Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.*

Orans significat orationem dominicam (3) et ceteras preces, praesertim publicas, ab Ecclesia praescriptas eiusque nomine factas; *tinctus* aspersionem aquae lustralis et sacras unctiones; *edens* manducationem esculentorum, quae ab Ecclesia benedicuntur; *confessus* confessionem generalem, quae fit in Missa, in distributione communionis et in officio; *dans* comprehendit eleemosynam et alia misericordiae opera ab Ecclesia *specialiter* commendata; benedicens benedictiones a Papa, episcopis, sacerdotibus sive personis sive aliis rebus impertitas (4).

(1) Cfr. Arendt, *De Sacramentalibus*, p. 16 (edit. II); Lehmkuhl, *l. c.*, n. 5.

(2) Cfr. Suarez, *l. c.*, disp. 15, sect. 3, n. 3 ss.; S. Bellarm., *l. c.*, c. 31; Arendt, *l. c.*, p. 16 ss.; Lahousse, *l. c.*, n. 173.

(3) V. S. August., *Enchirid.*, c. 7.

(4) Lacroix, *l. c.*, n. 218 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 90; Sasse, *l. c.*, p. 191 ss. *Appendix de Sacramentalibus;* Arendt, *l. c.*, p. 19.

2. Sacramentalia dividuntur:

1° Ratione **obiecti** in *res* et *actiones*, prout effectus *immediate* producitur aliqua actione, v. g. benedictione vel consecratione, aut *mediate*, nempe mediante re benedicta vel consecrata, v. g. per usum aquae lustralis.

2° Ratione **durationis** et **usus** in *permanentia* et *transeuntia*, prout manent in suo esse atque effectum per usum producunt, vel ipsa actione transeunte conficiuntur, eaque posita, non amplius exsistunt.

Quare sacramentalia *permanentia* dicuntur, quando res eo fine benedicuntur vel consecrantur, ut ex earum applicatione vel usu aliquod bonum permanenter in hominem redundet vel aliquod malum ab ipso avertatur, ex. gr. aqua lustralis. Nonnullae res, contra, ideo benedicuntur vel consecrantur ut pro aliis sacramentalibus conficiendis inserviant, v. g. sal, chrisma, etc.; proinde eiusmodi benedictiones vel consecrationes non sunt, *qua tales*, sacramentalia permanentia (5).

3° Ratione **finis**, sacramentalia transeuntia dividuntur in *benedictiones* et *exorcismos*, prout adhibentur ad aliquem bonum effectum obtinendum, vel ad compescendam daemonis potestatem. Speciatim infra de benedictionibus et exorcismis (n. **91** ss.).

4° Ratione **modi** quo fiunt, in *benedictiones* et *consecrationes*, prout habetur unctio cum chrismate sive oleo sacro, vel non.

5° Ratione **ministri**, in *reservata* et *non reservata*, prout solum a determinato ministro, vel ab omnibus sacerdotibus indiscriminatim confici possunt.

Alia sunt reservata *R. Pontifici*, ut benedictio pallii, rosae aureae etc.; alia *Episcopis*, quae duplicis generis sunt, nempe vel ita propriae Episcopis, ut sine indulto apostolico sacerdoti nequeant delegari; vel quae in Rituali R. habentur sub titulo: « *Benedictiones faciendae ab Ordinario vel ab eius delegato* ».

Alia ita sunt reservata, ut nonnisi ex peculiari indulto apostolico valeant presbyteri ea conficere. Huiusmodi sunt benedictiones, quae in Rituali R. veniunt sub titulo: « *Benedictiones faciendae a sacerdotibus apostolicum indultum habentibus* ».

Praeterea habentur « *Benedictiones propriae nonnullorum Ordinum regularium seu Congregationum religiosarum a sacerdotibus apostolicum indultum habentibus adhibendae* », ut liquet ex Rituali Rom.

Quaedam sacramentalia *non reservata*, quae proinde valide a quocumque sacerdote vi ordinis fieri possunt sine indulto aut delegatione, sunt *de iure paroeciali*, ideoque ab alio sacerdote absque licentia parochi fieri nequeunt (cfr. can. 462).

(5) Cfr. Arendt, *op. cit.*, p. 53 s.; Noldin, *l. c.*, n. 51; Marc, *l. c.*, n. 1444.

6° Ratione **subiecti** in *realia*, *personalia* et *localia*, prout sacramentalia respiciunt res (coronas, imagines, calicem, patenam), vel personas (uti tonsura, ordines minores, benedictio Abbatis, etc.), vel loca (ecclesiam, oratorium, coemeterium).

7° Ratione **formae** in *verbalia* et *realia*, prout solis verbis conficiuntur aut aliqua actione, generatim unctione.

8° Ratione *ritus* in *privata* et *sollemnia*, prout cum pompa et sollemnitate i. e. cum cantu vel campanarum sonitu et populi concursu fiunt, vel potius clam et privatim.

9° Ratione **effectus** in *constitutiva* et *invocativa*. Ea dicuntur *constitutiva*, quibus res vel personae aut loca perpetuo dicuntur Deo, ideoque, mutata natura seu condicione, efficiuntur sacra et religiosa ex Ecclesiae deputatione. Habetur proinde vera transmutatio, non quidem physica et materialis, sed moralis atque iuridica. Huiusmodi sunt tonsura, ordines minores et subdiaconatus, benedictio Abbatis etc., quoad *personas;* benedictio paramentorum, salis et aquae, consecratio calicis et patenae etc., quoad *res;* consecratio ecclesiae et oratorii publici, quoad *loca*.

Huc spectat quod supra adnotatum fuit. Scil. sacramentalia constitutiva sunt duplicis generis: alia, quibus personae vel res aut loca consecrata vel benedicta deputantur ad cultum divinum, et nonnullae res ad alia conficienda sacramentalia ordinantur, v. g. oleum sacrum; alia, quibus res ideo benedicuntur, ut ex usu vel applicatione earundem aliquod bonum obtineatur vel aliquod malum avertatur, ut aqua lustralis.

Dicuntur *invocativa* illa, quibus rei, personae vel loco imploratur aliquod speciale bonum, quin mutetur eorum status seu condicio.

Articulus II.

De ministro sacramentalium.

87. Minister in genere. — 1. Legitimus sacramentalium minister est *clericus*, cui ad id potestas collata sit quique a competente auctoritate ecclesiastica non sit prohibitus eandem exercere (can. 1146).

Sane *clericus* tantum est persona *ecclesiastica*, utpote divinis ministeriis mancipatus et in ecclesiasticam hierarchiam cooptatus (cc. 108, 109, 948); ideo ipse solus, et non laicus, auctoritate ac nomine Ecclesiae ministerium exercet.

R. Pontifex posset concedere etiam simplici tonsurato, imo et laico, facultatem v. g. benedicendi vestes et vasa sacra, consecrandi patenas et calices etc.

Ista potestas, quae est iuris ecclesiastici, imitatur ex voluntate Ecclesiae potestatem ordinis iuris divini; ideoque ea fruuntur etiam Episcopi excommunicati, haeretici et schismatici.

2. Non quilibet clericus potest sacramentalia ministrare, *sed is solum, qui ab Ecclesia potestatem acceperit;* nam plenum atque exclusivum ius quoad sacramentalia uni competit Ecclesiae, uti supra fuit ostensum. Praeterea necesse est, ob eandem rationem, ne clericus, cui potestas sit collata, prohibeatur hanc exercere; eatenus enim potest sacramentalia conficere seu ministrare, quatenus, ut minister Ecclesiae, sit ab ea legitime deputatus.

88. Natura potestatis conficiendi sacramentalia. — 1. Ista potestas a nonnullis vocatur universim *potestas ordinis iuris ecclesiastici;* a quibusdam dicitur *potestas iurisdictionis.*

Alii distinguentes inter consecrationem et benedictionem, potestatem *consecrandi* appellant potestatem ordinis iuris ecclesiastici, potestatem *benedicendi* simpliciter iurisdictionis potestatem vocant.

2. Accuratius haec videntur dicenda:

1° Potestas ordinis iuris ecclesiastici non est peculiaris quaedam potestas, entitative ac specifice distincta a potestate iurisdictionis adaequate sumpta. Ea quippe ab ipsa potestate iurisdictionis procul dubio procedit ad eamque necessario reduci debet, veluti pars ad totum vel species ad genus.

2° Potestas *consecrandi*, iuxta communiorem loquendi usum,

vocatur potestas ordinis iuris ecclesiastici. Codex tamen numquam hac voce expresse utitur; concinne verba facit de potestate ista in canone 210 (1).

89. Minister in specie. — Iste, pro variis sacramentalibus, est R. Pontifex, Episcopus sive Ordinarius, sacerdos, diaconus et lector.

1. Quilibet presbyter potest impertire omnes benedictiones, iis tantum exceptis quae R. Pontifici aut Episcopis aliisve reserventur (can. 1147, § 2). Ratio est, quia in ipsa ordinatione sacerdotali una cum potestate consecrandi confertur presbyteris potestas benedicendi, quam semper ipsi exercere possunt, nisi expresse interdicantur.

Quaenam sint benedictiones reservatae, constat ex *Pontificali Romano* et *Rituali*. Quae habentur in *Pontificali Romano*, sunt omnes generatim reservatae.

2. Benedictio reservata quae a presbytero detur sine necessaria licentia, *illicita* est (sub levi per se, secluso contemptu), sed *valida*, nisi in reservatione Sedes Apostolica aliud expresse statuerit (c. 1147, § 3).

3. Diaconi et lectores illas tantum valide et licite benedictiones dare possunt, quae ipsis expresse a iure permittuntur (can. 1147, § 4).

Lectores ex *Pontificali R.* possunt « *benedicere panem, et omnes fructus novos* »; idque sive privatim sive etiam publice.

Diaconi ex eodem *Pontificali* (cfr. can. 741) possunt, tamquam ministri *extraordinarii*, sollemniter baptizare, et ideo benedictiones et exorcismos facere, qui praescribuntur in ordine Baptismi administrandi (2), et nequeunt salem aut aquam benedicere (3). At si forte deesset sal benedictus, diaconus sollemniter baptizans posset profecto illum benedicere.

Item diaconi, quando de Ordinarii loci vel Parochi licentia, gravi de causa concedenda (4), Viaticum deferunt ad infirmos, possunt facere aspersionem aquae benedictae, dicere *Misereatur*, *Indulgentiam*, signare infirmum, dicere *Dominus vobiscum* cum oratione, et benedicere infirmum et assistentes cum SS. Sacramento (5).

Item diaconus sacram Communionem ad normam can. 845, § 2

(1) Schemata Codicis explicite memorant potestatem ordinis iuris ecclesiastici. « Etiam potestas *ordinis iuris ecclesiastici* potest esse ordinaria vel delegata » (can. 97, § 2). « Potestas *ordinis iuris ecclesiastici* nec ordinaria delegari nec delegata subdelegari potest... » (can. 102, § 1).

Quod in textu definitivo Codicis id omissum fuerit, et quidem consulto, res est maximi profecto momenti.

(2) *Rituale Rom.*, tit. II, cap. 2; cfr. can. 1153.

(3) S. R. C. *Mariannen.*, 10 febr. 1888; n. 3684.

(4) V. can. 845, § 2.

(5) S. R. C. *Tonkini Occidentalis*, 14 aug. 1858, ad I; n. 3074.

ministrans, potest et debet, aliter quam olim (6), in fine ritus benedictionem manu impertire, ut facit sacerdos (Pontif. Comm. Cod. 13 iul. 1930; *A. A. S.*, XXII, 365).

Hae sunt benedictiones quae a iure permittuntur diaconis et lectoribus; alia quaecumque benedictio ab ipsis data, illicita et invalida est.

Si diaconi vel lectores, praeter eas quae ipsis expresse a iure permittuntur, alias benedictiones dare praesumerent, graviter per se peccarent si revera *qua ministri Ecclesiae* id facerent; secus, secluso scandalo aut contemptu, probabilius venialiter peccarent.

4. Reservatur Parocho benedictio nuptialis, benedictio baptismalis in Sabbato Sancto et in vigilia Pentecostes, benedictio domorum in Sabbato Sancto aut alia die pro locorum consuetudine, benedictio extra ecclesiam cum pompa et sollemnitate, i. e. cum cantu et sonitu campanarum atque concursu populi (can. 462, nn. 4, 6, 7); non vero, ut olim docebant auctores (7), benedictio mulieris post partum.

5. Parochus pro ecclesiis et oratoriis in territorio suae paroeciae positis, et rectores ecclesiarum pro suis ecclesiis, benedicere possunt sacram supellectilem quae ad normam legum liturgicarum benedici debet antequam ad usum sibi proprium adhibeatur.

Item sacerdotes a loci Ordinario delegati, intra fines delegationis et iurisdictionis delegantis, nec non sacerdotes religiosi a suis respective Superioribus delegati, pro propriis ecclesiis et oratoriis ac pro ecclesiis monialium sibi subiectarum. A fortiori id agere possunt, uti palam est, S. R. E. Cardinales, Episcopi, omnes locorum Ordinarii pro ecclesiis et oratoriis proprii territorii, et Superiores religiosi, etiam non maiores, pro suis ecclesiis et oratoriis (can. 1304).

6. Ex iuris principiis censemus, de licentia parochi vel rectoris ecclesiae quemlibet sacerdotem posse benedicere sacram supellectilem. Agitur enim de facultate ordinaria, quae, deficiente expressa prohibitione, ad normam can. 199, § 1 delegari potest, et quidem de potestate quae necessario reducenda est ad potestatem iurisdictionis (cfr. n. **88**). Idcirco minime obstat praescriptum can. 210.

S. R. C., *Dubiorum*, 13 iun. 1893 (8) declaravit, simplicem sacerdotem sive saecularem sive regularem posse invitatum benedicere *privato ritu* campos, animalia et similia. Porro *ritus privatus*, in quantum sollemni opponitur, non excludit superpelliceum et stolam, sed tantum ministros, cantum et sonitum campanarum et populi concursum.

(6) S. R. C. *Angelopolitana*, 11 sept. 1857, ad 9; n. 2951.
(7) Cfr. Marc., *l. c.*, n. 1444, 3° *b*); Noldin, *l. c.*, n. 45, 3, *b*.
(8) *Decreta authentica*, ad VI, n. 3801.

7. Clausulae, si quae sint circa benedictiones dandas, diligenter attendendae sunt. Clausula «*de consensu Ordinarii loci*» non est ad valorem. Sufficit autem consensus rationabiliter praesumptus. Praesumi potest, quoties sine aliquo incommodo Ordinarius loci adiri vel interrogari nequeat.

Intra parietes domesticos satis est religiosis consensus sui Superioris (9).

8. Nemo qui charactere episcopali careat, valide peragere potest consecrationes, nisi iure vel apostolico indulto id ei permittatur (can. 1147, § 1).

Iure id agere possunt: 1° Cardinales (can. 239, § 1, n. 20); — 2° Vicarii et Praefecti Apostolici (can. 294, § 2); — 3° Abbates et Praelati *nullius* (can. 323, § 2).

9. Ministri exorcismorum qui occurrunt in baptismo et in consecrationibus vel benedictionibus, sunt iidem qui eorundem sacrorum rituum legitimi ministri sunt (can. 1153). Quare peculiaris facultas ad istos exorcismos faciendos minime requiritur.

10. Num et quando minister sacramentalium prohibeatur ob poenam sive medicinalem sive vindicativam ea conficere et administrare, vide n. **78**, 3.

90. An et quale peccatum committat conficiens aut recipiens sacramentalia in peccato mortali. — 1. Certum est non peccare mortaliter, nisi forte ex contemptu agat; quo in casu lethale foret praecise ob contemptum, non autem ex alio capite.

2. Utrum committat peccatum veniale, controvertitur. Quidam censent semper committi; alii numquam; alii interdum. Haec sententia vera videtur. Nam eatenus peccatum admittendum est, quatenus adsit revera irreverentia. Atqui haec aut nulla aut minima apparet aliquando, ex. gr. si fidelis recitet *Confiteor* aut benedictionem in Missa recipiat, vel si minister aliquam benedictionem det absque ulla sollemnitate; aliquando, e contra, irreverentia quaedam haberi vel saltem existimari potest, v. g. si Abbas recipiat benedictionem vel Episcopus consecret ecclesiam in peccato mortali.

(9) Cfr. S. Congr. Indulg. 14 iun. 1901; Cappello, *De Poenitentia*, n. 963.

Articulus III.

De benedictione, consecratione et exorcismis in specie.

91. Benedictio et consecratio. — 1. *Benedictio* generatim innuit, ut liquet ex ipsa etymologia, actionem quae ad genus *orationis* late acceptae revocari potest.

Proprie sumpta, ad mentem *Angelici* definiri potest: *Oratio necessitate disponens ut id quod bonum alicui est, per alium ipsi fiat* (1).

Exinde colligitur, distinctivam benedictionis proprietatem, in oppositione ad meram deprecationem, in eo esse, *ut aliquem effectum reapse collatum vi sui includat*. Benedictio proinde, qua sacramentale, definiri potest: *Impetratio alicuius boni ex Ecclesiae intercessione.*

2. *Consecratio* est quaedam benedictio, at peculiaris et sollemnior, quae per unctionem cum chrismate seu oleo sacro peragitur.

Hic sermo est de benedictione (et consecratione) *ecclesiastica*, quae scil. fit a personis ecclesiasticis nomine Ecclesiae, non autem de benedictione *laicali*, quae peragitur a laicis, ab iis praesertim qui titulum habent in personam aut rem benedicendam, ut parentes in filios eorumque bona, Superiorissa in subditas religiosas (2). Haec benedictio *laicalis* non est sacramentale, uti manifesto patet, cum neque ab Ecclesia fuerit instituta neque eiusdem nomine fiat.

92. Notio exorcismi et divisio. — 1. Nomine *exorcismi* intelligitur *adiuratio imperativa daemonis.*

Duplex potestas in daemones distinguenda est, scil. *directa* et *indirecta*. Potestas *indirecta* in daemones exercetur per ministerialem collationem auxiliorum gratiae, ad quam revocatur efficacia benedictionis sacerdotalis ac virtus Ecclesiae impetratoria. Potestas *directa* exercetur *imperio*, quatenus nempe daemones *imperative* compelluntur ne hominibus noceant.

Cum solius Dei seu Christi Domini imperio cogi possint daemones ad obediendum, evidens est, imperativam daemonis adiurationem, scil. exorcismum, fieri non posse nisi nomine eiusdem Dei seu Christi Domini (3).

(1) Cfr. S. Thom., in IV D. 15, q. 4, a. 1, q. 1; Arendt, *op. cit.*, p. 131 ss.
(2) S. Thom., in IV D. 19, q. 1, a. 2, q. 1; Laymann, lib. V, tract. IX, cap. 13, *De sacris benedictionibus;* Melata, *Tractatus de benedictione papali eiusque ritu servando*, cap. I, *De natura benedictionis in genere*, p. 15 ss. (Romae, 1895).
(3) S. Thom., II-II, q. 90, a. 1 et 3; Suarez, *De religione*, tom. II, tract. IV, lib. 4; Arendt, *op. cit.*, p. 75, 329 ss.

Notandum, adiurationem imperativam posse etiam dirigi ad creaturas irrationales, non utique secundum se, sed prout a daemone forte adhibeantur in nocumentum hominum. Et talis profecto, ut ait *Angelicus* (4), est modus adiurandi in Ecclesiae exorcismis; ex. gr. *benedictio deprecatoria contra mures, locustas, bruchos, vermes et alia animalia nociva.*

2. Exorcismus dividitur:

1° in **sollemnem** et **simplicem**, prout fit, formula in *Rituali Rom.* descripta, ad daemonem expellendum, vel ad eius influxum compescendum ne personis rebusve noceat;

2° in **publicum** et **privatum**, prout fit a personis ecclesiasticis nomine et auctoritate Ecclesiae, vel proprio exorcizantis nomine.

93. Quinam et quomodo potestatem exorcizandi exercere valeant. — 1. Nemo, potestate exorcizandi praeditus, exorcismos in obsessos proferre legitime potest, nisi ab Ordinario *peculiarem* et *expressam licentiam* obtinuerit (can. 1151, § 1). Id sub gravi praecipi, pro certo tenemus. Heic, uti patet, sermo est de exorcismo *sollemni.*

Quamvis clerico per ordinem exorcistatus potestas exorcizandi conferatur, tamen ex disciplina iamdiu in Ecclesia recepta solus presbyter potest de Ordinarii licentia eiusmodi potestatem exercere.

2. Licentia exorcizandi ab Ordinario est concedenda tantummodo *sacerdoti pietate, prudentia ac vitae integritate praedito* (can. cit. § 2). Ratio est, quia agitur de re quae suapte natura sanctitatem in ministro postulat et circumspectionem maximam, ne incommodum aliquod et forte scandalum fidelium enascatur.

Sacerdos, qui ab Ordinario licentiam acceperit, non potest ad exorcismos procedere nisi perquam diligenti prudentique investigatione compererit exorcizandum esse revera a daemone obsessum (can. cit.).

3. Exorcismi a legitimis ministris fieri possunt non solum in fideles et catechumenos, sed etiam in acatholicos vel excommunicatos (can. 1152). Nihil interest utrum acatholici sint baptizati necne, utrum excommunicati sint tolerati vel vitandi.

Exorcismus *simplex* fieri potest ab omnibus presbyteris, cum ex una parte ipsis ad id collata sit potestas, et ex alia parte nulla exsistat quoad eos prohibitio ecclesiastica ubi agitur de *simplici* exorcismo, sed tantum quoad exorcistas.

Theologi suadent communiter sacerdotibus, ut exorcismum simplicem saepe peragant, memores verbi Domini: « *In nomine meo daemonia eiicient* »; potissimum super eos, qui vehementi tentatione vexantur, et super poeniten-

(4) *Loc. cit.*, a. 3.

tes, qui difficultates experiuntur in peccatis manifestandis aut in dolore eliciendo (5).

De ministro vide n. **87**.

Exorcismus *privatus* peragi potest ab omnibus fidelibus. Quisque enim ad tentationes vel daemonis vexationes repellendas, diabulo imperare potest per Deum seu Iesum Christum, ne sibi vel aliis noceat (6). Huius exorcismi effectus non derivatur ab auctoritate et precibus Ecclesiae, cum non fiat eiusdem nomine, sed solum ex virtute nominis Dei seu Iesu Christi.

94. Formula et regulae. — 1. Formula exorcismi sollemnis habetur in *Rituali Rom.* (7) sub titulo: *De exorcizandis obsessis a daemonio.*

In *Rituali* (*l. c.*, cap. 3) refertur *exorcismus in satanam et angelos apostaticos*, in gratiam Episcoporum et sacerdotum ab Ordinariis suis legitime ad id auctoritatem habentium.

2. Regulae, quae servari debent in obsessis exorcizandis, accurate describuntur in *Rituali Rom.* (*l. c.*); attendantur praesertim regulae 5, 7, 10, 12, 14, 19 et 20.

ARTICULUS IV.

De effectibus sacramentalium.

95. Sacramentale est signum practicum. — 1. Dicitur signum *practicum*, quia non solum effectus significat, sed vere ac proprie eos producit. Etenim sacramentali inest efficacia seu virtus specialis, in eo consistens quod ipsa actione aut ipsa re benedicta vi collatae benedictionis effectus peculiaris obtinetur. Quocirca, cum sacramentale non vi institutionis, ut sacramentum, sed *vi impetrationis* Ecclesiae efficax sit, manifesto patet, effectum producere *ex opere operantis Ecclesiae*, non autem ex opere operato.

2. At quamvis efficacia seu virtus sacramentalium non pendeat a merito ministri neque a subiecti, i. e. suscipientis sanctitate, tamen dubitandum non est quin meritum ministri — praescindendo nunc a peculiari charismate intuitu sanctitatis a Deo alicui concesso — influere possit et reapse influat in ordinarium sacramentalium effectum; simul vero certissimum est, requiri in subiecto debitam dispositionem,

(5) Marc, *l. c.*, n. 552, II; Noldin, *l. c.*, n. 53, not. 3.
(6) Noldin, *l. c.*, n. 53, 4; Marc, *l. c.*
(7) Tit. XI, cap. 2.

ut effectus percipiatur, sicuti in subiecto item sacramentorum debita dispositio necessaria est ad effectus eorundem obtinendos.

Exinde sequitur, effectum sacramentalium eo uberiorem esse, quo dispositio subiecti scil. fides et devotio perfectior sit. Haec dispositio nec destruit virtutem seu efficaciam intrinsecam sacramentalium nec quidquam ei confert, sed solum conditio est, qua removentur obstacula pro effectu recipiendo (1).

3. Proinde sacramentalibus certissime competit *extrinsecus* quaedam virtus specialis, quae repetenda est tum ex potestate in daemones a Christo Ecclesiae collata, tum ex ipsa crucis et nominis Christi virtute, sub cuius invocatione sacramentalia conficiuntur et adhibentur, tum denique ex peculiari impetrationis virtute qua Ecclesia pollet, utpote dilecta Christi sponsa. Cum vero huiusmodi triplex virtus sit omnino independens a meritis sive administrantis sive suscipientis sacramentalia, dicendum est ea aliquid participare de efficacitate ex opere operato.

4. Attamen effectus sacramentalium magna ex parte pendent a dispositionibus tum ministri tum subiecti eadem suscipientis aut in usu adhibentis (2).

5. Sacramentalia, quae consistunt in benedictione *constitutiva* seu deputatione ad finem spiritualem, *infallibiliter*, dummodo adsint conditiones requisitae, efficiunt ut res vel persona sit *Deo et cultui divino dicata*, v. g. ut scapulare sit benedictum cum favoribus quos huic benedictioni Ecclesia adnectit, etc. Ratio est, quia huiusmodi effectus unice pendent ex voluntate Ecclesiae instituentis.

96. Num effectus sacramentalium sit infallibilis. — 1. Nonnulli auctores negant, quia, aiunt, ipsae quoque preces Ecclesiae secundum communem legem, quam Deus in exaudiendis precibus observat, non habent effectum infallibilem (3); alii affirmant (4), et rectissime.

Alia ab alia sententia verbis potius quam re differt, si textus auctorum attente perlegantur. Sane deprecatio Ecclesiae est certe Deo acceptissima, quippe quae in se omnes conditiones complectitur orationi in genere necessarias ut efficax esse possit ex Christi promissione, si quidem in obiectum dirigatur praedestinationi Providentiae divinae conforme.

Proinde, si forte non consequatur auxilium *efficax* utpote in casu

(1) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 4, n. 5; Coninck, *l. c.*, n. 28.
(2) Lahousse, *l. c.*
(3) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 7; Sasse, *l. c.*, p. 194.
(4) Noldin, *l. c.*, n. 50; Arendt, *op. cit.*, p. 257 ss.

individuo illi praedestinationi non respondens, tamen auxilium saltem minus remote *sufficiens* procul dubio impetrabit, vel aliud gloriae divinae magis consentaneum, omnibus simul a Deo perspectis (5).

Ideo, ubi contingat non obtineri ex sacramentalibus finem determinate intentum, puta sanitatem corporis, id tribuendum est defectui conditionis pro qualibet oratione in genere requisitae ex parte obiecti, ut efficax reipsa sit (6). Oportet enim, id quod petitur sit *ad salutem animae*, et quidem in ordine divinae Providentiae contentum, scil. res bona et honesta, vere utilis, non solum absolute, sed etiam relative, quatenus maius animae bonum non impediat (7).

2. Quare, si per sacramentalia postulatur bonum temporale, ex. gr. sanitas corporis, quod ex Dei praevisione animae saluti non prosit, vel bonum spirituale, cuius concessio haud consentanea sit divinae Providentiae ordini, effectus intentus non obtinetur; sed, ut communius et verius docent theologi, in utroque casu Deus aliquod aliud beneficium confert. Huc enim recidit doctrina quae de infallibili efficacia orationis traditur passim ab auctoribus (8).

97. Quinam sint effectus sacramentalium. — 1. Effectus sacramentalium, eo ipso quod *ex vi impetratoria Ecclesiae* obtinetur, non est naturalis, ut manifesto patet, sed supernaturalis (9), qui, licet supernaturalis ratione originis seu impetrationis, potest referri sive ad bona spiritualia sive etiam ad bona temporalia. At, cum finis Ecclesiae proximus sit hominum sanctificatio et remotus vita aeterna, evidenter liquet, effectus sacramentalium ex mente ac institutione Ecclesiae esse praesertim spirituales.

2. Certum est sacramentalia *vi sua* non conferre gratiam sanctificantem, quod proprium est sacramentorum, nec gratias actuales quae non minus sunt in dominio Dei quam gratia habitualis, sed *merito Ecclesiae* impetrant tum bonos motus, seu gratias actuales, ad sancte operandum, tum bona temporalia, tum etiam ut vis daemonis compescatur ne noceat in spiritualibus vel in temporalibus, quod fieri solet adiurationibus et exorcismis (10).

3. In specie vero effectus sacramentalium quatuor communiter a

(5) Arendt, *op. cit.*, p. 273.
(6) Cfr. S. Thom., in IV D. 15, q. 4, a. 1, q. 1, a. 7, q. 3; II-II, q. 83, a. 7.
(7) Cfr. Suarez, *De religione*, tract. IV, lib. I, cap. 23, n. 4 ss.; Ball.-Palm., *op. cit.*, II, tract. VI, sect. I, n. 22 ss.
(8) Cfr. S. Thom., *l. c.*; Suarez, *l. c.*, n. 2; S. Bellarm., *De Sacram. in gen.*, lib. 2, cap. 31, prop. 3; Ball.-Palm., *l. c.*
(9) Suarez, *l. c.*; Arendt, *op. cit.*, p. 7; Noldin, *l. c.*, n. 46; Lehmkuhl, *l. c.*
(10) Suarez, *l. c.*, n. 1 ss.; Ball.-Palm., IV, tract. X, *De Sacram.*, sect. I, cap. IV, n. 88.

theologis numerantur: 1° *remissio peccati venialis;* 2° *collatio gratiae actualis;* 3° *cohibitio daemonis;* 4° *largitio boni temporalis.*

98. I. Remissio peccati venialis. — Nulla est quaestio de remissione peccati mortalis, quod remitti nequit nisi per gratiae infusionem, cuius proinde remissio propria est sacramentorum.

Disputant DD. de modo, quo sacramentalia peccatum veniale remittant. Iuxta longe communiorem et probabiliorem sententiam, hoc sensu delent peccata venialia, quatenus pios motus excitant, quibus culpae remissio obtinetur (11).

Qua de re prae oculis habeatur doctrina *Angelici* (12): « Ad remissionem venialis peccati non requiritur novae gratiae infusio; sed sufficit aliquis actus procedens ex gratia, quo aliquis detestatur peccatum veniale vel explicite vel saltem implicite, sicut cum aliquis ferventer movetur in Deum. Et ideo, triplici ratione aliqua causant remissionem venialium peccatorum. Uno modo, in quantum in eis infunditur gratia: quia per infusionem gratiae tolluntur venialia peccata... et hoc modo per Eucharistiam et Extremam Unctionem et universaliter per omnia sacramenta Novae Legis, in quibus confertur gratia, peccata venialia remittuntur. Secundo, in quantum sunt cum aliquo motu detestationis peccatorum. Et hoc modo confessio generalis, tunsio pectoris et oratio dominica operantur ad remissionem venialium peccatorum; nam in oratione dominica petimus: *Dimitte nobis debita nostra.* Tertio modo, in quantum sunt cum aliquo motu reverentiae in Deum et ad res divinas. Et hoc modo benedictio episcopalis, aspersio aquae benedictae, quaelibet sacramentalis unctio, oratio in Ecclesia dedicata, et si aliqua alia sunt eiusmodi, operantur ad remissionem peccatorum venialium ».

Non tamen, iuxta *Angelicum*, eodem modo sacramentalia remittunt peccatum veniale. « Quaedam vero, ait ipse (13), sunt quae causant remissionem venialis peccati secundum duo praedictorum: non enim causant gratiam, sed excitant rationem ad aliquid *considerandum quod excitat charitatis fervorem; et etiam pie creditur quod virtus divina interius operetur excitando dilectionis fervorem* (quatenus scil. pie creditur quod Ecclesia ut Christi sponsa orando semper exaudiatur). Et hoc modo aqua benedicta, benedictio pontificalis et huiusmodi sacramentalia causant remissionem peccati venialis. Quaedam vero sunt quae causant remissionem venialis peccati solummodo excitando charitatis fervorem per modum considerationis, sicut oratio dominica, tunsio pectoris et alia huiusmodi ».

Ratio discriminis est, quia in illis sacramentalibus, ut constat ex ipsa *Pontificalis Romani* ac *Ritualis* precandi formula, Ecclesia pro remissione

(11) S. Thom., III, q. 87, a. 3, ad 1; Suarez, *in III p.*, q. 87, a. 4, disp. 12, sect. 2; Lugo, *De Poenit.*, disp. 9, sect. 4, n. 69; Lacroix, *l. c.*, n. 221; S. Alph., *l. c.*, n. 92.
(12) *Loc. cit.*, a. 3.
(13) *De malo*, q. 7, a. 12.

peccatorum interpellat; in aliis, contra, sacramentalibus deest eiusmodi Ecclesiae deprecatio.

99. II. **Collatio gratiae actualis.** — Ex Ecclesiae impetratione, non autem, ut explicavimus, ex opere operato, eae gratiae actuales per sacramentalia obtinentur, quae requiruntur ad rite obeunda munera vi sacramentalium suscepta; idque, ex. gr., locum habet in Abbatis consecratione, in benedictione nuptiali, in ordinibus minoribus etc.

100. III. **Cohibitio daemonis.** — Certum est, Ecclesiae specialem potestatem in daemones a Christo Domino fuisse collatam (14); item indubitatum est, daemones malum hominibus, Deo permittente, posse inferre, et quidem potissimum triplici modo: *vel* quatenus hominibus ipsis aut eorum bonis mala physica inferunt, *vel* quatenus interius pravis tentationibus eos ad peccatum provocant, *vel* demum quatenus eorum ipsa corpora obsident; hinc habetur circumsessio, obsessio et possessio, de qua fuse agunt theologi.

Cum varius sit eiusdem influxus diabolicus in detrimentum hominum, varius quoque est modus illum compescendi, scil. per debilitationem, aut remotionem seu directam seu indirectam infestationis, aut per ipsam expulsionem daemonis e corpore hominis. Aliqua daemonis cohibitio per sacramentalia ad hoc instituta semper obtinetur, licet ex. gr., ubi agitur de obsessione, reipsa diabolus non expellatur.

Vis et efficacia, quae inest sacramentalibus, nullatenus confundenda est cum extraordinario charismate, quo Deus non raro sanctis viris concedit potestatem in daemones.

101. IV. **Largitio boni temporalis,** ex. gr. sanitatis, ubertatis agrorum aliorumque beneficiorum. Huc spectant benedictio infirmorum et aliae plures benedictiones, quae irrationalibus creaturis conferuntur. Iste effectus diverso modo a sacramentalibus producitur: vel quatenus homo eiusque bona speciali Dei providentia a futuris malis praeservantur, vel quatenus mala praesentia, puta infirmitas, auferuntur, vel quatenus prosperitas temporalis confertur (15).

102. Num sacramentalia remittant poenam temporalem. — Non convenit inter doctores, num sacramentalia remittant etiam poenam temporalem.

(14) Cfr. S. Thom., *S. theol.*, II-II, q. 90; III, q. 71, a. 3; *De potentia*, q. 6, a. 10; in IV D. 6, q. 2, a. 3, q. 2; Suarez, *l. c.*, n. 10 ss.

(15) Arendt, *op. cit.*, p. 281 ss.; Noldin, *l. c.*, n. 47, 4; Lahousse, *l. c.*

Communior et probabilior sententia negat, quia non constat aliqua sacramentalia fuisse in hunc finem instituta et ad hunc effectum tali modo tribuendum, quamquam, ut egregie animadvertit *Suarez* (16) expresse disserens de hac quaestione, « non est dubium quin sit in Ecclesia potestas ad applicandum ex thesauro suo aliquam satisfactionem, ratione cuius aliqua poena temporalis remittatur ultra meritum et satisfactionem propriam eius cui applicatur ».

Angelicus (17) haec ad rem egregie tradit: « Per praedicta tolluntur quidem peccata venialia quantum ad culpam... Non autem per quodlibet praedictorum semper tollitur totus reatus poenae... Sed reatus poenae remittitur per praedicta *secundum modum fervoris in Deum*, qui per praedicta excitatur, quandoque magis, quandoque autem minus ».

103. Notanda. — 1. Singula sacramentalia non omnes supra memoratos effectus producunt; sane cum diversa ipsa sunt atque ad finem diversum instituta, sequitur, diversos quoque producere effectus.

2. Quinam vero sit singulorum sacramentalium proprius effectus, cum ex eorum institutione, tum praesertim ex precibus, quibus Ecclesia utitur in iis ministrandis, colligi debet (18).

3. Notum est, per benedictiones et consecrationes res vel personas consecrari et ad cultum divinum deputari; ita, ex. gr., consecrantur templa et calices, benedicuntur Abbates, deputantur clerici ad ministerium divinum per tonsuram et ordines minores.

Iamvero eiusmodi vis constituendi rem aut personam vere sacram et ad cultum divinum deputatam, non est effectus sacramentalium, *qua sacramentalium*. Etenim benedictiones et consecrationes in tantum sunt sacramentalia, proprie et accurate loquendo, n quantum vim habent producendi quosdam effectus supernaturales, non vero quatenus constituunt rem aut personam vere sacram et ad cultum divinum deputatam (19).

(16) *Loc. cit.*, n. 9.

(17) *S. theol.*, III, q. 87, a. 3, ad 3.

(18) Suarez, *l. c.*, n. 1, 3, 15; Sasse, *l. c.*, p. 194.

(19) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 1; Arendt, *op. cit.*, p. 26 ss

ARTICULUS V.

De sacramentalium subiecto, ritibus et usu.

104. Ritus servandi. — 1. In sacramentalibus conficiendis seu administrandis accurate servari debent ritus ab Ecclesia probati (can. 1148, § 1).

Benedictiones et consecrationes tam invocativae quam constitutivae invalidae sunt, si non fuerit adhibita formula ab Ecclesia praescripta (can. cit. § 2); ita quidem ut nullo modo excuset ignorantia invincibilis seu bona fides.

Ratio est, quia tota benedictionum efficacia consistit in Ecclesiae impetratione per suos ministros facta, qui proinde non aliis formulis uti debent, quam iis, quae ab Ecclesia sunt constitutae; secus deest eiusdem impetratio, cum ministri, alia formula utentes, nomine Ecclesiae nequaquam agant.

2. Benedictiones, quae de praecepto vel publice in ecclesiis vel in oratoriis publicis coram populo ad id congregato fiunt, extra Missam, dandae sunt cum superpelliceo et stola, stando et capite detecto, manibus iunctis, cum ministro deferente vas aquae benedictae et aspergillo, et formula in *Missali* vel *Rituali Romano* praescripta aut a S. R. C. probata.

3. Ad benedicenda ea, quae specialis benedictio non habetur, potest adhiberi *benedictio ad omnia;* vel simpliciter potest produci signum crucis super re benedicenda, cum formula: « *In nomine Patris, et Filii* etc. ». Dein res ipsa cum aqua benedicta aspergatur.

4. Ad *colorem* quod attinet in usu stolae, haec animadvertantur:

1° *Rituale* non raro colorem indicat: hunc in casu sumendum esse, evidens est.

Ita v. g. ad faciendam aquam benedictam, *Rituale* praescribit usum stolae violaceae; sed si immediate ante Missam aqua benedicitur, sacerdos, secundum *Missale*, assumit albam cum stola quae officio diei congruit.

2° Si nullus in *Rituali* color indicatur, tunc: *a*) licet semper adhibere colorem, quem natura rei postulat, nempe Sanctus vel Mysterium in cuius honorem benedictio datur; quare, ubi v. g. absolutio vel exorcismus magnam partem formulae constituit, color violaceus sumendus est; *b*) licet semper adhibere colorem diei, exceptis absolutionibus vel exorcismis, quae colorem violaceum postulant; *c*) licet etiam *album* colorem eligere, quando natura rei nullum alium definitum requirat, in dubio de colore praescripto, et generatim extra domum, cum difficile sit stolas omnis coloris secum afferre.

3° Prae oculis habeatur haec regula a *Rituali Rom.* statuta: « In omni benedictione extra Missam, sacerdos saltem superpelliceo et stola coloris tempori convenientis utatur, nisi aliter notetur » (1).

105. Subiectum. — 1. Benedictiones in primis impertiri debent catholicis; at dari possunt etiam catechumenis, imo, *nisi obstet Ecclesiae prohibitio*, acatholicis quoque, ad obtinendum fidei lumen, vel, una cum illo, corporis sanitatem (can. 1149).

Dicitur *nisi obstet Ecclesiae prohibitio*, quia a iure expresse prohibentur quidam sacramentalia recipere, scil.: *a*) excommunicati vitandi et etiam tolerati post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam (can. 2260, § 1); — *b*) personaliter interdicti (can. 2275, n. 2); — *c*) catholici qui matrimonium mixtum, etsi validum, sine Ecclesiae dispensatione inire ausi fuerint, donec ab Ordinario dispensationem obtinuerint (can. 2375); — *d*) omnes qui vindicativa poena privationis sacramentalium mulctati fuerint (can. 2291, n. 6).

2. Praescriptum can. 1149 intelligi debet etiam de sacramentalibus *publicis*. Proinde admitti possunt catechumeni ad impositionem cinerum, traditionem candelarum et palmarum (2).

3. Num et quando fideles licite possint a ministro *indigno* sacramentalia petere, vide quae tradidimus loquentes de sacramentis (n. **78** ss.).

4. Benedictioni candelarum, cinerum et palmarum, ac generatim aliis functionibus religiosis, acatholici assistere nequeunt.

Num aqua benedicta, candelae et palmae benedictae distribui possint acatholicis? Certe *publice* in ecclesia, aut privatim *cum scandalo* aut *contemptu religionis* distribui nequeunt.

In aliis casibus, scil. privatim et extra ecclesiam, scandali ac irreverentiae cuiuslibet periculo remoto, non videtur prohibita distributio (3).

5. De subiecto quoad exorcismos vide n. **93.**

106. Quomodo tractandae res consecratae vel benedictae. — 1. Res consecratae vel benedictae constitutiva benedictione reverenter

(1) *Regulae generales de Benedictionibus*, tit. VIII, cap. 1, n. 6.
(2) S. R. C., *Vicariatus Apostolici Gabonen.*, 8 mart. 1919.
(3) Nihil in contrarium erui posse videtur ex Instr. S. C. de Prop. Fide, ian. (sine die) 1761; *Collect.* I, n. 438.

tractari debent; neque ad usum profanum vel non proprium adhiberi possunt, etiamsi in dominio privatorum sint (can. 1150).

2. Culpa hac in re levis per se est; at potest etiam gravis fieri, ex. gr. ratione scandali, contemptus etc., vel si res consecrata aut benedicta ad usum sordidum omnino adhibeatur.

3. Quare non licet uti aqua benedicta ad sitim exstinguendam neque uti candela benedicta tamquam lumine vulgari. Quae, ex dictis, nec mortalia sunt nec sacrilegii arguenda. Ex qualibet causa iusta, etiam levi, facile excusantur.

4. Qui *falsam* materiam *scienter* sacramentalibus supponeret, gravis *sacrilegii per se* reus foret (4). In praxi, ob ignorantiam sive bonam fidem, vix admittendum est peccatum lethale.

Articulus VI.

De cessatione potestatis circa sacramentalia eorumque effectuum.

107. An potestas conficiendi sacramentalia auferri possit ac revera auferatur. — 1. Cum ista potestas unice pendeat a voluntate Ecclesiae, procul dubio auferri, restringi, coarctari potest, sive quoad durationem sive quoad ambitum sive quoad subiectum et obiectum.

2. Potestas consecrandi et benedicendi, quae ex Ecclesiae praescripto adnexa est characteri episcopali, numquam aufertur aut limitatur, ad *validitatem* quod attinet; ita ut qui valide ordinationem episcopalem receperit, potestatem conficiendi sacramentalia, v. g. consecrandi calices vel patenas, conferendi tonsuram et ordines minores, etc., semper retineat, licet forte suspensus vel excommunicatus fuerit, aut haereticus aut schismaticus vel degradatus sit.

3. Potestas consecrandi et benedicendi, quae adnexa est *officio* sive *muneri*, non autem characteri episcopali, intra certos fines coarctatur eaque, cessante officio vel munere, cessat ipso facto. Hoc valet v. g. de Vicariis et Praefectis apostolicis, de Abbatibus et Praelatis *nullius*, de parochis, de ecclesiarum rectoribus (cfr. can. 294, § 2, 323, § 2, 462, 1304).

4. Tanta est potestas R. Pontificis, ut res vel personas aut loca consecrare vel benedicere, seu eadem consecrata vel benedicta declarare valeat absque ullo ritu et forma, simplici voluntatis actu exterius quomodocumque manifestato.

(4) Cfr. Vermeersch, *Theologia moralis*, III, n. 848.

Eodem modo benedictionem vel consecrationem collatam auferre valet quoad canonicos effectus.

108. An et quando res vel personae benedictae aut consecratae amittant benedictionem vel consecrationem. — 1. Sermo est, uti patet, de benedictione vel consecratione *constitutiva* (cfr. n. **86**, 2, 9°).

2. Ecclesia potest profecto auferre effectum benedictionis vel consecrationis, qui consistit in deputatione personae vel rei ad finem spiritualem, ita ut, conditione iuridica inde mutata, res vel persona non amplius sit in esse sacro et religioso, ideoque restituatur in illum statum in quo erat ante receptam benedictionem vel consecrationem.

Quod Ecclesia id agere queat, evidens est; nam effectus sive deputatio unice pendet ex voluntate Ecclesiae, quae, sicuti concedit, ita quoque auferre potest.

3. Ubi agitur de *rebus*, Ecclesia aufert interdum effectum benedictionis vel consecrationis (cfr. cc. 1170, 1200, 1305, etc.); ubi agitur de *personis*, id non agit. Unde v. g. si clericus ad statum laicalem reductus fuerit (cfr. can. 211 ss.), et postea inter clericos denuo admittatur, nec tonsuram nec ordines minores iterum recipere debet aut potest.

LIBER II.

DE BAPTISMO

CAPUT I.

DE NATURA BAPTISMI (1)

Articulus I.

De notione ac divisione Baptismi.

109. Notio. — Baptismus, a βάπτω, βαπτίζω (abluere) derivatus, definiri potest: *Sacramentum N. L. a Christo Domino institutum, quo per ablutionem aquae sub expressa invocatione SS. Trinitatis homo spiritualiter generatur;* vel brevius cum Catechismo Romano: « *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo* ».

Qua definitione non solum indicatur genus, verum etiam specifica differentia, qua Baptismus a ceteris sacramentis essentialiter distinguitur, i. e. materia et forma, nec non effectus proprius eiusdem scil. spiritualis regeneratio. Sicuti enim in vita corporali oportet primum, quod per generationem seu nativitatem res aliqua vitam accipiat, ita etiam in vita spirituali necesse primum est, ut quis generetur, quae spiritualis generatio fit per Baptismum (2).

Hac de causa Baptismus primum omnium Sacramentorum locum tenet, estque vitae spiritualis ianua; per ipsum enim membra Christi ac de corpore efficimur Ecclesiae.

(1) S. Thom., III, q. 66-71; S. Bellarminus, *De sacramento Baptismi*, lib. I, cap. III ss.; Suarez, disp. 19; Schmalzgr., *Ius eccl. univ.*, in lib. III Decret., part. V, tit. 42, n. 1 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 229 ss.; Bonacina, *l. c.*, disp. 2; S. Alph., *l. c.*, n. 94 ss.; Lahousse, *op. cit.*, *de Baptismo*, n. 1 ss.; De Augustinis, *l. c.*, p. 329 ss.; Billot, *l. c.*, p. 205 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 196; Lépicier, *Tractatus de Baptismo et Confirmatione*, Romae 1923; D'Alés, *Baptême et Confirmation*, Paris 1927.

(2) Cfr. S. Thom., *Summa contra Gent.*, l. 4, c. 58.

110. Triplex Baptismus. — 1. Tradita definitio uni convenit Baptismo **fluminis** seu **aquae**, qui solus proprio et stricto sensu nomine Baptismi venit apud theologos. Habetur etiam Baptismus **flaminis** et **sanguinis**.

Nomine Baptismi **flaminis** seu **desiderii** intelligitur actus caritatis vel contritionis perfectae, cum *voto sacramenti* saltem implicito (cfr. n. **112**). « Cor enim hominis, inquit *Angelicus* (3), per Spiritum Sanctum movetur ad credendum et diligendum Deum et poenitendum de peccatis ».

Eiusmodi Baptismus *flaminis* valet ad hominem iustificandum vice Baptismi proprie dicti, nam, uti dicetur in tractatu *De Poenitentia*, contritio perfecta citra sacramentum actu susceptum, est per se immediata dispositio ad iustificationem.

Baptismus **sanguinis** est martyrium pro Christo seu fide christiana toleratum. Tria ad martyrium huiusmodi requiruntur: unum *ex parte persecutoris*, ut ob causam Christi, quaecumque ea sit, ipse mortem inferat; alterum *ex parte martyris*, scil. tolerantia mortis, revera secutae; tertium, item *ex parte martyris*, nempe, si de adulto agitur, tolerantia mortis voluntarie acceptatae ob causam praedictam (4).

2. Tenenda est tamquam certa sententia, quae affirmat martyrium gratiam conferre instar sacramenti, i. e. *ratione ipsius operis externi* seu *veluti ex opere operato* (5).

Quapropter audiendi non sunt, qui contendunt Baptismum *sanguinis* eatenus iustificare, quatenus caritatem perfectam includat (6). Qua doctrina admissa, Baptismus sanguinis non distingueretur a Baptismo flaminis, nam ratio constituens martyrium in esse Baptismi, seu medii ad iustificationem, esset caritas, non sanguinis effusio; atqui id falsum omnino est, quia tria baptismata distinguuntur per illud unde in unoquoque pendet iustificationis effectus, quod est, vel aqua vel flamen, vel sanguis pro Christo effusus (7). At omnes concedunt, in adulto requiri dispositiones obicem gratiae removentes.

Argumenta adversae sententiae contra doctrinam traditam, ex epist. I *ad Cor.* XIII, 3 et ex Angelici auctoritate desumpta, egregie solvuntur a Billot (8), ad quem lectores remittimus, cum haec quaestio ad theologiam dogmaticam spectet.

3. Baptismus *flaminis* et *sanguinis* characterem in anima nequaquam imprimit, cum, ut liquet ex dictis, nonnisi improprie seu *metonymice* Baptismus appelletur, quatenus non quoad omnes effectus, sed solum quoad effectum iustificationis supplet virtutem Baptismi *proprie dicti* seu *fluminis*.

(3) *S. theol.*, III, q. 66, a. 11.
(4) S. Thom., II-II, q. 124, a. 5; Suarez, *l. c.*, disp. 29, sect. 3; Billot, *l. c.*, p. 219 s.
(5) S. Thom., in IV D. 4, q. 3, a. 3, sol. 3 ad 3; II-II, q. 124, a. 1 ad 1; III, q. 87, a. 1 ad 2; Suarez, *l. c.*, sect. I; S. Bellarm., *De Baptismo*, c. 6; Toletus, in 3 p., q. 66, a. 2.
(6) S. Alph., lib. VI, n. 98; Marc, *l. c.*, n. 1452.
(7) Lacroix, *l. c.*, n. 238; Lahousse, *l. c.*, n. 34 s.; Sasse, *l. c.*, p. 233 ss.
(8) *Loc. cit.*

4. Quod attinet vero ad remissionem culpae *venialis* et poenae *temporalis*, praeter gratiae collationem, magnum datur discrimen inter Baptismum *flaminis* et Baptismum *sanguinis*. Sane prior non semper delet omnem reatum culpae venialis ac poenae temporalis, sed pro intensitate actus caritatis vel contritionis plus vel minus aut etiam ex toto remittit; contra, Baptismus *sanguinis* omnem culpam et poenam delet sive in infantibus sive in adultis, necessaria dispositione in iis supposita; qui proprius martyrii effectus non est ex opere operantis, sed *veluti ex opere operato*, i. e. « ex imitatione passionis Christi », ut merito docet *S. Thomas* (9).

5. Si comparatio fiat inter unum et alterum Baptismum, quoad efficaciam ac dignitatem, hoc erit dicendum:

Baptismus *fluminis* praestat baptismo *desiderii*, ut palam est, multiplici ratione; praestat etiam baptismati *sanguinis* dignitate *sacramenti* eiusque modo ac virtute operandi. Sed, uti docet *Angelicus*, « quantum ad ea quae sunt *res sacramenti*, excedit Baptismus sanguinis, quia et gratia in Baptismo sanguinis magis augetur habenti et amplior datur non habenti, si impedimentum non adsit; et remissio peccatorum quamvis non sit plenior, quia uterque omnem poenam et culpam tollit, tamen est in Baptismo sanguinis efficacior et fructuosior, quia secundis maculis non inquinatur, uti *Damascenus* dicit » (10).

S. Gregorius Nazianzenus docet: « Martyrii baptismus eo nomine alios *antecellit*, quod qui martyrio baptizatus est, sequentis vitae sordes non extimescit » (11). Baptismus *desiderii* seu flaminis infimum occupat locum, ut ex supra dictis evidenter liquet.

Quamvis triplex distinguatur Baptismus, quo obtineri potest iustificatio, tamen asserendum non est tria esse instituta regenerationis media, sed potius *unum* tantum. Sane Baptismus flaminis, attenta intrinseca eius dependentia a sacramento, unum censetur medium regenerationis constituere cum ipso sacramento. Baptismus autem sanguinis, cum sit omnino extraordinarius et nefariam praesupponat tyranni persecutoris malitiam, non potest dici medium a Christo intentum et ordinatum ad iustificationem. Quare a *Trid. Synodo* (Sess. VI, cap. 1) inter media ad iustificationem a Deo ordinata non memoratur.

(9) In IV D. 4, q. 3, a. 3, sol. 3 ad 1.
(10) In IV D. 4, art. 3, q. 4, sol. 4.
(11) *Orat.* 39, n. 29; *P. G.* II, col. 1035.

111. Quando Baptismus institutus fuerit. — Tres sunt praecipuae sententiae.

Prima tenet fuisse institutum, quando Christus Baptismum e manibus S. Ioannis in Iordane recepit (12).

Secunda affirmat institutum esse, quando Christus mandatum dedit Apostolis docendi et baptizandi (13).

Tertia dicit esse institutum in colloquio Christi cum Nicodemo (14).

Prior sententia communior et probabilior est. Notandum tamen, institutionem factam ante passionem, nonnisi post mortem et resurrectionem Christi fuisse *absolutam* et *perfectam*, quatenus tunc solum ut signum commemorativum passionis ac mortis Christi Baptismus factus est, simulque caelestis gloriae, cuius aditus antea non patebat, significatio ac pignus vere ac perfecte idem Baptismus effectus est.

Articulus II.

De necessitate et effectibus Baptismi.

112. Necessitas. — 1. Baptismus **in re** vel saltem **in voto** necessarius est omnibus tam infantibus quam adultis. Est de fide ex Conc. Trid. (1): « *Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit* ».

Sane verba Christi: « *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei* », ita sunt clara et generalia, ut nullus detur ambigendi locus.

Duplici ratione autem aliquid potest esse necessarium, scil. necessitate *medii* et necessitate *praecepti*. Dicitur necessarium necessitate medii illud, *sine quo salus nullo modo obtineri potest;* necessarium *necessitate praecepti* illud est, quod requiritur, *ne violetur moralis obligatio*, seu quod necessarium est ad vitandum peccatum et ad removendum obicem salutis. Porro cum ea, quae necessaria sunt necessitate praecepti, solum necessaria sint *ne peccetur*, sequitur, omnia adiuncta, quae excusant a peccato, ex. gr. ignorantiam inculpabilem seu bonam fidem, efficere, ut haec necessitas desinat; contra, in iis, quae sunt de necessitate medii, eiusmodi adiuncta a peccato excusantia non efficiunt, ut haec media desinant esse necessaria.

(12) Matth., III, 16 s.
(13) Marc., XXVIII, 19.
(14) Ioan., III, 5.

(1) Sess. VII, can. 5; cfr. etiam can. 737, § 1.

Proinde necessarium necessitate medii etiam dicitur, sine quo salus obtineri nequit, *etsi inculpabiliter omittatur* seu *eius omissione non peccetur* (2).

2. Baptismus est *necessarius* omnibus hominibus **necessitate medii** ad salutem; *pro adultis* vero est simul necessarius **necessitate praecepti**, cum hi gravi obligatione teneantur adhibendi media ad finem ultimum necessaria.

Quod necessarium est necessitate medii ad salutem, tale potest esse vel ex natura rei vel ex mera positiva ordinatione Dei. Ulterius, quod necessarium est necessitate medii ex Dei positiva ordinatione, potest esse necessarium *in se et actu*, quatenus suppleri nequeat; vel necessarium quidem, at non ita absolute et simpliciter, cum in eius defectu possit perveniri ad salutem per aliud medium tamquam subsidiarium, quod supplet primarium ab eoque dependet.

Porro sacramentum Baptismi est necessarium necessitate medii, non ex natura rei, sed tantum ex positiva Dei ordinatione, et quidem ea ratione ut per aliud medium suppleri queat, nimirum per baptismum *desiderii* et aliqua ratione etiam per baptismum sanguinis (n. **110**). Dicimus *aliqua ratione*, quia martyrium iustificat et ad salutem ducit independenter a sacramento ac per se absque eiusdem voto, ut manifesto apparet in infantibus martyribus; in adultis martyrium subeuntibus requiritur quidem voluntas suscipiendi sacramentum, sed ratione diversa quam in baptismo desiderii, scil. dumtaxat ad removendum obicem seu impedimentum.

3. Diximus supra, Baptismum necessarium esse **in re** vel saltem **in voto**. Habetur Baptismus *in re*, cum *actu* suscipitur; *in voto*, cum adest intentio saltem implicita illum suscipiendi, quae continetur in actu caritatis vel contritionis, quatenus est generalis voluntas omnia divina praecepta adimplendi et omnia media divinitus instituta tamquam necessaria ad salutem adhibendi (3).

4. Cum infantes sint incapaces voti, salvari nequeunt sine Baptismo fluminis *in re* aut Baptismo sanguinis; contra, adulti salutem consequi possunt etiam per Baptismum *in voto*.

113. Parvuli Baptismo praemortui. — Etiam infantes subsunt necessitati medii, ita ut, secluso martyrio, iustificari et salvari nequeant, nisi per susceptionem sacramenti Baptismi. Proinde, si moriantur ante susceptum Baptismum, visione beatifica ac propterea caelesti beatitudine privati manent.

(2) Sasse, *l. c.*, p. 225; De Augustinis, *l. c.*, p. 359 ss.
(3) Cfr. Conc. Trid., Sess. VI, cap. 4.

Quidam, v. g. *Durandus*, *Gersonius* et *Caietanus*, huic doctrinae quoddam temperamentum afferre conati sunt (4).

Huiusmodi tentamina, utpote theologico fundamento destituta, omnino derelinquenda sunt. Nam Baptismus est unicum medium, in praesenti oeconomia, ad remissionem peccati originalis, quae sine gratiae infusione haberi non potest, ideoque ad iustificationem et salutem consequendam.

Non videtur tamen a veritate catholica alienum asserere, infantes, sine Baptismo e vita decedentes, fore a poena ac tristitia immunes, et naturali quadam beatitudine fruituros statui naturae purae proportionata. Nam poena sensus correspondet peccato *personali*, quod profecto in infantibus deest; dum privatio visionis beatificae et caelestis beatitudinis correspondet privationi gratiae sanctificantis atque peccato originali (5).

114. Effectus Baptismi (6). — 1. Quatuor sunt effectus Baptismi, de quibus fuse loquuntur dogmatici, scil.:

1° **Remissio omnis peccati** sive originalis sive actualis, i. e. personalis ante Baptismum commissi; quamvis enim ad originale delendum peccatum Baptismus *principaliter* ordinetur (7), tamen cum vitae spirituali, qui est finis eiusdem primarius, omnia peccata sint contraria, consequenter delet quoque omnia peccata personalia; secus non haberetur spiritualis hominis regeneratio eiusque perfecta renovatio.

Etiam peccata venialia remittuntur *ex opere operato*, nempe *directe* et *immediate ex sacramenti virtute*, non vero mediate atque ex opere operantis.

Conc. Trid. docet: « *Si quis per I. C. D. N. gratiam quae in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet, a. sit* » (8).

2° **Remissio omnis poenae,** non solum aeternae, uti palam est, quae una cum reatu peccati mortalis semper remittitur, sed etiam poena *temporalis*, quae, sublata culpa ac poena aeterna, manere adhuc

(4) Sententia Caietani (*Comment. ad S. Thom.*, part. III, q. 68, art. 2), qui censet infantes parentum fidelium salvari posse in voto parentum suorum, quatenus eorundem fides, aliquo signo externo manifestata, defectui sacramenti Baptismi suppleat, vix non fuit damnata in Concilio Tridentino. S. Pius V iussit eam ex operibus Caietani expungi.

(5) Cfr. Bellamy, *Sort des enfants morts sans baptême*, in *Diction. de théol, cath.*, II, col. 364 ss.; Sasse, *op. cit.*, p. 227 ss.; De Smet, *De Sacramentis*, n. 268.

(6) S. Thom., *l. c.*, q. 69; Suarez, *l. c.*, disp. 26; Lahousse, *l. c.*, n. 22 ss.; De Augustinis, *l. c.*, p. 411; Billot, *l. c.*, p. 255 ss.

(7) S. Thom., *l. c.*, a. 9.

(8) Sess. V, *de peccato originali*, can. 5; Decretum pro Armeniis; *Catech. Rom.*, p. II, cap. 2, *de Baptismo*, n. 45.

potest divinae iustitiae persolvenda; haec autem poena *temporalis* per se tollitur virtute Baptismi sine alia suscipientis dispositione praeter eam, quae necessaria est ad culpae remissionem.

Quare ista relaxatio est effectus *sacramentaliter* et *ex opere operato* directe obtentus, tamquam peculiare beneficium quod exigit res et sacramentum.

Decretum pro Armeniis in Bulla Eugenii IV « *Exultate Deo* », loquens de Baptismate ait: « Huius sacramenti effectus est *remissio omnis culpae originalis et actualis, omnis quoque poenae*, quae pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis praeteritis iniungenda est satisfactio; sed *morientes*, antequam culpam aliquam committant, *statim ad regnum caelorum et Dei visionem perveniunt* ».

3° **Collatio gratiae sanctificantis et sacramentalis, habituum infusorum virtutum ac donorum Spiritus Sancti;** haec omnia pertinent ad iustitiam christianam, et ideo in baptismali iustificatione necessario infunduntur, nam aliter homo baptizatus plenam perfectamque vitae christianae iustitiam non assequeretur (9).

Gratiae *actuales* peculiares, abundantiores et intensiores, tempore opportuno concedentur, in hunc finem, nimirum ut actus vitae christianae, signanter actus initiales fidei, facilius ac perfectius exerceantur.

4° **Impressio characteris,** quo homo consecratur in membrum Christi et in civem regni eiusdem Christi, quod est Ecclesia, et capax fit aliorum sacramentorum.

Sane in Baptismo, ut in ceteris sacramentis, habetur *res* et *sacramentum*, consistens in *deputatione* et *potestate* ad novam vitam supernaturalem agendam, scil. ad sacramenta suscipienda et ad ponendos actus proprios eiusdem novae vitae, potissimum actus fidei. Quae *deputatio* charactere signatur ac indelebiliter confirmatur, eaque baptizatus familiae Christi adscribitur tamquam membrum Ecclesiae, immediatam et infallibilem aptitudinem consequitur ad gratiam sacramentalem vere et proprie regenerativam. Huc spectant textus plures S. Scripturae et SS. Patrum.

2. Ad memoratos effectus obtinendos, excepto charactere, requiritur in adulto, qui peccata mortalia commisit, attritio, ut supra diximus (n. 77, 3°); ita ut, posito obice seu attritionis defectu, gratia conferri, et ideo peccatum remitti nequeat.

Ne culpa quidem venialis remittitur sine actu poenitentiae saltem virtualis, quo homo ab affectu eiusdem culpae recedat eamque re-

(9) Cfr. Conc. Trid., Sess. VI, cap. 7; S. Thom., *l. c.*, a. 5; *Summa contra Gentiles*, l. IV, n. 59.

tractet; quocirca evenire potest ut reatus peccati mortalis et poenae aeternae sublatus sit, at propter defectum poenitentiae maneat culpa venialis et consequenter etiam poena temporalis huic culpae respondens. Ubi primum vero attritio seu actus poenitentiae eliciatur, peccata sive quoad culpam sive quoad poenam virtute Baptismi delentur.

Peculiaris et propria gratia baptismalis merito dicitur *regenerativa*, quia ex una parte baptizatus *exuit veterem hominem*, quatenus perfecte liber efficitur ab omni reatu culpae et poenae; ex alia parte *induit novum hominem*, quatenus *per gratiam sanctificantem* ornatur nova quasi natura in ordine supernaturali, *per virtutes infusas* tam theologicas quam morales recte ordinatur circa finem supernaturalem et potestatem accipit operandi secundum novam participatam naturam, *per dona Spiritus S.* disponitur ad opera virtutum supernaturalium sub influxu et motione Spiritus S. ponenda, *per gratias actuales* consequitur auxilia actualia ad recte, expedite, alacriter operandum.

115. Effectus Baptismi desiderii seu flaminis et sanguinis. — 1. Baptismus **flaminis** confert gratiam sanctificantem, ex qua peccatum originale et omnia peccata mortalia personalia remittuntur; non inducit rem et sacramentum, seu regenerationem spiritualem proprie dictam non confert, ideoque non constituit membrum Ecclesiae nec capacitatem tribuit sacramenta suscipiendi, non confert ceteros effectus sacramentales Baptismi, perfectam nempe ac totalem remissionem peccatorum venialium et poenae temporalis.

2. Baptismus **sanguinis** effectum producit *veluti ex opere operato*, ad modum circumcisionis in V. L., ita scil. ut gratiam operetur independenter a subiectiva dispositione martyrium subeuntis, sed tantum *occasionaliter*, non autem causaliter, in modum sacramenti.

Iste Baptismus non inducit rem et sacramentum, sed producit gratiam sanctificantem, et quidem uberiorem quam in sacramento; remittit omnem culpam venialem et poenam; confert etiam aureolam. Non excluditur in martyre *meritum ex opere operantis*, quemadmodum in adulto suscipiente sacramentum minime excluditur. Licet martyrium operetur independenter a subiectiva dispositione personae, tamen in adulto requiruntur profecto dispositiones necessariae ad obicem removendum.

ARTICULUS III.

De materia remota Baptismi.

116. Praemittenda. — Materia remota Baptismi potest esse 1° *valida* simul et *licita;* 2° *valida* quidem, sed *illicita;* 3° *certe invalida* vel *certe illicita;* 4° *dubia* multiplici ex capite.

Varii sunt casus variaque adiuncta spectanda pro usu huiusmodi materiae.

117. Materia valida (1). — 1. Materia *valida* Baptismi est *omnis et sola aqua vera et naturalis* (cfr. can. 737, § 1).

De fide ex *Conc. Trid.* (2): « *Si quis dixerit, aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba D. N. I. C.: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit* » (3).

Verba « aqua *vera* et *naturalis* » non sunt synonyma, proprie et accurate loquendo. Aqua est *vera*, si constat requisitis elementis; *naturalis* dicitur, quae communiter pro vera habetur et usualis est. Potest esse vel a natura vel arte humana confecta.

Aqua *chemice* confecta procul dubio est materia *certa*, sive eius elementa immediate in hydrogenio et oxygenio sive potius in plantis chemice reperta fuerint.

Notant communiter et quidem merito theologi, eam aquam habendam esse tamquam materiam validam, quae non tam ex analysi chemicorum, quam ex usu et communi hominum aestimatione ut talis dignoscitur. Sane Christus, cum sacramentorum materiam determinavit, secundum vulgi notiones et sensum communem est locutus.

2. Est materia *certe* **valida**:

1° aqua fontium, puteorum, fluminum, lacuum, maris, stagnorum, cisternarum;

2° aqua pluvialis quomodocumque habita vel recepta;

3° aqua resoluta ex nive, glacie et grandine;

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 66, a. 1, 3, 4, 7, 8; Suarez, *l. c.*, disp. 20; Schmalzgr., *l. c.*, n. 12; Lacroix, *l. c.*, n. 260 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 102 ss.

(2) Sess. VII, can. 2, *de Baptismo.*

(3) Cfr. etiam Concil. Florent. Decretum pro Armen.; Concil. Lat. IV, cap. *Firmiter;* Decr. Innocentii III; can. 737, § 1.

4° aqua sulphurea sive mineralis;

5° ros, et aqua collecta ex vaporibus densatis;

6° aqua tempore nimboso e pariete, foliis etc. effluens;

7° aqua turbida mixta cum alia re, modo aqua sit materia certe praedominans, licet quoad colorem, saporem et odorem sit alterata;

8° aqua putrida, quae magnum et valde iniucundum odorem exhalet (S. C. S. Off., 17 april. 1839);

9° aqua simpliciter distillata, rosis aliisve foliis in ea infusis (4).

Ex *Rituali Rom.* (5) non refert, utrum aqua frigida sit an calida: siquidem manet semper vere ac proprie aqua naturalis.

3. Materia *certe* **invalida** est:

1° lac, sanguis, sputum, urina, pituita, saliva, sudor, lacrimae;

2° vinum, cerevisia, oleum, ius densum;

3° lutum, atramentum;

4° succus e floribus, herbis et radicibus expressus.

4. Est materia **dubia**:

1° ius tenue, lixivium, cerevisia valde tenuis, tenue atramentum;

2° aqua ex sale soluto;

3° nix et glacies non soluta;

4° humor fluens e vite aliisque plantis;

5° aqua per artem chemicam e floribus, plantis, radicibus, vino etc. educta (6).

118. Materia licita. — 1. Materia **licita** Baptismi, *extra casum necessitatis*, est sola aqua *munda* et ad hunc effectum *consecrata* (7).

Aqua baptismalis consecratur in Sabbato Sancto et in vigilia Pentecostes, eaque in fonte mundo nitida et pura diligenter conservari debet.

Ex causa iusta, i. e. ad vitandum morbi periculum, in Baptismo adhiberi potest aqua cum hydrargyrio bichlorato-corrosivo, hac solutione, nempe circa unius partis chlorati hydrargyrii cum mille partibus aquae; secluso morbi periculo, eiusmodi materia ne adhibeatur. Id liquet ex declaratione S. Officii, 21 aug. 1901.

2. Hac de re nonnulla sunt notanda:

1° in Baptismo *sollemni*, aqua consecrata (de gravitate praecepti in hac re certo non constat) praescribitur (can. 757, § 1);

(4) S. Thom., *l. c.*, a. 4; Lacroix, *l. c.*, n. 262; S. Alph., *l. c.*, n. 103 s.
(5) Tit. II, cap. 1, n. 7.
(6) S. Alph., *l. c.*
(7) Can. 757, § 1; *Rituale Rom.*, *l. c.*, n. 5.

2° in Baptismo *privato* licita est aqua non consecrata; tamen, ubi commode fieri potest, expedit ut aqua baptismalis adhibeatur;

3° si aqua consecrata est corrupta, sub gravi per se prohibetur minister eam adhibere; illi praeferenda omnino est aqua naturalis munda, licet non consecrata (S. O., 17 april. 1839);

4° si aqua consecrata tam imminuta sit, ut minus sufficiens videatur, alia non consecrata admisceri potest, in minori tamen quantitate (can. 757, § 2);

5° si aqua corrupta fuerit, aut effluxerit, aut quovis modo defecerit, in fontem baptismalem nova aqua infundatur eaque consecretur iuxta formulam *Ritualis Rom.* (8).

6° si aqua conglaciata sit, curetur ut liquefiat; sin autem ex parte sit congelata, aut nimis frigida, potest parum aquae naturalis calefactae admisceri aquae baptismali, et ea tepefacta ad baptismandum uti, ne noceat infantulo (9).

Iusta de causa potest aliquando adhiberi in Baptismo aqua non consecrata, ex. gr. ad vitandam superstitionem (cfr. respons. S. O., 14 maii 1854).

3. In consecratione aquae baptismalis utendum est oleis eodem anno ab Episcopo in *Coena Domini* benedictis (10).

Quod si olea recentia haberi nequeant, fons benedicatur sine sacrorum oleorum infusione, quae dein privatim fiet, precibus omissis; si vero aliquis baptizari debeat, antequam accipi possint olea recentia, tunc in ipsa benedictione sollemni (aut ea iam facta, postea, i. e. ante Baptismum conferendum), infundantur vetera olea (11).

4. Parochus debet olea sacra a suo Ordinario petere et in ecclesia in tuta ac diligenti custodia sub clavi diligenter asservare. Non potest ea domi retinere, nisi propter necessitatem aliamve rationabilem causam, petita et obtenta ad id Ordinarii licentia (cfr. can. 735). Sufficit licentia rationabiliter praesumpta, quae, remoto scandalo et irreverentia, semper potest legitime praesumi, praesertim si agitur de oleo infirmorum.

119. An et quando liceat adhibere materiam dubiam. — In *casu necessitatis* seu in periculo mortis, deficiente materia certe valida,

(8) Can. 757, § 2; *Rit. Rom.*, tit. II, cap. 8.
(9) *Rituale Rom.*, tit. II, cap. 1, n. 7.
(10) Cfr. can. 734, § 1. Haec olea benedicta trasmitti nequeunt per publica officia postalia aut similia; ad ea recipienda, aliis deficientibus, mitti possunt laici probi seu omni exceptione maiores. S. Off., 14 ian. 1903.
(11) S. R. C. *Annecien.*, 31 ian. 1896, n. 3879.

potest ac debet adhiberi materia dubia, etiam cum minima probabilitate de eiusdem valore, i. e. materia quaecumque, de cuius invaliditate *certo* non constet.

At conditionate tunc Baptismus est conferendus hac similive formula: *Si haec materia sit valida.* Si vero ita baptizatus supervixerit, habita copia materiae certe validae, iterum baptizari debet sub hac conditione: *Si non es baptizatus, ego te baptizo* etc. (12). — Cfr. n. **18** ss.

Articulus IV.

De materia proxima Baptismi.

120. Principia (1). — I. Ad Baptismi validitatem requiritur **vera** et *proprie dicta* corporis **ablutio** per aquam, seu talis applicatio aquae, qualis iuxta communem aestimationem necessaria est, ut homo dicatur vere ablutus.

121. II. Ablutio fieri potest triplici modo: 1° per *infusionem;* 2° per *immersionem;* 3° per *aspersionem* (cfr. can. 758). His addendus *mixtus.*

Ad *validitatem* quod attinet, (n. **124**) nihil refert utrum ablutio fiat uno an alio modo, dummodo aqua tangat et fluat revera.

Modus in praxi servandus nonnisi ad liceitatem spectat, de qua infra (n. **122**).

122. III. Ut proprie dicta ablutio et *certa* adsit ideoque *certe* validus sit Baptismus, tres conditiones requiruntur: 1° ut aqua *immediate* tangat *corpus* baptizandi; 2° ut aqua super *caput* baptizandi effundatur; 3° ut aqua *vere fluat.*

1° **Aqua immediate tangere debet corpus baptizandi.** Id ex ipso conceptu et fine ablutionis liquet. Nomine *capitis* intelligitur frons, vertex, visus.

Invalidus est Baptismus, si, prole nondum in lucem edita, matris corpus abluatur; item, si aqua tangat solum *vestes* baptizandi; validus, contra, est Baptismus, si aqua effundatur super *caput crusta ulcerosa opertum* aut *sordibus ante lotionem adhuc obductum* (2), quia corpus vere tangitur.

(12) *Rituale Rom., l. c.,* n. 9.

---

(1) S. Thom., *l. c.,* a. 7; Suarez, *l. c.,* sect. 2; Schmalzgr., *l. c.,* n. 13; S. Alph., *l. c.,* n. 105.
(2) Noldin, *l. c.,* n. 60, *b*).

Dubius est Baptismus collatus super *secundinam,* i. e. super membranam qua usque ad partum infantis corpus involvitur.

Baptismus collatus super *crines* validus est, quia crines revera ad corpus pertinent ideoque, dum ipsi abluuntur, caput vere proprieque abluitur. Contraria opinio quavis caret solida probabilitate; quare attendenda non est.

2° **Aqua super caput effundi debet.** Id affirmatur, ut certa omnino sit validitas Baptismi. Probabilissime est validus Baptismus speculative loquendo, si in alia notabili corporis parte, ex. gr. in pectore vel scapulis, puer ablutus fuerit. Tamen certum omnino est, Baptismum in casu habendum esse practice ut dubium, et consequenter sub conditione postea repetendum (3).

3° **Aqua debet vere fluere.** Opus non est determinata aquae quantitate, sed ea solum requiritur et sufficit, quae, iuxta communem hominum aestimationem, necessaria est ut quis *vere* ablutus censeatur.

Proinde invalide vel saltem dubie is baptizat, qui manum vel digitum madefactum vel pannum aut spongiam madidam *fronti applicat,* nisi aliquot guttulae, compresso nonnihil panno vel spongia, vere fluant (4); dubius est Baptismus, si quis *per modum unctionis* in fronte cum pollice in aqua baptismali madefacto baptizat (5).

Qui manu vel panno madefacto frontem baptizandi *successive* tangit, valide baptizat, quia vera ablutio habetur (6). Huc spectant quae supra tradimus (n. **14**).

De Baptismo in utero matris collato, vide n. **157**.

123. IV. Ad **liceitatem** quod attinet, servandus est, probabilius sub levi tantum, remoto tamen scandalo vel contemptu, ille abluendi modus, qui in usu est apud singulas Ecclesias, de quo statim.

124. Modus ablutionis. — 1. In can. 758 quatuor modi abluendi indicantur iique ut validi habendi: *infusio, immersio, aspersio, mixtus* constans infusione et immersione, quatenus dum baptizandus immergitur et est in piscina, simul a baptizante aqua perfunditur.

2. Can. 758 praecipit ut « primus tamen vel secundus modus aut mixtus ex utroque, qui magis sit in usu, retineatur, secundum probatos diversarum Ecclesiarum rituales libros ». Excluditur baptismus per aspersionem, utpote qui minus securus est.

(3) Cfr. can. 746, § 2 et 3.
(4) S. Alph., *l. c.,* n. 105 ss.
(5) S. Off., 8 nov. 1770, 9 iul. 1779, 14 dec. 1898.
(6) Lugo, *Responsa moralia,* lib. 1, dub. I; S. Alph., *l. c.,* n. 107.

Graeci (omnes Orientales generatim) per *trinam immersionem* baptizant, quam adhibere etiam possunt cum apud Latinos commorantur, ut constat ex Const. « *Etsi pastoralis* » Benedicti XIV.

Ex praxi Ecclesiae Romanae Baptismus conferendus est trina infusione, hoc modo peragenda ad normam *Ritualis Rom.* (7). Sacerdos vasculo, seu urceolo accipit aquam baptismalem, et de ea ter fundit super caput infantis in modum crucis, et simul verba proferens, semel tantum distincte et attente dicit (singulariter singulis baptizandis): *N. Ego te baptizo in nomine Patris* †, fundat primo, *et Filii* †, fundat secundo, *et Spiritus* † *Sancti*, fundat tertio.

Infusio *trina* ac triplex crucis signum, saltem in Baptismo sollemni, omnino praescribitur; licet profecto non sub gravi.

Ubi autem est consuetudo baptizandi per immersionem, ex. gr. Mediolani, seu iuxta ritum ambrosianum, sacerdos accipit infantem, et advertens ne laedatur, caute immergit, et trina mersione baptizat, et semel tantum dicit: *N. Ego te baptizo* etc. (8).

ARTICULUS V.

De forma Baptismi.

125. Praemittenda. — Forma Baptismi, ut diximus de materia remota, potest esse: 1° *valida* simul et *licita;* 2° *valida*, sed *illicita;* 3° *certe invalida* vel *certe illicita;* 4° *dubia* et *aequivoca.*

126. Forma valida et licita (1). — 1. In Ecclesia latina est haec: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*, sine Amen (2).

2. In Ecclesia orientali forma aequivalens haec est: *Baptizatur servus Christi in nomine Patris* etc. De validitate huius formae dubitari nequit (3). Pro Ecclesia latina certe illicita foret.

Quaerunt DD. an valeat Baptismus, si quis proiiciat infantem in puteum vel flumen, ac simul formam pronuntiet. Communior et probabilior sententia affirmat, quia reapse omnia concurrunt requisita ad validitatem sacramenti necessaria, scil. materia, forma et intentio ministri (4).

Item quaeritur an validus sit Baptismus, si quis, aqua defluente, ex. gr.

(7) Tit. II, cap. 2, n. 19.
(8) *Rituale Rom.*, *l. c.*, n. 20.

---

(1) S. Thom., *l. c.*, a. 5 et 6; Suarez, *l. c.*, disp. 21; Schmalzgr., *l. c.*, n. 23 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 108 ss.
(2) *Rituale Rom.*, *l. c.*, n. 19; S. R. C. *Cochinchinae*, 9 iun. 1853, ad 2, n. 3014.
(3) Cfr. Instruct. Eugenii IV ad Armenios.
(4) Suarez, *l. c.*, sect. 3, n. 5; Laymann, *l. c.*, tract. 2, c. 3, n. 5; Vasquez, disp. 145, c. 3; Gonet, *op. cit.*, t. 5, *De Baptismo*, disp. 1, a. 2, n. 73.

ex tecto, puerum submittat, et formam proferat. Affirmandum omnino, quia nihil profecto deest, quod requiritur ad Baptismi valorem. At si accessio aquae ad corpus baptizandi fieret ab altero, sacramentum ex alio capite esset aut certe nullum aut saltem dubium; tunc enim non verificaretur forma: *Ego te baptizo*, quae exigit ut ablutio fiat ab ipso baptizante (5).

127. An valeat Baptismus, si plures ministri illum administrent. — Variis modis intelligi potest, eundem hominem a multis simul baptizari:

1° *Primo* ita, ut a singulis *integre* baptizetur, unoquoque per se et abluente et totam formam proferente, atque absolutam intentionem baptizandi habente independenter ab alio.

2° *Secundo* modo intelligi potest, ut plures concurrant *partialiter*, aut dividendo inter se actum ipsum externum, ita ut unus abluat et alter proferat formam, aut quod unus proferat, ex. gr., verba: *Ego te baptizo*, alius vero addat, *in nomine Patris* etc.

3° *Tertio*, si ministri ex sua intentione *partialiter* concurrant, ita scil. ut quamvis uterque lavet et proferat formam, tamen uterque intentionem habeat non baptizandi sine alio, sive interius tantum huiusmodi intentionem ipsi concipiant, sive aliquo modo in ipsa forma exprimant, dicendo: *Nos te baptizamus* (6).

128. I. Si Baptismus conferatur *priori* modo, est *certe validus*, quia unusquisque baptizantium est ex se sufficiens ad ministrandum Baptismum, et sive in actione sive in sua intentione operatur ut integer minister, et applicat omnia necessaria ad sacramentum conficiendum. Neque obstat concursus seu concomitantia alterius, quia non habetur actio contraria aut repugnans. Sicuti in Eucharistiae sacramento, licet plures hoc modo concurrant, non se tamen impendiunt, quominus revera sacramentum conficiant; idque facto confirmatur in Missa ordinationis, qua sacerdotes noviter ordinati simul consecrant cum Episcopo (7).

Si quaeras quandonam in casu Baptismus conficiatur, ita distinguendum: si uterque minister *in eodem instanti* perficit omnia necessaria ad Baptismum, uterque, tamquam causa *totalis* eiusdem effectus, valide simul baptizat, eo ipso quod integram formam et materiam applicat independenter ab alio.

Sin autem prius unus tempore absolvit, quam alius, manifestum est, eum

(5) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 106.
(6) Cfr. Suarez, *l. c.*, disp. 23, sect. 3, n. 1.
(7) S. Thom., *l. c.*, a. 4; Suarez, *l. c.*, n. 3; Bonacina, *l. c.*, q. 2, p. 4, n. 25; Lacroix, *l. c.*, n. 283.

tantum conficere sacramentum, qui *prius* ponit materiam et formam cum debita intentione, ita ut alius nihil conficiat, quia subiectum circa quod ponitur ab altero ministro actio sacramentalis est iam baptizatum et ideo iure divino incapax novi Baptismi recipiendi.

II. Si Baptismus conferatur *secundo modo*, i. e. si plures ministri concurrant *partialiter*, communis et certa sententia est, Baptismum *non esse validum*, quia forma huius sacramenti nullatenus verificatur (8).

III. Si *tertio* modo Baptismus administretur, scil. si ex intentione sua tantum ministri *partialiter* concurrant, respondemus cum eximio *Suarez* (9): « Quando intentio ministri in se ipsa involvit contradictionem quamdam, seu inextricabilem perplexitatem, et est quodammodo se falsificans (ut more dialecticorum loquamur), tunc talem intentionem esse contra veritatem sacramenti, quia quodammodo se ipsam destruit et impedit; non est autem hoc sensu interpretanda intentio, nisi manifeste constet de voluntate et proposito operantis.

« In praesenti ergo, quando uterque ministrorum vult baptizare, dummodo alius non baptizet, et non alias, duobus modis exponi potest talis intentio, ut non involvat repugnantiam. *Primus* est, dummodo alius non prius baptizet, et ita est non solum sufficiens intentio, sed etiam prudens, ad evitandum periculum intentae rebaptizationis. Et in eo casu, qui prius absolvit, perficit sacramentum; et si simul absolvant, uterque perficit, quia conditio posita in utroque intentione impletur in ipsomet instanti, in quo perficiendum est sacramentum.

« *Secundus* sensus conditionis appositae esse potest, dummodo alius non absolverit materiam et formam sacramenti in eo instanti, in quo est a me perficiendum; et tunc si uterque simul absolvat, neuter baptizat, quia neutrius conditio impletur; est tamen talis conditio imprudens, quia sine causa volunt in eo casu irritum facere sacramentum. Multo vero magis est imprudens et inepta intentio, si apponatur conditio in alio sensu perplexo et involvente repugnantiam, ut est ille tactus in argumento; et tunc etiam utrumque sacramentum nullum est, non qua ministri propter solam multitudinem personarum se impediant, sed quia habent intentionem perplexam, et ideo inutilem et inefficacem, ut Palud. et Soto etiam indicarunt ».

129. Quot in forma enuntiari debent. — Ut forma sit certe valida, secundum communiorem doctrinam, quinque per eam sunt enuntianda, scil.:

1° persona, quae baptizat, saltem implicite prout habetur in forma Graecorum;

(8) S. Thom., *l. c.*, a. 6, in corp. et ad 3; q. 66, a. 5, ad 4; S. Bonav., in IV D. 5, a. 1, q. 1; Scotus, D. 6, q. 2; Paludanus, *l. c.*, q. 2, a. 2; Suarez, *l. c.*, n. 8.

(9) *Loc. cit.*, n. 6.

2° persona, quae baptizatur;

3° actus baptizandi cum effectu essentiali;

4° unitas divinae naturae, quae indicatur voce *in nomine*, sive eiusmodi vox significet auctoritatem, ut plerique contendunt, sive invocationem, ut alii opinantur;

5° distinctio personarum quae propriis nominibus sunt exprimendae (10).

130. Casus practici de validitate formae. — Ex dictis *valida* est forma:

1° si mutetur idioma; praestat laicos, praesertim mulieres, lingua vernacula uti, ne errandi periculo se exponant;

2° si verba synonyma substituantur, ex. gr. *ego te abluo*, *lavo* etc.;

3° si omittatur vox *ego*, quia in lingua latina verbum sine pronomine personam ministri determinat; aliter tamen foret dicendum, si Baptismus conferretur in ea lingua, ex. gr. gallica, anglica vel germanica (11), in qua pronomen necessario sit exprimendum ut ministri persona determinetur;

4° si particula *et* omittatur ante nomen Filii (12);

5° di dicatur *cum nomine Patris* etc. (13), quia eiusdem mutatio sensum formae non corrumpit;

6° ob eandem rationem, valide baptizat, si quis dicat: *in nomine Patris omnipotentis*, aut *qui te creavit* etc.;

7° item, si fiat verborum transpositio, ex. gr. *in nomine Filii et Patris*, dummodo idem sensus substantialiter maneat;

8° si omittatur vox *Sancti*, ex. gr. si quis dicat *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus;*

9° si plures simul quis baptizet, dicens: *ego vos baptizo* etc.;

10° si dicatur *ego te baptizo in nomen Patris* etc., tum quia haec mutatio ad verbum exhibet formam graecam, tum quia non reddit sensum substantialiter diversum.

S. Congregatio S. Officii, 13 maii 1817, declaravit validum, et ideo ne sub conditione quidem iterandum, Baptismum hac forma collatum: « *En te baptismo en nome do Padre e do Filio e do Spirito Sancto* » (14). Eadem S. Congregatio, 31 iul. - 3 aug. 1889, declaravit, probante SS.mo, non esse inquietandos

(10) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 4; Schmalzgr., *l. c.*, n. 26.; S. Alph., *l. c.*, n. 108; Ball.-Palm., IV, n. 735.

(11) Marc., *l. c.*

(12) S. C. C., 12 sept. 1801.

(13) S. C. C., 24 maii 1823.

(14) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 722.

eos, qui baptizati fuerant hac forma: *Ego te baptigho in nomine Patri et Firii et Firitui Sancti* (15).

131. Forma invalida. — 1. Forma est **invalida** si non continet id quod necessario exprimi debet, aut refert aliquid falsi aut haeretici.

2. **Invalida** est haec forma:

1° *ego te ungo in nomine Patris* etc.;

2° *ego baptizo in nomine* etc., quia verbum *te* aut aequivalens, quippe quod personam baptizandam exprimit, ad essentiam requiritur;

3° verius, at non certo, invalida est: *ego te baptizo in Patre et Filio;* vel *cum Patre et Filio;* vel *in nomine Patris per Filium;* vel *in nominibus Patris et Filii* etc.; quia haec et similia, aut divinae naturae diversitatem significant, aut eiusdem unitatem non satis exprimunt;

4° *ego te baptizo in nomine Patris maioris et Filii minoris* etc., quia sic tollitur veritas sacramenti;

5° si quis dicat: *ego volo tibi ministrare sacramentum Baptismi in nomine Patris* etc. (16);

6° si dicatur: *ego te baptizo in nomine Dei*, vel *in nomine Iesu Christi*, invalida a plerisque dicitur; nec, aiunt, obstat textus S. Scripturae (*Act.* VIII, 12; XIX, 5), nam ibi non significatur forma, qua collatus est Baptismus, sed ipse Baptismus Spiritus Sancti a Christo institutus, prout distinguitur a Baptismo poenitentiae S. Ioannis. Quidam tamen eam ut validam habent.

132. Forma dubia. — 1. Cum certo non constat an forma omnia contineat, quae essentialiter sunt exprimenda, an aliquid falsi aut haeretici referat, *dubia* est.

2. Forma Baptismi *dubia* est:

1° si quis dicat: *ego te baptizo in nomine SS. Trinitatis* vel *in nomine Dei unius et trini;*

2° si dicatur: *ego te baptizo nomine* vel *cum nomine Patris* etc.;

3° item, *in virtute* vel *maiestate Patris* etc.;

4° si quis dicat: *in nomine Genitoris et Geniti et Procedentis ab utroque*, quia probabilius personae SS. Trinitatis sunt vulgari suo nomine exprimendae;

5° item si dicatur: *in nomine Patris, Filii, Spiritus Sancti*, omissa omnino voce *et*.

(15) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, II, n. 1714.
(16) S. C. S. O., 23 iunii 1840.

Ita plures. At rectius, si minister verba ita distincte proferat, ut tres divinas Personas rite exprimat nullaque sit prava intentio aut error ex parte ipsius ministri, de valore formae ambigendum non videtur.

Nonnulli (17) ut dubias habent has formulas: *ego te baptizo in nomine Patris et in nomine Filii et in nomine Spiritus Sancti; si vis baptizari, ego te baptizo* etc. Verum utraque forma a S. Officio valida fuit declarata; prior equidem per responsum diei 11 ian. 1882, alia vero per declarationem die 12 iun. 1850 datam.

Forma indigena lingua prolata, quae vertitur *Ego pono tibi (vel super te) aquam Dei in nomine Patris* etc., dubia dicta fuit a S. Off., 17 febr. 1897.

Ut aequum iudicium feratur in hac re, praestat animadvertere, potius ad communem usum loquendi et vulgarem acceptionem, quam ad verba materialiter sumpta esse attendendum.

133. Forma ambigua. — 1. Ea dicitur forma *ambigua*, quae ex se potest esse sive valida sive invalida, prout verba, *materialiter* equidem sine mutatione ulla substantiali prolata, sensu falso vel haeretico proferantur, necne. Itaque huius formae valor pendet omnino a ministri intentione.

2. Forma ambigua est ea, quam supra retulimus: *ego te baptizo in nomine Patria et Filia* etc.; item si quis ad nomina trium Personarum adderet nomen B. M. V.; si enim id fieret ob importunam tantum devotionem, forma esset valida; si contra, nomen Virginis adiiceretur mente haeretica, i. e. cum intentione conferendi Baptismum in nomine Deiparae, forma esset invalida (18).

134. Quaestio historico-theologica. — Controvertitur, an de facto olim Baptismus collatus fuerit cum alia forma, signanter *in nomine Christi*.

Quidam affirmant, allegantes varios textus S. Scripturae (*Act. Apost.* II, 38; VIII, 12; X, 48; XIX, 5), auctoritatem S. Ambrosii (*De Spiritu Sancto*, lib. I, cap. 3, n. 35 et 37) et Nicolai I Papae (*Ad consulta Bulgarorum*), qui ait: « Hi (baptizati scil. a Iudaeo quodam) profecto, si in nomine SS. Trinitatis vel tantum *in nomine Christi*, sicut in *Act. Apost.* legimus, baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut sanctus exponit Ambrosius), constat eos non esse denuo baptizandos » (19).

Alii negant, textus S. Scripturae ita interpretantes, ut formula « *in nomine Iesu Christi* » vel « *Domini Iesu* » accipienda sit non pro

(17) Gury, *Casus*, I, n. 191.
(18) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 60, a. 8.
(19) Denzinger, *Enchiridion* etc., n. 335.

forma rituali liturgica, sed pro formula *iuridica*, quae nempe sit determinativa non ritus adhibendi in administratione, sed naturae Baptismi, quatenus eum distinguat a quocumque alio Baptismate, speciatim a Baptismo Ioannis, ideoque designet illum esse Baptismum a Christo institutum, virtute et auctoritate Christi conferendum, ac per eum baptizatos Christo incorporari eiusque membra fieri. Huic sensui facile accommodatur locutionis tenor tam in Vulgata quam in textu graeco.

Quod attinet ad textum *S. Ambrosii*, videtur S. Doctor loqui de professione fidei in SS. Trinitatem, Baptismi susceptioni praemittenda aut miscenda, quam professionem docet sufficere implicitam, sicut in eo qui Spiritum S. profitendo, etiam Patrem et Filium implicite confitetur, item in eo qui Christum confitendo implicite fidem in SS. Trinitatem ostendit. Proinde S. Ambrosius non loquitur in textu citato de forma sacramentali. Ceterum S. Doctor in pluribus aliis locis expresse docet Baptismum esse conferendum in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti (20).

Nec obstant verba *Nicolai I.* Pontifex enim auctoritate S. Ambrosii nititur, ideoque eius verba sunt accipienda ad mentem S. Doctoris.

Haec altera sententia negans communior est eaque omnino praeferenda.

CAPUT II.

DE MINISTRO ET SUBIECTO BAPTISMI

Articulus I.

De ministro Baptismi.

135. Praemittenda. — 1. Distinctio ministri Baptismi in *ordinarium* et *extraordinarium* respicit tantum Baptismum sollemnem, non autem privatum.

2. Baptismus, cum ministratur servatis ritibus et caeremoniis quae in ritualibus libris praecipiuntur, dicitur **sollemnis;** secus, **non sollemnis** seu **privatus** (can. 737, § 2).

Si unus vel alter ritus aut caeremonia desit, Baptismus manet sollemnis; item si unus aliusve ritus ponatur, non ideo cessat esse privatus.

(20) *De Myst.*, cap. IV, n. 31; *Expos. Evang. secundum Lucam*, lib. VIII, n. 67.

Idem dicendum, si, aquae ablutione iam facta, ponantur, ubi tempus adest, caeremoniae quae Baptismum sequuntur, ad normam can. 759, § 1.

136. Minister ordinarius (1). — 1. Minister **ordinarius** Baptismi *sollemnis* est omnis et solus sacerdos (can. 738, § 1).

2. At, cum Baptismi collatio sit reservata Parocho vel alii sacerdoti de eiusdem Parochi vel Ordinarii loci licentia (can. 738, § 1), manifestum est, sacerdotem non posse sua baptizandi potestate licite uti, nisi habeat peculiarem facultatem seu licentiam a Parocho aut a loci Ordinario (2).

Praedicta licentia, proprie loquendo, non est vera delegatio; quia nulla potestas de facto conceditur, sed venia tantum tribuitur ut potestas ex sacerdotio iam possessa licite exerceri queat.

Ista licentia *legitime* praesumitur in casu necessitatis (can. 738, § 1). Quae necessitas *late* accipienda est, v. g. quando Parochus abest vel aliquo impedimento detinetur, vel collatio Baptismi secus foret diutius differenda, vel Parochus libenter solet permittere seu licentiam tribuere.

3. Proinde: 1° Ordinarius loci (Episcopus, Vicarius Capitularis, Vicarius Generalis, Administrator Apostolicus, Abbas vel Praelatus *nullius*) eos licite baptizare potest, qui in sua dioecesi habent domicilium vel quasi-domicilium ad normam cc. 92 et 94, § 2; idque sive per se, sive per alium, licentia concessa, praestare valet.

2° Parochus, item, eos licite baptizare potest, qui intra fines suae paroeciae domicilium habent, vel quasi-domicilium (3).

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 67, a. 2; Suarez, *l. c.*, disp. 23; Schmalzgr., *l. c.*, n. 40 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 271 ss.; Bonacina, *l. c.*, p. 5; Laymann, *l. c.*, tr. 2, c. 7; S. Alph., *l. c.*, n. 113 ss.; Lahousse, *l. c.*, n. 27 s.; De Augustinis, *l. c.*, p. 388 ss.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 34 s.; D'Annibale, *l. c.*, § 134; Sasse, *l. c.*, p. 242 s.

(2) S. C. de Prop. Fide, die 21 ian. 1789, declaravit: « Sacerdotem suspensum et interdictum nullo unquam tempore administrare posse Baptismum cum sollemnitatibus; sed quando propter necessitatem urgentem debeat baptizare, baptizet private » (*Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 598; Romae 1907).

Haec responsio hodie urgenda non est; sed standum praescripto can. 2261, § 2, 2275, 2° 2284.

(3) Nomine *parochi* venit:

a) Sacerdos, *cui paroecia collata est in titulum cum cura animarum sub Ordinarii loci auctoritate exercenda* (can. 451, § 1);

b) Vicarius *actualis*, scil. qui actu paroeciam regit, quando cura habitualis est penes personam moralem, ex. gr. Capitulum, monasterium, etc. (can. 471, § 1);

c) *Quasi-parochus*, qui nempe partem vicariatus apostolici vel praefecturae apostolicae, i. e. *quasi paroeciam* regit tamquam peculiaris rector ei assignatus (can. 216, § 3);

d) Vicarius *substitutus*, qui in omnibus locum tenet parochi vel absentis ultra hebdomadam, vel beneficio ex sententia privandi aut S. Sedem adeuntis (cc. 465, § 4 et 5, 474, 1923, § 2);

e) Vicarius *oeconomus*, qui paroecia vacante, curam animarum gerit (can. 472, 1°);

f) Vicarius *cooperator primus* aut *munere antiquior*, vel *parochus vicinior*, aut (si agitur

3° Parochus loci ubi vagus actu commoratur, habet ius, utpote proprius (can. 94, § 2), eum baptizandi; contra, baptizare non potest peregrinum; hic enim a Parocho *proprio* est sollemniter baptizandus *in sua paroecia*, si id facile et sine mora fieri potest; secus *quilibet* Parochus, puta arbitrio parentum pueruli baptizandi electus, in suo territorio potest peregrino sollemnem Baptismum conferre (can. 738, § 2).

4° Episcopus extra suam dioecesim, et Parochus extra paroeciam, *sine debita licentia*, ne suos quidem subditos *sollemniter* baptizare valet (can. 739).

Ubi paroeciae aut quasi-paroeciae nondum sint constitutae, ratio habenda est statutorum peculiarium et receptarum consuetudinum, ut constet cuinam sacerdoti, praeter Ordinarium, in universo territorio vel in eius parte ius baptizandi competat (can. 740; *Rit. Rom.*, tit. II, cap. 1, n. 14).

4. Graviter *per se*, iuxta nonnullos, peccant sacerdotes qui, extra casum necessitatis, infantes baptizant sine debita licentia, quia dicunt ius Parochi in re gravi laedi. At plures merito censent culpam esse levem, remoto scandalo vel contemptu, praesertim si una vel altera tantum vice fiat. Ceterum omnes concedunt, in praxi facile abesse peccatum lethale.

Sacerdos, qui sine licentia Parochi vel Ordinarii baptizat sollemniter, irregularis minime fit, quamvis peccet; at si poena canonica prohibeatur eiusmodi administratione, certe irregularitatem non effugit (can. 985, 7°).

Sed, nisi agatur de censurato vitando vel de eo pro quo lata est sententia condemnatoria vel declaratoria, excommunicatus, suspensus, interdictus a fidelibus rogatus, *licite* sacramenta conferre potest (can. 2261, § 2, 2275, 2°, 2284); quo in casu irregularis non fit.

5. Baptismus *adultorum*, ubi commode fieri possit, ad loci Ordinarium est deferendus, ut, si voluerit, ab eo vel ab eius delegato sollemnius conferatur (can. 744; *Rituale Rom.*, tit. II, c. 3, n. 2).

de paroecia religiosis concredita) *domus Superior*, qui ante constitutionem oeconomi regimen paroeciae, nisi aliter provisum fuerit, interim assumit (can. 472, 2°);

g) Vicarius *adiutor* ab Ordinario loci constitutus, qui in omnibus vicem supplet parochi muniis rite obeundis imparis (can. 475);

h) Sacerdos *supplens*, qui vices parochi non ultra hebdomadam absentis in omnibus gerit.

Vicarius *cooperator*, de quo in can. 476, per se non venit nomine parochi, quamvis generali delegatione forte gaudeat.

137. Minister extraordinarius Baptismi sollemnis (4). — 1. *Diaconus* est minister **extraordinarius** Baptismi *sollemnis;* qui tamen sua potestate uti non potest sine Parochi vel Ordinarii loci licentia, quae non est concedenda nisi *iusta de causa;* ubi necessitas urgeat, legitime praesumitur (can. 741).

Quocirca sententia negans licere diacono in casu necessitatis, sine Parochi commissione, baptizare, quam cum aliis tenebat *S. Alph.* (5) contra Suarez (6), defendi amplius non potest.

Itaque: 1° Diaconus vi ipsius ordinis recepti habet potestatem sollemniter baptizandi; ad licitum tamen usum huius potestatis duplex conditio requiritur: *a*) licentia Ordinarii loci vel Parochi, in cuius territorio Baptismus confertur; *b*) iusta causa concedendi istam licentiam, aut legitima praesumptio in casu necessitatis.

2° *Iusta* causa requiritur et sufficit ex can. 741, etiam levis tantum, quia *iusta* non est idem ac gravis. Ea verificatur praesertim in his casibus: si Parochus absit vel aegrotet, si audiendis confessionibus seu ministerio sacerdotali sit valde occupatus, si alio quocumque impedimento detineatur. Censemus causam istam verificari etiam in casu quo parentes, ob peculiarem amicitiam aut consanguinitatem optent infantem a diacono fratre vel amico baptizari.

3° Causa *praesumendi* licentiam gravior profecto debet esse; seu requiritur ut urgeat revera necessitas Baptismum conferendi, moraliter quidem aestimanda.

2. Diaconus, sollemniter baptizans, omnes ritus et caeremonias adhibere potest ac debet; etiam salem benedicere valet, licet olim prohiberetur id facere (7). Aquam tamen sollemniter benedicere nequit.

3. Diaconus, qui sine Parochi vel loci Ordinarii licentia, sollemniter baptizat, peccat; verum, attento praescripto can. 985, n. 7, certe irregularitatem non contrahit; quia ex can. 741 ipse potestatem habet nec aliqua poena canonica prohibetur eam exercere, licet potestate illegitime utatur. Hinc opinio affirmativa veterum quorundam auctorum (8) hodie est omnino derelinquenda.

Diaconus, licet forte sine iusta causa et licentia Parochi vel Ordinarii loci baptizet, semper habendus est tamquam testis qualificatus ad normam can. 1791, § 1, ita ut plenam fidem eius attestatio faciat.

(4) S. Thom., *l. c.*, a. 1; Suarez, *l. c.*, sect. 2; Schmalzgr., *l. c.*, n. 43; S. Alph., *l. c.*, n. 116 s.

(5) *Loc. cit.*, n. 116.

(6) *Loc. cit.*, n. 10.

(7) S. R. C. *Mariannen.*, 10 febr. 1888, n. 3684.

(8) Cfr. S. Alph., *l. c.*, dub. 3.

4. Laico vel clerico infra diaconum *numquam* licet *sollemniter* baptizare.

Si forte iidem ita baptizarent, probabilius fierent irregulares ex can. 985, 7°, cum potestate ad conferendum sollemnem Baptismum careant omnino. Peccatum *per se*, in casu, grave foret.

138. Minister Baptismi privati (9). — 1. Quilibet homo rationis compos, sive vir sive mulier, sive catholicus sive acatholicus, sive baptizatus sive non baptizatus, *valide* semper confert Baptismum *non sollemnem; licite*, solum in casu *necessitatis* seu in mortis periculo (can. 742, § 1, et 759). *Valide*, inquam, modo servetur debita materia, forma et intentio.

Ita ex ipso iure divino, quatenus Christus D., attenta absoluta Baptismi necessitate ad vitam aeternam consequendam, voluit ut potestas illum conferendi *omnibus* competeret, sicque daretur singulis amplissima opportunitas eundem recipiendi.

Necessitas conferendi Baptismum *privatim*, apud nos, *ordinarie* loquendo, occurrit dumtaxat in periculo mortis; at in locis missionum accidere potest etiam in aliis adiunctis, v. g. propter absentiam sacerdotis, aut magnam difficultatem illum adeundi. S. C. de Propaganda Fide laudavit consuetudinem iniungendi catechistis vel prudentioribus laicis ut infantes christianorum cito baptizent, etiam qui bene valeant (10).

In nostris regionibus interdum verificari potest *necessitas* propter iniustas leges civiles.

2. In eiusmodi Baptismo *privatim* conferendo, adhiberi debent, quatenus fieri potest, duo testes vel saltem unus, quibus Baptismi collatio probari possit (can. 742, § 1).

Id ex ipsa rei natura eruendum.

In casu non applicatur principium, de quo in can. 1781, § 1, quia minister iste non est persona publica. Aliter dicendum si sacerdos vel diaconus in periculo mortis privatim baptizarent.

3. Patri aut matri suam prolem baptizare non licet, praeterquam in mortis periculo, quando alius praesto non est, qui baptizet (can. 742, § 3), i. e. in solo casu verae necessitatis.

Codex, sicut ius vetus, excludit tantum *parentes* ob manifestam quidem rationem, non autem ceteros consanguineos sive ascendentes sive descendentes, qui proinde licite baptizare valent.

(9) S. Thom., *l. c.*, a. 3, 4, 5; Suarez, *l. c.*, sect. 1; Lacroix, *l. c.*, n. 271 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 213.

(10) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, nn. 593, 674.

4. Parochus curare debet ut omnes fideles, praesertim vero obstetrices, medici et chirurgi, rectum baptizandi modum pro casu necessitatis probe ediscant (can. 743). Agitur enim de re maximi momenti, scil. de vita aeterna, cuius assecutio vel amissio pendet a valida aut invalida Baptismi collatione.

5. Ut quis privatim possit Baptismum licite conferre, non requiritur certitudo periculi mortis; sufficit sola probabilitas, imo et fundatus timor. Ratio est evidens (11).

Si laicus vel clericus infra diaconum baptizat privatim extra necessitatem, peccat quidem, at irregularitatem nequaquam incurrit; quia, ut supra dictum est, in ordine ad Baptismum privatum ipso iure divino potestate donatur.

139. Ordo servandus inter varios ministros. — 1. Ordo hic est: sacerdos praeferri debet diacono, diaconus subdiacono, clericus laico, vir feminae, nisi pudoris gratia deceat feminam potius quam virum baptizare, vel nisi femina noverit melius formam et modum baptizandi (can. 742, § 3; *Rituale Rom.*, *l. c.*, n. 16).

2. Tradita regula intelligenda est de ministris *catholicis;* nam haereticis vel schismaticis, etiam clericis, certe praeferri debent per se laici fideles.

Huc spectat responsio S. Officii, 20 aug. 1671. Proposito dubio: « Se, assente il parroco, possano i monaci scismatici battezzare i figli de' cattolici » — responsum fuit: « Non permittat (Episcopus) schismaticis administrare sacramentum Baptismatis *nisi in casu necessitatis, et deficiente quacumque alia persona catholica* ».

Laici fideles sunt praeferendi etiam clericis censuratis vitandis vel post sententiam condemnatoriam aut declaratoriam.

3. Laicus qui, *praesente sacerdote*, baptizat, saltem venialiter peccat, nisi iusta causa postulet ut Baptismus conferatur a laico, ex. gr. a medico vel ab obstetrice, puta si baptizandus sit infans in utero matris.

Nullum est peccatum aut leve, iuxta probabilem sententiam (12), si laicus, *praesente diacono*, baptizat. A fortiori deest gravis culpa, si traditus ordo in aliis casibus non servetur.

(11) Si quaeras quando liceat obstetricibus aliisve privatis personis Baptismum conferre sequens S. C. S. Off. responsio diei 11 ian. 1899 attendenda est: « Il Vescovo N. chiede se la levatrice quando prevede che il Battesimo abbia a differirsi considerevolmente, possa amministrarlo subito in acqua al neonato, benchè questi trovisi in buone condizioni di salute, anche ad insaputa di uno o di entrambi i genitori, tenendone solo avvisato il parroco. *R.* Urgendum ut Baptismus quam citius administretur; tunc vero permitti poterit ut obstetrix illum conferat, quando *positive* timeatur ne puer dilationis tempore sit moriturus ». Cfr. *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. II, n. 2032.

(12) Suarez, disp. 31, sect. 4, n. 8; S. Alph., *l. c.*, n. 17, dub. 3.

Articulus II.

De subiecto Baptismi.

140. Subiectum Baptismi in genere (1). — 1. Subiectum capax Baptismi est *omnis et solus homo viator, nondum baptizatus* (can. 745, § 1).

Dicitur *a*) *omnis*, quia Baptismus est necessarius omnibus hominibus necessitate medii et ideo universi debent Christo spiritualiter renasci, ne ultimum supremumque finem amittant; — *b*) *solus homo viator*, quia, ut alibi innuimus, sacramenta sunt instituta pro hominibus tantum viatoribus, non autem pro angelis aut iis qui ex hac vita migrarunt; — *c*) *nondum baptizatus*, quia Baptismus nec licite nec valide, cum imprimat characterem, iterari potest.

2. Subiectum Baptismi capax est sive *adultus* sive *parvulus* seu *infans*. Parvuli seu *infantis* nomine is venit, qui nondum rationis usum adeptus est, eidemque accensetur amens *ab infantia* (nota verbum) in quavis aetate constitutus; *adultus* censetur, qui rationis usum habet (can. 745, § 2).

141. Baptismus infantibus catholicorum conferendus. — 1. Infantes isti sunt baptizandi *semper*, *necessario* et *quamprimum: semper*, quatenus nulla datur causa excusans nullaque per se ratio eximens a Baptismo conferendo et suscipiendo; *necessario*, quia urget praeceptum divinum et necessitas aeternae beatitudinis assequendae; *quamprimum*, quatenus datur vera obligatio Baptismum infantibus conferendi intra breve temporis spatium, ut provide eorundem spirituali bono consulatur (cfr. can. 770; *Rituale Rom.*, *l. c.*, cap. 1, n. 49).

Imminente vero mortis periculo, Baptismus *statim* conferendus est.

Vox *quamprimum* de spatio trium vel quinque aut octo dierum ab infantis nativitate passim a DD. intelligi solet (2).

Certum est in praxi attendendas esse leges *particulares* uniuscuiusque dioecesis, si quae habeantur; at, praescripto citati canonis inspecto, indubitanter putamus dioecesanas leges, permittentes forte Baptismum differri ultra mensem, iuri communi adversari ideoque esse omnino corrigendas.

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 88; Suarez, *l. c.*, disp. 24 et 25; Schmalzgr., *l. c.*, n. 31 ss.; Bonacina, *l. c.*, p. 6; Lacroix, *l. c.*, n. 2844; S. Alph., *l. c.*, n. 121 ss.
(2) S. Alph., *l. c.*, n. 266; Génicot, *l. c.*, n. 194, V; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 208.

2. Dubitandum non est, quin eiusmodi obligatio *gravis* sit. Quaenam vero dilatio peccatum mortale constituat, non constat, nec facile determinari potest. Hinc plures habentur eaeque maxime discrepantes theologorum sententiae, quas refert *S. Alph.* (3).

Attento praescripto can. 770, et attento praecepto caritatis erga se ipsum, censemus *gravem* culpam haberi, si Baptismus *notabiliter* differatur *sine causa iusta;* quocirca opinamur probabilem non esse sententiam, quae, posita seria voluntate Baptismi, affirmat dilationem non constituere grave peccatum, nisi periculum mortis timendum sit vel urgeat lex particularis (4).

Mos differendi Baptismum numquam in Ecclesia communis fuit, nec umquam ab ea ratus et confirmatus, nec ex peculiaribus factis exemplum aut norma desumi debet, ut scite monet *Benedictus XIV* (5). Ceterum periculum mortis saltem remotum plerumque adest vel adesse potest. Praeterea ex Baptismo quis efficitur membrum Corporis Christi, capax aliorum sacramentorum et complurium bonorum spiritualium. Quomodo graviter non laedat caritatem erga se ipsum qui per diuturnum tempus, forte ad plures annos, differat Baptismi susceptionem sicque se tot tantisque bonis, nulla excusante causa, nullatenus percipere valemus.

3. Parochi et concionatores frequenter fideles commonere debent de hac gravi eorum obligatione (can. 770), ne forte pueruli ob parentum aliorumve incuriam aeterna priventur beatitudine.

4. Infantes *licite* et *convenienter* baptizantur, ut docet Trid. Synodus (6). Sane infanti nulla infertur iniuria ex eo quod, sine personalis voluntatis consensu, mancipatur Ecclesiae eiusque membrum efficitur: tum quia quisque tenetur sese aggregare Ecclesiae et christianam religionem amplecti, in ordine ad caelestem beatitudinem consequendam; tum quia mancipatio Ecclesiae tota ordinatur in bonum baptizati, ut evidenter patet ex Baptismi effectibus, ita ut beneficia complura, potius quam onera inde baptizato obveniant.

Eo ipso quod infans constituitur per Baptisma membrum Ecclesiae, eius iurisdictioni obnoxius evadit, ideoque, cum adoleverit, tenetur legibus Ecclesiae, independenter a sua voluntate et a promissionibus ipsius nomine factis a patrinis vel ab earum ratihabitione. Vinculum subiectionis erga Ecclesiam *semper* et *necessario* oritur ex Baptismo valide suscepto, illudque *perpetuo* manet, adeo ut ne ipsa quidem Ecclesia possit vinculum huiusmodi solvere seu efficere ut baptizatus non sit subditus, quamvis valeat eximere ab obser-

(3) *Loc. cit.*, n. 118.
(4) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 745; Génicot, *l. c.*, n. 146; Noldin, *l. c.*, n. 65.
(5) *De Synodo dioec.*, lib. XII, cap. 6, n. 7.
(6) Sess. VII, can. 12 et 13, *de Baptismo*.

vantia quarundam legum suarum, sicuti revera baptizatos acatholicos in nonnullis exemptos declarat (cfr. can. 1060, 1070, 1099, § 2).

5. Infantibus aequiparantur perpetuo amentes et perfecte idiotae a nativitate seu quotquot carent usu rationis aut valde imperfecto fruuntur.

142. An et quando infantes infidelium sint baptizandi (7). — 1. « *Infans infidelium, etiam invitis parentibus, licite baptizatur, cum in eo versatur vitae discrimine, ut prudenter praevideatur moriturus, antequam usum rationis attingat* » (can. 750, § 1).

Dicitur: *a*) *infans*, is nempe qui usum rationis nondum est assecutus eique perpetuo amens aequiparatur; ubi primum usum rationis consequitur, in ordine ad baptismum *adultus* censetur ideoque sui iuris (cfr. can. 745, § 2); non requiritur tamen usus rationis perfectus;

b) *infidelium*, sensu stricto, quatenus ambo parentes careant Baptismo, ita ut excludantur filii a parentibus haereticis vel schismaticis aut apostatis nati, itemque ii quorum unus parens, pater aut mater, baptizatus sit;

c) *etiam invitis parentibus*, quae verba significant infantes profecto baptizari posse, si parentes inscii tantum sint, vel unus tantum sit invitus, aut si alii consanguinei dissentiant;

d) *licite*, quia de validitate Baptismi ambigendum haud est, cum sententia *Durandi* (8), qui Baptismum invalidum dicebat sine parentum consensu, iamdiu obsoleta dicenda;

e) in *vitae discrimine*, scil. in periculo mortis.

Discrimen hic certe sumendum pro *periculo*, ut liquet evidenter etiam ex collatis §§ 1 et 2 eiusdem can. 750.

At discrimen vitae, sicut periculum, sumi potest sensu stricto et lato, latiore et latissimo, quatenus sit proximum et imminens vel plus minusve remotum, certum aut probabile dumtaxat.

Codex non loquitur de periculo mortis proximo aut imminenti, seu de articulo mortis, nec de periculo certo aut probabilissimo aut valde probabili. Verba « *cum in eo versatur vitae discrimine, ut prudenter praevideatur moriturus, antequam usum rationis attingat* » (can. 750, § 1), intelligenda sunt de periculo sensu lato, forte etiam latissimo, seu de quocumque *prudenter* existimato, omnibus circumstantiis consideratis, etsi mors nonnisi post unum vel alterum pluresve annos secutura praevideatur, v. g. si ageretur de infante vix nato, qui ob mor-

(7) S. Thom., *l. c.*, a. 10 ss.; Suarez, *l. c.*, disp. 25, sect. 3; Schmalzgr., *l. c.*, n. 36 ss.
(8) In IV, D. 4, q. 7, art. 13.

bum peculiarem aut magnam debilitatem prudenter praevidetur moriturus ante usum rationis, licet mors secutura non praevideatur nisi post aliquot menses et annos.

Quare recedendum est a terminologia quam plures tradunt Doctores (9), loquentes de « extremo mortis discrimine », de « articulo mortis », de « periculo mortis imminenti ». Ita ipse Benedictus XIV in Const. « *Postremo mense* », 28 febr. 1747 (nn. 8 et 23), et S. C. de Prop. Fide in Instr. 17 april. 1777.

Si dubitetur an filius infidelium attigerit aetatem discretionis, Baptismus in periculo mortis conferendus est sub conditione. Cfr. n. **145**.

2. Si periculum mortis est *certum* et *proximum*, infans parentum infidelium *sub gravi* baptizari *debet*, dummodo id fieri possit, quin odium infidelium in christianam religionem excitetur.

Si periculum mortis sit mere *probabile*, licite quidem baptizari *potest*, etsi mors proxima non sit, sed longius distet (S. O. 18 iul. 1894); at gravis obligatio baptizandi non datur.

Attendendum est periculum mortis *proprium* illius, qui baptizatur, non autem periculum in genere et commune; quare grassante lue non licet infantes indiscriminatim baptizare, quamvis plures aut plerique morituri praevideantur (S. C. de Prop. Fide, 17 aug. 1777).

143. 3. Extra mortis periculum, dummodo catholicae eorum educationi cautum sit, licite baptizantur in his duobus casibus: 1° si parentes vel tutores, aut saltem unus eorum consentiat; — 2° si parentes, idest pater, mater, avus, avia, vel tutores desint, aut ius in eos amiserint, vel illud exercere nullo pacto queant (can. 750, § 2).

Ceteris in casibus non licet baptizare infantes infidelium, tum quia violaretur ius parentum, tum ob incommoda facile oritura, praesertim quia fieret iniuria sacramento ob certum aut saltem valde probabile defectionis periculum.

Si Baptismus conferri nequeat sive infanti sive adulto, in periculo mortis aut extra illud, quin excitentur in religionem christianam odia et persecutiones infidelium, potest ac interdum debet differri aut omitti, quia bonum commune religionis christianae praeferendum est bono privato licet maximo.

Practice attendendae sunt etiam leges civiles, vetantes quominus filii, licet baptizati, subtrahantur a potestate parentum et catholicae educationi eorundem consulatur.

(9) Ex. gr. Laymann, Sporer, Lacroix, S. Alphonsus, etc.

Quamvis parentes infideles consentiant, non licet eorum filios baptizare, si adsit periculum futurae perversionis *speciale*. Dum e contra licet si adsit periculum *commune* et *ordinarium* in huiusmodi adiunctis.

Ordinarii loci erit iudicium ferre, utrum in casu particulari exsistat probabilis spes christianae educationis an periculum plus minusve certum perversionis.

144. 4. Licet baptizare infantem, si *unus* parentum, altero invito aut ille, qui loco parentum paterna potestate utitur (avus paternus, avia materna) infantem baptizandum offert, etiam utroque parente invito; nam illae personae participant de paterna potestate eorumque consensus praevalere censetur pravae aliorum voluntati, simulque talis consensus spem aliquam christianae educationis praebet (10).

In praxi ratio praesertim habenda est matris. Haec, si est catholica, licet pater infidelis vel haereticus aut apostata, consulit plerumque sobolis christianae educationi. Quare ordinarie licet baptizare infantem, qui matrem catholicam habet ipsaque consentiat, cum inde spes probabilis adsit catholicae educationis.

145. Doctrina veterum Theologorum. — 1. *S. Thomas* provocat ad consuetudinem Ecclesiae non baptizandi filios infidelium, invitis parentibus, eamque duplici ratione niti affirmat (11).

« Respondeo dicendum, quod maximam habet auctoritatem Ecclesiae consuetudo, quae semper est in omnibus aemulanda... *Hoc autem Ecclesiae usus numquam habuit, quod Iudaeorum filii, invitis parentibus, baptizarentur...* Et huius ratio est duplex. Una quidem *propter periculum fidei:* si enim pueri nondum usum rationis habentes, baptismum susciperent, postmodum cum ad perfectam aetatem venirent, de facili possent a parentibus induci ut relinquerent quod ignorantes susceperunt: quod vergeret in fidei detrimentum. Alia vero ratio est *quia repugnat iustitiae naturali.* Filius enim naturaliter est aliquid patris... Antequam usum liberi arbitrii habeat, continetur sub parentum cura... Unde contra iustitiam naturalem esset, si puer, antequam habeat usum rationis, a cura parentum subtrahatur, vel de eo aliquid ordinetur, invitis parentibus » (12).

Angelicus, proinde, non distinguit inter *periculum* mortis et *extra* illud, sed simpliciter et absolute docet infantes infidelium, invitis parentibus, non esse baptizandos; immo expresse affirmat assertum principium valere etiam in periculo mortis.

(10) Benedictus XIV, ep. « *Probe* », 15 dec. 1751.
(11) *Quodl.* 2, art. 7; II-II, q. 10, art. 12; III, q. 68, art. 10.
(12) *S. theol.*, II-II, q. 10, art. 12.

Ita sane ipse obiicit: « Magis debet homini subveniri circa periculum mortis aeternae, quam circa periculum mortis temporalis. Sed si aliquis videret hominem in periculo mortis temporalis, et ei non ferret auxilium, peccaret. Cum ergo filii Iudaeorum et aliorum infidelium sint in periculo mortis aeternae... videtur quod sint eis auferendi et baptizandi et in fide instruendi ».

Sic autem respondet: « Ad secundum dicendum, quod a morte naturali non est aliquis eripiendus contra ordinem iuris civilis... Unde nec aliquis debet rumpere ordinem iuris naturalis quo filius est sub cura patris, ut eum liberet a periculo mortis aeternae » (13).

2. *Suarez* primus apte distinguit. « Si parvulus, ait, sit in extremo periculo mortis, tunc saltem potest baptizari invitis parentibus, praesertim secrete et occulte » (14). Attendantur verba: *extremo* et *saltem*. Duplex affertur ratio ad hanc sententiam comprobandam: altera de extrema necessitate spirituali pueruli, altera de iure moraliter amisso a patre in filium moribundum.

Idem sentiunt quoque S. Antoninus et alii cum Dominico Soto.

Laymann ait: « Si infans constitutus sit in *certo* mortis *mox* eventurae periculo, baptizari potest etiam invitis parentibus, si scandalum absit » (15).

Schmalzgrueber docet, infantes baptizari posse, etiam invitis parentibus, « in *manifesto* mortis periculo... quia salus liberorum iuris patriae potestatis praeponderat » (16).

Reiffenstuel asserit infantem licite baptizari posse in articulo mortis, quia tunc « cessat periculum perversionis ». Nomine autem *articuli*, ait ipse, « non dumtaxat intelligendus est quasi ultimae vitae spiritus, sed etiam quodvis probabile mortis periculum » (17).

3. *Lacroix* dicit non solum posse infantem baptizari, sed *debere*, ideoque habetur verus quidam progressus. « Puer quicumque, ait, morte proximus baptizari *debet*, etiam invitis parentibus » (18).

Ratio est, quia tunc urget praeceptum caritatis, et puer non subtrahitur potestati parentum per baptismum, sed per ipsum periculum mortis.

Item *Salmanticenses:* « Si infans (infidelium) sit in extremo mortis periculo et moraliter desperatus, *potest* et *debet* baptizari, saltem secreto, licet parentes renuant » (19).

4. Huc, tandem, spectat doctrina tradita a Benedicto XIV (20) et in variis responsis tum S. Officii, 28 ian. 1637, 24 aug. 1703, 21 ian.

(13) *S. theol.*, II-II, q. 10, art. 12, ad 2.
(14) *In III*, q. 68, art. 10, n. 7.
(15) *Theol. mor.*, lib. V, tract. 2, cap. 6, n. 10.
(16) Lib. III, tit. 42, n. 39.
(17) *Theol. mor.*, t. II, tract. 14, dist. 4, n. 10; dist. 9, q. 2, n. 13.
(18) Lib. VI, p. I, *de Bapt.*, n. 305.
(19) *Loc. cit.*, tract. 2, cap. 6, n. 33.
(20) Ep. « *Postremo mense* », 28 febr. 1747, n. 8, 23; ep. « *Probe* », 15 dec. 1751, § 14; *De Synodo dioeces.*, lib. VI, cap. 4, n. 2.

1767, 22 iul. 1840, 4 maii 1853, 18 iul. 1894, tum S. Congregationis de Prop. Fide, 13 febr. 1658, 17 april. 1777, 15 febr. 1781, 13 iun. 1783, 8 sept. 1869, n. 46.

5. An Ecclesia *summo iure* semper valeat infantes baptizare, invitis etiam parentibus, dummodo christianae educationi provideatur et absit periculum scandali aliusve gravis incommodi in ipsam religionem christianam.

Scotus affirmative respondet (21).

Quoad iustitiam naturalem, seu difficultatem a S. Thoma propositam, ait: « Ad tertium, concedo nihil faciendum esse contra iustitiam naturalem, quando haec non impedit, quin adimpleatur mandatum Superioris Domini, cuius, altiori iure, sunt ea, inter quae versatur humana iustitia. Quoties itaque parentes vetant filios suos baptizari et adimpleri divinum mandatum ad omnes omnino viatores spectans, qui praecavere potest, ne ex adimpletione eius legis sequatur malum (sive physicum sive morale), si cooperetur legi Dei observandae etiam in praeiudicium humanae iustitiae, quae in casu *iniustitia* verius appellanda est, *pie* et *religiose* videtur facturus ».

Huic sententiae, omnibus perpensis, adhaerendum existimamus. Forte ex ipso textu can. 750, § 1 asserta doctrina implicite confirmatur, quatenus ius *certum* et *praesens*, de quo loquitur Angelicus cum aliis, cedere dicitur periculo mortis, etsi *probabili* tantum et *futuro*.

6. Utrum liceat infantem baptizare, si dubium adsit an revera in eo discrimine vitae reperiatur, de quo in can. 750, § 1. Si dubium sit positivum et probabile, infans licite profecto baptizari potest, quia praevalet eiusdem maximum bonum spirituale et quia in humanis certitudo nec semper nec frequentius haberi potest.

146. An et quando sint baptizandi infantes haereticorum etc. — Quod spectat ad Baptismum infantium duorum haereticorum aut schismaticorum, aut duorum catholicorum qui in apostasiam vel haeresim vel schisma prolapsi sint, generatim servari debent eaedem normae quae circa Baptismum infantium infidelium sunt constitutae (can. 751). Cfr. n. **142**.

Dicitur *generatim*, quatenus peculiaria adiuncta, singulis in casibus inspicienda, adesse possunt quae aliud suadeant.

Magnum tamen datur discrimen inter filios parentum *infidelium* et filios parentum *baptizatorum*, licet acatholici sint. Nam illi non subsunt iurisdictioni Ecclesiae; isti, contra, subsunt etiam quoad matrimonium et sobolem inde procreatam. Unde *summo iure* Ecclesia semper

(21) *Loc. cit.*, q. 68, art. 10.

per se posset *licite* sacramentum Baptismi ministrare, etiam invitis parentibus. Id facere non solet ob periculum plus minusve probabile defectionis, si catholicae filiorum educationi cautum non sit. Quare motivum, cur facere non soleat, est mere extrinsecum.

147. An infantes expositi et inventi sint baptizandi. — 1. Si, re diligenter investigata, non constet de Baptismo, infantes expositi et inventi sunt semper baptizandi (can. 749). Agitur enim de sacramento necessario necessitate medii, quod ideo conferendum omnino est, quoties moralis certitudo de collatione eiusque valore non habeatur.

At, uti palam est, Baptismus in casu conferri debet sub conditione (can. 749).

2. *Num* et *quando* infantes domi in casu necessitatis baptizati sint rebaptizandi, vide n. **163**.

148. An et quomodo adulti sint baptizandi (22). — 1. Cum agitur de Baptismo, *adultorum* nomine omnes ii veniunt, qui rationis usu fruuntur (i. e. circa septennium, sive supra, sive etiam infra), idque satis est ut suo quisque animi motu Baptismum petat atque ad illum admittatur (can. 745, § 2, 2°).

Ratio est manifesta. Qui habet usum rationis tenetur eo ipso se rite ordinare in finem ultimum recteque operari. Non requiritur plenus atque perfectus rationis usus.

Attento praescripto can. 745, § 2, 2°, adultus petens Baptismum, *licite* ad eum admitti potest, etiamsi parentes inscii sint aut inviti; nec videtur, in casu, ratio esse habenda periculi educationis acatholicae ex parte eorundem parentum.

Adulti, qui necessitatem et obligationem Baptismi agnoverunt, tenentur eum suscipere quamprimum commode possunt. Unusquisque enim tenetur iure divino Ecclesiam visibilem ingredi, ubi eiusdem divinitatem cognoverit et ideo eiusdem characterem obligatorium. Porro nemo in Ecclesiam ingreditur nisi per Baptismum, qui ianua eius est.

Iure antiquo habebatur irregularitas ex defectu fidei ratione Baptismi in aetate adulta recepti, vel dilati usque ad extremum vitae. Hinc duplex irregularitas: alia *neophytos* idest recenter baptizatos in aetate adulta respiciens, alia *clinicos*, eos nempe qui consulto Baptismum differebant usque ad periculum mortis illumque nonnisi in tali vitae discrimine constituti suscipiebant (23).

(22) S. Thom., *l. c.*, a. 4 ss.; Suarez, *l. c.*, disp. 24; Bonacina, *l. c.*, p. 6, n. 15; Schmalzgr., *l. c.*, n. 31.

(23) Cfr. Bened. XIV, *De Synodo dioec.*, lib. XII, cap. 6, n. 7; Suarez, *De censuris*, disp. 42, sect. 1, n. 5; disp. 43, sect. 3, n. 5 ss.; Gasparri, *De sacra ordinatione*, I, n. 267 ss.

Hinc evidentius liquet quaenam fuerit mens ac disciplina Ecclesiae circa Baptismi dilationem.

2. Non convenit inter theologos, *an* et *quaenam* Baptismi dilatio gravis sit habenda.

Nonnulli cum *S. Thoma* (24) putant dilationem usque ad periculum mortis per se non constituere peccatum mortale, nisi causa ob quam differatur Baptismus sit graviter mala, ex. gr. contemptus Baptismi vel Ecclesiae odium. Quomodo Doctores isti, posita obligatione ingrediendi Ecclesiam et sibi procurandi auxilia supernaturalia, id docere potuerint, percipere non valemus.

Alii cum *Suarez* (25) et *Laymann* (26) oppositam sententiam tuentur. Ratio est, aiunt, quia incredibile videtur, posse hominem principalem vitae humanae obligationem Deo serviendi ac tendendi in ultimum finem toto vitae suae cursu negligere; eo vel magis quod ex ipsa Christi positiva voluntate homines tenentur in Ecclesiam visibilem ingredi, equidem per Baptismum; quae positiva et expressa Christi voluntas vix non irrisoria foret dicenda, si deesset gravis obligatio Baptismi suscipiendi extra mortis articulum (27).

Hanc sententiam, quatenus excludit dilationem usque ad periculum mortis, ut certam habemus, attentis principiis generalibus et attento etiam praescripto can. 179.

149. Conditiones requisitae. — Tres conditiones requiruntur ut *adulti* baptizari queant, scil. oportet 1° scientes et volentes sacramentum recipiant; — 2° probe sint instructi circa fidei mysteria; — 3° moneantur ut de peccatis suis doleant, i. e. actum saltem attritionis eliciant (can. 752, § 1), si, ut supponitur, peccata actualia commiserint.

1. Non est necesse ut huiusmodi dispositiones, nempe *intentio*, *fides* et *contritio* vel *saltem attritio*, in adulto requisitae ad valide et cum fructu suscipiendum Baptismum, sint ministro *moraliter certae; sufficit* ut *prudens iudicium* sibi efformaverit minister de earundem existentia.

Ad necessitatem quod spectat praefatarum dispositionum, maximum datur discrimen inter aliam et aliam. Sane **intentio** requiritur ad Baptismum *valide* recipiendum; **fides** contra, et **contritio** vel **attritio** requiruntur solum ad *licite* sacramentum suscipiendum. Proinde, si desit intentio, neque gratia confertur neque character imprimitur; si, posita debita intentione, desint fides et dolor, character quidem imprimitur, at gratia non confertur (28).

(24) Suppl., q. 6, a. 5; Génicot, *l. c.*, n. 149.
(25) *Loc. cit.*, disp. 31, sect. 2.
(26) *Loc. cit.*, c. 6, n. 8.
(27) Cfr. Noldin, *l. c.*, n. 72, 1; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 101.
(28) Cfr. S. Thom., *l. c.*, a. 8; in IV, D. 6, q. 1, a, 3, qc. 1, et q. 2, a. 1; D. 9, a. 2, q. 2 ad 2.

2. Intentio suscipiendi Baptismum in adultis requiritur *tamquam conditio sine qua non*. Sufficit profecto intentio *habitualis* (cfr. n. **73**).

Utrum requiratur intentio *explicita*, an sufficiat *implicita*, controvertitur. Probabilius sufficit intentio implicita, quae continetur in voluntate satisfaciendi Dei beneplacito, adhibendi media quae Deus ad salutem constituerit (cfr. n. **150**). Cum ista sententia non sit certa, consequitur, extra urgens mortis periculum, Baptismum non esse ministrandum, nisi constet de voluntate *explicita* recipiendi illum; idque confirmat tenor can. 752, § 1.

Urgente mortis periculo, si *explicitus* voluntatis actus obtineri nequeat, v. g. si moribundus sit sensibus destitutus, licet Baptismum ministrare *sub conditione*, dummodo ex aliquo probabili signo constet saltem de intentione *implicita*. Quodsi moribundus convaluerit, et dubium de valore Baptismi maneat, sub conditione iterum conferatur sacramentum, praemissa explicita intentione. Cfr. n. **150**.

3. Quaenam autem necessaria sit cognitio christianae religionis, ut adultus licite baptizari possit ac debeat, clare eruitur ex decretis S. O., 25 ian. et 10 maii 1703 (cfr. n. **151**).

Etiam praevium in moribus christianis exercitium per aliquod tempus praemitti debet, ut adulti baptizati se ad novam vitam ducendam idoneos ostendant.

150. 4. Ut *certo* constet de valore Baptismi, oportet adultus **expresse** velit christianae societati aggregari seu Baptismum suscipere.

Num vero in supernaturali attritione seu dolore de peccatis includatur etiam voluntas recipiendi Baptismi, valde dubitandum est, tum quia non constat generalem voluntatem servandi omnia ad salutem necessaria includi in dolore seu attritione, tum praesertim quia, hoc etiam admisso, propositum suscipiendi Baptismum non est *determinatum*, et ideo sufficiens non videtur. Exinde sequitur, *in adulto* requiri vel contritionem perfectam vel Baptismum *re* suscipiendum, postquam eius obligatio cognita fuerit.

Requiritur attritio de peccatis mortalibus; idque ex ipsa natura iustificationis, quae ne concipi quidem potest quamdiu affectus ad peccatum lethale retractatus non fuerit.

Sufficit attritio *habitualis*, seu olim habita et non retractata, cum unice requiratur tamquam *conditio sine qua non*, seu ad obicem removendum, sine influxu positivo in gratiae collationem, aliter quam in sacramento Poenitentiae.

Attritio, ut evidenter patet, peccata *personalia* respicit eaque tan-

tum. Debet esse *supernaturalis* tum ratione principii, tum ratione motivi *ex fide* concepti.

Ad rem Card. *Lugo* (29) docet: « Non ergo sufficit sola illa voluntas generalis contenta in actu attritionis ad valorem Baptismi ei qui nihil unquam de lege christiana aut Baptismo audivit... Valeret tamen Baptismus, si aliquis religionem christianam corde amplexus esset, licet nihil de Baptismo, aut eius necessitate audisset; hic... baptizaretur valide, *quia voluit absolute hanc religionem amplecti*, eiusque ritibus, quicumque illi essent, gubernari ».

At quidam theologi habent pro *« voluntate Baptismi fortasse sufficienti »* attritionem supernaturalem ex fide conceptam (30). Hanc opinionem, ob extrinsecam auctoritatem, improbabilem dicere non audemus; proinde in casu necessitatis, *si aliter fieri nequeat*, potes ac debes eiusmodi opinione uti ad vitam aeternam moribundi sensibus destituti, quantum in te est, procurandam. Palam est Baptismum esse conferendum sub conditione.

5. Non licet Baptismum conferre *adultis*, qui sensibus destituti non sint, *eos tantum hortando ad dolorem et ad confidentiam in Deum*, minime loquendo de nostris mysteriis. Proinde si agitur de homine, qui de fide christiana et Baptismo audivit, necesse omnino est ut voluntas *explicita* adfuerit vel adesse prudenter seu probabiliter censeatur.

Requiritur *fides* et quidem *explicita* in ea quae sunt necessaria *necessitate medii;* quoad ea quae sunt necessaria *necessitate praecepti*, sufficit ad fructuosam Baptismi susceptionem, ut baptizandus ea implicite credat seque paratum ostendat ad illa addiscenda.

Ad veritates de necessitate medii credendas, *certo* pertinet exsistentia unius Dei, eiusque remuneratoris bonorum et vindicis malorum; longe *probabilius* etiam mysteria Incarnationis et SS. Trinitatis.

Inde sequitur adultum non esse baptizandum, nisi sufficienter sit instructus circa praedictas veritates. Urgente mortis periculo, meliori quo fieri possit modo consulendum, etsi forte desideretur clara cognitio ac fides explicita SS. Trinitatis et Incarnationis. At extra urgens periculum mortis, minime licet baptizandum in bona fide relinquere circa praefatas fidei veritates, ut pluries declaravit S. Sedes ipsaque rei natura suadet.

Hoc dubium propositum fuit S. Officio: « Utrum missionarius conferre possit Baptismum in articulo mortis mahumedano adulto, qui in suis erroribus supponitur in bona fide: 1. Si habeat adhuc plenam advertentiam, tantum illum adhortando ad dolorem et ad confidentiam, minime loquendo de nostris mysteriis; 2. Quamcumque habeat advertentiam, nihil ei dicendo, cum ex una

(29) *Loc. cit.*, disp. 9, sect. 7, n. 130.
(30) Coninck, *l. c.*, q. 64, n. 103; Mazzotta, *l. c.*, disp. 1, q. 3, c. 2; Reuter, *Theologia moralis*, lib. IV, n. 63, 5; et alii apud Lacroix, *l. c.*, n. 168.

parte supponitur illi non deesse contritionem, ex alia vero prudens non esse loqui cum eo de nostris mysteriis; 3. Si iam advertentiam amiserit, nihil prorsus ei dicendo.

S. O. die 30 mart. 1898, SS.mo approbante, reposuit: « Ad 1. et 2. *Negative*, i. e. non licere huiusmodi mahumedanis, de quibus in primo et secundo quaesito agitur, sive absolute sive conditionate administrare Baptismum; et dentur decreta S. O. ad Episcopum Quebecensem sub die 25 Ianuarii et 10 Maii 1703, et Instructio S. Officii sub die 6 Iunii 1860 ad Vicarium Apostolicum Tche-Kiang. Ad 3. De mahumedanis moribundis et sensibus iam destitutis respondendum ut in decreto S. Officii 18 septembris 1850 ad Episc. Perthensem; idest: Si antea dederint signa velle baptizari, vel in praesenti statu aut nutu aut alio modo eandem dispositionem ostenderint, baptizari posse sub conditione, quatenus tamen missionarius, cunctis rerum adiunctis inspectis, ita prudenter iudicaverit. SS.mus adprobavit » (31).

151. Documenta S. Sedis. — Praestat referre citata Decreta et Instructionem, ut exinde mens S. Sedis manifeste appareat sicque catholica doctrina probe cognoscatur.

S. C. S. Officii, 25 *Ianuarii* 1703 - *Quebec.*

« ... Quaeritur utrum antequam adulto conferatur Baptisma, minister teneatur ei explicare omnia fidei nostrae mysteria, praesertim si est moribundus, quia hoc perturbaret mentem illius. An non sufficeret si moribundus promitteret fore, ut ubi e morbo convalescat, instruendum se curet, ut in praxim redigat quod ei praescriptum fuerit ».

S. Congregatio respondendum censuit: « Ad 2. Non sufficere promissionem, sed missionarium teneri adulto etiam moribundo, qui incapax omnino non sit, explicare mysteria fidei quae sunt necessaria necessitate medii, ut sunt praecipue mysteria Trinitatis et Incarnationis » (32).

S. C. S. Officii, 10 *Maii* 1703 - *Quebec.*

« 1. Quaeritur an missionarius possit conferre Baptisma aliaque sacramenta infirmo barbaro cui explicata sunt religionis mysteria, quique pollicitus est observaturum se mandata; missionarius autem certus est quod non promiserit ea servaturum nisi hoc tantum motivo, scilicet, quod nolit ei contradicere. Multae ipsi supersunt rationes dubitandi, num moribundus sit bene instructus, quia missionarius, linguae barbarae rudis fere atque imperitus, non potuit nisi obiter explicare mysteria sublimia excedentia captum barbarorum, et quamvis moribundus affirmet se omnia capere, exteriora tamen et exiguitas devotionis persuadent id moribundum dicere ex complacentia, ita ut si alius ad eum accederet qui diceret, quod omnia quae dicta sunt ei nihil sint nisi merae fabulae, *etiam* sunt *fabulae*, responderet barbarus complacendi gratia. Hoc autem oriri potest ex duobus principiis: Primum quia capit, quae ei dicuntur; ex gr. animi

(31) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. II, n. 1992.
(32) *Ibid.*, vol. I, n. 254.

levitate, ita ut eo ipso momento, quo dicit: *credo et faciam*, credat revera, et exsequi velit, sed minima ratione contraria sententiam mutabit; quod tamen constat quod barbarus nollet uri in inferno, et sic affirmatio eius possit esse vera et ex intimo cordis, difficultas est, utrum credat esse unum Deum et utrum credat esse infernum, an vero audiat quae dicta sunt ei tamquam historiam sibi narratam, quae vera et falsa esse potest.

« 2. An possit baptizari adultus rudis et stupidus, ut contingit in barbaro, si ei detur sola Dei cognitio, et aliquorum eius attributorum praesertim iustitiae remunerativae et vindicativae, iuxta hunc Apostoli locum *accedentem ad Deum oportet credere quia est et remunerator sit*, ex quo infertur adultum barbarum in certo casu urgentis necessitatis baptizari quamvis non credat explicite in Iesum Christum.

« 3. Utrum missionarius teneatur barbaris adultis baptizatis aut baptizandis omnia praecepta legis positivae divinae intimare, praesertim ea omnia, quibus sese submittere difficultatem haberent, ut eiusmodi barbari securitate conscientiae fruantur, licet ea praecepta non observent quae ignorant, eo nitentes iuris axiomate: *Lex non obligat nisi fuerit promulgata*.

« 4. An sit necessarium ut adulto baptizando explicetur Eucharistiae sacramentum.

« 5. Utrum missionarius ita teneatur baptizandum adultum ad contritionis vel attritionis actum impellere, ut omisso contritionis vel attritionis actu, iure illum baptizare non possit, etiamsi missionarius instrueret eum tam ad eliciendum actum amoris Dei, quam actum resolutionis seu propositi non reiterare peccata commissa. Multo facilius est missionario, qui discit linguam barbarorum, instruere barbaros ut duos postremos actus eliciant, quam primos; difficilius enim est facere illos exprimere motivum doloris de peccatis commissis, quia Deo displicent infinite, et quia infinite bonus est, et quia peccatum meretur infernum.

« 6. Utrum baptizari possit barbarus adultus morti proximus, qui plures secum habens mulieres, pollicetur se nonnisi unam servaturum, si pristinae sanitati restituatur, sed qui dimittere non vult alias; an teneatur missionarius compellere, et insistere ut barbarus dicat quam ex omnibus feminam electurus sit in coniugem, vel utrum sufficiat barbarum promittere se nonnisi unam habiturum.

« 7. An possit baptizari barbarus adultus, qui permittit, imo qui desiderat, ut medici et parentes adhibeant certas caeremonias superstitiosas ad sanitatem procurandam quae ad minimum vanae sunt et inutiles, sed adhuc ignoratur utrum absolute sint contra religionem catholicam; quaeritur autem utrum missionarius illum baptizare possit, antequam certo sciat quid significent tales caeremoniae et cui dirigantur.

« 8. Utrum conferendum sit Viaticum aut Extrema Unctio moribundis adultis, quos aliquando Baptismi capaces credimus, non autem Communionis aliorumque Sacramentorum.

« R. Ad 1. Non licere, si missionarius sit *moraliter certus*, prout in dubio asseritur, barbarum infirmum non sufficienter iuxta proprii captus mensuram

intellexisse mysteria religionis christianae sibi explicata, aut ea sufficienter non credere, et ex solo motivo non contradicendi promittere se servaturum mandata eiusdem religionis.

« Si vero missionarius *prudenter* credat infirmum barbarum, quando dicit: *credo et faciam*, revera tunc sufficienter credere serioque promittere se servaturum, ut supra, debere baptizari.

« Si autem de praedictis missionarius dubitet, et tempus non suppetat illum melius instruendi, immineatque periculum mortis, debere itidem baptizari sub conditione.

« Ad 2. Missionarium non posse baptizare non credentem explicite in Dominum Iesum Christum, sed teneri illum instruere de omnibus iis quae sunt necessaria necessitate medii iuxta captum baptizandi.

« Ad 3. Teneri omnia praecepta legis positivae divinae intimare.

« Ad 4. Quoad adultum extra mortis periculum, per se loquendo, teneri, nisi tale in contrarium urgeat motivum ut expediens prudenti missionario iudicetur dilatio post Baptismum. Quoad moribundum, pariter teneri, nisi vel tempus non suppetat, vel tanta praevideatur in eo animi perturbatio, ut a susceptione Baptismi distrahere valeat.

« Ad 5. Teneri missionarium inducere baptizandum adultum ad eliciendum actum contritionis vel attritionis.

« Ad 6. Non licere si ex illis mulieribus una sit uxor legitima et ceterae concubinae, nisi prius eiectis concubinis; si vero habuerit omnes tamquam legitimas uxores, pariter non licere, nisi eiectis omnibus praeter primam, si cum ea valide contraxit, et velit secum cohabitare absque Creatoris iniuria. Si tandem vel omnes simul et unico actu acceperit in uxores, vel omnes habeat ut concubinas, non licere nisi eiectis omnibus ante susceptionem Baptismi.

« Ad 7. Stante certitudine quod caeremoniae illae ad minimum sunt vanae et inutiles et sub dubio an sint contra religionem catholicam, non licere.

« Ad 8. Non esse administrandum Viaticum neophyto moribundo nisi saltem discernat cibum spiritualem a corporali, cognoscendo et credendo in sacra hostia praesentiam Christi Domini. Non esse pariter conferendum sacramentum Extremae Unctionis neophyto moribundo, quem missionarius capacem Baptismi credit, nisi saltem idem habeat aliquam intentionem recipiendi Sacram Unctionem in beneficium animae pro mortis tempore ordinatam » (33).

152. *Instructio S. C. S. Officii, 3 Augusti* 1860 - (*Ad Vic. Ap. Tche-Kiang*).

« In foliis ab A. Tua ad S. C. de Propaganda Fide transmissis exponebatur quemdam missionarium saepius appellari ad conferendum Baptismum adultis

(33) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 256.

moribundis, qui licet profiteantur propositum sibi Baptismum se libenter recepturos, se vere renuntiare diabolo, credere in Deum, et anteactae vitae poenitere, attamen ex circumstantiis maximum relinquunt dubium circa sinceritatem huiusmodi dispositionum: supradictum vero missionarium consulere volentem ex una parte reverentiae sacramenti, et ex altera parte saluti aeternae infirmi iam iam morituri, conferre Baptismum sub hac conditione *« si tu es vere dispositus »*, expresse intendens se non baptizare, sepositis bonis dispositionibus. Hinc quaeritur: 1. Utrum talis modus conferendi Baptismum licitus sit vel non. — Exponebatur praeterea nonnullos ex illis infirmis, recepto sub huiusmodi conditione Baptismo, postea supervivere, imo et aliquoties e sua infirmitate penitus convalescere, et posse rectius disponi, et quaerebatur: 2. Utrum, ipsi superviventes, et rectius dispositi, debeant indiscriminatim omnes rursus baptizari saltem sub hac conditione *« si non fuisti baptizatus »*.

« S. Congregatio Supremae et Universalis Inquisitionis, cuius iudicio haec dubia delata fuerunt, maturo super iisdem adhibito examine, sub feria IV 1 Augusti 1860 respondendum mandavit sequenti instructione.

« Explorata res est, tres in adulto requiri dispositiones ad Baptismum rite suscipiendum: fidem nempe, poenitentiam et intentionem illum percipiendi. Fides profecto necessaria est, qua adultus debet esse sufficienter instructus, iuxta propriae intelligentiae mensuram, de mysteriis christianae religionis, et ea firmiter credere; et necessaria item est poenitentia qua debet peccata sua dolere, et actum elicere vel contritionis vel attritionis; ac tertio necessario requiritur intentio seu voluntas suscipiendi hoc sacramentum, eaque deficiente, non imprimitur in adulto baptismatis character. At enim vero fides et poenitentia in adulto requiruntur, ut licite sacramentum suscipiat, et fructum sacramenti consequatur: intentio vero necessaria est ad illud valide consequendum, adeo ut qui baptizatur adultus sine fide ac poenitentia, illicite quidem at valide baptizetur; et contra qui baptizatur absque voluntate sacramentum suscipiendi, nec licite nec valide baptizatur ». Hisce praemissis facile erit dignoscere, missionarium in proposito casu non bene se gessisse quando Baptismum administrans adulto moribundo, eodem calculo habuit dispositiones requisitas ad Baptismum licite administrandum, et eas quae ad illum valide percipiendum necessario requiruntur. In dubio enim utrum adultus morti proximus sufficienter instructus sit de fidei mysteriis, et ea sufficienter crediderit, atque in dubio utrum ipsum anteactae vitae sincere poeniteat, quum mortis necessitas urgeat, sacramentum absolute administrare ei debet absque ulla conditione. In dubio vero utrum ipse vere intendat Baptismum suscipere, si praevio diligenti examine de hac intentione adhuc dubitetur, Baptismus conferri debet sub conditione dummodo sit capax Baptismi. Ne tamen norma quaedam desit huiusmodi missionario, hic adnexum A. Tuae trasmittitur decretum eiusdem Congregationis Supremae et Universalis Inquisitionis latum feria V coram SS.mo die 23 Augusti 1703 super quaestione ab Episcopo Quebec. proposita. Praeterea nec bene se gessit missionarius quando Baptismum conferens sub conditione intendit se non baptizare sepositis bonis dispositionibus in suscipiente Baptismum: nam

in casu missionarius debet tantum intendere se baptizare quatenus suscipiens sit capax Baptismi, idest illum sincere percipere velit (34).

« Tandem quoad secundum dubium animadvertendum est Baptismum ne sub conditione quidem passim ac temere esse iterandum, et tunc solum conditione uti licere cum prudens et probans subest dubitatio an quis fuerit valide baptizatus, quemadmodum traditur in Catechismo Romano *P.* 2 *De sacramento Baptismi*, n. 57 » (35).

153. De Baptismo conferendo adultis in periculo mortis. — 1. In mortis periculo, si nequeant adulti in praecipuis fidei mysteriis diligentius instrui, satis est ad Baptismum conferendum, ut aliquo modo ostendant se eisdem assentire (ex. gr. si dicant se credere omnes veritates quas Ecclesia seu Dei minister edocet, aut fideles profitentur, vel quidquid necessarium est ad salutem) serioque promittant se christianae religionis mandata servaturos (can. 752, § 2).

Quod si adulti, in tali periculo mortis constituti, ne petere quidem possint Baptismum, videndum est utrum *antea* manifestaverint vel *in praesenti statu* manifestent aliquo probabili modo intentionem illum suscipiendi, necne. In priore casu, baptizandi sunt sub conditione, ita tamen ut, si dein convaluerint et dubium de valore collati Baptismi maneat, sub conditione rursus sint baptizandi (can. 752, § 3); in altero casu, i. e. si *nullo modo* intentionem suscipiendi Baptismum manifestaverint, baptizari nequeunt, iuxta communiorem theologorum doctrinam.

Hic casus respicit missionarios, qui moribundos infideles reperiant sensibus iam destitutos.

2. Quidam auctores, ut *Lehmkuhl* (36), *Génicot* (37) et alii, censent eum non esse reprehendendum, qui Baptismum etiam in praefato casu sub conditione conferret (38).

Haec doctrina vere probabilis videtur. Documenta S. Sedis (praesertim responsum S. C. S. O., 18 sept. 1850 et 30 mart. 1898), quibus nituntur recentiores patroni sententiae oppositae, non reprobant expositam opinionem, sed solum agendi normam securiorem commendant, sicuti dicendum est de citato can. 752, § 3.

(34) Mens fuit E.morum PP. in praedicta Feria V 1 Aug. 1860 ut, in transmittenda hac instructione ad Vic. Ap., Sacra Congregatio de Prop. Fide eum moneret etiam: « Che nell'esaminarsi coloro che furono battezzati prossimi a morte, sotto condizione che non sarebbero battezzati se non avessero nè l'intenzione, nè la fede, nè il pentimento dei peccati, debba investigarsi se in quell'atto avevano tutte siffatte disposizioni; ed in caso negativo, questi devono battezzarsi di nuovo; ed in caso di dubbio, *sub conditione* ». Cfr. *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 1198, nota.

(35) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 1198.

(36) *Loc. cit.*, n. 106 ss.

(37) *Loc. cit.*, n. 150, III.

(38) Cfr. Vermeersch, III, n. 243.

At Baptismus conferendus non esset talibus moribundis, si exinde sequeretur periculum contemptus religionis catholicae aut odii apud reliquos infideles.

Nonnulli veteres DD. distinguunt, nec immerito quidem, inter iudaeos et paganos, animadvertentes facilius admitti posse intentionem habitualem *implicitam* in paganis quoad Baptismum suscipiendum, quam in iudaeis qui ex ipsa sua religione positivam voluntatem Baptismo contrariam ostendunt.

3. In dubio, etiam levissimo, an moribundus infidelis, sensibus destitutus, manifestaverit intentionem suscipiendi Baptismum, non solum potest, sed debet sacramentum sub conditione ministrari.

154. An et quaenam obligatio ieiunii et Communionis in Baptismo adultorum. — Tam sacerdotem, qui adultos baptizaturus est, quam ipsos adultos qui sani sint, decet esse ieiunos; et nisi graves urgentesque causae obsint, adulti baptizati statim Missae sacrificio assistere debent et sacram Communionem percipere (can. 753).

Vera obligatio ieiunii nec ex parte sacerdotis baptizantis nec ex parte adulti baptizandi datur, quia can. 753, § 1 dicit tantum « *decet* », seu conveniens est. Consuetudo ieiunii praemittendi antiquissima est.

Dum e contra ex verbis eiusdem can. 753, § 2 « *nisi graves urgentesque causae obsint* », manifesto patet haberi veram obligationem assistendi Missae et sumendi sacram communionem.

Baptizatus ex ritu collationis sacramenti recipit sal; ideoque implicite dispensatur, ut, licet ieiunium naturale forte laeserit, nihilominus tuta conscientia SS. Eucharistiam sumere possit.

Rituale Rom. (tit. II, cap. 3, n. 8) ait: « Quare non post epulas aut prandia, sed ante meridiem (nisi ex rationabili causa aliter faciendum sit) eorum Baptismus celebretur ».

Alicubi mos est, ut vespere adultus baptizetur, postridie autem Missam audiat et sacram Communionem recipiat. Qui mos, prudenti Episcopi iudicio, licite servari potest.

155. An conditionate baptizatus debeat peccata confiteri. — Gravis adest inter theologos controversia, num adultus, qui Baptismum sub conditione recipit, teneatur ad confitenda peccata mortalia ante hunc Baptismum conditionatum commissa.

Rationes sat validae et probati auctores pro utraque sententia habentur. Cum *Ball.-Palm.* (39), *D'Annibale* (40), *Bucceroni* (41), *Gé-*

(39) *Loc. cit.*, n. 28.
(40) *Op. cit.*, III, n. 301, nota 3.
(41) *Instit. theol. mor.*, II, n. 672 (edit. cit.).

nicot (42), et aliis putamus sententiam negativam esse vere probabilem, quotiescumque probabile dubium de collatione vel valore prioris Baptismatis manet.

156. An et quando amentes, furiosi, phrenetici etc. sint baptizandi (cfr. can. 754). — 1. Videndum imprimis est num amentes et furiosi tales sint a nativitate vel ante adeptum rationis usum, necne. Si primum, baptizandi sunt ut infantes, iuxta doctrinam superius traditam; si alterum, tractandi sunt ut adulti (43).

Quocirca triplex hypothesis fingi potest: *a*) vel habent lucida intervalla, aut minus; — *b*) vel in periculo mortis versantur, necne; — *c*) vel intentionem suscipiendi Baptismum manifestarunt, aut non. In *priore* hypothesi, i. e. si habent lucida intervalla, amentes et furiosi baptizentur, si velint, dum mentis compotes sunt. In *altera* hypothesi, scil. si immineat periculum mortis, baptizari *possunt* ac *debent*, dummodo suscipiendi Baptismi desiderium ostenderint, antequam insanirent. In *tertia* hypothesi, nempe si intentionem seu desiderium recipiendi Baptismum *nullo modo* manifestaverint, baptizari nequeunt sive extra mortis periculum sive eo imminente (44).

2. Qui lethargo aut phrenesi laborant, baptizari non possunt, extra mortis periculum, nisi *scientes*, i. e. vigilantes, et *volentes:* ubi periculum mortis immineat, baptizari possunt etiam in statu lethargi aut phrenesis, si desiderium suscipiendi Baptismi antea aliquo modo ostenderint (can. 754, § 4).

Quae dispositiones, attenta ex una parte reverentia sacramento debita et ex alia parte Baptismi necessitate, *per se* urgent sub gravi.

157. An et quomodo infans in utero matris sit baptizandus (45). — Varii casus seu hypotheses faciendae.

1° Infans in utero matris clausus potest baptizari solum in casu necessitatis, i. e. cum nulla probabilis spes est ut rite editus baptizari queat (can. 746, § 1).

2° Si infans caput emiserit et periculum mortis immineat, baptizari debet in capite et quidem *absolute*, ita ut postea, si vivus evaserit, non sit rursus sub conditione baptizandus. Si aliud membrum, ex. gr. manum vel pedem, emiserit, in illo, si periculum immineat,

(42) *Loc. cit.*, n. 259.
Vide de hac quaestione quae fuse tradimus in tractatu *De Poenitentia*, n. 50.
(43) S. Thom., *l. c.*, a. 12; Suarez, *l. c.*, disp. 23, sect. 1; Schmalzgr., *l. c.*, n. 34 s.; Bonacina, *l. c.*, n. 1 ss.; Laymann, *l. c.*, n. 4; S. Alph., *l. c.*, n. 121.
(44) Cfr. can. 754.
(45) S. Thom., in IV, D. 6, q. 1, a. 1, q. 1; D. 23, q. 2, a. 2, q. 1, ad 1 et 2; III, q. 68, a. 11; Schmalzgr., *l. c.*, n. 20.

debet conditionate baptizari; sed tunc, si natus vixerit, est iterum sub conditione baptizandus (can. 746, §§ 2 et 3).

3° Fetus in utero semper conditionate, non autem absolute, est baptizandus, et ideo post ortum denuo sub conditione baptizari debet (can. 746, § 5). Ratio est quia huiusmodi Baptismi valor est dubius.

Baptismus intra-uterinus, sive propter decentiam sive propter periculum nocendi matri, regulariter a medico vel ab ostetrice est peragendus.

Ad praecavendum periculum inficiendi matris uteri, ubi necessitas postulet infantem in utero baptizari, licet uti aqua permixta cum hydrargyrio bichlorato corrosivo, hac solutione, ut aiunt, scil. unius partis chlorati hydrargyrii cum mille partibus aquae, dummodo adsit revera periculum ex parte matris; secus minime licet. Ita ex responsione S. Off., 21 aug. 1901.

158. Operatio caesarea, symphyseotomia etc. — 1. Quaerunt theologi an mater teneatur pati operationem caesaream, symphyseotomiam, aliamve id genus incisionem, ut fetus ex utero extractus baptizari possit.

Plures etiam recentiores affirmant, saltem speculative et per se (46), matrem teneri et quidem sub gravi.

Probabilior, saltem practice, est sententia negativa (47), sequenti tamen addita animadversione. Ut mater stricte teneretur ad vitam suam temporalem pro vita spirituali prolis exponendam, vel ad subeundam gravem operationem a qua valde abhorret, necessarium foret, moraliter certum esse, ex una parte infantem alio modo salvari non posse, et ex alia parte, operatione facta, salvatum iri; iamvero neutrum moraliter certum est, sed dubium dumtaxat aut mere probabile (48).

Dissensus auctorum, ut sedulo legenti patet, est potius speculativus quam practicus. Etenim fautores primae sententiae addunt, nullatenus expedire ut mater, quae summopere abhorreat a tali operatione, sub gravi adigatur ad eam subeundam.

Ceterum omnes admittunt, huiusmodi operationem esse illicitam, si occisio matris sit moraliter certa; quod tamen, nostris temporibus, fere numquam contingit, ob artis chirurgicae progressus.

2. Mortua matre praegnante, datur per se gravis obligatio extrahendi fetum per caesaream operationem, si opus fuerit, aut similem uteri materni incisionem (49).

(46) Eschbach, *Disputationes physiologico-theologicae de humanae generationis oeconomia, de embryologia sacra*, etc., p. 275 (edit. 1884); Gury, *op. cit.*, II, n. 70; Bucceroni, *l. c.*, n. 471.

(47) Cfr. Marrès, *De iustitia secundum doctrinam theologicam et principia iuris recentioris*, lib. 2, n. 281; Lehmkuhl, I, n. 1009; Génicot, *l. c.*, n. 144, IV.

(48) Génicot, *l. c.*

(49) *Rituale Rom.*, *l. c.*, n. 20; S. C. S. O., 15 febr. 1780, 13 dec. 1899; cfr. etiam can. 746, 4.

Haec obligatio, desumpta e generali praecepto succurrendi proximo in extrema necessitate spirituali constituto, eo maior est, quo maior est spes effectum obtinendi; quare, si morali certitudine constet fetum ante matrem vel cum illa obiisse, aut vix ulla sit spes eum vivum extrahendi, cessat omnino praefata obligatio. Spes nulla aut valde exigua est, ubi matris obitus ante completum quartum praegnationis mensem contingat; completo quarto mense, spes aliqua semper adest, praesertim si mulier praegnans subitanea aut celerrima morte fuerit praerepta (50).

3. Tenentur fetum extrahere chirurgi, medici, omnes qui, debita peritia praediti, sectionem sine infantis periculo peragere valent; contra, uti manifestum est, non tenentur rudes seu rerum chirurgicarum imperiti, neque sacerdotes, tum propter indecentiam tum propter specialia incommoda, i. e. dicteria et praeiudicia hominum facile oritura. At sacerdotes, praesertim Parochi, enixe curare debent, ut sectio ab aliis perficiatur, nisi forte lex civilis iis, qui medici seu chirurgi non sint, huiusmodi incisionem interdicat.

4. Fetus e sinu matris extractus, si certo vivat, baptizari debet absolute; si dubie, sub conditione (can. 746, § 4).

159. An, quando et quomodo sint baptizandi fetus abortivi (51). — 1. Omnes *fetus abortivi*, quovis tempore editi, sunt baptizandi (cfr. can. 747). Ratio est quia, iuxta sententiam longe communiorem et probabiliorem ob rationes theologicas et philosophicas, quae nobis aliisque videtur omnino certa, fetus humanus a primo conceptionis momento anima rationali informatur.

Quidam censent raro locum esse practice fructui fetali baptizando *ante tertium mensem finientem;* quia, aiunt, aegre conservatur vita in fetu, praesertim

(50) Capellmann, *op. cit.*, p. 27; Génicot, *l. c.*, 145, V; Noldin, *l. c.*, n. 70.

(51) Schmalzgr., *l. c.*, n. 32 s.; Bonacina, *l. c.*, n. 4; Lacroix, *l. c.*, n. 294; S. Alph., *l. c.*, n. 124 s.; Laymann, *l. c.*, c. 6, n. 13.

De fetibus *abortivis* baptizandis primus late quaestionem tractavit *Florentini H.* anno 1658. Hic egregie disserit de isto argumento, varias opiniones de vita fetus, de momento quo anima rationalis creatur etc. exponens. Concludit, ex caritatis praecepto, i. e. propter animam rationalem ideoque aeternam salutem, fetum quocumque tempore editum esse baptizandum (Florentini Hieronymus, *De ministro Baptismi humanis foetibus abortivis*, Lugduni 1658).

Deinde A. accuratius et copiosius argumentum pertractavit, aliis disputationibus additis, sub titulo: *De hominibus dubiis baptizandis pia prothesis, olim sub lugdunensi prelo a. 1658 edita, a nullo prius asserta, unica tunc disputatione, nunc 3 superadditis consistens*, Lugduni 1674.

Etiam F. E. Cangiamila in opere *Sacra Embryologia*, Monachi 1764, fuse et accurate disserit.

De momento quo fetus anima rationali informari censetur, copiose atque erudite tractat A. Lanza in opere *La questione del momento in cui l'anima razionale è infusa nel corpo*, Roma 1939.

si absque involucris e sinu matris eiiciatur, uti contingere solet inde a tertio mense incoepto.

Hoc non videtur admittendum: tum quia pro viribus consuli semper debet aeternae saluti hominis, etsi minima tantum affulgeat spes; tum quia, scientia atque experientia teste, non raro fetus abortivus, nondum *trimestris* aut *bimestris*, excipitur vivens. Quare inconsiderate et absque examine minime proiiciendi sunt fructus, quamvis recentes, a muliere praegnante editi, signanter si ovulum integrum manserit.

Diximus omnino certam sententiam de infusione animae rationalis iam a primo conceptionis momento, variis rationibus mature perpensis atque attento etiam citato can. 747. Sane subiectum capax Baptismi est omnis et solus *homo* (can. 745); atqui nemo dicitur homo, nisi habeat animam rationalem; ergo, si canon citatus *praecipit* ut *omnes* fetus abortivi, *quovis tempore editi*, baptizentur et quidem *absolute*, si vivant, manifeste supponit, huiusmodi fetus *certo* anima rationali iam informari.

Quidam ad vim eiusmodi argumentationis eruendam, dicunt in praedicto canone contineri normam mere disciplinarem, Legislatorem nequaquam dirimere voluisse quaestionem speculativam de momento animationis, quod vocant, nec ullo pacto praefatum canonem doctrinam infallibiliter propositam referre.

Esto, quod infallibiliter doctrina non proponatur. Quot sententiae sunt certae atque uti tales habendae, licet nondum sint ab Ecclesiae magisterio propositae!

Gratis asseritur Legislatorem noluisse dirimere quaestionem speculativam. Ipse non tenetur id expresse declarare. Plures sunt quaestiones *speculativae* resolutae, quin expressa declaratio data fuerit (cfr. 809, 817, 851, 854, 861, 864, etc.).

Item *gratis* asseritur agi de norma mere disciplinari. Agitur, contra, de norma quae natura sua *moralis* est, utpote quae respicit actus liceitatem. Sane, iuxta principia theologica, eatenus sacramenta conferri possunt *absolute*, quatenus nullum adsit dubium de eorundem valore; dubio vero existente, semper *sub conditione* sacramenta conferenda sunt.

2. Ex dictis, si fetus *certo vivant*, sunt baptizandi *absolute; contra*, si *dubie* vivant, *sub conditione* (can. 747).

Non una est sententia quoad modum baptizandi fetum qui ovo seu membrana adhuc involutus editur.

Nonnulli censent prius in membranis ovi clausi Baptismum esse sub con-
ditione conferendum, et dein, aperto ovo, i. e. membrana, esse iterandum con-
ditionate, quia censent grave nocumentum obvenire embryoni ex aëris inva-
sione, quam necessario mortiferam autumant.

Plures medici peritissimi vanum existimant vel saltem valde exaggeratum timorem ne mortifera sit involucri disruptio; idcirco alii theologi, habita ratione summae incertitudinis de valore sacramenti super involucro impertiti, cum *Capellmann* (52) suadent, ut Baptismus per immersionem conferatur, « et ita quidem, ut *in* vel *sub* aqua (non frigida, sed nonnihil tepida) velamenta disrumpant (baptizantes), hisque disruptis, statim formam Baptismi pronuntient: *si vivis, ego* etc. Apprehende igitur utriusque manus pollice et indice aliquam velamenti plicaturam atque ita disrumpe, ut materia ovi effluat, hoc est, ut aqua baptismalis integram ovi materiam bene abluat. Quod si ita fit, etiam vitabitur accedentis aeris appulsus in embryonem, quem nonnulli adeo timent » (53).

Recte addunt *Lehmkuhl* (54), *Génicot* (55) et alii *securius* esse ut, dum formam profers, fetum *et* immergas in aquam *et* ex ea extrahas.

160. 3. Parochis *gravis* obligatio incumbit curandi, ut matres, obstetrices et medici sedulo moneantur de necessitate baptizandi *omnes* fetus abortivos quocumque tempore editos, ne forte contingat eorum incuria quempiam aeterna beatitudine privari.

Maxime cordi sit Parocho ut *obstetrices* et *medici* rite sint instructi circa
respectiva officia, salutem aeternam parvulorum respicientia, potissimum quod
attinet ad rectum baptizandi modum pro casu necessitatis. Opportunum est,
imo necessarium, medicis et obstetricibus inculcare principia doctrinae catho-
licae in hac re, praesertim quoad spiritualem circa nonnatos, abortivos et
monstra; quorum principiorum vix non ignari plurimi, etiam optimi medici
et obstetrices, reperiuntur. In iis erudiendis atque examinandis palam est,
summam prudentiam et cautelam esse adhibendam, ne offensio excitetur aliudve
incommodum oriatur. Quoad nupturientes, caute et honeste Parochus consulere
poterit etiam in examine seu praeparatione ad matrimonium.

Matres, obstetrices ceterique moneri debent, ne Baptismus sub
conditione omittatur ob aliqua signa, quae mortem fetus indicare vi-
deantur. Signum plane *certum* mortis non est nisi *putrefactio*, ut com-
munius et verius docent periti; neque sufficit putrefactio solum *inci-
piens*, sed vera propriaque putrefactio requiritur, ut ea tamquam
certae mortis indicium haberi queat.

Certum est fetus abortivos etiam minimos *diutius* vitam servare
posse; post plures quoque dies inventi sunt, qui indubia vitae signa da-
bant. Proinde, si statim baptizati non fuerint, fetus abortivi baptizandi
sunt etiam post unum et alterum diem ac ultra, ubi mortis signa *in-
dubia* non appareant, i. e. ubi de putrefactione certo non constet.
Agitur enim de aeterna salute (56).

(52) *Op. cit.*, p. 112, nota.
(53) Capellmann, *l. c.*; De Smet, *op. cit.*, n. 320.
(54) *Loc. cit.*, n. 103.
(55) *Loc. cit.*, n. 142, II, nota.
(56) Cfr. Scavini, III, n. 83; Capellmann, *l. c.*; Lehmkuhl, *l. c.*, Ribemont-Dessaignes, *Précis d'obstétrique*, p. 720 ss.

161. An monstra et ostenta sint baptizanda. — 1. *Monstra* et *ostenta* sunt semper baptizanda saltem sub conditione (can. 748). Ratio est, quia quidquid a muliere vivum editur, homo est. Hodie enim ab omnibus iure reiicitur sententia quorundam veterum, qui putabant mulierem e congressu cum bruto concipere et parere posse.

Monstra sunt fetus qui formam aliquam praeseferunt, licet abnormalem seu plus minusve ab ordinaria figura humana difformem, et pro varia huiusmodi difformitate vario nomine vocantur: *hemicephali*, in quibus scil. facies magis evoluta et cranium cum cerebro plus minusve diminutum est; *acardiaci*, nempe ventre tantum ac pedibus constantes; *geminati*, seu habentes duo capita, duo pectora etc.

Ostenta nullam peculiarem formam induunt, sed externe apparent tamquam massa quaedam informis.

In dubio an unus vel plures sint homines, ex. gr. si duo capita ac duo pectora gerat fetus vel solum duo capita aut duo pectora, haec est regula servanda quoad Baptismi administrationem: unus absolute debet baptizari, ceteri sub conditione (can. 748), i. e. *si es homo et non es baptizatus, ego* etc.

2. Cum fetus *acardiaci*, qui constant ventre et pedibus tantum, et *molae*, quae sunt massa carnea informis, e fetu praemature mortuo resultans, non sint humana individua, baptizari per se non possent, uti manifestum est. At dubium non raro adest, utrum *fetus* an *mola* sit, ideoque Baptismus sub conditione est conferendus; imo, e peritorum sententia vix certo constat haberi tantummodo molam seu carnem informem; quare in praxi *semper* Baptismus, equidem sub conditione, conferendus est.

162. Sepultura abortivorum et monstrorum. — Quilibet fetus, si fuerit baptizatus sive in utero sive extra uterum, sive absolute sive conditionate, sepeliendus est in loco sacro, et quidem ritu ordinario; in loco profano, si mortuus sit absque Baptismo.

Fetus ex matre defuncta extractus et Baptismo suscepto mortuus, potest vel in sinu matris reponi ut cum ea sepeliatur, vel separatim in loco sacro sepeliri (57).

(57) Cfr. *Rit. Rom.*, tit. VI, cap. 2, n. 2.

ARTICULUS III.

De baptizandis sub conditione, et speciatim de haereticis conversis.

163. Iteratio Baptismi (1). — 1. Licet Baptismus sit omnino ad salutem necessarius, illicitum tamen est sub conditione illum iterare propter *quamcumque suspicionem* aut *scrupulum* de eiusdem invalida collatione, tum quia id gravem irreverentiam sacramento iam moraliter certo inferret, tum quia, si passim fieret quamplurimis dubiis et forte scandalis occasionem daret.

Quare S. Off., 30 ian. 1833 prohibuit ne denuo Titius baptizaretur, qui a ministro schismatico fuerat baptizatus quique ministrum in sacramento conferendo debita intentione caruisse putabat, ex eo quod episcopus quidam olim schismaticus declaraverat se, quando catholicorum filios baptizabat, numquam habuisse intentionem eos vere baptizandi.

In causis matrimonialibus diudicandis, baptismus in sectis Discipulorum Christi, Presbyterianorum, Congregationistarum, Baptistarum, Methodistarum collatus, posita necessaria materia et forma, praesumendus est validus, nisi in casu particulari contrarium probetur (S. Off., 28 dec. 1949; *A. A. S.*, XXXXI, 650).

2. Baptismus sub conditione tunc *solum* et *semper* iterandus est, quando de valore prioris Baptismi habetur *dubium prudens* seu *rationabile*, quod, re diligenter investigata, tolli nequit. Cfr. n. **21**.

At merito theologi communiter docent, pro iterando Baptismo, non tantas requiri rationes de eius valore dubitandi, quantae requiruntur pro iterandis ceteris sacramentis. Ratio est manifesta, i. e. omnimoda necessitas Baptismi ad salutem (2).

3. Huc spectat quaestio *num* et *quando* infantes domi in casu necessitatis baptizati a medico, ab obstetrice aut ab alia quacumque persona, possint ac debeant rebaptizari. Quaestio facile solvitur si ob oculos habeatur principium modo traditum. Infantes ita baptizati non sunt indiscriminatim omnes et singuli iterum baptizandi, sed tunc solum possunt et debent rebaptizari, quando prudens adest dubium de validitate prioris Baptismi.

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 66, a. 9, ad 4; Suarez, *l. c.*, disp. 22, sect. 2; Laymann, *l. c.*, c. 5, n. 3; Bonacina, *l. c.*, q. 2, p. 1, n. 36; Leander, *De Baptismo*, d. 3, 4, 5; Roncaglia, tract. 17, *De sacram. Bapt. et Confirm.*, c. 4, a. 5, resp. 2; Schmalzgr., *l. c.*, n. 54 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 34.

(2) Cfr. *Instr. S. C. de Prop. Fide*, 23 iun. 1830.

Ad rem prostat duplex responsum datum a S. Congregatione Concilii. Die 19 dec. 1682 declaravit: « Infantes ab obstetricibus baptizatos, posse rebaptizari sub conditione in casibus particularibus, ubi *rationabile dubium* oritur circa validitatem Baptismi prima vice collati ». Et die 27 mart. 1683, proposito dubio: « An infantes domi in casu necessitatis baptizati, sint sub conditione rebaptizandi? » — respondit: « Negative, nisi adsit *dubium probabile* invaliditatis Baptismi ».

164. An sint rebaptizandi haeretici conversi. — 1. Ecclesia morem indiscriminatim rebaptizandi baptizatos ab haereticis semper improbavit. Et iure quidem, nam Baptismus ab haereticis rite collatus validus est, et ideo iterari nequit nisi **dubium prudens** seu **rationabile** habeatur de eiusdem valore; secus iniuria in ipsum sacramentum committitur.

2. Iuxta decretum S. O., 20 nov. 1878, haec est norma, ad singulos casus quod spectat, servanda:

1° A quocumque loco et a quacumque secta haeretici ad fidem catholicam conversi venerint, inquirendum est de validitate Baptismi in haeresi suscepti (3). Non sufficit attendere ad rituale sectae et examinare num aliquid validitati Baptismi contrarium contineat, sed praeterea inquirendum est singulis in casibus sive de facto, i. e. de collato Baptismo, sive de modo quo a ministro servatae fuerint praescriptiones ritualis sectae proprii (4);

2° Si, re diligenter investigata, certo constet de valore Baptismi collati, nullo pacto sunt rebaptizandi, sed solum admittendi ad abiurationem et professionem fidei;

3° Si, contra, constet aut nullum aut nulliter collatum fuisse Baptismum, baptizandi sunt absolute;

4° Si vero pro temporum et locorum ratione, investigatione peracta, nihil sive pro validitate, sive pro invaliditate detegatur (idem dicas profecto etiam si nulla inquisitio fieri possit) (5), aut adhuc probabile dubium de validitate Baptismi supersit, sub conditione secreto seu non publice et cum apparatu, baptizari debent.

Quidam auctores, ut *Lehmkuhl* (6), censent fere ubique, et speciatim in America, Baptismum ab acatholico collatum practice repetendum regulariter

(3) In disquisitione facienda de validitate vel invaliditate prioris Baptismatis, antequam sub conditionata forma iteretur, « debent animarum pastores inquirere praesertim super formam et materiam adhibitam in priori Baptismate. Nam relate ad intentionem, quae necessaria est ad valorem Baptismi, *nisi prudens de ea fuerit dubitatio, praesumenda illa est* ». Ita Instr. S. C. de Propaganda Fide, 23 iun. 1830 ad Vic. Ap. Siam. *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 814; Card. Petra, *Comment. ad Const. II Greg. XI*, n. 10.

(4) Cfr. Instr. S. C. S. O., 1877 (prostat sine indicatione diei et mensis).

(5) Cfr. resp. S. O., 4 febr. 1885 ad Visit. Coptorum.

(6) *Loc. cit.*, n. 25, nota.

esse, nisi proferatur testis omni fide dignus, qui de Baptismo rite peracto singillatim testari possit. Ratio est, aiunt, quia in dies magis crescit sive infidelitas sive etiam apud bonae fidei acatholicos incuria. Id nonnisi cum debita discretione accipiendum esse arbitramur.

165. Quoad haereticos vel schismaticos practice et summatim servanda. — 1° Pro **infantibus**, in haeresi aut schismate baptizatis, id unum requiritur, scil. ut inquiratur de Baptismo et consequenter utrum absolute an conditionate baptizandi sint.

2° Pro **adultis**, ex haeresi aut schismate conversis, si Baptismus reperiatur *certo valide* collatus, ad reconciliationem requiritur absolutio a censuris pro foro externo, concessa ab Episcopo vel sacerdote ad hoc deputato, quam praecedet abiuratio aut fidei professio; idque coram testibus saltem duobus, ad id specialiter requisitis (cfr. can. 2314, § 2).

3° Pro **iisdem adultis**, si Baptismus reperiatur *certo invalide* aut *nullatenus* collatus, neo-conversi baptizandi sunt absolute, et nulla requiritur abiuratio aut absolutio, quia sacramentum regenerationis omnia abluit.

4° Pro **iisdem adultis**, si, facta diligenti investigatione, *probabile dubium* supersit de validitate Baptismi, iste ordo servandus erit: *a*) abiuratio aut fidei professio, cum adnexa absolutione a censuris pro foro externo; *b*) Baptismus conditionatus; *c*) confessio sacramentalis cum absolutione conditionata. Quae tamen confessio, stante controversia (n. **155**), non est practice habenda ut stricte obligatoria.

De valore attestationis ministri acatholici circa Baptismum vide n. **184**.

CAPUT III.

DE RITIBUS ET CAEREMONIIS BAPTISMI, DE PATRINIS, DE LOCO AC TEMPORE (1).

ARTICULUS I.

De ritibus et caeremoniis Baptismi.

166. Principia. — I. Baptismus, *extra mortis periculum*, conferri semper debet *sollemniter*, etiam si in domibus privatis ministretur (can. 755, § 1). Qua de re habetur diversitas inter novam et veterem disciplinam. Cfr. n. **169**.

167. II. Obligatio servandi in Baptismo *sollemni* ritus et caeremonias, quae in ritualibus libris praecipiuntur, gravis per se est. Proinde peccat mortaliter qui vel omnes caeremonias omittit vel aliquas notabiles, aut eas notabiliter mutat.

Eae censentur *notabiles* caeremoniae, quae ob gravem finem sunt praescriptae aut peculiarem effectum producunt. Huiusmodi sunt: unctio olei catechumenorum et chrismatis, insufflatio, impositio salivae et salis, usus aquae consecratae, professio fidei ac, saltem probabiliter, traditio vestis candidae et candelae (2).

Non constat de gravitate culpae, si una aut alia tantum omittatur ex iis caeremoniis; item si, irreverentia aut contemptu excluso, sacerdos semel aut bis una aliave utatur. Si nova olea nondum habentur, Baptismus non est ideo differendus, neque unctiones sunt omittendae, quae tunc chrismate et oleo vetere fieri debent (3).

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 71; in IV, D. 6, q. 2, a. 3, q. 1, et q. 2 ad 4; S. Bellarminus, *De sacramento Baptismi*, lib. I, cap. 42 ss.; Suarez, *l. c.*, disp. 30; Laymann, *l. c.*, cap. 8, n. 5 ss.; Schmalzgr., *l. c.*, n. 14 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 336 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 140 ss.; Vicecomes, *Observationes de antiquis Baptismi ritibus*, Mediolani 1618; Bourgeois, *Le Baptême romain au IV siècle*, p. 15 ss.

(2) Cfr. Bened. XIV Const. «*Omnium sollicitudinum*», 13 sept. 1744; S. Alph., *l. c.*, n. 141 et 143.

(3) Cfr. can. 734, § 1; S. R. C. *Oriolen.*, 23 sept. 1837, n. 2773; *Annecien.*, 31 ian. 1896, n. 3880.

Dubitandum non est quin ob causam iustam et gravem liceat caeremonias Baptismi omittere, ex. gr. si tempus omnino desit, si minister non habeat neque commode habere possit oleum catechumenorum aut chrisma.

Si deficiant olea benedicta, alia olea de olivis non benedicta adiiciantur, etiam iterato, minore tamen copia (can. 734, § 2).

In Baptismo sollemni adhibenda est aqua ad hoc benedicta (can. 757, § 1), scil. peculiari ritu de quo in Missali Romano (*Rubrica in Sabbato Sancto, Benedictio fontis; Rubrica in Sabbato in Vigilia Pentecostes*).

Si aqua benedicta in baptisterio adeo sit imminuta, ut minus videatur sufficere, alia non benedicta admisceatur, etiam iterato, minore tamen copia (can. 757, § 2).

Si vero aqua corrupta fuerit, aut effluxerit, aut quovis modo defecerit, Parochus in fontem, bene mundatum ac nitidum, recentem aquam infundat ac proprio ritu in libris liturgicis praescripto benedicat (can. 757, § 3). Cfr. *Rituale Rom.*, tit. II, cap. 8: *Benedictio fontis seu aquae baptismalis extra privilegium Paschae et Pentecostes, cum aqua consecrata non habetur.*

Ista obligatio gravis habetur a multis. Alii tamen negant gravitatem. Quod dicitur de Parocho valet etiam de rectore cuiuslibet ecclesiae, quae fontem baptismalem habeat.

168. III. In baptizandis parvulis sub gravi servari debent caeremoniae praescriptae pro Baptismo infantium, et vicissim in baptizandis adultis caeremoniae pro Baptismo adultorum, ita ut nullatenus minister possit, his illisve pro lubitu servatis, sacramentum conferre (4).

Ex decreto S. R. C. 14 ian. 1944 rubrica Ritualis Romani, tit. II, cap. 2, n. 13 ita reformanda est: «Postea sacerdos pollice accipit de saliva oris sui (quod omittitur quotiescumque rationabilis adest causa munditiei tuendae aut periculum morbi contrahendi vel propagandi) et tangit aures et nares infantis...» (*A. A. S.*, XXXVI, 28).

Loci Ordinarius *gravi et rationabili de causa* indulgere potest ut caeremoniae praescriptae pro Baptismo infantium adhibeantur in Baptismo adultorum (can. 755, § 2).

Qua de re haec sunt animadvertenda:

1° *Adultorum* nomine generatim intelliguntur, qui rationis usu fruuntur, ad normam can. 745, § 2, 2°, et 752, § 1.

2° In Baptismo *conditionato*, qui confertur adulto catholico iam *sollemniter* baptizato, caeremoniae repeti aut omitti possunt (can. 760); quod si repetantur, sumendae sunt ex Baptismo infantium.

(4) V. *Rituale Rom.*, tit. II, cap. 2, 3 et 4.

3° Si Baptismus sub conditione conferatur catholico item adulto, qui sine praescriptis caeremoniis fuerit baptizatus, caeremoniae repeti debent (can. cit.), et quidem ex Baptismo parvulorum.

4° Si conditionate rebaptizetur adultus ab haeresi conversus, Baptismus adultorum conferatur cum suis caeremoniis, « quatenus supplendae sint, vel supplendae credantur caeremoniae » (5). Ut liquet ex verbis citati decreti et ex annot. ad illud, caeremoniae in casu e Baptismo adultorum possunt quidem adhiberi, at non videntur stricte praecipi.

5° Adulto non baptizato, qui ab haeresi vel infidelitate convertitur ad fidem catholicam, conferri debet absolute Baptismus adultorum.

6° Si adultus ab haeresi vel infidelitate non convertatur, utpote qui errores non est professus, i. e. ante *Confirmationem*, ut aiunt auctores, Baptismus infantium conferendus est; idque a fortiori valet de Baptismo absolute vel conditionate conferendo adulto catholico, qui a ministro haeretico vel schismatico fuerit in infantia baptizatus.

7° Baptismus adultorum ad loci Ordinarium deferri debet, ut supra dictum est (n. **136**, 5).

169. IV. Proles ritu parentum baptizari debet; si alter parentum pertineat ad ritum latinum, alter ad orientalem, proles ritu patris baptizari debet, nisi aliud iure speciali cautum sit; si unus tantum sit catholicus, proles ritu catholico baptizanda est (can. 756).

Haec obligatio per se gravis est, quia ad normam can. 98, § 1, quisque inde peculiaria iura et officia consequitur ad universam vitae christianae disciplinam ac liturgiam quod attinet.

Verba *« nisi aliud iure speciali cautum sit »* intelligenda sunt de italo-graecis ac de ruthenis provinciae ecclesiasticae Leopoliensis (6). Hodie tamen praedicta limitatio seu exceptio, saltem de facto, non viget.

Qui ex precibus parentum, contra praescriptum can. 756, a ritus alieni ministro baptizati sunt, pertinent ad ritum, in quo iuxta praescriptum citati canonis baptizari debuissent (Pontif. Comm. Cod., 16 oct. 1919, ad 11; *A. A. S.*, XI, 478).

Filius *illegitimus* baptizandus est ritu matris, si ipsa publice cognoscitur eiusque nomen in regestis paroecialibus inscribitur ad normam can. 777, § 2. Si pater se prodat vel palam cognoscatur ad tramitem citati canonis (cfr. n. **183**, 4), filius illegitimus baptizari debet ritu patris.

Si pater et mater sint incogniti, proles baptizanda est ritu vigente in loco ubi nata exhibetur, vel, si agitur de filio exposito, ubi inventus est. Si plures

(5) S. R. C. *Rhedonem.*, 27 aug. 1836, ad IV, n. 2743; cfr. annot. ad hoc decretum in *Collect. auth. Decret.*, vol. IV, p. 354 ss.

(6) Benedictus XIV, Const. « *Etsi pastoralis* », 26 maii 1742, § II, n. IX, X; *S. C. de Prop. Fide*, decr. 6 oct. 1863, C. D.

in loco vigeant ritus, baptizetur iuxta ritum ministri cui primum abluendus traditur.

Adultus suscipere potest Baptismum eo ritu quem maluerit, independenter a ritu parentum sive latino sive orientali.

170. V. Solum *in mortis periculo* Baptismum *privatim* conferre licet; et si conferatur a ministro qui nec sacerdos sit nec diaconus, ea tantum poni debent, quae sunt ad Baptismi validitatem necessaria; si a sacerdote vel a diacono, servandae quoque sunt, si tempus adsit, caeremoniae quae Baptismum sequuntur (can. 759, § 1).

Iste canon videtur intelligendus de periculo *urgente;* at cum absolute loquatur et sine distinctione, censetur applicandus cuilibet periculo etiam non urgenti. Si a sacerdote vel a diacono positae sint caeremoniae quae Baptismum sequuntur, non ideo sollemnis efficitur, sed censetur privatim collatus. Ubi tempus suppetat, datur vera obligatio, non tamen gravis, servandi caeremonias praedictas.

Ordinarius loci Baptismum privatum *extra mortis periculum* permittere nequit, nisi agatur de haereticis qui in adulta aetate sub conditione baptizentur (can. 759, § 2), aut forte nisi adsit causa gravis et urgens, v. g. occasione incursionis hostium, alluvionis etc.

171. Nonnullae consuetudines. — 1. Alicubi viget consuetudo ut Baptismus *privatus* conferatur domi non solum in periculo mortis, sed etiam in aliis casibus, nempe: 1° si infans nequeat ad ecclesiam seu ad fontem baptismalem deferri sine magno incommodo, ob locorum distantiam aut aeris intemperiem aliasve causas iustas; 2° si infans deferri nequeat ad ecclesiam sine periculo infamiae seu gravis damni parentum, v. g. si agitur de filio illegitimo.

Imo alicubi, tempore hiemali, infantes non solent generatim deferri ad ecclesiam, sed domi privatim baptizantur; deinde, opportuniore tempore, ad fontem baptismalem deferuntur, pro caeremoniis supplendis.

Attentis can. 759, § 2 et responsio S. C. de Sacramentis diei 23 dec. 1912, ad 2, ac recentioribus S. R. C. decretis, alienum est a mente Ecclesiae ut Baptismus *extra mortis periculum* conferatur *privatim*. Proinde in casibus praefatis, si ex iudicio Episcopi consuetudo prudenter videatur toleranda ad normam can. 5, melius est ut Baptismus *sollemniter* conferatur.

2. In quibusdam locis adest consuetudo ut filii parentum *nobilium, divitum, magnae auctoritatis*, universim baptizentur domi et qui-

dem sollemniter. Episcopi erit, omnibus circumstantiis accurate perpensis, iudicare utrum ista consuetudo tolerari possit necne.

3. Alicubi viget consuetudo, ut tempore magni frigoris Baptismus conferatur in sacristia calefacta aut etiam, ea deficiente, in loco domus paroecialis. Quae consuetudo, prudenti Episcopi iudicio, servari potest.

4. In nonnullis dioecesibus consuetudo invaluit, ut filii *legitimi* baptizentur cum peculiari pompa et populi concursu, dum infantes *illegitimi* baptizentur summo mane aut sero, seclusa quavis pompa externa. Ista consuetudo est omnino iusta et legitima ideoque servanda, utpote quae ordinatur ad scandalum illiciti concubitus minuendum et reverentiam sacramento matrimonii debitam augendam.

172. Quomodo sint faciendae interrogationes. — 1. Per se interrogationes fieri debent patrinis in lingua latina (7). At licet ministro interrogationes, quas e *Rituali Rom.* latine protulit, lingua vernacula repetere et patrinorum responsiones eadem lingua excipere (8).

Aliquando S. Sedes indultum tribuit, ex. gr. episcopo Linciensi 28 iul. 1891 et archiepiscopo Parisiensi 12 sept. 1891 (9), ut interrogationes fiant simpliciter lingua vernacula.

2. Patrini recitare possunt *Pater* et *Credo* lingua vernacula, dum sacerdos ea recitat latino sermone (10).

173. An et quaenam sit obligatio imponendi nomen alicuius Sancti baptizando. — 1. Stricta obligatio non datur; at Parochus curare omnino debet ut ei qui baptizatur, *christianum nomen* imponatur (can. 761).

Egregie enim animadvertit *Rituale Rom* (11): « Et quoniam iis qui baptizantur, *tamquam Dei filiis in Christo regenerandis, et in eius militiam adscribendis*, nomen imponitur, curet (parochus) ne obscoena, fabulosa aut ridicula vel inanium deorum, vel impiorum ethnicorum hominum nomina imponantur, sed potius, quatenus fieri potest, Sanctorum, *quorum exemplis fideles ad pie vivendum excitentur, et patrociniis protegantur* ».

(7) Quidam theologi, ex gr. Marc (*l. c.*, n. 1488), referunt ex Gardellini duo decreta S. R. C. quae vetant, in administratione Baptismi, interrogationes fieri vernacula lingua; aliud in *Molinen.*, 12 sept. 1857 (non autem 1847 ut habet Gardellini [vol. V, p. 75] et Marc [*l. c.*,] aliique passim auctores), aliud in *Ambianen.*, 31 aug. 1867. Utrumque decretum deest in nova *Collectione authentica decretorum S. R. C.* Cfr. vol. II, p. 404 ss., n. 3059; p. 454 s., n. 3158.

(8) S. C. S. O., 23 aug. 1883.

(9) Cfr. Noldin, *l. c.*, n. 80, nota.

(10) S. R. C. *Urgellen.*, 30 dec. 1881, ad X, n. 3535.

(11) Tit. II, cap. 1, n. 54.

2. Si Parochus id obtinere nequit, nomini a parentibus imposito addat nomen alicuius Sancti et in libro baptizatorum utrumque nomen describat (can. 761) - (12).

3. Parentibus, patrino aliisque personis, quae locum parentum tenent, ius competit nomen baptismale eligendi; in eorum defectu, ipse Parochus seu minister nomen imponat.

Id valet etiam de prole illegitima, cui mater in primis nomen baptismale imponere valet.

4. Docent communiter auctores (13), nomina in Baptismo imposita licite mutari posse in Confirmatione, imo et aliis temporibus, privata etiam auctoritate.

Haec doctrina, uti patet, *cum aliqua discretione* est accipienda, attento praescripto citati can. 761; nam, inscripto iam nomine in baptizatorum libro, non leve foret inconveniens si idem nomen mutaretur, praesertim privata auctoritate, quia documenta, ex. gr. de natalibus, de Baptismo suscepto etc., ad statum vitae religiosae et civilis necessaria, sunt e libro baptizatorum extrahenda. Facta nominis mutatione et quidem privata auctoritate, nonne exinde gravis confusio atque dubia facile oriri possent?

Parochus vero (cfr. n. **187**) nequit nomen Titii baptizati mutare in libro paroeciali baptizatorum, licet ipse Titius, cuius interest, id postulet, nisi prius ab Ordinario loci petita et obtenta fuerit ad id licentia; de qua in eodem libro paroeciali constare debet (14).

174. Vetus disciplina circa collationem Baptismi. — 1. Antiquitus diuturna praeparatio imponi solebat candidatis, qui in gremium Ecclesiae et ad Baptismi gratiam optabant admitti. Inde a saec. IV sollemnis et perfecta vigere coepit disciplina, *catechumenatus* nuncupata, quae constabat peculiaribus ritibus servandis in ipsa admissione ad catechumenatum, ac postea in proxima praeparatione ad Baptismum, eaque accuratius absolvenda a momento quo catechumenus ad gradum *competentium* transibat.

(12) Cfr. respons. S. C. S. O., 13 ian. 1883.

(13) Lacroix, *l. c.*, n. 331; Bonacina, *l. c.*, p. 4, n. 29; S. Alph., *l. c.*, n. 145; Marc, *l. c.*, n. 1489, q. 2; Noldin, *l. c.*

(14) Circa *originem* et *praxim* antiquitus servatam in nominis impositione, vide Chardon, *Histoire des sacrements*, p. 245 ss.; Villien, *La discipline des Sacrements*, apud *Rev. du cl. fr.* to. LXII (1910), p. 130 ss.

Lex italica haec statuit: « È vietato d'imporre al bambino... nomi *ridicoli* o *vergognosi* o *contrari* all'ordine pubblico, al *buon costume* o al *sentimento nazionale* o *religioso*, o che sono indicazioni di località o in generale denominazioni geografiche... Se il dichiarante intende dare al bambino un nome in violazione del divieto stabilito nel comma primo, l'ufficiale dello stato civile lo avverte del divieto e, se il dichiarante persiste nella sua determinazione, impone egli stesso il nome al bambino » (art. 72, *Ordinamento dello stato civile*).

2. Caeremoniae *admissionis ad catechumenatum*, seu ritus « *ad faciendum christianum* », ut aiebant, comprehendebant generatim haec: *a*) exsufflationem cum formula exorcismi; *b*) signum crucis in fronte cum oratione et impositione manus; *c*) exhibitionem salis exorcisati (15).

His ritibus, in *ordine Baptismi adultorum*, correspondent caeremoniae *Ritualis Rom.*, quae sunt a n. 8 ad n. 20 inclusive.

3. Caeremoniae *praeparationis competentium* pluribus gradibus seu stadiis absolvebantur, quae locum habebant in variis conventibus, scrutiniis vocatis. Hisce correspondent caeremoniae *Ritualis Rom.*, pro adultorum Baptismo, a n. 21 ad n. 41 inclusive.

Hac ratione vero procedi solebat.

Initio quadragesimae, catechumeni, de quorum fidelitate, peracto stadio probationis et praevio examine instituto, probabilis erat spes, admittebantur inter candidatos ad Baptismum, conferendum Sabbato Sancto. Inscripti candidatorum albo, vocabantur *competentes* seu *electi* aut *illuminandi* (16).

Postea sequebantur *scrutinia* publice denunciata, ab initio tria, deinde numero quinque, tandem septem; quae celebrari solebant sub Missa et consistebant in variis exercitiis, instructionibus, exorcismis et orationibus, ad sanctificationem et purificationem baptizandorum.

4. *Primum* scrutinium denuntiabatur feria II hebdomadae tertiae quadragesimae, et locum habebat feria IV insequenti, aut alia die pro libitu Episcopi eligenda; *secundum* ordinarie celebrabatur sabbato eiusdem hebdomadae; *tertium* feria IV hebdomadae quartae, quo ratione sollemnitatis *traditionis symboli* principem locum obtinebat et *scrutinium magnum* nuncupabatur.

Praedicta sollemnitas *traditionis symboli*, qua electi vere et proprie initiabantur symbolo fidei et mysteriis in eo contentis, hoc modo peragebatur: coram electis legebatur symbolum fidei eiusque sensus aperiebatur, ipsis facta monitione ut illud memoriter addiscerent ac mente et animo religiose custodirent. Hanc traditionem symboli comitabatur alicubi, speciatim in Ecclesia Romana, *traditio Evangelii* et *orationis dominicae*, ita ut tota caeremonia vocari solebat etiam *traditio instrumentorum sacrosanctae legis* vel *aperitio aurium*.

5. Ultimum scrutinium fiebat Sabbato Sancto, immediate ante Baptismum, et generatim constabat hisce caeremoniis: *a*) *ephpheta* seu tactu aurium candidati ex parte sacerdotis; *b*) unctione in pectore

(15) Cfr. Martène (*op. cit.*, lib. I, cap. 1, art. 7), qui tradit varios Ordines ad faciendum catechumenum seu christianum; *Sacramentarium Gelasianum* apud Wilson (*op. cit.*, p. 46 ss.) et *Sacramentarium Gregorianum* apud Muratori (*op. cit.*, II, col. 152 s.).

(16) Certo non constat utrum *competentes* constituerent coetum distinctum a *catechumenis*. Alii affirmant, asserentes catechumenos dividi in *communes* et *competentes* seu *electos*. Alii negant. In textibus ritualibus etiam electi nomine catechumenorum veniunt. Cfr. Pohle, *op. cit.*, p. 126; De Smet, *op. cit.*, n. 338 ss.

et dorso, inter scapulas, cum oleo; *c*) sollemni abrenuntiatione satanae eiusque pompis; *d*) redditione symboli. Haec autem in eo consistebat, quod electus symbolum, ipsi in tertio scrutinio traditum et commendatum, coram Ecclesia et coetu fidelium redderet, illud palam recitando et fidem in mysterio profitendo (17).

175. An, quando et quomodo sint supplendae caeremoniae Baptismi. — Loquimur de *solis caeremoniis supplendis*, non vero de Baptismo sive absolute sive sub conditione conferendo, de quo iam vidimus. Cfr. n. **168**.

1. Caeremoniae quae in Baptismi collatione praetermissae *quavis ratione* fuerint, quamprimum in ecclesia suppleri debent, nisi agatur de haereticis qui in adulta aetate sub conditione sint baptizaturi privatim de Ordinarii loci licentia (can. 759, § 3).

Obligatio supplendi, per se et generatim loquendo, gravis est. Excusat legitima causa.

2. Ubi agitur de adulto *catholico*, caeremoniae, quae suppleri debent, e Baptismo parvulorum sunt semper sumendae, eae scil. quae omissae fuerunt in ipsa Baptismi collatione (18).

3. Si agitur de *haeretico* adulto *valide* (nota verbum) baptizato, ad fidem catholicam converso, caeremoniae supplendae e ritu Baptismi infantium sumi debent. Ratio est, quia caeremoniae Baptismum sequuntur.

Rituale Rom. (19) statuit: « Ubi vero debita forma et materia servata est, omissa tantum suppleantur, *nisi rationabili de causa aliter Episcopo videatur* ».

Recte notant passim auctores, consuetudinem invaluisse non supplendi caeremonias Baptismi in iis, qui ex haeresi redeunt, si constet eos valide fuisse baptizatos. Quae consuetudo, silente Sede Apostolica, tuto servari potest.

4. Si ex errore omissio alicuius ritus aut caeremoniae notabilis acciderit, aut forte olei permutatio, error reparandus est, nisi aliud adiuncta suadeant. Si error deprehenditur, antequam patrinus cum infante discedat, facile corrigi potest; si advertitur post discessum, difficultas redeundi, scandalum aut murmuratio, quae exinde oriri posset, non raro, immo plerumque ministrum excusabunt ab obligatione reparandi errorem.

(17) Cfr. Duchesne, *Origines du culte chrétien*, Paris 1902, p. 298; Chardon, *op. cit.*, p. 108 ss.

(18) S. R. C. *Rhedonen.*, 27 aug. 1836, n. 2743, ad III.

(19) Tit. II, cap. 3, n. 12.

ARTICULUS II.

De patrinis.

176. An et quaenam sit obligatio adhibendi patrinos in Baptismi collatione (1). — 1. Patrinus in Baptismo *sollemni* sub praecepto requiritur, non tamen absolute, sed « *quatenus fieri potest* » (can. 762, § 1), i. e. nisi iusta causa excuset.

Nonnulli, attentis verbis « *quantum fieri potest* » dubitant de gravitate praecepti; nec immerito.

2. In Baptismo quoque privato, aliter ac iure antiquo (2), datur hodie obligatio adhibendi patrinum, at non adeo stricta. Etenim can. 762, § 2 statuit: « Etiam in Baptismo privato patrinus, *si facile haberi queat*, adhibeatur ».

Quibus ex verbis duo colliguntur, scil. *a*) dari praeceptum et non, sicuti antea, mere consilium, quia vox *adhibeatur* hoc sensu profecto est intelligenda, iuxta notas regulas de legibus interpretandis; — *b*) quamlibet causam rationabilem, etsi levem, excusare, cum dicatur: « *si facile haberi queat* ».

Si in privato Baptismo non fuerit adhibitus patrinus, adhiberi debet in supplendis caeremoniis; quo tamen in casu nullam contrahit spiritualem cognationem (can. 762, § 2), nec profecto sub gravi requiritur.

3. Cum Baptismus iteratur (*sub conditione*), idem patrinus, quatenus fieri possit, adhibendus est, qui in priore Baptismo adfuit; quod si in priore Baptismo patrinus defuit, in Baptismo conditionato non est necessarius (can. 763, § 1); sed licite adhiberi potest.

4. Patrinus unus tantum, licet diversi sexus a baptizando, vel ad summum unus et una possunt adhiberi. Eiusmodi obligatio de pluribus patrinis non admittendis gravis dicitur a multis, quia finis praecepti ecclesiastici, i. e. ne multiplicentur cognationes, gravis est.

At merito ambigi potest de gravitate huiusmodi obligationis, iure Codicis perspecto, ex quo ambitus impedimenti cognationis spiritualis valde limitatus exsistit (cfr. n. **180**), ita ut multiplicatio cognationis neque ex natura rei neque ex vi legis gravis videatur.

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 67, a. 7 et 8; Suarez, *l. c.*, disp. 23, sect. 3; Schmalzgr., in lib. IV, tit. 11, *de cognat. spirit.*; Lacroix, *l. c.*, n. 356; Laymann. *l. c.*, cap. 9; S. Alph., *l. c.*, n. 146 ss.

(2) V. S. Alph., *l. c.*, n. 147; Marc, *l. c.*, n. 1483; Noldin, *l. c.*, n. 76.

Proinde *unus* sufficit patrinus, qui indiscriminatim vir aut mulier esse potest; solum in casu quo duo adhibeantur, necesse est ut vir et femina sint.

Controvertitur an sit peccatum mortale duos viros aut duas feminas admittere.

Plerique auctores cum *S. Alphonso* (3) affirmant peccatum esse mortale, si patrini sint diversi sexus a baptizando, peccatum esse veniale, si eiusdem sint sexus ac baptizandus, quia, aiunt, solum in priore, non item in posteriore casu multiplicantur cognationes contra mentem Ecclesiae. Haec opinio iure antiquo verior erat; iure novo, attenta restrictione inducta quoad impedimentum cognationis, putamus culpam levem esse.

Si plures patrini accedant a parentibus designati, Parochus potest permittere ut omnes tangant, modo externe designet *unum* et *unam*, quibus tantum tradat infantem, et illos solos adnotet ut patrinos, moneatque eos tantum esse veros patrinos (4). Ita passim AA., et recte.

177. Conditiones requisitae ut valide quis sit patrinus. — 1. Plures conditiones requiruntur ex praescripto can. 765, sedulo attendendae. Oportet patrinus:

1° sit baptizatus, rationis usum assecutus et intentionem habeat id munus gerendi;

2° ad nullam pertineat haereticam aut schismaticam sectam, nec sententia condemnatoria vel declaratoria sit excommunicatus aut infamis infamia iuris aut exclusus ab actibus legitimis, nec sit clericus depositus vel degradatus;

3° non sit pater vel mater vel coniux baptizandi; si pater vel mater extra casum necessitatis prolem baptizaret, non contraheret cognationem spiritualem, et ideo, aliter ac olim, non privaretur iure petendi debitum coniugale; at certe peccaret, seclusa bona fide;

4° ab ipso baptizando eiusve parentibus vel tutoribus aut, his deficientibus, a ministro sit designatus;

5° baptizandum in actu Baptismi per se vel per procuratorem physice teneat aut tangat vel statim levet seu suscipiat de sacro fonte aut de manibus baptizantis (can. 765).

Hae conditiones, uti patet, **copulative** requiruntur.

Filius potest esse patrinus patris vel matris; licet id minus expediat.

Si nullus patrinus sit designatus vel a parentibus vel a Parocho, nullus est patrinus, licet quis infantem tetigerit animo gerendi munus patrini.

(3) *Loc. cit.*, n. 155.

(4) S. Alph., *l. c.*, n. 154.

Si haereticus vel schismaticus designatus fuerit a parentibus, et nequeat repelli sine gravi incommodo, Parochus tolerare potest ut adsit qua testis, quin infantem tangat in actu ablutionis. Quodsi id vitare nequeat, ad maiora mala vitanda item tolerare valet, cum non agatur de re intrinsece mala. Nihilominus, patrinus non est, ut patet.

In Baptismo etiam sollemni pater vel mater, deficiente alia persona, ut accidere potest in locis missionum, valet physice tenere filium in actu Baptismi, quin inde munus patrini gerat et spiritualem cognationem contrahat.

2. *In dubio* utrum quis valide admitti possit, necne, ad munus patrini, Parochus, si tempus suppetat, consulat Ordinarium (can. 767).

Post factum, adhuc manente dubio, standum est pro libertate seu pro cognatione non contracta ideoque pro impedimenti matrimonialis non exsistentia.

3. Attento iure novo, sustineri amplius non potest veterum Doctorum sententia, affirmans omnes esse patrinos qui tangunt infantem, si nullus a parentibus vel a Parocho designatus est patrinus, vel si designatus infantem non tangit (5).

4. Si Parochus *iniuste* repellat patrinos a parentibus aliisve designatos, et ii nihilominus infantem teneant, sunt vere patrini. Si *iuste* repellat, ita distinguendum: si persona designata reiicitur ob defectum alicuius conditionis ad validitatem a iure requisitae, patrinus non fit; si, contra, repellitur ob carentiam conditionis solum ad liceitatem necessariae, munus patrini suscipit, uti manifestum est.

5. Munus patrini exerceri potest per *procuratorem*, quavis forma sive scripto sive oretenus, expresse aut implicite, designatum. Peculiares conditiones in eo non requiruntur; nec ipse contrahit cognationem, sed patrinus tantum.

6. An et quomodo *minister* Baptismi patrinus esse queat. Codex manifeste distinguit inter ministrum et patrinum (can. 765, 4° et 5°, 768). Quamvis minister semper contrahat cognationem spiritualem ex can. 768, tamen non prohibetur minister baptizans, v. g. sacerdos, simul ac baptizat, patrinum agere; sed tale munus exercere debet *per procuratorem*, qui nomine ipsius ministri agat. Ita ex resp. S. R. C. 14 iun. 1873 circa Episcopum confirmantem, qui patrinum agere cupiebat erga personam a se confirmatam (6).

Sed, posita intentione ceterisque conditionibus accedentibus, de rigore iuris non videtur requiri procurator specialis ad id designatus.

(5) S. Alph., *l. c.*, n. 154; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 98, III; Noldin, *l. c.*, n. 77, 3.
(6) Cfr. *Decreta auth.* n. 3305, ad 3. Id ipsum auctores passim applicant etiam Baptismo.

178. Conditiones requisitae ut quis licite sit patrinus. — 1. Ut quis licite patrinus admittatur, oportet:

1° decimum quartum aetatis annum attigerit, nisi aliud iusta de causa ministro videatur;

2° non sit propter notorium delictum excommunicatus vel exclusus ab actibus legitimis vel infamis infamia iuris, quin tamen sententia intercesserit, nec sit interdictus aut alias publice criminosus vel infamis infamia facti;

3° fidei rudimenta noverit;

4° in nulla religione sit novitius vel professus, nisi necessitas urgeat et expressa habeatur venia Superioris saltem localis;

5° in sacris ordinibus non sit constitutus, nisi accedat expressa Ordinarii proprii licentia (can. 766).

Religio quaelibet intelligitur, legitime approbata, de qua in can. 488, 1°. Eidem verius aequiparatur, ob analogiam, societas, cuius sodales in communi vivunt, de qua in can. 673. Sodalis quippe peculiarem obligationem suscipere nequit sine licentia sui Superioris. Postulantes non excluduntur.

Minister *baptizans* non excluditur, qui proinde, positis ponendis, valet per procuratorem munus patrini gerere, vel etiam sine illo, uti dictum est.

2. In dubio num quis licite admitti possit, necne, ad munus patrini, consulendus est Ordinarius (can. 767), ut supra diximus (n. **177**, 2).

3. Numquam licet catholico nec per se nec per alium munere patrini fungi in Baptismo, qui filio parentum haereticorum schismaticorum vel apostatarum a ministro *haeretico* vel *schismatico* aut *apostata* confertur (7).

4. Parochus in reiiciendo indigno a munere patrini quam maxime prudens et cautus sit, ne forte alios offendat aut sibi molestias procuret, seu ne mala *maiora* provocet. Lex ecclesiastica non obligat cum gravi incommodo, ideoque Parochus non tenetur repellere indignos, quos sine gravi damno nequit reiicere (8).

179. Obligationes patrinorum. — 1. Patrini ita nuncupantur quia sunt quasi *patres spirituales*, qui baptizatum de sacro fonte suscipiunt in suam curam. Itaque ipsorum est, ex suscepto munere, spiritualem filium perpetuo sibi commendatum habere, atque in iis quae ad christianae vitae institutionem spectant, curare diligenter ut ille talem in

(7) Cfr. S. C. S. Off., 10 mart. 1770.
(8) S. Poenit., 10 dec. 1860.

tota vita se praebeat, qualem futurum esse sollemni caeremonia spoponderunt (can. 769).

2. Haec obligatio curandi christianam pueri institutionem per se est quidem gravis, cum versetur circa rem gravem; at in praxi aut levis aut nulla est atque semper *conditionata*, quatenus solum in casu necessitatis urget, ut docent communiter theologi cum *S. Thoma* (9), seu quando constat filium spiritualem a parentibus aut ab iis qui loco parentum sunt non instrui.

180. Cognatio spiritualis. — 1. Ex Baptismo sive sollemni sive privato oritur *cognatio spiritualis*, quae impedimentum dirimens matrimonii constituit (can. 768, 1079).

Non pauci auctores confundunt cognationem spiritualem cum ipso impedimento matrimoniali, ita ut, secluso impedimento, putent deesse quoque cognationem spiritualem. Id falsum omnino est, ut luculenter patet ex can. 797.

2. Hanc spiritualem cognationem, secus ac iure tridentino (10), contrahunt tantum *cum baptizato*, eoque solum, *baptizans* et *patrinus* (can. 768).

Ut oriatur cognatio, oportet sacramentum valide fuerit collatum, et patrinus valide, quamvis illicite, eiusmodi munus susceperit. Qui munus patrini per procuratorem exercet, ipse, non procurator, cognationem contrahit (11). Ratio est evidens ex noto iuris principio.

3. Iterato Baptismo sub conditione, neque patrinus qui priori Baptismo adfuit, neque qui posteriori, cognationem spiritualem contrahit, nisi idem patrinus in utroque Baptismo adhibitus fuerit (can. 763, § 2). Ratio primi est, quia ex Baptismo conditionato, utpote dubio, non oritur cognatio; ratio secundi, quia prior vel posterior Baptismus certe est validus.

Patrinus, qui adhibitus fuerit in caeremoniis supplendis, nullam, ut iam supra adnotavimus, contrahit spiritualem cognationem.

4. Ex Baptismo collato *extra Ecclesiam catholicam* non oritur cognatio spiritualis, de qua in can. 768; dum oritur e Baptismo collato forte a ministro acatholico, sed *in Ecclesia catholica*.

An et quando Titius censendus sit baptizatus in Ecclesia catholica necne, vide *De Matrimonio*, n. 411.

(9) *Loc. cit.*, a. 8; Suarez, in 3 p., q. 67, a. 8, v. *Ultimum dub.*; Laymann, *l. c.*; S. Alph., *l. c.*, n. 147.
(10) Sess. XXIV, cap. 2, *de reform.*
(11) S. C. C., 11 iun. 1881.

ARTICULUS III.

De tempore et loco Baptismi conferendi.

181. Tempus. — Baptismus **privatus,** urgente necessitate, quovis tempore administrandus est (can. 771), sive mane sive sero sive noctu, servatis equidem debitis cautelis. Expedit ut Baptismus prolis illegitimae ministretur vel summo mane vel sero, qualibet pompa ac sollemnitate exclusa. Circumstantia temporis sub levi tantum urget, ita ut quaevis causa iusta excuset.

Etiam Baptismus **sollemnis** qualibet die administrari potest; decet tamen adultorum Baptismum, secundum antiquissimum Ecclesiae ritum, conferri, si commode fieri queat, in pervigilio Paschatis et Pentecostes, praesertim in ecclesiis metropolitanis aut cathedralibus (can. 772) - (1).

182. Locus. — 1. Baptismus **privatus,** urgente necessitate, potest et debet administrari quovis loco.

Proprius Baptismi *sollemni* administrandi locus est baptisterium in ecclesia vel oratorio publico (can. 773), i. e. fons baptismalis.

2. Quaelibet *paroecialis* ecclesia, revocato ac reprobato quovis contrario statuto vel privilegio vel consuetudine, baptismalem fontem habere debet, salvo legitimo iure cumulativo aliis ecclesiis iam quaesito (can. 774, § 1).

Iste canon ita intelligendus est, ut ecclesia quae ius fontis habet *cumulativum* cum aliis totius civitatis ecclesiis paroecialibus, illud obtineat etiam prae ecclesiis paroecialibus noviter in civitate erectis cum fonte baptismali. At ius fontis cumulativum in posterum obtineri nequit ex consuetudine, quae corruptela dicenda est. Ecclesia vero, quae ante Codicem habebat ius fontis *exclusivum* prae aliis ecclesiis paroecialibus, post Codicem, erecto in iisdem ecclesiis fonte ad praescriptum can. 774, § 1, nonnisi ius *cumulativum* habet, salvo praescripto can. 778 quoad Baptismi adnotationem (2).

Loci Ordinarius potest pro fidelium commoditate permittere vel iubere ut fons baptismalis ponatur etiam in alia ecclesia vel publico oratorio intra paroeciae fines (can. 774, § 2).

(1) Cfr. *Rituale Rom.*, tit. II, cap. 1, n. 27 ss.
(2) Pontif. Comm. Cod. 12 nov. 1922, n. IV; *A. A. S.*, XIV, p. 662.

3. Si baptizandus, propter locorum distantiam aliave adiuncta, sine gravi incommodo aut periculo, accedere aut transferri nequeat ad ecclesiam paroecialem aut ad aliam quae iure fontis gaudeat, Baptismus *sollemnis* a Parocho conferri potest et debet in proxima ecclesia aut oratorio publico intra paroeciae fines, licet haec baptismali fonte careat (can. 775).

Palam est, in casu adhibendum esse oleum catechumenorum, chrisma, aquam baptismalem etc., secus Baptismus *sollemnis* non foret.

Praedicta circumstantia quoad locum, iuxta plures, obligat sub gravi; iuxta alios, sub levi tantum. Horum sententia probabilior.

4. In domibus privatis Baptismus *sollemnis* administrari non debet, nisi hisce in adiunctis: 1° si baptizandi sint filii aut nepotes eorum qui supremum actu tenent populorum principatum vel ius habent succedendi in thronum; quoties isti id rite poposcerint; 2° si loci Ordinarius, pro suo prudenti arbitrio et conscientia, iusta ac rationabili de causa, in casu aliquo extraordinario id concedendum censuerit. In his casibus Baptismus conferendus est in sacello domus aut saltem in alio decenti loco, et adhiberi debet aqua fontis baptismalis (can. 776).

De nonnullis consuetudinibus circa hanc rem vide n. **171.**

5. Iuxta communiorem DD. sententiam, peccatum grave est, in domibus privatis seu extra baptisterium sollemniter baptizare sine debita licentia (3).

Hodie tamen, longe mitiore inducta disciplina, non constat peccatum esse lethale.

(3) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 142; Lacroix, *l. c.*, n. 334; Palaus, *Opus morale*, tract. 19, punct. 12, n. 16; Gobat, tract. 2, n. 491; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 94.

Articulus IV.

De collati Baptismi adnotatione, probatione, testimonio Baptismi, de taxa ac mutatione facienda in libro baptizatorum.

183. Adnotatio. — 1. Parochi debent nomina baptizatorum, mentione facta de ministro, parentibus ac patrinis, de loco ac die collati Baptismi, in baptismali libro sedulo et sine ulla mora referre (can. 777, § 1).

Eiusmodi adnotatio fieri debet secundum formulam quae habetur in *Rituali Rom.* (1) aut aliam quamcumque ab Ordinario loci rite approbatam; et quidem, nisi aliter iure particulari cautum sit, sive latina sive vernacula lingua.

2. Cum agatur de re gravi, obligatio adnotandi *gravis* per se est, et quidem personaliter incumbit Parocho, ita ut sine aliqua rationabili causa nequeat ipse, *saltem habitualiter*, adnotationem faciendam aliis praesertim laicis committere. Si alius adnotaverit, satis erit ut Parochus acta confirmet sua subsignatione.

Vicarius substitutus, item vicarius adiutor vel cooperator potest collatum Baptismum adnotare, nisi Parochus sibi id reservaverit.

3. Si Baptismus nec a proprio Parocho nec eo praesente administratus fuerit, minister, quicumque is sit, etiam laicus mas feminave, de ipso collato proprium ratione domicilii Parochum baptizati tenetur *quamprimum* certiorem facere (can. 778). Agitur de vera obligatione et quidem per se gravi, attento fine.

Si baptizatus careat domicilio, Parochus quasi-domicilii vel, si fuerit vagus, Parochus loci Baptismi certior faciendus est.

Si proles nascitur mortua, utrum inscribenda sit in libro paroeciali necne, ita distinguendum. Si baptizata fuit in utero matris, inscribenda est in libro baptizatorum et in libro defunctorum. Si non fuit baptizata, potest quidem in libro defunctorum adnotari; at stricta obligatio id faciendi non datur, cum ista proles deficiente Baptismo absolute vel conditionate recepto, nullatenus pertinet ad paroeciam.

4. Ubi de *illegitimis* filiis agatur, *matris nomen* est inscribendum in libro baptismali, si publice seu notorie eius maternitas constet, vel

(1) Tit. XII, cap. 2.

ipsa sponte sua scripto vel coram duobus testibus id petat; item *nomen patris*, dummodo ipse sponte sua a Parocho vel scripto vel coram duobus testibus id requirat, vel ex publico authentico documento (sive ecclesiasticae sive etiam civilis auctoritatis) sit notus; in ceteris casibus inscribi debet natus tamquam filius patris ignoti vel ignotorum parentum (can. 777, § 2).

Si ex adnotatione parentum filii illegitimi exoritura videatur infamia, adeunda est S. Congregatio Concilii, quae statuet quid faciendum erit (2).

Nota discrimen inter matrem et patrem: pro illa, praeter sponte factam petitionem, sufficit *publicitas* facti; pro isto, contra, ea satis non est, sed requiritur *notorietas* ex publico authentico documento orta, quippe quod publicam facit fidem ad normam can. 1816, v. g. ex iudiciali sententia.

5. Si vir aut mulier declaret se patrem vel matrem prolis illegitimae esse, idque in regesto paroeciali inscribendum postulet, Parochus autem *certo* cognoscat in foro externo illud esse falsum, renuere debet, cum nihil contra veritatem dici ac fieri queat.

Idem valet de prole per subsequens matrimonium legitimanda ex can. 1116, si nupturientes asserant, contra veritatem a Parocho probe cognitam, prolem a se genitam esse.

6. Parentes possunt *recognoscere* prolem illegitimam ut suam, etiam post menses et annos ab eius nativitate. De qua re adnotatio fieri debet in paroeciali libro. In praxi consultius erit rem ad Episcopum deferre.

Item si filii illegitimi, per subsequens parentum matrimonium legitimentur ad normam citati can. 1116 vel per rescriptum R. Pontificis, Parochus de hac re in regestis paroecialibus accuratam faciat mentionem.

184. Probatio. — Ad collatum Baptismum comprobandum, si nemini fiat praeiudicium, satis est unus testis omni exceptione maior, vel ipsius baptizati iusiurandum, si ipse in adulta aetate Baptismum receperit (can. 779).

Agitur quippe de facto iuridico, de cuius exsistentia et valore diiudicandum est sicut de quovis alio facto.

Dicitur *si nemini fiat praeiudicium;* nam, cum agitur de damno seu iure tertii, v. g. de valore matrimonii ob impedimentum disparitatis cultus, certum est unum testem, licet prudentem ac probum, non

(2) Pontif. Comm. Cod. 14 iul. 1922, ad VIII.

sufficere, nisi sit testis *qualificatus*, ex. gr. Parochus, qui deponat de rebus ex officio gestis (3).

Extra hanc hypothesim, requiritur plena probatio, quae obtinetur per documenta, per testes, etc.

185. Testimonium Baptismi. — 1. Fides, ut aiunt, seu testimonium collati Baptismi conficiendum est forma *authentica*, i. e. tum Parochi eiusve vices gerentis subscriptione signari, tum sigillo paroeciali muniri debet (cfr. can. 1813, § 1, 4°). Formula huius testimonii nota est et apud omnes Parochos prostat.

2. Oportetne huiusmodi fides ex paroeciali libro fiat cum formali transcriptione particulae *de verbo ad verbum*, sicuti iacet, ad hoc ut legitimam faciat probationem? Non desunt auctores qui affirment (4). At, ut indubitanter putamus, id non requiritur, sive testimonium adhibendum sit in iudicio sive a fortiori in ceteris negotiis, ex. gr. pro matrimonio ineundo, dummodo certo constet de eiusdem authenticitate.

3. Hoc testimonium, si mittendum sit ad aliam dioecesim, expedit ut recognoscatur a Curia episcopali loci Baptismatis.

Quidam DD. dicunt hanc recognitionem esse prorsus necessariam. At minus recte. Nam a iure communi recognitio nullatenus exigitur. Quare, nisi eam praescribat lex dioecesana aut episcopale decretum, necessaria stricto sensu non est. In pluribus dioecesibus exstat eiusmodi lex dioecesana aut episcopale decretum; immo alicubi *semper* praescribitur eiusmodi recognitio, etsi ad aliam dioecesim mitti non debeat.

4. Quaeri potest an recognitio Curiae episcopalis sit necessaria ad constituendam *authenticitatem* documenti. Negative respondemus; nam ex ipsa rei natura, cum peculiares ad id formalitates ius commune non praescribat, desumi debet authenticitas. Quocirca, si *certo* constet testimonium esse *verum* et *legitimum*, fidem facere palam est, licet forte eiusdem usus sit illicitus ob violatum dioecesanum statutum seu episcopale decretum, nisi causa iusta, ex. gr. urgens necessitas, excuset.

Neque Episcopus praescribere valet praefatam Curiae recognitionem *sub poena nullitatis* testimonii, quia id foret contra principia iuris communis.

5. Filii, *quibus deest documentum authenticum de recepto Baptismo*, sed cognoscuntur nati ex parentibus catholicis, praesumuntur bapti-

(3) Cfr. can. 1791, § 1; De Angelis, *Praelectiones iuris canonici*, lib. II, tit. XX, § II (edit. 1888).

(4) Cfr. Barbosa, *De off. et potest. par.* p. I, cap. 7, n. 21; Lucidi, *De visitatione SS. Liminum*, vol. I, n. 248.

zati (5); nec possunt rebaptizari, nisi positivum indicium adsit in contrarium, v. g. si constet parentes minus probos et honestos fuisse, indifferentes in officiis vitae christianae.

Ceterum defectui documenti authentici suppleri potest per attestationem parentum, patrini aliorumque testium. Quae testimonia sunt accurate colligenda et transmittenda ad Episcopum, ut eiusdem auctoritate pro authenticis habeantur ac inde fiat legitima adnotatio in baptizatorum libro.

Baptismi testimonium traditum a ministro sectae acatholicae nequit in foro *canonico* plenam fidem facere; ideoque *per se* non sufficit ad comprobandum factum collati Baptismi eiusque valorem. Quinam valor huiusmodi testimonio tribuendus sit, ex peculiaribus circumstantiis pendet. Episcopi erit, omnibus adiunctis accurate perpensis, iudicium ferre de vi atque efficacia probativa praefati testimonii.

Idem fere dicendum de orali attestatione ministri haeretici aut schismatici.

186. Num aliqua taxa percipi possit. — Potestne Parochus aliquid exigere pro testimonio Baptismi?

Ita distinguendum: vel *modica* aliqua taxa est recognita a *legitima* consuetudine aut *rite approbata* ad normam can. 1507 (cfr. n. **81**, 2), vel non. Si primum, petere atque exigere potest Parochus, attento praescripto can. 463; si alterum, non potest.

Expensae tamen *vivae*, quas vocant, v. g. pro litteris transmittendis ope publicorum tabellionum, *semper* peti et exigi possunt, nisi forte ratione paupertatis personae exquirentis caritas aliud suadeat.

187. Mutatio facienda in libro baptizatorum. — Nulla mutatio (correctio, substitutio, additio, suppressio) fieri potest in libris paroecialibus, i. e. baptizatorum, confirmatorum, matrimoniorum ac defunctorum (cfr. can. 470), nisi praevie recognita et approbata fuerit ab Episcopo. Proinde si aliqua mutatio seu correctio facienda sit, Parochus ne agat arbitrio suo, sed rem deferat ad Episcopum, ab eoque, omnibus fideliter expositis, licentiam exquirat; ac de ea obtenta fiat mentio in ipso libro paroeciali, ut constet eandem factam fuisse *legitime*, seu ex debita auctoritatis ecclesiasticae permissione.

Hoc praescriptum in praxi religiose servandum est, tum quia libri paroeciales sunt *publici*, tum quia plura incommoda secus eaque gravia oriri possent.

(5) S. C. de Prop. Fide, 30 sept. 1848.

LIBER III.

DE CONFIRMATIONE

CAPUT I.

DE NATURA CONFIRMATIONIS (1)

ARTICULUS I.

De notione et effectibus Confirmationis.

188. Notio. — Post Baptismum in ordine sacramentorum secundum locum tenet Confirmatio, veluti *perfectio* quaedam et *consummatio* Baptismi. Sane « perfectio, ait *Angelicus* (2), spiritualis roboris in hoc proprie consistit, quod homo fidem Christi confiteri audeat coram quibuscumque nec inde retrahatur propter confusionem aliquam vel terrorem; fortitudo enim inordinatum timorem repellit. Sacramentum igitur, quo spirituale robur regenerato confertur, eum quodammodo instituit pro fide Christi propugnatorem ».

(1) S. Bellarminus, *De sacramento Confirmationis*, cap. I ss.; Lépicier, *Tractatus de Baptismo et Confirmatione*, p. 324 ss.; De Smet, *Tractatus dogmatico-moralis de sacramentis in genere, de Baptismo et Confirmatione*, n. 359 ss.; D'Alès, *Baptême et Confirmation*, p. 139 ss.; Beyer, *Tractatus de sacramento Confirmationis*, Anversae 1658; Dallaens, *De duobus latinorum ex unctione sacramentis, Confirmatione et Extrema Unctione*, Genev. 1659; De Sainte-Beuve, *Tractatus de sacramento Confirmationis et Unctionis Extremae*, Parisiis 1686; Orsi, *Dissertatio historico-theologica de chrismate confirmatorio*, Mediolani 1733; Gerbert, *De eo quod est iuris divini et ecclesiastici in sacramentis, praesertim Confirmationis*, Romae 1786; Gau de Valon, *Manuum impositionis atque unctionis in Confirmationis sacramento dissertatio*, Coloniae 1832; Iansses, *La Confirmation*, Lille 1888; Patissier, *De la Confirmation et de l'âge auquel il convient d'y admettre*, Paris 1900; Weitz, *Das Sacrament der Firmung*, Breslau 1847; Nepefny, *Die Firmung*, Passau 1869; Hiembucher, *Die heilige Firmung*, Augsburg 1889; Sheepshanks, *Confirmation and unction of the sick*, London 1889; Blunt, *Confirmation, its hystory and meaning*, London 1889; *Diction. de théol. cath.*, v. Confirmation, col. 975 ss.; Lennerz, *De sacramento Confirmationis*, Romae 1945; Pistoni, *De confirmatione a ministro extraordinario conferenda*, Romae 1947; Zerba, *Commentarius in Decr. « Spiritus Sancti munera »*, Romae 1947.

(2) *S. contra Gentiles*, l. 4, c. 60.

Confirmatio definiri potest: *Sacramentum N. L. quo per unctionem chrismatis et manus impositionem sub certa verborum forma baptizatis confertur gratia Spiritus Sancti et robur ad firmiter credendum atque ad fidem strenue profitendam.*

Confirmationem esse verum et proprium sacramentum, de fide est, contra Lutherum, Calvinum et alios saeculi XVI haeresiarcas. Constat ex Conc. Trid. (3): « *Si quis dixerit Confirmationem baptizatorum otiosam caeremoniam esse, et non potius verum et proprium sacramentum: anathema sit* ».

Protestantes considerant Confirmationem tamquam meram caeremoniam, ad instar benedictionis aquae. Antiquitus, dicunt, nihil aliud erat quam catechesis et professio fidei ex parte illorum qui in infantia baptizati, cum adolevissent, coram Episcopo sollemnem fidei professionem emittebant, et publica precatio fiebat cum manus impositione ad obtinendam firmitatem in fide.

Contra hanc doctrinam directe et consulto latus est citatus canon Concilii Trid.

Loisy impudenter negat Confirmationem esse sacramentum, in usu fuisse tempore Apostolorum, docens: « Rien que le rite soit fort ancien, rien ne prouve qu'il ait été pratiqué par les apôstres. Il signifie l'onction de l'Esprit, qui est donné dans le Baptême. C'est évidemment l'Eglise qui a développé ainsi le rite baptismal, et la distinction formelle des deux sacrements n'appartient pas à l'histoire du christianisme primitif » (4).

189. Quandonam Christus Dominus hoc sacramentum instituerit, non constat.

Quidam censent fuisse institutum, cum Christus parvulis manus imponebat (5); at quamvis haec manuum impositio praefiguratio quaedam huius sacramenti recte videatur, hoc tamen facto non contineri institutionem sacramenti facile intelligitur.

Alii putant Confirmationem fuisse institutam, quando Christus, post resurrectionem, tradidit Apostolis plenitudinem potestatis episcopalis (6). Alii docent, sacramentum institutum esse in ultima coena (7).

Demum alii verius affirmant, institutionem huius sacramenti fuisse quidem inchoatam in ultima coena, cum Christus Spiritum Sanctum discipulis dandum promisit, at reapse completam esse, seu Confirmationem, qua sacramentum, proprie fuisse institutam a Christo post suam resurrectionem (8).

(3) Sess. VII, can. 1, *de Confirm.*
(4) *Autour d'un petit livre*, p. 234 s.
(5) Matth., XIX, 13.
(6) Ioann., XX, 21 s.
(7) Ioann., XIV, 16; XV, 26 s.
(8) Cfr. S. Thom., *S. theol.* III, q. 72, a. 1, ad 1; S. Bellarminus, *De sacramento Confirmationis*, cap. 2 ss.; Suarez, disp. 23, sect. 2, n. 4; Sasse, *op. cit.*, *de sacram. Confirm.*, cap. II, schol.; De Smet, *op. cit.*, n. 365; Lépicier, *op. cit.*, p. 324 ss.

190. Effectus. — Confirmationis effectus sunt:

1° *gratiae sanctificantis et donorum Spiritus Sancti augmentum;* cum enim sit sacramentum vivorum, gratiam primam supponit eamque consequenter adauget; at per accidens produci potest etiam gratia prima, ut supra indicavimus (n. **4**, V);

2° *gratia sacramentalis*, quae est gratia perficiens et corroborans baptizatum ad intrepidam fidei et vitae christianae professionem contra omnes fidei hostes et adversus mundi ac daemonis tentationes;

3° *impressio characteris*, quo baptizatus *militiae Christi* adscribitur (9).

Articulus II.

De materia et forma Confirmationis.

191. Materia remota (1). — 1. Materia Confirmationis *remota* est chrisma ex oleo olivarum ac balsamo confectum, et ab Episcopo benedictum.

Constat tum ex *Concilio Florentino* in decreto Eugenii IV, tum ex Ecclesiae perpetua traditione et usu. Cfr. can. 781, § 1.

2. Oleum est *de necessitate sacramenti*, et quidem *ex olivis* expressum, quia hoc est proprie oleum, per quod significatur gratia Spiritus Sancti, quae a Christo tamquam nostro Capite in nos effunditur.

3. Balsamum, quod bonum Christi odorem et immunitatem a vitiorum corruptela designat, est certe *de necessitate praecepti.*

Num sit etiam *de necessitate sacramenti*, controvertitur. Plures negant, tum quia ante saeculum VI non reperitur documentum, ex quo constet oleo Confirmationis balsamum admixtum fuisse, licet, ante hoc tempus, oleum balsamo non admixtum vocaretur chrisma; tum quia *Innocentius III*, ad quaestionem, num iterari debeat Confirmatio administrata oleo sine balsamo, respondit *nihil esse iterandum* (2). De Innocentii responsione vide quae scite tradit *Suarez* (3).

(9) De isto sacramento speciatim attendenda est Instructio S. C. de Sacramentis, 4 iun. 1934, sub titulo « *Instructio pro simplici sacerdote sacramentum Confirmationis ex Sedis Apostolicae delegatione administrante* ». *A. A. S.*, XXVII, p. 11 ss.

---

(1) S. Thom., *l. c.*, a. 2; Suarez, disp. 33, sect. 1 et 2; S. Bellarminus, *De Confirm.*, c. 8, prop. 2; Bonacina, *De Confirm.*, p. 3, n. 2; Laymann, *l. c.*, tract. 3, cap. 2; S. Alph., *l. c.*, n. 162; Sasse, *l. c.*, p. 270 ss.; Billot, *l. c.*, p. 274 ss.
(2) Cfr. c. 1, X, *De sacramentis non iterandis*, I, 16.
(3) *Loc. cit.*, sect. 1, n. 13.

Circa hanc aliasque quaestiones, notandum, *probabile* esse Christum D. instituisse Confirmationem cum determinatione signi *generica* tantum, relicta Ecclesiae potestate illud accuratius determinandi atque aliud elementum addendi etiam sub poena nullitatis. Unde ex documentis antiquis argumentum *decisivum* pro una vel altera sententia de elementis constitutivis huius sacramenti erui nequit. De hac quaestione vide supra n. **189** et quae fuse tradimus in opere *De sacra ordinatione*, n. 126 ss.

4. Communiter auctores docent Confirmationis sacramentum cum solo oleo, sine balsamo, collatum, dubium esse; et recte inferunt in articulo mortis sacramentum sub conditione conferri posse cum solo oleo, si nequeat haberi chrisma ex balsamo confectum (4).

Non requiritur determinata *qualitas* vel *quantitas* balsami; sufficit quodcumque balsamum cuiuslibet regionis seu speciei; item sufficit modica quantitas, dummodo tanta sit, ut reipsa balsamum sui odorem effundat, quamvis non misceatur cum singulis olei partibus.

5. Certum est apud omnes, *de necessitate praecepti* requiri chrisma *ab Episcopo benedictum*.

Utrum eiusmodi benedictio requiratur etiam *de necessitate sacramenti*, certo non constat. Communior sententia affirmat hodie requiri — quidquid olim fuerit — eaque saltem indirecte ac implicite, pluribus traditionis documentis videtur comprobari (5).

Disputant theologi, an simplex sacerdos delegari possit a Romano Pontifice ad chrisma conficiendum, sicuti delegatur ad Confirmationem ministrandam.

Communius negant DD.; verum sententia affirmans ut *vere probabilis*, speculative loquendo, habetur a *Suarez* (6), a *S. Alphonso* (7) et passim ab aliis theologis (8). Vix dubitari potest quin Eugenius IV, die 28 ian. 1444 vicario (provinciali) fratrum minorum bosnensi potestatem dederit conficiendi chrisma (9).

Ipse Benedictus XV die 21 mart. 1916, pro quibusdam regionibus, concessit Administratoribus Apostolicis, Vicariis Capitularibus, charactere episcopali destitutis, itemque Vicariis Generalibus, qui dioeceses regebant, a quibus Episcopi aberant, privilegium conficiendi *sacra olea* (i. e. chrisma, oleum infirmorum, oleum catechumenorum), perdurante bello, et per tres menses a pace inita, servatis de iure servandis.

Attenta ipsa natura rei, perspectis veteribus documentis et facultate

(4) Lacroix, *l. c.*, n. 376; S. Alph., *l. c.;* Gobat, *Exp. theol.*, tract. 2, n. 744.
(5) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 2; Sasse, *l. c.*, p. 276.
(6) *Loc. cit.*, n. 15.
(7) *Loc. cit.*, n. 263.
(8) Lacroix, *l. c.*, n. 238; Bonacina, *l. c.*, punct. 2; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 126; Cappello, *De visit. SS. Liminum*, vol. I, p. 240 s.
(9) Cfr. *Linz. Quartalschrift.* 1904, p. 805 ss.; Noldin, *l. c.*, III, n. 86, 2.

recentius concessa, sententia affirmativa nedum probabilis aut probabilior videtur, sed certa dicenda.

Tamen facultas, quam S. Sedes concedit simplici presbytero administrandi sacramentum Confirmationis, semper hac lege limitatur, ut chrisma ab Episcopo benedictum adhibeatur (10).

6. Praeterea necesse est, chrisma *speciali* benedictione, qua ut materia Confirmationis propria constituitur, sit benedictum.

Utrum haec *specialis benedictio* sit de essentia, necne, non satis constat. Verius negandum. Proinde in articulo mortis, deficiente chrismate, Confirmatio potest sub conditione administrari cum materia dubia, scil. cum oleo infirmorum vel catechumenorum (11).

7. Materia *licita* Confirmationis est chrisma *recens* seu *novum*. Quidam censent grave peccatum esse chrisma *vetus* adhibere, nisi urgeat necessitas confirmandi, et novum desit; tunc enim manifestum est licite uti posse chrismate anni praecedentis. Sed minime constat de gravitate peccati, praesertim si chrisma adeo vetus non sit.

192. Materia proxima (12). — 1. Materia *proxima* Confirmationis est **unctio chrismatis** in fronte per modum crucis immediate facta **per manus impositionem** (can. 780, 781, § 2).

2. *Unctio* necessaria videtur ad valorem sacramenti, ut communius docent auctores.

Certum est, *unctionem* tamquam *ritum Confirmationis* in usu fuisse ineunte saec. V et quidem ut necessario adhibendam. Id manifesto liquet ex rescripto *Innocentii I* ad Decentium (19 mart. 416), qui expresse distinguit duplicem unctionem, alteram baptismalem, alteram confirmatoriam. Accedunt plura alia documenta.

Quidam censent sufficere solam manus impositionem, attenta praxi Ecclesiae antiquissima. Huc spectant quae diximus superius (n. **191**, 3). At Sedis Apostolicae plura documenta, praesertim decretum pro Armeniis, expresse loquuntur de chrismatis *unctione* (13).

(10) Cfr. can. 781, § 1, et Append. prior. *Ritualis Rom.*, « *Instr. pro simplici sacerdote sacramentum Confirmationis ex Sedis Apostolicae delegatione administrante* », itemque *Instr. S. C. de Sacramentis*, 4 iun. 1934; Bened. XIV, *De Synodo dioec.*, l. 7, c. 8, n. 1 s.; Cappello, *l. c.*
(11) Cfr. Bened. XIV, *l. c.*
(12) S. Thom., *l. c.*, a. 2; S. Bellarminus, *l. c.;* Coninck, *l. c.*, q. 72, n. 50 ss.; Suarez, *l. c.*, sect. 3; Laymann, *l. c.*, c. 2, n. 4 s.; S. Alph., *l. c.*, n. 164.
(13) Cfr. Billot, *l. c.*, p. 275; Lahousse, *De Confirm.*, n. 5; Sasse, *l. c.*, p. 273.
Circa evolutionem ritus Confirmationis non una est Doctorum sententia.
Alii censent, primitus manuum impositioni, simul cum invocatione Spiritus Sancti, accessisse consignationem frontis, quae prius absque unctione, postea vero cum chrismate fieri consuevit. Consignatio et unctio Confirmationis semper fuit et mansit distincta ab unctione

Quae unctio facienda est non aliquo instrumento, sed ipsa ministri manu capiti confirmandi rite imposita (14); idque ad essentiam sacramenti, nam secus deesset vera propriaque manus impositio.

Quare Episcopus ita ungere debet frontem confirmandi, ut eodem tempore manum revera imponat, saltem aliqua ratione. Unde si Episcopus ungeret tantummodo frontem, v. g. pollice extenso, quin manum admoveret, et imponeret, collatio sacramenti esset aut invalida aut saltem dubia.

Hinc est, quod in *Appendice* editionis typicae *Pontificalis Romani* sub titulo « *Confirmatio uni tantum conferenda* », ritus collationis ita describitur: « Deinde, inquisito confirmandi nomine, et summitate pollicis dexterae manus chrismate intincta, Pontifex confirmat eum, dicens: *N. signo te signo Cru † cis.* Et dum hoc dicit, **imposita manu dextera super caput confirmandi,** producit pollice signum Crucis in fronte illius, deinde prosequitur: *Et confirmo te chrismate salutis: In nomine Pa † tris, et Fi † lii, et Spiritus † Sancti.* R. Amen ».

Item *Instructio S. C. de Sacramentis*, 4 iun. 1934, referens ritum servandum a simplici sacerdote sacramentum Confirmationis ministrante, fere iisdem verbis utitur: « N. signo te signo Cru † cis, quod dum dicit, *imposita manu dextera super caput confirmandi*, producit pollice signum crucis in fronte illius, deinde prosequitur: et confirmo te chrismate salutis. In nomine Pa † tris, et Fi † lii, et Spiritus † Sancti. Amen » (15).

Exinde patet in ipsa chrismatis unctione facta manu dextera in fronte, haberi manus impositionem; idcirco res optime componi possunt et diversae sententiae conciliari valent.

3. Probabiliter ad valorem sacramenti requiritur unctio *in fronte*, ita ut, si fiat in alia corporis parte ex. gr. in maxilla, in labiis etc., *certo* valida dici nequeat Confirmatio (16), ideoque sub conditione iteranda.

baptismali. Hinc progressu temporis seiuncta evasit administratio Baptismi a Confirmationis administratione.

Alii tenent unctionem baptismalem, usque ad tempora S. Sylvestri (314-355), in Ecclesia occidentali, pertinuisse ad signum sacramentale Confirmationis. S. Sylvester, aiunt, hanc mutationem introduxit, scil. quod illam unctionem transposuit post impositionem manuum, et illi novam unctionem substituit caeremonialem, ritui Baptismi adnexam.

De hac quaestione fuse atque erudite disserunt et consulendi sunt, diversa tamen opinantes, *Galtier* et *De Puniet*, quorum prior primae sententiae favet, alter secundae.

Galtier, apud *Recherches*, 1911, p. 350 ss.; et apud *Rev. d'Hist. eccl.*, 1912, p. 257 ss., 467 ss.; De Puniet, *La Liturgie baptismale* etc. apud *Rev. des quest. hist.*, 1902, p. 382 ss.; *Onction et Confirmation*, apud *Rev. d'Hist. eccl.*, 1912, p. 450 ss.; in *Diction. d'Archéologie et de Liturgie*, v. *Confirmation*, col. 2519 ss.

(14) Can. 781, § 2; S. C. S. O., 14 ian. 1885; S. C. de Prop. Fide, 5 iul. 1886; S. R. C. *Grossetana*, 7 maii 1853, ad 2, n. 3012.

(15) Cfr. *A. A. S.*, XXVII, p. 20.

(16) Can. 780; Decretum Eugenii IV pro Armeniis; S. Thom., *l. c.*, a. 9; Suarez, *l. c.*, sect. 1.

Fieri debet unctio *per modum crucis* secundum fere communem theologorum sententiam. Re quidem vera ipsa Confirmationis forma signum crucis postulat. *S. Augustinus* (17) hunc modum unctionis *ex divina institutione* repetere videtur.

Nonnulli dubitant aut negant unctionem *in fronte* et *in forma crucis* requiri ad valorem, attenta praesertim disciplina antiquissima. Haec opinio nullatenus improbanda videtur. Sed, ut iam animadversum fuit, ex disciplina antiquissima, etsi forte contraria, argumentum decisivum erui nequit.

4. Certe essentialis est **manus impositio,** quam Apostolos adhibuisse aperte testatur Scriptura (18).

Tempore apostolico ac deinceps per plura saecula, in Ecclesia praesertim occidentali, Confirmatio designari solebat *per manus impositionem*, et revera in ritus descriptione, tamquam principale elementum impositio manus eminebat.

Huc spectant: 1° Testimonia *Tertulliani* (19) et *S. Cypriani* (20).

2° Testimonia, pro saeculis subsequentibus, *S. Hilarii* (21), *S. Cyrilli Hierosolymitani* (22), *S. Ambrosii* (23), *S. Augustini* (24).

3° *Constitutiones Apostolorum* (25), *Canones Hippolyti* (26), *Testamentum D. N. I. C.* (27), *Sacramentarium Gelasianum* et *Sacramentarium Gregorianum* (28).

Duplex manus impositio fit in Confirmatione; *altera* praemittitur unctioni, et habetur cum Episcopus extendit manus super Confirmandos, invocando Spiritum Sanctum; *altera* non distinguitur ab actione manus Episcopi ungentis frontem, seu consistit in manus impositione, quae cum unctione chrismatis coniungitur. Reiecta sententia eorum, qui dicunt primam impositionem esse ad valorem sacramenti necessariam, et illorum pariter, qui utramque impositionem essentialiter requiri putant, tenendum omnino est, secundam manus impositionem eamque solam esse necessariam (29). Cfr. n. **193**.

(17) In Ps. 141, 4.
(18) *Act.* VIII, 5-25; XIX, 1-6.
(19) *De Baptismo*, c. 8; *De carnis resurrectione*, c. 8.
(20) *Epist.* 73ª, n. 9; *epist.* 74ª, n. 7.
(21) *Comment.* in S. Matth. XIX, 3.
(22) *Catech.* XIV, n. 25.
(23) *De mysteriis*, cap. 7, n. 42.
(24) *Serm.* 266, n. 6; *De Bapt. contra Donat.*, lib. III, cap. 16, n. 21, et lib. V, cap. 20, n. 28.
(25) Lib. II, cap. 32, n. 3.
(26) Cfr. Achelis H., *Die Canones Hippolyti*, VI, 4.
(27) Lib. II, 99.
(28) *P. L.* 78, col. 90 etc.
(29) Cfr. S. Thom., *l. c.*, a. 2; Suarez, *l. c.*, sect. 4; Lacroix, *l. c.*, n. 380; S. Alph., *l. c.*; Lépicier, *op. cit.*, p. 327.

S. Officium (17 april. 1872, 22 mart. 1892) expresse declaravit, *ad valorem sacramenti* non requiri ut omnes confirmandi adsint *primae manuum impositioni*, nec in fine, dum Episcopus dat ultimam benedictionem: quia *hae merae caeremoniae sunt.*

5. Ad liceitatem quod spectat, unctio fieri debet *pollice dextro*, ut praescribit *Pontificale Rom.* De validitate unctionis factae alio digito, etiam manus sinistrae, dubitari nequit.

Num eiusdem inversio sit grave an leve peccatum, non convenit inter theologos. Probabilior videtur sententia quae censet culpam esse venialem tantum, si inversio fiat causa iusta et rationabili.

6. Ea requiritur et sufficit quantitas chrismatis, quae satis est ad ungendam frontem in forma crucis; quocirca Episcopus attente advertere debet, ne chrisma in pollice deficiat.

193. Explicatio canonico-theologica. — In elementis constitutivis signi sacramentalis Confirmationis profecto adest differentia inter primaevam Ecclesiae disciplinam et eam quae deinceps viguit atque hodie quoque viget. Quare evolutio quaedam necessario admittenda videtur. Quomodo id explicatur?

Nonnulli recurrunt ad doctrinam de sacramentorum institutione (cfr. n. **192**), asserentes Christum D. instituisse sacramentum Confirmationis cum *generica* tantum signi determinatione, quatenus determinaverit elementa signi confirmatorii tantum sub forma *generali*, quod exsisteret signum aptum ad significandam gratiam roborativam. Consequenter Apostoli potuerunt eligere tamquam signum idoneum manuum impositionem cum oratione invocatoria Spiritus Sancti. Deinde Ecclesia potuit unctionem cum formula propria addere, vel hoc elementum substituere manuum impositioni, quatenus in utroque elemento seorsim sumpto reperitur aptitudo ad proprium effectum Confirmationis significandum.

Ita, aiunt, optime explicatur quomodo impositio manuum primitus totum signum sacramentale constituerit; quomodo postea accesserit aliud quoque elementum, nempe unctio chrismatis; quomodo ista unctio evaserit tamquam elementum praecipuum, et forte unicum, manente manus impositione in ipsa unctione, quin revera ad materiam sacramenti pertineat.

Alii tenent Christum D. instituisse hoc sacramentum cum determinatione *specifica* quidem, sed *mutabili*, quatenus Ipse constituit manuum impositionem ut elementum essentiale Confirmationis, at simul concessit Apostolis et Ecclesiae facultatem addendi aliud elementum,

pariter essentiale. Ecclesia vero, dicunt, vi huiusmodi potestatis divinitus acceptae statuit requiri ad valorem sacramenti, praeter manus impositionem quae in ipsa unctione exigitur, etiam chrismatis unctionem.

Demum *quidam* praescindunt penitus ab antiquissimis monumentis, atque contendunt Christum D. constituisse utrumque ut elementum essentiale, scil. et manus impositionem et unctionem chrismatis.

Haec opinio minus probabilis est. Aliae sunt vere probabiles. Secunda probabilior.

194. Forma. — 1. Forma sacramenti Confirmationis apud Latinos consistit in his verbis, quae unctionem comitantur, nempe: *Signo te signo crucis et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.*

Constat ex *Catechismo Romano* (30), ex Decreto *Eugenii IV* pro Armeniis aliisque ecclesiasticis documentis.

In hac forma, ut *Angelicus* scite animadvertit (31), omnia adaequate explicantur, quae in Confirmationis sacramento continentur, scil. *signum militiae Christi*, cui adscribitur confirmatus, per illa verba: *signo te signo crucis; effectus* sacramenti, i. e. robur spirituale, per verba: *confirmo te chrismate salutis; causa* gratiae, nempe SS. Trinitas per verba: *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* (32).

Apud Graecos forma his verbis exprimitur: *signaculum doni Spiritus Sancti;* subintelligitur, iuxta indolem graeci idiomatis, *datur* vel simile quid. De valore huius formae dubitari nequit, cum Sedes Apostolica validam eam declaraverit (33).

2. Ad formam latinam quod spectat, controversia est, num omnia verba sint essentialia.

Plures (34) censent utrumque verbum, *signo* et *confirmo*, esse de essentia formae. Quidam putant sufficere verba: *signo te* vel *confirmo te in nomine Patris* etc.; item alii tenent, SS. Trinitatis invocationem ad valorem sacramenti non requiri (35). Alii contendunt huiusmodi invocationem esse omnino essentialem (36).

(30) *De Confirm.*, n. 11 s.
(31) *S. theol.* III, q. 72, a. 4.
(32) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 5; S. Alph., *l. c.*, n. 168; Sasse, *l. c.*, p. 278; Billot, *l. c.*, p. 274 ss.; De Augustinis, *l. c.*, p. 427 ss.
(33) V. Epist. Encycl. Bened. XIV « *Ex quo primum* », 1 mart. 1756.
(34) Suarez, *l. c.*, n. 5; Bonaventura, *l. c.*, quaest. 1; Scotus, *l. c.*, quaest. unic.; Paludanus, *l. c.*, quaest. 1, n. 24; Soto, art. 4; S. Alph., *l. c.*, n. 168. Ita sentire videtur ipse S. Thomas (*l. c.*).
(35) D'Annibale, *l. c.*, III, n. 141; Génicot, *l. c.*, n. 161; Noldin, *l. c.*, n. 88.
(36) Suarez, *l. c.*, n. 6; Salmant., tract. 3, c. 2, n. 33 ss.; S. Alph., *l. c.*

Theoretice ad solvendam quaestionem haec videtur via maxime idonea, ut forma latina hodierna conferatur cum forma olim in Ecclesia latina adhibita, utraque autem compararetur cum forma graeca, quae certe est valida. Etenim cum sacramentorum formae ab ipso Christo determinatae sint, omne discrimen inter formas utriusque Ecclesiae accidentale existimandum est, eaque sola, quae sunt communia, formam essentialem constituunt. Ita plures.

Secunda sententia probabilior videtur. Egregie animadvertit *S. Bellarminus:* « Apud antiquiores auctores non habetur haec omnia verba, et hoc ordine; tamen habetur idem sensus, et hoc sufficit. Nam vis formae sacramentalis posita est in sensu, non in sono, aut numero litterarum » (37).

In forma graeca desunt verba: *in nomine Patris* etc.; unde invocatio divinarum Personarum non videtur ad substantiam formae necessaria. Ne quis dicat, hanc invocationem contineri, secundum ritum graecum, in oratione, quae ipsam unctionem praecedit. Nam haec oratio, qua sacerdos SS. Trinitatem per modum doxologiae invocans adstantes hortatur, ut a Deo effectum Confirmationis et sumptionis Eucharistiae implorent, non est eiusmodi, ut pars sacramenti putari possit.

Item in forma graeca desunt verba « *signo crucis* » et « *chrismate salutis* »; unde ad formae essentiam neque haec pertinere videntur.

3. Id mere theoretice dictum volumus; practice, ob sententiarum discrepantiam, valor sacramenti tutus et plane certus non erit, nisi omnia verba formae latinae accurate proferantur.

(37) *De sacramento Confirmationis*, cap. 10. Cfr. etiam S. Thom., III, q. 72, a. 4.

CAPUT II.

DE MINISTRO ET SUBIECTO CONFIRMATIONIS

ARTICULUS I.

De ministro Confirmationis.

195. Minister ordinarius. — 1. Ordinarius Confirmationis minister est **solus Episcopus** (can. 782, § 1).

Est de fide, ex Concilio Trid. (1): « *Si quis dixerit sanctae Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem: anathema sit* » (2).

2. Episcopus dicitur minister **ordinarius** Confirmationis, non quia ex ordinaria potestate hoc sacramentum *licite* conferre possit, sed quatenus vi sui ordinis et muneris sine speciali commissione R. Pontificis illud *valide* semper ministrare potest.

3. In sua dioecesi Episcopus etiam extraneis legitime ministrat Confirmationem, nisi obstet expressa proprii eorum Ordinarii prohibitio (can. 783, § 1).

In aliena dioecesi indiget licentia Ordinarii loci saltem rationabiliter praesumpta, nisi agatur de propriis subditis quibus Confirmationem conferat privatim ac sine baculo et mitra (can. 788, § 2).

Secluso contemptu vel scandalo, aut nullum aut lege tantum peccatum committeret Episcopus, qui in sua dioecesi Confirmationem extraneis ministraret contra eorundem proprii Ordinarii prohibitionem; item, si in dioecesi aliena extraneos confirmaret, non obstante vetito Ordinarii loci, aut sollemniter, i. e. usu pontificalium servato, suis subditis sacramentum conferret. Licentia Ordinarii facile praesumi potest.

(1) Sess. VII, *de Confirm.*, can. 3.
(2) Cfr. etiam Sess. XXIII, cap. 4 et can. 7; Concil. Florent. decr. pro Armeniis; art. 28 in Wicleffi a Martino V damn.; profess. fidei Waldensibus praescript.; S. Thom., *l. c.*, a. 11; in IV, D. 7, q. 3, a. 1, q. 2; D. 25, q. 1, a. 1; Suarez, *l. c.*, disp. 36; Bonacina, *l. c.*, p. 2, n. 3 ss.; Laymann, *l. c.*, c. 6, n. 1; S. Alph., *l. c.*, n. 170; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 132 ss.

196. Minister extraordinarius. — 1. Minister Confirmationis extraordinarius est presbyter, cui vel *iure communi* vel *peculiari Sedis Apostolicae indulto* ea facultas concessa sit (can. 782, § 2).

Hac facultate *ipso iure* gaudent: *a*) S. R. E. Cardinales (can. 239, § 1, n. 23); — *b*) Abbas vel Praelatus *nullius;* — *c*) Vicarius et Praefectus Apostolicus. Isti tamen (nempe Abbas et Praelatus *nullius*, item Vicarius et Praefectus Apostolicus) ea *valide* uti nequeunt, nisi intra fines sui territorii et durante munere tantum (can. 782, § 3).

2. Presbyteri orientales, exceptis *Italo-Graecis* et *Maronitis*, ex antiquissima consuetudine, statim post collatum Baptismum, pueros sacro chrismate inungunt; quae consuetudo, saltem implicite, confirmata fuit a Patribus Concilii Florentini (3).

Num presbyteri orientales schismatici eadem potestate gaudeant, controvertitur. Probabilissime negandum.

3. Doctrina catholica haec est: ex speciali Romani Pontificis facultate *simplex sacerdos* licite et valide sacramentum Confirmationis administrare potest.

Olim equidem gravis controversia fuit hac de re.

Quidam DD., pauci equidem et minoris auctoritatis, ex. gr. *Hugo*, *Victorinus*, *Hadrianus*, *Estius* et alii (4) negabant.

Plerique, ex. gr. *Suarez*, *S. Bellarminus*, *Sotus*, *Gregorius de Valentia*, *Lacroix*, *Lugo*, *Tournely*, *Berti* aliique, doctrinam *Angelici* (5) secuti, rectissime affirmabant (6).

Post dispensationem seu facultatem a Sede Apostolica multoties et quidem hodie ipso *iure communi* concessam, nemini citra scelus dubitare liceret de validitate sacramenti Confirmationis a presbytero ex R. Pontificis commissione collati.

S. Alphonsus (*l. c.*) haec habet: « Dubium autem fit: *an ex concessione Pontificis possit simplex sacerdos confirmare, tamquam minister extraordinarius?* Negant *Viva* et *Salmant.* cum communi, ut asserunt. Sed vera sententia affirmat... ».

Porro *Viva* et *Salmanticenses* prorsus immerito allegantur a S. Doctore tamquam patroni sententiae negantis, quippe qui, contra eandem doctrinam, quam tenet Ligorius, profitentur.

P. Gaudé C. SS. R. in notis ad *Theol. Mor. S. Alph.*, ad n. 170, nota *a*), iure animadvertit: « Viva, *de Confirm.*, *q.* 3, *art.* 2, *n.* 1; Salmant., *tr.* 3, *cap.* 4, *n.* 7, eandem sententiam de hoc tenent ac *S. Alphonsus*. Quod vero negant *Salmant.*, *l. c.*, *n.* 18, cum communi, et *Viva*, *l. c.*, est: Papam alicui non sacerdoti (aut episcopum simplici sacerdoti) confirmandi facultatem concedere posse ».

(3) Cfr. *Collect. Harduini*, t. 9, col. 430, 641.
(4) Cappello, *De visitatione*, I, p. 238.
(5) In IV, D. 7, q. 3; *S. theol.*, *l. c.*, a. 11, ad 1.
(6) Cappello, *l. c.*

197. Quomodo concipienda sit potestas conferendi sacramentum Confirmationis per sacerdotem ex facultate concessa a R. Pontifice. — 1. Status quaestionis est iste: *sacerdos* qui administrat Confirmationem, *qua minister extraordinarius*, id facit ex potestate ordinis, an iurisdictionis, an utriusque?

2. Sex sunt sententiae. *Prima* tenet sacerdotem id valide agere ex sola potestate ordinis presbyteralis, ita ut facultas concessa a R. Pontifice nihil revera tribuat sacerdoti.

Secunda sententia dicit sacerdotem *vi ordinationis presbyteralis* recipere potestatem, quae se extendit quoque ad sacramentum Confirmationis *valide* conferendum, sed *hodie ex voluntate Ecclesiae*, aliter ac prioribus saeculis, eam *valide* exercere non posse; quia Ecclesia, utens facultate sibi concessa a Christo D. restringendi exercitium potestatis presbyteralis, etiam sub poena nullitatis, statuit ad *validam* Confirmationis administrationem requiri, in simplici presbytero, peculiarem facultatem seu delegationem R. Pontificis.

Tertia sententia affirmat sacerdotem ex indulto apostolico recipere peculiarem *potestatem ordinis* seu augmentum quoddam potestatis presbyteralis, atque inde constitui ministrum extraordinarium Confirmationis.

Quarta sententia censet R. Pontificem tribuere peculiarem *potestatem iurisdictionis*, quae una simul cum potestate ordinis presbyteralis sacerdotem simplicem idoneum facit ad sacramentum Confirmationis valide conferendum, ut habetur, ob analogiam, in Confessione et in Matrimonio.

Quinta sententia asserit sacerdotem vi ordinationis presbyteralis recipere potestatem absolutam, perfectam et independentem quoad sacramentum Baptismi et Eucharistiae, quoad sacramentum Confirmationis, contra, recipere potestatem tantum *inchoatam*, *imperfectam*, *conditionatam* et *dependentem* a voluntate R. Pontificis.

Idcirco necesse est ut *perfecta* et *absoluta* fiat ex concessione Superioris seu Papae; qua facta concessione, sacerdos ex ipsa sua potestate presbyterali confirmat (7).

« Le ministre délégué confirme en vertu du pouvoir reçu dans son ordination, mais surélevé par délégation et adapté à une œuvre qui normalement le dépasse » (8).

Sexta affirmat sacerdotem *vi ordinationis presbyteralis* accipere potestatem ministrandi Confirmationem; sed istam potestatem esse

(7) S. Bellarminus, *De sacramento Confirmationis*, cap. XII.
(8) D'Alès, *Baptême et Confirmation*, p. 162.

conditionatam ac *dependentem* a voluntate legitimi Superioris, licet in se perfectam. Sane, aiunt patroni, si sacerdos vi ordinationis est minister Baptismi etiam sollemnis, cur non erit quoque minister Confirmationis, quae est *perfectio* et *consummatio* ipius *Baptismi?* Praeterea si presbyter recipit potestatem remittendi peccata et conficiendi Corpus et Sanguinem D. N. I. C., cur dicendum erit vi ordinationis potestatem confirmandi ipsum non accipere, quae potestas minoris profecto est momenti?

3. *Prima* sententia erronea est eaque saltem implicite proscripta reperitur in epistola Pii X «*Ex quo*», 26 dec. 1910 (9).

Secunda sententia, attenta doctrina de Ecclesiae potestate circa sacramenta, quam plures tradunt DD., probabilitate non caret.

Tertia, quatenus asserit conferri sacerdoti *peculiarem potestatem ordinis* directe et immediate a R. Pontifice vi delegationis seu concessionis, admitti nequit, cum revera potestas ordinis *iuris divini* nonnisi per sacram ordinationem conferatur. Potestas autem ordinis iuris ecclesiastici, si de ea forte patroni praefatae sententiae loquerentur, necessario reducenda esset ad potestatem iurisdictionis.

Quarta opinio, quatenus distinguitur a quinta et a sexta item admitti nequit; nec adducta profecto urgeri potest, cum res sint prorsus diversae.

Quinta sententia vere probabilis est.

Ad rem *S. Bellarminus:* «Sed instant quidam catholicorum: Confirmare aut convenit Episcopo ratione ordinis, aut ratione iurisdictionis. Si ratione ordinis, nullo modo potest id concedi iis, qui non habent eum ordinem, ut patet in similibus; nec enim potest ulla dispensatione fieri, ut diaconus consecret Eucharistiam. Si ratione iurisdictionis, ergo posset Episcopus non consecratus confirmare; quia habet ipse ordinem presbyteralem et iurisdictionem episcopalem».

«*Respondeo:* Confirmare esse actum ordinis, et eum ordinem esse etiam in presbytero, saltem inchoatum et imperfectum. Observandum est enim characterem episcopalem, sive sit alius a presbyterali, sive idem extensior, et maior, esse potestatem absolutam et perfectam et independentem conferendi sacramentum Confirmationis et Ordinis, et ideo non solum posse Episcopum sine alia dispensatione confirmare et ordinare, sed etiam non posse impediri ab ulla superiori potestate, quin revera sacramenta ista conferat, si velit, licet peccet, si id faciat, prohibente Summo Pontifice: *characterem autem presbyteralem* esse quidem potestatem absolutam, perfectam et independentem quoad sacramenta Baptismi et Eucharistiae; *esse autem potestatem inchoatam, imperfectam et dependentem a voluntate Superioris, quoad sacramentum Confirmationis*. Quocirca nisi perficiatur per dispositionem Superioris ea potestas,

(9) *Acta Apost. Sedis*, III, 119.

presbyter confirmando nihil ageret; at si *perficiatur, iam ex ipso suo charactere confirmabit*» (10).

Sexta sententia, quae parum convenit et partim discrepat a secunda et quinta, probabilior dicenda est, omnibus mature perpensis, quia res apte componit atque devitat difficultates quae habentur contra secundam sententiam ex antiquis documentis desumptas, itemque contra quintam, cum vix concipiatur potestas mere inchoata et incompleta (11).

4. Quaeri potest, utrum agatur de proprie dicta *delegatione* ex parte R. Pontificis, an de concessione specialis facultatis vel de peculiari commissione generatim sumpta. Fatendum agi potius de verbis, quam de re. Attamen accuratius loquendo, videtur potius *peculiaris facultas* nuncupanda quam *delegatio*, *quamvis* necessario ad potestatem iurisdictionis specialiter delegatae seu commissae reducenda sit.

198. Num Episcopi, seclusa Ecclesiae prohibitione, possint presbyteris facultatem confirmandi tribuere. — Quidam auctores, ex. gr. *Card. Pallavicinus*, *Christianus Lupus*, *Thomassinus*, affirmant; alii negant (12).

Quamvis Confirmatio sit actus ordinis episcopalis, cuius firmitas et validitas a Romani Pontificis nutu minime pendet, tamen facultas simplici sacerdoti concessa sacramentum hoc conferendi, refertur ad potestatem iurisdictionis, ut communiter docent auctores (13) et supra animadversum fuit (n. **197**, 3).

Qua facta animadversione, nil prohibet quominus affirmetur saeculis elapsis (14) Episcopos potuisse tribuere presbyteris, saltem ex tacita R. Pontificis licentia, facultatem Confirmationis sacramentum ministrandi. Quod viguisse dici potest, usque dum de facto *tacita* saltem iurisdictio habita sit, seu usque dum RR. Pontifices sibimet exclusive reservarunt praedictam facultatem in ordine ad sacramentum Confirmationis, et ideo lege canonica positive cautum fuit ne Episcopi in posterum eam sacerdotibus tribuerent.

Itaque, nostra sententia, Episcopi, praecisione facta a lege canonica vetante, i. e. accedente licentia saltem tacita R. Pontificis, valide

(10) Cfr. S. Thom., in IV, D. 7, q. 3, art. 1, quaestiunc. 3, sol. 3; Lépicier, *op. cit.*, p. 106 ss.; D'Alès, *op. cit.*, p. 162.
(11) *De sacramento Confirmationis*, cap. XII.
(12) Cfr. Cappello, *De visitatione*, I, p. 241 s.
(13) Bened. XIV, *De Synodo dioec.*, l. VII, cap. 8, n. 7; Cappello, *l. c.*, p. 244; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 133.
(14) Concil. Tolet. I, an. 400, can. 20; Concil. Arausican., an. 441, can. 1; Concil. Epaunen., an. 517, can. 17; cfr. Bened. XIV, *l. c.*, n. 1; Cappello, *l. c.*, p. 241 ss.

possent presbyteris concedere facultatem sacramentum Confirmationis ministrandi, ut a veteribus monumentis constat olim delegasse (15).

199. Presbyter latinus vel orientalis qua minister extraordinarius Confirmationis. — 1. Presbyter ritus latini cui, vi indulti, facultas competat confirmandi, sacramentum *valide* confert **solis fidelibus sui ritus,** nisi in indulto aliud expresse cautum fuerit (can. 782, § 4).

Attendenda vox *indultum;* proinde aliter dicendum, si agitur de facultate *ex iure communi.* Cfr. Decretum S. C. pro Ecclesia Orientali diei 1 maii 1948, de quo infra.

2. Licet presbytero, si apostolico *locali* (secus, uti patet, si *personali*) privilegio sit munitus, in designato sibi territorio confirmare etiam extraneos, nisi id ipsorum Ordinarii expresse prohibuerint (can. 784). Quae prohibitio *liceitatem,* non autem validitatem collationis, respicit.

Nefas est presbyteris ritus orientalis, qui facultate vel privilegio gaudent Confirmationem una cum Baptismo infantibus sui ritus conferendi, eandem ministrare infantibus latini ritus (can. 782, § 5).

S. Congregatio S. Officii in Instructione an. 1782 (sine die et mense) ad Episcopum Scepusiensem data, ita rescripsit: « Egregie actum est quod parochis ruthenis omnino prohibueris ne, si quandoque contingat latinorum infantes ab ipsis baptizari, sacramentum quoque Confirmationis more graecorum post Baptismum administrent » (16).

S. Congreg. de Prop. Fide interrogata « se i sacerdoti orientali autorizzati ad amministrare il Battesimo ai bambini di rito latino, possano contemporaneamente amministrare loro anche la Cresima », die 5 iulii 1886, ad 1, respondendum censuit: « Negative, et ad mentem. Mens est quod *cum saepe et gravissime id a S. Sede vetitum sit,* moneantur Episcopi orientales ut et ipsi sacerdotes suos ab huiusmodi administratione *omnino prohibita* deterreant » (17).

Vetitum urget sub gravi. Confirmatio in praefato casu collata contra legem ecclesiasticam, estne *illicita* tantum, an etiam *invalida?* Attentis responsis a S. Sede datis, res est dubia. Nobis, omnibus mature perpensis, *valida* videtur ex principio generali, quod eatenus invaliditas admittenda foret, quatenus de ea constaret vel ex ipsa rei natura vel ex Sedis Apostolicae praescripto. Porro ex neutro capite illud constat. Ergo.

Sequens dubium propositum fuit: « Qualora un sacerdote orientale abbia amministrato ad un bambino latino Battesimo e Cresima contemporaneamente, deve la Cresima reiterarsi *absolute* o *conditionate* o non reiterarsi? ». *S. Con-*

(15) Cfr. Cappello, *l. c.*
(16) *Collect. S. C. de Prop. Fide,* I, n. 552.
(17) *Collect. S. C. de Prop. Fide,* II, n. 1660.

greg. de Prop. Fide, 5 iul. 1886, ad 2, rescripsit: « Detur decretum Supremae Inquisitionis diei 14 ianuarii 1855 ». Quod ita se habet: « Non expedire ut confirmati de quibus in casu, iterum ab Episcopo inungantur, nisi ad tonsuram et ordines promovendi sint, vel ipsi aut eorum parentes id petant... quibus in casibus Confirmationis sacramentum *secreto* conferatur et *sub conditione* » (18).

Praeterea interrogata S. Congreg. de Prop. Fide: « Ove si dubiti del fatto, se cioè un bambino latino battezzato da un sacerdote orientale, sia stato dal medesimo anche cresimato, deve starsi alla presunzione affermativa, o si deve reiterare la Cresima sotto condizione? »: die 5 iul. 1886, ad 3, rescripsit: « Recurratur in casibus particularibus, expositis omnibus ad rem facientibus » (19).

Codex nullam de hac re mutationem induxit, ideoque omnem vim adhuc retinent praedictae praescriptiones.

200. Obligatio ministrandi Confirmationem. — 1. Episcopus obligatione tenetur sacramentum Confirmationis *subditis* (non ideo per se *extraneis*) *rite* et *rationabiliter petentibus* conferendi, praesertim tempore visitationis dioecesis (can. 785, § 1). Cui obligationi plene satisfit, si commoda praebeatur opportunitas subditis accipiendi sacramentum Confirmationis.

Episcopus legitima causa, v. g. infirmitate aut senio, impeditus, debet, *quoad fieri possit,* saltem intra quodlibet quinquennium providere ut suis subditis hoc sacramentum administretur (can. 785, § 3).

Eadem obligatio incumbit etiam Ordinario, v. g. Vicario Capitulari aut Administratori Apostolico, qui facultate confirmandi caret.

2. Agitur, uti patet, de vera ac propria obligatione.

Quocirca opinio quorundam auctorum, qui, ex. gr. *Bouix* (20), iure antiquo affirmabant Episcopum ne sub levi quidem teneri Confirmationem suis subditis administrare, reiicienda prorsus est.

Censemus, iuxta praescriptum citati can. 785, graviter peccare *per se* Episcopum, qui per longum tempus, i. e. per integrum *quinquennium,* negligat omnino, nulla causa excusante, administrationem huius sacramenti, non vero, ut olim plures putabant theologi (21), « qui per 8, vel 10 annos differret circumire saltem per loca praecipua ».

Episcopus (aliusve indulto apostolico donatus) tenetur *sub levi* confirmare *rationabiliter petentes,* si *commode* valeat et ad aliud proximum tempus Confirmationem differre non possit.

3. Plures docent Episcopum non teneri obligatione ministrandi

(18) *Collect.,* II, nn. 1630, 1660.
(19) *Collect.,* II, n. 1660.
(20) *De Episcopo,* vol. II, p. 213, quaest. VI.
(21) Lacroix, *l. c.,* n. 388; S. Alph., *l. c.,* n. 175; Bouix, *l. c.,* quaest. V; Lehmkuhl, *l. c.,* n. 137.

confirmationem moribundis petentibus quia, dicunt, « si id cui faciat, alteri neget, ratio scandali erit; si vero omnibus satisfacere velit, grave onus ipsi imponetur » (22).

Haec doctrina non est admittenda, ita generaliter expressa. Attendenda sunt peculiaria adiuncta atque opportunae distinctiones faciendae. Si Episcopus *commode* valeat, v. g. si moribundus, qui petit Confirmationem, commoretur prope palatium episcopale, ita ut sine ulla difficultate possit sacramentum ministrari, quis dicet Episcopum ne sub levi quidem teneri illud conferre?

Controvertitur, utrum etiam peste aliove morbo contagioso laborantibus debeat sacramentum ministrari cum periculo vitae. *Benedictus XIV* (23) quaestionem insolutam relinquit. Quidam auctores affirmant; plerique negant (24).

Quamvis Confirmatio non sit sacramentum necessarium nec ideo constet de stricta obligatione illud ministrandi etiam cum periculo vitae, tamen cum Episcopus sit animarum pastor et iisdem bonum exemplum in omnibus exhibere debeat, decet quam maxime ut cum discrimine quoque vitae peste aliove morbo contagioso laborantibus Confirmationem administret. Dubitandum non est quin *per accidens* teneatur aliquando id omnino praestare, cum nempe ex denegata sacramenti administratione scandalum vel animorum perturbatio sequeretur.

4. Si Episcopus graviter neglexerit sacramentum Confirmationis suis subditis per se vel per alium ministrare, Metropolita debet eum S. Sedi denuntiare, i. e. certiorem facere hac de re Romanum Pontificem (can. 274, n. 4, et 785, § 4).

5. Eadem obligatione ac Episcopus tenetur presbyter, privilegio apostolico donatus, erga illos quorum in favorem est ei concessa facultas (can. 785, § 2). Urget in casu obligatio sive moralis sive iuridica.

201. Utrum expediat facultatem conferendi sacramentum Confirmationis extendi. — Sacramentum Confirmationis ex dictis (n. **188**) est perfectio et consummatio Baptismi, quo gratia Spiritus Sancti confertur et robur ad firmiter credendum atque ad fidem strenue profitendam. Unde maximum momentum et peculiares effectus quoad vitam christianam.

Quare opus esset ut magna opportunitas daretur fidelibus recipiendi hoc sacramentum. Dum in praxi non raro eius collatio diutius differtur, et forte impossibilis fit ipsa sacramenti susceptio, ob defectum ministri, quatenus Episcopus propter dioecesis amplitudinem,

(22) Lehmkuhl, II, n. 137; Noldin, III, n. 90.
(23) *Op. cit.*, lib. XIII, cap. 19, n. 6.
(24) Cfr. Cappello, *De visitatione*, I, p. 250.

locorum distantiam, viarum asperitatem etc., nequit se conferre in singulas paroecias, nec fideles illum adire valent.

Ex nimio dilata huius sacramenti susceptione incommoda haud levia obveniunt in ordine ad gratiam et fidem profitendam, ut palam est. Gravius adhuc esset damnum, si puer, propter defectum ministri, e vita migraret sine Confirmatione, quia per totam aeternitatem minori gloria frueretur in caelis. Nam, ut merito docet *S. Thomas*, « pueri confirmati decedentes, maiorem gloriam consequuntur » (25).

Qua de causa optandum videtur, ut facultas ministrandi sacramentum Confirmationis largius extendatur, ita ut sive pueruli in mortis periculo constituti sive ceteri omnes fideles commode ac tempestive valeant illud suscipere. Eo vel magis quod presbyteri orientales, paucis exceptis (cfr. n. **195**), facultate gaudent Confirmationis sacramentum conferendi. Cur in re tanti ponderis discrimen huiusmodi inter presbyteros latinos et orientales?

Hisce optatis provide satisfactum fuit.

201bis. Recentissima S. Sedis Decreta de ministro extraordinario Confirmationis. — I. S. Congreg. de Sacramentis die 14 sept. 1946 peculiare edidit Decretum a R. Pontifice in forma *specifica* approbatum.

1. Ex eo facultas ministrandi sacramentum Confirmationis conceditur:

1° **parochis universis** (cfr. can. 216, 451) proprium territorium cum assignato populo ac determinata ecclesia habentibus;

2° **vicariis perpetuis** seu **actualibus,** de quibus in can. 471;

3° **vicariis oeconomis,** qui scil. paroeciam vacantem regunt (can. 472 s.);

4° **sacerdotibus qui praesunt vicariis perpetuis** (cfr. can. 1427), iis nempe quibus exclusive et habitualiter commissa est in certo territorio et cum determinata ecclesia plene animarum cura cum omnibus parochorum iuribus ac officiis.

Sex proinde conditiones requiruntur, ut praefati sacerdotes facultate confirmandi gaudeant.

2. Facultas non competit vicariis substitutis, adiutoribus et cooperatoribus (can. 474, 475, 476); nec parochis personalibus vel familiaribus aut gentilitiis (cfr. can. 216, § 2); nec rectori Seminarii aut Superiori religioso aut cappellanis militum; nec cappellanis hospitalium, carcerum, piarum domorum. Attamen si in iisdem verificentur praedictae conditiones, sub n. 4° recensitae, praesertim territorium

(25) *S. theol.* III, q. 72, art. 8.

proprium, determinata ecclesia et plena potestas paroecialis, facultas confirmandi competit.

3. Pro *valido* et *licito* usu facultatis, plura attendantur oportet:

1° Facultas exerceri debet **personaliter,** exclusa quacumque commissione aut delegatione;

2° Facultas exercenda tantum in territorio **proprio,** sive pro subditis sive pro extraneis etiam in locis exemptis a iurisdictione paroeciali;

3° Iis dumtaxat fidelibus ministrari potest, qui « *ex gravi morbo in vero mortis periculo sint constituti, ex quo decessuri praevideantur* ».

Duplex conditio ad **valorem** requisita; *morbus gravis*, moraliter aestimandus, non alia causa inducens mortem aut periculum eiusdem; *periculum mortis verum*, scil. vere solideque probabile, item moraliter aestimandum.

4° Facultas exerceri potest tum in civitate episcopali tum extra, sive sedes sit plena sive vacans, dummodo Episcopus dioecesanus haberi nequeat vel sit legitime impeditus, nec alius adsit Episcopus catholicus qui sine gravi incommodo vocari possit. Id ad liceitatem tantum requiritur.

5° Confirmatio ministranda est *gratis quovis titulo*, atque praescriptis ritibus et caeremoniis accurate servatis. Excluditur quicumque titulus *extrinsecus*, ratione incommodi, itineris, etc.

6° Minister adnotare debet collatum sacramentum in libro confirmatorum, ac praeterea statim Ordinarium dioecesanum certiorem facere singulis vicibus de eodem a se collato (*A. A. S.*, XXXVIII, 349 ss.).

II. Item S. C. de Prop. Fide die 18 dec. 1947, pro locis missionum, Decretum tulit de ministro Confirmationis extraordinario. Hoc Decretum, in forma *specifica* a Summo Pontifice approbatum, sub aliquo respectu latius patet Decreto S. C. de Sacramentis 14 sept. 1946, quatenus in parte dispositiva nulla fit mentio de periculo mortis ex morbo proveniente, ac praeterea Ordinariis locorum facultas conceditur delegandi omnes sacerdotes curam animarum gerentes ad sacramentum Confirmationis ministrandum (*A. A. S.*, XL, 41). Cura animarum consideratur exercenda sive habitualiter sive per modum actus. Facultas exercetur valide tantum intra fines circumscriptionis missionalis.

III. Demum memorandum Decretum S. C. pro Ecclesia Orientali diei 1 maii 1948, de sacramento Confirmationis ministrando etiam fidelibus rituum orientalium a presbyteris latini ritus, qui hoc indulto gaudeant pro fidelibus sui ritus (*A. A. S.*, XL, 422).

ARTICULUS II.

De subiecto Confirmationis.

202. Principia (1). — I. *Omnis et solus homo baptizatus nondum confirmatus est subiectum capax Confirmationis* (cfr. can. 786).

Constat ex dictis de natura sacramentorum in genere, ex usu et traditione Ecclesiae.

Itaque *valide* confirmantur *infantes* et *perpetuo amentes;* nam usus rationis in suscipiente nullatenus ad validitatem requiritur.

II. Ut *quis licite et fructuose confirmetur, debet esse in statu gratiae constitutus et, si usu rationis polleat, sufficienter instructus* (can. 786).

Ratio *primi*, quia Confirmatio est sacramentum vivorum; ratio *secundi*, quia adultus debet cognoscere rudimenta fidei, ea praesertim quae sunt de necessitate medii, et quae spectant ad sacramentum suscipiendum. Hinc probe distinguenda *valida* susceptio a *licita* et *fructuosa*.

Quare confirmandus, qui in grave peccatum lapsus sit, debet ante Confirmationem, statum gratiae sibi comparare vel per confessionem vel per contritionem perfectam. Valde suadenda est confessio, quae revera ubique praemitti solet.

Quod confirmans et confirmandus sint ieiuni, non est nec de praecepto nec de consilio; ideo sententia *S. Alphonsi* (*l. c.*, n. 174) et aliorum, saltem attento iure quo nunc regimur, caret fundamento. Cfr. n. **206**.

III. *Parvuli in Ecclesia Latina ordinarie confirmandi non sunt ante usum rationis, i. e. ante septimum circiter aetatis annum* (can. 788); *cum vero rationis usu pollent, quamprimum, quoad fieri possit, confirmentur* (2).

Usque ad saec. XII mos viguit in universa Ecclesia infantes confirmandi statim post Baptismum. Quae consuetudo servata fuit in Ecclesia orientali et nostris quoque temporibus adhuc viget.

IV. *Ante usum rationis parvuli possunt licite confirmari etiam in Ecclesia Latina, si in mortis periculo sint constituti, vel ministro id expedire ob iustas et graves causas videatur* (can. 788).

(1) S. Thom., *l. c.*, a. 8; in IV, D. 7, q. 3, a. 2, q. 2 ad 3; D. 25, q. 2, a. 1, q. 2; Suarez, *l. c.*, disp. 35; Coninck, *l. c.*, q. 72, a. 8, n. 80 s.; Laymann, *l. c.*, c. 5, n. 1 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 177 ss.

(2) Bened. XIV, Const. « *Eo quamvis* » 4 maii 1745; Leonis XIII, litt. 27 iun. 1897 ad Episcopum Massiliensem.

Id locum habet, ex. gr., si Episcopus per longum tempus e dioecesi sit discessurus aut legitime impedimentum iri praevideatur (3). Iure antiquo auctores communiter docebant sufficere causam *iustam* et *rationabilem*, non autem *gravem* requiri.

Citatus can. 788 loquitur de causis iustis et *gravibus*. Putamus *gravitatem* sumendam esse *moraliter* et *lato* sensu, ita ut quaelibet causa *rationabilis* et *vere iusta* ex prudenti Episcopi iudicio sufficiat.

Ex responso Pontif. Comm. Cod. 16 iun. 1931 (*A. A. S.*, XXIII, 353) standum omnino est can. 788, adeo ut in Ecclesia latina sacramentum Confirmationis ante septimum circiter aetatis annum conferri nequeat, nisi in periculo mortis aut iusta et gravi de causa.

203. Nonnullae quaestiones. — I. *An Episcopus lege aut generali praecepto statuere valeat ut iis tantum ministretur sacramentum Confirmationis, qui primam Communionem iam peregerint.*

1. Procul dubio licita est susceptio et administratio Eucharistiae pueris, qui nondum sacramentum Confirmationis receperint. At aliud est *praecipere* ut prius sacra Communio, postea vero Confirmatio suscipiatur: idque praecipere *lege* aut *generali praecepto*. Hoc fieri non posse, ex dicendis manifesto patebit.

2. Ipsa natura Confirmationis, habito respectu ad Baptismum et Eucharistiam, seu proprius et nativus ordo inter sacramenta exsistens, postulat ut, per se et regulariter, Confirmatio sacrae Communioni praemittatur. Confirmatio enim est quoddam complementum et perfectio Baptismi. Unde *S. Thomas* ait: « Manifestum est quod Baptismus, qui est spiritualis regeneratio, est prius; et deinde Confirmatio, quae ordinatur ad formalem perfectionem virtutis; et *postmodum* Eucharistia, quae ordinatur ad consecutionem finis » (4).

Eugenius IV in *Decreto pro Armeniis* haec docet: « Per Baptismum spiritualiter renascimur; per Confirmationem augemur in gratia et roboramur in Fide; *renati* autem et *roborati*, nutrimur divina Eucharistiae alimonia ». Item Catechismus Romanus: « Primus est Baptismus, veluti ceterorum ianua, quo Christo renascimur; *deinde* Confirmatio, cuius virtute fit, ut divina gratia augeamur et roboremur... Tum Eucharistia, qua, tamquam cibo vere coelesti, spiritus noster alitur et sustinetur » (5). Hinc est quod omnes catecheses statim post Baptismum de Confirmatione agunt.

3. Constans et universalis praxis Ecclesiae tum latinae tum orientalis ea est, ut *ordinarie* prius sacramentum Confirmationis, postea

(3) Cfr. Bened. XIV, *op. cit.*, lib. VII, cap. 8, n. 5.
(4) *S. theol.*, III, q. 65, a. 2.
(5) *De Sacramentis in genere*, n. 21.

vero sanctissima Eucharistia recipiatur. Antiquitus etiam in Ecclesia latina pueri immediate post Baptismum confirmari solebant. De hac re complura exstant testimonia.

Tertullianus: « Egressi de lavacro perungimur benedicta unctione... Dehinc manus imponitur per benedictionem advocans et invitans Spiritum Sanctum » (6).

S. Cyprianus (7): « Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, Praepositis Ecclesiae offerantur, et per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur, et signaculo dominico consummentur ». Unde *Benedictus XIV* dicit: « Certum est, olim tam adultos quam pueros *statim post Baptismum* fuisse confirmatos » (8).

Quae disciplina saec. XIII, licet nonnihil remissa, nondum tamen penitus obsoleverat in Ecclesia latina (9).

Mos ministrandi sacramentum Confirmationis statim post Baptismum etiam hodie viget penes Orientales fere universos (cfr. c. 788) - (10).

Praeterea, cum olim in Ecclesia latina (ut alicubi usus adhuc viget in Ecclesia orientali) puerulis ministrabatur sacra Communio, haec nonnisi post Confirmationem praeberi solebat; nempe infantes prius Baptismum, deinde Confirmationem, postea sanctissimam Eucharistiam recipiebant.

Rituale Rom. (11) huiusmodi ordinem servandum praescribit ubi agitur de adultorum Baptismo. « Si adsit Episcopus, ait, qui id legitime praestare possit, ab eo neophyti sacramento Confirmationis initiantur; *deinde* si hora congrua fuerit, celebratur Missa, cui neophyti intersunt, et sanctissimam Eucharistiam devote suscipiunt ».

4. Qua de re quaedam prostant documenta S. Sedis.

S. Congregatio Concilii, 10 martii 1854, ad Episcopum S. Dionysii ita rescribendum censuit: « Cum longe minor aetas pro admittendis ad sacramentum Confirmationis requiratur, quam pro admittendis ad primam Communionem... reformari Tibi proponitur iuxta allatam doctrinam art. 22, p. 29 (in Actis Synodalibus), ita *prius* locus sit Confirmationi, *postea* vero, opportuno tempore, primae Communioni suppeditandae » (12).

Leo XIII in Litteris ad Episcopum Massiliensem die 22 iun. 1897 datis, laudat et approbat eiusdem Antistitis propositum Confirmationem primae Communioni praemittendi. En verba: « Abrogata, quae toto fere saeculo inoleverat, consuetudine, visum Tibi est in mores dioecesis tuae inducere ut pueri,

(6) *De Baptismo*, cap. 7 et 8.
(7) Epist. 73, n. 9.
(8) *De Synodo dioec.*, lib. VII, cap. 10, n. 3.
(9) Cfr. Martène, *De antiquis Ecclesiae ritibus*, lib. I, cap. 2, art. 9, n. 3; *Dictionnaire de théologie*. v. *Confirmation*, col. 1101.
(10) Cfr. Cappello, *Ius Ecclesiae latinae cum iure Ecclesiae orientalis comparatum*, p. 8 s.
(11) Tit. II, cap. 4, n. 51.
(12) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 1105.

antequam divino Eucharistiae epulo reficiantur, christianum Confirmationis sacramentum, almo inuncti chrismate, suscipiant. Quod utrum Nobis probetur significari Tibi desiderasti: placuit autem de re tam praecipua, medio nemine, ad te praescribere et qua simus mente aperire. *Propositum igitur tuum laudamus cummaxime* » (13).

Demum huc spectat responsio *S. C. de Sacramentis* diei 30 iun. 1932: « Declarat eadem S. Congregatio, equidem opportunum esse et conformius naturae et effectibus sacramenti Confirmationis, *pueros ad sacram Mensam prima vice non accedere nisi post receptum Confirmationis sacramentum*... non tamen censendi sunt prohiberi quominus ad eandem Mensam prius admittantur, si ad annos discretionis pervenerint, quamvis Confirmationis sacramentum antea accipere non potuerunt » (14).

5. Accedunt aliae animadversiones maximi momenti. Post adeptum rationis usum, puer gravi obligatione obstringitur satisfaciendi praecepto Communionis; dum e contra de obligatione, praesertim gravi, suscipiendi Confirmationem nullatenus constat, nisi adsit forte alius titulus (15).

Praeterea longe mitior est lex ecclesiastica quoad Confirmationem, quam quoad Communionem: non eaedem enim sunt rationes, ex. gr. reverentiae et pietatis, quae pro illa, ac quae pro ista valent.

204. Itaque concludendum: 1° Codex nullam induxit immutationem circa aetatem Confirmationis, ideoque, ut antea, maior aetas pro illa, quam pro Communione suscipienda, minime requiritur; 2° nullum est peccatum si puer ad sacram Synaxim prius accedat, postea vero Confirmationis sacramentum suscipiat; 3° Episcopus lege aut praecepto generali statuere nequit, ut Confirmatio iis dumtaxat pueris ministretur, qui ad primam Communionem iam admissi fuerint; 4° nihil obstat quominus Confirmatio et prima Communio fere eodem tempore seu aut immediate aut paulo post pueris ministretur: imo valde optandum, ut, pro locorum ac temporum personarumque adiunctis, id fiat.

205. II. *An consuetudo ministrandi sacramentum Confirmationis infantibus ante usum rationis servari possit.*

Consuetudo, quae non sit centenaria vel immemorabilis, procul dubio non sustinetur ad normam can. 5. Dum e contra consuetudo

(13) *Acta Leonis XIII*, vol. XVII, p. 205.
(14) *Acta Apost. Sedis*, XXIV, p. 271.
(15) Cfr. S. Thom., *S. theol.*, III, q. 65, art. 4; q. 72, art. 1, ad 3, et art. 8, ad 4; Suarez, *in P. III*, q. 72, disp. 38, sect. 2; S. Alph., lib. VI, n. 181; D'Annibale, III, n. 283; Ball.-Palm., *Opus theol.*, IV, n. 265; Cappello, *De Sacramentis*, I, n. 211.

centenaria vel immemorabilis servari potest, sed curandum sedulo ut ea paulatim auferatur et legis communis observantia inducatur.

Huc spectat responsio *S. C. de Sacramentis* diei 30 iun. 1932.

Proposito dubio: « An consuetudo antiquissima in Hispania et alicubi vigens ministrandi sacramentum Confirmationis infantibus ante usum rationis servari possit »; S. Congregatio respondit: « *Affirmative et ad mentem*. Mens est ut ubi sacramenti Confirmationis administratio differri possit ad septimum circiter aetatis annum, quin obstent graves et iustae causae, ad normam can. 788, contrariam consuetudinem inducentes, fideles sedulo edocendi sunt de lege communi Ecclesiae latinae, praemissa sacrae Confirmationis administrationi illa catechesis instructione, quae tantum iuvat ad animos puerorum excolendos et in doctrina catholica solidandos, prout experientia docet » (16).

206. III. *An Episcopus praecipere valeat ut Confirmationi sacramentalis confessio et naturale ieiunium praemittatur.*

1. Omnes norunt, ex iure communi praeceptum stricte dictum de confessione sacramentali Confirmationi praemittenda, non exsistere, ne pro iis quidem qui lethalis peccati conscii sint, cum hisce perfecte conteri sufficiat.

Pontificale Romanum (17) ait: « Adulti deberent prius peccata confiteri, et postea confirmari; *vel saltem de mortalibus*, si in ea inciderint, *conterantur* ».

Catechismus Rom. haec habet: « Ex his efficitur, ut qui adulta iam aetate confirmandi sunt... *graviora etiam peccata*, quae admiserunt, *ex animo dolere oporteat*. Qua in re elaborandum est, *ut peccata etiam prius confiteantur* » (18).

Instructio *S. C. de Prop. Fide*, 4 maii 1774, dicit: « Ut confirmandi, qui usum rationis habent, digne hoc sacramentum recipiant, debent esse in gratia, et ideo *conveniens valde est*, ut illius susceptioni praemittant sacramentalem confessionem ». Ex his duo manifeste eruuntur: ex una parte nullam dari veram et proprie dictam obligationem praemittendi Confirmationi sacramentalem confessionem, ex alia congruentius optandumque esse, ut confirmandi statum gratiae sibi acquirant per sacramentum Poenitentiae.

Episcopus potest, imo debet vehementer adhortari pueros, parochos, parentes et tutores, qui curam illorum gerunt, ut Confirmationi sacramentalis confessio praemittatur; at verum praeceptum generale de hac re imponere nequit. In hunc sensum intelligi debent statuta synodalia et praescripta a Conciliis provincialibus vel plenariis lata, quae, licet sub poena peccati praesertim gravis confessionem sacramen-

(16) *Acta Apost. Sedis*, XXIV, p. 271.
(17) Pars II, *De confirmandis*.
(18) *De Confirmatione*, n. 19.

talem confirmandis adultis non imponant, nihilominus ea fideliter religioseque esse servanda palam est.

2. Ad *ieiunium naturale* quod attinet, *Catechismus Romanus* (*l. c.*) ait: « Qua in re elaborandum est, ut... pastorum cohortatione ad *ieiunia* et alia pietatis opera suscipienda incitentur (confirmandi), admoneanturque *laudabilem illam antiquae Ecclesiae consuetudinem renovandam esse, ut nonnisi ieiuni hoc sacramentum susciperent* ».

Instructio *S. C. de Prop. Fide*, 4 maii 1774, ita monet: « Iuxta veterem Ecclesiae usum, *confirmandi debent esse ieiuni*, optandumque propterea esset ut id ipsum in praesenti etiam servaretur ».

Etiam *Pontificale Rom.* (*l. c.*) dicit: « *Confirmandi deberent esse ieiuni* ». Codex silet.

Nullum existit praeceptum, ut manifestum est, quod confirmandus ieiunus sit; imo vetus consuetudo ubique fere locorum obsolevit. Propterea Episcopus non posset huiusmodi usum iamdiu obsoletum in pristinum vigorem revocare eumque confirmandis stricte i. e. sub poena peccati servandum iubere. Optime servari posset praefata consuetudo, quando Confirmatio *mane* conferatur; alicubi de facto servari solet in institutis et collegiis, cum sollemnis Communionis occasione Confirmatio ministratur.

207. Obligatio suscipiendi Confirmationem. — 1. Quamquam sacramentum Confirmationis non est de necessitate medii ad salutem, *nemini tamen licet*, oblata occasione, *illud negligere;* imo Parochi curent ut fideles ad illud opportuno tempore accedant (can. 787).

2. Disputant theologi num obligatio suscipiendi Confirmationem *gravis* sit an *levis*.

Quidam cum *S. Alphonso* (19) censent eiusmodi obligationem esse gravem, innixi praesertim verbis Benedicti XIV Const. *Etsi pastoralis:* « Monendi sunt (graeco-itali) eos gravis peccati reatu teneri, si, cum possunt ad Confirmationem accedere, illam renuunt ac negligunt ».

Haec verba peculiaria omnino adiuncta respiciunt, scil. sacramentum Confirmationis a presbyteris graecis invalide collatum, ideoque ex iisdem lex universalis colligi nequit (20).

Praeterea innituntur Instructione S. C. de Prop. Fide, 4 maii 1774, qua inter alia, de Confirmatione manifeste docetur, illud sacramentum sine gravis peccati reatu respui non posse ac negligi, cum illud suscipiendi opportuna

(19) *Loc. cit.*, n. 181.

(20) Gury-Ball., *Compendium theol. mor.*, vol. II, n. 270 (edit. XV); Ball.-Palm., *l. c.*, sect. 3, *de Confirm.*, n. 25; Scavini, *l. c.*, *de Confirm.*, cap. 1, q. 2, not.; Noldin, *l. c.*, n. 92.

adest occasio. Sed neque ex hoc documento erui potest quaestionis solutio, tum quia Instructiones SS. Congregationum non dirimunt controversias inter theologos vigentes, tum quia in potestate S. C. de Prop. Fide non est ut legem condat pro universa Ecclesia.

Plerique theologi recentiores (*Scavini*, *Ballerini-Palmieri*, *D'Annibale*, *Ferreres*, *Billot*, *Génicot*, *Noldin*, *Lehmkuhl*, *Bucceroni*) et fere omnes veteres (*S. Thomas*, *Suarez*, *Busembaum*, *Navarrus*, *Sotus*, *Laymann*, *Abbas Panormitanus*, *Henriquez*, *Victoria*, *Coninck*, *Bonacina*, *Lacroix*, *Palaus*, *Sporer*, *Viva*, *Elbel*, *Salmanticenses*, *Roncaglia* etc.) tenent obligationem per se gravem non esse; ideoque, seclusa praetermissione ex contemptu, nonnisi venialiter eum peccare, qui hoc sacramentum recipere negligit.

Haec sententia, extrinsece, certe probabilis est. Fatendum tamen vix abesse contemptum in eo qui potest Confirmationem suscipere nullaque causa excusatur, et nihilominus ex mera negligentia recipere omittit.

Ac praeterea vix intelligi potest, cur non detur vera obligatio eaque gravis recipiendi sacramentum quod est *perfectio* et *consummatio* Baptismi, quodque maximum momentum habet circa fidem strenue profitendam et vitam christianam rite ducendam. Idcirco prior sententia intrinsece probabilior dicenda eique adhaeremus.

3. Stante controversia, si quis dubitet num valide sit confirmatus, vel magno pudore deterreatur ab ea petenda in aetate iam satis provecta, ubi omnes Confirmationem in pueritia accipere solent, non est ei de gravi obligatione sermo iniiciendus, sed consiliis potius et adhortationibus suaderi debet ut sacramentum Confirmationis recipiat (21).

Inde minime sequitur parentes gravi obligatione non teneri, ut filios suos data opportuna occasione confirmandos curent; ex pietate enim tenentur spiritualem eorum curam gerere ideoque procurare, ubi possunt, ut liberis ministretur Confirmatio, quae maxime ad vitam spiritualem confert.

(21) Cfr. Génicot, *l. c.*, n. 184; Noldin, *l. c.*; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 140 s.

CAPUT III.

DE RITIBUS ET CAEREMONIIS, PATRINIS, LOCO AC TEMPORE ETC. CONFIRMATIONIS (1)

ARTICULUS I.

De ritibus et caeremoniis Confirmationis.

208. Ritus et caeremoniae in genere. — 1. Ritus servandus ab Episcopo in Confirmationis collatione accurate describitur in *Pontificali Romano*.

Modus tenendus a simplici sacerdote idem sacramentum ex delegatione Sedis Apostolicae ministrante, traditur in cit. Instructione S. C. de Prop. Fide, 4 maii 1774, quae prostat in *Appendice Ritualis Rom.* Cfr. n. **191,** not. 10.

2. Caeremoniae Confirmationis aliae antecedunt, aliae comitantur, aliae subsequuntur huius sacramenti collationem. Per se obligant sub poena peccati, generatim loquendo; quaedam minoris momenti, ut dicetur infra, certe omitti possunt sine gravi culpa.

209. Ritus et caeremoniae in specie. — 1. Ex qualibet iusta causa potest Episcopus Confirmationis sacramentum administrare sine mitra et baculo, adhibito rochetto et stola, imo etiam absque rochetto, adhibita tantum stola (2).

2. Lenis tactus seu *alapa*, cuius loco antiquitus osculum dabatur in signum caritatis et pacis, censetur caeremonia minoris momenti, ideoque ex sententia *S. Alphonsi* (3), quem communiter theologi sequuntur, profecto sub gravi non obligat; et forte ne sub levi quidem.

3. Fascia, qua frons confirmati ex *Pontificali Rom.* ligari debet, non obligat sub culpa, modo pars inuncta diligenter abstergatur, ne chrisma defluat; fere ubique mos invaluit eam non adhibendi.

(1) S. Bellarminus, *De sacramento Confirmationis*, cap. 13; S. Thom., *l. c.*, a. 12; Suarez, *l. c.*, disp. 37; Bonacina, *l. c.*, p. 4; Coninck, *l. c.*, a. 12, p. 113 s.; Lacroix, *l. c.*, n. 388 s.; S. Alph., *l. c.*, n. 184.

(2) S. C. S. O., 13 febr. 1851; cfr. can. 783, § 2.

(3) *Loc. cit.*, not. 2.

Interrogata S. R. C.: « An triplex signum crucis quod ab Episcopo confirmante fit super confirmatum dum profert verba: *In nomine Patris* etc. fierine debet pollice super frontem confirmati, aut manu simpliciter sine frontis contactu super personam confirmati? » — die 7 maii 1853 ad 2 - (4) rescribendum censuit: « Iuxta *Pontificale*, dum frontem chrismate inungit, dicere debet: *Signo te signo crucis*, signum super frontem ipsam pollice producens; quo facto, manu extensa versus confirmatum, incipit: *In nomine Patris* etc. ter signum crucis efformans, more solito ».

4. Confirmandi, si plures sint, primae manuum impositioni seu extensioni, etsi ad sacramenti validitatem non necessariae, adsint; nec discedant nisi ritu expleto, i. e. integra functione absoluta. Cfr. can. 789.

5. Presbyter ex delegatione R. Pontificis confirmans, prohibetur insignia pontificalia assumere, sed solum uti debet vestibus sacerdotalibus, aut saltem *alba* (vel etiam, ut opinamur, *superpelliceo*) et *stola;* et lingua vernacula suam delegationem populo praelegere ac explicare tenetur, ne catholica doctrina oblivioni tradatur, solum Episcopum esse *ordinarium* Confirmationis ministrum. Ita ex citata Instr. S. C. de Prop. Fide, 4 maii 1774.

6. In Confirmatione fas est Episcopo, praeter nomen baptismale, aliud imponere (5); imo confirmandi moneri debent ut, si nomen indecens aut mere profanum habeant, curent, sibi novum alicuius Sancti nomen imponi in Confirmationis actu.

ARTICULUS II.

De patrinis.

210. Obligatio adhibendi patrinum in Confirmatione. — 1. Ex vetustissimo Ecclesiae more, ut in Baptismo, ita etiam in Confirmatione adhibendus est patrinus, si haberi possit (can. 793).

Haec obligatio urget sub gravi, iuxta plures theologos (1). Sed multi merito dubitant de gravitate huiusmodi obligationis, ex mitiore disciplina hodie vigente; idcirco attentis verbis can. 793 « *si haberi possit* », censemus obligationem, saltem practice, levem esse.

2. Patrinus unum tantum confirmandum aut duos praesentare

(4) *Decreta authentica*, n. 3012.

(5) S. R. C. *Iaurinen.*, 20 sept. 1749, ad 7, n. 2404.

(1) S. Alph., *l. c.*, n. 185; Génicot, *l. c.*, n. 166; Noldin, *l. c.*, n. 95; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 138.

potest, non plures, nisi aliud iusta de causa ministro videatur (can. 794, § 1).

Quaelibet causa iusta et rationabilis, etsi non gravis, sufficit ut quis de licentia Episcopi possit plures, quam duos, eodem tempore suscipere. At, sine speciali indulto apostolico, vetitum omnino est, ut unus patrinus omnes indiscriminatim pueros et una matrina omnes puellas praesentet (2).

3. Unus pro singulis confirmandis debet esse patrinus (can. cit. § 2); nec permittuntur, ut in Baptismo, unus et una; idque probabilius sub levi, non autem sub gravi, servandum est.

4. Quis munere patrini fungi valet per *procuratorem*, ut in Baptismo (n. **177**).

211. Conditiones requisitae ut quis valide sit patrinus. — Ex can. 795, ut quis *valide* sit patrinus, requiruntur istae conditiones:

1° debet esse ipse quoque confirmatus, rationis usum assecutus et intentionem habere id munus gerendi;

2° nulli haereticae aut schismaticae sectae sit adscriptus, nec sententia condemnatoria vel declaratoria sit excommunicatus aut infamis infamia iuris aut exclusus ab actibus legitimis, nec sit clericus depositus vel degradatus;

3° non sit pater, mater, coniux confirmandi;

4° a confirmando eiusve parentibus vel tutoribus vel, hi si desint aut renuant, a ministro vel a Parocho sit designatus;

5° confirmandum in ipso Confirmationis actu per se vel per procuratorem physice tangat. Huc spectant quae supra de Baptismo (n. **177**) dicta sunt.

Iuxta *Pont. Rom.* adulti confirmandi debent ponere pedem suum super pedem dexterum patrini sui. Huiusmodi mos plerumque non observatur. Sufficit ut patrinus ponat manum suam dexteram super humerum dexterum confirmandi (3).

212. Conditiones requisitae ut quis licite sit patrinus. — Ad *licitum* exercitium muneris patrini, ex can. 796 ista requiruntur:

1° qui fungitur huiusmodi munere, sit alius a patrino Baptismi, nisi rationabilis causa, iudicio ministri, aliud suadeat, aut statim post Baptismum legitime Confirmatio conferatur;

2° sit eiusdem sexus ac confirmandus, nisi aliud ministro in casibus particularibus ex rationabili causa videatur;

(2) S. C. S. O., 16 iun. 1884.
(3) S. R. C. *Taurinen.*, 20 sept. 1749, ad 6, n. 2404.

3° decimum quartum aetatis annum attigerit, item nisi aliud iusta de causa ministro videatur;

4° non sit propter delictum notorium excommunicatus vel exclusus ab actibus legitimis vel infamis infamia iuris, quin tamen sententia intercesserit declaratoria vel condemnatoria, nec sit interdictus aut alias publice criminosus vel infamis infamia facti;

5° fidei rudimenta noverit;

6° in nulla religione sit novitius vel professus, nisi necessitas urgeat et expressa habeatur venia Superioris saltem localis;

7° in ordinibus sacris non sit constitutus, nisi accedat expressa Ordinarii proprii licentia.

Attento praescripto cit. can. 796, 2°, nequit amplius retineri doctrina, quam passim auctores, ex. gr. *Bucceroni* (4), *Noldin* (5) aliique tradebant, scil. « si non habetur eiusdem sexus patrinus, praestat nullum adhibere, quam sexus diversi a sexu confirmandi ».

Ratio cur patrinus Confirmationis alius a patrino Baptismi sit oporteat, manifesta est: scil. ut, uno deficiente, alius adhuc sit qui curam spiritualem confirmati gerat. Id nonnisi *sub levi* praecipitur; immo, cum quaelibet causa rationabilis excuset, in praxi culpa fere semper abest.

213. Obligatio patrini. — Patrinus obligatione tenetur confirmatum perpetuo commendatum habendi eiusque christianam educationem curandi (can. 797).

Auctores communiter docent, ex. gr. *Bonacina* (6), *Busembaum* (7), *Génicot* (8), *Noldin* (9), *Pighi* (10) aliique, patrinum non contrahere obligationem instruendi confirmatum. Quam doctrinam ita temperat (*l. c.*) *S. Alphonsus:* « si confirmatus non sit instructus et alius desit ». Attentis relati canonis verbis, ambigendum non est quin praefata obligatione patrinus reipsa adstringatur; ideoque AA. doctrina est corrigenda. Tamen eiusmodi obligatio *levis* tantum est, et plerumque in praxi, perspectis circumstantiis, deest.

214. Cognatio spiritualis. — Etiam ex valida Confirmatione oritur inter confirmatum et patrinum cognatio spiritualis, ex qua profluit

(4) *Casus consc.*, n. 115, 6 (edit. cit.).
(5) *Loc. cit.*, n. 96.
(6) *Loc. cit.*, n. 11.
(7) V. Ball.-Palm., *l. c.*, n. 30, 11°.
(8) *Loc. cit.*, n. 166, III, 7.
(9) *Loc. cit.*, n. 95.
(10) *Op. cit.*, IV, n. 100, 4.

obligatio de qua supra (can. 797). Cognatio haec spiritualis, secus ac iure antiquo, impedimentum dirimens matrimonium non constituit (can. 1079).

ARTICULUS III.

De tempore et loco Confirmationis conferendae.

215. Tempus. — 1. Sacramentum Confirmationis quovis tempore conferri potest; maxime autem decet illud administrari in hebdomada Pentecostes (can. 790).

Non agitur, uti patet, de stricta obligatione, sed solum de consilio, equidem, si commode fieri possit, in praxi servando.

2. Convenit ut Confirmatio *mane* administretur; nam iuxta *Pontif. Rom.* « confirmandi deberent esse ieiuni ». Sed, ut recte animadvertit *S. Alphonsus* (1), usus iam invaluit « quod hoc sacramentum conferri possit etiam post prandium ». Qui usus, cum nec directe nec indirecte reprobatus fuerit in Codice, licite profecto servari potest.

216. Locus. — 1. Proprius Confirmationis administrandae locus est *ecclesia;* at ex causa, quam minister iustam ac rationabilem iudicaverit, potest hoc sacramentum in quolibet alio decenti loco conferri (can. 791).

Quidam auctores docent, nullum esse peccatum, ne veniale quidem, si, deficiente causa iusta, Confirmatio extra ecclesiam vel oratorium, in loco tamen decenti, conferatur (2); sed communius et verius censent cum *S. Alphonso* hoc esse veniale.

Dubitandum non est quin *ecclesiae* nomine, ad Confirmationem ministrandam quod attinet, veniat etiam oratorium publicum et semipublicum ideoque ipsum sacellum palatii episcopalis, ita ut semper liceat inibi hoc sacramentum conferre.

2. Si Confirmatio administretur in loco omnino indecenti, *per se* grave committitur peccatum, nisi iusta et gravis causa excuset. Ratio est, quia laeditur reverentia sacramento debita.

3. Episcopus infra fines suae dioecesis pleno iure potest Confirmationem ministrare in locis quoque exemptis (can. 792); nec indiget peculiari licentia aut consensu Superioris loco exempti.

(1) *Loc. cit.*, n. 184.
(2) Cfr. S. Alph., *l. c.*

ARTICULUS IV.

De collatae Confirmationis adnotatione, probatione ac testimonio.

217. Adnotatio. — 1. Parochus in *peculiari* libro inscribere debet nomina ministri, confirmatorum, parentum et patrinorum, diem ac locum Confirmationis (can. 798).

2. Adnotatio fieri potest iuxta formam in *Rit. Rom.* (1) descriptam, aut aliam ab Ordinario loci rite approbatam; eaque latina aut vernacula lingua secundum dioecesis consuetudinem vel legem synodalem, si adsit, aut Episcopi praescriptum, facienda est.

Praeterea debet Parochus in libro quoque baptizatorum adnotationem facere de collata Confirmatione (can. 470, § 2; 798).

3. Obligatio, de qua supra, *per se* est gravis, attento fine eiusmodi adnotationis, et quidem personalis, ut dicimus loquentes de Baptismo (n. **183**, 2).

4. Si proprius confirmati Parochus praesens non fuerit, minister vel per se ipse vel per alium tenetur quamprimum eundem certiorem facere de collata Confirmatione (can. 799).

218. Probatio. — Ad probandam collatam Confirmationem, modo nemini fiat praeiudicium, satis est unus testis omni exceptione maior, vel ipsius confirmati iusiurandum, nisi confirmatus fuerit in infantili aetate (can. 800).

Huc spectant quae superius tradidimus (n. **184**).

219. Testimonium. — Ad testimonium quod attinet seu fidem Confirmationis, vide n. **185**, s.; item quoad correctionem seu mutationem faciendam in libro paroeciali confirmatorum, cfr. n. **187**.

(1) Tit. XII, cap. 3.

LIBER IV.

DE EUCHARISTIA

220. SS.ma Eucharistia est passionis et mortis Christi Domini perenne vivumque memoriale, testimonium supremum eius infinitae caritatis erga homines, fons uberrimus totius vitae supernaturalis.

Duplici sub respectu considerari potest Eucharistia: qua **sacramentum** et qua **sacrificium,** i. e. relate *ad homines* et relate *ad Deum.* Est *sacramentum,* quatenus sub speciebus panis et vini vere ac realiter et substantialiter continetur corpus et sanguis Domini nostri Iesu Christi ad spiritualem animarum nostrarum refectionem; est *sacrificium,* quatenus, dum sacramentum conficitur, ipse Iesus Christus realiter praesens simul vere et proprie Deo Patri offertur (1).

Hinc sub duplici memorato respectu mysterium eucharisticum considerans, can. 801 eiusdem notionem hisce verbis egregie tradit: « In sanctissima Eucharistia sub speciebus panis et vini ipsemet Christus Dominus *continetur, offertur, sumitur* ».

Ratio sacramenti a ratione sacrificii separari nequit; nam una eademque consecratione et sacramentum conficitur et sacrificium offertur. Sane utriusque considerationis fundamentum ac totius doctrinae principium est vera, realis, substantialis praesentia corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi sub speciebus panis et vini.

(1) S. Thom., *S. theol.*, III, q. 79, a. 5.

PARS I.

De SS. Eucharistia prout est sacramentum

CAPUT I.

DE NATURA ET EFFECTIBUS EUCHARISTIAE

Articulus I.

De natura SS. Eucharistiae.

221. Notio. — 1. Eucharistia est *sacramentum N. L., in quo sub speciebus panis et vini continetur vere, realiter ac substantialiter corpus et sanguis Domini nostri Iesu Christi ad spiritualem animae refectionem.* Haec est veritas de fide (1).

Qua tradita notione non solum genus exprimitur, verum et specifica differentia, qua Eucharistia a ceteris sacramentis omnino distinguitur, simulque proprius eiusdem effectus ac finis indicatur, i. e. spiritualis animae refectio.

2. Commune quidem est SS.mae Eucharistiae cum aliis sacramentis, *symbolum esse rei sacrae, et invisibilis gratiae formam visibilem,* seu esse signum sensibile et practicum gratiae, aliquid nempe sensibile significans et producens gratiam; verum illud in ea excellens et singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, quum quis illis utitur; dum e contra in Eucharistia habetur ante usum ipse sanctitatis auctor (2).

Hinc multiplici ratione sacrosanctum Eucharistiae sacramentum a ceteris differt, scil.:

1° quatenus non solum gratiam creatam continet hominibus

(1) Conc. Trid., Sess. VII, can. 1; Sess. XIII, can. 1 et 2, cap. 1 et 2, can. 801.
(2) Conc. Trid., Sess. cit., cap. 3.

conferendam, sed ipsum omnium gratiarum auctorem, i. e. Christum Dominum; ideoque sacramentum eucharisticum est omnium excellentissimum;

2° quatenus in Eucharistia id proprium et omnino singulare est, quod sacramentum in ipsa consecratione materiae perficitur, non vero in applicatione materiae ad hominem sanctificandum, ideoque non in solo *usu* consistit, sed *permanens* sacramentum est, quia *antecedenter ad usum* in *esse sacramenti* constituitur;

3° quatenus Eucharistiae sacramentum non tantum est sacramentum, at simul etiam sacrificium, ut supra innuimus (3).

Ex dictis sequitur distinguendum esse *a*) sacramentum *in fieri,* nempe eiusdem confectionem seu consecrationem; — *b*) sacramentum *in facto esse,* scil. sacramentum *permanens;* — *c*) sacramenti *administrationem,* i. e. distributionem hominibus faciendam.

3. In omnibus sacramentis tria distinguuntur: *sacramentum tantum, res tantum, sacramentum et res.*

Sacramentum tantum est illud quod significat; *res tantum* est id quod significatur; *sacramentum et res* est id quod significatur ab uno et significat aliud.

Porro in Eucharistia, **sacramentum tantum** sunt species consecratae, quae significant animae refectionem; **res tantum** est ipsa refectio; **res et sacramentum** est corpus Christi, quod significatur a speciebus, et gratiam confert (4).

222. Principium I. — *Totus Christus vere, realiter et substantialiter praesens est in Eucharistiae sacramento.*

Veritas de fide divina et catholica, a Concilio Trid. ita expresse definita: « *Si quis negaverit, in SS. Eucharistiae sacramento contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate D. N. I. C., ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo ut in signo, vel figura, aut virtute: a. sit* »;

« *Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiae sacramento non esse corpus et sanguinem D. N. I. C., sed tantum in usu dum sumitur, non autem ante vel post; et in hostiis seu particulis consecratis quae post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini: a. sit* » (5).

(3) S. Thom., *l. c.*, q. 83, a. 1; Suarez, disp. 73 et 74; Lugo, disp. 18, sect. 1; S. Bellarm., lib. V (I. *De sacrificio*); Franzelin, *l. c.*, p. 3 s.
(4) Billot, *l. c.*, p. 294; Sasse, *l. c.*, 435.
(5) Sess. XIII, can. 1 et 4, *de Eucharistia.*

Varii Scripturae textus atque documenta Traditionis, quae hanc veritatem luculentissime ostendunt, videsis apud dogmaticos (6).

Quod attinet vero ad modum, quo Christus *totus* fit praesens in augustissimo Eucharistiae sacramento, distinguere oportet inter *significationem* et *demonstrationem*, seu inter id quod fit praesens *vi verborum*, seu *vi sacramenti*, ut loquitur Angelicus (7), et id quod praesens fit *per concomitantiam*.

Ratione *rei significatae*, i. e. *vi verborum*, solum corpus fit praesens sub speciebus panis, et sanguis sub speciebus vini, quia verba consecrationis, « *hoc est corpus meum* », « *hic est calix sanguinis mei* », nihil aliud *significant;* porro manifestum est verba esse efficacia secundum modum quo significant.

Ratione *demonstrationis*, i. e. *per concomitantiam*, continentur sub speciebus panis et vini ea omnia, quae cum corpore et sanguine *significato* sunt inseparabiliter unita, aut « vi naturalis connexionis et concomitantiae qua partes Christi D. qui iam ex mortuis resurrexit non amplius moriturus, inter se copulantur » (8), aut propter admirabilem unionem hypostaticam divinitatis cum corpore et anima Christi.

Proinde sub speciebus *panis* continetur *per concomitantiam* sanguis, anima ac divinitas Christi; et sub speciebus *vini*, corpus et anima atque divinitas eiusdem Christi. Re quidem vera, dum dicitur: *hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, intelligitur sub speciebus panis esse *illud ipsum unum numero corpus*, et sub speciebus vini esse *illum ipsum unum numero sanguinem*, quod tum, quando verba dicuntur, est corpus et sanguis Christi *cum omnibus suis perfectionibus insitis*, solo modo existendi diverso.

Atqui corpus Christi, dum verba consecratoria proferuntur, est corpus humanum cum suo sanguine, informatum et vivificatum sanctissima Christi anima, hypostatice unitum personae Verbi; item sanguis Christi est sanguis humanus corpori et animae unitus atque etiam Verbo ut hypostasi. Igitur est *totus Christus* (9).

(6) *Protestantes* docuerunt corpus et sanguinem Christi esse sub speciebus panis et vini solum dum sumitur, non ante vel post sumptionem; proinde in hostiis seu particulis consecratis quae reservantur aut supersunt post communionem, non remanere verum corpus Christi. Relatus can. 4 Conc. Trid. hunc absurdum errorem sollemniter proscripsit et condemnavit sub anathematis poena. Idcirco fide divina et catholica tenendum est, statim a consecratione praesens fieri sub speciebus panis et vini corpus et sanguinem Christi, atque praesens esse ac remanere sive ante communionem sacerdotis et fidelium, sive etiam in pane et vino consecrato quod superest, facta communione.

(7) *Loc. cit.*, q. 76, a. 1 et 2.

(8) Conc. Trid., Sess. XIII, cap. 1, *de Eucharistia.*

(9) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 76, a. 1; q. 79, a. 1 ad 3; in IV, D. 10, a. 2; *Quodlib.*, 7, a. 1; Suarez, *l. c.*, disp. 51, sect. 1 ss.; Lugo, *l. c.*, disp. 8, sect. 3; S. Bellarm., *lib.* IV, cap. 21; Franzelin, *l. c.*, p. 56 ss.; Billot, *l. c.*, p. 431 ss.; Lahousse, *op. cit.*, *de Euch.*, n. 42.

Corpus Christi in ultima coena, quando institutum est Eucharistiae sacramentum, fuit mortale, quia reipsa tale tum erat; nunc vero idem corpus Christi, qui ex mortuis resurrexit non amplius moriturus, est in mysterio eucharistico iam glorificatum. Si in triduo mortis Apostoli consecrassent, corpus Christi fuisset exsangue, inanimatum, sed unitum hypostasi Verbi; et sanguis fuisset separatus a corpore, qualis tunc erat, item Verbo hypostatice unitus (10).

223. Principium II. — *Totus et integer Christus sub utraque specie et sub quavis parte specierum realiter praesens est.*

Conc. Trid. definit: « *Si quis negaverit, in venerabili sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie et sub singulis cuiusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri: a. s.* » (11).

Igitur de fide est *totum* Christum contineri tam sub specie panis, quam sub specie vini; et, *facta separatione*, item *totum* exsistere sub singulis partibus specierum panis et vini.

Quod vero etiam *ante factam separationem* totus et integer Christus sit praesens sub quavis utriusque speciei parte, est doctrina certissima, quamvis non de fide (12).

Sane Christus in sacrosancto Eucharistiae sacramento praesens est *modo prorsus singulari et ineffabili*, quem *Angelicus* (*l. c.*) egregie more suo ita declarat: « Corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiae, i. e. per modum quo substantia est sub dimensionibus... Manifestum est autem, quod natura substantiae tota est sub qualibet parte dimensionum sub quibus continetur, sicut sub qualibet parte aëris est tota natura aëris, et sub qualibet parte panis est tota natura panis. Et hoc indifferenter, sive sint dimensiones actu divisae (sicut cum aër dividitur, vel panis secatur), vel etiam sint actu indivisae, divisibiles vero potentia ».

Tamen sub speciebus continuis, i. e. ante separationem, *semel* tantum Christus continetur, sicuti unica anima humana est in toto corpore humano et in quavis eius parte; facta vero separatione, *toties* Christus adest *quot* sunt partes in quas facta est specierum divisio (13).

(10) Sententia quorundam veterum scholasticorum, qui opinati sunt, sanguinem in triduo mortis non fuisse unitum hypostasi Verbi, est prorsus erronea et merito a DD. reiicitur. Cfr. Vasquez, in 3 part., disp. 36, cap. 4; Suarez, *De myster.*, disp. 47, sect. 3, n. 6; Lugo, *De incarn.*, disp. 14, sect. 5.

Pius II a. 1464 decretum edidit, quo silentium imposuit circa controversiam de sanguine Christi, utrum in passione effusus manserit Verbo hypostatice unitus, necne.

(11) Sess. cit., can. 3; cfr. etiam cap. 3.

(12) S. Thom., *l. c.*, a. 3; Suarez, *l. c.*, disp. 52, sect. 2; S. Bonav., in IV, D. 10, p. 1, a. 1, q. 5; Lugo, *l. c.*, disp. 8, sect. 3; Vasquez, *l. c.*, disp. 188, c. 3; Franzelin, *l. c.*, p. 155 ss.; Billot, *l. c.*, p. 442 ss.

(13) S. Thom., *l. c.*, a. 2; Hugo, *De Sacram.*, lib. II, part. 8, cap. 11; Inn. IV, *De Euch.*, lib. IV, cap. 8.

Exinde patet eundem Christum, qui ad dexteram Patris gloriosus assidet in caelis *iuxta modum exsistendi naturalem*, multis aliis in locis huius mundi esse praesentem *sacramentaliter* sub speciebus panis et vini.

224. Controvertitur an species sint *divinitus* divisibiles et a se mutuo inseparabiles *sine fine*. Nihil certi hac de re statui potest. Sententia negans, *ad factum quod spectat*, probabilior est.

Quaerunt theologi an perduret Christi praesentia, si partes solvantur in minimas omnino particulas. Ita respondemus: Si particulae, licet minimae, adhuc servent speciem panis et vini, seu tales sint ut, dato non fuissent consecratae, essent adhuc substantia panis et vini, certissime perdurat Christi praesentia; si autem particula adeo parva sit ut nullo sensu percipi queat, non convenit inter DD., aliis affirmantibus desinere praesentiam Christi, aliis negantibus.

Nobis praeferenda videtur doctrina eximii *Suarez*, iuxta quem sententia affirmans tunc Christum desinere « est falsa et praeter generalem doctrinam fidei, seu quaedam exceptio eius sine fundamento; nam illud de perceptione sensus est valde per accidens; nam satis est quod illa res sit per se et natura sua sensibilis » (14).

S. Thomas (15) docet non remanere corpus et sanguinem Christi « si pulverizetur panis, vel vinum in tam minutas partes dividatur, ut iam non remaneat species panis et vini ».

225. Principium III. — *Christus in sacramento Eucharistiae fit praesens per conversionem totius substantiae panis in corpus D. N. I. C., et totius substantiae vini in sanguinem eius; quae conversio convenienter et proprie a sancta catholica Ecclesia* **transubstantiatio** *appellatur.*

Proinde, facta consecratione, substantia panis et vini non amplius exsistit; remanent solum accidentia seu species. Haec est veritas de fide, item a *Concilio Trid.* expressis verbis definita: « *Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiae sacramento remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine Domini nostri Iesu Christi; negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat: a. sit* » (16).

Communis theologorum sententia docet — contra paucos quosdam theologos et philosophos, praesertim Cartesianos, qui dicunt species

(14) *Loc. cit.*, disp. 52, sect. 1.
(15) *Loc. cit.*, q. 77, a. 4.
(16) Sess. XIII, can. 2; cfr. etiam cap. 4; S. Thom., *l. c.*, q. 75, a. 8; Suarez, disp. 49 et 50, sect. 1; S. Bellarm., lib. III, c. 11 ss.

eucharisticas re ipsa non exsistere, sed esse intentionales dumtaxat seu meras modificationes in sensibus nostris vel in corporibus circumpositis a Deo immediate productas — species sacramentales esse vera accidentia physica realia ex pane et vino remanentia, atque ideo in sua obiectiva realitate vere proprieque exsistere. Haec autem accidentia seu species non inhaerent corpori et sanguini Christi tamquam subiecto, sed sustentantur divinitus absque ullo subiecto.

Ad rem *Catechismus R.* (17) haec habet: « Quoniam ea accidentia Christi corpori et sanguini inhaerere non possunt, relinquitur, ut supra omnem naturae ordinem ipsa se, nulla alia re nisa, sustentent. Haec perpetua et constans fuit catholicae Ecclesiae doctrina, quae etiam facile eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis et vini substantiam » (18).

Variae sunt scholasticorum sententiae circa genuinam transubstantiationis naturam atque habitudinem eius ad praesentiam realem Christi D. Hac de re vide dogmaticos (19).

226. Principium IV. — *Sacramentum Eucharistiae,* licet sit materialiter multiplex quatenus in duplici specie panis et vini consistit, *formaliter* tamen et *perfective seu ratione significationis et rei significatae est unum, i. e. unitate specifica et formali.*

Scil. corpus Christi sub specie panis et sanguis sub specie vini non sunt duo specifice distincta sacramenta, sed unum, quamvis panis et vinum specifice differant. Ratio, quia sacramentum est signum; ideo ubi unum est signum, unum est sacramentum.

Porro species panis et vini sunt unum in ratione signi; propria enim ratio signi a significatione pendet; haec autem in utraque specie est eadem, nam *res significata* sub speciebus panis et vini est *una et eadem*, nempe *spiritualis animae refectio.*

(17) *De sacram. Euch.*, cap. 6, § 5.
(18) « Et ideo relinquitur — ait S. Thomas (*l. c.*, q. 77, a. 1) — quod accidentia in hoc sacramento manent sine subiecto ». Idem Angelicus docet (*l. c.*, a. 2; in IV, D. 12, q. 1, a. 1, q. 3) quantitatem dimensivam panis et vini esse in Eucharistia subiectum aliorum accidentium. Proinde quantitas dimensiva sustentatur divinitus sine subiecto; cetera vero accidentia quae manent post factam conversionem, sunt, sicut in subiecto, in ipsa quantitate dimensiva panis vel vini. Cfr. Lugo, disp. 10, sect. 1; Vasquez, disp. 94, a. 1; Suarez, disp. 56, sect. 1 et 2; Billot, *l. c.*, p. 465 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 430; Franzelin, *l. c.*, p. 275 ss.

Sane scholastici docent communiter, Nominalibus exceptis, quantitatem immediate inesse in substantia corporea tamquam primam formam accidentalem, reliqua autem accidentia seu qualitates fundari in quantitate ut in subiecto immediate.

Licet nonnulli philosophi etiam catholici, placita modernorum physicorum secuti, cum Carthesianis negent distinctionem et separabilitatem accidentis corporei a substantia, recedendum tamen non est a communi DD. sententia. V. Franzelin, *l. c.*, p. 277 s.

(19) Suarez, disp. 50, sect. 4; Lugo, disp. 7, sect. 2; Franzelin, *l. c.*, p. 190 ss.; De Augustinis, *op. cit.*, *De Euch.*, p. 115; Billot, *l. c.*, p. 316 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 397 s.; Lahousse, *l. c.*, n. 100 ss.

Neque obstat quod modus significationis in una et altera specie sit diversus, quatenus una eademque res specie panis per modum cibi et specie vini per modum potus significatur; etenim unus et alter modus significandi ita se habent, ut ex utroque coalescat *perfecta* significatio spiritualis animae refectionis. Sicuti profecto refectio corporalis duo requirit, puta cibum et potum; ideo oportet esse aliquid per modum cibi quod est corpus Christi sub specie panis, et aliquid per modum potus quod est sanguis Christi sub specie vini; quae duo mutuo se complent in ordine ad perfectam significationem spiritualis refectionis.

Ergo sacramentum Eucharistiae, quamvis sit materialiter plura, formaliter tamen et perfective est unum (20).

De ratione *specifica* sacramenti eucharistici ac de *numerica* unitate vel multiplicitate, infra loquemur (n. **231** ss.).

227. Principium V. — *Christus manet sub speciebus consecratis, quamdiu substantia panis et vini naturaliter sub illis permansisset; desinit vero esse sub speciebus, quando substantia panis et vini naturaliter cessavisset, i. e. quando species sunt corruptae seu immutatae* (21).

Tunc per divinam omnipotentiam ea substantia succedit quae, in iisdem adiunctis, succederet pani et vino corruptis (22).

Non quaelibet tamen corruptio seu immutatio sufficit, sed plena requiritur ac totalis, adeo ut species non amplius aptae sint substantiam panis et vini continere. Seclusa corruptione, praesentia realis Christi in venerabili Eucharistiae sacramento *numquam* desinit, etsi forte species consecratae in sordidum locum proiiciantur, a bruto comedantur etc. Hinc a *Gregorio XI* damnatae fuerunt tres propositiones Ioannis de Latone, qui asserebat redire substantiam panis, si contingat hostiam consecratam proiici in locum sordidum, a mure corrodi, aut dentibus communicantis conteri.

Ratio vero, cur eveniente corruptione specierum cesset Christi praesentia sub iisdem, evidens est. Panis corruptus non est vere panis, item vinum corruptum seu immutatum non est vinum; proinde non

(20) S. Thom., *l. c.*, q. 73, a. 2; in IV D. 23, q. 1, a. 1, q. 2; Lugo, disp. 2, sect. 2; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 7; Billot, *l. c.*, p. 296 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 437 s.

(21) S. Thom., *l. c.*, q. 77, a. 3 et 4; in IV D. 12, q. 1, a. 2, q. 3.

(22) Id autem contingit non novo quodam miraculo, sed ex vi illius miraculi quod praecessit in consecratione. « Corruptio illarum specierum — ait S. Thom. (*l. c.*, q. 77, a. 4, ad 3) — non est miraculosa, sed naturalis. Praesupponit tamen miraculum, quod est in consecratione, scilicet, quod illae species sacramentales retineant esse sine subiecto, quod prius habebant in subiecto, sicut et coecus miraculose illuminatus, naturaliter videt ». Et sane: « Illae species sacramentales sunt quidem accidentia, habent tamen actum et vim substantiae... Quantitas dimensiva panis et vini retinet naturam propriam, et accipit miraculose vim et proprietatem substantiae. Et ideo potest transire in utrumque, id est, in substantiam et dimensionem » (*L. c.*, a. 5 ad 2 et ad 3).

amplius significant, tamquam cibus et potus, spiritualem animae refectionem; seu cessat ratio signi, et consequenter ipsum sacramentum.

Notandum, ceteras substantias in species consecratas tum physice tum chemice non secus agere, ac si in panem et vinum verum agerent (23).

228. An et quando cesset praesentia Christi, si vino consecrato alius liquor admisceatur. — 1. Dubitandum non est, quin praesentia realis Christi in venerabili Eucharistiae sacramento desinat omnino, si ex permixtione alterius liquoris vinum consecratum substantialiter corrumpatur seu immutetur.

Quaenam vero *quantitas* ad id necessaria sit, non convenit inter DD.

2. Ut huius quaestionis solutio recte tradatur, triplex permixtio vini consecrati considerari potest ac debet, nempe: 1° permixtio *cum vino non consecrato;* 2° permixtio *cum aqua;* 3° permixtio in genere *cum alio quocumque liquore.*

1° Iuxta *Angelicum* (24), si vini non consecrati quantitas permixta ad totum vinum consecratum pertingat, cessat praesentia Christi; si vero quantitas admixta adeo parva sit ut nequeat per totum diffundi, sed solum ad aliquam partem specierum, desinit esse sanguis Christi sub illa parte vini consecrati, et remanet adhuc sub alia.

Plerique docent consecrationem non deperdi, nisi tanta sit vini admixti diversitas, ut sufficiat ad destruendam substantiam vini consecrati. Sed merito alii respondent (25), minime constare, sola mixtione cum alio vino substantialiter corrumpi vinum consecratum, licet utrumque ab invicem discerni iam non possit (26).

Quod attinet vero ad auctoritatem Angelici, quidam benigne interpretari conantur eiusdem verba.

Principium, cui haec altera sententia innititur, certissimum est: cessat praesentia Christi, si ex permixtione destruatur substantia vini consecrati; secus non. Huiusmodi principium ita egregie enunciat *Angelicus* (27): « Cum corpus Christi et sanguis succedant in hoc sacramento substantiae panis et vini, *si fiat talis immutatio ex parte accidentium, quae non suffecisset ad corruptionem panis et vini, propter talem immutationem non desinit corpus et sanguis Christi esse sub hoc sacramento*, sive fiat immutatio ex parte qualitatis... sive

(23) S. Thom., *l. c.*, q. 77, a. 3-7; Suarez, *l. c.*, sect. 1 et 3; Lugo, disp. 9, sect. 1.

(24) *Loc. cit.*, q. 77, a. 8.

(25) Cfr. Génicot, *l. c.*, n. 178.

(26) Cfr. Lugo, *l. c.*, disp. 10, sect. 3, n. 41 ss.; Suarez, disp. 54, sect. 2, v. *Dies* 2°; S. Alph., *l. c.*, n. 228; Billot, *l. c.*, p. 484.

(27) *Loc. cit.*, a. 4.

ex parte quantitatis... *Si vero fiat tanta immutatio quod fuisset corrupta substantia panis aut vini, non remanent corpus et sanguis Christi sub hoc sacramento* ».

Porro nonne *una* est *substantia vini*, cuiuslibet coloris vel saporis seu qualitatis illud sit? Quomodo ergo concipi ac dici potest *substantiam* vini consecrati destrui ob admixtionem vini non consecrati? Id nobis, sive philosophice sive physice aut chemice res spectetur, incongruum, quin et omnino impossibile videtur, modo vinum admixtum sit vere proprieque vinum. Itaque si, ex permixtione vini consecrati cum alio vino, non mutatur eiusdem vini *substantia*, pro certo habemus Christum adhuc remanere sub speciebus vini consecrati (28).

2° Palam est, vini substantiam destrui, si *aqua* in *magna quantitate* ei admisceatur. Quaenam vero quantitas admisceri debeat ut eiusmodi *substantialis* immutatio locum habeat, dicetur alibi (n. **268**).

3° Quod attinet vero ad permixtionem *alterius liquoris*, regula certa ac generalis nullatenus statui potest, quia non uno eodemque modo varii liquores agunt in species vini, et ideo plus vel minus, pro diversa eorundem natura, influunt in mutationem substantiae vini; ex. gr. modica quantitas *alcool* ultra id quod naturaliter inest vino, imo paucae guttae *acidi sulphurici*, quod vocant, sufficiunt ad immutandum substantialiter vinum.

Igitur natura cuiusvis liquoris est attendenda in praxi, et consequenter maior minorve actio quam chemice exercet in species vini consecrati, ut singulis in casibus iudicetur quaenam quantitas requiratur et sufficiat ad vini substantiam immutandam.

Quamdiu species consecratae maneant incorruptae in stomacho suscipientis, alibi dicetur (n. **360**).

229. Partes constitutivae sacramenti eucharistici. — 1. Quod tria sint elementa constitutiva seu essentialia Eucharistiae, si consideretur ut sacramentum *in fieri*, palam est ex iis quae tradidimus de sacramentis in genere (cfr. n. **2** s.).

Ad rem *Eugenius IV* in instructione ad Armenios docet: « Tertium est Eucharistiae sacramentum cuius materia est panis triticeus et vinum de vite... Forma huius sacramenti sunt verba Salvatoris quibus hoc conficit sacramentum; sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum ».

Itaque panis et vinum sunt materia *ex qua;* verba consecratoria sunt forma *qua;* minister est *sacerdos celebrans, qui verba Salvatoris*

(28) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 15.

proferens in persona Christi cum debita intentione, efficit permanens sacramentum eucharisticum.

2. Quod spectat vero ad Eucharistiae sacramentum *permanens* seu *in facto esse*, omnes quidem concedunt sive species sacramentales sive Christum D. ad eiusdem essentiam pertinere; at non conveniunt utrum species ingrediantur essentiam sacramenti *in recto*, et Christus D. *in obliquo*, an vice versa; scil. utrum sacramentum sint species consecratae, an potius Christus D. sub his speciebus contentus.

Triplex datur sententia. *Prima* censet solas species hoc sacramentum intrinsece constituere (29). *Alia* putat tam species quam corpus Christi intrinsece constituere eucharisticum sacramentum, i. e. sacramentum aeque importare *in recto* sive species panis et vini sive corpus et sanguinem Christi D. (30). *Tertia* affirmat Eucharistiae sacramentum importare quidem intrinsece tam species quam corpus et sanguinem Christi, at corpus et sanguinem *in recto*, species vero solum *in obliquo* seu *de connotato* (31).

Prior sententia reiicienda est. Aliae duae potius verbis quam re differunt, uti apparet ex communi loquendi usu.

Sane communis loquendi ratio aliquando ponit in recto corpus Christi, et in obliquo species, ex. gr., cum Patres dicunt *hoc sacramentum esse corpus Christi, carnem Christi* etc.; aliquando ponit species sacramentales in recto, et corpus Christi in obliquo, ex. gr. cum Trid. Synodus passim docet (32) *in hoc sacramento contineri corpus et sanguinem Christi*. Et merito quidem; nam si Eucharistiae sacramentum spectetur uti *signum sensibile*, species sacramentales veniunt potius in recto et Christus D. in obliquo, quia species sunt sensibiles et ideo per eas, qua tales, totum sacramentum constituitur sensibile. E contra, si eucharisticum sacramentum consideretur veluti *causa gratiae efficax*, Christus venit in recto, et species in obliquo, quia causa efficax gratiae est corpus et sanguis Christi in statu sacramentali (33).

230. Disputant theologi, utrum species sacramentales habeant solum *munus significandi*, an etiam *vim sanctificandi*.

Quidam docent eas significare tantum gratiam, quae per solum corpus et sanguinem Christi confertur. Probabilius tamen *alii* duplicem

(29) Salmant., *De Euch.*, tract. IV, cap. 1, n. 18, 43; Gonet, *Man.*, tract. IV, *De Euch.*, cap. 1, § 1.
(30) Suarez, *l. c.*, disp. 42, sect. 3, n. 2; Cont. Tournely, *De Euch.*, part. I, cap. 1, a. 1, concl. 2; Vasquez, *l. c.*, disp. 167, cap. 5; Coninck, *l. c.*, q. 73.
(31) Lugo, *l. c.*, sect. 3, n. 34 ss.
(32) Cfr. Sess. XIII, cap. 1 et 3, can. 1, 3 et 4.
(33) *Catechismus Rom.*, *l. c.*, n. 8; S. Thom., *l. c.*, q. 73, a. 1 ad 2 et ad 3; Sasse, *l. c.*, p. 436 s.; De Augustinis, *l. c.*, p. 611; Ball.-Palm., *op. cit.*, IV, sect. IV, *De venerabili Eucharistiae sacramento*, n. 3; Lahousse, *l. c.*, n. 15; Gasparri, *l. c.*, n. 47.

efficaciam admittunt (34), unam eamque principalem in corpore Christi, alteram per virtutem corporis Christi in speciebus.

Diximus *probabilius*, nam sicuti in aliis sacramentis res naturales habent virtutem instrumentalem sanctificandi, ita nulla est ratio, cur negetur eandem virtutem inesse quoque speciebus sacramentalibus (35).

231. Ratio specifica sacramenti eucharistici. — Quaerunt DD. an *tota ratio specifica* sacramenti eucharistici salvetur in sola specie panis aut vini, seorsim sumpta, seu, aliis verbis, an, unica tantum specie consecrata, *integrum* habeatur sacramentum. Quod *verum* et *integrum* adsit sacramentum, etiam unica tantum specie consecrata, et praeterea quod sacramentum sit formaliter et perfective *unum* sive una sive utraque species consecretur, certum est.

Controversia igitur id solum respicit, nempe utrum *integra* ac *tota* ratio *specifica* Eucharistiae sacramenti salvetur in specie panis aut vini seorsim sumpta.

Duplex est theologorum sententia. *Quidam* affirmant (36); *plerique* negant (37). Dissensus, uti patet, est potius in modo loquendi quam in re. Ceterum secunda sententia, quae e doctrina *S. Thomae* clare deducitur (cfr. n. **226**), est certe probabilior, ut liquet ex supra dictis. Scil. cum ratio specifica huius sacramenti consistat in *perfecta* significatione spiritualis animae refectionis, i. e. in spirituali refectione cibi et potus, cumque *vi verborum* sub altera specie ponatur tantum corpus, vel sanguis, non potest per se significari per alterutram speciem *tota* et *integra* refectio cibi ac potus, quamvis alterutra sufficiat ad totum producendum sacramenti effectum (38).

Lugo (39), quem plures theologi sequuntur, vocat sacramentum *totale*, si consideretur utraque species consecrata, sacramentum *partiale*, si alterutra tantum spectetur; idque, sedulo animadvertas, ratione significationis, *totalis* aut *partialis*, convivii spiritualis.

« Unica ergo ratio a priori, ait ipse (40), cur haec duo sint sacramenta *partialia*, seu partes eiusdem sacramenti, sumi debet ex ipsa significatione; quia scilicet quaelibet pars significat partialiter gratiam convivii; nam, ut supra diximus, per Eucharistiam significatur plenitudo convivii spiritualis, quae non significatur totaliter, et plene; sed solum partialiter per singulas

(34) Cfr. S. Bellarm., *De sacramento Eucharistiae*, lib. IV, cap. 6 ss.
(35) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 9; Lugo, *l. c.*, sect. 2, n. 22.
(36) S. Bellarminus, *l. c.*, cap. 22; Gonez, apud Salmant., *l. c.*, cap. 2, dub. 1, n. 6.
(37) Lugo, *l. c.*, disp. 2, sect. 1, n. 7 ss.; Tournely, *Praelect. de Euch.*, q. 4, a. 3; Salmant., *l. c.*, n. 17 s.; Sasse, *l. c.*
(38) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 190; Gasparri, *l. c.*, n. 45.
(39) *Loc. cit.*, n. 5 ss.
(40) *Loc. cit.*, n. 9.

species seorsim; quare cum significatio unius speciei ordinetur ad integrandam cum significatione alterius speciei integram significationem unius convivii, hinc est, singulas species non esse sacramentum *totale*, sed solum *partiale* ».

Num utraque species Eucharistiae conferat maiorem gratiam, quam singulae seorsim, vide n. **365**.

232. Utrum sacramentum eucharisticum sit numerice unum an multiplex. — Quaeritur nempe an sacramentum sit unum *numero*, an potius tot sint *numero* sacramenta, quot sunt species consecratae, sive eodem tempore sive pluribus, sive eodem tempore sive diversis consecratae fuerint et serventur.

Fac sedulo animadvertas, hanc quaestionem nullatenus esse confundendam cum doctrina, quam supra (n. **226**) exposuimus.

Tres habentur sententiae. *Prima* docet sacramentum *numerice* esse unum « quia corpus Christi unum numero est ubicumque sit » (41); *altera* censet tot esse sacramenta, quot sunt species panis et vini physice discontinuae (42); *teria* tenet, plures species consecratas, etsi discontinuas, unum esse vel plura sacramenta prout species per modum unius proponuntur aut sumuntur, necne, scil. prout adest moralis coniunctio specierum, vel minus; proinde sacramentum esse unum, si verificetur unitas moralis, ex. gr. dum plures hostiae consecratae servantur in tabernaculo seu ciborio, aut dum sacerdos plures hostias consecratas sumit; plura, contra, esse sacramenta, si desit unitas moralis, ex gr. si plures hostiae consecratae in diversis ecclesiis vel tabernaculis asserventur (43).

Haec sententia videtur *S. Alphonso* (44) probabilior; alii rectius, ut videtur, putant veriorem sententiam Card. *Lugonis* (45).

Fatendum est, verbis potiusquam re aliam ab alia differre sententiam; nam pro diverso modo considerandi sacramentum diversus modus loquendi adhiberi potest.

(41) Lugo, *l. c.*, sect. 2, n. 15; cfr. Suarez, *l. c.*, disp. 1, sect. 4; Valentia, tom. IV, disp. 6, q. 1, p. 4.
(42) Vasquez, disp. 168, cap. 2.
(43) S. Bellarminus, *l. c.*; Busembaum, apud Ball.-Palm., *l. c.*, n. 4; Salmant., *l. c.*, n. 42 et 46.
(44) *Loc. cit.*, n. 190.
(45) Cfr. Ball.-Palm., *l. c.*, n. 8; Sasse, *l. c.*, p. 439; De Augustinis, *l. c.*, p. 611.

ARTICULUS II.

De effectibus Eucharistiae.

233. Effectus in genere. — Effectus SS. Eucharistiae ita indicantur a *Concilio Trid.* (1): « Sumi autem voluit (Salvator noster) sacramentum hoc tamquam spiritualem animarum cibum, quo alantur et confortentur viventes vita illius qui dixit: *Qui manducat me et ipse vivet propter me*, et tamquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus praeservemur. Pignus praeterea id esse voluit futurae nostrae gloriae et perpetuae felicitatis, adeoque symbolum unius illius corporis cuius ipse caput existit cuique nos tamquam membra arctissima fidei, spei et caritatis connexione adstrictos esse voluit, ut id ipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata ».

Et in can. 5 eiusdem Sess. definivit: « *Si quis dixerit, vel praecipuum fructum SS. Eucharistiae esse peccatorum remissionem, vel ex ea non alios effectus provenire: a. sit* ».

Eugenius IV in Instruct. ad Armenios haec habet: « Huius sacramenti effectus quem in anima operatur digne sumentis est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratia homo Christo incorporatur et membris eius unitur, consequens est quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur; *omnemque effectum quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem sustentando, augendo, reparando et delectando, sacramentum hoc quoad vitam operatur spiritualem*, in quo, ut inquit Urbanus Papa, gratam Salvatoris nostri recensemus memoriam, a malo retrahimur, confortamus in bono et ad virtutum et gratiarum proficimus incrementum ».

234. Effectus Eucharistiae in specie. — Effectus *primarii* et *generales* venerabilis huius sacramenti sunt duo, quorum alter ad **animam** refertur, alter vero ad **corpus.** Effectus in specie sunt septem, singuli infra recensendi.

Ad animam *quod spectat*, effectus per se et ex fine proprio Eucharistiae est supernaturalis vitae animae, i. e. caritatis perfectio et conservatio per unionem cum Christo eiusque mystico corpore. Christus enim est caput corporis mystici seu Ecclesiae, cui nos tamquam membra arctissimo fidei, spei et caritatis vinculo adstrictos esse voluit.

Sicubi cibus materialis ordinatur natura sua ad vitam corporalem

(1) Sess. XIII, cap. 2.

nutriendam, conservandam et augendam, ita Eucharistia, per modum spiritualis refectionis a Christo D. instituta, ordinatur ad conservandam ac perficiendam vitam supernaturalem. Haec autem supernaturalis vita conservatur atque perficitur per gratiam, i. e. per unionem cum Christo in caritate. Eiusmodi proprius huius sacramenti effectus ab ipso Christo diserte declaratur (2).

Notandum est duplicem unionem cum Christo D. in sacramento eucharistico considerari posse, *sacramentalem* scil. et *spiritualem*. Porro ea, de qua nunc loquimur, non est unio *sacramentalis*, quippe quae non est effectus sacramenti, sed ipsa applicatio sacramenti; loquimur de unione *spirituali* per caritatem cum capite et mystico eius corpore, quae significatur et efficitur per sacramentalem unionem.

Exinde patet discrimen inter Eucharistiam et cetera sacramenta, quae licet et ipsa quoque gratiam conferant aut primam aut secundam, primo tamen et per se non ordinantur ad perficiendam unionem cum Christo, nimirum ad perfectam caritatem.

Ad rem egregie *Suarez* (3): « Reliqua sacramenta vivorum non ordinantur per se primo et directe ad nutriendam charitatem propter solam maiorem perfectionem eius maioremque unionem cum Christo, sed ordinantur ad speciales effectus, propter quos conferunt specialia auxilia et aliquod augmentum gratiae; at vero hoc sacramentum per se primo ordinatur ad perficiendam unionem cum Christo et cum corpore eius iuxta illud 1 *Cor.* x, 18: *Unum corpus sumus, qui de uno pane et de uno calice participamus* » (4).

235. 1° Remissio peccatorum venialium. Id clare docet *Conc. Trid.* (*l. c.*): « Sumi voluit (Christus) sacramentum hoc... *tamquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis* ». Quod ex Ambrosio, Augustino, Gregorio, Bernardo et aliis confirmat *Suarez* (5), et veluti indubitatum traditur in *Catech. Rom.* (*l. c.*) per haec verba: « Remitti vero Eucharistia, et condonari leviora peccata, quae venialia dici solent, non est quod dubitari debeat ».

Venialia peccata non solum mediate ex opere operantis, efficaciore equidem modo, remittuntur, quatenus augustissimum Sacramentum suapte natura ac vi ad actus supernaturales caritatis et doloris nos excitat, sed etiam, ut communius et probabilius censent DD., immediate *ex opere operato*, supposita dispositione quae satis sit ad obicem

(2) Ioan. VI, 48 ss.
(3) *Loc. cit.*, sect. 1.
(4) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 79, a. 1 ss.; Lugo, *l. c.*, disp. 12, sect. 1; Franzelin, *l. c.*, p. 293 ss.; Gasparri, *l. c.*, n. 1188; Sasse, *l. c.*, p. 458.
(5) Disp. 63, sect. 10.

tollendum, non tamen sufficiens ex sese ad ipsam remissionem venialium.

Ratio est, quia Eucharistia ordinatur ad perfectam unionem cum Christo per caritatem; perfectioni autem huius unionis obsunt peccata venialia, utpote quae malitiam moralem includunt impedientem caritatis fervorem. Ergo tenendum est, hoc sacramentum venialia peccata *ex opere operato* delere (6).

236. 2° Praeservatio a peccatis mortalibus. *Conc. Trid.* (*l. c.*) id expresse habet: « Sacramentum hoc... *tamquam antidotum, quo a peccatis mortalibus praeservemur* ».

Eucharistia enim est panis vitae, iuxta illud Christi (Ioan., *l. c.*, v. 50): « *ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur* », seu instituta est ad perficiendam et conservandam vitam spiritualem; haec autem perfectio et conservatio vitae spiritualis haberi nequit, uti palam est, nisi homo a peccatis mortalibus praeservetur.

Hunc effectum Eucharistia tribuit multipliciter, seu negative seu positive, prout egregie exponit *Lugo* (7).

Primo, quatenus confert abundantem gratiam gratum facientem; unde *Chrysost.* (8) ait: « Sanguis Christi quamprimum ac repente animam irrigat, vi quadam magna imbuit, et nobilitatem animae, quam semper irrigat et nutrit, languescere non sinit ».

Secundo, quatenus virtute huius sacramenti anima spirituali dulcedine delectatur, et quodammodo inebriatur, fitque minus sensibilis ad tentationes.

Tertio, quatenus hoc sacramentum fugat daemones, qui inordinatas concupiscentias excitare solent; Eucharistia enim est signum passionis Christi: quare daemones fugiunt non solum Christum sub sacris speciebus contentum, sed Christum suam victoriam crucis ibi maxime repraesentantem.

Quarto fit haec praeservatio, quatenus qui recipit hoc sacramentum, accipit speciale lumen a Deo; quo lumine mediante, pravi motus ac tentationes minuuntur et sopiuntur.

Quinto fit haec praeservatio, quatenus Eucharistia imminuit fomitem, impedit vel debilitat pravos motus carnis, et excitat contrarios. Hinc *S. Bernardus* (9): « Quis poterit tam efferos motus frangere? quis pruritum ulceris huius ferre queat? Confidite, quia et in hoc gratia

(6) Cfr. S. Thom., *l. c.*, a. 4; Suarez, *l. c.*; Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 82 ss.
(7) *Loc. cit.*, n. 85 ss.
(8) Homil. XLV *in Ioan.*
(9) Serm. *De Coena Domini.*

subvenit, et ut securi sitis, sacramenti Dominici corporis et sanguinis investituram habetis. Duo enim illud sacramentum operatur in nobis, ut et sensum minuat in minimis, et in gravioribus peccatis tollat omnino consensum » (10).

237. 3° Sedatio fomitis concupiscentiae. Hunc effectum Eucharistia producit non solum quatenus gratiam confert ad superandas tentationes, et per caritatis fervorem ad superna elevat mentem, sicque motus concupiscentiae mediate ac indirecte imminuit; sed etiam quatenus *directe* et *immediate* concupiscentiam compescit ac minuit.

Sane vi eucharisticae communionis corpus nostrum ex intima unione cum carne Christi gloriosa ita sanctificatur atque protegitur, ut Christus tamquam suum illud consideret sibique quadam affinitate coniunctum, et consequenter illud speciali dilectione prosequatur ac defendat et sibi conforme efficiat. Cum vero pravi carnis motus eiusmodi unioni cum Christo sint omnino contrarii, inde sequitur eos necessario imminui et compesci ex virtute Eucharistiae.

Itaque, attentis praesertim SS. Patrum testimoniis, non modo vere probabilem, sed probabiliorem censemus eorum sententiam, qui tenent *immediata* et *directa* actione corpus Christi fomitem libidinis in corpore nostro compescere et imminuere (11).

Consulto diximus *compescere* et *imminuere*, quia fomes penitus non exstinguitur.

Ad rem egregie *Lugo* (12): « Denique circa hunc effectum adverte, S. Thom. art. VI, ad 3 consulto dixisse, hoc sacramento *minui* fomitem, qui nimirum quantumcumque repetatur huius sacramenti usus, *nunquam omnino exstinguitur, sed solum minuitur:* cum fomes sit ipsa inclinatio naturalis ad bonum sensibile habens annexam deformitatem ad rationem, quae inclinatio in se non perditur, sed in ordine ad actus impeditur per virtutes et auxilia, quae inclinant ad bonum rationis et honestum: eiusmodi autem virtutes et auxilia, cum non operentur cum necessitate, sed cum libera electione voluntatis, consequens est, ut quantumcumque crescant, *nisi aliud speciale donum, aut specialis providentia adsit,* non possit omnino impediri illa naturalis inclinatio, quin etiam in actu primo inclinet, et aliquando subrepat et prodeat in aliquem actum, licet possit facilius reprimi per auxilia repetita huius sacramenti ».

238. 4° Pignus et arrha vitae aeternae. *Conc. Trid.* ait: « *Pignus praeterea id esse voluit futurae nostrae gloriae et perpetuae felicitatis* » (13).

(10) Cfr. S. Thom., *l. c.*, a. 6; Suarez, *l. c.*; Lugo, *l. c.*, sect. 1.
(11) S. Thom., *l. c.*; Suarez, disp. 64, sect. 1; Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 87, et sect. 5, n. 100; Sasse, *l. c.*, p. 462; Franzelin, *l. c.*, p. 304.
(12) *Loc. cit.*, sect. 4, n. 88.
(13) *Loc. cit.*; cfr. etiam cap. 8.

Sicuti cibus naturalis ordinatur ad perducendum hominem in statum perfectum, ita cibus spiritualis seu eucharisticus ita ordinatur ad augmentum gratiae, ut ex se hominem perducat ad statum perfectum et consummatum per gloriam.

Proinde adeptio gloriae non est effectus *communis* Eucharistiae sicut aliorum sacramentorum, quatenus ea omnia conferunt gratiam et ideo dant ius ad gloriam; sed est *proprius ac peculiaris Eucharistiae effectus*, quatenus *speciali titulo* traditur communicanti *pignus futurae gloriae*, cum Eucharistia natura sua ordinetur sub ratione cibi ad dandam gratiae consummationem.

Itaque conservatione et perfectione supernaturalis vitae per unionem cum Christo eiusque mystico corpore, inchoatur per Eucharistiam in hac vita ea unio, quae perficietur in caelis, ubi status perfectus et consummatus per gloriam obtinebitur (14).

239. 5° **Praeparatio et oppignoratio gloriosae resurrectionis.** Ipse Christus (15) huiusmodi effectum Eucharistiae manifeste indicavit: « *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die* ». Quibus verbis, uti palam est, non promittitur absolute gloriosa resurrectio, sed solum *conditionate*, i. e. debita conditione posita moriendi in gratia Dei.

Caro communicantis fit aliquo modo *una caro* cum carne Christi ob intimam coniunctionem, adeo ut, per contactum cum sacratissima carne Christi, in eius similitudinem transformetur, ut aiunt SS. Patres; quare sicuti corpus Christi gloriosum resurrexit e sepulcro, ita caro communicantis, ipsi conformanda tamquam exemplari, incorruptibilis et glorificata resurget. Proinde ex ipsa Eucharistia, ut a Christo est instituta, oritur in corpore suscipientis *peculiaris titulus et congruentia* ad eandem Christi resurrectionem (16).

Non est tamen cogitandum de qualitate aliqua physica, quae maneat in nostris corporibus instar seminis et sit veluti radix futurae resurrectionis, ut pauci quidam theologi immerito prorsus opinati sunt.

240. 6° **Fervor caritatis.** Huius nomine venit excitatio ad spiritualia seu *ardor* caritatis, quatenus homo attrahitur ad Deum, prompte ac libenter officia vitae christianae peragit, res mundanas contemnit et sedula cura satagit Deo placere eique fideliter servire non solum in

(14) S. Thom., *l. c.*, a. 2; Suarez, disp. 64, sect. 2; Lugo, *l. c.*, n. 89; Franzelin, *l. c.*, p. 302 s.
(15) Ioan. VI, 59.
(16) Suarez, *l. c.*, sect. 2; Lugo, *l. c.*, sect. 5, n. 102 ss.

necessariis, sed etiam in aliis. Huiusmodi fervorem esse proprium Eucharistiae effectum manifesto patet ex ipsa natura venerabilis sacramenti, quippe quod ordinatur ad perfectam unionem cum Christo per caritatem (17).

241. 7° **Dulcedo et delectatio spiritualis,** iuxta illud: « *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus* », et aliud: « *Pinguis est panis eius et praebebit delicias regibus* ». Sicuti cibus materialis non solum alit, verum etiam delectat et corpori iucunditatem affert, ita cibus spiritualis animam replet dulcedine atque delectatione.

In hoc consistit eiusmodi delectatio ac dulcedo ut communicans non solum patienter, sed libenti quoque animo dolores et aerumnas huius vitae ferat, amorem specialem erga Christum anima persentiat, ex quo amore gaudium habeat eoque sancte fruatur. Ex vi sacramenti iste effectus est *infallibilis*, nisi impediatur ex parte subiecti, scil. negligentia et distractionibus ac temporalibus curis suscipientis. Quandoque per redundantiam in ipsis sensibus percipitur (18).

Suarez (*l. c.*), quem plures DD. sequuntur, docet haud immerito delectationem non alligari ad illud praecise tempus, quo Christus est in stomacho, sed etiam reservari aliquando ad tempus magis opportunum, si tamen sacramentum in gratia susceptum sit.

242. An Eucharistia remittat poenam temporalem. — 1. Utrum Eucharistia remittat quoque *ex opere operato* poenam temporalem, controvertitur. Quidam pauci affirmant (19); plerique cum *S. Thoma* (20) negant.

2. Id vero intelligi debet de remissione *directa* poenae *primo et per se;* nam « *indirecte* et *secundario*, ut scite habet *Lugo* (*l. c.*), provenire potest remissio ab hoc sacramento. *Primo*, quia si eius virtute remittuntur aliqua peccata venialia, quoad culpam ex opere operato, et immediate directe iuxta communem sententiam, de quo dicemus in materia *de Poenitentia;* consequens videtur quod simul cum culpa remittatur aliqua pars poenae temporalis pro illo peccato debitae. *Secundo*, quia sacramentum hoc excitat et movet ad actum dilectionis Dei, cuius virtute remittitur non solum culpa, sed etiam magna pars poenae temporalis debitae post remissam culpam, qui effectus, licet sit

(17) Cfr. Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 92.
(18) S. Thom., *l. c.*, a. 1, ad 2; Suarez, *l. c.*, sect. 9; Lugo, *l. c.*, n. 92 ss.
(19) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 156.
(20) *Loc. cit.*, a. 5; in VI D. 12, q. 2, a. 2, sol. 2; Suarez, *l. c.*, sect. 10; Lugo, *l. c.*, n. 98.

ex opere operantis correspondens actui dilectionis, potest tamen mediate tribui sacramento Eucharistiae, cuius effectus fuit dilectionis ».

Quod vero hoc sensu Eucharistia prosit aliquatenus ad remissionem poenae temporalis, est communis DD. sententia.

243. An peccatum veniale vel defectus devotionis impediat Eucharistiae effectus. — 1. Solum peccatum mortale impedit effectum primarium Eucharistiae, qui est gratiae augmentum; nam sacramenta semper gratiam, primam aut secundam, conferunt ex opere operato obicem non ponentibus. Porro sola culpa mortalis est obex augmento gratiae repugnans, iuxta ea quae alibi tradidimus (n. **4**); ergo dispositio per se necessaria et sufficiens ad removendum obicem, et consequenter ad obtinendum primarium Eucharistiae effectum, est status gratiae.

Exinde sequitur *nullo peccato veniali*, etsi forte in ipsa Eucharistiae sumptione commisso, augmentum gratiae sanctificantis impediri (21).

2. Neque ad huiusmodi Eucharistiae effectum obtinendum requiritur *actualis devotio* iuxta sententiam, quae, ut ait *Lugo* (22), « communis est iam in schola et omnino vera ».

Ratio est, quia defectus actualis devotionis foret impedimentum collationis gratiae vel praecise ob privationem actus, vel ob culpam, si hic defectus esset voluntarius. Atqui neutrum in casu locum habet. Non primum, ut constat ex infantibus et amentibus, qui, etiamsi nullam habeant actualem devotionem, fructu tamen sacramenti non privantur; non secundum, quia talis culpa, secluso contemptu, non est peccatum mortale. Palam vero est, defectum actualis devotionis impedire abundantiorem gratiam, quae a perfectione dispositionis dependent (23).

3. Defectus actualis devotionis seu debitae recollectionis et affectus actualis ad venialia (non quicumque affectus, ut plures theologi affirmare videntur) impediunt plus minus fervorem caritatis atque dulcedinem et delectationem spiritualem. Idque, sedulo notandum, locum habet sive defectus devotionis seu recollectionis sit culpabilis sive inculpabilis.

Ad omnem enim effectum ex opere operato requiritur carentia dispositionis contrariae; atqui mentis divagatio, ex qualibet causa procedat, est impedimentum ad audiendam vocem Dei actu pulsantis cor, adeoque obex est ad fervidos actus qui ex auditione consequuntur (24).

(21) S. Thom., *l. c.*, a. 8; Suarez, disp. 63, sect. 3, n. 6.
(22) Disp. 14, sect. 3, n. 36.
(23) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 8; Ledesma, *Theologia moralis*, q. 20, a. 1, dub. 4, et a. 8; Victoria, in *Summa*, n. 66. Cfr. etiam S. Bellarm., lib. IV, cap. 17, qui egregie disserit.
(24) Lugo, disp. 12, sect. 4, n. 92 ss.; disp. 14, sect. 3, n. 52; Billot, *l. c.*, p. 511 ss.

Palam est, multo magis impediri eiusmodi effectum Eucharistiae, si defectus devotionis sit culpabilis, quam si inculpabilis sit.

Affectus actualis ad venialia ideo impedit caritatis fervorem, quia, cum peccatum veniale sit *praeter*, licet non *contra*, ordinem finis ultimi, non est ad Deum dilectum referibile, et proinde affectus ad culpas veniales « impedit ne ferveat caritas, impediendo ne actu reducat in Deum cuncta quae in homine sunt et procedunt ab homine » (25).

Affectus ad venialia non semper impedit ex toto fervorem, sed modo ex toto et modo ex parte, prout sive affectus sive fervor maior aut minor sit; nam, ut docet *Angelicus* (26), « quamvis sit fervor caritatis quantum ad aliqua, potest tamen esse tepiditas quantum ad alia, et sic non quilibet fervor opponitur cuilibet veniali ».

Hac de re nonnulla supersunt addenda, quae alibi, cum sermo erit de communione frequenti seu quotidiana, exponemus (n. **506** ss.).

244. Num Eucharistia, qua sacramentum, aliis quam sumentibus prodesse possit. — Certe prodesse non potest *directe* et *ex opere operato*, quia Eucharistia instituta est per modum cibi; cibus autem non prodest nisi sumenti. Prodesse potest *indirecte* et *ex opere operantis* tum vivis per modum impetrationis tum defunctis per modum satisfactionis et suffragii, si nempe communicans Deo offerat in eorum gratiam hunc excellentissimum religionis actum.

Neque dubitandum est quin preces, quae comitantur et subsequuntur immediate communionem, sint Deo magis acceptae quam quae alio tempore funduntur, ut passim docent auctores. Quare S. Congregatio Indicis sub *Innocentio X* decr. 18 dec. 1646 damnavit librum Theophili Raynaudi, cui titulus « *Error popularis de communione pro defunctis* », qui impugnaverat morem communicandi pro defunctis (27).

Sane opera bona hominis iusti habent vim *meritoriam*, *impetratoriam* et *satisfactoriam*. Sacra communio vero est opus prae aliis excellentissimum et praestantissimum. Porro, dum bonorum operum vim impetratoriam et de congruo meritoriam in alios totam transferre non possumus, quoniam ipsi nos divinae gratiae auxiliis continuo egemus, eaque nobis implorare tenemur; vim satisfactoriam, contra, possumus totam in alios transferre, praecipue in animas sanctas quae in purgatorio detinentur (28).

(25) Billot, *l. c.*, p. 511.
(26) In IV D. 16, q. 2, a. 1 ad 2.
(27) Permittitur editio correcta iuxta decr. 20 mart. 1664.
(28) Cfr. Hurter, *Theol. dogm.*, III, n. 235 s.; Lehmkuhl, *op. cit.*, I, n. 376.

CAPUT II.

DE MATERIA ET FORMA EUCHARISTIAE (1)

ARTICULUS I.

De materia remota in genere.

245. Panis et vinum, utraque materia simul consecranda. — 1. Eucharistiae materia est **panis** et **vinum**, ut liquet ex sacris Litteris et universa Traditione (2). Sane Christus D. venerabile hoc Sacramentum instituit sub speciebus panis et vini, atque id ipsum Apostolos et eorum in sacerdotio successores facere expresse mandavit.

2. Utraque materia, panis scil. et vinum, *ex ipso iure divino* (3) ita necessaria est, ut numquam liceat unam tantum speciem sine altera consecrare, ne in articulo quidem mortis ad viaticum infirmo praebendum (cfr. can. 817; n. **283**).

Ratio est, quia Christus iussit sacerdotes offerre sacrificium sub *utraque* specie, et prohibuit sacramentum Eucharistiae confici extra sacrificii oblationem. Proinde citatus canon non mere disciplinaris est, sed vere dogmaticus.

Conc. Trid. (*l. c.*) id manifeste docet: « Deus et Dominus noster... in coena novissima, qua nocte tradebatur, ut dilectae sponsae suae Ecclesiae visibile, sicuti hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repraesentaretur, eiusque memoria in finem usque saeculi permaneret... corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit, *ac sub earundem rerum symbolis Apostolis*, quos tunc Novi Testamenti sacerdotes constituebat, *ut sumerent, tradidit, et eisdem, eorumque*

(1) Nomine *Eucharistiae* venit ipsa incruenta Hostia, in ss. Missae sacrificio oblata, sive Christus sub speciebus panis et vini, quorum substantia per consecrationem in ipsius corpus et sanguinem convertitur, et Patri offertur, principaliter quidem ab ipso Christo, ministerialiter autem a sacerdote, ut declarat Conc. Trid. Sess. XXII, cap. 1 et 2, *De sacrif. Miss.* Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 83, a. 1; S. Bellarm., lib. 1, *De Miss.*, cap. 4; Suarez, disp. 77, sect. 1.
Dicitur *Eucharistia*, quia offertur *Deo* in gratiarum actionem, vel cum ista offertur ex ipsa institutione Christi, ut liquet ex Matth., XXVI, 27; Marc., XIV, 23; Luc., XXII, 19. V. Suarez, *l. c.*, disp. 58, sect. 2; Laymann, lib. V, tract. 4, cap. 1, n. 6; Schmalzgr., P. V., tit. 41, *De celebratione Missarum* etc., n. 1.

(2) Matth., XXVI, 26 ss.; Conc. Flor., *Decr. ad Armenios;* Conc. Lat. IV, cap. *Firmiter*, I, 1. 1; Conc. Trid. Sess. cit., cap. 3, et Sess. XXII, cap. 1; can. 815.

(3) Conc. Trid. Sess. XXII, cap. 5.

in sacerdotio successoribus, ut offerrent praecepit per haec verba: *Hoc facite in meam commemorationem*, uti semper catholica Ecclesia intellexit et docuit ».

3. Quaerunt DD. utrum *ex dispensatione R. Pontificis* consecrari possit *una tantum* species *sine altera.*

Quidam veteres affirmant, imo addunt de facto, dispensatum fuisse; ex. gr. *Raphaël Volaterranus* (4) refert, Innocentium VIII dispensasse cum Nortwergis, ut in sola specie panis consecrarent; idem refert *Onufrius Panvinus* (5); non desunt qui eiusmodi dispensationem etiam ab Innocentio IV fuisse concessam contendant (6).

Communis hodie sententia et omnino vera, negat ob rationem superius allatam, quia nimirum ex Christi institutione potestas consecrandi ordinatur ad sacrificium eucharisticum et exinde ad sacramentum, ita ut numquam liceat extra sacrificium, hanc potestatem exercere; porro ad sacrificium eucharisticum requiritur consecratio utriusque speciei (n. **536**); quare contra Christi institutionem esset, alteram speciem sine altera consecrare (7).

Exempla vero dispensationis a RR. PP. concessae, quae referunt Raphaël Volaterranus, Onufrius Panvinus et alii, inter fabellas sunt recensenda, ut historici omnes fatentur.

246. Num valida sit consecratio unius speciei sine altera. — Certe valida est consecratio, si sacerdos consecrans unam speciem non excludat positive sua intentione alterius consecrationem. Id quotidie verificatur in Missa; species enim separatim consecrantur, et panis est certe consecratus ante consecrationem vini.

Quaestio vero DD. huc praecise spectat, nempe *an valida sit consecratio unius speciei si sacerdos excludat positive consecrationem alterius.*

Communis sententia tenet, consecrationem unius speciei sine altera esse validam, quamvis gravissime illicitam, quia de facto habentur omnia elementa requisita ad validitatem sacramenti, scil. materia, forma et minister qui eam profert cum debita intentione, quatenus, ut supponitur, vult revera consecrare hanc materiam praesentem.

S. Alph. (8) ad propositam quaestionem ita respondet: « *Negat* Lugo... »; et, licet fateatur Doctores *communiter* affirmare, tamen ob rationem *Card. de Lugo*, quae ei « non videtur improbabilis », sententiam affirmantem non habet uti certam aut probabilissimam, sed

(4) Lib. VIII *Geographiae*, cap. 5.
(5) *Cronic.* ad annum 1390.
(6) Cfr. Vasquez, disp. 223; Lugo, disp. 19, sect. 8, n. 100.
(7) S. Alph., *l. c.*, n. 196; Gasparri, *l. c.*, n. 789.
(8) *Loc. cit.*, dub. 3.

solum ut valde probabilem. At, debita reverentia, mentem *Card. de Lugo* aliam esse, ex contextu luculenter apparet. Sane ipse loquitur (9) de eo « qui vult consecrare hostiam solam, *et non offerre sacrificium* »; haec quaestio, uti patet, est alia omnino ab ea, de qua nunc loquimur et quam ipsemet S. Doctor (*l. c.*) exponit.

Quoad quaestionem hanc, doctrina quam proponit *Card. de Lugo*, nullatenus discrepat a communi DD. sententia. Ait enim (10): « Alii ad contrarium extremum declinantes, dixerunt... consecrationem ipsam unius speciei fore invalidam. Quam sententiam refert Innoc. IV, *de Officio Missae*, c. XXIII, *et omnes reiiciunt, quia absque ullo fundamento contra veritatem verborum id asserit:* cum enim consecratio cuiuslibet speciei sit absoluta, statim habet suum effectum, ante consecrationem alterius speciei ».

Et alibi (11): « De facto *omnes* sacerdotes consecrantes sive *per errorem*, sive *ex industria* unam speciem sine altera *valide* consecrant; quia non excludunt omnino efficaciter intentionem sacrificandi, sed volunt consecrare meliori modo quo possunt, atque ideo volunt saltem implicite per consecrationem hostiae, v. gr. inchoare sacrificium taliter, ut quantum est ex se, possit compleri per consecrationem calicis, si apponatur: unde iam habent tunc aliquam intentionem offerendi partialiter in consecratione hostiae ».

Lugo (*l. c.*) docet, sacerdotem invalide consecrare unam speciem sine altera, si non habet voluntatem saltem implicitam offerendi partialiter, seu inchoandi oblationem sacrificii. En ipsius verba: « Ceterum si sacerdos *advertens non posse offerri sacrificium absque consecratione utriusque speciei, et praevidens non posse consecrari utramque*, vellet consecrare unam, *excludens omnino intentionem offerendi etiam partialiter; vel inchoandi sacrificium per illam consecrationem, vel voluntatem omnino efficacem modo explicato: tunc dicimus, quod non consecraret, quia voluntas consecrandi debet esse ad minus voluntas implicita offerendi partialiter, seu inchoandi oblationem sacrificii* ».

Haec doctrina est verissima, sive attendantur principia generalia alibi exposita (n. **38** ss.) de intentione requisita in ministro ad valide sacramentum conficiendum, sive speciatim attendatur natura mysterii eucharistici, in quo ex Christi institutione habetur ratio sacrificii, et exinde ratio sacramenti.

Quare *si desit quaelibet intentio etiam implicita offerendi saltem partialiter sacrificium, deest eo ipso debita intentio consecrandi*, i. e. faciendi quod Christus instituit et quod fieri mandavit; et consequenter invalida foret consecratio.

(9) Disp. 19, sect. 8, n. 104.
(10) *Loc. cit.*, n. 102.
(11) *Loc. cit.*, n. 104.

247. Quandonam una species sine altera interdum consecretur. — Quandoque *per accidens* unam speciem sine altera valide et licite consecrari contingit. Id verificatur:

1° Si quis aquam vel alium liquorem pro vino consecrasset, et non haberet vinum, aut defectum non adverteret nisi postquam ab altari iam recessit; vel quamvis haberet vinum, non posset tamen illo uti sine gravi scandalo aut irreverentia (puta, si sacerdos defectum advertisset in sacristia, vel alio loco, ubi nulla ara parata est, et vitari non posset aut grave fidelium scandalum aut mysterii eucharistici irreverentia, si vellet sacrificium complere), vel sine periculo mortis (ex. gr. si adest vinum veneno infectum) - (12).

2° Si post consecratam hostiam subitum immineat periculum mortis, ex. gr. ob incendium, vel hostes, aut ruinam templi, *secluso scandalo gravi et fidei contemptu*, v. g. si metus mortis incuteretur sacerdoti ad hoc, ut unam tantum speciem consecraret; tunc si presbyter pareret minitanti, et in populi scandalum et contemptum fidei id cederet, nullatenus liceret sacerdoti unam speciem sine alia consecrare.

3° Si sacerdos, hostia consecrata, moriatur, aut animo deficiens loquelam amittat, vel in amentiam incidat, nec sit alius presbyter qui possit sacrificium perficere (13).

248. An, quando et quomodo iteranda consecratio. — 1. Rubricae Missalis Romani (*De defectibus in celebratione Missarum occurrentibus, de defectu panis*, III, 5-7) haec habent quoad **hostiam**:

« Si celebrans id adverterit post consecrationem (scil. hostiam esse corruptam, aut non esse triticeam), etiam post illius hostiae sumptionem, posita alia, faciat oblationem, ut supra (nempe saltem mente concepta), et a consecratione incipiat, scilicet ab illis verbis: *Qui pridie quam pateretur;* et illam priorem si non sumpsit, sumat post sumptionem Corporis et Sanguinis, vel alii sumendam tradat, vel alicubi reverenter conservet. Si autem sumpserit, nihilominus sumat eam, quam consecravit: quia praeceptum de perfectione sacramenti maioris est ponderis quam quod a ieiunis sumatur.

« Quod si hoc contingat post sumptionem Sanguinis, apponi debet rursus novus panis et vinum cum aqua; et facta prius oblatione, ut supra, sacerdos consecret, incipiendo ab illis verbis: *Qui pridie;* ac statim sumat utrumque et prosequatur Missam, ne Sacramentum remaneat imperfectum, et ut debitus servetur ordo.

(12) Suarez, disp. 43, sect. 4; Bonacina, disp. 4, *De Euch.*, q. 2, p. 3, n. 8.
(13) Busemb. apud S. Alph., *l. c.*, n. 197; Suarez, *l. c.;* Sporer, *De Euch.*, n. 133; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 20; Gasparri, *l. c.*, n. 791 ss.

«Si hostia consecrata dispareat, vel casu aliquo, ut vento aut miraculo, vel ab aliquo animali accepta, et nequeat reperiri; tunc altera consecretur ab eo loco incipiendo: *Qui pridie quam pateretur*, facta eius prius oblatione, ut supra».

2. Eaedem Rubricae Missalis Rom. (*De defectibus in celebratione Missarum occurrentibus*, IV, *de defectu vini*, 4-6) haec statuunt quoad **vinum**:

«Si post verba consecrationis advertat vinum non fuisse positum, sed aquam; deposita aqua in aliquod vas, iterum vinum cum aqua ponat in calice, et consecret, resumendo a verbis praedictis: *Simili modo* etc.

«Si hoc advertat post sumptionem Corporis, vel huiusmodi aquae, apponat aliam hostiam iterum consecrandam, et vinum cum aqua in calice, offerat utrumque, et consecret, et sumat, quamvis non sit ieiunus. *Vel*, si Missa celebretur in loco publico, ubi plures adsint, ad evitandum scandalum, poterit apponere vinum cum aqua, et facta oblatione, ut supra, consecrare, ac statim sumere, et prosequi cetera.

Differentia, ut patet ex toto contextu, non est repetenda ex diversitate loci ubi Sacrum fit, sed potius ex praesentia fidelium seu ex scandalo quod forte oriturum praevideatur. Quare si nullum adsit scandalum, ex mente *Missalis Romani* melius est ut sacerdos aliam hostiam apponat, et vinum cum aqua in calice, offerat utrumque, et consecret ac sumat.

«Si quis percipiat ante consecrationem, vel post consecrationem, totum vinum esse acetum, vel alias corruptum; idem servetur quod supra, ac si deprehenderet non esse positum vinum, vel solam aquam fuisse appositam in calice».

3. Obligatio consecrandi, in defectu vel panis vel vini, utramque materiam, etsi una valide iam fuerit consecrata, procul dubio gravis est: agitur quippe de Sacrificio Missae perficiendo.

Tamen obligatio consecrandi *utramque* materiam, *in defectu panis*, quando nempe sacerdos adverterit hostiam esse corruptam aut non esse triticeam, gravius urget quam in *defectu vini*. Nam in isto casu duplex urget ratio, scil. tum perficiendi Sacrificium eucharisticum, tum servandi debitum ordinem, quatenus prius hostia consecranda est, postea vinum, secundum ipsam institutionem Christi D.

Hinc est, quod Rubricae Missalis, *in defectu vini*, dicunt, ratione scandali vitandi, fieri posse solam consecrationem vini, omissa consecratione panis denuo facta.

Huiusmodi scandalum, etiam si celebretur in loco publico, aut vix adest, aut facile vitari potest. Proinde in praxi utraque materia consecranda est.

4. Si praesto sit alius sacerdos non ieiunus, et sacerdos celebrans per sumptionem materiae invalidae iam laeserit ieiunium, non ideo ille sacerdos non ieiunus potest perficere Sacrificium Missae, post validam consecrationem unius speciei; sed ipsemet sacerdos celebrans *tenetur* sub gravi perficere.

249. Quidnam si materia, quae esset apponenda et consecranda, desit?

Rubricae *Missalis Rom.* (*l. c.*, IV, *de defectu vini*, n. 8) haec habent: «Si materia quae esset apponenda, ratione defectus vel panis vel vini, non posset ullo modo haberi: si id sit ante consecrationem Corporis, ulterius procedi non debet; si post consecrationem Corporis, aut etiam vini, deprehenditur defectus alterius speciei, altera iam consecrata; tunc, si nullo modo haberi possit, procedendum erit, et Missa absolvenda, ita tamen, ut praetermittantur verba et signa, quae pertinent ad speciem deficientem. Quod si exspectandum aliquamdiu haberi possit, exspectandum erit, ne Sacrificium remaneat imperfectum».

Quantum temporis exspectandum sit, certa ac determinata regula praefiniri nequit. Attendenda sunt peculiaria rerum adiuncta, v. g. utrum in sacello privato, an in ecclesia Sacrum fiat; utrum pauci fideles adsint, an plures; utrum admiratio, offensa, scandalum praevideatur inde oriturum, necne.

ARTICULUS II.

De materia remota in specie.

250. Materia Eucharistiae valida. — 1. Materia **valida** Eucharistiae est panis **triticeus** et vinum **de vite.** Etenim solus panis *triticeus* ex communi usu loquendi sive apud hebraeos sive apud universos populos simpliciter panis dicitur; item solum vinum *de vite* proprie et simpliciter vinum censetur.

Can. 815: «Panis debet esse mere *triticeus* et recenter confectus ita ut nullum sit periculum corruptionis. Vinum debet esse *naturale de genimine vitis* et non corruptum» (1).

2. Porro materia *valida* est panis sive fermentatus sive azymus, seu panis cuiusvis qualitatis, coloris, dimensionis etc., dummodo *communi hominum aestimatione* verus panis triticeus reputetur. Consulto

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 74, a. 3-5; Suarez, disp. 44, sect. 1 ss.; Lugo, disp. 4, sect. 1; S. Alph., *l. c.*, n. 198 ss.

dicimus *communi hominum aestimatione*, quia parum interest, ex. gr., utrum panis azymus et fermentatus specie vel chemice differant, ut quidam opinantur; cum Christus sacramenta instituerit propter homines et in his instituendis eorum captui sese accommodaverit, materia, qua ipse usus est, ex. gr. aqua in Baptismo et panis in Eucharistia, accipi debet iuxta communem hominum existimationem.

Hinc merito *Lugo* sequens statuit principium pro solutione dubiorum et quaestionum, quae in praxi facile occurrere possunt: « In universum est observandum ad huiusmodi quaestiones, non tam debere attendi unitatem vel diversitatem specificam materiae, quam si *iuxta communem usum* reputatur pro pane talis materia, necne » (2).

3. Triticum non est quodlibet frumentum, sed « *nobilissimum frumenti genus*, radice in fibras sparsa, foliis ternis, aut quaternis, aut quinis, oblongis et angustis, seque mutuo amplectentibus; culmo quatuor vel quinque nodis discreto, ex quibus singula folia oriuntur: spica in summo aristis munita, vel etiam sine iis, in qua grana sunt glumis involuta » (3).

Non constat apud peritos, num triticum habendum sit ut *genus*, habens sub se plures species, vel ut *species*, habens sub se plura differentia tantum accidentaliter. Sane sunt, qui in ipso frumento triticeo, quo communiter utimur, tres vel quatuor species distinguunt; alii dicunt, non esse diversas species, sed eiusdem speciei diversitates, constantes tamen in sui reproductione non ac diversae stirpes (ital. *razze*) in humana specie (4).

251. Quaeri solet a DD. utrum *siligo*, *robus*, *spelta*, *far* et *secale* sint frumentum triticeum, et ideo materia valida, an non.

Siligo (triticum hibernum), prout accipitur apud Latinos, est certe materia valida, ut docet *Angelicus* (5). Diximus *prout accipitur apud Latinos*, quippe qui siliginis nomine non solum designant verum triticum, sed speciem tritici praestantissimam.

Plinius ait: « Siliginem proprie dixerim tritici delicias, candor est et sine virtute, et sine pondere... E siligine lautissimus panis, pistrinarumque opera laudatissima ».

Iuvenalis: « Sed tener et niveus (panis), mollique siligine factus » (6). Hinc *Forcellini* (*l. c.*) id habet: « Siligo, σύλεγυις, genus tritici levissimi et candidissimi, ex quo laudatissimus panis conficitur ».

(2) *Loc. cit.*, n. 6.
(3) Forcellini, *Totius latinitatis lexicon*, v. *Triticum;* cfr. Schmalzgr., *l. c.*, n. 4; Lugo, *l. c.*, n. 3.
(4) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 28; Forcellini, *l. c.*
(5) *Loc. cit.*, q. 74, a. 3, ad 2.
(6) Cfr. Forcellini, *op. cit.*, v. *Siligo.*

Palam est, quosdam Doctores non latinos, qui aliter sentiunt, diversam speciem frumenti hoc nomine designare.

Etiam **robus** est certe materia valida, cum sit genus *tritici* a colore (flavo) sic dictum, quod, ut habet *Columella*, pondere et nitore praestat (7).

Quoad **speltam,** plures cum *S. Thoma* (8) tenent specie a tritico eam differre, et ideo negant esse materiam validam.

Multi tamen iique praeclarissimi scriptores praesertim germanici, ex. gr. Voit, Sporer, Struggl, Laymann, Gobat etc., aliter sentiunt.

Voit (9) haec habet: « De spelta proprie dicta, alias etiam dicta *frumentum svevicum*, scriptores germanici Sanct-Gallenses, Tanner, Laymann, Gobat, Hannoldus, Illsung, Leonardelli censent esse materiam validam et licitam; eo quod ex spelta fiat panis usualis, optimus et candidissimus, etiam usitatus in aulis principum *et etiamnum sine scrupulo adhibeatur praesertim in Svevia et Helvetia, etiam consciis Nuntiis Apostolicis et Episcopis:* adeoque censeri debere panem triticeum ».

Item *Sporer* (10): « Species illa frumenti Svevici vulgo *Fesen*, vel *Kern*, et in aliquibus locis *Dinkel* vocatum et latine communiter *Spelta*, ab aliis *Far* (ab Adriano Iunio Siligo vel triticum Siligineum vocatur) *et panis, ex ea farina confectus, citra controversiam est apta materia Eucharistiae;* cum sit vere triticum ac ad triticum stricte sumptum proxime accedat, imo usu et bonitate excedere dicatur. Quocirca *ex eo tritico in iis partibus passim conficiuntur hostiae pro Eucharistia*, uti observant DD. passim et nominatim omnes citandi » (11).

Huiusmodi testimonium *Voit* et *Sporer* atque aliorum est profecto maximi momenti; sane non theoretice speltam vero tritico adnumerant, sed praeterea testantur expresse eam in suis regionibus adhibitam fuisse in Eucharistiae consecratione uti materiam validam et licitam, inspectantibus tum Episcopis tum Nuntiis Apostolicis, atque adeo Ecclesia Romana id non ignorante, neque tamen reclamante (12).

Apud Latinos tamen nomine *speltae* non videtur designari verum triticum, ut colligitur ex Forcellini, qui ait: « Spelta... genus frumenti, quod idem putatur cum Zea » (13).

Ex diversa acceptione huius nominis, *speltae*, oritur profecto dissensus auctorum: alii sane eiusmodi voce intelligunt triticum, alii, contra, genus frumenti, quod plus vel minus a tritico differt. Itaque ad praxim quod spectat, non sufficit, neque expedit semper ut ad nomen attendatur, sed inspicienda est qualitas frumenti ita nuncupati, et praeterea consulendum est peritorum

(7) Forcellini, *op. cit.*, v. *Robus.*
(8) *Loc. cit.;* in IV D. 11, q. 2, a. 2, q. 4, d. ad 3; cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 200; Génicot, *l. c.*, n. 169; Noldin, *l. c.*, n. 105; Gasparri, *l. c.*, n. 799.
(9) *Op. cit.*, tom. II, n. 275.
(10) *Loc. cit.*, n. 138.
(11) Cfr. etiam Struggl, *Theologia moralis*, tract. X, q. 1, a. 2, n. 16.
(12) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 27; Génicot, *l. c.*, 3°.
(13) *Op. cit.*, v. *Spelta*, et v. *Zea.*

iudicium atque maxime attendenda communis hominum aestimatio singularum regionum (14).

Item de **farre** controvertitur, aliis affirmantibus et aliis negantibus esse verum triticum; et ratio dissensus eadem est, quam modo indicavimus loquentes de spelta. Equidem *Columella* quatuor genera farris recenset; et *Ponteder*, accurate de farris generibus disputans, triplex esse statuit, far nempe Clusinum, τίφην Graecorum, Italorum *farro;* alterum venuculum, Graecorum ὀλύραν, Italorum *speltone;* tertium trimestre, seu halicastrum, Graecorum Ζέαν, Italorum *spelta* (15).

Secale (ital. *segala*, gall. *seigle*, germ. *roggen*, hisp. *centeno*) est genus frumenti aliud a tritico. Plinius haec habet: « Secale Taurini sub Alpibus asiam vocant, *deterrimum, et tantum ad arcendam famem utile*, fecunda, sed gracili stipula, *nigritia triste*, sed pondere praecipuum. Admiscetur huic far, *ut mitiget amaritudinem, et tamen sic quoque ingratissimum ventri est* » (16).

Quare *secale*, proprie dictum seu ut communiter accipitur, non est materia apta pro Eucharistia.

252. Conditiones requisitae ut panis sit materia valida. — Panis eucharisticus, *ut sit materia valida*, debet esse 1° **ex tritico; 2° aqua naturali confectus; 3° igne coctus; 4° substantialiter incorruptus.**

253. Prima conditio. — 1. Panis eucharisticus debet esse **ex tritico.** Igitur confectus ex avena, oryza, castaneis, pomis terrestribus (ital. *patata*), tritico *turcico* (vulgo *mais*, *granoturco*), fabis, pisis, milio, amygdalis aliisque leguminibus et arborum fructibus, est materia invalida (17).

Item panis ex tritico simul et ex alia materia confectus in tanta quantitate ut certe non maneat panis triticeus iuxta communem aestimationem, est materia invalida.

De pane *hordeaceo* difficultas est ex Ioanne, qui referens miraculum multiplicationis panum a Christo peractae, dicit: « Est puer unus hic, qui habet quinque panes *hordeaceos*... Collegerunt ergo, et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus *hordeaceis* » (VI, 9, 13). Hinc patet panem hordeaceum penes turbas seu populum hebraeum usualem fuisse. Porro panis, quem Christus constituit tamquam materiam sacramenti Eucharistiae, nonne est panis usualis?

2. Si panis conficiatur ex farina triticea et *modica* farina alterius generis vel furfuris, procul dubio est materia valida, quia remanet vere panis usualis.

(14) Scavini, III, n. 227; Génicot, *l. c.;* Lehmkuhl, *l. c.*, n. 161; Gasparri, *l. c.*
(15) Cfr. Forcellini, *op. cit.*, v. *Far.*
(16) Forcellini, *op. cit.*, v. *Secale.*
(17) Suarez, *l. c.;* Lugo, *l. c.*, n. 3 ss.; Bonacina, *l. c.*, q. 2, p. 1, n. 2; Laymann, *l. c.*, cap. 2, n. 3; D'Annibale, III, § 251.

Ad rem *S. Thomas* (18) id habet: « *Modica* permixtio non solvit speciem; quia id quod est modicum, quodammodo absumitur a plurimo. Ideo si sit modica admixtio alterius frumenti ad multo maiorem quantitatem tritici, poterit exinde confici panis, quia est materia huius sacramenti ».

Hoc in casu, ut scite notat *Lugo* (19), non solum partes triticeae, sed et aliae simul consecrantur, licet seorsim hae consecrari non possent. Ratio, quia totum illud est vere et proprie panis, constans ex utraque parte, tamquam ex intrinsece ipsum constituente in ratione talis panis, et ideo totum illud compositum potest adaequate consecrari.

Si dubitetur utrum panis post mixtionem adhuc triticeus sit, necne, materia est dubia; si certo constet communi hominum aestimatione panem remanere triticeum, materia erit valida, sed illicita.

Paucis, quoad *admixtionem*, haec attendantur:

Si pani *triticeo* proprie dicto commixta sint alia frumenta aut materiae, ad *valorem* quod attinet, oportet distinguere.

1° Si *modica* est admixtio, ita ut multo maior sit quantitas tritici, materia manet *valida*, quamvis illicita.

2° Si vero *magna* est admixtio, puta maior aut aequalis, non erit valida.

3° Si *notabilis*, licet non aequalis aut fere aequalis, materia erit dubia.

Huc spectant quae sapienter edixit S. C. de Sacramentis in Instr. diei 26 mart. 1929 (20).

Ut supra innuimus, variae sunt tritici species; porro haec varietas nihil interest quoad materiae validitatem, dummodo agatur de *vero tritico*. In dubio an aliqua frumenti species sit triticum, necne, materia est dubia.

3. Panis eucharisticus *valide* confici potest ex granis tritici *solum contritis*, quin in farinam fuerint redacta. Id clare eruitur ex responsione S. Congregationis S. Officii ad Vicar. Ap. Coimbatur, die 23 iun. 1852 data, SS.mo approbante.

« In hac regione difficillimum est conficere panes eucharisticos farina pro-
prie dicta; unde consuetudo orta est (exceptis forsitan locis in quibus facile
haberi potest farina ex Europa) panem conficiendi ex granis contritis et per
aliquas horas in aquas infusis, non tamen usque ad corruptionem. Quae grana
manibus comprimunt et ex materia alba adveniente panes conficiunt ferro
calido, modo in Europa consueto. Aliquod habeo scrupulum de tali confectione.
Nam: 1. Si panem conficientes maximam attentionem non adhibeant, triticum

(18) *Loc. cit.*, q. 74, a. 3, ad 3.
(19) *Loc. cit.*, sect. 4, n. 64.
(20) *A. A. S.*, XXI, p. 621 ss.

relinquere possunt in aqua usque ad corruptionem, saltem inceptam. 2. Tota substantia tritici non mihi videtur in tali pane contineri. 3. Talis materia mihi videtur appropinquare amidum, ex quo practice panis eucharisticus confici non debet. Aliunde de farina ex Europa adveniente valde dubitandum est utrum pura sit vel non, cum omnibus notum sit mercatores mixturas innumerabiles facere. Unde humiliter quaero:

« 1. Utrum licita sit supradicta confectio panis pro Missa.

« 2. Si non liceat, quid debeam facere, praesertim cum illa consuetudo vigeat in diversis partibus Indiae.

« R. *Affirmative;* curet tamen, si fieri possit, Vic. Ap. ut frumentum ex quo panis eucharisticus conficitur, non contundatur solummodo, sed apto instrumento in farinam redigatur, quae deinde cribro exacte purgetur, et panis ex eademcon ficiatur, modo in Europa usitato.

« SS.mus D. N. Pius d. p. PP. IX resolutionem E.morum approbavit » (21).

Non convenit inter DD. utrum panis ex *amido* confectus sit materia valida, an non (22).

Quidam affirmant, quia, aiunt, amidum continet adipem farinae. Sed periti negant hanc dignitatem amido, quod per se non nutrit, et potius ea dignitas tribuenda esset glutini, quae est materia azotata ideoque nutritiva, ex quo glutine solo fieri solent panes pro quibusdam infirmis. At etiam hic panis erit saltem materia dubia; quia non est ille, qui in communi aestimatione censetur panis (23). Quare panis ex amido confectus tamquam materia invalida communius et verius habetur.

Item controvertitur de *hostiis coloratis*. Huiusmodi hostiae, quae adhibentur ex. gr. ad obsignandas litteras, sunt certe materia graviter illicita, et etiam certe invalida, si proportionaliter magna sit quantitas cinnabaris (mercurii et sulphuris) vel alterius substantiae colorantis; si quantitas huius mixturae sit modica, item sunt probabilius materia invalida aut saltem certe dubia, quia per illam mixtionem alteratur notabiliter materia et extrahitur a pane usuali (24).

254. Secunda conditio. — 1. Panis eucharisticus debet esse **aqua naturali confectus.** Farina triticea admisceri debet aquae naturali iuxta communem aestimationem. Si admiscetur quidem aquae, sed non naturali, materia erit dubia. Unde Rubricae *Missalis* (25) haec habent:

(21) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 1076.
(22) S. Thom., *l. c.*, a. 3, ad 4; Lugo, *l. c.*, sect. 1, n. 6; D'Annibale, *l. c.*, not. 10.
(23) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 25.
(24) Lugo, *l. c.*, n. 4; Ball.-Palm., *l. c.*, 4°; Gasparri, *l. c.*
(25) *De defectibus in celebratione Missae*, § III, *De defectu panis.*

« 2° Si sit confectus (panis) de aqua rosacea vel alterius distillationis, dubium est an conficiatur (sacramentum) ».

Si farina admisceatur alii liquori, qui nullatenus sit aqua, ex. gr. vino, lacti, oleo etc., panis non est usualis, et ideo videtur esse materia invalida vel ad minus valde dubia. Idem dicas, si farina misceatur butyro, ovis, saccharo et similibus, in notabili quantitate; si vero in minima quantitate, materia erit valida, sed illicita (26).

2. Si una cum aqua naturali admisceatur in modica quantitate aqua non naturalis aliusve liquor (puta oleum, vinum etc.) aut alia substantia (ex. gr. saccharum vel butyrum), ita ut longe maior sit quantitas aquae naturalis quam alterius liquoris vel substantiae, materia erit illicita, sed valida.

Aqua marina est vera aqua naturalis, ideoque panis ea confectus est materia certe valida (27). Item valida erit materia, si paululum salis additum fuerit aquae naturali, quia ipsi pani communi et usuali conficiendo multis in locis adhiberi solet sal in modica quantitate.

255. Tertia conditio. — 1. Panis eucharisticus debet esse **igne coctus.** Itaque materia valida non est massa farinae cruda, aut oleo vel butyro frixa, aut aqua elixa, vel sole tantum adusta. Hinc patet adhiberi non posse pro Eucharistia laganum, pultem, massam coctam in aqua aliave materia, aut mere solis radiis exsiccatam.

2. Num hostiae consecrandae *vi electrica decoqui possint*, controvertitur. Affirmativa sententia nobis certa videtur, quia habetur vera decotio igne peracta.

Modus coctionis per ignem alius est pro azymo et alius pro fermentato; imo vel utriusque decoctio perfici potest diverso modo. Id vero nullatenus pertinet ad validitatem, dummodo vere et proprie panis sit igne coctus.

Quamdiu massa vel mica panis concotionem non amiserit, manet materia apta. Quocirca si mica panis madefiat, et digitis compressa reducatur ad massam, adhuc est materia valida; alioquin quando hostia maditur, et in ore madefit, amitteret accidentia panis, et per consequens consecrationem (28).

256. Quarta conditio. — 1. Panis eucharisticus debet esse **substantialiter incorruptus.** Si panis sit omnino corruptus, adeo ut communi aestimatione hominum non amplius censeatur panis, est materia

(26) Cfr. Gloss., in *can.* 2, *dist.* 2, *De consecrat.*, in Decreto, v. *nisi utrumque;* Lugo, *l. c.;* Gasparri, *l. c.*, n. 801; Génicot, *l. c.*, n. 159; Ball.-Palm., *l. c.*, 3°.
(27) S. Alph., *l. c.*, n. 199; Diana, *l. c.*, tract. 1, resol. 197, n. 2; Ball.-Palm., *l. c.*, 6°.
(28) Lugo, *l. c.*, n. 5.

invalida, uti expresse docet Rubrica *Missalis* (*l. c.*): « 4° Si celebrans ante consecrationem advertit *hostiam esse corruptam*... aliam ponat, et facta oblatione saltem mente concepta, prosequatur ab eo loco ubi desivit. 5° Si id adverterit post consecrationem, etiam post illius hostiae sumptionem, posita alia, faciat oblationem... et illam priorem si non sumpsit, sumat post sumptionem corporis et sanguinis, vel aliis sumendam tradat, vel alicubi reverenter conservet. Si autem sumpserit, nihilominus sumat eam quam consecravit; quia praeceptum de perfectione sacramenti maioris est ponderis quam quod a ieiunis sumatur ».

Eo ipso quod Rubrica praecipit aliam hostiam esse consecrandam, manifeste supponit priorem seu corruptam hostiam materiam invalidam fuisse sacramenti Eucharistiae.

Si panis partialiter tantum sit corruptus, i. e. incipiat corrumpi, est materia valida, sed graviter illicita. Ad rem Rubrica *Missalis* (*l. c.*): « 3. Si coeperit corrumpi, sed non sit corruptus... conficitur (sacramentum), sed conficiens graviter peccat » (29).

2. In dubio num panis sit plane corruptus, seu num adhuc censeatur panis communis et usualis, necne, consecratio erit dubia.

Fermentatus magis ac citius quam azymus corrumpitur; tamen difficilius in azymo ex visus sensu potest cognosci incepta corruptio (30).

257. Conditiones requisitae ut vinum sit materia valida. — Vinum, ut certo sit materia valida pro consecratione, debet esse: 1° **naturale de genimine vitis,** et 2° **non corruptum** seu **potabile** (can. 815, § 2).

257bis. Prima conditio. — 1. In primis requiritur **vinum verum,** i. e. *succus* seu *liquor* uvarum, secus non est communi aestimatione vinum. Hoc autem debet esse **naturale de genimine vitis.**

Non interest utrum sit album, an rubrum, an ex utroque mixtum; utrum generosum, an debile, huius vel alterius sive regionis sive geniminis: est semper materia consecrationis valida, dummodo sit *ex vite.*

2. Porro ut vinum sit *naturale* de genimine vitis, requiritur quod succus uvarum sit **maturus** et **ex uvis expressus.**

Quocirca est materia invalida: 1° cerevisia; — 2° vinum seu potius liquor ex pomis, melle, piris aliave quacumque id genus substantia expressus, licet cum vino ex vite magnam habeat similitudinem quoad colorem, odorem et saporem; — 3° acetum, quia mutatio substantialis facta est chemica combinatione inter alcohol vini et oxygenium aëris; — 4° liquor mediante aliqua ope-

(29) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 201; D'Annibale, *l. c.*; Génicot, *l. c.*
(30) Gasparri, *l. c.*, n. 807.

ratione chemica confectus, *quamvis omnia vini elementa contineat;* — 5° *agresta,* scil. vinum « de uvis acerbis seu non maturis expressum » (31); — 6° vinum in offa panis imbibitum, quia non solum est vinum, sed simul etiam panis; — 7° *sapa,* i. e. mustum decoctum, quia proprie non est materia potabilis, sed potius habet rationem cibi (32); — 8° *lora,* quae fit aqua expressis racemis seu acinis superfusa (33).

3. Vinum *ex uvis silvestribus* est materia aut certe invalida, aut valde dubia (34).

Vinum, in quo alcohol (spiritus vini) non continetur, est materia invalida, non quia caret alcohol, sed quia non est vere vinum, cum maior aut minor alcoholi quantitas sit elementum vini essentiale. Et sane quantitas minima alcoholi in vino requisita, ut docent periti, est 5 %, maxima 20 % (35).

Quid de vino cuius vis evanuerit? Omnes DD. rectissime tenent esse illicitum. Num sit etiam materia invalida, controvertitur. Ita distinguendum: vel est valde debile, atque aëri aperto ita diu expositum, ut alcohol evanuerit, sicque fere solus humor aqueus remanserit, et tunc erit materia invalida, cum reapse non sit amplius vinum; secus, manet vinum, et consequenter erit validum.

4. Si uvis non maturis, i. e. *agrestae,* addatur saccharum quod uvis deest, materia consecrationis est saltem dubia, quando quantitas sic addita superet eam quae in musto reperiatur; idem dicas si uvis semel

(31) Rubric. Miss., *l. c.*, IV, *De defectu vini*, 1.
(32) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 9; Forcellini, *op. cit.*, v. *Sapa.*
(33) Cfr. Instr. S. C. de Prop. Fide 10 mart. 1861; Lugo, *l. c.*, n. 8 ss.; Busemb. apud
(33) Cfr. Instr. S. C. de Prop. Fide 10 mart. 1861; Lugo, *l. c.*, n. 8 ss.; Busemb. apud
S. Alph., *l. c.*, n. 206; Gasparri, *l. c.*, n. 814; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 34; Génicot, *l. c.*
(34) S. C. de Prop. Fide, 1819 (sine mense et die; cfr. *Collect. S. C. de Prop. Fide,* vol. I,
n. 732).

En dubium propositum: « Sunt in Siamo vites sylvestres; uvae sunt mirae magnitudinis (vix credidissem nisi oculis propriis vidissem): potest unus racemus dare ad minus decem sagenas vini. Reperiuntur in una stipe viginti, triginta et amplius racemi. Primo tempore quo in Siamum (ego Vic. Ap.) perveneram, venerunt ad me duos iuvenes super humeros portantes duos istiusmodi racemos; cum multum expressissem, confeci undecim sagenas vini; residuum proieci. Non multum quidem confidebam tali experientiae. Post octo et decem annos, volens gustare de ultima sagena, inveni colorem, odorem et saporem bonum; cum autem defunctus Episcopus noster diceret non esse vites veras, non poteram mordicus contradicere, licet assentiri ipsi non possem. Solam quam invenio differentiam, haec est, quod scilicet grana seu semina uvarum siamensium sunt multo maiore, et alterius formae quam europaearum; sunt eiusdem figurae et formae, eiusdem magnitudinis, ac grana caffaci; fermentatio fit optime per plures dies. Miserunt ad me hoc anno, viginti sagenas; sumpsi partim propter stomachum et frequentes infirmitates meas, partim dedi libere (ita in *Collect.*, *l. c.*, ex mendo typographico; legendum *bibere*) aliis infirmis, et profuit nobis. Quia vero non maturescunt propter defectum solis, debet immiscere saccharum, quod forte etiam necessarium est ad diutius conservandum. Inveniuntur tamen quibusdam in locis, quae ex se sunt dulces. Enixe peto decisionem, utrum tali possimus uti in celebratione Missae ».

Et responsum fuit: « Ex hactenus deductis, non constare liquorem de quo agitur esse verum vinum; ideoque non licere eo uti in sacrificio Missae, donec aliter fuerit iudicatum ».

(35) Noldin, *l. c.*, n. 107; Génicot, *l. c.*, II, n. 160; Vermeersch, *l. c.*, III, n. 154.

expressis infundatur solutio sacchari, et obtineatur quantitas vini *sat maior* quam quae ex acinis semel expressis obtenta fuisset. Si paululum sacchari admisceatur, puta ad tollendam vini amaritudinem, materia est valida; item si modicum aquae infundatur. Cfr. n. **273**.

5. Est materia *valida*, sed illicita:

1° vinum *acescens*, quia, ut infra declarabitur, adhuc manet verum vinum;

2° vinum *congelatum;* nam ex Rubrica *Missalis* (36) species vini congelati post consecrationem debent liquefieri admotis pannis calefactis et deinde sumi, quippe quod est verum sacramentum; ergo manifeste supponit sub specie vini congelati adhuc manere sanguinem Christi, et ideo si species consecratae non mutantur substantialiter per congelationem, nec ante consecrationem equidem mutantur; quare *S. Alph.* (37) merito censet sententiam negantem solida probabilitate carere;

3° *mustum*, seu vinum recens ex uvis recenter expressum, nondum fermentatum nec defaecatum, ut colligitur e Rubrica *Missalis* (*l. c.*, 2) « Si mustum de uvis tunc expressum fuerit... conficitur sacramentum »; at mustum in uvis adhuc inclusum certe non esset materia valida (38); at si esset destitutum elemento alcoholico per evaporationem aut per artem non esset materia valida (cfr. n. **270**);

4° vinum ex uvis *passis* seu exsiccatis est materia valida et licita consecrationis « dummodo ex colore et gustu dignoscatur esse verum vinum » (39).

258. Secunda conditio. — 1. Vinum debet esse **non corruptum,** i. e. in sua substantia permanens, seu **potabile.** Ut vinum non sit materia valida consecrationis, necesse est agatur de corruptione *plena*, i. e. *substantiali*, qua posita vinum non amplius tale reputetur communi aestimatione; quocirca si corruptio esset tantum accidentalis seu inciperet, materia foret quidem per se illicita, at procul dubio valida (40).

Vinum corrumpitur, quando fit *acetum*, et quando ita fit *putridum*, ut cesset esse potabile. Sola completa acescentia indicat completam corruptionem, et ideo materia est invalida; acescentia solum incipiens significat initium corruptionis, et consequenter materia manet valida, quamvis illicita (41).

(36) *Loc. cit.*, § X, 11.
(37) *Loc. cit.*, n. 206.
(38) Vasquez, disp. 74, n. 14; Lugo, *l. c.*, n. 10.
(39) S. C. S. O., 22 iul. 1706, 7 maii 1879, 10 april. 1889.
(40) Laymann, *l. c.*, n. 5 s.; Suarez, disp. 45, sect. 1; Bonacina, *l. c.*, q. 2, p. 2, n 2.
(41) Cfr. Rubr. Miss., *l. c.;* S. Thom., *l. c.*, q. 74, a. 5, ad 2; S. Alph., *l. c.*, n. 227, quaer. 1.

Item si vinum sit *omnino* putridum, erit materia certe invalida; si incipiat putrescere, erit materia valida, sed illicita.

2. In dubio num vinum sit acetum, necne, vere putridum, an non, erit materia dubia (42). In praxi quid faciendum sit, ubi sacerdos compererit se Missas celebrasse cum materia invalida aut dubia, alibi dicemus.

259. Conditiones requisitae ut panis sit materia licita. — Panis ut sit materia *licita* consecrationis, debet esse: 1° *certo validus;* 2° *azymus* vel *fermentatus* secundum proprium celebrantis ritum; 3° *ex farina confectus;* 4° *purus;* 5° *omnino incorruptus;* 6° *recens;* 7° *mundus et integer;* 8° *in figura praescripta* confectus.

260. I. Debet esse **certo validus,** quia materia dubia licite adhiberi potest tantum in casu necessitatis, materia certo valida deficiente. Id ex principio generali de reverentia Sacramento praestanda.

261. II. Panis debet esse **azymus** vel **fermentatus** secundum proprium celebrantis ritum. Latini, ad **licite** conficiendum Eucharistiae sacramentum, **azymo** pane uti debent, Orientales generatim **fermentato** pane uti debent; et quidem per se sub gravi.

Conc. Flor. in Decreto Unionis sequentem edidit definitionem contra Michaëlem Caerularium, patriarcham constantinopolitanum: « Definimus in azymo sive in fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici ».

Sane Christus, uti Ecclesia infallibiliter interpretatur, licet in solo pane azymo ultimam coenam celebraverit (43), tamen pro materia Eucharistiae non praescripsit panem azymum, sed panem simpliciter, qualis est tum azymus tum fermentatus. Quocirca non ad dogma, sed solum ad disciplinam pertinet, quod azymus vel fermentatus panis adhibeatur (44).

Can. 816 haec statuit: « *In Missae celebratione sacerdos, secundum proprium ritum, debet panem azymum vel fermentatum adhibere ubicumque Sacrum litet* ».

S. Alph. (45) dicit esse sententiam communem et probabiliorem, ne in casu quidem necessitatis, i. e. pro Viatico infirmo ministrando, licere sacerdoti

(42) Lugo, *l. c.*, n. 11 ss.; Gasparri, *l. c.*, c. 819.
(43) Marc., XIV, 12; Luc., XXII, 7.
(44) S. Bellarm., lib. IV, cap. 7 ss.; S. Thom., *l. c.*, a. 4; Suarez, *l. c.*, sect. 3; Lugo, *l. c.*, n. 7; Card. Bona, *Rerum liturgicarum*, lib. I, cap. 23; Laymann, *l. c.*, n. 4; Schmalzgr., *l. c.*; S. Alph., *l. c.*, n. 202.
(45) *Loc. cit.*, n. 203; cfr. Ball.-Palm., *l. c.*, n. 31; Génicot, *l. c.*, n. 170; Noldin, *l. c.*, n. 106; Gasparri, *l. c.*, n. 804.

latino celebrare in fermentato, et sacerdoti graeco Sacrum facere in azymo; quia, aiunt DD., privatae utilitati praevalet bonum commune, propter quod Ecclesia severissime praecipit, ut unusquisque ritum suum servet.

Excipitur tamen — idque extra omnem controversiam est — necessitas perficiendi sacrificium, si, consecrato iam vino, panis adhibitus deprehendatur corruptus, neque alius adsit (pro sacerdote latino; et vice versa) nisi fermentatus.

Attenta mitiore disciplina Ecclesiae quoad ritum inducta ex praescripto can. 851 et praesertim can. 866, *certum est* licere sacerdoti latino celebrare in fermentato (et vice versa orientali, in azymo), ad complendum sacrificium, et etiam in casu extremae necessitatis, nempe ut Viaticum moribundo praebeat. Eo vel magis id esse affirmandum opinamur, quia ex una parte urget praeceptum divinum sacrae communionis recipiendae in periculo mortis, ex alia parte vero nullum Codex continet vetitum hac de re, neque explicitum neque implicitum; porro legislator, iuxta notam iuris regulam, quod voluit, expressit (cfr. ex. gr. can. 817), quod noluit, tacuit.

Per verba citati can. 816 « *ubicumque* (sacerdos) Sacrum litet » legislator dirimere voluit quaestionem apud theologos et canonistas iam pridem agitatam, nimirum *an latinus in locis graecorum posset celebrare in fermentato, et orientalis in locis latinorum in azymo* (46). E quibus verbis manifeste colligitur, sustineri amplius non posse sententiam, quam, ut ait ipse *Ligorius* (47), « *communiter et probabilissime* » DD. tenebant, docentes licere sacerdoti latino peregrinanti per loca orientalium, et vice versa, sive in fermentato sive in azymo Sacrum litare.

Praescriptum can. 816 urget **ubique locorum,** sine ulla distinctione ac limitatione.

Unde sacerdos ritus latini tenetur celebrare in azymo ubicumque Sacrum faciat, etiamsi celebret in ecclesia et in altari alius ritus (cfr. can. 823, § 2); sacerdos ritus orientalis in fermentato, exceptis nonnullis orientalibus qui utuntur azymo, ut suo loco dicetur.

262. III. Panis debet esse **ex farina confectus.** Quamvis *farina* non sit absolute necessaria pro validitate consecrationis (cfr. n. **252**, 1°), praescribitur tamen ut triticum non *contundatur* solummodo, sed apto instrumento **in farinam redigatur;** quae deinde cribro exacte purgetur et panis ex eadem conficiatur (48).

Utrum id sub gravi, an sub levi praecipiatur, dissentiunt Doctores.

(46) Cfr. Suarez, *l. c.*, disp. 44, sect. 3; Antoine, *De Euch.*, cap. 1, q. 2, v. *Nota;* Sporer, *l. c.*, cap. 3, n. 149; Cont. Tournely, *l. c.*, cap. 3, a. 1, concl. 2; Billuart, *l. c.*, disp. 3, a. 2; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 31; Gasparri, *l. c.*, n. 805.

(47) *Loc. cit.*, dub. 1°.

(48) S. C. S. Officii, 25 iun. 1852.

263. IV. Panis debet esse **genuinus** seu **purus,** scil. farina ex qua panis eucharisticus fit, omnino genuina et pura sit oportet, i. e. sine ulla admixtione alterius substantiae. Quaelibet admixtio etiam in modica quantitate prohibetur omnino, adeo ut, licet materia sit certe valida, nihilominus, seclusa necessitate, est semper illicita. Vide n. **252.**

Hodie praesertim cavendum diligentissime est a permultis corruptionibus quae in tritici farinam solent induci, ex. gr. dum eidem admiscetur farina pomorum terrestrium, gypsum aliave substantia seu mineralis seu vegetalis.

Quamvis farina, quae venalis prostat apud publicos mercatores, tamquam valida consecrationis materia haberi possit, ut periti passim affirmant, eo quod aliena substantia nonnisi in parva quantitate commisceri solet, exceptis casibus extraordinariis, seu peculiaribus adiunctis temporum, ex. gr. belli, experientia hac nostra aetate id comprobante; nihilominus, eorumdem peritorum iudicio, serio dubitandum est num huiusmodi farina sit omnino genuina seu pura.

Quare vix excusari potest a peccato, per se equidem gravi, sacerdos qui farinam pro Eucharistiae sacramento conficiendo emit indiscriminatim a *publico* mercatore, quia se exponit periculo aut certo aut valde probabili emendi materiam illicitam; nisi forte publicus mercator sit persona omni exceptione maior, quae nec decipit nec decipere possit (49).

Ad rem prostant Litt. encycl. S. C. S. Off., 30 aug. 1901. « Pluries et variis ex locis Supremae huic Congregationi S. Officii dubia proposita sunt circa materiam (panem et vinum) SS.mi Eucharistici Sacramenti. Cum enim inhonestorum quorundam mercatorum eo iam malitia pervenerit, ut farinas triticeas aliarum tum vegetalium tum etiam mineralium substantiarum admixtione adulterare, vinoque vel ex toto vel ex parte haud ex genimine vitis conficere passim non vereantur, *cumque non raro difficile admodum sit, vel ipsis chemicis peritis, huiusmodi fraudes agnoscere;* non immerito dubitatum est, num ad licitam, imo et validam consecrationem, farinae vel hostiae vinaque, quae sunt in commercio, tuto adhiberi valeant.

« Cum res, ut patet, maximi sit momenti et, ceterum, *de farinarum vinorumque frequentibus adulterationibus dubitari nequeat;* E.mi DD. Cardinales Inquisitores Generales *pastoralem Reverendissimorum DD. Ordinariorum sollicitudinem excitandam censuerunt ut*, accuratis institutis investigationibus, *si quos abusus irrepsisse compererint, funditus convellere satagant*, ac diligenter caveant ne quid in posterum in propriis ditionibus fiat quod a latis nedum circa naturam sed et circa conservationem Sacrarum Specierum dispositionibus, quae a probatis auctoribus traduntur, quaeque praesertim in Rubricis Missali Romano praepositis continentur, quomodocumque sit absonum. *Quoties vero de vera venalium farinarum vel hostiarum vinorumque genuinitate rationabile adsit*

(49) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 826.

dubium, sacerdotes sibi subditos ab eorum usu in conficiendo SS.mo Altaris Sacramento omnino prohibeant, eosque practicam rationem doceant genuinam materiam sibi comparandi. Quod demum spectat ad Missas dubia materia antehac forte celebratas, ad S. Congregationem recurrant » (50).

Qua de re attendenda sunt monita quae scite tradit S. C. de Sacramentis (Instr. 26 mart. 1929).

264. V. Panis consecrandus debet esse **omnino incorruptus.** Corruptio admittit plures gradus. Potest esse plena et totalis, vel partialis tantum, notabilis aut levis dumtaxat. Si esset plena et totalis, materia foret invalida, ut supra iam dictum est. Proinde consulto dicimus: *omnino incorruptus*, ut excludatur quaelibet corruptio, etiam levis aut levissima, ob reverentiam erga SS. Sacramentum.

Sacerdos utens pane qui coeperit corrumpi, licet non sit corruptus, graviter peccat (51); quare non excusatur a culpa per se gravi, qui in Sacro faciendo adhibeat panem *mucidum* vel *aliquantulum mucidum*.

265. VI. Panis seu hostia consecranda debet esse **recens** (52). Hac de re certa firmaque regula dari nequit. Generatim loquendo, hostia consecranda confecta sit oportet *non ante viginti dies ad summum*, iuxta regulam a *S. Carolo Borromaeo* traditam. Hanc DD. communiter sequuntur atque omnino servandam in praxi edocent, ut quodvis periculum corruptionis et irreverentiae absit. De ista re fusius loquemur cum sermo erit de sacrarum specierum renovatione (n. **340** ss.).

Vide Instr. S. C. de Sacramentis, 26 mart. 1929.

266. VII. Hostia consecranda debet esse **munda** et **integra,** ita ut absit quaelibet macula et fractura. Id exigit maxima reverentia sanctissimae Eucharistiae praestanda.

Num sit peccatum grave an leve consecrare hostiam immundam vel fractam, distinguendum. Si macula est gravis, culpa erit letalis; si levis, erit venialis, dummodo nulla excuset rationabilis causa; nam, posita huiusmodi causa, sacerdos celebrans licite uti potest hostia haud notabiliter immunda. Si hostia non est integra, sed fracta, culpa, dummodo ne adsit contemptus vel scandalum, generatim est venialis tantum. In casu necessitatis, secluso scandalo, potest adhiberi etiam hostia notabiliter seu enormiter immunda aut fracta.

(50) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. II, n. 2122.
(51) Rubricae Miss., *l. c.*, n. 3°.
(52) Can. 1272; *Rit. Rom.*, tit. IV, c. 1, *de sanctissimo Eucharistiae sacramento*, n. 7.

Si macula vel fractura deprehenditur post oblationem, et enormis non sit, licite talis hostia consecrari potest, nisi forte scandalum fidelium timeatur (53).

Praeterea hostia consecranda debet esse *omnino incorrupta.* Sacerdos utens pane qui coeperit corrumpi, sed non sit corruptus, graviter peccat (54); itaque non excusatur a culpa, per se gravi, qui in Missae celebratione adhibeat panem *mucidum.*

267. VIII. Hostia consecranda confecta sit oportet **in figura praescripta.** In Ecclesia latina hostia debet esse *formae*, quantum fieri potest, *orbicularis*, et quidem *maior* pro celebrante quam pro communicantibus. Deficiente hostia maiore aut si commode haberi nequeat, licet Missam litare — etiam sola devotionis causa, — cum hostia minore communicantium; quo in casu, si Sacrum fiat coram populo et adsit periculum admirationis et scandali, fideles certiores fiant de hostiae maioris defectu (55).

Hostia *maior* pro Missae celebratione impressam habere solet imaginem D. N. I. C. Quidam theologi docent, id requiri sub reatu culpae. Sed nullum reipsa adest praeceptum. Hinc S. R. C. interrogata « an *liceat* Missam celebrare quin in sacra hostia appareat imago Iesu Christi cruci affixi »; in *Imolen.*, die 26 april. 1834, n. 2714, respondit: « Servetur consuetudo ».

Nonnulli censent *figuram* et *mensuram* hostiae, remoto contemptu et scandalo, non urgere sub culpa. Quae opinio probabilis videtur.

In Ecclesia graeca, idque generatim etiam apud alios orientales, panis pro celebratione Missae est quadratus, pro communione fidelium triangularis.

268. Conditiones requisitae ut vinum sit materia licita. — Vinum ut sit materia *licita* consecrationis debet esse: 1° *certo validum;* 2° *perfectum ex facta fermentatione;* 3° *purum*, scil. sine ulla admixtione alienae substantiae; 4° *omnino incorruptum;* 5° *non congelatum.*

269. I. Vinum debet esse **certo validum.** Id reverentia erga Sacramentum postulat. Solum deficiente materia certo valida, modo urgeat necessitas celebrandi, potest licite adhiberi materia dubia.

(53) Lacroix, *l. c.*, n. 432; S. Alph., *l. c.*, n. 204; Scavini, *l. c.*, n. 141; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 164.
(54) Rubric. Miss., *l. c.*, n. 3°.
(55) Pasqual., *De sacrificio Missae*, q. 220; Diana, *l. c.*, tract. XIII, resol. 80; Roncaglia, tract. XVIII, q. 1, *De Euch.*, cap. 2, q. 6, resp. 3; S. Alph., *l. c.*, n. 205; Gasparri, *l. c.*, n. 806.

270. II. Debet esse **perfectum ex facta fermentatione.** Quare *mustum,* ut supra innuimus, est materia quidem valida, sed graviter illicita.

Ad vini corruptionis periculum praecavendum, seu ut melius servetur vinum eucharisticum, potius quam addatur modica quantitas spiritus, praeferri debet ut *ebulliatur* vinum ad sexaginta et quinque circiter altitudinis gradus; at prohibitum non est absolute, ut vino naturali addatur parva quantitas spiritus. Cfr. respons. S. O., 4 maii 1887.

Licet mustum recens *condensare* per *cooperationem igneam* ante quam incipiat fermentare. Sane interrogata S. C. S. Off. « utrum licitum sit ad sanctum Missae sacrificium conficiendum uti vino ex musto obtento, quod ante fermentationem vinosam per evaporationem igneam condensatum est »; die 5 aug. 1896 reposuit ad 2: « *Licere;* dummodo decoctio huiusmodi fermentationem alcoholicam haud excludat, ipsaque fermentatio naturaliter obtineri possit, et de facto obtineatur ». Eadem responsio confirmata fuit die 22 maii 1901.

271. III. Vinum, ut sit materia **licita,** debet esse **purum,** i. e. sine ulla admixtione alienae substantiae. Itaque si vino admisceantur *aromata* aut *aqua* aut alii *liquores* in *modica* quantitate, materia erit quidem valida, sed illicita, iuxta ea quae alibi tradidimus (n. **257**), et quidem graviter vel leviter illicita pro maiore minoreve quantitate aquae seu liquoris additi. Cfr. **273.**

Extra omnem controversiam est, materiam *graviter* esse illicitam, si ex alterius substantiae admixtione fiat nedum invalida, sed etiam dubia tantum.

Plures DD. censent tertiam partem aquae in duabus tertiis partibus vini, praesertim debilis, aut invalidam aut saltem dubiam reddere materiam (56). Certe materia esset invalida, si quantitas addita superaret vini quantitatem.

Ad rem Instr. S. C. de Sacramentis, 26 mart. 1929 docet: « Item *uti valida materia haberi nequit* vinum, seu potius liquor, qui ex pomis aliisque fructibus eductus, vel chimice artis ope elaboratus, quamvis vini colorem, eiusque quodammodo elementa continere edicatur, vel *illud vinum, cui aqua maiore vel pari quantitate sit permixta.* Imo *uti dubia reputanda erit materia,* nec proinde adhibenda, si, licet non maiore aut pari quantitate quaecumque alia substantia... vino commisceatur, *notabilis* tamen quantitas aliena sit ipsi admixta; nefas siquidem est tantum Sacramentum nullitatis periculo obiicere ».

(56) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 240; Gasparri, *l. c.*, n. 821.

In variis casibus, practice videndum, an uti vinum adhuc censeatur communi hominum aestimatione: huic enim maxime deferendum est. De vini aliusve liquoris admixtione, vide nn. **228, 271.**

Mustum *enecatum* quod dicitur, scil. parte alcoholica destitutum sive per artem sive per naturalem evaporationem, non est materia apta. Per processum qui vocatur *bagnomaria* (*Bain Marie*), enecantur fermenta, quibus mediantibus saccharum uvae seu glucosium convertitur in alcohol, iis autem deficientibus talis conversio locum habere nequit.

Notandum tamen, huiusmodi mustum enecatum posse iterum reviviscere, seu fieri *naturale,* sive per receptionem aliorum fermentorum ex aliis uvis, sive per immixtionem cum musto naturali. Quo in casu, sive ut mustum naturale, sive ut vinum si postea fermentetur, erit materia valida.

272. IV et V. Vinum debet esse **omnino incorruptum,** quatenus nec foeculentum sit nec acescens vel putrescens; item debet esse **non congelatum.**

De his speciatim (c. **274**).

273. An liceat ex iusta causa admiscere vino modicum aquae vel sacchari aut alcohol, i. e. spiritus vini. — Consulto dicimus *ex iusta causa;* nam, ea deficiente, licitum certe non est.

1. Quoad **alcohol** seu spiritum vini, ob oculos habeantur responsiones a S. Officio ad rem datae.

Haec S. Congregatio die 30 iul. 1890 declaravit nihil obstare quominus *ad vinum debile diutius conservandum,* ei admisceatur quaedam quantitas spiritus vini (*alcohol*) « dummodo spiritus (*alcohol*) extractus fuerit ex genimine vitis et quantitas alcoholica addita una cum ea quam vinum, de quo agitur, naturaliter continet, non excedat proportionem duodecim pro centum, et admixtio fiat quando vinum est valde recens ». His tribus conditionibus non servatis, commixtio spiritus vini seu *alcohol* reddit materiam illicitam.

Eadem S. Congreg. die 5 aug. 1896 declaravit licitam esse, in casu speciali, ad conservanda vina generosa et extraordinarie dulcia, additionem quantitatis alcoholicae, quae « non excedat proportionem septendecim vel octodecim pro centum, modo admixtio fiat quando fermentatio tumultuosa, ut aiunt, defervescere incepit ».

Spiritum vini seu *alcohol* esse addendum, potius quam saccharum ex canna saccharina, respondit S. O. (5 aug. 1896); profecto ne addantur sine necessitate quae a vite non proveniunt.

Cum S. Congregatio declaraverit « loco sacchari extracti e canna saccharina, vulgo canna de assugar, *addendum potius esse spiritum alcohol...* », patet spiritum vini seu *alcohol* esse quidem praeferendum, et

ideo in praxi, ubi necessitas postulet, adhibendum, at non prohiberi omnino saccharum e canna saccharina extractum.

Ad suspendendam vel differendam opportuno tempore fermentationem, licet *musto* addere *anydridem* sulphurosam aut *metabisulphitum* potassicum, dummodo id fiat in *musto*, non autem in vino iam fermentato (S. Off. 2 aug. 1922).

2. Quoad **aquam** putamus cum *Benedicto XIV* (57), *Berardi* (58) et aliis licitum esse eam in *modicissima* quantitate (non ultra vicesimam quintam partem, i. e., ad summam 3 vel 5 pro 100) vino admiscere ante fermentationem inceptam aut saltem nondum completam, si rationabilis causa id postulet, ex. gr. vinum sit nimis generosum vel dulce.

Etiam vino non recenti seu post completam fermentationem, censemus ob iustam et rationabilem causam posse admisceri aquam in *modicissima* quantitate (non ultra trigesimam partem, 3 circiter pro 100), puta si, ut in casu allato, vinum sit nimis generosum vel dulce, et sacerdos non habeat nec possit commode aliud vinum sibi comparare.

Ratio, cur licitam tunc dicimus admixtionem, haec est: usus vini ita commixti cum alia substantia seu aqua in *minima* quantitate vetatur *sub levi*. Porro ex certa theologorum doctrina *iusta et rationabilis causa* excusat a peccato veniali. Ergo.

Idque confirmatur, indirecte quidem at manifeste, doctrina *S. Alphonsi*, statim alleganda, qui putat, deficiente alio vino, licitum esse usum vini parum acescentis, i. e. haud notabiliter acidi; quod per se, uti patet, esset materia consecrationis illicita.

Nec refert, aiunt, quod substantia addita maneat vino immixta tamquam substantia distincta; nam ex una parte vinum manet certissime materia valida, ex alia parte vero eiusmodi materia, quae per se esset illicita, accedente iusta causa fit licita.

Ceterum, quidquid sit de chemica distinctione unius substantiae ab alia, certum est, secundum communem hominum aestimationem quae in re sacramentaria maximi facienda est ex Christi positiva voluntate, aquam in casu praedicto converti in vinum totamque materiam hac ratione commixtam validam esse in ordine ad consecrationem.

3. Idem dicas de **sacchari** admixtione in *modicissima* quantitate (non ultra 30 partem, 2 vel 3 pro 100) *iustam ob causam*, scil. ad tollendam seu imminuendam nimiam vini acrimoniam, si, ut supra, sacerdos

(57) *Notif.* LXXVII, n. 7.
(58) *Praxis confess.*, III, n. 916 (edit. III).

nec habeat nec possit commode habere aliud vinum. Cfr. de hac re Instr. S. C. de Sacramentis, 26 mart. 1929 (*A. A. S.*, XXI, 631).

4. Quae supra (n. **263**) diximus de farinae triticeae emptione apud *publicos* mercatores, omnia huc spectant; imo potiore ratione sunt ea de vino dicenda; tum quia facilius huiusmodi admixtiones alienae substantiae seu *adulterationes* vini contingunt, teste experientia; tum quia valde difficile est, et aliquando impossibile, ipsis artis chemicae peritis dignoscere num vinum sit vere genuinum, necne.

274. Vinum acescens, putrescens et congelatum. — 1. Necesse est, vinum non sit **acescens** seu **acidum.** Gravitas culpae pendet e diverso gradu acescentiae; quare usus vini acescentis modo sub gravi, modo sub levi prohibetur, prout maior aut minor sit acescentia.

Inde sequitur, non esse materiam aptam vinum, cui acescentia ablata est per *bicarbonatum sodicum* aut *calcicum*, aut per *turtrolinam*, quia in utroque casu elementa vini propria transmutantur in alias substantias extraneas.

In praxi tuto sequi possumus doctrinam *Ligorii* (59), qui cum aliis probabile censet « deficiente alio vino, licere sine scrupulo, prout solent viri probi, adhibere vinum tantum parum acescens, sive non notabiliter acidum »; etsi sacerdos non ex necessitate, sed solum ex devotione celebret. Idem S. Doctor dein refert et non improbat opinionem Sporer et Mazzotta (60), putantium licere, urgente gravi necessitate, uti vino etiam notabiliter acescente, modo sit certe vinum.

Haec sententia certa videtur; sane ex una parte nullum est periculum consecrandi materiam invalidam, eo ipso quod materia est certe valida; ex alia parte vero urgens necessitas gravis excusat a sacramenti irreverentia, seu melius tunc prorsus abest irreverentia. Nonne in casu extremae necessitatis licet etiam uti materia *dubia?* Porro in casu gravis necessitatis curnam haud licebit ubi materia certe valida, quamvis alias illicita?

Ubi agitur non de vera acescentia vini quae ex eiusdem incipiente corruptione provenit, sed solum de aliquali acrimonia quae est ex causa naturali ipsi vino, ex. gr. quia uvae non erant perfecte maturae, materia est licita; neque expedit *per se* ut haec naturalis vini acrimonia corrigatur, mediante introductione alterius substantiae (61).

Putandum non est acescere vinum quod iterata fermentatione labo-

(59) *Loc. cit.*, n. 207.
(60) Mazzotta, non satis recte allegatur. Ipse enim (tract. V, disp. 4. q. 1, cap. 2, § 2, v. *Tertio*), ut fatetur P. Galdé (*Theol. mor. S. Alph.* III, p. 186, not. *h*), non loquitur de « vino adhuc *notabiliter* acescente », sed in genere de vino acescente.
(61) Cfr. resp. S. C. S. O., 27 april. 1892; Gasparri, *l. c.*, n. 818.

ret; neque ullus scrupulus habendus, eo quod vinum sit *turbidum:* id facilius in naturali quam in artefacto contingit, ut passim docent periti.

2. Requiritur quod vinum **nullimode** sit **putridum;** nam licet materia valida adhuc sit quando solum *incipit* putrescere, nihilominus ob irreverentiam est certe materia illicita, graviter vero aut leviter, prout maior vel minor sit gradus huiusmodi incipientis corruptionis. Huc pertinent quae supra exposuimus (n. **258** s.).

3. Vinum **congelatum** (n. **257**, 5) est materia valida quia revera non est substantialiter corruptum, quippe quod qualitates et effectus vini retinet omnino. At procul dubio est materia illicita, et quidem, iuxta veriorem sententiam, sub gravi, adeo ut nonnisi in casu necessitatis licite adhiberi queat (62).

Si contingat vinum congelari in Missa, ante consecrationem, etiam post factam oblationem, debet vel illud liquefieri, vel aliud assumi, et dein iterum offerri, ac postea consecrari (63).

De vino, cuius vis plus minus evanuerit, vide n. **257.**

275. Aqua vino admiscenda. — 1. Sacrosanctum Missae sacrificium offerri debet ex pane et vino, cui *modicissima aqua miscenda est* (can. 814).

Ad rem *Conc. Trid.* (64) haec habet: « Monet deinde sancta synodus, praeceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent, tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere eius aqua simul cum sanguine exierit; quod sacramentum hac mixtione recolitur, et, quum aquae in Apocalypsi beati Ioannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repraesentatur » (65).

2. Certum est apud omnes DD. — seposita quorundam veterum sententia, quae iamdiu obsolevit — mixtionem aquae non esse de necessitate sacramenti, sed solum de necessitate praecepti.

Utrum vero ex iure divino requiratur, an potius ex iure tantum ecclesiastico, olim acriter disputabatur; nec desunt vel hodie qui non certo, sed solum probabiliter aut probabilius opinentur, aquam vino esse miscendam ratione praecepti mere ecclesiastici. Attentis praesertim verbis modo relatis *Concilii Trid.*, id ut certum habendum (cfr. infra, 5).

Huiusmodi praeceptum sub gravi obligare indubitatum est, atque ita quidem ut Ecclesia numquam dispenset nec ulla necessitas ordinaria

(62) S. Alph., *l. c.*, quaer. 2°; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 38; D'Annibale, *l. c.*, § 252.
(63) Suarez, *l. c.*, n. 13; Sporer, *l. c.*, n. 159; S. Alph., *l. c.*
(64) Sess. cit., cap. 7; cfr. etiam Conc. Flor. *Instr. ad Armenios.*
(65) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 2, qui egregie et eruditissime disserit.

per se excuset. Excusat tamen extrema, ut ratio perficiendi sacrificium et verius etiam ratio Viatici ministrandi moribundo (66).

3. Aqua miscenda debet esse *naturalis*; quare graviter peccaret sacerdos contra praeceptum non commiscendi aliquid in materiis sacramentorum praeter institutionem Christi et Ecclesiae consuetudinem, si vino admisceret aquam rosaceam aut alterius distillationis. Ita communiter DD.

Aqua, dummodo sit naturalis et potabilis, potest esse *acida* vel *gassosa* aut *alcalina* (S. Off. 11 aug. 1904; *A. S. S.*, XXXVII, p. 238).

4. Admiscenda est aqua *modicissima*, ut ait Concil. Flor. (*l. c.*) et habet can. cit. 814.

Quoad quantitatem, omnes theologi docent debere misceri in parva quantitate, servata proportione ad vini quantitatem; quae vero debeat esse haec proportio, non eodem modo, nec facile explicatur. Certissimum, aquam non debere esse tantam, ut possit corrumpere vinum; item certum est ex praecepto Ecclesiae nonnisi paululum aquae esse infundendum.

Per se sufficit una vel altera gutta, dummodo vere *sensibilis* sit; expedit tamen ut saltem duae tresve seu plures infundantur guttae, ne, si una vel altera tantum infundatur, fortasse contingat eam interius calici adhaerere neque ita ullo modo cum vino commisceri.

Quidam Doctores mixtionem licitam extendunt ad octavam partem vini, alii ad quintam, alii ad tertiam, si vinum sit valde generosum (67).

In praxi, ut ait *S. Thomas* (*l. c.*), « semper tutius est parum de aqua apponere, et praecipue si vinum sit debile »; at probanda non est importuna sollicitudo eorum, qui, si elabantur plusquam duae vel tres guttulae, scrupulis et anxietatibus vexantur, nisi aliud vinum infundant. Si casu accidat nimiam aquam infundi, addendum est aliud vinum, quia, uti palam est, magna pars aquae reddit materiam illicitam, et aliquando etiam dubiam, quin et invalidam (cfr. n. **267**, 2).

5. Mixtio facienda est non in dolio vel ampulla aut alio vase, sed in ipso calice, et quidem ad altare, tempore ac ritu praescripto, ab ipso sacerdote, et non a ministro, in Missa privata, a subdiacono in Sacro sollemni.

(66) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 74, a. 7; Bened. XIV, *op. cit.*, lib. II, cap. 10, n. 8; Lugo, *l. c.*, disp. 4, sect. 2, n. 22; Suarez, *l. c.*, n. 5 s.; S. Alph., *l. c.*, n. 208.
(67) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 3; Lugo, *l. c.*, n. 38; Sporer, *l. c.*, n. 163; S. Alph., *l. c.*, n. 209 s.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 45.

« Si celebrans ante consecrationem calicis advertat non fuisse appositam aquam, statim ponat eam et proferat verba consecrationis. Si id advertat post consecrationem calicis, nullo modo apponat, quia non est de necessitate sacramenti » (68). Haec verba diserte confirmant quae supra tradidimus (n. 271).

Innocentius III (69) ad examen revocat quaestionem num aqua vino admixta convertatur in sanguinem Christi, et sententiam affirmativam vocat probabiliorem. Hodie omnes DD. eam admittunt post *Angelicum* (*l. c.*), qui merito censet oppositam opinionem sustineri non posse.

Sed non consentiunt circa modum conversionis. Qua de re fuse atque erudite prae aliis disserunt *Suarez* (70), *Lugo* (71) et *Vasquez* (72).

Res videtur satis clara. Vinum e pluribus componitur elementis (inter quae est aqua) in certa proportione. Porro aqua modicissima, quae in calicem immittitur, convertitur iuxta communem hominum aestimationem, licet non chemice proprie loquendo, in vinum, atque ita per verba consecrationis ipsa quoque convertitur in sanguinem Christi D. Et haec profecto est mens *Innocentii III* et *S. Thomae* (*l. c.*) atque communis theologorum doctrina (73).

276. Quaerunt DD. an gutta aquae in calicem immissa post inchoata verba consecrationis, convertatur, necne, in sanguinem Christi.

Affirmat *Vasquez* (74), quia, nondum prolata ex integro forma, materia est praesens, atque sufficiens, cum intentio ministri referatur ad instans, in quo fit consecratio, et consequenter extendatur ad totam materiam, quae praesens est ab initio usque ad finem prolationis formae.

Negant, et merito quidem, *Suarez* (75) et *Lugo* (76). Ratio est, quia, ut consecratio fiat, oportet materia sit praesens, quando pronomine *hic* designatur; nam licet significatio formae referatur ad ultimum instans, tamen tota est in ordine ad species, quae praesentes adesse debent, quando integra forma profertur.

277. Utrum materia consecranda habeat terminum maximum an minimum. — 1. Quaeritur scil. an detur adeo exigua particula panis aut guttula vini, quae valide consecrari non possit; et, e contrario, an detur materia panis et vini, quae ob magnitudinem sit incapax

(68) Rubric. Miss., *l. c.*, n. 7.
(69) Cap. 6 *Cum Marthae, De celebratione Miss.* etc., § *Quaesivisti*.
(70) *Loc. cit.*, sect. 4, n. 1 ss.
(71) *Loc. cit.*, sect. 3 et 4.
(72) Disp. 128, n. 3 ss.
(73) Cfr. *Catech. Rom.*, *l. c.*, n. 17; Suarez, *l. c.*, n. 8; S. Bonav., *l. c.*, a. 1, q. 3; S. Alph., *l. c.*, n. 209; Gasparri, *l. c.*, n. 834.
(74) Disp. 201, n. 42.
(75) *Loc. cit.*, n. 16.
(76) *Loc. cit.*, sect. 5, n. 71 ss.

consecrationis. Hinc duplex quaestio de quantitate materiae consecrandae, alia nimirum de parvitate, et alia de magnitudine.

2. Ad *primam* quaestionem quod attinet, respondemus panem et vinum consecrari posse *in quacumque minima quantitate*, quae *humanis sensibus percipi queat.*

Ratio est, quia licet quantitas sit minima, tamen est vere panis aut vinum, et si humanis sensibus percipi queat, potest per formam designari, et consequenter esse signum sensibile. Id autem requiri omnino, palam est. Oportet enim ut materia consecranda demonstretur praesens pronomine *hoc*, *hic*. Porro demonstrari nequit per huiusmodi pronomen nisi res praesens in ordine ad sensus: quare si hic et nunc demonstrabilis non sit, neque consecrabilis est (77).

Iuxta nonnullos materia debet esse *sensibilis* ipsi consecranti, ut possit adhibere pronomen demonstrativum; sed hoc erroneum est. Sane, eo posito, sequeretur sacerdotem coecum, quippe qui panem et vinum oculis suis videre nequit, invalide consecrare; item validam non esse consecrationem in tenebris factam ob lucis defectum. Utrumque falsum est. Sufficit ergo quod materia sit vere sensibilis in se ipsa.

Utrum vero pars panis aut vini, *non separata* sed *in toto existens*, possit valide consecrari per se sola, toto pane seu vino non consecrato, non convenit inter theologos. De hac quaestione mere hypothetica et ideo nobis omittenda, videsis *Suarez* (78) et *Lugonem* (79).

3. Ad *alteram* quaestionem quod spectat, duplex est DD. sententia.

Quidam docent dari terminum certum in quantitate maxima, quae consecrari potest, quia, aiunt, cum sacramentum Eucharistiae ordinetur ad usum, non videtur data potestas nisi ad consecrandam quantitatem usui fidelium accommodatam. Hic enim et non alius videtur esse prudens modus institutionis sacramenti; nam dare sacerdotibus absolutam potestatem conficiendi quantamcumque materiam velint, et inutile est, et in gravem iniuriam huius sacramenti cedere posset.

Hanc sententiam tenet *S. Bonaventura* (80) cum aliis a *Suarez* allegatis (81) eamque probabilem existimat *Angelicus* (82).

Alia sententia, longe communior et probabilior, absolute et sine limitatione negat dari terminum in quantitate, etiam si in infinitum procedatur (83).

(77) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 74, a. 2; Suarez, *l. c.*, sect. 7; Lugo, *l. c.*, sect. 8, n. 88 ss.
(78) *Loc. cit.*, sect. 8, n. 5.
(79) *Loc. cit.*, n. 88, 94 ss.
(80) Dist. 10, a. 2, q. 4.
(81) *Loc. cit.*, sect. 8, n. 2.
(82) Opusc. 59, cap. 5.
(83) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 74, a. 2; in IV D. 11, q. 2, a. 1, q. 3; Suarez, *l. c.*; Sylvestr., *De Euch.*, 2, n. 4; Ledesma, *l. c.*, q. 41, a. 2; Lugo, *l. c.*, n. 120.

Qua in re ita praestat distinguere: aliud est loqui de *quantitate panis* per se et ex parte magnitudinis tantum, aliud vero *ratione praesentiae* necessariae ad veritatem formae; nempe aliud est quaerere quanta materia per se seu ex vi formae et potestatis sacerdotalis consecrari possit, et aliud est inquirere, an omnis conditio necessaria ad consecrationem possit applicari ad quantamcumque materiae quantitatem. Ita egregie eximius *Suarez* (*l. c.*).

Porro per se, et ex vi formae ac potestatis, quae est in ministro, potest consecrari quantacumque materia sine ullo magnitudinis termino.

Idque probatur *primo*, quia Christus dedit sacerdotibus potestatem consecrandi panem et vinum; ex sacris Litteris vero, aut ex Traditione vel alio principio minime constat, huiusmodi potestatem fuisse limitatam ad certum terminum, sed potius simpliciter ac indefinite fuisse concessam. Ergo.

Probatur *secundo* ita argumentando. Determinatio quantitatis non potest sumi *ex usu*, ut probe ostendit *S. Thomas* (*l. c.*), quia ipse usus indefinitus est: neque *ex forma*, quia illa optime cadere potest in quantamcumque materiam: neque *ex intentione ministri*, quia etiam haec potest extendi ad omnem magnitudinem; nec demum *ex inutilitate* aut *iniuria sacramenti*, quia hoc pertinet solum ad liceitatem, i. e. ad bonum vel pravum usum, qui validitati sacramenti nullatenus adversatur, si cetera necessaria concurrant (84).

At si magnitudo materiae tanta sit — hypothetice loquimur — ut nequeat tota simul fieri moraliter praesens, tunc certe non potest unica forma consecrari; equidem non propter nimiam quantitatem, sed ob defectum praesentiae omnino atque absolute necessariae ad validam consecrationem (85).

Articulus III.

De materia proxima Eucharistiae.

278. Nomine materiae **proximae** alii usum materiae requisitae in ipsa consecratione, i. e. panis et vini, intelligunt; alii materiam remotam iam consecratam seu species permanentes (1).

279. Conditiones requisitae ad validam consecrationem. — Duae conditiones requiruntur: 1° ut materia consecranda sit **vere** et **proprie praesens;** 2° ut sit **certa** ac **determinata.**

(84) Cfr. S. Thom., *l. c.*, ad 2; Suarez, *l. c.*, n. 4.
(85) S. Thom., opusc. 59, cap. 5; Suarez, *l. c.*, n. 5; Lugo, *l. c.;* Durandus, dist. 11, q. 6; Victoria, in *Summa* n. 57; Paludanus, dist. 10, a. 7, q. 1.

(1) Busemb. apud S. Alph., *l. c.*, n. 194; Génicot, *l. c.*, n. 168; Gury, *l. c.*, n. 281; Noldin, *l. c.*, n. 109.

1. In primis requiritur ut materia sit **vere** et **proprie praesens** sacerdoti consecranti, independenter a circumstantiis et a quovis alio nutu vel signo. Ratio est, quia Christus consecravit materiam praesentem, et Apostolis non contulit potestatem faciendi nisi quod ipse fecerat; id praeterea clare liquet ex ipso pronomine *hoc, hic*, quo tantum res *praesens* demonstratur (2).

Haec praesentia necessaria ad validitatem consecrationis a nonnullis dicitur *physica*, ab aliis *moralis*. Satis non est praesentia intellectualis, qua solum verbis vel mente materia praesens sistatur; at simul non requiritur ut *actualiter* aliquo sensu percipiatur (n. **277,** 2). Requiritur et sufficit, iuxta communem loquendi modum, ut per pronomina *hoc* et *hic* materia sufficienter *ut praesens* demonstrari possit.

280. Hinc: 1° Valide consecrantur hostiae in ciborio clauso, aut in calice congestae, etsi inferiores videri non possint; item vinum in calice cooperto. Iuxta enim loquendi communem usum, sufficienter demonstratur contentum per rem quae ad id continendum destinatur (3).

2° Invalide consecratur materia, etiam sciente sacerdote, posita post parietem, et etiam, ut communius et probabilius affirmant DD., a tergo consecrantis, post altare aut post tabulam, quae canonis dicitur; quia non est ita praesens ut per pronomen *hoc, hic* demonstrari possit (4).

Id tamen hoc sensu videtur intelligendum, quatenus absit unio moralis cum aliis hostiis forte consecrandis, et nullo modo sacerdos videat v. g. hostias consecrandas post tabulam positas.

3° Ob eandem rationem invalide consecratur materia procul distans. Quanta vero distantia valori non obsit, morali hominum aestimationi relinquendum. Alii censent consecrationem esse invalidam, si materia distet ultra 50 passus; alii assignant distantiam 30 passuum; alii 20, et quidam 10 (5).

S. Alph. (*l. c.*, 2°) dicit: « Putant *Lugo* et *Gabriel* apud *Salmant.*, consecrationem in viginti passus esse certam »; quibus verbis non pauci auctores fuerunt decepti ob auctoritatem Card. Lugonis. At *Lugo* non bene citatur. Ipse enim (*l. c.*) *nullam* distantiam determinat; imo expresse ait: « Certe, ego nullam firmam regulam invenio, nisi eam quae ex communi modo loquendi hominum desumitur » (6).

4° Si hostia lateat sub corporali vel mappa aut in missali, sub cussino vel sub pede calicis, probabilius — speculative loquendo — consecratio est

(2) S. Thom., in IV D. 11, q. 2, a. 1; Suarez, *l. c.*, sect. 5; Lugo, *l. c.*, n. 121 ss.; S. Alph., ex Busemb., *l. c.*, n. 211 ss.
(3) Suarez, *l. c.*, n. 5.
(4) S. Alph., *l. c.*, n. 213; Génicot, *l. c.*, n. 173; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 166.
(5) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 3 s.; Lugo, *l. c.*, n. 125; S. Alph., *l. c.;* Noldin, *l. c.*, n. 10, *b*.
(6) V. Salmant., tract. 4, cap. 4, n. 115; D'Annibale, *l. c.*, § 255.

valida, si sacerdos praemonitus fuerat de ea consecranda; practice tamen habenda ut dubia, stante DD. controversia (7).

5° Item nulla aut saltem dubia est consecratio hostiae in tabernaculo *clauso* positae (8); quod si tabernaculum esset apertum, consecratio foret probabilissime valida.

281. 2. Insuper ad validam consecrationem requiritur ut materia sit **certa** et, per intentionem actualem vel virtualem ministri, in individuo **determinata;** quia pronomine *hoc, hic* designari nequit res indeterminata (9). Quare valide consecrantur duae hostiae invicem adhaerentes, etsi sacerdos unam tantum adesse putet; neque valori obest error de numero hostiarum, quae in corporali vel ciborio fuerint appositae. Etenim voluntas manet consecrandi omnes hostias praesentes, quam, tamquam Ecclesiae consuetudini conformem, quisque censetur habere saltem implicite (10).

Item valida est consecratio, si sacerdos plures hostias ad altare tulerit aut adverterit ab alio deferri a se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit de consecrandis in altari iam positis, quamvis expresse earum non meminerit dum consecrabat, aut ciborium tempore oblationis vel consecrationis non detexerit; intentio enim praecedens respectu illarum virtualiter perseverasse merito censetur (11).

Invalide consecraret qui vellet solum tertiam vel dimidiam partem hostiarum consecrare, quae in aliquo ciborio continentur, nullis in individuo designatis.

Valida, contra, est consecratio, si sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostiis praesentibus quatuor aut quinque tantum, eas *explicite* et *perspicue* determinando, vel omnes, praeter infimam et supremam cumuli, vel omnes pares, ex. gr. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatae, et determinetur, unde numerandi initium sumi debeat (12).

Si hostiae non consecratae admisceantur consecratis, totus cumulus i. e. omnes hostiae sunt consecrandae sub conditione, cum aliae ab aliis distingui nequeant (13).

Hostiae, inscio sacerdote appositae, non consecrantur, ob defectum, uti patet, intentionis. Eae tamen, quae in corporali positae sunt,

(7) Salmant., *l. c.*, n. 116; Lacroix, *l. c.*, n. 455.
(8) S. Alph., *l. c.*
(9) Suarez, *l. c.*, sect. 6; Lugo, *l. c.*, n. 129 ss.
(10) Busemb. apud S. Alph., *l. c.*, n. 216, 2°; Suarez, *l. c.*, n. 4; Coninck, q. 74, n. 35 ss.; Bonacina, *l. c.*, q. 2, punct. 5, n. 3.
(11) Busemb., *l. c.;* Génicot, *l. c.*, n. 174.
(12) Busemb., *l. c.;* Suarez, *l. c.*, n. 5; Lugo, *l. c.*, n. 129 s.
(13) Lugo, *l. c.*, n. 136; Salmant., *l. c.*, n. 129; S. Alph., *l. c.*

consecrarentur, si sacerdos elicuisset intentionem consecrandi omnes hostias in corporali positas; quae intentio semel pro semper est eliciendа, ad quaevis dubia praecavenda, ideoque in praxi huiusmodi intentio adfuisse censetur (14).

Iuxta ea quae supra diximus (n. **277**), magna quantitas materiae, dummodo tota sit consecranti praesens, potest valide consecrari. Unde *S. Thomas* (*l. c.*) validam dicit consecrationem quae fieret totius panis qui in foro venditur, vel totius vini quod est in dolio.

Materia, quae sensibiliter praesens non est, seu quae adeo minima est, ut humanis sensibus obiici nequeat, invalide consecratur.

Si ciborium ex oblivione relictum fuerit extra corporale dum consecratio peragitur, valet consecratio, quando habita fuerit intentio consecrandi hostias in ciborio contentas. Si dubitetur, num adfuerit ista intentio, consecratio est dubia.

Fatendum est, debita cum reverentia, plures eosque graves auctores (15) fuisse deceptos verbis *S. Alphonsi*, qui (16) ait: « Secunda tamen sententia *communis* et probabilior negat cum Suarez, Diana, Palao, Lessio etc. cum Croix ».

Suarez et *Palaus* loquuntur de hostiis quae non sint *supra aram* positae; *Lessius* nihil dicit. Immerito proinde eorundem auctoritas allegatur, ut ipsemet fatetur *P. Gaudé* (17). Sententia negativa *communis* nullo pacto dici potest. Neque valet ratio, cui innititur haec sententia: « cum intentio consecrandi extra corporale fuisset peccatum grave, illam tu habuisse non praesumeris ». Non valet, inquam, ratio allegata, quia fundatur in falso principio, quatenus « supponit generalem hanc doctrinam quod non possit in sacerdote praesumi intentio consecrandi, si aliqua circumstantia, licet sacerdoti ignota, intercedat, quae, si ab eodem sacerdote nosceretur, ipsum deterreret a consecrando, ne illicite consecraret » (18).

In praxi, si adfuerit intentio consecrandi, hostiae habendae sunt ut valide consecratae; si non constet certo de ista intentione, habendae sunt ut dubie consecratae, ideoque sub conditione iterum consecrandae.

Si pyxis seu ciborium ex inadvertentia coopertum manserit momento consecrationis, haec valida est, si adfuerit intentio consecrandi.

282. Guttae vini *exterius* calici adhaerentes non consecrantur, cum id sacerdos non intendat seu intendere non praesumatur.

De guttis vero *interius* adhaerentibus, *ubi sacerdos nihil peculiare*

(14) Suarez, *l. c.*, n. 4; Coninck, *l. c.*, n. 39; Lugo, *l. c.*, n. 129; Busemb., *l. c.*, n. 215; D'Annibale, *l. c.*, not. 32.
(15) Ex. gr. Gury, *l. c.*, n. 94, quaer. 1; Scavini, *l. c.*, n. 250, *Adnol.;* Génicot, *l. c.*, n. 174, 4°; Marc, *l. c.*, n. 1527; Bucceroni, *l. c.*, n. 516.
(16) *Loc. cit.*, n. 217.
(17) *Loc. cit.*, p. 193, not. 217 *c*), *d*).
(18) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 60; Génicot, *l. c.;* Noldin, *l. c.*, n. 114, 4°.

intendit, disputant auctores. Practice iuvat extergere purificatorio guttas illas, ante offertorium. Expedit semel pro semper elicere intentionem eas non consecrandi, ut quodcumque dubium praecaveatur (19).

Micae panis, tempore consecrationis ab hostia divulsae eique tamen adhaerentes, probabilius, at non certe, consecratae non sunt, quia sacerdotis intentio videtur restringi ad materiam quae est per modum unius continui.

Micae, quae separatae exsistunt in corporali aut in ciborio, non censentur consecratae, nisi sacerdos *expresse* intenderit eas consecrare; huiusmodi enim intentio, utpote minus rationabilis, nullatenus est praesumenda.

Practice, etiam quoad micas panis, praestat semel pro semper elicere intentionem eas non consecrandi.

283. Conditiones requisitae ad licitam consecrationem. — Tria sunt accurate attendenda circa licitam materiae consecrationem:

I. Regula generalis **semper** atque **sub gravi** servanda est haec: « *Nefas est, urgente etiam extrema necessitate, alteram materiam sine altera aut etiam utramque, extra Missae celebrationem, consecrare* » (can. 817). Cfr. n. **245.**

Verba « *extra Missae celebrationem* » non sunt intelligenda de Missa prout sensu vulgari et communi accipi solet, sed contra de sacrificio Missae essentialiter considerato. Quare, urgente extrema necessitate, liceret sacerdoti Sacrum incipere ab offertorio aliasve preces, quae nullatenus pertinent ad essentiam et integritatem sacrificii, omittere. Cfr. n. **246.**

II. Requiritur *generatim* loquendo, 1° ut non sit maior quantitas, quam quae opportuno tempore possit absumi, quia secus esset periculum ne species putrescerent; 2° ut celebrans ab usu Ecclesiae, praesertim in Missali praescripto, non recedat. Ita communis theologorum doctrina.

III. *In specie* vero, ut Ecclesiae ritualibus praeceptis satisfiat, quatuor requiruntur. Scil. materia consecranda, tempore consecrationis, debet esse 1° *super altari;* 2° *in corporali;* 3° *super lapide consecrato,* quantum fieri potest; 4° pyxis seu ciborium particulas consecratas continens debet esse *discoopertum* (20).

Contra *Gasparri* (*l. c.*) et alios censemus non requiri sub mortali, ut materia consecranda sit in lapide consecrato; quia ex una parte deest formale Ecclesiae praeceptum sub gravi, ex alia parte non videtur adesse gravis irreverentia.

(19) S. Alph., *l. c.*, n. 215; Lacroix, *l. c.*, n. 459; Génicot, *l. c.*, 6°.
(20) Cfr. Bened. XIV, *l. c.*, n. 139; Suarez, *l. c.*, disp. 81, sect. 5; Gasparri, *l. c.*, n. 835.

Sufficit ut calix et ciborium quoad maiorem partem in petra sacra consistant. Et quamvis per se omnis materia consecrata usque ad communionem sacerdotis consistere debeat in sacra petra, tamen, si, propter angustiam eiusdem petrae, calix et ciborium simul consistere nequeant, sufficit ut consecrationis tempore ciborium ponatur in petra sacra, et postea parum removeatur ut locum cedat calici consecrando.

Particulae consecrandae, si plures sunt, in pyxide generatim ponantur; si paucae, poni possunt super corporale.

Ciborium in altari, excepto momento oblationis et consecrationis, debet esse coopertum, sed (saltem post oblationem) sine velamine (21).

284. Si parvae hostiae pro populo communicando afferantur *paulo post factam oblationem,* licite consecrantur, suppleta mentaliter oblatione. Canone iam incoepto, ita distinguendum: si plures sine communione remanerent, licet consecrare; si unus tantum remaneret sine communione, DD. plerique docent non licere; et addunt, ob iustam causam, ex. gr. si communicaturo diu foret expectandum, fas esse partem magnae hostiae ei porrigere.

At, non solum ubi agatur de Viatico infirmo ministrando, sed etiam de communione iusta de causa danda uni alterive fideli, tenendam censemus sententiam, quae affirmat licite consecrari particulam canone iam incoepto allatam, potius quam ex hostia sacerdotis pars detrahatur (22).

Post consecrationem Missae peractam, *nullo in casu* licet super pyxidem seu particulas allatas verba consecrationis denuo pronuntiare; esset enim sacrilege Missae sacrificii essentiam secundo peragere, idque imperfecte: quod nefas omnino est (23).

Quidnam, si v. g. occasione peculiaris sollemnitatis adsint plures fideles communicandi et celebrans obliviscatur particulas consecrare, idque animadvertat post factam iam consecrationem?

Si praesto sit alius sacerdos, qui Sacrum facere queat, ipse Missam celebret et particulas fidelibus distribuendas consecret. Si alius sacerdos praesto non sit, et fideles possint sine gravi incommodo aut offensione S. Communionem differre, haec profecto differenda est.

Si, contra, ex omissa Communione gravis populi offensio aut murmur oriretur in sacerdotem, v. g. si ageretur de prima puerorum sollemni Communione,

(21) Gasparri, *l. c.;* Patroni, *op. cit.*, II, p. 252.
(22) Cfr. Lacroix, *l. c.*, n. 450 s.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 63; Noldin, *l. c.*, n. 118.
(23) Cfr. can. 817; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 169; Génicot, *l. c.*, n. 175.

ita distinguendum: si sacerdos statim post consecrationem panis advertit omissam fuisse hostiarum consecrationem, iuxta probabilem sententiam potest eas illico consecrare, ante vini consecrationem, quia essentia sacrificii Missae nondum est perfecta; si illud advertat post consecrationem utriusque speciei, nullo pacto licet novam peragere consecrationem. In ista gravissima necessitate, sacerdos statim post Missam expletam aut etiam immediate post sacrarum specierum sumptionem, posset aliam Missam celebrare pro consecrandis hostiis fidelibus distribuendis.

285. Quidnam in casu dubiae consecrationis. — 1. Si celebrans, facta consecratione, dubitet serio de validitate consecrationis materiae *ipsius sacrificii eucharistici*, panis aut vini, debet necessario verba consecrationis conditionate repetere.

2. Si dubitet sacerdos de validitate consecrationis hostiarum, quae sunt fidelibus distribuendae, et urgeat gravissima necessitas communicandi, quidam (v. g. Noldin, *l. c.*) censent licere sacerdoti, ante sumptionem sacrarum specierum, i. e. ante absolutum sacrificium, sub conditione verba consecrationis iterare, quia, aiunt, essentia Missae, stante dubio, non iteratur et conditionata verborum repetitio licita efficitur ob gravissimam causam.

3. Si huiusmodi necessitas seu causa distribuendi hostias fidelibus desit, non licet in casu verba consecrationis repetere. Quare istae hostiae dubie consecratae in alia Missa sub conditione rursus consecrandae sunt, vel a celebrante ante purificationem sumendae, aut distincto vasi inclusae reponendae sunt in tabernaculo ibique relinquendae, donec corruptae fuerint (24).

4. Graviter illicitum foret, propter idololatriae materialis periculum, hostias dubie consecratas distribuere fidelibus communicaturis aut adorandas proponere.

(24) Lugo, *l. c.*, n. 136 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 216; D'Annibale, *l. c.*, § 255, not. 33.

Articulus IV.

De forma Eucharistiae.

286. Forma sacramenti Eucharistiae sunt verba, quibus Christus Dominus augustissimum hoc sacramentum instituit. Sacerdos enim Missam celebrans in nomine et in persona Christi loquitur et operatur (1).

287. Forma consecrationis panis. — Verba consecrationis panis sunt verba Christi D.: *Hoc est* (*enim*) *corpus meum.*

Illud *hoc* in forma consecrationis significat: *Hoc ens quod est in meis manibus*, vel: *Hoc ens quod continetur sub his speciebus*, et semel prolato ultimo consecrationis verbo, per mirabilem conversionem, sub speciebus panis non est amplius substantia panis, sed corpus Christi, et ita propositio: *Hoc est corpus meum*, vera est (2).

Scotus (3), cui alii quoque adstipulati sunt, censet, etiam verba: *Qui pridie* etc., ad validam consecrationem requiri, non quod sint forma aut pars formae, sed quia requirantur tamquam conditio ut sacerdos significet se in persona Christi loqui. Haec sententia solido caret fundamento et rectissime a DD. communiter reiicitur (4).

Vox *enim* certe non est essentialis; eius omissio peccatum *veniale* iuxta quosdam, *nullum* iuxta alios, constituit.

Si consecrationis verba sint repetenda postquam celebrans iam longius progressus est, solummodo ex praecepto Ecclesiae resumi debent a verbis: *Qui pridie* etc., quo congruentius ad ipsam consecrationem deveniatur. Si vero statim inter consecrationem error sit corrigendus repetitione formae, necesse non est ut resumantur illa verba: *Qui pridie* etc., sed sola ipsius consecrationis forma (5).

Valida, sed graviter illicita foret consecratio, si sacerdos diceret: *Hic cibus, haec res, contentum sub his speciebus est corpus meum*, vel: *Hoc est corpus meum quod de Virgine sumpsi*, vel: *Hoc est meum corpus.*

E contrario *invalida* esset consecratio, si diceret: *Hic* (adverbialiter) *est*

(1) Eugenius IV, *Instr. ad Armenios.*
(2) S. Bellarm., *De sacramento Eucharistiae*, lib. IV, cap. 12.
(3) In IV Dist. 8, q. 2, n. 4.
(4) Lugo, disp. XI, sect. 3, n. 39; Gasparri, *l. c.*, n. 830; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 173; Billot, *l. c.*, p. 488 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 448.
(5) S. Bellarm., *l. c.*; Lehmkuhl, *l. c.*; Gasparri, *l. c.*

corpus meum; vel: *Hoc corpus est meum;* vel: *Hoc fit corpus meum;* vel: *Ecce corpus meum;* vel: *Hoc sit corpus meum;* vel: *Hic panis convertitur in corpus meum;* vel: *Hic ponitur substantia mea;* vel: *Hoc corpus meum,* omisso *est* (6), nam licet τὸ *est* ex aliis verbis adiunctis quandoque satis intelligatur, hic tamen non habentur alia adiuncta quae denotent verbum istud subaudiri (7).

Dubia est consecratio, si sacerdos dicat: *Illud est corpus meum;* vel: *Haec est caro mea;* vel: *Hoc meum est corpus;* postremam hanc formam plures ut validam habent, quia textus graecus (8) eundem ordinem refert (9).

Licet mutatio *accidentalis* formam non reddat invalidam, nihilominus graviter illicita plerumque est: in hoc enim tanto sacramento fere omnis *voluntaria* formae mutatio sub gravi cavenda est (10).

Ex *negligenti* pronuntiatione, sine prava voluntate, corrumpere *est* in *es, corpus* in *opus, meum,* in *meu* (item, *calix* in *calis, sanguinis* in *sanguis*), a veniali peccato excusari nequit. Plerumque tamen culpa abest, quia negligentia culpabilis non exsistit.

Qui sive inculpabiliter ob lapsum aut vitium linguae, sive culpabiliter ob negligentiam in pronuntiatione formam consecrationis *accidentaliter* tantum mutavit, nihil repetere debet. Consecratio enim est certe valida.

288. Forma consecrationis vini. — Haec est: *Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

Verba: *Hic est* (*enim*) *calix sanguinis mei*, sunt certe essentialia.

Quidam auctores censent etiam cetera verba: *Novi et aeterni testamenti* etc., ad essentiam pertinere. Quam sententiam ipsemet *S. Thomas* (11) sequi videtur (12), licet nonnulli theologi (13) aliique arbitrentur Angelicum aliter reipsa sentire. Quidquid sit de opinione S. Doctoris aliorumque theologorum, sententia opposita est communis et moraliter certa (14).

In praxi certe graviter peccaret qui ea verba omitteret, et si prima tantum dixisset, integram formam sub conditione repetere deberet. Quidam (15) tenent *licere* quidem formam conditionate repetere, at eiusdem repetendae

(6) Gasparri, *l. c.*, n. 831.
(7) S. Alph. ex Busemb., *l. c.*, n. 221; Gasparri, *l. c.*
(8) Cfr. I *Cor.*, XI, 24.
(9) Bonacina, *l. c.*, q. 3, punct. 1, n. 8 ss.; Laymann, *l. c.*, cap. 3, n. 2, v. *Quintum;* Génicot, *l. c.*, n. 177, V.
(10) Gasparri, *l. c.;* Noldin, *l. c.*, n. 121.
(11) *Loc. cit.*, q. 78, a. 3; in IV D. 18, q. 2, a. 2, sol. 1.
(12) Billot, *l. c.*
(13) Sotus, IV, dist. 11, q. 1, a. 3; Billuart, *De Euch.*, dissert. V, a. 3, § 2.
(14) Lugo, *l. c.*, n. 69; Gasparri, *l. c.*, n. 833; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 171; Billot, *l. c.:* De Augustinis, *l. c.*, p. 644 ss.
(15) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 172; Gury, *Casus*, II, n. 26; Noldin, *l. c.*, n. 119.

obligationem statui non posse, « cum consecratio videatur moraliter certo valida ». Id speculative admittimus; practice vero, ob dissensum DD., formam esse omnino repetendam arbitramur.

Valide, sed graviter illicite, consecraret sacerdos latinus dicens: *Hic est sanguis meus*, qua forma graeci utuntur; item sacerdos tum latinus tum graecus dicens: *Hic potus, hic calix est sanguis meus;* vel: *Contentum sub his speciebus est sanguis meus;* vel: *Hic est sanguis meus infiniti valoris;* vel: *Hoc est sanguis meus.*

E contrario *invalide* consecraret, dicens: *Hic sanguis est meus;* vel: *Ecce sanguis meus;* vel: *Hoc fit, hoc sit sanguis meus* etc. (16).

Dubia est si dicat: *Iste, ille est sanguis meus;* et, iuxta *Gasparri* (17) et alios: *Hic sanguis meus;* vel: *Hic calix sanguinis mei.*

Illud *hic* refertur ad calicem continentem et per ipsum ad vinum contentum; et sensus est: *Hic potus est sanguis meus.* Semel prolato ultimo consecrationis verbo essentiali, substantia vini conversa est in sanguinem Christi, ita ut in calice sub speciebus vini iam non sit substantia vini, sed sanguis Christi (18).

Quod spectat ad mutationem, culpam et repetitionem, vide quae supra diximus (n. **16** ss.).

289. Quomodo verba sint pronuntianda. — Verba consecrationis non solum *recitative*, i. e. *materialiter* dicenda sunt, sed etiam **significative** seu **formaliter**, quatenus sacerdos consecrans non tantum id referat quod Christus dixerit, sed praeterea, ea verba proferens, intendat affirmare quod ipsa sonant, scil. hoc esse revera corpus et sanguinem Christi.

Palam est hanc intentionem haberi ab omni sacerdote qui consecrare intendat (19); proinde tranquillus quisque sit nullaque anxietate vexetur.

Ad praecavendos errores et scrupulos consulendum est, ut celebrans in omnibus intendat quod vult et intendit Ecclesia.

290. Monitum. — Prae oculis semper habeatur Rubrica *Missalis* (20): « Si celebrans *non recordetur* se dixisse ea quae in consecratione communiter dicuntur, non debet propterea turbari. Si tamen *certo ei constet* se omisisse aliquid eorum *quae sunt de necessitate sacra-*

(16) S. Alph. ex Busemb., *l. c.;* Gasparri, *l. c.;* D'Annibale, *l. c.*, n. 254.
(17) *Loc. cit.*, n. 833.
(18) Suarez, disp. 75, sect. 7.
(19) Cfr. Lugo, *l. c.*, sect. 5; Génicot, *l. c.*, n. 176, II; Marc, *l. c.*, n. 1530; Noldin, *l. c.*, n. 120.
(20) *De defect. in celebratione Missarum occurrentibus*, V, 2.

menti... resumat ipsam formam et cetera prosequatur per ordinem. Si vero *valde probabiliter dubitat* se aliquid essentiale omisisse, iteret formam, saltem sub tacita conditione. Si autem *non sunt de necessitate sacramenti*, non resumat, sed procedat ulterius ».

CAPUT III.

DE EUCHARISTIAE MINISTRO

291. Cum Eucharistia sit sacramentum permanens, duplex actio ministri in eo distinguitur, scil. *confectio* sacramenti, et eius *applicatio* ad usum seu *dispensatio*. E contra in aliis sacramentis confectio et applicatio ad usum, quae in ipsa sacramenti dispensatione consistit, sunt unum et idem.

Inter has duas actiones hoc maximum intercedit discrimen, quod sacramenti *confectio* pendet a ministro, ut sit valida; *dispensatio* vero, quippe quae sacramentum iam confectum supponit, non potest ex parte ministri esse irrita ac invalida, sed solum illicita; ideoque solum ad *liceitatem* dispensatio certum ac determinatum postulat ministrum.

Articulus I.

De ministro consecrationis.

292. Minister consecrationis est sacerdos. — In ministro consecrationis ad valide sacramentum eucharisticum conficiendum requiritur potestas Ordinis, et quidem *presbyteralis*. Hinc de fide est, **solos sacerdotes** esse ministros Eucharistiae conficiendae (1).

Sane illi soli Eucharistiam conficere possunt, quibus Christus hanc potestatem prorsus supernaturalem concessit. Atqui Christus, teste Scriptura, huiusmodi potestatem solis Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus contulit per verba illa: « *Hoc facite in meam commemorationem* ».

Hoc sensu profecto, ut ait *Conc. Trid.* (*l. c.*), verba Christi ca-

(1) Conc. Lat. IV, cap. *Firmiter;* Conc. Flor. in *Decreto pro Armeniis;* Conc. Trid., Sess. XXII, cap. 1 et can. 2; **can.** 802.

tholica Ecclesia semper intellexit atque intelligenda esse docuit. Porro eadem est actio, qua conficitur augustissimum altaris sacramentum, et qua Eucharistia, ut est sacrificium, immolatur; sed munus proprium solius sacerdotis est sacrificare; ergo (2).

Potestas per ordinationem presbyteralem valide recepta, utpote quae cum sacerdotali charactere cohaeret, perpetua ac omnino indelebilis est; quare omnes et singuli sacerdotes, semel valide ordinati, sunt semper ministri Eucharistiae conficiendae, licet forte excommunicati vel suspensi aut interdicti vel etiam depositi aut degradati sint.

293. An et quanam ratione possint plures ministri eandem materiam consecrare. — 1. Id aliquando locum reipsa habere, omnibus compertum est. Sane apud Ecclesiam *Orientalem* mos olim fuit et est quoque hodie ut alter sacerdos consecret cum altero, qui primi celebrantis personam gerit, vel, adhuc frequentius, ut unus pluresve presbyteri consecrent cum Episcopo. Quae praxis non solum ab Apostolica Sede haud improbatur, sed omnino servandam esse praecipitur, ut expresse constat ex Benedicti XIV Const. « *Demandatam* », 14 dec. 1753, § 9, et Const. « *Allatae* », 26 iul. 1755, § 38.

2. Ad Ecclesiam *Latinam* quod spectat, id locum habet duplici tantum in casu, nimirum in Missa ordinationis presbyterorum et in Missa consecrationis Episcoporum secundum *Pontificale Rom.* (3). Extra hos casus, id sub poena gravis culpae vetari, pro certo habemus, sive considerata natura ipsius ritus, sive probe attento praescripto can. 803.

Quod vero praedicta praxis sit prorsus *licita*, indubitatum est, eo ipso quod Apostolica Sedes per tot saecula eandem servari permiserit atque suprema sua auctoritate approbaverit non solum implicite, verum etiam explicite (4).

Quae doctrina adeo certa est ut citra scelus nemini liceat eam inficiari vel in dubium revocare; equidem, posito facto et Ecclesiae approbatione, tamquam omnino vera habenda est. Quare sententia quorundam veterum DD. (5), qui putabant illam consuetudinem esse malam, simpliciter loquendo, falsa ac temeraria prorsus est, ideoque silentio praetereunda (6).

3. Cum tot sint Missae, quot sunt sacerdotes concelebrantes, sequitur singulos recipere posse eleemosynam pro Sacri applicatione (cfr. n. **640**).

(2) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 82, a. 1 et 3; in IV D. 13, q. 1, a. 2, q. 1; D. 17, q. 3, a. 2, q. 1; Suarez, in 3 p. D. Thom., q. 82, a. 1; S. Bellarm., *l. c.*, cap. 16; S. Alph., *l. c.*, n. 232.

(3) Cfr. part. I, *De ordinatione presbyteri. De consecratione electi in Episcopum.*

(4) *Pontificale Rom.;* can. 803.

(5) Durandus, dist. 13, q. 3; Pisan., verb. *Euch.* 3; Gabriel., lect. 6 in can.; Angel., *Euch.*, 2, § 3, et alii apud Suarez, *l. c.*, disp. 61, sect. 4, n. 5.

(6) Cfr. Lugo, *l. c.*, disp. 11, sect. 8, n. 162.

4. De *validitate* consecrationis unius eiusdemque materiae a pluribus ministris simul peractae, nulla est controversia. Huc spectant quae alibi diximus (n. **14**).

294. Quoad **rationem** vero et **modum**, quo plures formae possint efficere consecrationem eiusdem materiae, et consequenter *quomodo presbyteri noviter ordinati* (idem dicas de Episcopis in Missa consecrationis) *concurrant cum Episcopo ordinante ad consecrandum*, controvertitur.

In primis certum est, plures ministros non posse concurrere ad conficiendum hoc sacramentum eucharisticum, veluti causas partiales ex parte formae, ita ut alter unam partem formae proferat, et alter aliam; tunc enim neuter reapse profert formam, et ideo sacramentum confici nequit.

Item certum est, plures presbyteros non posse eandem materiam consecrare, si alter prius altero absolvat verba formae; ratio est, quia integra forma consecrandi cadens super debitam materiam, cum primum absolvitur, conficit sacramentum; ergo forma, quae dein profertur, non conficit neque conficere potest sacramentum, cum ex vi prioris formae sit iam confectum. Demum, si plures formae simul absolvantur, omnes efficiunt sacramentum, ut palam est (7).

In specie quod attinet ad rationem ac modum consecrationis, plures sunt DD. sententiae.

Quidam censent, solum Episcopum proferre verba animo consecrandi, neo-presbyteros nonnisi recitative ac materialiter, quasi ut ab eo discant, quibus verbis postea celebraturi et consecraturi sint. Haec opinio est manifeste erronea; nam *Pontificale Rom.* expresse declarat sacerdotes noviter ordinatos *celebrare*, seu *concelebrare* cum Episcopo; quod evidentissime supponit, eosdem formam proferre animo consecrandi, non autem recitative et materialiter tantum, i. e. vere ac proprie sacramentum conficere.

Alii dicunt, ex omnibus presbyteris una cum Episcopo fieri unum ministrum et unam formam totalem ex pluribus partialibus, ita ut, quamvis alii aliis prius absolvant, sacramentum non conficiatur, nisi quando verba formae omnes protulerint. Quomodo vero hoc fiat, varie explicant.

Nonnulli affirmant, singulos habere intentionem tunc solum consecrandi, cum et ceteri absolvant, non antea. At id nullatenus potest admitti, quia non est in potestate proferentis verba sacramentalia supra debitam materiam suspendere eorum effectum.

(7) Suarez, *l. c.*, n. 2 ss.

Quidam rem explicant hoc modo: sacerdotes, qui cum Episcopo celebrant, proferunt quidem formam cum intentione consecrandi, ita tamen ut suam intentionem referant ad illud instans, in quo Episcopus, minister principalis, eam absolvit, et hac ratione omnes consecrant, sive prius sive posterius verba absolverint. Eiusmodi explicatio item reiicienda est; quia, ceteris omissis, verba sunt de praesenti, nec possunt nisi variata significatione referri ad aliud instans; praeterea, si haec relatio sufficeret, non esset cur tantopere curaret Ecclesia et praeciperet ut omnes eodem momento verba absolverent (8).

Iuxta *alios* (9), presbyteri debent habere intentionem consecrandi conditionatam, ita scil. ut si absolvant verba cum Episcopo, consecrent quidem, et hoc sedulo curare tenentur; si vero non absolvant illo instanti, sed prius, vel posterius, non consecrent.

Neque haec sententia potest iure sustineri, quia opponitur communi praxi Ecclesiae, quae non admonet ordinatos de tali intentione conditionata non consecrandi, si formam absolvant prius quam Episcopus, sed potius communiter monentur, ut habeant veram intentionem consecrandi. Praeterea, admissa huiusmodi conditionata intentione, non ideo vitantur inconvenientia aliarum opinionum: nam in primis adhuc manet moraliter certum, quod plures inaniter proferent verba sive ante sive post ultimam prolationem Episcopi. Quod autem habeant intentionem conditionatam, parum refert; etenim prolatio verborum conditionata super materiam iam consecratam, est intrinsece mala et prohibita (10).

295. Rectius tenendum, presbyteros noviter ordinatos habere intentionem absolutam, non vero conditionatam, consecrandi, sine relatione sive ad Episcopum sive ad alios consecrantes. Nec obstat inconveniens, quod forte unus vel alter proferat ultimum verbum formae super materiam consecratam, cum valde difficile sit, imo fere impossibile, omnes simul verba absolvere; nam in particulari nemini constat moraliter certo, quando profert ultimam syllabam, materiam esse iam consecratam.

Hinc est quod omnes conantur simul formam proferre, et sedulo monentur ut id omnino curent; proinde singuli, quando proferunt verba, possunt serio intendere consecrare, cum materia sit ad minus dubie consecrata.

Porro malitia reiterationis formae super materiam consecratam stat in eo, quod proferantur verba sacramentalia sine ulla spe sui effectus, et cum intentione effectus impossibilis; in nostro casu autem nemo profert verba sacra-

(8) Lugo, *l. c.*, n. 167; Suarez, *l. c.*, n. 7.
(9) Suarez, *l. c.*, n. 9; Caietanus, q. 82, a. 2; Victoria, in *Summ.*, n. 88.
(10) Lugo, *l. c.*, n. 168.

mentalia sine aliqua spe consecrandi, cum moraliter certo nullatenus constet materiam esse iam consecratam, et ideo singuli consecrantes ex mente Ecclesiae eam vel tamquam non consecratam vel ad minus tamquam dubie consecratam habent, et consequenter iure formam proferunt cum intentione eandem consecrandi. Ergo ex hoc capite nullum est inconveniens (11).

296. Corollarium. — Ex dictis facile elucet quaenam sit regula neo-presbyteris stricte servanda in Missa ordinationis: singuli debent habere intentionem consecrandi, et quidem independenter ab aliis; sedulo curare debent ut simul cum Episcopo formam absolvant (12).

Articulus II.

De ministro Eucharistiae ministrandae.

297. Minister ordinarius administrationis Eucharistiae. — 1. Minister **ordinarius** sacrae communionis est *solus sacerdos* (can. 845, § 1).

Sane vi ordinationis presbyteralis sacerdos habet potestatem consecrandi et sumendi corpus et sanguinem D. N. I. C.; quare etiam potestatem dispensandi sanctissimum Eucharistiae sacramentum habere debet, quia si plus potest, i. e. consecrare, a fortiori potest minus seu dispensare.

Ad rem *Concilium Trid.* (1) docet: « *Semper in Ecclesia Dei mos*

(11) Cfr. Lugo, *l. c.*, n. 172; Bened. XIV, *op. cit.*, lib. III, cap. 16, n. 10.

(12) Quare admittenda non videtur doctrina, quam una cum S. Alph. (*l. c.*) plures auctores tradunt: « Praeterea *habere debent* (sacerdotes noviter ordinati) *intentionem consecrandi tunc tantum quando in eodem tempore cum Episcopo formam absolvunt* ». Huiusmodi intentio neque explicite neque implicite eruitur e *Pontificali Romano*. Haec sane habet *Pontificale:* « Qui tamen (Pontifex) bene advertat, quod secretas *morose* dicat et aliquantulum *alte, ita ut ordinati sacerdotes possint secum omnia dicere, et praesertim verba consecrationis*, quae dici debent *eodem momento* per ordinatos, *quo dicuntur per Pontificem* ».

Admonitio haec prorsus inutilis foret, si eliceretur intentio praefata; quia vel aliquid reipsa operatur intentio, vel non: si primum, parum refert utrum eodem momento, aut diverso, verba proferantur; si alterum, ipsam intentionem inutilem esse evidentissimum est, cum nihil operetur.

Accedit communis et certa theologorum doctrina, in sacramento Eucharistiae requiri *simultatem physicam* inter formae prolationem et materiae applicationem, ita ut in potestate ministri consecrantis minime sit effectum sacramentalem suspendere, id est confectionem sacramenti huic vel illi instanti quasi pro lubitu alligare. Ipse S. Doctor ad rem docet (*l. c.*, n. 9): « Praeter Eucharistiam, *quae omnino requirit simultatem physicam...* ».

Porro simultas physica, admissa memorata intentione, non semper habetur neque haberi potest. Unde unum vel aliud ex duobus his necessario sequitur: aut sacerdotes noviter ordinatos non consecrare, si formam non absolvant una cum Episcopo, sed antea; aut eos etiam tunc consecrare quando forte desit simultas physica. Atqui neutrum ex dictis potest admitti. Ergo.

(1) Sess. XIII, cap. 8.

fuit, ut laici a sacerdotibus communionem acciperent, sacerdotes autem celebrantes se ipsos communicarent; qui mos *tamquam ex traditione apostolica descendens* iure ac merito retineri debet ».

Sacerdos enim *consecrat in persona Christi;* Christus autem sicut consecravit corpus suum in coena, ita et aliis sumendum dedit; proinde sicuti ad sacerdotem pertinet consecratio corporis Christi, ita ad eum pertinet dispensatio. Praeterea sacerdos constituitur *medius inter Deum et populum;* unde sicut ad eum pertinet offerre Deo populi dona, ita ad ipsum spectat dona sanctificata divinitus populo tradere (2).

Haec potestas Eucharistiae dispensandae, cum sacerdotibus competat vi ipsius ordinationis presbyteralis, est de iure divino, non autem mere ecclesiastico.

2. Quamvis sacerdos quilibet *vi suae ordinationis* habeat potestatem dispensandi Eucharistiam, tamen **ad licitum usum** huius potestatis requiritur etiam iurisdictio. Ad pastorem enim spectat pascere oves suas nec, eo invito aut inscio, potest alius licite mittere falcem in messem alienam (3).

Itaque, praeter ordinis potestatem, necessaria est potestas iurisdictionis in eos, quibus sacramentum administratur, vel facultas ab eo obtenta qui talem iurisdictionem habet. Sane, ut manifeste colligitur ex doctrina alibi (n. **49**) tradita, sacramentorum administratio, quippe quae est unam e praecipuis mediis oves pascendi, ad eos iure proprio ac officio spectat qui curam animarum gerunt.

298. 3. Quare ii omnes et soli possunt *iure proprio* Eucharistiam *licite* dispensare, quibus competit potestas ordinaria aut quasi-ordinaria (consulto utimur hac voce, ut ii quoque comprehendantur, quibus ordinaria stricto sensu potestas non competit) in fideles.

Hi vero sunt:

1° Episcopus residentialis, Vicarius Generalis, Vicarius Capitularis, Administrator Apostolicus, Abbas vel Praelatus *nullius*, Vicarius et Praefectus Apostolicus, omnes nimirum qui in iure nomine *Ordinarii* intelliguntur (can. 198).

2° Superiores maiores in religionibus clericalibus, sive exemptis sive non exemptis (cfr. can. 845, § 1 et can. 514, § 1).

3° Superiores locales, item in religione clericali, non solum quoad professos ac novitios, verum etiam quoad eos qui in religiosa domo diu noctuque

(2) S. Thom., *l. c.*, q. 82, a. 3; in IV D. 11, q. 2, a. 1, q. 1, ad 3; D. 13, q. 1, a. 3, q. 1 et 2; Suarez, disp. 72, sect. 1; Lugo, *l. c.*, disp. 18, sect. 1; S. Alph., *l. c.*; Lacroix, *l. c.*, n. 469 ss.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 83; Gasparri, *l. c.*, n. 1069.

(3) Lugo, *l. c.*, n. 36; Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 2.

degunt causa famulatus aut educationis aut hospitii aut infirmae valetudinis (can. cit. 514, § 1).

4° Parochus non solum quoad illos, qui habent domicilium aut quasi-domicilium paroeciale (cfr. can. 92, § 3), sed etiam quoad ceteros omnes qui *actu* commorantur intra fines paroeciae, nisi iure communi aut particulari sint subducti a parochi iurisdictione; idcirco potestas parochi extenditur quoque ad sodales religionis laicalis a iure non exemptae, si Episcopus religiosam familiam speciali decreto non subduxerit a parochi cura (can. 514, § 3).

5° Rector Seminarii quoad omnes qui in Seminario sunt, non solum tyrones, sed ceteros etiam familiares (cfr. can. 1368).

6° Quasi-parochi, scil. qui partibus vicariatus apostolici ac praefecturae apostolicae tamquam rectores animarum praesunt (cfr. can. 216, § 3, 451, § 2, 1°).

7° Vicarius *actualis* ad normam can. 471 constitutus, i. e. qui, paroecia pleno iure unita domui religiosae vel ecclesiae capitulari aut alii personae morali, actualem in ea curam gerit animarum.

8° Vicarius *oeconomus*, qui nempe regimen paroeciae, ea vacante, suscipit ad normam can. 472.

9° Vicarius *substitutus*, qui ad normam cc. 465, §§ 4, 5, 1923, § 2 constituitur, si tota animarum cura ad ipsum spectet, i. e. si Ordinarius loci vel parochus aliquid non exceperint, puta, in casu nostro, Eucharistiae administrationem (cfr. can. 474).

10° Vicarius *adiutor*, si in omnibus suppleat parochi vicem (can. 475).

11° Ordinarius monialium *confessarius* vel qui vices eius gerit (can. 514, § 2).

12° In religione *laicali* parochus loci, vel cappellanus quem Ordinarius parocho suffecerit ad normam can. 464, § 2, quippe proinde religiosae familiae aut piae domus curam spiritualem, loco parochi, gerat (cfr. can. 514, § 3).

13° In communitate, sive religiosa sive non, quomodocumque a parochi iurisdictione exempta (cfr. can. 464, § 2, 673 ss.), idem ius competit Superiori vel cappellano aut confessario, pro diversitate casuum, sacerdoti nempe qui spiritualem curam communitatis gerit.

299. Licentia pro aliis sacerdotibus. — Omnes alii sacerdotes, praeter memoratos, ut *licite* possint Eucharistiam distribuere, indigent licentia seu facultate.

Haec licentia seu facultas potest esse: 1° *explicita* et *implicita;* 2° *tacita* et *praesumpta;* 3° *generalis* et *specialis;* 4° ab ipso *iure communi* et *ab iis, quibus ordinaria seu quasi-ordinaria competit potestas, concessa.*

1. In casu *verae necessitatis*, licet non extremae, quilibet sacerdos habet *a iure* facultatem dispensandi fidelibus eucharisticum sacramentum.

In casu *magnae utilitatis* sive publicae sive etiam privatae, ut pro

certo tenemus, cuivis presbytero est facultas *rationabiliter praesumpta* Eucharistiam distribuendi.

2. Ex iure communi quilibet sacerdos potest intra Missam et, si privatim celebrat, etiam proxime ante et statim post, sacram communionem ministrare (can. 846, § 1); quod valet etiam si Missa celebretur in oratorio privato, dummodo loci Ordinarius, iusta de causa, in casu particulari non prohibuerit Eucharistiae distributionem (can. 869). Cfr. n. **374**.

Verba *si privatim celebrat* ita sunt intelligenda, ut excludatur Missa sive sollemnis sive cantata sive conventualis; et verba *proxime ante et statim post* ita intelligi debent, ut sacerdos iam indutus sacris vestibus Sacrificii possit communionem distribuere (4).

Cum haec facultas sit a iure, satis constat eam nec a parocho, puta tempore paschali aut occasione missionum vel extraordinariae alicuius festivitatis, nec a loci Ordinario posse *per se* auferri aut coarctari. Quod sedulo est attendendum, ad praxim praesertim quod attinet, ne ius commune violari contingat ob hunc illumve inanem praetextum.

Quaeri potest an sacerdos in Missis sollemnibus sive cantatis de Requie possit sacram communionem distribuere fidelibus petentibus. Ratio dubitandi est, quia ex decreto S. R. C. *de Queretaro*, 28 nov. 1902 (n. 4104), « in Missis sollemnibus sive cantatis de Requie, iuxta praxim Urbis, communio distribui non solet ». Attento can. 846, § 1, putamus sacram communionem distribui posse, atque ad id nullatenus requiri *peculiarem* aliquam causam, sed omnino sufficere rationabilem unius alteriusve fidelis petitionem.

Penitus sublata est, et merito equidem, prohibitio ne regulares in suis respective ecclesiis sanctissimum Sacramentum dispensent die Paschatis et, Romae, feria V in Coena Domini.

3. Etiam extra Missam quilibet sacerdos potest Eucharistiam distribuere ex licentia saltem praesumpta rectoris ecclesiae, si sit extraneus (can. 846, § 2).

Eatenus fit locus huic facultati, quatenus adsit *licentia saltem praesumpta* rectoris Ecclesiae; quae, si certo deest, presbyter, praesertim extraneus, nequit sacram communionem distribuere. At ubi manifesto constet parochum seu rectorem ecclesiae *irrationabiliter* licentiam denegare, sacerdos potest tuta conscientia Eucharistiam distribuere, remoto tamen scandalo aut alio incommodo.

(4) S. R. C. *in una Ord. FF. Min. Prov. Apulae*, 19 Ian. 1906, n. 4177.

300. Ius peculiare parochi et aliorum. — Parocho competit duplex ius: 1° quoad *publicam* Eucharistiae delationem ad infirmos; 2° quoad sacram communionem *per modum Viatici* moribundis.

1. Sacram communionem **publice** ad infirmos *etiam non paroecianos* deferre **extra ecclesiam,** pertinet ad parochum intra suum territorium (can. 848, § 1). Ista enim *publica* communionis administratio inter functiones paroeciales recensetur (can. 462, 3°).

Dicitur *publica;* nam *privatim* sacerdos quilibet potest deferre communionem ad infirmos, de venia saltem praesumpta sacerdotis, cui custodia sanctissimi Sacramenti commissa est (can. 849, § 1).

Dicitur praeterea *extra ecclesiam,* quia sacerdos quilibet, ex dictis, potest in ecclesia Eucharistiam deferre ac distribuere fidelibus, non solum publice, sed etiam magna cum pompa ac sollemnitate.

Delatio *publica,* de qua in can. 848, § 1, ea non est, quae fit in domo pia vel religiosa, etiam non exempta, cum ordinario apparatu iuxta leges liturgicas.

Ceteri sacerdotes Eucharistiam *publice* deferre possunt ad infirmos solum in casu necessitatis, quamvis non extremae, ut supra innuimus, aut de licentia saltem praesumpta parochi vel loci Ordinarii (c. 848, § 2). Iure praesumitur haec licentia si parochus sit absens, infirmus, impeditus etc. Cfr. n. **390** ss.

2. Item parocho exclusive competit deferre sive *publice* sive *privatim* communionem *per modum Viatici* ad moribundos (can. 850), salvo iure Superioris in religione clericali, Rectoris Seminarii, confessarii monialium, et cappellani qui, loco parochi, spiritualem curam gerat familiae religiosae aut piae domus (cfr. n. **298**); et salvo quoque iure spectante ad dignitates et canonicos secundum ordinem praecedentiae ministrandi sanctissimum Eucharistiae sacramentum Episcopo decumbenti (can. 397, 3°).

Verba can. 850 « *per modum Viatici* » sunt intelligenda de prima vice seu de Viatico proprie sumpto. Quare si constitutus in periculo mortis Eucharistiam devotionis causa quotidie aut frequenter sumat, eius administratio non reservatur exclusive parocho.

301. An et quomodo peccet sacerdos communionem distribuens sine facultate. — 1. Plures docent graviter peccare sacerdotem, qui communionem distribuat sine ulla facultate, quia ius pastoris violat in re gravi (5). Haec sententia nimis rigida videtur.

(5) Sporer, *l. c.*, cap. 5, n. 309; Laymann, lib. V, tract. 4, cap. 7, n. 3; Coninck, q. 82, n. 29; Bonacina, disp. 4, q. 5, p. 1, n. 6; S. Alph., *l. c.*, n. 234; Suarez, *l. c.*, n. 3; Génicot, *l. c.*, n. 181; Marc, *l. c.*, n. 1536.

2. In praxi, praesertim ubi non agitur de Eucharistia publice deferenda ad infirmos, aut sive publice sive privatim per modum Viatici, culpa est nulla aut venialis tantum, quia de facto numquam aut fere numquam abest bona fides aut licentia rationabiliter praesumpta; idque eo magis affirmandum putamus, quia ex iure communi, attento praescripto can. 846, longe mitior facta est Ecclesiae disciplina hac in re.

Diximus: *praesertim ubi non agitur de Eucharistia publice deferenda ad infirmos, aut sive publice sive privatim per modum Viatici;* nam in utroque casu res natura sua gravior est, et ideo iure magis invitus censetur pastor, potissimum si de Viatico ministrando agitur.

Attamen etiam in hoc casu peccatum mortale plerumque deest, nisi fiat ex contemptu contra expressam voluntatem parochi nullaque causa excuset.

Si urget necessitas ministrandi Viaticum, et parochus absit, aut praesens irrationabiliter administrare nolit, quilibet sacerdos, et in eius defectu etiam diaconus, licite posset ad moribundum Viaticum deferre; imo id agere teneretur.

302. Scholion. — Iure antiquo excommunicatione simpliciter reservata Sedi Apostolicae plectebantur regulares praesumentes clericis aut laicis, extra casum necessitatis, sacramentum Extremae Unctionis aut *Eucharistiae per viaticum* ministrare absque parochi licentia (6). Haec censura ex Codice non amplius viget.

303. Minister extraordinarius sacrae communionis. — 1. Minister **extraordinarius** est « diaconus, de Ordinarii loci vel parochi licentia, gravi de causa concedenda, quae in casu necessitatis legitime praesumitur » (can. 845, § 2).

Diaconus vi suae ordinationis constituitur minister immediatus sacerdotis ad inserviendum eidem in rebus dignioribus, quarum primum locum tenet profecto Eucharistiae dispensatio. Proinde diaconus, quando Eucharistiam distribuit, id facit ac facere dumtaxat valet, quatenus a sacerdote assumitur tamquam *auxilium* seu *instrumentum* ad hoc munus exercendum; dum sacerdos ad id legitime deputatus, vi sacerdotii ex potestate a Christo accepta in ordinatione presbyterali sanctissimum sacramentum distribuit (7).

2. Certissime constat, antiquitus usum obtinuisse, quando fideles

(6) Cfr. Const. « *Apost. Sedis* », ser. 2, n. 14.
(7) Suarez, *l. c.*, sect. 1, n. 2 ss.; Lugo, *l. c.*, n. 7 ss.; cfr. etiam S. Thom., *l. c.*, a. 3, ad 1 et ad 3.

communicabant sub utraque specie, ut diaconus calicem eisdem praeberet. Sacerdos enim offerebat corpus Christi, diaconus, qui sequebatur, sanguinem (8).

Imo ex antiquissima traditione scimus diaconos aliquando ministrasse fidelibus utramque speciem. « Ubi desiimus precari, ait *S. Iustinus M.* (9), panis affertur et vinum et aqua; et qui praeest, preces et gratiarum actiones totis viribus emittit et populus acclamat: *amen;* et eorum, in quibus gratiae actae sunt, distributio fit et communicatio unicuique praesentium, et *absentibus per diaconos mittitur* ». Id praesertim locum habebat in casu necessitatis de licentia sacerdotis.

3. Ut diaconus licite possit fidelibus dispensare corpus Christi, obsoleta iamdiu in occidentali Ecclesia communione sub specie vini, duplex conditio requiritur: necessaria nempe est tum *causa gravis,* tum *licentia Ordinarii loci* vel *parochi.*

Nomine *parochi* intelligendi sunt omnes, qui *iure proprio* possunt Eucharistiam distribuere (cfr. n. **298**).

1° Requiritur et sufficit **causa gravis** lato sensu.

Habetur causa gravis: *a*) si deferendum sit viaticum ad infirmum, et sacerdos absit, vel nequeat commode illud afferre; — *b*) si fideles velint ad sacram synaxim accedere, et desit sacerdos, puta quia absens aut infirmus; idque, sedulo fac animadvertas, etiamsi ex mera devotione fideles communicare cupiant, ut pro certo habemus; — *c*) si parochus sit « occupatus in magno aliquo festo », ut expresse docet *S. Alphonsus* (10); — *d*) si communio sit distribuenda magnae fidelium multitudini et sacerdotes ad id sufficientes desint; — *e*) si parochus seu sacerdos sit aliis curis detentus, ex. gr. si praedicationi aut confessionibus audiendis vacet, ita ut fideles communicaturi *diu* exspectare alias deberent (11).

Quaeri potest num gravis causa tunc habeatur, cum fideles petunt sacramentum Eucharistiae, et solus adsit parochus seu sacerdos excommunicatus vel suspensus aut interdictus. Attentis praescriptis cc. 2261, 2274 et 2284, ita respondendum: ante sententiam condemnatoriam vel declaratoriam, causa gravis nonnullis exsistere non videtur, quia fideles possunt *ex qualibet iusta causa* petere sacramenta ab excommunicato vel suspenso vel personaliter interdicto, et quidem ad id sufficit, ut videtur, etiam petitio rationabiliter praesumpta (12). Probabilius dicendum, in tali casu licere diacono Eucharistiam distribuere loco sacerdotis, dummodo *publica* sit censura aut poena canonica.

(8) Cfr. S. Cyprian., *De laps.*, c. 25; *Const. Apost.*, lib. VIII, c. 13; Suarez, *l. c.*, n. 2; Lugo, *l. c.*

(9) *Apolog.*, lib. I, cap. 67.

(10) *Hom. apost.*, tract. 15, n. 9, cum communi.

(11) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 8; Lugo, *l. c.*, n. 27; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 84; Gasparri, *l. c.*, n. 1079.

Post sententiam declaratoriam aut condemnatoriam, adest procul dubio gravis causa, seu deesse censetur sacerdos qui Eucharistiam dispenset.

2° Praeter causam gravem, requiritur etiam **licentia** vel Ordinarii loci vel parochi, i. e. illius ad quem iure proprio spectat communionem fidelibus distribuere. Eiusmodi licentia per se debet esse explicita; at aliquando sufficit quoque praesumpta, modo sit *rationabiliter* praesumpta, puta si parochus nequeat commode adiri, et vere urgeat ministrare eucharisticum sacramentum.

In casu necessitatis, palam est licentiam legitime semper praesumi (can. 845, § 2); adeo ut, hypothetice loquimur, si loci Ordinarius vel parochus esset forte invitus, diacono liceret nihilominus communionem distribuere, quia irrationabiliter denegaretur licentia, et ideo ex ipso iure communi seu ab Ecclesia eandem tunc diaconus reciperet.

Quidam DD. opinantur, sufficere quamlibet iustam causam, licet non gravem, ut diaconus possit Eucharistiam ministrare; imo nonnulli docuerunt ad id satis esse praeceptum Episcopi vel parochi, etiamsi nulla adsit causa. *S. Alphonsus* (13) refert utramque sententiam, nec improbat. Attento praescripto can. 845, § 2, neutra sententia per se potest hodie sustineri.

At prior sententia facile admitti potest, quia illi DD. loquuntur de causa gravi sensu stricto, et dicunt sufficere causam iustam etiam levem, quae fere eadem est ac causa gravis sensu lato, ut supra explicata.

304. Iuxta plures, graviter peccat *per se* diaconus, qui sine causa gravi aut sine licentia Eucharistiam dispenset, non solum quia violat ius pastoris in re gravi, sed etiam quia, aliter ac sacerdos, vi suae ordinationis nonnisi *secundario* concurrere debet ad sanctissimum sacramentum distribuendum, i. e. tamquam organum seu instrumentum sacerdotis ubi necessitas sive stricta sive saltem lata postulet diaconi adiutorium.

Item, aiunt, ob eandem rationem Ordinarius vel parochus, qui committeret diacono distributionem Eucharistiae sine gravi causa, per se a letali peccato excusari non posset. In dubio utrum causa sit gravis necne, omnes concedunt licere diacono sacram communionem dispensare.

Probabilius non constat in praedictis casibus de gravitate culpae

(12) Cappello, *De censuris*, nn. 148, 157.

(13) *Loc. cit.*, n. 237, quaer. 1°.

neque ex verbis legis neque ex fine eiusdem. Quare dicendum, diaconum non peccare mortaliter si, contemptu et scandalo remoto, Eucharistiam distribuat sine causa gravi aut sine debita licentia. Nec graviter peccare censetur Ordinarius vel parochus qui sine gravi causa licentiam diacono tribuat.

Non convenit inter DD., num irregularitatem contrahat diaconus, qui Eucharistiam illicite, i. e. sine causa gravi et licentia, ministret.

Communior sententia affirmat (14); probabilior negat (15). Hanc sententiam negantem, attento praescripto can. 985, 7°, certa videtur dicenda. « Nam defectus, egregie ait *Suarez* (*l. c.*), qui ibi intervenit magis pertinet ad defectum iurisdictionis quam ordinis: *diaconus enim ex vi suae ordinationis recipit potestatem ministrandi hoc sacramentum a presbytero confectum*, ac proinde cum subordinatione ad ipsum, apud quem est propria potestas in corpus Christi verum et mysticum. Haec autem subordinatio ad quendam modum iurisdictionis pertinere videtur; nam quod est ordinis ex vi characteris habetur. Et ideo *diaconus*, dispensans Eucharistiam sine facultate presbyteri, *exercet proprie actum sui ordinis*, neque id est separabile a tali actu, etiamsi absque competenti iurisdictione fiat ».

Paucis: diaconus *vi suae ordinationis* est *minister* extraordinarius Eucharistiae dispensandae; ergo, licet sine causa ac licentia distribuat communionem, non contrahit irregularitatem statutam contra eos « qui *actum ordinis*, clericis in ordine sacro constitutis reservatum, *ponunt*,... *eo ordine carentes* » (can. 985, 7°), *quia ipse* revera *ordine non caret*.

305. Num clerici diacono inferiores et laici possint aliquando Eucharistiam ministrare. — 1. Certum est clericos diacono inferiores vi ordinationis potestatem ministrandi Eucharistiam ne secundario quidem obtinere, ut e monumentis totius Traditionis manifeste liquet atque implicite confirmatur can. 845, § 2, ubi *solus* diaconus dicitur minister extraordinarius sacrae communionis, non autem subdiaconus neque alius a fortiori clericus inferior (16).

2. Quaestio est apud DD., an subdiaconus aliusve clericus, imo vel laicus possint, *urgente extrema necessitate*, sanctissimum sacramentum administrare; et ulterius, an in casu affirmativo, necessarium sit ad id Episcopi mandatum.

Plures, praesertim veteres, negant licere laicis ipsisque clericis inferioribus sacram communionem ministrare in casu extremae necessitatis, i. e. ubi desit sacerdos aut diaconus qui Viaticum moribundo

(14) S. Alph., *l. c.*, n. 234; Marc, *l. c.*, n. 1535.
(15) Suarez, *De censuris*, disp. 11, sect. 3, n. 24; Gasparri, *l. c.*; *Tractatus canonicus de sacra ordinatione*, n. 341.
(16) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 10; Lugo, *l. c.*, n. 21 ss.; Gasparri, *De Euch.*, n. 1080; Génicot, *l. c.*; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 90.

praebeat; tum quia, aiunt, hoc est contra universalem Ecclesiae consuetudinem, tum quia « receptio huius sacramenti non est necessitatis » (17).

Alii affirmant, maxime si infirmo nec Poenitentia nec Extrema Unctio ministrari possit (18); et hanc sententiam ut probabilem habent recentiores fere omnes auctores (19).

Quae sententia non improbatur a *S. Alphonso* (*l. c.*).

Ea uti certa habenda est, ob sequentes rationes:

1° Urget obligatio ex iure divino Viatici suscipiendi in periculo mortis.

2° Si administratio per clericum aut laicum esset mala, id foret vel propter contactum cum sacris speciebus seu reverentiam, vel propter sacramenti usum, vel ob specialem prohibitionem; atqui, non *propter contactum*, quia fideles solebant olim hoc sacramentum manibus accipere; non *propter sacramenti usum*, quia supponitur, ex parte recipientis, et necessitas et dispositio sufficiens, et ex parte dantis, reverentia debita et etiam necessitas, cum desit alius, qui ministret (20); non *ob specialem prohibitionem* iuris divini, quia nullatenus de ea constat ex sacris Litteris vel Traditione, et, illa admissa, usus de quo infra, explicari non posset; neque adest *specialis prohibitio* iuris ecclesiastici, sive vetus disciplina probe consideretur (imo contrarium inde elucet), sive Codex inspiciatur, quo nunc utimus.

3° Immerito adversarii opponunt consuetudinem Ecclesiae; ea enim, ut scite notat eximius *Suarez* (*l. c.*), « cum ad summum habeat vim legis positivae, eandem recipit interpretationem, praecipue, quia hic casus tam rarus est, ut de illo non possit dici consuetudo introducta; nam, si quando occurrit, etiam interdum legitur datum sacramentum a laico ».

4° Neque opponi potest scandalum ex parte fidelium: si enim abfuit olim, profecto abesse potest etiam hodie; populus rite doceatur, et ubi non desit congrua reverentia, putatitium hoc scandalum cessabit.

5° Ex monumentis venerandae antiquitatis comperimus, consuetudinem prioribus saeculis viguisse, ut laicus deferret Eucharistiam ad infirmos; cuius consuetudinis vestigia perdurarunt usque ad saeculum decimum (21).

Si quaeras, utrum, admissa hac sententia affirmante, requiratur explicitum mandatum Episcopi, prout videntur asserere quidam auctores (22), an potius sufficiat etiam licentia praesumpta sive loci Ordinarii sive parochi, sic

(17) S. Thom., in IV D. 13, p. 1, a. 3, sol. 1, ad 3; Lugo, *l. c.*, n. 22; Tournely (Contin.), *De Euch.*, cap. 5, a. 2, concl. 4, quaer. 1.
(18) Suarez, *l. c.*; Valentia, in 3 P., disp. 6, q. 1, p. 1; Escobar, *l. c.*, lib. 20, n. 431; Diana, part. III, tract. 4, resol. 47; Mazzotta, *l. c.*, cap. 3, § 1; Laymann, tract. 4, cap. 7, n. 6; cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 237, quaer. 3.
(19) Scavini, *l. c.*, III, n. 132; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 91; Gasparri, *l. c.*; Génicot, *l. c.*; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 183; Gury-Ferreres, *l. c.*, n. 291, not. *a*; Noldin, *l. c.*, n. 124, 3; Marc, *l. c.*, n. 1535; Bucceroni, *l. c.*, n. 527; Pighi, *op. cit.*, IV, n. 121, quaer. 2.
(20) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 10.
(21) Cfr. Martène, *De antiq. Ecclesiae ritibus*, lib. I, cap. 5, art. 2, n. 2; Bona, *op. cit.*, lib. II, cap. 17, n. 5.
(22) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 1080.

breviter et perspicue respondendum censemus: certe requiritur ex supra dictis (n. **303**, 2°) licentia pastoris, ubi sine difficultate haberi possit; nam si ea necessaria est diacono, ut licite possit Eucharistiam ministrare, a fortiori necessaria est clerico inferiori et laico; non requiritur tamen *explicitum mandatum* Episcopi, nisi ad hoc forte, ex. gr. tempore pestis, ut Episcopus veram necessitatem, omnibus circumstantiis verificatis, adesse recognoscat; in casu extremae necessitatis, quando scil. ex una parte desit sacerdos vel diaconus qui praebeat moribundo Viaticum, et ex alia parte deficiat Ordinarius vel parochus a quo facultas obtineri queat, sufficit licentia praesumpta, ut palam est.

306. 3. Clerici diacono inferiores, qui, extra hunc necessitatis casum, Eucharistiam ministrent, certissime irregularitatem contrahunt ob exercitium potestatis ordinis non receptae (can. 985, 7°).

Si *privatim* et *secreto* sibi ministrent, non videntur irregularitatem contrahere.

De laicis iure antiquo, utrum fierent irregulares necne, gravis aderat DD. controversia.

Plerique negabant, quia rubrica tituli erat: *De clerico* etc. (c. 1, 2, x, *de clerico non ordinato ministrante*, V, 28), et ideo censebant irregularitatem ad clericos esse restringendam (23).

Alii affirmabant, quia in nonnullis editionibus legebatur: *De non ordinato ministrante*, prout reipsa notabatur in margine editionis corporis iuris, quae in scholis adhiberi solebat (24).

Sententia negativa probabilior erat ipsi *S. Alphonso* (*l. c.*); ad praxim vero quod spectabat, etiam patroni sententiae affirmantis concludebant, irregularitatem, utpote dubiam dubio iuris, esse nullam (25).

Iure novo dubitandum non est, attento praescripto can. 985, 7°, quin laici irregulares fiant, si extra causam necessitatis audeant sacram communionem fidelibus distribuere. Si privatim et secreto sibi ministrent, probabilius effugiunt irregularitatem, ut supra dictum est.

307. An et quando sacerdos, diaconus, clericus inferior aut laicus possint Eucharistiam sibi ministrare. — 1. Sacerdos, qui Missam non

(23) Schmalzgr., *Ius eccl. univ.*, lib. V, tit. 28, n. 3; Reiffenst., *Ius can. univ.*, lib. V, tit. 27, n. 10 s.; Laymann, lib. I, tract. 5, part. 5, cap. 3, n. 3; Pirhing, *Ius canonicum in quinque libros Decretalium distributum*, lib. V, tit. 27, n. 4; S. Alph., lib. VII, n. 359; Bonacina, disp. 7, *De irregul.*, q. 3, p. 6, n. 1; D'Annibale, I, § 411, not. 23.

(24) Suarez, *l. c.*, disp. 42, sect. 4, n. 2 ss.; Engel, *Collegium univ. iur. can.*, lib. V, tit. 28, n. 1; Giraldi, *Expositio iur. pontif.*, I, sect. 805; Wernz, *Ius Decretalium*, vol. II, n. 381.

(25) Cfr. Gasparri, *Tract. can. de sacra ordinatione*, n. 334; D'Annibale, *l. c.*; Lega, *De iudiciis*, lib. II, vol. III, n. 221.

celebret, potest, remoto scandalo, etiam citra mortis periculum *ex sola devotione* Eucharistiam sumere e ciborio, si desit alius minister seu sacerdos.

Triplex igitur conditio requiritur: 1° *ut Missam non celebret*, quia explorati iuris est, sacerdoti litanti intra Missam per se esse communicandum; 2° *ut desit alius minister seu sacerdos*, quia ex dictis constat eatenus licere presbytero Eucharistiam sibi ministrare, quatenus nullus adsit sacerdos qui eam ipsi praebeat; 3° *ut removeatur scandalum*, ad quod vitandum omnes equidem lege divina tenemur; facile vero scandalum vitari potest, sive monendo fideles adstantes, sive privatim omnino seu occulte hostiam consecratam e pyxide sumendo.

Quod autem etiam *ex sola devotione* liceat sacerdoti seipsum communicare, ut probabile habent plures veteres (26) theologi, et omnes recentiores (27) (ne unum quidem invenimus, qui id neget); quare practice hoc tamquam certum tenendum. Nec probabilius necesse est, ut sacerdos nequeat Missam celebrare. Si potest Sacrum facere, expedit quidem ut illud celebret; nihilominus facultate communicandi non privatur.

An et *quinam ritus* in casu servandus? Cum Eucharistia sumi debeat privatim, ritus ordinarius administrandi Communionem omittendus est. Sacerdos induere debet cottam et stolam. Potest convenienter praemittere genuflexus ad gradum altaris *Confiteor*, *Misereatur* et *Indulgentiam*. Pie ac devote sumat hostiam consecratam, omissis precibus quae in Missa et in administratione communionis recitari solent.

Etiam extra periculum mortis potest diaconus, si desit sacerdos communicans, Eucharistiam, probabilius ex mera quoque devotione, sibi ministrare. Quoad ritum, idem ac supra de sacerdote dicendum.

Utrum sacerdos, praesente diacono, possit seipsum communicare, an potius ab eodem Eucharistiam recipere debeat, controvertitur.

Quidam, ex. gr. *Suarez* (28) et *Durandus* (29), dicunt sacerdotem debere propriis manibus se communicare. Alii, ex. gr. *Fagandez* (30), aliter sentiunt.

Ex praescripto can. 845, § 2, ad ius novum quod attinet, dicendum, sacerdoti, qui ex sola devotione communicet, non posse Eucharistiam a diacono ministrari, quia *gravis causa*, a legislatore expresse requisita, tunc reipsa deest.

(26) Suarez, *l. c.*, sect. 3, n. 3; Lugo, *l. c.*, n. 28; Coninck, *l. c.*, q. 82, n. 24; Busemb. apud S. Alph., lib. VI, n. 238; Escobar, tract. VII, exam. 6, n. 37; Bonacina, disp. 4, q. 5, p. 1, n. 13.

(27) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 93; D'Annibale, *l. c.*, § 274; Génicot, *l. c.*; Marc, *l. c.*; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 183, 2; Gasparri, *De Euch.*, n. 1081; Pighi, *l. c.*, n. 121, quaer. 3.

(28) *Loc. cit.*, sect. 3, n. 3.

(29) *Loc. cit.*, dist. 13, q. 4; cfr. etiam Lugo, *l. c.*, n. 28.

(30) *In praecepta Decalogi, de 3° praec. Eccl.*, lib. 3, cap. 3, n. 7.

2. Subdiaconus, deficiente sacerdote, procul dubio potest seipsum communicare in periculo mortis. Qua de re, sive iure antiquo sive praesertim iure novo, nulla est controversia.

308. 3. An clerici inferiores et laici possint, *urgente necessitate*, Eucharistiam per seipsos sumere, non convenit inter DD. Plures veteres affirmant (31) quia « nullo praecepto divino vel ecclesiastico id apparet prohibitum; imo notum est quod olim fideles laici Eucharistiam in suas domos deferebant, et seipsos propriis manibus communicabant; et hoc quidem propter necessitatem permittebatur. Cur autem, eadem necessitate occurrente, aliquando permitti non poterit? » (32).

Multi vero auctores antiqui clericis id licere negant et plerique laicis (33), ob easdem fere rationes, quas supra retulimus et refutavimus (n. **305**).

Omnes Doctores recentes, superius allegati (n. **305**, not. 19), docent sive clericos sive laicos licite posse, saltem probabiliter, se ipsos communicare in illis circumstantiis iisque tantum, in quibus aliis Eucharistiam ministrare valent, idest urgente necessitate: clericos nimirum, deficientibus presbyteris et diaconis; laicos vero, deficientibus presbyteris, diaconis et clericis.

Iuxta ea quae supra tradidimus (n. **305**), hanc sententiam ut practice certam amplectimur, remoto scandalo et seclusa qualibet irreverentia: *tum* quia ex documentis historicis constat, olim permissum fuisse fidelibus, ut saevientibus persecutionibus, Eucharistiam in propriis domibus asservarent eamque singulis diebus, uti moris tunc erat, et praesertim instante persecutione sumerent (cfr. n. **310**); *tum* quia id reipsa licere, in casu necessitatis, expresse declaravit S. C. de Prop. Fide, 21 iul. a. 1841 [non 10 aug. 1841, ut quidam referunt, ex. gr. *Ball.-Palm.*, *l. c.*, n. 90, et *Gasparri*, *l. c.* (34)], in responsione ad Vic. Apost. Tunk. Occid.

(31) Suarez, *l. c.;* Caietanus, *Comment. in Matth.* XXVI, 26; Escobar, *l. c.*, n. 456; Diana, *l. c.*, resol. 47; S. Alph., *l. c.*, quaer. 2, qui licet non explicite, implicite tamen hanc sententiam certe approbat.

(32) S. Alph., *l. c.*

(33) Lugo, *l. c.*, n. 24, qui tamen (*l. c.*, n. 23) probabilem habet etiam sententiam contrariam; Gonet, *op. cit.*, lib. V, tract. 4, *De Euch.*, disp. 10, n. 19; Bonacina, *l. c.*, q. 5, p. 1, n. 6; Tournely (Contin.), *l. c.*

S. Alph. (*l. c.*) allegat pro hac opinione negante etiam Sà, Victoria, Silvestrum, Paludanum, Possevinum et Sotum. At minus recte. Nam Sà (v. *Eucharistia*, n. 32) haec tantum habet: « Posse et laicum itidem quidam putant, alii negant »; Victoria (*Summ.*, n. 89), Silvester (v. *Eucharistia*, III, n. 5) et Paludanus (in IV D. 13, q. 1, a. 4, concl. 3, n. 18) loquuntur de Eucharistia a clericis inferioribus vel a laicis ministranda aliis; Possevinus (*de offic. curati*, cap. 8, n. 24) refert factum reginae Scotiae, quae sibi, ut fertur, Eucharistiam ministravit, et subdit: « factum forsitan de Summi Pontificis licentia processisse »; Sotus (in IV D. 13, q. 1, a. 3, v. *Tertium autem*) loquitur de sacramentorum administratione in genere.

(34) Cfr. *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 928.

Sequens dubium propositum fuit: « 3. An permitti potest in hoc persecutionis tempore ut fidei confessores ad mortem propter fidem damnati, et quibus in carcere defertur SS. Euchar. sacramentum occulte, possint illud suis manibus accipere et sese occulte communicare, ne sacerdos illos more ordinario communicans a persecutoribus agnoscatur et prehendatur; vel satiusne est in illo casu ab illis confessoribus communicandis abstinere, maximo cum illorum animae detrimento? ».

Et S. Congregatio die 21 iul. 1841 reposuit: « Ad 3. Affirmative quoad primam partem, dummodo nullo irreverentiae aut conculcationis periculo tantum Sacramentum exponatur ».

CAPUT IV.

DE CUSTODIA SANCTISSIMAE EUCHARISTIAE

ARTICULUS I.

De usu Eucharistiae asservandae in genere.

309. Mos Eucharistiae asservandae licitus et rationabilis est. — 1. Contra haereticos, qui acriter impugnarunt consuetudinem asservandi sanctissimam Eucharistiam, venerabile hoc sacramentum in usu tantum consistere affirmantes, iure meritoque Patres Tridentini catholicam doctrinam diserte asseruerunt et vindicarunt hisce verbis: « Consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucharistiam adeo antiqua est, ut eam saeculum etiam Nicaeni Concilii agnoverit. Porro deferri ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, et in hunc usum diligenter in ecclesiis conservari, praeterquam quod cum summa aequitate et ratione coniunctum est, tum multis in conciliis praeceptum invenitur, et vetustissimo catholicae Ecclesiae more est observatum. *Quare sancta haec Synodus retinendum omnino salutarem hunc et necessarium morem statuit* » (1).

Et dein in can. 7 expresse definivit: « *Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam... a. sit* ».

2. Argumenta, quibus adversarii nituntur ut morem asservandi

(1) Sess. XIII, *De Eucharistia*, cap. 6; cfr. c. 93, D. II, *De cons.;* c. 10, X, *De celebr. Miss.*, III, 41 (Honor. III); *Conc. Nic.* I, c. 13 (c. 6, C. XXVI, q. 6).

Eucharistiam impugnent, nullius equidem valoris sunt. Id, aiunt, alienum est a facto D. N. I. C., qui, teste *Origene* seu *Cyrillo* (2), « panem, quem discipulis dabat, non distulit, nec differri iussit in crastinum ».

Praeterea, addunt, huiusmodi mos videtur contrarius disciplinae antiquae; nam prioribus saeculis sanctissimum Sacramentum non custodiebatur; sed, Missae sacrificio peracto, omnes species consecratae consumebantur. Quare *S. Clemens* (3) praecipit « ut tot ponantur in altari holocausta, quot populo sufficere videantur; si quid autem supersit post communionem, non servetur in crastinum ».

Demum in cap. *presbyter* 1. *de celebr. Miss.* (c. 1, X, III, 41), statuitur, quod presbyter, *si voluerit, exeat ad opus rurale ieiunus*, ut scilicet, quemadmodum DD. explicant hunc textum, iterum celebrare, et sic *necessitatibus infirmorum succurrere possit* (4).

Ad haec argumenta responsio facile occurrit.

Ad 1. Multa sunt quae Christus D. per se non iussit et quae postea per Apostolos disposuit, ut docet *S. Augustinus* (5).

Origenes non dicit Eucharistiam conservari haud posse, sed cum fideles edocere velit sacrificium laudis recens et novum ac spirituale, et non vetus, Deo placere, ideo utitur exemplo Domini, qui Eucharistiam a se consecratam continuo manducari iussit, ut exponit *S. Bellarminus* (6). Adde, in homiliis Origenis et Cyrilli, Rufinum, qui eas vertit, plura adiicere ac demere, ut vel ipse testatur; proinde non sine fundamento dubitari potest de genuino verborum sensu.

Ad 2. Antiquitus Eucharistiam publice custodiri vetitum erat, ne saevientibus persecutionibus periculo irreverentiae quoquo modo exponeretur.

Ad 3. Olim desiderabatur ieiunium non solum in celebrante Missae sacrificium, et recipiente corpus Domini, sed etiam in ministrante; idcirco, etsi Eucharistia servaretur pro infirmis, tamen ut rite illis administrari posset, Patres Conc. Agath. iusserunt, presbyterum seu parochum esse ieiunum (7).

310. Usus retinendi Eucharistiam apud se et secum in itinere deferendi. — 1. Tempore persecutionum mos invaluit, ut, cum in locis abditis sacra peragebatur synaxis, qui ad eam conveniebant non solum de oblatis participarent, sed particulas a sacerdote acceptas secum etiam deferrent et domi reverenter custodirent, ut quia quotidie vitae

(2) *Homil. 5 in Levit.*, cap. 5.
(3) Epist. 2.
(4) Cfr. Schmalzgr., *l. c.*, tit. 44, n. 2.
(5) Epist. 118.
(6) Lib. IV, *De Euch.*, cap. 5.
(7) Gonzales, *Commentaria perpetua in singulos textus quinque librorum Decretalium Gregorii IX*, lib. III, tit. 44, n. 7; Schmalzgr., *l. c.*, n. 5.

periculum eis imminebat, quotidie possent sacra communione ad certamen se praeparare (8).

Innumera sunt testimonia hac de re. *Tertullianus* (9) haec habet: « Non sciet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes; et si sciverit panem, non illum credit esse, qui dicitur ».

S. Cyprianus (10): « Cum quaedam mulier arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere ».

S. Gregorius Nazianzenus (*Orat. in funere sororis suae Gorgoniae*) narrat, eam apud se in cubiculo reconditum habuisse corpus Christi, et fusa ante ipsum oratione a gravi morbo liberam evasisse.

S. Basilius (11) ita diserte loquitur de hac consuetudine: « Hi omnes qui per eremos vitam monasticam instituunt, ubi copia non suppetit sacerdotis, *cum habeant domi communionem*, de suis manibus illam percipiunt. *Alexandriae autem et per Aegyptum unusquisque etiam de plebe ut plurimum habet domi suae communionem* » (12).

2. Reddita Ecclesiae pace, minime obsolevit praefata consuetudo asservandi Eucharistiam in domibus privatis, licet complures latae fuissent particulares prohibitiones. Praesertim apud monachos et moniales eam perseverasse constat, uti refert ac probat *Martène* (13) pluribus allatis scriptorum testimoniis. Saeculo x hic usus adhuc vigebat, saltem alicubi; nec desunt vestigia etiam saeculis posterioribus (14).

3. Olim moris etiam fuit, ut fideles peregre profecturi secum Eucharistiam deferrent.

Scriptor vitae S. Laurentii Dublinensis (15) tradit, huiusmodi consuetudinem adhuc viguisse temporibus ipsius viri sancti, qui obiit anno 1181. Narrat enim quatuor sacerdotes, deferentes secum augustissimum Sacramentum, incidisse in latrones, qui sacra dona irreverenter tractantes, eos spoliarunt, et mox iniuriam Deo ulciscente, suspendio interierunt.

Confirmant eundem ritum, quae de Satyro fratre navigante refert S. Ambrosius (16); de Maximiano episcopo Syracusano S. Gregorius (17); de monachis

(8) Bona, *op. cit.*, lib. II, cap. 17, n. 4; Schmalzgr., *l. c.*, n. 3; Gonzales, *l. c.*, n. 3 ss.
(9) Lib. II *Ad uxorem*, cap. 5; cfr. etiam lib. *De orat.*, cap. 14; Migne, *P. L.*, t. I., col. 1296.
(10) Lib. II, *De lapsis*, n. 92; Migne, *P. L.*, t. IV, col. 486.
(11) Epist. 93 *ad Caesariam patriciam;* Migne, *P. G.*, t. XXXII, col. 486.
(12) Cfr. Hieronym., epist. 50 *ad Pammachium;* Baron., ad an. 57, n. 151, et ad an. 570.
(13) *Op. cit.*, lib. I, cap. 5, a. 1.
(14) Many, *Praelectiones de Missa*, Paris, 1903, p. 270 s.; Gasparri, *l. c.*, n. 971.
(15) *Apud Surium*, die 14 nov.
(16) *De excessu fratris sui Satyri*, lib. I, n. 43.
(17) Lib. III, *Dialog.*, cap. 36.

Constantinopolim navigantibus Ioannes Diaconus in vita Gregorii (18); de S. Birino episcopo Dorcestriensi Anonymus (19).

Hic usus a monachis graecis servatus fuit ad posteriora usque saecula.

Etiam Romanus Pontifex, cum extra Urbem longe proficiscebatur, Eucharistiam deferre solebat, quae cum magnifico et religioso comitatu ipsum praecedebat: « de qua re, ait Card. *Bona* (20), eruditum commentarium edidit *Angelus Rocca* apostolici sacrarii Praefectus, ubi originem refert ad hunc priscum morem, de quo agimus ».

4. A longo iam tempore consuetudo sive Eucharistiam asservandi in domibus privatis sive eam secum deferendi in itinere sublata est, ita ut neutrum hodie licitum sit absque Sedis Apostolicae speciali indulto. Qua de re plura S. Sedis documenta prostant; ex. gr. Bened. XIV Const. « *Etsi pastoralis* », 26 maii 1742, § VI, n. 7; S. C. de Prop. Fide, Litt. encycl. 25 febr. 1859; Instr. ad Vic. Apost. Indiar. Orient. 8 sept. 1869; Instr. 31 iul. 1902, n. 6 (21).

Idque expressis verbis in Codice statuitur: « *Nemini licet sanctissimam Eucharistiam apud se retinere aut secum in itinere deferre* » (can. 1265, § 3).

Haec prohibitio est procul dubio gravis; quare a culpa letale *per se* non excusaretur, qui, etsi ad brevissimum tempus, apud se retineret sacras species (nisi forte, ut palam est, ratione irreverentiae vitandae aut iusta de causa hoc faceret), aut qui secum in itinere deferret, extra periculum mortis saltem lato sensu acceptum.

Non videtur tamen reus peccati mortalis et forte nec venialis, qui domi in sacello privato maxima reverentia, cum lampade, sanctissimam Eucharistiam, ad breve tempus, aliqua iusta causa, custodiret.

311. Causae asservandi Eucharistiam. — Ad causas vero quod attinet, propter quas Eucharistia asservari solet, distinguendum est inter veterem et recentem seu hodiernam disciplinam.

Causae, ex disciplina antiqua, erant sequentes:

1° ut fideles semper frui possent Christi D. praesentia eumque devote venerari in sua divinitate ac humanitate, atque ita satisfacere ipsius Christi desiderio, qui ait: « *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* »;

2° ut peregre profecturis augustissimum Sacramentum praebe-

(18) Lib. I, cap. 33.
(19) *Apud Surium*, die 3 dec., cap. 1.
(20) *Loc. cit.*, n. 6.
(21) Cfr. *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, nn. 338, 681, 1052, 1079; vol. II, nn. 1365, 2149.

retur in viaticum; hinc *S. Ambrosius* narrat (*l. c.*) fratrem suum Satyrum, ex Africa redeuntem, orta in mari tempestate, sacram Eucharistiam a christianis, qui erant in navi, petiisse;

3° ut deferretur ad monachos et ad moniales, vitam solitariam in eremis agentes, teste *S. Basilio* (22);

4° ut fidelium vita functorum ori aut pectori imposita cum eisdem sepeliretur; quod fiebat tum ad fugandos ab eorum sepulcris daemones, tum ad ritum extirpandum gentilium qui defunctorum ori inserebant trientem Charonti pro naulo;

5° ut presbyteri et diaconi neo-ordinati species consecratas per 40 dies a sua ordinatione sumendas haberent (23);

6° ut iis diebus, quibus Missae sacrificium non celebratur, ex. gr. tempore quadragesimae, fideles divinis epulis frui possent;

7° ut petentibus posset ministrari, et praesertim deferri ad infirmos;

8° ut in altari publicae fidelium adorationi exponi et in processionibus deferri posset (24).

Attenta hodierna disciplina, nonnisi prima, septima et octava ex his causis manent, et aliquo sensu quinta pro Missa Praesanctificatorum feria VI in Parasceve.

312. Num admittenda suspicio de haeresi. — Quaerunt DD. an tamquam suspectus de haeresi is haberi debeat, qui Eucharistiam apud se retineat vel secum deferat (25); et ulterius, attento iure novo, quaerere possumus utrum contrahat, necne, excommunicationem specialissimo modo Sedi Apostolicae reservatam.

Si verba can. 2320 perpendantur, responsio facillime patet. Titius est suspectus de haeresi et plectitur praefata excommunicatione, si species consecratas *ad malum finem* apud se retineat; secus, non; puta si ex simplicitate aut mera devotione, quamvis indiscreta, vel a fortiori, ex fine bono id agat (26).

(22) *Epist. ad Caesariam patriciam.*
(23) Hallierius, *De sacr. elect.*, cap. 7, art. 2, § 3.
(24) Gonzales, *l. c.*; Schmalzgr., *l. c.*, n. 6 ss.
(25) Petra, *Comment. ad Const. Apost.*, tom. III, fol. 299, n. 9; Schmalzgr., *l. c.*, n. 9.
(26) Cappello, *De censuris*, n. 201 ss.

ARTICULUS II.

De custodia sanctissimae Eucharistiae in ecclesiis.

313. Mos Eucharistiam asservandi in ecclesiis. — 1. A primis Ecclesiae incunabulis pia apud christianos invaluit consuetudo, ut non solum in privatis domibus custodiretur augustissimum Sacramentum, sed etiam in ecclesiis, et quidem praesertim in iisdem, nisi forte necessitas seu reverentia Sacramenti aliud suaderet. Adsunt plura testimonia eaque non obscura.

Optatus Milevitanus narrat Donatistas ecclesiam catholicorum invasisse ac inaudito scelere sacram Eucharistiam ibi repertam tradidisse canibus, qui tamen sacramentum non tetigerunt, sed rabie accensi illos homines impios dente vindice laniarunt (1).

S. Cyrillus Alexandrinus eos redarguit, qui dicebant Eucharistiam in sequentem diem servandam non esse (2); exinde sat manifeste colligitur usum tunc viguisse asservandi venerabile sacramentum in ecclesiis post Missae sacrificium.

2. Aliquando etiam pretiosissimus Domini sanguis asservatus fuit in ecclesiis, ut liquet, ceteris omissis, ex epistola *S. Ioannis Chrysostomi*, qui refert, in tumultu Constantinopoli exorto, milites ecclesiam invasisse atque omnia turbasse: « Quin et *sanctissimus Domini Sanguis*, sicut in tali tumultu contingit, *in praedictorum militum vestes effusus est* » (3).

3. Mos custodiendi SS. Sacramentum in ecclesiis certe saeculo IV ineunte iam vigebat, eumque diserte supponit can. 13 Concilii Nicaeni, quo praecipitur moribundum numquam esse privandum sacro Viatico (4). Hinc iure meritoque *Patres Tridentini* dixerunt (*l. c.*), consuetudinem asservandi Eucharistiam in sacrario adeo antiquam esse, « *ut eam saeculum Nicaeni Concilii agnoverit* ».

Antiquitus SS. Sacramentum non semper fuit asservatum in altari, et numquam in tabernaculo proprie dicto. Custodiri solebat in *sacrario*, aut in aliquo ecclesiae *altari*, vel in *armariolis* positis ad cornu, frequentius dexterum, altaris. Vasa autem, in quibus continebatur, erant communius vel turres seu

(1) *De schismate Donatistarum*, lib. II, n. 19; Migne, *P. L.*, t. XI, col. 872.

(2) *Epist. ad Calosyrium*. Haec epistola locum prooemii tenet ante librum *Adversus Antropomorphitas;* Migne, *P. G.*, t. LXXVI, col. 1075.

(3) Epist. *ad Innocentium, Romanum episcopum;* Migne, *P. G.*, t. LI, col. 553.

(4) Cfr. Bruns, *Concilia*, t. I, p. 18; Many, *l. c.*, n. 144.

turriculae, vel columbae; turriculae deponi solebant super altare, columbae suspendi (5).

314. In quibusnam ecclesiis sanctissima Eucharistia sit asservanda (6). — Attento praescripto can. 1265, § 1, 1°, Eucharistia custodiri *debet:*

1° In ecclesia **cathedrali,** quae est veluti paroecia totius dioecesis; porro ea dicitur cathedralis ecclesia, in qua sedes seu cathedra Episcopi adest. In iure passim vocatur *sponsa* antistitis, quia spirituali quodam vinculo ei copulata exsistit, ita quidem ut nulla cathedralis haberi queat sine Episcopo et dioecesi, nullusque Episcopus ac dioecesis absque ecclesia cathedrali (7).

2° In ecclesia **principe** *Abbatiae* vel *Praelaturae nullius;* sicuti Abbas vel Praelatus *nullius* vices Episcopi gerit, atque easdem potestates ordinarias easdemque obligationes cum iisdem sanctionibus habet, quae Episcopo residentiali competunt in propria dioecesi (can. 323, § 1), ita suam ecclesiam, cathedralis instar, habere debet, in qua functiones pontificales peragat, cum throno equidem et baldachino (can. 325). Hinc patet quaenam dicenda sit ecclesia *princeps:* ea nimirum est, in qua Abbas vel Praelatus *nullius* propriam *sedem* habet, scil. thronum cum baldachino pro divinis officiis pontificali ritu celebrandis.

3° In ecclesia, item **principe,** *Vicariatus* et *Praefecturae Apostolicae;* sane Vicariatus et Praefectura Apostolica censentur veluti dioeceses pro iis territoriis quae non sunt erecta canonice in dioeceses proprie dictas; quapropter Vicarius et Praefectus Apostolicus iisdem iuribus et facultatibus in suo territorio gaudent, quae in propria dioecesi competunt Episcopo residentiali, nisi quid Sedes Apostolica reservaverit (can. 294). Proinde quae diximus de ecclesia *principe* Abbatiae vel Praelaturae *nullius*, huc spectant.

4° In ecclesia **paroeciali,** sive inamovibilis ea sit sive amovibilis, sive mere familiaris sive personalis tantum ad normam can. 216, § 4. Id pro certo habemus, quia can. 1265, § 1, 1° dicit expresse « in *qualibet* ecclesia paroeciali »; porro vox « *qualibet* » consulto a legislatore adhibita omnem dubitandi rationem penitus excludit.

5° In ecclesia **quasi-paroeciali;** cum quasi-paroecia sit pars

(5) Bona, *l. c.*, n. 6; Mabillon, *Liturgia gallicana*, lib. I, cap. 9, n. 26; Martène, *l. c.*, n. 5

(6) Petra, *l. c.*, fol. 300, n. 15 ss.; Schmalzgr., *l. c.*, n. 16 ss.; Wernz, *Ius Decretalium*, Romae 1901, III, n. 548 ss.; Santi, *Praelectiones iuris canonici*, Ratisbonae, Romae, etc. 1905, lib. III, tit. 44, pag. 443 s.; Gasparri, *l. c.*, n. 973 ss.; Many, *l. c.*, n. 146 ss.

(7) Cappello, *De visitatione SS. Liminum*, Romae, Pustet, 1912, vol. I, p. 715 ss. Appendix II, *De ecclesia cathedrali*.

Vicariatus vel Praefecturae Apostolicae, cui peculiaris rector est assignatus, aequiparatur in omnibus, quod attinet ad curam animarum, paroeciae (can. 216, § 3). Hinc est quod quasi-parochus eadem iura et obligationes habet, quae parocho competunt (can. 451, § 2, 1°), et speciatim, ad casum nostrum quod spectat, ius et officium ministrandi Eucharistiam.

6° In ecclesia **adnexa domui religiosorum exemptorum** sive virorum sive mulierum. Aliter ac iure antiquo (8), necesse non est ut religiosi vota sollemnia nuncupent, dummodo, si vota solum simplicia emittant, vere privilegio *exemptionis* fruantur; ratio est quia religiosi, eo ipso quod sunt exempti, parocho loci nullatenus subsunt, et ideo eorum ecclesiae merito censentur quasi paroeciales pro tota familia religiosa.

Parum interest utrum religio sit *clericalis* vel *laicalis*, utrum domus religiosa *actu* sit *formata* (in qua sex saltem religiosi professi degant, quorum, si agatur de religione clericali, quatuor saltem sint sacerdotes, ut decernit can. 488, 5°), vel *non formata*.

Si religiosi exempti careant ad tempus *ecclesia* proprie dicta, et oratorio publico vel semi-publico utantur, in eo asservari potest Eucharistia etiam sine speciali facultate, quia in casu oratorium locum tenet ecclesiae v. g. aedificandae aut reparandae.

Utrum religiosi possint ex iure communi asservare Eucharistiam etiam in oratoriis et in *granciis*, dicetur infra (n. **317**, 5).

Sedulo animadverte discrimen inter ius antiquum et novum. Iure antiquo sanctissimum Sacramentum asservari *debebat* in omnibus ecclesiis paroecialibus. In ecclesia vero cathedrali (item in ecclesia principe Abbatiae vel Praelaturae *nullius*), nisi curam animarum adnexam haberet, et in ecclesia regularium ac monialium *poterat* quidem Eucharistia custodiri, at eiusdem asservatio non praecipiebatur (9).

Iure novo, contra, in praefatis ecclesiis non solum potest, sed *debet* asservari augustissimum Sacramentum.

315. Haec obligatio servandi Eucharistiam in ecclesiis *paroecialibus* est certe gravissima, iuxta communem DD. sententiam, ob Viaticum iure divino ministrandum. Neque ab eiusmodi onere liberantur aut ex contraria consuetudine quae corruptela esset dicenda, aut ex propinquitate ecclesiae quae pariter sanctissimum Sacramentum habeat.

(8) Wernz, *l. c.*, n. 549; Vermeersch, *De religiosis institutis et personis*, Brugis 1907, n. 505; Gasparri, *l. c.*, n. 978.
(9) Gasparri, *l. c.*, n. 978; Many, *l. c.*, n. 147 s.

Si ecclesia paroecialis tanta paupertate laboret, ut expensas pro decenti custodia necessarias sustinere nequeat, ipsi parochiani in subsidium cogi possunt; et si neque reditus paroeciales, neque populus pares vires habeat, Episcopus potest transferre parochiam ad matricem aut ad aliam ecclesiam (cfr. cc. 1186, 1187).

Sed antequam Episcopus hoc medio utatur, S. Congreg. Concilii in *Spoletana*, 12 aug. 1604, expedire duxit, quod « Eucharistiae sacramentum quando in omnibus parochialibus Montanae Regionis asservari pro tenuitate redituum nequit, Episcopus decernere debet ut in singulas ternas quaternasque vicinas parochiales id onus distribuatur, ut in una ex eis habeatur augustissimum Sacramentum et ad impensam lampadis et huiusmodi ceterae vicinae contribuant, illaque, ubi se casus obtulerit, perinde uti rectores possint ac si in propria parochiali illud asservaretur » (10).

Censemus hodie alio modo consuli posse, et revera consulendum, scil. per facultatem adhibendi luce electrica, loco lampadis ex oleo olivarum.

Quod si in paroeciali ecclesia nequeat decenter asservari Eucharistia, puta quia, temporum iniuria seu vetustate collabens, reparatione indigeat; aut quia communis sit catholicis et acatholicis, servanda est Instructio *S. C. de Prop. Fide* die 23 aug. 1852 data.

Proposito dubio: « Quando missionarius non potest decenter servare Eucharistiam quia in ecclesia non sunt nec ianuae nec fenestrae, quaeritur utrum possit vel debeat servare Eucharistiam, sint infirmi vel non »; — S. C. reposuit: « *Detur instructio ad Helvetios*, 3 aug. 1803 ».

Haec autem Instructio ita se habet: « Ad impedire qualunque irriverenza delle cose sacre, la S. C. non ha giudicato opportuno che dai cattolici si ritenga nella sacrestia, comune ai protestanti, l'olio santo, il santo crisma e *la santissima Eucaristia;* ma vuole che siano conservate in luogo del tutto separato dagli acattolici, e quando altro non ve ne sia proprio, si conservino piuttosto, con tutta la possibile decenza, nella casa del parroco o di altro cattolico sacerdote » (11).

Gravis *per se* est obligatio servandi Eucharistiam etiam in ecclesia *cathedrali*, in ecclesia *principe* Abbatiae vel Praelaturae *nullius*, in ecclesia *principe* Vicariatus et Praefecturae Apostolicae, et in ecclesia *adnexa domui religiosorum exemptorum;* at non adeo gravis est haec obligatio ac pro ecclesiis paroecialibus, dummodo ne ipsae sint ecclesiae quoque paroeciales (cfr. can. 415).

(10) Schmalzgr., *l. c.*, n. 27.
(11) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 751.

316. Conditiones requisitae pro asservanda Eucharistia. — Ut sanctissimum Sacramentum in ecclesia asservari possit, necesse omnino est ut — *a*) adsit qui eius curam habeat, et — *b*) regulariter sacerdos semel saltem in hebdomada Missam in ea celebret (can. 1265, § 1).

Primum sub gravi requiri compertissimum est. Alterum quoque *per se* urget sub gravi. Verum si una aut alia vice, praesertim ex aliqua causa iusta, omitteretur in hebdomada Missae celebratio, non esset peccatum mortale, immo nec veniale. Citatus can. 1265, § 1 consulto dicit «*regulariter*», i. e. ordinarie, non autem absolute et rigorose. Proinde Missa, ex qualibet causa rationabili, differri potest v. g. ad 10 vel 15 dies.

Custodia Eucharistiae nullatenus committenda est laico, sed *presbytero, qui prope ecclesiam resideat*, quique per se vel per alium Sacrum faciat et communionem fidelibus distribuat.

Iure antiquo Missa *quotidie* erat celebranda (12) et nonnisi ex speciali *gratia* indulgebatur, ut *pluries* tantum aut *semel saltem* in hebdomada Sacrum fieret (13). Item indulto Sedis Apostolicae opus erat, ut presbyter habitualem residentiam prope ecclesiam non servaret (14). Putamus Episcopum hodie iusta de causa id permittere posse.

Haec profecto applicantur etiam ecclesiae adnexae domui religiosorum exemptorum sive virorum sive mulierum. Quare in ecclesia quae pertinet ad religionem exemptam *laicalem* aut ad moniales sororesve, custodia Eucharistiae competit rectori ecclesiae (15), qui potest huic gravi officio satisfacere sive per se ipse sive per prudentem et omnino probam ac vigilem personam, ex. gr. per sodalem religiosum, per monialem vel sororem. Id valet praesertim de custodia clavis tabernaculi, ut suo loco dicetur (n. **333** ss.).

317. Quaestiones. — Quaeri potest an ex iure communi augustissimum Sacramentum **debeat**, vel saltem **possit** asservari in ecclesia *concathedrali*, in ecclesia *filiali*, in ecclesia quae *actu* et mere *ad tempus* sit paroecialis utpote adnexam habens animarum curam, in *oratoriis* religiosorum exemptorum et eorum *granciis*, seu domibus ruralibus, in ecclesiis quae *actu* non administrantur a religiosis.

1. In ecclesia *concathedrali*, quippe quae, iuxta iuris principia, est vera ac propria cathedralis, Eucharistia potest et debet custodiri.

(12) S. R. C. *Firmana*, 16 mart. 1833, n. 2700; *Papien.*, 23 nov. 1880, ad III, n. 3525.
(13) S. C. C. *Fulden.*, 17 febr. 1883; S. R. C. *Baionen.*, 14 maii 1889, ad 2, n. 3706.
(14) Wernz, *l. c.*, n. 551; Gasparri, *l. c.*, n. 900 s.
(15) S. R. C. *Oriolen.*, 8 maii 1886, ad 3, n. 3362.

Sane, cum episcopalis cathedra non *exstinctive*, sed *cumulative* transfertur ab una in aliam ecclesiam, *concathedrales* dicuntur hae ecclesiae. Porro in iure non censentur tamquam duae cathedrales distinctae, quibus distincta ideo competant privilegia ac praerogativae; sed considerantur veluti una dumtaxat cathedralis, ita quidem ut canonici utriusque ecclesiae unum corpus constituant. Id ad essentiam concathedralis omnino requiruntur (16).

2. Attento iure antiquo, plures DD. iique graves (17) docebant, sanctissimam Eucharistiam asservari posse in ecclesia *filiali*, cum haec sit «quodammodo ecclesiae parochialis prolongatio». Ius novum non restrinxit vetus, sed potius illud ampliavit; quare si olim erat licita asservatio Eucharistiae in filiali ecclesia, saltem a paritate, quin dicamus a fortiori, etiam hodie licita est. Verum, sedulo animadverte, in praefata ecclesia, aliter ac in paroeciali, *potest* quidem venerabile Sacramentum custodiri, at id non praecipitur.

3. In ecclesia, quae *actu* et mere *ad tempus* sit paroecialis utpote adnexam habens animarum curam, potest, ut pro certo tenemus, asservari Eucharistia; imo et debet, si necessitas fidelium, praesertim infirmorum, hoc postulet (18).

4. In *oratoriis*, quaecumque ea sint, publica vel semi-publica aut privata seu domestica (can. 1188), religiosi etiam exempti ac votorum sollemnium, qui suas habeant ecclesias, nequeunt sanctissimum Sacramentum custodire, non secus ac iure antiquo, sine speciali Sedis Apostolicae indulto aut licentia Ordinarii loci (cfr. n. **320**, 3) - (19). Ratio est, quia can. 1265, § 1, 1° expresse loquitur de *ecclesia* et perspicue distinguit inter *ecclesiam* et *oratorium* etiam publicum aut semipublicum. Cfr. n. **314**, 6°.

5. In ecclesiis *granciarum* seu *domorum ruralium*, ad regulares pertinentium, non poterat iure vetere Eucharistia asservari, ut communiter docebant canonistae (20), attenta potissimum responsione S. C. C. in *Ulyssiponen.* 3 sept. 1707. Iure novo arbitramur aliter esse dicendum.

Legislator enim inter domum religiosorum *ruralem* seu *granciam* et *aliam* domum nullo modo distinguit; quare si ecclesia sit vere adnexa domui religiosae exemptae, Sacramentum altaris certe custodiri potest. Utrum vero et debeat asservari, ita distinguimus: si asservatio Eucharistiae sit necessaria, praesertim ob infirmos qui forte in grancia degant, custodiri *debet;* secus, non.

(16) Cappello, *l. c.*, p. 719.
(17) Gasparri, *l. c.*, n. 976; Santi, *l. c.*
(18) Schmalzgr., *l. c.*, n. 16; Gasparri, *l. c.*, n. 973.
(19) Santi, *l. c.*; Gasparri, *l. c.*, n. 978; Many, *l. c.*, n. 148; Vermeersch, *l. c.*, n. 505.
(20) Petra, *l. c.*, n. 23; Schmalzgr., *l. c.*, n. 20; Gasparri, *l. c.*; Many, *l. c.*, 2°.

6. In ecclesiis, quae olim erant adnexae domibus religiosorum exemptorum et quae nunc ab iisdem non amplius administrantur, puta quia sponte eas deseruerunt aut ob iniuriam inviti fuerunt expulsi, certum est, Eucharistiam de iure communi asservari non posse, uti declaratum fuit a *S. C. pro negot. eccl. extr.* 5 nov. 1901.

Ratio est manifesta. Eatenus siquidem custodiendum est augustissimum Sacramentum in ecclesiis religiosorum, quatenus sunt paroeciales respectu sodalium in domo religiosa degentium; iam vero si religiosi ibi non amplius habitent, ecclesia domui adnexa non est actu paroecialis, et ideo cessat ratio asservandi Eucharistiam.

De aliis quaestionibus vide n. **320** ss.

318. Praescriptum can. 1267. — Iste canon decernit: « *Revocato quolibet contrario privilegio, in ipsa religiosa vel pia domo sanctissima Eucharistia custodiri nequit nisi vel in ecclesia vel in principali oratorio; nec apud moniales intra chorum vel septa monasterii* » (21).

Sequens dubium propositum fuit circa interpretationem huius canonis: « 1. Canon 1267, quo statuitur in religiosa vel pia domo SS. Eucharistiam custodiri non posse nisi vel in ecclesia vel in principali oratorio, intelligendusne est ita, ut prohibeatur eam custodiri praeterquam in publica ecclesia pro commoditate fidelium, etiam in principali oratorio, in quod sodales conveniunt ad exercitia pietatis communia?

« Et quatenus negative ad primum.

« 2. An idem dicendum sit, quando ecclesia clausa ordinarie maneat et fidelibus non pateat.

« 3. An idem dicendum sit de pluribus oratoriis in eadem pia domo pluribus sodalium classibus destinatis (duobus, tribus, etc., pro novitiis ex. gr., fratribus laicis, studentibus, sacerdotibus), ita ut unaquaeque classis suum distinctum habere possit oratorium cum SS. Sacramento; an potius hoc coarctandum ad ecclesiam et oratorium pro tota communitate destinatum ».

Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos in plenariis coetibus dierum 2-3 iunii 1918 respondendum censuit: « Sensus canonis 1267 hic est. Si religiosa vel pia domus adnexam habeat publicam ecclesiam eaque utatur ad ordinaria et quotidiana pietatis exercitia explenda, SS. Sacramentum in ea tantum asservari potest; secus in oratorio principali eiusdem religiosae vel piae domus

(21) Conc. Trid. Sess. XXV, *De regularibus*, c. 10; S. C. Ep. et Reg. *Cracovien.*, 23 april. 1616; S. C. C. *Granaten.*, 6 maii 1775.

(sine praeiudicio iuris ecclesiae, si quod habet); in eoque tantum, nisi in eodem materiali aedificio sint distinctae ac separatae familiae, ita ut formaliter sint distinctae religiosae vel piae domus » (22).

Distinctae familiae censentur:

1° plures communitates ad *diversas* religiones pertinentes, quae *separatim*, alia ab alia seiuncta, vivunt;

2° plures communitates *eiusdem* religionis, quae tamen *distinctum* Superiorem habent ac vitam communem *seorsum* ducunt;

3° familiae, quae licet sint eiusdem religionis et distinctum Superiorem forte non habeant, peculiari tamen operi sive ministerio incumbunt, ex. gr. orphanotrophii, scholarum etc. curam gerunt; quo in casu duplex familia seu communitas considerari potest, alia religiosa, alia orphanorum, tyronum, etc.;

4° item familiae, quae etsi religionis eiusdem sint ac eundem habeant Superiorem, tamen communitates aliqua ratione distinctas efformant, quarum unaquaeque suum habet peculiare oratorium, in quo spiritualia pietatis exercitia peraguntur, v. g. aliud pro sacerdotibus, aliud pro sodalibus alumnis, aliud pro novitiis vel famulis.

319. Ecclesia sacramentalis fidelibus patere debet. — 1. Ecclesiae in quibus sanctissima Eucharistia asservatur, praesertim paroeciales, *quotidie per aliquot saltem horas fidelibus pateant* (can. 1266). Ratio huius praescripti manifeste liquet ex fine propter quem SS. Sacramentum asservatur (cfr. n. **311**).

Hinc ecclesia debet habere portam quae ad extra pateat; secus requiritur indultum apostolicum, ut declaravit S. Congreg. Rituum in *Baionen.*, 14 maii 1889 (23).

Sub gravi *per se* necesse est, ut per aliquot diei horas aditus pateat fidelibus sanctissimam Eucharistiam visitare cupientibus; idque, si facultas peculiari indulto concedatur, praecipi solet tamquam conditio sine qua non pro eiusdem asservatione, uti patet ex declaratione S. R. C. in *Compostellana*, 15 nov. 1890 (24).

2. Quamvis can. 1266 loquatur de *ecclesia*, tamen idem principium valet quoque de oratorio *publico* ad normam can. 1188, § 1, 1° et 1191, § 1, si sanctissima Eucharistia in eo asservetur.

S. Poenit. decreto 12 april. 1935 peculiares indulgentias concessit fidelibus, qui SS.mum Sacramentum visitent, nempe « toties quoties *indulgentiam partialem quinque annorum... plenariam...* semel in hebdomada », suetis conditionibus (*Acta Apost. Sedis*, XXVII, p. 169).

(22) *Acta Apost. Sedis*, vol. X, n. 8, p. 346 s.
(23) *Decreta auth.*, n. 3706.
(24) *Ibid.*, n. 3739.

320. An et quando Episcopus seu loci Ordinarius permittere possit SS. Sacramenti asservationem. — 1. Episcopus seu loci Ordinarius (Vicarius Generalis, Vicarius Capitularis etc.) permittere valet (can. 1265, § 1, n. 2) ut Eucharistia custodiatur: 1° in ecclesia *collegiata;* 2° in oratorio principali *domus piae;* 3° in oratorio principalis *domus religiosae;* 4° in oratorio principali *collegii ecclesiastici.*

1° In ecclesia **collegiata** (quae, ut supponitur, non sit paroecialis), cuius nomine venit ecclesia, in qua de venia R. Pontificis collegium quoddam habetur ex clericorum coadunatione et congregatione coalescens.

Discrimen inter ecclesiam cathedralem et collegiatam (inter capitulum, consequenter, cathedrale et collegiale) in eo est, quod illa est *propria* Episcopi ecclesia, utpote quae habet eiusdem sedem seu cathedram, dum e contra haec non est propria ecclesia Episcopi; et licet quaevis ecclesia cathedralis etymologice nuncupari possit collegiata, non tamen vicissim quaelibet collegiata dici potest cathedralis, cum reipsa, ut ex dictis patet, alia ab alia distinguatur (25).

2° In oratorio **principali** sive publico sive semi-publico **domus piae;** illud dicitur principale, in quo celebrari solent consueta divina officia seu persolvi pietatis exercitia.

Pia domus vero ea intelligitur, quae instituta est ad cultum religionis quomodolibet fovendum vel ad caritatem christianam in proximum exercendam, ex gr. hospitale, orphanotrophium, brephotrophium etc.; necesse non est, attentis verbis canonis, ut huiusmodi domus sit erecta ab auctoritate ecclesiastica aut ab eadem stricte dependeat, vel ut eius cura sit concredita clericis saecularibus aut religiosis.

3° In oratorio, item **principali** sive publico sive semi-publico, **domus religiosae.** Parum refert utrum domus pertineat ad religionem laicalem an clericalem, utrum sit virorum an mulierum, exempta an non exempta; id unum requiritur et sufficit, nimirum quod domus sit religiosa.

Si domus pertineat ad societatem sive virorum sive mulierum in communi viventium sine votis (cfr. can. 673 ss.), ut sunt ex. gr. Filiae Caritatis S. Vincentii a Paulo etc., huic iuris praescripto procul dubio (quamvis non sit domus vere religiosa) fit locus; ceterum haec domus, vix non semper, si non est religiosa, est *pia*, et ideo Ordinarius hac ratione potest permittere asservationem Eucharistiae.

4° In oratorio, item **principali** sive publico sive semi-publico, **collegii ecclesiastici** quod a clericis saecularibus vel a religiosis regatur. *Ecclesiasticum* collegium heic, uti patet ex contextu, sumi debet lato sensu, i. e. pro quolibet instituto quod ab ecclesiastica auctoritate dependeat, licet forte ab eadem erectum non fuerit, et quamvis privatorum sumptibus vel ex publico aerario sustineatur. Cfr. n. **321,** 4.

(25) Cappello, *l. c.*, tit. 62, sect. II, *De ecclesia collegiata*, p. 692 ss.

2. Ut loci Ordinarius permittere valeat in praefatis casibus custodiam Eucharistiae, omnino requiritur quod satisfiat duplici conditioni supra memoratae (n. **316**), scil. 1° ut adsit qui curam habeat sanctissimi Sacramenti; 2° ut regulariter sacerdos semel saltem in hebdomada Missam celebret. Palam est, Ordinarium dispensare non posse a duplici hac conditione iure communi praescripta.

3. Ordinarius loci potest permittere ut in aliis quoque *ecclesiis* vel *oratoriis publicis* (non vero *per se* in semi-publicis vel privatis; cfr. tamen infra, 5) custodiatur Eucharistia, sed solum *per modum actus* et ex iusta causa (can. 1265, § 2).

Verba « *per modum actus* » ita sunt intelligenda, ut licentia concedi possit in hoc vel illo casu particulari seu pro hac illave circumstantia, eaque tantummodo perdurante, ex. gr. occasione alicuius extraordinariae festivitatis aut sacrarum supplicationum aut precum triduanarum vel novemdialium. Nec est necessario restringenda ad unum vel alterum vel paucos dies, sed potest protrahi etiam ad octo vel decem aut plures dies, non tamen ad mensem et ultra, generatim loquendo, nisi, eadem circumstantia manente, nova licentia, item per modum actus, concedatur. Quae licentia iterum atque iterum concedi potest.

Ex qualibet causa iusta, etsi non gravi, sive publica sive etiam privata, huiusmodi licentia tribui potest. Cfr. n. **321.**

4. In aliis ecclesiis seu oratoriis, extra praefatos casus, SS. Sacramentum nequit asservari sine *indulto apostolico* (can. 1265, § 2), quod conceditur a S. C. de disciplina Sacramentorum, a S. C. de Religiosis et, pro locis missionum, a S. C. de Propaganda Fide.

5. Si quaeras, an loci Ordinarius permittere possit ut Eucharistia *ad breve tempus* aut saltem *per modum actus* custodiatur in oratorio privato, aut semi-publico non pertinente ad domum piam vel religiosam aut ad collegium ecclesiasticum, praestat distinguere.

Per se, i. e. regulariter, non potest nec ad breve tempus nec per modum actus, cum legislator expressis verbis (can. 1265) determinaverit quae et quanta sit facultas hac in re competens Ordinario.

Per accidens potest id permittere sive *ad breve tempus*, sive a fortiori *per modum actus*, si adsit causa iusta, praesertim si non suppetat tempus recurrendi ad S. Sedem (cfr. can. 81).

Imo ad paucas horas aut paucos dies ex qualibet causa rationabili permittere posse videtur.

320bis. Indultum asservandae SS.mae Eucharistiae in sacellis privatis. — S. Sedes profecto concedere valet huiusmodi indultum, et aliquando revera iustis de causis concessit atque concedit. De hac re attendenda est Instructio S. C. de Sacramentis diei 1 oct. 1949, in qua traduntur normae pro postulando indulto apostolico quoad Eucharistiam asservandam in privatis sacellis (*A. A. S.*, XLI, 493). Hodie S. Sedes rigidius procedit in hac re.

321. An consuetudo asservandi Eucharistiam in ecclesia aut oratorio continuari possit, licet iuri contraria. — 1. Attento iure antiquo, auctores distinguere solebant inter consuetudinem inductam cum titulo et sine titulo.

Vel enim constat ab initio fuisse asservatam (Eucharistiam) ex sola licentia Ordinarii, consequenter titulus infectus productus est, vel non fuit productus titulus infectus.

« Si *primum*, et possessio innitatur licentiae Ordinarii, ea non suffragabitur possidenti; quia possessio non suffragatur, nisi quia praesumere facit licentiam Sedis Apostolicae; quae praesumptio cessat, dum constat de licentia Ordinarii; Petra, *tom.* 3, *comment. fol.* 304, *n.* 32 et fuit resolutum *in cit. Neapolitana* (an. 1690) apud *Genuensem*, et *in eadem Neapolitana Conservatorii*, ubi adducebatur possessio ultra saeculum, et tamen, cum producta fuerit licentia Vicarii, et decretum Cardinalis Archiepiscopi successivum, ut non molestaretur conservatorium pro asservatione sanctissimi Sacramenti, possessio haec canonizata non fuit.

« Si *secundum*, possessio inducet praesumptionem tituli, et privilegii apostolici. *Dubium* tamen est, quanti temporis debeat esse illa possessio. Ad quod Vincent. Petra, *l. c.*, *fol.* 304, *n.* 32 *et tribus seqq.* putat non sufficere tempus quadragenarium sine titulo, sed requirit titulum saltem putativum inducentem bonam fidem, et hoc deficiente, possessionem immemorialem vel centenariam ». Ita Schmalzgrueber (26).

2. Quidnam iure novo? Quoad consuetudines *praeteritas*, quae scil. vigebant tempore promulgationis Codicis, standum est praescripto canonis 5, quo statuitur centenarias et immemorabiles tolerari posse, si Ordinarii pro locorum ac personarum adiunctis existiment eas prudenter submoveri non posse; ceteras suppressas haberi, *nisi expresse Codex aliud caveat.* Porro ne verbum quidem habet Codex de huiusmodi consuetudine asservandi SS. Sacramentum; proinde si centenaria vel immemorabilis sit, tolerari potest; secus, omnino suppressa haberi debet.

3. Quod attinet vero ad consuetudines *futuras*, seu *introducendas*

(26) *Loc. cit.*, n. 23 s. Cfr. etiam Giraldi, *Expositio iuris pontificii*, part. I, sect. 620, p. 447; Cavalleri, *Commentaria in decreta S. Rit. Congreg.*, t. IV, c. 6 ad decretum Urbani VIII, n. 1, p. 91; Gasparri, *l. c.*, n. 981; Wernz, *l. c.*; Many, *l. c.*, n. 149.

post Codicem promulgatum, et praecise a die 19 maii 1918, quo vim obligatoriam Codex obtinuit, certum est centenarias et immemorabiles legitime induci posse, sicuti iure antiquo, ut constat, ceteris omissis, ex Benedicti XIV Const. « *Quamvis iusto* », 30 april. 1749, § 24, et ex decreto *Urbis et Orbis* S. R. C., 10 dec. 1703, approbato in forma specifica a Clemente XI die 12 ian. 1704 (27).

Si quaeras num admitti possit etiam consuetudo *ordinaria*, nempe per annos *quadraginta* continuos et completos praescripta, affirmative respondemus, attento praescripto can. 27, *dummodo agatur de vera et proprie dicta consuetudine.* Ratio est, quia iuxta praescriptum citati can. 27 eae omnes possunt induci consuetudines contra legem, quae sint rationabiles et legitime praescriptae. Porro quod consuetudo asservandi Eucharistiam non sit in se ipsa irrationabilis, ex eo patet quod immemorabilis vel saltem centenaria ut legitima habetur; praeterea ex § 2 citati canonis « consuetudo quae in iure expresse reprobatur, non est rationabilis »; sed praefata consuetudo nullibi in Codice *expresse reprobatur.* Ergo habenda non est tamquam irrationabilis.

Quod vero *sufficiat* consuetudo *quadragenaria*, item colligitur ex praescripto can. 27. Etenin solum requiritur centenaria aut immemorabilis, quando lex continet « clausulam futuras consuetudines prohibentem »; atqui huiusmodi clausula in casu nostro deest; ergo.

Diximus supra: *dummodo agatur de vera et proprie dicta consuetudine;* nam non raro confunditur *consuetudo* cum *praescriptione*, et quidam DD. hac de re aut minus accurate aut saltem obscure loquuntur. Consuetudo induci nequit nisi a communitate quae legis ecclesiasticae recipiendae capax est (can. 26); quare si ab immemorabili, puta, in aliqua ecclesia, asservetur SS. Eucharistia, non adest semper et necessario vera consuetudo, quia ecclesia *per se* non constituit communitatem (ex. gr. dioecesim) legis ecclesiasticae recipiendae capacem.

Idcirco praefatus usus certe non sustinetur qua *consuetudo* proprie dicta, sed solum ad normam can. 63, § 2 qua praesumptio indulti apostolici ab initio concessi; ita ut, iuxta doctrinam communiter traditam a DD. et confirmatam a Benedicto XIV in citata Const. « *Quamvis iusto* », si constaret aut nullum haberi titulum aut esse infectum, usus custodiendi SS. Sacramentum sustineri non posset.

4. Ordinarius, attenta immemorabili consuetudine, potest licentiam dare asservandi Eucharistiam in curatis ecclesiis, quamvis non stricte paroecialibus, sed subsidiariis. Ita Pontif. Comm. Codicis die 20 maii 1923 (28).

(27) Cfr. *Decreta auth.*, vol. I, n. 2123, p. 473.
(28) *A. A. S.*, XVI, p. 115.

Ex dictis, peculiaris licentia, proprie loquendo, in casu non requiritur, eo ipso quod habetur immemorabilis consuetudo.

322. Utrum Ordinarius religiosus, de quo in can. 198, § 1, licentiam asservandi Eucharistiam concedere valeat. — 1. Can. 1265 expresse loquitur de *Ordinario loci*, cuius nomine profecto non venit Superior maior religionis clericalis exemptae seu Ordinarius religiosus (can. 198, § 2). Quare ipsi tribuenda non est facultas quae a Codice loci Ordinario tribuitur.

2. Tamen in casu particulari non videtur eidem deneganda facultas ad normam can. 81, si causa gravis urgeat ac tempus non suppetat recurrendi ad S. Sedem vel saltem ad loci Ordinarium.

3. Ex privilegio Apostolico Superior maior peculiaribus solet gaudere facultatibus.

323. An et quale peccatum sit asservare Eucharistiam sine debita licentia. — 1. Dubitandum non est quin aliquod peccatum adsit, eo ipso quod habetur legis ecclesiasticae violatio; et cum, attento fine et materia, huiusmodi violatio per se rem gravem respiciat, item dubitandum non est quin peccatum in genere suo sit mortale.

2. Itaque si *ad longum tempus* asservaretur absque licentia SS. Sacramentum in ecclesia aut oratorio, culpa, nisi excusaret bona fides, esset certe letalis. Si *ad breve tempus*, v. g. ad unum aut alterum diem, foret venialis tantum, secluso tamen contemptu et irreverentia; ex iusta aliqua causa, nulla esset culpa. At semper recurrendum est ad loci Ordinarium, si tempus suppetit. Ad praxim quod spectat, sedulo cavendum, ne in re tanti momenti abusus irrepant.

3. Quaeri potest, utrum aliquando sufficiat licentia praesumpta. *Per se* non sufficit in re tanti momenti; *per accidens* in casu aliquo particulari et extraordinario satis est, dummodo sit revera *rationabiliter* praesumpta, nimirum si causa iusta exsistat ac tempus non suppetat recurrendi ad S. Sedem vel saltem ad Ordinarium.

323bis. Tria S. Sedis documenta de custodia SS. Eucharistiae recenter lata. — Habetur Instructio S. C. de Sacramentis diei 26 maii 1938 de SS.ma Eucharistia sedulo custodienda (*A. A. S.*, XXX, 198).

Insuper Hortatio eiusdem S. Congregationis, 10 febr. 1941, de praedicta Instructione studiosius servanda (*A. A. S.*, XXXIII, 57).

Demum Epistola eiusdem S. Congregationis, 15 sept. 1943, de custodia et protectione SS.mae Eucharistiae adversus bellicos incursus (*A. A. S.*, XXXV, 282).

ARTICULUS III.

De altari ubi asservatur sanctissima Eucharistia ac de modo eam custodiendi.

324. Altare. — 1. Ex disciplina nunc vigente Sanctissimum Sacramentum custodiri debet in altari. Id autem *sub gravi* praecipi manifestum est.

Episcopus nec habitualiter nec per modum actus indulgere valet ut Eucharistia asservetur extra altare, salvo praescripto can. 1269, § 3, de quo infra; tantummodo in aliquo casu extraordinario, urgente gravi causa, hoc permittere posset ad breve tempus, praesertim si recursus ad S. Sedem sit impossibilis aut difficilis, ad normam can. 81.

Attentis vero legibus liturgicis, opinamur legitimam consuetudinem induci non posse contra disciplinam asservandi in altari venerabile Sacramentum.

2. « *Sanctissima Eucharistia continuo seu habitualiter custodiri nequit, nisi in uno tantum eiusdem ecclesiae altari* » (can. 1268, § 1) - (1).

Hoc praescriptum *per se* obligat certe sub gravi; at sedulo notanda est vox *continuo* seu *habitualiter*, quae manifeste significat vetitum non esse asservari SS. Sacramentum in duobus simul altaribus eiusdem ecclesiae, si id fiat *aliquando* dumtaxat, hac illave occurrente peculiari circumstantia.

Unica datur exceptio. Si in altari maiore adest perpetua expositio SS. Sacramenti, ut fit in ecclesiis Sanctimonialium Adoratricum, potest imo debet custodiri Eucharistia etiam in alio altari pro communione fidelibus distribuenda; nam, uti dicetur suo loco (n. **387**, 7), communio, sine peculiari indulto apostolico, ministrari nequit in altari, ubi SS. Sacramentum expositum est.

Sane S. R. C. in *Gandaven.* 18 maii 1878 (n. 3449), ad dubium III: « Si in altari maiori adest expositio perpetua SS. Sacramenti, veluti fit in ecclesiis Sanctimonialium Adoratricum, requiriturne ut in alio altari laterali ponatur tabernaculum in quo extet SS. Eucharistia pro Communione fidelibus distribuenda? » — reposuit: « *Affirmative* ».

(1) S. R. C. *Augustae Praetoriae*, 21 iul. 1696, ad 3, n. 1946; *Sancti Iacobi de Cile*, 14 mart. 1861, ad XIII, n. 3104; *Gandaven.*, 18 maii 1878, ad III, n. 3449; *Papien.*, 23 nov. 1880, ad IV, n. 3525; *Cuneen.*, 2 iun. 1883, ad VI, n. 3576.

Iure antiquo non poterat *ex consuetudine* augustissimum Sacramentum in pluribus altaribus custodiri. Nam S. R. C. in *Sancti Iacobi de Cile*, 14 mart. 1861 (n. 3104), proposito dubio: « XIII. Utrum ferri possit consuetudo plurium ecclesiarum huius archidioeceseos, et praesertim Regularium, asservandi SS. Eucharistiam in duobus aut tribus altaribus; et nonnumquam occasione novendialis aut alicuius festivitatis transferendi etiam in aliud altare diversum ab illis, in quibus ordinarie asservatur »; — reposuit: « Ad XIII: *Negative* ».

Neque iure novo, perspectis principiis generalibus iuris et attento praescripto can. 2, contraria consuetudo sustineri potest.

3. SS. Sacramentum custodiri debet « *in praecellentissimo ac nobilissimo ecclesiae loco ac proinde regulariter in altari maiore, nisi aliud venerationi et cultui tanti sacramenti commodius et decentius videatur, servato praescripto legum liturgicarum quod ad ultimos dies hebdomadae maioris attinet* » (can. cit. 1268, § 2).

Dignitas atque excellentia Eucharistiae, seu D. N. I. C. vere et realiter ac substantialiter exsistentis sub speciebus panis, postulat omnino ut in loco ecclesiae *praecellentissimo* ac *nobilissimo* asservetur; et cum huiusmodi locus communiter sit altare maius, ideo in eo custodiri debet regulariter Eucharistia.

Dicitur *regulariter*, ut significetur id non requiri semper et necessario; nam in aliqua ecclesia, puta ob specialem structuram aut aliam quamcumque causam, potest haberi aliud altare, quod venerationi et cultui augustissimi Sacramenti sit commodius ac decentius; tunc eadem ipsa ratione modo allata, hoc altare praeferendum est maiori (2).

Sanctissima Eucharistia potest ab altari maiore, ubi custodiri solet, in aliud transferri, occasione alicuius festi, tridui, aut mensis maii vel iunii etc. Id liquet ex responsione S. R. C. in *Comen.* 2 iun. 1883, ad VI (n. 3576).

Hoc dubium sane propositum fuit: « VI. Num occasione alicuius festi, tridui, novendialis aut mensis v. gr. Maii B. M. V. dicati, Iunii in honorem SS. Cordis Iesu, liceat SS. Eucharistiam ab altari maiore super quo asservatur, ad altare transferre in ecclesiae lateribus erectum, ut in festo sive per triduum, novemdiale, mensem, et sacra Communio in iis distribuatur et populo benedictio impertiatur? » S. R. C. reposuit: « Ad VI. *Affirmative:* dummodo tamen Sanctissima Eucharistia in duobus altaribus continuo non asservetur ».

Neque Ordinarii loci licentia opus est, ut licite id fiat.

(2) S. R. C. *Gandaven.*, 18 maii 1878, ad I, II, n. 3449; *Angelopolitana*, 26 april. 1901, ad III, n. 4071.

325. De asservatione Eucharistiae in hebdomada maiore. — Quod attinet ad ultimos dies hebdomadae maioris, attentis rubricis *Missalis Rom.* et variis S. R. C. decretis, haec sunt animadvertenda:

Feria V in Coena Domini. 1° Parari debet locus aptus, *Repositorium*, in quo calix cum hostia consecrata in crastinum asservanda sollemniter reponatur.

Hic locus nonnisi improprie *Sepulcrum* appellatur, quia uti patet ex tota liturgia, expositio SS. Sacramenti, quae hac die post Missam fit, introducta est ad celebrandam memoriam institutionis augustissimi Sacramenti; et nonnisi ex populi errore simul et devotione videtur factum, ut per eam intelligatur repraesentata etiam sepultura Domini, ut hodie de facto est (3).

Si consuetudo adsit ut *sepulcrum* nominetur, hoc nomen retineri potest (4).

Et proposito dubio: « I. Utrum in altari, in quo, feria V et VI maioris hebdomadae, publicae adorationi exponitur et asservatur sanctissimum Eucharistiae Sacramentum, repraesentetur sepultura Domini, an institutio eiusdem augustissimi Sacramenti »; S. R. C. in *Romana*, 15 dec. 1896 (n. 3939), reposuit: « Ad I. Utrumque ».

2° Huiusmodi locus parandus est in altari vel sacello *intra ecclesiam*, distincto ab altari maiore, ubi Missa celebratur. Ornari debet quo pulchrius et magnificentius fieri potest cum velis seu cortinis albis, floribus et multis luminibus.

3° Tolerari nequit, ut altare maius ecclesiae sit altare *sepulcri*, nec quod in ipso altari *sepulcri* ornatus causa exponantur ostensoria, calices et ciboria (5).

4° Hostia consecrata reservanda in diem crastinum pro Missa Praesanctificatorum non potest *patenter* exponi (6).

Imo vetitum etiam est, eam recondere in arca, quae non sit undequaque clausa; sed, licet clavi obseretur, habeat tamen hostiolum crystallo munitum, ita ut calix velo coopertum oculis adorantium appareat (7). A fortiori prohibitum est exponere Hostiam consecratam in ostensorio; quocirca a mane feriae V in Coena Domini usque ad mane Sabbati Sancti interrumpenda est expositio SS. Sacramenti pro Oratione XL horarum (8).

5° Nec permittitur, ut post Missam lectam, in ecclesia monialium, in qua die insequenti non peragitur functio, SS. Sacramentum e tabernaculo extrahatur, illudque in calice aut pyxide velo cooperta patenter

(3) Piller, *Manuale Rituum*, p. 446, Parisiis, 1884; Ojetti, *op. cit.*, v. *Coena Domini*, n. 1244.
(4) S. R. C. *Narnien.*, 7 dec. 1844, ad 2, n. 2873.
(5) S. R. C. *Colimen.*, 12 iul. 1901, ad X, n. 4077.
(6) S. R. C. *in una Ord. Capucc. Galliae*, 14 febbr. 1705, ad 6, n. 2148.
(7) S. R. C. *Vallisoletana*, 30 martii 1866, ad I, n. 3660.
(8) S. R. C. *in una Urbis*, 12 mart. 1661, n. 1190.

collocetur, ut per totam diem a monialibus et ceteris fidelibus adoretur (9).

Tamen, ubi nulla habetur functio feria V, potest sacra pyxis in suo altari custodiri usque ad solis occasum, ut fideles, loco *sepulcri*, ad sanctissimam Eucharistiam adorandam accedere possint (10).

6° In arca seu *sepulcro* non potest reponi praeter Hostiam in crastinum reservandam etiam pyxis cum particulis consecratis (11).

7° Capsula interius exteriusque eleganter elaborata cum suo ostiolo et sera ad recondendum in ea calicem cum Hostia consecrata pro Missa Praesanctificatorum, in medio altaris poni debet, in loco equidem eminenti, inter sex candelabra cum cereis albis.

8° Prohibitum est, ut ad ornatum altaris, ubi asservatur SS. Sacramentum, adhibeantur quaecumque indumenta nigri coloris, tam intra quam extra cappellam seu sacellum, in quo fit expositio (12); item prohibitum, ut apponatur sigillum in ostiolo arcae, in qua SS. Sacramentum reconditur (13).

9° Pariter vetitum est, ut ad exornandum altare adhibeantur statuae et picturae, ex. gr. B. M. V., S. Ioannis Evangelistae, S. Mariae Magdalenae, militum, custodum etc. (14). Attamen Episcopi possunt, ubi viget *antiqua* consuetudo, huiusmodi repraesentationes *tolerare*, at omnino curare debent ne novae consuetudines hac in re introducantur (15). Porro eatenus praefatae repraesentationes *tolerari* possunt, quatenus nihil praeseferant, quod sit contrarium historiae evangelicae; secus enim, uti palam est, Episcopus debet eas prorsus impedire, et coërcere valet etiam regulares ne eas admittant (16).

S. Poenit. decreto diei 20 maii 1935 fidelibus, qui visitent SS. Sacramentum, in sic dicto sacro Sepulcro reconditum, peculiares indulgentias concessit, scil. « *partialem quindecim annorum indulgentiam* toties quoties, *plenariam* vero semel una et altera die », suetis conditionibus (*Acta Apost. Sedis*, XXVII, p. 277).

326. Feria VI in Parasceve. 1° Post expletam *sepulcri* caeremoniam, SS. Sacramentum asservari debet in tabernaculo posito super altare alicuius remotioris cappellae in ecclesia, vel, quod congruentius,

(9) S. R. C. *Ruthenen.*, 30 nov. 1889, n. 3716.
(10) S. R. C. *Bellunen.*, 1 febr. 1895, ad III, n. 3842.
(11) S. R. C. *Comen.*, 9 dec. 1899, ad 4, n. 4049.
(12) S. R. C. *Lauden.*, 21 ian. 1662, n. 1223.
(13) S. R. C. *Narnien.*, 7 dec. 1844, ad I, n. 2873.
(14) S. R. C. *Sallen.*, 26 sept. 1868, ad I, n. 3178.
(15) S. R. C. *Romana*, 15 dec. 1896, ad II, n. 3939.
(16) S. R. C. *Sallen.*, 26 sept. 1868, ad I et II, n. 3178.

in sacristia (17). Imo si aliquae particulae consecratae necessario conservandae non sint, ex. gr. in ecclesia paroeciali, ut infirmis inopinato periclitantibus Viaticum ministretur, potest etiam non asservari Eucharistia.

2° Non licet publicae fidelium adorationi proponere hac feria VI SS. Eucharistiae Sacramentum (18). Ratio est, quia, ut scite ait *Gardellini* (19), « haud congruit triumphalis SS. Eucharistiae expositio iis diebus in quibus, deficientibus Hostia et Sacrificio, Ecclesia versatur in tristitia, amaritudine et luctu ».

3° Tamquam abusus est eliminanda consuetudo feria VI in Parasceve de sero in ecclesia et ad proprium altare collocandi SS. Sacramentum (20).

327. Ubi asservanda Eucharistia in ecclesia cathedrali, collegiata vel conventuali. — Can. 1268, § 3 statuit: « *In ecclesiis cathedralibus, collegiatis aut conventualibus in quibus ad altare maius chorales functiones persolvendae sunt, ne ecclesiasticis officiis impedimentum afferatur, opportunum est ut sanctissima Eucharistia regulariter non custodiatur in altari maiore, sed in alio sacello seu altari* ».

Vox *opportunum* significat id equidem expedire, at non esse rigorose praeceptum; et vox *regulariter* indicat hoc non semper requiri, sed tantum de regula generali, ita ut nonnullis in casibus liceat, imo et fortasse expediat, ex. gr. occasione alicuius festi, SS. Sacramentum in altari maiore custodiri.

Quod non habeatur verum et proprie dictum praeceptum, manifestum est, attentis relati canonis verbis.

Hinc admittenda hodie non est sententia DD., qui ex declaratione S. C. EE. et RR. in *Caserlana*, 28 nov. 1596, et ex decretis S. R. C. in *Casalen.*, 16 maii 1708 ac in *Sebenicen.*, 6 febr. 1875, plus minusve explicite docebant, asservationem Eucharistiae in altari maiore esse vetitam omnino (21).

Ex allegatis responsionibus non constat agi de stricto praecepto, seu de vera prohibitione (22); et dato etiam, sed non concesso, quod praefatae respon-

(17) Piller, *l. c.*, p. 459; Gasparri, *l. c.*, n. 986.
(18) S. R. C. *Comen.*, 9 dec. 1899, ad III, n. 4049.
(19) *Ad Instr. Clement.*, § 33, n. 3.
(20) S. R. C. *Tridentina*, 12 mart. 1836, ad IV, n. 2740.
(21) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 987.
(22) S. C. EE. et RR. in *Caserlana*, 28 nov. 1596, declaravit: « Tabernaculum SSmi Sacramenti in cathedralibus non debet esse in altari maiori propter functiones pontificales quae fiunt versis renibus ad altare ».
S. R. C. in *Casalen.*, 16 maii 1708, ad dub. 72um: « An sit removendum tabernaculum, ubi asservatur Venerabile, ab altari maiori et transferendum in aliquo sacello pro fixa custodia

siones verum praeceptum olim significassent seu prohibitionem, hodie tamen hac in re standum omnino Codici.

Si Eucharistia, iusta et rationabili de causa, asservetur in altari maiore, in aliud transferenda est, dum Episcopus vel alius sollemniter est Missam seu Vesperas celebraturus, ne propterea ritus et ordo caeremoniarum, qui in huiusmodi Missis et Officiis servandus est, turbetur. Ita *Caeremoniale Episcoporum* (23).

Altare, ubi *regulariter* custoditur SS. Sacramentum in ecclesiis cathedralibus collegiatis aut conventualibus, in commodum fidelium communicantium non debet esse e conspectu chori. Hinc S. R. C. in *Romana*, 14 iun. 1845 (n. 2903) declaravit: « Iuxta Decreta alias edita et praescriptum Caeremonialis Episcoporum, reponatur in casu Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum pro commoditate communicantis populi in alterutra ex lateralibus Aediculis, quae non sit e conspectu Chori ».

328. Ornatus altaris ubi asservatur sanctissima Eucharistia. — Can. 1268, § 4 decernit: « *Curent ecclesiarum rectores ut altare in quo sanctissimum Sacramentum asservatur sit prae omnibus aliis ornatum, ita ut suo ipso apparatu magis moveat fidelium pietatem ac devotionem* ».

Ratio huius praescripti evidens est. In Eucharistia praesens vere adest Christus in sua humanitate ac divinitate; et ideo cultus, qui ei tribuitur, est *per se*, et non per accidens, *latriae* et non duliae vel hyperduliae, *absolutus* et non relativus. Quare, cum homo, anima et corpore constans, rebus sensibilibus excitetur ac moveatur, necesse est ut altare, in quo sanctissima Eucharistia custoditur, sit *prae omnibus aliis* ornatum, ita ut ex eiusdem apparatu fideles magis excitentur et moveantur ad pietatem ac devotionem erga tantum Sacramentum.

Hinc patet tamquam abusum esse reprobandum morem alicubi vigentem adornandi floribus, luminibus etc. aliud altare, ex. gr. S. Antonii vel S. Francisci aut B. M. V., prae altari SS. Sacramenti; ex quo fit ut ex errore seu falsa omnino devotione hic vel ille Sanctus, saltem quoad cultum externum, praeferatur ipsi Eucharistiae seu Christo Domino. Id autem non solum incongruum, sed absonum quoque esse, nemo est qui ignoret.

eiusdem Venerabilis omni qua decet reverentia »: reposuit: « Affirmative per Episcopum cum consensu Capituli ». Hoc decretum deest in novissima *Collect. auth.* (cfr. vol. II, p. 6).
S. R. C. in *Sebenicen.*, 6 febr. 1875, n. 3335, ad dubium: « 1. An attenta peculiari structura cathedralis Sebenicen. et saeculari consuetudine in eadem vigente, retineri possit SSmum Eucharistiae Sacramentum in altari maiori, eo vel magis quod id non vetetur a *Caeremoniali Episcoporum*, sed solum uti minus opportunum id prohibeatur »; reposuit: « Ad 1. Negative ».

(23) Lib. I, cap. XII, n. 8.

329. Tabernaculum. — 1. « *Sanctissima Eucharistia servari debet in tabernaculo inamovibili in media parte altaris posito* » (can. 1269, § 1) - (24).

Custodia SS. Sacramenti *in tabernaculo* est de praecepto; neque Episcopus dispensare valet hac in re (salvo praescripto § 3 huius can. de quo infra n. **332**), neque ulla contraria consuetudo sustineri potest, etsi forte centenaria aut immemorabilis. Hoc eruitur tum ex praescripto generali tum ex epistola S. R. C. ad episcopum Limburgensem die 21 aug. 1863 missa nomine Summi Pontificis (25).

Tabernaculum debet esse *inamovibile* ut omne removeatur periculum irreverentiae seu profanationis, et *in medio altaris* positum.

Si quaeras utrum ex consuetudine possit asservari Eucharistia in tabernaculo ad latus altaris vel alibi posito, *negative* respondendum, attentis legibus liturgicis.

2. « *Tabernaculum sit affabre exstructum, undequaque solide clausum, decenter ornatum ad normam legum liturgicarum, ab omni alia re vacuum, ac tam sedulo custodiatur ut periculum cuiusvis sacrilegae profanationis arceatur* » (can. 1269, § 2).

Ipsa reverentia augustissimo Sacramento debita exigit omnino ut tabernaculum sit eleganter constructum. Forma vero et materia non est determinata.

Quidam auctores veteres affirmant tabernaculum ex ligno esse conficiendum. At minus recte, quia nec iure antiquo nec iure novo id praecipitur; et responsio S. C. EE. et RR. 26 oct. 1575 (26), cui praefati auctores innituntur, non est ad rem. Quare tabernaculum confici potest sive ex ligno, sive ex marmore, sive ex metallo aut alia materia solida.

Si ligneum sit, debet esse exterius deauratum, vel saltem eleganter depictum; et nonnisi ex concessione S. Sedis, seu S. C. EE. et RR. 13 iul. 1659, PP. Capuccini retinere possunt tabernaculum ligneum, affabre elaboratum, quod rudi colore est depictum (27).

Paucis abhinc annis novum quoddam tabernaculum ex metallo fuit constructum a societate quam vocant « *The Rauwald Ecclesiastical Art Mfg. Co.* ». Licet praeseferat speciem externam omnium tabernaculorum, quae ubique in ecclesiis communiter inveniuntur, tria haec potissimum commoda et utilitates exhibet eiusmodi tabernaculum, nempe: quod bene defensum sit contra incendia; robustis enim laminis metallicis constat, interiectis simul parietibus ex compositione amianti; quod tutissimum sit etiam contra fures, etenim ingeniosissimo modo obcluditur, non per ostiolum more solito super cardines, sed per

(24) Cfr. S. C. *de Prop. Fide*, decr. 13 apr. 1807, n. III; S. R. C. *Egitanien.*, 10 iun. 1602, ad 5, n. 96; *Rituale Rom.*, tit. IV, cap. 1, n. 5.
(25) Cfr. Gasparri, *op. cit.*, n. 993. In novissima editione *Decret. auth.*, deest.
(26) Cfr. Ojetti, *op. cit.*, v. *Tabernaculum*, n. 3905.
(27) S. R. C. *Ordinis Min. Capucc.*, 7 dec. 1888, ad XIII, n. 3697.

internum parietem opportune se volventem in gyrum, ita ut aperiri nequeat nisi in promptu habeatur apposita clavis; quod ex hoc novo modo tabernaculum concludendi, pulvis et insecta in illud permeare non possint (28).

Proposito dubio: « An satisfaciat regulis liturgicis descripta forma ostii semicircularis, quod globulis impositum sine cardinibus volvitur, ita ut ex hac parte nihil obstet quominus ab Episcopo sacerdotibus commendetur, vel debeat tabernaculum instrui ostio vel ianuis, quae cardinibus adhaereant, atque ita volvantur »; S. R. C. in *Superioren.*, 8 maii 1908, reposuit: « In casu, per se nihil obstare; de cetero ad R.um Episcopum » (29).

3. Tabernaculum debet esse *interius deauratum* vel *panno serico albo* aut aureo vel argenteo *contectum* (30).

4. Necesse est ut *conopeo*, seu velo ad instar tentorii, operiatur (31). Conopeum vero potest confici ex panno contexto ex gossypio, vel lana, vel canabe aut alia materia, et esse coloris albi vel coloris convenientis Officio (32). At si color Officio conveniens sit niger, ex. gr. die 2 Novembris seu in Commemoratione omnium fidelium defunctorum aut in exsequiis adultorum, conopeum debet esse coloris violacei (vel albi, ut supra diximus), non autem nigri (33).

In expositione et repositione SS. Sacramenti, si fiat *immediate ante* vel *post* Missam seu Officium, et celebrans ac ministri ab altari non recedant, conopeum (sicuti et cetera altaris paramenta) potest esse coloris, qui respondet Officio diei currentis (34), i. e. eiusdem coloris ac paramenta ministrorum, dummodo ne sint nigra.

Tolerari nequit, loco conopei, ad ostium tabernaculi, in quo asservatur SS. Sacramentum, tabula ex metallo vel ex tela acu picta vel ex moderni temporis charta dicta oleographia, in qua apparent symbola SS. Eucharistiae, vel SS. Nomen Iesu, vel B. M. V. imago (35).

Quamvis tabernaculum SS. Sacramenti sit argento vel auro aut alia pretiosa materia confectum, debet nihilominus conopeo tegi (36). Solum excusat physica aut moralis impossibilitas habendi aut retinendi huiusmodi ornamentum (37) vel peculiaris eiusdem structura,

(28) *Ephemerides liturgicae*, an. 1908, p. 205.
(29) *Ibid.*, p. 204, 294. Hoc decretum in novissima editione *Decret. auth.* non reperitur.
(30) S. R. C. *Sancti Iacobi de Cile*, 28 apr. 1866, n. 3150; *Urgellen.*, 7 aug. 1871, ad VII, n. 3254; *Calven.*, 5 iun. 1889, n. 3709; *Romana*, 20 iun. 1899, ad IV, n. 4035.
(31) S. R. C. *Briocen.*, 21 iul. 1855, ad X, n. 3035; *Sancti Iacobi de Cile*, 28 april. 1866, n. 3150; *Auxitana*, 7 aug. 1880, n. 3520.
(32) S. R. C. *Briocen.*, decr. cit. 21 iul. 1855, ad X, n. 3035; S. R. C., *Sancti Iacobi de Cile*, decr. cit. 28 april. 1866, n. 3150
(33) S. R. C. *Nesqualien.*, 1 dec. 1882, n. 3562.
(34) S. R. C. *Annecien.*, 1 dec. 1882, n. 3559.
(35) S. R. C. *Mexicana*, 10 sept. 1898, ad I, n. 4000.
(36) S. R. C. *Auxitana*, 7 aug. 1880, n. 3520.
(37) S. R. C. *Vicariatus Apostolici utriusque Guineae*, 27 iul. 1878, n. 3456.

non vero, saltem per se et habitualiter, alia quaevis causa. Hinc corrigendi sunt nonnulli auctores etiam recentes, qui contrarium docent. Obstant enim decreta S. Rituum Congregationis.

Quaerunt DD. utrum contraria consuetudo hac in re sustineri possit. Quidam negare videntur (38), quidam affirmare (39). Dicimus *videntur*, quia non clare et absolute suam proferunt sententiam.

Mature perpensis legibus liturgicis, certa videtur sententia negans, dummodo agatur de vera consuetudine *contraria;* nam si consuetudo non operiendi tabernaculum conopeo ideo invaluerit, quia forma aut structura tabernaculi reddat impossibile conopei appositionem, aut, attentis peculiaribus loci circumstantiis, id exigat decor et reverentia erga SS. Sacramentum, tunc adest impossibilitas physica vel moralis habendi aut retinendi conopeum, i. e. causa iusta excusans; proinde consuetudo hac ratione eaque sola inducta non est contraria iuri liturgico.

330. 5. Tabernaculum debet esse *ab omni alia re vacuum*, ita ut praeter ciborium seu vas continens actu sanctissimam Eucharistiam et vasa sacra quae eam continuerunt et *nondum sunt purificata*, nihil aliud in eo asservari queat. Itaque in tabernaculo sub culpa, saltem levi, una cum SS. Sacramento custodiri nequeunt vasa vacua et purificata, sacra olea, reliquiae sive Sanctorum sive sanctae Crucis, et multo minus purificatoria, claves aliaque id genus (40).

6. In parte *exteriore* tabernaculi nihil praecipitur, nisi conopeum; tamen a lateribus, hinc et inde, poni possunt reliquiae, imagines, flores etc. (41). At imagines Sanctorum vel reliquiae, etiam sanctae Crucis, nullo modo possunt poni super tabernaculum, ita ut tamquam basis ipsum inserviat; id enim expresse prohibuit veluti abusum prorsus eliminandum S. Rituum Congregatio (42).

Tabernaculum cum parvis fenestris confectum, ita est obtegendum ut vas in quo SS. Sacramentum asservatur, a circumstantibus nullo modo videri possit (43).

Ostiolum tabernaculi cum insculpta imagine Domini Nostri tegi nequit vase florum; sed hoc ponendum est in humiliore et decentiore loco (44).

Item reliquiae aut pictae imagines Sanctorum nequeunt exponi

(38) Gasparri, *l. c.*, n. 995.
(39) De Herdt, *Sacrae liturgiae praxis*, pars VI, n. 179; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 177, not. 7; Many, *l. c.*, n. 152.
(40) S. C. EE. et RR., 3 maii 1693.
(41) Many, *l. c.*, 4°; Piller, *l. c.*, p. 294.
(42) *Decr. gen.*, 31 mart. 1821, ad III, n. 2613; *Tridentina*, 12 mart. 1836, ad I, n. 2740.
(43) S. R. C. *Toletana*, 20 sept. 1806, ad II, n. 2564.
(44) S. R. C. *Congregationis Montis Coronae*, 22 ian. 1701, ad X, n. 2067.

ante ostiolum tabernaculi, etiam die qua festum alicuius Sancti recolitur; et contraria consuetudo, licet immemorabilis, tamquam abusus eliminanda est (45).

7. Tabernaculum ita poni debet in media parte altaris, ut aliquantulum emineat, et reliquiae ac flores, si qui hinc et inde collocentur, sint veluti res secundariae atque solum ad eiusdem tabernaculi ornatum.

8. Superimponi potest tabernaculo parva crux. An etiam maior crux cum crucifixi imagine, quae inter candelabra eminere debet, collocari possit super tabernaculum, non satis constat. Melius est ut extra collocetur; at, cum desit decretum id prohibens, censemus posse maiorem crucem super tabernaculum poni, praesertim si altare ita confectum sit ut crux nonnisi super tabernaculum possit commode collocari (46).

331. An tabernaculum benedicendum sit. — 1. Quod tabernaculum benedici *queat*, nulla est controversia inter DD. Utrum vero benedici *debeat* disputatur. Communior sententia negat, contendens id quidem maxime convenire, sed non rigorose praescribi (47); imo Gasparri dicit absolute: « Tabernaculum proprie dictum... non benedicitur » (48).

Attento decreto S. R. C. in *Romana*, 20 iun. 1899, ad IV (49), haec opinio nequit hodie sustineri.

Nam proposito dubio: « Utrum sacrum Tabernaculum in interiori parte deauratum esse debeat, vel saltem albo serico contectum; et *utrum sit benedicendum, priusquam Sacra Eucharistia in illo recondatur* »; S. Rituum Congregatio respondendum censuit: « Affirmative ad *utramque* partem ».

2. Forma benedictionis ea est, quae in *Rituali Romano* (50) inscribitur: *Benedictio tabernaculi seu vasculi pro sacrosancta Eucharistia conservanda.* Huiusmodi benedictio, iure quo nunc utimur (can. 1304), potest dari etiam a parocho et ab ecclesiae rectore, ut suo loco diximus (n. **89**, 5).

332. An et quando SS. Sacramentum extra altare possit asservari. — 1. Sanctissima Eucharistia, gravi aliqua suadente causa ab Or-

(45) S. R. C. *Sancti Angeli in Vado*, 6 sept. 1845, n. 2906.
(46) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 1003.
(47) Piller, *l. c.*; De Herdt, *l. c.*, n. 180, 9.
(48) *Loc. cit.*, n. 1008.
(49) *Decret. auth.*, n. 4035.
(50) Tit. VIII, cap. 23.

dinario loci probata, potest *nocturno tempore* asservari extra altare, super corporali tamen, in loco tutiore et decenti, dummodo una saltem lampas coram ea continenter luceat (can. 1269, § 3, 1271).

Sex conditiones sedulo attendendae requiruntur ut venerabile Sacramentum custodiri possit extra tabernaculum et altare: 1° ut adsit causa iusta et quidem gravis; id generatim fit ad praecavenda sacrilega furta aut impiam direptionem sacrarum hostiarum; 2° ut causa fuerit praevie a loci Ordinario recognita ac probata; 3° ut huiusmodi asservatio fiat dumtaxat tempore *nocturno*, non autem diu; 4° ut Eucharistia collocetur super corporali; 5° ut custodiatur in loco tutiore ac decenti, qui plerumque est sacrarium seu sacristia; 6° ut lampas saltem una continenter colluceat coram SS. Sacramento.

Hic traditur norma, sedulo animadvertas, in *ordinariis* circumstantiis iisque tantum servanda.

Huiusmodi praxis asservandi *noctu* Eucharistiam, iure antiquo alicubi iam vigebat (51) eamque valde conformem textui iuris (c. *Statuimus*, 1, *De custodia Eucharistiae*) dicit *Many* (*l. c.*).

2. Custodiri debet in capsa solidissima et optime clausa.

3. Potestne Episcopus praecipere eiusmodi asservationem Sacramenti tempore nocturno? Affirmat absolute *Many* (*l. c.*): « Ergo, praecipientibus Ordinariis, hoc ius extraordinarium servandum est ».

Perpensis verbis can. 1269, § 3, dicendum, Episcopum lege seu statuto dioecesano in *ordinariis* adiunctis id iubere non posse.

In aliquo casu *peculiari* et *extraordinario*, gravi de causa, i. e. ratione furti praecavendi seu sacrilegae profanationis vitandae, aëreae incursionis tempore belli, id procul dubio praecipere valet. Hoc ius ad normam can. 81 competit etiam Ordinario religioso.

Imo, urgente necessitate, v. g. occasione incursionis aëreae, non solum tempore nocturno, sed etiam diurno *potest*, et aliquando *debet*, sanctissima Eucharistia extra altare in loco tuto ac decenti custodiri. Item in casu necessitatis sufficit profecto licentia praesumpta ut per modum actus SS. Sacramentum extra altare asservetur.

333. Clavis tabernaculi. — 1. « *Clavis tabernaculi, in quo sanctissimum Sacramentum asservatur, diligentissime custodiri debet, onerata graviter conscientia sacerdotis qui ecclesiae vel oratorii curam habet* » (can. 1269, § 4).

Obligatio custodiendi *diligentissime* tabernaculi clavem est *gravis*,

(51) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 993; Many, *l. c.*, n. 151, 5°.

ut liquet tum ex fine legis, tum ex ipsis verbis modo relatis. Quare mortaliter peccat sacerdos, ad quem de iure spectat custodia, si hac in re delinquat.

2. Sacerdos, cui ius et officium *ordinarie* et *per se* competit custodiendi clavem, est rector ecclesiae vel oratorii; qui eam custodire potest sive apud se, sive in sacrario, sub alia clavi.

Ita declaravit *S. C. EE. et RR.* in epist. encyclica, iussu Innocentii XIII, ad omnes locorum Ordinarios ac superiores Regulares die 8 ian. 1724 missa, nec non et in epistola, quam eadem S. Congregatio, mandante Benedicto XIV, die 9 febr. 1751, dedit.

Reprobanda omnino est consuetudo relinquendi clavem tabernaculi in ipso tabernaculi ostiolo, vel super altare, vel in sacrario omnibus obviam.

3. Sacerdos, cui clavis committitur custodienda, potest eam custodire sive *per se* sive *per alium*, ita tamen ut ipsi incumbat onus ipseque respondere teneatur coram Deo et Ecclesia.

Si rector ecclesiae discedat, potest ac debet, pro tempore absentiae, committere custodiam alii sacerdoti; et si clavem in sacrario retineat sub alia clavi, potest hanc committere aedituo, pro tempore quo ipse praesens non est, et clavis tabernaculi necessaria esse queat; quod praxis ubique recepta manifeste confirmat (52). Sane legis fini in casu probe consulitur, quatenus praecavetur ne clavis in manus alienas transeat cum periculo profanationis SS. Eucharistiae.

Huc spectat Instructio S. C. de Sacramentis diei 26 maii 1938, in qua normae sapienter statuuntur pro SS.ma Eucharistia sedulo custodienda (*A. A. S.*, XXX, 198).

4. Expedit clavem tabernaculi esse *duplicem;* nam si una fortasse amittatur, alia praesto sit.

Convenit praeterea clavem esse auream vel argenteam, aut si ex ferro aliave materia sit confecta, deauratam vel deargentatam. In nonnullis locis statuta dioecesana vel provincialia utrumque praecipiunt, i. e. ut duplex sit tabernaculi clavis, ac insuper ut sit aurea vel argentea, aut saltem deaurata vel deargentata.

5. Si agitur de ecclesia monialium seu religiosarum clavis custodiri debet non a monialibus intra septa monasterii, sed a *cappellano* (53); qui tamen non prohibetur clavem diligenter custodiendam moniali seu religiosae tradere.

Si agitur de ecclesia paroeciali, clavis custodienda est a parocho (54). Si ecclesia cathedralis aut collegialis simul sit paroecialis, ad Capitulum spectat custodire sanctissimum Eucharistiae sacramentum, et altera tabernaculi clavis apud parochum servari debet (55).

(52) Gasparri, *l. c.*, n. 1000; Many, *l. c.*, n. 152, 3°.
(53) S. R. C. *Societatis Iesu*, 11 maii 1878, ad VI, n. 3448.

6. Ad parochum pertinet *exclusivum* ius retinendi clavem tabernaculi, etsi in ecclesia paroeciali erecta sit confraternitas; idque indubitanter affirmamus, attento iure antiquo et novo.

Verum equidem est cl. *Gasparri* aliter sentire. Ipse enim haec habet (56): « Quod si in altare Sanctissimi parochialis ecclesiae erecta sit confraternitas, ius retinendi clavem tabernaculi spectare tum ad parochum tum ad confraternitatis cappellanum, reposuit eadem (scil. Rituum) S. C. in *Eugubina*, 7 aug. 1717, ad 16um ».

Haec lapsui calami seu merae inadvertentiae sunt adscribenda. Sane dubium propositum et resolutum a S. R. C. nullatenus respicit clavem tabernaculi, sed clavem *sacrarii*. En ipsissima verba: « 16. An *ius retinendi clavem Sacrarii dictae parochialis ecclesiae*, privative spectet ad dictam Confraternitatem, vel potius possit retineri etiam a dicto parocho »; et responsum fuit: « Ad 16. *Spectare ad utrumque* » (57).

334. 7. In ecclesiis *non paroecialibus* clavis custodiri debet a *cappellanis* seu rectoribus, numquam a laicis, etiamsi patroni sint (58).

Etiam in piis seu religiosis domibus mulierum, si Eucharistia ibi asservetur, necesse est ut clavis tabernaculi custodiatur a cappellano. Si desit cappellanus seu sacerdos oratorio addictus, imo etiam si adest cappellanus, clavis custodiri solet a sorore in sacrario. Quae praxis, cum attentis circumstantiis sit valde rationabilis, et aliquando necessaria, nequaquam est improbanda.

Etiam in domibus privatis, in quibus ex apostolico indulto asservatur SS. Sacramentum, clavis tabernaculi custodiri solet in sacrario, plerumque cura familiae, potius quam cappellani; nam eo ipso quod agitur de domibus privatis, cappellani proprie dicti desunt, et cura sacelli ipsi familiae committitur (59).

Sine indulto apostolico nequeunt *per se* laici *nomine et iure proprio* clavem tabernaculi retinere.

Utrum id possint ex consuetudine, saltem centenaria aut immemorabili, controvertitur.

(54) S. R. C. *Asculana*, 25 iun. 1689; *Neapolitana*, 14 nov. 1693. Haec decreta in novissima edit. *Decret. auth.* desunt.
(55) Cfr. can. 415, § 3, 1°; S. R. C. *Baionen.*, 13 sept. 1879, ad II, n. 3505.
(56) *Loc. cit.*, n. 998.
(57) *Decreta authentica*, n. 2243, vol. III, p. 28.
(58) Schmalzgr., *l. c.*, n. 28.
(59) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 999.

Affirmat expressis verbis *Schmalzgrueber* (60): « Excipitur, si adesset generalis ac immemorialis consuetudo in aliqua provincia, ut claves ad Sanctissimum essent penes laicos; tunc enim hoc tolerandum esset, modo persona, penes quam claves sunt, sit honesta et gravis; *Pignatell., l. c., n.* 9 *et* 10. Petra, *tom.* 3 *comment. fol.* 306, *n.* 44, qui notat id servari in ecclesia S. Iacobi hispanorum in Urbe, et fere etiam in Hispania, et in regno Siciliae, ac etiam in neapolitano ».

Quidnam iure novo dicendum hac de re? Attentis tum verbis can. 1269, § 4, tum regulis liturgicis, dicendum, consuetudinem, qua talem, sustineri non posse, modo agatur de custodia clavis *nomine ac iure proprio.* Aliud sane est, quod tabernaculi clavis custodiatur a laico *nomine rectoris ecclesiae* atque *sub eius immediata et exclusiva dependentia,* et aliud, profecto, quod *nomine* ac *iure proprio* ipsemet clavem retineat. Primum concedendum, et hoc sensu admittenda est consuetudo a *Schmalzgr.* memorata; alterum negandum, secluso apostolico indulto.

335. Quae huc usque diximus, repetenda sunt etiam de *sepulcro,* in quo feria V maioris hebdomadae asservatur SS. Sacramentum. Clavis arcae seu tabernaculi non potest tradi laicis, cuiuscumque dignitatis sint, non obstante contraria consuetudine; sed tradenda est sacerdoti in crastinum celebraturo (61) seu rectori ecclesiae aut religiosae, si agitur de ecclesia aut oratorio religiosarum.

Tolerari tamen potest, ut praeter veram clavem capsulae tradendam omnino sacerdoti in crastinum celebraturo, alia symbolica clavis adsit, quae tradatur Gubernatori provinciae seu civitatis (62).

336. Pyxis seu ciborium. — « *Particulae consecratae, eo numero qui infirmorum et aliorum fidelium communioni satis esse possit, perpetuo conserventur in pyxide ex solida decentique materia, eaque munda et suo operculo bene clausa, cooperta albo velo serico et, quantum res feret, ornato* » (can. 1270).

Antiquitus nomine *ciborii* vocabatur tota illa custodia, quae altare protegebat, per modum tecti super illud exstructa atque columnis fulta; ex medio illo tecto pendulum erat sacrum vasculum in modum columbae vel turriculae confectum, quod SS. Eucharistiam continebat. Paulatim factum est, ut in ipso altari tabernaculum construeretur,

(60) *Loc. cit.*, n. 29.
(61) S. R. C. *Hispalen.*, 22 nov. 1636, n. 635; *Calaguritana*, 13 sept. 1642, n. 813; *Tiburtina*, 7 dec. 1737, n. 2335; *Meliten.*, 22 maii 1841, n. 2833; *Corcyren.*, 22 maii 1841, n. 2830; *Narnien.*, 7 dec. 1844, n. 2873; *Neapolitana*, 14 iun. 1845, n. 2904.
(62) S. R. C. *Hispalen.*, 7 aug. 1880, n. 3518.

atque ciborium vocaretur sacrum illud vas, quod in tabernaculo inclusum Eucharistiam contineret (63).

Non raro in ritualibus libris pyxis seu ciborium dicitur etiam *tabernaculum* lato sensu (64).

Pyxis pro sanctissimo Sacramento asservando *per se* necessaria est *sub gravi,* ita ut, sine indulto apostolico (cuius perpauca habentur exempla), nequeat custodiri Eucharistia in corporali tantum involuta, ne in eum quidem finem, ut periculum sacrilegi furti amoveatur (65), nisi id fiat ad brevissimum tempus.

2. Pyxis confici debet **ex solida decentique materia.** Quaenam haec sit, expresse non determinatur. Maxime convenit ut pyxis sit aurea vel argentea, aut saltem, si ex aurichalco, aut stamno vel cupro confecta, exterius sit deargentata et interius inaurata (66). Consulto diximus *maxime convenit,* quia non constat de vero inaurationis praecepto pro pyxide, sicuti constat pro calice et patena (67). Quare non satis recte quidam auctores loquuntur, urgentes inaurationem tamquam omnino obligatoriam (68). Sane eatenus admittendum est praeceptum, quatenus de eo certo constet, uti manifestum est ex iuris principiis; iam vero neque ex Codice neque ex aliis liturgicis legibus constat de praecepto; ergo.

Materia decens non videtur ferrum, plumbum, aes, ebur, saxum; nec decens nec solida materia est lignum, charta crassa (vulgo *cartone, carton*), vitrum; neque solida est alluminium, nisi per inaurationem solidius efficiatur (69).

Interrogata S. R. C.: « An uti posset (Episcopus) pyxide vitrea ad servandam et administrandam sacram Synaxim locis sylvestribus ac imperviis, ubi latrones, metalli amore capti, pyxides furantur, horrendum sacrilegium perpetrantes »; in *Mindonien.* die 30 ian. 1880 reposuit: « Negative » (70).

3. Pyxis debet esse **munda.** Id exigit reverentia erga sanctissimum Sacramentum, cum Eucharistia sit in immediato contactu cum pyxide. Haec proinde intus cooperienda non est velo albo ad instar corporalis, super quod ponitur SS. Sacramentum (71).

4. Praeterea necesse est, pyxis sit **suo operculo bene clausa.**

(63) Benger, *Pastoralth.*, § 78; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 176, not. 1; Gasparri, *l. c.*, n. 1004.
(64) Cfr. *Rituale Rom.*, tit. VIII, cap. 23; can. 415, § 3, 1°.
(65) S. R. C. *Allonen.*, 17 febr. 1881, n. 3527.
(66) S. R. C. *Sancti Hippolyti*, 31 aug. 1867, ad VI, n. 3162.
(67) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 1005; Many, *l. c.*, n. 153, 2°.
(68) Piller, *l. c.*, p. 294; De Herdt, *l. c.*, n. 173.
(69) *Ephemerides liturgicae*, an. 1908, p. 603.
(70) *Decreta authentica*, n. 3511.
(71) Gasparri, *l. c.*, n. 1007.

Proinde non sufficit eam cooperire palla vel corporali aut alio modo, nisi in casu necessitatis atque ad breve tempus dumtaxat.

5. Demum pyxis debet esse **cooperta albo velo serico** et, quantum res ferat, **ornato.** A velo adhibendo non excusat paupertas ecclesiae aliave causa, nisi forte ad brevissimum tempus ac iusta aliqua de causa. Quod pyxis cooperiatur velo, nonnisi sub levi requiritur; quod autem velum sit album, sericum et ornatum, probabilius ne sub levi quidem praecipitur.

S. Alphonsus quaerit, *an pyxis debeat consecrari* (72), et duas refert sententias hisce verbis: « Affirmat Trullench, apud Croix. — Sed verius et communiter negant... ». Hinc passim theologi, auctoritate *S. Doctoris* innixi, duplicem allegant sententiam (73). At immerito; nam reipsa *una*, non duplex est sententia DD. hac in re. Nam Trullench, quem Lacroix (74) ex Pasqualigo citat, quique *unus* est (fac sedulo animadvertas), cui opinio tribuitur de necessitate consecrationis, id nullatenus docuit, seu ipse utitur quidem voce consecrationis, sed eiusmodi nomine, ut evidentissime patet ex verbis, nihil aliud intelligit quam benedictionem. Dicit enim pyxidem consecrari debere, sicut et consecratur calix, patena et *corporale*. Sed corporale non proprie consecratur, sed tantum benedicitur. Et dein expresse affirmat, iura quae calicem consecrari praecipiunt, « virtualiter etiam praecipiunt huius vasculi consecrationem, seu *benedictionem* » (75).

Si ergo Trullench male allegatur, patronus equidem *unus*, nonne sententia seu opinio ipsi tributa necessario corruit? — Neque desunt exempla, sive apud vetera sive apud recentiora documenta liturgica, ex quibus apparet promiscue sumi non raro *consecrationem* et *benedictionem*.

337. Pyxis estne benedicenda? — Iure antiquo duplex erat DD. sententia. Longe communior et probabilior affirmabat (76). Sane *Rubricae Missalis* (77) dicunt: « Si (sacerdos) esset consecraturus plures hostias..., locat eas super corporale ante calicem, aut in aliquo calice consecrato, vel *vase mundo benedicto...* ». Porro haec verba « *vas mundum benedictum* » includunt ipsam pyxidem; quae si non esset benedicta, sacerdos, obstante rubrica Missalis, non posset in ea consecrare hostias.

Alii nihilominus putabant benedictionem esse solum de con-

(72) *Loc. cit.*, VI, n. 384.
(73) Cfr. Gury-Ball., *op. cit.*, II, p. 174, n. 208, edit. cit.
(74) *Loc. cit.*, part. II, n. 348.
(75) *Opus morale*, lib. III, cap. 8, dub. 17, n. 4.
(76) Bened. XIV, *Inst.*, XXI, n. 12; S. Alph., *l. c.*, n. 385; Salmant., *l. c.*, tract. V. cap. 4, n. 49; Durandus, *De ritibus Eccles.*, lib. I, cap. 16, n. 4; Barbosa, *De offic. et potest. Episc.*, alleg. 27, n. 41; Dicastillus, tract. V, *De sacrific. Missae*, disp. 4, dub. 4, dub. 9, n. 193; Gasparri, *l. c.*, n. 1008; Many, *l. c.*, 3°; Lehmkuhl, *l. c.*; Génicot, *l. c.*, n. 183, III.
(77) Part. II. *Ritus celebrandi*, tit. II, n. 3.

gruo (78). Quamvis prima sententia esset *S. Alphonso* probabilior, utpote « conformior rubricae et rationi, et ideo in praxi consulenda », etiam altera tamen erat ei probabilis, « saltem ob tantorum DD. auctoritatem » (79).

Controversia perdurat quoque iure novo, cum Codex nihil habeat hac de re. Proinde sententia, quae affirmat pyxidem esse benedicendam, nobis verior et omnino tenenda videtur. Certum est, benedictionem non requiri sub gravi, quod etiam prior sententia superius allegata concedit; imo, posita cum S. Doctore probabilitate sententiae negantis, id ne sub levi quidem requiritur. Inde sequitur, *practice*, stante dubio, non peccare sacerdotem, qui, secluso contemptu, pyxide non benedicta utatur pro sanctissima Eucharistia asservanda.

Formula benedictionis ea est quae in *Pontificali* vel in *Rituali* inscribitur: *Benedictio tabernaculi seu vasculi pro sacrosancta Eucharistia conservanda* (80). Quoad ministrum huius benedictionis, vide n. **331.**

338. Pyxis in tabernaculo poni debet **super corporale** aut **pallam,** iuxta communem ecclesiarum consuetudinem (81). Quidam, ex. gr. *Quarti* (82), quem sequi videtur *Many* (*l. c.*), putant huiusmodi consuetudinem vim *legis habere*, et ideo sub culpa id requiri. At, debita cum reverentia, aliter opinamur, attento iure antiquo et praesertim iure novo. Sane, ut pluries diximus et numquam non repetendum est, in tantum admitti debet vera obligatio et consequenter culpa, in tum de ea *certo* constet; atqui *practice* non constat; ergo.

339. Lampas coram SS. Sacramento. — 1. « *Coram tabernaculo, in quo sanctissimum Sacramentum asservatur, una saltem lampas diu noctuque continenter luceat, nutrienda oleo olivarum vel cera apum; ubi vero oleum olivarum haberi nequeat, Ordinarii loci prudentiae permittitur ut aliis oleis commutetur, quantum fieri potest, vegetalibus* » (can. 1271).

Quatuor praescribuntur: 1° ut lampas *saltem una* coram SS. Sacramento adsit; 2° ut *diu noctuque* colluceat; 3° ut *continenter* seu perpetuo ardeat; 4° ut nutriatur *oleo olivarum* vel *cera apum*, nisi ex prudenti Ordinarii loci iudicio, deficiente oleo olivarum, aliud oleum sit permissum.

Ista in genere obligant sub gravi, non tamen singula et semper;

(78) Suarez, *l. c.*, disp. 81, sect. 7, n. 5; Bonacina, *l. c.*, punct. 9, n. 23; Sporer, *l. c.*, cap. 6, n. 401; Vasquez, disp. 233, cap. 4, n. 36.
(79) *Loc. cit.*, n. 385.
(80) *Rituale Rom.*, tit. VIII, cap. 23.
(81) Gasparri, *l. c.*, n. 996; Many, *l. c.*, 4°.
(82) *Op. cit.*, part. II, tit. II, dub. 5, pag. 157

cum interdum culpa potest esse levis aut nulla, sive ex causa iusta sive ex temporis brevitate sive ex aliis circumstantiis. Etiam heic applicandum principium saepius repetitum: *culpa gravis adserenda non est, nisi de ea certo constet.*

Nonnulli DD. opinantur mortale peccatum esse, si lampas deficiat vel *uno integro die*, nempe horis 24, vel *aliquot integris noctibus* (83).

Alii, secluso scandalo et contemptu, dicunt esse leve; nec immerito.

Ex *Caeremoniali Episcoporum* (84) plures lampades collucere debent coram SS. Sacramento. Quaeri potest, an haec praescriptio respiciat omnes ecclesias et, attento praecipue iure novo, habeat rationem veri praecepti. Respondemus, praescriptionem *Caeremonialis* respicere dumtaxat ecclesias cathedrales, et festa sollemniora, Episcopo celebrante; eamque nec iure vetere nec a fortiori iure novo (cfr. can. 1271) habere rationem veri praecepti (85).

2. Lampas ali debet *vel* **oleo olivarum** *vel* **cera apum.** Verum S. R. C. decreto *Plurium dioecesium*, 9 iulii 1864, confirmato a Pio IX die 14 eiusdem mensis et anni (86), remisit prudentiae Episcoporum ut lampas, deficiente oleo olivarum, nutriatur *aliis oleis, quantum fieri possit, vegetalibus.* Quae dispositio, ut liquet ex can. 1271 ferme iisdem verbis expressa continetur in Codice.

Solum *in casu necessitatis*, ubi scil. aut prorsus desit oleum olivarum vel cera apum, aut gravis urgeat ecclesiae paupertas, potest adhiberi *petroleum* (87).

Card. *Gasparri* (*l. c.*) refert decretum S. R. C. in *Faventina*, 20 mart. 1869; at decretum hoc non est ad rem, quia in dubio proposito quaeritur, num adhiberi possit petroleum « *ad illuminandam ecclesiam* », non vero ad lampadem nutriendam coram SS. Sacramento; praeterea in nova collectione authentica expunctum est.

Certum est solam rationem minuendi expensas non sufficere, ut adhibeatur petroleum aliudve oleum.

S. R. C. die 23 febr. 1916 sequens decretum edidit *de lampade coram sanctissimo Sacramento:* « Instantibus pluribus Ordinariis locorum, in quibus ad nutriendam lampadem coram SS. Sacramento ardentem, *ob peculiares circumstantias*, sive ordinarias sive extraordinarias, *oleum olivarum non habetur vel ob gravem penuriam aut summum pretium, non absque magna difficultate, comparari potest.* S. Rituum Congregatio, inhaerens decreto n. 3121, *Plurium*

(83) Marchant, *Resolut. pastor.*, tract. IV, cap. 5, q. 3, n. 4; Diana, *l. c.*, tract. VI, resol. 34; Busemb., apud S. Alph. (qui refert hanc doctrinam, nec approbans nec improbans eamdem), *l. c.*, n. 248; Génicot, *l. c.*, n. 184, Marc, *l. c.*, n. 1583, 4°.

(84) Lib. I, cap. 12, n. 17.

(85) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 1010; Many, *l. c.*, n. 155, 1°.

(86) *Decreta authentica*, n. 3121.

(87) Gury-Ball., *l. c.*, n. 122; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 177, not. 4; Génicot, *l. c.*, n. 184; Many, *l. c.*, n. 155, 3°; Gasparri, *l. c.*, n. 1011.

Dioecesium, d. d. 14 iulii (non *iunii*, prout, ex mendo typographico, habent *Acta Apost. Sedis*, vol. VIII, n. 3, p. 72) 1864, aliisque subsequentibus declarationibus etiam recentioribus, rescribendum censuit: *Inspectis circumstantiis enunciatis, iisque perdurantibus, remittendum prudentiae Ordinariorum, ut lampas, quae diu noctuque collucere debet coram Sanctissimo Sacramento, nutriatur, in defectu olei olivarum, aliis oleis, quantum fieri potest, vegetalibus, aut cera apum pura vel mixta, et ultimo loro etiam luce electrica adhibita; si Sanctissimo placuerit.* — Quibus omnibus SS. D. N. Benedicto Papae XV per infrascriptum Cardinalem S. R. C. Pro-Praefectum relatis, Sanctitas Sua rescriptum eiusdem sacri Consilii ratum habens, quoad lampadem accensam ad SS. Sacramentum debite honorandum praescriptam, *in casibus et modis superius expositis*, rem omnem prudenti iudicio Ordinariorum, cum facultatibus necessariis et opportunis, benigne remisit. Contrariis non obstantibus quibuscumque » (88).

Praescriptum can. 1271 derogavitne huic decreto? Cum, ad normam can. 2, *expresse* non fuerit correctum, vim suam illud minime amisit, ideoque, si ob peculiares circumstantias desit oleum olivarum, aut propter gravem penuriam vel summum pretium, absque magna difficultate, comparari nequeat, posse etiam hodie locorum Ordinarios, inspectis praefatis circumstantiis iisque perdurantibus, permittere ut, deficientibus oleo olivarum aliisque oleis vegetalibus, colluceat candela ex cera *apum* pura vel *mixta;* nec non ut adhibeatur quoque *lux electrica.*

Qua facultate, iisdem perdurantibus circumstantiis, etiam hodie quidam Ordinarii utuntur.

In ecclesiis exemptis a iurisdictione Ordinarii loci facultas praefata competit *Ordinario religioso* seu Superiori maiori religionis clericalis exemptae; itemque Superiori aequiparato societatis sine votis, de qua in can. 673, modo clericalis sit atque exempta.

3. Lampas poni debet **coram SS. Sacramento,** et proinde *intra* cappellam seu altare Sanctissimi; et quidem non *post* aut *super* altare, sed vel *ante* vel *a latere* altaris, ut fideles eam videre possint; nec debet esse *procul* ab altari, ita ut vix ad illud referri videatur (89).

Potest lampas sive sustentari brachio ex metallo parieti infixo ad similitudinem cornucopiae, sive suspendi ope chordularum (90). Tolerari potest usus adhibendi lampades ex vitro non perlucido et diaphano, sed colore aliquo tincto, ex. gr. viridi vel rubro (91). Licet lampadem velo cooperire, humoris praecavendi causa (92).

Lampas potest exstingui ad obtinendas tenebras pro religiosis in

(88) *Acta Apost. Sedis*, vol. VIII, p. 72 s.

(89) S. R. C. *Ordinis Capuccinorum*, 22 aug. 1669, n. 2033.

(90) S. R. C. *Cuneen.*, 2 iun. 1883, ad IV, n. 3575.

(91) S. R. C. decr. cit. *Cuneen.*, ad V.

(92) S. R. C. *Cameracen.*, 16 sept. 1865, ad II, n. 3137.

choro se flagellantibus, dummodo suppleatur lampadis exstinctioni « per aliud lumen repositum ac non spectabile intra primum chori armarium », i. e. per aliud lumen extra altare occlusum (93).

4. Quae diximus de *loco* ubi lampas coram SS. Sacramento est ponenda, ad summum sub levi tantum obligant et a culpa veniali quaelibet causa rationabilis excusat.

340. Renovatio sacrarum specierum. — « *Hostiae consecratae, sive propter fidelium communionem, sive propter expositionem sanctissimi Sacramenti, et recentes sint et frequenter renoventur, veteribus rite consumptis, ita ut nullum sit periculum corruptionis, sedulo servatis instructionibus quas Ordinarius loci hac de re dederit* » (can. 1272).

Egregie animadvertit Card. *Gasparri* (94), illud sedulo notandum esse « quod plerique auctores non notant, scil. quando agitur de renovatione specierum, utrumque simul, *frequenter* et *recentes* esse attendendum, ita ut tempus renovationis specierum necessario pendeat etiam a tempore confectionis hostiarum ». Quod non obscure indicant verba citata canonis « et *recentes sint* et *frequenter renoventur* ».

1. Duo igitur distincte praecipiuntur, religiose servanda: 1° *consecratio hostiarum recens confectarum;* 2° *frequens renovatio sacrarum specierum.*

2. Hostiae **frequenter renovari debent.** Finis *frequentis* renovationis est, ne sacrae species periculo corruptionis exponantur: id sane reverentia ipsa erga tantum Sacramentum exigit omnino. Quomodo intelligenda est huiusmodi frequentia? Praestat distinguere inter Ecclesiam *Occidentalem* et *Orientalem.*

3. In Ecclesia **Occidentali** constans disciplina semper fuit, ut hostiae consecratae renovarentur semel in hebdomada vel ad summum de quindecim ad quindecim dies. Id manifeste constat ex historicis documentis (95).

Caeremoniale Episcoporum (96) praecipit ut Eucharistia « *saltem semel in hebdomada* » renovetur. Haec est regula, quam *S. Carolus Borromaeus* in Concilio prov. Mediolanen. IV, cap. *Quae ad sanctissimum Eucharistiae sacramentum pertinent*, servandam praescribit, et quam passim proponunt Synodi sive veteres sive recentes.

Accedit expressa declaratio S. Rituum Congregationis. Proposito enim dubio: « II. In ecclesiis huius dioecesis servarine potest consuetudo renovandi

(93) S. R. C. *Ordinis Capuccinorum*, 24 mart. 1860, ad II, n. 3099.
(94) *Loc. cit.*, n. 1013.
(95) Cfr. Martène, *op. cit.*, lib. I, cap. 5, n. 3.
(96) Lib. I, cap. VI, n. 2.

sanctissimam Eucharistiam semel vel bis in mense, cum qualibet hebdomada iuxta *Caeremoniale Episcoporum* eadem sanctissima Eucharistia foret renovanda »; S. R. C. in *Sanctorien.*, 12 sept. 1884, reposuit: « Ad II. Servetur dispositio *Caeremonialis Episcoporum*, lib. I, cap. VI » (97).

Decretum eiusdem S. C. in *Conchen.*, 3 sept. 1672, quod citat Gasparri (*l. c.*), deest in nova collectione authentica decretorum.

Dispositio *Caeremonialis*, ut octavo quoque die renoventur species consecratae, estne vere et proprie *praeceptiva?* Affirmare videntur *Gasparri* (*l. c.*) pro omnibus indiscriminatim ecclesiis, et *Many* (98) pro ecclesiis cathedralibus et collegiatis. At re mature perpensa, indubitanter putamus non constare *de praecepto* stricto sensu, nec pro ecclesiis cathedralibus et collegiatis, nec a fortiori pro aliis ecclesiis. Id manifeste eruitur, quamvis solum implicite, ex decreto S. C. de Sacramentis infra (n. **342**) allegando.

Quibus attentis, haec, ad Ecclesiam **Occidentalem** quod spectat, sunt tenenda:

1° Regula, quae fideliter et constanter servari debet ab omnibus ecclesiis, quantum fieri potest, utpote conformior praescripto *Caeremonialis Episcoporum* et menti S. Rituum Congregationis, est ne ultra hebdomadam *per se* renovatio sacrarum specierum differatur.

2° Secluso quovis periculo corruptionis etiam initialis, tenemus nullum esse peccatum, si renovatio ultra hebdomadam differatur, ex. gr. ad decem vel duodecim aut quindecim dies (99).

3° Vix abest peccatum mortale, si per integrum mensem species non renoventur, quia post mensem circiter a confectione (nota verbum) fere semper habetur aliquod periculum corruptionis et ideo irreverentiae.

4° Consulto dicimus *a confectione*, nam tempus renovationis specierum pendet necessario etiam a tempore confectionis hostiarum, ut supra fuit animadversum; proinde si hostiae quae consecrantur a viginti diebus sint confectae, renovatio protrahi non potest ad quinquaginta dies; et si confectae sint a viginti quinque diebus, per se ne ad octo quidem dies potest renovatio protrahi, ob periculum corruptionis.

5° Huiusmodi periculum nec semper nec ubique idem est: plurimum pendet a variis adiunctis locorum ac temporum anni; in locis humidis et calidis periculum corruptionis citius adest, in locis siccis et aëris temperati, serius; item pendet a qualitate farinae, ex qua confi-

(97) *Decreta authentica*, n. 3621.
(98) *Loc. cit.*, n. 154, 1°.
(99) Cfr. Gardellini, *Comm. responsionis S. R. C.* in *Gandaven.*, 16 dec. 1826, ad I, II, et III, vol. IV, n. 2630 (4623), p. 269 ss.; Schneider, *Manuale Sacerdotum*, p. 340, edit. IX; Lehmkuhl., *l. c.*, n. 178, not. 6.

ciuntur hostiae, a gradu et modo decotionis, a materia ipsa tabernaculi, scil. num sit ex ligno vel marmore aut metallo confectum.

6° In praxi ut dignoscatur an et quale periculum adsit corruptionis, et ideo utrum grave vel leve aut nullum habeatur peccatum, variae circumstantiae sunt attendendae; quae ut probe cognosci possint, prae oculis haberi debent sive legitimae locorum consuetudines sive dioecesana statuta.

7° Quamvis forte nullum sit periculum corruptionis, tamen semel in hebdomada vel saltem bis in mense species consecratae de regula generali renovandae sunt.

4. Apud **Orientales** disciplina varia est, ut suo loco dicetur.

341. 5. Hostiae consecrandae debent esse **recentes,** seu **noviter confectae.** Ratio est manifesta. Etenim si hostiae, cum consecrantur, sint iam veteres, periculum corruptionis citius imminebit, nec poterunt conservari tempore ordinario supra determinato.

Ius commune non determinat quaenam hostiae haberi debeant tamquam *recentes*. Generatim loquendo, nonnisi quae sint confectae ad summum a viginti diebus possunt dici recentes, iuxta regulam a *S. Carolo Borromaeo* traditam.

In praxi standum est legitimis locorum consuetudinibus ac dioecesanis statutis, ita tamen ut a confectione ad renovationem hostiarum spatium unius mensis non excedatur, saltem de regula generali. Quod si fortasse exceditur ad breve tempus, per se nullum est peccatum, dummodo omne periculum corruptionis penitus absit; ubi vero periculum adest, eo ipso, si nulla excuset causa proportionata, habetur peccatum, et quidem gravius vel levius, prout periculum sit proximum vel remotum, i. e. maius aut minus.

S. R. C. in *Gandaven.*, 16 dec. 1826, ad I, iussit esse abolendam consuetudinem consecrandi hostias a tribus mensibus, tempore hiemali, a sex mensibus, tempore aestivo, iam confectas (100).

342. S. Congregatio de disciplina Sacramentorum sequens edidit hac de re decretum:

« Relatum est 7 dec. 1918 huic S. Congregationi de disciplina Sacramentorum in nonnullis Dioecesibus quosdam vicarios foraneos, aut decanos vel parochos solere singulis duobus vel tribus mensibus hostias comparare easque distribuere in propriis et filialibus ecclesiis pro Missae sacrificio peragendo ac pro fidelium eucharistica Communione. Elapso

(100) *Decreta authentica*, n. 2650.

hoc temporis spatio, nova fit acquisitio et distributio hostiarum, quae pariter duobus vel tribus mensibus sufficiant, ac ita deinceps. Et exquisitum est an probari possit huiusmodi praxis adhibendi, pro SS. Eucharistiae sacramento, hostias a tribus vel duobus mensibus confectas.

« Haec S. Congregatio, omnibus mature perpensis, proposito dubio respondit: *negative, et servetur praescriptum Ritualis Rom.* (101) et *Codicis Iuris Canonici* (cc. 815, 1272) - (102).

« Propter maximam autem quae debetur reverentiam erga SS. Eucharistiae Sacramentum, mandat haec S. Congregatio ut in cunctis ecclesiasticis Dioecesium ephemeridibus datum responsum edatur, quo facilius omnibus patescat et ab iis, ad quos spectat, fideliter ac religiose servetur » (103).

Dispositio contenta in hoc decreto per se obligat sub letali: agitur enim de re gravi, imo gravissima, i. e. de periculo corruptionis sacrarum specierum avertendo. Ex decreto evidentissime sequitur, hostias *a tribus* vel *duobus mensibus confectas* dici non posse *recentes;* idque, sedulo attendas, valere pro omnibus ecclesiis et universis dioecesibus, independenter a variis locorum ac temporum anni circumstantiis.

Huc spectat etiam *Instructio* eiusdem *S. Congreg. de Sacramentis* diei 26 mart. 1929 de quibusdam vitandis atque observandis in conficiendo Missae sacrificio (*A. A. S.*, XXI, p. 631).

343. Distributio vel sumptio veterum hostiarum. — In renovatione specierum sacramentalium, sacerdos primo distribuat, vel sumat veteres hostias consecratas, si quae supersint. Quare particulae noviter consecratae cum veteribus consecratis numquam commisceantur, nec veteres consecratae superimponantur noviter consecratis, nisi paucae sint ac prius distribui possint; secus in alia pyxide conserventur (104).

344. Quando et quomodo pyxis sit purificanda. — 1. Pyxis intra Missam, ante calicis purificationem, purificari debet.

2. Rubricae *Missalis* non indicant modum eam purificandi, neque auctores unum eundemque tradunt.

(101) Tit. IV, cap. 1, *De sanctissimo Eucharistiae sacramento*, n. 7: « Sanctissimae Eucharistiae particulas frequenter renovabit (parochus). Hostiae vero seu particulae consecrandae sint recentes; et ubi eas consecravit, veteres primo distribuat vel sumat ».

(102) Can. 815 haec praescribit: « Panis (pro Missae sacrificio) debet esse mere triticeus et *recenter confectus*, ita ut nullum sit periculum corruptionis ». Can. 1272 is praecise est, quem nunc expendimus.

(103) *Acta Apost. Sedis*, vol. XI, n. 1, p. 8.

(104) *Rituale Rom.*, tit. IV, c. 1, *De sanctissimo Eucharistiae Sacramento*, n. 7; cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 1015; Piller, *l. c.*, n. 91 ss.

Unus vel alter ex hisce modis frequentius et communius adhiberi solet.

I. Celebrans, sumpto sanguine, indice vel pollice manus dexterae diligentissime e pyxide colligit fragmenta eaque in calicem immittit; tum accipit vinum in pyxide, illud lente circumagit undique, et mox e pyxide in calicem infundit, ac purificationem sumit una cum fragmentis. Reposito calice super corporale, sacerdos abluit vino et aqua digitos supra pyxidem, et, digitis extersis, ablutionem e pyxide in calicem infundit. Sumpta ablutione, prius extergit purificatorio calicem, dein pyxidem, quam clausam extra corporale ponit.

II. Sacerdos, indice vel pollice dextero, omnia fragmenta colligit et in calicem immittit; tum calicem vino purificat, et pyxidem vinumque e pyxide in calicem infundit, et sumit; quo facto, digitos abluit super calicem, ut alias; sumpta ablutione, sive calicem sive pyxidem abstergit.

III. Fragmenta colligit e pyxide et in calicem mittit ante vel post sumptionem SS. Sanguinis, eaque sumit vel cum SS. Sanguine vel prima ablutione seu calicis purificatione. Primam purificationem accipit in pyxide, circumagit vinum intra pyxidem et vinum ex ea in calicem infundit ac sumit.

IV. Indice vel pollice manus dexterae sacerdos colligit fragmenta e pyxide eaque in calicem immittit, quin vinum in pyxidem infundat. Sed fragmentis diligentissime collectis, quantum moraliter fieri potest, pyxis, sive statim sive post ablutionem, extra corporale suo operculo clausa ponitur.

Primus modus est magis securus et conveniens (105).

345. Species sacramentales corruptae. — 1. Si forte contingat species sacramentales quavis de causa corrumpi, videndum est num totaliter sint corruptae, an solum partialiter seu incipiant corrumpi.

Si primum, comburi debent, et in cineres redactae proiici in sacrarium una cum aqua qua ablutum fuit vas in quo corruptae species custodiebantur.

Si alterum, vel sumi possunt, dummodo stomachus nauseam non patiatur, vel, secus, debent asservari in pyxide aut aliquo vase mundo, quod poni et custodiri debet in tabernaculo, donec totaliter species sint corruptae, et ideo certo desierit sub iisdem praesentia realis Christi D. Dein comburantur et cineres, ut supra, in sacrarium proiiciantur.

(105) Gasparri, *l. c.;* Van Appeltern, *Manuale liturgicum* I, pars I, cap. 4, tit. 10, n. 5, not. 3; *Ephem. Lit.*, vol. X, p. 33; Aertnys, *Compendium liturgiae sacrae* (Paderbonae, 1914), p. 60 s.

2. Corruptio sacrarum specierum, quae ex incuria seu negligentia in iisdem sive custodiendis sive renovandis oritur, a peccato mortali numquam per se excusari potest, ob maximam irreverentiam erga SS. Sacramentum.

ARTICULUS IV.

De expositione SS. Sacramenti.

346. Expositio publica et privata. — 1. Expositio SS.mi Sacramenti tunc habetur, quando Eucharistia fidelium adorationi exibetur.

Alia est *publica* seu *sollemnis*, et alia *privata* seu *non sollemnis*. Dicitur *privata*, si expositio fit cum pyxide; *publica*, si fit cum ostensorio (can. 1274).

Ad genuinum conceptum expositionis *publicae* duo requiruntur: 1° ut fiat *cum ostensorio;* 2° ut fiat *palam*. Deficiente, proinde, alterutra conditione, expositio sensu canonico ac liturgico publica non erit. Nihil refert utrum per longum tempus, an ad breve aut brevissimum tempus fiat expositio.

Benedictus XIV (1) docet haberi expositionem privatam etiam quando magna hostia in ostensorio inclusa ponitur super altare, sed ita velo cooperta ut impediatur aspectus hostiae. Eiusmodi expositio non amplius fieri solet; et legibus liturgicis attentis, potius publica quam privata, licet minus sollemnis, videtur appellanda (2).

Praeterea quidam, ex. gr. *Cavalerius* (3), *Bouix* (4), tenent expositionem publicam stricto sensu illam esse, quae fit palam in ostensorio et quidem *ianuis* ecclesiae fidelibus *apertis*, secus esse privatam. Quae opinio profecto admittenda est, dummodo rite intelligatur iuxta conceptum publicae expositionis supra traditum.

2. Attento praescripto can. 1274, hodie sustineri nequit doctrina, quam olim liturgistae passim tradebant, scil. causam determinare naturam expositionis, utrum publica sit an privata. « Cum igitur dicitur *privata expositio*, non illico expositio cum pyxide tantummodo intelligi debet, quae potest et ipsa esse publica, sed illa, quacumque ratione fiat, quae ex causa fit *privata*, sive in ostensorio sive in pyxide. Publica

(1) *Inst. Eccl.* XXX, n. 16.
(2) Cfr. Gardellini, *Comm. ad Instruct. Clementis XI pro expositione SS. Sacramenti in forma XL horarum*, § XXXVI, n. 10.
(3) *Op. cit.*, t. IV, cap. 7, decret. 2.
(4) *De regularibus*, pars V, sect. II, cap. 2, quaest. 13.

vero erit quae fit ex causa publica sive in ostensorio sive in pyxide » (5).

Haec doctrina non potest amplius defendi. Hodie accedit authentica declaratio *Pontif. Comm. Cod.* 6 mart. 1927 (6).

Sane proposito dubio: « An sub nomine *expositionis publicae*, de qua in can. 1274, § 1, veniat etiam *benedictio eucharistica* quae, *palam* exposito SS. Sacramento *in ostensorio*, impertiri solet »; responsum fuit: « *Affirmative* ».

Expositio publica generatim vocari solet etiam *sollemnis*, imo et *sollemnissima* ac *minus sollemnis*, prout fit cum ministris vel non, cum pompa et apparatu peculiari necne, prout Eucharistia fidelium adorationi in throno exhibetur vel minus.

347. Quando publica expositio fieri queat. — Expositio *publica* SS. Sacramenti fieri potest *die festo Corporis Christi* et *infra octavam* in omnibus ecclesiis, quibus datum est asservare Eucharistiam, inter Missarum sollemnia et ad Vesperas; aliis temporibus, ut *licite* fieri possit, requiritur *tum* iusta et gravis causa praesertim publica *tum* Ordinarii loci licentia, quamvis ecclesia ad religionem exemptam pertineat (can. 1274, § 1).

Ecclesiae, in quibus, ad normam citati can. 1274, § 1, sine Ordinarii licentia fieri potest expositio publica seu cum ostensorio die festo Corporis Christi et infra octavam inter Missarum sollemnia et ad Vesperas, « *sunt illae tantum quibus datum est asservare sanctissimam Eucharistiam*, firmo praescripto can. 1171 ». Ita declaratum fuit a *Pontif. Comm. Cod.* 14 iul. 1922 (7).

Can. 1171, ad quem remittit responsum praedictum, respicit ius et officium Ordinarii praefiniendi horas sacrarum functionum, scil. publicae expositionis in casu, modo ne agatur de ecclesia quae pertineat ad religionem exemptam, cauto tamen etiam in ista ad normam can. 609, § 3 ne expositio nocumentum afferat catecheticae instructioni aut Evangelii explanationi.

348. Quaestiones. — I. *An iure communi publica expositio Sacramenti fieri possit die festo Corporis Christi et intra octavam etiam in oratoriis publicis vel semi-publicis.*

Resp. De iure communi tum antiquo tum novo publica SS. Sacramenti expositio in festivitate Corporis Christi et per totam octavam

(5) *Ephemerides liturgicae*, 1910, p. 619.
(6) *A. A. S.*, XIX, p. 161.
(7) *Acta Apost. Sedis*, XIV, p. 529.

fieri potest solum in *ecclesiis*, non vero in oratoriis publicis aut semipublicis (de privatis nulla est controversia). Sane, ad ius novum quod attinet, can. 1274, § 1 clare distinguit inter expositionem publicam et privatam; loquens de *privata*, expresse dicit eam fieri posse « in ecclesiis aut *oratoriis* »; loquens vero de *publica*, dicit fieri posse « in omnibus *ecclesiis* ».

Cum mentio nulla facta fuerit de *oratoriis*, idque non casu sed plane consulto, dubitandum non est quin ex mente legislatoris oratoria sint excludenda. Nec deest profecto ratio; nam finis, quem Ecclesia sibi proponit, obtinetur quidem per expositionem in ecclesiis, non autem, saltem plene et perfecte, per expositionem in oratoriis, cum adoratio SS. Sacramenti in oratorio restringatur *per se* vel ad solam communitatem, si oratorium est semi-publicum, vel ad paucas tantum personas, generatim loquendo, si est publicum.

349. II. *An in oratoriis publicis vel semi-publicis loci Ordinarius permittere valeat publicam expositionem.*

Resp. Iure antiquo poterat loci Ordinarius permittere expositionem SS. Sacramenti cum ostensorio in oratoriis sive publicis sive semipublicis. Id clare liquet ex decretis S. R. C. in *Nicien.*, 7 sept. 1658, et in *Premislien. Latinorum*, 18 febr. 1889 (8).

Etiam iure novo indubitanter censemus Ordinarium posse praefatam licentiam concedere. Quamvis enim can. 1274, § 1 loquatur de ecclesiis, tamen cum novum ius veteri *expresse* non derogaverit hac in re, tenendum omnino est, ad normam can. 2, 6 et 23, Ordinarium loci permittere posse expositionem Sacramenti cum ostensorio in oratoriis publicis et semi-publicis. Addimus vero, attentis S. R. C. decretis in *Nicien.* et in *Premislien. Latinorum*, licentiam Ordinarii *per se* requiri, non aliter ac pro expositione facienda in ecclesiis.

350. III. *An ex consuetudine fieri queat publica expositio extra festum Corporis Christi eiusque octavam, sine Ordinarii loci licentia.*

Resp. Controvertitur utrum *ex consuetudine* fieri queat publica expositio ex. gr. occasione mensis maii vel iunii, diebus festis saltem sollemnioribus etc., sine Ordinarii licentia.

Quidam affirmant innixi auctoritate *Benedicti XIV*, qui (9) putat regulares non indigere licentia Ordinarii pro publica expositione in suis ecclesiis, si pro se habeant privilegium aut *consuetudinem legitime praescriptam*.

(8) *Decreta auth.*, nn. 1090, 3703.
(9) *Loc. cit.*, n. 14.

Alii negant, et nituntur decretis S. R. C. in *Urbaniae*, 12 iun. 1638, ad I; in *Surrentina*, 3 ian. 1657; in *Senogallien.*, 12 aug. 1673, ad V; in *Sancti Iacobi de Cile*, 14 mart. 1861, ad XIV (10), quibus edicitur requiri Ordinarii loci licentiam « *quacumque consuetudine in contrarium non obstante* ».

Ius novum nullam hac in re induxit immutationem. Proinde attento iure antiquo, tenemus ex consuetudine *immemorabili* vel *centenaria* publicam expositionem Sacramenti fieri posse absque Ordinarii permissione, quia S. Rituum Congregatio, cuius singula decreta superius citata sedulo examinanda curavimus, consuetudinem *immemorabilem* vel *centenariam* non reprobavit. Et de hac consuetudine remur *Benedictum XIV* loqui. Alias vero consuetudines, utpote non legitime praescriptas, palam est ex relatis S. R. C. decretis non sustineri.

Ceterum hodie attendendum est hac in re praescriptum can. 5.

351. IV. *An sufficiat licentia Ordinarii tacita vel praesumpta.*

Resp. Requiritur *per se* licentia Ordinarii loci *expressa*, ut colligitur ex responsione S. R. C. in *Placentina*, 28 febr. 1682 (11). Proinde licentia *praesumpta* satis non est; at in casibus extraordinariis et urgentioribus certe sufficit, dummodo sit rationabiliter praesumpta, quando urget necessitas ac tempus deest recurrendi ad loci Ordinarium.

A fortiori valet licentia *tacita;* quod confirmatur praxi communiter recepta.

352. V. *An mense octobri fieri possit expositio sine Ordinarii licentia.*

Resp. Leo XIII per S. R. C. decretum Urbis et Orbis die 20 aug. 1885 datum, iussit Rosarium singulis octobris diebus cum litaniis in cunctis ecclesiis paroecialibus recitari, et SS. Sacramentum publice exponi. Non sine iuris fundamento quaeritur, an ex praescripto can. 1274 necessaria sit, necne, Ordinarii licentia ut publica expositio fieri queat. Dicendum decretum Urbis et Orbis, 20 aug. 1885, non fuisse a Codice expresse revocatum, et ideo, attento can. 2 et 6, in pleno suo robore adhuc manere. Itaque mense octobri pro expositione SS.mi Sacramenti cum ostensorio in ecclesiis paroecialibus (et aequiparatis) facienda, opus non est Ordinarii licentia.

Ulterius quaeri potest an sine Ordinarii loci permissione, fieri queat, loco praescriptae expositionis publicae, expositio privata seu cum pyxide.

(10) *Decreta auth.*, nn. 641, 1018, 1487, 3104.
(11) Haec responsio, quae habebatur in praecedenti collectione sub n. 2978, deest in nova.

Ita distinguendum: *vel* agitur de expositione privata stricto sensu, *vel* de privata quae habet rationem expositionis sollemnis, licet fiat cum pyxide. Si primum, certum est ex praescripto can. 1274 licentiam Ordinarii non requiri; si alterum, licentia necessaria est, quatenus res *prudenti Ordinarii arbitrio* relinquitur.

Sane Leo XIII per cit. decretum *Urbis et Orbis* die 20 aug. 1885 datum, benigne indulgere dignatus est « ut in iis templis seu oratoriis, ubi ob eorum paupertatem expositio cum SS. Eucharistiae Sacramento... sollemni modo, nempe per ostensorium, fieri haud valeat, eadem *per modum exceptionis* peragi possit, *prudenti iudicio Ordinarii*, cum sacra pyxide, aperiendo scilicet ab initio ostiolum ciborii, et cum ea populum in fine benedicendo » (12).

Quod vero expositio cum pyxide habeat in casu rationem expositionis sollemnis seu publicae, non obscure colligitur ex verbis ipsis decreti, et confirmatur communi auctorum doctrina.

353. VI. *An et quaenam causa requiratur pro publica expositione facienda.*

Resp. Communis et certa erat olim DD. sententia, nonnisi ex causa gravi et *publica* ab Ordinario probanda fieri posse SS. Sacramenti expositionem sollemnem seu publicam. Id S. R. C. declaraverat in *Savonen.*, 31 maii 1642 (13).

At eadem S. Congregatio in *Bituntina*, 4 sept. 1875, ad I (14) tribuerat Ordinario facultatem permittendi expositionem cum ostensorio pro infirmo morti proximo, scil. ob causam privatam.

Codex (can. 1274) hanc doctrinam confirmat, quatenus expositionem publicam seu cum ostensorio faciendam edicit « ex iusta et gravi causa *praesertim* publica ». Igitur causa debet esse *iusta*, vel absolute vel relative, i. e. vel in se ipsa, vel attentis temporum, locorum ac personarum circumstantiis; debet esse *gravis*, seu notabilis momenti, licet non maximi, moraliter seu lato sensu accepta. Practice satis est quaelibet causa rationabilis et iusta. Demum huiusmodi causa debet *praesertim*, seu *plerumque*, esse publica. Eo ipso quod dicitur *praesertim*, manifestum est prorsus non excludi privatam.

Porro quaenam causa censetur *publica?* Rectissime docent auctores (15) causam publicam latius esse accipiendam quando agitur de expositione SS. Sacramenti, quam ubi agitur de Missa votiva.

Certe causa *publica* ea est, quae tangit totam communitatem aut maiorem

(12) *Decreta auth.*, n. 3666.
(13) *Ibid.*, n. 800.
(14) *Ibid.*, n. 3375.
(15) Cavalerius, *l. c.*, decret. 33, n. 4; Gasparri, *l. c.*, n. 1034.

eius partem; ex. gr. pluvia petenda, serenitas postulanda, repellenda tempestas, fames ac penuria, morbus contagiosus, bellum, alia quaevis tribulatio, dummodo *per se* vel *per accidens* communitatem attingat.

Item causa sufficiens nostro iudicio est infirmitas parochi et, a fortiori, Episcopi, nec non viri etiam laici in dignitate constituti, cuius valetudo boni publici intersit, puta syndici, praefecti urbis etc.; demum causa sufficiens est, ut fideles a vitiis avertantur et ad virtutum actus excitentur ac frequentius in ecclesia conveniant ad Deum exorandum. Igitur causa *publica* in praxi vix abest.

354. VII. *An sine licentia Ordinarii fieri queat expositio cum ostensorio,* ianuis clausis, *in ecclesia vel oratorio.*

Resp. Huiusmodi expositio, iuxta sententiam vere probabilem, non est habenda tamquam publica, sed uti privata (n. **346**). Proinde fieri potest etiam inconsulto Ordinario, nempe absque eius licentia.

355. VIII. *An et quale peccatum sit publicam expositionem facere sine causa et licentia Ordinarii.*

Resp. Publice exponere SS. Sacramentum, contra praescriptum can. 1274, fidelium adorationi *sine causa* et *sine licentia Ordinarii,* certe peccatum est. Utrum grave an leve, ita praestat distinguere: si una vel altera vice id fiat, culpa venialis est, nisi excuset bona fides; si fiat *frequenter,* culpa *per se* est mortalis, quia agitur de re gravi; at *per accidens,* seu ratione bonae fidei, non raro peccatum, saltem mortale, deest.

Si deest quidem licentia Ordinarii, sed causa iusta adsit, nullum videtur esse peccatum, dummodo fiat solum *per modum actus,* i. e. in aliquo casu particulari et extraordinario.

356. IX. *An et quando Superior religiosus expositionem permittere valeat.*

Resp. Superior religiosus in oratorio *semi-publico* communitatis permittere potest expositionem cum ostensorio; in *ecclesia* et oratorio *publico* eiusdem communitatis religionis eatenus permittere valet, quatenus expositio fiat pro ipsa sola communitate, non autem in genere etiam pro fidelibus, quibus proinde aditus indiscriminatim non pateat.

Haec, ad nos quod spectat, sufficiunt. Cetera, quae seu publicam seu privatam expositionem respiciunt, vide apud liturgistas.

CAPUT V.

DE SANCTISSIMA COMMUNIONE

Articulus I.

De Communione in genere.

357. Quotuplici modo Eucharistia sumi possit. — 1. Sanctissima Eucharistia sumi potest **realiter,** i. e. vere ac proprie, et **non realiter** seu solo affectu atque desiderio.

Si *realiter,* vel **qua sacramentum** sumitur, vel **non.** Si primum, sumptio est *sacramentalis:* si alterum, *materialis* tantum. Ex. gr. infidelis *materialiter* sumit species consecratas, cum capax non sit sacramenti suscipiendi ob defectum Baptismi; idem dicas, propter defectum intentionis (cfr. n. **73** ss.), iuxta plures, de adulto baptizato, qui comedat hostiam consecratam casu inventam, putans eam non esse consecratam.

Quae tamen sententia non videtur admittenda, quia in casu aliqua intentio saltem generalis et implicita excludenda non est, sufficiens profecto ad *sacramentalem* sumptionem.

2. Si Eucharistia sumitur **qua sacramentum,** tunc duo considerari possunt, scil. ipsum *sacramentum* et *effectus* eiusdem.

Quare, adaequate sumpta, sumptio potest esse: 1° *sacramentalis tantum;* 2° *spiritualis tantum;* 3° *sacramentalis simul et spiritualis.*

Dicitur *sacramentalis tantum,* si sacramentum re sumitur et valide applicatur, at sine gratiae fructu ob exsistentiam obicis; *spiritualis tantum,* si non sumitur re sacramentum, sed solo affectu ac desiderio corpus Christi manducatur, et ex hac manducatione aliquis fructus ex opere operantis obtinetur; *sacramentalis simul et spiritualis,* si sacramentum sumitur in re et cum fructu ex opere operato.

Ad rem *Concilium Trid.* haec habet: « Quoad usum autem recte et sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum sacramentum accipiendi distinxerunt. Quosdam enim docuerunt *sacramentaliter dumtaxat* id sumere, ut peccatores; alios *tantum spiritualiter,* illos nimirum, qui voto propositum illum caelestem panem edentes, fide viva quae per dilectionem operatur, fructum

eius et utilitatem sentiunt; tertios porro *sacramentaliter simul et spiritualiter;* hi autem sunt, qui ita se prius probant et instruunt, ut vestem nuptialem induti ad divinam hanc mensam accedant » (1).

3. Nomine *communionis* intelligimus sumptionem Eucharistiae iuxta rationes modo expositas.

Fuse loquemur de communione **sacramentali;** in fine quaedam scitu utilia imo et necessaria addemus de communione **spirituali.**

358. Quandonam sacra communio gratiam conferat suscipienti. — 1. Quaerunt theologi utrum *traiectio specierum in stomachum* sit omnino necessaria, ut quis vere communicet et consequenter fructum sacramenti percipiat; an potius sufficiat species consecratas *in ore sumi*, adeo ut in sola huiusmodi sumptione sacra communio essentialiter consistat.

Quidam veteres DD. et *recentiores* (2) dicunt sacramentum eucharisticum gratiam conferre dum species sunt in ore, antequam in stomachum traiiciantur.

Plures tenent ad sacram communionem requiri ut species reapse in stomachum traiiciantur, et gratiam tunc conferri, quando Eucharistia est in stomacho aut saltem in via (3).

Ratio est, aiunt, quia ex sacris litteris clare constat gratiam conferri, quando Christus sub speciebus sacramentalibus *manducatur*. Manducare autem vere et proprie is non dicitur, qui cibum in os tantum mittit, sed ille qui cibum ex ore per fauces in stomachum demittit; nam iuxta communem auctorum doctrinam ipsumque usum loquendi, *manducatio* essentialiter consistit in traiectione. Hinc qui cibum in ore sumptum expueret, non diceretur *manducavisse*, sicuti non diceretur *bibisse* qui potum ore degustatum statim ex integro eiiceret, iuxta illud Matthaei (XXVII, 34): « *Et cum gustasset, noluit bibere* ».

Quod confirmatur, addunt, exemplo illius, qui ieiunium naturale frangere censetur, necne. Sane si quis, ex. gr., buccellam panis in ore sumit aut paucas guttas aquae, et illico sive panem sive aquam eiiciat, potest communicare, quia, *ut omnes docent*, ieiunium naturale nullatenus violavit, cum reapse neque *manducaverit neque biberit;* contra, ad sacram synaxim accedere prohibetur si panem aut aquam in stomachum traiecerit, quia tunc solum, et non antea, censetur *manducasse* aut *bibisse*, et ideo eucharisticum ieiunium violasse.

2. Dissensus auctorum forte potest conciliari et vera doctrina accuratius ita exponi: si quis species consecratas sumat per modum

(1) Sess. XIII, cap. 8; S. Thom., *l. c.*, q. 80, a. 1 et 2.
(2) Cfr. Vasquez, disp. 203, c. 2, n. 17; Suarez, *l. c.*, disp. 63, sect. 4; Lugo, *l. c.*, disp. 12, sect. 2; Noldin, *l. c.*, n. 146.
(3) Suarez, *l. c.;* Lugo, *l. c.*, n. 27 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 226; Gasparri, *l. c.*, n. 1192.

manducantis aut bibentis, cum intentione equidem eas vere sumendi, scil. manducandi aut bibendi, sacramentum suscipit ideoque gratiam recipit *eo ipso* atque *statim* ac species consecratas sumit, antequam eas de facto in stomachum receperit; si, contra, species consecratae non sumantur cum intentione vere manducandi aut bibendi, nec reipsa in stomachum traiiciantur, communio profecto non habetur, ac propterea sacramentum non suscipitur.

Qua de re sedulo attendendum cum *Card. De Lugo* (4) discrimen inter cibum communem et eucharisticum. Cibus communis eatenus nutrit, quatenus transmutatur et convertitur in substantiam comedentis; sacramentum Eucharistiae nutrit, seu prodest, quatenus subiectum in se quodammodo convertit, i. e. sibi unit; ergo, ut gratiam conferat, necessaria non est corruptio specierum, sed sufficit traiectio in stomachum et applicatio eius ad stomachum.

Itaque non censetur species sacramentales manducare, et ideo sanctissimae Eucharistiae fructum obtinere qui species in os recipit, at statim eas respuat. E contrario sacramentum suscipit infirmus qui, particula in ore accepta, illico moritur, antequam species in stomachum descenderint; a fortiori si particula in stomachum ingressa, etiam ex parte tantum, eiicitur ex vomitu aliave causa vel si eiicitur dum in via est (5).

359. Quaeri potest an censeatur communicare is qui species eucharisticas in organa digestiva recipit 1° **involuntarie** — 2° **miraculoso modo** — 3° **modo artificiali,** ex. gr. per fistulam aesophago aut ventri insertam; et 4° an **debeat** vel saltem **licite queat** Eucharistia pro Viatico ministrari aegroto qui nonnisi artificiali modo cibos recipere valet.

Ad I. Huc spectant quae de intentione requisita in subiecto tradidimus suo loco (n. **69** ss.).

Ad II. Nonnulli ut mere probabile habent; nos pro certo tenemus vere communicare eum, qui **modo miraculoso** species sacramentales in organa digestiva recipiat.

Sane ad essentiam manducationis nil aliud requiritur, quam receptio cibi in os eiusque in stomachum traiectio; modus autem, quo id fiat, accidentalis tantum est ideoque rei naturam nullatenus immutat. Praeterea, ex principio theologico omnibus apprime noto, Deus miracula inutiliter numquam facit; proinde miraculosa sumptio Eucharistiae, nostra sententia, debet dici estque vere sacramentalis, i. e. produ-

(4) *Loc. cit.*, n. 49.
(5) Cfr. Lugo, *l. c.;* S. Alph., *l. c.*, n. 227; D'Annibale, *l. c.*, III, § 399; Gasparri, *l. c.;* Génicot, *l. c.*, n. 204, IX.

ctiva omnium effectuum, qui sunt proprii sacrae communionis; secus nulla videtur ratio sufficiens, cur Deus huiusmodi miraculum patret.

Ad III. Controvertitur, utrum Titius, qui species eucharisticas in stomachum recipit **artificiali modo**, communicet necne. Affirmativa sententia vera videtur. Sane, ut communius docent AA. cum *Card. Lugo* (*l. c.*) sola traiectio specierum in stomachum constituit essentiam manducationis, ad quam sumptio intra os pertinet tantum quasi integraliter. Verum quidem est, deficere in casu propriam et usualem manducandi vel bibendi rationem; sed merito supponendum est, Christum D. ita instituisse hoc sacramentum, ut communio compleatur etiam illam manducationem in qua accidentaliter mutetur ratio solita manducandi, sed in qua manet manducationis essentia.

Ad IV. Si aesophagus ipse est **artificialis,** sacra communio *potest* et *debet* dari huiusmodi via artificiali, quia tota actio manducandi salvatur, nec ulla habetur irreverentia.

Si aegrotus nutritur *per fistulam aesophago applicatam*, idem saltem probabiliter videtur dicendum.

Si nutritur infirmus *per fistulam applicatam stomacho* aut *ventri*, certum est practice nec ministrandae nec suscipiendae Eucharistiae huiusmodi *modo artificiali* exsistere obligationem: siquidem hic modus, utpote artificialis, est natura sua inusitatus ac dubius, ut ex dictis aperte consequitur, et ideo tamquam obligatorius urgeri nequit.

An *liceat* sic administrare vel recipere Eucharistiam, saltem pro Viatico, non convenit inter DD.

S. Congregatio S. Officii interrogata an Viaticum ministrari possit introducendo sacras species directe in stomachum, cui a medico via infra pectus aperta sit ad cibum et potum excipiendum, die 27 ian. 1886, reposuit: « *sicut exponitur, non expedire* ».

Ex hac responsione quidam concludunt « communionem artificiali modo *numquam* administrandam esse, *cum S. Officium ne Viaticum quidem hoc modo administrari permiserit* ». Perperam id tam absolute ac generaliter affirmatur. Responsum S. Officii non respicit praecise casum, in quo solum modo artificiali Eucharistia ministrari possit infirmo; praeterea responsum particulare non facit legem generalem, eo vel magis quia S. Congregatio dicit tantum « *non expedire* ».

Accedit aliud responsum eiusdem S. Congregationis diei 27 nov. 1919, quo facultas sumendi SS. Eucharistiam per fistulam stomacho insertam, licet argenteam et ad hunc finem specialiter destinatam, denegata fuit cuidam oratori, qui laborabat carcinomia aesophagi.

Ne ex ista quidem responsione, data in casu particulari et peculiaribus inspectis circumstantiis, theoretica quaestio resolvitur.

Quidam negant liceitatem communionis in casu. Plures e contrario eam admittunt; nam in tali sumptione haud necessario irreverentia sacramento infertur: etenim non apparet ibi maior irreverentia, quam ubi particula consecrata, aquae imposita, ministratur ope cochlearis. Quae sententia vere probabilis videtur (6).

Quare, omnibus attentis, opinamur communionem modo artificiali licite fieri posse, si aliter Eucharistia aegroto ministrari nequeat, dummodo absit periculum positivae irreverentiae erga SS. Sacramentum.

360. Quamdiu species maneant incorruptae in stomacho communicantis. — Id regula generali determinari nequit. Hoc enim dependet a facultate digestiva illius, qui Eucharistiam sumit. Sane periti vix non omnes docent maximam dari varietatem in tempore necessario cibis ope succi gastrici dissolvendis, non solum prout stomachus est sanus vel infirmus, sed etiam pro variis conditionibus eiusdem stomachi, ex. gr. num vacuus sit, necne.

Utrum species panis corrumpi possit in ore, controvertitur inter peritos.

Quidam censent speciem panis semper in ore communicantis corrumpi, eo quod praecipua eius pars, nempe amylum (*amido, almidón*), ope salivae in saccharum convertitur, species autem deglutiri nequit antequam fuerit saliva omnino saturata. Ita v. g. *Von Olfers* (*Pastoralmedicin*, p. 43).

Alii id prorsus negant, v. g. *Capellmann* (*Medicina pastoralis*, cap. V, p. 176), quia maior pars amyli corrumpitur solum post deglutionem, nisi forte quis hostiam in ore per multum temporis retineat, eamque pluries removeat, atque diversis motibus ipsam dissolvere conetur.

Génicot (7) recte animadvertit: « Illud tamen satis constat non tam brevi tempore quam multi vulgo opinantur sacras species, et imprimis speciem panis (de qua facilius quam de specie vini indagari potest), in stomacho corrumpi »; et in nota ita prosequitur: « Veteres DD. (*Lugo*, disp. 10, n. 54) in errorem ducti sunt a medicis coaetaneis, qui quaestionem hanc solvebant nisi principio gratis conficto: stomachus singulis horis concoquere duas cibi uncias. Eorum igitur sententia hic prorsus posthabenda est ».

Capellmann (8) putat *spatium semihorae* esse minimum illud, quod requiri debeat, ut constet de plena corruptione chemica sacrae speciei.

Card. Gasparri (9) refert testimonia duorum medicorum, qui, ad accu-

(6) Lehmkuhl, II, n. 192; Prümmer, III, n. 185; Ferreres, II, n. 427; Génicot, II, n. 204.
(7) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 225; Scavini, *l. c.*, n. 118; Marc, *l. c.*, n. 1512.
(8) *Loc. cit.*, p. 187.
(9) *Op. cit.*, II, n. 1194.

ratum examen revocata hac quaestione, ambo existimarunt, in stomacho sano *minimum* requiri semihoram ut hostia minor corrumpatur, et saltem unam horam ut corrumpatur hostia maior, quam sumit sacerdos celebrans Missam; unus vero addidit, apud multos morbis febrilibus laborantes posse fragmenta reperiri post duas vel tres quoque horas. Id sedulo attendendum est, si forte vomitus sequatur post aliquod tempus a sumptione Eucharistiae, ne quis citius iudicet omne abesse profanationis periculum.

Fatendum, alios aliter sentire.

361. Ex dictis, ut scite notat idem *Card. Gasparri* (10), sequitur *a*) sacerdotem, qui Missam celebravit, aut fidelem, qui sacram communionem recepit, non posse intra duas aut tres horas a sumpto sacramento se ad vomitum provocare aut stomachum lavare; nam hoc indicat stomachum aliqua laborare infirmitate, et ideo valde probabile est species consecratas in stomacho nondum esse corruptas; — *b*) corrigendam esse doctrinam passim ab auctoribus traditam, nimirum sacrilegium committi a sacerdote aut fideli, qui *paulo post* (i. e. pauca minuta aut intra medium circiter quadrantem) Missam celebratam aut receptam communionem, in grave peccatum externum contra castitatem labatur (11).

Hoc sensu corrigenda est eiusmodi doctrina, quatenus tempus — *paulo post* — protrahi debet probabilius, quoad laicum ad semihoram, quoad sacerdotem litantem ad horam, quoad infirmos ad plures horas.

Quidam (12) illud *paulo post* determinant per horae dimidium circiter post Eucharistiae sumptionem. Id verum erit de fideli qui sano stomacho gaudens ad sacram synaxim accessit, non autem de sacerdote qui Missam celebravit, neque a fortiori de laico aut presbytero qui infirma valetudine laborat (13).

Utrum vero, toto tempore quo Christus manet sub speciebus incorruptis in stomacho, rationem *specialis* irreverentiae habeat quodvis peccatum externum, saltem grave, ex. gr. furtum vel homicidium, controvertitur. Sententia *affirmativa* nobis videtur longe probabilior, quia actio culpabilis importat natura sua irreverentiam eamque specialem in Christum vere praesentem.

362. Quid faciendum si vomitu sacrae species eiectae fuerint. — Si infirmus sacras species vomitu eiecerit aut si timeatur ne in alimentis e stomacho eductis eaedem adhuc reperiantur, servari debet

(10) *Loc. cit.*, n. 1195 ss.
(11) Lugo, *De poenit.*, disp. 16, n. 524; Laymann, lib. V, tract. 4, c. 2, n. 11.
(12) S. Alph., III, n. 463; Scavini, I, n. 837 et alii.
(13) Gasparri, *l. c.*, n. 1196.

rubrica *Missalis* (14), quae ad rem haec habet: « *Si species integrae appareant*, reverenter sumantur, nisi nausea fiat; tunc enim species consecratae caute separentur et in aliquo loco sacro reponantur, donec corrumpantur, et postea in sacrarium proiiciantur. *Quod si species non appareant*, comburatur vomitus, et cineres in sacrarium mittantur ».

363. An effectus sacramentalis augeatur pro dispositionis actibus, quamdiu sacrae species manent in stomacho incorruptae. — Quaestio est de sacramentali effectu *ex opere operato*, non autem ex opere operantis; nam certum est apud omnes, hominem toto eo tempore, quo species sacramentales maneant incorruptae, per modum impetrationis multo abundantius, quam aliis temporibus, gratias divinas obtinere posse.

Quamdiu Eucharistia in corpore manet, non habentur continuo effectus abundantiores, i. e. non conferuntur gratiae gradus, si habitualis tantum perseveret dispositio seu status gratiae.

At pia sententia est et quidem valde probabilis, spectata huius sacramenti propria ratione, quod toto illo tempore nova continuo gratiae augmenta ex opere operato conferantur, si accedant vel novi actus dispositionis actualis, vel iidem actus perseverent duratione aut numero aut perfectione aucti. Sane hoc sacramentum per modum cibi institutum est; proinde sicuti cibus toto tempore quo in stomacho manet corpus nutrit, ita Eucharistia, quamdiu in corpore est, animam nutrit augendo gratiam (15).

Quare post Eucharistiam sumptam quisque studiose satagere debet ut, toto tempore quo species incorruptae manent, actus fidei, spei, caritatis, contritionis, humilitatis etc. eliciat sicque abundantiores continuo gratias recipere valeat.

364. Si quaeras an fructum sacramenti percipiat qui Eucharistiam sumit in statu peccati letalis et, adhuc manentibus in corpore speciebus, removet obicem per sacramentalem confessionem vel contritionem perfectam, respondemus cum *Card. De Lugo* (16): « Eucharistia perseverans in stomacho non est signum gratiae diversum ab eadem Eucharistia prout prius sumpta, quia non potest causare gratiam ut perseverans praecise, nisi involvatur respectus ad voluntariam sumptionem vel receptionem intra stomachum, v. gr. quare Eucharistia ut perseverans non significat ex se gratiam novam, si prius data non sit, prout significat secunda pars hostiae; *nam si aliquis in peccato*

(14) *De defectibus in celebratione Missae occurrentibus*, X, 14.
(15) Lugo, *De Euch.*, disp. 12, sect. 2, n. 46 ss.; Suarez, *l. c.*, disp. 63, sect. 6; S. Alph. *l. c.*, n. 228; Gasparri, *l. c.*, n. 1193; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 151; Sasse, *l. c.*, p. 459 s.
(16) *Loc. cit.*, n. 63.

accepisset Eucharistiam, etiamsi postea, antequam corrumpantur species, confiteretur vel conteretur, non ideo acciperet gratiam ex opere operato ab Eucharistia, quia non causat, nisi prout voluntarie manducata, vel saltem recepta in stomacho: tunc autem post confessionem aut contritionem nec manducaretur nec reciperetur, sed perseveraret antea recepta, quae perseverantia consequitur necessario ad receptionem.

« Hic autem cibus eucharisticus differt a cibo naturali quod naturalis confert suum effectum, etiamsi casu et inscienter comedatur: eucharisticus autem nonnisi scienter et voluntarie recipiatur; quare non significat gratiam, nisi dependenter a receptione voluntaria, unde ut solum perseverans in stomacho non significat ex se absolute gratiam, sed solum sub conditione, si dispositio melior accedat ».

Verum equidem est nonnullos DD., ex. gr. *Gabrielem* et *Caietanum*, aliter sentire; at sententia *Card. De Lugo* est certe probabilior.

Si quis Eucharistiam in statu culpae mortalis recipiat, et conteratur antequam totius hostiae aut omnium partium speciei panis vel vini sumptio sit completa, ita ut ultimam specierum partem sumat contritus, gratiam sacramenti procul dubio obtinebit; quia vere de eo dici potest ac debet, quod exsistens in statu gratiae manducat corpus Christi: singulae enim partes hostiae vel vini sunt integrum sacramentum (17).

365. An communio sub utraque specie maiorem gratiam conferat. — Certissimum est ex *Conc. Trid.* (18) « nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt ».

Quod attinet vero ad propositam quaestionem, *duplex* est theologorum *sententia*.

Communior apud veteres et recentes negat uberiorem gratiam conferri communicanti sub utraque specie, quia idem numero recipitur Christus qui est causa gratiae, sive sola species panis sive etiam species vini sumatur (19).

Alia affirmat, quia is qui sub utraque specie communicat, ad instar illius qui cibum et potum corporalem sumit, magis nutritur spiritualiter, quam qui communicat sub unica tantum. Hanc sententiam tenent *Vasquez* (20) et *Lugo* (21) cum aliis.

(17) Cfr. Ball.-Palm., *l. c.*, n. 77.
(18) Sess. XXI, cap. 3.
(19) Cfr. Suarez, *l. c.;* Billuart, *l. c.*, disp. 6, a. 2, § 2; S. Alph., *l. c.*, n. 228; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 78; Gasparri, *l. c.*, n. 1191.
(20) *Loc. cit.*, disp. 215, cap. 2.
(21) *Loc. cit.*, n. 68 ss.

S. Alphonsus (*l. c.*) cum *Salmant.* (22) utramque probabilem habet.

Qui plures hostias consecratas sumit, uberiorem certe non recipit gratiam quam qui unam sumit; nam sive una sive plures hostiae sumantur, una semper est communio unaque spiritualis refectio.

De ministro sacrae communionis, vide n. **297** ss.

ARTICULUS II.

De tempore et loco quo sacra Communio distribui potest.

366. Dies quibus potest distribui communio (1). — Canon 867, § 1 hanc regulam generalem statuit: « *Omnibus diebus licet sanctissimam Eucharistiam distribuere* ».

Ratio est, quia iuxta ritum Ecclesiae *occidentalis*, Missa quotidie celebrari potest, exceptis feriis sextis a prima dominica quadragesimae usque ad Pascha pro locis, ubi viget ritus Ambrosianus. Porro communio est veluti pars seu complementum Missae, quatenus, ut docet *Concilium Trid.* (2), « cum communicantes in Missa *ad actionem sacrificam plenius concurrant*, maiorem fructum specialissimum percipiunt »; proinde in Missa fidelium communio peroptanda est « non ad sacrificii eucharistici perfectionem, sed potius ad fidelium ipsorum utilitatem ».

Id animadvertendum ducimus, non solum ut obiter reiiciamus errorem iam a *Conc. Trid.* (3) expresse damnatum, sed praesertim ut catholicam doctrinam recte exponamus, cum quidam auctores, etiam recentissimi, minus accurate hac de re loqui videantur (4).

Exinde minime sequitur, in Ecclesia Ambrosiana vetitam esse sacram communionem iis diebus, quibus Missa non celebratur.

Vetitum ne regulares in suis ecclesiis Eucharistiam distribuant *die Paschatis*, hodie sublatum plane est. Cfr. n. **371**.

(22) Tract. IV, cap. 6, n. 15.

(1) S. C. Concilii, 28 nov. 1912, de mandato SS.mi D. Pii Papae X, declaraverat prohibitionem ne Regulares in suis ecclesiis non paroecialibus Eucharistiam distribuerent die Paschatis, sublatam esse.
(2) Sess. XXII, cap. 6.
(3) Sess. cit., can. 8.
(4) Cfr. Many, *l. c.*, n. 165.

367. Feria V in Coena Domini. — In hac feria licet sanctam communionem distribuere sive *ante* sive *intra Missam*.

Utrum etiam *post Missam* distribui possit, ita distinguendum:

1° Si functiones sollemnes peragantur, nec continuo et statim ab iisdem expletis nec, a fortiori, post, licet Eucharistiam distribuere fidelibus, nisi agatur de infirmorum communione per modum Viatici; ratio est, quia rubrica *Missalis Rom.* (feria V in Coena Domini) expresse dicit, hac die reservari aliquas particulas consecratas *pro infirmis* tantum. Ita communius.

Alii censent etiam in hoc casu vetitam non esse Eucharistiae distributionem ad altare, ubi SS. Sacramentum non asservatur in sic dicto sancto Sepulcro. Quae sententia vere probabilis dicenda, attenta Ecclesiae mente circa frequentem et quotidianam communionem. Cur deneganda sit piis fidelibus opportunitas sumendi Eucharistiam feria V in Coena Domini, in qua praecise recolitur eiusdem institutio, minime percipi potest aut intelligi.

Nec obstat praescriptum can. 867, § 4, ut quidam immerito affirmant, quatenus, finita Missa sollemni, in ea ecclesia finitum est tempus quo Missae sacrificium offerri potest ideoque tempus pro communione distribuenda. Non obstat, inquam, quia can. 867, § 4 hanc expresse continet clausulam: « *nisi aliud rationabilis causa suadeat* ». Porro quoties fideles rationabiliter petunt communionem, toties rationabilis causa adest.

2° Si vero sollemnia Missarum non fiant, sed Missa privatim celebretur, aut etiam non celebretur, distributio Eucharistiae *per se* vetita non est (posita eiusdem asservatione ad normam ex. gr. decreti S. R. C. in *Bellunen.* 1 febr. 1895, ad III) - (5).

Sublata est prohibitio ne in ecclesiis non paroecialibus ministretur communio feria V in Coena Domini. Cfr. n. **371**.

Leges Ecclesiae, quae in bonum fidelium spirituale cedunt, benigne lateque esse interpretandas, ipsius Ecclesiae finis evidenter postulat.

368. Feria VI hebdomadae maioris. — « *Feria VI maioris hebdomadae solum licet sacrum Viaticum ad infirmos deferre* » (can. 867, § 2).

Itaque feria VI in Parasceve sanis et infirmis, qui sola devotionis causa communicent, i. e. non per modum Viatici, sanctissima Eucharistia distribui nequit.

Usque ad saeculum VII certe, et probabiliter usque ad saeculum VIII, fideles feria VI maioris hebdomadae, sicuti aliis diebus, recipere solebant sacram communionem, etiam Romae, ut constat ex *Ordine romano I*, ex *Sacramentario Gelasiano* aliisque documentis (6).

(5) *Decreta auth.*, n. 3842.

Saeculo IX huiusmodi usus coepit in desuetudinem abire in Ecclesia romana, ita quidem ut saeculo X vel saltem XI contrariam iam invaluisse consuetudinem ex monumentis historicis constet (7).

Quae consuetudo paulatim recepta est ubique, praesertim post editum a S. Pio V *Missale Romanum* (an. 1570), et post celebre decretum « *De quotidiana communione* » S. Congregationis Concilii, 12 febr. 1679, ab Innocentio XI in forma specifica approbato eiusque auctoritate ac nomine publici iuris facto.

Rubrica *Missalis Romani*, feria V in Coena Domini, haec ad rem habet: « Hodie sacerdos consecrat duas hostias...; alteram reservat pro die sequenti, in quo non conficitur sacramentum; *reservat etiam aliquas particulas consecratas*, si opus fuerit, *pro infirmis* ».

Ergo *pro infirmis*, non autem *pro sanis*, asservatur Eucharistia in Parasceve. Cum vero haec rubrica Missalis *expressam* prohibitionem non contineret, nonnulli DD., et numero plures et auctoritate gravissimi, ex. gr. *Suarez* (8), docuerunt, etiam post editum Missale, sacram communionem licite fieri posse feria VI in Parascere.

Cum *Innocentius XI* audivisset, inter alia, vigere in nonnullis dioecesibus usum communionis quotidianae, etiam in feria VI Parasceve, rem commisit examinandam S. Congregationi Concilii, quae, die 12 febr. 1679, approbante SS.mo decretum edidit, in quo haec ad rem leguntur: « Curent etiam (Episcopi) ut circa communionem in feria sexta Parasceve, *Missalis rubricae et Ecclesiae Romanae usus serventur* ».

A tempore huius decreti fere cessavit DD. controversia. Etenim vix non omnes, uno aliove tantum excepto, docuerunt in praefata feria VI hebdomadae maioris vetari sanctam communionem, etiamsi in hanc diem incidisset festum Annuntiationis B. M. V. (9).

Quidam etiam recentissimi auctores referunt duas sententias, allegantes pro affirmativa *Quarti* (10) et *Tamburini* (11). At uterque auctor scripsit ante decretum S. C. C. an. 1679. Sane *Quarti* vita functus est an. 1650, eiusque opus primo editum fuit Romae an. 1655;

(6) Mabillon, *Musaeum italicum*, t. II, p. 15 ss.; Muratori, *Liturgia romana vetus*, p. 40 ss.

(7) Amalarius, *De eccl. officiis*, lib. I, cap. XV; Migne, *P. L.*, t. CI, col. 1206; t. CV, col. 1032.

(8) *Loc. cit.*, disp. 80, sect. 2, n. 7.

(9) Cfr. Petra, *In Const. XX Eugenii IV*, n. 11; Bened. XIV, *op. cit.*, part. II, n. 166; S. Alph., lib. VI, n. 252; Gasparri, *l. c.*, n. 1090; Many, *l. c.*, n. 167.

(10) *Rubr. Miss. Rom.*, p. II, tit. X, sect. 3, dub., 3, d. 3.

(11) *Op. cit.*, *De eccl. praec.*, tr. 3, c. 4, disp. 5, n. 4.

Tamburini mortuus est an. 1675. Quare neutrius auctoritas post citatum decretum, iure allegari potest.

Hanc prohibitionem Codex diserte confirmat relato can. 867, § 2.

Distributio communionis, secluso scandalo et irreverentia, sub levi tantum vetita videtur.

Vehementer optandum ut antiqua disciplina hac de re instauretur. Communio quippe est illud divinum convivium, in quo *recolitur memoria passionis et mortis* D. N. Iesu Christi, cuius praecise memoria feria VI in Parasceve celebratur.

369. Sabbatum Sanctum. — « *In Sabbato Sancto sacra communio nequit fidelibus ministrari nisi inter Missarum sollemnia vel continuo ac statim ab iis expletis* » (can. 867, § 3).

Iure antiquo magna erat controversia, utrum in Sabbato Sancto liceret necne, sanctissimam Eucharistiam fidelibus distribuere.

Quidam, ut *Gavantus* (12), *Benedictus XIV* (13), *Gasparri* (14) aliique, negabant, putantes adesse veram prohibitionem, licet minus gravem ac pro feria VI in Parasceve, nisi, attentis decretis S. R. C. (praesertim in *Tifernaten.*, 22 mart. 1806, et in *Mutinen.*, 22 sept. 1837). haberetur contraria consuetudo.

Plures affirmabant, ut *Card. D'Annibale* (15), *Card. Gennari* (16), *Ojetti* (17), *Many* (18), et alii, quia, aiebant, « nullum decretum prohibitivum assignari potest ».

Haec sententia valde communior et probabilior erat, attento potissimum decreto S. R. C. in *Tifernaten.*

Sane proposito dubio: « An liceat in Sabbato Sancto inter Missarum sollemnia sacram Eucharistiam distribuere, et num per eandem sumptionem sacrae communionis praeceptum paschale adimpleatur »; S. C. die 22 mart. 1806 reposuerat: « *Affirmative* in utroque » (*Decreta auth.* n. 2561). Verum quidem est in loco, pro quo quaerebatur, exstitisse consuetudinem immemorabilem dandi communionem in Sabbato Sancto; at quaesitum et responsum abstrahunt omnino ab hac consuetudine.

Item verum est, S. R. C. in *Mutinen.*, 23 sept. 1837, ad idem quaesitum respondisse: « *Negative,* nisi adsit consuetudo »; sed hoc responsum in novissima editione *Decr. auth.* omissum fuit.

Codex sententiam contrariam, saltem ex parte, secutus est.

Eadem S. Congregatio, interrogata « *Quando in Sabbato Sancto*

(12) *Rubricae Missalis*, part. IV, tit. X, n. 38.
(13) *Loc. cit.*, n. 10 s.
(14) *Loc. cit.*, n. 1090.
(15) *Loc. cit.*, § 406, n. 3.
(16) *Monitore ecclesiastico*, vol. XII, p. 129, n. 37; vol. XV, p. 275, n. 47.
(17) *Synopsis* etc., v. *Sabbatum Sanctum*, n. 3570.
(18) *Loc. cit.*, n. 167.

distribui potest sacra Communio? »; — die 28 april. 1914 respondit: « Iuxta praxim et decreta, praesertim decr. n. 2561 *Tifernaten.* 22 mart. 1806, *licet in Sabbato Sancto inter Missarum sollemnia sacram Eucharistiam fidelibus distribuere, et etiam expleta Missa* » (*A. A. S.*, VI, p. 196).

Decretum aequivalenter est generale et praescindit omnino a consuetudine aliisque peculiaribus adiunctis. Communio, uti patet ex relatis verbis can. 867, § 3, *inter Missarum sollemnia vel continuo ac statim ab iis expletis* distribui potest.

Ratio, quia Sabbatum Sanctum est dies sub aliquo respectu *aliturgicus* etiam in ritu latino; et si Missa celebratur, hoc non fit nisi per anticipationem illius Missae, quae antiquitus in vigilia celebrari solebat noctu in memoriam Resurrectionis Dominicae.

Verba « *continuo ac statim ab iis expletis* » ita sunt intelligenda, ut requiratur et sufficiat *coniunctio moralis* inter Missarum sollemnia et Eucharistiae distributionem; quae moralis coniunctio deesse non censetur, etsi alius sacerdos, non ipse celebrans, sacram communionem ministret, aut si pauca minuta iam transierint ab expletis sollemnibus.

Ceterum praefata verba non videntur *veram* et *strictam* prohibitionem continere, vel ad summum *levem* dumtaxat continent, ita ut ex qualibet iusta causa, ex mera quoque devotione fidelibus pie petentibus SS. Eucharistia licite distribui possit etiam *post expleta sollemnia.*

Nec deest profecto ratio; nam tempus tristitiae ac moeroris cessat per cantum *Alleluia* totaque Ecclesia maxima gaudet laetitia. Porro ut fideles de huiusmodi gaudio participare queant ac spiritualiter frui Paschali sollemnitate, opportuna iisdem facultas concedenda sanctissimam Eucharistiam sumendi; secus deesset omnino, saltem pro nonnullis, plena spiritualis laetitia plenumque gaudium. Quod videtur esse contra ipsius Ecclesiae mentem (19).

Ante Missam sollemnem potestne communio distribui? Plures affirmant, si adest iusta et rationabilis causa, v. g. si exercitia spiritualia

(19) In schemate Codicis an. 1913, canon 139, qui correspondet can. 867, ita concinnatus
Eucharistiam distribuere.
erat: « § 1. Omnibus diebus licet sanctissimam
« § 2. Feria tamen VI hebdomadae maioris solum licet Viaticum ad infirmos deferre;
sacra autem communio ministranda non est, nisi privatim et graves ob causas ab Ordinario
probatas.
« § 3. Sacra communio iis tantum horis distribuatur, quibus Missae sacrificium offerri
potest, nisi aliud rationabilis causa exigat, salvo praescripto can. 129, § 2 ».
Ut patet, nulla limitatio aut restrictio quoad Sabbatum Sanctum.
In alio schemate eiusdem anni 1913, can. 867 ita redactus reperitur:
« § 1. Omnibus diebus licet sanctissimam Eucharistiam distribuere.
« § 2. Feria tamen VI maioris hebdomadae solum licet Viaticum ad infirmos deferre.
« § 3. In Sabbato Sancto sacra communio potest fidelibus ministrari inter Missarum
solemnia, *et etiam expleta Missa* ».
Mens legislatoris inde manifesto patet.

terminentur et piae personae nequeant exspectare Missam sollemnem pro communione facienda, vel si hora nimis incommoda seu tarda fiant sollemnia et negotiorum causa aut infirmae valetudinis quis exspectare non valeat (20). Haec sententia vere probabilis videtur.

Etiam in iis ecclesiis vel oratoriis Eucharistia distribui potest, ubi legitime asservatur, in quibus functio sollemnis non peragitur, dummodo iusta et rationabilis causa illud suadeat.

370. An Episcopus communionem vetare possit. — Episcopus nequit prohibere quominus iis diebus, quibus ius commune permittit Eucharistiae distributionem, sacra communio ministretur, nisi in casu aliquo particulari ob iustam et gravem causam. Ratio *primi* est, quia Episcopus ageret contra ius commune seu pontificium, quod profecto facere non potest. Ratio *secundi*, quia per modum *exceptionis* in casu *speciali* atque *extraordinario*, illud agere valet *propter bonum publicum*, cum eiusdem tutela sicut recta legum ecclesiasticarum observantia Episcopo urgenda committatur ad normam can. 336, § 1. Proinde lex dioecesana aut decretum generale de huiusmodi referri non potest.

Nec eadem ratione Episcopus indulgere valet ut, contra praescriptum can. 867, distribuatur sacra communio, ex. gr. feria VI in Parasceve.

Quidnam in casu gravis necessitatis, extra periculum mortis? Si revera adsit ista necessitas, Ordinarius potest permittere etiam feria VI distributionem Eucharistiae, remoto scandalo, v. g. pro militibus vel iter diuturnum aggressuris, qui alia occasione communicare non possent. Imo in his adiunctis censemus Ordinarii positivam permissionem non requiri.

Quod autem dicitur de feria VI in Parasceve, a fortiori dicendum de Sabbato Sancto.

371. Consuetudo Romae vigens. — Romae ex usu satis antiquo non poterant regulares in suis ecclesiis vel oratoriis distribuere Eucharistiam feria V in Coena Domini.

Quaeri potest, an iure quo nunc utimur, adhuc maneat huiusmodi prohibitio. *Negative* respondemus, tum quia relata Codicis verba sunt generalia prorsus atque explicita, adeo ut nulla supersit solida ratio dubitandi; tum quia ex eodem Codice (can. 859) motivum praefatae prohibitionis cessavit plane, eo ipso quod sublata fuit obligatio satisfaciendi praecepto paschali in propria paroecia; cessante vero motivo, sponte corruit ipsamet prohibitio.

Huiusmodi praxis, attenta praesertim mente Ecclesiae circa communionem faciendam, esset potius in damnum, quam in bonum fidelium; idcirco toleranda non videtur ad normam can. 5. Cfr. n. **367.**

Ita in praecedentibus editionibus. Nunc laeti accipimus ex declaratione Vicariatus Urbis memoratam praxim non amplius urgeri eamque penitus esse sublatam.

(20) Cfr. Ferreres, II, n. 297; Marc, II, n. 1540; Vermeersch, III, n. 420.

372. Utrum legitima consuetudo possit induci. — Quaeri potest, an consuetudo legitime induci valeat contra praescriptum can. 867, sive extensiva ea sit sive restrictiva.

Si agitur de consuetudine *extensiva*, ex. gr. ut feria V in Coena Domini, post sollemnia expleta, aut feria VI in Parasceve Eucharistia fidelibus distribuatur, censemus eam legitime posse induci, saltem si centenaria aut immemorabilis sit; neque obstat praescriptum can. 818.

Consuetudo *restrictiva*, puta ne feria V aut in Sabbato Sancto quis communicet inter Missarum sollemnia, aut aliis per annum temporibus nequit induci. Ratio, quia huiusmodi consuetudo minus rationabilis videtur, utpote quae communioni frequenti seu quotidianae ab Ecclesia tantopere commendatae opponitur.

Praeterea, ubi agitur *de actibus mere facultativis*, qui scil. ad libitum poni vel omitti possunt, uti est communio in Sabbato Sancto aut feria V in Coena Domini aliisve diebus, omissio actuum, etsi per longissimum tempus protracta, consuetudinem non inducit, nisi « *scienter a communitate cum animo se obligandi* » (can. 28) omittantur. Quae intentio obligationis inducendae numquam praesumitur, et valde difficile demonstratur.

373. Hora distribuendi sacram communionem. — 1. « *Sacra communio iis tantum horis distribuatur, quibus Missae sacrificium offerri potest, nisi aliud rationabilis causa suadeat* » (can. 867, § 4).

Ratio huius praescripti est, quia tempus normale, et sacrae antiquitati maxime consentaneum, ministrandi sanctissimam Eucharistiam, est tempus ipsius Missae; et olim nonnisi perquam raro distribui solebat communio extra Missam.

Proinde, attento can. 821, § 1, quo tempus Missae celebrandae determinatur, Eucharistia ministrari nequit *citius quam una hora ante auroram* vel *serius quam una hora post meridiem*.

Ex qualibet iusta causa, etsi levi, potest communio distribui sive ante sive post praefatum tempus. Huiusmodi causa esset, praeter impossibilitatem physicam vel moralem, quodcumque incommodum alicuius momenti, iter suscipiendum, maior commoditas vel devotio etc. Causa attendi potest tam ex parte communicantis, quam ex parte mi-

nistri. Qua causa exstante, nil vetat quominus Eucharistia ministretur noctu aut sub vesperis, et quo citius ante auroram vel serius post meridiem distribuatur, eo vel maior quoque, uti patet, requiritur causa.

Quidam DD. iure vetere tenebant nulla opus esse causa, ut licite sacra communio distribueretur hora insueta, i. e. ante auroram vel post meridiem. Hodie ex legislatoris expressa declaratione, aliqua rationabilis causa requiritur, etiam forte minima, ut Eucharistia licite ministrari queat extra tempus a iure praefinitum.

S. Alph. (21) haec habet: « Intempesta nocte puto cum *Salmant.* et *Bonacina*, non licere (communionem distribuere) nisi in solo casu necessitatis ».

Cum praescriptum cit. can. nullam hac in re ponat limitationem, dicendum omnino est, etiam extra casum necessitatis, posita causa iusta, *per se* licitam esse noctu Eucharistiae distributionem, ut supra innuimus.

2. « *Sacrum tamen Viaticum quacumque diei aut noctis hora ministrari potest* » (can. 867, § 5).

Principium generale hisce verbis statuitur, ut spirituali infirmorum saluti, quoad fieri potest, consulatur. Nulla causa ad id requiritur *specialis*, seu ipsum mortis periculum est causa iusta et urgens. Fac animadvertas, hoc valere etsi ex medicorum iudicio aliisve indiciis constet communionem posse differri, seu ministrari horis diurnis; ratio est, quia in Codice non habetur ulla restrictio et probe consulitur scrupulis et anxietatibus propulsandis.

3. Nocte Nativitatis Domini, in ecclesiis vel oratoriis, in quibus ex iure (cfr. can. 821, § 2 et 3) aut ex speciali indulto Sedis Apostolicae (cfr. c. 869) licet Missam celebrare, sacra communio petentibus ministrari potest. Id authentice hodie confirmatur responso Pontif. Comm. Codicis.

Sane proposito dubio: « An can. 867, § 4, collatus cum can. 821, § 2, ita intelligendus sit ut sacra communio distribui possit in Missa, quae sive iure sive apostolico indulto celebratur, media nocte Nativitatis Domini »; — die 16 mart. 1936 Pontif. Comm. Codicis respondit: « *Affirmative*, nisi loci Ordinarius, iustis de causis, in casibus particularibus, id prohibuerit ad normam can. 869 » (22).

Ordinarius nec lege dioecesana nec generali decreto vetare potest quominus sanctissima Eucharistia distribuatur in ecclesiis vel oratoriis publicis aut semi-publicis sive saecularibus sive religiosis, in Missis quae celebrantur media nocte Nativitatis Domini, aliisve diebus aut horis.

(21) Lib. VI, n. 252.
(22) *A. A. S.*, 1936, p. 176.

Solum in casu *particulari*, iusta de causa, v. g. pro tali loco vel persona, numquam generatim et universim, prohibere valet. Cfr. n. **374**.

4. Si quis, extra horam a iure determinatam, sacram communionem fidelibus ministret sine ulla prorsus rationabili causa, peccat; sed, secluso contemptu, nonnisi venialiter. Practice causa aliqua saltem levis vix abest, ideoque culpa fere numquam admittenda.

An consuetudo extensiva aut restrictiva legitime possit induci hac in re, vide, congrua congruis referendo, quae supra tradidimus (n. **372**).

374. Locus communionis distribuendae. — « *Sacra communio distribui potest ubicumque Missam celebrare licet, etiam in oratorio privato, nisi loci Ordinarius, iusta de causa, in casibus particularibus id prohibuerit* » (can. 869).

Omnibus constat iure antiquo vetitam fuisse Eucharistiae distributionem in oratoriis privatis, sine apostolico indulto, relate ad extraneos fideles Sacro adstantes; sine Ordinarii licentia, relate ad indultarios (23).

Sane interrogata S. R. C.: « I. An liceat sacram communionem in oratoriis privatis, de Ordinarii tantum licentia, indultariis ministrare. II. Utrum non tantum indultariis, sed etiam fidelibus Sacro adstantibus in praedictis oratoriis sacra communio ministrari possit »; die 10 febr. 1906 reposuit: « Ad I. Praesupposito indulto apostolico pro concessione oratorii privati, affirmative. Ad II. Negative, nisi adsit indultum apostolicum » (24).

Ex citato can. 869 solum *in casu particulari*, et quidem iusta de causa, loci Ordinarius prohibere valet sanctissimae Eucharistiae distributionem in oratorio privato aut etiam semi-publico aut publico, necnon in ecclesiis. Itaque *per modum actus* dumtaxat potest id vetari; et ideo non lege dioecesana vel statuto seu praecepto generali, sed tantum particulari praecepto, ob hanc illamve circumstantiam aut occasionem, et solum ob iustam et per se gravem causam eaque tantum perdurante.

Ordinarius prohibere nequit quominus *intra Missam* sacra communio distribuatur, cum fideles adstantes ius habeant Eucharistiam sumendi ideoque propius participandi Sacrificio Missae.

(23) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 1092.
(24) *Ephemerides liturgicae*, an. 1907, p. 193. Hoc decretum omissum fuit in novissima editione *Decret. auth.* Imo, etiam ante editum Codicem, disciplina liturgica hac in re plane immutata fuerat per decr. *Urbis et orbis*, 8 maii 1907, quo « SSmus D. N. Pius Papa X... statuere ac declarare dignatus est, ut indultis oratorii privati intelligatur inclusa facultas sacram communionem distribuendi iis omnibus christifidelibus, qui sacrificio Missae adsistunt..... Contrariis non obstantibus quibuscumque » *Decreta auth.*, n. 4201.

375. Huc spectant responsa data a S. C. de Sacramentis. Propositis dubiis:

« I. An fideles in montanis pagis habitantes, quoties ad infirmos sacra Eucharistia deferatur, possint sacra synaxi refici in loco sacro, vel etiam, cum agatur de re tam sacra, in loco decenti et honesto qui in itinere extet, non valentes ea die ecclesiam petere;

« II. Num sacra communio et Confessionis sacramentum administrari possint iis qui in domo infirmi versantur;

« III. An administrari debeant in enunciatis circumstantiis iis, qui aetate sunt provecti vel morbo laborant »: S. Congregatio die 5 ian. 1928 in *Montis Regalis in Pedemonte* respondit:

« Ad. I. *Affirmative*, ad normam can. 869, iuncto canone 822, § 4, seu dummodo Ordinarius loci id concedat ad normam citatae praescriptionis, scilicet pro singulis casibus et per modum actus.

« Ad II et III. Quoad communionem, *provisum in primo* » (25).

Ad genuinum sensum percipiendum harum responsionum — quae profecto canonum praescripta nec authentice interpretari nec a fortiori restringere valent — haec naviter attendantur:

1° Fideles, qui in domo infirmi versantur, possunt et ipsi SS. Eucharistiam recipere, quoties ea ad infirmum defertur; neque ad id peculiaris licentia Ordinarii requiritur.

2° Occasione delationis SS. Eucharistiae ad infirmum vel infirmos, potest sacerdos plures particulas consecratas secum deferre, ut eas in ecclesia seu loco sacro distribuat, servatis servandis, fidelibus qui ad ecclesiam ubi asservatur augustissimum Sacramentum nequeant ea die se conferre; neque Ordinarii venia ad id opus est.

Quae venia, contra, requiritur pro distribuenda communione, in praefatis adiunctis, extra ecclesiam seu locum sacrum, in loco quidem honesto ac decenti. Aliquando sufficit licentia rationabiliter praesumpta.

3° Ordinarius iusta et gravi causa potest prohibere in casu particulari Eucharistiae distributionem in praedictis circumstantiis.

376. « *Sacerdoti celebranti non licet Eucharistiam intra Missam distribuere fidelibus adeo distantibus ut ipse altare e conspectu amittat* » (can. 868).

Attendenda sunt decreta S. R. C. *Florentina*, 19 dec. 1829, ad I; *Ianuen.*, 7 dec. 1844; *Ordinis Minorum Capuccinorum S. Francisci*, 24 mart. 1860, ad I; *Societatis Iesu*, 11 maii 1878, ad VIII (26).

(25) *Acta Apost. Sedis*, XX, p. 79.
(26) *Decreta auth.*, nn. 2672, 2885, 3099, 3448.

Iuxta ista decreta praescriptum can. 868 ita est intelligendum ut liceat Eucharistiam distribuere intra Missam, si fideles communicantes sint in oratorio privato aut semi-publico aut in ecclesia, ubi Sacrum fit, quamvis forte longe distent ab altari, aut sacerdos, puta ob structuram architectonicam, altare non videat; e contra non licet, si communicantes, ex. gr. aegroti, sint extra oratorium seu locum ubi Missa celebratur, etsi parum distent.

377. Distributio Eucharistiae extra locum sacrum. — Id iusta de causa semper fieri potest, servatis servandis. Generatim, extra casum infirmi, attendendus est locus ubi Missa celebratur. Quare si extra ecclesiam vel oratorium fiat Sacrum ad normam can. 822, § 4, dubitandum non est quin licite ministrari possit sacra communio, iuxta ea quae supra (n. **375**) dicta sunt.

378. An et quanam ratione distribui possit Eucharistia in loco interdicto. — 1. *Iure antiquo* sacramentum Eucharistiae, extra mortis articulum, recipi non poterat in loco interdicto ne ab ipsis quidem innocentibus neque ab iis qui interdicto personali generali subessent (27).

2. *Iure novo* (cfr. can. 2276) qui subsunt interdicto locali, dummodo eidem causam non dederint, nec alia censura prohibeantur, possunt, si rite sint dispositi, Eucharistiam recipere, sine absolutione ab interdicto aut alia satisfactione.

Si fuerit interdictum *altare* vel *sacellum* alicuius ecclesiae, communio nequit ibi distribui, cum nullum sacrum officium seu ritus sacer in eisdem possit licite peragi (can. 2272, § 1).

Si interdicta fuerit ecclesia *capitularis* aut *paroecialis*, Eucharistia potest distribui, dummodo decretum interdicti aliam ecclesiam pro interdicti tempore eidem non substituat; idem dicas, si fuerit interdicta ecclesia, quae *unica* sit in oppido seu pago aut villa (cc. 2271, 2°, 2272, 1° et 2°).

Cum vero effectus interdicti localis non sint omnes et singuli a iure expresse determinati, sed arbitrio Praelati interdictum ferentis relinquatur eorundem extensio vel restrictio, iuxta praescriptum can. 2271, ideo in praxi inspiciendum est decretum interdicti, et videndum, num sacra communio sit vetita, necne; quae si *expresse* prohibita non sit, tamquam permissa haberi debet, ad normam iuris (28).

(27) Cfr. Suarez, *De censuris*, disp. 30, sect. 1; Schmalzgr., lib. V, tit. 39, n. 331 s.; Cappello, *De censuris*, n. 468, not. 16.
(28) Cfr. Cappello, *De censuris*, n. 468 ss.

3. Distributio Eucharistiae in loco interdicto, praesertim si fiat iusta aliqua causa et privatim, irregularitatem, de qua in can. 985, 7°, probabiliter non secumfert.

4. Plures censent Eucharistiae distributionem in loco interdicto semper vetari sub gravi. Alii id nonnisi sub levi vetitum affirmant. Haec sententia probabilis dicenda, dummodo absit contemptus et scandalum; imo ex causa iusta licita est Missae celebratio.

379. Utrum sub gravi an sub levi attendenda sit circumstantia loci circa Eucharistiae distributionem. — Circumstantia loci profecto spectanda est, cum ipsa reverentia erga augustissimum Sacramentum exigat ut sancte ac devote custodiatur et ministretur. At, secluso scandalo et contemptu, circumstantia loci quoad sacram communionem urget sub levi tantum, non autem sub gravi, rei natura perspecta et legis fine considerato. Inde sequitur causam iustam quamcumque excusare.

Articulus III.

De obligatione ministrandi Eucharistiam.

380. Tum ex generali officio caritatis, tum ex speciali officio, quod vi muneris habent, qui curam animarum exercent, facile eruitur **quae** et **quanta** sit obligatio sanctissimam Eucharistiam distribuendi (1).

Praeter ea quae diximus (n. **52** ss.) de obligatione in genere ministrandi sacramenta, pauca supersunt addenda.

381. Principia. — I. *Parochi et alii sacerdotes, qui curae animarum exercendae sunt praepositi, tenentur* **ex iustitia** *Eucharistiam ministrare suis subditis, non modo quando hi ex necessitate communicare debent, sed* etiam extra necessitatem, *quoties* **rationabiliter** *petunt*. Cfr. n. **53**.

Haec obligatio fidelibus satisfaciendi est potius severius quam laxius interpretanda. Attamen *per se* grave peccatum non est, raro alicui petenti non satisfacere, licet fiat sine iusta causa; *per accidens* aliquando grave evadere potest.

Ab omni peccato excusatur parochus, si petitio sine causa fit importuna sive ex se sive ob alia parochi negotia. Multo minus peccat, si denegat frequentiorem communionem iis, qui non sunt rite dispositi:

(1) Suarez, disp. 72, sect. 3; Salmant., *l. c.*, disp. 12, dub. 4, n. 23; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 184.

at publice id facere non licet, nisi publice constet de illa indispositione (2).

382. II. *Pastores animarum tenentur praecipue* **Viaticum** *praebere* **moribundis.**

Sedulo investigare debent de periculo ovium suarum, et curare ut infirmi plene sui compotes illud recipiant (can. 865).

Ad rem haec *Rituale Rom.* tradit: « Parochus in primis meminisse debet, non postremas esse muneris sui partes, aegrotantium curam habere. Quare cum primum noverit, quempiam ex fidelibus curae suae commissis, aegrotare, non exspectabit, ut ad eum vocetur, sed ultro ad illum accedat: idque non semel tantum, sed saepius, quatenus opus fuerit... Ubi vero periculum immineat, parochus monebit aegrotum, ne daemonum astutia, neque medicorum pollicitationibus, neque propinquorum aut amicorum blanditiis se ullo modo decipi sinat, quo minus ea, quae ad animae salutem pertinent, opportune procuret, et qua par est devotione et celeritate, sancta sacramenta, dum sana mens est, integrique sensus, religiose suscipiat, citra fallacem illam, ac perniciosam procrastinationem, quae plurimos ad aeterna supplicia perduxit, in diesque, fallente diabolo, perducit » (3).

De visitatione infirmorum, cfr. resp. S. C. Concilii, 23 mart. 1879.

383. III. *Parochi curare debent, ut pueri usum rationis assecuti et sufficienter dispositi* **quamprimum** *divinis epulis reficiantur* (cc. 854, § 5, 860).

Hoc declarabitur infra cum loquemur de aetate primae communionis (n. **505**, 5).

384. IV. *Ceteri sacerdotes non habentes curam animarum, diaconi, et ipsi parochi non-parochianis solum* **in casu necessitatis** *tenentur* **ex caritate** *Eucharistiam ministrare.*

Gravis obligatio habetur certe *in periculo mortis:* tunc, quilibet sacerdos, qui praesto sit, debet aegroto succurrere, etsi infirmus hoc sacramento non indigeat tamquam medio salutis necessario. Attamen si minister grave damnum subire debeat, alienus sacerdos multo facilius, quam parochus, excusatur (4). Sane regula, quam communiter tradunt theologi, haec est: alienus sacerdos in necessitate tenetur ministrare, si possit sine incommodo relative gravi.

Etiam *extra mortis periculum* potest aliquando haberi gravis obli-

(2) Lacroix, *l. c.*, part. I, n. 133; Salmant., *l. c.*; S. Alph., *l. c.*, n. 58, 253; Lehmkuhl, *l. c.*
(3) Tit. V, cap. 4, n. 1 et 10.
(4) S. Alph., lib. VI, n. 233; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 185; Marc, *l. c.*, n. 1538; Pighi, *l. c.*, n. 123.

gatio ministrandi fidelibus Eucharistiam, puta, si occasione alicuius sollemnitatis, sive ordinariae sive extraordinariae, plures cupiant sanctam communionem sumere, et desit minister, qui ex officio eam ministrare teneatur, ita ut si alius sacerdos praesto sit isque petitioni fidelium non satisfaciat, graves murmurationes, dicteria, scandalum aliaque incommoda oriantur.

Id a fortiori valet, si tempore paschali desit rector in aliqua paroecia ex inopinato aliquo eventu, et nondum ab Ordinario designatus fuerit sacerdos qui vices parochi gerat (5). Cfr. n. **56**.

Articulus IV.

De modo ministrandi Eucharistiam.

385. Sacra communio sub specie panis tantum fidelibus praebenda. — Can. 852 statuit: « *Sanctissima Eucharistia sub sola specie panis praebeatur* ».

Hoc praescriptum grave profecto est. Proinde fideli communicanti praebere sacram communionem sub specie vini in Ecclesia latina numquam licet.

Plerique docent ne in necessitate quidem Viatici sumendi id licere; quia, aiunt, rationes ob quas prohibetur communio sub utraque specie, adeo sunt graves et generales, ut in casu particulari nequaquam cessent. Sane « leges latae ad praecavendum periculum generale, urgent, etiamsi in casu particulari periculum non adsit » (can. 21).

At, his non obstantibus, putamus licite praeberi moribundo Eucharistiam sub specie vini, secluso quolibet periculo irreverentiae ac deficiente *omnino* sanctissimo Sacramento sub specie panis. Ratio, quia in periculo mortis fideles sacrae communionis recipiendae praecepto divino tenentur.

Enunciatum principium valet quidem de legibus mere ecclesiasticis; sed, cum agitur de iure quoque divino simulque desint incommoda ad quae vitanda lex ecclesiastica opportune lata est, videtur non tam rigorose esse accipiendum memoratum principium. Palam est huiusmodi casum esse fere hypotheticum.

Praecipuae rationes, cur Ecclesia prohibuerit communionem sub utraque specie, hae sunt: 1° periculum irreverentiae in SS. Sacramentum; 2° penuria vini in multis regionibus et paupertas fidelium; 3° cautio, ne multi ab Eucharistia suscipienda arceantur, qui abhorrent a vino gustando, ab eodem cum

(5) Cfr. Suarez, *l. c.;* Lacroix, *l. c.*, n. 134; Vasquez, disp. 209, n. 50 ss.

aliis calice participando; 4° protervia haereticorum totum Christum sub unaquaque specie praesentem esse negantium, quos Ecclesia sua ipsa praxi confutat. De calice laicis non concedendo praeclaram habuit orationem in Concilio Trid. P. Laynez S. I.

386. Normae generales circa sacram communionem ministrandam. — 1. *Minister accurate servare debet ritus et caeremonias quae in ritualibus libris ab Ecclesia probatis praecipiuntur* (can. 733, § 1) - (1).

2. In primis sacram communionem distribuere debet pane azymo vel fermentato, secundum proprium ritum. Ubi vero necessitas urgeat nec sacerdos diversi ritus adsit, licet sacerdoti orientali, qui fermentato utitur, ministrare Eucharistiam in azymo, vicissim latino aut orientali, qui utitur azymo, ministrare in fermentato; at quisque suum ritum ministrandi servare debet (can. 851). — Id sub gravi praecipi manifestum est.

3. Sub specie panis danda non est hostia *maior*, quali utitur sacerdos in celebratione, neque *plures* hostiae parvae sunt uni tradendae.

Hoc enim expresse prohibuit *Innocentius XI* per decretum S. C. Concilii, 12 febr. 1679. Exinde tamen non sequitur illicitum esse plures particulas uni dare *ob causam rationabilem*, ex. gr. ut citius particulae remanentes consumantur. Nam, quamvis decr. cit. absolute loquatur, tamen ex *Benedicto XIV* (2) patet id fuisse prohibitum solum, quatenus fieret ad fovendam falsam devotionem, quae vigebat in quibusdam monialium monasteriis Galliarum (3).

4. In casu necessitatis, ubi scil. particulae consecratae non habeantur pro numero fidelium communicantium, parvae hostiae dividi possunt in duas, tres aut etiam quatuor partes iuxta earundem hostiarum magnitudinem, sed cavendum sedulo est ne particula nimis parva evadat et vix sensibilis in ore communicantis.

S. R. C. in *Veronen.* 16 mart. 1833 expresse declaravit, servari posse consuetudinem « dividendi consecratas particulas, si adsit necessitas » (4).

Etiam ex hostia maiore sacerdoti celebranti reservata potest particula detrahi pro uno aut altero communicaturo, qui aliter diutius exspectare deberet, licet ex mera devotione communicet (5).

Non convenit inter DD., an grave peccatum sit plures hostias parvas uni communicanti tradere. Irreverentia *per se* non apparet, sed solum defectus non servati praescripti ritus; porro, cum huiusmodi

(1) Cfr. *Rituale Rom.*, tit. IV, cap. 1 ss.
(2) *Op. cit.*, lib. III, cap. 20, n. 1.
(3) Génicot, *l. c.*, n. 189, V; Noldin, *l. c.*, n. 130, 5; Gasparri, *l. c.*, n. 1097.
(4) *Decreta auth.*, n. 2704.
(5) S. Alph., *l. c.*, n. 245; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 186; Gasparri, *l. c.*, n. 1098.

defectus non sit natura sua gravis, culpa *ex se* nonnisi venialis videtur, et forte nulla ex bona fide aut aliqua causa (6). Item veniale aut nullum peccatum est, parvas hostias absque necessitate in plures partes dividere, aut ex hostia unam aliamve particulam detrahere (7).

5. Communio ministranda est **cum veste sacra**, i. e. cum superpelliceo et stola (extra Missam, nec immediate ante vel post), **cum lumine**, ac **recitatis precibus** quae antecedunt et quae subsequuntur. Id requiri sub culpa, manifestum est, nisi agatur de casu necessitatis. Sola enim necessitas excusat ab una aliave caeremonia seu ritu adhibendo, aut etiam ab omnibus, si urgeat necessitas, ex. gr. si Viaticum praeberi debeat aegroto, qui versatur in articulo mortis.

Opinio quorundam veterum theologorum id negantium (8), sive iure antiquo (9) sive a fortiori iure novo, est improbabilis omnino.

Ministrare Eucharistiam sine stola et superpelliceo *per se*, i. e. nisi aliqua causa excuset, est peccatum grave; ministrare cum sola stola aut solo superpelliceo, vel sine lumine, aut sine recitatione precum sive antecedentium sive subsequentium, est peccatum leve, si fiat sine ulla causa excusante (10).

6. Sacerdos distribuere debet Eucharistiam *pollice* et *indice manus dexterae*.

Quaerunt DD., utrum sacerdos laborans infirmitate pollice et indice, possit Eucharistiam distribuere aliis digitis. Multi, quorum sententiam ut probabiliorem tenet *S. Alph.* (11), censent id licere tantum in casu extremae necessitatis, nempe si alias aegrotus sine Viatico esset moriturus.

Alii putant, id probabiliter licere quoties causa iusta adsit, seu quoties sacerdos nequeat ob quodcumque motivum uti pollice et indice. Ratio, quia tota manus est consecrata, et videtur tantum levis obligatio ut minister in distribuenda Eucharistia utatur pollice et indice; ideoque non apparet quare ob iustam causam aliis digitis uti nefas sit (12).

Haec sententia, quam probabilem habet ipse *Ligorius* (*l. c.*), tuta est eaque tenenda.

(6) Cfr. Ball.-Palm., *l. c.*, n. 108.
(7) S. Alph., *l. c.*
(8) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 241.
(9) S. C. de Prop. Fide, 20 dec. 1739 et 9 dec. 1822; S. R. C. *Vicariatus Apostolici De Dania*, 4 febr. 1871, n. 3234.
(10) S. Alph., *l. c.*, n. 241; D'Annibale, *l. c.*, § 274; Génicot, *l. c.*, n. 187, 1; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 187.
(11) *Loc. cit.*, n. 244.
(12) Lacroix, *l. c.*, n. 190; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 104 et ad Gury, II, n. 296; Génicot, *l. c.*

Item quaerunt theologi, an iusta de causa, v. g. tempore pestis, Eucharistia porrigi possit aliquo decenti instrumento, ex gr. cochleari.

Plures merito affirmant; neque improbabile id putat *S. Doctor* (*l. c.*) - (13). Quam sententiam, saltem implicite, approbavit S. Officium. Nam ad dubium: « Utrum SS. Eucharistiae sacramentum administrari possit lue infectis non immediate manuum porrectione, sed oblonga aliqua virga in cuius extremitate adsit lunecula aurata ex argento, quae post infusam in os infirmi particulam igne purificetur »; S. C. die 11 iul. 1754 respondit: « Potranno codesti missionarii regolarsi nelle maniere ed usi altre volte praticati nelle occasioni di peste in cotesti paesi tanto frequenti, purchè si faccia colla dovuta decenza e si cerchi di scansare ogni inconveniente che potesse in qualsivoglia modo esporre alla irriverenza un'azione sì sacrosanta » (14).

Quidam auctores docent, aegroto, qui non valet aut nonnisi cum magna difficultate traiicere hostiam, posse eam praeberi impositam cum aqua (potiusquam cum vino, ut ipsi affirmant, ne citius species consecratae corrumpantur) in cochleari (15). Quae sententia vera est eaque practice sequenda, ut infirmo apte consulatur.

De ritu servando in sacrae communionis receptione dicetur infra (n. **494** ss.).

387. Ritus communionis distribuendae in ecclesia. — 1. In Ecclesia Occidentali sacra communio **intra Missam** ministranda est iuxta ritum praescriptum in *Missali Rom.* (16) et in *Rituali Rom.* (17); **extra Missam**, et immediate *ante* vel *post*, iuxta ritum praescriptum in *Rituali Rom.* (18).

2. Sacerdos, « **lotis prius manibus** », ut habet *Rituale* (*l. c.*, n. 1), ministrare debet Eucharistiam extra Missam.

Controvertitur, num sub culpa eiusmodi lotio requiratur, necne. Pro certo habemus, non requiri sub culpa, nisi manus sint immundae; quo in casu, ratione irreverentiae, peccatum est leve aut grave, prout manus sunt plus minusve immundae. At culpa letalis non est, nisi tanta sit manuum immundities ut gravis profecto irreverentia censeatur, iisdem non lotis, sanctissimam Eucharistiam distribuere.

3. In sacra communione ministranda adesse debet minister, qui recitet **Confiteor** et sacerdoti respondeat. Necesse non est ut sit cle-

(13) D'Annibale, *l. c.*, § 274, not. 9; Gasparri, *l. c.*, n. 1099.
(14) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 391.
(15) Praepositus, *Comment. in 3 P. S. Thom.*, q. 80, a. 5, dub. 6; Diana, *l. c.*, tract. 4, resol. 104.
(16) *Ritus celebrandi Missam*, X, 6.
(17) Tit. IV, cap. 2, n. 1 ss.
(18) *Loc. cit.*, n. 13.

ricus, prouti expresse liquet ex *Rituali Rom.* (*l. c.*); verum mas tantum, non autem femina, hoc munere fungi potest.

Si desit mas, ita praestat distinguere: vel communio ministratur monialibus aut sororibus, vel non. Si *primum*, consuetudine receptum est, ut monialis seu soror ipsa munus ministri adimpleat; quae consuetudo, cum reprobata numquam fuerit a S. R. C. (19), legitima videtur; sed etiam in hoc casu potest sacerdos ipse dicere *Confiteor* ac respondere. Si *alterum*, ipse sacerdos, non vero mulier, dicat atque respondeat; at si pia mulier ab altari distans recitaret, nullum foret peccatum. Si adest idoneus minister, ipsemet, non autem sacerdos, recitare debet *Confiteor* (20).

Ex dictis superius (n. **386,** 5) liquet recitationem *Confiteor* requiri sub levi.

4. In communione administranda **extra Missam,** stola potest esse coloris Officio convenientis iuxta *Rituale* (*l. c.*), vel etiam coloris albi, prout valde convenientis sacramento Eucharistiae (21).

5. Bursa cum corporali adhiberi debet, iuxta *Rituale Rom.*, in Eucharistia *extra Missam* distribuenda; quae rubrica *Ritualis*, quatenus respicit usum corporalis, est vere praeceptiva (ideo obligat sub peccato, levi equidem, non autem gravi); nec sufficit loco corporalis palla super altare posita (22). Quaelibet tamen causa iusta excusat.

Decet ut sacerdos ipse, sanctissimam Eucharistiam ministraturus, bursam cum corporali ad altare deferat (23).

Bursa vero debet esse eiusdem coloris ac stola a sacerdote deferenda (24). Id tamen ne sub levi quidem obligat, cum desit praeceptum seu rubrica, aut generale S. R. C. decretum.

6. Sacerdos vestibus Missae indutus, qui in alio altari Sacrum fecit aut est facturus, potest in casu necessitatis (sensu lato, intelligas, ideoque etiam in casu utilitatis fidelium petentium) transeundo ad altare, in quo asservatur SS. Sacramentum, communionem distribuere (25).

Practice id semper licitum est, quoties fideles communicare velint,

(19) Imo S. R. C., *Lincien.*, 6 febr. 1892, ad XIV (n. 3764), et *Firmana*, 13 iun. 1893 (n. 3800), huiusmodi consuetudinem implicite approbavit.

(20) S. R. C., *De Zacathecas*, 31 mart. 1879, ad III, n. 3488.

(21) S. R. C., *Tridentina*, 12 mart. 1836, ad XII, n. 2740.

(22) S. R. C., *Congregationis Clericorum Regularium Sanctissimae Crucis et Passionis D. N. I. C.*, 27 febr. 1847, ad I, II, III et IV, n. 2932.

(23) S. R. C., *Neapolitana*, 24 sept. 1842, ad III, n. 2850.

(24) S. R. C., *Viglevanen.*, 11 iun. 1880, ad I, n. 3515.

(25) S. R. C., *Tridentina*, 12 mart. 1836, ad XI, n. 2740.

et praesto non sit alius sacerdos aut iidem exspectare nequeant sine aliquo incommodo.

7. Sacra communio ministranda non est a sacerdote sacris vestibus Sacrificii induto, *ante* vel *post Missam sollemnem* aut *cantatam* vel *conventualem* (26). Excusat tamen quaelibet iusta causa.

In Missis *de Requie* sollemnibus vel cantatis, iuxta praxim Urbis, distribui non solet communio. Licite tamen semper fieri potest.

Ubi ex aliqua rationabili causa distribuenda sit, diaconus ipse debet dicere *Confiteor* alta voce, non cantando; alias in Missis sollemnibus *Confiteor* dicatur alta voce vel cantetur, iuxta consuetudinem. At in Missa pontificali cani debet ex praescripto *Caeremonialis Episcoporum*, lib. I, cap. 9, n. 6; et lib. II, cap. 29, n. 3 (27).

8. Non licet sine speciali privilegio communionem ministrare in altari, ubi SS. Sacramentum expositum est (28).

9. Antiquitus sacerdos Eucharistiam praebebat dicens: *Corpus Christi*, et accipiens respondebat: *Amen;* qua voce suam fidem in realem Christi D. praesentiam sub illis speciebus consecratis profitebatur. Hodie formula ministrandae communionis simplicis et ordinariae, iuxta *Rituale Rom.*, est: *Corpus D. N. I. C. custodiat animam tuam in vitam aeternam. Amen.*

In communione ordinandorum adhiberi debet formula *Pontificalis Romani*: *Corpus D. N. I. C. custodiat te in vitam aeternam.* Quilibet respondet: *Amen.*

Haec formula adhibenda est non solum in communicandis promotis ad ordines maiores, verum etiam pro iis qui promoti fuerunt ad ordines minores et ad primam tonsuram (29). Hinc corrigenda est doctrina, quam tradit una cum aliis *De Amicis* (30).

In communicandis neo-presbyteris in Missa ordinationis omittuntur sive formula sive alia verba: *Ecce Agnus Dei, Domine non sum dignus* (31).

Haec verba *Ecce Agnus Dei* et *Domine non sum dignus* nequeunt

(26) S. R. C., *Ordinis Fratrum Minorum Provinciae Apuliae*, 19 ian. 1906, n. 4177; cfr. etiam can. 846, § 1.

(27) S. R. C., *De Queretaro*, 28 nov. 1902, ad II, n. 4104.

(28) S. R. C., *Societatis Iesu*, 11 maii 1878, ad I, n. 3448; *Marianopolitana*, 17 april. 1919; 27 iul. 1927.

(29) S. R. C., *Marsorum*, 12 nov. 1831, ad XVI, n. 2682 (v. *Index generalis rerum occurrentium in Decretis S. R. C.*, p. 110, v. *Communio intra Missam*); *Grossetana*, 7 maii 1853, ad III, n. 3012; *Tlascalen.*, 26 sept. 1868, n. 3186.

(30) *Il cerimoniale completo*, III, p. 269 (Roma, 1906).

(31) S. R. C., *Lerien.*, 11 febr. 1702, ad IV, n. 2089; *Syren.*, 31 aug. 1872, ad II, n. 3274; *Harlemen.*, 17 ian. 1890, ad I et II, n. 3721.

Etiam quando Cardinalis communicat in forma sollemni, omittitur *confessio*, *absolutio*, *Ecce Agnus Dei*. Catalanus, *Caeremoniale Episcoporum*, lib. II, cap. 29, § 6.

recitari lingua vernacula; et contraria consuetudo est prorsus eliminanda (32).

388. 10. Ex praescripto *Ritualis Rom.* ed. typ. (33), sacerdos, distributa communione, *debet* recitare antiph. *O sacrum convivium.*

Proinde huius antiphonae recitatio non amplius, ut antea, de consilio est, sed omnino de praecepto. Tempore vero paschali oratio *Spiritum nobis, Domine*, concludenda est longiore conclusione; demum, ut in Missa, sacerdos «elevatis oculis, extendens, elevans et iungens manus caputque Cruci inclinans» dat benedictionem (34).

Unde corrigenda sunt ea, quae docent plures sacrae liturgiae auctores (35) contra communiorem et iure quoque vetere longe probabiliorem sententiam.

Sacerdos preces post communionem praescriptas recitare debet infra ablutionem et extersionem digitorum, non vero antequam pyxidem cooperiat ac digitos abluat (36); et nonnisi precibus absolutis debet Sacramentum in tabernaculo reponere.

11. Distributa sacra communione, sacerdos debet *benedicere populo manu dextera*, non vero cum pyxide (37). Improbandus omnino est mos, alicubi vigens, osculandi pyxidem antequam in tabernaculo reponatur.

12. Minister Missae, sive clericus sit sive laicus, ceteris praeferri debet in Eucharistiae distributione; cauto tamen, ut laico inservienti praeferantur clerici, et clericis minoris ordinis alii in maiori ordine constituti, aut personae quae superiore polleant dignitate liturgice attendenda *per se* (uti regum, principum etc.), vel *per accidens* (uti sponsorum in Missa pro benedicendis nuptiis) - (38).

13. Si Eucharistia sit distribuenda *monialibus*, sacerdos, post recitatum *Confiteor* a ministro vel ab ipsis monialibus, deponere debet pyxidem ad fenestellam chori et ibi ad moniales conversus dicere *Misereatur* etc., aliaque de more peragere usque ad benedictionem inclusive.

Id vero locum habet tantum in casu, quo *solis* monialibus, non autem inservienti aliisve fidelibus, sit communio distribuenda, et

(32) S. R. C., *Ordinis Minorum Capuccinorum Provinciae Helvetiae*, 23 maii 1835, ad V, n. 2725.
(33) Decr. S. R. C., 11 iun. 1913.
(34) Tit. IV, cap. 2, n. 6 ss.
(35) De Amicis, *op. cit.*, I, p. 212; *Ephemerides liturgicae*, an. 1909, p. 492, not. 2.
(36) S. R. C., *Parisien.*, 14 ian. 1898, ad III, q. 1, n. 3975.
(37) S. R. C., *Urbinaten.*, 26 ian. 1793, n. 2543; *Ordinis Minorum Capuccinorum Provinciae Helvetiae*, 23 maii 1835, ad I, n. 2725.
(38) S. R. C., *Romana*, 30 ian. 1915; cfr. *Acta Apost. Sedis*, vol. VII, p. 71 s.

quando chorus vel retro post altare situs est vel ab altari distat; ceteris in casibus omnia consueto modo debent persolvi (39).

14. Communio administrari potest *infra presbyterium* et *in hora suppedanei altaris* laico Missae inservienti, etiamsi non sit indutus habitu clericali (40).

15. Si diaconus, accedente gravi causa, de Ordinarii loci vel parochi licentia (cfr. n. **303** s.) sacram communionem in ecclesia distribuit, dicere debet *Misereatur* etc. aliaque de more peragere, non exclusa benedictione in fine.

Nam interrogata Pontif. Comm. Cod. «An diaconus, sacram communionem ad normam can. 845, § 2 ministrans, possit et debeat in fine ritus benedictionem manu impertire iuxta *Rituale Rom.* tit. IV, cap. II, n. 10»; die 13 iul. 1930 respondit: «*Affirmative*» (41).

Agitur de typica editione *Ritualis Rom.* post Codicem, ubi nova de hac re addita rubrica reperitur.

389. Ritus servandus in emittendis aut renovandis votis religiosis. — Quoad praxim, apud Ordines et Congregationes religiosas receptam, instituendi, immediate ante communionem, *votorum professionem* aut *renovationem*, haec servanda sunt: «Celebrans profitentium vota excepturus, sumpto sanctissimo Eucharistiae sacramento, absoluta confessione ac verbis quae ante fidelium communionem dici solent, ad profitentes sese convertet: hi vero sacram Hostiam manu tenens, ad profitentes sese convertet: hi vero singuli, alta voce, professionem suam legent, ac postquam quisque legerit, statim SS. Eucharistiae sacramentum sument. In *renovatione* autem votorum, celebrans ad altare conversus exspectet donec renovantes votorum formulam protulerint; qui, nisi pauci sint, omnes simul, uno praeeunte formulam renovationis recitabunt, ac postea ex ordine SS. Corpus Domini accipient» (42).

Hoc decretum obligat omnes Ordines et Congregationes religiosas, ubi vota nuncupantur vel emittuntur *intra Missam* (43), non tamen sub gravi, nec profecto ad valorem professionis aut renovationis eiusdem.

Proposito dubio: «An resolutiones S. C. EE. et RR., sub die 18 iul. 1902 ad I, et 15 ian. 1903 ad I et II, circa modum servandum in emittenda simplici et sollemni Monialium professione post editum Decretum *Perpensis* diei 2 maii 1902, vigeant post inductam a Codice

(39) S. R. C., *Lincien.*, 6 febr. 1892, ad XIV, n. 3764; *Firmana*, 13 iun. 1893, n. 3800.
(40) S. R. C., *Baionen.*, 8 iun. 1911, ad I, n. 4271.
(41) *Acta Apost. Sedis*, vol. XXII, p. 363.
(42) Decr. gen. S. R. C., 14-27 aug. 1894, n. 3836
(43) S. R. C., *Dubium*, 5 iun. 1896, n. 3912

Iuris Canonici professionem votorum temporaneorum, quae votis sollemnibus praemitti debeat ».

S. C. de Religiosis, die 10 iul. 1919, respondendum censuit: « *Negative*, et ad mentem. Mens est ut professioni sollemni reserventur ritus illi omnes et caeremoniae quae ad perpetuitatem status referuntur; ad professionem vero temporaneam sufficit ut, ad normam can. 577, § 1, n. 6, a legitimo Superiore secundum Constitutiones per se vel per alium recipiatur » (44).

390. Communio extra ecclesiam, seu infirmorum. — 1. Eucharistia deferenda est ad infirmos iuxta ritum praescriptum in *Rituali Rom.* (45).

2. Sacra communio ad infirmos **publice** deferri debet, nisi iusta et rationabilis causa aliud suadeat (can. 847).

Ad rem haec statuit *Rituale* (46): « Deferri autem debet sanctum Sacramentum ab ecclesia ad privatas aegrotantium domos decenti habitu, superposito mundo velamine, publice atque honorifice, ante pectus cum reverentia et timore, semper lumine praecedente...

« Parochus igitur processurus ad communicandum infirmum, aliquot campanae ictibus iubeat convocari parochianos, seu confraternitatem SS.mi Sacramenti (ubi fuerit instituta) seu alios pios christifideles, qui sacram Eucharistiam cum cereis, seu intorticiis comitentur, et umbellam, seu baldachinum, ubi haberi potest, deferant. Praemoneat, ut aegri cubiculum mundetur, et in eo paretur mensa, linteo mundo cooperta, in quo SS.mum Sacramentum decenter deponatur. Parentur luminaria, ac duo vascula, alterum cum vino, alterum cum aqua. Praeterea linteum mundum ante pectus communicandi ponatur, atque alia ad ornatum loci, pro cuiusque facultate ». Cfr. n. **392**.

3. Ob quamlibet causam iustam et rationabilem, etsi levem, seu non solum ad vitandum periculum irreverentiae, sed etiam in maius commodum infirmi aut familiae vel ipsius ministri etc., omnis sacerdos potest **privatim** sanctam communionem ad infirmos deferre, de venia saltem praesumpta sacerdotis, cui custodia sanctissimi Sacramenti commissa est (can. 849, § 1).

Quo in casu reverentiae ac decentiae tanto Sacramento debitae sedulo consuli debet, accurate servatis normis a Sede Apostolica praescriptis (can. 849, § 2).

Normae autem sunt sequentes.

S. Congregatio de Sacramentis, *Romana et aliarum*, 23 dec. 1912,

(44) *Acta Apost. Sedis*, vol. XI, p. 323.
(45) Tit. IV, cap. 4, n. 6 ss.
(46) *Loc. cit.*

ad III (47), iussit servari ritum propositum a *Benedicto XIV* in decreto *Inter omnigenas*, 2 febr. 1744, § 23: « Sacerdos stolam semper habeat propriis coopertam vestibus; in sacculo seu bursa pyxidem recondat, quam per funiculos collo appensam in sinu reponat; et nunquam solus procedat, sed uno saltem fideli, in defectu clerici, associetur ».

4. Sacerdos sacram communionem administrans in ecclesia, semper dicere debet in plurali, etsi unus tantum sit communicandus, *Misereatur vestri...* etc., *Indulgentiam... vestrorum, tribuat vobis* etc.; dum e contra communicaturus infirmum, dicit in singulari: *Misereatur tui...* etc., *Indulgentiam... tuorum, tribuat tibi* etc., sive aegrotus accipiat Viaticum, sive communicet ex devotione, aut ad implendum praeceptum paschale (48).

Si agitur de Eucharistia ministranda per modum Viatici, haec formula ex praescripto *Ritualis Rom.* adhiberi debet: *Accipe frater (soror) viaticum Corporis D. N. I. C. qui te custodiat ab hoste maligno et perducat in vitam aeternam. Amen.*

5. In communione infirmis ministranda, recitari debet Ps. *Miserere* per viam; deinde ℣ *Pax huic domui* et Antiphona *Asperges* etc. cum ℣℣ et Oratione *Exaudi* in cubiculo infirmi, et data communione alia Oratio *Domine sancte* etc. (49).

Preces quae in Rituali Rom. describuntur in *ipsa administratione*, sunt *de praecepto*; reliquae in eundo et redeundo, scil. psalmi, hymni etc. (*Rit. Rom.* tit. IV, cap. IV, n. 13, 23) sunt *de consilio*.

6. Diaconus deferens ad infirmos sacram communionem, integrum ritum servare debet, scil. facere aspersionem aquae benedictae, dicere *Misereatur* ac *Indulgentiam*, signare infirmum vel seipsum, dicere *Dominus vobiscum* cum Oratione et benedicere infirmum et assistentes cum SS.mo Sacramento (50) et in ecclesia benedicere populum cum pyxide iuxta ritum praescriptum (51). Hodie sane mutata est antiqua disciplina de hac re (52).

7. In sanctissima Eucharistia ad infirmos deferenda non potest tolerari mos ut parochus eam deferat, comitante magno numero non confratrum, sed mulierum, quae umbellam et intortitia ferant, tintinnabula pulsent; sed parochus adhibere debet aliquos saltem adole-

(47) *Acta Apost. Sedis*, vol. IV, p. 725.
(48) S. R. C., *Eremitarum Camaldulensium Congr. Montis Coronae*, 16 nov. 1906, ad IV, 1°, n. 4193.
(49) S. R. C., *Urgellen.*, 19 febr. 1892, ad II, n. 3769.
(50) S. R. C., *Tunquini Occidentalis*, 14 aug. 1858, ad I, n. 3074.
(51) Pontif. Comm. Cod. 30 iul. 1930.
(52) S. R. C., *Angelopolitana*, 11 sept. 1847, ad IX, n. 2951.

scentes pro umbella, campanula et luminibus; mulieres vero, si velint deferre lumina, sequantur sacerdotem (53).

391. 8. Sacerdos in valetudinario deferre potest sacram communionem in pyxide ad infirmos sine velo humerali et a duobus tantum candelas accensas deferentibus comitatus, etiam ad infirmos in aliquibus cubiculis, ex quibus, etsi altare non videatur, tamen vox sacerdotis celebrantis audiri possit; dummodo tamen in delatione SS.mi Sacramenti umbella omnino adhibeatur; adstantes vero, dum Eucharistia distribuitur, recitare possunt aliquas preces (54).

« Quando sacra communio distribuitur pluribus infirmis, qui in *eadem* domo, vel in *eodem* hospitali, sed in distinctis cubiculis degant, sacerdos vel diaconus ministrans in *primo* tantum cubiculo recitet plurali numero omnes preces ante communionem infirmorum dicendas iuxta *Rituale Rom.*, tit. IV, cap. IV; in *aliis* autem cubiculis dicat tantummodo preces: *Misereatur tui... Indulgentiam... Ecce Agnus Dei...* semel (in singulis cubiculis distinctis, non pro singulis communicantibus); *Domine, non sum dignus... Accipe frater* (*soror*)... vel *Corpus Domini nostri Iesu Christi...*; et in *ultimo* cubiculo addat: *Dominus vobiscum* cum suo responsorio et cum sequenti oratione *plurali* numero dicenda: *Domine sancte...*; ibique, si qua particula consecrata superfuerit, benedictionem eucharisticam impertiatur, ac tandem reliquas preces praescriptas in ecclesia de more persolvat » (S. R. C. 9 ian. 1929; *A. A. S.*, XXI, 43).

Haec norma servari potest etiam in ceteris domibus piis et religiosis, quoties Eucharistia defertur ad infirmos, praesertim si urgeat necessitas aut iusta causa illud suadeat.

Interrogata S. R. C.: « An pyxis in qua proprio velo cooperta defertur SS.mum Viaticum infirmis, debeat etiam cooperiri extremitatibus veli oblongi humeralis, etiamsi SS.mum Viaticum cum sollemnitate deferatur »; in *Bergomen.*, 21 febr. 1699, reposuit: « Decere (ideo non praecipitur) deferri pyxidem coopertam etiam extremitatibus veli oblongi humeralis » (55).

392. Quaestiones. — I. *An sacerdos indigeat venia Ordinarii loci, ut privatim deferre possit Eucharistiam ad infirmos.*

Resp. Sacerdos non indiget *per se* venia seu licentia Ordinarii loci, ut valeat **privatim** deferre Eucharistiam ad infirmos. Agitur quippe de facultate concessa ab ipso Codice seu a iure communi, quae profecto restringi aut coarctari nullatenus potest a Praelato inferiore.

(53) S. R. C., *Cotronen.*, 11 dec. 1903, n. 4127.
(54) S. R. C., *Ordinis S. Ioannis de Deo*, 7 febr. 1874, ad I, II et III, n. 3322.
(55) *Decreta auth.*, n. 2017.

Codex enim de huiusmodi requisita venia nullam facit mentionem, imo eam expresse excludit, cum diserte statuat: « Communionem privatim ad infirmos *quilibet sacerdos deferre potest, de venia saltem praesumpta sacerdotis, cui custodia sanctissimi Sacramenti commissa est* » (c. 849, § 1).

Unde quoties *iusta et rationabilis causa revera exsistit* ad normam can. 847, toties licet sacram Communionem privatim ad aegrotos deferre.

Nec *per se*, proprie et accurate loquendo, iudicium de exsistentia iustae et rationabilis causae *soli* Ordinario competit: tum quia Codex de hac re nihil dicit, tum quia minus congruum et forte impossibile interdum illud foret.

Nec obstat responsio S. C. de Sacramentis diei 5 ian. 1928, circumstantiis attente consideratis.

Proposito dubio: « An iudex causae iustae et rationabilis, prout ex Codicis I. C. can. 847 requiritur ut sacra Communio privatim ad infirmos deferatur, sit quilibet sacerdos ministrans vel tantum Ordinarius loci »; — die 5 ian. 1928 in *Romana et aliarum* respondit: « *Negative* ad primam partem; *affirmative* ad secundam, addita tamen mente, quae sequens est: Si ex communi experientia et opinione nullum in dioecesi aut in aliquo particulari loco adsit inconveniens pro privata delatione sacrae Communionis ad infirmos, ab Ordinario cavendum est ne per regulas nimis praefinitas aut generales praecipientes publicam delationem, vel per reservationem sibi factam dandi veniam in singulis casibus deferendi privatim sacramentum Eucharistiae, praepediatur infirmis solatium Communionis etiam quotidianae » (*A. A. S.*, XX, p. 81).

Non obstat, inquam, haec responsio; quia S. Congregatio de Sacramentis canones Codicis *authentice* interpretandi potestate minime gaudet, cum ea uni competat Pontificiae Commissioni Codicis ad id reapse institutae. Proinde responsio praefata sensum genuinum can. 867 nec restringere nec coarctare valet.

Idcirco intelligenda est iuxta superius dicta. S. Congregatio, controversiis et quaestionibus in nonnullis dioecesibus ortis, *practicam regulam* tradere opportune voluit, ut ex una parte abusus amoverentur, ex alia observantiae ecclesiasticae disciplinae et spirituali aegrotorum bono apte per loci Ordinarium consultum foret. Id ex ipso episcopali munere, ut statim dicetur, sponte profluit.

393. II. *An loci Ordinarius privatam Eucharistiae delationem prohibere valeat.*

Resp. Ordinarius loci **privatam** delationem Eucharistiae prohibere *non valet* per legem synodalem aut generale praeceptum. Ratio

evidens: agitur de facultate seu beneficio a iure *communi* seu ab ipso R. Pontifice per Codicem concesso.

Nec potest idem Ordinarius lege aut generali praecepto sibi reservare iudicium de exsistentia iustae et rationabilis causae et consequenter facultatem concedendi veniam in singulis casibus pro Eucharistiae privata delatione.

Dum e contra Ordinarius potest: 1° vetare ne in hac aut illa paroecia seu pago sacra Communio privatim deferatur ad aegrotos; 2° prohibere tempore paschali aut hac illave occasione Eucharistiae privatam ad infirmos delationem; 3° particulari praecepto sibi reservare facultatem concedendi veniam pro Communione privatim deferenda in casu peculiari, ubi agitur v. g. de hoc aut illo sacerdote, aut in certis determinatis adiunctis, vel pro certo determinato infirmo.

Ratio est, quia Episcopo ius et officium competit urgenti observantiam legum ecclesiasticarum, advigilandi ne abusus circa ecclesiasticam disciplinam irrepant eosque prudenter amovendi, atque opportuna monita ac praecepta in hunc effectum ferendi. Quibus monitis ac praeceptis hac de re latis ab Episcopo religiosi etiam exempti subsunt.

394. III. *An et quando sacerdos deferens Eucharistiam ad infirmos incedere valeat cooperto capite, aut currere, aut uti equo, curru* etc.

Resp. Quod sacerdos deferens *publice* Eucharistiam ad infirmos incedere debeat *nudo capite*, certissimum est, tum quia reverentia tanto Sacramento debita id omnino postulat, tum quia *Rituale* hoc expresse tradit (56); et S. R. C. in *Toletana*, 31 aug. 1872, ad II (57), contrariam consuetudinem probavit. Sin autem *privatim* deferatur sacra communio, sacerdotem posse capite cooperto incedere, palam est.

Si urgeat necessitas (ex. gr. ob nimium frigus aut imbrem), simulque desit tempus petendi licentiam, *potest sacerdos, etiam publice deferens Eucharistiam, caput cooperire*, quia lex ecclesiastica cum tanto incommodo non obligat. Eo vel magis quod pro dioecesi *Coloniensi* a S. R. C., 13 nov. 1862, indiscriminatim concessum est, ut sacerdotes Viaticum delaturi incedant, tempestate praesertim hiemali, capite obtecto laneo pileolo, qui exigente necessitate potest esse tantae magnitudinis, ut aures quoque cooperiat (58).

Hinc merito DD. non pauci tenent, in casu verae necessitatis, quando saltem moraliter impossibile est recurrere ad Superiorem ecclesiasticum, posse sacerdotem uti epikeia et incedere capite cooperto;

(56) *Loc. cit.*, n. 9.
(57) *Decreta auth.*, n. 3276.
(58) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 183.

quo in casu, addunt, attenta memorata facultate, pileolum potest esse laneum ac tantae amplitudinis, ut aures etiam cooperiat (59).

Reverentia augustissimo Sacramento debita postulat, ut sacerdos *decenter* incedat; ideoque, per se ac generatim loquendo, *currere nequit*, quamvis possit festinare. At urgente necessitate, certe licet sacerdoti etiam currere, quia tunc ex una parte deest irreverentia, ex alia vero abest, patente causa, scandalum fidelium.

Sententia quorundam veterum DD. (60) opinantium id non licere, caret, iusta causa exsistente, solida probabilitate.

Card. Gasparri (61) haec habet: « Hinc in genere (sacerdos) non debet currere... Sed *S. Alphonsus*, VI, n. 242, cum aliis probabiliter putat sacerdotem posse etiam currere, dummodo absit scandalum ». Doctrina *Ligorii* non satis recte traditur; ipsa enim plane concordat cum doctrina modo exposita, et quam communiter tradunt AA. « Sed probabile est, ait *S. Doctor* (*l. c.*), posse sine irreverentia currere *in necessitate* ».

Ex causa iusta, scil. ratione infirmae valetudinis aut distantiae vel asperitatis viarum, potest sacerdos uti equo in deferendo Viatico ad infirmum: id *Rituale* ipsum admittit (62). Oportet equus mansuetus sit, ut absit periculum lapsus sicque reverentiae tanto Sacramento debitae, quoad fieri potest, consulatur (63).

Eadem de causa potest sacerdos uti *curru*, cuiuslibet quidem generis, vel etiam *via ferrea*, aut aërea, si privatim Eucharistia deferatur.

Urgente gravi necessitate uti potest quoque peculiari vehiculo, vulgo *bicicletta*, *motocicletta*, etc. Ob debitam reverentiam augustissimo Sacramento praestandam, id in casu urgentis gravisque tantum necessitatis licitum est. Proinde iure merito quaedam Concilia provincialia et Synodi dioecesanae peculiaribus normis huiusmodi Eucharistiae delationem moderantur.

In praxi tamen — sedulo fac animadvertas — potiusquam sacerdos publice deferat ad infirmos Eucharistiam, et utatur pileolo, equo, curru, via ferrea, aut currat, multo melius est quod *privatim* deferat SS. Sacramentum ad normam can. 849.

395. IV. *An et quando laico tradi queat pyxis deferenda.*

Resp. Numquam, seclusa gravissima necessitate, potest sacerdos

(59) Lehmkuhl, *l. c.*; Génicot, *l. c.*, n. 186; Gasparri, *l. c.*, n. 1111.
(60) Salmant., tract. IV, cap. 9, n. 25.
(61) *Loc. cit.*, n. 1113.
(62) *Loc. cit.*, n. 10.
(63) Busemb. apud S. Alph., *l. c.*, n. 243; Elbel, *confer.* 13 *de ministro Euch.*, n. 74; D'Annibale, *l. c.*, § 274; Lehmkuhl, *l. c.*; Génicot, *l. c.*, n. 186, IX.

dare pyxidem portandam laico, quamvis sit fatigatus; sed potius, uti tradit *Rituale* (*l. c.*), bursam, in qua pyxis includatur, collo suspensam deferat.

In casu gravissimae aut etiam valde gravis necessitatis id licere, pro certo habemus; nam si licet laico, urgente praefata necessitate, tangere manu ac praebere moribundo sanctissimam Eucharistiam, a fortiori licet eandem deferre in pyxide positam.

396. V. *An Episcopus valeat in praedictis dispensare.*

Resp. Plures DD. cum *S. Alphonso* (64) docent, Episcopum posse dispensare, ut sacerdos operto capite Viaticum publice deferat extra civitatem seu oppidum, i. e. in villis et pagis. « Censet etiam *Pasqualigo*, ait *Ligorius* (*l. c.*) apud *Croix*, quod Episcopus potest dispensare, ut deferatur Viaticum cum pileolo in villis et pagis ».

Pasqualigo non tribuit simpliciter et absolute, ut videtur asserere *S. Doctor*, facultatem Episcopo dispensandi, sed tantum « si adsit causa iusta » (65); atque ita profecto citatur a *Lacroix* (66).

Huiusmodi potestas iure antiquo non competebat *per se* Episcopo, ut liquet, saltem implicite, ex decretis S. R. C. in *Lauden.*, 23 ian. 1740, in *Bisinianen.*, 23 maii 1846, in *Molinen.*, 12 sept. 1857, in *Oriolen.* seu *Alonien.*, 22 april. 1871, quibus S. C. commisit Episcopo ut pro suo arbitrio et prudentia permitteret parochis in peculiaribus circumstantiis capite pileolo obtecto Viaticum ad infirmos deferre. Ergo nonnisi ex facultate obtenta a S. R. C. poterat Episcopus id permittere.

Neque iure novo competit *per se* Episcopo huiusmodi potestas ad normam can. 81; imo ea inutilis videtur, cum expediat potius iusta de causa sanctissimam Eucharistiam privatim deferri, quam publice operto capite, ut supra fuit animadversum.

Quidam tribuunt Episcopo facultatem permittendi ut sacerdos deferens SS. Sacramentum ad infirmos utatur equo vel curru etc. Quae modo diximus, attento iure antiquo et novo, huc quoque spectant, scil. nulla *per se* Episcopo competit facultas *proprie dicta* dispensandi in hac re. Si adest vera et urgens necessitas, peculiari venia opus non est; si deest necessitas, Episcopus nequit facultatem ad id concedere. Ad summum dici potest quod Episcopus prudens et auctoritativum iudicium proferre poterit de vera necessitate necne.

De ritu servando in sacrae communionis receptione dicemus suo loco (n. **494**).

(64) *Loc. cit.*, n. 241; *Hom. Apost.*, tract. XV, n. 12; Scavini, III, n. 245; D'Annibale, *l. c.*, not. 8; Gury-Ball., *l. c.*, n. 118; Marc, *l. c.*, n. 1544.
(65) *De Sacrif. Miss.*, q. 833, n. 3.
(66) *Loc. cit.*, n. 614.

397. Nonnulli casus, qui in praxi occurrere possunt. — 1. Si contingat in distributione Eucharistiae hostiam consecratam *in terram dilabi*, reverenter ea colligi debet; locus vero est abluendus, et aqua ablutionis in sacrarium iniicienda. Idem dicas si, extra corporale, cadat in *mappam* seu *linteum* (67).

Lex ablutionis non obligat sub gravi (68), nisi forte hostia sancta deciderit in locum, qui alias pedibus calcatur. Quare cum obliget sub levi tantum, quaelibet causa rationabilis excusat; et ideo quoties ablutio magnam admirationem excitaret, licite omitti potest.

2. Si hostia consecrata decidat in *vestem* aut *visum* vel *barbam viri* ablutio potius est omittenda ob allatam rationem, ne scil. abstantium excitetur admiratio; aliter dicendum, si ceciderit in manum; tunc vir in sacristia manum lavet et aqua in sacrarium immittatur.

Quod si hostia decidat in *vestem* aut *visum* vel *pectum mulieris*, ablutio omittitur; « decet autem, ait *Benedictus XIV* (69), ut non sacerdos, sed ipsa femina particulam vel fragmentum quaerat et suis ipsa manibus sibi in os iniiciat », aut, addimus, sacerdoti porrigat. At videndum an forte, salva decentia, particula ab ipso sacerdote facile apprehendi possit, ne frustra mulier perturbetur (70).

Si species consecrata *in manum mulieris* ceciderit, ipsa mulier in sacristia aut alio loco manum lavet, si commode fieri possit; secus ablutio omittatur. Idem dicas si hostiam in vestem aut pectus dilapsam mulier suis manibus tetigerit.

Si gutta vini consecrati *in terram* vel *tabulam* deciderit, lingua sorbeatur, si fieri potest; locus ipse radatur quantum satis est, abrasio comburatur, et cinis in sacrarium proiiciatur. Si ceciderit *super lapidem altaris*, stilla sorbeatur a sacerdote, et locus bene abluatur; aqua vero ablutionis in sacrarium est immittenda. Si ceciderit *super lintea altaris*, *corporale*, *vestes sacerdotis*, vel *tapete*, ista ter sunt abluenda, supposito calice, et ablutio in sacrarium proiicienda (71).

Abrasio sub gravi fieri debet; item ablutio. Non convenit inter DD. utrum trina ablutio a rubrica *Missalis* praescripta sit sub gravi, an una tantum. Probabilius dicendum aliquam ablutionem sub gravi esse faciendam; at non requiri trinam, sed unam sufficere ut quis excusetur a peccato letali et fortasse etiam a peccato veniali, dummodo una ablutione locus seu mappa aut corporale etc. plane mundetur.

(67) Rubr. Miss., *De defect.*, X, n. 15.
(68) S. Alph., *l. c.*, n. 250.
(69) *Op. cit.*, lib. 3, cap. 20, n. 7.
(70) Génicot, *l. c.*, n. 189, VI.
(71) Rubr. Miss., *l. c.*, n. 12; cfr. S. Alph., *l. c.*; Lacroix, *l. c.*, n. 484; Gury-Ball., *l. c.*, n. 107; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 191.

3. Si ex oblivione sacerdos, qui debebat pyxidem purificare, purificationem calicis iam sumpserit, potestne, ieiunio naturali sic fracto, fragmenta in pyxide inventa colligere et sumere?

Ita distinguimus: vel purificatio ciborii urget, quatenus eo opus est pro aliis hostiis consecrandis, vel non, puta quia adsunt aliae pyxides aut consecratio hostiarum differri potest. Si *primum*, sacerdoti licet reliquias in ciborio inventas colligere ac sumere, siquidem haec sumptio per modum unius cum sacra communione computatur (72). Si *alterum*, potest nihilominus sacerdos absolute loquendo pyxidem purificare; at expedit, ubi commode fieri queat, ut purificatio ad aliam Missam vel ad diem sequentem remittatur, nisi forte aliqua rationabilis causa aliud suadeat.

Quod si non agatur de fragmentis, sed de hostia integra, eam sumere non licet, nisi ad periculum irreverentiae vitandum, ut infra dicetur.

4. Si *fragmenta* inveniantur a sacerdote *ante* vel *intra Missam*, priusquam ablutionem sumpserit, nulla est difficultas; sumpto sanguine, quaslibet particulas, etiam integras hostias, consumere potest.

5. Si post ieiunium per ablutionem laesum sacerdos inveniat *fragmenta* ad suum Missae sacrificium spectantia, ea sumere *tenetur*, si adhuc est ad altare, vel etiam, ut communius docent AA. cum *Benedicto XIV* (73), si in sacristia iam sit, at nondum sacras vestes deposuerit. Imo si sacerdos iustam causam habet particulas pro fidelium communione consecratas distribuendi post suam Missam potius quam intra illam, idque non ex pyxide, sed ex patena, *Benedictus XIV* (*l. c.*) absolute concedit, ut etiam tunc sacerdos fragmenta sumat.

6. Si vero *fragmenta* non sint de eodem sacrificio, aut sint quidem de eodem sacrificio, sed inveniantur a sacerdote sacris vestibus iam exuto, sumi nequeunt, iuxta plures, nisi adsit periculum irreverentiae, nempe si post ultimam Missam inveniantur et *a*) vel desit tabernaculum, aut locus mundus ac decens, ubi conserventur, — *b*) vel particulae ita minutissimae sint, ut sine periculo ne ad tabernaculum quidem deferri queant aut in loco decenti asservari.

Alii rectius censent in quolibet casu fragmenta sumi posse; quia non apparet solida ratio cur distinguendum sit inter fragmenta et fragmenta, inter sacerdotem vestibus sacris indutum et iisdem exutum. Haec sententia probabilior est.

(72) Tamb., *De methodo Comm.*, c. 2, n. 37; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 192.
(73) *Loc. cit.*, *De defectibus*, X, n. 3 ss.

Quod vero de fragmentis dicitur, non potest intelligi de *integra hostia*, aut tali parte, quae commode distribui possit in fidelium communione; nam ut haec sumi queat a non ieiuno, requiritur, ut post ultimam Missam desit locus decens, quo sacra hostia asservetur, simul vero ut sine graviore incommodo ad alium locum deferri non possit. Sub his conditionibus etiam integra hostia post ablutionem sumenda est, ut ipsa Rubrica *Missalis* praescribit (74).

CAPUT VI.

DE SUBIECTO EUCHARISTIAE

Articulus I.

De iis qui sanctissimam Eucharistiam recipere possunt.

398. Principium generale. — « *Quilibet baptizatus qui iure* (intelligas, sive divino sive ecclesiastico) *non prohibetur, admitti potest et debet ad sacram communionem* » (can. 853).

Omnis homo baptizatus iure divino est capax Eucharistiae sacramentaliter et spiritualiter, seu cum fructu, recipiendae, nisi per letale peccatum obicem ponat gratiae. Sane venerabile hoc sacramentum pro omnibus fidelibus est institutum; proinde universis rite dispositis potest prodesse, iuxta Christi verba: « *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam* » (1).

Etiam infantes et perpetuo amentes sunt capaces sacrae communionis.

Olim quidam theologi, *Alex. Palud.*, *Maior*, *Petrus Soto*, *Caietanus* et alii apud *Vasquez* (2), docebant sumptionem Eucharistiae non esse sacramentalem et fructuosam parvulis. Hanc sententiam veteres DD. communiter reiiciebant, et contrariam, tamquam omnino veram, profitebantur (3).

« Praecipuum fundamentum, ait *Lugo* (*l. c.*), desumitur ex usu antiquo Ecclesiae dandi parvulis Eucharistiam, qui certe usus licitus non fuisset, si in eis non posset suum effectum habere; sicut nec liceret dare illam catechumeno, nec homini mortuo aut bruto, etiamsi sit in gratia, propter eandem rationem,

(74) Cfr. Bened. XIV, *l. c.*, n. 3 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 251; Lehmkuhl, *l. c.*; Marc, *l. c.*, n. 1542, q. 5°.

(1) Ioann. VI, 55.
(2) *Loc. cit.*, disp. 212, c. 2.
(3) Cfr. Vasquez, *l. c.*; Suarez, *l. c.*, disp. 62, sect. 4; Lugo, *l. c.*, disp. 13, sect. 2, n. 10.

quia id esset fraudare sacramentum suo effectu: supponebant ergo Patres antiqui parvulos esse capaces fructus huius sacramenti ».

Huiusmodi usus praebendi Eucharistiam infantibus « apud Graecos et Orientales adhuc perseverat », uti refert Decretum « *Quam singulari* » S. C. de disciplina Sacramentorum, 8 aug. 1910. Rectius, *de iure* adhuc perseverat apud Graecos, exceptis Italo-Graecis; *de facto* fere ubique obsolevit.

Quod infantes (et eis aequiparantur perpetuo amentes) sint capaces Eucharistiae recipiendae, hodie certissimum est apud omnes; quae doctrina diserte confirmatur, licet implicite, a Conc. Trid. Sess. XXI, can. 4 et cap. 4.

399. Quinam iure divino sint incapaces sacrae communionis. — Ut clare deducitur ex tradito principio, non sunt subiectum capax SS. Eucharistiae:

1° *Angeli, animae a corpore separatae* aut *corpori post universale iudicium unitae*. Sacramenta enim sunt pro hominibus viatoribus instituta, maxime hoc sacramentum quod per veram manducationem et potationem recipitur. Si quis, olim capax, per miraculum a mortuis resurgens inter viatores rursus constitueretur, certe esset capax; et sententia contraria, quae placuit nonnullis theologis veteribus, utpote prorsus erronea reiicienda est.

2° Inter homines viatores, omnes *non baptizati Baptismo aquae*. Etenim Baptismus aquae est ianua sacramentorum, et ideo etiam sacramenti Eucharistiae; praeterea cum hoc sacramentum significet visibiliter nutritionem spiritualem, supponit iam visibiliter genitum eum, cui confertur; idque fit per Baptismum aquae. Quare catechumeni sunt incapaces; et revera Ecclesia eos numquam admisit ad sacram synaxim (4).

Innocentius III in *cap.* 3, *De presbytero non baptizato* (c. 3, X, de presb. non bapt. III, 43) videtur affirmare catechumenos, seu non baptizatos Baptismo aquae, qui tamen per fidem et caritatem perfectam cum Baptismi voto gratiam sanctificantem iam receperunt, posse ad Eucharistiam admitti; et hoc sensu Glossa, *l. c.*, *v. a non baptizatis*, intelligit verba Pontificis. At dicendum, Innocentium (*l. c.*) hanc sententiam referre historice tantum ac disputando, quin eam ullo pacto probet; Glossam vero esse omnino in hac re deserendam (5).

Dubie baptizati suntne capaces sacrae communionis? In primis curandum sedulo, ut dubium deponatur; quod si fieri id nequeat, putamus, stante dubio, non esse privandos eiusmodi baptizatos iure suscipiendi sanctissimam Eucharistiam. Sane cum agatur de privatione iuris, equidem certi, eatenus fit locus huic privationi, quatenus *certo* constet Titium iure reapse carere; sed, posito dubio, moralis certitudo ad id requisita deest; ergo.

(4) Cfr. Bona, *op. cit.*, lib. I, cap. 16; Suarez, *l. c.*, sect. 3.

(5) Suarez, *l. c.*, n. 5; Lugo, *l. c.*, sect. 1, n. 7; Gasparri, *l. c.*, n. 1118.

Sed naviter attendendum: aliud est quaerere utrum *dubie baptizati* sint privandi Eucharistia, aliud quaerere utrum revera sint capaces. Hoc alterum pendet ex obiectiva rei veritate, ut patet, scil. utrum reapse valide sint baptizati, necne.

400. Quinam iure ecclesiastico sacram communionem recipere valeat. — 1. Quamvis omnis homo baptizatus sit iure divino subiectum capax Eucharistiae, exinde tamen non sequitur iure etiam ecclesiastico quemlibet baptizatum *licite* posse communionem recipere. Nam Christus D. sacramentorum administrationem commisit Ecclesiae, quae propter irreverentiae periculum et alias rationabiles causas prohibere et de facto prohibuit aliquibus, iure divino utcumque capacibus, sacram communionem praeberi (6).

2. Prohibentur Eucharistiam recipere: 1° **omnes usu rationis destituti;** — 2° **quotquot eadem die eam receperint,** nisi urgeat mortis periculum aut necessitas impediendi irreverentiam in sacramentum aliave iusta et gravis causa (cfr. can. 854, § 1, 857, 858, § 1).

401. Usu rationis destituti. — Ex hoc capite, loquendo in specie, nequeunt recipere communionem:

1° *infantes;* 2° *mentecapti a nativitate;* 3° *fatui a nativitate;* 4° *surdi-muti-coeci simul a nativitate;* 5° *surdi-muti;* 6° *surdi* vel *muti* aut *coeci tantum;* 7° *delirantes;* 8° *sensibus destituti;* 9° *epileptici* et *phrenetici;* 10° *obsessi*, interdum prohibentur recipere Eucharistiam, interdum non.

De singulis nonnulla dicenda.

401bis. Infantes seu **parvuli** qui nondum usum rationis attigerunt. Gravissima olim erat DD. controversia circa aetatem, qua pueri ad sacram mensam possent ac deberent admitti. De hac quaestione infra (n. **411**).

402. Mentecapti a nativitate, *qui circa omnia insaniunt*, seu plene ac totaliter amentes, arcentur a sacra communione. Ratio est, quia infantibus hi vere aequiparantur (can. 88, § 3).

(6) Cfr. S. Thom., *l. c.*, a. 9; Suarez, *l. c.*, disp. 70, sect. 1; Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 1 ss.

Utrum mentecapti a nativitate, *insanientes circa unam aliamve rem tantum*, in his quae ad eorum dementiam non spectant, aequiparentur infantibus necne, et ideo num possint Eucharistiam recipere, controvertitur.

Si dementia sit praecise circa SS. Sacramentum, *negative* respondendum; secus, *affirmative*. Sane eatenus excludendi sunt a communione, quatenus desit cognitio et gustus tanti Sacramenti, vel, in periculo mortis, ea mentis discretio qua Corpus Christi a cibo communi discernatur, illudque reverenter adoretur; quare si *vere* adsit huiusmodi cognitio et gustus seu mentis discretio, nulla equidem est ratio cur admittenda non sit capacitas ad normam cit. can. 854. Proinde sententia contraria (7) caret probabilitate, saltem iure quo nunc regimur.

Quaerunt DD. utrum amens circa omnia aut in materia Eucharistiae, possit *in lucido intervallo* SS. Sacramentum recipere. Si nullum indignitatis periculum adsit, et amens sufficientem habeat discretionem ac mysteriorum fidei cognitionem iuxta ea quae modo tradidimus, certe potest divinis epulis refici; imo, urgente praecepto paschali vel mortis periculo, debet. Sane posita dispositione requisita ad rite sacramentum suscipiendum, quonam iure esset repellendus?

Quidam aliter sentiunt; at eorum dissensus non respicit praecise doctrinam, sed factum. Dicunt enim memoratos mentecaptos ne in lucido quidem intervallo posse habere tantam discretionem ut rite sanctissimam Eucharistiam recipere valeant. Haec quaestio, cum sit mere facti, non est ad rem; nam exposita doctrina supponit factum iam demonstratum, et eatenus hanc doctrinam uti certam habemus, quatenus factum sit omnino certum.

Praeterea quaerunt DD. an privandus sit sacra communione is qui in amentiam inciderit post adeptum rationis usum (8).

Si habet lucida intervalla, repetenda sunt quae modo diximus. Secus, ita praestat distinguere: vel ante amentiam nullam omnino habuit intentionem ne implicite quidem (quam quisque pie ac religiose vivens habere censetur) recipiendi Eucharistiam, aut, si habuit, eam expresse revocavit, quod minime supponendum est; vel habuit huiusmodi intentionem saltem implicite eamque non revocavit. In priore casu, prohibetur ipso iure divino sacram communionem recipere, quia aliqua intentio sacramentum suscipiendi in adultis est omnino necessaria (n. **73**). In altero casu, cum requisita intentio habitualiter perseveret, amens potest iure divino SS. Sacramentum recipere, dummodo absit omne irreverentiae periculum, et probabiliter sit in statu

(7) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 1123.
(8) Suarez, disp. 69, sect. 2; Lugo, *l. c.*, sect. 3; S. Alph., *l. c.*, n. 302.

gratiae, puta quia Titius ante amentiam pie vixit, aut sacramentalem confessionem peregit, aut saltem confessarium petiit (9).

Quidnam iure ecclesiastico?

Auctores, attentis verbis *Ritualis Rom.* (10), docent communiter, huiusmodi amenti non esse praebendam sacram communionem **extra mortis periculum** (11); contra, **in periculo mortis** posse ac debere amenti in casu praeberi Viaticum plerique affirmant cum *S. Thoma* (12), modo pie vixerit (tunc enim censetur habuisse intentionem implicitam communicandi saltem in discrimine vitae) et periculum irreverentiae absit; nam tanta est dignitas huius Sacramenti ut quodvis probabile periculum irreverentiae, etiam materialis, sit prorsus arcendum.

Attamen nonnulli DD. contrarium tenent, scil. ne in periculo quidem mortis esse praebendam Eucharistiam; tum quia *Rit. Rom.* (*l. c.*) amentes absolute removet a communione, tum quia, ad praxim quod attinet, aegre dignosci potest num plene amentes valeant sanctissimam Eucharistiam reverenter suscipere (13).

Quaenam verior sententia iuxta Codicem iuris canonici? De hac quaestione non agit expresse legislator; at implicite saltem huc spectat praescriptum can. 854, § 2; porro, mature perpensis verbis huius paragraphi ac *Ritualis Rom.* (*l. c.*), veriorem putamus primam sententiam, nempe Viaticum praeberi posse praefatis amentibus, si periculum irreverentiae absit.

403. 3. **Fatui** (stupidi aut idiotae) **a nativitate,** si adeo careant rationis lumine, ut sacramenti eucharistici cognitionem et gustum non habeant, sunt certe repellendi a sacra communione. Si vero a nativitate tales non sint, sed post adeptum rationis usum in idiotismum inciderint, applicanda sunt quae modo exposuimus (n. **402**).

De **semifatuis,** controvertitur. Communior sententia cum *S. Alph.* (14) tenet, communionem ipsis dandam esse tantum in articulo mortis et in Paschate. « Respondetur, ait *Ligorius* (*l. c.*), quod *semifatuis*, semper ac sciant distinguere hunc coelestem cibum ab aliis, tantum in articulo mortis et tempore praecepti communio danda est. *Holzmann*, *Laymann*, *Wigandt*, et *Salmant.* cum *Palao*, *Hurtado*, *Diana*, *Henriquez;* contra *Sanchium* et *Leandrum*, qui concedunt toties quoties ».

(9) Salmant., tract. IV, cap. 7, n. 9; Bonacina, *l. c.*, disp. 4, q. 6, p. 1, n. 5; Laymann, lib. V, tract. 4, cap. 4, n. 4; Gasparri, *l. c.*, n. 1124.
(10) Tit. IV, cap. 1, n. 10.
(11) Suarez, *l. c.*, dub. 3; Lugo, *l. c.*, n. 24 ss.; Laymann, *l. c.;* Salmant., *l. c.*, n. 11; S. Alph., *l. c.*
(12) *Loc. cit.*, q. 80, a. 9.
(13) Gasparri, *l. c.;* Génicot, *l. c.*, n. 190, II, 2°.
(14) *Loc. cit.*, n. 303.

Auctores non satis recte allegantur a *S. Doctore;* nam *Laymann* (15), *Wigandt* (16), *Henriquez* (17) docent, *raro,* seu *ordinarie* aut *minimum* praebendam esse semifatuis communionem in Paschate et in articulo mortis; praeterea iidem una cum aliis theologis citatis (18) loquuntur aut saltem loqui videntur de iis semifatuis qui adeo exiguae sunt discretionis ut solum sciant Corpus Christi a communi cibo discernere illudque reverenter adorare, quin pleniorem cognitionem doctrinae christiane et accuratiorem praeparationem habere valeant. Quare eorum doctrina ab illa quam exposuimus nullatenus differt.

404. 4. **Surdi-muti-coeci simul a nativitate** arcentur a sacra communione, quia infantibus merito aequiparantur.

Quidnam, *si sint instructi?* Eos etiam in hoc casu repellit a sacra Synaxi *Card. Gasparri* (19). Rectius ita videtur distinguendum: vel adeo sunt instructi, ut SS. Sacramenti cognitionem et gustum habeant, vel non. Si hoc alterum, certe privandi sunt communione. Si primum, contra, iidem recipere valent Eucharistiam, tam in periculo mortis quam etiam extra, pro diverso gradu discretionis diversaque cognitionis mensura, iuxta superius tradita.

Quod vero surdi-muti-coeci simul a nativitate, attentis experimentis et progressibus nostra aetate factis, possint revera instrui, dubitandum non est; hinc ne in ordine quidem ad matrimonium contrahendum ipsi absolute inhabiles dicuntur (20).

S. Alph. (21) haec ad rem habet: « Verum mutis, surdis et simul coecis a nativitate, omnino neganda est communio: cum *Wigandt* ». At *Wigandt* (22), quem unum allegat S. Doctor, non dicit *omnino* esse negandam communionem, sed *ordinarie:* porro huiusmodi vox clare significat praefatos miseros homines non esse absolute habendos tamquam incapaces Eucharistiae suscipiendae.

5. **Surdi-muti** a nativitate repellantur a communione, si sufficienter non sint instructi; secus, non.

6. **Surdi tantum,** vel **muti tantum,** vel **coeci tantum** usum ra-

(15) *Loc. cit.*, n. 4.
(16) Tract. 12, exam. 4, n. 36.
(17) Lib. VIII, cap. 42, n. 3 ss.
(18) Cfr. Holzmann, *De praec. Eccl.*, n. 45; Salmant., *l. c.*, n. 12; Palaus, tract. 21, punct. 10, n. 8; Diana, part. 2, tract. 14, resol. 79; Hurtado Gasp., *De sacramentis et censuris, de Euch.*, disp. 9, diff. 20.
(19) *Loc. cit.*, n. 1123.
(20) Cfr. Cappello, *De Matrimonio*, n. 650 s.; Wernz, *Ius Decretalium*, IV. *Ius matrimoniale Ecclesiae catholicae*, n. 93, II (Prati, 1911); Olfers, *Pastoralmed.*, p. 116 (Paderbonae, 1906).
(21) *Loc. cit.*, n. 303.
(22) *Loc. cit.*, n. 38.

tionis satis evolutum habent, quamvis ordinarie tardius, ideoque non arcentur (23).

405. 7. **Delirantes** eatenus valent Eucharistiam recipere quatenus communicare possint absque irreverentiae periculo; proinde exclusio eorum non est *per se,* sed tantum *per accidens.* Ita communiter DD.

Optima praxis est, ut detur infirmo antecedenter particula non consecrata, et sic appareat, an decenter communicare possit (24). In praxi, si dubitetur an periculum absit irreverentiae, consultius erit SS. Eucharistiam non praebere.

405bis. 8. Quoad **sensibus destitutos** idem dicas ac de iis qui post adeptum rationis usum in amentiam vel idiotismum labuntur, aut delirio laborant.

406. 9. **Epileptici** et **phrenetici,** dum sunt sui compotes, certe possunt sacram communionem recipere; dum sui compotes non sunt seu in statu *paroxysmi,* nequeunt *extra mortis periculum* sanctissimam Eucharistiam suscipere; *in periculo mortis* potest eis communio praeberi, modo periculum irreverentiae absit ac de praecedenti intentione recipiendi hoc admirabile Sacramentum satis constet (cfr. n. **402**) - (25).

406bis. 10. **Obsessis** neganda est communio, dum sui compotes non sunt; secus concedenda. Imo valde expedit, ut hi saepius communicent iuxta prudens iudicium confessarii, quia Eucharistia est speciale remedium ad fugandos daemones (26).

Quidam, ex. gr. *Laymann* (27), merito dicunt, numquam eis denegandam communionem, ne, iuxta notam Cassiani sententiam, magis magisque inimicus insultet obsesso cum eum a caelesti medicina viderit segregatum.

407. An ratione peculiaris morbi aliusve defectus corporalis aut peccati quis arceatur a sacra communione. — 1. Quaerunt DD. an quis repelli possit ac debeat ab Eucharistia recipienda, ratione peculiaris morbi aliusve defectus corporalis.

Salmant., *l. c.*, n. 13; S. Alph., *l. c.*; Gasparri, *l. c.*
(23) Cfr. Laymann, *l. c.*, n. 5; Salmant., *l. c.*, n. 14; S. Alph., *l. c.*, n. 292.
(24) Salmant., *l. c.*, cap. 8, n. 14; Elbel, *l. c.*, confer., 14, *De subiecto Euch.*, n. 98;
(25) *Rituale Rom.*, tit. IV, cap. 4, n. 4; S. Alph., *l. c.*, n. 303; Gasparri, *l. c.*, n. 1124; Génicot,
Bonacina, *l. c.*, q. VI, p. I, n. 4; S. Alph., *l. c.*, n. 322.
l. c., n. 180, II; Gury-Ferreres, *l. c.*, n. 322; Suarez, *l. c.*, disp. 69, sect. 2; Vasquez, *l. c.*, disp. 212,
(26) S. Thom., *l. c.*, a. 9, ad 2; Suarez, *l. c.*, n. 6; S. Alph., *l. c.*
c. 4; Lugo, *l. c.*, sect. 5, n. 67; Bonacina, *l. c.*, n. 6; S. Alph., *l. c.*
(27) *Loc. cit.*, n. 6.

Per se, *negative* respondendum; **per accidens,** affirmative, quatenus quis nequeat SS. Sacramentum recipere sine irreverentia eiusve probabili periculo.

Rituale Rom. (tit. IV, cap. 4, n. 4) haec ad rem statuit: « Id tamen diligenter curandum est, ne iis tribuatur (Viaticum), a quibus... *ob assiduam tussim, aliumve similem morbum,* aliqua indecentia cum iniuria tanti Sacramenti timeri potest ». Quare:

a) Non licet communionem praebere aegris, qui iugi vomitu laborant. Si aliqua remissio in vomitu contingit, consulendus est medicus, si fieri potest: nam ipse solus, cognita vomitus causa, quae varia est apud varios aegros, diiudicare valet utrum illud intervallum satis sit ad existimandum omne serium periculum iam esse remotum. *S. Alph.* (28) refert, quin improbet, doctrinam *Busembaum,* qui dicit communionem dandam non esse, nisi a sex saltem horis vomitus cessaverit. At huiusmodi restrictio solida ratione haud nititur, imo sententiae peritorum adversatur, putantium post pauca etiam minuta a vomitus cessatione esse aliquando periculum omnino amotum (29).

b) Non licet communionem dare aegroto, qui ob assiduam tussim in probabili periculo versatur ne hostiam consecratam in stomachum demittere possit: quod periculum tamen rarissimum est (30). Quando hostia est deglutita, timendum non est ne cum sputis expellatur, quia haec ex arteria aspera, non vero ex aesophago emittuntur.

2. Item quaerunt AA. utrum iis qui in actu peccati sensibus destituuntur vel post vitam scandalosam subito in mortis periculum incidunt, debeat aut saltem possit dari sacra communio. Respondemus: *nec debet nec potest* praeberi, nisi aliquod signum satis certum poenitentiae antea dederint. Id valet quamquam propter signum etiam valde dubium vel tenuissimam contritionis probabilitatem eis dari potuit sub conditione absolutio et Extrema Unctio.

« Christi maiestas, scite animadvertit *Card. Lugo* (31), et tanti mysterii cultus cogit ad non temere illud in sterquilinium proiiciendum. Non ergo repugnat, aliquem inveniri, cui, urgente iam exitu, absolutio sub conditione detur propter maximam necessitatem, et qualecumque dubium poenitentiae volitae; cui tamen Eucharistia propter indecentiam et irreverentiam dari non debeat ».

408. SS. Eucharistia iam refecti. — Ex altero capite nequeunt iure ecclesiastico sacram communionem denuo recipere qui **eodem die** sanctissimam Eucharistiam iam sumpserunt, salvis exceptionibus infra exponendis.

(28) *Loc. cit.*, n. 292.
(29) Cfr. Capellmann, *l. c.*, n. 125.
(30) Génicot, *l. c.*, n. 191, III, 2°; Noldin, *l. c.*, n. 134; Capellmann, *l. c.*, p. 123 s.
(31) *Loc. cit.*, n. 65.

Etenim, sicuti iure canonico prohibetur sacerdos plures in die Missas celebrare, praeterquam in casu necessitatis, uti suo loco dicetur, ita omnes prohibentur plures in die communiones, sive sacrificales sive non-sacrificales, sive partim sacrificales et partim non-sacrificales, recipere, et quidem sub gravi sacrilegii reatu.

Quare, ex. gr., sacerdos qui die Nativitatis aut die 2 Novembris nullam celebrat Missam, nequit tres communiones extra-sacrificales facere; sacerdos qui unam vel duas celebravit Missas, nequit insuper duas vel unam communionem extra-sacrificalem facere; tandem sacerdos qui communionem extra-sacrificalem facit, nullam potest celebrare Missam.

Item diaconus et subdiaconus, qui in Missa sollemni Romani Pontificis una cum celebrante communicant, hoc ministerio fungi nequeunt, si antea iam communicaverint, aut, charactere presbyterali insigniti, Sacrum fecerint; et huiusmodi ministerio functi, nequeunt postea propriam celebrare Missam (32). Hodie Papa solet dispensare.

Duae sunt exceptiones: 1° Potest quis ac tenetur per se eadem die rursus communicare, si altera communio sit necessaria ut SS. Sacramentum subtrahatur profanationi, ne in manus haereticorum veniat etc.

2° Qui, post receptam sacram communionem, eadem die in vitae discrimen adducitur, potest (olim DD. disputabant) denuo communicare, imo valde suadendum est, ut rursus communicet (can. 864, § 2); qua de re vide n. **433**.

In utroque casu ipsum ius divinum, quod legi ecclesiasticae prohibenti semper praevalet, alteram communionem exigit.

409. *An* et *quando* sacerdos possit eadem die plures communiones sacrificales facere, seu plures in die Missas celebrare, suo loco exponemus (n. **693** ss.).

(32) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 4; Lugo, *l. c.*, disp. 20, sect. 1, n. 43; Gasparri, *l. c.*, n. 1125.

ARTICULUS II.

De requisita mentis discretione seu de aetate primae Communionis.

410. Mentis discretio requisita. — 1. Omnibus constat plures gradus distingui posse ac reipsa haberi quoad usum rationis seu mentis discretionem.

Hinc merito quaerunt DD. *quaenam discretio mentis requiratur et sufficiat* ad sanctam communionem; et ulterius an *eadem discretio* requiratur et sufficiat tam *extra periculum* mortis quam *in periculo*.

2. Can. 854 utramque quaestionem dirimit: « *Pueris, qui propter aetatis imbecillitatem nondum huius sacramenti cognitionem et gustum habent, Eucharistia ne ministretur* » (§ 1).

« *In periculo mortis, ut sanctissima Eucharistia pueris ministrari possit ac debeat, satis est ut sciant Corpus Christi a communi cibo discernere illudque reverenter adorare* » (§ 2).

« *Extra mortis periculum plenior cognitio doctrinae christianae et accuratior praeparatio exigitur, ea scilicet, qua ipsi fidei saltem mysteria necessaria necessitate medii ad salutem pro suo captu percipiant, et devote pro suae aetatis modulo ad sanctissimam Eucharistiam accedant* » (§ 3).

Pueris qui propter aetatem seu deficientem rationis usum *cognitionem* et *gustum* SS. Sacramenti non habent, Eucharistia ministrari nequit. *Cognitio* significat quod puer sciat sub specie panis vere esse Christum D.; *gustus* intelligitur *spiritualis*, non autem sensibilis, quatenus puer erga Eucharistiam ostendat desiderium, reverentiam, pietatem atque affectum. Prohibitio ne praebeatur huiusmodi pueris Corpus Christi, *per se* gravis profecto est.

Praeterea ex citato canone ad sacram Communionem requiritur et sufficit, **extra periculum mortis**, ea discretionis aetas, in qua puer cognitionem et gustum habeat SS. Sacramenti, ac saltem fidei mysteria necessaria necessitate medii ad salutem [sc. Deum esse, et bonorum esse remuneratorem; num etiam fides *explicita* mysteriorum SS. Trinitatis et Incarnationis requiratur de necessitate medii, non convenit inter DD.; cfr. *S. Thom.* (1), *Suarez* (2), *Lugo* (3), *Ball.-Palm.* (4)] pro

(1) *S. theol.*, III, q. 69, a. 4 ad 2.
(2) *De Fide*, disp. 12, sect. 4, n. 107 ss.
(3) *De Fide*, disp. 12, sect. 4, n. 100.
(4) *Op. cit.*, II, tract. V, sect. 1, n. 15.

sua capacitate intelligat ac devote, ut fert ipsius aetas, panem eucharisticum recipiat.

Quare opus non est pleno rationis usu neque perfecta rerum fidei cognitione. Sufficit *aliqualis usus rationis*, uti egregie docet *Angelicus* (5), qui tunc haberi censetur, cum puer mortaliter peccare potest. Sane *Conc. Trid.* (6) dum memorat « parvulos usu rationis carentes nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiae communionem », unam hanc rei rationem assignat, quod peccare non possint: « Siquidem, inquit, adeptam filiorum Dei gratiam in illa aetate amittere non possunt ». Ex quo patet hanc esse Concilii mentem, tunc pueros communionis necessitate atque obligatione teneri, quum gratiam peccando possunt amittere (7).

Quapropter decretum « *Quam singulari* » recte hanc regulam statuit: « Aetas discretionis tum ad Confessionem tum ad S. Communionem ea est, in qua puer *incipit ratiocinari*, hoc est circa septimum annum, sive supra, sive etiam infra. Ex hoc tempore incipit obligatio satisfaciendi utrique praecepto Confessionis et Communionis ».

In periculo mortis, ut puer *possit* ac *debeat* sanctissimum Sacramentum recipere, satis est ut sciat panem eucharisticum, seu Corpus D. N. I. C., a communi et profano cibo distinguere, eumque reverenter adorare, i. e. cum debita pietate ac religione suscipere.

Hinc manet soluta ex Codice duplex praefata quaestio (cfr. n. **411** ss.).

411. Controversia Doctorum circa aetatem primae Communionis. — Gravis olim erat controversia inter DD. circa aetatem qua pueri ad sacram mensam admitti possent ac deberent. Nonnulli censebant requiri aetatem pubertatis; alii annum duodecimum; alii decimum circiter. Communius, et omnino recte, docebant non posse regulam certam statui, cum aliquibus citius, aliis tardius adveniat usus rationis seu mentis discretio (8).

Pius X per Decretum « *Quam singulari* » S. C. de Sacramentis, 8 aug. 1910, « de aetate admittendorum ad primam Communionem eucharisticam » praedictae controversiae (9) opportune ac sapienter finem imposuit (n. **415**).

(5) *Loc. cit.*, q. 80, a. 9, ad 3.
(6) Sess. XXI, cap. 4.
(7) Cfr. Decretum « *Quam singulari* ». S. C. de Sacramentis, 8 aug. 1910.
(8) Cfr. S. Thom., *l. c.*, art. 9; Suarez, disp. 70, sect. 1; Lugo, *De Eucharistia*, sect. 4, n. 33 ss.; Vasquez, *l. c.*; Soto, in IV, D. 9, art. 2; Laymann, tract. IV, *De Sacram. Euch.*, cap. 4; S. Antoninus, *S. theol.*, p. 3, tit. 14, cap. 2, § 5.
(9) Cfr. *Acta Apost. Sedis*, II, p. 577 ss.

412. Disciplina antiqua (10). — Ex testimoniis venerandae antiquitatis satis superque constat pluribus in locis sive Orientalis sive Occidentalis Ecclesiae morem viguisse ut infantes statim post receptum Baptismum aut sequentibus infra octavam diebus Eucharistiam reciperent sub utraque specie.

Lactentibus vero sacra Communio dabatur sub specie vini tantum, ob irreverentiae periculum, intincto nimirum sacerdotis digito in sanguine, quem infans sugebat. De hac consuetudine mentio occurrit in Concilio Tolet. II, can. 2; de ipsa testatur quoque *S. Gregorius M.* in veteri Missali, et *S. Cyprianus* in sermone 5 *de lapsis*.

Evagrius (11) narrat penes ecclesiam Constantinopolitanam consuetudine receptum esse, ut si multae particulae consecratae superfuissent, ex schola pueri accerserentur, ad eas consumendas.

Concilium Matisconense II, cap. 6, expressis verbis praedictum usum approbavit: « Quaecumque reliquiae sacrificiorum post peractam Missam in sacrario supersederint, quarta vel sexta feria innocentes ab illo cuius interest ad ecclesiam adducantur, et indicto eis ieiunio easdem reliquias conspersas vino percipiant ». Innocentes, de quibus loquitur Concilium, sunt infantes, utpote qui doli nondum capaces.

Saeculo VIII hanc consuetudinem viguisse, colligitur ex *Alcuino* in lib. *de divinis Officiis*, cap. *de Sabbato sancto Paschae*, ubi ita loquitur de infantium Baptismo: « Postea vestitur infans vestimentis suis; si vero episcopus adest, statim confirmari eum oportet chrismate, et postea communicare; et si episcopus deest, communicetur a presbytero dicente ita: *Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat te in vitam aeternam*... Sed et hoc praevidendum est, ut nullum cibum accipiant, neque lactentur, antequam communicent. Omni autem die usque in octavas ad Missam veniant et communicent ».

Saeculo XII eundem usum in Ecclesia Latina exstitisse manifesto patet ex *Hugone a S. Victore* (12) qui scribit: « Pueris recens natis idem sacramentum in specie sanguinis est ministrandum, digito sacerdotis, quia tales naturaliter sugere possunt ».

Idipsum occurrit in ordine baptismi Aethiopum (13) in quo legitur: « Postea sumunt sacramentum sanctum et vivificans, spondente sacerdote pro eis, corpus scilicet sanctum et sanguinem venerandum Domini Dei et Redemptoris nostri Iesu Christi ».

In margine autem haec notiuncula adiecta invenitur: « Videlicet si adulti

(10) Cfr. opus nostrum *De aetate admittendorum ad primam Communionem eucharisticam seu Commentarium in Decretum « Quam singulari »*, Romae 1911, p. 18 ss.
(11) *Histor. eccl.*, lib. 4, c. 35.
(12) *De Sacramentis*, lib. I, c. 20.
(13) Cfr. *Biblioth. Patr.*, t. 4; De Lugo, *De sacramento Euch.*, disp. 13, sect. 2, n. 11.

sint; alioquin enim pollicem tantum immittit in Christi sanguinem, et eorum linguae immittit ».

Card. De Lugo hisce verbis, post allata documenta de consuetudine praedicta, concludit: « Constat enim ex supra adductis, in omnibus fere provinciis usum illum viguisse... in Occidentali vero, seu Latina (Ecclesia), vidimus Africam, Hispaniam, Galliam, Romam ipsam hunc morem tenuisse » (14).

Quaest. *Si adultus fidelis ex ignorantia hostiam consecratam in statu gratiae sumat, ut panem communem, effectum spiritualem percipitne?*

Resp. Minime. Sumptio enim est *materialis* tantum. Licet agatur de adulto *fideli* qui in statu gratiae versetur, nihilominus sumptio significationem sacramentalem non habet eo ipso quod Eucharistia non sumitur ex intentione accipiendi sacramentum. Neminem latet in adultis, in iis nimirum qui capaces sunt, semper requiri pro sacramentis suscipiendis intentionem, quae in casu nostro omnino deest.

413. Doctrina veterum ac recentium Doctorum (15). — *Concilium Lateranense IV*, can. 21, declaravit omnes teneri in Paschate Eucharistiam sumere, postquam *ad annos discretionis pervenerint*. Theologi antiqui in determinanda discretionis aetate minime conveniunt; disputant nimirum quo tempore praecepto Eucharistiae primum sumendi pueri adstringantur.

Card. De Lugo ita varias opiniones exponit: « Aliqui volunt per annos discretionis in praesenti annos pubertatis: quam sententiam refert et non impugnat Viguerius, c. 16, § 3, v. 20, sed ab aliis merito reiicitur; quia procul dubio multi pueri ante 14um, imo 12um annum possunt et debent communicare; habentque discretionem plusquam sufficientem. Alii dicunt incipere obligationem anno 12° quia ante illud tempus pueri non obligantur Ecclesiae praeceptis. Ita Soto in 4, dist. 9, art. 11, cuius sententiam impugnant Suarez, disp. 70, sect. 9; Vasquez, disp. 214, c. 4, et alii communiter: quia certum est pueros ante annum 12um obligari ad audiendam Missam, et abstinendum a carnibus; quae sunt praecepta ecclesiastica. Alii dicunt obligari anno decimo. Ita videtur sentire Caietanus, in praesenti art. 9, ubi dicit, non excusari parentes qui puellas decem annorum non exponunt ad Communionem. Alii denique communiter dicunt, non posse regulam certam praescribi: aliquibus enim citius, aliis tardius advenit usus rationis, et discretio quae tamen maior videtur desiderari ad hoc sacramentum, quam ad confessionem: haec enim cum sit magis necessaria, fieri debet, ubi primum aliquis scit peccare. Ad Eucharistiam vero desideratur discretio qua sciat puer discernere hunc cibum ab

(14) *Loc. cit.*, n. 12.
(15) Cfr. Cappello, *op. cit.*, p. 26 ss.

aliis, et revereri latentem in eo maiestatem: quae discretio communiter solet advenire a decimo usque ad decimumquartum annum » (16).

Dein idem Auctor mentem suam ita pandit: « Fateor itaque pueros non obligari divino praecepto, nisi sciant distinguere Eucharistiam ab aliis cibis; assero tamen id fere evenire quando habent usum rationis ad peccandum, vel paulo post; atque ideo tunc iam incipere obligari divino praecepto; determinate quidem pro mortis articulo; pro alio autem tempore iuxta determinationem Ecclesiae, quae in illa aetate non determinat omnino illis annuam Communionem, sed cum maiori latitudine iuxta consilium confessarii. Unde infero tempus obligationis non incipere pueris in indivisibili, sed potius esse multos quibus licite potest et hoc anno v. g. dari Communio, eo quod iam habeant in toto rigore capacitatem sufficientem ad discernendum hoc sacramentum ab aliis cibis et tamen licite etiam potest illis differri Communio arbitrio confessarii ad annum sequentem, ut melius et cum maiori reverentia se praeparent. Noluit enim Ecclesia pia mater, nec revera expediebat ita stricte cum illis agere, ut ubi primum possent, deberent ex praecepto statim Eucharistiam sumere ».

S. Thomas docet: « Quando iam pueri incipiunt *aliqualem* usum rationis habere ut possint devotionem concipere huius sacramenti, tunc potest eis hoc sacramentum conferri » (17). Idem *Angelicus* alibi ita mentem suam perbelle exponit: « Dicendum quod pueris carentibus usu rationis, qui non possunt distinguere inter cibum spiritualem et corporalem, non debet Eucharistia dari... Pueris autem iam incipientibus habere discretionem etiam ante perfectam aetatem... potest dari, si in eis signa discretionis appareant et devotionis » (18).

Sotus D. ait: « Quae autem sit legitima aetas in qua possint parvuli sacramentum hoc suscipere, nulla est certior regula, quam dum iudicio prudentum et maxime confessarii apparet puer bivium litterae pythagorice attigisse, ut scilicet discernere possit inter bonum et malum, atque adeo inter hunc cibum et alios saeculares » (19).

Ledesma asserit: « Dico ex omnium consensu quod omnibus habentibus usum rationis est danda Eucharistia quantumcumque cito habeant illum usum rationis; esto quod adhuc confuse cognoscat ille puer quid faciat » (20).

Vasquez dicit: « Si puer semel ad hunc usum rationis pervenerit, statim ipso iure divino ita obligatur, ut Ecclesia non possit omnino liberare » (21).

S. Antoninus affirmat: « Cum est doli capax (puer), cum scilicet potest

(16) *De Euch.*, disp. XIII, sect. IV, n. 33.
(17) *S. theol.*, III, q. 80, a. 9 ad 3.
(18) In IV, dist. 9, q. 1, a. 5, q. 4.
(19) In 4, dist. 12, a. 9.
(20) In S. Th., q. 80, a. 9, d. 6.
(21) Disp. 214, c. 4, n. 43.

peccare mortaliter, tunc obligatur ad praeceptum de Confessione et per consequens de Communione » (22).

S. Alphonsus ait: « Ratio quia communis usus Ecclesiae sic interpretata est obligationem huius praecepti, tum ut pueri cum maiori reverentia et fructu Eucharistiam suscipiant; tum ne ipsi facile exponantur periculo transgressionis... Hinc communiter dicunt doctores regulariter loquendo, pueros non obligari ad Communionem ante nonum vel decimum annum: nec differendam eis Communionem ultra duodecimum... vel saltem ultra decimumquartum » (23).

Suarez docet: « Addit vero Soto et mihi probatur non statim ac hi pueri perveniunt ad aetatem, in qua possunt licite communicare, ad id obligari, sed post aliquod tempus, v. g. post unum vel alterum annum... » (24).

Benedictus XIV inquit: « Plerique doctores non improbabiliter docent, omnes pueros, statim ac sunt doli capaces, sicuti adstringuntur sacramentalis confessionis praecepto, ita obligari ad Communionem in Paschate, ut decernitur in cit. cap. *Omnis utriusque sexus*... Allegata enim decretalis Innocentii III utrumque praeceptum coniungit et absque ullo inter unum et alterum discrimine utrumque onus imponit omnibus utriusque sexus fidelibus postquam ad annos discretionis pervenerint » (25).

D'Annibale: « Subiectum sunt omnes fideles utriusque sexus, postquam ad annos discretionis pervenerint, idest eius aetatis, qua hunc panem coelestem a terreno distinguere norint, et latentem in eo maiestatem revereri: ideoque verius, etiam vix infante maiores » (26).

Ballerini-Palmieri ait: « Ex iis quae communiter traduntur de aetatis ac porro discretionis in pueris sufficientia tum ad contrahendas sive voti sive sponsalium obligationes, tum ad peccandum graviter et Poenitentiae sacramentum recipiendum, a fortiori argui potest quoad sumendae Eucharistiae capacitatem. Quis enim non videt, ad habendum illum *aliquem* (ut ait S. Thomas) devotionis sensum, qui ad digne sumendam Eucharistiam unice requiritur, multo minorem discretionem sufficere, quam aut ad concipiendos affectus sacramento Poenitentiae valide recipiendo necessarios, aut ad vim percipiendam gravis obligationis in votis ac sponsalibus requiratur? » (27).

(22) P. III, tit. 14, c. 2, § 5.
(23) VI, n. 301.
(24) *Disp.* 70, sect. 1.
(25) *De Synodo dioec.*, lib. VII, c. 12, n. 2.
(26) *Summula theol. mor.*, III, n. 396.
(27) *Opus theol. mor.*, tract. X, c. 4, n. 197.

Gasparri docet: « Ante usum rationis... nemo tenetur; post usum rationis omnes tenentur, dummodo... huius sacramenti cognitionem et gustum habeant. Hanc autem conditionem plerumque non statim verificari ab usu rationis seu a septennio completo, facile patet; et qua aetate verificetur, nequit regula generali determinari, cum id pendeat tum a vi intelligentiae et iudicii maturitate parvulorum, tum a cura quae in ipsis erudiendis impenditur; sed conditio pro Communione paulo tardius verificatur, cum hoc Sacramentum excellentius sit et sensus magis effugiat. Ergo, etsi praeceptum per se urgeat a septennio completo seu ab usu rationis, tamen ob deficientiam conditionis parvuli statim admitti plerumque nec possunt, nec debent: qua aetate admitti possint ac debeant, pendet a verificatione conditionis et ideo in genere paulo tardius ad Communionem, quam ad Confessionem... » (28).

Bucceroni affirmat: « Sane recepta consuetudo ita est interpretata praeceptum hoc, ut eo pueri non adstringantur, antequam perfectiorem habeant usum rationis, ut maiori cum reverentia et fructu Eucharistiam suscipiant » (29).

Many loquitur de iure *particulari* Galliae circa aetatem ad primam Communionem illudque legitimum esse, duabus positis conditionibus, affirmat (30).

Ojetti egregie asserit: « Pueri ex Conc. Lat. tenentur ad Communionem paschalem, quando ad annos discretionis pervenerint. Quare qui autumant etiam sub specie zeli expectandam esse in pueris provectiorem aetatem, ut ad Communionem admittantur *decipiuntur specie recti*, et contradicunt aperto praecepto et certae menti Ecclesiae » (31).

414. Ecclesiae doctrina. — *Concilium Lateranense IV*, anno 1215, can. 21 statuit: « Omnis utriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis pervenerit omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti... suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum, nisi forte de consilio proprii sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum ».

Concilium Trid. definivit: « Si quis negaverit, omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus, quum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum iuxta praeceptum S. Matris Ecclesiae: a. sit » (32).

Catechismus Romanus docet: « Qua aetate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere potest quam pater et sacerdos, cui illi confiteantur peccata. Ad illos enim pertinet explorare, et a pueris

(28) *De Eucharistia*, n. 1167.
(29) *Theol. mor.*, II, 4, n. 71.
(30) *Praelectiones de Missa cum appendice de SS. Eucharistiae sacramento, Paris* 1903, p. 306 ss.
(31) *Synopsis*, v. *Communio paschalis*.
(32) Sess. XIII, can. 9.

percunctari, an huius admirabilis Sacramenti *cognitionem aliquam* acceperint et *gustum* habeant » (33).

Concilium Romanum sub Benedicto XIII habitum declarat obligationem Eucharistiae sumendae incipere « postquam pueruli ac puellae ad annum discretionis pervenerint, ad illam videlicet aetatem in qua sunt ad discernendum hunc sacramentalem cibum, qui alius non est quam verum Iesu Christi corpus, a pane communi et profano, et sciunt accedere cum debita pietate ac religione » (34).

Cum *Concilium Rothomagense* an. 1850 absolute et generaliter praecepisset: « Nemo ad sacramentum Eucharistiae prima vice admittatur quin *duodecimum saltem annum certo attigerit* », S. Congregatio Concilii in revisione huius Concilii, iussit deleri praefata verba, eisque haec substitui: « Nemo... admittatur, qui nondum huius Sacramenti cognitionem et gustum habeat, iudicio praesertim parochi ac sacerdotis cui peccata puer confitetur » (35).

Episcopus Anneciensis die 27 dec. 1884 tulit sequens decretum: « Nullus puer masculus aut femina admittatur ad primam Communionem, nisi: 1. *Duodecimum aetatis annum expleverit;* 2. fideliter interfuerit catechismi lectionibus per duos ultimos annos ».

Recursu a quodam parocho interposito ad S. Congregationem Concilii, haec declaravit Episcopi decretum confirmandum esse, at « *iuxta modum* », scil. « ne Episcopus parochos prohibeat ab admittendis ad primam Communionem iis pueris de quibus certo constat eos ad discretionis aetatem pervenisse iuxta Conciliorum Lateranen. IV et Trid. decreta » (36).

Quibus ex documentis luculentissime patet, Ecclesiam semper docuisse *pueros statim post adeptum rationis usum teneri Eucharistiam sumere*, et nonnisi Doctores quosdam falso interpretatos esse atque tradidisse eiusdem mentem.

415. Decretum « Quam singulari » S. C. de Sacramentis, 8 aug. 1910.

« Quam singulari Christus amore parvulos in terris fuerit prosequutus, Evangelii paginae plane testantur. Cum ipsis enim versari in deliciis habuit; ipsis manus imponere consuevit: ipsos complecti, ipsis benedicere. Idem indigne tulit repelli eos a discipulis, quos gravibus his dictis reprehendit: *Sinite parvulos venire ad me, et ne prohibueritis eos; talium est enim regnum Dei* (37). Quanti vero eorundem innocentiam animique candorem faceret, satis ostendit quum, advocato parvulo, discipulis ait: *Amen dico vobis, nisi efficiamini sicut*

(33) Part. II, *De sacr. Euch.*, n. 63.
(34) App. XXX, P. 11.
(35) *Thesaurus*, to. CXLVII, p. 478.
(36) *Thesaurus*, *l. c.*, p. 487; *Canoniste contemporain*, 1889, p. 154.
(37) Marc., X, 13, 14, 16.

parvuli, non intrabitis in regnum coelorum. Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est maior in regno coelorum. — Et qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit (38).

« Haec memorans catholica Ecclesia, vel a suis primordiis, admovere Christo parvulos curavit per eucharisticam Communionem, quam iisdem subministrare solita est etiam lactentibus. Id, ut in omnibus fere antiquis libris ritualibus ad usque saeculum XIII praescriptum est, in baptizando fiebat, eaque consuetudo alicubi diutius obtinuit; apud Graecos et Orientales adhuc perseverat. Ad summovendum autem periculum, ne lactentes praesertim panem consecratum eiicerent, ab initio mos invaluit Eucharistiam iisdem sub vini tantum specie ministrandi.

« Neque in baptismate solum, sed subinde saepius divino epulo reficiebantur infantes. Nam et ecclesiarum quarundam consuetudo fuit Eucharistiam praebendi puerulis continuo post clerum, et alibi post adultorum Communionem residua fragmenta iisdem tradendi.

« Mos hic deinde in Ecclesia latina obsolevit, nec sacrae mensae participes fieri coeperunt infantes, nisi illucescentis rationis usum aliquem haberent et augusti Sacramenti notitiam quandam. Quae nova disciplina, ab aliquot Synodis particularibus iam recepta, solemni sanctione firmata est oecumenici Concilii Lateranensis IV, anno MCCXV, promulgato celebri canone XXI, quo fidelibus, postquam aetatem rationis attigerint, sacramentalis Confessio praescribitur et Sacra Communio, hisce verbis: " Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, et iniunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum, nisi forte de consilio proprii sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum ".

416. « Concilium Tridentinum (39), nullo pacto reprobans antiquam disciplinam ministrandae parvulis Eucharistiae ante usum rationis, Lateranense decretum confirmavit et anathema dixit in eos qui contra sentirent: " Si quis negaverit, omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus, quum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum, iuxta praeceptum S. Matris Ecclesiae, anathema sit " (40).

« Igitur vi allati et adhuc vigentis decreti Lateranensis, Christi fideles, ubi primum ad annos discretionis pervenerint, obligatione tenentur accedendi, saltem semel in anno, ad Poenitentiae et Eucharistiae sacramenta.

« Verum in hac rationis, seu discretionis aetate statuenda haud pauci errores plorandique abusus decursu temporis inducti sunt. Fuerunt enim qui aliam sacramento Poenitentiae, aliam Eucharistiae suscipiendae discretionis aetatem assignandam esse censerent. Ad Poenitentiam quidem eam esse aeta-

(38) Matth., XVIII, 3, 4, 5.
(39) Sess. XXI, *de Communione*, c. 4.
(40) Sess. XIII, *de Eucharistia*, c. 8, can. 9.

tem discretionis indicarunt, in qua rectum ab inhonesto discerni posset, adeoque peccari; ad Eucharistiam vero seriorem requiri aetatem, in qua rerum fidei notitia plenior animique praeparatio posset afferri maturior. Atque ita, pro variis locorum usibus hominumve opinionibus, ad primam Eucharistiae receptionem hinc decem annorum aetas vel duodecim, hinc quatuordecim vel maior etiam est constituta, prohibitis interim ab eucharistica Communione pueris vel adolescentibus praescripta aetate minoribus.

« Istiusmodi consuetudo, qua per speciem tutandi decoris augusti Sacramenti arcentur ab ipso fideles, complurium exstitit causa malorum. Fiebat enim ut puerilis aetatis innocentia a Christi complexu divulsa, nullo interioris vitae succo aleretur; ex quo illud etiam consequebatur, ut praevalido destituta praesidio iuventus, tot insidiis circumventa, amisso candore, ante in vitia rueret, quam sancta mysteria delibasset. Etiamsi vero primae Communioni diligentior institutio et accurata sacramentalis Confessio praemittatur, quod quidem non ubique fit, dolenda tamen semper est primae innocentiae iactura, quae, sumpta tenerioribus annis Eucharistia, poterat fortasse vitari.

« Nec minus est reprobandus mos pluribus vigens in locis, quo sacramentalis Confessio inhibetur pueris nondum ad eucharisticam mensam admissis, aut iisdem absolutio non impertitur. Quo fit ut ipsi peccatorum fortasse gravium laqueis irretiti magno cum periculo diu iaceant.

« Quod vero maximum est, quibusdam in locis pueri nondum ad primam Communionem admissi, ne instante quidem mortis discrimine, Sacro muniri Viatico permittuntur, atque ita, defuncti et more infantium illati tumulo, Ecclesiae suffragiis non iuvantur.

« Eiusmodi damna inferunt qui extraordinariis praeparationibus primae Communioni praemittendis plus aequo insistunt, forte minus animadvertentes, id genus cautelae a Iansenianis erroribus esse profectum, qui Sanctissimam Eucharistiam praemium esse contendunt, non humanae fragilitatis medelam. Contra tamen profecto sensit Tridentina Synodus quum docuit, eam esse « antidotum quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus praeservemur » (41); quae doctrina nuper a Sacra Congregatione Concilii pressius inculcata est decreto die XXVI mensis Decembris an. MDCCCCV lato, quo ad Communionem quotidianam aditus universis, tum provectioris tum tenerioris aetatis patuit, duabus tantummodo impositis conditionibus, statu gratiae et recto voluntatis proposito.

« Nec sane iusta causa esse videtur quamobrem, quum antiquitus sacrarum specierum residua parvulis etiam lactentibus distribuerentur, extraordinaria nunc praeparatio a puerulis exigatur qui in primi candoris et innocentiae felicissima conditione versantur, mysticoque illo cibo, propter tot huius temporis insidias et pericula indigent maxime.

« Quos reprehendimus abusus ex eo sunt repetendi, quod nec scite nec recte definiverint, quaenam sit aetas discretionis, qui aliam Poenitentiae, aliam Eucharistiae assignarunt. Unam tamen eandemque aetatem ad utrumque

(41) Sess. XIII, *de Eucharistia*, c. 2.

Sacramentum requirit Lateranense Concilium, quum coniunctum Confessionis et Communionis onus imponit. Igitur, quemadmodum ad Confessionem aetas discretionis ea censetur, in qua honestum ab inhonesto distingui potest, nempe qua ad usum aliquem rationis pervenitur; sic ad Communionem ea esse dicenda est, qua eucharisticus panis queat a communi dignosci; quae rursus eadem est aetas in qua puer usum rationis est assequutus.

« Nec rem aliter acceperunt praecipui Concilii Lateranensis interpretes et aequales illorum temporum. Ex historia enim Ecclesiae constat, synodus plures et episcopalia decreta, iam inde a saeculo XII, paulo post Lateranense Concilium, pueros annorum septem ad primam Communionem admisisse. Exstat praeterea summae auctoritatis testimonium, Doctor Aquinas, cuius haec legimus: " Quando iam pueri *incipiunt aliqualem* usum rationis habere, ut possint devotionem concipere huius Sacramenti (Eucharistiae), tunc potest eis hoc Sacramentum conferri " (42). Quod sic explanat Ledesma: " Dico ex omnium consensu, quod omnibus habentibus usum rationis danda est Eucharistia, quantumcumque cito habeant illum usum rationis; esto quod adhuc confuse cognoscat ille puer quid faciat " (43). Eundem locum his verbis explicat Vasquez: " Si puer semel ad hunc usum rationis pervenerit, statim ipso iure divino ita obligatur, ut Ecclesia non possit ipsum omnino liberare " (44). Eadem docuit S. Antoninus, scribens: " Sed cum est doli capax (puer), cum scilicet potest peccare mortaliter, tum obligatur ad praeceptum de Confessione, et per consequens de Communione " (45). Tridentinum quoque Concilium ad hanc impellit conclusionem. Dum enim memorat Sess. XXI, c. 4: " parvulos usu rationis carentes nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiae communionem ", unam hanc rei rationem assignat, quod peccare non possint: " Siquidem, inquit, adeptam filiorum Dei gratiam in illa aetate amittere non possunt ". Ex quo patet hanc esse Concilii mentem, tunc pueros Communionis necessitate atque obligatione teneri quum gratiam peccando possunt amittere. His consonant Concilii Romani verba, sub Benedicto XIII celebrati ac docentis, obligationem Eucharistiae sumendae incipere " postquam pueruli ac puellae ad annum discretionis pervenerint, ad illam videlicet aetatem in qua sunt apti ad discernendum hunc sacramentalem cibum, qui alius non est quam verum Iesu Christi corpus, a pane communi et profano, et sciunt accedere cum debita pietate ac religione " (46). Catechismus Romanus autem, " qua aetate, inquit, pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere potest quam pater et sacerdos, cui illi confiteantur peccata. Ad illos enim pertinet explorare, et a pueris percunctari, an huius admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint et gustum habeant " (47).

(42) *S. theol.*, III, q. 80, a. 9, ad 3.
(43) In S. Thom., III, q. 80, a. 9, dub. 6.
(44) In III p. S. Thom., disp. 214, c. 4, n. 43.
(45) P. III, tit. 14, c. 2, § 5.
(46) *Istruzione per quei che debbono la prima volta ammettersi alla S. Comunione*, Append. XXX, p. 11.
(47) P. II, *De Sacr. Euchar.*, n. 63.

417. « Ex quibus omnibus colligitur aetatem discretionis ad Communionem eam esse, in qua puer panem eucharisticum a pane communi et corporali distinguere sciat ut ad altare possit devote accedere. Itaque non perfecta rerum Fidei cognitio requiritur, quum aliqua dumtaxat elementa sint satis, hoc est *aliqua cognitio;* neque plenus rationis usus, quum sufficiat usus quidam incipiens, hoc est *aliqualis usus rationis*. Quapropter Communionem ulterius differre, ad eamque recipiendam maturiorem aetatem constituere, improbandum omnino est, idque Apostolica Sedes damnavit pluries. Sic fel. rec. Pius Papa IX litteris Cardinalis Antonelli ad episcopos Galliae datis die XII Martii anno MDCCCLXVI invalescentem in quibusdam dioecesibus morem protrahendae primae Communionis ad maturiores eosque praefixos annos acriter improbavit. Sacra vero Congregatio Concilii, die XV mensis Martii an. MDCCCLI Concilii Provincialis Rothomagensis caput emendavit, quo pueri vetabantur infra duodecimum aetatis annum ad Communionem accedere. Nec absimili ratione se gessit haec S. Congregatio de disciplina Sacramentorum in causa Argentinensi die XXV mensis Martii anno MDCCCCX; in qua cum ageretur, admittine possent ad sacram Communionem pueri vel duodecim vel quatuordecim annorum, rescripsit: " Pueros et puellas, cum ad annos discretionis seu ad usum rationis pervenerint, ad sacram mensam admittendos esse ".

« Hisce omnibus mature perpensis, Sacer hic Ordo de disciplina Sacramentorum, in generali Congregatione habita die XV mensis Iulii an. MDCCCCX, ut memorati abusus prorsus amoveantur et pueri vel a teneris annis Iesu Christo adhaereant, Eius vitam vivant, ac tutelam inveniant contra corruptelae pericula, sequentem normam de prima puerorum Communione, ubique servandam statuere opportunum censuit:

418. — « I. Aetas discretionis tum ad Confessionem tum ad S. Communionem ea est, in qua puer incipit ratiocinari, hoc est circa septimum annum, sive supra, sive etiam infra. Ex hoc tempore incipit obligatio satisfaciendi utrique praecepto Confessionis et Communionis.

« II. Ad primam Confessionem et ad primam Communionem necessaria non est plena et perfecta doctrinae christianae cognitio. Puer tamen postea debebit integrum catechismum pro modo suae intelligentiae gradatim addiscere.

« III. Cognitio religionis quae in puero requiritur, ut ipse ad primam Communionem convenienter se praeparet, ea est, qua ipse fidei mysteria necessaria necessitate medii pro suo captu percipiat, atque eucharisticum panem a communi et corporali distinguat ut ea devotione quam ipsius fert aetas ad SS. Eucharistiam accedat.

« IV. Obligatio praecepti Confessionis et Communionis, quae puerum gravat, in eos praecipue recidit qui ipsius curam habere debent, hoc est in parentes, in confessarium, in institutores et in parochum. Ad patrem vero, aut ad illos qui vices eius gerunt, et ad confessarium,

secundum Catechismum Romanum, pertinet admittere puerum ad primam Communionem.

« V. Semel aut pluries in anno curent parochi indicere atque habere Communionem generalem puerorum, ad eamque, non modo novensiles admittere, sed etiam alios, qui parentum confessariive consensu, ut supra dictum est, iam antea primitus de altari sancta libarunt. Pro utrisque dies aliquot instructionis et praeparationis praemittantur.

« VI. Puerorum curam habentibus omni studio curandum est ut post primam Communionem iidem pueri ad sacram mensam saepius accedant, et, si fieri possit, etiam quotidie, prout Christus Iesus et mater Ecclesia desiderant, utque id agant ea animi devotione quam talis fert aetas. Meminerint praeterea quibus ea cura est gravissimum quo tenentur officium providendi ut publicis catechesis praeceptionibus pueri ipsi interesse pergant, sin minus, eorundem religiosae institutioni alio modo suppleant.

« VII. Consuetudo non admittendi ad Confessionem pueros, aut numquam eos absolvendi, quum ad usum rationis pervenerint, est omnino improbanda. Quare Ordinarii locorum, adhibitis etiam remediis iuris, curabunt ut penitus de medio tollatur.

« VIII. Detestabilis omnino est abusus non ministrandi Viaticum ad Extremam Unctionem pueris post usum rationis eosque sepeliendi ritu parvulorum. In eos, qui ab huiusmodi more non recedant, Ordinarii locorum severe animadvertant.

« Haec a PP. Cardinalibus Sacrae huius Congregationis sancita SSmus D. N. Pius Papa X, in audientia diei VII currentis mensis omnia adprobavit, iussitque praesens edi ac promulgari decretum. Singulis autem Ordinariis mandavit ut idem decretum, non modo parochis et clero significarent, sed etiam populo, cui voluit legi quotannis tempore praecepti paschalis, vernacula lingua. Ipsi autem Ordinarii debebunt, unoquoque exacto quinquennio, una cum ceteris dioecesis negotiis, etiam de huius observantia decreti ad S. Sedem referre.

« Non obstantibus contrariis quibuslibet.

« Datum Romae, ex Aedibus eiusdem S. Congregationis, die VIII mensis Augusti anno MDCCCCX » (48).

419. Diversitas disciplinae ecclesiasticae. — Quomodo explicari potest varietas disciplinae ecclesiasticae de *aetate* qua pueri admittendi sint ad primam communionem? Variae proponuntur explicationes. Praeferenda opinio quae tenet, veram necessitatem medii, in re vel in

(48) *Acta Apost. Sedis*, II, p. 577 ss.

voto, non obstare quin Ecclesia *reali* susceptioni conditiones bono communi requisitas apponat. Medii necessitati tunc saltem in voto satisfit (49).

Conditiones profecto diversae possunt esse pro diversitate temporum et locorum, nec non pro variis rerum adiunctis. Ceterum confundenda non est disciplina in multis dioecesibus vigens cum doctrina Ecclesiae, quae huiusmodi usum numquam positive approbavit, nec aetatem sacrae communionis taxative praefinivit.

Articulus III.

De obligatione sumendi Eucharistiam.

420. Obligatio communicandi ex praecepto divino. — Tria principia praemittenda de hac re: I. Necessitate medii nemini sumptio Eucharistiae *in re* necessaria est; — II. Sumptio Eucharistiae, *in voto*, saltem implicito, est necessaria necessitate medii; — III. Sumptio Eucharistiae *in re* omnibus usum rationis habentibus necessaria est necessitate praecepti tam divini quam ecclesiastici.

Ista principia ex dicendis accurate ac perspicue declarabuntur.

1. Omnibus fidelibus *usum rationis habentibus* datur divinum praeceptum sumendi sanctissimam Eucharistiam. Constat ex verbis Christi: « *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis* » (1).

Haec verba, etsi aliquando de spirituali manducatione accipiantur, certum tamen est, intelligenda quoque esse de manducatione sacramentali, seu clare significant huius Sacramenti sumptionem esse necessariam ad vitam aeternam obtinendam, et ideo iure divino obligatoriam. Ita communiter DD. (2).

Ratio theologica necessitatis et obligationis deducitur ex ipsa institutione. Hoc Sacramentum per modum cibi et potus est institutum. Iam vero sicuti cibus et potus materialis est necessarius ad vitae physicae conservationem, ita Eucharistia necessaria est ad conservandam vitam spiritualem, quatenus per sanctam communionem potissimum tribuuntur homini adulto abundantiora auxilia ad resistendum tenta-

(49) Vermeersch, III, n. 407; Lehmkuhl, I, n. 200 ss.

(1) Ioann., VI, 54.
(2) S. Thom., *l. c.*, a. 11; Suarez, *l. c.*, sect. 1, n. 2 ss.; Vasquez, *l. c.*, disp. 213, cap. 1; Lugo, *l. c.*, disp. 16, sect. 1.

tionibus earumque vis valde imminuitur. Porro si Eucharistia est hoc sensu necessaria ad vitae spiritualis conservationem, eo ipso est obligatoria.

Verum necessitas sacrae communionis ad vitam animae conservandam non est medii et intrinseca, sicut in cibo materiali; nam gratia sanctificans semel accepta perseverat quamdiu per culpam letalem non expellitur, et secum affert, ex lege Dei, auxilia quibus omne peccatum grave vitari potest. Necesse igitur est, ut ab extrinseco, seu ex Dei praecepto, oriatur praefata necessitas (3).

Hinc concludit *Card. Lugo* (*l. c.*): « Quamvis ergo totum hoc non arguat in Eucharistia necessitatem medii ad salutem, vel etiam ad perseverantiam aut ad conservationem gratiae, ut probavimus supra, *disp. II*, *sect. II*, arguunt tamen necessitatem praecepti, quae sufficit ad hoc, ut cibus hic non sit minus necessarius in vita spirituali, quam cibus corporeus ad vitam materialem ».

Ceterum, fatendum omnino palamque conclamandum est, Eucharistiae sumptionem esse *medium moraliter necessarium adultis* ad vitam spiritualem conservandam. Licet enim alia media adsint pro conservanda gratia sanctificante, tamen nonnisi cum magna et forte maxima difficultate tentationes superare et a peccato diutius se praeservare poterit, qui negligit sibi procurare abundantiora auxilia gratiae, quae ex voluntate et institutione Christi Domini per sacram communionem copiose conferuntur.

2. Quidam veteres opinati sunt, Eucharistiam esse *actu* necessariam necessitate medii (4). At immerito plane: siquidem e traditione ecclesiastica certissime constat, vitam aeternam obtineri posse a parvulis et etiam ab adultis qui inculpabiliter sanctissimam Eucharistiam numquam acceperint (5).

Patres Tridentini, ceteris omissis quae videri possunt apud dogmaticos, diserte asserunt *usum* Eucharistiae necessarium non esse necessitate medii (6).

Plures theologi docent, sacram communionem *saltem in voto* esse necessariam necessitate medii (7).

S. Alph. (8) hanc opinionem, tamquam probabiliorem, sequitur: « Secunda tamen probabilior sententia, quam tenent Concina, Sotus, Ledesma et plures,

(3) Lugo, *l. c.*, n. 11; Gasparri, *l. c.*, n. 1142.
(4) Cfr. Vasquez, *l. c.*; Suarez, *l. c.*, disp. 40, sect. 1.
(5) August., *Epist. XCVIII* (al. *XXIII*) *ad Bonifacium*; *De peccat. mer. et remiss.*, c. XIX; Fulgent., *Epist. XII ad Ferrandum*, n. 26.
(6) Sess. XXI, cap. 4 et can. 4.
(7) Sotus, in 4, dist. 8, a. 3; Petr. de Ledesma, *Summ.*, *de Euch.*, cap. 2, concl. 3; et alii apud Salmant., *l. c.*, cap. 3, n. 16 et 21.
(8) *Loc. cit.*, n. 192.

cum Salmant., docet, votum saltem virtuale et implicitum Eucharistiae, respiciens hoc Sacramentum ut finem vitae spiritualis, esse necessarium necessitate medii ad salutem tam adultis quam parvulis... Et hanc docet S. Thomas... ». At, debita cum reverentia, *Angelici* doctrina de hac re certa ac perspicua non videtur (9).

Sententia negans communior fuit veteribus theologis — *Suarez*, *Vasquez*, *Bonaventura*, *Caietano*, *Laymann*, *Bonacina*, *Coninck*, *Reginaldo*, *Valentia* etc.; — eaque etiam hodie communior est (10), at probabilior non videtur.

Ceterum haec est quaestio nominis potius quam rei, uti patet sedulo perpendenti doctrinam utriusque sententiae, nam verbis dumtaxat, non autem re, alia ab alia reipsa differt.

Sane aliud est loqui de necessitate Eucharistiae *in re*, et aliud loqui de huiusmodi necessitate *in voto*. Praeterea aliud est verba facere de necessitate *in voto explicito*, aliud de necessitate *in voto implicito*. Quibus attentis, videntur duae sententiae apte inter se conciliari posse.

421. Quando urgeat praeceptum divinum communicandi. — 1. Praeceptum divinum communicandi obligat:

1° **Pluries in vita**, ut constat ex natura huius Sacramenti quod institutum est per modum cibi et potus; palam enim est, non sufficere ut semel tantum sumatur cibus ac potus, sed *pluries* debet sumi ad vires conservandas, augendas et restaurandas. Quoties vero sumenda sit Eucharistia, Christus non determinavit, sed Ecclesiae, cui omnium sacramentorum commissa est administratio, determinandum id reliquit. Porro annua communione ab Ecclesia praescripta certum est satisfieri praecepto tam divino quam ecclesiastico.

2° **In periculo mortis**; si enim pluries in vita urget obligatio, a fortiori urgebit imminente mortis periculo, quia tunc homo speciali omnino indiget auxilio spirituali ad pugnam cum daemone, saepe molestissimam, sustinendam, in eo siquidem momento a quo pendet aeternitas (11).

Periculum mortis ex qualibet causa sive intrinseca sive extrinseca potest oriri, ex morbo, pugna, puerperio, (intelligas partum experientia difficilem, et generatim, primum partum), operatione chirurgica, extremo supplicio, ex lue grassante, incendio periculoso, hostium invasione, etc. (can. 864, § 1).

(9) *Loc. cit.*, q. 73, a. 3; q. 79, art. 1; q. 80, art. 11.
(10) Card. D'Annibale, *l. c.*, § 107; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 180; Génicot, *l. c.*, n. 205, I; Gury-Ferreres, *l. c.*, n. 316; Bucceroni, *l. c.*, n. 558; Ojetti, *l. c.*, v. *Eucharistia*, n. 2048; Gasparri, *l. c.*; Pighi, *l. c.*, n. 134 s.; Franzelin, *l. c.*, p. 27 s.; Pesch, *De Euch.*, n. 813; Lahousse, *l. c.*, n. 191; De Augustinis, *l. c.*, p. 671 ss.; Billot, *l. c.*, p. 198, 251 ss.
(11) Suarez, disp. 69, sect. 3; Lugo, *l. c.*, sect. 2, n. 25 ss.

Olim quidam theologi negabant, aliis dubitantibus, utrum sacra communio deberet aut saltem posset praeberi capite damnatis, licet omnino dispositis! Vehementer dolendum quod interdum theologi, in hac re et in aliis, a vero spiritu D. N. I. C. et fine Ecclesiae alieni prorsus videantur.

S. Congregatio de Prop. Fide die 5 iul. 1841 declaravit sacram communionem dandam esse, et quidem *per modum Viatici*, etiam capite damnatis.

Veteres AA. et quidam recentiores etiam longinquam navigationem illis adiunctis periculosis adnumerant (12).

Cum hodie navigatio, etsi longinqua, per se et generatim loquendo periculum proximum mortis non inducat, censemus Titium ante iter maritimum non teneri praecepto divino communicandi.

Idem dicendum de itinere aëreo.

Hoc praeceptum *incipit* obligare incipiente periculo, et *desinit* cessante periculo. Hinc, eo durante, quacumque communione impletur, licet quis periculum ignoraverit, aut illa communione satisfacere noluerit praecepto, sed alia; aut communio per modum Viatici fuisset praebenda et Titius, contra, simplicem seu ordinariam receperit.

Si quis hoc praeceptum non adimplevit et periculum iam evasit, certe per se peccavit, at non tenetur ad Eucharistiam suscipiendam, quia praeceptum non amplius urget. Sin autem praecepto nequeat satisfieri in ipso mortis periculo, ex. gr. durante pugna, partu, operatione chirurgica etc., praeceptum incipit et impleri debet paulo ante ipsum periculum, idest paulo ante pugnam, partum, operationem chirurgicam etc., scil. quando, moraliter loquendo, ipsum periculum proximum est, quia tunc moraliter loquendo hoc periculum iam incepisse censetur, et cum postea nequeat adimpleri, statim adimplendum est (13).

De *periculo mortis* fuse dicetur infra (n. **432** ss.).

2. Plures cum *S. Alph.* (14) admittunt oriri ex iure divino obligationem communicandi, etiam *saepius in anno*, si quis iudicet id sibi esse medium necessarium ad resistendum alicui gravi tentationi, quam alias superare nequit. Haec sententia, *in se* considerata, certa est. Sed huiusmodi obligatio *per accidens* eatenus est admittenda, quatenus revera constet sacram communionem esse medium *necessarium* et quidem *unicum* ad superandam tentationem.

At plerique una cum iisdem praefatis DD. fatentur casum esse moraliter impossibilem, cum, absolute loquendo, praesto sint alia

(12) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 291; Gasparri, *l. c.*, n. 1150; Noldin, *l. c.*, n. 137; Génicot, *l. c.*, n. 206.
(13) Lugo, *l. c.*, n. 41; Noldin, *l. c.*, n. 135; Gasparri, *l. c.*
(14) *Loc. cit.*, n. 295.

media, ex. gr. oratio, mortificatio etc., quibus gratia efficax ad vincendam tentationem obtineri possit (15).

Ceterum ipse *S. Ligorius* (*l. c.*) cum aliis docet, eum, qui communionem in casu omittat, non peccare contra praeceptum de communione sumenda, sed tantum contra virtutem, adversus quam patitur tentationes. Porro si contra praeceptum de communione recipienda non peccatur, manifestum est non agi de vero ac proprie dicto praecepto, quod Eucharistiae sumptionem directe respiciat.

Quod autem frequens communio, tamquam efficacissimum remedium, sit enixe commendanda iis qui gravibus tentationibus, praesertim contra castitatem, vexantur, certum est.

3. Praeceptum divinum communicandi sive in periculo mortis sive aliquoties in vita obligat sub gravi, et exigit communionem dignam seu in statu gratiae factam; quocirca nullatenus satisfit praecepto per communionem sacrilegam (cfr. can. 861). Hinc qui sacrilege communicavit in periculo mortis, adhuc, eo durante, tenetur praecepto Eucharistiae recipiendae.

422. An communio sub utraque specie sit iure divino praescripta. — Adversarii id asseruerunt, contra unanimem SS. Patrum consensum, doctrinam et praxim Ecclesiae. Dogma fidei est, communionem sub utraque specie minime praescriptam esse iure divino fidelibus universis, sed tantum sacerdotibus actu celebrantibus, ut definivit *Concilium Tridentinum* (16).

423. Quinam adstringantur divino praecepto. — 1. Palam est non adstringi eos qui a sacra communione arcentur sive divino sive ecclesiastico iure. Quocirca non baptizati hoc praecepto *immediate* certe non tenentur; solum *mediate* possunt dici teneri, quatenus obligatione adstringuntur suscipiendi Baptismum et dein sacram communionem recipiendi. Qua posita distinctione inter *mediatam* et *immediatam* obligationem, facile solvuntur difficultates quaedam et alia ab alia sententia verbis, non autem re, differre videtur.

Card. Lugo ait: « Communis sententia docet contra Sotum, praeceptum Eucharistiae divinum omnes obligare, atque ideo peccare specialiter contra

(15) Suarez, *l. c.*, n. 7; D'Annibale, *l. c.*, § 265; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 183; Gasparri, *l. c.*, n. 1146.
(16) Sess. XX, can. 1; cfr. etiam cap. 1, ubi Patres Tridentini docent et explicant, cur laici et clerici sacrificium non offerentes ad Eucharistiae sacramentum sub utraque specie sumendum nullo divino praecepto obligentur. Cfr. item decr. Conc. Constantien. Sess. XIII a Martino V confirmatum per bullam « *In eminentis* » VIII kal. mart. 1418 datam.

illud eos, qui non procurant per Baptismum reddi aptos ad accipiendam Eucharistiam... Ratio a priori sumitur ex verbis Christi, qui indifferenter omnibus loquitur, cum dixit: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis* etc., imo tunc cum nondum baptizatis loquebatur... Praeceptum Eucharistiae est absolutum, ac proinde obligat ad ponenda media necessaria, quorum potissimum est Baptismus » (17).

2. Nec tenentur *dubie* capaces seu idonei quia praeceptum dubium, ut passim docent theologi, non urget, iuxta illud: *lex dubia non obligat*.

3. Tenentur, contra, omnes qui sunt *certo* capaces seu idonei; quod si dispositi non sint, debent sese disponere, ut rite praecepto satisfacere queant (18).

424. Obligatio communicandi ex iure ecclesiastico. — « *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis, idest ad rationis usum, pervenerit, debet semel in anno, saltem in Paschate, Eucharistiae sacramentum recipere, nisi forte de consilio proprii sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum* » (can. 859, § 1) - (19).

Canon iste doctrinalis simul est et disciplinaris, desumptus fere ad verbum ex cap. *Omnis utriusque sexus* Concilii IV Later. et can. 9, Sess. XIII, Conc. Trid.

1. Ex decr. « *Quam singulari* » (n. **418**), « I. Aetas discretionis tum ad confessionem tum ad sanctam communionem ea est, in qua puer *incipit* ratiocinari », seu, ut egregie docet *Angelicus*, quando puer incipit « *aliqualem* usum rationis habere » (20). Proinde necesse non est, ut pueri plenum et perfectum usum rationis habeant, prout saeculis elapsis et nostris quoque temporibus nonnulli docuerunt. Requiritur et sufficit, ut *incipiant* ratione uti.

Practice id multiplici ex capite dignoscitur: ex. gr. si pueri verbis exprimant cogitationes mentis aut cordis affectus, si malitiam in actibus externis pandant, si pietatem ac devotionem ostendant.

Cuinam competat iudicium de sufficienti puerorum dispositione ad primam Communionem atque ius ad eam admittendi, vide n. **499** ss.

Praefinire taxative quaenam sit *aetas*, qua pueri de facto *ratiocinari incipiant*, impossibile est. Perpendenda sunt locorum, personarum

(17) *Loc. cit.*, sect. 2, n. 17; cfr. etiam Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 2.
(18) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 1146; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 183 ss.
(19) Cfr. C. 12, X, *de poenitentiis et remissionibus*, V, 3; Conc. Trid., Sess. XIII, *de Eucharistia*, can. 9; Sess. XXI, *de communione*, cap. 4, can. 4; S. C. de Sacramentis, decr. « *Quam singulari* », 8 aug. 1910, n. 1.
(20) *S. theol.*, III, q. 80, art. 9, ad 3.

ac temporum varia adiuncta. Compertum sane est, quosdam pueros usum rationis habere vix quinque aut sex annos natos; quosdam decem vel duodecim.

Unde *S. Thomas* ait: « Pueris carentibus usu rationis qui non possunt distinguere inter cibum spiritualem et corporalem, non debet Eucharistia dari... Pueris autem *iam incipientibus habere discretionem*, etiam ante perfectam aetatem, puta cum sint *decem vel undecim annorum, aut circa hoc*, potest dari, si eis signa discretionis appareant et devotionis » (21). Nostra aetate, saltem *ordinarie* loquendo, huiusmodi criteria ab *Angelico* recensita, generatim habentur ante aetatem decem vel undecim annorum.

2. In praxi haec regula generalis servari potest: pueri *septem* annos nati capaces *per se* censentur communionis. Dicimus *per se*, quia in quibusdam pueris mens celerius evolvitur, in aliis tardius. Quapropter etiam ante aetatem septem annorum possunt admitti ad sacram synaxim, si discretionis signa exhibeant. Hac de causa decr. « *Quam singulari* » dicit: « circa septimum annum, sive *supra*, sive *etiam infra* ».

Quidam (22) referunt responsum *Card. Gasparri*, ex quo usus rationis in cc. 854, 859 et 906 intelligendus sit talis qui *veniali* peccato committendo sufficiat, nec requiratur capacitas mortalis peccati.

Huiusmodi responsum non est authenticum.

Verum quidem est nonnullos Doctores distinguere inter capacitatem peccati mortalis et capacitatem culpae venialis, atque proinde inter sacramentum Poenitentiae et sacramentum Eucharistiae (23). Sed merito *S. Thomas* contrarium docet: « Impossibile est quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato absque mortali... Cum usum rationis habere inceperit, non omnino excusatur a culpa venialis et mortalis peccati » (24).

Sane Concilium *Lateranense* et *Tridentinum* docent *unam* atque *eandem* aetatem ad utrumque sacramentum, confessionis nempe et communionis, requiri (25).

Quare decretum « *Quam singulari* », relatis verbis Concilii Tridentini, ait: « Ex quo patet esse Concilii mentem, *tunc pueros communionis necessitate atque obligatione teneri, cum gratiam peccando possunt amittere* ». Porro gratia amitti nequit nisi per peccatum mortale. Ergo.

3. Praeceptum communionis paschalis, ut patet ex supra dictis (n. **421**, 1°), est partim divinum, partim ecclesiasticum; et ideo, cum

(21) In IV, D. 9, q. 1, art. 5, sol. 4.
(22) Cfr. ephem. *Hostia*, ian.-febr. 1921.
(23) Cfr. Bened. XIV, *op. cit.*, lib. VII, cap. 12, n. 1 ss.; Suarez, *l. c.*, disp. 70, sect. 1, n. 3; De Lugo, disp. 13, n. 39.
(24) *S. theol.*, I-II, q. 89, art. 6.
(25) Cfr. Conc. Trid. Sess. XXI, cap. 4, *de ref.*

non sit lex mere ecclesiastica, *incipit* (nota verbum) obligare statim post adeptum rationis usum, etiam ante expletum forte septimum aetatis annum (cfr. can. 12).

Duplicem obligationem importat: 1° communicandi *saltem semel* in anno; 2° communicandi *in Paschate*, seu tempore paschali. Prima obligatio est divino-ecclesiastica, et principalis; altera est mere ecclesiastica, et secundaria. Utraque est gravis, sed prima est certe gravior, ut manifeste patet.

Olim communio paschalis recipienda erat in propria paroecia, seu de manu proprii parochi. Iure novo haec obligatio non amplius exsistit; at *suadendum* est fidelibus ut praecepto satisfaciant in sua quisque paroecia; et qui in aliena paroecia satisfecerint, curare debent ut parochum proprium certiorem faciant de adimpleto praecepto (can. cit., § 3).

Agitur solum de *consilio*, quod proinde ne sub levi quidem adstringit.

4. Annus, intra quem communio recipi debet, non est, ut quidam veteres sunt opinati (26), naturalis seu astronomicus a prima die ianuarii ad ultimam decembris, sed, iuxta sententiam quam unice veram censemus (27), ecclesiasticus, nempe a Paschate ad Pascha, seu ab initio temporis paschalis anni praecedentis ad initium temporis paschalis anni sequentis (28).

425. Praeceptum communionis recipiendae adeo est generale ut omnes et singulos fideles, qui pervenerint ad usum rationis, adstringat.

Quare nemo excluditur, licet infirmus sit, aut carcere detentus, vel excommunicatus. Qui ad ecclesiam accedere nequit, communionem petere debet paschali tempore; et parochus aut cappellanus tenetur eandem ad illum deferre tempore paschali; secus, non is qui legitimo detinetur impedimento reus erit violati praecepti, sed parochus vel cappellanus, aut qui parochum vel cappellanum quomodocumque impediunt. Item excommunicatus debet humiliter petere absolutionem, ut possit praeceptum adimplere (29).

Quodnam sit tempus *discretionis*, quo praeceptum communionis suscipiendae incipit urgere, diximus supra (n. **421**).

5. Sicuti puer iure divino non tenetur *statim* communicare post adeptum rationis usum, ita neque iure ecclesiastico. Quod sedulo attendendum est; et nonnulli commentatores decreti «*Quam singulari*», 8 aug. 1910, minus recte hac de re locuti esse videntur. Sane praeceptum, utpote affirmativum, obligat quidem semper, at non pro semper; seu *incipit* quidem obligare ubi primum ad annos discretionis puer pervenerit, sed non ita tamen ut *illico* sit eidem satisfaciendum.

(26) Cfr. Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 69.
(27) Eugenius IV, Const. «*Fide digna*», 8 iul. 1440.
(28) Suarez, *l. c.*, disp. 70, sect. 2, n. 2 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 296; Gasparri, *l. c.*, n. 1156, not. 1; Noldin, *op. cit.*, II, n. 695; Génicot, *l. c.*, n. 207, I.
(29) Lugo, *l. c.*, sect. 1, n. 17; Lacroix, *l. c.*, n. 626; S. Alph., *l. c.*, n. 299; Gasparri, *l. c.*, n. 1165.

Quare, si puer usum rationis adipiscitur, v. g. mense iulio aut augusto, potest exspectare usque ad Pascha anni futuri; item si pervenit ad aetatem discretionis mense ianuario aut februario, per se non peccat si in Paschate, iusta quavis de causa v. g. ob defectum sufficientis praeparationis, non communicet; nequit tamen differre communionem ultra annum, saltem regulariter loquendo.

Id confirmatur expresse verbis citati can. 859, § 1. Sane licet puero, qui iam pervenit ad aetatem discretionis, abstinere «*ad tempus*», probabilius non ultra integrum annum, a perceptione Eucharistiae, «*ob aliqualem rationabilem causam*» (can. 859, § 1). Id autem de consilio parochi aut confessarii. Rationabilis causa est etiam plenior cognitio doctrinae christianae et maior praeparatio ad sanctam communionem devote recipiendam. Voluntas parentum, praxis locorum aliaeque id genus circumstantiae externae non sunt *per se* causae rationabiles.

426. An subsint praecepto pueri nondum septennes. — Huc spectat quaestio, utrum praeceptum annuae communionis saltem in Paschate obliget etiam pueros nondum septennes, qui usum rationis iam fuerint assecuti.

Tres sunt sententiae. *Prima* affirmat, attentis verbis can. 859, qui disciplinam ex integro refert decreti «*Quam singulari*», in quo id ipsum manifesto iuberi videtur. Praeterea hoc eruitur, aiunt, ex responso dato a Praeside Pontif. Comm. Codicis die 3 ian. 1918 ad Episcopum Balleyfieldensem, iuxta sibi tributam facultatem.

Sane quaesitum fuit: «Utrum pueri, qui etsi septimum aetatis annum nondum expleverunt, tamen ob aetatem discretionis, seu usum rationis, ad primam communionem admissi iam fuerint, teneantur duplici praecepto confessionis semel saltem in anno et communionis semel in anno saltem in Paschate»; responsum est: «*Affirmative*».

Igitur, concludunt patroni huius sententiae, saltem si pueri admissi iam fuerint ad primam communionem, praecepto paschali tenentur.

Secunda sententia negat absolute, quia in can. 859 nihil expresse edicitur de pueris istis, ideoque applicanda necessario norma in can. 12 statuta. Validum argumentum, aiunt, erui nequit ex responso Praesidis Pontif. Comm. Cod. (Card. Gasparri) diei 3 ian. 1918, cum sit

privatum seu non promulgatum ad normam iuris. Nec solidum argumentum deduci potest ex decreto « *Quam singulari* », ubi sermo est de praecepto *divino* communicandi et confitendi, non autem de praecepto ecclesiastico.

Tertia sententia distinguit: *affirmat*, quatenus isti pueri tenentur *semel* in anno communicare, si aliunde sint rite instructi seu dispositi; *negat*, obligationem peculiarem haberi communicandi in Paschate.

Ratio *primi* est, quia lex de communione semel saltem in anno recipienda, est divino-ecclesiastica, utpote quae determinat praeceptum divinum *saepius* in vita communicandi. Ratio *secundi*, quia determinatio communionis *tempore paschali* faciendae est lex mere ecclesiastica disciplinaris, quae proinde ad normam can. 12 non urget nisi post completum septimum aetatis annum (30).

Omnibus mature perpensis, tertia sententia rite intellecta certa videtur, attento praesertim fundamento praecepti communionis paschalis in iure divino. Quod fundamentum non est solum indirectum et remotum, ut passim in aliis legibus ecclesiasticis, sed est *directum* et *proximum* ex dictis, quatenus iuxta doctrinam fere communem theologorum et omnino tenendam, lex Ecclesiae quae iubet communionem saltem *semel in anno* (paschali tempore) faciendam est revera determinativa praecepti divini de Eucharistia *pluries* in vita sumenda.

427. Supputatio temporis paschalis. — 1. Tempus paschale currit a dominica Palmarum usque ad dominicam in Albis, et ideo hoc tempore, et non alio, satisfaciendum est praecepto communionis.

2. Locorum Ordinarii possunt ex iusta causa, idest si ita personarum ac locorum adiuncta exigant, hoc tempus sive pro uno aut altero fideli, sive pro hac illave familia aut paroecia, sive etiam pro omnibus suis fidelibus; item pro vagis, ad normam can. 94, § 2; atque etiam pro aliis, ut opinamur attentis verbis « *suis* fidelibus », anticipare non tamen ante quartam diem dominicam Quadragesimae, vel prorogare, non tamen ultra festum sanctissimae Trinitatis (can. 859, § 2).

Verba « *pro suis omnibus fidelibus* » ita putamus esse intelligenda, ut non solum id possit relate ad eos qui habent domicilium aut quasi-domicilium paroeciale vel dioecesanum ad normam can. 92, et quoad vagos ad normam can. 94, § 2, sed etiam relate ad ceteros omnes qui *actu* intra dioecesim commorantur.

3. Huiusmodi tempus utile potestne etiam ex consuetudine anti-

(30) Cfr. Noldin, III, n. 139; Prümmer, III, n. 211; Aertnys-Damen, II, n. 136, qu. 2ª; Tummulo-Iorio, *Theologia moralis*, vol. II, part. I, n. 325, q. 2ª.

cipari vel prorogari? Iure antiquo communiter affirmabant DD. (31). A fortiori censemus id esse affirmandum iure novo, dummodo consuetudo sit debitis vestita conditionibus ad normam can. 25 ss. At nullo pacto potest legitime induci consuetudo excludens communionem annuam, quia, ut diximus, est obligatio iuris divini simul et ecclesiastici.

4. Tempus paschale ita est fixum seu determinatum, ut qui ante illud, etsi uno vel altero die tantum, communicaverit, nullatenus praecepto satisfecerit, et ideo teneatur rursus sacram communionem in Paschate recipere.

428. An satisfiat praecepto paschali communione sacrilega, aut deficiente intentione. — « *Praecepto communionis recipiendae non satisfit per sacrilegam communionem* » (can. 861) - (32).

1. Ratio est, quia praeceptum Ecclesiae non determinat nisi tempus implendi praecepti divini, quod proinde, posita ea determinatione, tunc urget; divinum autem praeceptum exigit communionem dignam, nec profecto sola sacramentali contentum est. Proinde qui sacrilege communicat, praecepto minime satisfacit, et ideo adhuc tenetur obligatione Eucharistiam in statu gratiae sumendi.

2. Certum est non requiri intentionem praecepti adimplendi, et praeceptum impleri, quamvis expresse habeatur forte intentio eidem non satisfaciendi.

Proinde si quis v. g. dominica Palmarum communicet ex mera devotione, cum expressa intentione praecepto paschali satisfaciendi alia die, nullatenus peccat si denuo non communicet, cum praecepto iam satisfecerit.

3. Praeceptum paschale impletur etiam per communionem factam ad particularem intentionem, ad lucrandas indulgentias, etc.

429. Quamdiu urgeat praeceptum paschale. — « *Praeceptum paschalis communionis adhuc urget, si quis illud praescripto tempore, quavis de causa, non impleverit* » (can. 859, § 4).

1. Idcirco qui tempore paschali, seu culpabiliter seu inculpabiliter, communionem omisit, tenetur adhuc, et quidem sub gravi, ad communicandum. Ratio, quia, ut supra dictum fuit (n. **424**), praeceptum importat duplicem obligationem, scil. *principalem* communicandi singulis annis, et *secundariam* communicandi in Paschate. Iam vero, transacto

(31) Suarez, *l. c.*, n. 3; Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 62; S. Alph., *l. c.*, n. 296.

(32) Cfr. S. C. S. Off., decr. 4 mart. 1679, prop. 55 e damn. ab Innoc. XI. Ante damnationem huius prop. plerique AA. cum Suarez (*l. c.*, sect. 3, n. 2) et Lugo (*l. c.*, sect. 2, n. 44; sect. 4, n. 83) docebant legi Ecclesiae satisfieri communione sacrilega. Quam sententiam suo tempore *communem* vocabat Lugo (*l. c.*, n. 83).

tempore paschali, non potest quidem satisfieri obligationi *secundariae*; at obligatio *principalis* adhuc manet, et ideo impleri debet. Hoc ita est certum atque indubitatum ex relatis canonis verbis, ut hodie contraria sententia, quam « non contemnendam » putaverat *S. Alphonsus* (33), hodie tamquam erronea sit reiicienda.

2. Qui tempore paschali, quacumque de causa, non communicavit, teneturne *quamprimum* communicare? Nonnulli affirmant, quorum sententia probabilior est *S. Ligorio* (*l. c.*); alii rectius negant, quia « si distinguamus illa duo praecepta, quorum alterum communicandi in Paschate amplius non obligat nec potest observari, solum manet obligatio alterius praecepti communicandi saltem semel in anno; hoc autem non obligat ad communicandum hoc mense potius quam illo, sed ad communicandum semel hoc anno » (34).

Haec sententia solide probabilis videtur. Hinc consulendum quidem est ut quam primum communicet; verum sub culpa ad id non tenetur, et ideo satisfacit praecepto si, ante finem anni, communionem recipiat.

3. Si quis, incoepto tempore paschali, praevidet impedimentum deinceps communicandi, tenetur statim communionem recipere (35).

Disputant DD. utrum is qui praevidet tempore paschali se non habiturum tempus vel occasionem sumendi sacram communionem, teneatur ante communicare. Longe communior et probabilior sententia negat, quia communio in casu non esset adimpletiva praecepti: sane obligatio currit de Pascha ad Pascham, et ideo communio anticipata non fieret in anno pro quo impedimentum praevideretur (36).

Card. Gasparri (37) ita quaestionem resolvit: « Ni fallimur, res obvia est; nempe cum licentia proprii sacerdotis anticipetur paschale tempus et praeceptum impleatur, quod deinde, etiam cessante impedimento, non amplius urget, ut patet, cum iam impletum sit. Quod si hoc factum non fuit, praeceptum deinceps, impedimento cessante, impleri debet ».

Quidnam dicendum? Attento iure novo, parochus nequit anticipare tempus paschale, eo ipso quod, iuxta praescriptum can. 81, dispensare non valet a lege communi, nisi haec potestas *expresse* eidem concessa sit; porro nullibi Codex tribuit parocho huiusmodi potestatem. A fortiori haec facultas anticipandi non competit confessario. Sed uterque, confessarius quidem in foro sacramentali, parochus in foro sive externo sive interno non-sacramentali,

(33) *Loc. cit.*, n. 297.
(34) Lugo, *l. c.*, n. 69.
(35) Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 7; Bonacina, *l. c.*, p. 2, n. 15; Salmant., *l. c.*, cap. 8, n. 23; S. Alph., *l. c.*, n. 298.
(36) Suarez, *l. c.*; Lugo, *l. c.*, n. 74; S. Alph., *l. c.*; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 213; Génicot, *l. c.*, n. 208, III.
(37) *Loc. cit.*, n. 1158.

Titium adhortari debet ut sacram communionem in casu recipiat. Qui vero ita anticipavit communionem, si postea, cessante impedimento, communicare possit, tenetur *per se* Eucharistiam rursus sumere paschali tempore, quia reipsa praecepto communicandi in Paschate non satisfecit; practice excusari facile poterit. Aliter dicendum si de licentia Ordinarii loci tempus paschale fuerit anticipatum.

Quis forte ita posset obiicere: sicuti « de consilio proprii sacerdotis ob aliquam rationabilem causam » potest differri sacra communio, nonne eadem ratione potest etiam anticipari? Negamus paritatem, quia eatenus *de consilio* proprii sacerdotis (parochi seu confessarii) potest differri communio, quatenus eiusmodi dilatio ex iudicio proprii sacerdotis videatur Titio necessaria aut utilis, omnibus circumstantiis ac praesertim animi dispositionibus attentis; quod profecto locum non habet in praefato casu. Dicimus: *omnibus circumstantiis attentis*, quia determinatio temporis paschalis, ut supra animadversum fuit, est dispositio mere ecclesiastica, et ideo quodcumque notabile incommodum i. e. causa gravis ab ea excusat (38).

4. Causa gravis non solum a paschali, verum etiam ab annua communione excusat; at certe gravior causa requiritur pro omittenda communione annua, quam pro ea extra tempus paschale recipienda.

5. Quidam ordines et congregationes religiosae clericales peculiari gaudent indulto apostolico, ex quo omnes fideles, qui exercitiis spiritualibus aut missionibus ab iisdem traditis interfuerint, quovis anni tempore praecepto paschali satisfaciant per Eucharistiae sumptionem.

430. Communio feria V hebdomadae maioris. — « *Expedit ut feria V maioris hebdomadae omnes clerici, etiam sacerdotes qui ea die a Sacro litando abstinent, sanctissimo Christi Corpore in Missa sollemni seu conventuali reficiantur* » (can. 862).

Vox « *expedit* » aperte significat non agi de praecepto, sed tantum de consilio; proinde nulla stricte dicta datur obligatio, ne sub levi quidem, communicandi feria V in Coena Domini; salva tamen exceptione, de qua infra. Nomine *clericorum* in iure ii omnes et soli veniunt, qui divinis mysteriis per primam saltem tonsuram sunt mancipati (can. 108, § 1).

Ratio praefati consilii manifesta est. Maxime decet ut feria V hebdomadae maioris in memoriam quod Christus D. manu sua Apostolos communicavit, clerici ipsique sacerdotes non litantes communionem recipiant de manu Episcopi vel alterius celebrantis. Imo expedit ut non solum clerici, sed omnes etiam fideles hoc sollemnissimo die sacram communionem sumant.

(38) S. C. de Prop. Fide, 12 sept. 1645; *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 114.

Iure antiquo, attentis decretis S. Rituum Congregationis, plures AA. docebant Communionem in Coena Domini esse *obligatoriam*, et non tantum de consilio, pro clericis ecclesiae cathedrali, vel collegiatae addictis, nec non in genere pro omnibus clericis qui essent addicti ecclesiae in qua celebraretur Missa sollemnis seu conventualis (39).

Iure novo tenemus esse obligatoriam solum pro clericis ecclesiae cathedrali addictis, non autem pro aliis. Dicimus: 1° *esse obligatoriam*, quia *Caeremoniale Ep.* expresse loquitur et dantur nonnulla decreta S. R. C., infra alleganda, quae de huiusmodi obligatione clare loquuntur; porro cum haec decreta liturgica non fuerint in Codice expresse correcta, recte dicendum, attento praescripto can. 2, omnem vim suam adhuc retinere; 2° *obligatione teneri dumtaxat clericos ecclesiae cathedrali addictos*, et non ceteros, quia memorata decreta non hos, sed illos tantum praecepto obstringunt.

S. R. C. in *Civitaten.*, 27 sept. 1608, declaravit « servandam esse regulam praescriptam in *Caeremoniali*, quae universalis Ecclesiae consuetudini conformis est: ut scilicet feria V in Coena Domini in memoriam quod D. N. I. C. manu sua propria omnes Apostolos communicavit, omnes presbyteri, tam dignitates quam canonici et mansionarii, Communionem sumant de manu Episcopi vel alterius celebrantis » (40).

Item proposito dubio: « An attento quod in cathedrali consueverunt canonici feria V in Coena Domini Missas celebrare, et ex eis neminem ad Communionem, quae fit ab ipso Episcopo inter Missarum sollemnia, accedere; Episcopus eosdem possit ad observantiam contentorum in *Caeremoniali, lib.* 2, *c.* 23 (41), compellere »; — S. R. C. in *Seguntina*, 19 sept. 1654, ad 1, reposuit: « Omnino servandum esse *Caeremoniale Episcoporum*, et pro eiusdem observantia posse ab Episcopo cogi Canonicos, et alios quoscumque de gremio ecclesiae » (42).

Proposito iterum dubio: « An feria V in Coena Domini canonici, qui non celebrant, possint cogi ad susceptionem Eucharistiae de manu Episcopi »; S. R. C. in *Cortonen.*, 19 sept. 1701, ad 16, respondit: « *Debent* » (43); seu non solum posse, sed debere canonicos cogi ad recipiendam Communionem de manu Episcopi.

Demum sequens dubium propositum fuit: « Quum ex rubrica feriae V in Coena Domini pateat omnes de clero dicta die Communionem sumere debere de manu celebrantis, nihilominus nonnulli sacerdotes non dubitant asserere

(39) Benedictus XIV, *Inst. Eccl. XLV*, n. 10; Gasparri, *l. c.*, n. 1159.
(40) *Decreta auth.*, n. 2489.
(41) *Caeremoniale Episcoporum* (*l. c.*, n. 3 et 6) haec statuit: « Praeparetur... vas argenteum, seu aureum cum multis particulis consecrandis, pro communicandis Canonicis, et Clero... deinde antequam purificet, communicat primum diaconum, et subdiaconum, deinde omnes Canonicos paratos et alios sacerdotes de ecclesia ».
(42) *Ibid.*, n. 970.
(43) *Ibid.*, n. 2079.

haec dicta esse *ob merum consilium, non vero de praecepto.* Hinc quaeritur: An revera omnes de clero inservientes Missae Pontificali, et praesertim sacerdotes, diaconi et subdiaconi sacrorum Oleorum consecrationi assistentes, *teneantur* sacram communionem sumere de manu celebrantis »; — S. R. C. in *Mutinen.*, 23 sept. 1837, ad I, reposuit: « Affirmative; et iam provisum per generale decretum (44) diei 27 septembris 1716, atque per decretum in *Seguntina*, diei 19 septembris 1654 in responsione ad dubium primum » (45).

Obligatio huiusmodi, qua tenentur clerici ecclesiae cathedrali addicti, est *levis* tantum, adeo ut quaelibet causa rationabilis excuset.

Auctores, qui censent omnes clericos addictos ecclesiae in qua celebratur Missa sollemnis seu conventualis teneri sacram communionem recipere, innituntur praesertim decreto generali S. R. C., diei 12 [27] sept. 1716. Sed hoc decretum respicit directe et immediate « praeceptum audiendi Missam et abstinendi a servilibus » si contingat festum SS.mae Annuntiationis incidere in feriam V maioris hebdomadae, et nonnisi per accidens loquitur de communione suscipienda a clero more laicorum.

Porro ex can. 1247, § 1 constat festum Annuntiationis non esse amplius diem festum de praecepto, et ideo cessat vis iuridica praefati decreti; praeterea decretum loquitur in genere de omnibus clericis, quin distinguat inter addictos ecclesiae et non addictos, et hoc sensu certe ne iure quidem antiquo sacram communionem tamquam obligatoriam pro universis clericis praecipiebat; demum — dato etiam et non concesso — quod veram obligationem statuerit quoad omnes clericos in genere, palam est eandem, stante praescripto can. 862, quem expendimus, hodie non exsistere, seu a legislatore fuisse revocatam.

431. Obligatio communicandi pro ordinatis. — « *Omnes ad maiores ordines promoti obligatione tenentur sacrae communionis in ipsa ordinationis Missa recipiendae* » (can. 1005) - (46).

Praeceptum communicandi, et quidem in Missa ordinationis, obstringit solum promotos ad ordines maiores, non vero eos qui vel ad primam tonsuram vel ad minores ordines promoti fuerint. Decet tamen quam maxime ut etiam hi sacram communionem recipiant. Ita sane fert usus universalis, menti Ecclesiae apprime conformis; et plura

(44) *Ibid.*, n. 2240.
(45) *Ibid.*, n. 2769.
(46) Cfr. *Pontificale Rom.*, tit. *De sacris ordinibus in genere*; tit. *De ordinatione presbyteri*.

dantur S. R. C. decreta quae huiusmodi praxim communicandi respiciunt (47).

Neo-presbyteri tenentur sub gravi Eucharistiam sumere, quia sacra communio requiritur ad integritatem sacrificii (n. **535**); diaconi et subdiaconi, verius, sub levi.

432. Communio in Viaticum suscipienda. — I. « *In periculo mortis quavis ex causa procedat, fideles sacrae communionis recipiendae praecepto tenentur* » (can. 864, § 1).

Periculum mortis significat « illud rerum discrimen, in quo cum quis constitutus est, ipsum, et superesse, et occumbere posse, utrumque est vere graviterque probabile; sive periculum immineat *ab intrinseco*, ut puta ex morbo, vulnere inflicto, partu difficili, extrema senecta; sive *ab extrinseco* immineat, velut ex bello, navigatione periculosa etc. Hoc amplius: si quis versetur in periculo incidendi in perpetuam amentiam, perinde habetur ac si versaretur in periculo mortis » (48). Articulus mortis autem adest quando mors proxime instat et moraliter est certa, et fere inevitabilis. In iure tamen periculum et articulus mortis eodem sensu accipiuntur.

Omnes fideles qui versantur in periculo mortis — ex quacumque causa procedat, seu intrinseca seu extrinseca, seu physica seu morali — tenentur sub gravi ex praecepto divino (n. **420** s.) Viaticum sumere. Id valet etiam pro iis qui nondum ad primam communionem admissi fuerint, dummodo sciant Corpus Christi a communi cibo discernere illudque reverenter adorare (can. 854, § 2; cfr. n. **401**). Hinc « detestabilis omnino, ait Decr. *Quam singulari*, n. VIII, est abusus non ministrandi Viaticum... pueris post usum rationis ».

In dubio de pueri discretione, parocho non est stricta obligatio tribuendi Viaticum, sed libera facultas, qua laudabilius utetur; nam, deficiente certa prohibitione, potius eligendum est quod puero magis prosit (49).

433. II. « *Etiamsi eadem die sacra communione fuerint refecti, valde tamen suadendum, ut in vitae discrimen adducti denuo communicent* » (can. 864, § 2).

Hoc praescriptum dirimit quaestionem inter DD. diu agitatam.

(47) S. R. C., *Marsorum*, 12 nov. 1831, ad XVI, n. 2682; *Grossetana*, 7 maii 1853, ad III, n. 3012; *Briocen.*, 14 mart. 1861, ad II, n. 3105; *Tlascalen.*, 26 sept. 1868, n. 3186; *Syren.*, 31 aug. 1872, ad II, n. 3274; *Hartemen.*, 17 ian. 1890, ad I et II, n. 3721.

(48) D'Annibale, *l. c.*, I, n. 38; cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 561; Ball.-Palm., *l. c.*, V, n. 590; Cappello, *op. cit.*, n. 31, II, not. 1.

(49) Génicot, *l. c.*, n. 211, I; Gasparri, *l. c.*, n. 1167.

S. Alphonsus (50) ita varias opiniones refert: « Dubitatur 3°, *An qui mane communicavit ex devotione, teneatur aut possit Viaticum sumere.* — Adsunt tres sententiae. *Prima* sententia affirmat *teneri;* quia tunc suscipiendum est Viaticum ad implendum praeceptum divinum. Hanc tenet Diana cum Hurtado, Turriano, Ochagavia, et cum Pellizzario, Leandro, Dicastillo etc. (51). *Secunda* sententia dicit non teneri, sed *posse* communicare... *Tertia* sententia... dicit *nec teneri nec posse communicare...* Ceterum probabilior mihi videtur sententia Lugonis (52), qui distinguit inter morbum naturalem et violentum. — Et ait quod si quis fuerit *vulnere* percussus vel ex alto ceciderit, potest communicare (imo tenetur, iuxta nostram sententiam in praecedenti Dubio, v. *Secunda*, allatam); quia hic revera non accepit Viaticum in mortis periculo constitutus. — Secus vero, si quis iam in *aegritudine* positus mane ex devotione communicaverit; tunc enim bene potest dici moraliter in periculo mortis communicasse, cum morbus ille iam erat in se periculosus, etsi non adhuc notus. Et idem puto dicendum... si morbus fuerit repentinus, puta apoplexia, vel quid simile; nam huiusmodi morbi iudicantur iam prius in suis causis dispositi existere, licet ignorentur ».

Ex praescripto cit. can. 864, § 2 sequitur: 1° Titium, qui mane ex devotione communicavit, *non teneri* iterum Eucharistiam sumere eadem die, si contingat in vitae discrimen adduci ob morbum repentinum aliamve causam; 2° Titium *posse* communicare, imo *valde suadendum*, ut rursus communicet; 3° primam ac tertiam sententiam a *S. Alphonso* relatam sustineri hodie non posse; 4° item sustineri non posse distinctionem inter morbum naturalem et violentum ab eodem S. Doctore propositam.

Ulterius quaerunt theologi an, superveniente mortis periculo, teneatur denuo sacram communionem recipere, qui paucis ante diebus ex devotione communicaverit. Communior sententia negat, tum quia praeceptum divinum communicandi est iam substantialiter impletum per communionem prius perceptam; tum quia ideo tenetur homo communicare in periculo mortis, ut hoc sacramento se praeparet ad transitum ex hac vita: porro dicendum videtur satis se iam praeparasse qui paulo ante communicavit (53).

(50) *Loc. cit.*, n. 285, dub. 3.

(51) Non recte allegantur DD. — Diana (part. 6, tract. 6, resol. 18, et part. 10, tract. 11, resol. 40) dicit *posse* iterum communicare.

Turrianus (*S. theol. mor.*, part. 2, cap. 58, dub. 2, n. 3), et Ochagavia (*de Euch.*, tract. 2, qu. 14, n. 7), loquuntur generalius, scil. non satisfieri praecepto divino communicandi, si ante articulum seu periculum mortis Eucharistia sumatur.

Pellizzarius (tract. 5, cap. 3, n. 70) dicit *posse*, sed negat teneri.

Leander (*de Euch.*, disp. 2, qu. 6) ait: « Aeque probabiliter respondeo: *posse*, imo et debere ».

Dicastillus (disp. 10, dub. 3, n. 56) dicit probabile esse quod *possit* iterum communicare; imo paulo ante, n. 48, id quoque negaverat.

Ex AA. igitur a S. Alphonso pro hac sententia allegatis unus manet Hurtadus!

(52) Sententia Card. Lugonis non est haec. Cfr. disp. 16, sect. 3, n. 53 ss.

(53) Suarez, *l. c.*, n. 3; Lugo, *l. c.*, n. 39; Laymann, *l. c.*, cap. 5, n. 4; Bonacina, q. 7, p. 1, n. 2; Coninck, q. 80, a. 11, n. 98.

Alia sententia, quam probabiliorem dicit *S. Alphonsus* (54), negat, quia « hoc divinum mandatum ex interpretatione Ecclesiae praecise obligat instante periculo mortis, ut contra hostes hoc divino praesidio muniamur; ergo non impletur per communionem ex devotione susceptam » (55).

Prima sententia, attento praesertim can. 864, § 2 praescripto, probabilior est; et manifeste patet, a fortiori hoc in casu *valde suadendum* esse, ut Titius iterum communicet.

434. III. « *Perdurante mortis periculo, sanctum Viaticum, secundum prudens confessarii consilium, pluries, distinctis diebus, administrari et licet et decet* » (can. 864, § 3).

Quod liceret sacram Communionem iterum ministrare infirmo non ieiuno, qui iam Viatico esset munitus, vera et communis erat etiam olim DD. sententia (56); idque non solum, ut communius et verius affirmabatur, si novum recurrat periculum, sed etiam si idem perduraret.

Quodnam temporis spatium inter unam et aliam communionem debet intercedere? « Communior sententia, ait *S. Alphonsus* (57), censet distare debere octo diebus circiter... Sed non improbabiliter Laymann, Escobar, et Roncaglia cum Hurtado, dicunt quod infirmus assuetus saepius ex devotione communicare, pene possit altero die statim post Viaticum sumptum suscipere communionem non ieiunus. — Idque in singulis diebus admittunt Palaus, et Armilla ac Dicastillus, apud Croix, et probabile putat Tamburinius ».

Attento praescripto cit. can. 864, § 3, certissimum est, perdurante mortis periculo, non solum licere sanctum Viaticum pluries administrari, sed *expedire* seu decere, scil. *opportunum* et *congruum* esse; et quidem, ut palam est, etiam quotidie.

Viaticum *repetitum* non est parocho reservatum. Cfr. n. **300.**

435. IV. « *Sanctum Viaticum infirmis ne nimium differatur; et qui animarum curam gerunt, sedulo advigilent ut eo infirmi plene sui compotes reficiantur* » (can. 865).

Haec obligatio, qua tenentur pastores animarum, est in genere suo gravis. Qua de re vide quae opportune tradit *Rituale Rom.* (58).

(54) *Loc. cit.*, dub. 2.

(55) S. Alph., *l. c.;* Vasquez, disp. 214, cap. 2, n. 13; Concina, *De Euch.*, cap. 9, n. 14; Palaus, tract. 21, p. 14, n. 7; Tournely (Contin.), *De Euch.*, cap. 7, a. 2, sect. 2, v. *Quaeres* 1 *an viatici.*

(56) Suarez, disp. 68, sect. 5, n. 3; Lugo, disp. 15, sect. 3, n. 64; Laymann, *l. c.*, cap. 6, n. 20; Benedictus XIV, *De Synodo dioec.*, lib. 7, cap. 12, n. 4; S. Alph., *l. c.*, n. 285.

(57) *Loc. cit.*, dub. 1.

(58) Tit. IV, cap. 4, n. 1; tit. V, cap. 4, n. 10.

Articulus IV.

De dispositionibus requisitis ex parte animae pro Communione rite suscipienda.

436. Tres sunt dispositiones quae in subiecto requiruntur ex parte animae, scil. 1° **intentio;** 2° **status gratiae;** 3° et, aliquo sub respectu, **immunitas a censura et a poena vindicativa** prohibente susceptionem Eucharistiae. De singulis quaedam sunt exponenda.

437. Intentio. — 1. In adultis post adeptum rationis usum requiritur iure divino intentio recipiendi Sacramentum saltem habitualis, aut *explicita*, praesertim extra periculum mortis, aut saltem *implicita*, ex. gr. in periculo mortis pro Viatico recipiendo. Hac de re, ne dicta repetamus, vide n. **73** ss.

2. Cum vero intentio sit actus voluntatis, supponens actum intellectus, sequitur ad sacram communionem cum fructu recipiendam requiri in adultis *cognitionem* et *gustum* huius Sacramenti (1). Cfr. n. **410.**

438. Status gratiae. — Nemo quem conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritum existimet, sine praemissa sacramentali confessione ad sacram communionem potest accedere; quod si urgeat necessitas ac copia confessarii illi desit, tenetur prius elicere actum perfectae contritionis (can. 856).

Id expressis verbis a *Conc. Trid.* definitum est (2). Vide n. **77.**

Ratio autem desumitur ex ipsa essentia huius sacramenti, quod cum institutum sit per modum cibi et potus, ordinatur ex sua institutione et per se non ad generandum aut vivificandum, id enim cibo aut potui non competit, sed ad nutriendum, atque ideo ex sua institutione praerequirit in sumente vitam spiritualem, alioquin redderetur falsa eius significatio, qua significatur augmentum vitae per nutritionem spiritualem (3).

Quaerunt DD. utrum praeceptum praemittendi confessionem sit humanum an divinum. Communior et, nostro iudicio, verior sententia tenet, hoc praece-

(1) Can. 854. Cfr. Suarez, disp. 70, sect. 1; Gasparri, *l. c.*, n. 1133.

(2) Sess. XIII, can. 11; cfr. etiam cap. 7.

(3) Lugo, disp. 14, sect. 1, n. 2; Suarez, disp. 66, sect. 1; S. Bellarm., *l. c.*, cap. 17.

ptum esse divinum (4). Hoc videntur innuere Patres, ex. gr. *S. Leo Papa* (5), *S. Augustinus* (6) et *S. Cyprianus* (7). Dicimus *videntur*, quia non clare omnino constat.

An ex verbis *D. Pauli*: « *Probet autem seipsum homo* etc. » (8) id eruatur, non satis constat. « Deinde existimo, ait *Lugo* (9), Paulum in verbis illis: *Probet seipsum homo*, licet non excludat confessionem, de illa tamen specialiter non agere, neque ex illis verbis cum illa generalitate prolatis potuisse obligationem confessionis colligi ».

439. Duae conditiones *copulative* requiruntur, ut, non praemissa sacramentali confessione, recipi possit Eucharistia: scil. ut **desit copia confessarii** et simul **necessitas sit communicandi.**

440. Deest copia confessarii:

1° Si nullus confessarius adsit in loco, absens vero adiri nequeat sine magna difficultate. Quanta distantia requiratur, non potest regula certa definiri. Plures putant excusare distantiam duarum horarum aut unius alteriusve leucae. At melius ex variis circumstantiis diiudicandum est, nempe ex debilitate, aetate et negotiis personae, item ex viarum asperitate, ex aëris inclementia, ex temporis brevitate aliisve rerum adiunctis (10).

2° Si is qui adest sacerdos confessionem audire nolit ex malitia aut ignorantia, vel nequeat ob carentiam iurisdictionis, ob censuram, ob idioma poenitentis ignoratum.

3° Si sacerdoti praesenti confiteri nequeas sine gravi damno alieno, puta quia peccatum accusare non potes sine complicis manifestatione. Probabiliter, iuxta quosdam, ut dicimus in tract. *De Poenit.*, poenitens licite peccatum reticet, quod manifestare nequit sine gravi infamia complicis.

4° Si confiteri nequeas sine gravi damno tuo, ex. gr. scandali, infamiae etc.

Certe non sufficit abesse confessarium tuum ordinarium, vel alium cui confiteri malles.

Satis probabilis videtur eorum sententia, qui censent excusare verecundiam *extraordinariam* et *vere invincibilem*, puta si soror apud

(4) Suarez, *l. c.*, sect. 3, n. 9; Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 69 ss.; Vasquez, disp. 205, c. 1; S. Alph., *l. c.*, n. 256.
(5) Epist. XCI, c. 2.
(6) Epist. CXVIII, c. 3.
(7) Lib. III *Epistolar.*, epist. XIV.
(8) I Cor., XI, 28.
(9) *Loc. cit.*, n. 72.
(10) Suarez, *l. c.*, sect. 4, n. 3 ss.; Lugo, *l. c.*, sect. 5, n. 83; Busemb. apud S. Alph., *l. c.*, n. 264; Lacroix, *l. c.*, n. 534.

fratrem, pater apud filium deberet confiteri peccatum valde probrosum (11).

Ratio est, quia ex una parte incommodum huiusmodi, utpote extraordinarium, non videtur intrinsecum confessioni, ex alia parte vero difficillimum esset confessionem instituere in talibus adiunctis; porro si AA. excusationes admittunt ob causam non ita gravem, puta unius alteriusve leucae, a fortiori videtur per epikeiam excipiendus casus iste humanae infirmitati durissimus.

Si forte scandalum seu periculum ruinae spiritualis vel sigilli violatio saltem materialis et indirecta timeretur ex parte confessarii in peculiaribus adiunctis, procul dubio poenitens excusaretur. Abusus tamen praecavendi sunt et maxima circumspectio adhibenda.

Iure antiquo controvertebatur, utrum is — qui incidisset in casum reservatum, neque alium haberet confessarium quam carentem facultate absolvendi a reservatis — teneretur necne apud eundem confiteri, ut posset, urgente necessitate, communicare (12).

Iure novo, attentis cc. 900 e 2254, dicendum est, confessionem esse instituendam, sive agatur de casibus reservatis *sine censura*, sive de reservatis *cum censura*, sive Titius habeat simul peccata letalia reservata et non reservata, sive nullum aliud mortale habeat nisi reservatum. Ratio, quia tunc quilibet confessarius potest absolvere directe ab omnibus censuris et peccatis, servatis servandis.

441. Necessitas communicandi debet esse gravis et urgens. — Censetur verificari praesertim in hisce casibus:

1° Si adsit periculum mortis, et nequeat confessio institui vel absolutio obtineri ob quamcumque causam.

2° Si non possit omitti sacra communio sine gravi scandalo vel infamia, ex. gr. si laicus iam scamno communionis assideat et recordetur alicuius peccati mortalis nondum remissi.

3° Si confessio ob angustiam temporis perfici nequeat (13), simulque urgeat vera necessitas communicandi.

Id tamen vix locum habet, cum sufficiat in casu confessio *formaliter*, et non materialiter, integra.

De sacerdote Missam celebraturo dicemus n. **691.**

Ubi desit copia confessarii et urgeat necessitas communicandi,

(11) Berardi, *Praxis confessariorum*, vol. IV, n. 65 (edit. III); Génicot, *l. c.*, n. 183, IV, 4°; Pighi, *l. c.*, n. 142; Damen, II, n. 145.
(12) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 5; Lugo, *l. c.*, n. 87; Bonacina, *l. c.*, n. 31; Elber, confer. 14, *de sub. Euch.*, n. 102; S. Alph., *l. c.*, n. 265; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 124; D'Annibale, *l. c.*, n. 275.
(13) Cfr. Lugo, *l. c.*, n. 107 ss.; Suarez, *l. c.*, n. 8 ss.; Coninck, *l. c.*, q. 80, n. 15; S. Alph., *l. c.*, n. 260.

elici debet non solum ex praecepto Ecclesiae, sed *ex iure divino* actus contritionis perfectae. Non defuerunt olim theologi, qui ausi fuerint docere, sufficere attritionem. Eos merito carpit et confutat *Suarez* (14) catholicam doctrinam ita enuncians: « Haec assertio (scil. quod requiratur contritio) tam certa est, ut contraria nec probabilis sit, nec sine temeritate defendi posse videatur ».

Si quis post confessionem recordetur alicuius peccati mortalis *inculpabiliter* obliti, non adstringitur obligatione illud confitendi ante communionem (15). Ratio, quia quisquis in confessione oblitus est peccati mortalis, hic iustificatus est (si, ut supponitur, contritio seu dolor *universalis* fuerit) non per solam contritionem, sed per sacramentalem confessionem, etsi indirecte, atque adeo probavit se ea probatione, quam *Conc. Trid.* et praescriptum cit. can. 856 exigit.

Addimus, nec teneri ad eliciendum actum contritionis. Etenim homini iam iustificato necessaria non est alia iustificatio. Ergo contritio non requiritur ex natura sua. Neque aliunde adest de hac re ullum positivum praeceptum. Proinde suadenda quidem est ex consilio tum contritio tum etiam, si commoda sit, confessio; at sincere declarandum est, haec non esse stricte necessaria (16).

Si quis ante communionem dubitat num in peccato mortali versetur, debet in primis curare ut dubium deponat. Hoc plerumque tolli poterit praesumptionibus deductis ex habituali statu conscientiae, prout scil. is, de quo agitur, sit timoratae conscientiae nec soleat letaliter peccare, vel non, prout sit scrupulosus aut minus.

Quod si maneat dubium fundatum, non tenetur confiteri ante communionem; nam praeceptum adstringit eum dumtaxat qui est sibi conscius peccati mortalis. Valde tamen ipsi suadendum est, ut vel sacramentalem recipiat absolutionem, vel saltem actum contritionis elicere studeat. De his sermo est in tract. *De Poenit.*

442. Quaerunt DD. an sit gravius peccatum sumere Eucharistiam cum pluribus aut gravioribus peccatis, quam cum paucioribus aut levioribus mortalibus.

Quidam contendunt, maiorem aut minorem gravitatem peccatorum praecedentium parum referre ad aggravandam vel minuendam culpam Communionis indignae; nam culpa haec consistit in eo, quod impediatur fructus et effectus sacramenti: hic autem aeque impeditur

(14) *Loc. cit.*, sect. 5, n. 2 ss.
(15) S. Alph., *l. c.*, n. 257; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 122; Noldin, *l. c.*, n. 140; Génicot, *l. c.*, n. 192, II; D'Annibale, *l. c.*, not. 1.
(16) S. Alph., *l. c.*, quaer. 3°; Ball.-Palm., *l. c.*; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 205; Noldin, *l. c.*

sive per unum sive per plura peccata; quolibet enim peccato mortali tollitur gratia habitualis, quae requiritur ad fructum Eucharistiae percipiendum.

« Communis tamen, ait *Lugo* (17), et vera sententia affirmat, aggravari hoc peccatum ex pluribus et gravioribus peccatis praecedentibus; ..... quia nimirum potissima ratio malitiae in sumptione indigna consistit in eo, quod reddat falsam significationem praecipuam sacramenti, quod significat nutritionem spiritualem; haec autem redditur magis falsa in habente plura et graviora peccata » (18).

443. Immunitas a censura et a poena vindicativa prohibente receptionem Eucharistiae. — Accurate loquendo, immunitas ista non est dispositio proprie dicta ex parte animae ad suscipiendam Eucharistiam, cum agatur de vinculo inducto ab Ecclesia quod respicit praesertim forum externum (cfr. can. 63). Tamen, cum poena sive medicinalis sive vindicativa praesupponat semper et necessario culpam gravem, immunitas illa respicit profecto etiam animam ideoque reductive merito censetur ad requisitas animae dispositiones pertinere.

Excommunicatus non potest sacram communionem recipere, nisi prius fuerit a censura absolutus; nam excommunicatio, inter alios effectus, secumfert etiam privationem usus passivi sacramentorum (can. 2260, § 1). Idem dicas de personaliter interdicto (can. 2275, 2°) - (19).

Aliter dicendum de clerico *suspenso*, dummodo sit rite dispositus.

Prohibitio ne excommunicatus vel personaliter interdictus sacramenta recipiat, et, in casu nostro, Eucharistiam, *per se* obligat sub gravi, iuxta communem theologorum doctrinam, nisi forte ignorantia, periculum scandali vel infamiae aliudve incommodum grave excuset.

444. Praeparatio remota. — Remota praeparatio consistit primario in statu gratiae, secundario in ea animi puritate, qua studeat homo sese a qualibet etiam veniali culpa praeservare, imo quantum possit a moralibus etiam imperfectionibus, quamvis ad rationem peccati non pertingant.

Ista puritas animi est maxime utilis, quin et necessaria, ut fructus uberes huius SS. Sacramenti percipiantur (20).

(17) *Loc. cit.*, sect. 1, n. 6.
(18) Cfr. etiam S. Thom., *l. c.*, q. 80, a. 5, ad 2.
(19) Cappello, *De censuris*, n. 147.
(20) Cfr. Scavini, *l. c.*, n. 143; Gasparri, *l. c.*, n. 1141.

445. Praeparatio proxima. — 1. Praeter *remotam* praeparationem, requiritur etiam *proxima*, ut ex sacro convivio uberrimi fructus percipiantur. Nam quo maior est haec praeparatio et gratiarum actio post Eucharistiam receptam, eo abundantiores sunt etiam fructus, qui ex sanctissima Communione obtinentur.

2. Praeparatio proxima consistit in actualis exercitiis devotionis.

Ad eam pertinet praecipue:

1° *fides viva*, qua credimus et confitemur sub specie panis contineri vere, realiter et substantialiter Christum D.;

2° *humilitas profunda*, ita ut cum Centurione ex animo dicamus: « *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum etc.* » (21); quo enim minus de nobis invenit Deus, ut aiunt Sancti, eo magis de suis nos replet;

3° *desiderium vehemens* recipiendi Eucharistiam, ita ut clamemus cum Propheta: « *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus* » (22); sane vivum desiderium de aliqua re mire nos inflammat et accendit erga illam (23).

3. Praeparatio facienda est « *iuxta uniuscuiusque vires, conditionem ac officia* », ut habet decr. « *Sacra Trid. Synodus* », n. 4. Proinde perfectior exigitur a sacerdotibus, clericis, monialibus et sororibus; minus perfecta a laicis, praesertim mercatoribus, operariis, pueris.

4. Defectus cuiuslibet praeparationis irreverentiam sapit in sanctissimam Eucharistiam, et ideo excusari nequit *per se* a veniali culpa. Letalis ex hoc capite certe abest; imo, potissimum in rudibus et in pueris, non raro deest etiam culpa levis, ob animi levitatem aut ignorantiam, quae tamen a parocho et a confessario pro viribus corrigenda est.

446. Gratiarum actio. — 1. Curandum omnino, ut communicans post sumptam Eucharistiam in gratiarum actione immoretur. Id parochus fideles doceat in catechesibus et in homiliis atque instantissime commendet: id confessarius poenitentibus enixe inculcet. Nihil profecto iucundius et utilius animae hac gratiarum actione!

Preces recitandae nullae sunt determinatae.

Rituale Rom. (24) docet: « Moneantur praeterea communicantes ut, sumpto Sacramento, non statim ab ecclesia discedant, aut colloquantur, ne statim

(21) Matth., VIII, 8.
(22) Ps. XLI, 1.
(23) Scavini, *l. c.*, n. 146; Gasparri, *l. c.*, n. 928, 1185.
(24) Tit. IV, cap. 1, n. 4.

vagis oculis circumspiciant, aut expuant, neque de libro statim orationes recitent, ne Sacramenti species de ore decidant; *sed, qua par est devotione, aliquantisper in oratione permaneant gratias agentes Deo* de tam singulari beneficio atque etiam de sanctissima passione dominica in cuius memoriam hoc mysterium celebratur et sumitur ».

2. Quoad durationem certa ac determinata regula pro omnibus indiscriminatim communicantibus statui nequit. Etenim variae sunt attendendae circumstantiae. Huc spectant quae diximus de praeparatione (n. **445**).

Certum est, generatim loquendo, longiorem et accuratiorem requiri gratiarum actionem, quam proximam praeparationem: id sane postulat realis Christi D. praesentia.

Iuxta *S. Ligorium* (25) « gratiarum actio ordinarie per integram horam durare deberet; fiat saltem per dimidiam, in qua anima in amando et petendo se exerceat ». Plures (26) hanc regulam ex S. Doctore pro universis fidelibus proponunt. At non recte, quia *S. Alph.* (*l. c.*) loquitur de *directione animarum spiritualium*.

Valde suadendum est ut communicans, etiam laicus, in gratiarum actione devote ac reverenter maneat saltem per quadrantem.

3. Omissio sine causa cuiuslibet gratiarum actionis culpa levi non vacat. Recole quae de praeparationis defectu exposuimus (n. **445**, 4).

ARTICULUS V.

Brevis conspectus historicus de ieiunio eucharistico.

447. Antiquitas disciplinae. — 1. Quonam tempore usus ieiunii eucharistici initium habuerit in Ecclesia, controversum est. Certe Christus D. instituit Eucharistiae sacramentum illudque distribuit discipulis *post coenam* (1). S. Paulus, scribens ad Corinthios, qui solebant *suam coenam*, exemplo Christi, *praesumere*, non usum hunc, sed tantum abusum damnat (2).

Nonnulli censent usum ieiunii eucharistici institutum fuisse ab

(25) *Praxis confess.*, n. 155.
(26) Scavini, *op. cit.*, III, n. 151, 3; Pighi, *l. c.*, n. 146, not. 6.

(1) Matth., XXVI, 26; Marc., XIV, 22; Luc., XXII, 14-20.
(2) I Cor., XI, 20-22.

ipsis Apostolis; alii tenent referendum esse ad apostolicas traditiones; alii putant serius originem habuisse (3).

Probabilius usus referri debet ad apostolicas traditiones.

2. Primum testimonium, quoad Ecclesiam *occidentalem*, de ieiunio eucharistico occurrit, iuxta plures, penes *Tertullianum*, qui agens de convivio Dominico, seu coena eucharistica, et alloquens uxorem viri infidelis, ait: « Nonne sciet maritus *quid secreto ante omnem cibum gustes?* Et si sciverit *panem, non illum credit esse qui dicitur ?* » (4).

Ex quo testimonio manifeste patet morem ieiunii eucharistici, iam saeculo II exeunte, saltem in quibusdam locis viguisse, ac deinde in alias regiones diffusum esse.

Recenter quidam Auctores aliter opinati sunt de testimonio Tertulliani, de primaeva origine ieiunii eucharistici (cfr. Frochisse J., *A propos des origines du jeûne eucharistique*, in *Revue d'histoire ecclésiastique*, XXVIII, 594-609; Dechant C., *Ieiunium eucharisticum*, in *Pastor Bonus*, XXXI, 446-457; XXXII, 106-115).

3. Usus de eucharistico ieiunio firmatus reperitur in *Concilio Hipponensi* an. 393, can. 28, qui refertur in *Conc. Carthaginensi III* an. 397, can. 29, hisce verbis: « Ut sacramenta altaris non nisi a *ieiunis* hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo coena Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum sive Episcoporum seu clericorum sive ceterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt iam pransi inveniantur » (5).

448. 4. In ecclesia orientali, certe saeculo IV, usus iam vigebat, vere obligatorius sive pro celebrante sive pro communicante.

S. Basilius dicit: « Neque enim fieri potest, ut absque ieiunio audeat (sacerdos) ad sacrum ministerium accedere, non tantum in mystico horum temporum vero cultu, verum etiam in eo qui iuxta legem (mosaicam) in figuris peragebatur » (6).

S. Gregorius Nazianzenus ait: « Ille (Christus) paschatis mysterium discipulis in coenaculo tradidit, et a coena, et unico ante passionem die; nos, in templis, et *ante coenam*, et post resurrectionem » (7).

(3) Cfr. Bona, *Rerum liturgicarum*, lib. I, cap. 21, § 3; Suarez, *De Eucharistia*, disp. 68, sect. 3, n. 3; Chardon, *Histoire des sacrements*, lib. I, sect. 3, cap. 7; Isidorus Hispalensis, *De ecclesiasticis officiis*, lib. I, cap. 18, n. 3; Bened. XIV, *De Synodo dioec.*, lib. VI, cap. 8, n. 10 ss.

(4) *Ad uxorem*, lib. II, cap. 5; *P. L.*, I, 1296.

(5) Bruns, *Concilia*, I, p. 127.

(6) Homil. I *de ieiunio*, n. 6; *P. G.*, XXXI, 171.

(7) Oratio 40, *in sanctum baptisma*, n. 30; *P. G.*, XXXVI, 402.

S. Ioannes Chrysostomus inquit: « Tu vero, antequam percipias quidem (sacramentum), *ieiunas*, ut quomodocumque dignus videaris » (8).

Et alibi: « Aiunt (detractores) me *post epulas* quibusdam communionem impertiisse; hoc si feci, de Episcoporum libro nomen meum expungatur, nec in orthodoxae fidei volumine scribatur; quoniam ecce, si quidquam eiusmodi perpetravi, Christus a regno suo me abiiciat » (9).

Inde colligitur gravitas obligationis et diffusio huiusmodi usus.

449. Testimonium S. Augustini. — Maximi momenti est *S. Augustini* testimonium. *Ianuarius* quaesierat a S. Doctore: « Quid per quintam feriam ultimae hebdomadis quadragesimae fieri debeat? An offerendum sit mane, et rursus post coenam, propter illud quod dictum est: Similiter postquam coenatum est? An ieiunandum, et post coenam tantummodo offerendum? An etiam ieiunandum, et *post oblationem, sicut facere solemus, coenandum?* ».

S. Augustinus, inter alia, respondit: « Liquido apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus et sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Numquid tamen propterea calumniandum est *universae Ecclesiae quod a ieiunis semper accipitur?* Ex hoc enim placuit Spiritui Sancto, ut in honorem tanti sacramenti in os christiani prius Dominicum corpus intraret quam ceteri cibi; nam ideo *per universum orbem mos iste servatur* » (10).

Igitur, aetate S. Augustini, saltem in Ecclesia occidentali, mos ieiunii eucharistici universaliter vigebat. Tamen, tempore S. Augustini, excipiebatur feria V in coena Domini, teste eodem S. Doctore, qui (*l. c.*) dicit: « Sed nonnullos probabilis quaedam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, quo ipsam coenam Dominus dedit, tamquam ad insigniorem commemorationem, post cibos offerri et accipi liceat corpus et sanguinem Domini ».

Testis quoque est moris eucharistici ieiunii *S. Ambrosius* (11).

450. Ecclesia Romana. — Inde a saeculo III, Romae vigere coepit idem usus; isque progressu temporis confirmatus atque extensus fuit. Ita rigorose urgebat, ut quando R. Pontifex una die duas Missas celebraturus erat, ipse post primam Missam os abluere non poterat, ne ieiunium laederet.

Id constat ex *Sacramentario Gregoriano*, sub rubrica: *Vigilia SS. Petri et Pauli*, ubi legitur: « Quando Apostolicus duas Missas celebrat una die, *inter*

(8) In I Cor. *homil.* 27, n. 5; *P. G.*, LXI, 231.

(9) Epist. 125 *ad Cyriacum*; *P. G.*, LI-LII, 683.

(10) Epist. 54, *ad Ianuarium*, n. 7 ss.; *P. L.*, XXXIII, 203 s.

(11) *In ps.* 118 *expositio*, n. 48; *P. L.*, XV, 1314.

eas non lavat os, nisi post officium; sed absque intervallo, finita priore, incipitur altera » (12).

Nicolaus I in responsis ad Bulgaros, c. 65, legem ieiunii memorat atque praecipit expressis verbis: « Tunc recte non licet cuilibet communionem Christi percipere, quando gulae deditus non invenitur ieiunus, adeo ut, mysticam mensam parvipendens, prius cibi laici sumptu ieiunium solvisse videatur, Christique venerandum corpus ac pretiosum sanguinem a ceteris non discernens alimentis, non praeposuisse omni humanae refectioni, sed postposuisse noscatur » (13).

451. Disciplina vigens in Hispania et Gallia. — 1. Initio saec. IV mos praedictus etiam in Hispania introductus fuit, et saeculo VI et VII certe ubique receptum fuisse Concilia demonstrant.

Concilium Bracarense II, an. 572, can. 10, statuit: « Si quis presbyter post hoc edictum nostrum amplius in hac vesania fuerit reprehensus, ut *nec ieiunus*, sed quocumque iam cibo praesumpto, oblationem consecraverit in altari, continuo ab officio suo privatus a proprio deponatur Episcopo » (14).

Conc. Toletanum VI, an. 646, can. 2, mandat: « *Nullus post cibi potusve quemlibet minimum sumptum Missas facere praesumat;* si quis haec temerarie praesumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit » (15).

Isidorus Ispalensis iisdem fere verbis S. Augustini utitur: « Primum discipuli corpus et sanguinem Domini non acceperunt ieiuni. *Ab universa Ecclesia nunc a ieiunis semper accipitur.* Sic enim placuit Spiritui Sancto per Apostolos, ut in honorem tanti sacramenti in os christiani prius Dominicum corpus intraret quam ceteri cibi, et ideo per universum orbem mos iste servatur » (16).

2. Idem usus vigebat quoque in Gallia, saeculo IV vel V inductus.

Conc. Antissiodorense (circa an. 578), can. 19, praecipit: « Non licet presbytero aut diacono aut subdiacono, *post acceptum cibum vel poculum, Missas tractare* aut in ecclesia, dum Missae dicuntur, stare » (17).

Conc. Matisconense II, an. 585, can. 6, statuit: « Decernimus, *ut nullus presbyter confertus cibo aut crapulatus vino* sacrificia contrectare aut Missas privatis festisque diebus concelebrare praesumat; iniustum est enim ut spirituali alimento corporale praesumatur; sed si quis hoc attentare curaverit, dignitatem amittit honoris » (18).

Gregorius Turonensis narrat miraculum, quasi in divinam approbationem disciplinae ieiunii eucharistici: « ... Nec dubitat miser, vino madefactus, appe-

(12) Migne, *P. L.*, LXXXVIII, 123.
(13) Migne, *P. L.*, CXIX, 1004.
(14) Bruns, *Concilia*, II, 42.
(15) Bruns, *Concilia*, I, 262.
(16) *De ecclesiasticis officiis*, lib. I, cap. 18, n. 3.
(17) Bruns, *Concilia*, II, 239.
(18) Bruns, *Concilia*, I, 251.

tere quod ieiunus quisque non sine metu potest terrente conscientia explicare » (19).

452. Disciplina Ecclesiae orientalis. — 1. Etiam in Ecclesia *orientali* disciplina eucharistici ieiunii, inde a saec. IV iuxta relata testimonia (n. **448**), universalis paulatim evasit.

Episcopus *Palladius* (def. circa annum 431), in *Historia Lausiaca*, cap. 9, refert vitam ac mores cuiusdam abbatis, nomine Or, eiusque monachorum, in monte Nitrine; ac testatur eos nonnisi ieiunos Eucharistiam sumere, addens: « Viris enim magnis mos est, nihil carnis admittere, priusquam spiritale alimentum animae tradiderint: haec autem est Christi communio » (20).

Referens vero idem Palladius (*l. c.*, cap. 52) vitam abbatis Apollo, in Thebaide, narrat eius monachos ieiunos communicare: « Qui cum ipso erant fratres, alimentum non prius accipiebant, quam Eucharistiae Christi communicassent: hoc autem faciebant hora nona diei » (21).

Socrates testatur usum ubique vigere, at simul contrariam consuetudinem alicubi servari: Aegyptii qui Alexandrinis vicini sunt, et ii qui Thebaidem incolunt, sabbato quidem collectas celebrant; non tamen *sicut mos est Christianorum* sacra mysteria percipiunt; postquam enim epulati sunt, et omni ciborum genere saturati, sub vesperam oblatione facta communicant » (22).

Opus ignoti auctoris, cui titulus *Testamentum D. N. Iesu Christi* (lib. II, cap. 20), haec habet: « Iubeat Episcopus proclamari, *ne quis quidpiam gustet, donec sacrificium expletum fuerit*, et universum Ecclesiae corpus novam escam suscipiat... Si quis, antequam communionem eucharisticam suscipiat, aliquid manducaverit, fit reus, et nequaquam ipsi imputabitur (in meritum) ieiunium quod ieiunavit ». Paulo infra (cap. 25) addit: « Sit semper fidelis sollicitus, *ut antequam cibum sumat, fiat particeps Eucharistiae...* ».

2. *Conc. Trullanum*, an. 692, can. 29, usum ieiunii eucharistici confirmavit pro omnibus Missis, nulla excepta (23).

453. Missa feriae V in Coena Domini. — 1. *Concilium Carthaginense III*, ut supra relatum est, a lege ieiunii excepit Missam istam; idque *S. Augustinus* minime improbat. Imo *Conc. Matisconense II* expresse ratam habet huiusmodi consuetudinem.

2. At paulatim obsolevit. *Conc. Bracarense I*, an. 563, can. 16, diserte abrogavit: « Si quis quinta feria paschali, quae vocatur *Coena Domini*, hora legitima post nonam ieiunus in ecclesia Missas non tenet,

(19) *De gloria martyrum*, cap. 87; *P. L.*, LXXI, 782.
(20) Migne, *P. G.*, XXXIV, 1029.
(21) Migne, *P. G.*, XXXIV, 1149.
(22) Migne, *P. G.*, LXVII, 635.
(23) Bruns, *Concilia*, I, 46.

sed, secundum sectam Priscilliani, festivitatem ipsius diei ab hora tertia per Missas defunctorum soluto ieiunio colit, a. sit » (24).

3. Saeculo IX practica exceptio penitus desiisse videtur. Nam *Walafridus Strabo* (806-849) testatur legem ieiunii suo tempore vigere etiam pro Missa feriae V in Coena Domini (25).

Amalarius (m. an. 837) tamquam rem miram atque insuetam refert religiosum quemdam nonnisi post coenam in feria V hebdomadae maioris communicasse (26).

S. Paschasius Radbertus (mort. circa an. 860) testatur ieiunium semper servari, nullo die excepto (27).

454. Missae pro defunctis. — 1. Consuetudo invaluerat tempore *Concilii Carthaginensis III*, an. 397, ut, si quis fidelis moreretur horis pomeridianis, Missa celebraretur etiam a sacerdote non ieiuno, ad eius animae citissime subveniendum. Concilium praefatum, can. 29, abusum improbavit. *Conc. Bracarense II*, an. 572, can. 10, prohibitionem confirmavit atque innovavit.

2. Sed cum abusus iste in nonnullis regionibus Galliae, v. g. in dioecesi Rhemensi, adhuc vigeret, Hincmarus praecepit, ut presbyter parochialis usque ad horas pomeridianas ieiunus remaneret, ad succurrendum necessitatibus defunctorum (28).

3. Praedictus abusus manebat, licet moderate, penes Cistercienses; nam si quis frater post meridiem moreretur, Missa pro eo celebrari solebat etiam per sacerdotem qui, in sua Missa matutina, *abluliones sumpsisset*. Qui abusus saeculo XIII cessavit omnino (29).

455. Lex generalis scripta. — 1. *Innocentius III* (1204) expresse vetat ne sacerdos, bis celebraturus, ablutiones sumat in priori Missa (c. 5, X, *De celebratione Missarum* etc. III, 41).

2. *Conc. Constantiense*, Sess. XIII (15 iunii 1415) sequens tulit decretum: « Declarat, decernit et diffinit, quod, licet Christus post coenam instituerit et suis discipulis administraverit... hoc venerabile sacramentum, tamen, hoc non obstante, sacrorum canonum auctoritas laudabilis et approbata consuetudo Ecclesiae servavit et servat,

(24) Bruns, II, 32.
(25) *De rebus ecclesiasticis*, cap. 19.
(26) *De ecclesiasticis officiis*, lib. I, cap. 12.
(27) *De corpore et sanguine Domini*, cap. 20; *P. L.*, CXX, 1330.
(28) Capitulare, an. 852, cap. 9 (*P. L.*, CXXV, 775). Quod iussum refertur in Decr. Gratiani (c. 2 D. XCI), ex Concilio Nannetensi; sed revera auctor huius capitis est Hincmarus Rhemensis, inter capitula, c. 9. Cfr. *Decretum Gratiani*, ed. Friedberg, col. 316.
(29) Robertus Sala, Cisterciensis, *Annotationes* ad Bona, *op. cit.*, lib. I, cap. 21, § 2, nota 3.

quod huiusmodi sacramentum non debet confici post coenam, neque a fidelibus recipi non ieiunis nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, a iure vel Ecclesia concesso vel admisso » (30).

Hoc decretum expresse ac specialiter confirmatum fuit a Martino V, Const. « *In eminenti* », 21 febr. 1418.

Casus excepti generatim isti duo habebantur: 1° casus infirmi, qui sacrum Viaticum sumere potest etiam non ieiunus; 2° necessitas perficiendi sacrificium, si presbyter post consecrationem decedat vel aliter impediatur ne pergat, alii sacerdoti, licet non ieiuno, fas est sacrificium perficere.

3. *Missale Rom.* statuit: « Si quis non est ieiunus post mediam noctem... non potest communicare nec celebrare » (31).

4. Hodie accedunt can. 808 et 858, quorum prior sacerdotes litantes respicit, alter fideles communicantes. De iis suo loco.

456. Quando incipiat ieiunium eucharisticum. — 1. Antiquitus variis modis inchoatio ieiunii attendi solebat, nimirum vel a meridie, vel ab ortu solis, vel a media nocte, vel frequentius ab occasu solis, iuxta morem seu diem liturgicum. In Ecclesia Romana primum mos invaluit supputandi initium diei a media nocte. Iste mos deinde universalis evasit, lege communi firmatus (32).

2. Tempore *S. Thomae Aquinatis* (m. an. 1274) disciplina praefata constans et firma nondum erat. Sane ipse ait: « Licet principium diei secundum diversos diversimode sumatur, nam quidam a meridie, quidam ab occasu, quidam a media nocte, quidam ab ortu solis, diem incipiunt; Ecclesia tamen Romana diem *a media nocte* incipit; et ideo, si post mediam noctem aliquis sumpserit aliquid per modum cibi vel potus, non potest eadem die hoc sumere sacramentum; potest vero, si ante mediam noctem » (33).

3. *Rubricae Missalis* (*l. c.*) expresse loquuntur de media nocte; item citati canones 808 et 858. Quare lex universalis hodie vigens statuit ieiunium sive pro Missa celebranda sive pro sacra Communione sumenda a media nocte esse inchoandum. Utrum de hac re opportuna videatur aliqua mutatio, temporum ac personarum perpensis peculiaribus adiunctis, dicetur infra (n. **457** ss.).

(30) Mansi, *Concilia*, XXVII, 727.
(31) *Rubricae generales, de defectibus*, tit. IX, n. 1.
(32) De ieiunio eucharistico et hora Missae erudite disserit Robeyñs D. A., *Jeûne eucharistique et heure de la Messe*, in *Les questions liturgiques et paroissiales*, Louvain, XXIC, 1948, 70-97.
(33) P. III, q. 80, art. 8, ad 5.

Articulus VI.

De praecipua dispositione corporis scil. de ieiunio naturali.

457. Principium I. — « *Qui a media nocte ieiunium naturale non servaverit, nequit ad sanctissimam Eucharistiam admitti, nisi mortis urgeat periculum, aut necessitas impediendi irreverentia in sacramentum* » (can. 858, § 1).

Sedulo distinguendum est ieiunium naturale seu eucharisticum a ieiunio ecclesiastico seu mortificationis. Illud consistit in carentia a media nocte cuiuslibet cibi et potus recepti in stomachum vel in via ad stomachum; istud, contra, in unica per diem comestione (can. 1251, § 1).

Agitur de praecepto ecclesiastico, quod natura sua grave dicendum est.

458. Principium II. — *Ieiunium eucharisticum est iuris ecclesiastici* (1).

Quare dubitandum nullatenus est quin R. P. ab eo dispensare valeat; et de facto dispensat, iusta interveniente causa, per S. C. S. Officii si agitur de sacerdotibus Missam celebrantibus (can. 247, § 5), per S. C. de disciplina Sacramentorum si agitur de laicis vel de presbyteris more laicorum communicantibus; per S. C. negotiis religiosorum sodalium praepositam si agitur de religiosis sodalibus (2) (firmo praescripto cit. can. 247, § 5); per S. C. de Propaganda Fide si agitur de iis regionibus, ubi, sacra hierarchia nondum constituta, status missionis perseverat; per S. C. pro Ecclesia Orientali si agitur de fidelibus ritus orientalis (cfr. cc. 251, 252, 257).

Cardinales non subsunt iurisdictioni Congregationum. At se sponte subiicere valent, atque ideo dispensationem recipere.

Rationes praecipuae propter quas ieiunium eucharisticum praecipitur, sunt istae: 1° ut vitentur prorsus et praecaveantur abusus, quos vehementer increpabat S. Paulus (I Cor. XI, 20 ss.); 2° ut maiori cum reverentia ac devotione SS. Sacramentum colatur; ieiunium enim fovet piam animi recolle-

(1) S. Thom., *l. c.*, a. 8; II-II, q. 147, a. 6; in IV D. 8, q. 1, a. 4, q. 1, et 2; Suarez, disp. 68, sect. 3; Lugo, disp. 15, sect. 2.
(2) Cfr. Cappello, *Summa iuris canonici*, I, n. 153.

ctionem, pietatem, castas cogitationes; quare omnino convenit ut huiusmodi praeparatione sacerdotes et fideles se disponant ad sacra mysteria celebranda; 3° « ut in honorem tanti Sacramenti, iuxta relata verba S. Augustini (n. **449**), in os christiani prius Dominicum corpus intret quam ceteri cibi ».

Quamvis lex ieiunii eucharistici sit mere ecclesiastica, fundamentum tamen *proximum* et *immediatum* habet in ipso iure divino-naturali, quod maximam profecto postulat reverentiam erga Eucharistiae sacramentum sive quoad animi nitorem sive quoad corporis decentiam.

Etiam pueri nondum septennes, usum rationis tamen assecuti, lege de ieiunio eucharistico tenentur. Contraria sententia quavis caret solida probabilitate. Verum quidem est, eos non obligari legibus mere ecclesiasticis, nisi expresse aliud iure caveatur (can. 12). Sed praedicta lex ieiunii eucharistici non est mere disciplinaris: ea fundatur immediate ac proxime in ipso iure divino, quatenus Eucharistia maxima reverentia a quocumque fideli, etiam a puero nondum septenni, suscipi debet. Praescriptum can. 12 respicit leges mere disciplinares et quidem ordinis privati. Talis profecto non est lex de qua agitur, cum referatur ad debitum cultum et reverentiam erga sanctissimam Eucharistiam, ut generatim sunt leges respicientes sacramenta, sacramentalia, sacras functiones, Dei cultum etc.

Huiusmodi leges, quae non sunt mere disciplinares et ordinis privati, quibus proinde subest etiam puer nondum septennis rationis usum assecutus, complures exsistunt: v. g. lex de communione *semel* tantum in die facienda, non pluries; lex de Eucharistia sumenda sub *una* dumtaxat specie, et quidem sub specie panis, non autem sub utraque, etc. Quis diceret pueros nondum septennes, usum tamen rationis assecutos, *licite* posse sacram communionem *pluries* in die recipere, aut sub utraque specie, quamvis utraque lex id vetans sit ecclesiastica tantum?

459. Principium III. — Quatuor conditiones requiruntur ad ieiunium laedendum, scil.: 1° ut aliquid sumatur *ab extrinseco;* 2° ut *in stomachum traiiciatur;* 3° ut sumatur per modum *comestionis* aut *potationis*, non autem per modum salivae aut aspirationis; 4° ut id quod sumitur habeat rationem *cibi* vel *potus* aut *medicinae* (3).

460. 1° Omne id **ab extrinseco** sumi dicitur, quod in os uno aliove modo ab extra immittitur seu recipitur. Hinc:

Ieiunium non frangit qui deglutiat, etsi ex industria, sanguinem

(3) S. Thom., *l. c.*, q. 80, a. 8; in IV D. 8, q. 1, a. 4, q. 2; Suarez, *l. c.*, sect. 4; Lugo, *l. c.*, n. 23 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 280 ss.

e gengivis, lingua, dentibus, naso interius defluentem, vel humorem manantem e pustula in ore rupta; contra laedit qui sanguinem e labiis exterioribus vel digito aut naso exterius defluentem, vel sudorem e capite, aut lacrimas ex oculis manantes deglutit. Excipitur, si paucae tantum guttae praeter intentionem in stomachum descendant: sumuntur enim per modum salivae.

Non laedit ieiunium traiectio reliquiarum cibi, sive *involuntaria* sit, quod certum est, sive *voluntaria*, quod vere probabile est.

Ratio, quia *Rubr. Miss.* (4) universim dicit: « Si reliquiae cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt communionem, cum non transglutiantur per modum cibi (5), sed per modum salivae ».

Si reliquiae cibi, casu remanentes in ore, *fortuito* et praeter intentionem deglutiantur, procul dubio non laedunt ieiunium. Si quis, contra, huiusmodi reliquias *sciens* et *volens* deglutiat, multi dicunt violari ieiunium, quia *Rubricae Miss.* loquuntur de reliquiis *per modum salivae* absorptis. Plures tamen censent ieiunium non solvi, quia huiusmodi reliquiae non recipiuntur ab extrinseco ea die qua communicatur, sed moraliter reputantur partes comestionis diei praecedentis (6).

Aliud profecto dicendum, si quis, instante media nocte, cibum, ex. gr. frustulum carnis vel panis aut sacchari, in os immittat, et post mediam noctem traiiciat: haec enim non foret reliquia cibi, sed continuata comestio (7).

Si quid sumitur quoquo modo cum intentione illud deglutiendi, rationem semper habet comestionis vel potationis. Hinc patet *cur* et *qua ratione* influat intentio in ieiunii laesionem, ut infra explicabitur.

461. 2° Traiectio **in stomachum** ita est intelligenda, ut non sufficiat aliquid in os recipi seu transmitti, sed necesse sit ut deglutio reapse interveniat. In tantum enim quis dicitur comedere vel bibere, in quantum cibum aut potum revera in stomachum recipit, quia in stomacho, non autem in ore, perficitur ea rei transmutatio quae in casu necessaria est. Hinc:

Non laedit ieiunium qui lac, aquam aut aliam rem in os recipit et statim in terram proiicit, quin deglutiat.

E contra frangit ieiunium qui saccharum (idem dicas, uti patet,

(4) *De defect.* etc., IX, 3.

(5) S. Thomas (in IV D. 8, q. 1, a. 4, q. 2, ad 3) satis clare hanc doctrinam profitetur; neque in contrarium, ut facit Ligorius (*l. c.*, n. 279), allegari possunt verba eiusdem Angelici in III, q. 80, a. 5, ad 4.

(6) Suarez, *l. c.*, n. 6; Lugo, *l. c.*, n. 66; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 154; Génicot, *l. c.*, n. 200, II; Noldin, *l. c.*, n. 150.

(7) Suarez, *l. c.*, n. 7; S. Alph., *l. c.*, n. 279; Ball.-Palm., *l. c.*, nota.

de qualibet re solubili) in os immittit, et ore solutum cum saliva traiicit. De nonnullis casibus, qui in praxi occurrere possunt, dicemus infra.

462. 3° Nomine **comestionis** et **potationis** intelligitur actio vitalis, qua in stomachum aliquid deglutiendo (sive edendo sive bibendo) traiicitur. Quae actio vitalis habetur etiam in eo qui casu seu inadvertenter agit; item in dormiente.

Excluditur sumptio **per modum salivae** et **per modum respirationis.**

Sumitur aliquid *per modum salivae*, quando cum saliva inseparabiliter est permixtum et cum illa praeter intentionem deglutiatur, sive inadvertenter sive advertenter; id autem fieri non potest, nisi res sit minimae quantitatis.

Sumitur *per modum respirationis*, quod cum aëre respirando in os intrat ac praeter intentionem in stomachum traiicitur.

Idem dicendum, si pastillam quis sumpserit ante mediam noctem, et mane eandem ex integro aut ex parte in ore adhuc retineat, non potest sine laesione ieiunii eam deglutire.

Frangit ieiunium qui ex inadvertentia frustulum panis aut sacchari comedit, vel noctu aquam in somno bibit.

Non laedit, contra, qui lavando os, stillam aquae deglutit, *dummodo sit in parva quantitate* et *praeter intentionem*, seu *non apposite* in stomachum traiiciat (8).

Quod etiam valere videtur de stilla aquae quae nondum sit omnino coniuncta salivae; nam quae omnino salivae iam commixta est, dummodo a saliva separari nequeat, etiam voluntarie deglutiri potest ex regula tradita a *Rubrica Missalis* (*l. c.*) - (9). Quare qui os lavat non obligatur ad saepius exspuendum: id enim, ut scite animadvertit *Lugo* (10), iudaicam potius superstitionem, quam christianam libertatem redoleret.

Idem dicas de guttulis iusculi aut vini degustati similisve rei.

Ieiunium solvit qui guttas aquae, vini aliusve liquoris *in magna quantitate* traiicit, licet inadvertenter omnino; item qui guttas *in minima quantitate* deglutit *advertenter* seu *apposite*. Ratio, quia non censentur sumi per modum salivae. Sane ut aliquid dicatur sumi *per modum salivae*, requiritur, ut res traiecta sit minima quantitas cum saliva inseparabiliter commixta, et non assumpta eo fine ut deglutiatur,

(8) *Rubr. Miss.*, *l. c.*; Benedictus XIV, *op. cit.*, lib. III, cap. 12, n. 6; Quarti, *Rubr. Miss. comm.*, in praed. rubr. dub. 2; S. Thom., III, q. 80, a. 8, ad 4; S. Alph., *l. c.*, n. 279.

(9) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 218; Génicot, *l. c.*

(10) *Loc. cit.*, n. 34.

sed aut ex alio fine (ad gustandum et dein exspuendum, ad os lavandum), aut casu in os immissa (11).

Quidquid forte *respirando* traiicitur, ut pulvis, musca, pluvia, floccus nivis etc., non frangit ieiunium; quia id non fit per modum comestionis, sed *per modum aspirationis*. At si quis haec ex proposito in os assumeret, et dein deglutiret, certe ieiunium laederet (12).

Manet ieiunus qui guttulam sanguinis e naso defluentem vel pelliculam a labiis avulsam inadvertenter cum saliva sorbet; qui tabacum per nares sumit, etsi casu aliquid in stomachum traiiciatur; qui fumum tabaci haurit, licet voluntarie in stomachum traiiciat; siquidem ipse fumus neque cibus neque potus est, neque per modum cibi aut potus sumitur; qui folia tabaci vel aromata dentibus conterit et phlegmata exspuit, quamvis modica pars succi, salivae permixta, casu in stomachum demittatur. Imo *S. Alphonsus* (13), monet, non habendum solutum ieiunium ex eo, quod traiiciatur cum saliva aliqua foliorum particula, quae insensibiliter fuerit salivae permixta.

Huiusmodi manducatio ante communionem, si nulla prorsus sit rationabilis causa, i. e. si *unice* fiat voluptatis causa, nequit, ob indecentiam, a veniali excusari; secus vero si aliqua subsit iusta causa, sive ratione sanitatis sive ratione purgandi alitum.

Iniectiones subcutaneae, licet fiant ad corpus roborandum ac nutriendum, non frangunt ieiunium; deest enim ratio sive comestionis sive potationis.

Clysterium nutritivum non laedit ieiunium, ob rationem modo allatam. Hac de re olim vehementer disputatum fuit inter DD. Verum hodie communis et certa est sententia negans (14).

Utrum lavamen artificiale stomachi ope antliae gastricae, vulgo *pompa gastrica*, solvat ieiunium an non, controvertitur. Card. *Gasparri* (15) absolute affirmat; Card. *Gennari* (16), *Ojetti* (17), *Pighi* (18), *Many* (19) et alii verius negant, etiamsi modica aquae pars in stomacho maneat, quia per modum potus deglutiendo nihil reipsa traiicitur.

Probabiliter ieiunium non laeditur, etsi antlia gastrica seu tubulus sit unctus oleo aliave simili materia.

Huic sententiae non opponitur responsio S. C. S. Off., 23 april.

(11) S. Thom., *l. c.*, a. 8; S. Alph., *l. c.*, n. 280; Sporer, III, tract. VIII, n. 466; Lehmkuhl, *l. c.*

(12) S. Alph., *l. c.*; Many, *l. c.*, n. 176, 3°; Noldin, *l. c*,

(13) *Loc. cit.*, dub. 3. Cfr. etiam Billuart, *Summa, De Euch.*, dist. 6, a. 4, § 2; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 157; Lehmkuhl, *l. c.*; Gasparri, *l. c.*, n. 430; Many, *l. c.*, d.

(14) Capellmann, *l. c.*, p. 128.

(15) *Loc. cit.*, n. 431.

(16) *Consultazioni morali*, p. 501 ss.

(17) *Op. cit.*, v. *Ieiunium*, n. 2344.

(18) *Loc. cit.*, n. 151.

(19) *Loc. cit.*, f.

1890 (20); tum quia non solvit dubium theoreticum, quod non fuerat S. Officio propositum, tum quia, ut omnibus constat, saepe conceduntur indulta ad sedandos scrupulos (21).

Lavamine oris et gutturis, ital. *gargarismi*, non laeditur ieiunium, quamvis una vel altera aquae guttula involuntarie deglutiatur.

Frangiturne ieiunium si ope alicuius instrumenti os, guttur vel stomachus inungatur oleo, butyro, adipe aut alia simili materia? Inunctio oris certe non frangit ieiunium, dummodo nihil omnino in stomachum traiiciatur. Aliter dicendum de gutturis ac stomachi unctione, quippe quae natura sua habere videtur rationem cibi vel potus, et ideo aliqua comestio vel potatio. Res tamen incerta est.

Si quis ope alicuius canalis lac aut ius aliumve liquorem sorbeat in nutrimentum iterumque statim reiiciat, laedit ieiunium, quia nihil deest ad rationem potationis. Sin autem liquor sumatur ad stomachum mere lavandum, non vero ad illud nutriendum, quidam censent, non dari discrimen inter aquam et alium quemcumque liquorem relate ad lavamen stomachi artificiale, seu non frangi ieiunium, ut supra dictum fuit de antlia gastrica.

Hanc sententiam sequi non possumus, quia in praxi, ex communi usu medicorum, aqua dumtaxat solet adhiberi ad stomachum lavandum, et non alius liquor, cuius sumptio proinde et traiectio in stomachum haberi debet ex hominum aestimatione tamquam vera et proprie dicta potatio.

Lugo (22) et *Diana* (23) cum aliis merito reiiciunt eorum doctrinam, qui tenent, ieiunium naturale non frangi, si quis prolapsus in flumen, *violenter* glutiat et traiiciat aquam in stomachum, aut deglutiat casu vel violenter globulum sacchari aliudve cibi vel potus sibi dormienti vel non advertenti in os apertum aut guttur ab alio immissum, cum in his adhuc interveniat actio vitalis traiiciendi ab extrinseco sumptum.

463. An et quo sensu intentio influat in laesionem ieiunii. — Ex iis quae tradidimus videretur denegandus huiusmodi influxus; nam ad rationem comestionis vel potationis nil refert utrum res casu, an de industria sumatur. At contra, ut scite notat *Lugo* (24), « multum refert intentio, vel casus, ut aliquis dicatur comedisse, vel non comedisse ». Sane intentio aliquando ita influit in actum, ut rationem comestionis vel potationis, qua secus careret, ipsi tribuat.

(20) Sacerdos *N. N.* exposuit se medicorum consilio qualibet die stomachum artificialiter lavare. Prius post celebrationem Missae lavabat; sed cum ipsi visum fuisset quasdam specierum sacramentalium nondum corruptarum partes inter detritus distinguere, licet lavamen duabus horis a Missa celebrata perficeret, abstinuit. Sed cum ex alia parte ipse nequiret post Missam diu exspectare, petiit ut stomachum ante Missam lavare eidem permitteretur. S. C. S. Officii die 23 april. 1870 reposuit: « Supplicandum SS.mo pro gratia, iuxta preces ». Cfr. Gennari, *l. c.*, p. 504; Gasparri, *l. c.*, n. 431.

(21) Many, *l. c.*

(22) *Loc. cit.*, n. 32 ss.

(23) *Loc. cit.*, resol. 49.

(24) *Loc. cit.*, n. 27.

Porro id contingit solum relate ad modum salivae et respirationis. Si quid enim cum saliva vel respirando *ex industria* seu *intentione* sumitur, intentio efficit ut cesset ratio salivae vel respirationis, et sumptio fiat voluntaria deglutio, i. e. vera propriaque comestio aut potatio (25).

464. 4° Id quod sumitur debet habere rationem **cibi** vel **potus**, quamvis per modum **medicinae** sumatur (26), sive nutriat, sive non, modo sit digestibile (27). Hinc si res prorsus digeri nequit, ieiunium non censetur laesum, ut expresse docet *S. Ligorius* (*l. c.*) cum plerisque. Si vero res aliquo modo digeri potest, sufficit ad ieiunium laesum; neque excusat vomitus statim secutus, quia praesumitur, aliquid minimum saltem a stomacho retineri.

In praxi criterium ut dignoscatur utrum aliquid habeat rationem cibi vel potus necne, duplex est: communis hominum aestimatio (praecipuum quidem, ac ideo maxime attendendum) et peritorum iudicium seu chemica scientia. Porro haec scientia eatenus est criterium, quatenus demonstrat num aliqua substantia in stomachum recepta converti seu digeri possit, vel minus.

Quoties discrepantia adest inter communem hominum aestimationem et chemicorum placita, haec servetur regula: si chemica scientia ostendit, aliquam rem in stomacho alterari non posse, quamvis aliter vulgus putet, ieiunium tamquam non laesum habeatur; contra, si communis aestimatio rem aliquam ut digestibilem non habeat, tamquam cibus vel potus laedens ieiunium nequit ipsa censeri ex eo quod chemicorum doctrina ostendat, eandem in stomacho convertibilem esse.

Quare in praxi mitior sententia tuto servari potest et communis hominum aestimatio in hac re praeferenda est chemicorum doctrinae.

465. An laedatur ieiunium ex auro, argento etc. — Quaerunt DD. utrum sint digestiva, et ideo utrum laedant ieiunium, aurum, argentum, plumbum, saxum, terra, palea, vitrum, lignum, capilli, ungues, cera, filum, gumma, charta, ossa fructuum et animalium.

(25) S. Thom., *l. c.;* Lugo, *l. c.*, n. 24 ss.; Sporer, *l. c.*

(26) Quidam AA., attentis verbis Rubricae Missalis (*l. c.*, quae dicit: « ... *per modum etiam medicinae...* », tres rationes seu modos tamquam distinctos recensent, scil. rationem *cibi, potus* et *medicinae*. At minus recte. Nam medicina, quae in stomachum traiicitur, necessario habet rationem vel cibi vel potus, et nonnisi *propter finem* distinguitur, quippe quae aliter ac cibus et potus non sumitur ad famem sedandam vel sitim exstinguendam, sed, contra, ad infirmam valetudinem curandam.

Quare Rubrica Missalis non inducit tertium modum, quo sumi possit aliquid ad frangendum ieiunium; sed solum, ne forte excluderetur a ratione cibi et potus sumptio medicinalis, addidit expresse: « *per modum etiam medicinae* ». Cfr. S. Thom., *l. c.*, ad 4, a quo auctor Rubricarum totum hunc locum mutuatus est.

(27) S. Thom., *l. c.;* Suarez, *l. c.*, n. 5; S. Alph., *l. c.*, n. 281; Gasparri, *l. c.*, n. 432; Génicot, *l. c.;* Lehmkuhl, *l. c.*, n. 219; Noldin, *l. c.*, n. 148.

De singulis pauca dicemus:

Aurum, argentum, plumbum aliaque *metalla*, iuxta communem theologorum doctrinam, ieiunium non frangunt (28).

Attamen si per modum medicinae metallum in pulverem resolutum aut chemice dilutum sumatur, pro certo tenemus ieiunium laedi.

De *saxo* cuiuslibet speciei et de *vitro* idem dicas ac de metallo.

Terra seu *creta* probabilius frangit ieiunium, « cum in ea aliquid inveniatur a stomacho alterabile et nutritivum » (29).

Communiter docent AA., *paleam* solvere ieiunium; et merito profecto, nam sive ex hominum aestimatione sive ex peritorum sententia manifesto constat paleam esse digestivam ac nutritivam.

Sporer (30), *Salmant.* (31), *Noldin* (32) aliique contendunt, *lignum* non frangere ieiunium. Nonnulli, praesertim e recentioribus, aliter sentiunt. Neutra sententia nobis placet. Remur ita esse distinguendum: si agitur de ligno viride e cuius masticatione humor quidam profluat in stomachum traiiciendus, affirmative respondemus; secus, si agitur de ligno plane sicco seu quovis humore carente.

Qui *capillos* deglutit, manet ieiunus. Ita omnes DD.

Quoad *ungues*, fere omnes veteres et recentiores non pauci (33) tenent, eas ieiunium non violare, quia, aiunt, ex communi hominum aestimatione non videntur habere rationem cibi. Alii aliter opinantur, ex. gr. *Lehmkuhl* (34) et *Pighi* (35), ex eo quod, iuxta peritorum doctrinam, ungues digeri ac in organismi substantiam converti possint. Prima sententia verior est.

Quoad *ceram*, item controvertitur. Alii affirmant laedi ieiunium (36); alii negant (37).

Etiam heic sic videtur consultius distinguendum: si agitur de cera apum vel de cera ex adipe aut simili materia obtenta, censemus procul dubio frangi ieiunium, quia huiusmodi cera est materia vere proprieque digestibilis; aliter putamus si agitur de cera alterius speciei, i. e. de ea quae nullo modo in stomacho digeri seu converti potest.

(28) Lugo, *l. c.*, n. 32; S. Alph., *l. c.;* Gasparri, *l. c.;* Ball.-Palm., *l. c.*, n. 160; Pighi, *l. c.*, n. 151; Many, *l. c.*

(29) Lacroix, *l. c.*, n. 562; Mazzotta, tract. V, disp. 4, q. 1, cap. 4, § 3, v. *Primo;* Escobar, lib. 20, n. 335; Lugo, *l. c.;* S. Alph., *l. c.*

(30) *Loc. cit.*, n. 467.

(31) *Loc. cit.*, cap. 7, n. 72.

(32) *Loc. cit.*, n. 148.

(33) S. Alph., *l. c.;* Gasparri, *l. c.;* Ojetti, *l. c.*, n. 2344; Génicot, *l. c.*, 3°; Noldin, *l. c.*

(34) *Loc. cit.*, n. 219.

(35) *Loc. cit.*, 3°.

(36) Mazzotta, *l. c.;* Viva, *De Euch.*, q. 4, a. 8, n. 5; S. Alph., *l. c.;* Gasparri, *l. c.;* Noldin, *l. c.;* Pighi, *l. c.*

(37) Cotonius, *Summa Diana*, v. *Communionis dispositio*, n. 43; Bernal, disp. 43, n. 7; Ojetti, *l. c.*

Ad *filum* quod attinet, tres sunt DD. sententiae. Quidam tenent frangere ieiunium; plures negant; alii distinguunt inter filum ex lino et filum ex serico vel lana, et dicunt, lineum filum laedere ieiunium, non autem sericum aut laneum: siquidem, aiunt, illud est substantia digestibilis, non item hoc (38).

Tertia sententia est longe communior et probabilior, saltem speculative loquendo.

Gumma, quaecumque ea sit, digestibilis est, et ideo laedit certe ieiunium.

Communius AA. tenent frangi ieiunium ab eo qui deglutiat *chartam*, ob rationem modo allatam (39). Quidam verius, nostro iudicio, negant (40).

Quoad *ossa fructuum*, ita distinguendum: si sunt depurata, communis est DD. sententia, ieiunium non violari; secus, si non sunt depurata. Quod autem frangatur ieiunium per manducationem medullae, ut aiunt, ossorum, seu globuli interius occlusi, nulla est controversia.

Item dubitandum non est quin ossa animalium laedant ieiunium, tum quia non raro masticari solent per modum cibi, tum quia digeri et in organismi nutrimentum converti reipsa possunt.

466. Monitum. — Ob oculos habeatur animadversio peropportuna, quam habet *Card. Lugo* (41): « Parum autem referret, ait ipse, quod aliquis propter stomachi debilitatem non posset concoquere aut alterare aliquem cibum; de facto enim aliqui moribundi nec frustum panis possunt alterare, sed tamen ille est cibus, et violat ieiunium, quia per se est alterabilis virtute stomachi, licet per accidens hic et nunc non possit ad hoc stomacho alterari ».

467. Principium IV. — *Lex ieiunii eucharistici urget a media nocte, quae computari potest sive ex tempore locali, tam vero quam medio, sive ex tempore legali, tam ordinario quam extraordinario* (cfr. can. 33, § 1, 858, § 1).

Tempus *verum* seu solare aut astronomicum illud est, quod ex apparenti motu solis determinatur; *medium* est illud, quo dies, qui secundum tempus verum essent inaequales, omnes finguntur aequales. Porro tempus *medium* norma quaedam moderatur seu meridianum,

(38) Cfr. Lugo, *l. c.*, n. 32; Mazzotta, *l. c.*; S. Alph., *l. c.*; Gasparri, *l. c.*; Génicot, *l. c.*; D'Annibale, *l. c.*, n. 277, not. 29.

(39) S. Alph., *l. c.*; Tamburini, *Method. exped. Comm.*, cap. 2, n. 19 s.; Viva, *l. c.*; Gasparri, *l. c.*

(40) Ball.-Palm., *l. c.*; Ojetti, *l. c.*; et alii.

(41) *Loc. cit.*, n. 32.

et distinguitur in medium *locale* et *legale*. Dicitur tempus medium *locale*, si habet meridianum proprium; si contra habet meridianum alterius regionis vel huiusmodi meridianum non habet et per legem determinatur hora publice retinenda, dicitur *legale*, et potest esse sive ordinarium sive extraordinarium, v. g. tempore belli.

Tempus locale *medium* notabiliter varium est iuxta *locorum* diversitatem, prout haec nempe recedunt aut accedunt ad meridianum proprium. Tempus locale *verum*, cum obnoxium sit irregularibus oscillationibus in decursu anni solaris, diversum quoque est iuxta diversitatem *temporum* in anno. Quandoque coincidit, sed raro (generatim quater in anno), cum aequatione *media*, sed plerumque hanc sequitur, ita ut saepius multa minuta adhuc maneant, superveniente iam media nocte tum *legali* tum *media*. His minutis durantibus licet comedere et bibere ad normam can. 33, § 1, quin Titius prohibeatur mane sacram communionem recipere.

Itaque media nox, ad ieiunium naturale quod spectat, supputari potest vel ex tempore solari proprio illius meridiani, in quo quis versatur, vel ex tempore a publicis horologiis signato, sive hoc sit medium locale sive legale.

Si diversa horologia diverso modo mediam noctem indicant, licet sequi illud quod posterius horas designat, nisi constet de horologii errore. Ita communiter AA. (42).

Tempus mediae noctis non moraliter, sed *physice* accipi debet. Hinc videndum, utrum primus an ultimus horologii ictus horam designare dicatur, et ideo num communicare possit qui cibum deglutit post primum ictum mediae noctis, sed ante ultimum.

Communior sententia tenet, primum horologii ictum horam indicare, et consequenter a primo ictu incipere legem eucharistici ieiunii (43). *Salmanticenses* (44) cum aliis apud *Lacroix* (*l. c.*) et nonnulli recentiores aliter sentiunt. Prima sententia est probabilior; sed etiam secunda vere probabilis videtur et in praxi tuta, quia certo non constat, saltem semper et quoad omnia horologia, mediam noctem iam esse expletam ad primum horologii ictum.

Ceterum patroni prioris sententiae concedunt non dari obligationem exspuendi quod in ore quis habet, si inter comedendum vel bibendum primum pulsum horae duodecimae audiat (45).

(42) Lugo, *l. c.*, n. 45; Lacroix, *l. c.*, n. 581; Sporer, *l. c.*, n. 471; S. Alph., *l. c.*, n. 282; Gasparri, *l. c.*, n. 447.

(43) Lugo, *l. c.*, n. 37; Lacroix, *l. c.*, n. 580; Coninck, *l. c.*, q. 80, n. 49; S. Alph., *l. c.*

(44) *Loc. cit.*, cap. 7, n. 69.

(45) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 163; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 216.

Plures affirmant non prohiberi, puta in Italia, eum mane communicare qui paulo post indicatam a publicis horologiis mediam noctem aliquid cibi vel potus sumpserit: siquidem publica horologia, ex. gr. in Italia, reguntur (praecisione nunc facta a tempore legali extraordinario) tempore zonario Europae centralis, quod tempus pluribus minutis antecedit tempus solare.

Haec sententia speculative considerata, non solum probabilis, sed, attento praescripto can. 33, § 1, certa est. Etiam practice tamquam probabilis ac tuta haberi debet, modo sequentes adsint conditiones;

1° ut certo constet horologia eo tempore zonario regi, quod tempus solare revera antecedat;

2° ut tempus solare verum stricte servetur, seu ut nonnisi pauca minuta, plura aut pauciora equidem numero pro diversitate regionum, transeant ab hora signata a publicis horologiis iuxta tempus zonarium Europae centralis;

3° ut usus huius sententiae vix aut ne vix quidem fidelibus, maxime rudibus, insinuetur vel ipsorum arbitrio relinquatur, ne abusus facillime oriantur.

In dubio, utrum transacta sit, necne, media nox, utrum post mediam noctem aliquid sumpseris, necne etc., potes communicare, quia lex dubia non obligat (46). Pro casu dubii negativi sententia est communis et certa; pro casu dubii positivi, cum quis scil. non leves habet rationes opinandi se vere post mediam noctem comedisse aut bibisse, eadem sententia affirmativa est, ni fallimur, vere probabilis et practice tuta (47). Sane, stante dubio, obligatio non est certa, et ideo lex ieiunii nequit urgeri.

468. Principium V. — « *Infirmi tamen qui iam a mense decumbunt sine certa spe ut cito convalescant, de prudenti confessarii consilio sanctissimam Eucharistiam sumere possunt semel aut bis in hebdomada, etsi aliquam medicinam vel aliquid per modum potus antea sumpserint* » (can. 858, § 2).

1. Hoc praescriptum est *late*, an potius *stricte* interpretandum?

Praescriptum plura continet, v. g. conditiones requisitas ut infirmi frui valeant favore benigne iisdem concesso a R. Pontifice, quid aegrotantes sumere possint ante communionem, scil. « *aliquam medicinam vel aliquid per modum potus* », etc. Idem praescriptum, proinde, considerari potest ac revera considerandum est sub variis respectibus.

Sub uno aliove respectu, ex. gr. quod attinet ad verba « *semel aut bis in hebdomada* », item ad verba « *etsi aliquam medicinam vel aliquid*

(46) Laymann, *l. c.*, cap. 5, n. 36; Sporer, *l. c.*, n. 474; S. Alph., *l. c.*; Gasparri, *l. c.*, n. 447; Génicot, *l. c.*, n. 201, III.

(47) Cfr. Ballerini ad Gury, *l. c.*, n. 144, 9; Noldin, *l. c.*, n. 145; Génicot, *l. c.*; Pighi, *l. c.*, n. 153, q. 3°.

per modum potus antea (infirmi) *sumpserint* », procul dubio stricte interpretandum est, seu applicandum principium: *verba clara non indigent interpretatione*. Dum e contra, quoad cetera, nimirum quatenus praescriptum can. 858, § 2 continet *favorem* aegrotantibus benigne concessum ab Ecclesia, late interpretandum est, cauto quidem, ut per se patet, ne abusus aliave incommoda habeantur. Huc profecto spectat notissimum iuris axioma: « *Favores sunt ampliandi; odia restringenda* ».

Imo, cum agatur de peculiari solatio eoque maximi momenti afferendo infirmis decumbentibus, illud axioma speciali omnino ratione urgendum videtur.

Abusus et incommoda etiam quoad alios favores ceteraque privilegia verificari possunt; at nihilominus praefatum iuris adagium omnem vim atque efficaciam semper obtinet, scil.: « *Favores sunt ampliandi* ».

Ceterum, si res iuridice ac theologice penitius consideretur, dicendum, abusus, servatis servandis, nec proxime nec directe nec per se, sed forte solum *remote*, ac *indirecte* et *per accidens* oriri: id autem in casu attendendum non esse, secundum normas communiter traditas tum a theologis tum a canonistis, omnibus compertum est.

Maxima facilitas qua hodie, aliter ac olim, conceditur dispensatio super lege ieiunii eucharistici id manifesto confirmat. Antiquitus numquam aut fere numquam eiusmodi dispensatio concedebatur. Hodie, contra, iusta exsistente causa, praedicta dispensatio cuilibet petenti conceditur, etiam sine litteris commendatitiis Ordinarii; nec semper, v. g. in Urbe, excusatio rescripti S. Congregationis de Sacramentis remittitur eidem Ordinario.

Haec omnia luculenter ostendunt, quaenam sit mens et voluntas piae Matris Ecclesiae, quae infirmos decumbentes divino solatio provide benigneque recreare curat.

Quo iure ac titulo nonnulli huiusmodi favorem aegrotantibus concessum ab iisque tam ardenter exquisitum, praesertim ab iis qui sani quotidie aut frequenter divinis epulis refici solent, coarctare et restringere satagant, prorsus nescimus.

469. 2. Mensis, de quo in can. 858, § 2, est **moraliter**, an potius **mathematice** sumendus?

Pontificia Commissio Codicis die 24 nov. 1927, proposito dubio: « *Utrum mensis, de quo in can.* 858, § 2, *mathematice sumendus sit, an potius moraliter* », respondit: « *Negative* ad primam partem; *affirmative ad secundam* ».

Nihil refert quod responsum istud promulgatum non fuerit per editionem in *Actorum Apostolicae Sedis commentario officiali*. Nam interpretatio, quae verba legis in se *certa* declaret, promulgatione non

indiget et valet retrorsum; dum non retrotrahitur et promulgari debet ea interpretatio, quae legem coarctet vel extendat aut dubiam explicet. Ita expresse statuit can. 17, § 2.

Ea interpretatio, quae legem vel actu impossibilem, aut valde difficilem practice, aut maxime molestam, vel menti ac spiritui Ecclesiae manifeste contrariam reddat, a priori reiicienda est. Porro eiusmodi videtur interpretatio, quae cogeret ad accipiendum *mathematice* mensem de quo in can. 858, § 2.

Sane: Si mensis sumendus foret *mathematice*, ut quidam opinantur, non solum dies, sed etiam horae, imo ipsa quoque *minuta* essent necessario attendenda. Id autem in casibus *ordinarie* et *communiter* contingentibus vix aut ne vix quidem fieri potest. Nam momentum praecise quo infirmus *qua talis* (nota verbum) decumbere dicendus sit, solum in aliquo casu peculiari et extraordinario, v. g. in casu vulneris seu infortunii, cognosci potest. Terminus *a quo*, inquam, vix umquam in casibus ordinarie et communiter contingentibus *mathematice* dignosci ac praefiniri potest. Porro lex sumenda ac interpretanda est iuxta ea quae *ordinarie* et *communiter* contingunt, ut evidenter liquet ex eiusdem fine.

Huc spectant quae fuse ipsi exponimus in *Teologia pastorale* (II, n. 158).

« Nella maggior parte dei casi non è solo difficile, ma assolutamente impossibile determinare *mathematice* il momento *a quo*, da cui si deve calcolare lo spazio del mese a norma del can. 858, § 2. Questo calcolo preciso e matematico si può avere soltanto quando trattasi di qualche infortunio, d'una caduta, d'una ferita, ecc., e in altri casi consimili. A questo proposito si possono fare parecchie ipotesi, per chiarire la cosa.

« Tizio si sente indisposto. La sera prende una medicina, si corica tranquillo, deciso di alzarsi la mattina seguente all'ora consueta e riprendere le ordinarie occupazioni. Al mattino, invece, si sente stanco, depresso e sofferente. Rimane in letto e si chiama il medico. Questi dichiara che trattasi d'una leggerissima indisposizione. La sera l'ammalato è piuttosto grave; e in questo stato l'infermo rimane per settimane e settimane. Ora si domanda: *da quale momento si deve computare l'inizio del mese? dalla prima sera, oppure dalla mattina susseguente, ovvero dalla sera in cui si manifestò la gravità del male?*

« Parimenti: Tizio, al mattino, si reca alle ordinarie occupazioni; durante il giorno sente un po' di malessere; si ritira in casa e si adagia sul divano. Durante la notte, il malessere cresce; il giorno seguente, la malattia si manifesta grave ed allarmante. Si chiede: *l'inizio del mese deve computarsi dal momento in cui Tizio si è ritirato in casa e si è adagiato sul divano, oppure dalla notte inoltrata quando il malessere crebbe? ovvero dal giorno seguente quando la malattia fu riconosciuta grave dal medico?*

« Un altro caso: Tizia è madre di famiglia, e deve necessariamente attendere alle necessità della casa. Si sente male. Costretta dalle circostanze speciali della famiglia, non può mettersi a letto, e passa un giorno o due, alternando il lavoro al riposo, parte adagiata sul divano e parte intenta alle occupazioni più urgenti. Finalmente ... non potendosi più reggere in piedi, è costretta a mettersi definitivamente in letto. *Il mese*, di cui al can. 858, § 2, *quando deve ritenersi incominciato e quando finito?*

« *Questi casi sono ordinari, frequenti, anzi frequentissimi* ».

Si mensis *mathematice* sumendus esset, cum momentum *a quo* vix autem ne vix quidem omnimoda certitudine cognosci ac determinari queat, infirmus eiusque familia scrupulis et anxietatibus necessario exponerentur. Quod profecto est contra mentem et spiritum Ecclesiae, quae solari et adiuvare pro viribus curat materno affectu quotquot aerumnis et calamitatibus vexantur.

« Se fosse vero che il mese si dovesse prendere in senso *fisico* o *matematico*, e non già in senso morale, sarebbe praticamente aperta la via a mille scrupoli ed ansietà di coscienza. Ora è mai possibile che la Chiesa, che è madre di bontà e di misericordia e che vuole recare conforto e sollievo agli infermi, abbia fatto una legge e ne esiga l'osservanza in tal modo, da togliere la pace all'infermo e alla famiglia, dando occasione *ex ipsa rei natura* agli scrupoli e alle angustie di spirito? No, certamente. *Affermare il contrario sarebbe fare un torto gravissimo* » (Cappello, *Teologia pastorale*, II, n. 159).

Vocabulum *mensis*, iuxta communem loquendi usum, non sumitur semper et necessario *mathematice*, sed potius et plerumque *moraliter*, praesertim cum agitur de temporis spatio e quo peculiares effectus iuridici nullatenus dependent, ut in casu. « Per es. se Tizio è assente o ammalato da 29 o 31 giorni, si dice che è ammalato o assente da un mese, appunto perchè il termine *mese* si prende, nel linguaggio ordinario e comune, in senso *morale* e può significare tanto 29 giorni, quanto 31 o 32 » (Cappello, *l. c.*, n. 158).

Can. 858, § 2 refert verba Decreti « *Post editum* » S. Congregationis Concilii diei 7 dec. 1906. Canones autem « qui ius vetus ex integro referunt, ex veteris iuris auctoritate atque ideo ex receptis apud probatos auctores interpretationibus sunt aestimandi » (can. 6, 2°).

Porro, ante Codicem, utrum mensis *mathematice*, an *moraliter* sumendus esset; utrum dies *a quo* et dies *ad quem* supputandus foret, controvertebatur.

Ad rem egregius *Van Hove* ait: « Utrum mensis iuxta calendarium supputandus esset, an constaret triginta diebus, scriptores non conveniebant » (48).

Idem Auctor dicit: « Quidam opinati sunt in certis materiis favorabilibus, tempus non physice, sed *moraliter* esse sumendum » (*op. cit.*, n. 275).

Itaque etiam in iure antiquo ex quo can. 858, § 2 aestimandus est, mensis non semper et necessario physice seu mathematice accipiendus erat, sed interdum *moraliter*, praesertim in re favorabili. In casu nostro agitur praecise de huiusmodi re favorabili, ex benignissima Sanctae Matris Ecclesiae concessione aegrotantibus facta.

Sit igitur conclusio: Attento responso Praesidis Pontificiae Commissionis Codicis diei 24 nov. 1927, perspectis fine legis atque Ecclesiae mente et spiritu ad normam can. 18 ac 19, iure antiquo ad normam

(48) *De consuetudine ac de temporis supputatione*, 1933, n. 273.

can. 6, 2° considerato — indubitanter concludendum, mensem, de quo in can. 858, § 2, *moraliter* sumendum esse.

470. Utrum infirmitas gravis requiratur, an levis sufficiat. — Certa ab incertis accurate distinguenda sunt. Procul dubio non requiritur infirmitas adeo gravis, ut secumferat articulum vel saltem periculum mortis. Nam in periculo mortis, quavis ex causa procedat, fideles sacrae Communionis recipiendae praecepto tenentur, et lex ieiunii naturalis non urget (can. 858, § 1, 864): « Qui a media nocte, statuit citatus c. 858, § 1, ieiunium naturale non servaverit, nequit ad sanctissimam Eucharistiam admitti, *nisi mortis urgeat periculum* ».

Gravitas morbi profecto haberi potest etiam secluso mortis periculo, ut expresse innuit can. 523: « Religiosae omnes, cum *graviter aegrotant, licet mortis periculum absit*, quemlibet sacerdotem... arcessere possunt eique, perdurante *gravi infirmitate*, quoties voluerint, confiteri... ». Huiusmodi morbi gravitas plures admittit gradus. Infirmitas enim potest esse levis, gravis, gravior et gravissima, seu minima, magna, maior et maxima. Praeterea potest esse gravis absolute et relative, stricto et lato vel latiore sensu.

Can. 858, § 2 non loquitur de infirmitate gravi. Ni fallimur, consulto de tali infirmitate mentio explicita non fit, ad vitandos nimirum scrupulos et anxietates. Generatim loquendo, infirmus qui decumbit, gravi morbo laborat; imo eatenus censetur ac dicitur decumbere, quatenus gravi infirmitate detinetur.

Nihilominus potest aliquando contingere, ut quis infirmus decumbat, licet revera morbus nec periculosus nec gravis sit. Sunt enim quidam morbi natura sua forte leves, qui tamen exigunt cessationem a labore et ab ordinariis occupationibus, adeo ut infirmus decumbere cogatur, ad praecavenda maiora incommoda et ad plenam valetudinem citius recuperandam. In hisce adiunctis infirmus potestne uti favore de quo in can. 858, § 2? Responsio *affirmativa*, ut ex dicendis patebit, non solum probabilis et practice tuta dicenda, sed certa videtur.

Sane, perspectis fine et circumstantiis legis ipsaque mente Ecclesiae, requiritur et sufficit ea infirmitas, ex qua aegrotans decumbat. Plerumque talis infirmitas vel absolute vel saltem relative gravis est. At si fortasse levis esset ex iudicio medici, non ideo excludenda foret applicatio praescripti can. 858, § 2, si ceterae omnes exsisterent conditiones.

Proinde primario et directe, ex fine legis atque Ecclesiae mente, attendenda potius est impossibilitas aut magna difficultas aegrotantis templum adeundi ibique sanctissimam Eucharistiam sumendi, quam gravitas maior aut minor ipsius morbi. Haec quippe gravitas mere accidentalis in praefata hypothesi censetur.

Doctrina, igitur, ad hanc quaestionem quod attinet, ita concinne et perspicue enucleari potest: 1° Can. 858, § 2 consulto de infirmitate gravi aut levi nullam facit expressam mentionem; 2° infirmus qui decumbit, plerumque gravi infirmitate detinetur; 3° si quis revera decumbat levi infirmitate detentus, favore aegrotantibus concesso nequaquam privatur; 4° non maior aut minor infirmitatis gradus spectandus, sed potius attendenda impossibilitas seu difficultas, infirmitatis causa, ecclesiam adeundi ibique sacram Communionem recipiendi.

471. An infirmitati aequiparandum sit senium. — *Affirmative* respondendum. Ratio est, quia, iuxta Ciceronis dictum, « *senectus ipsa morbus est* ». Sane ex senio vires debilitantur, sensus deficiunt, languores augentur, physiologica corporis conditio in dies peior fit, ita ut senium non solum mortis periculum, sed etiam eius certitudinem secumferat. Id confirmatur praescripto can. 940, § 1. Idem dicas de magna debilitate seu virium lassitudine, et generatim de quocumque incommodo, ex quo in lecto decumbere quis cogatur.

Huc spectant nonnulli casus practici:

Si dubitetur utrum infirmitas sit gravis an levis, utrum infirmus possit e lecto surgere an decumbere debeat, benignior sententia amplectenda ideoque applicationi praescripti can. 858, § 2 locus fit.

Si morbus hic et nunc levis revera est, sed timetur ne fiat gravis et periculosus, adeo ut infirmus ex consilio medici vel familiae decumbat, applicatur praescriptum citati canonis.

Idem dicendum, si morbus levis aut levissimus videatur medico aliisve, sed notabiliter affligat aegrotantem, qui proinde decumbat revera.

Si medicus aliive censeant Titium gravi morbo laborare eique suadeant decumbere, dum reipsa nulla aut levissima est infirmitas, post mensem Titius uti potest peculiari favore de quo hic agitur.

Si morbus leviter tantum affligat aegrotum, sed revera sit gravis aut talis evadere possit, et infirmus de facto per mensem decumbat, idem ac supra dicendum.

Si Titius infirmum se simulet et per mensem decumbat, non potest uti favore aegrotantibus concesso, quia revera infirmus non est.

472. An necesse sit ut infirmus ieiunium naturale servare nequeat. — Can. 858, § 2, qui omnes et singulas conditiones tradit ut aegrotantes favore benigne concesso frui valeant, ne verbum quidem habet de impossibilitate servandi naturale ieiunium ex parte infirmorum, et consequenter de eorum obligatione illud observandi, si possint.

Ne ipsum quidem Decretum S. Congregationis Concilii diei 7 dec. 1906 in *parte dispositiva* — quae unice in casu attendenda est, quippe quae sola mentem legislatoris manifestat vimque legis obtinet — ullam facit mentionem de ieiunio naturali nec eo minus impossibilitatem illud servandi inter varias conditiones pro usu huiusmodi favoris recenset.

En verba Decreti: « Re mature perpensa auditoque consilio S. Congregationis Concilii, benigne concessit (SS.mus D. N. Pius Pp. X), ut infirmi, qui iam a mense decumberent absque certa spe ut cito convalescant, de confessarii consilio SS.mam Eucharistiam sumere possint semel aut bis in hebdomada... etsi aliquid per modum potus antea sumpserint, servatis de cetero regulis a Rituali Romano et a S. Rituum Congregatione ad rem praescriptis. Praesentibus valituris, contrariis quibuslibet non obstantibus » (49).

Itaque certum atque indubitatum est, nec Decretum « *Post editum* » S. Congregationis Concilii diei 7 dec. 1906, nec can. 858, § 2 ullam facere mentionem de ieiunio. Inde logice et necessario concludendum, nullatenus requiri ut infirmi ieiunium naturale servare non possint. Quae conclusio ex ipso textu legis non solum probabilis aut probabilior dicenda, sed certa atque indubitata. Eatenus sane obligatio servandi naturale ieiunium infirmis imponenda est, quatenus de ea certo constet, secundum axioma theologicum et canonicum omnibus notum. In casu, eo ipso quod lex silet de tali obligatione, haec profecto admitti nequit, sed prorsus excludenda.

Quare opinio, quae affirmat opus esse ut infirmus ieiunium naturale servare nequeat, caret iuridico fundamento.

Confundenda non est *obligatio* proprie dicta cum *convenientia* aut *consilio*. Obligatio servandi ieiunium naturale, ut diximus, non datur; quia lex, nec explicite nec implicite, nec directe nec indirecte, eam imponit.

An *expediat* et suadendum sit aegrotanti, ut ieiunium servet, si absque ulla difficultate servare queat, est alia quaestio. Id forte admittendum. Quare si absque ullo incommodo infirmus ieiunium naturale valeat servare, decet ut ieiunus communicet; verum si id non agat, nec graviter nec leviter peccat.

Ratio cur onus ieiunii in casu absit, duplex est eaque manifesta. In primis, quia, ordinarie loquendo, « infirmi qui iam a mense decumbunt sine certa spe ut cito convalescant » ieiunium naturale sine incommodo servare nequeunt. Porro lex ea quae ordinarie et communiter contingunt, ex ipso suo fine, respicere debet. Deinde, quia, posita obligatione ieiunii, aegrotantibus, praesertim piis ac timoratae conscientiae, occasio praeberetur scrupulorum et an-

(49) *Acta S. S.*, XXXIX, p. 603.

xietatum; id autem Ecclesia, pro sua materna erga infirmos benevolentia, studiose satagit devitare. Omnes quippe, qui curam animarum gerunt et infirmos frequenter invisunt, probe sciunt quot et quibusnam scrupulis et conscientiae angoribus vexantur interdum aegrotantes (50).

Schemata Codicis mentionem expressam de impossibilitate servandi naturale ieiunium faciebant. Primum schema (can. 136, § 2) id statuebat: « Aegrotis tamen qui certam spem non habent ut cito convalescant et *naturale ieiunium in sua integritate servare nequeunt...* ».

Alterum schema (can. 858, § 2) eadem verba habet.

(50) Argumenta, quibus nituntur quidam ad obligationem ieiunii affirmandam, omni vi carent ut quisque facile perspiciet.

1° Allegatur responsum S. Congregationis de Prop. Fide diei 21 iul. 1841, huius tenoris: « Gli addotti nel pericolo di morte per causa esterna, per es. i soldati prima della battaglia, i condannati alla pena capitale sono esenti dalla legge del digiuno, se senza grave incomodo non possono ricevere a digiuno il Viatico, diversamente sono tenuti ad osservare il digiuno » (Cfr. Mons. Jorio, *La Comunione agli infermi*, pagg. 6, 38).

Resp. In *Collectanea S. C. de Prop. Fide* (ed. an. 1907, vol. I, n. 928) refertur quidem responsum diei 21 iul. 1841, de administratione Viatici damnatis ad mortem, sed ne verbum quidem in eo fit de obligatione servandi ieiunium, ut quisque oculis suis videre potest.

Idem responsum iisdemque verbis, absque ulla mentione de ieiunio, refertur in *Collectanea S. C. de Prop. Fide* (ed. an. 1893, pag. 285, n. 728) necnon in *Ius Pontificium de Prop. Fide* (Part. II, vol. VIII, ed. De Martinis, an. 1909, pag. 514 s.), ut accuratissime ipsi examinavimus.

Igitur responsum, quo nituntur patroni opinionis adversae, authenticum non est vel saltem ut tale haberi nequit; ideoque opinio, ex hoc capite, fundamento caret.

Ne ipse quidem Codex, quando loquitur de ieiunio naturali pro Eucharistia recipienda et de mortis periculo, inter fontes ad can. 858, § 1, praefatum responsum S. C. de Prop. Fide diei 21 iul. 1841 allegat.

Demum citatus can. 858, § 1 expresse ac diserte statuit, *in periculo mortis* legem de ieiunio naturali servando pro sanctissima Eucharistia suscipienda, non urgere. Non distinguit canon iste inter possibilitatem vel impossibilitatem servandi ieiunium, inter grave aut leve incommodum, sed absolute et simpliciter, sine ulla restrictione et limitatione, decernit: « Qui a media nocte ieiunium naturale non servaverit, nequit ad sanctissimam Eucharistiam admitti, *nisi mortis urgeat periculum* ». Quo iure affirmetur obligatio ieiunii, cum Codex eam expressis apertisque verbis excludat, nullatenus intelligere valemus. Huc spectant iuris principia: « *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* ». — « *Non est imponenda obligatio, ubi de ea non constet* ».

2° In Decreto « *Post editum* », aiunt, fit expressa mentio de impossibilitate servandi ieiunium naturale ex parte aegrotantium. Legitur enim: « Excitato inde studio fovendae pietatis, quaesitum est, si quo forte modo consuli posset aegrotis diuturno morbo laborantibus et eucharistico pane haud semel confortari cupientibus, qui naturale ieiunium in sua integritate servare nequeant ».

« *Resp.* Id quod legem constituit et ius facit est *pars dispositiva* eaque sola. Neminem sane latet in decretis, rescriptis, sententiis, etc., sedulo distinguendam esse partem dispositivam a parte narrativa vel expositiva, a specie facti, a motivis, etc. ».

Praeterea relata verba manifeste confirmant quae supra dicta fuerunt (n. 4), scil. indicant rationem favoris infirmis concessi, quia ordinarie loquendo iidem a mense decumbentes ieiunium naturale in sua integritate aut nullatenus aut nonnisi cum difficultate servare valent. Porro si in casu particulari desit ratio propter quam lex generalis lata est, non ideo (cfr. can. 21) cessat lex ipsa.

Hinc est quod etiam ante Codicem, in documentis latis a S. Sede nulla erat mentio de ieiunio, ubi de indulto infirmis concesso sermo fiebat. Pro omnibus unum citamus. Editio typica *Ritualis Romani*, an. 1913 (tit. IV, cap. 4, *de communione infirmorum*, ad n. 4) haec habet: « Pius X concessit Decr. Congr. S. Conc. d. d. 7 D. 1906, ut infirmi, qui iam a mense decumbunt absque certa spe ut cito convalescant, de confessarii consilio, SS.mam Eucharistiam sumere possint... etsi aliquid per modum potus antea sumpserint, servatis de cetero regulis ad rem praescriptis ».

Si in textu Codicis ea verba omissa fuerunt, *consulto* id factum fuit certissime, quia nimirum Legislator huiusmodi conditionem statuere noluit.

Itaque apertissimum est can. 858, § 2 nullam facere mentionem de ieiunio servando. Proinde, quaecumque fuerit antiqua disciplina, hodie uni Codici standum est, ex praescripto can. 6, 3°: « Canones qui ex parte tantum cum veteri iure congruunt, qua congruunt, ex iure antiquo aestimandi sunt; *qua discrepant, sunt ex sua ipsorum sententia diiudicandi* ».

Inde manifesta et perspicua sequitur conclusio: *expedit* ut infirmi, si absque incommodo servare possint ieiunium, illud servent, sed *nulla datur obligatio proprie dicta* illud servandi; et contraria opinio caret iuridico fundamento.

473. Quot et quaenam conditiones postulentur, ut fiat locus praescripto can. 858, § 2. — Quatuor conditiones requiruntur, ut infirmi frui valeant indulto: 1° ut iam a mense decumbant seu morbo laborent; 2° ut desit certa spes quod cito convalescere possint; 3° ut aegrotantes quoad S. Communionem recipiendam stent prudenti consilio confessarii; 4° ut infirmi aliquam medicinam vel aliquid per modum potus, non autem aliquid per modum cibi, sumpserint.

Hisce conditionibus positis, *semel* aut *bis* in hebdomada, non pluries, sanctissima Eucharistia recipi potest.

1. Quinam dicuntur **decumbentes?** S. Congregatio Concilii, probante SS.mo die 6 mart. 1907 declaravit, nomine infirmorum **decumbentium** eos quoque intelligendos esse, qui in lectulo decumbere nequeunt aut ex eo aliquibus horis surgere valent.

Hinc patet, circumstantiam quod infirmus revera in lecto *decumbat*, esse mere accidentalem, cum principaliter attendenda sit *infirmitas* et quidem tamquam conditio *sine qua non*. Interdum sane graviori morbo, v. g. cancro, ulcere, plaga, etc. laborare potest qui tranquille decumbere in lecto prohibetur, quam qui in eodem decumbere valet. Porro cur huic concedendus foret favor, illi autem denegandus? Huc profecto spectat notissima iuris regula: « *Ubi eadem est ratio, ibi eadem debet esse iuris dispositio* ».

Qua doctrina admissa eaque rite intellecta, facile patet solutio quaestionis: infirmis, qui ratione peculiaris morbi nequeunt in lecto decumbere aut ex eo aliquibus horis diei surgere valent, adeo ut oratorium vel sacellum aut propinquam ecclesiam adire possint pro SS.ma Eucharistia recipienda, licetne frui indulto?

Quidam negant, nulla tamen adducta solida ratione, quae profecto

in casu non exsistit. Si res accurate examinetur, attento praescripto can. 858, § 2 et perspecta authentica declaratione S. C. Concilii diei 6 mart. 1907, responsio *affirmativa* certa dicenda, dummodo adsint omnes conditiones supra memoratae.

Si Titius est revera infirmus, et habitualiter decumbit in lecto vel ex peculiari morbo in eo decumbere non potest, cur privandus foret indulto, si posset, ad dimidiam circiter horam vel pauca minuta, adire ecclesiam contiguam vel oratorium (v. g. sodalis religiosus) in ipsa domo exsistens? Sive sacra Communio recipiatur in cubiculo sive extra, sive in oratorio aut sacello sive alibi, nihil interest, modo ceterae adsint conditiones.

Circumstantia *loci* et *accessus* ad illum iure merito a sapientissimo Legislatore non consideratur, cum, ceteris positis, sit mere accidentalis et secundaria. *Ceteris positis*, dicimus; tunc enim periculum quod, infirmitatis praetextu, lex ieiunii paulatim relaxetur, propulsatur omnino.

Iure, proinde, *Card. Jorio* docet: « Quindi l'asmatico costretto da un mese a passare le notti e i giorni sopra una *poltrona*, può usufruire dell'indulto di cui si parla; *come può usufruire l'infermo che, abitualmente in letto, può levarsi qualche ora del giorno, durante la quale se gli riuscisse di recarsi in una chiesa vicina a fare la Comunione, userebbe del suo diritto* » (*op. cit.*, n. 70).

2. Verba « **certa spes** » significant non sufficere coniecturam vel probabilitatem tantum, sed requiri certitudinem quandam moralem.

Vox « **cito** » ita est intelligenda, ut infirmi convalescere valeant intra *tres* vel *quatuor* circiter *dies*. Haec omnia *moraliter* accipienda sunt, praesertim ex medici iudicio aliusve prudentis personae.

3. Verba « **de prudenti confessarii consilio** » non significant confessarium ipsum concedere indultum de quo agitur, vel facultatem recipiendi sanctissimam Eucharistiam. Id solum innuunt, iudicium in casu, utrum infirmus sit in statu gratiae necne, num rite dispositus an non, uni confessario, qui est moderator conscientiae, competere. Quare nil prohibet quominus, etiam inscio seu inaudito confessario, religiosus vel religiosa, sacerdos aut pia persona, sibi conscii nullius peccati gravis et ceteroquin rite dispositi, indulto fruantur scil. non ieiuni communicent.

4. Stricto sensu accipienda sunt verba « **semel aut bis in hebdomada** », adeo ut certe peccaret qui, sine peculiari indulto, communicaret ter vel quater in hebdomada.

Attendendum discrimen inter disciplinam veterem et vigentem. Iuxta Decretum S. C. Concilii, 7 dec. 1906, permittitur S. Communio « semel aut bis in hebdomada, si agatur de infirmis qui degunt in piis

domibus, ubi SS.mum Sacramentum asservatur, aut privilegio fruuntur celebrationis Missae in oratorio domestico; semel vero aut bis in mense pro reliquis ».

Hodie, ex can. 858, § 2 universis aegrotantibus, sine ulla distinctione, permittitur S. Communio semel aut bis *in hebdomada*. Longe benignior, proinde, facta est disciplina. Inde patet evidenter quaenam sit mens Ecclesiae, et quomodo huiusmodi benigna concessio aestimanda sit, nimirum *lato sensu* interpretanda.

Hebdomada supputari debet ad normam can. 32, § 1, ita ut constet 7 diebus, et dies 24 horis. Non requiritur tamen supputatio *physice* seu *mathematice* facta, ne scrupulis et anxietatibus via aperiatur.

5. Sumi potest **aliqua medicina** vel **aliquid per modum potus.** Nihil refert utrum medicina sit aliqua substantia solida an liquida; num in magna vel parva aut minima quantitate sumatur. Etenim non rei natura, vel modus sumptionis spectatur, sed ratio dumtaxat rei, num scil. id quod sumitur sit *revera medicina et qua talis sumatur*, necne.

Potest sumi non semel tantum, sed bis vel ter etc., quia lex nullam continet restrictionem in hac re.

Quid significant verba « *per modum potus* »? S. Congregatio S. Officii, 4 iun. 1893, 7 sept. 1897 respondendum censuit ad huiusmodi quaestionem: « Mens est, ut liceat sumere iusculum, caffeum, lac aut alium cibum liquidum, etsi ei sit permixta substantia aliqua, ex. gr. leves pastilli farinae (*semolino*), panis radula tritus (*pangrattato*), ovum dilutum, etc.; dummodo mixtio non amittat naturam cibi liquidi ».

Exinde colligitur, requiri et sufficere: 1° ut id quod sumitur, sit revera liquidum, licet plus minusve densum, et quidem cuiuslibet generis seu speciei; 2° ut si liquido admisceatur quaedam alia substantia, haec comminui et liquefieri quodammodo possit, ne liquidi naturam substantia amittat.

An et quanam ratione ovum, saccharum, pastillae, placentae etc. sumi possint per modum potus, statim dicetur (n. **474**).

Praescriptum can. 858, § 2 valet tantummodo pro fidelibus qui communicant, non autem pro sacerdotibus qui Sacrum faciunt. Favor sane eo fine eoque solo conceditur, ut aegrotantes divinis epulis reficiantur in animi solatium, qui secus morbi causa tanto Sacramento privarentur.

Sacerdotes infirmi procul dubio possunt, ut ceteri fideles, indulto uti pro sacra Communione recipienda.

474. Quaerunt nonnulli (51) *an et quanam ratione ovum sumi possit per modum potus.* Ovum potest esse decoctum, dilutum et in statu naturali. Decoctum habet certe rationem cibi, cum sit solidum; dilutum, contra, habet rationem potus, ut liquet ex cit. declaratione S. Off. Quoad ovum in statu naturali, quod nempe absorbeatur, non convenit inter DD. utrum per modum potus sumi possit, necne.

Pauci sunt theologi qui de hac quaestione loquuntur, et hi fere omnes, ex. gr. *Gennari* et *Pighi*, putant, ovum in statu naturali sumptum habere rationem cibi. Nobis ita videtur distinguendum: si ovum absorbeatur guttatim, procul dubio non habet rationem cibi solidi, sed liquidi; si aliter sumatur, dummodo decoctum nullatenus fuerit, item probabiliter censemus habere rationem liquidi.

Utrum saccharum, pastillae, similesve placentae (ital. *paste, confetti, zucchero* etc.), quae oris calore solvuntur, ut succus deglutiatur, dicantur sumi per modum potus, necne, controvertitur. Ni fallimur, potest dici huiusmodi res sumi per modum potus si revera oris calore totaliter solvantur, adeo ut nonnisi succus maneat in stomachum traiiciendus; secus, sumi per modum cibi.

475. A quanam S. Congregatione et quomodo petenda dispensatio super ieiunio eucharistico. — *S. Congregatio de Sacramentis* concedit dispensationem super ieiunio eucharistico omnibus fidelibus laicis et clericis communicantibus, exceptis sodalibus religiosis iisque aequiparatis, ad normam can. 249.

S. Congregatio de Religiosis eandem dispensationem tribuit universis religiosis proprie dictis, atque iis etiam qui, licet sine votis, in communi tamen vivunt more religiosorum, iuxta praescriptum can. 251.

Pro locis missionum ceterisque territoriis subiectis *S. Congregationi de Prop. Fide*, ipsamet, ad normam can. 252, § 4, dispensationem concedit, nisi agatur de religiosis, iis tamen exceptis sodalibus religionum atque institutorum utriusque sexus, qui in omnibus subsunt praedictae Congregationi.

Pro fidelibus rituum orientalium dispensatio conceditur a S. Congregatione pro Ecclesia orientali.

In *Formulis* facultatum, quas S. C. de Prop. Fide Ordinariis missionum concedere solet, refertur etiam ista facultas: « Concedendi infirmis decumbentibus, de quibus certa spes non adsit ut cito convalescant, *etiam ante finem mensis a quo decumbunt*, ut S. Communionem sumere possint *bis vel ter in hebdomada;* et si agatur de sacerdotibus vel religiosis, etiam *quotidie*, non ser-

(51) Gennari, *l. c.*, n. 195; Pighi, *l. c.*

vato ieiunio: hoc est etsi aliquam medicinam vel aliquid per modum potus antea sumpserint » (n. 7 formula 1ª, n. 12 formula 2ª, n. 11 formula 3ª).

Inter facultates, quae conceduntur Nuntiis, Internuntiis et Delegatis Apostolicis, pro suo respectivo territorio, sub n. 42 recensetur haec: « Concedendi *infirmis decumbentibus* de quibus certa spes non adsit ut cito convalescant, *etiam ante finem mensis a quo decumbunt*, ut S. Communionem sumere possint *semel* in hebdomada non servato ieiunio, hoc est, etsi aliquam medicinam vel aliquid ad modum potus antea sumpserint (can. 858, § 2). Concedendi *infirmis non decumbentibus*, qui tamen tali morbo laborant, qui, iudicio medici, ieiunium sine discrimine servare nequeant, ut Communionem *semel* in hebdomada percipere valeant non servato ieiunio, ut supra ».

Huiusmodi peculiaris facultas conceditur etiam aliis Episcopis, interdum quoque institutis religiosis et animarum pastoribus, ut aptius atque uberius consulatur spirituali bono fidelium aegrotantium.

Cuilibet fideli integrum est supplicem libellum, pro petenda dispensatione, ad S. Sedem transmittere. Expedit tamen, ut id per proprium Ordinarium fiat, vel saltem ut ipse preces commendet.

In Urbe id non requiritur. Si dispensatio imploratur a Legato S. Sedis (Nuntio, Internuntio, Delegato Apostolico), ab Ordinario missionis, etc., preces, ut supra, congrua congruis referendo, transmittendae sunt, addita commendatione Episcopi aut Vicarii Generalis vel saltem parochi aliusve sacerdotis probe noti.

476. Principium VI. — *Lex ieiunii eucharistici obligat sub gravi, et materiae parvitatem nullatenus admittit* (52).

Hinc graviter peccat communicans, qui post pauca minuta a media nocte *certo expleta* cibum aut potum sumpserit, vel qui, item post mediam noctem, paucas guttulas aquae deglutierit? Quidnam de una vel alia stilla?

Si deglutiatur permixta salivae et inadvertenter, ut ordinarie contingit, non laeditur ieiunium; secus, si *ex proposito*.

Non sunt igitur audiendi paucissimi quidam DD., ex. gr. *Gibert* et *Pasqualigo* (53), qui tenent in hoc ieiunio, sicuti in altero, admitti parvitatem materiae.

477. Num liceat statim post sumptam Eucharistiam exspuere, manducare, lavare stomachum. — 1. Exspuere statim post communionem, nullum inducit periculum evomendi hostiam iam deglutitam;

(52) S. Thom., III, q. 80, art. 8, ad 4; Suarez, *l. c.*, n. 4; Lugo, *l. c.*, n. 22; Bened. XIV, *l. c.*, n. 4; Lacroix, *l. c.*, 560 s.; S. Alph., *l. c.*, n. 278.

(53) Gibert, *Consult. canon.*, consult. XIV; Pasqualigo, *Praxis ieiunii*, decis. 440, apud Benedictum XIV, *l. c.*, n. 3.

et ideo per se nulla est culpa. Per accidens potest adesse peccatum, si constet fragmenta hostiae remansisse in ore, et periculum sit quod exspuendo eadem eiiciantur (54). Vix attinet dicere, congruum plane esse, ut communicantes per aliquod temporis intervallum abstineant ab exspuendo.

2. Utrum sit peccatum edere vel bibere statim post communionem, non convenit inter DD. Quidam absolute negant adesse praeceptum abstinendi, et solum dicunt expedire regulariter propter decentiam, aliquo tempore post sumptam Eucharistiam abstinere a communi cibo et potu (55).

Nonnulli cum *S. Alphonso* (56) tenent, potum vel cibum, dum adhuc in stomacho perseverant species consecratae, ob aliquam irreverentiam non excusari a culpa veniali. Alii demum censent esse quidem peccatum veniale propter irreverentiam, sed addunt hanc irreverentiam non esse in eo quod Christo adhuc praesente aliud alimentum sumatur, sed solum in neglecta conveniente gratiarum actione (57).

Ubi causa aliqua postulat ut statim post communionem edatur vel bibatur, omnis culpa abest. Sufficit causa quaecumque rationabilis, non solum ex. gr. itineris aut debilitatis stomachi, sed etiam alia minoris momenti, puta, ut ait ipsemet *Ligorius* (*l. c.*), « si religiosus post Missam, dato signo debeat ad mensam accedere ».

3. Lavare stomachum post communionem, quamdiu manet probabile periculum expellendi sacras species, peccatum letale est. Proinde si, ut plerumque contingit, stomachum loturus cibos aegre concoquit, per plures horas deberet exspectare antequam hoc remedio posset tuto uti. Etenim post duas etiam vel tres horas adhuc in stomacho remanere aliquando fragmenta hostiae, compertum est. At si post communionem iam sumpta sit magna quantitas cibi, idem periculum non videtur timendum: nam valde verisimile est sacras species, si nondum concoctae sint, iam aliorum ciborum impulsu in intestinum gracile fuisse devectas et ideo non fore reiiciendas cum cibis in stomacho remanentibus (58) - (cfr. n. **360**).

478. Peculiares facultates, durante bello, a S. Sede concessae quoad ieiunium eucharisticum. — 1. Facultas dispensandi ut operarii me-

(54) Lacroix, *l. c.*, n. 554; Tamburini, *l. c.*, cap. 3, § 2; S. Alph., *l. c.*, n. 283.

(55) Suarez, *l. c.*, sect. 4, n. 10; Aversa, *l c.*, q. 8, sect. 8, i. f.; Quarti, *l. c.*, t. 12, dub. 5; Dicastillus, *l. c.*, disp. 9, dub. 17, append., n. 413.

(56) *Loc. cit.* — S. Doctor pro sua sententia immerito allegat Suarez, Aversa, Quarti et Dicastillum; qui, ut patet ex praecedenti nota, oppositam profitentur doctrinam.

(57) Génicot, *l. c.*, n. 201, IV.

(58) Génicot, *l. c.*; Capellmann, *l. c.*, p. 126 s.

tallis vel permagnis fabricis in fodinis addicti, qui per notabiles anni partes, nocturno tempore laborare adstricti sunt, semel vel bis in mense ante SS. Eucharistiam aliquid sumant per modum potus (S. C. de Sacramentis, 10 ian. 1939).

2. Facultas tributa sacerdotibus quovis titulo ad exercitum pertinentibus 1° admittendi milites ad praelium vocatos ad sacram Communionem per modum Viatici, i. e. quacumque diei et noctis hora, cum dispensatione a lege ieiunii eucharistici; 2° dispensandi infirmos ad exercitum pertinentes, ut SS. Eucharistiam quotidie sumere possint non ieiuni, licet mortis periculum absit (S. C. de Sacramentis, 30 aug. 1939).

3. Facultas concedendi infirmis ut SS. Eucharistiam quotidie recipere possint, etiamsi aliquid per modum potus vel aliquam medicinam antea sumpserint (S. C. Consist. 8 dec. 1939).

4. Facultas dispensandi a lege ieiunii eucharistici fideles, qui non imminenti iam praelio sunt expositi, sed versantur vi mobilisationis, tempore praeparationis et instructionis ad bellicas operationes, ita ut aliquid etiam per modum cibi solidi sumere valeant ante SS. Eucharistiam, servato ieiunio a quatuor saltem horis ac remoto quovis scandali et admirationis periculo (S. C. de Sacram. 22 april. 1940).

Eadem facultas concessa pro fidelibus in castris captivorum congregatis, itemque pro iis qui exercent labores usui militari destinatos, licet in conditione civili permaneant.

5. Facultas ut iuvenes et puellae, qui, expleto scholarum cursu, laborare tenentur in operibus communi bono publico culturae populi destinatis, ad sacram Synaxim, diebus dominicis et festis de praecepto, accedere valeant, etsi aliquid sumpserint etiam per modum cibi solidi, hora quoque pomeridiana, servato ieiunio a quatuor vel saltem a tribus horis (S. C. de Sacramentis, 12 iun. 1940).

Facultas permittendi militibus Italiae ceterisque, ut SS. Eucharistiam suscipere valeant, qualibet die et quacumque diei hora, servato ieiunio per quatuor saltem horas (S. C. de Sacram. 12 aug. 1942).

6. Facultas, occasione incursionis aëreae post mediam noctem, sumendi aliquid per modum potus, exceptis liquoribus alcoholicis, et nihilominus accedendi mane ad sacram Synaxim (S. C. de Sacram. 15 april. 1943).

Liquor alcoholicus non censetur vinum debile aut mixtum cum aqua. Aliquid per modum potus sumi potest sive durante incursione sive ea finita. Sumptio *per se* non semel tamen, sed etiam bis seu pluries fieri potest.

7. Militibus qui ad exercitum Germaniae pertinent, facultas facta est sumendi SS. Eucharistiam qualibet die et hora, ubique locorum, servato ieiunio ab una hora (S. C. de Sacram. 23 nov. 1943).

8. Etiam post bellum, ob peculiaria adiuncta, ampla concessa fuerunt indulta pro Gallia, Belgio, Germania, Hungaria etc., sive pro fidelibus communicantibus sive pro presbyteris Sacrum facientibus (cfr. *Monit. Eccles.* 1947, 111 ss.; 1948, 76 ss.; *Nouv. Rev. Théol.*, 1948, 150 ss.; *La Semaine religieuse de Paris*, 1947, 1410 ss.).

479. An opportuna videatur aliqua mutatio circa legem ieiunii eucharistici. — 1. Ad privatos minime spectat, sed unice ad S. Sedem, iudicium ferre, utrum, omnibus perpensis circumstantiis et peculiaribus attentis temporum rerumque adiunctis, expediat necne aliquam mutationem inducere circa eucharisticum ieiunium.

2. Pius XI anno 1925, occasione dubii propositi Pontificiae Commissioni Codicis de genuino sensu can. 867, § 4 ab eaque resoluti die 16 mart. 1936, mandaverat ut quaestio examinaretur, an expediret immutationem aliquam introducere circa initium ieiunii eucharistici, ita ut non a media nocte supputaretur, sed potius certus horarum numerus (quatuor, quinque vel sex) praefiniretur post cibum aut potum sumptum, antequam sacra fieret Communio.

3. Hoc criterium revera practice servatum fuisse manifesto patet ex peculiaribus indultis tempore belli concessis (cfr. n. **478**, 5). Nec deest profecto aliqua congruentiae ratio. Nam, ex una parte, abusus omnino vitari possunt, certo praefinito tempore a ieiunio servato ante Eucharistiae sumptionem; ex alia parte, non videtur solida ratio cur Titius, v. g. qui una hora ante mediam noctem cibum sumpsit, licite valeat post duas vel tres horas, atque etiam citius, Sacrum facere aut sacram Communionem recipere, dum Caius, qui nonnisi hora decima aut undecima Missam celebrare valet aut Eucharistiam sumere, ieiunium eucharisticum servare cogatur per decem et plures horas.

Postremis annis, in pervigilio Nativitatis Domini, praedicta facultas tributa fuit, ita ut sive sacerdos sive fideles Sacrum facere aut sacram Communionem sumere possent, ieiunio a quatuor saltem horis servato.

4. Haec dicta sint, salvo prudenti Sedis Apostolicae iudicio, quae sapienter leges fert ad temporum conditiones et hominum necessitates congruenter accommodatas.

480. Causae excusantes a naturali ieiunio. — Causae, certae aut plus minusve probabiles, quae ab eucharistico ieiunio excusant, sunt istae: 1° *necessitas perficiendi Sacrificium Missae;* 2° *periculum gravis*

scandali aut infamiae; 3° *incommodum gravissimum;* 4° *necessitas impediendi irreverentiam;* 5° *periculum mortis;* 6° *necessitas ministrandi Viaticum moribundo;* 7° *necessitas satisfaciendi praecepto paschali;* 8° *ritus Baptismi adultorum.*

De singulis nonnulla accurate tradenda.

481. Necessitas perficiendi Sacrificium Missae. — Excusat in primis necessitas *perficiendi Sacrificium Missae:* siquidem maior est obligatio praecepti divini de Sacrificio complendo, quam praecepti ecclesiastici de ieiunio ante communionem servando (59).

Quae ratio Sacrificii perficiendi hisce in casibus contingit:

a) Si sacerdos ad altare litans recordetur post consecrationem unius vel alterius speciei se non esse ieiunum, tenetur perficere Sacrificium; e contra si id ante consecrationem animadvertat, Missam interrumpere debet, dummodo ex interruptione nullum oriatur scandalum vel infamia; quod vix tamen abesse, palam est. Quocirca in praxi numquam aut fere numquam, excepto casu quo Sacrum privatim omnino fiat, adest obligatio Missae interrumpendae.

b) Si sacerdos post sumptionem advertat alterutram materiam invalidam adhibuisse, tenetur aliam materiam validam consecrare, eamque, etsi non ieiunus, sumere.

c) Si sacerdos post consecrationem repentino morbo abripiatur ita ut Sacrificium complere nequeat, alius presbyter, quamvis non ieiunus, debet illud perficere.

d) Si post ablutionem sacerdos deprehendit reliquias aliquas consecratas, tenetur eas sumere, sive parvae sint sive magnae, quia pertinent ad idem sacrificium. Idipsum faciendum, si inveniuntur etiam quando sacerdos iam in sacristiam rediit, sive vestes sacras exuerit, sive non. Cfr. n. **397**.

482. Periculum gravis scandali aut infamiae. — Altera causa excusans a ieiunio est *periculum gravis scandali vel infamiae,* tum quoad *sacerdotem* Sacrum facientem tum quoad *fideles* communicantes (60).

Id contingit praesertim in sequentibus casibus:

a) Si ante consecrationem sacerdos recordetur se non esse ieiunum, et nequeat Missam interrumpere sine infamia aut scandalo, potest Sacrificium complere. Idem dicas de laico qui communicaturus ad aram iam assidet et

(59) *Rubricae Missalis,* part. III, tit. III, n. 5; tit. IV, n. 5; tit. VII, n. 2 et 3; tit. X, n. 3; Quarti, *In Rubricas Missalis,* part. II, tit. X, in dub., sect. 2; Suarez, *l. c.*, n. 1; Lugo, *l. c.*, n. 75; Lacroix, *l. c.*, n. 545; Laymann, *l. c.*, n. 3; Salmant., *l. c.*, n. 80; S. Alph., *l. c.*, n. 288.

(60) Suarez, *l. c.*, sect. 6, n. 1; Lugo, *l. c.*, sect. 3, n. 70; Laymann, *l. c.*, n. 21; Lacroix, *l. c.*, n. 583; Bonacina, *l. c.*, q. 6, p. 1, n. 10; S. Alph., *l. c.*, n. 287; Salmant., *l. c.*, n. 79.

recordetur se ieiunium solvisse, potest non ieiunus communicare si ab altari vel a transenna nequeat recedere sine scandalo vel infamia.

b) Si parochus aut alius quilibet sacerdos sive inadvertenter sive advertenter violaverit ieiunium die dominico seu festo, et nequeat Missae celebrationem absque infamia vel scandalo omittere, potest Sacrum facere. Attamen non excusat a ieiunio sola ratio ut die festo fideles praecepto Missae audiendae satisfaciant, uti expresse declaravit S. Off., 2 dec. 1874 (61), nisi offensio fidelium inde oriatur, ut fere semper accidit.

Haec doctrina non solum profecto valet si agitur de die dominico seu festo de praecepto, verum etiam de alio quocumque die, ubi constet ob peculiares loci vel temporis aut personarum circumstantias infamiam vel scandalum oriri ex omissione Missae.

483. Incommodum gravissimum. — Praeter infamiam et scandalum stricte dictum, excusat a ieiunio eucharistico *damnum gravissimum,* ex. gr. populi offensio, animarum perturbatio, dicteria, suspiciones, et alia id genus incommoda, quae minus recte a plerisque theologis referuntur indiscriminatim ad scandalum et ad infamiam.

Huc spectat in primis *metus mortis,* v. g. si cogatur sacerdos sub necis comminatione Missam celebrare vel hostias consecratas sumere, potest et Sacrum facere et communicare, *dummodo in religionis contemptum id non exigatur.*

Praeterea huc spectat etiam casus de neo-presbytero, qui inadvertenter laeserit ieiunium. Iuxta plures DD. potest primitias celebrare, si ea concurrant adiuncta in quibus eas differre nequeat sine gravissimis aut saltem valde gravibus incommodis, puta si consanguinei undique convenerint, si publice notum sit eum hodie primitias esse celebraturum, praesertim si occulta manserit ieiunii laesio (62).

Attamen ne in re tanti momenti ansa praebeatur abusibus, scias, memoratam legem strictam exigere interpretationem.

Si publica seu notoria sit laesio, non licet *per se* neo-presbytero primitias celebrare ieiunio iam violato. Idem dicas de alio sacerdote in simili casu. Ratio est, quia, posita notorietate ieiunii laesi, scandalum ex celebratione Missae facile oritur vel saltem oriri potest. Liceret tamen ad incommodum avertendum de quo supra. Huc spectat quoque casus pueruli ad primam Communionem admittendi, qui ex inadvertentia ieiunium laeserit.

484. Necessitas impediendi irreverentiam. — Excusat a ieiunio *necessitas impediendi irreverentiam in SS. Sacramentum.* Hinc, v. g.,

(61) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 435.

(62) Lacroix, *l. c.*; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 173; Génicot, *l. c.*, n. 202, 4°; Noldin, *l. c.*, n. 153.

si immineat ruina ecclesiae ob incendium vel aquarum inundationem aut terraemotum, potest sacerdos et etiam laicus non ieiunus Eucharistiam sumere, ne ea irreverentiae exponatur.

Idem dicas si periculum sit, ne sacrae species ab irruentibus hostibus vel ab haereticis aut schismaticis aliisve sacrilegis male tractetur (63) - (cfr. can. 858, § 1).

485. Periculum mortis. — Alia causa excusans a ieiunio eucharistico est *periculum mortis* (can. 858, § 1) - (64).

Tria sunt haec de re animadvertenda:

a) Excusantur a ieiunio non solum aegroti, sed ii etiam qui in mortis periculo degunt ob causam extrinsecam, ex. gr. capite damnati, milites pugnam inituri etc., modo commode exspectare nequeant ut sequenti die communicent ieiuni.

b) Qui versantur in periculo mortis, non tenentur servare ieiunium, licet possint sine gravi incommodo (65).

c) Si prudenter dubitetur num Titius sit revera in periculo mortis, necne, sacra Communio, laeso etiam ieiunio, potest ac debet ministrari; Titius vero eam recipere tenetur (66).

486. Necessitas Viatici ministrandi. — Probabilius excusat (remoto scandalo) etiam *necessitas Viatici administrandi.* Id locum habet quando nulla adest hostia consecrata et in periculo mortis Titius versatur. Tunc ne is careat divinis epulis, sacerdos non ieiunus potest, ut multi iique graves DD. affirmant, Sacrum facere. Haec sententia vera videtur, saltem speculative loquendo, quia lex divina de Viatico sumendo praevalet legi ecclesiasticae de ieiunio ante celebrationem servando.

Verum quidem est plures, ex. gr. *Suarez, Lugonem, S. Alphonsum, Gasparri* et *Many*, oppositam sententiam amplecti; at etiam alteram ut *vere probabilem habent* (67). Hinc *Lugo* (*l. c.*) ait expresse: « Negari non potest hanc esse sententiam probabilem propter auctoritatem eorum doctorum »; quos ipse allegat.

Imo *S. Alphonsus* (*l. c.*) praefatam sententiam tamquam certam habet

(63) Lugo, *l. c.*, n. 87; S. Alph., *l. c.;* Suarez, *l. c.*, n. 7; Salmant., *l. c.*, n. 78; Noldin, *l. c.*, n. 152; Many, *l. c.*, n. 181; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 170; Gasparri, *l. c.*, n. 1129.

(64) Cfr. *Rituale Rom.*, *l. c.*, cap. 4, n. 4; Conc. Constant., Sess. XIII.

(65) Billuart, *l. c.;* S. Alph., *l. c.*, n. 285, dub. III; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 168; et etiam Ballerini ad Gury, II, n. 334; Gasparri, *l. c.*, n. 1128; Many, *l. c.*, n. 178.

(66) Viva, *l. c.*, q. 4, a. 8, n. 9; Salmant., *l. c.*, n. 82; S. Alph., *l. c.*, n. 289; Gasparri, *l. c.*, n. 437.

(67) Suarez, *l. c.*, n. 5; Lugo, *l. c.*, n. 67; S. Alph., *l. c.*, n. 286; Gasparri, *l. c.*, n. 434; Many, *l. c.*, n. 179.

in his circumstantiis (vix practicis), scil. « si moribundus non posset sacramento Poenitentiae vel Extremae Unctionis muniri; nam eo casu Eucharistia poterit esse sacramentum necessitatis, ut ille ex attrito fiat contritus » (68).

487. Necessitas satisfaciendi praecepto paschali. — Probabile est, fideles, qui ieiunium naturale servare nequeunt, posse tempore paschali non ieiunos communicare, cum praeceptum de communione annua tempore Paschatis recipienda sit determinatio iuris divini atque ideo praecepto mere ecclesiastico longe praestantius (69).

Haec sententia solide probabilis et practice tuta habenda est. Cfr. n. **424.** Cavendum tamen ne scandalum et abusus oriantur.

488. Ritus Baptismi adultorum. — Demum *Rituale Rom.*, referens ordinem Baptismi adultorum (70), indicat alium casum quo non ieiunus sacram Communionem recipit. In os catechumeni immittitur sal benedictum, quo naturale ieiunium solvi certum est; expleto autem ritu administrationis Baptismi, *Rituale* (71) ait: « Deinde si hora congruens fuerit, celebratur Missa, cui neophyti intersunt, et sanctissimam Eucharistiam devote suscipiunt ».

Ergo, attentis verbis *Ritualis Rom.*, neophytus, licet sumpserit sal benedictum seu ieiunium laeserit, potest communicare.

Articulus VII.

De aliis dispositionibus ex parte corporis.

489. Reverentia externa. — 1. Ius divinum naturale et ecclesiasticum districte iubet ut sacra Communio *devote* seu *reverenter* accipiatur. Idque non solum intelligendum est de interna reverentia ac devotione, sed etiam de externa, uti palam est. Quare ad sanctissimam Eucharistiam rite suscipiendam ea requiritur corporis et vestium honesta compositio, quae signum sit internae devotionis et reverentiae.

(68) Cfr. Laymann, *l. c.*, n. 21; Lacroix, *l. c.*, n. 611; Filliucc., t. I, tract. IV, n. 242; Major, in IV, dist. 9, q. 3; Zanard., *Direct. confess.*, part. I, tract. *de Euch.*, cap. 7; Fernandez de Heredia, *Disp. mixt. de Sacr.*, tit. *de Euch.*, dist. 2, p. 8, dub. 2, n. 8; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 222.

(69) D'Annibale, *l. c.*, § 278; Gasparri, *l. c.*, n. 1129; Génicot, *l. c.*, n. 202; Noldin, *l. c.;* Pighi, *l. c.*, n. 153, q. 4.

(70) Tit. II, cap. 4, n. 15.

(71) *Loc. cit.*, n. 52. Cfr. *Instr. S. C. de Prop. Fide*, 16 febr. 1806.

Scite animadvertit *Génicot* (1), hanc reverentiam externam varia ratione pro variis regionibus et personarum conditionibus exhiberi solere, et ideo nullum vestitum vel agendi modum in communicante arguendum esse peccati, etiam venialis, nisi, in his concretis adiunctis, *communiter* aestimetur debitae reverentiae contrarius.

2. Mulieres accedere debent ad sanctam Communionem habitu *modesto* ac *decenti* et *capite tecto*. Si quae vestes modestiae ac decentiae minus conformes induant, a sacra Synaxi arcendae sunt; a fortiori, si indecenter, ex. gr. denudato pectore, se sisterent sacrae Mensae, communio esset eis neganda, cum debitis quidem cautionibus, ad scandala, quantum fieri potest, praecavenda. Huc spectant variae instructiones et decreta a S. Sede opportunissime de hac re lata, praesertim Instructio S. C. Concilii, 12 ian. 1930 (2).

Satagat parochus seu rector ecclesiae huiusmodi abusus penitus auferre, ne incommoda eaque gravia in animarum perniciem inde oriantur.

Vir nudo capite communicare debet. Quare pileolum gestare nequit; id tamen culpam venialem non excedit, et omni peccato vacat si rationabilis adsit causa simulque desit scandalum. Quod et de mulieribus, velatum caput non habentibus, dicendum est (3).

Reverentia postulat ut milites SS.mam Eucharistiam recipiant armis depositis; « ceterum communicare gladiatum, ait *Ligorius* (*l. c.*), nulla lege est vetitum per se loquendo »; hinc qui ius habent ensis gestandi, possunt illum et momento sacrae Communionis *per se* licite retinere (4).

S. Alphonsus (*l. c.*) subdit: « Milites vero S. Ioannis Hierosolymitani omnino decet cum gladio accedere, quia hoc signo ipsi profitentur zelum pro tuenda fide ». Id tamen in praxi servari non solet.

Idem de laicis chirothecas deferentibus dicendum.

3. Demum reverentia erga tantum Sacramentum exigit ut fideles cum vestibus et calceis non sordidis ac dilaceratis, sed mundis atque integris accedant; imo vestitu decentiore ac honestiore, quo per eos licet, communicent. At, cum nulla lege id sit praescriptum, sacerdos neminem exinde debet aut potest a sacra mensa repellere.

Id maxime curandum quoad mulieres, ut supra dictum est.

4. In Ecclesia *Orientali* viget disciplina ut quisque *stans* Missae assistat et communicet.

(1) *Loc. cit.*, n. 203, VI.
(2) *A. A. S.*, 130, p. 26 ss.
(3) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 275; Marc, *l. c.*, n. 1562; Gasparri, *l. c.*, n. 1132; Pighi, *l. c.*, n. 157.
(4) Benedictus XIV, *Inst. Eccl.*, XCIX, n. 5; Gasparri, *l. c.*

Etiam in Ecclesia *Latina* antiquitus eadem vigebat alicubi disciplina (5). Desunt tamen certa documenta hac de re, et quidem auctores aliter opinantur.

At iamdiu receptum est, ut in ecclesia vel oratorio omnes communicent genibus flexis; idque expresse statuit *Rituale Rom.* (6).

Sacerdos celebrans et diaconus in Missa sollemni Romani Pontificis tantum communicant stantes. R. P. sollemniter celebrans, communicat sedens.

Quaelibet causa rationabilis, ex. gr. si quis ob infirmitatem nequeat genua flectere, excusat, remoto scandalo, ab hac lege recipiendi sacram Communionem utroque genu flexo.

490. Vitium corporis eiusque macula. — 1. Per se nullum vitium corporis nullaque eius macula prohibet, sub gravi aut sub levi, sacram Communionem. Ratio est, quia huiusmodi defectus corporalis per se non pertinet ad honestatem morum, neque proinde continet malitiam moralem (7).

Tamen reverentia Sacramenti et proximi aedificatio postulat, ut sanctissima Eucharistia recipiatur corpore mundo, sine aliqua macula *notabili*, *externa* et *delebili*. Si, contra, macula sit *levis*, vel *occulta*, aut *perpetua*, uti lepra, fistula etc., nullatenus impedit. Ita omnes DD.

Quod si macula sit notabilis et externa, sed *temporanea*, consulendum est, generatim loquendo, ut communio per aliquot dies suspendatur, vel privatim fiat; at praecipi id non potest. Quocirca fidelis eiusmodi defectu corporali laborans, qui communicet, ne venialiter quidem peccat, ut pro certo tenemus contra quosdam theologos aliter sentientes. Sane aliud est loqui de convenientia omittendi per aliquod tempus Communionem, aut privatim eam recipiendi, et aliud est loqui de stricto praecepto, cuius transgressio peccatum mortale aut veniale inducat; porro in casu nostro nullatenus constat de hoc praecepto. Ergo.

2. Sacerdos, qui laboret lepra aut alio morbo horrorem afferente, prohibetur celebrare publice, *ad vitandam populi abominationem*. Attamen privatim potest celebrare, dummodo ne sit irregularis ex defectu, ad normam can. 984, 2°, seu ita corpore vitiatus ne sit, ut decenter propter deformitatem ministerio altaris defungi non valeat.

(5) Catalanus, *Comm. in Caeremoniale Episcoporum*, lib. II, c. 29, § 3.
(6) Tit. IV, cap. 1, n. 3.
(7) Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 2; S. Alph., *l. c.*, n. 275; Laymann, *l. c.*, n. 14; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 139 s.; Noldin, *l. c.*, n. 144.

491. Pollutio. — 1. Pollutio *involuntaria*, quae, natura se exonerante, accidit praesertim in somno, minime impedit Communionem, si absque specie inhonesta in phantasia vel prava commotione in sensibus acciderit. Est doctrina communis et certa (8).

Si contra evenerit cum turpi cogitatione aut prava sensuum commotione, dispiciendum, num adhuc maneat eiusmodi perturbatio, vel non. Si manet, debet *sub levi* aut specialis diligentia adhiberi ad eam excutiendam aut differri Communio. Haec obligatio — fac sedulo animadvertas — non urget praecise ratione pollutionis vel mentis perturbationis, ut complures DD. affirmare videntur, sed ideo solum urget, quia quisque in sanctissima Eucharistia recipienda tenetur quantum in se est devotionem ac reverentiam ostendere, et consequenter nullum positivum et voluntarium defectum admittere debet. Sane eadem obligatio profecto urgeret, si mentis perturbatio non ex pollutione, sed ex alia causa quacumque orta esset (9).

Si perturbatio cessaverit omnino, sacra Communio nullatenus vetatur.

2. De pollutione quae *e causa venialiter culpabili proveniat*, idem dicas ac de involuntaria; proinde quae modo tradidimus, omnia huc spectant (10).

3. Si pollutio fuerit *mortaliter mala* (idem dicas de fornicatione aliove peccato luxuriae consummato), communius docent AA., sub veniali esse omittendam ea die Communionem propter reverentiam tanto Sacramento debitam, excepto casu quo ob scandalum aliamve iustam causam differri nequeat (11).

Verius putamus, voluntariam pollutionem aliudve peccatum non impedire *per se* sacram Communionem, quando, debitis positis conditionibus, culpa iam remissa fuerit per sacramentalem absolutionem (12). Quod si pollutio effectum pravum reliquerit, ex. gr. turpem cogitatio-

(8) Suarez, *l. c.*; Lugo, *l. c.*, sect. 1; Laymann, lib. V, tr. 4, cap. 6, n. 14; S. Bonav., in IV D. 12, p. 2, a. 2, q. 3; S. Alph., *l. c.*, n. 272; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 143.

(9) Cfr. Ball.-Palm., *l. c.*, n. 143 ss.; Génicot, *l. c.*

(10) Cfr. Suarez, *l. c.*; Salmant., tract. 4, cap. 7, n. 60; Coninck, *l. c.*, q. 80, a. 7, n. 41; Henriquez, lib. VIII, cap. 51, n. 3; S. Alph., *l. c.*

(11) S. Alph., *l. c.*; Bonacina, disp. 4, *de Euch.*, q. 6, p. 2, n. 3; Viva, *l. c.*, a. 8, n. 3; Marc, *l. c.*, n. 1561.

Ligorius (*l. c.*) ait: « Ita Lugo (qui oppositam opinionem vocat falsam) ..... ». Non recte, Lugo (*l. c.*, n. 4) vocat falsam sententiam Ioannis Sancii opinantis in genere, eum tantum indigne accedere, qui sibi conscius peccati mortalis non praemittit sacramentalem confessionem.

Neque ex verbis D. Thomae (in IV D. 9, q. 1, a. 4, sol. 2, ad 2), quae allegat idem Ligorius, potest erui vera ac proprie dicta obligatio, et ideo culpa saltem venialis. Nam Angelicus dicit: « Non esset *consulendum* alieni... »; porro aliud est *consilium*, et aliud equidem *praeceptum*.

(12) Cfr. Salmant, *l. c.*, n. 57; Azor, *Institutiones morales*, part. I, lib. 10, cap. 31, quaer. 14; Coninck, *l. c.*, n. 42.

nem aut carnis commotionem, ut supra diximus (n. 1), debet sub levi vel specialis diligentia adhiberi ad huiusmodi effectum pravum repellendum, vel ipsa Communio differri.

In praxi sequenda omnino est regula, quam statuit *Rubrica Missalis* (13), scil. rem iudicio confessarii relinqui, cuius erit proinde, attentis circumstantiis et praesertim dispositionibus poenitentis, declarare quid eiusdem spirituali utilitati magis sit profuturum.

492. Illusiones, somnia inhonesta et menstruatio. — 1. Certum est illusiones et somnia inhonesta *per se* minime impedire quominus eadem die sanctissima Eucharistia recipiatur. Quod si mentis vel animi perturbatio inde exorta adhuc perseveret, quae diximus de pollutione, heic a fortiori sunt repetenda.

2. Item certum est mulieres tempore menstrui posse licite communicare. Plerique DD. cum *S. Alph.* (14) dicunt esse *de consilio* ut abstineant. At ne *consilium* quidem, simpliciter et absolute loquendo, admittimus, si debitae dispositiones pro sacra Communione suscipienda adsint.

Ligorius (*l. c.*) ait: « Sentit *Suarez* quod si ipsae (mulieres) commode differre possunt, tenentur differre sub veniali ». *Suarez* hoc dimode differre possunt, tenentur differre sub veniali ». *Suarez* hoc dicit solum generatim, in feminis menstruatis posse *interdum* esse culpam venialem (15).

493. Actus coniugalis. — 1. Theologi docent communiter, coniugi reddenti debitum esse a sacra Communione abstinendum ratione consilii, non autem strictae obligationis, ita ut nullo modo peccet, si accedat ad sanctam Synaxim, quamvis necessitas aut alia peculiaris causa desit. Ratio, quia debitum reddere est actus virtutis, et ideo non est cur hominem a Communione impediat (16).

Quod vero cesset consilium, si urgeat necessitas aut causa quaelibet iusta, ex. gr. periculum incontinentiae, omnes DD. concedunt, et rectissime profecto.

At, nostro iudicio, memorata communis theologorum doctrina, debita cum discretione est accipienda, seu opinamur, ex una parte redditionem debiti, utpote virtutis actum, ne ratione quidem consilii *per se* i. e. *natura sua* impedire Communionem, sed tantum *per accidens* seu

(13) *Loc. cit.*, n. 5.

(14) *Loc. cit.*, n. 275.

(15) *Loc. cit.*, n. 2; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 140.

(16) S. Thom., *l. c.*, a. 7, ad 2; Sanchez, *op. cit.*, lib. 9, disp. 13, n. 12; Suarez, *l. c.*, n. 5; Lugo, *l. c.*, n. 14; S. Alph., *l. c.*, n. 274; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 150; Génicot, *l. c.*, n. 204.

ob mentis perturbationem ex actu coniugali forte provenientem, et ideo per se idem esse dicendum ac de pollutione involuntaria (n. **491**, 1) quamquam, ut merito notat *Lugo* (*l. c.*), « facilius permitti potest accedere post pollutionem inculpabilem, quam post copulam (licitam), quia, ut diximus, copula plus tollit de reverentia externa, et plus etiam habet de voluntario ». Opinamur ex alia parte causam iustam communicandi numquam deesse, ubi in statu gratiae et *cum recta intentione* SS. Eucharistia recipiatur, ac proinde ne de consilio quidem *per se* esse ut coniux omittat Communionem.

De coniuge *petente* debitum, haec habet *S. Ligorius* (17): « Dicendum cum communi doctorum, esse veniale accedere ad communionem eodem die quo habita est copula *causa voluptatis*... Recte autem dicunt Sanchez, Antoine et Salmant. cum aliis, quod a praedicta indecentia excusare valet quaevis honesta causa: puta solemnitas occurrens, scandalum vitandum, periculum notae, iubilaeum sive indulgentia lucranda, specialis devotio etc. Si vero copula fiat *sine peccato*, puta primo causa generandae prolis, tunc certum est apud omnes quod, licet congruum sit abstinere illa die a communione (ut docet D. Thomas); hoc tamen est tantum consilii sine obligatione... Ratio autem huius communis sententiae est, quia finis procreationis, cum sit omnino honestus et a Deo volitus, satis reparat quamdam illam indecentiam quae adest in communicando post copulam » (18).

Nonnulla sunt hac de re sedulo animadvertenda. Posito principio quod sacra Communio vetita non sit, quoties copula fiat *sine peccato*, videndum est, num coniuges peccent si actum coniugalem perficiant *causa voluptatis*, et ideo num revera teneantur sub levi abstinere a Communione ea die qua copula habita fuerit voluptatis causa.

Certum est copulam carnalem coniugibus licitam esse, non solum quando ordinetur ad aliquem e finibus ipsi propriis et essentialibus, qui sunt prolis generatio et sedatio concupiscentiae, sed etiam quando ordinetur ad finem quemlibet honestum, dummodo finis ipsius essentialis et primarius (generatio prolis) nec re, nec intentione *positive* excludatur.

Quare coniuges licite habere possunt actum coniugalem ad fovendum mutuum amorem, ad conservandam corporis sanitatem etc.; nec peccant, si copulam habeant, praecise ut fruantur voluptate eidem connaturali, modo neque facto aliquo excludant generationem prolis, neque intentione velint in ea delectatione sistere, *tamquam in fine;* quod in praxi numquam aut fere numquam contingit (19). (Sane aliud est actum coniugalem praebere ob voluptatem, et aliud ob *solam* voluptatem). Exinde sequitur copulam *causa vo-*

(17) *Loc. cit.*, n. 273.
(18) Cfr. S. Thom., *l. c.;* Salmant., tr. 9, *de matr.*, cap. 15, n. 59: Suarez, *l. c.;* Sanchez, *l. c.*, n. 7; Lugo, *l. c.*
(19) Cfr. Ball.-Palm., vol. I, tr. I, *de actibus humanis*, n. 142 ss.; vol. VI, *de matr.*, n. 598; Gury-Ball., I, n. 28, not. 8; Noldin, *De sexto praecepto et de usu matrimoniali*, n. 68 (edit. XII); Pighi, *l. c.*, n. 609 ss.

luptatis habitam semper aut fere semper esse practice licitam, et ideo licitam quoque sacram Communionem.

Si quaeras vero utrum saltem de consilio debeat coniux *petens* differre Communionem, respondemus, varias circumstantias esse mature perpendendas. Generatim loquendo, huc spectant quae supra diximus de coniuge reddente, nimirum eatenus est omittenda Communio, quatenus nulla omnino adsit iusta causa communicandi; porro id vix concipi potest, ubi quis accedat ad sacram Synaxim in statu gratiae et *recta intentione;* quare, attento praescripto can. 863 et decreto S. C. C. « *Sacra Tridentina Synodus* », de quo infra (n. **508**), censemus *per se* ne de consilio quidem esse omittendam Communionem.

Ceterum haec ad praxim vix pertinent. Nam confessarius numquam de his interrogare debet; neque coniuges exquirere solent, vel quia sponte ex se faciunt, quae confessarius suaderet, abstinent scilicet sponte, vel nihil de his cogitant.

2. Reddere debitum eodem die quo coniux communicavit, nulla est culpa. Ita *S. Alphonsus* cum communi (20); quia est actus iustitiae seu virtutis.

Petere debitum, contra, plures tenent esse veniale ob quamdam indecentiam, nisi iusta subsit causa; sed communius censent DD. id esse tantum consilii, non autem obligationis (21).

Quod nullum sit peccatum, certum est ex dictis, ideoque contraria opinio caret probabilitate.

Articulus VIII.

De ritu et caeremoniis servandis in sacrae Communionis receptione.

494. Ritus. — 1. De usu iamdiu in Ecclesia Occidentali inducto ut laici et clerici non celebrantes recipiant communionem sub unica tantum specie panis, vide n. **422**.

2. Aliter ac iure antiquo (1), nunc « omnibus fidelibus cuiusvis ritus datur facultas ut, pietatis causa, sacramentum eucharisticum quolibet ritu confectum suscipiant » (can. 866, § 1).

Verba « *pietatis causa* » ita sunt intelligenda, ut unicuique liceat

(20) *Loc. cit.*, n. 274. Cfr. Sanchez, *l. c.*, n. 16.
(21) S. Alph., *l. c.;* *Hom. Apost.*, tract. 15, n. 57; Sanchez, *l. c.;* Ball.-Palm., *l. c.*, n. 150 ss.; Génicot, *l. c.*, n. 204, VIII.

(1) Cfr. Benedict. XIV, Const. « *Etsi pastoralis* », 26 maii 1762, § VI, n. 12 s.

sacram Communionem recipere in azymo vel in fermentato non solum quando urget necessitas seu causa gravis, sed etiam *sola devotionis gratia*, i. e. absque ulla *peculiari* ratione (2).

« *Suadendum tamen ut suo quisque ritu fideles praecepto Communionis paschalis satisfaciant* » (can. 866, § 2). Merum consilium est, et non praeceptum, adeo ut ne sub levi quidem obliget.

« *Sanctum Viaticum moribundis ritu proprio accipiendum est; sed, urgente necessitate, fas esto quolibet ritu illud suscipere* » (can. 866, § 3). Hic agitur de vero praecepto, uti palam est. Sive attento fine sive perpensis relatis verbis, putamus eiusmodi obligationem per se gravem esse.

Ratio cur Viaticum ritu proprio accipiendum sit, duplex est. Primo, quia administratio Viatici competit parocho *proprio* moribundi ad normam can. 850; secundo, quia sicut fidelis per sacramentum primo receptum seu Baptismum ritum proprium sortitus est (can. 98, § 1) atque inde externam vivendi rationem christianam ordinavit, ita necesse est ut per ultima sacramenta, Viatici et Extremae Unctionis, nisi excuset necessitas, proprium ritum suaeque Ecclesiae aggregationem externe palamque profiteatur.

495. Locus. — Ad locum quod attinet Communionis in ecclesia recipiendae, haec est regula: soli clerici possunt communicare intra sanctuarium seu presbyterium, ad gradus altaris, quia ipsi tantum possunt ibidem consistere; laici extra presbyterium, i. e. ad presbyterii cancellos seu transennam (vulgo *balaustra*, *balustrade*), Communionem suscipere debent, viris quantum fieri potest a mulieribus separatis (3). Quaelibet causa rationabilis excusat.

Sequens dubium propositum fuit: « Utrum occasione indulgentiarum vel simili qua fideles magna cum frequentia ad sacram Synaxim accedere solent, ne sese penes altaris cancellos turmatim obtrudant, possit iisdem sive per ecclesiam sive extra illam in genua provolutis eucharisticus panis distribui, an potius debeat tantummodo distribui penes cancellos linteo mundo contextos sive ad gradus altaris ».

S. R. C. in *Tarnovien.*, 26 mart. 1859 ad II (4) reposuit: « Praestare in casu, ut plura genuflexoria sive scamna linteo mundo contecta hic inde a cancellis circulatim seu in quadrum intra ecclesiam ordinentur, et in extre-

(2) Hanc facultatem concesserat Pius X Const. « *Tradita ab antiquis* », 14 sept. 1912; et antea, saltem in certis casibus, Leo XIII per decretum S. C. de Prop. Fide, 18 aug. 1893, et Const. « *Orientalium* », 30 nov. 1894. Ad rem spectat etiam declaratio *Commissionis pontificiae pro Ecclesiarum reunione*, die 14 febr. 1896, probante Leone XIII data.

(3) *Rituale Rom.*, tit. IV, cap. 1, n. 4. Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 938 et 1179.

(4) *Decreta authentica*, n. 3086.

mitatibus interiecti spatii duo saltem candelabra disponantur quae perpetuo colluceant, dum fidelibus circum adgeniculatis sacra communio distribuitur ». Vox *praestare* consilium denotat, non autem praeceptum, ut quidam immerito sunt interpretati.

Laico Missae inservienti, etiamsi non sit indutus habitu clericali, potest ministrari Communio intra presbyterium et in ora suppedanei altari (5). Cfr. n. **388**, 12.

496. Superpelliceum et stola. — 1. Clerici communicantes deferre debent superpelliceum, et super illud diaconi stolam transversam, sacerdotes stolam e collo pendentem, etsi privatim communicent (6).

2. Certum est, superpelliceum per albam, et stolam per pluviale aut casulam suppleri posse pro canonicis paratis in Communione generali communicaturis, itemque stolam per dalmaticam pro diacono assistente calicem de manu Episcopi accepturo in processione feriae V in Coena Domini, ut declaravit S. R. C. in *Molinen.*, 12 sept. 1857, ad XXII (7).

Eadem regula valet etiam pro aliis presbyteris, et pro aliis quoque casibus praeter memoratos.

3. Stola sacerdotis vel diaconi communicantis debet esse eiusdem coloris ac stola ministri, qui Eucharistiam distribuit, vel coloris albi. Ita declaratum fuit a S. R. C. in *Antibaren. et Scodren.*, 4 iul. 1879, ad I (8).

Interrogata eadem S. C. « An canonicus sacerdos in feria V Coenae Domini ad Communionem generalem super almutiam stolam a collo pendentem habere debeat, vel solum super cottam »; reposuit in *Bracharen.*, 10 sept. 1796, ad III: « Servandam esse locorum consuetudinem » (9).

S. Alphonsus (*l. c.*) docet venialiter peccare sacerdotem (idem dicas de diacono), qui sine stola extra Missam communicet; at, debita cum reverentia, dicendum quodvis abesse peccatum, cum nullatenus constet rubricam esse praeceptivam.

Quoad ordinem Communionis recipiendae, vide n. **388.**

(5) S. R. C., *Baionen.*, 8 iun. 1911, ad I; cfr. *Decreta auth.*, n. 4271.

(6) *Caeremoniale Episcoporum*, lib. II, cap. 12 et 23; *Rituale Rom.*, *l. c.*, cap. 2, n. 4. Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 1; Bonacina, *l. c.*, q. 6, p. 2, n. 2; Lacroix, *l. c.*, n. 556; S. Alph., *l. c.*, n. 276.

(7) *Decreta authentica*, n. 3059.

(8) *Ibid.*, n. 3499.

(9) *Ibid.*, n. 2552.

497. Usus linteaminum, linteoli, tabellae ex metallo et patenae. — 1. Antiquitus Eucharistia non solebat in ore communicantium deponi. Communicans manus extendebat in forma crucis, sinistram sub dexteram; sacerdos deponebat Sacramentum in manu dextera, et communicans illud reverenter ori admovebat.

In Ecclesia *Occidentali* viri nuda manu, mulieres subiecto linteolo, quod dominicale dicebatur, Sacramentum recipiebant; in Ecclesia *Orientali*, contra, omnes nuda manu Eucharistiam accipiebant, nulla facta distinctione inter viros et mulieres. Communicaturis tabellae quaedam apponebantur spongia a ministris perpolitae (10).

2. His tabellis successerunt munda linteamina sub mento communicantium ponenda, quorum usus etiam hodie viget servarique debet (11).

Si clerus in Missa sollemni communicat ad altare genuflexus, duo acolythi debent ante communicantes extendere tobaleam mundam eamque hinc inde a lateribus sustinere ambabus manibus. Pro laicis vero qui ad transennam communicant, super cancellos extendendum est linteum, quod quisque propriis manibus mento admovet, dum hostiam consecratam a sacerdote recipit. Ubi desit transenna vel linteum super eandem, aut si unus vel alter communicare debeat ad altare, linteolum adhibendum est, quod mento singulorum communicantium supponi debet.

Loco linteoli non potest adhiberi velum calicis, manutergium, bursa aut purificatorium. Multo minus, ut scite animadvertit Gasparri (12), tolerari potest nonnullorum abusus, qui dum communicant, extremitatem superpellicei, casulae, manipuli, stolae sacerdotis ministrantis accipiunt, et suo mento supponunt; praesertim si feminae communicent, pro quibus militat specialis ratio decentiae.

3. Usus tabellae ex metallo, iuxta nonnullos, non permittitur, nisi forte excuset rationabilis causa. Quidam, ex. gr. *Gasparri* (*l. c.*), dicunt tolerari huiusmodi usum, et referunt responsum S. R. C., in *Romana*, 16 mart. 1876, ad IV, quo S. C. censuit: « Non esse interloquendum » (13). Porro haec verba nullatenus significant permissionem aut positivam tolerantiam. Praedictum responsum expunctum fuit e novissima editione *Decret. auth.* (14).

(10) Card. Bona, *op. cit.*, lib. II, cap. 17, n. 3.
(11) *Caeremoniale Episcoporum*, lib. II, cap. 29, § 3; *Rituale Rom.*, *l. c.*, *Rubricae Missalis, Ritus*, etc., X, n. 6.
(12) *Loc. cit.*, n. 1182.
(13) Cfr. *Collect. Gardell.*, n. 5658.
(14) Cfr. vol. III, p. 67 ss.

Usus praefatae tabellae practice licitus est.

Ex Instr. S. Congregationis de Sacramentis diei 16 mart. 1929, praeter linteum, ante communicantes extensum patina seu tabella, argento aut metallo inaurato confecta, dicitur adhibenda (15).

Verius non agitur de vero praecepto. Ceterum, quaelibet causa, etiam levissima, excusat, praesertim ne quis interdum immunditias, loco fragmentorum, ex patina colligere cogatur.

In communione generali, quae peragitur vel per Dignitates (16) vel a fortiori per Episcopum, potest mento communicantium supponi patena per sacerdotem superpelliceo indutum. In Missa sollemni diaconus patenam supponit, si sacra Communio distribuatur.

Canonici induti cappa magna et stola nequeunt patenam deferre, dum Episcopus sollemniter Eucharistiam fidelibus distribuit (17).

498. Osculum. — 1. Communicans non debet osculari manum presbyteri Eucharistiam ministrantis, licet sit cubicularius Papae aut praelatus inferior vel protonotarius et gaudeat usu insignium pontificalium, adeo ut contraria consuetudo tamquam abusus sit omnino eliminanda (18).

2. Si communio distribuitur ab Episcopo, communicans osculatur eiusdem manum seu annulum (at ne sub veniali quidem), iuxta praescriptum *Caeremonialis Episcop.* (19). Imo praelati, modo ne sint Episcopi consecrati, et omnes canonici parati, praeter manum, debent osculari etiam faciem Episcopi celebrantis, excepta feria V in Coena Domini, ut idem *Caeremoniale* (20) tradit. Contrarius tamen usus fere ubique locorum est receptus, silente S. R. Congregatione; quare dicendum, hanc rubricam *Caeremonialis* non esse praeceptivam.

In Missa praesertim privata, et quoties extra Missam communio ministratur, potest Episcopus annulum osculandum porrigere, sed valet etiam id omittere.

Huc spectat responsio S. C. Rituum. Proposito dubio: « An, iuxta *Caeremoniale Episcoporum* (lib. II, cap. XXIX, n. 5), Episcopus manum sive annulum ad osculum praebere *debeat*, dum Communionem administrat »; die 8 maii 1925 responsum fuit: « Osculum manus sive annuli, in casu, remittendum esse prudenti iudicio Episcopi » (21).

Practice expedit ut osculum omittatur.

(15) *Acta Apost. Sedis*, 1929, p. 638.
(16) S. R. C., *Andrien.*, 3 sept. 1661, n. 1210.
(17) S. R. C., *Lauden.*, 23 iun. 1892, ad IX, n. 3779.
(18) S. R. C., *Matherana*, 22 nov. 1659, n. 1134.
(19) *Loc. cit.*, cap. 29, § 5.
(20) *Loc. cit.*, cap. 23, § 6.
(21) *Acta Apost. Sedis.*, XVII, pag. 265.

CAPUT VII.

DE IUDICIO CIRCA PUERORUM DISPOSITIONEM AD PRIMAM COMMUNIONEM, DE OBLIGATIONE PARENTUM, CONFESSARII, PAROCHI ETC.

Articulus I.

De iudicio circa puerorum dispositionem ad primam Communionem ac de iure eos admittendi ad sacram Synaxim.

499. Iudicium de sufficienti puerorum dispositione ad primam Communionem. — 1. « *De sufficienti puerorum dispositione ad primam Communionem iudicium esto sacerdoti a confessionibus eorumque parentibus aut iis qui loco parentum sunt* » (can. 854, § 4) - (1).

Oportet distinguere inter *iudicium* de puerorum dispositione et *ius* atque *officium* eos admittendi ad primam Communionem. Quod plerique auctores non satis attendunt.

Iudicium de sufficienti puerorum dispositione ad Eucharistiam recipiendam pertinet ad confessarium, ad parentes, ad eos, ex. gr. tutores, qui vices parentum gerunt. Ratio est, quia hi, prae aliis, cognoscere valent mentis discretionem pueri, num scil. sit compos sui necne, num cognitionem et gustum eucharistici sacramenti habeat vel minus. Eiusmodi iudicium competit praefatis personis vi officii seu muneris quo funguntur.

Hinc *Catechismus Rom.* ad rem docet: « Qua vero aetate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit quam pater et sacerdos cui illi confitentur peccata. Ad illos enim pertinet explorare et a pueris percunctari an huius admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint et gustum habeant » (2).

(1) Cfr. decr. « *Quam singulari* », n. 4; Cappello, *De aetate admittendorum ad primam Communionem Eucharisticam seu Commentarium in Decretum « Quam singulari »*, p. 43 ss. (Romae, 1911).

(2) *De Euch. sacram.*, n. 68.

Exinde tamen non sequitur, iudicium spectare unice et exclusive ad confessarium, ad parentes eorumve locum tenentes. Siquidem et alii, licet non ex officio seu munere proprio, possunt optime diiudicare de sufficienti puerorum dispositione relate ad Eucharistiam suscipiendam.

500. 2. « *Parocho autem est officium advigilandi, etiam per examen, si opportunum prudenter iudicaverit, ne pueri ad sacram Synaxim accedant ante adeptum usum rationis vel sine sufficienti dispositione; itemque curandi ut usum rationis assecuti et sufficienter dispositi qua primum hoc divino cibo reficiantur* » (can. 854, § 5).

Ex hoc praescripto consequitur:

1° parocho non competere ius proprium et exclusivum admittendi pueros ad primam Communionem, ut infra (n. **501**) declarabitur;

2° non posse parochum repellere a sacra Synaxi puerum, quem sufficienter dispositum existimaverint parentes aut eorum vices gerentes vel, a fortiori, confessarius, nisi forte habeat fundata motiva dubitandi (quod vix admitti seu supponi debet, ubi iudicium datum fuerit a confessario) de sufficienti dispositione;

3° non requiri consensum parochi, ut puer accedere possit ad primam Communionem; in praxi vero, ad abusus aliaque incommoda vitanda, expedit ut parochus semper certior fiat, si commode id fieri potest;

4° parochum prohibere non posse quominus pueri ad primam Communionem admittantur in aliena paroecia;

5° ad parochum pertinere officium, proprium equidem seu vi muneris pastoralis, et natura sua grave, advigilandi ne pueri sanctissimam Eucharistiam recipiant ante adeptum rationis usum vel sine dispositione sufficienti (n. **400** s.);

6° parochum posse, sed non teneri, puerum ad periculum seu examen adigere, ut cognoscat num sit assecutus usum rationis sitque sufficienter dispositus, necne; id enim prudenti eiusdem iudicio relinquitur;

7° parochum teneri obligatione, gravi quidem per se, curandi ut pueri rationis usum adepti et sufficienter dispositi *quamprimum* — scil. intra unum vel alterum mensem, generatim loquendo, nisi peculiares circumstantiae aliud suadeant — sacram Communionem suscipiant.

3. Quare iudicium de puerorum dispositione, quod confessario et parentibus conceditur, ita cum officio vigilantiae parochorum debet componi: parentes et confessarii de *singulis* pueris iudicare possunt, nec tenentur parochum monere vel consultum adire; *generalis* vero inspectio seu vigilantia, quasi fori exterioris, parocho committitur obser-

vandi quinam pueri accedant ad sanctam Communionem, quinam abstineant. Tunc, si ex accedentibus quosdam indispositionis suspectos habeat, illos probare potest etiam per examen; quos vero aptos vel disponendos existimet, ad sacram Synaxim adducere conetur. In utroque casu auctoritative procedat apud parentes, quibus tamen a iure stricta obligatio parendi parocho in hac re non imponitur.

Parochus nequit primam Communionem puerorum in sua paroecia faciendam conditioni praevii examinis generaliter subordinare. Nec potest puerum, qui publice sed reverenter accedit ad sanctam Communionem, repellere, quia de aetate dubitet aut ipse maiorem postulaverit praeparationem. Sane talis puer nullatenus est publicus peccator. Parocho tamen, qui dubitet de pueri dispositione, fas erit, eum suaviter alloqui et interrogare, et, si casus ferat, a sacra mensa benigne amovere (3).

4. Parochus debet peculiari omnino studio, praesertim, si nihil obsit, Quadragesimae tempore, pueros ad sacramentum Eucharistiae rite suscipiendum praeparare; eos autem, qui primam Communionem recenter receperunt, tenetur postea uberius ac perfectius catechismo excolere (cfr. can. 1330 et 1331).

501. Quibusnam competat admittere puerulos ad primam Communionem. — 1. Decretum « *Quam singulari* » n. 4 statuit: « Ad patrem vero, aut ad illos qui vices eius gerunt, et ad confessarium secundum *Catechismum Romanum*, pertinet admittere puerum ad primam Communionem ».

Complures DD. adiudicant exclusive parocho ius admittendi pueros ad sacram Synaxim (4).

Gasparri (*l. c.*) addit: « S. Congreg. de Prop. Fide in litteris ad Archiepiscopum Smyrnensem datis die 6 iunii 1839, hoc privativum parochorum ius recognoscit »; et citat *Collet.*, n. 727. At in *Collectanea S. C. de Prop. Fide* anni 1907 citatae litterae non inveniuntur.

(3) Cfr. Vermeersch-Creusen, II, n. 118; Ferreres, II, n. 423, quaer. 9. Probari nequeunt quae leguntur in *Perfice munus* (1926, p. 391): « Il fanciullo non può essere ritenuto idoneo alla Comunione, sia per sufficiente uso della ragione, sia per sufficienti disposizioni di mente e di volontà, *se tale giudizio* — da chiunque sia emesso — *non è ratificato dal parroco* ».
Hoc falsum est. Confundi nequit advigilantia *generalis* cum *speciali*, i. e, de hoc aut illo puero in hisce peculiaribus circumstantiis. Nonne etiam Episcopo incumbit officium advigilandi « ne abusus in ecclesiasticam disciplinam irrepant, praesertim circa administrationem sacramentorum et sacramentalium, cultum Dei et Sanctorum, praedicationem verbi Dei, sacras indulgentias, implementum piarum voluntatum »? (can. 336, § 2). Quinam dicet nihil fieri absque eius assensu et approbatione? Absit penitus. *Generalis* inspectio sive advigilantia, inquam, confundenda minime est cum *speciali*, quae tunc solum requiritur quando suspicio sine dubio praecesserit.

(4) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 1171; Sebastianelli, *Praelectiones iuris canonici*, I, p. 304 (Romae, 1897); Wernz, *Ius Decretalium*, II, n. 830 (Romae, 1909).

Alii, dum ius exclusivum denegant quoad Communionem in forma *privata*, i. e. sine ulla pompa exteriore factam, illud tribuunt parocho quoad *primam* Communionem in forma *sollemni*, seu exteriore pompa peractam atque eiusmodi ius vel ex consuetudine vel ex legibus dioecesanis et provincialibus repetunt (5).

2. Iure novo, attentis cc. 462 et 854, negandum est, facultatem admittendi pueros ad primam Communionem, sive in forma privata sive in forma sollemni, spectare unice et privative ad parochum: siquidem Codex nullatenus distinguit inter unam et aliam formam. Quare parochus vetare non potest quominus in aliis ecclesiis, ex. gr. collegiorum seu institutorum, Communiones sollemnes i. e. generales fiant pro pueris qui prima vice sancta de altari libant, aut pro iis qui privatim communicarunt. Compertum sane est, pueros, qui in collegiis religiosorum vel aliorum educantur, posse illic primam Communionem etiam sollemniter peragere (6).

Verum ipsimet parochi, ad normam Decr. « *Quam singulari* » n. 5, semel aut pluries in anno curent indicere atque habere Communionem generalem puerorum, ad eamque, non modo novensiles admittere, sed etiam alios, qui confessarii vel parentum iudicio iam antea primitus de altari sancta libarunt.

Fidelibus, qui sive prima vice ad sacram Synaxim accesserint, sive piis primae Communionis caeremoniis adstiterint, conceditur indulgentia plenaria suetis conditionibus (7). Item fidelibus, qui per dimidium saltem horae in erudiendis pueris ad primam Communionem, operam impenderint, indulgentia quingentorum dierum conceditur (8).

502. Quaestiones. — I. An ex iure particulari iudicium de puerorum dispositione ad primam Communionem privative parocho competere queat.

Resp. Quidam censent ex consuetudine vel ex statuto dioecesano aut provinciali iudicium de sufficienti puerorum dispositione ad primam Communionem, *privative* ad parochum pertinere posse. Haec opinio nequit sustineri, attentis iis quae supra dicta fuere (n. **499**). Sane confessario et parentibus aliisve qui loco parentum sunt, iudicium de sufficienti pueri dispositione competit vi muneris seu officii

(5) Cfr. Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici*, II, n. 922 (Parisiis, 1909); Wernz, *l. c.*; Rivet, *Institutiones iuris eccl. privati*, I, n. 515; Cappello, *op. cit.*, pag. 44; *De visit. SS. Lim.*, II, p. 249 s.; Tanquerey, *l. c.*, n. 154.
(6) Cfr. S. C. Ep. et Reg. 14 mart. 1908.
(7) S. C. Indulg. 12 iul. 1905; S. Poenit. 17 maii 1927.
(8) Pius X, Rescript. *Motu proprio*, 21 oct. 1908, exhib. 14 nov. 1908; S. Poenit. 16 april. 1936. Cfr. *Preces et pia opera indulgentiis ditata*, n. 125.

quo iidem funguntur; quocirca consuetudo vel statutum dioecesanum aut provinciale vel regionale adiudicans praefatum iudicium *privative* parocho minus rationabile est, et ideo sustineri non potest.

502bis. II. **An unice parocho tribui possit facultas admittendi pueros ad primam Communionem.**

Resp. Nonnulli putant ex consuetudine vel ex decreto episcopali aut lege dioecesana aut provinciali vel regionali facultatem admittendi pueros ad sacram Synaxim sive in forma sollemni sive in forma privata, unice ad parochum spectare posse.

Sed non recte. Congrua ex dictis facienda distinctio. Nimirum facultas admittendi pueros ad primam Communionem in forma *privata* nequit parocho *unice* reservari; aliter dicendum de Communione in forma *sollemni*.

503. III. **An vox « ius » admittendi pueros ad primam Communionem recte adhibeatur.**

Resp. Debita cum reverentia opinamur, minus proprie DD. passim loqui de *iure* admittendi pueros ad primam Communionem. Nam eiusmodi voce significatur vel *iudicium* de sufficienti dispositione, vel *admissio* ad sacram Synaxim. Porro neque *iudicium* neque *admissio* potest vero proprioque sensu vocari *ius*, uti patet ex ipsa iuris definitione. Hinc consulto, ut putamus, legislator hac voce in Codice usus non est. Quare optandum est, ne praefata vox adhibeatur.

Articulus II.

De obligatione parentum, confessarii, parochi etc.

504. Obligatio in genere. — 1. « *Obligatio praecepti Communionis sumendae, quae impuberes gravat, in eos quoque ac praecipue recidit, qui ipsorum curam habere debent, idest in parentes, tutores, confessarium, institutores et parochum* » (can. 860).

Sicuti puer post adeptum rationis usum tenetur obligatione recipiendi sacram Communionem, ita omnes, qui ipsius curam gerunt, tenentur obligatione curandi ut praecepto Eucharistiae suscipiendae puer satisfaciat. Ratio, quia ipsa cura pueri gerenda id natura sua postulat. Sane praecipuum munus eiusmodi curae est, ut is, ad quem spectat, instruat, adhortetur, moneat puerum ad officia vitae christianae rite adimplenda.

Personae in quas recidit praefata obligatio sunt *parentes*, *tutores*, *confessarius*, *institutores* et *parochus* (1).

2. Dubitandum non est quin agatur de *gravi* obligatione sive quoad puerum sive quoad eos qui ipsius curam habere debent, et quidem de obligatione quae oritur non solum ex iure ecclesiastico, sed praesertim ex iure naturali.

505. Obligatio in specie. — 1. In primis memorata obligatione tenentur *parentes*, qui liberis suppeditare debent rectam mentis institutionem ac voluntatis debitam educationem.

Hoc parentum officium eo potissimum tendit ut filii praeceptis divinis atque ecclesiasticis satisfaciant; iamvero inter praecepta divina et ecclesiastica illud quoque recensetur ut pueri usum rationis assecuti et sufficienter dispositi quamprimum sacram Communionem recipiant.

Nomine *parentum*, praeter patrem et matrem, veniunt etiam, ad normam can. 750, § 2, 2°, avus et avia.

2. Obligatio incumbit praeterea *tutoribus*, iis nempe qui vel ex praescripto legis vel ex parentum defunctorum voluntate curam puerorum gerunt. Tutores enim in iura et officia parentum succedunt quod attinet ad liberorum educationem sive temporalem sive spiritualem.

3. Etiam *confessarius* curare debet ut pueri, qui ad tribunal poenitentiae accedant quique sint rationis usum adepti et sufficienter dispositi, si nondum sacra de altari libaverint, quam citius, imo statim, si commode fieri possit, ad primam Communionem admittantur. Siquidem ipse tenetur vi muneris sui docere poenitentem proprias eiusdem obligationes, atque illum vehementer adhortari ac inducere ad eas complendas. Diximus *quam citius, imo statim, si commode fieri possit*, ut intelligatur, confessario non licere Communionem pro lubitu differre, i. e. sine iusta causa.

Confessarius stricte non tenetur *per se* disponere *hic et nunc* puerum, qui sufficienter non sit dispositus, in ordine ad primam Communionem recipiendam, ut minus recte quidam commentatores Decreti « *Quam singulari* » censent. Id manifeste liquet ex doctrina quam de officio confessarii, qua doctoris, tradunt communiter theologi cum *S. Ligorio* (2).

Datur *per accidens* obligatio instruendi poenitentem, si spes fundata non est, fore ut is vel ad confessarium redeat, vel ad parochum accedat, ut extra

(1) Cfr. Cappello, *De aetate admittendorum ad primam Communionem*, p. 42 ss.

(2) *Loc. cit.*, n. 607; Sporer, part. 3, cap. 6, n. 796 ss.; Laymann, lib. V, tr. 6, cap. 13, n. 10 s.; Lugo, *De poenit.*, disp. 22, sect. 1, n. 10 ss.; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 371.

confessionem instruatur seu rite disponatur ad Eucharistiam suscipiendam: tunc poenitens *statim* debet breviter instrui ac disponi.

4. Dein obligatione praedicta tenentur *institutores*, ii omnes nimirum qui puerorum curam habere debent: quo nomine veniunt magistri, domini, praeceptores. Patrifamilias ius et officium est liberos recte instituendi. Cum vero multiplici de causa huic iuri et officio per se ipse nequeat satisfacere, alia persona eius loco id praestat; quae nonnisi delegatum seu adventitium ius acquirit et officium, utrumque patris nomine atque auctoritate exercendum. Quare sicuti paterfamilias tenetur consulere liberorum officiis religiosis, ita institutor eadem adstringitur obligatione.

5. Tandem obligatio recidit in *parochum*, qui merito vocari solet ac est pastor seu pater spiritualis, cum animarum cura exercenda sub Ordinarii loci auctoritate sit ipsi commissa. Hinc vi officii curare tenetur parochus ut pueri usum rationis adepti rite instruantur et sufficienter dispositi sacram Communionem quamprimum recipiant.

Nomine *parochi* intelliguntur, praeter parochos proprie dictos ad normam can. 451, § 1, etiam quasi-parochi, vicarii actuales, vicarii oeconomi, vicarii adiutores et vicarii substituti (cfr. n. 297).

CAPUT VIII.

DE COMMUNIONE FREQUENTI ET QUOTIDIANA, DE COMMUNIONE SPIRITUALI ET SACRILEGA

Articulus I.

De Communione frequenti et quotidiana.

506. Praemittenda. — 1. Communio **frequens** ea dicitur, quae fit pluries in hebdomada; **quotidiana**, quae fieri solet singulis diebus, licet uno vel altero die aliquando omittatur.

2. Sive saeculis elapsis, praesertim post propagatos sectae ianseniticae errores, sive nostra hac aetate gravissima orta est controversia inter DD. circa dispositiones requisitas ad frequentem et quotidianam communionem. Hinc contentiosae disputationes eaeque non exigui momenti habitae sunt.

Communius theologi cum *S. Alphonso* (1) docebant *frequentem* communionem posse permitti et etiam consuli iis fidelibus, qui, licet debiles, officia tamen boni christiani servarent, tum Deum amare, colere et orare gestirent, tum orationi mentali, cum possent, aliquod tempus libenter quotidie tribuerent, neque in culpas deliberatas saepius laberentur; *quotidianam* vero esse concedendam iis tantum, qui carerent affectu etiam in culpas leves, et malas cupiditates maiore ex parte superarent, atque serio tendere conarentur ad christianam perfectionem (2).

507. Doctrina Ecclesiae. — 1. Certissimum est communionem *frequentem* et *quotidianam* semper in Ecclesia optatissimam fuisse.

Id liquet:

1° ex communi SS. Patrum suffragio, qui fidelibus enixe eam semper commendarunt;

2° ex Conc. Trid. (3): « *Optaret quidem sancta Synodus ut singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiae perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi huius Sacrificii fructus provenirent...* »;

3° ex *Catechismo Romano*, iussu Concilii Tridentini edito, qui parochos monet, ut fideles crebro hortentur ad Eucharistiam frequenter suscipiendam (4);

4° ex decreto « *Cum ad aures* » S. C. Concilii, 12 febr. 1679, quod iubente et approbante Innocentio XI publicatum fuit (5);

5° ex unanimi DD. suffragio, qui una cum *S. Thoma* ita docent: « Hoc sacramentum est cibus spiritualis, unde sicut corporalis quotidie sumitur, et hoc sacramentum quotidie sumere laudabile est » (6).

2. Ecclesia numquam docuit, ad communionem frequentem seu quotidianam requiri extraordinarias dispositiones, i. e., praeter statum gratiae, necessarias esse quasdam perfectiores dispositiones, quae in multis fidelibus desiderantur, et ideo quosdam alicuius peculiaris status gradus seu conditionis non esse admittendos ad eiusmodi communionem. Imo contrarium Ecclesia sua disciplina tenuit ac per supremam Sedis Apostolicae auctoritatem docuit.

Sane:

1° Decr. « *Cum ad aures* », modo citatum, reprobat prohibitionem frequentis communionis in nonnullis dioecesibus factam propter abusus, qui ex

(1) *Praxis Confess.*, n. 148 ss.

(2) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 80, a. 10; Suarez, disp. 69, sect. 4; Lugo, disp. 17, sect. 1 et 2; Frassinetti, *Compendio della teologia morale*, tratt. XV, dissert. X (Genova, 1898); Gasparri, *l. c.*, n. 1137 ss.; Gury-Ball., *l. c.*, n. 150; Génicot, *l. c.*, n. 195; Noldin, *l. c.*, n. 158 ss.; Marc, *l. c.*, n. 1575; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 211.

(3) Sess. XXII, cap. 6.

(4) Pars II, c. 4, q. 58.

(5) Cfr. *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 219.

(6) *Loc. cit.*, q. 80, a. 10, ad 1.

quotidiana communionem irrepserant, et expresse edicit nec statum negotiatorum nec statum coniugalem impedire per se frequentem communionem.

2° Decretum « *Sacra Tridentina Synodus* » S. C. Concilii, 20 dec. 1905, iussu et auctoritate Pii X editum, mentem Ecclesiae de frequenti et quotidiana communione apertissime exprimit atque declarat (cfr. n. **508**).

3° Accedit responsum S. C. Concilii die 15 sept. 1906 probante SS.mo datum, et decr. « *Quam singulari* » S. C. de Sacramentis, 8 aug. 1910 (n. VI); utrumque allegabitur infra (n. **520**).

4° Adde *Foedus sacerdotale eucharisticum*, praecise ad promovendam inter fideles quotidianam communionem institutum, quod a Sede Apostolica indulgentiis et privilegiis ditatum fuit.

5° Codex demum haec statuit ad rem: « *Excitentur fideles ut frequenter, etiam quotidie, pane Eucharistico reficiantur ad normas in decretis Apostolicae Sedis traditas; utque Missae adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam sanctissimae Eucharistiae perceptione, rite dispositi, communicent* » (can. 863).

3. Ex his evidenter sequitur, contra mentem Ecclesiae agere *sive* sacerdotes, qui omnibus indiscriminatim fidelibus frequentem denegant communionem, *sive* parochos, qui sacram communionem non distribuunt nec distribui permittunt nisi diebus dominicis et festis, *sive* confessarios, qui ad frequentem et quotidianam communionem exigunt tantam animi puritatem, ut vix ullum poenitentem ea dignum iudicent (7).

508. Decretum « Sacra Trident. Synodus ». — Haec sapientissime statuit decretum de frequenti et quotidiana Communione:

« I. Communio frequens et quotidiana, utpote a Christo Domino et a catholica Ecclesia optatissima, omnibus Christifidelibus cuiusvis ordinis aut conditionis pateat; ita ut nemo, qui in statu gratiae sit et cum recta piaque mente ad sacram Mensam accedat, prohiberi possit.

« II. Recta autem mens in eo est, ut qui ad sacram Mensam accedit, non usui aut vanitati aut humanis rationibus indulgeat, sed Dei placito satisfacere velit, ei arctius caritate coniungi, ac divino illo pharmaco sui infirmitatibus ac defectibus occurrere.

« III. Etsi quam maxime expediat ut frequenti et quotidiana communione utentes, venialibus peccatis, saltem plene deliberatis, eorumque affectu sint expertes, sufficit nihilominus ut culpis mortalibus vacent, cum proposito se numquam in posterum peccaturos; quo sin-

(7) Lehmkuhl, *l. c.*; Noldin, *l. c.*, n. 158, not.; Gennari, *Sulla comunione frequente*, p. 13 (Napoli, 1906).

cero animi proposito fieri non potest, quin quotidie communicantes a peccatis etiam venialibus, ab eorumque affectu sensim se expediant.

« IV. Cum vero Sacramenta N. L., etsi effectum suum ex opere operato sortiantur, maiorem tamen producant effectum quo maiores dispositiones in iis suscipiendis adhibeantur, idcirco curandum est ut sedula ad sacram Communionem praeparatio antecedat, et congrua gratiarum actio inde sequatur, iuxta uniuscuiusque vires, conditionem ac officia.

« V. Ut frequens et quotidiana Communio maiori prudentia fiat uberiorique merito augeatur, oportet ut confessarii consilium intercedat. Caveant tamen confessarii ne a frequenti seu quotidiana Communione quemquam avertant, qui in statu gratiae reperiatur et recta mente accedat.

« VI. Cum autem perspicuum sit, ex frequenti seu quotidiana S. Eucharistiae sumptione unionem cum Christo augeri, spiritualem vitam uberius ali, animam virtutibus effusius instrui, et aeternae felicitatis pignus vel firmius sumenti donari, idcirco parochi, confessarii et concionatores, iuxta probatam *Catechismi Romani* doctrinam (part. II, c. 63) christianum populum ad hunc tam pium ac tam salutarem usum crebris admonitionibus multoque studio cohortentur.

« VII. Communio frequens et quotidiana praesertim in religiosis Institutis cuiusvis generis promoveatur; pro quibus tamen firmum sit decretum « *Quemadmodum* » diei 17 mensis dec. 1890 a S. C. EE. et RR. latum. Quam maxime quoque promoveatur in clericorum Seminariis, quorum alumni altaris servitio inhiant; item in aliis christianis omne genus ephebeis.

« VIII. Si quae sint Instituta, sive votorum sollemnium sive simplicium, quorum in regulis, aut constitutionibus, vel etiam calendariis, communiones aliquibus diebus affixae et in iis iussae reperiantur, hae normae tamquam mere *directivae*, non tamquam *praeceptivae* putandae sunt. Praescriptus vero Communionum numerus haberi debet ut quid minimum pro religiosorum pietate. Idcirco frequentior vel quotidianus accessus ad eucharisticam Mensam libere eisdem patere debebit, iuxta normas superius traditas. Ut autem omnes utriusque sexus religiosi huius decreti dispositiones rite cognoscere queant, singularum domorum moderatores curabunt, ut illud quotannis vernacula lingua in communi legatur, intra Octavam festivitatis Corporis Christi.

« IX. Denique post promulgatum hoc decretum omnes ecclesiastici scriptores a quavis contentiosa disputatione circa dispositiones ad frequentem et quotidianam communionem abstineant ».

509. Conditiones necessariae et conditiones utiles. — 1. Decretum luculenter distinguit inter conditiones *necessarias* et conditiones *utiles* ad Communionem frequentem seu quotidianam.

Conditiones **necessariae** sunt duae: *status gratiae* et *recta mens* i. e. *intentio*, quae, fac naviter attendas, si requiritur in omnibus generatim operibus bonis, a fortiori requiritur pro sacra Communione, quae opus sanctissimum et praestantissimum est.

Item conditiones **utiles** sunt duae: *immunitas a peccatis venialibus saltem plene deliberatis*, et *immunitas ab eorum affectu*.

Positis conditionibus necessariis, nemo a sacra Communione etiam quotidiana potest retrahi, licet desit praefata immunitas seu maior perfectio et puritas. Haec sane *expedit* quidem, at nullatenus requiritur tamquam dispositio *re existens* necessaria (8). Ceterum, ut scite animadvertit decretum, fieri non potest, quin *recta mente* quotidie communicantes a peccatis etiam venialibus ab eorumque affectu sensim se expediant.

Itaque regulae pro frequentioris vel quotidianae communionis dispositione quas passim DD. tradebant (9), in primis etiam *S. Franc. Salesius* (10) et S. *Alphonsus* (11), considerari et haberi nequeunt *ut regulae necessitatis*. Sive enim agatur — fac sedulo attendas — de Communione rarissima, aut etiam paschali, sive agatur de Communione frequenti et quotidiana, conditiones *necessariae* sunt semper eaedem. Et in hoc praecise reponendus est error veterum DD., quippe qui putabant *aliam* dispositionem *necessariam* esse pro Communione non frequenti, et *aliam* pro Communione frequenti seu quotidiana. Hinc iis omnibus, quibus licita est Communio hebdomadaria vel menstrua aut paschalis, licita quoque est Communio quotidiana; siquidem opus est, ut omnes sint in statu gratiae et recta mente accedant ad sacram Mensam (12).

2. Ex decreto patet, peccata venialia non remissa, imo ipsum affectum ad venialia, ne sub levi quidem *per se* reddere illicitam Communionem; id contra plerosque theologos ut certum nunc retinendum est (13).

Verba decreti debent intelligi de peccato veniali eiusque affectu habituali, non vero actuali, ut quidam minus recte, ex. gr. *Pighi* (14), interpretati sunt.

(8) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 211 ss.; Lintelo, *Le décret sur la communion quotidienne et les devoirs des prédicateurs et des confesseurs*, p. 12 ss., Tournai, 1907.
(9) Cfr. Scavini, *l. c.*, n. 149; Génicot, *l. c.*, n. 195; Noldin, *l. c.*, n. 158.
(10) *Introd. à la vie dév.*, part. 2, chap. 20.
(11) *Praxis confess.*, n. 148 ss.
(12) Ferreres, *La comunion frecuente y diaria según las enseñanzas y prescripciones de Pio X*, p. 15 ss., Barcelona, 1907; Arato, *La Ss. Comunione eucaristica*, p. 45 ss. (ediz. V).
(13) Hoc expresse et perspicue docuerat eximius Suarez, cuius doctrina authentice confirmata nunc est. Cfr. disp. 66, sect. 1, n. 8.
(14) *Loc. cit.*, n. 146, q. 4.

Leviter certe peccat qui sanctissimam Eucharistiam recipit cum culpa veniali *actuali*, quae ipsam susceptionem Sacramenti respiciat (cfr. n. 77); ratio est, quia irreverentia committitur in tantum Sacramentum, et ideo culpa abesse nequit.

Qui communicat cum peccato veniali *actuali*, quod non respiciat ipsam Eucharistiae receptionem, sed consistat in prava voluntate quam *hic et nunc* suscipiens habet circa culpam venialem patratam aut patrandam, peccat, saltem probabilius, venialiter, ob irreverentiam in sanctissimum Sacramentum. Quae diximus de peccato, valent quoque, propter eandem rationem, de eius affectu (15).

3. Minus recte nonnulli (16), attentis verbis decreti (n. IV), docent, debitam praeparationem et congruam gratiarum actionem non pertinere ad Communionis liceitatem vel illiceitatem, sed solum ad uberiores fructus percipiendos. Maior vel minor praeparatio et gratiarum actio pertinet quidem ad fructum, maiorem aut minorem, percipiendum; sed *aliqualis* sive praeparatio sive gratiarum actio requiritur ratione ipsius reverentiae tanto Sacramento debitae, adeo ut *per se* excusari nequeat ab irreverentia, et proinde a peccato, qui omnem praeparationem et gratiarum actionem omittat (17).

4. Ad vitandum peccatum mortale in receptione SS. Eucharistiae requiritur et sufficit status gratiae; ad vitandum peccatum veniale requiritur ea interior attentio ac reverentia, quam ex natura sua talis actus sacer et religiosus postulat. Excusabitur tamen communicans ab huiusmodi culpa veniali, si fortasse ex naturali tantum distractione attentionem necessariam omittat; quia tunc voluntaria non est, et ideo neque imputabilis (18).

5. *Recta mens* seu *intentio*, quae, praeter statum gratiae, requiritur et sufficit tamquam conditio necessaria ad Communionem frequentem seu quotidianam, quaedam importat **positive** et quaedam **negative**.

Exigit **positive** ut eatenus quis communicet, quatenus — 1° velit placito Christi satisfacere, qui non obscure ardens desiderium manifestat, ut fideles panem eucharisticum crebro manducent (19); — 2° velit eidem Christo arctiore caritatis vinculo coniungi; — 3° velit sacra Communione uti tamquam divino pharmaco, quo suis infirmitatibus ac defectibus occurrere valeat. Necesse non est, ut haec simul copulative intendantur.

Exigit **negative**, ne quis communicet — 1° *ob usum* seu consuetu-

(15) Suarez, disp. 63, sect. 3; disp. 66, sect. 1; Lugo, disp. 14, sect. 2, n. 22 ss.
(16) Cfr. Pighi, *l. c.*
(17) Lugo, *l. c.*, n. 28.
(18) Cfr. Suarez, disp. 66, sect. 1, n. 9.
(19) Ioan., VI, 54 ss.

dinem, puta quia alii id faciunt, vel quia ita ex more iam pridem suscepto agere solet; — 2° *ob vanitatem* seu vanam gloriam, ex. gr. ut communicans laudetur, tamquam pius ac devotus a videntibus existimetur etc.; — 3° *ob humanas rationes*, quaecumque eae sint, licet non intrinsecus malae, sed indifferentes; puta, si quis per sacram Communionem sibi procurare intendat eleemosynam, officium etc.

510. Nonnulla speciatim attendenda.

I. Recta intentio, non aliter ac in quolibet opere bono, non requiritur explicite: sufficit *implicite*. Proinde, nisi positive et explicite excludatur, semper praesumitur et revera adest saltem *implicite* et *in confuso*. Quae, licet minus perfecta, satis est. Dicimus *minus perfecta*, non quatenus includat culpam aliquam aut impediat spiritualem animae refectionem seu « actualem spiritualis dulcedinis refectionem » — ut verbis ipsius *D. Thomae* (*l. c.*) utamur; — sed solum quatenus denotat ex parte communicantis minorem animi dispositionem ad tantum Sacramentum rite suscipiendum.

II. Defectus totalis *rectae intentionis* peccatum constituit, interdum mortale (20), quoties impeditur effectus sacramenti; nam frustraneam sacramenti receptionem voluntarie admissam, grave esse sacrilegium, omnibus constat. Loquimur de rectae intentionis defectu presse sumpto, quatenus nempe explicite et positive excludantur fines proprii Eucharistiae. Hinc emendanda sunt quae nonnulli auctores recentes hac de re tradunt. *Per accidens* habetur peccatum mortale etiam ex alio capite, nimirum quoties contingat Communionem ordinari ad finem graviter malum.

III. Tres fines, a Decreto memorati, sunt intrinseci ac proprii et veluti essentiales sacrae Communionis; nam Christus D. ob id praecise sub speciebus panis et vini sese praebet animabus in cibum et potum. Praeter hos fines, dantur et alii, extrinseci et accidentales, qui, modo sint boni, nullatenus excluduntur: ex. gr. beneficium temporale, liberatio animae in purgatorio degentis etc. (21).

IV. Ut *usus*, *vana gloria* et *humanae rationes* excludant *penitus* rectam mentem seu intentionem, oportet Titius communicet *unice* propter hoc, i. e. excludat positive memoratos fines, ob quos Christus SS. Eucharistiam instituit, ita ut ne implicite quidem et in confuso eos velit. Quod in praxi raro contingit, ut palam est.

(20) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 3 ss.; Taverna, *La vita cristiana e la Comunione frequente e quotidiana*, p. 54, Rimini, 1916.
(21) Cfr. Taverna, *op. cit.*, p. 52 s.

V. Eo ipso quod fidelis accedit ad sacram Synaxim *cum actuali devotione*, ostendit se habere rectam mentem; nam *actualis devotio*, dummodo vera sit, saltem implicite denotat certe rectam intentionem.

VI. Si quis communicet *ex usu*, i. e. ex habitu seu consuetudine, sumptio eucharistica fit moraliter mala ob quandam inordinationem seu irreverentiam. Secluso contemptu, dummodo scil. ne excludat praefatos fines Communionis, peccatum est veniale.

Si *ex vana gloria* vel *humana ratione* quis communicet, sumptio est moraliter mala; *per se* culpa levis est. Cum vero sumptio eucharistica sit intrinsecus bona ac proprius eiusdem finis non excludatur, et culpa sit venialis tantum, bonitas actionis non corrumpitur, et ideo communio suos producit effectus, quamvis et fructus et meritum imminuatur (22). Num vero, praeter peccatum *vanae gloriae* vel *humanae rationis*, adsit quoque peccatum veniale *irreverentiae* in SS. Eucharistiam, vide n. **77** et **509**, 2.

511. Iudicium seu consilium confessarii. — 1. Fideles, qui frequenter vel etiam quotidie sacram Communionem recepturi sunt, *iudicium* seu *consilium* confessarii exquirere debent.

Sane decretum S. C. Concilii « *Cum ad aures* », 12 febr. 1679, haec statuit: « Frequens ad sacram alimoniam percipiendam accessus, confessariorum, secreta cordis explorantium, iudicio est relinquendus; qui ex conscientiarum puritate et frequentiae fructu et ad pietatem processu laicis, quod prospicient eorum saluti profuturum, id illis praescribere debebunt ».

Id confirmat, quoad Instituta religiosa, decr. « *Quemadmodum* » S. C. EE. et RR., 17 dec. 1890 (n. V s.), ac universim, i. e. pro omnibus in genere, ut iam vidimus, decr. « *Sacra Trid. Synodus* » (n. V).

2. Consilium seu iudicium confessarii potest esse explicitum et implicitum. Non requiritur semper explicitum; saepe sufficit implicitum.

3. Facultas, quae competit confessario, concedendi, permittendi, prohibendi Communionem plus minus frequentem iis qui habent dispositiones ad licitam Communionem requisitas, non est *auctoritas iurisdictionis* seu *imperativa*, sed tantum *auctoritas declarativa* vel *directiva* seu *consilii* (23).

Loquimur, sedulo attendas, de fidelibus qui habent dispositiones requisitas ad licitam communionem; nam si agitur de iis qui non versentur in statu gratiae aut careant recta intentione, confessarius iure atque officio ex munere sibi commisso iubet, mandat, prohibet, nomine Christi et Ecclesiae, quod ipsa

(22) Cfr. S. Thom., *De malo*, q. 2, a. 4, ad 2; Suarez, *De bon. et malitia act. hum.*, disp. 8, sect. 1; Billuart, dissert. IV, *De actibus humanis*, art. 4, n. 2; Ball.-Palm., *op. cit.*, I, n. 98; Noldin, *op. cit.*, I, n. 77; Lehmkuhl, *op. cit.*, I, n. 100 s.
(23) Palmieri ad Gury, *l. c.*, n. 156 [2]; Gennari, *Quest. mor.*, n. 650; Pighi, *l. c.*, 145.

lex divina et ecclesiastica iubet, mandat, prohibet. Haec auctoritas non est vere imperativa, sed solum, in quantum seiungitur a remissione vel retentione peccatorum, declarativa.

Quod confessario non competat *auctoritas iurisdictionis* seu *imperativa*, est res apertissima: siquidem iurisdictio ad confessarium spectat quatenus est iudex: porro iudex ipse est tantum in remittendis vel retinendis peccatis et in poenitentia imponenda; in ceteris doctorem agit, illud docens quod lex praecipit vel ratio bene consulta suadet (24).

Vi auctoritatis *declarativae* confessarius fideli, etiam habenti *per se* dispositiones requisitas ad licitam communionem, edicere valet ei esse ab ipsa abstinendum, puta, quia obstat aliqua censura, vel scandalum reparandum, aut occasio peccati removenda, vel restitutio facienda.

Ubi sermo est de *iudicio* seu *consilio* confessarii quoad Communionem, non attenditur, generatim loquendo, auctoritas *declarativa*, sed solum *directiva*. Vi huius auctoritatis confessarius, omnibus circumstantiis mature perpensis et in primis statu conscientiae poenitentis, iudicat num Communio frequens aut etiam quotidiana sit profutura, necne, et ideo num commendanda vel suadenda sit, an minus. Huiusmodi iudicium est *auctoritativum*, at, qua tale, ne sub levi quidem per se obligat, quia est mere *directivum*.

Fac sedulo animadvertas, alterutro sensu auctoritatis declarativae vel directivae usurpari in hac materia verba consueta: Communionem *praecipere, imponere, permittere, concedere* etc.; aut: *prohibere, denegare, vetare* etc.; quae verba, ut ex dictis liquet, non significant verum praeceptum vel permissionem aut concessionem stricte sumptam, neque veram prohibitionem aut vetitum proprie dictum.

512. Quaestiones. — I. An confessarius possit prohibere directive sacram Communionem aut determinare eiusdem frequentiam?

Resp. Confessarius nec debet nec potest *per se* a frequenti seu quotidiana Communione avertere poenitentes, qui in statu gratiae reperiantur ac recta intentione accedant, seu qui sincerum foveant desiderium in dies magis proficiendi atque Deo arctius adhaerendi. Id clare eruitur e decreto « *Sacra Trid. Synodus* » (n. V), et ex principiis supra enunciatis (n. **509**) - (25).

Per accidens potest ac debet prohibere communionem frequentem, si ex ea aliquod incommodum sequatur, puta si fidelis nequeat frequenter aut quotidie communicare sine detrimento rei familiaris, ex. gr. educationis liberorum, curae infirmorum, negotiorum gestionis etc.; paucis, quoties communicans a

(24) Génicot, *l. c.*, n. 197, III; Palmieri, *l. c.*; Pighi, *l. c.*, 3°.
(25) Taverna, *l. c.*, p. 62 ss.; Ferreres, *l. c.*, nn. 193, 225.

domesticis aliisve officiis exsequendis praepediatur. Ratio, cur valeat confessarius hoc in casu vetare communionem, est quia ipsa communio fit *per accidens* illicita, ob incommoda scil. ex ea oritura (26).

513. II. An quotidie communicantibus dandum sit consilium, ut uno alterove die abstineant a Communione?

Resp. Nonnulli, praesertim veteres, censent cum *S. Alphonso* (*l. c.*) maius bonum spirituale obvenire communicanti ex omissa bis aut semel in hebdomada Communione; alii, commentatores potissimum decreti « *Sacra Trid. Synodus* », aliter sentiunt (27).

Certa ac determinata regula nequit dari. Id relinquitur prudenti confessarii iudicio, cuius erit, omnibus attentis, declarare num omissio sacrae Communionis sit poenitenti profutura necne.

514. III. An deneganda frequens Communio iis qui saepe labuntur in peccata venialia aut affectum habent ad huiusmodi peccata?

Resp. Frequens aut etiam quotidiana Communio denegari nequit iis, qui saepe labuntur in peccata venialia, licet deliberata, aut affectum habent ad huiusmodi peccata, dummodo recta mente seu intentione accedant. Hac de re nulla hodie potest esse controversia. Sed, animadvertas sedulo, aliud est denegare, aut hortari vel consulere.

515. IV. An sit deneganda frequens Communio iis qui in mortale interdum labuntur, aut affectum ad mortalia habent?

Resp. Communio frequens vel quotidiana non est illis neganda, qui interdum in mortalia labuntur, modo hic et nunc sint in statu gratiae et cum recta piaque mente sanctissimam Eucharistiam recipiant. Haec recta piaque mens importat, saltem implicite, ut culpas commissas detestentur ac propositum habeant se numquam in posterum peccaturos.

Quod attinet vero ad eos, qui affectum habent ad mortalia, sic praestat distinguere: si nomine *affectus* intelligitur *prava voluntas inhaerens vel habitualiter vel actualiter peccato letali*, certe Communio negari debet, quia eiusmodi voluntas est graviter mala; si vero nomine *affectus* intelligitur *inclinatio* seu *propensio ad mortale ex fragilitate humanae naturae profluens*, Communio non est deneganda hac sola ratione, cum talis inclinatio seu propensio non sit ex se ipsa culpabilis.

(26) Quae habet hac de re Pighi (*l. c.*, n. 146, q. 5°), nobis videntur vel minus exacte vel obscure exposita.
(27) Cfr. Gennari, *l. c.*, p. 28; Ferreres, *l. c.*, p. 38 ss.

516. V. Num peccet poenitens qui iudicium seu consilium confessarii non sequatur?

Resp. Poenitens, qui non sequitur iudicium seu consilium confessarii quoad Communionem frequentem aut quotidianam, certe non peccat mortaliter, eo ipso quod agitur de *consilio*, non autem de praecepto; sicuti graviter non peccat qui directionem confessarii in regimine vitae spiritualis non servat.

Peccatne saltem leviter? *Per se*, non; siquidem consilium, ut omnibus constat, ne sub levi quidem obligat; *per accidens* potest peccare ratione *imprudentiae*, quatenus sese exponit periculo errandi, nisi certus omnino sit, se consilio confessarii non egere; quod in praxi tamen, ubi agatur de laicis, vix admittendum est (28).

517. VI. An eadem dispositio requiratur in laico, qui communicat, et in sacerdote celebrante?

Resp. Non requiritur eadem dispositio seu animi puritas in laico qui frequenter vel quotidie communicat, et in sacerdote quotidie Sacrum faciente. Sane, quando agitur de sacra Communione frequenti vel quotidiana laicorum, attendi debet tam ad privatam utilitatem communicantis quam ad reverentiam SS. Sacramento debitam; ubi, contra, agitur de sacerdotibus, qui ex munere suo mediatores sunt inter Deum et homines, quorum preces et sacrificia toti corpori Ecclesiae tantopere prosunt ex opere operato, attendi debet potius ad communem Ecclesiae utilitatem.

Quare a culpa veniali irreverentiae longe facilius sacerdos celebraturus excusatur quam homo laicus; imo propter publicum munus ad communem Ecclesiae utilitatem, quod sacerdos gerit, ei suadendum omnino est, ut potius celebret quam ut Sacrum omittat, dummodo tamen pro sua parte aliquatenus incumbat in puritatem non a solis mortalibus, sed etiam a culpis levioribus conservandam aut quantocius sibi restituendam (29).

518. VII. An et quodnam sit signum practicum rectae intentionis eiusque defectus quoad Eucharistiam frequenter suscipiendam?

Resp. Signum practicum rectae mentis seu intentionis est augmentum puritatis et immunitas a levioribus etiam peccatis paulatim crescens; e contrario relapsus semper iidem in peccata deliberata etsi venialia sunt signum defectus rectae mentis ac debitae dispositionis. Proinde ita communicantibus, nisi ad maiorem sinceritatem se converterint, frequentior sanctissimae Eucharistiae usus est practice interdicendus (30).

(28) Gury-Ball., *l. c.;* Pighi, *l. c.*, n. 146, q. 4, not. 2.

(29) Cfr. Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 45; Noldin, *l. c.*, n. 160, nota; Génicot, *l. c.*, n. 196; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 213; Billot, *l. c.*, p. 522.

519. VIII. An sit deneganda Communio iis qui omittunt habitualiter praeparationem et gratiarum actionem?

Resp. Communio frequens seu quotidiana deneganda est iis poenitentibus, qui *habitualiter* omittunt sedulam praeparationem et congruam gratiarum actionem, iuxta proprias vires, conditionem ac officia; nam per hos manifeste ostendunt se non recta piaque mente ad sacram Mensam accedere, et consequenter necessariis dispositionibus carere.

520. Quibusnam fidelibus sit consulenda Communio frequens seu quotidiana. — 1. Omnes fideles cuiuscumque *ordinis*, *conditionis* ac *aetatis* adhortandi sunt et pro viribus suaviter compellendi ad Communionem frequentem, imo et quotidianam.

Ratio sumenda est ex ipsa natura huius sacramenti, attenta forma sensibili sub qua traditur, quae est species panis communis seu vulgaris; attentis figuris quibus fuit adumbratum, cum manna fuerit viaticum quotidianum peregrinantium in terram promissionis; attento fine institutionis, qui est augmentum fervoris caritatis et remedium quotidiani defectus; attenta demum bonitate accessus ad sacramentum in comparatione bonitatis recessus, quia illa prior invenitur praeponderans. Sane sacra Communio non est, ut aiebant Iansenistae, praemium ac merces virtutis acquisitae, sed medium virtutis acquirendae.

Diximus: *a)* cuiuscumque *ordinis*, scil. non solum sacerdotes, religiosi utriusque sexus et clerici, sed etiam laici, mares feminaeve; — *b)* cuiuscumque *conditionis*, nimirum non tantum virgines, coelibes etc., sed et coniugati, mercatores, omnes qui negotiis saecularibus vacant; — *c)* cuiuscumque *aetatis*, nempe non modo adulti, sed pueri quoque ad primam communionem recenter admissi, ut statim declarabitur.

2. Sequens dubium propositum fuit S. Congregationi Concilii: « Quotidiana Eucharistiae sumptio in catholicis ephebeis suaderine debet etiam pueris quibuscumque post susceptam primam Communionem? ».

S. Congregatio, die 15 sept. 1906, decernendum censuit: « Sacrae Communionis frequentiam commendari iuxta articulum primum De-

(30) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 212.

creti (*Sacra Tridentina Synodus*) etiam pueris, qui, ad sacram Mensam iuxta normas in *Catechismo Romano*, cap. IV, n. 63, semel admissi, ab eius frequenti participatione prohiberi non debent, sed potius eos ad id hortari, *reprobata praxi contraria alicubi vigente* ».

Palam est, id valere non solum pro pueris qui educantur in catholicis ephebeis, uti ex dubio proposito, sed et pro aliis quibuscumque, cum eadem profecto sit ratio. Sane decretum « *Quam singulari* » (n. VI) haec peropportune habet: « Puerorum curam habentibus omni studio curandum est, *ut post primam communionem iidem pueri ad sacram Mensam saepius accedant, et, si fieri possit, etiam quotidie*, prout Christus Iesus et mater Ecclesia desiderant, utque id agant ea animi devotione, quam talis fert aetas ».

521. Difficultates. — Difficultates quae opponi solent contra frequentem aut quotidianam puerorum Communionem sunt nullius momenti.

I. Pueri, aiunt, debita reverentia accedere nesciunt ad sacram Mensam; II. sedulam praeparationem et congruam gratiarum actionem non peragunt; III. confessionem praemittere semper non possunt; IV. mens ignorantia obnubilatur, quae reverentiae tanto Sacramento debitae repugnat; V. diiudicare non valent utrum in statu gratiae sint an non.

Ad I. Ea requiritur et sufficit reverentia, quae aetati, conditioni aliisque circumstantiis respondeat. Ceterum innocentia, qua puerorum animi condecorantur, defectus levitatis, si qui sint, satis compensat (31).

Ad II. Requiritur et sufficit ea praeparatio ac gratiarum actio, quae, ut habet decretum S. Concilii diei 20 dec. 1905, fiat « *iuxta uniuscuiusque vires, conditionem ac officia* »; quocirca ubi de pueris agitur, ratio haberi debet profecto de eorundem aetate, ingenio, institutione, discretionis defectu etc.

Ad III. Confessio nullatenus necessaria est, ut quis frequenter vel quotidie accedat ad sacram Synaxim, etsi communicans sibi conscius sit alicuius peccati venialis deliberati. Tunc solum confessio requiritur, cum quis noverit se in statu gratiae minime versari. Quod sedulo animadvertere iuvat, ad casum nostrum quod attinet, cum agatur de pueris qui numquam aut fere numquam in culpam letalem labuntur, ut merito supponendum est (32).

Ad IV. Fatendum quidem est, puerorum mentem ignorantia obnubilari. Quid inde tamen? Scientiam plenam atque perfectam Christus

(31) Gennari, *l. c.*, p. 29 ss.; Pighi, *l. c.*, q. 4, 2°.
(32) Noldin, *l. c.*, n. 161, 5; Cappello, *l. c.*, p. 49.

nequaquam exigit; cordis affectus enim ipse inspicit potius quam intellectus eruditionem; praeterea « ignorantiam in pueris compensat innocentia », ut merito ait Paludanus (33). Expedit quam maxime ut pueri Christo eiusque gratia imbuantur, antequam exoriantur passiones in eorum cordibus ac dominari incipiant.

Ad V. Pro Communione frequenti seu quotidiana nullatenus opus est, ut quis singulis in casibus cognoscere certo valeat utrum culpa venialis sit ant potius letalis, cum ne theologi quidem id semper agnoscant; praeterea pueri iudicium confessarii sequi tenentur, qui prae aliis conscientiam eorum intuetur atque pro sua prudentia optime diiudicare valet num frequens aut quotidiana Communio sit ipsis consulenda necne (34).

Omni studio curandum est, ne pueri ex mera consuetudine, distracti et irreverentes accedant ad sacram Mensam; periculum enim est, attenta eorum levitate, ne eucharisticus panis ipsis ex usu quotidiano vilescat. Superiores in catholicis ephebeis nonnisi caute ac prudenter huic vel illi in particulari suadeant frequentem seu quotidianam communionem, ne forte hypocrisis foveatur atque sacrilegia patrentur.

522. Communio quotidiana quoad indulgentias lucrandas. — S. Congr. Ind. die 14 febr. 1906 declaravit, christifideles per quotidianam Communionem lucrari omnes indulgentias, absque onere confessionis hebdomadariae.

Hoc privilegium expresse confirmat Codex: « Christifideles, qui solent, nisi legitime impediantur... sanctam Communionem in statu gratiae et cum recta piaque mente recipere quotidie, quamvis semel aut iterum per hebdomadam ab eadem abstineant, possunt omnes indulgentias consequi, etiam sine actuali confessione quae ceteroquin ad eas lucrandas necessaria foret, exceptis indulgentiis sive iubilaei ordinarii et extraordinarii, sive ad instar iubilaei » (can. 931, § 3) - (35).

Oratio ad fovendum usum Communionis quotidianae ditatur indulgentia *quingentorum dierum* semel in die, et indulgentia *plenaria* suetis conditionibus, si quotidie per integrum mensem oratio pia mente recitata fuerit (36).

523. Monita pro parochis, concionatoribus et confessariis. — 1. Parochi, concionatores et confessarii enixe adhortentur fideles eosque

(33) Cfr. Gury-Ball., *l. c.*, n. 320, q. 5, not. *a*.
(34) Cappello, *De aetate admittendorum ad primam communionem*, p. 49 s.
(35) Cfr. Cappello, *De Poenitentia*, n. 970 ss.
(36) Pius X, Audientia 30 maii 1905, exhib. 3 iun. 1905; S. Poenit. 17 maii 1935. Cfr. *Preces et pia opera indulgentiis ditata*, n. 134.

compellant fortiter ac suaviter ad frequentem et quotidianam Communionem. Ardentissimum Christi ac matris Ecclesiae desiderium patefaciant, sàlutares effectus sacrae Communionis ostendant sicque christifideles magis ac magis alliciantur ad sanctissimam Eucharistiam frequenter vel etiam quotidie recipiendam.

Id praesertim curare debent quoad pueros recenter admissos ad primam Communionem, quoad iuvenes utriusque sexus, quoad sodales confraternitatum ac piarum unionum, et generatim etiam quoad parentes, ut bonum exemplum, hac in re adeo efficax, suis liberis praebeant.

2. Saepissime loquantur de requisitis dispositionibus ad Communionem frequentem seu quotidianam; doceant, idque non semel aut bis, effectus eo uberiores esse, quo meliores sunt communicantis dispositiones; sedula cura inculcent potissimum congruam praeparationem et gratiarum actionem.

3. Confessio hebdomadaria non est stricte necessaria, ut quis frequenter seu quotidie communicet.

Unde si commode nequeant fideles confiteri singulis hebdomadibus, possunt nihilominus ad sacram Mensam accedere, quamvis aliquod veniale peccatum, forte etiam deliberatum, commiserint. Expedit tamen ut bis aut saltem semel, si agitur de viris, vel semel et non bis, de regula generali, si agitur de mulieribus, hebdomadaria fiat sacramentalis confessio ab iis praesertim qui in culpas veniales deliberatas labi solent. Quod confessio necessaria non sit, dummodo communicantes versentur in statu gratiae, sedulo iidem instruantur, ne dubiis et anxietatibus sint obnoxii, aut peius peccata formalia committant ob conscientiam erroneam.

4. Si confessarius comperit poenitentem, qui frequenter vel quotidie communicat, *semper* in eadem peccata venialia deliberata prolabi *sine ulla emendatione*, iudicare debet, iuxta superius dicta (n. **512**), eundem recipere Eucharistiam sine pia rectaque mente, i. e. sine dispositionibus necessariis, et ideo permittere nequit Communionem frequentem seu quotidianam, nisi serio promittat se recta intentione esse communicaturum, idque facto ostendat.

Articulus II.

De Communione spirituali ac de Communione sacrilega.

524. Communio spiritualis. — 1. Nomine Communionis spiritualis intelligitur *pium desiderium recipiendi SS. Eucharistiam, cum realiter suscipi nequit.*

« Contingit, ait *Angelicus* (1), spiritualiter manducare Christum prout est sub speciebus huius Sacramenti (Eucharistiae), in quantum scilicet aliquis credit in Christum cum desiderio sumendi hoc Sacramentum ».

Haec Communio, utpote quae valde est grata Christo, quae Sanctis omnibus admodum in deliciis fuit, et enixe a Patribus *Conc. Trid.* commendatur (2), tamquam fons uberrimus gratiarum debet a confessariis proponi atque insinuari poenitentibus.

2. Peragitur autem: *a*) *actu fidei*, quo spiritualiter communicaturus Christum sibi realiter in Eucharistia praesentem exhibet; — *b*) *actu desiderii*, quo exoptat in Sacramento suscipere Christum et cum ipso uniri; — *c*) *actu petitionis*, quo Dominum rogat, ut eam gratiarum ubertatem, quam illis elargitur qui ipsum suscipiunt, nunc sibi elargiri dignetur (3).

Quidam addunt etiam actum mentis, quo quis in animo fingit ad sacram Mensam accedere, et hostiam de manu sacerdotis recipere. Haec phantasiae repraesentatio, quamvis ad fervorem excitandum conferre possit, necessaria tamen nullatenus est; imo non omnibus facilis evadit. Proinde melius est ab hisce repraesentationibus abstinere (4).

3. Communio spiritualis fieri potest tam in ecclesia, quam extra; tam domi, quam alibi; et quidem saepius in die; tam ante quam post cibum, tam mane quam sero. Sed tempus opportunius est ipsius Missae tempus, quo sacerdos communicat, ut egregie admonent Patres Tridentini (*l. c.*); tunc enim sub oculis exhibetur ipsum Sacramentum, atque ideo corda ardentius inflammantur.

4. Qui est in mortali — esto quod non teneatur confiteri — debet

(1) *Loc. cit.*, q. 88, a. 2.
(2) Sess. XIII, cap. 8.
(3) S. Thom., *l. c.*; Scavini, *l. c.*, n. 152; Gury-Ball., *l. c.*, n. 157; Rodriguez, *Esercizio di perfezione e di virtù cristiane*, p. 2, tratt. VIII, cap. 15.
(4) Ball. ad Gury, *l. c.*, not. 7.

tamen in corde suo conteri, si velit utiliter communicare spiritualiter. Hinc *Trid. Synodus* (*l. c.*) requirit vivam fidem caritate informatam.

Fidelibus, qui spiritualis Communionis actum quavis adhibita formula elicuerint, conceditur indulgentia *trium annorum* et indulgentia *plenaria* suetis conditionibus, dummodo quotidie per integrum mensem actus elicitus fuerit (5).

525. Communio sacrilega. — 1. Quidam scriptores, praesertim rerum asceticarum, exaggerant gravitatem peccati Communionis sacrilegae. Cavendum est ab omni excessu, ne fideles, rudes praesertim et pueri, in desperationem coniiciantur. Patres vero, qui comparant peccatum indigne communicantium cum peccato Iudae vel Iudaeorum crucifigentium Christum, prudenter sunt interpretandi. Sane haec sunt accipienda, non secundum aequalitatem, sed secundum quandam proportionalitatem (6).

« Peccatum, ait *S. Thomas* (7), indigne sumentium hoc sacramentum, comparatur peccato occidentium Christum, secundum similitudinem, quia utrumque committitur contra corpus Christi; *non tamen secundum criminis quantitatem...* Fornicator accipiens corpus Christi comparatur Iudae Christum osculanti, quia uterque ex signo charitatis Christum offendit; *non tamen quantum ad criminis quantitatem...* ».

2. Id autem facile intelligitur, si, iuxta doctrinam quam tradit ipse *Angelicus* (*l. c.* in corp.), consideretur quotuplici modo unum peccatum dici possit gravius altero: scil. *per se*, i. e. *secundum rationem suae speciei* quae attenditur ex parte obiecti; *per accidens*, i. e. ratione circumstantiarum quae attenduntur ex parte peccantis.

1° Peccatum *per se*, i. e. *secundum rationem suae speciei*, tanto gravius est, quanto et nobiliori virtuti directe opponitur, et nobilius obiectum uniuscuiusque virtutis laedit. Atqui inter virtutes hic est ordo: primum locum obtinent theologales, quae habent pro obiecto ipsam increatam divinitatem; dein succedunt virtutes morales sive cardinales.

Peccata *ex genere suo* gravissima ea sunt quae directe opponuntur virtutibus theologicis, nimirum fidei, spei et caritati, ex. gr. odium Dei, desperatio, haeresis, infidelitas, blasphemia etc. In virtutibus moralibus principatum tenet iustitia, et inter partes potentiales iustitiae primo loco venit religio, habens pro obiecto specialem honestatem, quae in eo relucet, ut Deo et rebus sacris debitus honor seu reverentia tribuatur. Manifestum est, communionem sacrile-

(5) S. Poenit. 7 martii 1927, 25 febr. 1935.
(6) Suarez, disp. 76, sect. 2; Sotus, *l. c.*, dist. 12, q. 1, a. 5; Billot, *l. c.*, p. 519.
(7) *Loc. cit.*, q. 80, a. 5, ad 1 et 2.

gam opponi directe virtuti religionis. Proinde hoc peccatum *secundum rationem suae speciei* est minus grave, quam ea quae directe et immediate opponuntur virtutibus theologicis, et est gravius iis quae opponuntur virtutibus moralibus a religione diversis.

Communio sacrilega non est peccatum maximum omnium quae religioni adversantur. Nam ad religionis virtutem pertinet reverentia praestanda tum divinitati propter supremam eius excellentiam, tum iis quae plus vel minus participant de excellentia divina ob coniunctionem cum Deo. Quare ex genere peccatorum, quae opponuntur religioni, gravissimum est illud quo directe laeditur reverentia debita divinitati, sicut periurium; succedunt deinde peccata quibus laeditur honor debitus Christi humanitati, cui, cum sit hypostatice coniuncta Deo Verbo, cultus latriae tribuendus est (8).

Naviter attendas, alia sunt peccata contra reventiam humanitatis Christi *in propria specie*, et haec sunt in se graviora, quia iniuria magis immediate attingit Christum; alia sunt peccata contra humanitatem Christi *in specie sacramenti*, et ista tertium ordinem tenent in gravitate sacrilegii. Iterum, multo gravius committeret sacrilegium qui sacramentum proiiceret in terram aut sputo vel sordibus foedaret, quam qui indigne communicat (9).

2° Ratione *circumstantiarum personae peccantis*, accidere potest ut culpa communionis sacrilegae imminuatur seu peccatum fiat minus grave, « puta in his qui ex quodam timore, ne deprehendantur in peccato, cum conscientia peccati ad hoc sacramentum accedunt » (10).

3. Certum est, gravius peccatum esse ad Eucharistiam accedere cum gravioribus peccatis, quam cum levioribus, per se loquendo; nam ita communicans indignior est, et maius impedimentum ponit effectui huius sacramenti, ac maiorem fictionem simulat. Ratione vero scandali, contemptus, vel alterius circumstantiae accidere potest e converso, ut gravius peccet, accedendo ad hoc sacramentum, qui minora habet peccata (11).

(8) Suarez, *l. c.*, n. 6.
(9) Cfr. S. Thom., *l. c.*, ad 3.
(10) S. Thom., *l. c.*, in corp.; Suarez, *l. c.*, n. 8.
(11) S. Thom., *l. c.*; Suarez, *l. c.*, n. 9.

PARS III.

De SS. Eucharistia prout est sacrificium

526. SS. Eucharistia non solum, qua sacramentum, est cibus spiritualis ad refectionem animarum nostrarum, sed ita etiam est instituta, ut, dum sacramentum conficitur, Christus D. per sacerdotem, legitimum ministrum, in verum et proprium sacrificium Deo Patri offeratur.

Can. 801 concinne et accuratissime doctrinam catholicam ita tradit: « *In sanctissima Eucharistia sub speciebus panis et vini ipsemet Christus Dominus continetur, offertur, sumitur* ».

Nobis, principiis mutuatis e theologia dogmatica, loquendum est de SS. Eucharistia ut est sacrificium.

CAPUT I.

DE NATURA ET EFFICACIA SS. MISSAE SACRIFICII

ARTICULUS I.

De natura sacrificii eucharistici.

527. Notio (1). — 1. Sacrificii nomen, a sacro faciendo derivatum, *lato* et *stricto sensu* usurpari potest. *Lato sensu* omne opus, imo quilibet actus sive externus sive internus in honorem Dei elicitus vocatur sacrificium. Hac lata significatione accipitur a *D. Augustino* (2), et in

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 83, a. 1; II-II, q. 85; Suarez, disp. 73, sect. 1; Lugo, disp. 19, sect. 1; S. Alph., *l. c.*, n. 304; S. Bellarm., lib. V (lib. I *de sacrificio*), cap. 2; Vasquez, disp. 220, cap. 3; Sasse, *l. c.*, p. 472 ss.; Billot, *l. c.*, p. 534 ss.; De Augustinis, *l. c.*, p. 707 ss.; Lahousse, *l. c.*, p. 202 ss.; M. de la Taille, *Mysterium fidei*, p. 15 ss.

(2) *De civitate Dei*, lib. X, cap. 6.

ipsis Sacris Litteris (3). Hinc *S. Thomas* ait: « Omne illud quod Deo exhibetur ad hoc ut spiritus hominis feratur in Deum potest dici *sacrificium* » (4).

Contra, *stricto sensu* sacrificium est *specialis ac praecipuus religionis actus*, a ceteris plane distinctus. At variae sunt DD. definitiones de sacrificio proprie dicto (5).

2. Attenta doctrina *D. Thomae, Suaresii, Lugonis* et *S. Bellarmini*, sacrificium sic adaequate definimus: *Peculiaris actus cultus divini externi, quo homo, rem aliquam sensibilem substantialem sibi substituens, veluti sui vice, Deo offert, cum eiusdem rei destructione reali aut aequivalenti, in signum legitime institutum, quo significatur, eam esse excellentiam Dei primi principii, ultimi finis et absoluti dominii, ut dignus sit in cuius cultum vita humana immoletur.*

Sacrificium est certissime *in genere signi*. Id enim ex ipsa rei natura manifesto eruitur. Nam sacrificium est actio hominis externa, qua res aliqua sensibilis mutatur. Porro haec actio materialiter considerata nihil in se habet, unde cultus Dei censeri possit. Igitur ut eiusmodi actio sit cultus Dei, necesse est, ut peculiari relatione ad Deum colendum referatur. Hanc vero relationem nonnisi ex significatione ipsi propria habere potest. Ergo sacrificium formaliter *signum* et quidem *sacrum* existimari debet (6).

3. Certum est, quatuor esse de ratione sacrificii generice considerati:

1° Requiritur aliqua destructio seu immutatio rei sensibilis et substantialis, et ideo permanentis, qua mutatione res usui communi subtrahitur.

Qualis destructio i. e. immutatio exigatur, non convenit inter DD. Quidam censent sufficere *moralem* immutationem rei offerendae per quandam *consecrationem*, ut *Viva* (7), et probabile habet *Suarez* (8). Alii existimant solam immutationem *perfectivam* seu *consummativam, transformativam in melius* ad es-

(3) *Ps.* XLIX, 14; L, 19; *Eccli.* XXXV, 2; *Sap.* III, 6; *Rom.* XII, 1; *Hebr.* XIII, 16.

(4) *S. theol.*, III, q. 22, a. 2.

(5) S. Bellarminus (*l. c.*) ita definit: « Oblatio externa facta soli Deo, qua ad agnitionem humanae infirmitatis et professionem divinae Maiestatis a legitimo ministro res aliqua sensibilis et permanens ritu mystico consecratur et transmutatur ».

Suarez (*l. c.*, n. 2) hanc tradit definitionem: « Externa et sensibilis actio qua res aliqua ita Deo offertur, ut legitimo ac sollemni ritu in Dei honorem et cultum aliquo modo immutetur a publico et legitimo ministro ».

Alii brevius: « Actus externus religionis continens supremum cultum latriae, solique Deo debitum ». Cfr. Lugo, *l. c.*, n. 1; Pasqualigo, *op. cit.*, q. 4 ss.; Lacroix, lib. VI, part. II, *De sacrificio Missae*, n. 3.

(6) S. Thom., II-II, q. 85, a. 1, ad 1 et 3; Suarez, *l. c.*, n. 3; Sasse, *l. c.*, p. 475; Billot, *l. c.*, p. 538.

(7) *De Euch.*, disp. 5, q. 1, a. 2.

(8) *Loc. cit.*, sect. 5, n. 5.

sentiam sacrificii pertinere (9). Communiter AA. docent de ratione sacrificii esse *destructionem* rei oblatae, formalem aut aequivalentem (10).

Haec sententia vera videtur.

2º Requiritur rei destructae oblatio soli Deo facta, ideoque sine sacrilegio nequit alteri cuilibet rei vel personae, praeterquam Deo, sacrificium offerri (11). Destructio et oblatio vocantur *sacrificatio*.

3º Oblatio rei destructae fieri debet a legitimo ministro, i. e. a ministro qui publica auctoritate est institutus. Necesse non est, ut destructio physice ab eo peragatur; satis est, ut moraliter ab eo procedat, quatenus mandet, iubeat etc., in ordine ad oblationem.

4º Eiusmodi destructio et oblatio significat, hominem agnoscere summam Dei excellentiam atque supremum Dei dominium in omnes res creatas, et consequenter totalem hominis dependentiam a Deo, adeo ut dignus Deus sit, in cuius cultum vita nostra ac totum esse nostrum immoletur (12).

Sacrificium convenit cum sacramento, quatenus est quoddam signum sacrum. Differt autem multiplici ratione. Sacramentum est signum practicum sanctificationis et gratiae; sacrificium, contra, est signum interioris cultus. Ex qua differentia aliae sequuntur: sacramentum, aliter ac sacrificium, non est de iure naturae, nec potest esse institutionis humanae, nec semper ac necessario conficitur a sacerdote; demum sacramentum efficaciam habet per modum efficientiae, sacrificium vero per modum impetrationis (13).

528. Divisio. — Sacrificia dividuntur praecipue ex triplici capite: ratione *finis*, ratione *modi offerendi*, et ratione *valoris* seu *efficaciae*.

1. Ratione **finis**, sacrificium est *latreuticum*, *eucharisticum*, *impetratorium*, *propitiatorium*. Nullum est sacrificium, in quo hae rationes haud exsistant. Etenim omne sacrificium est *adoratio* latriae seu intellectus agnitio et voluntatis submissio erga infinitam Dei excellentiam.

Cum hac vero agnitione divinae excellentiae necessario connectitur per se *gratiarum actio* et *petitio*, qua homo profitetur, quidquid est et habet, esse a Deo, et a Deo exspectanda et petenda esse omnia, quibus

(9) Cfr. Lahousse, *l. c.*, n. 202; Sasse, *l. c.*, p. 477.

(10) S. Bellarm., *l. c.*; Vasquez, *l. c.*, n. 12; Lugo, *l. c.*, n. 7; Pasqualigo, *l. c.*, q. 10 ss.; S. Alph., *l. c.*; Sasse, *l. c.*; Billot, *l. c.*, p. 539; De Augustinis, *l. c.*, p. 710.

(11) Cfr. S. Thom., II-II, q. 85, a. 2.

(12) Cur mors martyrum non fuit verum et proprium sacrificium? Ita egregie respondet Card. Lugo (*l. c.*, n. 14): « Quia licet ex privata eorum intentione fuerit in Dei cultum et in protestationem supremae Dei potestatis in vitam et mortem: non tamen fuit ad hoc instituta per aliquam publicam auctoritatem: mors autem Christi ideo potuit esse verum sacrificium, quia potuit ex divina institutione hoc significare: sicut etiam sacrificium eucharisticum ex publica Christi institutione accepit hanc significationem ».

(13) Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 2 ss.; Pasqualigo, *l. c.*, q. 53; Sporer, *l. c.*, n. 90; Lacroix, *l. c.*, n. 61 s.

indiget. Praeterea in statu naturae lapsae necessario inest sacrificio *significatio divinae iustitiae placandae* et *expressio indigentiae expiationis;* et ideo in hoc statu cultus sacrificus speciali titulo homini conveniens est (14).

2. Ratione **modi offerendi,** sacrificia dividuntur in *cruenta* et *incruenta*. Ante Christum, cruenta constituebant ipsam cultus substantiam; incruenta accidentaliter solum, seu accessorie ut plurimum adhiberi solebant. Rursus sacrificium incruentum dividi debet in illud quo victima offertur *in propria specie*, et illud quo offertur *in specie sacramenti*.

Primum habetur, quando res oblata non est ex natura sua capax cruentae destructionis, ex. gr. panis, vinum, thus et similia. *Secundum* contingit solum in SS. Eucharistiae sacramento, ubi formalis immolationis ratio consistit in quadam separatione corporis a sanguine, quae tamen non est nisi penes habitum externum in quo sub panis et vini speciebus ipse Christus D. vere, realiter et substantialiter praesens constituitur (15).

3. Ratione **valoris** seu **efficaciae,** praecipua divisio est in sacrificia quae habent valorem *ex solo opere operantis*, et sacrificia quae habent valorem tum *ex opere operantis* tum *ex opere operato*. Verba « *ex opere operato* » hoc sensu intelligi debent, quatenus sacrificium valorem latreuticum vel impetratorium habet independenter a devotione hominum offerentium, ex hoc solo quod valide peragitur iuxta legem institutionis suae.

Sacrificia V. T. in foro externo per se valebant ad tollendas irregularitates et legales immunditias, quia praecise pro his tollendis erant a Deo instituta in figuram verae expiationis per Christi sacrificium offerendae; in foro interno valebant dumtaxat secundum devotionem offerentium.

In sacrificio crucis attenditur omni ex parte valor infinitus ex opere operantis Christi. In Missa (16) praeter valorem ex opere operantis ministri, qui deesse potest, *semper* valor inest ex opere operato, ita quidem ut hoc sacrificium nulla hominum indignitate aut malitia inquinari possit (17).

(14) Cfr. S. Thom., I-II, q. 102, a. 3, ad 8; Suarez, *l. c.*, sect. 7; Sasse, *l. c.*, p. 487 s.

(15) Sporer, *l. c.*, cap. 2, *de sacrificio in communi et Missa in specie*, n. 54 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 4; S. Alph., *l. c.*; Franzelin, *l. c.*, pag. 323 ss.

(16) Nomen *Missae* ex missione, dimissione sive catechumenorum post explanatas Sacras Scripturas, quando diaconus clamabat: « *recedite catechumeni* », sive fidelium finitis mysteriis per verba: « *ite, missa est* », originem trahit. Ratio autem cur totum sacrificium ab hoc ritu accidentali nominatum sit, merito ex disciplina arcani repetitur. Improbabilis videtur eorum sententia, qui nomen Missae vel ab hebraeo מִסָּה (*Deut.* XVI, 10) vel a graeco *μύησις* derivandum esse opinantur. Cfr. Suarez, disp. 74, sect. 3, n. 2; Bona, *op. cit.*, lib. I, cap. 1, n. 1 ss.; S. Bellarm., *l. c.*, lib. I, cap. 1; Sporer, *l. c.*; n. 61; Ioannes Durandus, *De ritibus ecclesiasticis*, cap. 1; Lacroix, *l. c.*, n. 1; Lahousse, *l. c.*, n. 213.

(17) Conc. Trid., Sess. XXII, cap. 1; S. Thom., *l. c.*, q. 79, a. 5; q. 82, a. 1; in IV D. 12, q. 2, a. 1, q. 2; D. 45, q. 2, a. 2, q. 3, et a. 3, q. 1, ad 3; Suarez, disp. 79, sect. 1, n. 3; Albertus, in IV D. 13, a. 31; Sotus, q. 2, a. 1; Lugo, *l. c.*, sect. 12, n. 239.

529. Principia. — I. *In Missa offertur Deo verum et proprie dictum sacrificium.*

Est veritas de fide ex *Conc. Trid.* (18): « *Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud quam nobis Christum ad manducandum dari: a. sit* ».

Sane in Missa omnes conditiones seu elementa concurrunt, quae requiruntur ad verum et proprium sacrificium, et quas breviter supra indicavimus (n. **527**, 3). Hac de re fuse disserunt dogmatici (19).

530. II. *Missa complectitur omnes fines speciales diversorum sacrificiorum V. L.*

Ratio seu finis sacrificii eucharistici quadruplex est. Quatenus sacrificium offertur in Dei honorem et cultum, dicitur *latreuticum;* quatenus offertur in gratiarum actionem, dicitur *eucharisticum;* quatenus offertur pro beneficiis obtinendis, dicitur *impetratorium;* quatenus offertur pro remissione peccatorum seu pro Deo placando, dicitur *propitiatorium.*

In lege antiqua pro his diversis finibus obtinendis diversa erant a Domino instituta sacrificia. Sacrificium N. L. ordinatur ad omnes hos fines, et ideo aequivalet omnibus sacrificiis V. L. eisque excellit. « Haec est oblatio illa munda, ait *Conc. Trid.* (20), quae per varias sacrificiorum naturae et legis tempore similitudines figurabatur, utpote quae bona omnia, per illa significata, velut omnium consummatio et perfectio, complectitur ».

Ergo sacrificium Missae est *latreuticum, eucharisticum, impetratorium* et *propitiatorium.*

Idem Concilium Trid. expresse definivit: « *Si quis dixerit, Missae sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium; vel soli prodesse sumenti: neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere: a. sit.* » (21).

De hac re vide dogmaticos, qui efficaciam sacrificii eucharistici egregie vindicant (22).

(18) Sess. cit., can. 1.

(19) S. Thom., *l. c.*, q. 83, a. 1; Suarez, disp. 74, sect. 2; Lugo, *l. c.*, sect. 2; S. Bellarm., *l. c.*, cap. 5 ss.; Vasquez, disp. 221; Lacroix, *l. c.*, n. 6; Sporer, *l. c.*, n. 62; Franzelin, *l. c.*, p. 339 ss.; Lahousse, *l. c.*, n. 215 ss.; Billot, *l. c.*, p. 549 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 502 ss.; De Augustinis, *l. c.*, p. 732 ss.; Pesch, *op. cit.*, VI, n. 852 ss.

(20) Sess. XXII, cap. 1.

(21) Sess. cit., can. 3; cfr. etiam can. 2 et cap. 2.

(22) S. Thom., *l. c.;* Suarez, disp. 78 et 79; Lugo, *l. c.*, sect. 8, 9 et 12; S. Bellarm., *l. c.*, cap. 1 ss.; Vasquez, disp. 227 ss.; Billot, *l. c.*, p. 585 ss.; Lahousse, *l. c.*, n. 267 ss.; De Augustinis, *l. c.*, 674 ss.; Franzelin, *l. c.*, p. 335 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 546 ss.

531. III. *Missa est repraesentatio realis sacrificii crucis.*

Sacrificium Missae esse cruenti sacrificii repraesentationem, et quidem essentialem, certissimum est (23). Nam ratio sacrificii a positiva institutione Christi D. pendet: Christus vero hanc repraesentationem sacrificii crucis omnino voluit, et quidem ita instituit sacrificium eucharisticum, ut ex ipsa sua natura et modo quo offertur, sit relativum ad sacrificium crucis.

532. IV. *Missa non est sacrificium a sacrificio crucis plane distinctum, sed secundum quendam respectum unum cum illo, secundum alium respectum sacrificium distinctum dici debet.*

Conc. Trid. (*l. c.*) docet: « In divino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur et *incruente* immolatur, qui in ara crucis semel se ipsum *cruente* obtulit... Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit, *sola offerendi ratione diversa* ». — Evidens est, hos duos modos offerendi specie inter se differre, ut omnes theologi docent; num vero ob hanc differentiam ipsa sacrificia specie ab invicem differant, DD. in diversas abeunt sententias. Uti patet, haec quaestio est potius de modo loquendi. Rectius dicuntur *simpliciter* diversa sacrificia; potius quam unum idemque absolute, seu unum et idem sacrificium *secundum quid* dici debet (24).

Praeter hoc discrimen, aliae sunt diversitates *accidentales*, quibus sacrificium eucharisticum a sacrificio crucis differt. Victima est eadem numero; sed in cruce erat Christus adhuc *passibilis* et *mortalis*, dum in Missa Christus *impassibilis* et *immortalis* offertur. In cruce Christus *solus* erat sacerdos se offerens *visibiliter;* sacrificium eucharisticum per *sacerdotes ministros Christi* visibiliter offertur.

In sacrificio crucis finis et effectus est *meritum* ac *satisfactio* ad opus redemptionis complendum, in sacrificio Missae est *applicatio* meriti et satisfactionis in cruce consummatae. Demum sacrificium crucis est sacrificium simpliciter absolutum, utpote quod ad nullum aliud sacrificium refertur tamquam signum eius ac repraesentatio; sacrificium eucharisticum, contra, est relativum essentialiter ad sacrificium crucis eiusque repraesentatio (25).

(23) Conc. Trid., Sess. cit., cap. 2.

(24) Suarez, disp. 76, sect. 1; Lacroix, *l. c.*, n. 9; Sporer, *l. c.*, n. 72 s.; Franzelin, *l. c.*, p. 417; Sasse, *l. c.*, p. 513; Billot, *l. c.*, p. 551 s.

(25) Si Missae sacrificium, quod a sacerdotibus ministris Christi offertur, cum sacrificio a Christo in ultima coena oblato comparetur, facile intelligitur, *utrumque esse idem specie sacrificium.*

At plures habentur differentiae *accidentales*, non solum ratione loci, temporis et caeremoniarum, sed etiam 1° *ex parte offerentis*, cum in ultima coena sacerdos visibilis fuerit Christus, qui per se ipsum sacrificium offerebat, nunc vero sacerdos visibilis sit homo minister Christi; 2° *ex parte victimae oblatae*, quae in ultima coena erat mortalis, nunc autem est im-

533. Essentia sacrificii eucharistici. — 1. Variae fuerunt olim DD. sententiae hac de re.

Quidam putarunt sacrificium consistere in sola communione sacerdotis (26).

Alii docuerunt, essentiam Missae esse reponendam in quacumque actione, quae inter consecrationem et communionem circa sacramentum exercetur, scil. vel in elevatione, vel in oblatione verbali quae fit statim post consecrationem, vel in fractione hostiae et commixtione specierum (27).

Alii cum *S. Bellarmino* (28), cum *Lugone*, saltem aliquo sensu (29), et *S. Alphonso* (30), dixerunt sacrificium eucharisticum constare tum consecratione tum sumptione sacerdotis. Alii aliter opinati sunt.

Plerique censuerunt solam consecrationem ad essentiam sacrificii Missae pertinere, communionem vero nonnisi ad eiusdem integritatem et perfectionem extrinsecam requiri.

Haec sententia, quae olim erat communior (31), hodie communis est apud AA. Sane unum vel alterum dumtaxat invenimus auctorem ex recentioribus, quos diligentissime singulos perlegimus, ab hac doctrina recedentem (32).

Fatendum, sententias istas non esse plane diversas atque oppositas, cum theologi non semper iisdem verbis utantur eaque eodem sensu accipiant. V. g. aliud est, proprie et accurate loquendo, quaerere de *essentia* sacrificii eucharistici, aliud quaerere de *necessitate* eiusdem, ut disserunt *S. Bellarminus, Lugo* aliique.

mortalis; 3° *ex parte significationis mysticae*, quatenus sacrificium in ultima coena repraesentabat mortem Christi futuram, dum sacrificium eucharisticum repraesentat perenniter in Ecclesia mortem Christi praeteritam; 4° *ex parte meriti in Christo principaliter offerente*, quatenus sacrificium in ultima coena ut opus Christi operantis erat meritorium; nunc vero sacrificium ex parte Christi offerentis non est meritorium, cum Christus non sit amplius in statu merendi, sed solum valet ad applicanda merita Christi in cruce consummata. Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 1, n. 2 s.

(26) Cfr. Suarez, disp. 75, sect. 4, n. 1.

(27) Cfr. Ioan. a S. Thoma, *De Euch.*, disp. 32, a. 1.

(28) *Loc. cit.*, cap. 27.

(29) *Loc. cit.*, sect. 5, n. 72 ss. Sententia Lugonis eo sensu differt a sententia S. Bellarmini, quatenus ipse asserit sumptionem simul cum consecratione concurrere ad rationem oblationis, ita tamen ut in sola consecratione seorsum considerata iam inveniatur quidquid per se sufficeret ad victimae destructionem.

(30) *Loc. cit.*, n. 305.

(31) S. Alph. (*l. c.*), quamvis sequatur opinionem S. Bellarmini et aliorum ut probabiliorem, tamen hanc vocat *valde probabilem* et *communiorem*.

(32) Omittimus veteres DD., quod videsis apud Suarez (*l. c.*, sect. 5, n. 3) et S. Alph. (*l. c.*). Recentes tantum allegamus sive dogmaticos sive moralistas: Franzelin, *l. c.*, p. 418; De Augustinis, *l. c.*, p. 753 ss.; Billot, *l. c.*, p. 569 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 517 ss.; Labousse, *l. c.*, p. 765 ss.; Hurter, *l. c.*, III, n. 419; Pesch, *l. c.*, n. 897 ss.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 228; D'Annibale, *l. c.*, § 258; Gury-Ball., *l. c.*, n. 151; Gury-Ferreres, *l. c.*, n. 349; Génicot, *l. c.*, n. 213; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 229; Noldin, *l. c.*, n. 163; Gasparri, *l. c.*, n. 23; Pighi, *l. c.*, n. 164.
De genuino conceptu sacrificii eucharistici valde erudite disserit M. de la Taille in egregio opere *Mysterium Fidei*, p. 319 ss.

2. Ultima ex memoratis sententiis, quae affirmat essentiam sacrificii Missae in sola consecratione consistere, ut vera certaque habenda est.

Sane:

1° Essentia sacrificii in ea actione consistere debet, quae *nomine Christi* exercetur, siquidem Christus ut principalis sacerdos actionem essentialiter sacrificalem exercere debet; atqui consecratio est ac ea sola, quae strictissimo sensu *nomine Christi* exercetur. Ergo.

2° In ea actione essentia sacrificii Missae reponenda est, cui notae essentiales cuiuslibet sacrificii conveniant. Iamvero in sola consecratione omnia perfecte habentur, quae ad essentiam sacrificii requiruntur. Ergo. Sane in consecratione Deo offertur res sensibilis a proprio ministro iuxta legitimam institutionem per destructionem hostiae ad supremum Dei dominium agnoscendum. Adesse et essentialiter compleri *destructionem* in consecratione, ex infra dicendis patebit (n. **538**), sive *Lessii*, sive *Vasquez*, sive *Lugonis* theoria spectetur.

3° Haec doctrina est conformior modo loquendi S. Scripturae, liturgiarum, SS. Patrum et Doctorum (33).

Hodie accedit expressa confirmatio ex Pii XII Encycl. « *Mediator Dei et hominum* », 20 nov. 1947 (*A. A. S.*, XXXIX, 521).

Quod vero communio sacerdotis ad integritatem et perfectionem extrinsecam sacrificii requiratur, evidens est. Nam Christus ponitur sub speciebus eucharisticis per modum cibi et potus, et ideo communio seu sumptio specierum necessaria prorsus est, quatenus sacrificium eucharisticum ex propria ratione *ordinem includit ad participationem victimae*. Proinde haec ad integritatem sacrificii pertinet, non quasi sit de essentia eius, sed quatenus est « extrinseca quaedam perfectio et consecutio cuiusdam finis intenti in ipsa re consecrata et sacrificata » (34).

Authentice id confirmatur a Pio XII in Encycl. « *Mediator Dei et hominum* ».

534. Consectaria. — Ex hac doctrina nonnulla consectaria practici momenti sequuntur:

1° Applicatio Missae necessario fieri debet ante consecrationem, adeo ut postea facta tamquam nulla et prorsus invalida habenda sit.

2° Qui consecrationi interfuit, sacrificio Missae quoad substantiam interfuit et fructuum eiusdem particeps fit; quamvis Ecclesiae praecepto audiendi die festo Sacrum non satisfaciat, cum *integra* Missa praecipiatur.

(33) Suarez, *l. c.*; Sasse, *l. c.*; Billot, *l. c.*, p. 572 ss.; Gasparri, *l. c.*, n. 24.

(34) Suarez, *l. c.*, n. 16.

3° Celebrans semper tenetur *de suo sacrificio communicare*, nec ullo modo ei licet sumere hostiam in alia Missa vel ab alio sacerdote consecratam, et hostiam a se consecratam reponere ex. gr. in pyxide vel in ostensorio.

4° Eadem hostia, quae simul cum calice consecrata fuit, et non alia, debet frangi et a celebrante sumi; siquidem liturgica fractio hostiae est praeparatio ad manducationem.

5° Ipsa hostia modo consecrata, et non alia antea consecrata, per se elevari debet, ut adoretur; imo omnes caeremoniae Missae per se in una eademque hostia peragi debent: id sane postulat integritas plena et perfecta sacrificii (35).

6° Sine causa gravissima non licet particulas in Missa consecratas sumere de altari *ante communionem celebrantis*, ut distribuantur fidelibus communicaturis: siquidem ex eodem sacrificio prius sacerdos celebrans, dein fideles communicare debent. Diximus *sine causa gravissima*, quae occurrit, ubi agatur de viatico ministrando, et desint aliae particulae consecratae.

Pariter hostiae in Missa consecratae non sunt prius reponendae, sed usque ad peractam communionem relinqui debent super altari, quia pertinent aliqua ratione ad sacrificium quod communione absolvitur.

535. Utrum iure divino, an mere ecclesiastico teneantur communicare sacerdotes litantes. — Theologi *communius* docent, et recte quidem, *iure divino* necessariam esse communionem celebrantis.

Ratio, quia sacrificium eucharisticum, sicuti ex divina institutione ordinem habet intrinsecus ad sumptionem, ita vi institutionis haec sumptio ad eius integritatem et perfectionem exigitur. Quod autem exigitur vi institutionis, iure divino id requiri palam est. Porro quod necessarium est ad integritatem et perfectionem sacrificii, ab ipso sacerdote offerente praestari debet. Ergo sacerdos offerens *iure divino* tenetur ad participationem sacrificii.

Hanc obligationem ex intima natura sacrificii non obscure derivat *Concilium Toletanum XII;* et ipsum *Concilium Trid.* (36) innuere videtur, sacerdotes celebrantes obstringi praecepto divino ad Eucharistiam sub utraque specie sumendam (37).

(35) S. Alph., lib. III, n. 205; Noldin, *l. c.*, n. 163.
(36) Sess. XXI, cap. 1.
(37) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 82, a. 4; Suarez, *l. c.*, n. 16; Sasse, *l. c.*, p. 520; Lahousse, *l. c.*, n. 244.

536. An consecratio utriusque speciei necessaria sit ad essentiam sacrificii eucharistici. — Quidam theologi docuerunt, aut saltem probabile existimarunt, alterutram consecrationem per se solam ad essentiam sacrificii sufficere (38).

At communissima DD. sententia est, ad essentiam sacrificii Missae requiri, consecrationem utriusque speciei.

Sane:

1° Eatenus sacerdotes peragunt sacrificium, quatenus id, quod Christus fecit, ipsi quoque in eius commemorationem faciant, iuxta illud: « *hoc facite in meam commemorationem* ». Atqui Christus in ultima coena obtulit sacrificium in utraque specie. Ergo consecratio utriusque speciei est necessaria omnino, ut ratio sacrificii habeatur; secus sacrificium non constaret essentialiter iis quae Christus fecit et quae ab Apostolis fieri iussit.

2° Christus voluit ut sacrificium eucharisticum expresse repraesentaret mortem cruentam crucis. Atqui hoc requirit consecrationem utriusque speciei; nam, licet quaelibet consecratio aliquatenus repraesentet mortem Christi (cum Christus in statu cibi constituatur, et cum species panis vi verborum nonnisi corpus, species vini nonnisi sanguinem repraesentet), tamen consecratio unius speciei sine altera non *expresse* repraesentat mortem Christi *cruentam, passionem, sanguinis effusionem;* quae sanguinis effusio in sacrificio eucharistico in eo cernitur, quod duplici consecratione ponitur distinctim corpus Christi sub speciebus panis et sanguis sub speciebus vini. Ergo.

3° Christus tum oblatione sacrificii in ultima coena, tum sacrificium eucharisticum iugiter offerens in nostris altaribus, est *sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Atqui Melchisedech panem et vinum obtulit. Ergo ut typo respondeat antitypus, oportet essentia sacrificii Missae complectatur consecrationem utriusque speciei (39).

S. Alphonsus (*l. c.*) putat contrariam sententiam non carere probabilitate.

Génicot (*l. c.*) haec habet: « Nihilominus aliqui AA. etiam recentes probabilem dicunt sententiam quae alterutrius speciei consecrationem ad essentiam sacrificii sufficere autumant: *quod tamen non videtur admittendum* ».

(38) Contin. Tournely, *De Euch.*, part. 2, cap. 3, art. 2, sect. 3, concl. 2: Adrianus, in IV quaest. *de Euch.*, § Viso de impedimento, v. *Pro responsione;* Bonacina, *De Euch.*, disp. 4, q. 8, p. 2, n. 7; Henriquez, lib. IX, cap. 9, n. 1.
(39) S. Thom., *l. c.*, q. 80, a. 12, ad 3; Suarez, *l. c.*, sect. 6, n. 6; Lugo, *l. c.*, sect. 8, n. 104 ss.; S. Bellarm., *l. c.*, cap. 22; S. Alph., *l. c.*, n. 306; D'Annibale, *l. c.*, § 258; Gasparri, *l. c.*, n. 25; Noldin, *l. c.*, n. 164; Sasse, *l. c.*, p. 521; Franzelin, *l. c.*, p. 392 ss.; Lahousse, *l. c.*, n. 241; Billot, *l. c.*, p. 569; Génicot, *l. c.*, n. 214; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 229.

Noldin (*l. c.*) ait: « *Vera* esse videtur sententia, secundum quam ad essentiam sacrificii consecratio utriusque speciei requiri affirmatur ».

Lehmkuhl (*l. c.*): « *At nullo modo probabile est*, alterutram consecrationem per se solam sufficere ad essentiam sacrificii Missae ».

Sasse (*l. c.*): « Attamen *sententia est communissima theologorum atque unice vera et omnino tenenda*, ad essentiam sacrificii utriusque speciei consecrationem requiri ».

Mature perpensis rationibus, hanc sententiam ut unice veram, speculative loquendo, amplectimur, et contrariam opinionem tamquam improbabilem habemus; nec obstat paucorum DD. auctoritas extrinseca, quae huiusmodi improbabilitatem auferre posse non videtur.

Eo vel magis id affirmandum, quia Encycl. « *Mediator Dei et hominum* » Pii XII traditae doctrinae manifesto favet.

537. Consectaria. — Ex dictis nonnulla consequuntur:

1° Si desit alterutra materia, numquam licet celebrare; quod si defectus in alterutra inveniatur post factam consecrationem, alia materia quaerenda et consecranda est, ut sacrificium perficiatur.

2° Si perfici sacrificium nequeat, vel quia non adest materia, vel quia defectus eius animadvertitur, quando res non patitur, ut suppleatur, puta post unam aut alteram hebdomadam, controvertitur, an satisfactum sit necne obligationi celebrandi pro eo, qui dedit stipendium.

Iuxta communissimam sententiam, quam unice veram, speculative, habemus, ut supra diximus, sacerdos suae obligationi non satisfecit; proinde aliam Missam celebrare, aut stipendium offerenti restituere, aut, si de pluribus Missis agatur, a Sede Apostolica condonationem obtinere debet. At, aiunt nonnulli, si admittatur probabilitas opinionis contrariae, quae tenet, essentiam sacrificii etiam in sola consecratione unius speciei haberi, sacerdos probabiliter satisfecit obligationi celebrandi pro stipendio. Porro qui suae obligationi probabiliter iam satisfecit, non tenetur eam iterum implere, et ideo in casu, aiunt, sacerdos non tenetur aliud Sacrum facere aut restituere offerenti stipendium (40).

In praxi, cum probabilis non videatur praefata opinio, suadendum omnino est, ut denuo satisfiat obligationi, scil. ut *vel* alia Missa celebretur *vel*, praesertim si de pluribus Missis agitur, ad S. Sedem recurratur, quae de thesauro Ecclesiae, *si* et *quatenus* opus est, provide consulit.

538. Ratio formalis sacrificii eucharistici. — 1. Cum Missa sit verum et proprie dictum sacrificium secundum fidem catholicam (n. **529**),

(40) Cfr. Ball.-Palm., *l. c.*, n. 230; Noldin, *l. c.*, n. 164; Gury, *Casus*, nn. 149, 254; Gennari, *Consult.*, I, cons. LXXXI.

manifeste sequitur eadem fide certum esse, in Eucharistia omnes notas reperiri, quae ad essentiam veri sacrificii generatim constituendam pertinent. Quae sit autem praecise *formalis ratio*, unde Eucharistia sit sacrificium, quaestio est valde difficilis.

2. Variae sunt theologorum sententiae. *Quidam* dicunt, ideo consecrationem esse sacrificium, quia in ea intervenit destructio substantiae panis et vini (41).

Alii docent, consecrationem esse sacrificium, quatenus destruitur panis, ut producatur Christus (42).

Alii tenent, eatenus rationem sacrificii repositam esse in consecratione, « quatenus per illam efficitur ut ipso corpore et sanguine Christi consecrato et realiter ibi contento, cruentum illius sacrificium quod in cruce oblatum est, repraesentetur » (43).

Plures cum *Lessio* (44) reponunt formalem rationem sacrificii in sacramentali separatione corporis a sanguine; quam eatenus dicunt vere esse sacrificalem, quatenus est actio de se tendens ad veram et realem occisionem a qua solum per accidens impeditur.

Alii demum cum *Card. Lugone* (45) censent internam et formalem rationem sacrificii eucharistici esse reponendam in consecratione, quatenus per eam Christus cum admirabili exinanitione sanctissimae humanitatis statum et modum exsistendi sacramentalem induit, in quo caro eius vere est cibus et sanguis vere est potus.

Ex variis sententiis duae sunt meliores, ut omnes theologi recentes affirmant, scil. sententia *Lessii*, quam inter recentiores tenent *Pesch* (46) ac *Billot* (47), et sententia *Lugonis*, quam plerique recentiores sequuntur, ex. gr. *Franzelin* (48), *De Augustinis* (49), *Egger* (50), *Hurter* (51), *Lambrecht* (52), *Sasse* (53), *Einig* (54), *Ball.-Palm.* (55), *Lahousse* (56).

Haec sententia nobis praeferenda videtur, utpote quae solidum

(41) Cfr. Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 51.
(42) Suarez, *l. c.*, sect. 5, n. 4.
(43) Vasquez, disp. 220, cap. 7.
(44) *De perfect. divin.*, lib. XII, cap. 13. De eadem re agit in 3, q. 83, a. 1, dub. 6, n. 31 s.; *De iure et iust.* II, cap. 38, dub. 2.
(45) *Loc. cit.*, sect. 5, n. 65 ss.
(46) *De Euch.*, sect. 3, a. 2, prop. XCI.
(47) *Loc. cit.*, p. 580 ss.
(48) *Loc. cit.*, p. 390 ss.
(49) *Loc. cit.*, p. 753 ss.
(50) *Enchirid. theol. dogm. specialis*, tract. 9, c. 3, a. 3.
(51) *Loc. cit.*, n. 419.
(52) *De SS. Missae Sacrificio*, pars III, c. 2, § 2, n. 1 ss.
(53) *Loc. cit.*, p. 537 ss.
(54) *De Euch.*, thes. XXI.
(55) *Loc. cit.*, n. 228.
(56) *Loc. cit.*, n. 252. Cfr. M. de la Taille, *op. cit.*, p. 354 ss., qui validas rationes affert contra hanc sententiam.

habet fundamentum in fontibus theologicis, et rationem formalem, qua celebratio Eucharistiae sit verum et proprie dictum sacrificium, non solum sufficienter, sed etiam insigniter declarat.

539. Quis et quotuplex sit sacerdos seu minister sacrificii eucharistici atque offerens. — I. Nonnulli auctores promiscue accipiunt *ministrum* seu *sacerdotem* et *offerentem*. At minus recte. Nam quilibet *sacerdos* seu *minister* est certe offerens; sed non vicissim. Sane *offerens* dicitur non solum minister seu sacerdos, qui sacramentum eucharisticum conficit atque simul sacrificium peragit, sed omnis, qui idem sanctissimum sacrificium Deo peculiari ratione offert et repraesentat eoque supremum cultum latriae Deo exhibere intendit (57).

II. Christus D. est *sacerdos* et *minister principalis*, qui, utpote summus sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, cruentum crucis sacrificium incruento modo renovat quotidie per sacerdotum ministerium. Celebrans vero est *sacerdos* seu *minister secundarius*, qui consecrat et sacrificat *in persona Christi*, ut expresse docet Concilium Florentinum (58).

III. In Missa plures sunt *offerentes*, qui tamen, ut supra innuimus, non omnes eodem modo sacrificium offerunt, nec omnes revera sacrificant. Ad sacrificandum enim requiritur ordo sacerdotalis; ad offerendum sacrificium sufficit aliqua moralis coniunctio cum sacerdotali actione, quae coniunctio maior aut minor esse potest.

540. Quot et quinam offerentes in Missa. — Offerens in sacrificio eucharistico quadruplex est: 1° *principalis;* — 2° *ministerialis;* — 3° *generalis;* — 4° *specialis.*

Dicitur offerens *principalis*, qui suo nomine suaque potestate sacrificium offert, et idem est ac sacerdos seu minister principalis; *ministerialis*, qui nomine et potestate alterius offert, nempe *in persona* principalis offerentis, et idem est ac sacerdos seu minister secundarius; *generalis*, qui communi quadam intentione cum ministro offerente moraliter coniungitur; *specialis*, qui concursum aliquem externum praestat pro sacrificio offerendo (59).

(57) Sporer, *l. c.*, n. 315; Lacroix, *l. c.*, n. 40.

(58) Decretum pro Graecis, ex Bulla Eugenii IV *Laetentur*, 6 iul. 1439; Conc. Lateranen., cap. *Firmiter;* Conc. Trident., Sess. XXII, cap. 2. — Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 82, a. 1 et 7, ad 3; q. 83, a. 1, ad 3; in IV D. 13, q. 1, a. 1; Suarez, disp. 77, sect. 1 et 2; Lugo, disp. 18, sect. 1; Franzelin, *l. c.*, p. 390 ss.

(59) Noldin (*l. c.*, n. 166) distinguit offerentem ministerialem in *immediatum* et *mediatum*, et dicit omnes fideles ministerialiter (mediate) offerre sacrificium. Nobis minus probatur hic loquendi modus, quia valde improprie fideles dicuntur *ministerialiter* agere, i. e. sacrificium offerre.

541. 1° Offerens **principalis** est Christus, quia, ut docet *Trid. Synodus* (*l. c.*), « una eademque est hostia, *idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit*, sola offerendi ratione diversa ». Sacerdotes enim, ex Christi institutione, ipsius nomine offerunt: quare actio eorum est moraliter actio Christi (60).

Christus dicitur *principalis* offerens non autem per accidens et remote, quatenus instituit sacrificium eucharisticum, ei meritorum suorum efficaciam applicuit, et in sui memoriam idem celebrari iussit, sed etiam per se et proxime, quatenus actu offert aliquo modo cum ipso sacerdote, ut cum suo ministro: quod enim quis facit per alium operantem ex sua delegatione, vere dicitur ipse facere (61).

542. 2° Offerens **ministerialis** est omnis et solus sacerdos. Est autem sacerdos verus sacrificans, et licet tamquam vicarius et minister Christi in eius persona offerat, non est tamen merum instrumentum seu merus exsecutor, sicut est famulus, iussu et nomine domini sui dans eleemosynam, sed etiam ex propria mente et intentione sacrificium offert in persona Christi. Praeterea cum sacerdos sit quoque minister Ecclesiae, utpote ab ea cooptatus in sacram hierarchiam ac divinis ministeriis mancipatus, sacrificat etiam nomine Ecclesiae. Quamvis hac duplici ratione sit constitutus sacerdos tamquam persona publica, manet tamen in eo adhuc ratio personae privatae pro se ipso orantis et sacrificantis (62).

543. 3° Offerens **generalis** est universa Ecclesia. Sane Christus Ecclesiae dilectae sponsae suae reliquit hoc sacrificium, *quo cruentum illud semel in cruce peragendum repraesentaretur, eiusque memoria in finem usque saeculi permaneret*, uti habet *Conc. Trid.* (63).

Ecclesia vero sacrificium eucharisticum offert *per sacerdotes*, qui ideo praecise ab ea constituuntur, ut per orationem et sacrificium divina beneficia universo fidelium coetui obtineant, et publicum cultum Deo exhibeant. Quare sacerdotes non solum ut ministri Christi, sed etiam ut ministri et legati Ecclesiae conficiunt sacrificium.

Porro omnes fideles, quatenus sunt membra Ecclesiae, offerunt *generali quadam ratione*, atque ideo dici possunt offerentes *generales* (64).

(60) S. Thom., *l. c.;* Suarez, *l. c.*, sect. 1, n. 2; Lugo, *l. c.*, sect. 7, n. 91 ss.; S. Bellarm., *l. c.*, cap. 4; Lacroix, *l. c.*, n. 16 ss.

(61) Suarez, *l. c.*, n. 6; Lugo, *l. c.*, n. 92; Sporer, *l. c.*, n. 317.

(62) Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 3 ss.; Lugo, *l. c.*, n. 91; Sporer, *l. c.*, n. 320; Lacroix, *l. c.*, n. 18.

(63) Sess. cit., cap. 1.

(64) Suarez, *l. c.*, sect. 3; Lacroix, *l. c.*, n. 19; Sporer, *l. c.*, n. 324; Sylvius, in 3 p., q. 23, a. 1, q. 6.

Id manifeste eruitur ex modo loquendi SS. Patrum et Doctorum, uti videre est apud *Suarez* (*l. c.*), nec non ex ritu Missae et ipso sacro canone. Plerumque enim sacerdos in plurali pronuntiat illud *offerimus*, nimirum non suo tantum, sed etiam Ecclesiae et fidelium nomine. Speciatim: « *Offerimus* tibi, Domine, calicem salutaris... »; — « Orate, fratres, ut meum ac *vestrum* sacrificium acceptabile fiat... »; — « Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, et nota devotio, pro quibus tibi *offerimus*, vel *qui tibi offerunt* »; — « Hanc igitur oblationem servitutis nostrae, sed et *cunctae familiae tuae* »; — « Unde et memores, Domine, nos servi tui... *offerimus* praeclarae maiestati tuae » (65).

544. 4° Offerens **specialis** — quem nonnulli (66) vocant *secundarium* et *accessorium* — est omnis et solus fidelis, qui, ut supra innuimus, sacrificio offerendo cooperatur per quendam concursum externum.

Ad rem egregie *Suarez* (67) haec habet: « Alio modo potest haec denominatio esse magis specialis, et sic requiritur aliquem specialem concursum, non tantum internum... sed etiam *externum, qualis erit, petere aut procurare sacrificium, dare eleemosynam seu stipendium sacerdoti, inservire illi sacrificanti, vel denique assistere consentiendo*, ac moraliter cooperando, non tamquam principii per se ac immediati actionis sacrificandi, quod est proprium sacerdotis, sed tamquam cooperantis aliquo modo ipsi sacerdoti ».

Quare offerens *specialis* dicitur fidelis, 1° qui petit celebrationem Missae; 2° qui curat ut Sacrum fiat; 3° qui dat stipendium sacerdoti celebranti; 4° qui Missas *fundatas* relinquit; 5° qui panem et vinum, aut vestes sacras aliave utensilia ad Missam necessaria suppeditat; 6° qui sacerdoti celebranti inservit; 7° qui Missae assistit.

Sporer (68), quem sequitur *Noldin* (*l. c.*), inter offerentes *speciales* recenset etiam eos, « qui non quidem corporaliter, attamen mente et spiritualiter intersunt Sacro, qui nimirum cum corporaliter sacrificio interesse nequeant, mente se sistunt et votis suis vota sacerdotis prosequuntur »; et allegat auctoritatem *D. Thomae* (q. 81, a. 6 et 7) et *Suaresii* (disp. 77, sect. 2, et 3).

In primis animadvertimus, nihil ex *Angelico*, et contrarium omnino ex *Suaresio* erui, uti ostendunt ipsius verba modo relata. Addimus, rationem discriminis inter offerentem *specialem* et *generalem* esse desumendam ex *aliquo actu* seu *concursu externo*, ut scite docet eximius Suarez, non vero ex actu mere interno, quia, cum sacrificium sit externum et sensibile, etiam offerens debet exhibere aliquid externum et sensibile (69). Proinde, debita cum reve-

(65) Innocentius III, *De Euch.*, lib. III, cap. 5, n. 6; Benedictus XIV, *De sacros. Missae sacrif.*, lib. II, cap. 13, n. 12.
(66) Sporer, *l. c.*, n. 325; Noldin, *l. c.*, n. 166.
(67) *Loc. cit.*, n. 3.
(68) *Loc. cit.*, n. 328.
(69) Cfr. Lacroix, *l. c.*, n. 20; Suarez, disp. 77, sect. 3, n. 3; Vermeersch, III, n. 282.

rentia, a doctrina, quam tradunt *Sporer-Bierbaum* et *Noldin* cum aliis paucis, iure recedimus.

Pro diversitate concursus, prout scil. maior est vel minor, propinquior vel remotior, fideles offerentes tenent primum aut secundum locum.

Primum locum obtinent, qui operam suam cum celebrante coniungunt, quatenus stipendium praebent aut Missas fundarunt, vel utensilia ad Missam necessaria suppeditant, aut sacerdoti celebranti inserviunt. Secundum locum obtinent, qui Missae intersunt. At ne putes, omnes, licet eundem locum seu ordinem teneant, eodem modo ac pari ratione cooperari sacrificio Missae et ideo participes fieri eius fructuum. Sane varios gradus obiective habet vel habere potest idem ordo; subiective autem varias dispositiones praeseferre possunt offerentes, ex quo fit ut magis vel minus perfecte reipsa participent. Vide n. **558**.

545. Quotuplici sub respectu considerandum Missae sacrificium ipseque minister. — 1. Ex dictis sequitur, sacrificium eucharisticum *triplici sub respectu considerari posse: a*) prout *a Christo* institutum est et ab eodem Christo offertur; — *b*) prout offertur *ab Ecclesia*, dilecta Sponsa Christi; — *c*) prout offertur *a sacerdote*, qui tamquam minister Christi et Ecclesiae sacrificat.

Si *primo* modo consideratur sacrificium Missae, Deo Patri semper infinite placet atque eundem semper producit effectum, quicumque sit sacerdos offerens, sive bonus sive malus, sive devotus sive distractus.

Si *altero* modo consideratur, item Deo Patri semper placet suumque effectum producit independenter a dispositionibus celebrantis.

Si *tertio* modo consideratur, magis Deo Patri placet ac maiorem producit effectum, quo maior est sacerdotis sanctitas, devotio atque attentio.

2. Item sacerdos, qui offert sacrificium, *considerari potest sub triplici respectu: a*) prout gerit personam Christi, summi sacerdotis et principalis offerentis, cuius nomine ac potestate sacerdos sacrificat; — *b*) prout est publicus minister Ecclesiae, cuius nomine sacrificium offert, in cuius persona loquitur et operatur, i. e. preces fundit ac caeremonias peragit; — *c*) prout est persona privata suo quoque nomine orans et sacrificans (70).

Missa, *proprio ac stricto sensu*, numquam potest dici *privata*. Ipsa enim est semper *publicum* et *commune* sacrificium, quod a *publico* ministro ad commu-

(70) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 82, a. 6 et 7; Suarez, *l. c.*, sect. 2; Sporer, *l. c.*, n. 325 ss.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 231; Noldin, *l. c.* n. 167.

nem omnium fidelium utilitatem et salutem offertur. Proinde si Missa vocatur *privata*, uti usus iam invaluit apud auctores sacrae liturgiae, haec vox intelligi debet sensu improprio, quatenus nempe non ipsam naturam seu essentiam sacrificii eucharistici respicit, sed ritum dumtaxat ac caeremonias.

545bis. Litterae Encyclicae « Mediator Dei et hominum » Pii XII, 20 nov. 1947 (*A. A. S.*, XXXIX, 521). — 1. Universa catholica doctrina de Missae Sacrificio sapientissime exponitur in hisce Litteris, quae numquam satis commendandae ac peculiari diligentique studio subiiciendae.

2. Dividuntur in quatuor partes. Secunda pars agit de cultu Eucharistico, seu de natura Sacrificii Eucharistici, de fidelium participatione in oblatione Sacrificii Eucharistici (*a*) fideles offerunt; *b*) fideles ipsi victima; *c*) media ad promovendam participationem fidelium), de sacra Communione, de cultu Eucharistico adorationis.

3. Omnes quaestiones perspicue exponuntur, errores forte grassantes refutantur, dubia resolvuntur, genuina doctrina copiose atque authentice traditur.

546. An Missa mali sacerdotis minus valeat, quam boni. — 1. Ex doctrina modo exposita patet responsio. Quoad fructum substantialem, qui **ex opere operato** provenit ex oblatione sacrificii facta a sacerdote **in persona Christi,** Missa mali sacerdotis tantum valet, quantum boni. Idem dicas de fructu **ex opere operantis,** quem sacrificium eucharisticum producit, quatenus *nomine totius Ecclesiae* offertur. Ratio, quia duplex iste fructus est omnino independens a dispositione ministri.

Quoad fructum vero, quem celebrans *ex opere operantis* obtinet orationibus liturgicis in Missa recitandis, plus valet boni, quam mali sacerdotis sacrificium, quia eiusmodi fructus maior aut minor est, pro maiore vel minore attentione, fervore atque fiducia celebrantis.

Id autem dicendum est sive consideretur sacerdos ut persona privata suo nomine recitans orationes liturgicas, sive consideretur ut minister Ecclesiae easdem recitans eius nomine. Nam licet orationes, quae nomine Ecclesiae a malo sacerdote fiunt, suum fructum semper habeant, tamen quae a sacerdote bono cum debita dispositione ac devotione fiunt, Deo magis placent, et ideo magis quoque prosunt (71).

2. Hac doctrina prae oculis habita ac probe intellecta, facile expli-

(71) S. Thom., *l. c.*, a. 6; in IV D. 13, q. 1, a. 1, q. 5; Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 2 ss.; Sporer, *l. c.*, 321; Dicastillo, *De sacram.*, tract. 5, n. 190 ss.

cantur nonnulli textus SS. Patrum et DD., qui sententiam contrariam hac de re profiteri videntur (72).

547. An et quo sensu sacerdotes ab Ecclesia praecisi et reiecti valide sacrificium offerant. — 1. Quidam, ut *Magister Sententiarum*, *Gulielmus Parisiensis* et alii apud *Suarez* (73), dicunt, non omnes sacerdotes, quamvis rite ordinatos, posse sacrificium eucharisticum offerre, « sed solum eos, qui sunt ab Ecclesia tolerati; excluduntur itaque ab hoc sacrificandi munere sacerdotes excommunicati, suspensi, depositi, degradati, schismatici, haeretici, ac denique omnes *ab Ecclesia praecisi;* atque ita excluduntur, ut non solum male faciant, si sacrificare tentent, verum etiam omnino non sacrificent ».

Haec sententia, uti manifestum est atque egregie ostendit ipse *Suarez*, quatenus affirmat sacerdotes praecisos, ideo non posse sacrificium offerre, quia nec possunt sacramentum Eucharistiae valide consecrare, *haeretica* est. Quatenus putat eosdem sacerdotes, quamvis possint valide consecrare et conficere sacramentum Eucharistiae, non posse tamen eam consecrationem efficere sub ratione sacrificii, quia ad rationem sacrificii proprie dicti necesse est, aiunt, ut offeratur a sacerdote, tamquam ministro publico et mediatore inter Deum et populum — quod, inquiunt, de sacerdote praeciso ab Ecclesia dici nequit — non videtur aperte haeretica, cum nullibi sit expresse damnata; at *falsam omnino* esse certissimum est, imo, nostro iudicio, *proximam haeresi.*

Sane sacrificatio in ipsa consecratione consistit, nec potest una ratio ab alia reipsa separari, si consecratio utriusque speciei perficiatur; ideo qui valide consecrat seu conficit sacramentum Eucharistiae, valide etiam offert sacrificium. Iam vero potestas consecrandi, potestas ordinis est, et ad suum actum iurisdictionem non requirit; quae ordinis potestas, vi characteris indelebiliter impressi, ita inhaeret ac perpetua est, ut nullo pacto amitti vel auferri possit. Ergo, manente potestate ordinis, Ecclesia impedire non potest, quominus, si ea potestas applicetur ad operandum cum debita forma, materia et intentione, validum habeat effectum.

Quare sicuti consecratio facta a quocumque sacerdote praeciso valida est, ita sacrificium oblatum a quolibet sacerdote praeciso est verum sacrificium (74).

2. Sacerdotes praecisi, quamvis valide sacrificent *nomine Christi*, tamen non offerunt sacrificium, *ut Ecclesiae ministri et in persona*

(72) Cfr. S. Thom., *l. c.*, a. 7, ad 1; Suarez, *l. c.*
(73) *Loc. cit.*, n. 2.
(74) Cfr. S. Thom., *l. c.*, a. 7 et 8; in IV D. 13; Suarez, *l. c.*, n. 5; Bonacina, *l. c.*, q. 8, p. 6; Victoria, *De Euch.*, n. 6; Sotus, in IV D. 13, q. 1, a. 6; Lahousse, *l. c.*, n. 264 s.

ipsius Ecclesiae. Sacerdos enim habet ex commissione Ecclesiae, ut nomine eius oret, intercedat ac offerat, et, quoad hoc, potest Ecclesia privare sacerdotem praecisum, ne suo nomine sacrificet.

Quod, ut clarius appareat, distinguere oportet in Missa substantiam sacrificii ab aliis orationibus et caeremoniis. In his, quae sunt de institutione Christi, i. e. in substantia sacrificii, sacerdos gerit personam Christi eiusque nomine agit ut minister. Porro Ecclesia nullatenus privare potest sacerdotem huiusmodi munere, etsi queat non concurrere, nec consentire cum illo, nec velle, quantum in ipsa est, per eum offerre.

In his autem, quae sunt de institutione Ecclesiae, nempe in orationibus et caeremoniis, sacerdos proprie se habet ut minister Ecclesiae, in cuius persona loquitur et operatur; et ideo ab eadem potest omnino tali ministerio privari (75).

Probabilius sententia supra citata (n. 1), quippe quae a viris catholicis iisque doctissimis propugnata fuit, sensu exposito intelligi debet, ne dicere velis eosdem in manifestum errorem incidisse.

3. Proinde ex sacrificio Missae, quod offert sacerdos praecisus, provenit fructus *ex opere operato*, sed non *ex opere operantis Ecclesiae*.

Utrum vero proveniat fructus *ex opere operantis sacerdotis*, ita distinguendum: si celebrans est in bona fide et in statu gratiae, iste fructus habetur, pro maiore vel minore eiusdem devotione atque attentione; secus, propter culpam deest, quia sacerdos, qui sciens in statu peccati celebrat, hac sua actione, quatenus personalis est, utpote summe sacrilega, nihil impetrat, sed potius divinam iram contra se excitat et auget.

4. Quinam sunt sacerdotes **praecisi ab Ecclesia?** In primis certe sunt sacerdotes *publice* seu *notorie* apostatae vel haeretici aut schismatici cum actu versentur extra communionem cum Ecclesia (76).

Utrum sacerdotes, qui apostasiam vel haeresim aut schisma *occulte* profitentur, censeri debeant tamquam *praecisi*, an non, pendet a solutione alterius quaestionis, num scil. praefatae personae sint extra communionem cum Ecclesia, necne.

Communior sententia tenet, eas a corpore Ecclesiae non excludi (77). Huic sententiae utpote veriori subscribimus; ideo existimamus, sacer-

(75) S. Thom., *l. c.*, a. 6 et 7, ad 3; Suarez, *l. c.*, n. 6; Bonacina, *l. c.*, n. 7.

(76) S. Bellarm., *De Conciliis et Eccles.*, lib. III, cap. 4; Suarez, *De fide*, disp. 9, sect. 1; Wilmers, *De Christi Ecclesia*, p. 633 ss. (Ratisbonae, 1897); Billot, *De Ecclesia Christi*, I, p. 300 (Romae, 1897).

(77) S. Bellarm., *l. c.*, cap. 10; Melchior Canus, *De locis theol.*, lib. IV, cap. ult.; Perrone, *De vera religione*, II, prop. VII; Palmieri, *De Rom. Pontifice*, proleg., § 1; Billot, *l. c.*, p. 308 ss.; Wilmers, *l. c.*, p. 636 ss.

dotes, qui sint haeretici (vel apostatae) *occulti*, habendos non esse ut praecisos ab Ecclesia.

Tamquam *praecisi* verius existimantur excommunicati *vitandi* (78).

Attento saltem iure novo, tenemus, presbyteros depositos non esse *praecisos*, quia, ex. gr., ceteris omissis, adhuc fruuntur privilegiis clericalibus (cfr. can. 2303, § 1).

Quaeri potest, an etiam *excommunicati tolerati*, *suspensi* vel *interdicti*, saltem *post sententiam condemnatoriam* aut *declaratoriam*, tales sint. Ratio dubitandi est, quia inter ius antiquum et novum datur magnum discrimen hac in re.

Attento iure, quo nunc utimur, putamus:

1° sacerdotes excommunicatos toleratos, ante sententiam condemnatoriam vel declaratoriam, non esse retinendos ut *praecisos*, quamvis, iuxta praescriptum can. 2262, § 1, participes non fiant « indulgentiarum, suffragiorum, publicarum Ecclesiae precum », et sic corruat unum e praecipuis fundamentis, quibus iure vetere nitebantur DD. ad probandum, eos a corpore Ecclesiae non excludi (79);

2° eosdem sacerdotes, ne post sententiam quidem condemnatoriam vel declaratoriam, tamquam praecisos habendos esse;

3° idem dicendum de sacerdotibus suspensis et interdictis, post sententiam condemnatoriam aut declaratoriam.

Ratio *primi* est, quia, licet excommunicatus privetur usu activo sacramentorum et sacramentalium, tamen fideles possunt *ex qualibet iusta causa* petere ab eodem sacramenta et sacramentalia (can. 2260, § 2); ex quo iuris praescripto aperte colligitur, talem excommunicatum non censeri ab Ecclesia ut *praecisum*.

Ratio *secundi*, quia licet excommunicatus per sententiam condemnatoriam vel declaratoriam aequiparetur vitando, sive quoad confectionem et administrationem sacramentorum et sacramentalium, sive quoad iurisdictionem, adeo ut *invalide* actus iurisdictionis tam fori externi quam interni exerceat, et fideles *in solo mortis periculo* possint ab eo petere absolutionem sacramentalem, ac, si desint alii ministri, cetera sacramenta et sacramentalia (cc. 2261, § 3, 2264); tamen, cum ex can. 2266 adhuc retineat dignitatem, officium, beneficium, pensionem, munus, si quod habeat in Ecclesia, manifeste patet non esse *praecisum*.

Ratio *tertii*, quia de suspenso ac de personaliter interdicto, post sententiam condemnatoriam aut declaratoriam idem generatim est dicendum, quoad

(78) Quinam iure novo sit vitandus, cfr. Cappello, *De censuris*, n. 141.

(79) Sane, ut alios omittamus, Card. Billot (*l. c.*, p. 320) ait: « Ut concorditer (minus recte, absit irreverentia, dicitur *concorditer*, quia plures id negabant; cfr. Cappello, *l. c.*) tradunt auctores theologiae moralis et iuris canonici, tolerati retinent participationem communium suffragiorum ».

effectus iuridicos, ac de excommunicato post praefatam sententiam (cc. 2275, 2283, 2284); imo poena statuta in can. 2266 ei non applicatur (80).

548. An fideles dici possint ministri sacrificii eucharistici, an et quo sensu offerentes. — Fideles, sive viri sive mulieres, nullo modo dici possunt *ministri* sacrificii eucharistici, nec sensu proprio nec sensu improprio. Ministri enim huius sacrosancti sacrificii sunt omnes et soli *sacerdotes*. Est veritas *de fide*, quam concinne ac diserte enuntiat can. 802 (cfr. n. **292**).

Fideles vocari possunt *offerentes*, non tamen eodem sensu ac sacerdotes litantes, iuxta ea quae supra exposuimus (n. **541** ss.). Missa enim duplici sub respectu considerari potest: in quantum est *opus ipsius Christi D.* seu repraesentatio realis sacrificii crucis, « sola offerendi ratione diversa » (81), et in quantum est *opus operantis Ecclesiae* seu sacrificium quod celebratur « a publico Ecclesiae ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent », ut docet *Tridentina Synodus* (*l. c.*, cap. 6). Omnes fideles, proinde, qui ad corpus mysticum Christi seu ad Ecclesiam pertinent, in oblatione sacrificii eucharistici revera participant, et quidem diversa ratione pro diversitate concursus et animi dispositionum.

Quare Missa semper et necessario actio *publica* atque *communis* dicenda est (cfr. n. **545**), licet sacerdos solus in ea communicet aut forte eam celebret, nullo fideli praesente (82).

Huc spectant quae sapientissime tradit Pius XII in memorata Encyl. « *Mediator Dei et hominum* ».

Dolendum vehementer quod minus accurate de hac re nonnulli loquantur, passim asserentes, universos fideles offerre Missae sacrificium, eosdem habendos esse tamquam ministros et munere fungi sacerdotum ! In his aliisque facile error theologicus latet.

(80) Cfr. Cappello, *De censuris*, n. 146 ss.
(81) Conc. Trid., Sess. XXII, cap. 2, *de sacrificio Missae.*
(82) Cfr. Trid. Synod., *l. c.*

ARTICULUS II.

De fructibus sacrificii Missae.

549. Quotuplici sub respectu considerari possint. — Fructus, seu bona quae Deus intuitu sacrificii eucharistici confert hominibus, considerari possunt sub quadruplici respectu: *a*) ratione *modi*, quo producuntur; — *b*) ratione *offerentium*, prout est Christus, vel Ecclesia, vel sacerdotes aliive fideles; — *c*) ratione *rei*, quae confertur; — *d*) ratione *personarum*, quibus obveniunt.

550. Fructus Missae ratione modi. — Ratione *modi*, quo producuntur, alii fructus sunt *ex opere operato*, alii *ex opere operantis*.

Dicuntur provenire **ex opere operato**, qui vi ipsius institutionis et oblationis sacrificii conferuntur, independenter omnino a dignitate et sanctitate offerentis; **ex opere operantis** dicuntur provenire, qui intuitu dignitatis ac meritorum offerentis conferuntur.

Fac sedulo animadvertas, fructum sacrificii ex opere operato maiorem aut minorem esse iuxta dispositiones subiecti, quemadmodum se habet quoque effectus sacramentorum (1). Huc spectant quae de sacramentis diximus (n. **6**).

Effectus, qui proveniunt ex opere operato, sequuntur *infallibiliter*, si debitae adsint conditiones tam ex parte obiecti quam ex parte eorum pro quibus Missa offertur, i. e. si nullus sit obex qui eorundem effectuum collationi obstet. Id infra explicabitur (n. **561** ss.).

551. Fructus Missae ratione offerentium. — Ratione *offerentium*, varii sunt fructus iique distincti pro diversitate actionis quae ab ipsis offerentibus ponitur.

1° Quatenus celebratio Missae est actio **personalis** sive sacerdotis sive eorum fidelium, qui actu ad eam concurrunt, omnia sunt ei adscribenda, et quidem excellentissimo modo, quae generatim adscribuntur bonis operibus, modo ex parte ministri et aliorum verificentur illae conditiones, quae necessariae sunt in ceteris bonis operibus.

Proinde si sacerdos offerens et alii cum eo immediate offerentes sint *in statu gratiae*, eorum actio *personalis* in ordine ad sacrificii ce-

(1) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 77, a. 5 et a. 7, ad 2.

lebrationem *de condigno* est *meritoria* augmenti gratiae et gloriae, *satisfactoria* pro poenis temporalibus peccato debitis, *impetratoria* cuiuslibet beneficii divini nobis vere utilis.

Si vero sint *in statu peccati*, eorum actio est solum *de congruo meritoria* et *impetratoria*, et ideo non, ut in priore casu, infallibiliter. De sacerdote celebrante, vide n. **547**, 3. Iste effectus, uti patet, est *ex opere operantis* (2).

Valor impetrationis multum pendet ex dignitate orantis atque ex actuali ipsius dispositione; praeterea ex praecedentibus suis peccatis potest aliquando orans invenire obstacula sibi per divinam iustitiam obiecta; quare impetratio sive hominis iusti sive hominis peccatoris *multiplicatis intercessoribus* fidentius et uberius suum obtinet effectum: quod fit per Ecclesiae impetrationem.

2° Quatenus Missae celebratio est **actio Ecclesiae**, quae scil. *eius nomine* ponitur a publico ministro seu sacerdote, nec meritoria nec satisfactoria est, sed tantum *impetratoria*. Sacerdos enim in persona Ecclesiae necessitates ac desideria fidelium Deo praesentat.

Cum Ecclesia, ut Christi sponsa dilectissima, semper sancta sit ac Deo placens, evidens est, impetrationem ex parte Ecclesiae per se semper esse efficacissimam, maxime in celebratione Missae, in qua Ecclesia se totam cum Christo sponso suo intime unit. Haec impetratio est quidem independens a meritis et dignitate ministri, non tamen a meritis et dignitate Ecclesiae; ideo quo maior est Ecclesiae sanctitas, seu quo plura et sanctiores sunt eius membra, maior quoque est valor impetrationis (3).

Iste effectus, prout oblatio ab Ecclesia est et ipsa impetrat, adhuc est *ex opere operantis*, et *infallibiliter* obtinetur. Nonnulli dicunt, eum esse ex opere operato. At, licet quaestio de verbis sit, et non de re, tamen recedendum non est a communi loquendi usu DD., qui huiusmodi fructum merito vocant *ex opere operantis:* siquidem *proprio ac stricto sensu theologico* nullatenus dici potest ex opere operato.

Diximus, impetrationem Ecclesiae esse *infallibilem;* verum pro singulis hominibus in quorum favorem illa impetratio a sacerdote fit nomine Ecclesiae, non semper infallibiliter beneficium petitum obtinetur. Sane oportet, eae conditiones adsint, quae requiruntur pro effectu infallibili impetrationis seu orationis in genere.

3° Quatenus Missa est **actio ipsius Christi**, meritoria non est, uti patet, quia Christus non amplius versatur in statu merendi, sed est *applicativa*, copiosissimo equidem modo, meritorum Christi, adeo ut

(2) Sporer, *l. c.*, n. 224 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 40 ss.
(3) Lugo, *l. c.*, n. 125 s.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 234.

medium efficacissimum sit ad placandam divinam iram, quae propter peccata sive nondum remissa sive quoad culpam solam remissa, contra peccatores exarsit, atque ita Deum inclinat, ne ex iustitia vindice mala inferat, eumque, contra, pronum reddit ad bona, maxime spiritualia, conferenda, et etiam ad bona temporalia saluti animae convenientia elargienda.

Omnes isti effectus continentur sub ratione sacrificii ut *impetratorii* et *propitiatorii* (4). Id statim declarabitur (n. **552**).

Hic fructus sacrificii eucharistici est *infallibilis* et *ex opere operato.* At non desunt DD., qui putent, eundem, *prout est impetratorius*, esse ex opere operantis (5).

Quaestio respicit modum loquendi: de re ipsa nulla dissensio esse potest. Quod impetratio Christi sit infallibilis in se, dubitari nequit; nam oratio Christi, cum absolute orat, semper exauditur (6). Exinde non sequitur, eam esse infallibilem ratione obiecti, quod est in voluntate hominum; siquidem fieri potest, ut quod homines petunt, non probetur a Christo, qui idcirco non vult suam voluntatem hac de re Patri repraesentare; sed ne frustra sit hominum petitio, aliquid aliud eis, iuxta divinae Providentiae ordinem, utilius impetrabit.

Proinde, licet non sit infallibilis impetratio eius obiecti, quod est in voluntate hominum, est tamen infallibilis impetratio eius boni, quod est in voluntate Christi interpellantis, *nisi ponatur obex ab homine;* et est impetratio *vi dignitatis ipsius sacrificii, non autem ab hominis merito tamquam a causa.* Igitur nulla est ratio sufficiens, cur non dicatur iure impetratio *ex opere operato* (7).

De infallibilitate ac de conditionibus requisitis, fusius dicetur infra (n. **561** ss., **565**).

Quidam, ut *Lehmkuhl* (8), vocant *ex opere operato stricte sumpto* fructum propitiatorium, illum praecipue, « qui presse *satisfactorius* vocatur, atque pro temporali poena peccatis remissis debita ex parte saltem solvit: qui nititur in solis Christi meritis certa lege per Missam in hunc finem applicatis »; et *ex opere operato latius sumpto* fructum impetratorium, qui non oritur « omnino infallibiliter, cum praeter ipsam Missae oblationem liberalis Dei acceptatio vel effectus determinatio intercedere debeat ». Haec distinctio suo non caret fundamento, sed propter rationem superius allatam opinamur fructum simpliciter *ex opere operato* esse rectius vocandum.

(4) Cfr. Conc. Trid., Sess. XXII, cap. 1 ac 2, et can. 2.
(5) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 2, n. 6; Vasquez, *l. c.*, cap. 2, n. 12 s.; Lugo, *l. c.*, n. 160; Pasqualigo, *l. c.*, q. 78; Lacroix, *l. c.*, n. 48.
(6) Ioan. XI, 42; Matth. XXVI, 53.
(7) Lugo, *l. c.;* Franzelin, *l. c.*, p. 373; Sasse, *l. c.*, p. 557 s.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 235.
(8) *Loc. cit.*, n. 238.

552. Fructus Missae ratione rei collatae. — Ratione *rei*, quae confertur, fructus Missae est 1° *impetratorius;* 2° *propitiatorius;* 3° *satisfactorius*, quem nonnulli vocant *expiatorium* (9), vel, ut aliis placet, impetratorius et propitiatorius, quatenus propitiatorius comprehendit etiam satisfactorium (10), vel demum propitiatorius tantum, quatenus propitiatio comprehendit sive satisfactionem sive impetrationem (11).

De merito, quod nonnisi improprie inter fructus Missae stricte dictos adnumeratur, satis diximus (n. **551**).

553. 1° Sacrificium eucharisticum, qua **impetratorium,** haec bona obtinet:

a) *gratiam conversionis*, qua homo ad veram poenitentiam et reconciliationem cum Deo perducatur;

b) *victoriam in tentationibus*, sive efficaciores gratias actuales conciliando, sive tentationes ipsas atque pericula imminuendo vel succidendo;

c) *congruas occasiones bonorum operum* atque profectum in vita spirituali; ac tali modo summi momenti est ad convertendos homines, ad peccata delenda, ad perseverantiae donum obtinendum, ad gratiam et futuram gloriam augendam;

d) *protectionem* singularis divinae Providentiae in necessitatibus tum spiritualibus tum temporalibus;

e) *bona temporalia* cuiusvis generis, quae secundum Dei voluntatem aeternae saluti adiumento esse possunt (12).

554. 2° Sacrificium Missae, quatenus est **propitiatorium**:

a) *valet ad delenda peccata* sive mortalia sive venialia, ut definivit *Concilium Trid.* (13) statuens, illud *pro peccatis* offerri debere;

b) *avertit calamitates, flagella, mala communia vel privata*, quae Deus in poenam peccatorum infligere paratus est;

c) *avertit poenas multo terribiliores spirituales*, quas Deus secundum *iustitiam suam*, nisi placetur, statuit pro peccatis infligere (14).

Iste fructus propitiatorius ita explicari debet. Deus iuste indigna-

(9) Sporer (*l. c.*, n. 239 ss.) fructum *propitiatorium* ab *expiatorio* ita distinguit: *propitiatorium* eum dicit, qui confert mediate ad remissionem peccatorum mortalium obtinendam; *expiatorium* vero illum vocat, qui mediate confert ad peccata venialia remittenda.

(10) Lugo, *l. c.*, n. 140 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 549 ss.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 233; De Augustinis, *l. c.*, p. 771 s.

(11) Billot, *l. c.*, p. 585, not. 2.

(12) Suarez, *l. c.*, sect. 1; Lugo, *l. c.*, sect. 9, n. 133 ss.; Bonacina, *l. c.*, p. 3, n. 6; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 235.

(13) Sess. cit., can. 3.

(14) Suarez, *l. c.*, sect. 3; Lugo, *l. c.*, n. 136; Lacroix, *l. c.*, n. 45; Bonacina, *l. c.*, n. 2 ss.; Sporer, *l. c.*, n. 239 ss.

tus propter peccata denegat peccatori auxilia saltem uberiora, quibus ad poenitentiam perducatur; oblato Missae sacrificio Deus placatur ac deposita indignatione concedit auxilia, quae secus negasset.

Quare sacrificium eucharisticum dupliciter auxilia confert, quibus homo adducitur ad poenitentiam ac remissionem peccatorum obtinet, scil. directe et indirecte: *indirecte*, vi propitiationis, quatenus aufertur indignatio, quae obstabat, quominus ea auxilia Deus concederet; *directe*, vi impetrationis, quatenus simpliciter ac immediate Deus movetur ad huiusmodi auxilia concedenda.

Id egregie explicat *Lugo* (15): « Advertendum est, virtutem ad impetrandum habere *terminum formaliter diversum* ab eo, quem habet virtus ad satisfaciendum vel expiandum; nam illa prior tendit *ad movendam liberalitatem Dei, a qua impetrat bona;* haec vero posterior tendit *ad clementiam seu ad placandum Deum, ne irascatur, indignetur, et inferat malum.* Aliud itaque est movere Deum, *ut concedat bona*, aliud vero placare illum, *ne inferat mala.* Prius pertinet ad sacrificium, ut est impetratorium, secundum ad idem, ut est propitiatorium seu expiatorium.

« Unde Patres Concilii Tridentini, dum de sacrificio hoc ut propitiatorio loquerentur, notanter dixerunt: Huius quippe oblatione *placatus* Dominus etc. Placatur enim Deus sacrificio non ut impetratorio, sed ut propitiatorio; prout sic enim ad placandum... Unde sacrificium ut propitiatorium *indirecte* confert ad obtinenda auxilia, quatenus *directe aufert indignationis obicem, qui obstabat, ne concederentur* ».

Sacrificium Missae non remittit peccata immediate, sed tantum *mediate*, quatenus gratiam confert eliciendi pios actus, quibus anima disponatur ad remissionem obtinendam (16).

Id valet non solum quoad peccata *mortalia*, sed etiam quoad peccata *venialia*, iuxta DD. sententiam olim longe communiorem et hodie communem ac, nostro iudicio, omnino veram. Proinde opinio paucorum veterum, qui putabant culpas veniales in iustis per Missae sacrificium etiam *immediate* deleri supposita dispositione, quae ad id necessaria est, theologico caret fundamento.

Sane modus, quo Concilium Tridentinum propitiationem pro letalibus culpis declarat, ad ipsas quoque culpas veniales refertur, neque ulla ex fontibus theologicis ratio afferri potest, qua ostendatur, virtutem sacrificii per se immediate ad horum peccatorum remissionem valere (17).

(15) *Loc. cit.*, n. 141.

(16) Cfr. S. Thom., in IV D. 12, q. 2, a. 2, sol. 2, ad 4; Suarez, *l. c.*, sect. 3, n. 7; Lugo, *l. c.*, n. 137 ss.

(17) S. Thom., *l. c.*, sol. 1, ad 1; Suarez, *l. c.*, sect. 5, n. 3 s.; Lugo, *l. c.*, n. 152; Vasquez, *l. c.*, cap. 3; Lacroix, *l. c.*, n. 45; Laymann, *l. c.*, cap. 1, n. 5; S. Alph., *l. c.*,

555. 3° Qua **satisfactorium,** Missae sacrificium

a) delet poenam temporalem, quae, post peccata deleta quoad culpam, est residua;

b) remittit alias poenas seu satisfactiones sponte susceptas (18); quarum nomine veniunt opera poenitentiae quibus iusti in hac vita peccatorum poenas redimere valent.

Concilium Trid. enim definivit (19), illud offerri « pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus » (20). Hinc patet discrimen inter effectum quoad vivos et quoad defunctos: poenae luendae *pro fidelibus adhuc vivis* sunt vel poenae a Deo inflictae vel satisfactiones sponte susceptae; *pro animabus purgatorii,* quae iam satisfacere nequeunt, sunt poenae simpliciter.

Certa et communis est theologorum doctrina, sacrificium eucharisticum has poenas *per se immediate remittere,* quatenus per hoc sacrificium exhibetur Deo satisfactio Christi cruento sacrificio completa, quae homini, pro quo sacrificium offertur, veluti appropriata eius *debitum poenae vel totum vel ex parte exstinguit,* sicuti opera hominis iusti satisfactoria per se immediate debitum poenae temporalis delent (21).

Extra controversiam est, ad obtinendum hunc effectum sacrificii requiri *statum gratiae,* qui generatim ad consequendam remissionem poenae temporalis

n. 311; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 237; Sasse, *l. c.*, p. 553; Billot, *l. c.*, p. 587; Noldin, *l. c.*, n. 170; Génicot, *l. c.*, n. 216, III; Lahousse, *l. c.*, n. 277.

Nonnulli dixerunt sacrificium eucharisticum conferre augmentum gratiae ex opere operato. Haec sententia nullatenus potest sustineri. Ad rem egregie Lugo (*l. c.*, n. 150): « Secundo ergo dubitari solet, an hoc sacrificium conferat ex opere operato augmentum gratiae, non solum ut sacramentum, sed etiam ut sacrificium. Affirmant aliqui apud Suar., *sect. IV*, et Vasq., c. *III*. Communis tamen et vera sententia negat, quam tenent praedicti auctores, et alii omnes recentiores; tum quia absque fundamento promissionis divinae talem effectum daremus sacrificio: tum etiam, quia si eum effectum haberet, possemus utiliter sacrificium offerre pro augmento gratiae parvulorum, praesertim quando sunt in mortis periculo, ut eo pacto haberent maiorem gloriam in coelo: quod tamen est contra sensum et praxim fidelium ».

Item admittenda non est opinio quorundam (ex. gr. Greg. de Valentia, *De Euch.*, q. 11, pars I, § 22) existimantium, saltem *per accidens* sacrificium Missae conferre aliquando primam gratiam, sicuti solet de sacramento Eucharistiae ac de aliis concedi (cfr. n. 4, V). Prorsus negandum; nam sacrificium eucharisticum, aliter ac sacramenta vivorum, non est ordinatum per se et immediate ad gratiam conferendam, scil., ut verbis clariss. Lugonis (*l. c.*, n. 151) utamur, « non potest dare primam gratiam per accidens id, quod per se non potest dare ullum gradum gratiae, prout de sacrificio diximus non posse ». Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 4.

(18) Cfr. Conc. Trid., Sess. XIV, cap. 8, can. 13.

(19) *Loc. cit.*, can. 3; cfr. etiam cap. 2.

(20) *Peccata*, uti patet, sunt culpae tam mortales quam veniales; *poenae* hic non intelliguntur poenae aeternae, quae, ut omnibus constat, a peccati macula sunt inseparabiles et simul cum illa necessario remittuntur, sed intelligitur poena temporalis quae post culpam condonatam manet luenda; *satisfactiones* sunt opera poenitentiae, quibus homo in hac vita praedictas peccatorum poenas redimere valet; per *alias necessitates* intelliguntur bona quaelibet obtinenda, sive spiritualia sive temporalia: attamen bona temporalia, in quantum dumtaxat conducunt ad spiritualia.

(21) S. Thom., *l. c.*, q. 2, a. 2, sol. 3; *S. theol.*, III, q. 79, a. 5; Suarez, *l. c.*, sect. 6; Lugo, *l. c.*, n. 153; Laymann, *l. c.*; Salmant., *l. c.*, cap. 3, n. 11; Bonacina, *l. c.*, n. 8; Lacroix, *l. c.*; S. Alph., *l. c.*, 2°; Sasse, *l. c.*, p. 555; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 236 s.

necessarius est. Disputatur, contra, an gradus poenae, quae remittitur, pendeat etiam a dispositione sive habituali sive actuali magis aut minus perfecta eius pro quo sacrificium offertur.

Communior et probabilior sententia (22), cui omnino adhaeremus, affirmat: nulla enim est ratio, cur de efficacia sacrificii aliter iudicetur ac de efficacia sacramentorum. Porro sacramenta maiorem aut minorem gratiam conferunt secundum mensuram dispositionum subiecti; ergo idem de efficacia sacrificii eucharistici existimandum est.

Quod spectat ad animas in purgatorio detentas, vide n. **595** s.

556. Fructus Missae ratione personarum. — Ratione *personarum,* quibus obtingit, fructus Missae est 1° *generalis;* 2° *specialis;* 3° *specialissimus* seu *personalis;* 4° *ministerialis* (23).

Communius AA., at forte minus clare, triplicem fructum distinguunt, et non quadruplicem; praeterea *generalem* dicunt etiam *communem* vel *universalem, ministerialem* vero vocant *specialem* aut *medium,* quatenus *generalem* appellant fructum, qui obvenit sive omnibus fidelibus sive specialiter cooperantibus, ex. gr. ministro inservienti, assistentibus etc., fructum scil., quem nos, inter unum et alium claritatis gratia distinguentes, dicimus presse *generalem* et *specialem.*

Hic, uti patet, consideratur fructus *ex opere operato,* in quantum celebratio Missae est actio quae in persona Christi ponitur a sacerdote offerente. Quare sermo non est de merito aut de fructu *ex opere operantis.*

557. 1° Fructus **generalis** (*communis* vel *universalis*) est ille, qui in communi producitur, eo ipso quod sacerdos nomine Christi et Ecclesiae semper orat et offert pro communi necessitate, pro tota Ecclesia, pro universo fidelium coetu; et ideo omnes fideles tam vivi quam defuncti, *dummodo obicem non ponant,* hunc fructum participant, *quin necessaria sit specialis intentio* seu *applicatio ex parte celebrantis.* Percipitur enim ex voluntate Ecclesiae, quae semper intendit offerre pro omnibus suis membris tam vivis quam defunctis. Quae Ecclesiae intentio in ipsis orationibus liturgicis clare continetur.

Iste fructus ita est independens a voluntate sacerdotis litantis, ut ab eo neque excludi neque alteri applicari ullo modo queat. Hoc pro certo tenemus

(22) S. Thom., *S. theol.*, *l. c.*, a. 5 et 7, ad 2; Lugo, *l. c.*, sect. 10, n. 199 ss.; Sasse, *l. c.*; Lahousse, *l. c.*, n. 279.

(23) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 8; Lugo, *l. c.*, sect. 11; S. Alph., *l. c.*, n. 312; Sporer, *l. c.*, n. 246 ss.; Gasparri, *l. c.*, n. 35 s.; D'Annibale, *l. c.*, § 230, not. 18; Sasse, *l. c.*, n. 566; Génicot, *l. c.*, n. 217; Noldin, *l. c.*, n. 171; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 239.

contra nonnullos, qui aliter sentire videntur. Ratio est manifesta: provenit a Missa, quatenus est sacrificium a Christo et ab Ecclesia Deo oblatum.

Communis et certa sententia est, *hunc fructum esse impetratorium;* probabilior, esse *propitiatorium* aliqua saltem proportione. Utrum vero sit etiam *satisfactorius,* alii affirmant, alii negant absolute, alii dubitant (24). Nostro iudicio, ita est distinguendum: *pro vivis,* non est satisfactorius, stricte sumptus (intelligas) iuxta notionem superius traditam; *pro defunctis,* scil. *pro animabus in purgatorio detentis,* videtur esse satisfactorius.

558. 2° Fructus **specialis** (a plerisque sub *generali* comprehensus) obvenit iis, qui peculiari modo concurrunt ad sacrificium, i. e. offerentibus secundariis (cfr. n. **540**). Etiam iste fructus *est independens a celebrantis intentione.* Ceterum orationes liturgicae, quas in Missa sacerdos recitat, Ecclesiae intentionem circa huiusmodi fructum manifeste exprimunt.

Quoad *gradum,* non est idem pro omnibus; pro plus vel minus, propius aut remotius quis concurrit seu cooperatur sacrificio Missae, eo maior vel minor quoque est pro eo huiusmodi fructus. Fructus iste non solum *impetratorius* et *propitiatorius* est, verum etiam *satisfactorius,* modo in offerente debitae adsint conditiones, ut longe communius et verius censent DD. (25).

Controvertitur, an iste fructus possit ab offerentibus secundariis aliis donari et applicari.

Quidam, veteres praesertim, ut *Coninck, Gobat, Fernandez, Navarrus, Sporer* (26), affirmant, putantes id significari ab Ecclesia in canone per illa verba: « *Qui tibi offerunt pro se suisque omnibus...* ».

Plures negant, tum quia citata verba canonis eo sensu rectius sunt intelligenda, quod offerentes sive *pro se* sive *pro universo coetu fidelium* offerre velint, iuxta mentem ac intentionem Ecclesiae; et sane non dicitur, pro se *vel* pro suis omnibus, sed pro se *et* suis omnibus, et quidem non pro uno vel altero in particulari, prout reipsa exigeret applicatio, sed pro suis *omnibus;* tum quia, theologice loquendo, nulla videtur ratio, cur hic fructus, prout est ex opere operato, sit alteris applicabilis.

Attamen prima sententia, saltem extrinsece, probabilis est. Qua admissa, sequitur duplici sensu posse fideles, ex. gr., *pro alio Missam audire,* tum qua-

(24) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 3, disp. 78, sect. 2, n. 3; Sporer, *l. c.*, n. 246 ss.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 239; Noldin, *l. c.;* Génicot, *l. c.*, IV; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 240.

(25) Cfr. S. Thom., *l. c.*, q. 79, a. 5; Suarez, disp. 79, sect. 8, n. 3; Lugo, *l. c.*, n. 231; Sporer, *l. c.*, n. 250 ss.; Génicot, *l. c.*

(26) Cfr. Sporer, *l. c.*, n. 253; Lacroix, *l. c.*, n. 50.

tenus fructum ex opere operantis percipiendum et alteri applicabilem ei donant, tum quatenus fructum specialem ex opere operato ei applicant.

Quaerunt theologi, utrum qui *eodem tempore pluribus Missis assistit,* de fructibus omnium participet, an unius tantum. Nonnulli censent participare de fructibus omnium, quia nil vetat quominus praesentia atque attentio requisita tamquam conditio ad fructum percipiendum, pluribus Sacris simul exhiberi possit; alii negant. Primae sententiae, utpote communiori et probabiliori, adhaeremus.

559. 3° Fructus **specialissimus** seu **personalis** est, qui sacerdoti ex ipsa oblatione sacrificii digne peracta provenit. Sane nullum est dubium, quin sacerdos non solum ratione sacramenti Eucharistiae percepti, sed etiam ratione sacrificii oblati omnium fructuum ex opere operato particeps fiat. Quare iste fructus est *impetratorius, propitiatorius et satisfactorius,* ut merito AA. communiter docent; et oritur *independenter a voluntate ipsius celebrantis,* adeo ut percipiatur, etsi sacerdos de eo non cogitet neque illum sibi acquirere intendat (27).

Plures dicunt, hunc fructum, ex eo quod sacerdos offerens in Sacro faciendo tam prope ad Christum accedit et tam arcte cum eo coniungitur, non esse fructu ministeriali multo inferiorem (28); imo alii censent eundem excedere ipsum fructum ministerialem (29). Certum est, excedere fructum generalem et specialem; negamus excedere fructum ministerialem; eo tamen paulo esse minorem indubitanter tenemus, quia sacerdos celebrans efficaciter, directe ac immediate operatur nomine Christi et Ecclesiae tamquam minister.

Quaerunt theologi, an iste fructus possit aliis applicari. Quidam, ut *Diana* (30) et *Filliuccius* (31) affirmant, et addunt sacerdotem pro applicatione huius fructus stipendium percipere posse. Haec opinio, prout asserit, stipendii perceptionem licitam esse, falsa est, uti liquet ex prop. 8ª damnata ab *Alexandro VII,* quae ita sonat: « Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem Missa licite accipere applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII » (32).

Longe probabilior et communior est sen tentia, quae negat fructum spe-

(27) S. Thom., *l. c.*, q. 79, a. 5 et 7; Suarez, *l. c.*, n. 4 s.; Lugo, *l. c.*, n. 232 ss.; Sporer, *l. c.*, n. 255; D'Annibale, *l. c.;* Gasparri, *l. c.*, n. 35; Lahousse, *l. c.*, n. 280; Noldin, *l. c.;* Lehmkuhl, *l. c.*, n. 239.

(28) Sporer, *l. c.;* Filliuccius, tract. 15, cap. 6, n. 15; Noldin, *l. c.*

(29) Cfr. Lahousse, *l. c.*

(30) *Op. cit.*, Tract. *de celebratione Missar.*, re sol. 7.

(31) *Loc. cit.*, n. 151.

(32) Decret. S. C. S. O., 24 sept. 1665; cfr. De nzinger, *op. cit.*, n. 1108.

cialissimum esse alteri applicabilem (33). Haec sententia, in quantum contendit, non posse *totum* fructum in alios transferri, certa videtur.

560. 4° Fructus **ministerialis** (ab aliis *specialis* vel *medius* vocatus) ille dicitur, qui, ex determinata sacerdotis intentione, alicui personae vel fini applicatur. Est *impetratorius*, *propitiatorius* et *satisfactorius*, modo requisitae conditiones adsint. Ut iste fructus percipiatur, necessaria omnino est *intentio* seu *applicatio ex parte celebrantis*, eaque posita, infallibiliter ei confertur, cui a sacerdote applicatur, dummodo nullus sit obex (34).

561. An et quonam sensu fructus sacrificii eucharistici sit infallibilis. — 1. Qua **satisfactorius,** fructus est vere ac proprie infallibilis, si debitae conditiones adsint in subiecto. Dicimus est *vere ac proprie infallibilis*, non solum quia producitur ex opere operato, sed praecise quia ex parte obiecti nullum habetur et haberi potest impedimentum, ideoque *ultimus* effectus semper obtinetur. Dicimus *si debitae conditiones adsint in subiecto*, quia effectus sacrificii eucharistici, sicuti effectus sacramentorum, quamvis sit ex opere operato, eatenus producitur, quatenus obex non adsit. Quare conditiones in subiecto ideo requiruntur, ut amoveatur obex.

Quantitas maior minorve fructus i. e. remissionis poenae, si agitur de vivis, pendet tum a Dei liberalitate tum a subiecti dispositione; si agitur de animabus purgatorii pendet a liberalitate Dei, iuxta taxationem a Christo factam de institutione sacrificii eucharistici. Hinc *Concilium Trid.* (35) docet, has animas « potissimum acceptabili altaris sacrificio *iuvari* », non autem infallibiliter per totius poenae remissionem absolute liberari (36). Cfr. n. **595**.

2. Qua **propitiatorius,** fructus considerari potest sub duplici respectu: in ordine ad collationem gratiarum et auxiliorum, quibus homo veniam peccatorum obtinere potest, et in ordine ad ipsam actualem conversionem seu effectum ultimum. Qua facta distinctione, facile componitur AA. dissensus, quorum alii dicunt eiusmodi effectum esse infallibilem, alii negant.

Communius theologi recte docent, vi sacrificii Missae impetrari infallibiliter peccatori gratias actuales et auxilia, quae Deus dabit vel

(33) Suarez, *l. c.*, n. 6 ss.; Lugo, *l. c.*, disp. 21, sect. 2, n. 33; Bonacina, *l. c.*, p. 8, n. 16; Pasqualigo, *l. c.*, q. 95 s.; Tamburini, *De Sacrificio*, lib. III, cap. 1, § 3, n. 71; Sasse, *l. c.*, p. 567.

(34) Suarez, *l. c.*, sect. 9, n. 1 ss.; Lugo, *l. c.*, disp. 19, sect. 10; Sporer, *l. c.*, n. 256; Bonacina, *l. c.*, p. 5, n. 1 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 50; S. Alph., *l. c.*; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 239.

(35) Sess. XXV, decr. *De purgatorio*.

(36) Pasqualigo, *l. c.*, q. 74; Lacroix, *l. c.*, n. 53.

statim vel postea, per quae possit homo converti. Haec autem auxilia, iuxta probabiliorem sententiam (37), sunt semper efficacia, si homo sit aliunde dispositus. Sane *Trid. Synodus* (38) absolute dicit, per sacrificium eucharisticum fieri, ut « *si cum vero corde et recta fide, cum metu et reverentia contriti* (contritione aliqua imperfecta) *ac poenitentes ad Deum accedamus*, misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno ».

Quare effectus quoad terminum *primum*, i. e. collationem gratiarum et auxiliorum, est infallibilis omnino.

Aliter dicendum quoad terminum *ultimum*, nempe ipsam conversionem. Nam: 1° Deus non semper confert *statim* auxilia, sed opportuno tempore; 2° eadem *non confert per miraculum*, sed secundum leges suae providentiae sapienter dispositas; 3° auxilia haec, licet virtute sacrificii infallibiliter conferantur, non tamen necessario sunt infallibiliter efficacia ad consensum hominis *reipsa* obtinendum, sed culpa hominis frustrari possunt effectu remissionis peccatorum; 4° effectus placationis simpliciter vel secundum quid impediri potest *obice malae dispositionis*, si nempe peccator, pro quo sacrificium offertur, obstinato animo adhaereat peccato vel de eo nullo modo deleat (39).

562. 3. Qua **impetratorius,** item fructus sacrificii eucharistici potest considerari duplici sub respectu: in ordine *ad beneficium in genere*, et in ordine *ad beneficium in specie*, seu ad illud quod praecise petitur.

Quoad *primum*, effectus est infallibilis, quia semper conceditur vel ipsum beneficium petitum, vel aliud saluti utilius et magis consentaneum ordini divinae Providentiae (cfr. nn. **551**, 3°, **561**).

Quoad *alterum*, effectus infallibilis non est. Sacrificium enim, qua impetratorium, *sequitur communem rationem impetrationis*. Impetratio autem infallibilis non est, nisi adsint certae conditiones tum ex parte postulantis, tum ex parte eius, pro quo postulatur, tum ex parte rei postulatae, quae in primis cum ordine divinae Providentiae debitam congruentiam habere debet.

Porro cum agatur de virtute impetratoria obiectiva sacrificii, quatenus ipse Christus principalis offerens interpellat pro nobis, solum ex parte *eius, pro quo postulatur*, et ex parte *rei, quae postulatur*, conditiones requisitae ad impetrandum id, quod homo impetrare desiderat, deesse possunt.

(37) Cfr. S. Thom., in IV D. 12, q. 2, a. 2, q. 2, ad 4; Pasqualigo, *l. c.*, q. 67; Lacroix, *l. c.*, n. 52; Lugo, *l. c.*, n. 142 ss.

(38) Sess. XXII, cap. 2.

(39) Cfr. Conc. Trid., *l. c.*; Lugo, *l. c.*, n. 144; Sasse, *l. c.*, p. 554; Lahousse, *l. c.*, n. 279.

Quae conditiones si desint, palam est Christum ut principalem offerentem non habere voluntatem impetrandi id, quod homo obtinere cupit; et ideo quoad hoc obiectum determinatum impetratio manet sine effectu (40).

Lacroix (41) totam doctrinam de hac re ita breviter ac perspicue tradit: « Similiter sacrificium impetrat certo et infallibiliter beneficia, si expediat saluti, et quis per indignitatem suam non obstet, ideoque debeat Deus prius placari: quandoque tamen Deus differt beneficium vel commutat in aliud, quia sic utilius est: atque sic semper impetratur, quod petitur, quia mens sacerdotis per sacrificium petentis est, ut ita obtineat non autem omnino absolute et statim, alioquin esset irrationabilis petitio nec institutioni Christi conformis ».

Articulus III.

De subiecto fructuum sacrificii eucharistici.

563. Quinam sint capaces fructuum sacrificii Missae. — Capacitas sumi potest sensu stricto et sensu lato, prout nempe quis *quasi de condigno* consequitur effectus ex opere operato, et quidem *secundum omnem fructus rationem*, vel *quasi de congruo* aut *secundum aliquam* dumtaxat *rationem*. Haec distinctio est maximi momenti; eius omissio apud plures theologos viam facile recludit dubiis et quaestionibus innumeris.

De congruo omnes consequuntur seu consequi possunt fructus sacrificii eucharistici, eo ipso quod Christus D. pro omnibus mortuus est: siquidem universi homines admittuntur ad participationem meritorum Christi i. e. fructuum cruenti sacrificii crucis, quod revocatur per sacrificium altaris incruentum.

564. Tres conditiones requiruntur, ut quis sit subiectum vere et proprie capax, scil. ut effectus sacrificii eucharistici ex opere operato obtineat *quasi de condigno* et *secundum omnem rationem fructus*, scil.: 1° *Baptismus;* — 2° *aetas adulta;* — 3° *status viae.*

1° Requiritur, ut subiectum sit homo **baptizatus,** tum quia sacrificium Missae est sacrificium visibile Ecclesiae visibili datum ut illud pro membris suis offerat, tum quia Eucharistia habet rationem

(40) S. Thom., in IV D. 15, q. 4, a. 1, q. 1; *S. theol.*, II-II, q. 83, a. 7; Suarez, *De religione*, tract. IV, lib. 1, cap. 23; Lugo, *l. c.;* Ball.-Palm., II, tract. VI, sect. 1, n. 22 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 556; Billor, *l. c.*, 592 ss.

(41) *Loc. cit.*, n. 52.

sive sacramenti sive sacrificii, et sicuti qua sacrificium ad solos baptizatos ordinatur, ita et qua sacrificium ad eosdem tantum per se ac immediate ordinatur. Ita communius theologi (1).

Nonnulli tam veteres quam recentes AA. docent, homines non baptizatos, qui fideles sint seu catechumeni et in statu gratiae, esse capaces non solum illius *propitiationis*, quae sita est in eo, ut Deus erga illos placetur, sed etiam fructus *satisfactionis* pro peccatis seu fructus expiatorii poenae (2). Haec sententia vere probabilis est. Quod vero catechumeni sint capaces fructus impetrationis, omnes admittunt (vide infra).

Num pro iisdem Missa applicari possit, dicetur infra (n. **587,** 2).

2° Requiritur **aetas adulta.** Nam fructus praecipuus sacrificii est propitiatio pro peccatis et satisfactio pro poenis. Iamvero huius fructus ii soli capaces sunt, qui reatum culpae et poenae contrahere possunt, nempe adulti (3).

3° Requiritur **status viae.** Sane hominibus iam in termino constitutis sacrificium eucharisticum saltem secundum omnem suam efficaciam applicari non posse, manifestum est. Nam anima est in termino ultimo vel beatitudinis vel damnationis; si primum, non indiget; si alterum, frui non potest fructu sacrificii. Cum vero dicimus, statum viatoris requiri, comprehendimus etiam statum purgatorii: siquidem animae, quae in purgatorio detinentur, nondum reipsa pervenerunt ad ultimum terminum, et ideo aliqua ratione viatrices adhuc sunt (4).

Sacrificium Missae ipsis prodest ut satisfactorium et impetratorium et aliqua ratione etiam ut propitiatorium (5). Cfr. n. **595.**

Hinc minus recte quidam auctores loquuntur de solo fructu satisfactionis, imo nonnulli impetrationis fructum prorsus excludunt. Hi confundere videntur rem cum re, scil. fructum ex opere operato cum fructu ex opere operantis. Quod homo non solum suis personalibus satisfactionibus condignis, sed etiam suis precibus possit remissionem poenarum pro defunctis impetrare, pia et probabilis sententia est (6); quod vero Missae sacrificium prosit ut impetratorium animabus in purgatorio detentis, sententia, nostro iudicio, certa est, ut liquet ex doctrina quam egregie tradunt *S. Thomas*, *Suarez*, *Card. Lugo* (7) aliique.

(1) S. Thom., *l. c.*, q. 79, a. 7, ad 2; Suarez, *l. c.*, sect. 10, n. 2; Lugo, *l. c.*, sect. 10, n. 163 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 56.

(2) Pasqualigo, *l. c.*, q. 151, n. 14; Sporer, *l. c.*, n. 275; Tamburini, *l. c.*, cap. 23; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 240; Gasparri, *l. c.*, n. 487; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 244 ss.

(3) Suarez, *l. c.*, n. 14; Lugo, *l. c.*, n. 209.

(4) S. Thom., in IV D. 15, q. 2, a. 3, ad 3; Suarez, *l. c.*, n. 4 ss.; Lugo, *l. c.*, n. 192; Lacroix, *l. c.*

(5) Cfr. S. Bellarm., lib. II *De purg.*, cap. 8; Lugo, *l. c.*

(6) Cfr. Lugo, *De sacram. Poenit.*, disp. 24, sect. 1, n. 20 ss.

(7) S. Thom., *l. c.;* Suarez, *l. c.;* Lugo, *De Euch.*, disp. 19, sect. 10, n. 192.

Controvertitur, num ipsi quoque *non baptizati* qui in *statu gratiae* ex hac vita migrarunt, iuvari possint sacrificio eucharistico. Communius DD. negant, fructum *satisfactorium* pro poenis applicari eis posse immediate ex opere operato. Ratio eadem est, ut aiunt patroni huius sententiae, ob quam non baptizati, dum adhuc vivunt, excluduntur ab hoc fructu, quia scilicet, cum per Baptismum recepti non sint in visibilem Ecclesiam, ad fructum ex visibilibus Ecclesiae mysteriis immediate percipiendum idonei non sunt.

Sententia quae tenet, eosdem esse capaces fructus *satisfactorii*, verior videtur, quia, licet baptismali charactere non sint insigniti, ad Ecclesiam tamen patientem certo certius pertinet, suntque simpliciter de mystico corpore Christi; nam in purgatorio non amplius viget distinctio inter animam et visibile corpus Ecclesiae (8).

Omnes homines etiam non baptizati — sive fideles iam sint, ut catechumeni, sive infideles — consequi possunt ex sacrificio Missae fructum *impetratorium*, adeo ut sacrificium, qua impetratorium, pro non baptizatis et infidelibus, etiam directe pro bono ipsorum proprio seu spirituali seu temporali, offerri possit (9). Vide n. **590**.

565. Quaenam dispositiones requirantur, ut fructus propitiatorius et impetratorius ex Missae sacrificio obtineatur. — Supposita capacitate seu Baptismo et statu viatoris, de quo supra (n. **564**), sequentes dispositiones, ut ex iam dictis liquet, requiruntur:

1. Ut fructus **propitiatorius** obtineatur, scil. ut sacrificium Missae causet remissionem peccatorum venialium, necessarius est *aliquis affectus cordis*, quo homo velit, saltem virtualiter et implicite, Deo satisfacere atque a venialibus recedere (10).

Ut vero causet remissionem mortalium, requiritur etiam *motus cordis ad Deum*, *actus fidei* et *attritio de peccatis*, uti liquet ex doctrina *Concilii Trid.* (*l. c.*): quibus suppositis Deus dat auxilium actuale, quo peccator se disponit ad iustificationis gratiam, mediante sacramento Poenitentiae in re vel in voto.

2. Ad obtinendum fructum **satisfactorium** requiritur *status gratiae*, qui generatim necessarius est ad remissionem poenae temporalis assequendam. Ita communiter DD. (11), quorum doctrina ut certa habenda.

Requiritur in subiecto *actualis* indigentia, quatenus ille, pro quo

(8) Lehmkuhl, *l. c.*; Billot, *l. c.*, p. 587.
(9) Cfr. S. Thom., in IV D. 12, q. 2, a. 2, sol. 2, ad 4; Lugo, *l. c.*, n. 179 ss.; Suarez, *l. c.*, n. 3 ss.; Sasse, *l. c.*, p. 571 ss.; Lahousse, *l. c.*, n. 282.
(10) Lacroix, *l. c.*, n. 53.
(11) S. Thom., III, q. 79, a. 7, ad 2; Suarez, *l. c.*, sect. 10, n. 8; Lugo, *l. c.*, n. 196; Lacroix, *l. c.*, n. 56.

sacrificium offertur, debet esse *actu* obnoxius debito alicuius poenae. Nam si plene remissio est facta, quoad totum reatum poenae, nihil superest per hoc sacrificium agendum; neque in tali casu manet iste fructus in acceptatione divina applicatus huic iusto, ut, quando postea indiguerit, eo fruatur. Tunc communius dicunt sacrificium non operari in eo, qui non indiget, nec tamen effectum eius manere suspensum, aut prorsus amitti, sed dari aliis qui indigent, ex divina pietate et mutua hominum caritate (12).

Si quis, dum ei applicatur fructus satisfactorius, est in peccato mortali, remoto obice seu peccato, nullatenus illum consequitur. Id ut omnino certum habemus cum communiore sententia contra *Navarrum* et alios, quos videsis apud *Suarez* (13) et *Lacroix* (14).

Quaerunt theologi, utrum ad remissionem poenae temporalis requiratur consensus rei, adeo ut eo inscio vel invito poena remitti queat. Certum est non requiri consensum vel acceptationem formalem. Proinde remitti poterit poena, quamvis reus nihil sciat de sacrificio pro se oblato; nam debiti relaxatio est actus solius creditoris. At si debitor *positive* nollet poenam sibi remitti, verius putamus cum *Suarez* (15) et *Lacroix* (16), quos plerique auctores sequuntur, eandem non remitti: siquidem cum invito fieri non debet gratia, et ideo consentaneum videtur divinae Providentiae, ut consensus saltem virtualis seu interpretativus requiratur.

Praeterea quaerunt DD., an necessaria sit carentia omnis actualis peccati venialis. Responsio negativa certa est. Ratio, quia sicuti potest una culpa venialis sine alia tolli, ita multo magis potest tolli poena relicta ex prioribus peccatis, sine culpa veniali. Sed necesse omnino est pro poenae temporalis remissione, ut culpa, cui poena correspondet, deleta iam sit.

Demum quaeritur, utrum in animabus purgatorii ad remissionem poenarum per sacrificium causandam, praerequiratur tamquam dispositio, ut in vita curam habuerint satisfaciendi pro peccatis propriis et alios defunctos iuvandi.

Sententia negativa certa videtur, tum quia opposita theologico caret fundamento, tum quia Patres Tridentini absolute docent, animas purgatorii per sacrificium eucharisticum iuvari (17). Remur patronos alterius sententiae minus recte auctoritate *D. Augustini* (18) et *S. Thomae* (19) niti ad suam opinionem defendendam, quamquam non diffitemur utriusque Doctoris verba esse satis obscura.

(12) S. Thom., in IV D. 45, seu in addit., q. 71, a. 14, ad 3; Suarez, *l. c.*, n. 14; Lugo, *l. c.*, n. 209; Lacroix, *l. c.*, n. 58.
(13) *Loc. cit.*, n. 13.
(14) *Loc. cit.*, n. 56.
(15) *Loc. cit.*, n. 9.
(16) *Loc. cit.*, n. 58.
(17) Pasqualigo, *l. c.*, q. 83 et 155; Lacroix, *l. c.*, n. 59.
(18) *De cura pro mortuis*, cap. ult., *Enchir.*, cap. 109.
(19) *S. theol.*, III, q. 52, a. 8, ad 1.

3. Ut fructus **impetratorius** certus sit atque infallibilis, oportet: 1° Titius sit in statu gratiae; 2° petat pro se ipso; 3° postulet bonum, vel spirituale vel temporale, aeternae saluti profuturum; 4° et quidem bonum in consueto Providentiae ordine contentum.

Num vero idem effectus certus ac infallibilis tunc quoque habeatur, cum Titius non pro se, sed pro alio petat, non convenit inter DD. Communior et verior est sententia affirmativa, quia promissio Dei est universalis, sive quis pro se, sive pro aliis oret (20).

Articulus IV.

De fidelibus hortandis ut Missae frequenter ac devote intersint.

565bis. Mens et praxis Ecclesiae. — 1. Omnes norunt quanta cura Romani Pontifices quantaque sollicitudine Concilia vehementes adhortationes habuerint, ut fideles sive pro sui ipsorum necessitatibus sive pro defunctis in purgatorio degentibus Missae sacrificio intersint, ex quo uberrimi fructus maximeque salutares promanant.

2. Huc spectat Instructio S. C. Concilii diei 14 iul. 1941 « *De fidelibus exhortandis ut Missae sacrificio frequenter ac devote intersint* ».

Praestat textum referre:

« Quapropter haec Sacra Congregatio Concilii, de speciali Ssmi Domini Nostri Pii Pp. XII mandato, omnes ubique terrarum Ordinarios vehementer hortatur, ut per semetipsos ac per curatores animarum aliosque utriusque clari sacerdotes instanter christifideles edoceant:

« 1° de Sacrificii Missae natura et excellentia atque de eiusdem finibus ac salutaribus effectibus pro mundi vita, et demum de eiusdem ritibus ac coeremoniis, ut ipsi non passive tantum eidem intersint, sed cum sacerdotibus Sacrum peragentibus unum sint animo et corde, fide et caritate;

« 2° de gravi, qua tenentur, obligatione Missam audiendi, quotquot rationis usu compotes sunt, diebus dominicis aliisque festis de praecepto (can. 1248 Codicis I. C.), quum agatur de praecipuo actu cultus externi et publici, Deo debiti, quo supremum in nos imperium Dei Creatoris, Redemptoris et Conservatoris agnoscimus;

« 3° de Sacrificii Missae vi impetratoria et propitiatoria, qua bene perspecta ac cognita, fideles alliciantur ad eidem Sacro frequenter ac etiam quotidie, si fieri potest, adsistendum, ad gratias Deo agendas, ad beneficia obtinenda, ad peccata expianda tum propria tum eorum qui vita sunt functi, memores moniti Sancti Augustini: " Audeo dicere quod Deus, cum esset omnipotens, plus dare non potuit; cum esset sapientissimus, plus dare nescivit; cum esset ditissimus, plus dare non potuit " (tract. 84 *in Ioannem*);

« 4° de coelestis convivii saluberrima participatione quoties Sacro intersunt, quo arctius Christo adhaereant, prout est in Decreto huius Sacrae Congregationis diei 20 decembris 1905 *De quotidiana SS. Eucharistiae sumptione*, et ad mentem eiusdem Tridentinae Synodi: " Optaret quidem sacrosancta Synodus ut in singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiae perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi huius Sacrificii fructus uberior provenirent " (sess. XXII, cap. 6), iuxta illud ipsius Iesu Christi: " Ego sum panis vivus qui de coelo descendi. Qui manducat ex hoc pane vivet in aeternum. Qui manducat me et ipse vivet propter me " (Ioann. VI);

« 5° de dogmate Sanctorum communionis, cuius vi Sacrificium Missae uberrime applicatur, non tantum pro fidelibus defunctis, qui piaculari igne suas expiant humanas labes, sed etiam pro hominibus qui vitam degunt, quippe qui, tot tantisque angustiis et calamitatibus, in praesens potissimum, undique pressi, indigent ut misericordiam apud Deum inveniant et auxilium consequantur.

« Quo vero facilius locorum Ordinarii ceterique animarum curatores haec praescripta in rem deducant, saepius fideles revocent ad vitam secundum Christi praecepta vere componendam, ea omnia in sui vivendi ratione devitantes, quae fidem moresque christianos vel minus deceant. Quare improbare ne cessent immodicos sumptus, quos fideles vanitate adlecti, in variis vitae adiunctis aliquando insumunt, illo quandoque praetermisso Sacrificio Missae, quod omnium cumulate suffragiorum et gratiarum potissimum adiumentum et divitiarum Dei infinitus est thesaurus » (*A. A. S.*, XXXIII, 389).

(20) Cfr. S. Thom., *S. theol.*, I, q. 107, a. 3; Suarez, *De religione*, tract. 4, lib. 1, cap. 3 ss.; Ball.-Palm., *op. cit.*, II, tract. 6, sect. 1, n. 18 ss.

3. Prae oculis habeantur verba Pii XII in Litteris Encycl. « *Mediator Dei et hominum* », 20 nov. 1947 (*A. A. S.*, XXXIX, 552): « Augustum autem Altaris Sacrificium eximium est veluti instrumentum, quo promerita e Divini Redemptoris Cruce orta credentibus distribuuntur... Expedit igitur, Venerabiles fratres, christifideles omnes animadvertant summo sibi officio esse summaeque dignitati Eucharisticum participare Sacrificium... tam impense tamque actuose ut cum Summo Sacerdote arctissime coniungantur... atque una cum ipso et per ipsum illud offerant, unaque cum eo se devoveant ».

ARTICULUS V.

De valore sacrificii eucharistici.

566. Status quaestionis. — 1. Quaeritur, utrum *valor* sacrificii Missae sit *infinitus*, an *finitus*.

Suarez ita quaestionem scite declarat: « Sic igitur sacrificium quamvis possit tres vel quatuor gradus satisfactionis applicare uni et eidem personae, adhuc restat dubitandum, an eosdem seu aequales possit conferre duobus vel tribus et sic in infinitum, et hanc potestatem vocamus infinitatem extensivam; an vero potius *ita sit finitus hic fructus sicque limitata efficacia sacrificii, ut si pro pluribus offeratur*, prout offerri potest, *dividendus necessario sit ille fructus inter ipsos, ideoque quo fuerit pluribus oblatum, eo minor fructus ad singulos perveniat* » (1).

2. Ut quaestio rite intelligatur, nonnullae declarationes sunt necessario praemittendae.

a) Nomine *valoris* intelligitur *vis* seu *efficacia*, quam Missae sacrificium ex natura ac dignitate sua habet, producendi certos effectus sive respectu Dei sive respectu hominum, tum in offerentibus, tum in iis, pro quibus offertur.

Nomine *fructus* intelligitur bonum, quod intuitu sacrificii Deus confert. Differunt ergo *valor* et *fructus* instar causae et effectus.

b) Iste *valor* considerari potest *in actu primo* et *in actu secundo*. Dicitur *in actu primo* si consideratur vis, quam ex se et in se habet ob suam ipsam naturam ac dignitatem intrinsecam, producendi certos effectus, antecedenter ad ordinationem Christi et acceptationem Dei: dicitur *in actu secundo* si consideratur vis seu efficacia, quam sacrificium habet ex positiva Christi voluntate ac Dei acceptatione, quatenus nempe a Christo ad determinatum effectum actu ordinatur et a Deo acceptatur (2). Quare valori *in actu primo* respondent effectus, quos *ex se* producere *potest* Missae sacrificium; valori *in actu secundo* respondent effectus, quos *reipsa producit* ex Christi ordinatione.

(1) *Loc. cit.*, sect. 12, n. 1.
(2) Plures theologi cum Suarez (*l. c.*, sect. 11, n. 5) valorem in actu primo vocant *sufficientiam*, et valorem in actu secundo *efficaciam*.

c) Valor sacrificii eucharistici potest esse *infinitus intensive* et *infinitus extensive*. Dicitur *infinitus intensive*, si potest producere effectus semper maiores et perfectiores; *extensive infinitus*, si effectus semper plures et quidem in subiectis semper pluribus causare potest. Item est *intensive* et *extensive finitus*, prout consideratur in se limitatus, vel quoad applicationem i. e. in subiecto.

d) Agitur heic de solo valore *ex opere operato*, quem sacrificium habet a Christo, qui est principalis offerens et victima oblata; valor enim *ex opere operantis* sive hominum offerentium sive Ecclesiae offerentis certe est simpliciter finitus.

e) Quaestio praecise haec est: *quantus sit* sacrificii eucharistici *valor* seu *efficacia* producendi fructum impetratorium, propitiatorium et satisfactorium in hominibus.

567. Doctrina tenenda. — 1. Valor sacrificii Missae *in actu primo* est **intensive** et **extensive infinitus.**

Sacrificium enim eucharisticum eiusdem valoris est ac sacrificium crucis; atqui sacrificium crucis est valoris infiniti, quia infinitae dignitatis; ergo etiam Missae sacrificium ex se et in se habet valorem infinitum ob suam naturam ac dignitatem (3). Sane infinita est dignitas sacrificii Missae, tum quia *principalis offerens* est dignitatis infinitae, tum quia *victima* est pretii infiniti: porro qualis est dignitas sacrificii, talis quoque est eius valor in actu primo.

Plures theologi videntur aliter sentire; at hi de valore in actu secundo loquuntur, vel certe iis argumentis utuntur, quae hunc solum valorem, non valorem in actu primo finitum esse confirmant. Inter hos theologos ipse *S. Thomas* et *S. Bonaventura* citantur. Sed quod *S. Thomas* (4) ait, determinatum esse effectum, ad quem Eucharistia, ut sacrificium, ordinatur, evidenter ad valorem ita in actu secundo refertur. Eodem sensu loquitur *S. Bonaventura* (5).

Ex dictis patet, contra *Macratium* (6), *Vasquez* (7) et alios, valorem sacrificii eucharistici esse infinitum *ob intrinsecam eius infinitam dignitatem*, et non solum *ex Christi institutione*, nisi dicamus hanc institutionem eam nullatenus excludere, sed praesupponere. Id forte asserere voluit *Vasquez* cum aliis.

(3) Suarez, *l. c.*, n. 4; Lugo, *l. c.*, n. 239 ss.; Vasquez, disp. 230, cap. 3, S. Alph., *l. c.*, n. 312; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 242; Sasse, *l. c.*, p. 559 s.; Billot, *l. c.*, p. 598 ss.; Noldin, *l. c.*, n. 173; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 259.
(4) In IV D. 45, q. 2, a. 4, sol. 3 ad 3.
(5) In IV D. 45, a. 3, q. 3, ad 4. Cfr. Sasse, *l. c.*, p. 559.
(6) *In Summa S. Thom.*, III, *De Euch.*, disp. 40, sect. 1.
(7) *Loc. cit.*, disp. 230, cap. 3.

2. Valor sacrificii Missae *in actu secundo* est **intensive finitus.** Cum valor sacrificii in actu secundo is sit, quem sacrificium habet, quatenus voluntate Christi offerentis et Dei acceptatione ordinatur ad effectum determinatum, valor iste essentialiter includit ordinem actualem ad effectum, et ideo maior effectu esse nequit. Iam vero repugnat effectum sacrificii esse magnitudine infinitum; ergo ne valor quidem sacrificii in actu secundo magnitudine seu intensive infinitus esse potest (8).

3. Sacrificii valor *in actu secundo* quoad fructum *specialem* et *specialissimum*, i. e. quoad *offerentes*, est **extensive infinitus**, quatenus si *plures sacerdotes* unum idemque sacrificium offerunt, ut fit in ordinatione sacerdotum, singuli eundem fructum sacrificii percipiunt, quem perciperent, si singuli singula sacrificia offerrent; item *fideles*, qui aliquo speciali concursu ad oblationem eucharisticam cooperantur, ex. gr. assistendo, ministrando, sacrificium procurando etc., percipiunt singuli eundem fructum, ac si unus tantum esset, et non plures, ita ut fructus sacrificii propter consortium aliorum offerentium in singulis nullo modo imminuatur (9).

4. Valor sacrificii *extensive spectatus* relate ad fructum *ministerialem*, i. e. relate ad eos, pro quibus sacrificium ex intentione sacerdotis specialiter offertur, quod *ad effectum satisfactionis* pertinet, est **finitus.** Quare si Missa pro pluribus applicetur, fructus *ex ipsa Christi voluntate ac institutione limitatus* inter eos dividitur, ideoque eo minor est, quo plures sunt, pro quibus sacrificium offertur.

Nonnulli DD. quos videsis apud *Pasqualigo* (10), id negant. Ipse *S. Alphonsus* (*l. c.*) negantem sententiam ut probabiliorem habet. At postea, mutato consilio, in libris asceticis doctrinam a nobis enunciatam tenet ac propugnat (11).

Curnam auctores vix non omnes, etiam recentes (Scavini, Gury, D'Annibale, Marc, Sabetti, Génicot, Bucceroni, Gasparri, Dumas, Pighi), id silentio praetereundum existimarunt? Dolendum profecto est, quod auctoritas S. Alphonsi in sensum oppositum allegetur.

(8) Suarez, *l. c.*, n. 5; Lugo, *l. c.*, n. 244.

(9) Suarez, *l. c.*, sect. 12, n. 4; Vasquez, disp. 231, cap. 1; Lugo, *l. c.*, n. 252; Noldin, *l. c.;* Sasse, *l. c.*, p. 562 s.

(10) *Loc. cit.*, q. 125.

(11) P. Gaudé, in edit. nov. ad n. 312, not. *f*) expresse ait: « Postea tamen, anno scilicet 1769, tum in opusculo *De Caeremoniis Missae*, part. 3, *De abusibus in accipiendis Missis*, n. 26-28, tum *in Trid.*, Sess. XXII, n. 22, S. Doctor communiorem vocavit et propugnavit priorem opinionem ».

568. Plerique theologi veteres cum *S. Thoma* (12) et recentes (13) docent fructum sacrificii eucharistici **extensive** esse **finitum.**

Argumenta quibus exposita sententia, communior et verior, probatur, haec potissimum sunt:

1° **Sensus et praxis Ecclesiae.** Cum Ecclesia sit infallibilis interpres voluntatis seu institutionis Christi, eiusdem testimonium hac de re valorem habet non solum maximum, sed omnino decisivum, ut ita dicamus. Porro consuetum est in Ecclesia, ut *pro singulis* defunctis Sacra celebrentur, ut pro *eadem anima* defuncti *plura* Sacra fiant, et generatim ut *pro uno* tantum vel *pro paucis* aut *pro certo ac determinato effectu* speciali intentione sacerdotis offeratur sacrificium. Atqui eiusmodi praxis, admissa contraria opinione, esset inutilis, imo et crudelis: *inutilis*, si ex eo, quod pro uno Missa celebretur, alii re ipsa nullatenus a consortio excluduntur; *crudelis*, si per ministrum celebrantem alii a pleno consortio excluduntur, siquidem melius esset Missam semper pro omnibus ex aequo dicere (14).

Adde, *contra iustitiam* peccare sacerdotem, qui, si stipendium acceperit pro pluribus sacrificiis, unum tantum offerat sacrificium. Damnata enim est ab *Alexandro VII* haec propositio: « Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere et sacrificium unum offerre », vide n. **571.** Verum id non esset contra iustitiam, si totus fructus esset aequalis in singulis, sive pro uno sive pro pluribus sacrificium offeratur.

Ulterius addendum, Romanos Pontifices quasi praemio quodam

(12) In IV D. 45, q. 2, a. 4, sol. 3, ad 2; Suarez, *l. c.*, n. 7; Lugo, *l. c.*, n. 246; S. Bonaventura, in IV D. 45, a. 2, q. 3; S. Bellarm., *l. c.;* Tamb., lib. III, cap. 1, § 3, n. 11; Busembaum apud S. Alph., *l. c.;* Pasqualigo, *l. c.;* Coninck, *l. c.*, dub. 10; Lessius, *l. c.;* Bened. XIV, *De Synodo dioec.*, lib. V, cap. 8, n. 6, et cap. 9, n. 4; Scotus, *Quaest. Quodlibet.*, q. 20, n. 20; Paludanus, in IV D. 45, q. 2, a. 2, concl. 4; Barbosa, *De offic. et potest. Episc.*, alleg. 24, n. 7; Sotus, in IV D. 13, q. 2, a. 1, concl. 2.

S. Alph. (*l. c.*) pro sua sententia allegat etiam Iuenin, Concina, Holzmann, Bonacina, Lacroix, Suarez, Silvestrum, Canum. Porro omnes isti oppositam sententiam tenent, vel implicite, ut Iuenin (*Institutiones de Euch.*, q. 2, cap. 5, concl. 4) et Bonacina (*l. c.*, q. 8, p. 4, n. 5), vel explicite omnino, ut Concina (*De Sacrif. Missae*, cap. 3, n. 3 s.), Holzmann (*De Euch.*, n. 321), Lacroix (*l. c.*, n. 47), Suarez (*l. c.*), Silvester (v. *Missa*, I, quaer. 9) et Canus (*De locis theol.*, lib. XII, cap. 12, v. *Decimum vero*).

Nec satis. Idem S. Doctor (*l. c.*) hoc habet: « Et pro hac sententia *clare* est etiam D. Thomas (*S. theol.*, III, q. 79, a. 5)... ». Id falsum omnino est, ut perlegenti textum citatum facile patet, cum hic nullatenus sit ad rem. Mens Angelici pro opposita sententia *clare* eruitur tum ex comment. in IV D. 45, q. 2, a. 4, sol. 3 ad 2, tum ex *Supplem.*, q. 71, a. 3, praesertim ad 2.

Cum res ita sint, ut suis quisque oculis videre potest, auctoritas extrinseca contrariae opinionis, quam tanti faciunt quidam auctores, maxima ex parte corruit.

(13) Billot, *l. c.*, p. 601; Sasse, *l. c.*, p. 563 ss.; Lahousse, *l. c.*, n. 271; Gury-Ball., *l. c.*, n. 164; Gury-Ferreres, *l. c.*, n. 352; Palmieri ad Ball., *l. c.*, n. 242, not. *a;* Pesch, *op. cit.*, VI, n. 934; Franzelin, *l. c.*, p. 368 ss.; Génicot, *l. c.*, n. 218; Gasparri, *l. c.*, n. 492; Noldin, *l. c.;* Lehmkuhl, *l. c.*, n. 251; Hurter, *op. cit.*, III, n. 429.

(14) Suarez, *l. c.*, n. 7; Lugo, *l. c.*, n. 242 s.; Lehmkuhl, *l. c.;* Sasse, *l. c.*, p. 564; Génicot, *l. c.*

proposito invitare et allicere, ut Missae *pro singulis* dicantur. Nam saepe tamquam singularem favorem concedunt privilegium altaris, *ea conditione* tamen regulariter, ut indulgentia altaris *illi* animae detur, pro *qua* Missa applicetur. Sed in sententia adversariorum multo melius esset, indulgentiam et Sacrum applicare pro omnibus fidelibus vivis atque defunctis.

2° **Analogia cum sacramentis.** Nulla est ratio, cur de sacrificii effectu aliter iudicemus ac de effectu sacramentorum. Utraque enim continent in se infinitum thesaurum meritorum Christi. At nihilominus sacramentis certus et limitatus effectus adnectitur, non solum ob dispositionem subiecti, quae semper finita est et finitam infert capacitatem, sed etiam effectus aliquo sensu finitus et limitatus est ex ipsa Dei voluntate ac lege. Secus sacramenta multiplicata et iterata nihil operarentur, nisi dispositio subiecti melior facta esset: quod catholicae doctrinae contrarium plane est.

Porro si ita est de sacramentis, dicere debemus, id ipsum a Deo servatum esse in Missae sacrificio, ut voluerit quidem, per illud merita Christi quam maxime applicari, at secundum certos limites a se statutos, praesertim cum eucharisticum sacrificium non semel, sed quam frequentissime et in locis innumeris voluerit offerri (15).

Mensura fructus, uti ex dictis colligitur, accipienda est tum *ex modo applicationis* ad diversas personas, tum *ex quantitate devotionis* earundem. Duo igitur sunt quae fructuum sacrificii eucharistici mensuram complexive determinant. Quare in paritate dispositionum ex parte recipientium, eo maior est fructus in singulis, quo perfectius eis Missa applicatur, et in paritate applicationis, eo melior quo meliores sunt dispositiones.

Id sedulo attendas, ne forte putes, admissa sententia de finito valore extensive sacrificii Missae, eiusdem fructus imminui ex eo praecise titulo, quod actu exhauriatur valor, ad quem sacrificium fuerit a Deo antecedenti lege restrictum.

569. 5. Valor sacrificii quoad fructum *impetratorium* in actu secundo est **extensive infinitus,** ideoque in singulis idem est, sive ad unum sive ad plures referatur.

Ratio, quia vis impetrandi, quae huic sacrificio inest, non fundatur in speciali promissione, sed in intrinseca dignitate sacrificii; proinde haec impetratio est de se infinita, i. e. sacrificium ex se sufficiens est ad impetrandum quodlibet beneficium, aut beneficiorum multitudinem, cum semper sacrificium maioris valoris sit (16).

(15) Noldin, *l. c.*; Sasse, *l. c.*, p. 565; Lemkuhl, *l. c.*

(16) S. Thom., in IV D. 45, q. 2, a. 4, q. 2; Suarez, *l. c.*, n. 8; Sasse, *l. c.*, p. 565; Lahousse, *l. c.*; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 253.

570. Quid sibi velit secunda vel tertia intentio in Missae applicatione. — 1. Haec intentio triplici sensu accipi solet: 1° pro *conditionata* applicatione, quatenus quis applicat Missam pro alia persona vel alio fine distinctis ab iis pro quibus prima intentione applicatur, in quantum id fieri queat sine praeiudicio prioris intentionis; 2° pro applicatione partim *conditionata*, scil. quoad fructum satisfactorium, partim *absoluta*, nempe quoad fructum impetratorium; 3° pro peculiari *memento* ad mentem alicuius personae determinatae, in certum finem, in suffragium defuncti etc.

Sensus diversus huiusmodi *secundae* vel *tertiae* intentionis pendet praesertim ex praedictis sententiis de valore sacrificii eucharistici (n. **567** s.). Nam alia profecto ratione intelligitur *secunda intentio*, prout prima vel secunda admittitur sententia. Sane in sententia quae tenet valorem sacrificii esse extensive infinitum, *secunda* vel *tertia* intentio tantum valeret quantum prima; in altera sententia longe probabiliore, quam secuti sumus, sacerdos extendit fructum impetrationis ad hanc alteram intentionem et eidem applicat fructum satisfactorium, sub conditione quod is, cui illum ob primam intentionem applicaturus est, nullum damnum patiatur, i. e. sine praeiudicio prioris intentionis (17).

2. Haec intentio secunda vel tertia, quod ad fructum *satisfactorium* attinet, in ista sententia est *conditionata;* quoad fructum *impetratorium*, cum is sit extensive infinitus, est *absoluta:* nimirum sacerdos petit, ut non obstante fructu ei conferendo pro quo primario Missam celebrat, velit Deus simul ei quem secundo vel tertio loco intendit, intuitu sacrificii eucharistici certam gratiam concedere (18).

Igitur, iuxta veriorem sententiam, secunda vel tertia intentio potest ita accurate definiri: Applicatio Missae pro alia persona vel alio fine distinctis ab iis pro quibus ex iustitia vel obedientia aut praecepto Sacrificium prima intentione offertur, ita quidem ut haec altera applicatio sit *conditionata* quoad fructum *satisfactorium*, quatenus sine praeiudicio prioris intentionis fieri debet, sit contra *absoluta* quoad fructum *impetratorium*, cum nullum hac in re praeiudicium haberi possit.

Multi AA. dicunt *conditionatam* intentionem applicandi fructum satisfactionis ad libitum sacerdotis raro fieri posse, quando pro stipendio Sacrum est faciendum; nam, aiunt, intentio dantis stipendium est, ut si is pro quo Missam petiit sit incapax aut non indigeat, fructus sibi alterive amico suo applicetur (19).

Practice semper licet fructum specialem alii applicare, *sub conditione*

(17) Lugo, *l. c.*, n. 257; Gury-Ferreres, *l. c.*; Génicot, *l. c.*, n. 218; Noldin, *l. c.*, n. 174.

(18) Cfr. Lehmkuhl, *l. c.*, n. 254.

(19) Elbel, *l. c.*, n. 416; Scavini, *l. c.*, n. 196; Lehmkuhl, *l. c.*

tamen *quod omnino salva sit intentio stipendium dantis;* imo consulendum est, ut Missam, etiam aliquo titulo debitam, sacerdotes applicent intentione secunda omnibus vivis et defunctis, nempe sine praeiudicio illius pro quo applicare tenentur ratione stipendii, curae animarum, promissionis etc.

3. Iuxta eos qui sumunt *secundam* intentionem pro peculiari *memento*, ea non est proprie applicatio, sed potius impetratio: exoratur nimirum Deus, ut, non obstante concessione fructus ei facta, pro quo primarie Missa offertur, velit simul ei quem secundo vel tertio loco intendo, intuitu Missae sacrificii, certam gratiam largiri. Tali exorationi locum esse, patet ex duplici *Memento* in Canone. Quare *secunda* vel *tertia intentio*, iuxta hanc sententiam, redire videtur ad specialem commemorationem seu peculiarem exorationem τοῦ *Memento* (20).

4. Sacerdos in praxi ita se gerat: applicet Missam pro tali determinata persona aut pro certo determinato fine iuxta mentem offerentis eleemosynam aut praeceptum Superioris; deinde, *expressa voluntate nullum afferendi praeiudicium praedictae intentioni*, ad alium quoque scopum aut pro alia persona intendat Missam celebrare, quin anxius sit de secunda vel tertia intentione, de sensu et valore eiusdem.

571. Utrum, admissa probabilitate alterius opinionis, possit satisfieri pluribus obligationibus una et eadem Missa. — 1. Sententia, quae tenet applicationem sacrificii esse extensive indefinitam, ita ut tantum valeat *pro singulis* ex millibus, si pro iis sacerdos intendat offerre, ac si *pro uno tantum* Missam celebret, videtur, saltem extrinsece, probabilis. Qua posita probabilitate, sponte sua oritur questio solvenda, de qua nunc agimus.

2. Certum est, sacerdotem non posse pluribus obligationibus quas contraxerit ob plura stipendia percepta, uno Sacro satisfacere. Id constat tum ex prop. damnata ab *Alexandro VII* (cfr. n. **559**), tum ex cc. 825, 2° et 3°, 828.

3. Utrum vero pluribus obligationibus, non quidem ex pluribus stipendiis, sed ex uno stipendio et ex aliis titulis contractis, iure satisfieri possit una Missa, controvertitur.

Affirmare videntur universim *Ballerini* (21), *Sabetti* (22) et alii pauci. Plerique negant (23). Quidam, ut *Gasparri* (24), dicunt satisfieri posse obligationibus *praeter iustitiam*, nempe obligationibus ex simplici promissione, aut

(20) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 292.
(21) In not. ad Gury, II, 167.
(22) *Compendium theologiae moralis*, n. 704 (edit. XV).
(23) Lugo, *l. c.*, n. 249; Génicot, *l. c.;* Palmieri, *l. c.;* Lehmkuhl, *l. c.*, n. 252; Noldin, *l. c.*
(24) *Loc. cit.*, n. 493.

praecepto superioris, non vero obligationibus *ex iustitia*, idest ex stipendio, aut cura animarum, aut beneficio, aut quasi-contractu, quia « debita iustitiae exigunt solutionem certam, dum pro aliis obligationibus praeter iustitiam, ex communi sententia, satis est adimplementum probabile ».

Attento praescripto can. 825, 2° — « *numquam licet... eleemosynam recipere pro Missa quae alio titulo debetur et applicatur* » — nequit sacerdos uno Sacro satisfacere obligationi ex stipendio et simul alteri obligationi, sive ea sit ex iustitia, sive praeter iustitiam, dummodo ne agatur de obligatione improprie dicta, quae oritur ex simplici proposito aut generatim ex ultronea promissione. Plerumque enim promissio non fit serio et cum animo sese obligandi, sed benevolum tantum ostendit propositum, ideoque *veram* obligationem non inducit. Aliter dicendum, si promissio serio et cum animo se obligandi facta fuerit et ab altero acceptata.

Quoties habetur obligatio *iustitiae*, toties adest verus *titulus*, ideoque applicandum praescriptum can. 825, 2°. Ex promissione praesertim mere gratuita obligatio iustitiae oriri non censetur, sed tantum *fidelitatis*, quae verum titulum, de quo in cit. can. 825, 2°, non inducit.

Hinc resolvenda quaestio: *an* et *quomodo* satisfieri queat *una* Missa pluribus obligationibus praeter iustitiam ratione stipendii ortam.

Concinne et practice **ita responderi potest:**

1° Sacerdos qui plures Missas promiserit, v. g. Titio, Caio etc., una eademque Missa satisfacit istis obligationibus ex gratuita promissione contractis.

2° Idem sacerdos, qui applicat Missam ad mentem offerentis eleemosynam aut ex praecepto Superioris, satisfacere valet *eadem* Missa (per secundam intentionem) etiam obligationi erga Titium, cui Sacrum sponte promisit.

3° Parochus qui applicat Missam pro populo, potest per *eandem* satisfacere quoque (secunda intentione) uni aut pluribus gratuitis promissionibus.

4° Qui Sacrum facere tenetur ex praecepto Superioris, eatenus satisfacere valet huic obligationi per Missam ratione stipendii aut pro populo applicatam, quatenus constet de voluntate Superioris, scil. eundem Sacri applicationem in prima intentione non urgere. Quare voluntas seu mens Superioris inspicienda.

5° Si presbyter Missam huic vel alteri fideli sponte promittat ad benevolum animum erga eum ostendendum, et fidelis existimet revera ad suam mentem Sacrum celebratum iri more consueto (i. e. in prima intentione), non ideo sacerdos peculiarem obligationem contrahit, nisi

expresse intendat huiusmodi onus suscipere; proinde, ut supra, satisfacit per applicationem Missae in secunda aut tertia intentione. At profecto male agit, quia saltem indirecte decipit fideles eosque in errorem inducit.

ARTICULUS VI.

De applicatione Missae.

572. Quid sit applicatio Missae. — 1. Nomine *applicationis* Missae intelligitur actus voluntatis quo sacerdos celebrans intendit sacrificium eucharisticum offerre pro aliquo sive pure et simpliciter, sive ad determinatum finem; qui exinde ministerialem fructum percipit, absente obice, praeter adorationem et gratiarum actionem eius nomine specialiter factam (1).

Vel brevius: intentio, qua sacerdos celebrans vult, ut fructus *ministerialis* (n. **560**) Missae cedat in utilitatem alicuius determinatae personae aut in aliquem finem determinatum.

2. Applicatio respicit dumtaxat fructum *ministerialem*, non autem fructus alios, i. e. generalem, specialem et specialissimum. Haec intentio ex parte celebrantis est omnino necessaria, nam fructus ministerialis, saltem quatenus a Christo provenit, ita est in potestate sacerdotis, ut ab ipso solo pendeat valor dispensationis seu applicationis fructus istius (2).

3. Potestas offerendi sacrificium eiusque fructus applicandi confertur vi ipsius ordinationis, ideoque characteri sacerdotali inest. Patet ex verbis ordinationis: « *Accipe potestatem offerendi sacrificium tam pro vivis quam pro defunctis* » (3).

Hinc merito pseudo-synodi Pistoriensis doctrina, negans *in arbitrio esse sacerdotis applicare fructus sacrificii cui vult*, damnata est a Pio VI in Const. « *Auctorem fidei* », 28 aug. 1794, sub n. 30, tamquam « *falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo* » (4).

(1) Suarez, *l. c.*, sect. 10, n. 11; Sporer, *l. c.*, n. 256; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 277 ss.; D'Annibale, *l. c.*, n. 495; Gasparri, *l. c.*, n. 466; Noldin, *l. c.*, n. 174; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 255.
(2) Suarez, *l. c.*, sect. 9, n. 7; Lugo, *l. c.*, n. 210 ss.; Busembaum, apud S. Alph., *l. c.*, n. 334.
(3) Cfr. can. 802 et 809.
(4) Error in Wicleffo alias damnatus habetur in prop. 19ª, quae ita sonat: « Speciales orationes, applicationes uni personae per praelatos vel religiosos non plus prosunt eidem, quam generales, ceteris paribus ». Cfr. Denzinger, *op. cit.*, nn. 599, 1530.

Cum potestas offerendi et applicandi fructus insit characteri sacerdotali, manifestum est sacerdotem semper *valide* offerre et applicare, etsi fortasse illicite, ex. gr. si id agat contra voluntatem superioris. Proinde contraria sententia paucorum veterum, utpote omnino falsa, silentio praetereunda est (5).

573. Quaenam conditiones requirantur ad validitatem applicationis Missae. — Ut valida sit applicatio Missae, tria requiruntur: 1° *fieri debet a sacerdote celebrante per intentionem saltem habitualem et implicitam;* 2° *fieri debet ante consecrationem;* 3° *debet esse ad certam personam vel ad certum finem explicite vel saltem implicite determinata.*

1° **Fieri debet a sacerdote celebrante per intentionem saltem habitualem et implicitam.** Quod fieri debeat a sacerdote celebrante, evidentissime colligitur ex supra dictis (n. **572,** 2); ipsi enim, et non alteri, tradita est a Christo potestas offerendi sacrificium eucharisticum, et consequenter applicandi eiusdem fructus. Quod vero sufficiat intentio *habitualis*, i. e. aliquando habita et non revocata, licet hic et nunc neque actu neque virtute exsistat, patet ex eo quod applicatio Missae fit per modum donationis; porro donatio semel facta manet, donec revocetur (6).

Immerito quidam veteres, ut *Vasquez* (7), dicebant requiri intentionem actualem vel virtualem ad Missae fructum applicandum, sicuti requiritur ad consecrandum. Non datur paritas inter consecrationem et applicationem. In sacramentis ideo requiritur intentio actualis vel virtualis, quia ipsa efficit sacramentum; contra, in applicatione Missae intentio non efficit fructum illius, qui de se oritur ex celebratione sacrificii, sed solum huic vel alteri illum dispensat (8).

Intentio *interpretativa* non sufficit, cum numquam fuerit elicita; ideoque applicatio mere interpretative facta, ut prorsus nulla habenda est.

Non requiritur intentio saltem habitualis *explicita*, sed sufficit etiam *implicita*, ea scil. quae continetur in alio, i. e. ex cognitione generali et confusa (cfr. n. **39,** 2).

(5) Cfr. Suarez, *l. c.;* Lugo, *l. c.;* Laymann, *l. c.*, tract. 5, cap. 3, n. 11; Diana, part. II, tract. 14, resol. 72.
(6) Bened. XIV, *De sacros. Missae sacrif.*, lib. III, cap. 16, n. 5; Lugo, *De sacram. in genere*, disp. 8, sect. 6, n. 93; Suarez, disp. 13, sect. 3, n. 5; Lacroix, *l. c.*, n. 205; Elbel, *l. c.*, n. 174; Bonacina, *l. c.*, q. 3, p. 2, n. 11; S. Alph., *l. c.*, n. 335; Sporer, *l. c.*, n. 340; Ball.-Palm., *l. c.*
Cave ne confundas intentionem applicandi fructum sacrificii cum intentione consecrandi, quae vel actualis vel saltem virtualis esse debet.
(7) *Loc. cit.*, disp. 138, cap. 6, n. 74.
(8) Lugo, *l. c.*, n. 94 ss.; S. Alph., *l. c.;* Lehmkuhl, *l. c.*, n. 256.

Quamvis intentio tantum *habitualis implicita* satis sit, tamen in praxi, quoad fieri potest, curandum, ut intentio explicita et quidem actualis vel saltem virtualis habeatur.

Absint tamen scrupuli et anxietates in hac re, cum ex hoc capite vix applicatio nulla sit.

574. Quaerunt DD.: *a*) an valida sit intentio habitualis ante receptum sacerdotium habita, ex. gr. si diaconus, qui post unam vel alteram hebdomadam sacrum presbyteratum est recepturus, dicat: *Intendo primam Missam applicare pro matre vel sorore mea;* — *b*) an intentio habitualis extendi queat ad plures menses et annos; — *c*) an valida sit haec intentio: *Sacrum facio pro eo, cui illud applicat Deus vel B. Virgo;* — *d*) an valida sit applicatio facta contra voluntatem Superioris.

a) Validitati applicationis nullatenus obest circumstantia, quod intentio habita fuerit *ante receptum sacerdotium:* dummodo elicita revera sit et numquam retractata, recepto presbyteratu adhuc perseverat, et consequenter nihil impedit quominus ex ea determinetur Missae applicatio (9).

b) Certum est, applicationem fieri posse *longe antea*, ut communiter docent AA. Hinc si sacerdos initio hebdomadae vel mensis Missas applicare intendit per integram hebdomadam vel mensem, puta, pro animabus in purgatorio detentis, quamvis postea de hac re non amplius cogitet, valide applicat ex intentione habituali, modo mutata seu revocata non fuerit. Id autem licet sine ullo scrupulo.

Quod etiam ad plures menses extendi queat intentio, indubitatum est, ut liquet ex ipso eius conceptu. An quoque ultra annum, imo ad plures annos? Quidam vel absolute negant, vel dubitant (10). Nobis sic videtur clarius distinguendum: si *certo* constet intentionem semel elicitam, numquam revocatam fuisse, pro certo tenemus eam perseverare etiam post plures annos (11), ideoque valide ex ea applicari sacrificium; si certo constet fuisse revocatam, deest intentio habitualis olim elicita, et Missae applicatio ex ea facta erit nulla; si *dubitetur* num revocata sit, necne, intentio habitualis est dubia, et ideo dubia erit etiam applicatio Missae.

Valde suadendum, ne ad tempus nimis diuturnum, ex. gr. ultra annum, extendatur applicatio. Ad praxim quod attinet, sacerdos curet, ut circa tempus Sacri faciendi renovet saltem implicite intentionem antea habitam.

(9) Cfr. Lugo, *l. c.*, n. 97; Gasparri, *l. c.*
(10) Noldin, *l. c.*, n. 177, 1; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 256, 2.
(11) Lacroix (*l. c.*, n. 205) ait: « Etiam sufficit intentio habitualis, idest intentio semel posita et non revocata, *quamvis ante* 10 *annos praecesserit* ». Cfr. etiam Sporer, *l. c.*, n. 345.

c) Haec intentio: *Sacrum facio pro eo, cui illud applicat Deus vel B. Virgo*, est nulla, quia ex Christi institutione sacerdotis est, et non Dei vel B. Virginis, sacrificium applicare (12). Cfr. n. **578**.

d) Applicatio facta contra Superioris voluntatem procul dubio est valida, quia eiusdem valor unice pendet a celebrantis voluntate; sed illicita est, ut patet.

575. 2° **Applicatio Missae fieri debet ante consecrationem.** Certa ab incertis sunt distinguenda hac in re. Si applicatio fiat post Missam expletam, aut post communionem, est certissime nulla. Nonnulli veteres eam validam dixerunt, quos merito carpit et egregie confutat *Suarez* (13). Item nulla est, si fiat post consecrationem calicis, sed ante communionem; et quidem non solum probabilius est nulla, ut quidam censent (14), sed certe, iuxta ea quae alibi tradidimus (n. **533** ss.). Ratio, quia sacrificium, perinde ac sacramentum, effectum suum ex opere operato producit, dum conficitur et actu exsistit; neque in potestate ministri est effectum suspendere et postea alicui applicare. Essentia enim sacrificii consistit in consecratione utriusque speciei.

Si fiat ante consecrationem panis, licet immediate ante, applicatio est certe valida, quia omnes actiones et preces quae praecedunt, sunt praeparatoriae ad sacrificium, quod certe nondum oblatum est. Si fiat ante consecrationem calicis, sed post consecrationem panis, item est valida: siquidem consecratione panis sacrificium inceptum quidem est, sed nondum oblatum.

Quare percipere non possumus cur *Card. Gasparri* (*l. c.*) dicat: « Quoniam vero non desunt graves auctores contrarium docentes, dicendum applicationem in casu dubiam esse ». Ne unum quidem invenimus auctorem, qui contrarium expresse doceat. Imo Sporer (15) diserte ait: « Etiam post consecrationem hostiae, ante consecrationem calicis, adhuc sacerdos potest applicare fructum sacrificii, *secundum omnes* ». Et sane omnes, qui de hac re loquuntur, vere ita sentiunt aut explicite aut implicite, sive veteres sive recentes (16).

Nec aliter profecto sentiri potest; nam iuxta quamlibet sententiam de vi et essentia sacrificii (n. **533** ss.) certum est, sacrificium ante consecrationem calicis nondum esse absolutum; quare certum est, nostra sententia, valide applicari sacrificium ante calicis consecrationem.

(12) Sporer, *l. c.*, n. 279; Tamburini, *l. c.*, cap. 2, § 9, n. 17.
(13) *Loc. cit.*, n. 6.
(14) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 470.
(15) *Loc. cit.*, n. 349.
(16) Lacroix, *l. c.*, n. 207; Pasqualigo, *l. c.*, q. 163; Busembaum, *De sacram.*, n. 125; Sporer, *l. c.*; S. Alph., *l. c.*, qui refert doctrinam Busembaum, quin improbet; Elbel, *l. c.*, confer. XVII, n. 410; Laymann, *l. c.*, cap. 2, n. 12; Bened. XIV, *l. c.*, n. 9; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 282; D'Annibale, *l. c.*, § 260, not. 18; Gury-Ferreres, *l. c.*, n. 355; Noldin, *l. c.*; Génicot, *l. c.*, n. 219; Marc, *l. c.*, n. 1598; Lehmkuhl, *l. c.*; Pighi, *l. c.*, n. 172.

Expedit omnino ut sacerdos determinet applicationem antequam Sacrum incipiat, i. e. in ipsa praeparatione ad Missam (17).

576. 3° Applicatio Missae debet esse ad certam personam vel ad certum finem explicite vel saltem implicite determinata. Etenim sacerdotis est Missae fructum applicare, quem Deus nonnisi ad intentionem celebrantis confert. Quare si nullam personam aut nullum finem sacerdos determinavit, non est ratio, cur uni potius quam alteri fructus Missae applicetur, et ideo nulli applicatur.

Necesse tamen non est, ut huiusmodi determinatio personae aut finis sit explicita; sufficit implicita ac generali termino expressa, ut ex dicendis patebit, nam etiam in hoc casu est vera propriaque determinatio; idque requiritur et sufficit ad valorem applicationis (18).

577. Nonnulla speciatim animadvertenda.

1. Oportet, persona, cui applicatur sacrificium Missae, sit certa ac determinata (explicite aut implicite) *saltem momento consecrationis*. Si esset incerta ac indeterminata, applicatio foret nulla. Hinc invalida est applicatio pro uno vel altero ex communitate.

Item invalide applicat sacerdos, qui, receptis decem Missis a decem personis, intendit eas celebrare pro offerentibus *indeterminate*, i. e. celebrare non pro eo qui illam Missam obtulit, aut pro omnibus decem, sed pro uno ex decem offerentibus indeterminate, quia hoc in casu, uti patet, persona pro qua offertur, est plane incerta. Si, contra, sacerdos applicet singulas Missas pro singulis aut decem Missas pro omnibus illis decem personis, singulis applicando decimam partem uniuscuiusque Missae, applicatio est valida suaeque obligationi celebrans satisfacit (19).

In praxi tamen melius est atque suadendum, ut singulae Missae pro singulis decem offerentibus determinate applicentur. Vide n. **585.**

2. Missa potest gradatim pro pluribus applicari, quatenus, ex. gr., si non prosit huic, prosit illi; si quantum obligor, acceperit Titius, reliquum habeat Caius, etc. (20).

3. Ad validitatem applicationis necesse non est applicare *nominatim* pro Titio vel Caio.

(17) Bened. XIV, *l. c.;* Clericatus, *De sacrif. Missae*, decis. 36, n. 17; Bona, *De sacrif. Missae*, cap. 1, § 5.
(18) Lacroix, *l. c.*, n. 207 ss.; Sporer, *l. c.*, n. 279 ss.; S. Alph., *l. c.*, quaer. 2; Pasqualigo, *l. c.*, q. 184 ss.; Gasparri, *l. c.*, n. 473 ss.
(19) S. Alph., *l. c.;* Bonacina, *l. c.*, q. 8, p. 7, § 3, n. 1; Roncaglia, *De sacrif. Missae*, cap. 7, q. 9, resp. 2. Cfr. etiam Lacroix, *l. c.*, n. 210.
(20) Pasqualigo, *l. c.*, q. 173; Lacroix, *l. c.*, n. 213.

Hinc validae sunt istae applicationes: ad mentem superioris; ad intentionem dantis stipendium seu petentis Missam; ad intentionem in libello notatam; pro eo, qui primus eleemosynam dedit; secundum ordinem, quo stipendia data sunt; pro quo exigit fundatio; pro quo teneor applicare; pro anima purgatorii ceteris magis derelicta; pro maximo peccatore; pro anima graviore tentatione afflicta; pro illo cui Deus desiderat Missam a me applicari.

In his et similibus casibus persona, pro qua Missa applicatur, est certa ac determinata obiective seu coram Deo (21).

4. Si Missa applicatur ad aliquem finem seu causam particularem, oportet ut haec causa *tempore consecrationis* obtineri queat. Hinc foret invalida applicatio, ex. gr., ad obtinendam Titii sanitatem a tali infirmitate, vel ad obtinendam Sempronii liberationem a carcere, sententiam favorabilem in tali causa, si Titius iam convaluit, aut mortuus est, si Sempronius iam a carcere liberatus est, aut sententia seu favorabilis seu contraria iam est prolata.

Quod si causa pro qua Missa applicatur, nunc quidem non exsistit, sed exsistet in posterum, Missae applicatio non est inutilis, quia non repugnat ut gratia obtineatur *nunc pro tunc*, seu nunc impetretur gratia, quae tamen a Deo concedetur, postquam causa exstiterit; hinc, ex. gr., nihil prohibet quominus Missa nunc applicetur ad impetrandam Titio liberationem ab infirmitate quam primo habebit (22).

578. Applicatio ad mentem Dei vel B. M. Virginis. — Quaerunt DD., an valida sit applicatio *ad mentem Dei* vel *B. M. V.* Ita distinguendum: applicatio est valida, si sacerdos ipse personam vel finem, cui applicare intendit, saltem implicite determinat, puta si dicat: *applico pro eo, pro quo Deus vel B. M. V. vult me applicare;* secus, non valet. Hinc invalida foret haec applicatio: *offero pro eo, cui Deus vel B. M. V. applicat vel applicare voluerit*, ut supra diximus (n. **574**).

Aliud quippe est quod ipsemet sacerdos *applicet* ad mentem Dei vel B. M. Virginis aut Sanctorum, et aliud quod Missae *applicatio facienda* dicatur a Deo vel a B. M. Virgine etc.

Iuxta vulgarem loquendi usum, offerre sacrificium eucharisticum *ad mentem Dei vel B. M. V.* significat pro eo applicare, pro quo Deus vel B. M. V. vult, ut applicetur; qua significatione admissa, dummodo talis revera sit, applicatio est certe valida, quia ipse sacerdos determinat personam, in cuius utilitatem cedere debet fructus Missae (23).

(21) Pasqualigo, *l. c.*, q. 169 ss.; Sporer, *l. c.;* Tamburini, *l. c.*, n. 15 ss.; Gasparri, *l. c.*, n. 475; Noldin, *l. c.*, n. 177, 3.
(22) Cfr. Sporer, *l. c.*, n. 282; Gasparri, *l. c.*, n. 474.
(23) Cfr. Suarez, disp. 43, sect. 6; Pasqualigo, *l. c.*, q. 169; Tambur. *l. c.*, n. 17; Sporer, *l. c.*, n. 279; Gasparri, *l. c.*, n. 473.

579. Applicatio pro petente in futurum aut pro morituro. — 1. Sacerdos, rigorose loquendo, *valide* applicat pro eo, quem scit de facto velle petere Missam, licet nondum petierit. Excipe, nisi sciret, eum petere velle pro aliquo effectu, ad quem necdum iuvaret sacrificium eucharisticum (24). At confundenda non est validitas cum liceitate.

2. Quaeritur, an *valida* et *licita* sit Missae applicatio pro eo, quem Deus novit esse primo petiturum ac stipendium daturum.

Huiusmodi applicatio est illicita omnino, uti constat ex decreto S. Congr. Concilii, 15 nov. 1608, quod Paulus V suprema sua auctoritate comprobavit atque litteris datis ad omnes Episcopos promulgavit (25).

Id expresse confirmat Codex can. 825, 1°: « *Numquam licet... Missam applicare ad intentionem illius qui applicationem, oblata eleemosyna, petiturus est, sed nondum petiit, et eleemosynam postea datam retinere pro Missa antea applicata* ».

Consuetudo Missam applicandi pro iis, qui postea sint petituri, ideo reprobatur tamquam illicita, quia, ut merito notat decretum S. C. C., 15 nov. 1608, est *pluribus nominibus periculosa, fidelium scandalis et offensionibus obnoxia, atque a vetusto Ecclesiae more nimis abhorrens.*

Estne etiam invalida? Quidam affirmant; quidam negant (26). Alii, ut *S. Alph.* (*l. c.*) et *Lacroix* (*l. c.*), censent probabilius applicationem in casu esse irritam, si causa pro qua Missa applicatur, nondum exsistit; ex. gr., si primus stipendium offerens postulavit Missam pro liberatione a carcere, ab infirmitate etc.; tunc enim effectus Missae suspensus remanere deberet: quod, aiunt, non videtur credibile. Nostra sententia est, applicationem certe validam esse, si causa iam exsistit; si causa nondum exsistit, item validam censemus applicationem, quia, ut supra diximus (n. **572**), Missa applicari potest ad obtinendam, v. g., sanitatem ab infirmitate futura, neque Missae effectus tunc suspensus remanet, sed potius gratia *nunc pro tunc* obtinetur (27).

S. Alph. (*l. c.*) docet: « Bene tamen advertit (Contin.) *Tournely* cum *Vasquez, Aversa* et *Quarti*, quod si sacerdos praevideat quod postulabuntur Missae pro aliquo defuncto, bene potest eas nunc offerre, et deinde stipendium percipere; quia hoc casu iam offerrentur pro persona determinata ». Haec doctrina, attento praescripto cit. can. 825, 1°, quatenus referatur ad veram intentionem applicandi Missam ad mentem offerentis, sustineri non potest, generatim loquendo.

(24) Pasqualigo, *l. c.*, q. 167; Lacroix, *l. c.*, n. 220.
(25) Lacroix, *l. c.*, n. 222; Lugo, *De poenit.*, disp. 13, sect. 5, n. 137 ss.; Sporer, *l. c.*, n. 281; S. Alph., *l. c.*, n. 337; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 285 s.; Gasparri, *l. c.*, n. 537.
(26) Lacroix, *l. c.*; Sporer, *l. c.*, n. 282; Vasquez, disp. 234, cap. 3, n. 22; Lugo, *l. c.*; Laymann, *l. c.*, tract. 5, cap. 2, n. 14.
(27) Lugo, *De Euch.*, disp. 19, sect. 10, n. 209 in fine; Gasparri, *l. c*,

3. Quaeritur, an valeat applicatio pro eo, qui primus sit moriturus. Nonnulli negant (28). Sed perperam; nam eatenus applicatio Missae foret nulla, quatenus persona non esset ullo modo determinata. Porro quisnam dicet personam, quae *prima* est moritura, non esse certam ac determinatam? Quare huiusmodi applicatio, ut opinamur, valida est (29).

4. Si v. g. parochus sciat aliquem obiisse, et *certo* cognoscat pro ipso Missam a familia per eundem parochum celebrandam postulari, *valida* foret applicatio Missae statim facta, ante petitionem familiae. An etiam *licita?* In hisce adiunctis probabiliter affirmandum, cum obstare non videtur in casu praescriptum can. 825, 1°.

580. Num valida et licita sit applicatio Missae sub conditione. — 1. Applicatio *sub conditione* **de praeterito,** ex. gr. applico pro Titio, si mortuus est, est valida, si tempore consecrationis conditio iam impleta est, quamvis sacerdos ignoret eius implementum; intentio enim sacerdotis vere exsistit, et Deus cognoscit re ipsa exsistere. Contra, est invalida, si tempore consecrationis nondum est impleta. Huiusmodi conditio per se est licita.

2. Applicatio *sub conditione* **de praesenti,** ex. gr. applico pro Titio, si adhuc vivit, item per se est licita; valida vero aut invalida est, prout consecrationis momento exsistit, necne.

3. Applicatio *sub conditione* **de futuro necessario,** ex. gr. applico pro Caio, si cras orietur sol, est illicita, utpote iocosa; est autem valida, quia conditio pro non adiecta habetur et ideo applicatio censetur inconditionata, nisi sacerdos suam intentionem revera alligatam voluerit implemento conditionis.

4. Applicatio *sub conditione* **de futuro contingenti,** ex. gr. applico pro iudice, si sententia ab eodem crastina die proferenda erit mihi favorabilis, est invalida, si sacerdotis intentio alligata est facto verificationis futurae conditionis, quia intentio hoc in casu non exsistit quando Missa celebratur, et effectus sacrificii non potest suspensus remanere. Cum sit invalida, patet esse etiam illicitam, dummodo sacerdos cognoverit invaliditatem huiusmodi applicationis.

5. Applicatio *sub conditione* **de futuro impossibili,** ex. gr. applico pro Sempronio, si coelum digito tetigerit, est valida, si, ut supponitur, conditio non est serio apposita; secus, est nulla. Per se est semper illicita (30).

(28) Cfr. Laymann, *l. c.*; Sporer, *l. c.*; Gasparri, *l. c.*, n. 477.
(29) Lugo, *l. c.*, et *De sacram. Poenit.*, disp. 13, sect. 5, n. 136; Gasparri, *l. c.*
(30) Suarez, *l. c.*, n. 7; Laymann, *l. c.*, n. 13; Busembaum apud S. Alph., *l. c.*, n. 337; Sporer, *l. c.*, n. 280 s.; Gasparri, *l. c.*, n. 471.

581. Num error circa aliquam circumstantiam excludat intentionem, et ideo invalidam reddat Missae applicationem. — 1. Simplex error circa aliquam circumstantiam nullatenus excludit intentionem; et consequenter applicationem per se non reddit invalidam. At si non agitur de simplici errore, sed potius de conditione, i. e. si applicatio facta fuerit sub vera et proprie dicta conditione illius circumstantiae, aliter omnino dicendum. Huc sane spectant quae supra tradidimus (n. **580**).

2. Error circa aliquam circumstantiam ne tunc quidem excludit intentionem, cum dat causam applicationi. Etenim applicatio determinatur ex intentione quae hic et nunc habetur: intentio autem, posito simplici errore, est absoluta et non conditionata. Sacerdos equidem, cognita veritate, non habuisset talem intentionem, sed haec voluntas mere interpretativa, quae in rerum natura non exsistit, et ideo nihil operatur.

3. Id nonnullis casibus particularibus applicari potest. Valet Missae applicatio, si sacerdos Sacrum fecit pro Titio, putans ipsum esse sanum, dum est infirmus, quamvis, cognita Titii infirmitate, sacerdos pro eodem non applicavisset; item, e contrario, si applicavit pro Titio, putans eum esse infirmum, dum est sanus, nisi applicaverit praecise ad obtinendam liberationem Titii ab infirmitate. Pariter valet applicatio, si sacerdos applicavit pro Caio, putans ipsum esse vivum, dum est mortuus, etsi, cognita eius morte, sacerdos pro Caio non applicavisset (31).

Si forte sacerdos applicavit pro Titio, putans esse mortuum, dum est vivus, estne valida applicatio?

Quidam, ut *Busembaum* (32), *Gury* (33), *Marc* (34), negant applicationem hoc in casu validam esse. Nos, re mature perpensa, putamus huiusmodi applicationem valere, quia, licet *accidentaliter* obligationi susceptae seu contractui non fuerit satisfactum, *substantialiter* tamen fuit certe satisfactum, ut statim dicetur.

582. Num Missarum applicatio in vita, an post mortem, praeferenda sit. — Ex Missae sacrificio vivus percipit uberiorem ac certiorem fructum, quam defunctus, quatenus non solum percipere valet fructum satisfactorium, sed etiam alios fructus, quorum defuncti tan-

(31) Pasqualigo, *l. c.*, q. 184; Sporer, *l. c.*, n. 282; Gasparri, *l. c.*, n. 472.
(32) Apud S. Alph. (*l. c.*), qui cum hanc sententiam non improbet, suam implicite facit.
(33) *Loc. cit.*, n. 170.
(34) *Loc. cit.*, n. 1601, quaer. 8°. Etiam Noldin (*l. c.*, n. 179, 3) censet sacerdotem ita applicantem suae non satisfecisse, iuxta rigorem iuris, obligationi. Sed concludit, non improbabiliter supponi eum, qui dedit stipendium, nolle adamussim urgere ius suum.

tum secundum aliquam rationem et probabiliter vel probabilius, non vero certe, capaces sunt. Cfr. n. **564**, 3°. Hinc multorum usus, maxime laudandus, qui hoc praesidium sibi sollicite quaerentes, praestitutas a se Missas vel omnes vel magna ex parte praemittere satagunt, dum in vivis degunt (35).

Diximus praefatum usum esse *maxime laudandum*, tum quia, praeter dicta, magis meretur qui vivens stipendiis Missarum se privat, quam qui ea solvenda post mortem relinquit, cum scil. iisdem non amplius frui valet; tum quia fructus ex opere operantis maior est vel esse potest; tum demum quia celebratio Missarum certior est, iugi teste experientia. Oneribus enim Missarum, quae sint post obitum adimplenda, vel ex legum civilium iniuria vel ex heredum aliorumve, quorum interest, incuria aut malitia, saepe non satisfit.

Quae doctrina expressis verbis *Benedicti XV* diserte confirmatur: « Considerandum praecipue est, ait Pontifex, fructus qui ex Sacro percipiuntur hominibus longe uberius *vivis* prodesse quam vita functis, cum iis, bene animatis et dispositis, *magis directe*, *certius* atque *abundantius*, quam his, applicentur » (36).

583. Quaenam intentio habenda sit ut valida, si sacerdos duas aut plures diversas fecerit. — 1. Valet prima intentio, nisi per subsequentem censeri debeat revocata.

Quare: *a*) Si sacerdos prioris intentionis memor aliam fecit, posterior intentio certo praevalet; — *b*) sin autem immemor prioris intentionis eam in aliam mutat, idem *per se* dicendum est, licet memor illius mutationem non fecisset; — *c*) si priorem intentionem ita elicuit, ut voluerit eam prorsus valere, quamvis forte ex oblivione eam mutaturus sit, praevalet prior (37).

2. Saepe dubium est, quaenam intentio valeat; hoc in casu practice sufficit, ut sacerdos alia vice intendat Missam ei applicare, pro quo nondum applicavit: alterutra enim, etsi sacerdos ipse id diiudicare nequeat, valida certo erit (38).

584. Num fructus ministerialis maneat in thesauro Ecclesiae, an potius obveniat celebranti, si Missa nulli applicetur aut applicetur incapaci. — 1. Si Missa nemini applicatur, quidam dicunt fructum mini-

(35) Cfr. Baller. ad Gury, *l. c.*, not.; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 287; Gasparri, *l. c.*; Gennari, *Consult. I. Cons. mor.* CXXXIV; Pighi, *l. c.*, n. 172, q. 4ª.
(36) Epist. *De sodalitate a bona morte*, 31 maii 1921; *A. A. S.*, XIII, p. 344.
(37) Quae habet Gasparri (*l. c.*, n. 468), recedens a solutione, ut ipse ait, data *a gravissimis auctoribus*, nobis non probantur.
(38) Lugo, *De sacram. in genere*, disp. 8, sect. 8, n. 121 ss.; Sporer, *l. c.*, n. 285; Gasparri, *l. c.*; Lemkuhl. *l. c.*, n. 256.

sterialem in thesauro Ecclesiae manere. Ratio patet ex dictis (n. **572**); quia fructus ministerialis sacrificii eucharistici huic vel alteri in particulari obvenire nequit sine intentione sacerdotis celebrantis, qua deficiente, fructus manebit necessario in thesauro Ecclesiae una cum aliis satisfactionibus et meritis superabundantibus Christi et Sanctorum.

Dicitur fructus *manere* potius quam *reponi* in Ecclesiae thesauro, « quia fructus ille non est de novo comparatus, et a Deo acceptatus, sed est pars aliqua infiniti fructus passionis Christi, qui iam totus est in thesauro Ecclesiae, et in acceptatione divina, et ideo quando efficaciter non applicatur, manet quidem in thesauro Ecclesiae, nihil tamen illi thesauro additur ex vi talis sacrificii, quod spectat ad fructum satisfactionis... quia in illo sacrificio, ut in persona Christi fit, nulla est nova satisfactio » (39).

Quidam opinantur fructum ipsi celebranti obvenire: quisque enim habet generalem intentionem, seipsum per sua opera iuvandi quantum potest. Addunt, sacerdotem celebrantem semper hanc confusam, generalem, implicitam voluntatem gerere, ut si ex inadvertentia aut oblivione aliave causa desit applicatio, sibi fructus ministerialis obveniat (40).

Quaenam sententia tenenda? Quaestio est facti: vel sacerdos celebrans habet *revera* huiusmodi intentionem generalem, confusam, implicitam, quae saltem *habitualis* sit (*interpretativa* enim non sufficit), vel non habet, puta, quia de hac re numquam cogitavit. Si primum, Missam certe sibi applicat et fructum ministerialem obtinet; si alterum, Missam certe non sibi applicat nec ideo fructum consequitur. Quare sacerdos, si velit Missae applicatione in casu gaudere, debet semel efformare illam intentionem eandemque deinceps non revocare (41).

2. Si Missa applicetur incapaci, utpote pro anima iam beata vel damnata, plures dicunt fructum ministerialem, prout in casu praecedenti, remanere in thesauro Ecclesiae.

Alii opinantur obvenire ipsi celebranti. Alii distinguentes inter Missas gratuitas et Missas debitas ex stipendio, dicunt in Missis quidem gratuitis fructum obvenire sacerdoti celebranti, in Missis vero debitis ex stipendio fructum applicari propinquis illius, qui stipendium dedit. Ratio est, aiunt, quia sacerdos semper habet saltem implicitam intentionem, ut fructus Missae sibi obveniant, nisi alteri applicentur; fideles vero petentes aut fundantes Missas censentur semper habere hanc intentionem, ut si Missae ipsis non prosint, prosint iis, quibus aliqua ratione coniuncti sunt (42).

(39) Suarez, *l. c.*, n. 6; Vasquez, disp. 231, cap. 3, n. 10 s.; Sporer, *l. c.*, n. 283; Busembaum apud S. Alph., *l. c.*, n. 336.
(40) Lugo, *l. c.*, n. 225 ss.; Laymann, *l. c.*, n. 11; Sporer, *l. c.*; Génicot, *l. c.*, n. 220; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 283 s.; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 255.
(41) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 469; Lehmkuhl, *l. c.*

Demum nonnulli censent fructum a Deo applicari animabus magis indigentibus (43); et huic opinioni favet *S. Thomas* (44).

Etiam hic, ut supra, ita distinguimus: vel ex parte sacerdotis et offerentis adest revera praefata intentio saltem habitualis, vel non. In priore casu, censemus fructum obvenire aut sacerdoti aut stipendium danti aut aliis, pro diversa eorundem intentione; in altero casu, negamus, et consequenter tenemus fructum ministerialem, qua talem, in thesauro Ecclesiae manere.

Non diffitemur tamen huiusmodi fructum (satisfactorium) posse a Deo applicari animabus magis indigentibus, sed non prout est fructus ministerialis sacrificii eucharistici, qui necessario indiget applicatione ex parte sacerdotis celebrantis. Hinc est quod a nonnullis theologis ultima sententia ita coarctatur et proponitur, ut eatenus Deus animae indigenti fructum concedat, quatenus talem intentionem sacerdos praevie elicuerit (45). Quo sensu intellecta haec sententia, nullatenus differt a doctrina, cui ipsi adhaeremus.

In praxi omnino suadendus est mos *sub conditione* explicite applicandi fructum ministerialem vel sibi ipsi vel alteri, si quando dubitetur, an capax sit ille, pro quo Sacrum offertur.

In Missis gratuitis fructus applicari potest sub hac similive conditione: *si non sit capax;* in Missis debitis ex stipendio, pacto, fundatione offerentis: *si absque praeiudicio eis, cuius interest, fieri possit,* aut *si nulli debeatur* (46).

Quidam ut *Billuart* (47) et *Gury* (48), affirmare videntur (49), sacerdotem semper teneri determinatam intentionem in celebrando facere, ne fructus ministerialis maneat in thesauro Ecclesiae et sic minus utilis evadat. Haec obligatio, saltem stricto sensu accepta, neque ex iure divino neque ex iure ecclesiastico eruitur. Argumenta, quae affert *Billuart*, solida non apparent.

585. Quomodo determinata sit applicatio, quando stipendia a multis ignotis dantur, et quando conflata sint ex pluribus parvis eleemosynis. — 1. Sufficit ut sacerdos tot Missas applicet ad intentionem dantis, quot sunt stipendia percepta; neque ad valorem applicationis requi-

(42) Cfr. Suarez, *l. c.*; Lugo, *l. c.*; Laymann, *l. c.*, n. 11 ss.; S. Alph., *l. c.*; Lacroix, *l. c.*, n. 1330; Sporer, *l. c.*, n. 284; Ball.-Palm., *l. c.*; Noldin, *l. c.*; Marc, *l. c.*, n. 1601, quaer. 10°.
(43) Rubens apud Dian., part. IX, tract. 2, resol. 2; Pasqualigo, *l. c.*, q. 86.
(44) In IV D. 45, q. 3, ad 2.
(45) Cfr. Lacroix, *l. c.*; Pasqualigo, *l. c.*
(46) Lugo, *l. c.*, n. 227 ss.; S. Alph., *l. c.*; Sporer, *l. c.*
(47) *De almo Euch. sacramento*, disp. 8, a. 4.
(48) *Loc. cit.*, n. 166.
(49) Dicimus *videntur*, quia non satis constat, utrum de vera ac proprie dicta obligatione loquantur, an potius de consilio seu de obligatione late sumpta.

ritur, ut habeat intentionem applicandi singulis iuxta ordinem temporis, quo stipendia dederunt.

Haec regula valet non tantum in casu, quo idem sacerdos est satisfacturus omnibus obligationibus, sed etiam in casu, quo plures sacerdotes intentiones accipiunt ex arca in ecclesia ad colligendas eleemosynas Missarum posita, vel ex cumulo stipendiorum per sacristiam a diversis personis collecto (50).

2. Si Missarum stipendia conflata fuerint ex pluribus parvis eleemosynis, quas diversi offerentes deposuerint, puta, in capsulis pro defunctis, ad altare B. M. V. etc., sacerdos, ut supra, tot Missas applicet ad intentionem dantis, quot sunt stipendia. Singuli offerentes accipiunt pro rata stipendii: Deus enim, qui omnia novit, ita certe distribuit fructus Missae, ut nullius offerentis intentio fraudetur (51).

586. An fructus Missae dividi possint. — 1. Communis et certa sententia est, fructus dividi posse, adeo ut, ex. gr., satisfactorius animae purgatorii, impetratorius aegroto sanando applicetur.

2. In Missis *gratuitis*, sacerdos potest, pro libitu, fructus dividere. In Missis *debitis ex obedientia* vel *fidelitate* potest aliis intentionibus applicare fructus, qui non tendunt directe in finem praescriptum. Hinc, v. gr. si Missa pro gratiarum actione sit celebranda, fructum satisfactorium et impetratorium pro libitu applicare potest. Opinamur, contra nonnullos AA., idem non esse dicendum de fructu impetratorio, quando pro defuncto celebrandum est: nam et iste fructus tendit directe ad finem praescriptum.

In Missis *ex stipendio debitis*, huiusmodi divisio non est licita, (at valida semper foret), cum totus fructus ministerialis danti stipendium applicandus sit: illius mens supponenda est ut Missa ipsi prosit quantum potest. Idque obtinet, etiamsi stipendium tribuens solum petierit ut in gratiarum actionem de aliquo beneficio celebraretur; nisi, uti palam est, offerens *expresse* renuntiaverit iuri suo (52).

(50) S. Alph., *l. c.*, n. 335; Gasparri, *l. c.*, n. 475; Noldin, *l. c.*, n. 179, 4; Génicot, *l. c.*, n. 219.

(51) Cfr. resp. S. Poenit. 7 dec. 1892.

(52) Lugo, *l. c.*, n. 222; Diana, *l. c.*, resol. 8; Tamburini, *l. c.*, n. 41; Sporer, *l. c.*, n. 292 ss.; Struggl, *l. c.*, q. 2, n. 66 ss.

ARTICULUS VII.

De subiecto applicationis Missae.

587. Pro quibusnam Missa applicari potest. — 1. In genere sacrificium Missae applicari potest pro omnibus seu vivis seu defunctis, qui non prohibentur vel *ex ipsa rei natura*, quia nempe constat in foro externo esse incapaces cuiuscumque fructus, vel *ex positivo Ecclesiae praecepto*.

Can. 809 statuit: « *Integrum est Missam applicare pro quibusvis tum vivis, tum etiam defunctis purgatorii igne admissa expiantibus, salvo praescripto can.* 2262, § 2, n. 2 ».

Praescriptum autem can. 2262, § 2, n. 2 ita se habet: « *Sacerdotes Missam privatim ac remoto scandalo pro eo* (excommunicato) *applicare* (non prohibentur); *sed, si sit vitandus, pro eius conversione tantum* ».

2. Fructuum Missae capaces non sunt: 1° *Beati in coelo;* 2° *damnati in inferno;* 3° *defuncti sine Baptismo qui in limbo exsistunt.*

Omnes alii tam vivi quam mortui aliquem fructum percipere possunt ex Missae sacrificio. Quare pro his omnibus, licet sint peccatores, infantes, obsessi, catechumeni, haeretici, schismatici, infideles, Missa offerri et applicari potest, nisi obstet Ecclesiae prohibitio, i. e. salvo praescripto can. 2262, § 2, n. 2, de quo infra (n. **592**).

588. Missa applicari nequit *ex ipsa rei natura* **pro Beatis in coelo,** pro iis nempe quos constat in foro externo esse in coelis. Hinc non possumus Missam applicare pro infantibus baptizatis, qui ante usum rationis mortui sunt, pro B. M. V., pro aliis Sanctis vel Angelis, pro Deo, pro SS. Trinitate aut aliqua eiusdem Persona (1).

Idcirco nonnisi *improprie* dicitur sacrificium Missae offerri et applicari *pro B. M. V.* aut *pro aliquo Sancto.*

Sensus est, sacrificium Deo offerri ad finem *latreuticum*, *eucharisticum* et *impetratorium.* In finem *latreuticum*, quatenus in memoriam et honorem ac nomine Sanctorum Deum colimus cultu supremo latriae; in finem *eucharisticum*, quatenus Deo gratias agimus tum pro donis gratiae et gloriae ipsis Sanctis concessis, tum pro beneficiis Sanctorum intercessione et intuitu a

(1) Suarez, disp. 78, sect. 3, n. 5 ss.; Lugo, *l. c.*, n. 192; et *De Incarnat.*, disp. 29, sect. 2; Sporer, *l. c.*, n. 272; Lacroix, *l. c.*, n. 38.

Deo nobis collatis; in finem *impetratorium* tam nobis, quam Sanctis ipsis aliquo sensu.

Nobis, quatenus per merita et intercessionem Sanctorum impetramus a Deo bona sive spiritualia sive temporalia: *Sanctis ipsis* aliquo sensu, non utique ratione alicuius gloriae essentialis vel accidentalis *absolute* impetrandae in coelis, cum ibi sint in suo termino, sed ratione alicuius gloriae accidentalis *respective* impetrandae in terris, rogantes nimirum Deum virtute sacrificii, ut eorum cultum longe lateque propagetur, pro impetranda a Deo canonizatione alicuius Beati etc. (2).

Potest Missa offerri et applicari pro iis qui mortui sunt in odore sanctitatis vel in Iesu Christi confessione martyrii palmam acceperunt, donec Sedis Apostolicae decretum de pretiosa eorundem morte accesserit.

Id constat etiam ex declaratione S. C. de Prop. Fide ad Vicarium Apostolicum Tunkini Occidentalis, die 6 aug. 1840 data.

Hoc sane dubium propositum fuit: « In Tunkino sive Orientali sive Occidentali adest, inter missionarios et sacerdotes indigenas utriusque vicariatus, conventio, qua, adveniente morte alicuius ex illis, omnes alii sacerdotes utriusque vicariatus tres Missas pro illius anima celebrare debent. Talis conventio pariter exstat inter omnes Missionarios Seminarii Missionum ad exteros, ubique terrarum degant. Porro, occasione harum, exortum est dubium inter missionarios, an scilicet praedictae tres Missae debeant celebrari pro illorum anima, quos persecutores in odium fidei trucidaverunt; vel, si non praecise pro illorum anima, saltem debeant celebrari pro solutione debiti circa has Missas erga eos dum viverent contracti, relinquendo divinae voluntati, ut quibuslibet necessitatibus vel animabus voluerit, illarum Missarum fructus applicet. Et in casu quo praedictae Missae sint dicendae, an sint dicendae *de Requie* vel de die ».

S. Congregatio reposuit: « Licet Innocentius III in cap. *Martha, De celebr. Missarum*, dicat: *Iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre*, id tamen ex Benedicto XIV (*De Serv. Dei beatif.*, lib. II, cap. 2, n. 13 et 14, et lib. III, cap. 15, n. 8) intelligendum est de *martyre vindicato*, seu postquam de ipsius pretiosa morte Summi Pontificis iudicium accesserit. Ante iudicium igitur, vel certe ante Apostolicam inquisitionem super martyrio, possunt celebrari suffragia seu Missae iuxta consuetudinem vel conventionem de qua supra et ad libitum de die vel *de Requie* » (3).

Missa applicari potest etiam pro defunctis, qui sunt *Venerabiles*, saltem si de iis agitur, qui iuxta ius vetus tali titulo decorantur (4).

(2) Suarez, *l. c.*, n. 8; Lugo, *l. c.*; Lacroix, *l. c.*, n. 38; Pasqualigo, *l. c.*, q. 160; Sporer, *loco cit.*

(3) *Collectanea S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 906.

(4) Olim eo ipso quod alicuius causa beatificationis ex consensu S. Sedis introducebatur, poterat Servus Dei vocari *Venerabilis*. Post decretum S. R. C. 26 augusti 1913, quod in Codice confirmatum fuit (can. 2115), Servus Dei nuncupari potest *Venerabilis* solum postquam,

An quoque pro *Beatis?* Quamvis beatificatio non sit supremum, definitivum et ultimum Sedis Apostolicae de sanctitate Beati iudicium (5), tamen putamus ex mente Ecclesiae Missam applicari non posse; idque confirmatur, licet implicite, relatis verbis Innocentii III et citata declaratione S. C. de Prop. Fide. Nam attento iure tum antiquo tum novo (cfr. cc. 2102-2216, 2134), quis potest esse *martyr vindicatus* estque de facto, licet Sanctorum numero nondum sit adscriptus (6).

Pro parvulis post Baptismum defunctis, qui statim in coelum evolarunt, quique beati iam sunt, sacrificium, ut supra, offerri non potest nisi in finem latreuticum et eucharisticum, ut colatur Deus eique gratiarum actio tribuatur, quod illi per redemptionis mysterium sine propriis meritis vitam aeternam consecuti sint.

Utrum etiam in finem impetratorium? Auctores, qui hac de re loquuntur, nullam mentionem faciunt de huiusmodi fine (7). Certum est, sacrificium Missae offerri posse pro parvulis etiam in finem impetratorium, quatenus eorum intuitu beneficia spiritualia vel temporalia a Deo impetremus. Exinde sequitur pro istis parvulis dicendam non esse Missam *de Requie*, sed vel de die vel, si ritus permittit, de Angelis, aut Missam quidem *de Requie*, at pro omnibus defunctis applicandam. Ita communiter DD.

589. Item *ex ipsa rei natura* Missae sacrificium nequit offerri et applicari pro **damnatis, in inferno**, pro iis nempe qui cum peccato mortali personali defuncti poenas gehennae patiuntur, et pro **parvulis in limbo degentibus**, pro iis scil. qui cum solo peccato originali in parvulorum limbo degunt. Ipsis sacrificium Missae nullo modo prodest. Quare ii tantum, ex dictis, a participatione Missae *penitus* excluduntur.

At aliud est verba facere de subiecto *incapaci* applicationis, quatenus in se et obiective consideratur, aliud est loqui de applicatione, quatenus procedit a voluntate sacerdotis, qui non semper cognoscit nec valet profecto cognoscere utrum subiectum capax sit applicationis necne.

mandante Sanctissimo, exaratum fuerit a Secretario Sacrae Congregationis decretum, quo, nomine Summi Pontificis, authentice declaratur Servi Dei virtutes omnes in gradu heroico vel martyrium bene esse probata. Titulus *Venerabilis* nullam publici cultus permissionem importat.

(5) Cfr. Bened. XIV, *op. cit.*, lib. I, cap. 43; Billot, *Tractatus de Ecclesia Christi*, II, p. 93; Wilmers, *De Christi Ecclesia*, n. 256.

(6) Gasparri (*l. c.*, n. 482), hanc quaestionem insolutam relinquit hisce verbis: « Num applicari queat pro defuncto qui est *Beatus*, cum solum in canonizatione (ex mendo typographico dicitur *sanctificatione*) iudicium Sedis Apostolicae sit definitivum et irrevocabile, *alii videant* ».

(7) Sporer, *l. c.*, n. 273; Pasqualigo, *l. c.*, q. 159; Noldin, *l. c.*, n. 175.

Quidam putarunt posse eisdem prodesse, vel ut careant poenis usque in diem iudicii, vel ad levamen aliquod, si essent damnati ob crimina non ingentia, vel ad consolationem in patiendo, vel saltem ad solatium, si resciant viventes adhuc eorum esse memores (8). Haec sententia est omnino falsa (9).

Card. Gasparri (10) statuit hoc principium: Missa applicari non potest « pro illis quos constat in foro externo esse damnatos »; exinde vero deducit, ex. gr., offerri non posse pro fidelibus baptizatis, qui in actu peccati decesserunt absque positivis et probabilibus signis poenitentiae. Istud principium cum magna discretione est accipiendum, ut infra (n. **593**) dicemus.

Pro **catechumenis** ante Baptismum defunctis Missa applicari potest. Cfr. n. **587**, 2.

590. An et quanam ratione Missa applicari queat pro haereticis, schismaticis et infidelibus vivis. — 1. Sacrificium eucharisticum offerri potest pro haereticis et schismaticis **vivis,** non solum ad eorum conversionem impetrandam, quod iure antiquo omnes admittebant, sed etiam, attento iure novo, ad alias quoque eorum intentiones, accepto, si libet, stipendio.

Proposito dubio: « Utrum possit aut debeat celebrari Missa ac percipi eleemosyna pro graeco-schismatico, qui enixe oret atque instet ut Missa applicetur pro ipso sive in ecclesia adstante sive extra ecclesiam manente »; S. C. S. Officii, die 19 april. 1837 reposuerat: « Iuxta exposita *non licere,* nisi constet expresse eleemosynam a schismatico praeberi ad impetrandam conversionem ad veram fidem » (11).

Auctores communiter docebant iure vetere Missam pro haereticis et schismaticis, nonnisi ad impetrandam eorum conversionem, applicari posse (12).

Iure novo indubitanter putamus sacrificium eucharisticum pro iisdem posse offerri etiam ob alios fines, scil. ad beneficia impetranda seu spiritualia seu temporalia. Eatenus enim id ut vetitum haberi debet, quatenus peculiaris exsistat Ecclesiae prohibitio. At huiusmodi prohibitio plane deest: siquidem can. 2262, § 2, 2° solum pro excom-

(8) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 2 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 36; Pasqualigo, *l. c.*, 116.

(9) Petavius (*De Aug.*, III, 8, n. 16 s.) censet, nonnullorum Patrum fuisse sententiam, supplicia damnatorum sicut aliis vivorum suffragiis, ita virtute sacrificii eucharistici mitigari. Egregius theologus fallitur. Testimonia SS. Patrum, scil. S. Augustini (*Enchir.*, c. 110 s.; Migne, 40, 283), et S. Ioannis Chrysostomi (*Homil.* 3 *in Phil.*, n. 4), quibus ipse innititur, intelligenda sunt de animabus, quae in purgatorio detinentur, non vero de damnatis. Cfr.. Suarez, *l. c.*, n. 3; Sasse, *l. c.*, p. 576.

(10) *Loc. cit.*, n. 479.

(11) *Collectanea S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 858.

(12) Noldin, *l. c.*, n. 176; Marc, *l. c.*, n. 1601, quaer 2°. Cfr. Ball.-Palm., *l. c.*, n. 240; Gasparri, *l. c.*, n. 484.

municato *vitando*, non vero pro ceteris, decernit Missam applicari posse dumtaxat ad conversionem impetrandam.

2. Cum haeretici et schismatici sint iure excommunicati (cfr. can. 2314, § 1, 1°), sacrificium Missae, attento praescripto cit. can. 2262, § 2, 2°, *privatim* ac *remoto scandalo* pro eis offerri debet. Quid significet Missam *privatim* applicari, dicetur infra (n. **592**).

3. Sacrificium eucharisticum offerri potest pro infidelibus **vivis,** tam generatim pro omnibus quam speciatim pro singulis, non tantum ad eorum conversionem impetrandam, sed etiam ad peculiares eorum intentiones, ex. gr. ad beneficia spiritualia vel temporalia obtinenda, dummodo absit scandalum et constet nihil mali aut erroris aut superstitionis subesse. Sacerdos celebrans vero potest, si velit, stipendium Missae accipere.

Id etiam iure antiquo certum erat (13), attenta praesertim responsione S. C. de Prop. Fide, diei 11 mart. 1848, et alia S. C. S. Officii, die 12 iul. 1865 data.

Interrogata S. C. de Prop. Fide: « Se possa un missionario ricevere la limosina della Messa ed applicarla secondo la mente o intenzione di un oblatore gentile che abbia per iscopo di ottenere la guarigione da malattia o la liberazione dal carcere o dalla pena capitale che gli sovrasta » (14); die 11 mart. 1848 reposuit: « *Affirmative* ».

Item S. C. S. Officii interrogata: « Utrum liceat sacerdotibus Missam celebrare pro Turcorum aliorumque infidelium intentione et ab iis eleemosynam pro Missae applicatione accipere »; die 12 iul. 1865 respondit: « *Affirmative,* dummodo non adsit scandalum ac nihil in Missa specialiter addatur; et quoad intentionem, constet nil mali aut erroris aut superstitionis in infidelibus eleemosynas offerentibus subesse » (15).

Iure quo nunc regimur id omnino licere, extra controversiam est. Huc sane spectant quae supra diximus de haereticis et schismaticis.

Rationes, cur sacrificium Missae, qua impetratorium, possit offerri pro infidelibus, egregie exponunt eximius *Suarez* (*l. c.*) et *Card. Lugo* (*l. c.*).

S. Paulus in *Epist.* I *ad Tim.*, II, 1 ss. vult *fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et qui in sublimitate sunt.*

Plures Patres Graeci et Latini, quos videsis apud *Suaresium* et *Lugo*-

(13) Suarez, *l. c.*, disp. 78, sect. 2, n. 7 s.: Lugo, *l. c.*, n. 173 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 29; Pasqualigo, *l. c.*, q. 150 ss.; Sporer, *l. c.*, n. 274; S. Bellarm., *l. c.*, lib. VI, cap. 6; Laymann, *l. c.*, tract. 5, cap. 2, n. 9; S. Alph., *l. c.*, n. 309, dub. 2°; Gasparri, *l. c.*, n. 486.

(14) *Collectanea S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 1028. Latine: Num possit missionarius recipere eleemosynam Missae hancque applicare iuxta mentem seu intentionem gentilis offerentis, qui vult obtinere liberationem a morbis, vel a carcere, vel a poena capitali sibi impendenti.

(15) *Ibid.*, n. 1274.

nem (16), verba D. Pauli intelligunt de obsecrationibus per Missae sacrificium. Porro tunc temporis reges et plerique homines erant infideles.

4. Etiam pro infidelibus Missa celebrari debet *privatim* et *remoto scandalo*. Missae *sollemnes* nonnisi pro principibus regnantibus celebrari permittuntur, et quidem sub eo solum respectu quod fiant pro regnante et pro reipublicae prosperitate.

591. An pro haereticis et schismaticis atque infidelibus defunctis Missa applicari queat. — Huc usque de haereticis et schismaticis atque infidelibus **vivis** locuti sumus. Pro iisdem **defunctis** potestne Missa applicari?

Nostra sententia iure Codicis attento haec est:

1° Si infidelis mortuus sit absque signis positivis conversionis ad fidem christianam vel saltem contritionis, non potest pro eo sacrificium Missae *publice* offerri.

2° Quod si memorata signa adfuerint, putamus saltem *conditionate*, i. e. si et quatenus in statu gratiae decesserit sitque hoc coram Deo acceptum, posse Missam *privatim* applicari.

3° Si haereticus vel schismaticus ante mortem aliqua dederit poenitentiae signa, sacrificium eucharisticum certe potest pro eo offerri et quidem *publice;* ratio est, quia tunc ad ipsam quoque sepulturam ecclesiasticam admittitur (can. 1240, § 1, 1°).

4° Si poenitentiae signa non dederit ante mortem, Missa celebrari potest, sed solum *privatim* et remoto scandalo: nulla enim adest expressa prohibitio Ecclesiae applicandi sacrificium pro tali haeretico vel schismatico.

5° Pro infideli, qui obierit sine positivis signis conversionis vel saltem contritionis, Missa applicari potest solum *indirecte*, accepto, si libet, etiam stipendio, quatenus nimirum sacerdos Sacrum faciat pro omnibus fidelibus defunctis, cum intentione subveniendi etiam animae illius defuncti, si hoc acceptum sit Deo (17).

Si agitur de infideli, aut de schismatico vel haeretico qui signa poenitentiae ante obitum non dederit, potestne celebrari Missa *de Requie* cum oratione liturgica pro tali defuncto?

Lehmkuhl (*l. c.*) putat esse omittendam sive Missam *de Requie* sive orationem liturgicam.

Noldin (*l. c.*) censet abstinendum esse tum a publicatione Sacri pro tali

(16) Chrysost., *homil.* 5 et 77; Tertull., lib. *ad Scapul.*, cap. 1; Euseb., lib. I *Demonst.*, cap. ult.; Prosper., lib. *De vocatione Gent.*, cap. 4; Augustin., epist. 59.

(17) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 489; Marc, *l. c.*, n. 1601, quaer. 2°; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 243; Noldin, *l. c.*, n. 176, 4; Génicot, *l. c.*, n. 221.

anima offerendi tum a speciali oratione pro hoc defuncto recitanda, qualis in Missa pro die obitus vel inter orationes diversas pro defunctis habetur. Ratio est, aiunt, quia ad publicam communionem id pertinet.

Quod publicatio Sacri pro tali anima offerendi omitti debeat, manifestum est, ne scandalum inde oriatur; quod vero dici nequeat Missa *de Requie*, cum speciali oratione liturgica, ex iure non constat.

In praxi consultius erit ut hac Missa cum speciali oratione pro tali defuncto semper omittatur.

592. Num et quanam ratione possit Missa applicari pro excommunicatis. — 1. Pro excommunicatis **vivis**, potest sacrificium Missae *privatim* et *remoto scandalo* offerri, cum hoc tamen discrimine inter toleratos et vitandos, quod pro *toleratis* applicari potest etiam ad eorum mentem seu intentionem, i. e. ad quemcumque finem honestum; contra, pro *vitandis* nonnisi ad impetrandam ipsorum conversionem (can. 2262, § 2, 2°).

2. Quid significat Missam **privatim** celebrari? Plures cum *S. Alphonso* censent sacerdotem eatenus « offerre Missam *privatim*, quatenus est opus proprium suae privatae personae, non autem nomine Ecclesiae, vel ut minister Christi » (18). Haec sententia, prout affirmat sacerdotem celebrantem non offerre sacrificium Missae *qua ministrum Christi*, nullo modo sustineri potest, ut clare liquet ex alibi dictis (n. **542**); prout asserit Sacrum a sacerdote fieri nomine proprio, *non autem nomine Ecclesiae*, item, nostro iudicio, sustineri nequit.

Iuxta alios DD., tunc sacerdos dicitur Missam *privatim* celebrare, cum quasi secreto seu occulte applicat, exclusa, nimirum, qualibet pompa, i. e. sollemnitate externa. Quare *privata* celebratio opponitur *publicae* seu sollemni, scil. cum aliqua pompa seu sollemnitate.

Haec sententia, attento praescripto can. 2262, § 2, 2°, ut certa habenda est (19). Vide n. **547** ss.

3. Quod ad excommunicatos **defunctos** attinet, haec teneas: *a*) si ante mortem aliqua dederint signa poenitentiae, Missa pro eis, sive toleratis sive vitandis, celebrari potest etiam non privatim, i. e. cum populi concursu et sollemnitate, eo ipso quod ad sepulturam ecclesiasticam admittuntur (can. 1240); — *b*) etsi decesserint sine poenitentiae signis, dummodo excommunicati non fuerint per sententiam condemnatoriam vel declaratoriam, Missa eodem modo pro ipsis celebrari potest, ob eandem rationem, scil. quia non privantur ecclesiastica se-

(18) S. Alph., *l. c.*, n. 308.

(19) Accurate loquendo, idem non est Missa *privata* et Missa *privatim* celebrata, ut quidam censent. Can. 2262, 32, § 2° consulto utitur voce « *privatim* ».

pultura (can. 1240, § 1, 2°); — *c*) pro excommunicatis per sententiam condemnatoriam vel declaratoriam, qui ante mortem signa poenitentiae non dederint, Missa applicari potest, sed tantum *privatim* et remoto scandalo.

593. Num sacrificium Missae offerri possit pro iis qui decesserunt in actu seu statu peccati, nempe pro peccatoribus. — 1. Si delictum, ex. gr. adulterium, est occultum, sepultura ecclesiastica non est deneganda (can. 1240, § 1, 6°); consequenter Missa exsequialis, anniversaria et alia publica officia funebria permittuntur, et ideo Missa potest semper et quidem publice applicari. Hoc valet, etiamsi decursu temporis i. e. post exsequias persolutas delictum, quod antea erat occultum, fiat publicum seu notorium (20).

2. Si delictum est publicum seu notorium, et reus signa poenitentiae dederit ante mortem, sepultura ecclesiastica est ei concedenda (cit. can. 1240): quare Missa pro eodem potest etiam cum populi concursu et aliqua sollemnitate celebrari.

3. Quod, si publicus et manifestus peccator decesserit sine poenitentiae signis, sepultura ecclesiastica privandus est (can. cit.). Proinde Missa pro eo offerri potest, sed solum *privatim;* idque certum ex dictis habemus, contra *Gasparri* (21) et alios.

4. Diximus, prout habet can. cit. 1240, § 1, 6°, *publicus* et *manifestus peccator.* Ut quis talis censeatur, sufficitne *unum* delictum? *Per se* negandum est, nisi agatur forte de delicto continuato aut valde gravi. Quare plures circumstantiae sunt prae oculis habendae. Hinc, ut id casui particulari applicemur, si Titius, tamquam vir probus communiter existimatus, peccat et in actu peccati, ex. gr. furti aut fornicationis, moritur, et huiusmodi factum criminosum divulgetur, censerine debet *publicus* et *manifestus* peccator, adeo ut, ad normam relati can. 1240, § 1, 6°, sit ecclesiastica sepultura privandus? Verius, negative respondendum est.

Hoc autem sedulo animadvertimus contra AA. negantes simpliciter et absolute Missam applicari posse pro iis, qui in actu peccati decesserunt absque ullis positivis et probabilibus poenitentiae signis ante mortem, « cum pro foro externo, aiunt, certum sit eorum animas esse in inferno » (22). Haec certitudo de statu damnationis ne in foro quidem externo ita absolute enunciari debet, quia secretiora sunt divinae bonitatis ac misericordiae mysteria. Quare pu-

(20) Nota discrimen inter delictum *publicum* et *notorium*, a Codice (can. 2197) expresse indicatum. Cfr. n. 63.
(21) *Loc. cit.*, n. 479.
(22) Gasparri, *l. c.*

tamus applicationem Missae pro huiusmodi defunctis numquam ex ipsa rei natura esse denegandam.

594. Norma practice servanda. — Tuta certaque regula, ad praxim quod spectat, haec est:

1° Si a iure canonico permittitur sepultura ecclesiastica, permittitur quoque pro defuncto publica celebratio et applicatio Missae, non solum equidem occasione funeris, sed toties quoties, i. e. semper.

2° Si e contrario denegatur sepultura ecclesiastica, prohibetur eo ipso etiam sacrificii Missae publica, i. e. cum aliqua pompa seu sollemnitate, oblatio.

3° Vetita sepultura ecclesiastica et ideo publica Missae celebratione, non inde sequitur prohiberi quoque privatam celebrationem.

595. Quanam ratione prosit defunctis Missae sacrificium. — 1. De fide est, animas in purgatorio detentas fidelium suffragiis, i. e. orationibus, ieiuniis aliisve piis operibus, iuvari (23); item de fide est, posse ac deberi sacrificium Missae applicari etiam pro defunctis, et quidem utiliter offerri (24). Est doctrina theologice saltem certa, animas purgatorii iuvari posse non tantum *ex opere operantis,* sed etiam *ex opere operato;* id enim ex usu indulgentiarum et ex sacrificio Missae, « quo potissimum eas iuvari » Patres Tridentini docent, certo colligitur (25).

2. Animae *baptizatorum* in purgatorio detentae iuvantur Missae sacrificio per fructum satisfactorium, per fructum propitiatorium seu placatorium, et per fructum impetratorium. Cfr. n. **564,** 3°.

Quoad animas *non baptizatorum,* quae in purgatorio detinentur, vide n. **564,** 3°.

3. *S. Thomas, Suarez, S. Bellarminus, S. Alphonsus* et alii plures dicunt, defunctos baptizatos probabilius iuvari *ex opere operato stricte sumpto,* seu *infallibiliter.* Ratio est, quia cum sit de fide Missam utiliter offerri pro defunctis, id non potest fieri nisi ex opere operato, nempe ex promissione Christi, quae habetur in verbis illis (26): « *Hic est enim Sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* ». Ita *Ligorius* (*l. c.*).

(23) Conc. Trid., Sess. XXV, decr. *De purgatorio.*
(24) *Ibid.*, Sess. XXII, cap. 2 et can. 3.
(25) S. Thom., *Suppl.*, q. 71, a. 9; Suarez, disp. 79, sect. 10, n. 4; Lugo, *l. c.*, n. 192; S. Bellarm., *l. c.*, cap. 7; Lacroix, *l. c.*, n. 35; S. Alph., *l. c.*, n. 310; Gasparri, *l. c.*, n. 481; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 238; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 246.
(26) Matth., XXVI, 28.

Hanc sententiam ut certam amplectimur. Attamen fructus Missae non infallibiliter applicatur animae pro qua sacerdos celebravit.

4. Missa ratione fructus *satisfactorii* remittit poenam temporalem *immediate.*

Sane, ut scite argumentatur *Lugo* (27), certum est apud omnes, animas purgatorii iuvari suffragiis vivorum non solum per modum impetrationis et mediate, sed immediate, quatenus satisfactio operi correspondens applicatur illis: porro si animae iuvantur *potissimum* sacrificio altaris, certius esse debet ipsas per illud, quam per alia pia opera iuvari: ergo et huius sacrificii satisfactio immediate ipsis applicatur, secus per alia pia opera certius iuvarentur.

De fructu impetratorio vide n. **597.**

5. Eatenus vero poena temporalis remittitur, quatenus *nullum exsistat in anima obstaculum;* quod si forte adest, praevie illud amoveri debet per fructum propitiatorium seu placatorium, i. e. Dei placatione.

Nam sicuti propter certa peccata Deus moveri potest ad gratias uberiores et efficaces denegandas, ita propter certa peccata et negligentias defunctorum iustitia divina potuit id statuere, et revera statuisse censenda est, ut *in poenam* suffragia vivorum, sive personales satisfactiones, sive indulgentiae, sive Missarum satisfactiones hunc et illum defunctum nequeant attingere et sublevare, nisi haec iusta ira Dei sedata sit atque eius iustitia placata sive per poenas ab anima defuncti toleratas, sive operibus bonis a vivis ad placandum Deum exhibitis: inter quae locum praecipuum tenet certissime sacrificium Missae.

« Quod si ita est, ait *Lehmkuhl,* nihil mirum, si aliquando multae Missae requirantur, neque sufficiat offerre Deo indulgentias, ut anima certa e purgatorio liberetur. Nam absoluta quasi iacet in densissimis tenebris divinae irae atque iustitiae: quae tenebrae multa diuturnave *propitiatione* (per sacrificium Missae potissimum efficienda) prius dispellendae sunt, donec tandem suffragia vivorum, indulgentiae, Missarum satisfactiones tamquam radii pacificae lucis et tamquam ros lenissimum ad animam defuncti recreandam descendant, eamque *solutione* poenarum liberare possint » (28).

Haec confirmari videntur tum quibusdam privatis Sanctorum revelationibus, tum praxi et sensu Ecclesiae.

Interrogata S. C. Indulg., quid per indulgentiam altaris privilegiati intelligatur, die 28 iul. 1840 respondit: « Per indulgentiam altari privilegiato adnexam, si spectetur mens concedentis et usus clavium potestatis, intelligendam esse indulgentiam plenariam, quae animam statim liberet ab omnibus purgatorii poenis: si vero spectetur applicationis effectus, intelligendam esse indulgentiam, cuius mensura divinae misericordiae beneplacito et acceptationi respondet » (29). Scil. propter propitiationem seu placationem nondum completam, fieri non raro potest, ut applicationis effectus vel mancus vel nullus sit.

(27) *Loc. cit.*, n. 153; Ball.-Palm., *l. c.*

(28) *Op. cit.*, II, n. 248.

Ex his patet *cur* et *quanam ratione* animae in purgatorio detentae capaces sint fructus propitiatorii seu placatorii, et *cur* aliquando plura suffragia, sive opera satisfactoria personalia, sive indulgentiae et Missarum satisfactiones requirantur, ut certa anima e purgatorii poenis liberetur.

596. An Missa infallibiliter prosit animae pro qua applicatur. — Quamvis Missae sacrificium in genere prosit infallibiliter defunctis, tamen non constat, an fructus eiusdem applicetur revera illi animae in particulari, pro qua Missa offertur: fieri enim potest, ut iustitia divina ob occultas rationes impediat, quominus fructus ei obveniat. Id ex dictis consequitur.

Item non constat, qua *mensura* fructus Missae ei applicetur. Potest quidem sacrificium eucharisticum poenam temporalem ex toto remittere, sed potest etiam ex parte tantum. Quantitas poenae temporalis remittendae determinatur a *divina sapientia* et *iustitia;* id pendet praesertim a sanctitate defunctorum, dum vitam agebant, et consequenter ab exsistentia vel defectu obstaculi in animabus, prout nempe remissioni poenae temporalis obstet, necne, magis aut minus, decretum divinae iustitiae nondum placatae (30).

Hinc merito DD. notant, certum minime esse ditiores pro quibus offeruntur plures Missae, citius semper liberari a purgatorio, quam pauperes, quia pauperes forte habent minores poenas luendas et forte in vita fuerunt sanctiores.

597. An ex fructu impetratorio poena remittatur immediate. — Controvertitur, utrum ratione fructus impetratorii animae purgatorii igne cruciatae consequi valeant *immediate* remissionem poenae temporalis, an *mediate* tantum, impetrando scil. gratias efficaces, quibus fideles moveantur, ut pro iisdem animabus orent et opera satisfactoria offerant. Communior sententia tenet, poenam remitti solum *mediate* (31).

At pia et probabilis opinio est, etiam *immediate* per sacrificium Missae, qua impetratorium, remitti defunctorum poenas. Vide n. **564,** 3°.

(29) *Decreta authentica*, n. 283.

(30) Cfr. S. Thom., in IV D. 45, q. 2, a. 3, ad 3; Suarez, *l. c.*, n. 4 ss.; Lugo, *l. c.*, sect. 9, n. 133 ss.; Pasqualigo, *l. c.*, q. 72.

(31) Cfr. Gobat, *l. c.;* Gasparri, *l. c.*, n. 29; Noldin, *l. c.*, n. 175; Sasse, *l. c.*, p. 575; Génicot, *l. c.*, n. 222, VII; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 247, 3.

598. Utrum Missa de Requie prosit defunctis magis quam Missa de Sanctis. — *Angelicus* (32) ita respondet: « Ex parte sacrificii oblati aequaliter prodest defuncto, de quocumque dicatur; sed ex parte orationum magis prodest illa, in qua sunt orationes ad hoc determinatae; sed tamen iste defunctus recompensari potest per maiorem devotionem vel eius qui dicit Missam, vel eius qui iubet dici, vel iterum per intercessionem Sancti, cuius suffragium in Missa imploratur ».

Varia dubia et quaestiones suo loco exponentur (n. **661**).

599. An utilius et fructuosius sit Missam audire, quam dicendam sibique applicandam curare. — Id pendet praesertim a dispositione illius qui Missam audit vel qui eam sibi applicandam curat. Generatim hoc statui potest: fructus impetrationis facilius et uberius percipitur ab eo, qui Missam sibi applicandam curat, quam ab eo qui eidem assistit; item fructus satisfactorius et propitiatorius maior est ex oblato sacrificio Missae, quam ex sola assistentia.

Proinde si agitur de utilitate pro defunctis, certe melius est, ut quis Missam pro iis applicandam curet, quam ut Missae pro iisdem assistat, licet divina misericordia etiam in hoc casu supplere et compensare possit ac reapse aliquando compenset. Id ipsum valet quoque pro vivis, re obiective et in se spectata (33).

600. An et quomodo sacerdos peccare queat circa Missae applicationem. — Peccat sacerdos graviter:

1° Qui intentionem non facit applicandi Missam ad mentem dantis stipendium, nec ullo modo, uti patet, oneri suscepto satisfacit.

2° Qui Missam pro stipendium offerente applicat post consecrationem utriusque speciei; quia huiusmodi applicatio, ut diximus, est prorsus invalida.

3° Qui dubitans utrum prior an posterior intentio praevaluerit, aliam Missam intentione conditionata non celebrat, ut oneri Sacri faciendi ex oblato stipendio satisfaciat; ratio, quia obligationi certae non satisfit per incertum adimplementum, praesertim quando sine incommodo id fieri potest.

4° Qui *habitualiter* Missam applicet inter unam et aliam consecrationem, quia eo ipso quod *ex habitu* hoc facit, tum negligentiam

(32) *Suppl.*, q. 71, a. 9, ad 5.
(33) Cfr. Tamburini, *l. c.*, cap. 2, § 14; Lugo, *l. c.*, sect. 11, n. 234; Sporer, *l. c.*, n. 254; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 254.

quandam in re tanti momenti sat manifeste ostendit, tum maxime quia periculo omittendi applicationem Missae voluntarie se exponit.

5° Qui Missam *stricto sensu* applicet sciens et volens pro hoc vel illo Sancto, pro parvulo baptizato ante usum rationis defuncto, peccat mortaliter, nisi excuset bona fides; huiusmodi applicatio stricto sensu numquam supponitur nec supponenda est, utpote minus rationabilis.

6° Qui Missam *sollemniter* celebrat pro haeretico vel schismatico aut excommunicato.

7° Qui pro iisdem celebrat *privatim* quidem, at *cum scandalo gravi* fidelium; si scandalum esset leve, culpa per se foret venialis tantum.

8° Qui Sacrum facit ad intentionem excommunicati vitandi, et non pro eius dumtaxat conversione.

9° Qui Missam cantatam seu sollemnem applicat pro iis, qui sepultura ecclesiastica privati fuerunt.

10° Qui stipendium accipit ad Missam celebrandam pro fine peccaminoso, ex. gr. pro furto patrando.

11° Qui utcumque finem malum in Sacro faciendo intendit (34); et quidem peccatum est mortale, si finis est graviter malus; veniale, si finis est leviter malus.

CAPUT II.

DE OBLIGATIONE CELEBRANDI

601. Obligatio celebrandi ex variis titulis oriri potest, quorum quinque communiter a DD. recensentur, scil.: 1° *ratione sacerdotii;* 2° *ratione officii curam animarum habentis;* 3° *ratione stipendii a fidelibus accepti;* 4° *ratione praecepti seu obedientiae;* 5° *ratione promissionis et voti.*

De singulis erit nobis loquendum.

(34) Cfr. Suarez, disp. 86, sect. 1; Sporer, *l. c.*, n. 332; S. Alph., *l. c.*, n. 314 ss.

ARTICULUS I.

De obligatione celebrandi ratione sacerdotii.

602. An et quaenam sit obligatio celebrandi ratione sacerdotii. — 1. Christus D., eo ipso quod Eucharistiam instituit ut sacramentum et sacrificium, atque Apostolos eorumque successores suos fecit sacerdotes, dicens: « *Hoc facite in meam commemorationem* », non merum consilium dedit, sed verum ac proprium mandatum et praeceptum tradidit, ut divinum hoc sacrificium in altari Deo mactetur, nec umquam in Ecclesia deficiat (1).

Igitur *de fide* est, praeceptum aliquando celebrandi a Christo impositum fuisse universali Ordini sacerdotali (2). Siquidem sacerdotes vi ordinationis presbyteralis ideo in publico munere constituuntur, ut publicae utilitatis curam gerant; hinc obligationem contrahunt inserviendi pro sua accepta potestate communi fidelium bono, ne tantum sacrificii eucharistici thesaurum sibi commissum quasi in terra defossum servent et abscondant.

2. Quod *omnes* sacerdotes *tenentur* pluries in anno Sacrum facere, nunc certissimum est, ex praescripto canonis (805): « *Sacerdotes omnes obligatione tenentur Sacrum litandi pluries per annum* » (3).

3. De hac obligatione quaeri potest, *utrum sit ex iure divino*, an *ex iure ecclesiastico;* utrum *gravis*, an *levis;* et ulterius, *quoties in anno sacerdos celebrare teneatur*, ut suae obligationi satisfaciat.

Plerique DD. tam veteres quam recentes tenent cum *S. Thoma* (4), cum *Suarez* (5) et *S. Alphonso* (*l. c.*), obligationem *quandoque* celebrandi esse gravem

(1) Conc. Trid., Sess. XXII, cap. 1. Cfr. S. Thom., *S. theol.*, III, q. 82, a. 10; et in IV D. 12, q. 3, a. 2, q. 1; Suarez, disp. 80, sect. 1; Lugo, disp. 20, sect. 1; Vasquez, disp. 232, cap. 1; Coninck, *l. c.*, q. 82, a. 2, dub. 1; Laymann, *l. c.*, cap. 3, n. 1; Bonacina, *l. c.*, q. 8, p. 7, n. 1; S. Alph., *l. c.*, n. 313; Benedictus XIV, *l. c.*, lib. III, cap. 1; Schmalzgr., lib. III, tit. 51, n. 36.

(2) Conc. Trid., *l. c.*, et can. 2.

(3) S. Alph. (*l. c.*) refert e Monacelli (*Formular.*, part. 1, tit. 5, *formul.* 9, n. 15) sequens decretum S. C. Concilii, edito mense nov. 1696: « Qui sine causa ter vel quater in anno non celebraret, cum peccet mortaliter, posset ab Episcopo ..... puniri ». Utrum authentica sit haec declaratio, P. Gaudé (in h. l. not. p.) dubitat, quia Pallottini (*Collectio omnium conclusionum et resolutionum* etc., v. *Missa*, § 7, n. 39) hanc refert declarationem: « Verum sacerdotes legitime non impediti non possunt cogi ab Episcopo per censuras vel alias poenas ad celebrandum, sed tantum hortari ». Putamus utramque declarationem esse authenticam, nec alteram alteri adversari. Sane aliud est loqui de sacerdote, qui ne ter vel quater quidem in anno celebrat, et aliud est loqui in genere de sacerdote non celebrante, puta, singulis diebus festis. Cfr. n. **604**.

(4) *Loc. cit.;* et in IV D. 13, q. 1, a. 2.

(5) *Loc. cit.*, n. 3 s.

et oriri ex iure divino, i. e. ex ipsa ratione sacerdotii suscepti. Ratio est, « quia, ut habet *Angelicus* (6), unusquisque tenetur uti gratia sibi data, cum fuerit opportunum, secundum illud (II *ad Cor.*, cap. VI): *Exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Opportunitas autem sacrificium offerendi non solum attenditur per comparationem ad fideles Christi, quibus oportet sacramenta ministrari; sed principaliter per comparationem ad Deum, cui consecratione huius sacramenti sacrificium offertur ».

Sacerdos qui non celebrat, potestatem divinitus acceptam suo fine frustrat: quae profecto est gravis inordinatio (7).

Alii theologi cum *S. Bonaventura* (8) negant sequi ex iure divino seu ex suscepto sacerdotio gravem obligationem; at simul affirmant sacerdotem graviter peccare *ratione scandali*, si per tempus valde diuturnum sine manifesta causa non celebret, cum id signum sit vel malae conscientiae vel cuiusdam contemptus (9).

Ratio huius sententiae est, quia non constat de praecepto divino. Sane, aiunt, patroni prioris sententiae illud eruunt ex verbis Apostoli (*ad Hebr.*, cap. V): « *Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis* »; et ex verbis Christi (Luc., XXII, 19): « *Hoc facite in meam commemorationem* ».

Porro neuter textus, dicunt, gravem ostendit obligationem celebrandi. Nam praeceptum: *Hoc facite* etc., non est singulis sacerdotibus datum, sed ipsorum communitati, nempe ut curent ne in Ecclesia Dei desit oblatio sacrificii eucharistici. In textu autem Apostoli: *Omnis namque pontifex* etc., exprimitur solum potestas quam singuli sacerdotes habent sacrificandi, non vero obligatio. Ad rationem Angelici respondent, ex ea non inferri praeceptum, sed consilium tantum (10).

Haec solida non videntur. Quare, omnibus perpensis, prima sententia omnino praeferenda.

4. Ex praescripto can. 805 quilibet sacerdos debet **pluries** in anno celebrare. Haec vox ita est accipienda, iuxta communem loquendi usum, ut saltem *ter* vel *quater* celebretur. Itaque certa facta est sententia, quam communius DD. iure antiquo profitebantur (11).

Requiriturne, ut sacerdos celebret ter vel quater in anno, *in festis sollemnioribus*, an sufficit ut Sacrum litet ter vel quater in anno *quibuslibet diebus?* Quidam dicunt sacerdoti Sacrum esse faciendum in

(6) *S. theol.*, III, q. 82, a. 10.

(7) Bened. XIV, *l. c.*, n. 3; S. Antoninus, in 3 part., tit. 13, cap. 6, § 12.

(8) In IV D. 12, part. 2, a. 2, q. 1.

(9) Lugo, *l. c.*, n. 13, Cfr. etiam Suarez, *l. c.*, n. 4; S. Alph., *l. c.;* Salmant., *l. c.*, cap. 5, n. 44.

(10) Cfr. Bened. XIV, *l. c.*, n. 3 s.; Lugo, *l. c.*, n. 2 ss.; S. Alph., *l. c.;* Palaus, *l. c.*, tract. 22, p. 12, n. 2. Hic auctor (*l. c.*, n. 1. i. f.) refert opinionem Caietani sententis non peccare graviter sacerdotes qui numquam celebrant, iussu S. Pii V ex eius commentario expunctam fuisse.

(11) Suarez, *l. c.*, n. 5; S. Alph., *l. c.*, dub. 2; Laymann, *l. c.;* Bonacina, *l. c.*, n. 2; Navarrus, *Man.*, cap. 25, n. 88; Elbel, *Confer.* 18, *De oblig. celebrandi*, n. 195.

festis sollemnioribus. Alii cum *Suarez* (*l. c.*) et *Card. De Lugo* (12) censent sacerdotem suae obligationi satisfacere, si ter vel quater in anno quibuslibet diebus celebret. Hanc sententiam, quae vere probabilis est *S. Alphonso* (*l. c.*), probabiliorem putamus, imo vix non certam: nam fructus Missae, unice in casu spectandus, idem est sive in festis sollemnioribus sive aliis diebus Missa celebretur; et quidem ob hanc ipsam rationem, sive id fiat diebus continuis sive diuturna servata distantia inter unam et aliam Missam, remoto tamen scandalo.

S. Alph. (*l. c.*) probabilem habet praefatam sententiam « modo servetur debita distantia prout dictum est in fine primi dubii ». Scil.: « Immo Suarez hoc merito sentit (scil. non excusari a peccato gravi ratione scandali) etiam de sacerdote non celebrante per diuturnum tempus, puta per sex vel per octo menses; ut dicunt Palaus et Salmant. Ex quo tandem concluditur sententiam oppositam, saltem propter scandalum, vix esse practice probabilem ». Ita *Ligorius* in fine primi dubii.

Debita cum reverentia erga S. Doctorem et alios, animadvertimus rem cum re nullatenus esse confundendam. Aliud est loqui de obligatione celebrandi ratione sacerdotii suscepti, et alius ratione scandali. Sunt res omnino diversae. Ratio scandali, ad quod vitandum ipso iure divino tenemur, semper urget. Hic quaestio presse sumpta considerari debet *in se*, i. e. ratione sacerdotii, non vero attentis circumstantiis, seu *per accidens*, i. e. ratione scandali. Nam, posito scandalo, sacerdos, ut illud evitet, Sacrum facere tenetur non solum ter vel quater, sed decies et vicies, etc. Exinde patet argumentationem istorum DD. aequivocam esse.

Nequaquam admittenda est sententia eorum (13) qui censent *graviter* peccare sacerdotem Missam diebus *dominicis* et *sollemnibus* celebrare praetermittentem. Sane qui scripserunt post Synodum Tridentinam, expendentes vocem illam *decere*, ubi S. Synodus de subdiaconis et diaconis, ac verbum illud *curet*, ubi de presbyteris loquitur, concludunt, vocem *decere* vim consilii, *curet* vim praecepti habere. Sed hoc si verum sit, non inde quidquam aliud consequitur, quam sacerdotem peccare, si praedictis diebus Missam sine causa non celebret, non tamen graviter peccare (14).

603. 5. Quamquam stricta obligatione non tenetur, decet tamen ut sacerdos *quotidie* vel *fere quotidie* celebret, vel *saltem diebus dominicis aliisque festis de praecepto*. Hinc can. 805 addit: « *Curet autem Episcopus vel Superior religiosus ut iidem* (sacerdotes) *saltem singulis diebus dominicis aliisque festis de praecepto divinis operentur* ».

(12) *Loc. cit.*, n. 13.
(13) Sotus, in IV D. 13, q. 2, a. 10; Sylvester, *Summa*, v. *Missa*, n. 7.
(14) Cfr. Bened. XIV, *l. c.*, n. 9; Suarez, *l. c.*, n. 5.

Vix a peccato veniali excusatur sacerdos, qui, cum possit, raro celebrat; imo si legitime non impeditus, i. e. sine iusta causa, Sacrum omittat per longum tempus, etiam secluso scandalo, venialiter certe peccat. Nimia enim incuria est nec ab omni peccato immunis, Deum tanto honore, hominem tantis bonis privare, quae tanta facilitate praestari possunt a sacerdote, qui speciale hoc munus a Deo accepit (15).

Nam recte *S. Bonaventura* (16) ait: « Sacerdos, qui non celebrat, quantum in ipso est, privat Trinitatem laude et gloria, Angelos laetitia, peccatores venia, iustos subsidio et gratia, in purgatorio exsistentes refrigerio, Ecclesiam Christi speciali beneficio, seipsum medicina et remedio contra quotidiana peccata et infirmitates ».

Hinc verius putamus, contra nonnullos AA., sacerdotem, qui nulla rationabili causa ductus celebrationem omittit, venialiter peccare *per se*, et non *per accidens* tantum, i. e. ratione motivi minus recti quo forte in omittenda celebratione ducatur. Ubi vero ex rationabili motivo non celebret, ex. gr. incommodi, maioris praeparationis adhibendae etc., omissio non solum omni culpa vacat, sed quandoque, nisi bonum animarum vel Superioribus praeceptum aut consilium aliud suadeat, potest esse etiam laudabilis (17).

Id confirmatur exemplo quorundam Sanctorum, ex. gr. S. Ignatii, qui plus quam integrum annum a sacerdotio suscepto praeparationi ad primitias dignius offerendas impendit.

Rectissime *Suarez* monet: « Unde etiam de viris sanctis interdum legimus ab huius sacrificii celebratione abstinuisse, ut Durand, etiam et alii referunt, *quamquam hoc non debet in exemplum adduci; nam multa interdum operantur Sancti ex speciali Spiritus Sancti motione, praeter communem legem, quae nobis imitanda non sunt* » (18).

604. An Episcopus obligare possit sacerdotes ad celebrandum. — Quaeri potest, an Episcopus adigere valeat sacerdotes ad celebrandum singulis diebus dominicis aliisque festis de praecepto. Ita distinguimus: vel publicum animarum bonum id postulat, vel non.

Si *primum*, puta si fideles nequeant secus ob penuriam sacerdotum praecepto Sacri audiendi satisfacere, pro certo tenemus, attento iure quo nunc utimur (cfr. can. 127 et 128), Episcopum urgere posse etiam sub poenarum comminatione, ut presbyteri dioecesani, *quoties* et *quam-*

(15) Cfr. Suarez, *l. c.*, n. 2; Benedict. XIV, *l. c.*, cap. 2; Ledesma, 1, part. 4, q. 23, art. 10; Victoria, in *Summ.* q. 82, a. 12; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 260; Noldin, *l. c.*, n. 180; Gasparri, *l. c.*, n. 412 s.
(16) *De praeparatione ad Missam*, cap. 5.
(17) Lugo, *l. c.*, n. 12; S. Alph., *l. c.*, n. 359; Génicot, *l. c.*, n. 224; Marc, *l. c.*, n. 1603.
(18) *Loc. cit.*, n. 4.

diu necessitas Ecclesiae id exigat, celebrent diebus dominicis et aliis per annum festis de praecepto: siquidem bonum animarum suprema lex esto.

Si *alterum*, negative respondendum (19).

605. Monita. — Si existimet sacerdos sibi non convenire quotidie celebrare ob defectum puritatis animi, de qua alibi (nn. **46-48, 691**), haec cum *Lehmkuhl* (20) observari praestat:

1° Verum quidem est, Missae celebrationem per se non minorem, imo maiorem potius animi puritatem requirere, quam Eucharistiae sumptionem, adeo ut sacerdos, qui se imperfectiorem reperit iis, quos ad quotidianam Communionem admittat, iustam causam habeat dolendi, sese humiliandi ac defectuum sese accusandi; at exinde non sequitur, eum debere potius a frequentiore celebratione abstinere.

2° Etenim sacerdoti cum pari dispositione facilius convenit Sacrum facere, quam laico communicare, quia defectus puritatis in sacerdote compensatur publico munere et maiore obligatione, quam ex officio habet, offerendi sacrificium, modo sit in statu gratiae; puritas et sanctitas Ecclesiae, cuius nomine et auctoritate agit sacerdos prout minister, eius defectum quodammodo compensat atque ipsum Deo magis acceptum reddit (21).

3° Verum sacerdos facilius quam laicus deponere valet defectum dispositionis, cum a saecularibus curis ex ipso suo statu separatus sit atque rebus divinis intentus, et ideo praeter statum gratiae piam rectamque mentem, quae sola pro quotidiana Communione exigitur (n. **509**), vel habet vel sibi comparare potest.

4° Quod si nihilominus oriatur ex frequenti celebratione periculum irreverentiae ac teporis, optimum est consilium, ut per aliquot dierum secessum, celebratione etiam seposita, sacerdos se colligat atque ad maiorem reverentiam ac devotionem se disponat.

(19) Cfr. Pasqualigo, *l. c.*, q. 844, n. 11; Giraldi, II, sect. 504; Gasparri, *l. c.*, n. 413; Wernz, III, n. 535.

(20) *Loc. cit.*, n. 260.

(21) Lugo, disp. 17, sect. 2, n. 45.

Articulus II.

De obligatione Sacrum faciendi ratione officii.

606. Obligatio in genere. — 1. Omnes qui officium pastorale susceperunt, tenentur *pro populo* sacrificium offerre. Haec sane est pars officii pastoralis. Qua de re nulla est apud DD. controversia, cum sit doctrina certissima (1).

2. Obligatio Sacrum faciendi *pro populo* potest considerari *in genere* et *in specie* seu *in concreto.*

Si spectetur **in genere,** est iuris divini sive naturalis sive positivi: *naturalis,* quatenus inter pastorem et populum quasi contractus adest, ex quo officium natura sua pastori incumbit omnia praestandi quae animarum intersunt: *positivi,* quatenus ipse Christus D. vult et mandat, ut sacrificium Missae pro spirituali populi salute ab eo offeratur, cui eiusdem cura est commissa. Hinc *Concilium Tridentinum* (2) dicit: « Cum *praecepto divino* mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, *pro his sacrificium offerre* etc.».

Si obligatio consideretur **in specie** seu **in concreto** — scil. *quinam* revera teneantur Missam applicare, *quando, ubinam* et *quomodo* — est iuris ecclesiastici.

Quare lex de Missa pro populo applicanda est divino-ecclesiastica (3).

3. Consulto dicimus Missam *applicare,* et non tantum celebrare, quia praefata obligatio in eo est, ut non solum pastor animarum curet per se vel per alium Sacrum fieri in eorundem commoditatem, si adsistere velint, sed in eo praecise est, ut fructus ministerialis Missae *applicetur* populo commisso (4).

607. Utrum solum pro vivis, an etiam pro defunctis Sacrum facere teneantur pastores. — Quaerunt DD., utrum Missa applicanda sit pro vivis tantum, an etiam pro defunctis.

Communior et hodie certa sententia est, nonnisi pro vivis Sacrum esse applicandum ex stricta obligatione. Ratio est, quia pastor tenetur

(1) Suarez, disp. 86, sect. 1, n. 3; Laymann, *l. c.*, tract. 5, c. 3, n. 3; Coninck, *l. c.*, q. 83, a. 1, n. 199; Barbosa, *De offic. et potest. Episc.*, alleg. 24, n. 23; Lugo, disp. 21, sect. 1, n. 19 ss.; Salmant., *l. c.*, cap. 5, n. 50; Bened. XIV, *l. c.*, cap. 3; S. Alph., *l. c.*, n. 313.

(2) Sess. XXIII, *de reform.*, cap. 1.

(3) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 406 ss.; Wernz, *l. c.*; Van de Burgt, *l. c.*, p. 33 ss.; Many, *l. c.*, n. 87 ss.; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 261 ss.

(4) Cfr. Barbosa, *De offic. et potest. parochi*, alleg. 25, n. 5 ss.: Bouix, *De parocho*, p. 580 ss.

sacrificium offerre *pro ovibus suis*, *pro populo sibi commisso*. Atqui defuncti non amplius pertinent ad *oves suas* et ad *populum sibi commissum*. Ergo.

Decet tamen ut conditionate intentio extendatur etiam ad defunctos. Dicimus *conditionate*, quatenus id fieri queat sine praeiudicio vivorum, qui ad integrum fructum sacrificii ministerialem ius habent ex mente Ecclesiae.

608. Quinam teneantur Missam pro populo applicare. — 1. Tenentur:

1° R. Pontifex, non quidem ex iure ecclesiastico, sed tantum ex iure divino, et ideo, aliter ac Episcopi et parochi, solum aliquoties;

2° Cardinales ad sedem suburbicariam promoti et alii qui sunt Episcopi alicuius dioecesis non suburbicariae, in eiusdem possessionem canonice immissi (cfr. can. 240);

3° Episcopi residentiales, post captam sedis possessionem (can. 339, § 1; cfr. n. **622**);

4° Abbates vel Praelati *nullius*, item capta canonice possessione (can. 323, § 1);

5° Vicarii et Praefecti Apostolici (item Superiores missionum *sui iuris*) cum restrictione tamen quoad dies (n. **613**), ut infra dicetur (can. 306);

6° Administratores Apostolici, postquam ad normam can. 313 canonicam administrationis possessionem inierint, *dummodo permanenter sint constituti;* si ad tempus, non tenentur (can. 315);

7° Vicarii Capitulares (can. 440);

8° Parochi, post captam possessionem (c. 466, § 1; cfr. n. **622**);

9° Vicarii *actuales*, qui actu paroeciam regunt, quando cura habitualis est penes personam moralem (can. 471, § 4);

10° Vicarii *oeconomi* in paroecia vacante constituti, a die initi officii (can. 473, § 1);

11° Quasi-parochi, cum restrictione ut Vicarii et Praefecti Apostolici (can. 466, § 1; n. **613**).

2. **Non tenentur** obligatione applicandae Missae pro populo: 1° Episcopi Coadiutores et Auxiliares; 2° Vicarii Generales; 3° vicarii substituti et vicarii adiutores, etsi forte in omnibus suppleant parochorum vices (cc. 475, § 2, 476, § 6); 4° neque a fortiori vicarii cooperatores: siquidem obligatio est personalis (cfr. n. **623**).

3. Decet ex caritate, citra tamen obligationem, ut aliquando etiam Episcopi *titulares* sacrificium Missae pro sua dioecesi applicent (can. 348, § 2). Si id omittant, certe minus recte agunt, sed ne venialiter quidem

peccant. Vox *aliquando* significat octo vel decem circiter vices in anno, adeo ut plene satisfiat si pro dioecesi Sacrum applicetur in praecipuis sollemnitatibus.

4. Vicarius *oeconomus* qui plures paroecias tempore vacationis regit, unam tantum Missam pro populis sibi commissis applicare debet diebus dominicis aliisque festis (5).

5. Sacerdos qui praeest territorio in vicariam perpetuam erecto ad normam can. 1427, attentis principiis generalibus iuris canonici, non tenetur Missam pro populo applicare. Nam quamdiu vicaria in novam paroeciam *canonice* non fuerit erecta, ipsa censetur et est revera pars paroeciae, eiusque territorium iuridice avulsum a territorio paroeciae minime est, attento can. 216. Proinde Missa quae applicatur a rectore paroeciae, valet etiam pro populo vicariae, seu pro tota et integra paroecia.

S. Congregatio Concilii optat, et interdum ob peculiaria adiuncta iubet, ut rector vicariae perpetuae Sacrum applicet pro fidelibus sibi commissis. At obligatio de iure communi non exsistit profecto.

609. Huc spectant nonnullae decisiones:

1° Consuetudo applicandi per turnum Missam pro populo, v. g. in civitate aut oppido ubi plures exsistunt paroeciae, non sustinetur; sed singuli parochi tenentur Sacrum pro populo sibi commisso applicare (S. C. Concilii, *Consentina*, 9 febr. 1918; *A. A. S.*, X, p. 285).

2° Parochus qui, praeter propriam paroeciam, alteram aut plures alias in administrationem habeat, tenetur Sacrum facere pro populo non solum die festo suae paroeciae, sed etiam in festis Patronorum alterius vel ceterarum (S. C. Concilii, *Blosen.* 12 nov. 1927; *A. A. S.*, XX, p. 84).

3° Animarum curatores in diasporis ad instar parochorum, non autem curatores ad instar vicariorum cooperatorum, tenentur Missam applicare pro populo (S. C. Concilii, *Wratislavien.* 3 iul. 1918; *A. A. S.*, XI, p. 46).

4° Vicarii perpetui eatenus debent Sacrum pro populo facere, quatenus plena potestate paroeciali sint praediti; secus non tenentur (S. C. Concilii, *Principis Alberten. et Saskatoonen.* 5 mart. 1932; *A. A. S.*, XXV, p. 436).

Notandum, istas decisiones nec esse authenticas declarationes nec vim legis proprie dictae habere.

(5) Pontif. Comm. Cod. 14 iul. 1922, n. VI; *A. A. S.*, XIV, p. 528.

610. Discrimen inter Episcopos et ceteros animarum pastores circa onus Sacri faciendi. — Ad obligationem quod attinet Missae pro populo applicandae, magnum datur discrimen inter Episcopos et ceteros animarum pastores (6). Nam Episcopis obligatio incumbit ex iure divino *absoluto;* aliis, contra, ex iure divino *hypothetico*, nempe posito facto Ecclesiae curam animarum committentis. Quod de Episcopis diximus, a fortiori valet de Romano Pontifice, cui totius Ecclesiae cura pastoralis concredita est.

Sane munus episcopale est iuris divini, et ex iure ipso divino plenitudinem pastoralis officii habet, adeo ut Ecclesia hanc pastoralem curam ab episcopatu seiungere vel auferre nequeat. Qui plenam curam pastoralem habent, pro parte gregis sibi commissi tenentur *absolute* sacrificium eucharisticum offerre.

Parochi e contrario et alii omnes, praeter Episcopos, sunt institutionis ecclesiasticae. Quare ipsis ea competit pastoralis cura, quam Ecclesia cum eorum munere coniunxit, i. e. cum paroecia, abbatia vel praelatura *nullius* etc., et tamdiu quidem, quamdiu non seiungat. Proinde cum hi nonnisi dependenter ab ecclesiastica institutione teneantur lege divina ad offerendum sacrificium post officium pastorale susceptum, quatenus curam animarum, cui adnexa est iure divino Missa pro populo, habent ex lege ecclesiastica, recte dicuntur adstringi iure divino *hypothetico.* Ita sapientissime Leo XIII in Const. « *In suprema* », 10 iun. 1882, § *Quapropter mirum.*

611. An Superiores religiosi et cappellani monialium, carcerum etc. Missam applicare teneantur. — 1. Nonnulli (7) censent Praelatos regulares seu Superiores religiosos teneri *aliquoties* Missam pro suis subditis applicare, non quidem lege ecclesiastica, sed iure divino hypothetico, ut supra; neque, aiunt, satis consultum videtur, ad solam commemorationem seu secundam intentionem officium illud restringere.

Quod iure ecclesiastico non teneantur Superiores Sacrum applicare pro suis subditis, extra controversiam est, quia Codex silet omnino; nec iure antiquo huiusmodi obligatio umquam exstitit. Ad ius divinum quod attinet, putamus, omnino quidem decere, ut Superiores religiosi *aliquando* Missam applicent pro suis subditis, at nullatenus constare de stricta obligatione, ideoque sub vinculo peccati per se non adstringi.

Ad rem sequens dubium die 15 mart. 1710 propositum fuerat S. C. Concilii pro opportuna solutione: « An Pater Generalis Ordinis Eremitarum S. Augustini, Vicarius Generalis, ac omnes et singuli Provinciales ac Priores seu superiores locales et conventuales eiusdem Ordinis, teneantur sacrificium Missae parochialis seu pastoralis pro eorum ovibus, scilicet pro eorum regularibus subditis, offerre et applicare ». S. Congregatio resolutionem distulit, et numquam postea eam dedit (8).

(6) Gasparri, *l. c.*, n. 497; Lehmkuhl, *l. c.;* Many, *l. c.*

(7) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 266. Cfr. Gassner, *Manuale theologiae pastoralis*, n. 513; Mühlbauer, *Thesaurus resolutionum*, I, n. 1017.

2. Item quidam olim docuerunt, cappellanos monialium, carcerum, nosocomiorum, hospitalium, collegiorum etc., teneri ad Missam applicandam pro ovibus sibi commissis. Haec sententia iure veteri probabilis non erat. Tam S. C. Concilii in *Dublinen., Missa pro populo*, 2 iun. 1860 (9), quam S. R. C. in *Quebecen.*, 7 sept. 1844 (10), non dari obligationem Missae applicandae declaraverat. Ratio, quia praefati cappellani non sunt parochi. Id valet a fortiori iure novo.

612. An onus Missae applicandae incumbat rectori paroeciae familiaris vel personalis, cappellanis militum etc. — Quaeritur, an Missam applicare teneantur: I. *pastores, qui praesunt paroeciis mere familiaribus vel personalibus;* II. *cappellani militum;* III. *sacerdotes qui curam pastoralem exercent in religiosas familias vel pias domos a parochi iurisdictione subductas*, ad normam can. 464, § 2; IV. *rector Seminarii*, utpote qui officium parochi obit, cum Seminarium exemptum sit a paroeciali iurisdictione, iuxta praescriptum can. 1368.

Ad I. Cum paroeciae mere familiares aut personales vel gentilitiae etc. sint vero proprioque sensu paroeciae, attento praescripto can. 216, § 4, indubium est pastores, qui eisdem praesunt, obligatione Missae pro suis subditis applicandae teneri.

Ad II. Iure antiquo controvertebatur, utrum cappellani militum adstringerentur, necne, onere Missae applicandae.

Iure novo ita distinguendum: si habent iurisdictionem vere paroecialem, adeo ut tamquam parochi censeantur, debent *per se*, i. e. nisi aliter a S. Sede cautum fuerit, Sacrum pro militibus applicare; secus, non. Id liquet ex can. 451, § 3.

Utrum vero parochis aequiparentur, an non, peculiaria Sanctae Sedis praescripta sunt inspicienda, uti expresse habet cit. can. 451, § 3. Quare pro singulis statibus seu nationibus, circa militum cappellanos sive maiores sive minores, standum est peculiaribus Sedis Apostolicae praescriptis.

In Italia iurisdictione vere paroeciali fruuntur, at nihilominus Sacrum applicare non tenentur.

(8) Cfr. Giraldi, *op. cit.*, part. II, sect. 85; Gasparri, *l. c.*, n. 506; Many, *l. c.*, n. 90.

(9) Lingen-Reuss, *Causae selectae*, etc., n. 468.

(10) Hoc decretum in novissima editione non reperitur.

Ad III. Sacerdotes, qui curam pastoralem exercent in religiosas familias vel pias domos e parochi iurisdictione subductas, ad normam can. 464, § 3, non sunt parochi, uti evidentissime colligitur, ceteris omissis, ex praescripto can. 451, et ideo ad Missam applicandam nullatenus tenentur.

Ad IV. Quamvis rector Seminarii officium parochi obeat pro omnibus qui in Seminario sunt, tamen non est parochus, ut liquet cum ex cit. can. 451, tum ex can. 1368, qui expresse decernit Seminarium non esse a iurisdictione paroeciali exemptum quoad materiam matrimonialem.

613. Dies in quibus Missa pro populo applicari debet. — 1. Distinguere oportet inter Vicarios ac Praefectos Apostolicos et quasi-parochos, atque alios omnes.

Vicarii et Praefecti Apostolici, quibus aequiparantur Superiores missionum *sui iuris*, et quasi-parochi sacrificium Missae pro populis sibi commissis applicare debent saltem in his sollemnitatibus: Nativitatis D. N. I. C., Epiphaniae, Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, sanctissimi Corporis Christi, Immaculatae Conceptionis et Assumptionis B. M. V., Sancti Ioseph eius sponsi, Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, et Omnium Sanctorum (cc. 306, 466, § 1).

Omnes alii pastores animarum, scil. Episcopi residentiales, Vicarii Capitulares et parochi, debent Missam pro populo applicare omnibus *dominicis aliisque festis diebus de praecepto*, etiam *suppressis* (cc. 339, § 1, 466, § 1).

2. Quare Missae applicatio, praeterquam in dominicis totius anni, facienda quoque est in aliis omnibus festis, sive adhuc sint de praecepto sive suppressa fuerint; nihil sane hac in re per Codicem iuris canonici immutatum est a disciplina huc usque vigente, uti clare liquet ex verbis cit. can. 339, § 1; idque confirmatum fuit a Pontificia Commissione ad Codicis canones authentice interpretandos, die 17 febr. 1918, ad II.

614. Catalogus horum festorum exhibetur ab Urbano VIII in sua Const. « *Universa* », 13 sept. 1642; (index vero festorum in universa Ecclesia suppressorum publici iuris denuo factus est a S. C. Concilii, 28 dec. 1919).

Sunt autem: 1° Nativitatis D. N.; 2° Circumcisionis; 3° Epiphaniae; 4° Resurrectionis cum duabus sequentibus feriis; 5° Ascensionis; 6° Pentecostes cum duabus feriis sequentibus; 7° SS. Trinitatis; 8° Sollemnitatis Corporis Christi; 9° Inventionis S. Crucis; 10° Purificationis; 11° Annuntiationis; 12° Assumptionis; 13° Nativitatis B. M. V.; 14° Immaculatae Conceptionis B. M. V. (11); 15° Dedicationis S. Michaëlis; 16° Nativitatis Sancti Ioannis Baptistae; 17° Ss. Petri et Pauli; 18° S. Andreae; 19° S. Iacobi; 20° S. Ioannis Ev.; 21° S. Thomae; 22° Ss. Philippi et Iacobi; 23° Sancti Bartholomaei; 24° S. Matthaei; 25° Ss. Simonis et Iudae; 26° S. Matthiae; 27° Sancti Stephani protomartyris; 28° Ss. Innocentium; 29° S. Laurentii; 30° S. Silvestri; 31° S. Ioseph; 32° S. Annae; 33° Sollemnitatis Omnium Sanctorum; 34° Patroni regni seu status; 35° Patroni sive dioecesis, sive civitatis vel oppidi seu loci, non vero Titularis paroeciae.

Eatenus Missa est pro populo applicanda in festis patronorum regni, aut dioecesis, vel civitatis, quatenus fuerint legitime assumpti. Porro ad legitimam eiusmodi patronorum constitutionem, requiritur tum electio a populo facta, tum praesertim Sedis Apostolicae assensus.

Si alicubi festum aliquod *particulare* de praecepto celebretur ex concessione Sedis Apostolicae, certum est Missam pro populo esse inibi applicandam.

615. An Missa applicanda sit in nonnullis festis peculiaribus hodie suppressis, itemque in iis quae a locorum Ordinariis statuuntur. — 1. Quaeri potest, an Sacrum applicari debeat pro populo in festis, quae olim [dicimus *olim*, quia hodie standum est praescripto can. 1247 (12)] erant de praecepto, non ex Const. Urbani VIII, sed vel ex consuetudine, vel ex decreto Episcopi, vel ex voto populi, vel ex peculiari Sedis Apostolicae decreto; quae nunc *suppressa* sunt.

Cum ex consuetudine nequeat festum esse stricte de praecepto, ut declaravit S. R. C. *Ianuen.*, 11 mart. 1719 (13), sive consuetudo praecedat Constitutionem Urbani VIII, sive sit ea posterior, manifeste consequitur nullam exsistere obligationem applicandi Missam pro populo.

Idem dicas si agitur de festis ex decreto Episcopi statutis, quia ne Episcopus quidem nova festa instituere potest, uti declaratum fuit a S. R. C., *Concordiae*, 23 iun. 1703 (14).

(11) Festum Immaculatae Conceptionis B. M. V. additum fuit a Clemente XI decreto 6 dec. 1708.

(12) Ex responso Pontificiae Commissionis ad Codicis canones authentice interpretandos die 17 febr. 1918 (ad III) dato constat, festa quae non enumerantur in can. 1247, § 1, ipso facto ipsaque lege nullibi esse amplius de praecepto, etiamsi in aliqua natione, dioecesi aut loco antea fuerint de praecepto ex particulari lege vel consuetudine etiam centenaria loci, aut ex speciali concessione Sanctae Sedis, adeo ut iis diebus non amplius fideles urgeat duplex obligatio audiendi Missam et abstinendi ab operibus servilibus.

(13) *Decreta authentica*, n. 2261.

(14) *Ibid.*, n. 2113.

Neque urget obligatio in festis, quae olim ex voto populi celebrabantur. Huiusmodi enim festa ex voto personae tantum voventes tenentur observare, iuxta declarationem S. R. C. *De festorum observatione*, 18 april. 1643 (15); nec Episcopus, ut declaravit eadem S. C. *Concordiae*, 23 iun. 1703, ad II (16) valet festa praedicta confirmare, adeo ut diutius perdurent atque obligatoria sint etiam pro non voventibus.

In praedictis casibus ne iure quidem vetere exsistebat obligatio Sacrum pro populo applicandi. Ratio ex dictis manifesta: dies festi de praecepto revera non erant.

2. Aliter dicendum de *vero festo de praecepto*, licet *particulari* pro determinata dioecesi aut natione. In huiusmodi festo *peculiari*, quod olim erat de praecepto et nunc suppressum est, pastores animarum *tenentur* Sacrum applicare pro populo.

Huc spectat etiam responsum S. C. Concilii, *Toletana* et *Aliarum*, 1930. Interrogata: « An obligatio applicandi Missam pro populo diebus festis suppressis, olim *ex iure particulari de praecepto*, exsistat in casu »; respondit: « *Affirmative* » (*A. A. S.*, XXII, p. 521).

3. Disputatur, si agitur de festis *dimidiatis*, scil. ita suppressis, ut fideles possint quidem incumbere operibus servilibus, sed Missam audire teneantur. Quidam censent adesse obligationem applicandi, attenta Const. « *Cum semper oblatas* » Benedicti XIV, in qua hic Pontifex expresse decrevit Sacrum esse applicandum etiam in festis dimidiatis; idque iure quoque novo tenendum esse existimant, ex praescripto can. 6, 3° et 4°.

Hanc sententiam in praecedentibus editionibus ipsi secuti sumus. Re maturius perpensa, ab ea recedimus, quia *Benedictus XIV* in citata Const. « *Cum semper oblatas* » non loquitur specifice et universim de praefata obligatione, ideoque allegari nequit praescriptum can. 6, 3° et 4°. Festa dimidiata, iure Codicis, non amplius exsistunt. Ubi olim erant et nunc suppressa evaserunt, obligatio applicandi pro populo non datur.

4. Item quaeri potest, an Missa sit applicanda in festis *ex voto populi*, quamdiu exsistant voventes seu perduret obligatio voto satisfaciendi.

Quidam affirmant, ut *De Angelis* (17) et *Berardi* (18), quia, aiunt, ex praxi et ex principio communiter admisso, iis diebus quibus tenetur populus Missam

(15) *Ibid.*, n. 834.
(16) *Ibid.*, n. 2113.
(17) *Praelectiones iuris canonici*, lib. III, tit. XXIX, n. 5, Romae, 1879.
(18) *Theol. Pastoralis*, n. 81 (edit. III).

audire, tenentur quoque parochi Missam pro populo ipso applicare. Haec ratio, saltem iure quo nunc utimur, non valet.

Tum ex principio quod obligatio non est imponenda nisi de ea certo constet, tum ex ipsis verbis can. 339, § 1, clare liquet, Missam non esse applicandam.

5. Cum Ordinarii locorum, ad normam can. 1244, § 2, possint indicere, per modum actus, peculiares suis dioecesibus seu locis dies festos, quaeritur, an his diebus Sacrum pro populo applicari debeat. Ob rationem modo allatam, negative respondemus. Sane can. 339, § 1 decernit Missam applicandam esse « omnibus dominicis *aliisque festis de praecepto*, etiam suppressis »; porro dies festi peculiares ab Ordinariis locorum indicti non sunt stricte de praecepto ad normam iuris seu canonis praefati, ideoque non exsistit obligatio Missam pro populo offerendi.

616. Applicatio Missae in occurrentia et translatione festorum. — 1. In festo Nativitatis Domini, et si quod festum de praecepto in diem dominicam incidat, satis est ut Missa una pro populo applicetur (can. 339, § 1).

2. Si festum ita transferatur ut in die *ad quem* non solum fiat officium cum Missa festi translati, sed serventur quoque obligationes audiendi Missam et abstinendi a servilibus, Missa pro populo applicanda est in die *ad quem;* secus in die *a quo* (can. 339, § 3).

Quare *in die propria* Missa applicanda est: 1° quando transfertur sola festivitas, sicut accidit ex. gr. in Gallia, ubi multa festa de praecepto ad sequentem dominicam transferuntur, officium autem cum Missa suo die remanet; fac sedulo animadvertas huiusmodi translationem fuisse a Codice servatam (can. 1247, § 3); 2° quando transfertur solum officium cum Missa, festivitas autem suo die celebratur, sicuti v. gr. quando festivitas Annuntiationis B. M. V. (quae tamen hodie, aliter ac antea, non est de praecepto) cadit in fer. V hebdomadae maioris (19); si olim incidisset in feriam VI maioris hebdomadae vel in Sabbatum Sanctum, ipsa festivitas una cum officio et Missa transferebatur in feriam secundam post dominicam in Albis (20).

Idem dicas de alio festo, ex. gr. patroni. Id generatim locum habet in translatione cuiuslibet festi suppressi, cum nonnisi officium et Missa transferantur; proinde translato festo suppresso, Sacrum pro populo applicari semper debet in die *a quo*. Ita iure antiquo et iure novo (21).

(19) S. R. C. *Lingonen.*, 5 dec. 1868, ad I, n. 3189; *Segusien.*, 18 aug. 1879 ad III, n. 3503.
(20) S. R. C. *Decr. gen.*, 12 febr. 1690, n. 1822.
(21) Cfr. S. C. C. *Treviren.*, *Missae pro populo*, 24 april. 1875.

Si festum Annuntiationis B. M. V. vel festum patroni incidat in feriam VI maioris hebdomadae, cessat obligatio applicandi Missam pro populo. Ratio est, quia Missa applicanda foret dicta feria VI in Parasceve; sed cum feria VI in Parasceve prohibeatur cuiuslibet Missae celebratio, praeter Missam *Praesanctificatorum*, quae vera Missa non est, concludendum, onus applicandi eo in casu cessare. De hac quaestione fusius.

617. An et quando Missa pro populo celebranda, si Annuntiatio B. M. V. incidat in feriam V, VI, vel Sabbatum hebdomadae maioris. — Quatuor puncta videntur accurate et perspicue perpendenda, ut quaestio penitus tractetur et resolvatur, scil.: I. utrum quaestio, de qua agitur, sit liturgica, an canonica; II. quaenam fuerit disciplina ante Codicem; III. utrum Codex disciplinam antiquam mutaverit, necne; IV. quaenam conclusio eruenda.

618. Utrum quaestio, de qua agitur, sit liturgica, an canonica.

1. Magnum profecto est discrimen inter unum et alterum, ad rectam resolutionem tradendam quod attinet. Nam si quaestio est *liturgica*, nullum dubium quin resolvenda sit iuxta normas et leges liturgicas atque attendenda sit auctoritas rei liturgicae scriptorum eisque deferendum; si, contra, quaestio est *canonica*, necessario ea resolvi debet secundum principia iuris canonici, scil. ad normam Codicis, et canonistarum auctoritas serio attendenda.

2. Porro nullatenus confundi debet quaestio de translatione Missae vel Officii divini cum translatione oneris Missae pro populo applicandae. Translatio Missae vel Officii divini est quaestio *mere liturgica* eaque proinde iuxta leges liturgicas decernenda faciendaque est. Dum e contra quaestio de *applicatione* Missae *pro populo* est vere et proprie *canonica*. Agitur quippe de *interpretatione* et *applicatione can.* 339 *et* 466, qui canones expresse diserteque loquuntur non solum de obligatione in genere Missae applicandae pro populo, quae incumbit pastoribus animarum, sed praeterea iidem canones praefiniunt quoque dies, in quibus urget praedicta obligatio.

Proinde, quaestio de *applicatione Missae pro populo*, de qua hic agitur, est quaestio canonica, non autem liturgica.

619. Quaenam fuerit disciplina ante Codicem.

1. S. Rituum Congregationi hoc dubium propositum fuit: « Anno 1869 festum Annuntiationis B. M. V. incidet feria V in Coena Domini, et iuxta Rubricas Officium et Missa deponendum est in feria II post

dominicam in Albis. Quaeritur autem: *An Missa pro populo debeat applicari feria V in Coena Domini, vel e contra feria II post dominicam in Albis?* Ratio dubitandi est, quia in Gallia per concordatum diei 2 aprilis 1802 (22) sublata est obligatio abstinendi ab operibus servilibus et Sacrum audiendi in festo Annuntiationis ».

S. R. C. in *Lingonen.*, die 5 dec. 1868, respondit: « Ad I. *Affirmative*, ad primam partem; *negative*, ad secundam » (*Decreta auth.*, n. 3189).

Eidem S. Congregationi sequentia dubia proposita fuerunt:

« I. — An incidente feria V in *Coena Domini* in diem 25 martii, festum suppressum Annuntiationis B. M. V. celebrandum sit eodem die quo antea, quando erat de praecepto?

« II. — An ideo Missae privatae sint permittendae in paroeciis ad fidelium commoditatem?

« III. — Et quatenus negative in hoc secundo casu, an... *parochus Missam privatam pro populo celebrare et applicare debeat?*

« IV. — *An praefatum festum Annuntiationis*, quoad sacras functiones, *Missae applicationem pro populo* etc., *transferendum sit*, prout transfertur Officium, in *feriam II post dominicam in Albis?* ».

Porro S. Rituum Congregatio in *Segusien.*, die 18 augusti 1879, rescribendum censuit:

« Ad I. *Affirmative*. Ad II. *Negative;* et detur Decretum in *Viglevanen.*, diei 26 sept. 1868. Ad III. Parochus unicam Missam conventualem diei celebrans, *eam applicare debet pro populo...* et detur Decretum in *Lingonen.* in responsione ad primum diei 5 decembris 1868. Ad IV. *Negative* in omnibus » (*Decreta auth.* n. 3503).

Duo inde apertissime colliguntur maximi momenti, ad quaestionem nostram quod attinet:

1° Festum suppressum Annuntiationis B. M. V. — prout hodie ex Codice suppressum exsistit, attento can. 1247, § 1 — si forte incidat in feriam V hebdomadae maioris, celebrandum est *ipsa die* 25 *martii*.

2° *Applicatio Missae pro populo non est transferenda*, prout Officium, *in feriam II post Dominicam in Albis;* sed parochus ipsa feria V in *Coena Domini* Missam celebrans, « eam applicare debet pro populo ».

Quid clarius quidve accuratius expressum postulari posset in favorem nostrae aliorumque sententiae?

2. Praeterea eadem S. Rituum Congregatio in *Monopolitana*, 20 mart. 1706, et in *Barcinonen.*, 10 dec. 1773, declaravit, incidente festo de praecepto in feriam VI hebdomadae maioris, illud esse transferendum, sed tantum quoad Officium et Missam, non autem quoad obliga-

(22) Sic in textu, sed pro Concordato dici debuit: Decretum Card. Caprara. Reductio festorum in dioecesibus Galliarum, Bull. Rom., Prati, t. VII, p. 1, pag. 282.

tionem audiendi Sacrum et abstinendi ab operibus servilibus (*Decreta auth.*, nn. 2164, 2305).

In casu, tamen, non agebatur de festo Annuntiationis B. M. V., sed de peculiari festo Patroni.

3. Ex Decreto generali S. R. C. diei 12 febr. 1690, occurrente festo Annuntiationis B. M. V. Sabbato Sancto, illud transferendum est in feriam II post dominicam *in Albis*, una cum praecepto audiendi Missam et vacandi ab operibus (*Decreta auth.*, n. 1822). Quo in casu, ut patet ipsa obligatio Missae applicandae pro populo transfertur in diem *ad quem*, seu in feriam secundam post dominicam *in Albis*.

4. Quod principium de festo *suppresso* non transferendo quoad Missae applicationem pro populo, sed tantum quoad Officium divinum et Missam, i. e. liturgice, confirmatur quoque variis decisionibus S. Congregationis Concilii.

Ita v. g. in *Treviren.*, 24 april. 1875. In folio huius causae legitur : « Quando una cum *festivitate* transferuntur Officium et Missa, tunc applicatio Missae pro populo fit in die translationis, idest in die, ad quem transfertur. At quando transferuntur tantummodo Officium et Missa, tunc applicatio Missae pro populo fit in ipso die festo impedito » (*Acta S. Sedis*, VIII, p. 604).

Item in *Burgi S. Sepulcri et aliarum*, 12 dec. 1913. Sane proposito dubio: « An quando festum aliquod *suppressum* incidat in diem dominicam aut *impeditam festo maioris ritus*, curam animarum gerentes teneantur applicare Missam pro populo, die in quam idem festum transfertur? ». Sacra Congregatio respondit: « *Negative* » (*Acta Apost. Sedis*, VI, p. 9).

5. Itaque **disciplina ante Codicem vigens** apte enucleari potest hisce principiis:

1° Si festum alicui diei affixum ab alio impediatur festo maioris ritus aut dignitatis, Missa pro populo applicanda est *in die* ad quem transfertur *festivitas*, scil. obligatio audiendi Sacrum et abstinendi ab operibus servilibus, *Officium* et *Missa*. Dum e contra Missa pro populo celebranda et applicanda est *in ipso die impedito*, si Officium et Missa tantum transferantur, non vero festivitas.

2° Si festum Annuntiationis B. M. V. incidat in feriam V hebdomadae maioris, Missa pro populo applicanda est in die *propria*, i. e. die 25 martii.

3° Si idem festum Annuntiationis B. M. V. vel aliud festum de praecepto incidat in feriam VI hebdomadae maioris, illud transferendum est tantum quoad Officium et Missam.

4° Si festum Annuntiationis B. M. V. non sit suppressum ideoque *de praecepto* celebrandum, et incidat in Sabbatum Sanctum, transferendum est in feriam secundam post dominicam *in Albis* non solum quoad Officium et Missam, verum etiam quoad praeceptum audiendi Sacrum et abstinendi ab operibus ac propterea Missa pro populo applicanda est in die *ad quem* seu translationis.

620. Utrum Codex disciplinam antiquam mutaverit, necne.

1. Praemittimus: correctio iuris antiqui natura sua odiosa est, ideoque eatenus admittenda, quatenus de eadem certo constet. Sane « in dubio num aliquod canonum praescriptum cum veteri iure discrepet, a veteri iure non est recedendum » (can. 6, 4°); et « in dubio revocatio legis praeexsistentis non praesumitur » (can. 23).

2. Hodie attendendum est praescriptum can. 339, § 3 et praescriptum can. 1247, § 1.

Can. 339, § 3 expresse et clare statuit, *an* et *quando* onus applicandi Missam pro populo sit transferendum. Verba perspicua sunt: « Si festum ita transferatur ut in die *ad quem* non solum fiat Officium cum Missa festi translati, sed serventur quoque obligationes audiendi Missam et abstinendi a servilibus, Missa pro populo applicanda est in die *ad quem;* secus in die *a quo* ».

Haec verba plane confirmant disciplinam antiquam. Igitur duae conditiones requiruntur, attento praescripto citati can. 339, § 3, ut onus Missae applicandae pro populo transferatur in diem *ad quem*, scil. 1° ut fiat translatio Officii et Missae; 2° ut, praeterea, fiat translatio quoque obligationis audiendi Missam et abstinendi a servilibus. Si desit, quacumque de causa, haec altera conditio, onus Missae pro populo applicandae non transfertur, sed manet affixum diei *a quo*. Verba Codicis adeo sunt perspicua et certa, ut nullus videatur esse locus limitationi et dubitationi.

3. Quare, si olim, occurrente festo Annuntiationis in feria V hebdomadae maioris, Officium et Missa tantum in feriam II post dominicam *in Albis* transferri debebant, ut supra dictum fuit, hodie procul dubio viget eadem disciplina, quia Codex nullam de hac re mutationem induxit. Immo a fortiori ex iure Codicis id affirmandum; nam ex praescripto can. 1247, § 1, hodie festum Annuntiationis B. M. V. non est amplius de praecepto.

4. In iure antiquo, ut iam diximus, et nunc ex can. 339, § 3, fit locus translationi Missae pro populo applicandae, *si* et *quatenus* transferatur, una cum Officio et Missa, ipsa quoque obligatio audiendi Sacrum et abstinendi a servilibus. Porro si festum Annuntiationis B. M. V. incidat in Sabbatum Sanctum, translatio obligationis audiendi Sacrum et abstinendi a servilibus deest omnino, eo ipso quod huiusmodi fe-

stum est suppressum ex can. 1247, § 3: idcirco Missa pro populo applicanda est *in die propria* scil. in Sabbato Sancto.

5. Si festum praefatum Annuntiationis B. M. V. occurrat in feria VI hebdomadae maioris, Officium et Missa sunt quidem transferenda. Sed *quo iure* et *titulo* quis diceret ipsam quoque obligationem Missae pro populo applicandae esse transferendam? Ubinam Codex praecipit huiusmodi translationem? Curnam a regula generali expresse et perspicue statuta in c. 339, § 3 esset eximendum festum Annuntiationis incidens in feriam VI maioris hebdomadae?

Missa esset applicanda ipsa feria VI in Parasceve. Sed cum celebratio Missae in Ecclesia latina (aliter apud nonnullas Ecclesias orientales) prohibeatur praedicta feria in Parasceve, consequitur cessare in casu, *per accidens*, ob leges liturgicas, onus Sacri faciendi pro populo.

Urgebis forte: nisi admittatur translatio, populus eo anno privabitur Missa, seu omittenda dicitur Missa pro populo. Quid inde? Nihil profecto. Omissio sane est *per accidens*, et nonnisi *eo anno*. Nonne populus privatur Missa etiam si festum aliquod de praecepto vel suppressum occurrat in die dominico, quatenus non duae Missae applicantur, alia ratione dominicae et alia ratione festi de praecepto vel suppressi, sed una tantum?

621. Quaenam conclusio eruenda?

Ex dictis manifesto patet quaenam sit conclusio.

1. Si festum Annuntiationis B. M. V. incidat in feriam V hebdomadae maioris, certum est, attento iure antiquo et perspectis canonibus, 6, 2° et 4°, 23 ac 339, § 3, onus Missae pro populo applicandae non transferri, sed Missam applicandam esse ipso die *a quo*, i. e. die 25 martii.

2. Idem dicendum, si festum Annuntiationis incidat in Sabbatum Sanctum. Notandum, Missam cum benedictione fontis baptismalis hodie, aliter ac olim, celebrandam esse in quavis ecclesia paroeciali, quia « quaelibet paroecialis ecclesia, revocato et reprobato quovis contrario statuto vel privilegio vel consuetudine », fontem baptismalem habere debet (can. 774, § 1). Benedictio autem fontis baptismalis in Sabbato Sancto inter functiones parocho reservatas recensetur (can. 462, 7).

3. Si praedictum Annuntiationis B. M. V. festum incidat in feriam VI in Parasceve, tum attenta veteri disciplina tum attento iure Codicis (can. 6, 2° et 4°, 23 et 339, § 3), Missa pro populo transferenda non est; idcirco eo anno obligatio Sacri pro populo faciendi cessat.

622. An duae seu plures Missae sint celebrandae ab iis qui praesunt duabus seu pluribus dioecesibus vel paroeciis, aut a parocho canonico seu capitulari. — 1. Ex Leonis XIII Const. « *In suprema* », 10 iun. 1882, Episcopus qui duas regit dioeceses unam tantum Missam applicare tenetur.

Id autem confirmat et clarius determinat can. 339, § 5: « Licet Episcopus duas vel plures dioeceses aeque principaliter unitas regat aut, praeter propriam dioecesim, aliam vel alias in administrationem habeat, obligationi tamen satisfacit per celebrationem et applicationem unius Missae pro universo populo sibi commisso ».

2. Hoc iuris praescriptum valet etiam, aliter ac antea (23), pro parocho, uti expresse decernit can. 466, § 2: « Parochus, qui plures forte paroecias aeque principaliter unitas regat aut, praeter propriam paroeciam, aliam vel alias in administrationem habeat, unam tantum debet Missam pro populis sibi commissis diebus praescriptis applicare ».

Si diversae paroeciae, quae uni rectori concreditae sunt, diversos habeant patronos, tot Missae applicari debent pro populo, quot sunt patroni, dummodo eorum festa distinctis diebus recolenda occurrant; si e contra eadem die occurrunt, v. g. festum SS. Fabiani et Sebastiani (20 ian.), una Missa satisfit obligationi, cum onus Sacri pro populo applicandi sit diei determinatae affixum (cfr. n. **625**).

3. Parochus, qui sit quoque canonicus seu capitularis, si eodem die urgeatur onere utriusque Missae et pro populo et conventuali, non satisfacit per applicationem unius Missae tantum, sed tenetur omnino duas applicare: scil. conventualem eo ipso die celebret et applicet per se, aliam vero pro populo vel per alium vel per se die sequenti (can. 419, § 2).

Quaelibet causa iuxta excusat ut celebratio differatur, modo intra hebdomadam obligationi satisfiat; imo si per unum vel alterum diem dumtaxat differatur, putamus ne veniale quidem esse, quamvis absit causa iusta dilationis.

623. Natura oneris Missae pro populo applicandae. — Onus Missae pro populo est: 1° *reale;* 2° *personale;* 3° *locale;* 4° *affixum diei determinatae* (24).

1° **Reale,** quatenus adhaeret ipsi paroeciae, dioecesi, abbatiae vel praelaturae *nullius*, ita ut pastor, qui ipse ex iusta causa, ex. gr. ob infirmitatem, applicare non potest, aut per alium aut alio die obligationi satisfacere debeat.

(23) S. C. C. in caus. *Lucen.*, 12 mart. 1774, in causa *Mindonien.*, 29 iulii 1854. V. Lingen-Reuss, *l. c.*, p. 786 ss., 799 s.

(24) S. Alph., *l. c.*, n. 326; Bouix, *l. c.*, p. 587 ss.; Gasparri, *l. c.*, n. 523 ss.; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 263; Berardi, *l. c.*, n. 850 ss.; Noldin, *l. c.*, n. 182.

2° **Personale,** quatenus pastor, quicumque is sit, per se ipse Missam applicare tenetur, nisi legitimo detineatur impedimento. Diximus *quicumque is sit*, nam iure antiquo controvertebatur, num etiam Episcopis onus esset personale (quoad parochos nulla erat controversia), aliis negantibus, aliis longe probabilius affirmantibus.

Codex diserte statuit: « Episcopus Missam pro populo diebus supra indicatis *per se ipse* applicare debet; si ab eius celebratione legitime impediatur, statis diebus applicet per alium; si neque id praestare possit, quamprimum vel per se ipse vel per alium applicet alia die » (can. 339, § 4).

Id, sicuti iure vetere, valet pro parocho, attento praescripto can. 466, § 1; et valet quoque pro omnibus aliis, qui onere Missae pro populo adstringuntur (cfr. cc. 306, 315, § 1, 323, § 1, 440).

Impedimentum legitimum est infirmitas, obligatio celebrandi Missam conventualem, si parochus simul sit canonicus (n. **622**), et legitima absentia a paroecia (can. 466, § 5). Idem dicas si Episcopus sit etiam parochus.

S. C. Concilii declaravit non esse causam iustam, quae parochum ab hac obligatione excuset, *a*) consuetudinem contrariam (25); — *b*) exsequias persolvendas (26); — *c*) Missam pro sponsis celebrandam (27); — *d*) Missam pro certo die fundatam, quae in diem festum de praecepto incidat (28); — *e*) consuetudinem Missam pro populo sollemniter cum cantu et Evangelii explicatione celebrandi, accedente firma fidelium persuasione quod haec, et non alia, sit Missa pro populo, ac propterea ad eam audiendam libenter fideles confluunt (29).

Ad normam cc. 6, 2° et 4°, 23, pro certo tenendum praefatas declarationes S. C. Concilii etiam hodie esse omnino attendendas; eo vel magis quia obligatio Missae pro populo est divino-ecclesiastica, et ideo hae declarationes non solum ius mere ecclesiasticum attingunt, sed etiam ipsum ius divinum. Sane ipsa lex divina personalem *per se* obligationem imponit, quia officium sacerdotale mediatoris quod per oblationem sacrificii exercetur, munus personale est; ex quo fit ut pastor, qui alia munera potest quidem per alium implere, nequeat per alium universim satisfacere oneri Missae pro populo.

Romanus Pontifex non valet ita a personali obligatione dispensare, ut persona obligata *numquam* per se applicet, et *semper* applicare possit per alium. At certe R. P. potest hoc onus personale mitigare,

(25) S. C. C. *Mechlinien.*, 25 sept. 1847.
(26) S. C. C. *Fesulana*, 27 ian. 1771.
(27) S. C. C. *Castri Albi*, 18 iul. 1789; *Sylvae Ducis*, 11 mart. 1843.
(28) S. C. C. *Milevitana*, 9 april. 1892.
(29) S. C. C. (sine indicatione dioecesis), 19 april. 1881. Cfr. *Acta S. Sedis*, vol. XIV, p. 332.

scil. permittere valet (n. **629**) ut sacerdos, ad applicandum pro populo obligatus, aliquando per alium applicet.

Lucidi (30) censet parocho non licere « sine gravissima causa » Missam pro populo alteri celebrandam committere. Sed contra, certum videtur quamlibet causam iustam sufficere, quin requiratur gravissima aut gravis.

Idem *Lucidi* (31) docet, duplici in casu consuetudinem posse parocho favere: *primo* quando agitur de sacerdotibus, quorum munus est, iuxta erectionem aut quemvis alium legitimum titulum, coadiutricem operam in exercenda animarum cura eidem parocho praebere, adeo ut ex consuetudine *vicissim* cum parocho Missam pro populo coadiutores applicent; *secundo* quando cura habitualis est penes aliquem sacerdotum coetum, veluti canonicorum aut beneficiatorum, actualis vero penes vicarium, et consuetudo obtinuerit, ut vicarius et canonici vel beneficiati Missam pro populo in orbem offerant.

Consuetudo ad priorem casum quod attinet, approbata fuit a S. C. Concilii, *Ripana*, 15 dec. 1725; *Verulana*, 12 dec. 1829; *Spoletana*, 14 maii 1831. Ad alterum casum quod spectat, confirmata fuit ab eadem S. C. in *Camerinen.*, 16 dec. 1820.

Quaerimus, an huiusmodi consuetudo sustineatur etiam iure novo. In primis si centenaria vel immemorabilis non sit, attento praescripto can. 5 tamquam suppressa haberi debet; si centenaria vel immemorabilis sit, ex eodem canone tolerari potest, ubi Ordinarius pro locorum ac personarum adiunctis existimet eam prudenter submoveri non posse. Ita quoad consuetudinem *praeteritam*. Quoad *futuram* seu *introducendam*, censemus nihil obstare quominus, servatis de iure servandis, i. e. ad normam can. 26 ss. legitime inducatur, non solum equidem immemorabilis vel centenaria, sed etiam quadragenaria.

624. 3° **Locale,** quatenus parochus Missam pro populo applicare debet in ecclesia *paroeciali* nisi rerum adiuncta Missam alibi celebrandam exigant aut suadeant (can. 466, § 4). Uti patet, onus Missae pro populo est *locale* solum pro parochis, non autem pro ceteris. Hinc Episcopi et Vicarii Capitulares atque Administratores Apostolici minime tenentur ad Sacrum applicandum in ecclesia cathedrali; neque Abbates vel Praelati *nullius* in ecclesia abbatiali seu in ecclesia principe Abbatiae vel Praelaturae; imo nec tenentur celebrare in dioecesi vel Abbatia aut Praelatura. Ratio discriminis inter parochum et alios manifesta est.

Pastor Missam celebrare et applicare debet in commodum populi sibi commissi; porro id quidem praestare valet parochus in ecclesia paroeciali, non autem Episcopus aliusve in ecclesia cathedrali vel abba-

(30) *De visitatione SS. Liminum*, I, n. 370 (edit. III).
(31) *Loc. cit.*, n. 375.

tiali; eo magis quod Ecclesia optat ut fideles Sacro pro ipsis applicato, quantum fieri potest, intersint ac verbum Dei a parocho explicatum audiant. Hinc alia est parochorum, alia Episcoporum ratio, uti expresse docet Leo XIII in cit. Const. « *In suprema* ». Exinde patet, huiusmodi obligationem, prout est localis, esse iuris ecclesiastici tantum (32).

Rerum adiuncta, quae Missam extra ecclesiam paroecialem celebrandam exigunt aut suadent, sunt haec praecipua: *a*) si parochus legitime absit, ut statim dicetur; — *b*) si alibi, ex. gr. in ecclesia filiali, peculiaris aliqua festivitas celebretur in dominica aut in festo de praecepto vel suppresso, puta Titularis, ibique parochus Sacrum litet; — *c*) si expediat ut parochus alibi celebret pro maiore fidelium commoditate; — *d*) si agatur de festo suppresso et populus ad Missam in ecclesia paroeciali audiendam non concurrat; — *e*) si parochus diebus ferialibus applicet pro populo, ut omissionibus suppleat.

Olim DD. disputabant, utrum parochus absens posset committere alteri sacerdoti applicationem Missae pro populo in ecclesia paroeciali, vel potius ipse per se applicare deberet in loco in quo degeret. Plures docebant, Missam applicandam esse a parocho et non a sacerdote qui eiusdem vices in paroecia gereret (33).

Codex quaestionem authentice ita resolvit: « Legitime absens parochus potest Missam applicare vel ipse per se in loco in quo degit, vel per sacerdotem qui eius vices gerat in paroecia » (can. 466, § 5). Ut autem absentia sit legitima, necesse est, parochus absit ad normam can. 465, et non aliter.

Quod dicitur de parocho, valet etiam de quasi-parocho, in locis missionum, scil. Missa celebranda est in ecclesia *propria* quasi-paroeciae.

Quoad paroecias personales vel familiares aliasve, de quibus in can. 216, parochus Sacrum facere debet, nisi aliud constet ex apostolico indulto, in *proprio* familiae aut gentis seu fidelium sacello vel ecclesia, in commodum nempe eorundem.

625. 4° **Affixum diei determinatae,** quatenus Missa pro populo celebrari debet ipsis dominicis aliisque festis de praecepto, etiam suppressis, non autem aliis diebus. At loci Ordinarius iusta de causa permittere potest ut parochus Missam pro populo celebret alia die ab ea qua iure adstringitur (can. 466, § 3).

Causa iusta, ex. gr., est Missa exsequialis, pro sponsis, fundata, in die tertia, septima et trigesima, in die anniversaria obitus vel depositionis, atque etiam, ut opinamur, Missa manualis pro urgenti causa oblata.

(32) Bouix, *l. c.*, p. 590; Gasparri, *l. c.*, n. 533; Van de Burgt, *l. c.*, p. 21; Génicot, *l. c.*, n. 227; Berardi, *l. c.*, n. 98; Wernz, *l. c.*

(33) Redactores ephemeridis *Acta S. Sedis*, cap. VII, p. 192; Berardi, *l. c.*, n. 97.

626. An detur aliqua causa excusans a Missae pro populo celebratione. — 1. Nulla causa excusat a Missa pro populo celebranda, nec redituum tenuitas, nec paupertas pastoris animarum, neque consuetudo etsi centenaria vel immemorabilis, nec alia causa. Ratio est, quia agitur de onere in ipso pastorali officio comprehenso. Idque valet, etiamsi de solis festis suppressis agatur.

Haec omnia clare eruuntur ex Bulla « *Nuper* » Innocentii XII, ex Const. « *Cum semper* » Benedicti XIV, ex Const. « *Amantissimi Redemptoris* » Pii IX, ex Const. « *In suprema* » Leonis XIII. Id confirmat expresse Codex per verba « *omni exiguitatis redituum excusatione aut alia quavis exceptione remota* » (can. 339, § 1).

2. Hinc est, quod si Episcopus vel parochus aliusve oneri Missae pro populo non satisfecerit, ex. gr. ob infirmitatem, inadvertentiam, penuriam sacerdotum aut aliud legitimum impedimentum, scil. quamvis sine ulla culpa, non ideo excusatur, sed quam citius tot Missas applicare debet pro populo, quot omisit (can. 339, § 6).

3. Si urgeat causa gravissima seu vere gravis, puta exiguitas redituum, potest recurri ad Sedem Apostolicam, quae, ut infra dicetur (n. **629**), attentis peculiaribus circumstantiis obligationem applicandi Missam mitigabit.

627. An et quaenam circumstantiae sint attendendae circa Missam pro populo applicandam (34). — 1. Loquimur, uti patet, de Missa quam parochus (alii non comprehenduntur, cum onus quoad ipsos locale non sit, ex dictis n. **624**) applicare tenetur pro ovibus sibi commissis.

Quaeri potest: *a*) an requiratur ut Missa pro populo ea sit quae paroecialis dicitur quaeque diebus festis in commodum fidelium celebratur; — *b*) an huiusmodi Missa celebrari debeat cum cantu; — *c*) an in eadem Missa Evangelium sit explicandum; — *d*) an Missa paroecialis dicenda sit de officio diei, necne.

a) Parochus debet quidem, nisi iusta causa excusetur, Missam applicandam pro populo in commodum paroecianorum celebrare; at id districte non praecipitur, cum alio modo possit ac debeat fidelium commodo consuli, puta si parochus sit absens vel infirmus. Quare si parochus non celebrat Missam paroecialem, sed privatim, ipse applicare debet, non vero sacerdos qui Sacrum paroeciale facit.

b) Ex dictis clare liquet Missam pro populo, cum privatim celebrari possit, nec ratione praecepti nec ratione consilii *per se* esse canen-

(34) Bouix, *l. c.*, p. 591; Wernz, *l. c.*, not. 81; Many, *l. c.*, n. 91.

dam. In praxi mos vigens in unaquaque paroecia attendendus est isque servandus. Iure particulari parochus obligari potest ad Missam sollemnem celebrandam (35).

c) Plures AA. iure antiquo docebant in Missa pro populo homiliam habendam esse seu Evangelii explanationem. Verum id minus recte ex lege generali affirmabatur, cum revera nullum exsisteret praeceptum hac de re. Ad ius novum quod spectat, negandum omnino. Siquidem can. 1344, § 1 decernit, diebus dominicis ceterisque per annum festis de praecepto teneri parochum ad consuetam homiliam habendam *praesertim intra Missam in qua maior esse soleat populi frequentia.* Proinde non ratio Missae pro populo attendenda dicitur, sed solum ratio, equidem *praesertim,* maioris populi frequentiae.

d) Missa paroecialis dicenda est de officio diei etiam in dominicis in quibus fit sollemnitas festorum translatorum, ut pluries declaravit S. R. C., ex. gr. in *Baionen.*, 27 maii 1911, ad 8, in *Aegitanien.*, 22 mart. 1912, ad 1, et in decreto generali super Motu proprio « *Abhinc duos annos* », 28 oct. 1913, tit. I, n. 2.

Item Missa, quae in festis suppressis celebranda et applicanda fuisset pro populo, quaeque ex apostolico indulto pro peculiari aliqua intentione applicari potest, celebranda est de die occurrente. Ita declaratum fuit a S. R. C., *Dubium*, die 8 iul. 1910, n. 4256. Hodie tamen mitior facta est disciplina in hac re ex rubricis novi Missalis, ita ut nulla detur stricta obligatio celebrandi Missam de officio diei occurrentis.

2. Ex consuetudine potestne induci, ut Missa pro populo celebretur cum cantu, cum homilia aut certa aliqua hora? Quidam, ex. gr. *Berardi* (36), affirmant. Verius ita distinguendum: vel agitur de consuetudine vere ac proprie dicta, ad normam can. 25 ss., vel potius de consuetudine improprie dicta seu de more iamdiu a parochis servato sine intentione sese obligandi. In priore casu, quem tamen vix possibilem esse censemus, consuetudo sustinetur; in altero casu palam est non agi de vera consuetudine, et ideo nulla ex ea inducitur obligatio.

Hoc valet quoad usum celebrandi Missam pro populo cum cantu. Relate ad Missam cum homilia, mos potest esse irrationabilis, puta si Missa pro populo, addita homilia, celebretur quando minor sit paroecianorum concursus; quare huiusmodi mos, utpote irrationabilis, corrigendus est tamquam abusus et corruptela.

Quoad Missam certa aliqua hora celebrandam, addimus, parochum posse quidem ad id obligari non ex consuetudine, ut modo diximus,

(35) Wernz, *l. c.*, not. 81; Génicot, *l. c.*, IV, 4°.
(36) *Loc. cit.*, n. 92. Cfr. Bouix, *l. c.*, p. 591.

sed ratione communis paroecianorum utilitatis, quam vi officii pastoralis omnino procurare tenetur; puta si desint alii sacerdotes qui celebrent in commodum fidelium parochus ipse celebrare debet hora venienti et fixa seu quae magis apta sit ad populi frequentiam.

An loci Ordinarius possit ac debeat horam Missae paroecialis determinare; an vetare queat ne ante eiusdem celebrationem aliae Missae celebrentur, dicemus suo loco (n. **745**).

628. An et quale peccatum sit oneri Missae pro populo applicandae non satisfacere, ac circumstantias huiusmodi oneris non servare. — 1. Certum est, onus Missae pro populo obligare sub gravi, adeo ut omissio celebrationis et applicationis constituat procul dubio culpam mortalem, etsi agatur de unica tantum Missa. Obligatio vero, equidem gravis, manet quousque satisfactum non fuerit. Cfr. n. **626**, 2.

2. Quoad circumstantias, scil. quod personaliter applicetur diebus festis et non aliis, quod parochus celebret in ecclesia paroeciali, omnes DD. tenent, peccatum esse mortale si *frequenter* hae circumstantiae negligantur. Si semel tantum vel raro id fiat, controvertitur. Triplex est sententia.

Quidam censent omnes circumstantias *toties quoties* esse sub gravi servandas; alii distinguunt inter unam et aliam, et dicunt esse mortale, si personaliter non applicetur aut diebus praescriptis; veniale, si parochus non celebret in ecclesia paroeciali; iuxta alios demum, culpa est solum venialis, si una aliave vice dumtaxat seu *raro* praefatae circumstantiae non serventur, citra rationabilem causam aut legitimum impedimentum. Ita sentiunt *Lehmkuhl* (37), *Génicot* (38), *Gasparri* (39) et alii. Haec sententia vere probabilis est.

3. Si Missa sit quidem applicata, at non personaliter, vel non die propria, debetne alia Missa celebrari? Nequaquam. Principali obligationi iam satisfactum est: siquidem iam celebratum fuit pro populo Sacrum eiusque fructus applicatus; consequenter applicatio alterius Missae non requiritur.

4. Si Episcopus vel parochus non applicet Missam pro populo, peccat contra iustitiam, cum agatur de obligatione quae ex officio pastorali profluit, et ideo ex quasi-contractu. Cfr. n. **626**. Quare pro rata omissionum debet ipso iure naturali fructus mensae seu beneficii restituere, iis tamen deductis qui correspondent obligationibus rite adimpletis.

(37) *Loc. cit.*, n. 264.
(38) *Loc. cit.*, n. 227.
(39) *Loc. cit.*, nn. 521, 523.

629. Dispensationes quoad Missam pro populo (40). — 1. S. Sedem Apostolicam posse dispensare gravi de causa non solum *a circumstantiis* quae Missam pro populo applicandam respiciunt, sed etiam *ab ipsa obligatione reali* seu *ab onere applicationis*, certissimum est.

At distinguendum inter Episcopos residentiales et alios. *Absoluta potestate* Romanus Pontifex potest ceteros animarum pastores, praeter Episcopos residentiales, ab onere applicandi Missam pro populo *totaliter* eximere, seu ita obligationes eorum determinare, ut munus vere pastorale non habeant, et ideo neque applicationis onus.

Ratio, quia (cfr. n. **610**) ex iure ecclesiastico et simul iure divino *hypothetico* hi Missam applicare pro ovibus suis tenentur; porro quod R. P. possit totaliter eximere aliquem ab obligatione inducta per legem ecclesiasticam, evidens est; quod ulterius valeat etiam eximere plene ab onere proveniente a iure divino hypothetico, item manifestum est, si munerum naturam ita Pontifex immutet, ut cesset ipsum divinum ius, quod, cum sit *hypotheticum*, ex aliquo facto dependet eique obnoxium est (41).

Hinc iure vetere Vicarii Capitulares, Vicarii ac Praefecti Apostolici et quasi-parochi (42) obligatione Missae pro populo non tenebantur. Ceterum ad parochos quod attinet, Romanus Pontifex *numquam* eos *plene* seu *totaliter* dispensavit ab onere applicandi, nec umquam, ut opinamur, dispensabit.

Contra, ius divinum *absolutum* nequit a Romano Pontifice relaxari seu remitti. Quare Pontifex non potest secum aut cum Episcopis ita dispensare, ut *numquam* pro populo Sacrum faciant. Ius ecclesiasticum tantummodo relaxare valet, et ideo dispensationes concedere circa determinationes praecepti quas ipsamet Ecclesia induxit.

2. Exempla huiusmodi dispensationum plura habentur sive iure antiquo sive iure novo. Si agitur de dispensatione *a reali obligatione* seu *ab onere applicandi*, quatenus reducatur numerus Missarum celebrandarum, requiritur, generatim loquendo, causa gravis, ex. gr. tenuitas redituum, magna paupertas sacerdotis etc. Si agitur de dispensatione super circumstantiis, requiritur et sufficit quaelibet causa iusta

(40) Cfr. *Acta S. Sedis*, vol. VIII, p. 33 et 101; Berardi, *l. c.*, § 6.

(41) *Acta S. Sedis*, vol. I, p. 389 ss.; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 261; Gasparri, *l. c.*, n. 513.

(42) Vicarii Apostolici aliique missionarii in locis, in quibus nondum dioeceses canonicae erectae erant, non tenebantur ad Missam pro populo. Id pluris declaraverat S. C. de Prop. Fide, v. gr. 16 ian. 1803, 23 mart. 1863, 18 aug. 1866, 26 febr. 1875. Solum declaratum fuerat, *decere ex charitate*, citra tamen obligationem; ut aliquando pro populo applicaretur. In locis e contrario, *in quibus sedes episcopales et paroeciae canonicae erectae erant*, Missa applicari debebat. Ita expresse S. C. de Prop. Fide, 23 mart. 1863. Cfr. *Collect. S. C. de Prop. Fide*, nn. 663, 1238, 1296, 1436.

et rationabilis pro dispensatione ab onere diei determinatae aut, quoad parochos, ab onere locali.

Facilius et frequentius dispensatio conceditur pro festis suppressis, iusta causa occurrente; non raro generales etiam tribuuntur dispensationes eum in finem eaque sub conditione ut in festis suppressis Missae applicentur pro aliis intentionibus, et eleemosynae perceptae tradantur Episcopo sive pro Seminario sive pro aliis piis operibus. Si parochus stipem ultra taxam dioecesanam accepit pro Missae applicatione, non potest Episcopo tradere eleemosynam ordinariam sibique excessum retinere; neque ad Episcopum spectat facultas id permittendi (43).

Verum haec generalis regula suas patitur exceptiones, non quidem ex titulo ipsi Missae intrinseco, sed ex aliis titulis ipsi celebrationi *extrinsecis*. Porro inter hos titulos nedum *iura congruae* vel *stolae paroecialis* accensentur, sed etiam *maius incommodum* vel *labor extraordinarius* aut *industria personae;* ex. gr. si Missa celebretur cum cantu aut in ecclesia filiali dissita aut hora omnino insueta, vel *morali certitudine* constet (deficiente morali certitudine, minime licet) excessum traditum fuisse intuitu personae (cfr. can. 840, § 1), scil. ratione amicitiae, paupertatis etc. (44). Quoties unus aliusve ex titulis extrinsecis adsit, parochus potest tradere Episcopo dioecesanam eleemosynam tantum, excessu sibi retento.

3. Dispensatio conceditur a S. C. Concilii pro parochis, a S. C. Consistoriali pro Episcopis, Vicariis Capitularibus et Administratoribus Apostolicis, a S. C. de Propaganda Fide pro Vicariis ac Praefectis Apostolicis et quasi-parochis. Id pro foro externo.

Pro foro interno semper et ab omnibus recurrendum est ad S. Poenitentiariam.

Reducitur Missarum numerus etiam pro festis de praecepto, praesertim in favorem Seminarii; at dispensationes *omnino generales*, ita ut nulla Missa applicetur pro populo, non conceduntur.

4. Quoad Missas quae applicari pro populo debebant, et applicatae non fuerunt, necesse omnino est, ut vel iisdem suppleatur (cfr. can. 339, § 6), vel *sanatoria* a Sede Apostolica impetretur. Id valet pro quolibet casu, sive omissiones fuerint culpabiles sive inculpabiles i. e. bona fide acciderint, adeo ut nulla causa excuset et nullus casus sit excipiendus.

630. Sanationes quoad Missas pro populo. — 1. Pro *sanatoria* obtinenda iusta causa requiritur, et quidem gravis vel gravissima prout

(43) S. C. C. *Sancti Deodati*, 27 febr. 1905, ad 2; S. C. Conc. 15 nov. 1937.

(44) S. C. C. *Treviren.*, 23 maii 1861; *Lugdunen.*, 31 ian. 1880; *Bambergen.*, 17 iun. 1905; *Annecien.*, 24 mart. 1906; *Paderbonen.*, 10 nov. 1917. Cfr. *Acta S. Sedis*, vol. I, p. 15, vol. XIII, p. 256, vol. XXXVIII, p. 211; *Acta Apost. Sedis*, vol. X, p. 370 ss.

agatur de maiore aut minore remissione oneris, prout mala aut bona fide Missarum applicatio fuerit omissa.

2. Pro foro interno recurri debet, reticitis nominibus, ad S. Poenitentiariam; pro foro externo ad unam vel aliam ex praedictis (n. **629**, 3) Congregationibus.

3. Sedes Apostolica numquam solet totalem *sanatoriam* pro omnibus Missis nondum celebratis concedere, sed aliquot celebrandas, unam saltem vel alteram, semper imponit.

4. Si animarum pastor diem supremum obierit, quin oneri Missarum pro populo satisfecerit, teneturne heredes satisfacere, aut recurrendumne est ad S. Sedem pro *sanatoria* impetranda? Cum onus Missae pro populo sit reale, certum est, nostra sententia, heredes universales *per se* teneri ad satisfaciendum, quia in iura et obligationes defuncti succedunt, ideoque debita quae realiter afficiunt hereditatem solvere debent; *per accidens*, attentis practice omnibus circumstantiis, raro contingit quod huiusmodi obligatione heredes teneantur.

Recursus ad S. Sedem pro *sanatoria* obtinenda, scil. ut de thesauro Ecclesiae Missis non celebratis suppleatur, necessarius non est. Etenim paritas non datur inter Missas manuales vel fundatas, pro quibus certe recurrendum est (cfr. n. **681** s.), et Missas pro populo. Sane per mortem parochi exstinguitur obligatio applicandi Sacrum pro populo; dum e contra, ubi agitur de Missis manualibus vel fundatis, obligatio manet, etiam defuncto parocho seu sacerdote, donec eisdem fuerit satisfactum.

ARTICULUS III.

De obligatione celebrandi ratione stipendii.

631. Notitiae historicae circa oblationes (1). — 1. Antiqua ecclesiasticae traditionis monumenta aperte testantur duplex genus oblationum olim in usu fuisse. Aliae nimirum quae ad ipsum sacrificium celebrandum erant destinatae, et aliae quae in ministrorum usum cedebant.

Priores offerebantur tempore *offertorii*, scil. post Missam catechumenorum; aliae vel ante Evangelium, vel ante Missam, et solebant aut deponi in loco sacrificii aut deferri ad domum Episcopi.

(1) Bened. XIV, *l. c.*, cap. 2, n. 1 ss.; Thomassinus, *Vetus et nova Ecclesiae disciplina*, part. III, lib. I, cap. 7, n. 8; Martène, *De antiquis Ecclesiae ritibus*, lib. I, cap. 4, art. 6; De Berlendis, *De oblationibus ad altare*, § 1 ss.; Devoti, *Instit. canon.*, lib. II, tit. 17, n. 3 ss.; Schmalzgr., lib. III, tit. 30 n. 80.

Oblationes prioris generis dicebantur *communes*, quia omnes fideles, qui Missae intererant, eas offerebant, ut *in communi* participes fierent fructuum sacrificii, et pars quaedam cederet in *communem* usum cleri.

Huiusmodi oblationes, proprie loquendo, confundendae non sunt cum oblationibus *specialibus* seu stipendiis, quae ex disciplina serius inducta et hodie vigente tribuuntur ob applicationem fructus ministerialis Missae specialiter et expresse factam a sacerdote celebrante in favorem alicuius determinatae personae.

2. Praefatae oblationes vetustissimae sunt, cum ex documentis certo constet iam prioribus Ecclesiae saeculis in usu fuisse.

Constit. Apost. (2) haec habent: « Eulogias quae in *mysticis oblationibus* supersunt, diaconi ex voluntate Episcopi aut presbyterorum, distribuant clero ». *Eulogiae*, seu *panis benedictus*, dicebantur partes oblationum, quae consecratae non fuerant.

S. Cyprianus (3) reprehendit matronam divitem, quae nihil offerebat ad altare: « Locuples et dives es, et dominicum celebrare te credis, quae Corban omnino non respicis, quae in dominicum sine sacrificio venis, quae partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis ».

Theophilus, episcopus Alexandrinus, dicit: « Quae in sacrificii rationem offeruntur, post ea quae in mysteriorum usum consumuntur, clerici dividant » (4).

De his oblationibus mentio non occurrit apud Patres Apostolicos, nec in *Doctrina duodecim Apostolorum*, neque apud *S. Iustinum*. Hinc, deficientibus documentis, disputant AA., utrum primo saeculo vel initio secundi fuerint usu oblationes (5).

3. Ordinarie offerri solebat panis et vinum, nempe materia sacrificii. Dein tertio vel quarto saeculo mos invaluit, at non generalis, ut fideles, praeter materiam sacrificii, alia quaepiam offerrent ad altare.

Huiusmodi mos limitationem obtinuit per canones apostolicos et concilia. Nam can. apost. 3 non tolerat offerri ad altare, praeter panem et vinum, nisi frumentum, uvas, oleum et incensum (6). Cetera omnia, iuxta can. 4, deferri debebant ad domum Episcopi (7).

Concilium *Carthaginense* (an. 397), c. 24, permittit offerri ad altare, praeter materiam sacrificii, uvas tantum et frumentum. Serius permissum fuit, ut omnia alia offerrentur in ecclesia, sed ante Missam, vel saltem ante Evangelium. Ita ex *Reginone* (8).

(2) Lib. VIII, c. 31; Migne, *P. G.*, I, col. 1128.
(3) *De opere et eleemosyna*, XV; Migne, *P. L.*, IV, col. 612.
(4) *Canones Theophili*, can. 7; Migne, *P. G.*, LXV, col. 42.
(5) Bened. XIV, *l. c.*, n. 3; De Berlendis, *l. c.*, part. 2, § 2; Devoti, *l. c.*, n. 3.
(6) Devoti, *l. c.*, n. 4; Schmalzgr., *l. c.*, n. 83.
(7) Bruns, *Concilia*, I, 1, 126.
(8) *De eccl. discipl.*, lib. I, *Inquisitio*, n. 73 s.; Migne, *P. L.*, CXXXII, col. 190.

4. Oblationes non poterant fieri indiscriminatim ab omnibus, sed solum ab iis qui *ius offerendi* habebant; quo iure carebant excommunicati, catechumeni et poenitentes. Ius offerendi maximi fiebat, tum quia erat signum communionis, tum quia soli offerentes censebantur participes fructuum sacrificii.

5. Clerici offerre solebant *ad altare;* laici *suis locis* in ecclesia. Quare mos erat ut sacerdos circumiret cum clericis per varia loca ecclesiae ad colligendas laicorum oblationes. Alicubi, ex. gr. Romae, sacerdos recipiebat panem, diaconus vinum (9). Receptae oblationes deponebantur super altare; ex eis pars seligebatur quae in corpus et sanguinem Christi convertenda erat; reliqua in usum ministrorum cedebant (10).

6. Primis saeculis, oblatio fiebat *quoties* Missa celebrabatur; ad finem vergente saeculo VI, fervor fidelium in his oblationibus faciendis coepit imminui pluribus in locis; hinc usus invaluit ut solum *diebus dominicis* fieret. Postea, saeculo septimo, cum populus nonnisi rarissime communicaret, oblatio panis et vini, quae necessaria amplius non erat, oblationi pecuniae, saltem quibusdam in dioecesibus, locum cessit, vel a clericis tantum fieri solebat (11).

632. Notiones historicae circa Missarum stipendia. — 1. Certum est saeculo VIII stipendia Missarum in usu fuisse. Id clare constat ex testimonio *S. Chrodegangi*, Episcopi Metensis (743-766), in *Regula Canonicorum*, c. 42: « Si aliquis *uni sacerdoti pro Missa sua... aliquid in eleemosyna dare voluerit, hoc sacerdos vel clericus a tribuente accipiat,* et exinde quod voluerit faciat » (12).

2. Plures primam stipendiorum originem ad medium saeculum VIII referunt, vel ad eius initium (13). Alii ab altiore aetate repetunt huiusmodi usum (14); nec desunt profecto documenta quae hanc sententiam confirment.

Venerabilis Beda, in *Historia Anglorum*, lib. IV, c. 22 (15), agens de anno 679 circiter, loquitur de fidelibus qui extra Missam dabant presbyteris pecuniam, ut hi celebrarent Missam ad impetrandum a Domino aliquod bonum spirituale vel temporale pro ipsis fidelibus.

S. Ioannes Eleemosynarius, Episcopus Alexandrinus (610-616), accepta

(9) *Ordo Rom.* I, n. 13; Migne, *P. L.*, LXXVIII, col. 943.
(10) Bened. XIV, *l. c.*, n. 2; De Berlendis, *l. c.*, § 2, n. 4 ss.; Martène, *l. c.*, n. 5.
(11) Cfr. De Berlendis, *l. c.;* Regino, *op. cit.*, lib. II, cap. 5, n. 89; Martène, *l. c.*, n. 6.
(12) Migne, *P. L.*, LXXXIX, col. 1076.
(13) Mabillon, *Acta Sanctorum O. S. B.*, saec. III, part. I, praef. n. 62; Thomassinus,
op. cit., part. III, lib. I, c. 71, n. 8; Van Espen, *Ius eccl. univ.*, part. II, tit. 5, c. 5, n. 3 s.
(14) De Berlendis, *l. c.*, part. II, § 3, n. 7 ss.; Vicecomes, *De antiquis Missae ritibus*,
lib. III, c. 30.
(15) Migne, *P. L.*, XCV, col. 205-207.

pecunia a quodam patre ut Sacrum faceret pro reditu filii sui in patriam, Sacrum petitum felici exitu celebravit. Ita in eius Vita (16).

Regina *Ultrogotha*, uxor regis Childeberti, quae an. 558 mortua est, ad sepulcrum S. Martini, « mane *oblatis muneribus multis*, in honorem beati confessoris, *Missae expetiit celebrari* » (17).

3. Post saeculum VIII usus stipendii pro Missae celebratione communior evasit, adeo ut *Concilium Romanum*, an. 826, sub Eugenio II, et an. 853, sub Leone IV, sacerdotes monuerit, ne omnium ad se concurrentium in quibuslibet sacris locis oblationes ad Missarum sollemnitates reciperent (18). Et cum presbyteri quidam « pro pecuniis aut adulationibus saecularium una die praesumerent plures facere Missas », *Alexander II* (1061-1073) hunc gravissimum abusum damnavit (19).

Saeculo XII usus stipendiorum universalis erat, ut omnes eruditi concedunt (20).

4. Stipendia seu eleemosynae Missarum locum tenent oblationum quae olim in sustentationem ministrorum (n. **631**) tribui solebant, occasione celebrationis Missae, ita ut iure affirmari possit huiusmodi oblationibus eleemosynas ex consensu Ecclesiae suffectas esse.

633. Liceitas ac legitimitas eleemosynae pro Missa (21). — 1. « *Secundum receptum et probatum Ecclesiae morem atque institutum, sacerdoti cuilibet Missam celebranti et applicanti licet eleemosynam seu stipendium recipere* » (can. 824, § 1).

1° Inde a saeculo VIII usus invaluit, ut sacerdotes eleemosynam seu stipendium perciperent pro Missa celebranda; quem usum Ecclesia non solum *toleravit*, sed *positive approbavit*, quatenus de huiusmodi stipendio leges ac decreta complura edidit. Porro neminem latet, Ecclesiam in sua disciplina generali nihil statuere posse quod iuri divino sive naturali sive positivo contrarium sit.

2° Confirmatur iure *naturali*. Fideles adstringuntur obligatione

(16) Bollandus, *Acta Sanct.*, 23 ian., *Vita S. Ioannis Eleem.*, c. 9, n. 50.
(17) Gregorius Turonensis, *De Miraculis S. Martini*, lib. I, c. 12; Migne, *P. L.*, LXXI,
col. 926.
Affertur etiam testimonium S. Epiphanii, iuxta quem (*Haer.* XXX, n. 6) patriarcha quidam Iudaeorum, ad fidem christianam conversus et baptizatus circa an. 347, « vim quandam auri non mediocrem tenens, hanc Episcopo porrexit, et: Pro me, inquit, offerto, πρόσφερε ὑπὲρ ἐμοῦ ». Hoc factum De Berlendis (*l. c.*, p. 295 ss.) et Thomassinus (*l. c.*, c. 70, n. 2) exponunt de Missae petitione.
(18) Mansi, *Concilia*, XIV, col. 494, 1005.
(19) Cfr. c. 69 et c. 73. D. 1, *De consecratione;* Bened. XIV, *l. c.*, n. 5; Mabillon, praefat.
ad part. I, sect. 3; Devoti, *l. c.*, n. 4.
(20) De Berlendis, *l. c.*, § IV, n. 8; Thomassinus, *l. c.;* Wernz, *l. c.*, n. 537, II; Many,
l. c., n. 37.
(21) Bened. XIV, *l. c.*, n. 6; *De synodo dioecesana*, lib. V, cap. 8; Suarez, *l. c.*, sect. 2;
Lugo, *l. c.*, n. 1 ss.; Gobat, *l. c.*, n. 560; Lacroix, *l. c.*, n. 123.

sustentandi ministros, qui spiritualia eis praebent, cum nemo teneatur curam aliorum gratis gerere. Huic autem officio fidelium correspondet in ministris ius petendi sustentationem. Proinde sacerdotes, qui Missam celebrando praestant fidelibus bona spiritualia, possunt petere ab eis bona temporalia ad suam sustentationem, i. e. eleemosynam seu stipendium pro Missis.

3° Iure quoque *divino-positivo* id confirmatur. D. Paulus (22) ait: «*Quis militat suis stipendiis umquam? quis plantat vineam, et de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat? Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?... Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt, et qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita et Dominus ordinavit iis qui evangelium annuntiant, de evangelio vivere*». Dominica *ordinatio*, cui alludit S. Paulus, continetur in his verbis Christi: «*Dignus enim est operarius cibo suo... mercede sua*» (23).

Itaque iure merito a *Pio VI* in Const. «*Auctorem fidei*» doctrina Synodi Pistoriensis, quae velut turpem abusum notabat praetendere eleemosynam pro celebrandis Missis, proscripta fuit tamquam «falsa, temeraria, ecclesiastici ac pastoralis iuris laesiva, in Ecclesiam eiusque ministros iniuriosa».

Stipendia Missarum duplici ex capite impugnata fuerunt a Wicleffo, sive quia Missa applicata uni non prodest ei plus quam Missa omnibus applicata; sive quia huiusmodi stipendia ex se sunt simoniaca. Hunc errorem Wicleffi damnavit *Concilium Constantiense*, proscribens duas eiusdem propositiones (19am et 25am) - (24).

Etiam Protestantes, duce Calvino, impugnant usum recipiendi eleemosynam pro Missae applicatione.

Synodus Pistoriensis, de qua supra, vehementissime improbat Missarum stipendia, cuius duae propositiones (30a et 54a) a Pio VI cit. Const. fuerunt proscriptae.

Addunt adversarii, etiam viros catholicos impugnare Missarum stipendia. At facile respondetur, aliud esse damnare *in se* haec stipendia, et aliud damnare abusus ex iisdem ortos. Hoc quidem tribuendum est catholicis, et rectissime; non alterum (25). Hinc leges complures ab Ecclesia editae, sive ad abusus praefatos auferendos sive ad impediendum ne in posterum inolescerent.

(22) Ep. I *Cor.* IX, 7 s.
(23) Matth. X, 10; Luc. X, 7.
(24) Mansi, *Concilia*, XXVII, col. 633; Bened. XIV, *De Sacrif. Miss.*, *l. c.*, n. 7; Gasparri, *l. c.*, n. 538.
(25) Bened. XIV, *l. c.*, n. 8 s.; Devoti, *l. c.*, lib. II, tit. I, n. 65; De Berlendis, *l. c.*, n. 5, § 4, n. 5 ss., pag. 280 ss.

2. Nulla adest simonia in Missarum stipendiis. Sane simonia iuris divini est studiosa voluntas *emendi* vel *vendendi pro pretio temporali* rem intrinsece spiritualem, vel rem temporalem rei spirituali adnexam, ita ut res temporalis sine spirituali nullo modo esse possit, aut res spiritualis sit obiectum, etsi partiale, contractus (can. 727, § 1). Simonia, contra, iuris ecclesiastici est, dare res temporales spirituali adnexas pro temporalibus spirituali adnexis, vel res spirituales pro spiritualibus, vel temporales pro temporalibus, si id ob periculum irreverentiae erga res spirituales ab Ecclesia prohibeatur (can. 727, § 2).

Atqui in Missarum stipendiis non habetur *simonia iuris divini*, quia pecunia non recipitur *pro Missa ipsa*, aut *pro labore in ea impendendo*, et ideo *tamquam pretium eiusdem*, sed solum pro *sacerdotis celebrantis sustentatione;* hinc titulus stipendii non est valor seu pretium Missae, sed tantum sustentatio ministri, qui, ipso Apostolo docente, habet ius accipiendi temporalia ab iis quibus spiritualia ministrat (26).

S. Thomas (*l. c.* ad 2) ait: «Sacerdos non accipit pecuniam, quasi pretium consecrationis Eucharistiae; hoc enim esset simoniacum, sed quasi stipendium suae sustentationis».

Quibus positis, ut rem clarius explicemus, Missa seu fructus ministerialis eiusdem gratuito applicatur, nam sustentatio non est pretium boni spiritualis i. e. Missae applicandae, sed est solum conditio requisita ut minister possit bonum spirituale conferre, scil. Sacrum facere atque ita fructum ministerialem in fidelium utilitatem applicare. Quomodo sane posset sacerdos vivere et Missam celebrare, nisi sustentaretur? Hinc palam est, inter alia necessaria ad bonum spirituale ministrandum, primum locum obtinere ministri sustentationem.

Proinde si bonum spirituale ministratur in favorem alicuius personae, minister, sine ulla simonia iuris divini et gratuito praebens bonum spirituale, potest ab eadem persona aliquid petere et exigere pro sua sustentatione; persona vero quae bonum accipit, aliquid promittens pro ministri sustentatione, id tribuere debet ex virtute iustitiae, sicut minister qui aliquid pro sua sustentatione obtinuit sub promissione boni spiritualis, hoc praestare debet ex virtute iustitiae.

Card. Lugo (27) hanc doctrinam ita perbelle tradit et explicat: «Communior ergo et facilior explicandi modus est, quod stipendium non detur ut pretium, sed ad sustentationem ministri, sive totalem sive partialem. In quo autem differant, dare ut stipendium ad sustentationem, et dare ut pretium, omissis aliis modis, possumus hac via declarare exemplo pictoris, v. gr. qui nollet vendere suas operas aut picturas, sed vellet gratis depingere in obse-

(26) Cfr. S. Thom., *S. theol.*, II-II, q. 100, a. 2, et in IV D. 25, q. 3, a. 2, q. 1; Suarez, *De religione*, lib. IV, *De simonia*, cap. 21; Lugo, *l. c.*, sect. 2 et 3, ac praesertim *l. c.*, ubi per integram sectionem fuse atque egregie more suo hanc quaestionem pertractat; Lessius, *De iust. et iur.*, lib. II, cap. 35, dub. 8, n. 87, c. 43; S. Alph., *l. c.*, n. 320, dub. 4°.
(27) *Loc. cit.*, n. 13 s.

quium Ecclesiae: et votum de hoc fecisset. Non esset tamen contra hoc votum, si peteret ab Ecclesia illa sumptus necessarios ad colores, ad tabulam, et alia omnia: adhuc enim diceretur depingere gratis; imo si ipse ad laborandum cibo vel potu peculiari indigeret, illud totum computaretur inter sumptus necessarios ad picturam, et posset dici in rigore gratis et non pro pretio fecisse illud opus, si solum acciperet necessaria ad pingendum. Rursus ponamus, aliquem habere virtutem supernaturalem et gratiam gratis datam ad curandum aliquod morbi genus; si hic accerseretur a principe, ut eum curaret, propositis magnis praemiis, posset dicere, *gratis accepi, gratis dabo*, nolo pretium, et hoc, licet peteret necessaria ad iter illud agendum, et licet, dum esset in principis curia, aleretur principis expensis: *haec enim non sunt pretium, sed necessaria ad hoc, ut posset exsequi illic suum ministerium*.

« Si ergo sacerdos, ut minister evangelicus, non facit contra praeceptum Christi, gratis dandi quod gratis accepit, si ab illis quibus ministrat, accipiat necessaria ad ministerium exsequendum, v. gr. si accipiat panem, vinum, ceram, et alia necessaria ad ipsum sacrificium. *Inter illa autem, quae necessaria sunt ad sacrificium, unum et potissimum est ipse sacerdos, qui sicut non potest sine ministro, sine cera, sine vino etc. celebrare, ita nec potest sine se ipso sustentato et bene disposito*. Sicut ergo cera ad alimentum ignis necessarii in sacrificio exigi potest, sic etiam poterit cibus necessarius ad alimentum sacerdotis oblaturi, qui sine victu offerre non potest sicut nec ignis lucere sine cera et alimento. Quamvis ergo haec accipiat sacerdos a petente Missam, adhuc dicetur in rigore gratis offerre sacrificium pro ipso, quia nihil aliud petit, nisi quae necessaria sunt ad ipsum sacrificium quod petitur, et dum haec a sacerdote petuntur, debentur ex iustitia, non ut pretium, sed ut necessaria ad sacrificium quod petitur ».

Neque exsistit *simonia iuris ecclesiastici*, quia morem iamdiu receptum percipiendi eleemosynam pro Missarum celebratione Ecclesia suis legibus etiam in Codice contentis (cc. 824-844) approbat, confirmat et moderatur. Cfr. can. 730.

634. An simoniacus sit, qui praecise intuitu stipendii celebret. — Quaeri potest, an saltem ille sacerdos sit reus simoniae, qui celebrat intuitu stipendii, alias non celebraturus. Certe hic sacerdos improbandus omnino est; at simoniae crimen non committit, nisi stipendium habeat tamquam *pretium Missae*. Sane tunc solum adest simonia, quando permutatur Missa cum pecunia; quod in casu revera locum non habet. Nam sacerdos movetur quidem ad celebrandum ex stipendio, propter animi socordiam, sed Missam cum pecunia reapse non mutat.

Nec obstat prop. 46 damnata ab Innocentio XI: « Dare temporale pro spirituali non est simonia... *etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale*, imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur, quam res spiritualis ».

In hac propositione motivum principale idem est ac pretium rei spiritualis; porro sine pretio non consistit simonia seu studiosa voluntas emendi aut vendendi spirituale; ergo si detur pecunia non tamquam pretium, sed tamquam motivum secundarium, simonia declinatur. Ita *Viva* (28).

635. An sacerdos exigere valeat Missae eleemosynam ab eo qui Sacrum sibi applicandum postulat. — Licet sacerdoti nedum accipere eleemosynam *sponte oblatam*, verum etiam eandem *exigere:* agitur enim de *iure* ex parte celebrantis, cum officio correlativo ex parte fidelium Missae applicationem petentium; porro *ius* importat essentialiter facultatem *exigendi* id quod est debitum.

Hoc ex supra dictis manifeste consequitur. At nonnisi eleemosyna legitime praefinita seu consueta, de qua infra (n. **645**), peti vel exigi potest.

636. Quaestiones. — I. Utrum praeferenda sit vox eleemosyna an stipendium.

Resp. Nonnullis magis placet vocabulum *eleemosyna*, quia, aiunt, haec vox videtur magis conformis traditioni ecclesiasticae, et efficacius in mentem revocat eam puram intentionem, qua sacerdos celebrare debet divina mysteria (29).

Alii praeferendum existimant verbum *stipendium*, cum a *D. Paulo* (30) adhibeatur.

Utrumque vocabulum stipem Missarum rectissime exprimit; proinde potest promiscue usurpari, sicuti promiscue usurpatur reipsa a legislatore in Codice.

637. II. An sacerdos dives recipere valeat eleemosynam pro Missa?

Resp. Communiter DD. tam veteres quam recentes iure tenent, sacerdoti etiam diviti licere eleemosynam pro Missa celebranda recipere. Ratio est, quia titulus, ex quo oritur legitimitas stipendii Missae, valet pro quolibet sacerdote, sive sit inops sive locuples (31).

Haec sententia, attento praescripto cit. can. 824, § 1, est certis-

(28) *Theses damnatae ad theologicam trutinam revocatae*, in prop. 46am Innoc. XI, n. 13. Cfr. etiam S. Alph., *l. c.*, n. 54 s.; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 268; Gasparri, *l. c.*, n. 544.

(29) Many, *l. c.*, n. 39.

(30) Ep. I *Cor.* IX, 7.

(31) S. Thom., *Quodl.*, 6, a. 10; Suarez, *l. c.*, sect. 3, n. 1 ss.; Lugo, *l. c.*, n. 18; Lessius, *l. c.*, cap. 35, dub. 8, n. 48; Salmant., *l. c.*, n. 21; S. Alph., *l. c.*, n. 317; Gury-Ball., *l. c.*, n. 185, quaer. 12; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 268, 4; Génicot, *l. c.*, n. 228; Gasparri, *l. c.*, n. 154; Many, *l. c.*, n. 41.

sima. Dicitur enim: « sacerdoti *cuilibet* Missam celebranti et applicanti licet eleemosynam seu stipendium recipere ».

638. III. **An, quando plures concelebrant, possint singuli Missae eleemosynam accipere?**

Resp. Quando plures concelebrant (cfr. n. **293**), singuli possunt eleemosynam accipere; nam singuli offerunt sacrificium, et ideo tot sunt Missae seu sacrificia quot sunt sacerdotes celebrantes. Hinc neopresbyter pro Missa quam celebrat cum Episcopo in ipsa ordinatione, eleemosynam recipere valet (32).

Haec sententia certa est. Sane id vetitum deberet dici vel *ex ipsa rei natura*, vel *ex lege Ecclesiae*.

Atqui **ex rei natura,** id non est vetitum, quia singuli sacerdotes revera Missam celebrant et offerunt sacrificium, atque ideo ad certam determinatam intentionem possunt fructum ministerialem sacrificii applicare.

Hoc autem confirmatur disciplina Ecclesiae Orientalis. Apud Orientales, sicut olim, ita etiam hodie viget concelebratio, vi cuius, praeter Episcopum aut alium principaliorem celebrantem, unus vel plures alii in eodem altari eandem hostiam atque eundem calicem consecrant, quibus omnes dein participant. Hi sacerdotes concelebrantes eleemosynam percipiunt, non aliter ac si celebrarent separatim singuli singulas Missas; quam praxim, ex. gr. quoad Melchitas, ratam habuit et confirmavit *Benedictus XIV* in Const. « *Demandatam* », 24 dec. 1743, § 9 s.

Ergo ex *rei natura* vetita non est perceptio eleemosynae pro Missarum concelebratione, secus, ne Orientales quidem possent eandem percipere.

Neque **ex lege Ecclesiae** dici potest prohibita, cum reipsa huiusmodi lex desit omnino.

Quare dubitandum non est quin neo-presbyteri pro Missa ordinationis eleemosynam percipere queant. Idem dicas de neo-Episcopo pro Missa consecrationis.

639. Utrum eleemosyna importet Missae tantum celebrationem, an etiam eiusdem applicationem. — 1. Qui eleemosynam tribuit sacerdoti intendit explicite vel implicite ut fructus ministerialis Missae obveniat sibi aliive iuxta mentem suam. Quae intentio ex parte offe-

(32) Bened. XIV, *De sacrif. Missae*, lib. III, cap. 16, n. 10; Gobat, *l. c.*, n. 117; S. Alph., lib. VI, n. 829; Gasparri, *l. c.*, nn. 360, 547.

rentis, quamvis expresse nihil dicatur, semper adesse censetur, nisi certo constet de contrario.

Porro cum fructus ministerialis Missae pendeat ex voluntate celebrantis i. e. ex applicatione, manifestum est requiri ut sacerdos reipsa celebret et applicet sacrificium eucharisticum ad mentem offerentis. Ipsius enim voluntas seu explicita seu implicita fideliter impleri debet.

2. Tamen nihil vetat quominus stipendium pro *sola* Missae *celebratione*, exclusa applicatione, quis offerat sacerdoti. Quandoque enim Missae celebratio separatur ab eius applicatione, cum scil. fidelis, dato stipendio, petit tali die, hora, loco, solam Missae celebrationem, relicta sacerdoti applicationis libertate.

Tunc, uti palam est, sacerdos potest pro Missae applicatione aliud stipendium accipere. Nam sicuti liceret Titio eleemosynam ex animi liberalitate huic vel alteri tradere, nullo imposito onere, ita eidem Titio licet eleemosynam sacerdoti offerre pro sola Missae celebratione, quin exigatur applicatio. Hoc in casu, uti patet, nulla iniuria infertur oblatori, cum adamussim servetur eius voluntas. Quae voluntas *numquam* praesumitur, ideoque eatenus est admittenda, quatenus *expresse* manifestetur (33).

640. Obligatio orta ex recepta eleemosyna. — 1. Sacerdos, qui stipendium acceperit, tenetur **ex iustitia** ad Missam celebrandam et applicandam. Agitur de obligatione *iustitiae*, cum oriatur *ex contractu*, licet innominato et virtuali, inter sacerdotem et oblatorem. Offerens enim dat sacerdoti stipendium sustentationis, ut hic ipsi ministret spiritualia celebrando Missam; quam obligationem adimplendam sacerdos acceptat (34).

Etiam fidelis, ad cuius intentionem Missa applicata fuerit sub promissione eleemosynae, hanc tradere debet sacerdoti celebranti *ex iustitia;* et iuxta quantitatem eleemosynae promissae, obligatio est gravis vel levis, sicuti in materia furti.

2. Haec iustitiae obligatio est certe *gravis*, quando eleemosyna data vel promissa *materiam gravem* constituit. Ita omnes.

3. Si eleemosyna *levem materiam* constituat, controvertitur utrum sacerdos *sub gravi*, an potius *sub levi* tantum Missam celebrare teneatur.

Quidam negant exsistere gravem obligationem, quia, aiunt, gravitas materiae non est pensanda ex fructu spirituali Missae, sed ex

(33) S. C. C. 13 iun. 1630. Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 3, n. 3; Lugo, *l. c.*, n. 24.
(34) Suarez, *l. c.*, sect. 1; Lugo, *l. c.*, n. 14; S. Alph., *l. c.*, n. 315 ss.

damno illato, quod in casu grave non est, cum stipendium traditum sit materia levis (35).

Plerique veteres probabilius affirmant, et communiter recentiores. Ratio est, quia gravitas materiae hic mensuranda est non in ordine ad stipendium, sed in ordine ad fructum Missae quo privatur stipendium offerens, cui ex huiusmodi privatione certe damnum grave infertur (36).

Haec sententia ut certa tenenda. Siquidem Ecclesia districte iubet, tot celebrandas et applicandas esse Missas, quot stipendia etiam *exigua* data et acceptata fuerint (can. 828). Eo ipso enim quod sacerdos stipendium acceptavit, licet exiguum, onus suscepit Missam celebrandi iuxta obligationem, quae ex ipsa rei natura et communi fidelium sensu inde oritur. Aliter foret dicendum si stipendium exiguum traderetur sacerdoti, quin ipse eius quantitatem cognosceret et ideo deesset acceptatio.

Falsitas contrariae sententiae vel exinde eruitur quod, si gravitas culpae e materia stipendii eruenda esset, quandoque viginti et amplius Missarum omissio levis foret: quod vix non absurdum est (37).

Proinde indubitanter putamus, ex quolibet recepto stipendio *legitimo* (cfr. n. **645**) gravem oriri obligationem applicandi Missam ad mentem offerentis, quamvis huiusmodi stipendium in se consideratum gravem materiam non constituat (38).

4. Certum est obligationem tunc *sub levi* urgere, quando eleemosyna oblata adeo sit exigua, ut magis *gratis* promisisse videaris: siquidem promissio per se obligat sub veniali tantum (39), nisi promittens expresse intenderit se ex iustitia obligare, ut quidam affirmant.

641. An sacerdos, qui non potest aut non vult Missam celebrare, teneatur sub gravi restituere eleemosynam?

Resp. Quaerunt DD. an sacerdos, qui non potest aut non vult Sa-

(35) Gobat, *l. c.*, n. 589; Sporer, *l. c.*, n. 353; Elbel, confer. 18, n. 217; Palaus, tract. 22, punct. 14, n. 2; Pellizzarius, *l. c.*, cap. 9, n. 20; Salmant., *l. c.*, cap. 5, n. 39; Billuart, *l. c.*, diss. VIII, art. 6, petit. 7.

(36) Lacroix, *l. c.*, n. 154; Roncaglia, *l. c.*, q. 10, resp. 1; Holzmann, *l. c.*, n. 366; Passerinus, *de statib.*, q. 187, a. 4, n. 1263; Navarra, *De Restitut.*, lib. 2, cap. 2, n. 382; S. Alph., *l. c.*, n. 317; D'Annibale, *l. c.*, § 496; Palmieri in nota ad Ball.-Palm., *l. c.*, n. 250; Gasparri, *l. c.*, n. 584; Scavini, *l. c.*, n. 171, VI; Gury-Ball., *l. c.*, n. 181, quaer, 4; Gury-Ferreres, *l. c.*, n. 369, quaer. 4; Marc, *l. c.*, n. 1610; Noldin, *l. c.*, n. 184; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 269; Génicot, *l. c.*, n. 230; Pighi, *l. c.*, n. 188; Arendt, *De laesione iustitiae commutativae in Missae manualis stipendio alteri celebranti diminuto*, p. 8 ss.

(37) Cfr. Palmieri, *l. c.*; Génicot, *l. c.*

(38) Lehmkuhl (*l. c.*, n. 249, 1) hoc habet: « Nolim tamen id ita urgere, ut etiam eum, qui ex magno numero Missarum, ad unam eandemque intentionem dicendarum, peccati mortalis certo arguam ». Huic doctrinae, attentis peculiaribus circumstantiis, scil. 1° quod agatur de magno numero Missarum, et 2° quod Missae ad unam ac eandem intentionem sint applicandae, nos quoque adhaeremus.

(39) Palmieri, *l. c.*; Alberti, *l. c.*, n. 184; Pighi, *l. c.*

crum celebrare iuxta intentionem dantis, teneatur illud *sub gravi* restituere. Quidam ita distinguunt: si stipendium sit materia levis pro sacerdote, et gravis pro offerente, tenetur restituere sub gravi; si e contra sit materia levis etiam relate ad offerentem, tenetur sub levi, quia eiusdem ius leviter violatur (40).

Verius ita distinguendum videtur: quamdiu currit tempus aptum applicando Sacro, gravis est obligatio vel celebrandi, vel restituendi pecuniam; tempore utili elapso, restitutio urget sub gravi, si stipendium constituat materiam gravem relate ad offerentem; secus, sub levi.

642. Quaenam sit natura obligationis et contractus quoad sacerdotem et offerentem. — Obligatio seu peculiaris relatio considerari potest sub multiplici respectu, scil. 1° obligatio sacerdotis accipientis eleemosynas pro Missis celebrandis et applicandis *quoad Ecclesiam;* 2° obligatio fidelium consulendi sacerdotum sustentationi per Missarum eleemosynas; 3° obligatio fidelis Missam petentis erga sacerdotem acceptantem et Sacrum applicantem; 4° obligatio presbyteri eleemosynam accipientis erga offerentem; 5° natura obligationis et contractus inter sacerdotem eleemosynam accipientem pro Missae applicatione et offerentem.

1. Obligatio sacerdotis, qui eleemosynas accipit pro Missis celebrandis et applicandis, *quoad Ecclesiam*, est obligatio directe et immediate ex lege ecclesiastica derivans. Ecclesia enim suprema auctoritate divinitus accepta moderari valet omnia quae respiciunt cultum divinum, sacra ministeria, ordinem clericalem, universam cleri populique disciplinam. Inter haec profecto recensenda sunt etiam praescripta, quae ad Missarum stipendia spectant. Proinde si forte sacerdos delinquat in hac re, certe peccat — salva iustitia et religione — contra legem Ecclesiae.

2. Obligatio fidelium consulendi honestae ministrorum Ecclesiae sustentationi per Missarum eleemosynas, nititur non solum iure ecclesiastico, sed etiam iure divino, quatenus omnes fideles concurrere debent ad cultum divinum fovendum, ad sacros ministros alendos, etc. Quare can. 1496 expresse statuit: « Ecclesiae ius quoque est, independens a civili potestate, *exigendi a fidelibus quae* ad cultum divinum, *ad honestam clericorum aliorumque ministrorum sustentationem* et ad reliquos fines sibi proprios *sint necessaria* ».

Stipendia Missarum inter haec recensentur; unde merito conside-

(40) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 317, quaer. 4; Lacroix, *l. c.*, n. 154; D'Annibale, *l. c.*, n. 496; Noldin, *l. c.*; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 269.

rari possunt, sub praefato respectu, tamquam *tributum* quoddam *publicum* lege ecclesiastica praefinitum, solvendum a fidelibus in favorem presbyterorum Missas applicantium.

3. Obligatio fidelis Missam petentis, *erga sacerdotem* acceptantem et Sacrum applicantem, duplex est: alia oritur *ex lege ecclesiastica*, quatenus fidelis debet eleemosynam legitime statutam sacerdoti tradere, non autem minorem, dum maiorem profecto exhibere valet; alia profluit *ex contractu* seu promissione onerosa, quatenus fidelis promittit se daturum eleemosynam et sacerdos spondet Sacrum se facturum ad eius intentionem, ideoque huiusmodi obligatio est *iustitiae*.

4. Obligatio sacerdotis eleemosynam accipientis pro Missa celebranda et applicanda, *erga offerentem*, est obligatio *iustitiae*, ut supra dictum fuit, utpote quae ex contractu nascitur inter ipsum sacerdotem et offerentem inito (n. **640**).

5. Circa *naturam specificam* obligationis et contractus inter sacerdotem, qui eleemosynam accipit pro Missae applicatione, et offerentem, variae sunt AA. sententiae.

Quidam censent haberi *mandatum proprie dictum*, quatenus fidelis committit sacerdoti negotium peculiare gerendum, scil. celebrationem et applicationem Missae, illudque acceptat atque absolvit presbyter.

Alii dicunt esse quidem *mandatum*, sed *late acceptum*, quia praescripta de mandato sive ex iure romano sive ex hodierno iure civili procul dubio applicari nequeunt pacto quod sacerdotem inter et fidelem offerentem adest.

Nonnulli putant haberi *donationem* absolutam seu *puram* et *simplicem*, quia inter Missae applicationem et praestationem eleemosynae nulla fit revera comparatio, nec alterum tamquam pretium alterius ullo modo datur. Unde fidelis *gratuito* dat, item sacerdos *gratis* Missam celebrat et applicat ad eius intentionem.

Quidam tenent esse *donationem modalem*, quatenus ex una parte adest exhibitio alicuius rei sine proportionata recompensatione, ex alia parte huiusmodi exhibitio fit cum aliquo onere, scil. applicandi Missam ob receptam rem seu eleemosynam.

Alii excludunt quodcumque pactum inter sacerdotem et offerentem, quamlibet speciem sive figuram contractus (41).

(41) Cfr. Del Giudice V., *Stipendia Missarum*, Roma 1922, p. 85 ss.; M. de la Taille, *Mysterium Fidei*, p. 339 ss.; id., *Esquisse du Mysterium de la Foi*, Paris 1924, p. 112 ss.; A. Piola, *Natura giuridica degli stipendi manuali per la Messa*, Modena 1936; P. Zaccaria Varalta da S. Mauro O. F. M. Capuc., *Natura giuridica del rapporto di offerta ed accettazione di «Stipendium Missae»*, Padova 1942, p. 10 ss.

643. Doctrina tenenda. — Inter sacerdotem accipientem stipendium pro Missae celebratione atque applicatione, et offerentem, adest quidam *contractus* verus et proprie dictus. Ratio manifesta: habetur quippe, ut supra diximus, stricta obligatio *iustitiae*. Porro huiusmodi obligatio nonnisi ex contractu oritur. Ergo.

Iste autem contractus non est nominatus, scil. non habet nomen sibi proprium nec figuram specialiter determinatam, cum revera minime congruat cum emptione-venditione, vel cum mandato, vel cum commodato, aut cum mutuo etc. Manet igitur quod sit *innominatus*. Sane tam in iure romano et iure civili moderno, quam in iure canonico, habentur contractus innominati, quos expresse memorat can. 1529.

Praeterea iste contractus est *bilateralis* seu *synallagmaticus* ultro citroque obligans sive sacerdotem sive offerentem: *do ut facias* seu *ut applices Missam*. Haec omnia manifesto confirmantur ex can. 1544, § 2, ubi dicitur: «Fundatio, legitime acceptata, naturam induit contractus synallagmatici: *do ut facias*». Sive agatur, sane, de persona physica seu de sacerdote acceptante eleemosynam pro Missa celebranda et applicanda, sive agatur de persona morali quae acceptat Missas celebrandas et applicandas, natura obligationis itemque natura contractus una atque eadem est.

644. Variae stipendiorum species. — 1. Stipendia, quae a fidelibus pro Missis offeruntur sive ex propria devotione, veluti ad manum, sive ex obligatione etiam perpetua a testatore propriis heredibus facta, dicuntur *manualia* (can. 826, § 1).

Ita merito nuncupantur, aliter ac antea, quia sive dentur ex propria devotione sive ex obligatione relicta a testatore, semper traduntur quasi *ad manum*. Necesse est ut obligatio a testatore imposita fuerit vel heredibus proprie dictis vel legatariis, sive legatarius sit persona physica sive moralis, ex. gr. hospitale, dummodo ne sit persona ecclesiastica ideoque agatur de pia fundatione, ut infra dicemus.

Missae quae celebrari debent ex huiusmodi stipendiis vocantur vel ipsae *manuales*.

2. Stipendia Missarum *fundatarum* quae applicari non possunt in proprio loco, aut ab iis qui eas applicare deberent secundum tabulas fundationis, et ideo de iure aut Sanctae Sedis indulto aliis sacerdotibus tradendae sunt ut iisdem satisfiat, dicuntur *ad instar manualium* (can. 826, § 2).

Quare stipendium *ad instar manuale* respicit semper Missas fundatas, et locum habet duplici in casu: *a*) quando Missa fundata, quae

celebrari deberet, ex. gr., in certa determinata ecclesia, vel in altari determinato, inibi applicari nequit; ac ideo traditur alteri sacerdoti celebranda et applicanda; — *b*) quando Missa fundata applicari non potest ab eo, ex. gr. beneficiario, qui ex tabulis fundationis onere applicandi adstringitur, et consequenter alii sacerdoti applicanda committitur.

Si Titius traderet sacerdoti eleemosynam pro Missa celebranda in quadam determinata ecclesia, puta in altari S. Antonii, et sacerdos legitime impeditus committeret alteri presbytero applicationem Sacri extra ecclesiam et altare designatum, stipendium huic sacerdoti traditum non esset *ad instar manuale*, sed *manuale*, quia non agitur de Missa fundata.

An et quando Missae fundatae *de iure aut S. Sedis indulto aliis sacerdotibus celebrandae tradi queant*, dicetur suo loco (nn. **659** s., **663**).

Ipsae Missae, quae applicari debent ex praefatis stipendiis, dicuntur *ad instar manuales* vel *quasi-manuales*.

3. Stipendia, quae pro Missis celebrandis percipiuntur ex reditibus fundationum, vocantur *fundata*, et Missae *fundatae* (can. 826, § 3).

Palam est agi de fundationibus *piis*. In isto can. 826 *fundationes* sumuntur sensu latiore et adaequato, ita ut comprehendantur non solum piae fundationes, de quibus in can. 1544, § 1, verum etiam causae piae, instituta pia, beneficia etc., seu eae omnes heic intelliguntur *Missae fundatae* et *eleemosynae fundatae*, de quibus decernitur in tabulis fundationis cuiuslibet personae moralis ecclesiasticae aut quarum onus eidem personae incumbit vel in perpetuum vel in diuturnum tempus.

Ut stipendia dici possint *fundata*, oportet, fundationes a persona morali *legitime* acceptatas fuisse, seu iuxta normas a iure statutas (cc. 1545-1548); nam deficiente acceptatione rite facta, piae fundationes proprie dictae non exsistunt.

4. Ad genuinum conceptum eleemosynae *manualis* et *ad instar manualis* rite intelligendum, haec ulterius animadvertenda:

1° Si agitur de cappellania laicali, aut de instituto vel collegio laicali, cui ex fundatoris voluntate obligatio Missarum incumbit, istae Missae et correspectivae eleemosynae non sunt fundatae, sed *manuales*.

2° Si persona vel familia privata singulis annis tradere debet eleemosynas pro Missis celebrandis in tali ecclesia, in hunc aut alium finem, huiusmodi eleemosynae sunt *manuales*, etsi forte onus sit diuturnum vel perpetuum.

Idem dicas si onus incumbat communitati fidelium, hospitali etc., sive ex consuetudine sive ex statuto aliove titulo.

3° Si persona moralis ecclesiastica, v. g. Seminarium aut confraternitas, tenetur ex pio legato curare ut aliquot Missae *semel pro semper* ce-

lebrentur, aut *ad paucos annos*, eaedem *manuales* dicendae sunt, non autem fundatae.

4° Missarum eleemosynae, quae colliguntur in ecclesia aut sanctuario ex peculiari fidelium devotione, et quae aliis celebrandae committuntur, sunt *manuales*.

5° Si beneficium gravatur etiam onere aliquot Missarum cum taxatione eleemosynae et beneficiatus nequeat eas ipse per se celebrare, sive quia nondum est sacerdotio initiatus sive quia est infirmus, ac proinde alii presbytero celebrandas committat, Missae et eleemosynae in casu sunt *manuales*, licet obligatio insit beneficio.

645. Taxatio eleemosynae Missarum (42). — Can. 831 hoc statuit: « § 1. *Ordinarii loci est manualem Missarum stipem in sua dioecesi definire per decretum, quantum fieri potest, in dioecesana Synodo latum; nec sacerdoti licet ea maiorem exigere* ».

« § 2. *Ubi desit Ordinarii decretum, servetur consuetudo dioecesis* ».

« § 3. *Etiam religiosi, licet exempti, circa stipem manualem stare debent decreto Ordinarii loci aut dioecesis consuetudini* ».

Haec, ad interpretationem canonis quod spectat, sunt animadvertenda:

1° Nomine *Ordinarii loci* hic non intelligitur Vicarius Generalis sine mandato speciali; id pro certo habemus, quamvis Codex nihil expresse dicat. Ratio, quia decretum de manuali Missarum stipe ferendum est, quantum fieri potest, in dioecesana Synodo; porro hanc convocat eique praeest Episcopus, non autem Vicarius Generalis sine mandato speciali, et in Synodo unicus est legislator Episcopus, ceteris votum tantum consultivum habentibus (cfr. cc. 357, 358, 362). Quare Vicarius Generalis sine speciali mandato nequit convocare Synodum dioecesanam eique praeesse; nec valet, sive in Synodo sive extra, praefinire eleemosynam Missarum sine huiusmodi mandato speciali.

Idem, attentis cc. 357, § 1, 368, § 2, 435, § 2, 436, dicimus (an sub poena nullitatis, non satis constat) de Capitulo ante deputationem Vicarii Capitularis ac de ipso Vicario Capitulari.

Aliter, contra, dicendum est de Abbate vel Praelato *nullius*, attento praescripto can. 323, § 1, ac de Vicariis et Praefectis Apostolicis, attento can. 294, § 1, qui Episcopis aequiparantur.

2° Taxatio respicit stipendium *manuale* Missarum. Quoad stipendia *ad instar manualium* dicetur infra (cfr. n. **667**, 8); quoad *fundata* standum est tabulis fundationis.

(42) Bened. XIV, *l. c.*, cap. 21, n. 9 ss., et *De Synodo dioec.*, lib. V, c. 5, n. 1 ss.; Suarez, *l. c.*, sect. 2; Lugo, *l. c.*, sect. 2, n. 25 ss.; Laymann, *l. c.*, cap. 1, n. 13; Sporer, *l. c.*, n. 357; S. Alph., *l. c.*, n. 316.

Cum loci Ordinarii sit normas praescribere de dotis quantitate infra quam pia fundatio admitti nequeat et de eius fructibus rite distribuendis (cfr. c. 1545), certum est, eiusdem Ordinarii esse, eleemosynam Missarum competentem definire, attentis praesertim circumstantiis, si quas fundator in Missae celebratione servandas determinaverit (43). De Missis fundatis vide n. **676** ss.

3° Decretum de manuali Missarum stipe respicere debet *integram* dioecesim, non autem hanc illamve paroeciam dumtaxat. At si dioecesis esset amplissima, et varia essent locorum adiuncta, indubitanter putamus Episcopum posse plura edere decreta, aliud siquidem pro uno loco et aliud pro alio.

4° Decretum, quantum fieri potest, in dioecesana Synodo ferri debet. Verba «*quantum fieri potest*» significant, id requiri non ad validitatem, sed solum ad liceitatem, nisi excuset impossibilitas, puta si dioecesana Synodus locum non habeat, aut alia iusta causa (44).

5° Sacerdos non tantum nequit *exigere* taxam seu eleemosynam maiorem dioecesana, at nec *petere* valet; idque sedulo est attendendum (cfr. n. **647**).

6° Ut ex consuetudine legitimum Missarum stipendium erui possit, necesse omnino est, consuetudo *a*) sit *vera*, i. e. immemorabilis vel centenaria aut saltem quadragenaria, ad normam cc. 27 et 28 inducta; — *b*) sit *communis*, i. e. vel totam dioecesim moraliter sumptam respiciat, vel saltem civitatem aut oppidum seu notabilem partem.

Neque iure antiquo (45) neque iure novo auctoritas Episcopi coarctatur praefata consuetudine; unde si eleemosynam consuetudine taxatam ipse nimiam existimet, potest eam imminuere; item si, attentis circumstantiis, insufficientem iudicet, valet eam augere.

Ratio cur omnes religiosi, quamvis exempti, stare debeant decreto Ordinarii loci aut dioecesis consuetudini circa Missarum eleemosynam, haec assignatur a *Benedicto XIV* (46): «Quemadmodum ipsi (regulares), veluti membra communitatis, adstringuntur in contractibus servare aequalitatem statutam a legibus loci ubi degunt, ita et in hoc quasi contractu non possunt proportionem praetergredi, quam loci Ordinarius (vel consuetudo, addimus) determinavit» (47).

(43) Lucidi, *l. c.*, p. 455, n. 105; Gasparri, *l. c.*, n. 554.
(44) Bened. XIV, *De sacrif. Miss.*, *l. c.*, n. 11; Wernz, *l. c.*, n. 537, III.
(45) Cfr. Conc. Trid., Sess. XXII, *De observandis et evitandis in celebratione Missae.*
(46) *Loc. cit.*, n. 13.
(47) Sacerdotes Societatis Iesu nec pro se nec pro aliis possunt stipendium Missarum accipere. Institutum enim Societatis prohibet ne pro sacris ministeriis stipendium percipiatur. At *titulo eleemosynae* potest occasione ministerii aliquid recipi. Hinc si offeratur pecunia pro Missis celebrandis, ea accipi potest tamquam eleemosyna, cum promissione cele-

7° S. Congregatio Concilii die 30 iun. 1949 de speciali mandato SS.mi, revocavit omnes facultates de Missis moderandis, praeter sic dictas *quinquennales* Ordinariis datas, «a quacumque Auctoritate, quovis modo, etiam *vivae vocis oraculo* et ad quodvis tempus concessas sive Ordinariis quibuslibet sive Superioribus religiosis sive aliis personis physicis vel moralibus...» (*A. A. S.*, XLI, 374).

646. Quantitas taxae seu eleemosynae. — 1. Cum varia sint temporum, locorum ac personarum adiuncta et cum, iisdem praecise inspectis, quantitas taxae seu eleemosynae sit definienda, manifestum est, certam et universalem regulam statui non posse.

2. Contra veteres quosdam auctores animadvertimus, nullo modo requiri, «ut eleemosyna tanta sit, quae *integram sustentationem* sacerdoti ea die, qua celebrat, suppeditet» (48), tum quia Missae celebratio non exigit integrum diem, nec maiorem eius partem, tum quia sacerdos non potuit sacros ordines recipere sine beneficio aut patrimonio vel pensione aut titulo servitii dioecesis (cfr. cc. 979-982); quare tota sustentatio ex sola Missae celebratione non est requirenda.

3. Varia eleemosyna potest et solet iure statui, *pro variis* celebrationis *adiunctis*, ex. gr. prout Missa sit celebranda privatim vel cum cantu, hora solita vel insueta, in ecclesia propinqua aut dissita; item alia potest esse taxa Missae pro diebus ferialibus, et alia pro diebus festis. Aliae quoque circumstantiae considerari possunt, ut quantitas stipendii exinde praefiniatur.

4. Quaeri potest utrum Episcopus permittere valeat ut unus vel alter sacerdos ex iusta causa, puta ob paupertatem, percipere valeat eleemosynam maiorem dioecesana. Attentis iis quae supra diximus (n. **645**), *affirmative* respondemus.

Huiusmodi ius videtur competere etiam Vicario generali, quia

brandi *ex gratitudine* aliquas Missas, dummodo offerens plane intelligat pecuniam non pro Missis accipi, nec ipsum habere ius strictum ad Missam, nec accipientem habere strictam obligationem eas celebrandi.

Quaelibet conventio, qua sacerdos S. I. *disponat* circa Missarum stipendia, quamvis eadem non recipiat, est prorsus illicita: siquidem dispositio quaevis circa bona temporalia est contra votum paupertatis. Unde non licet sacerdoti Societatis dicere Titio: «Da stipendium huic pauperi, et ego Sacrum faciam ad tuam intentionem»; vel dicere Caio: «Tu accepta stipendium, ego Sacrum legam loco tuo». Dum e contra sacerdos, cui pecunia offertur pro Missis celebrandis, potest dicere oblatori: «Ego Sacrum faciam gratis ad tuam intentionem, et *rogo te*, ut pecuniam oblatam liberaliter applicare velis ad hanc vel illam causam piam».

Licet sacerdoti S. I. Missam applicare ad mentem alterius sacerdotis, qui ex fundatione vel officio aut stipe celebrare debet, dummodo nec percipiat stipendium nec de eo ullo pacto disponat. Cfr. Lacroix, lib. IV, n. 136 ss., lib. VI, part. II, n. 146; Bucceroni, *l. c.*, n. 632 s.; Oswald, *Commentarius*, n. 825; Noldin, *l. c.*, n. 681.

(48) Bened. XIV, *l. c.*, n. 12, et *De Synodo dioec.*, lib. V, cap. 9, n. 1; Suarez, disp. 83, sect. 2; Lugo, *l. c.*

agitur de casu particulari, non autem de decreto totam dioecesim respiciente.

647. An et quale peccatum sit aliquid petere vel accipere supra taxam dioecesanam. — Indubium est, vetitum omnino esse aliquid *exigere* vel *petere* supra taxam, non solum quia violatur lex ecclesiastica, sed etiam quia laeditur, saltem sub aliquo respectu, ipsa iustitia commutativa. Sane titulus petendi seu exigendi eleemosynam pro Missae celebratione est sustentatio; porro quantitas sustentationis debitae occasione spiritualis ministerii a solo Episcopo determinari potest.

Qui stipendium offert sacerdoti pro Missa applicanda, intendit eius sustentationi concurrere iuxta mensuram a competente auctoritate ecclesiastica statutam. Hoc profecto adest pactum inter oblatorem et sacerdotem. Quare si celebrans aliquid exigat *ultra* taxam dioecesanam, exigit *sine titulo*, ideoque iustitiam commutativam violat. Proinde ad restitutionem tenetur (49).

Gravitas culpae hoc in casu tum ex damno oblatori illato, tum *praesertim* ex violatione legis ecclesiasticae eruenda est. Pro certo habemus, vetitum Ecclesiae, attento fine, esse in genere suo *grave*. Hinc, licet id quod exigitur supra taxam dioecesanam non constituat materiam gravem, sacerdos tamen mortaliter peccare potest ac reipsa peccat, maxime si habitualiter vel frequenter ita agat; si una vel altera vice tantum, reus peccati letalis non videtur. Utrum *sub gravi* an *sub levi* teneatur ad restitutionem, vide n. **640.**

648. An et quando liceat sacerdoti taxam dioecesana maiorem accipere. — Duplici in casu: 1° ratione oblationis *ultro* seu *sponte omnino* factae; 2° ratione *incommodi extrinseci.*

1. Sacerdoti fas est pro Missae applicatione stipem maiorem **ultro** seu **sponte prorsus** oblatam accipere (can. 832). Etenim donatio gratuita est titulus iustus aliquid accipiendi occasione ministerii spiritualis, nisi iure positivo vetita sit; porro ius nedum prohibet, sed expresse permittit; ergo. Episcopus autem nequit prohibere ne quid offeratur aut accipiatur supra taxam, ut declaravit *S. C. Concilii*, 16 ian. 1649 (50).

2. Licet aliquid accipere ultra taxam *ob incommodum extrinsecum*, nisi iure positivo id sit prohibitum. Ratio *primi*, quia pretium non accipitur pro opere ipso spirituali, sed pro onere corporali, quod illi accidentaliter coniungitur; ratio *secundi*, quia lex positiva iusta de causa,

(49) Bened. XIV, *De sacros. Miss. sacrif.*, n. 13; Suarez, *l. c.*, n. 6; Génicot, *l. c.*, I, n. 287; Lehmkuhl, *l. c.*, II, n. 284; Many, *l. c.*, n. 46; Bucceroni, *l. c.*, n. 626.
(50) Bened. XIV, *l. c.*

i. e. ad vitandum periculum vel suspicionem seu speciem simoniae, iure prohibere valet quod per se licitum est. Ita DD. communiter (51).

Titulus *laboris extrinseci* adest, ex. gr., hisce in casibus: si presbyter debeat exspectare certam horam pro Missa celebranda, aut iter facere, aut certum locum adire; si debeat negligere sua commoda aut sua negotia; si Missa sit canenda; si vitae periculum sit sacerdoti subeundum aliudve damnum etc.

Duo tamen sunt stricte servanda hac in re: 1° ut labor exstrinsecus non sit aliunde debitus, puta ex officio, fundatione beneficii, contractu etc.; 2° ne plus exigatur, quam talis labor aut incommodum extrinsecum valeat a parte rei iuxta prudentum aestimationem (52).

S. C. Concilii die 15 oct. 1915 (53) declaravit, non licere sacerdoti aliquid accipere ratione laboris, seu incommodi extrinseci « pro aliis duabus Missis, quas ille (in die sollemni commemorationis omnium fidelium defunctorum) celebrat pro omnibus fidelibus defunctis et ad mentem Pontificis ». Haec prohibitio vigetne iure novo? Attento praescripto can. 824, § 2, negative respondemus. Quae doctrina authentice confirmata fuit a Pontif. Comm. Cod. die 13 dec. 1923.

3. Pro Missis celebrandis in altari *privilegiato*, nequit sub obtentu privilegii maior eleemosyna exigi aut peti (can. 918, § 2).

649. An reus sit simoniae qui aliquid exigit vel petit ultra taxam dioecesanam. — 1. Omnes concedunt haberi *praesumptionem* simoniae in foro *externo*, quia cum absit alius titulus iustus exigendi, censetur exigere pro ipsa re spirituali.

An id sit simonia in foro *interno*, distinguendum est: simonia saltem *iuris ecclesiastici* a DD. communiter admittitur (54), simonia *iuris divini* dubia est. Plerique affirmant esse simoniam; nam quando stipendium lege vel consuetudine taxatum pro sustentatione non servatur, id quod plus exigitur, non debetur ut stipendium sustentationis, sed tamquam pretium rei spiritualis (55).

Quidam negant esse simoniam proprie dictam, seclusa mente vendendi spirituale pro temporali (56).

(51) Schmalzgr., lib. V, tit. 3, n. 98; Reiffenst., eod. tit., n. 307.
(52) Schmalzgr., *l. c.*, n. 99; Reiffenst., *l. c.;* Ball.-Palm., tract. VI, sect. I, cap. 2, n. 282; De Luca, *Praelectiones iuris ecclesiastici*, Romae 1898, lib. IV, *De delictis et poenis ecclesiasticis*, p. 182.
(53) *Acta Apost. Sedis*, vol. VII, p. 480, ad III.
(54) Many, *l. c.*, n. 46, 1°.
(55) Schmalzgr., *l. c.*, n. 100; Reiffenst., *l. c.*, n. 200; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 282; Génicot, *l. c.*, n. 287, III; Gasparri, *l. c.*, n. 557.
(56) Gury, I, n. 292; Lehmkuhl, *l. c.*, I, n. 354; Noldin, *l. c.*, II, n. 198.

Haec distinctio non videtur admittenda: aliud sane est quaerere an adsit vera simonia, *obiective* re inspecta, et aliud quaerere an Titius *formaliter* sit reus simoniae. Porro ad conceptum simoniae requiritur et sufficit commutatio rei spiritualis cum re temporali, ita quidem ut eatenus tradas rem spiritualem, quatenus alter rem temporalem tibi tradere debeat. Proinde, ut passim notant AA. (57), committit simoniam etiam qui dat temporale pro spirituali, non praecise tamquam pretium, sed tamquam motivum ut alter det spirituale, ita dispositus ut non daret si sciret alterum non esse tributurum spirituale. Praefata commutatio, deficiente titulo iusto, necessario admittenda est obiective.

2. Sententia, quae tenet haberi simoniam, probabilior est. Nam, attento can. 730, eatenus abest simonia, quatenus temporale datur non pro re spirituali, « sed eius occasione ex iusto titulo a sacris canonibus vel a legitima consuetudine recognito »; hinc videtur logice concludendum, simoniam committi quoties desit titulus iustus a sacris canonibus vel a legitima consuetudine recognitus.

Practice tamen ista quaestio nullum habet momentum, quia peccatum unum idemque est, et poenae crimen simoniae respicientes, huc non spectant.

650. An sacerdos accipere possit pro Missae applicatione stipem dioecesana minorem. — 1. Licitum omnino est sacerdoti, *spectato iure communi*, Sacrum applicare pro eleemosyna *infra taxam* (cfr. can. 832); quia si potest gratis celebrare, a fortiori pro minore stipendio. Quisque enim, dummodo a lege non prohibeatur, iuri suo ex toto vel ex parte renunciare valet.

2. Dicimus *spectato iure communi*, nam iure *particulari* potest id vetari. Etenim loci Ordinarius, uti expresse habet can. 832, valet hoc prohibere, sicuti antea declaratum iam fuerat a S. C. Concilii, 16 iul. 1689. Nec deest profecto ratio: siquidem remissio consuetae eleemosynae potest esse noxia aliis sacerdotibus, qui nequeunt celebrare pro stipe minore (58).

651. Quid sit faciendum si offerens det stipendium infra taxam, aut numerum Missarum non determinet. — 1. Dubium non est quin sacerdos stipendium taxato inferius recusare valeat, quia nemo cogitur iuri suo renunciare; at si illud sciens et volens acceptaverit, tenetur Missam applicare pro hoc stipendio. Id clare liquet ex can. 828. Cfr. n. **640**.

(57) Suarez, *De religione*, tract. III, lib. III, cap. 41; Schmalzgr., *l. c.*, n. 6; De Luca, *l. c.*, p. 170 s.; Wernz, VI, n. 344; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 219 ss.; D'Annibale, III, § 385.

(58) Bened. XIV, *l. c.*; S. Alph., *l. c.*, n. 320, dub. 3°; Roncaglia, *l. c.*, q. 1, resp. 3; Pallottini, tom. XIII, v. *Missa*, § 4, n. 119.

Ubi acceptatum non fuerit, obligatio non urget; quod si, inscio sacerdote traditum fuerit et offerens ignoretur, sacerdos potest illud in capsam eleemosynarum pro Missis celebrandis immittere aut loci Ordinario tradere, qui speciali facultate munitus provideat.

2. Quoad alterum casum habetur can. 830: « Si quis pecuniae summam obtulerit pro Missarum applicatione, non indicans earundem numerum, hic supputetur secundum eleemosynam loci in quo oblator morabatur, nisi aliam fuisse eius intentionem *legitime* praesumi debeat ».

Quare, aliter ac iure antiquo, attendi non debet locus in quo Missae sunt celebrandae, nec per se locus domicilii vel quasi-domicilii oblatoris, sed commorationis tantum. Alia *legitime* praesumitur intentio, si ex. gr. petierit quaenam sit taxa dioecesana, si certa ac determinata stipendia pro Missarum celebratione alias tradiderit, etc.

In dubio, scrupulis et anxietatibus amotis, sacerdos iuxta prudens iudicium se gerat nec tenetur profecto rigidiorem sententiam amplecti.

652. An et quando liceat aliquid ex Missarum eleemosynis detrahere aut retinere. — Quinque sunt tituli, ex quibus licita fit detractio seu retentio: 1° indultum pontificium; 2° consensus offerentis; 3° ratio dotis beneficii vel piae fundationis aut iurium stolae, quoad stipendia ad instar manualium; 4° consensus recipientis; 5° paupertas ecclesiae.

De singulis breviter ac dilucide.

1. **Indultum pontificium.** Consideratur indultum concessum a Sede Apostolica *post annum* 1904, quia Decretum « *Ut debita* » 11 maii 1904 (n. 9), revocavit omnia et singula privilegia, facultates, indulta antea quomodocumque a S. Sede tributa. Cfr. n. **672**.

2. **Consensus offerentis.** Non requiritur semper consensus explicitus verbis aut scripto manifestatus; aliquando sufficit etiam *implicitus*. V. g. si offerens ratione amicitiae, gratitudinis, paupertatis etc. dederit intuitu personae recipientis stipendium notabiliter maius, quam solet dari, excessus censetur datus *unice intuitu personae*, ideoque implicite consentire censetur, ut accipiens stipendium, si forte ipsemet Missam non celebret eamque alii celebrandam committat, partem excedentem retineat (can. 840, § 1). Unde ex. gr. si in tali loco quantitas ordinariae eleemosynae sunt 5 franci et offerens dedit 30 francos ratione amicitiae vel gratitudinis, sacerdos tradens alteri sacerdoti Missam celebrandam et applicandam, non tenetur dare 30, sed 5 francos. Si ex-

cessus est mediocris, consensus implicitus offerentis non constat neque praesumendus est.

3. **Ratio dotis beneficii vel piae fundationis aut iurium stolae,** quoad stipendia ad instar manualium (cfr. can. 840, § 2). Huc spectant quae alibi dicuntur (n. **667**, 8).

4. **Consensus recipientis.** Iste consensus debet esse *liber omnino* atque *expressus*, ita ut excludat non solum contrariam voluntatem et moralem necessitatem, verum etiam animi aegritudinem ac dispositionem minus benevolam ex parte sacerdotis cui Missa celebranda et applicanda traditur ab alio sacerdote (cfr. n. **667**, 1).

5. **Paupertas ecclesiae.** Attenditur paupertas ecclesiae, quae non habet sufficientes reditus ad sustinendas expensas uniuscuiusque Missae necessarias, v. g. quoad vinum, candelas, paramenta sacra etc. Tunc ecclesia ex stipendiis, quae ipsa offert *sacerdotibus in ea celebrantibus*, partem subtrahere potest pro expensis praedictis. Ita Innocentius XII, Const. « *Nuper* », 23 dec. 1697. Quidam negant istam facultatem adhuc vigere, post varia decreta lata a S. Sede et praesertim attento silentio Codicis. Nonnulli dubitant; alii affirmant. Horum sententia practice tuta atque certa habenda est. Sane memorata praescriptio Innocentii XII non est mere ecclesiastica et disciplinaris: nititur quippe directe atque immediate principiis iustitiae et aequitatis. Cfr. n. **670**.

653. An cesset obligatio applicandi Missam, si eleemosyna perierit. — 1. Sive ex culpa sive etiam sine culpa illius qui onere celebrandi gravatur, Missarum eleemosynae, *iam perceptae*, perierint — puta quia casu deperditae seu amissae fuerint, vel furto sublatae — obligatio non cessat (can. 829). Ratio, quia *res perit domino*, manente equidem obligatione ex contractu suscepta.

2. At necesse omnino est ut eleemosynae *iam perceptae sint* a sacerdote, et non solum transmissae sive per privatas personas sive per publicos tabelliones. Vi enim perceptionis stipendiorum, et non antea, perficitur contractus inter celebrantem et oblatorem.

654. Quid arceri debeat a Missarum stipe. — 1. Can. 827 hoc statuit: « *A stipe Missarum quaelibet etiam species negotiationis vel mercaturae omnino arceatur* ».

Id non solum iure ecclesiastico, sed etiam divino vetitum est, uti per se patet; et quidem non modo negotiatio vel mercatura proprie dicta, verum quoque *species* ipsa seu *apparentia*. Peccatum est in genere suo grave.

2. Ius antiquum, praesertim decr. « *Ut debita* », 11 maii 1904, vigetne adhuc? Quoad *poenas latae sententiae* (59), attento can. 6, n. 5°, certe non amplius viget. *Quoad cetera*, animadvertimus c. 827 cum iure superiore congruere et ideo ex iure antiquo et receptis interpretationibus esse aestimandum, at minus esse severum quam decr. « *Ut debita* », quod eleemosynas Missarum in alias res commutari aut imminui stricte prohibebat; dum e contra cit. c. 827 vult tantum directe ac positive ut omnis etiam species negotiationis vel mercaturae absit.

Quare:

1° Nemini licet colligere Missarum stipendia et ex eis lucrum captare faciendo eas celebrare, sive in aliis locis ubi Missarum eleemosynae sunt minores, sive in iisdem locis, etsi lucrum inde perceptum in favorem ecclesiae aut pii operis impendatur.

2° Permutatio inter Missas celebrandas et libros vel ephemeridum associationes aut alias merces eatenus iure novo est prohibita, quatenus species negotiationis vel mercaturae habeatur; secus non est vetita; at caute ac prudenter agendum, ne abusus facile irrepant.

3° Non prohibentur rectores ecclesiarum, moderatores seminariorum vel piorum operum stipendia sponte oblata acceptare ac sacerdotes rogare de gratuita Missarum applicatione, praefatis operibus devolvendo eleemosynam.

4° Sacerdotes possunt gratis Sacrum applicare in subsidium alicuius pii operis.

5° Librariis aut mercatoribus licet Missas pro se suisque defunctis celebrandas sacerdoti committere, eidem pro stipendiis tradendo libros, associationes ephemeridum, utensilia etc.; idem valet etiam quoad Missarum stipem, quae *sponte* et *fiducialiter* ipsis tradita fuerit, imo *per se* quoad cetera quoque stipendia, modo species quaelibet lucri captandi seu negotiationis vel mercaturae arceatur.

6° Presbyteri pro Missis celebrandis aut celebratis accipere valent vinum, oleum, frumentum etc., vel debitum solvere, dummodo absit, ut supra, species quaelibet negotiationis.

7° Vicarii cooperatores aliive sacerdotes in domo parochi degentes, pro victu et servitio seu pro *pensione* cedere possunt parocho eleemosynam Missae quotidianae sive lectae sive cantatae (60).

655. Num commutatio intentionum sit licita. — 1. Omnes AA. docent, huiusmodi commutationem esse *licitam*. Equidem nulla est ratio, cur id negandum videatur. Quare Titius et Caius sacerdotes

(59) Ex can. 2324 qui deliquerint contra praescriptum can. 827, ab Ordinario puniri debent pro gravitate culpae, non exclusa, si res ferat, suspensione aut beneficii vel officii ecclesiastici privatione, vel, si de laicis agitur, excommunicatione.

(60) S. C. C. *Bredanen.*, 25 febr. 1905, ad I. Cfr. quoque S. C. C. *Montisvidei et Aliarum*, 10 ian. 1920; *Acta Apost. Sedis*, vol. XII, p. 70 ss. Ad ius antiquum quod attinet, cfr. Ferreres, *Ciò che devesi fare e schivare nella celebrazione delle Messe manuali*, Roma 1913, p. 19 ss.; Gasparri, *l. c.*, 569 ss.; Many, *l. c.*, n. 47 ss.

possunt inter se ita convenire, ut Caius, ex. gr., hodie celebret ad intentionem Titii, et Titius crastina die ad mentem Caii.

2. Nonnulli dicunt a peccato immunem non esse sacerdotem, qui, accepto stipendio pinguiore pro hodierna celebratione, cum hodie ad eam intentionem celebrare nequeat, rogat alium sacerdotem ut, accepto stipendio ordinario, hodie pro se celebret, dum ipse alia die ad eius intentionem celebraturus est (61).

Contraria sententia non solum probabilior videtur, sed certa omnino, quia aliud est partem stipendii retinere, et aliud permutare Missam et diem cum eo qui sponte consentit (62).

656. Circumstantiae celebrationis. — 1. Generatim loquendo, praesumitur oblatorem petiisse solam Missae applicationem; si tamen *expresse* aliquas circumstantias in Missae celebratione servandas ipse determinaverit, sacerdos, eleemosynam acceptans, eius voluntati stare debet (can. 833).

Hae circumstantiae respicere possunt: 1° *tempus* celebrationis; 2° *locum* celebrationis; 3° *qualitatem* Missae celebrandae; 4° *personalem* celebrationem.

2. Circumstantiae, cum sint pars contractus inter oblatorem et celebrantem initi ex acceptata eleemosyna, obligant, uti patet, *ex iustitia* (63). De singulis breviter.

657. Tempus celebrationis. — 1. Si oblator tempus pro Missis celebrandis *expresse* determinaverit, eo omnino tempore sunt celebrandae (can. 834, § 1); secus eius intentio fraudatur.

2. Si nullum tempus ab oblatore fuerit **expresse** praescriptum pro Missarum manualium celebratione, haec regula servari debet: *a*) Missae *pro urgenti causa* oblatae, puta pro moribundo, pro felici partu etc., *quamprimum tempore utili* sunt celebrandae; — *b*) in aliis casibus, i. e. si Missae non sint pro urgenti causa oblatae, celebrari debent *intra modicum tempus* pro maiore vel minore Missarum numero (can. 834, § 2, n. 1° et 2°).

Decr. « *Ut debita* » (n. 2°) statuit tempus *utile* ad manualium Missarum obligationes implendas esse *mensem* pro Missa *una*, *semestre* pro *centum*, et aliud

(61) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 322; Gasparri, *l. c.*, n. 610.

(62) Lacroix, *l. c.*, n. 134; Mazzotta, tract. IV, disp. 2, q. 1, cap. 2, § 3, q. 2, n. 2; Ball.-Palm., tract. X, sect. 4, cap. 3, n. 258.

Quidam, ut Berardi (*op. cit.*, III, n. 401), dicunt illiceitatem praefatae commutationis deduci ex declaratione S. C. C., 2 maii 1865. At immerito prorsus. Nam, uti apparet ex dubio proposito et resoluto a S. C., non permutatio intentionum, sed *conventio*, de qua agebatur, fuit reprobata.

(63) Bened. XIV, *l. c.*, cap. 9, n. 6 s.; Gasparri, *l. c.*, n. 589; Noldin, *l. c.*, n. 184, 2; Many, *l. c.*, n. 50 ss.

longius vel brevius temporis spatium plus minusve, iuxta Missarum numerum. Et S. C. C. *Leopolien.*, 27 febr. 1905, ad I declaravit, sequentes terminos persolutionis statui posse: usque ad 10 Missas unum mensem, usque ad 20 duos menses, usque ad 40 tres menses, usque ad 60 quatuor menses, usque ad 80 quinque menses, usque ad 100 sex menses; et sic deinceps pro quibuslibet 20 Missis unum mensem addendo.

Etiam iure novo *modicum tempus* intelligi debet *intra mensem*. Norma vero a S. C. C. in *Leopolien.* proposita, quamvis non praeceptiva, optime servari potest pro maiore aut minore Missarum numero; imo suadendum, ut in praxi servetur (64).

Tradita regula intelligenda est relate ad singulos offerentes, non autem cumulative quoad omnes. Proinde si 30 oblatores eleemosynas tradant, quisque pro una Missa, sacerdos accipiens tenetur omnes 30 Missas celebrare intra mensem; e contra si a 3 offerentibus easdem eleemosynas recipiat, nonnisi intra 3 circiter menses satisfacere debet.

3. Si oblator arbitrio sacerdotis tempus celebrationis **expresse** reliquerit, sacerdos poterit tempore quo sibi magis placuerit, eas celebrare, at saltem intra annum (can. 834, § 3). Dicimus saltem *intra annum*, quia nemini licet tot Missarum onera per se celebrandarum recipere quibus intra annum satisfacere nequeat (can. 835). Eiusmodi prohibitio deest si presbyter Missas recipit ea conditione ut aliis celebrandas committere possit; quae conditio semper praesumitur, nisi oblator contrarium declaraverit.

Annus computandus est a die suscepti oneris, si agitur de Missis manualibus, non autem, ad exitum mensis decembris.

4. In ecclesiis in quibus ob fidelium peculiarem devotionem Missarum eleemosynae ita affluunt, ut omnes Missae celebrari ibidem debito tempore nequeant, *fideles moneri debent, per tabellam in loco patenti et obvio positam, Missas oblatas celebratum iri vel ibidem, cum commode poterit, vel alibi* (can. 836).

5. Applicatio, ante vel post tempus ab oblatore praescriptum, est invalida quoties *vel* tempus determinatum fuerit tamquam conditio *sine qua non*, puta si eleemosyna tradita fuerit pro Missa celebranda et applicanda in tali ecclesia die festo in populi commoditatem, *vel* finis intentus ex applicatione non amplius obtineri queat, ex. gr. si Missa sit applicanda pro infirmo et sacerdos celebret postquam aegrotus convaluit aut mortuus est (65).

(64) Sententia mitior a gravibus auctoribus olim admissa, quae *pro vivis* concedebat dilationem per bimestre, sustineri hodie nequit. Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 317; Wernz, *l. c.*, n. 537, not. 113; Ferreres, *l. c.*, n. 11 ss.

(65) Cfr. Bened. XIV, *l. c.*, n. 6; Lugo, disp. 21, sect. 2, n. 44; S. Alph., *l. c.*, n. 317, quaer. II; Sporer, *l. c.*, n. 355; Lacroix, *l. c.*, n. 158; Gasparri, *l. c.*, n. 591.

Quod si fidelis, tempus celebrationis determinans, *principaliter* voluerit Missae celebrationem et solum *secundario* celebrationem tali tempore, celebratio anticipata vel postposita est semper valida ac sufficiens ad obligationem implendam.

Quoad culpam, haec teneas:

1° Quoties applicatio Missae est invalida, culpa per se est letalis.

2° Si offerens determinaverit quidem tempus, *at sine speciali ratione*, anticipatio vel modica dilatio generatim est licita; si id egerit *ob specialem rationem*, ex. gr. si designaverit sabbatum in honorem B. M. V., probabiliter est peccatum, sed per se leve, praesertim, ut ait *Lugo* (66), « si cum causa, vel non multum frequenter » hoc fiat.

3° Dilatio etiam modica celebrationis Missae pro causa urgenti peccatum mortale constituere potest.

4° Ceteris in casibus, dilatio modicissima, ex. gr. ad duos vel tres dies ultra mensem, nullum est peccatum; dilatio modica, ex. gr. ad octo vel decem dies ultra mensem, veniale certe non excedit; dilatio diuturna, ex. gr. ad plures menses, mortale constituit.

Haec regula generatim prae oculis habeatur: gravitas dilationis *minuitur* ex numero Missarum ab *eodem* offerente susceptarum, *augetur* ex numero earum, quarum celebratio differtur. Unde si quis v. g. 100 Missas celebrandas ab eodem fideli acceperit, et celebrationem *paucarum* ex iisdem differat per unum aut duos menses ultra semestre utile, non peccat graviter; secus, si *numerus* Missarum, quarum celebratio differtur, sit *magnus*, aut si dilatio esset *valde diuturna*.

6. Anniversaria determinatis diebus celebranda ex fundatoris voluntate, tunc tantum possunt postponi in diem proxime sequentem non impeditam, quando habeatur physica vel moralis impossibilitas suo die ea celebrandi (67).

7. Si fundator statuit, Missam celebrandam et applicandam esse quotidie, aut qualibet feria V vel VI aut sabbato, Sacrum, ex praesumpta eius voluntate, omittitur feria V et VI ac sabbato hebdomadae maioris, neque alia die suppletur. At, si sacerdos, qui Missas acceptavit, celebrat his diebus, pro fundatore applicare debet (68).

Iuxta quosdam AA. (69), si fundator petit quotidianam Missae applicationem pro anima sua, sacerdos, ex eiusdem praesumpta voluntate potest ad

(66) *Loc. cit.*, n. 43 ss.; Bened. XIV, *l. c.*, n. 8.

Idem Lugo, *l. c.*, n. 45, ait: « Unde regulariter ille cui datur eleemosyna ut celebret in festivitate hodierna pro tali persona satisfacere poterit celebrando die sequenti, vel intra aut etiam post octavam », nisi, ut addit, Missa petatur « pro aliqua necessitate praesenti et nunc urgente ».

(67) S. R. C. *Decret. gener.*, 2 dec. 1891, ad I, n. 3753.

(68) Lugo, *l. c.*, n. 46; Pasqualigo, *l. c.*, q. 857; Gasparri, *l. c.*, n. 593.

(69) Cfr. Bened. XIV, *l. c.*, n. 9; Aversa, *De Euch.*, sect. 18, q. 11; Pasqualigo, *l. c.*, q. 1134.

mentem suam interdum applicare. Non tenetur, aiunt, in die commemorationis omnium fidelium applicare pro fundatore, sed celebrare potest pro omnibus defunctis. Haec opinio hodie sustineri nequit, attenta facultate omnibus sacerdotibus concessa tres Missas die 2 Novembris celebrandi (n. **694**).

Missae quotidianae a fundatore praescriptae satisfit in die Nativitatis Domini per unius celebrationem et applicationem, nisi expresse fundator declaraverit, tres Missas esse celebrandas et applicandas. Id non solum probabile aut probabilius, uti nonnullis videtur, sed certum putamus.

De Missis gregorianis vide n. **722**. An et quando sacerdos, ad quotidianam celebrationem Missae adstrictus, eam interrumpere valeat, vide n. **662**.

8. Beneficiatus, qui ex tabulis fundationis debet applicare pro fundatore singulis diebus festis, ad id tenetur etiam diebus festis suppressis (70).

658. Locus celebrationis. — 1. Si loci circumstantia a sacerdote celebrante non servatur, applicatio generatim est valida et obligationi satisfit. Dicimus *generatim*, quia excipiendus est casus in quo eiusmodi circumstantia adposita fuerit ab offerente tamquam conditio *sine qua non*.

2. Quoad Missam celebrandam in **altari privilegiato**, quae, contra, in alio celebratur, controvertitur. Si sacerdos gaudet privilegio personali altaris privilegiati, certe satisfacit sive celebret in altari privilegiato sive in alio quocumque; ratio, quia lucratur indulgentiam altaris privilegiati (71). Si careat praedicto privilegio, disputant DD. num satis sit ad obligationem implendam ut sacerdos lucretur indulgentiam plenariam, ex. gr. recitando post Missam orationem *En ego* etc., aut visitando stationes viae crucis, eamque applicet animae defuncti.

Tres dantur sententiae. Quidam tenent quolibet in casu satisfieri (72); plures negant (73). Alii ita distinguunt: si *bona fide* sacerdos errorem commisit, quo impeditus est quominus indulgentiam altaris privilegiati lucraretur, ad restituendam eleemosynam non tenetur, sed potest ac debet supplere lucrando aliam indulgentiam plenariam pro defuncto cui Missam applicavit (74); si *mala fide*, aliter dicendum.

Prima sententia nequit sustineri, quia obstat responsio *S. C.*

(70) S. C. Ep. et Reg., 15 dec. 1856.

(71) S. C. Indulg., 16 febr. 1852; *Decreta auth.*, n. 351.

(72) S. Alph., *l. c.*, n. 329, cuius tamen sententia satis clara non videtur; Elbel, confer. 18, *de oblig. celebrandi*, n. 210; Roncaglia, *l. c.*, cap. 7, q. 7, resp. 2; Lehmkuhl, *l. c.*, II, n. 271; Bucceroni, *l. c.*, n. 624.

(73) Lugo, *l. c.*, n. 39; Gasparri, *l. c.*, n. 590; D'Annibale, *l. c.*, § 69, qui addit: « nisi postea (sacerdos) lucretur indulgentias in alio altari privilegiato ».

(74) Many, *l. c.*, n. 57; Génicot, *l. c.*, n. 233; Beringer, *Indulgences*, Paris 1890, I, p. 462 ss.; Noldin, *l. c.*, n. 184, 2.

Indulg., 16 febr. - 2 maii 1852 (75), qua declaratum fuit eum qui altaris privilegiati indulgentiam non lucratur, suae obligationi satisfacere non posse applicando aliam indulgentiam plenariam defunctis, pro quibus ad altare privilegiatum celebrare debebat. Ratio theologica huius doctrinae manifesta est: indulgentia altaris privilegiati, cum sit adnexa celebrationi divini sacrificii in tali altari, non pendet, secundum communem doctrinam, a dispositionibus sacerdotis; hinc certiorem profecto quam ceterae indulgentiae plenariae habet effectum, quippe quae multum pendent a dispositionibus illius qui eas lucrari intendit.

Neque altera sententia admitti potest; nam S. C. Indulg. in *Briocen.*, 22 febr. 1847, ad 3 (76) declaravit, sacerdotem, qui tenetur applicare defuncto indulgentiam altaris privilegiati et eam *bona fide* non lucratur, satisfacere suae obligationi si lucretur et applicet aliam indulgentiam plenariam. Hanc responsionem minime sustulit seu correxit responsio posterior an. 1852 supra citata. Haec enim statuit *ius*, prior continet *benignam* concessionem in favorem *bonae fidei;* ita ambas responsiones conciliat ipsa S. Congregatio in resp. 24 iul. 1885 (77).

Quocirca tenenda est tertia sententia. De conditionibus requisitis pro lucranda indulgentia altaris privilegiati, vide n. **719** ss.

Quaeri potest an bonae fidei aequiparari queat causa gravis, seu physica seu moralis, qua sacerdos impeditur quominus celebret in altari privilegiato. Videtur affirmandum, quia rationabiliter praesumitur, nisi aliud constet, oblatorem consentire.

Si Missa celebrari nequit in templo vel altari ab offerente indicato, ex. gr. quia est interdictum, sacerdos potest ac debet, ex praesumpta oblatoris voluntate, alibi celebrare (78).

Loci circumstantia non urget, si ratio propter quam apposita fuit, penitus cessavit; puta si fidelis petiit Missam in tali ecclesia vel altari ob commoditatem familiae quae iam exstincta est aut alibi commoratur.

659. An et quale peccatum sit loci mutatio. — Culpa circa mutationem loci aliquando nulla est, plerumque venialis, raro mortalis.

Nulla est, quoties oblatoris intentio aeque vel melius adimpletur per celebrationem in alio templo aut altari; ex. gr. si fidelis voluit Missam pro defuncto in tali altari privilegiato, unice quia est privilegiatum, sacerdos licite celebrare potest in alio altari pariter privilegiato; item si petita fuit Missa pro defuncto in altari non privilegiato, celebrari potest in altari privilegiato (79).

(75) *Decreta auth.*, n. 357.
(76) *Ibid.*, n. 339.
(77) *Acta S. Sedis.*, vol. XVIII, p. 94. Cfr. Beringer, *l. c.*, p. 469 s.; Many, *l. c.*
(78) Lugo, *l. c.*, n. 42; S. Alph., *l. c.*, n. 329; Elbel-Bierbaum, conf. 18, *de oblig. celebrandi*, n. 449; Salmant., *l. c.*, cap. 5, n. 18 ss.; Lacroix, lib. IV, n. 823 ss.

Venialis est, si offerens petat Missam celebrari in determinato loco ob specialem rationem, sed levis momenti; quaelibet causa rationabilis tunc excusat a peccato, puta si sacerdos egressus e sacristia videat altare ab alio occupatum (80).

Mortalis per se, si locus determinatus fuerit ob causam gravem adhuc perdurantem, ex. gr. ob commodum populi vel familiae, ob specialem cultum alicuius Sancti etc. Ubi agitur de Missis fundatis, peccatum letale non erit, nisi mutatio *saepius fiat;* quare venialiter, seclusa causa, peccabit sacerdos, qui semel vel bis in mense alibi celebret (81).

660. An Episcopo competat facultas dispensandi. — 1. Quaerunt DD. utrum Episcopus dispensare valeat circa diem vel locum Missae celebrandae. Quidam affirmant generatim sive quoad Missas manuales sive quoad fundatas, dummodo iusta sit causa et dispensatio *ad tempus* et *raro* concedatur. Alii tribuunt hanc facultatem Episcopo solum relate ad Missas fundatas.

Vera ac propria facultas dispensandi Episcopo minime competit. Id certum omnino est ex cc. 1517, 1551, nisi fundator seu offerens *expresse* eam tribuerit. Ratio, quia agitur de commutatione piae voluntatis, quae fieri non potest nisi a suprema auctoritate ecclesiastica. Episcopus declarare tantum valet, auctoritative equidem, in hoc vel illo casu haberi causam iustam excusantem; hinc expedit in praxi ut, quantum fieri potest, res iudicio Ordinarii deferatur. At, ubi agitur de *dispensatione* seu *commutatione*, semper recurrendum est ad S. Sedem.

Hinc sententia, quam refert *S. Alphonsus* (82), nonnisi sensu praefato i. e. cum debita restrictione admittenda est.

An Ordinarius ex can. 81 in casu gravis et urgentis necessitatis, quando recursus ad S. Sedem sit impossibilis aut difficilis, dispensare valeat?

Praescriptum can. 81 respicit leges mere ecclesiasticas et dispensationes proprie dictas. In casu, contra, agitur de re haud parum diversa, ut ex dictis liquet. Proinde, speculative loquendo, videretur negandum. Nihilominus, si revera verificentur conditiones de quibus in can. 81, censemus ob quamdam analogiam aut epikeiam Ordinarium dispensare seu commutare posse.

(79) Lugo, *l. c.*, n. 36 s.; S. Alph., *l. c.;* Gasparri, *l. c.*, n. 590.
(80) Lugo, *l. c.*, n. 38, 40; Lacroix, *l. c.*, n. 824; S. Alph., *l. c.*
(81) Lugo, *l. c.*, n. 36 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 823 s.; S. Alph., *l. c.;* Many, *l. c.*, n. 65.
(82) *Loc. cit.;* Lacroix, *l. c.*, n. 824, lib. VI, part. II, n. 120; Barbosa, *De offic. et potest. Episc.*, alleg. 24, n. 36.

2. Missae manuales quae in ecclesiis seu sanctuariis ob fidelium peculiarem devotionem cumulantur, posita tabella, de qua n. **657**, 4, alibi celebrari possunt sine ullius permissione, quia praevius consensus oblatorum adest.

Si tabella, *contra praescriptum can.* 836, posita non sit, Episcopus non potest sua ordinaria potestate permittere, ut Missae quae in ecclesia seu sanctuario celebrari nequeunt, alibi celebrentur. Potest, contra, si praescriptum cit. can. 836 non urgeat, et *speciali aliqua de causa* Missae in tali ecclesia celebrari nequeant *debito tempore*, dummodo ne obstet expressa voluntas offerentium.

661. Qualitas Missae. — 1. Si fidelis petit Missam **pro defuncto**, sacerdos satisfacit per applicationem cuiuslibet Missae, etiamsi non sit *de requiem*. Hoc certum est si Missa applicetur pro defuncto die festo *duplici*, ut constat ex decreto S. R. C., 5 aug. 1662 (83), licet benefactores petierint Missam *de requiem*.

Pro certo id habemus etiam si Missa de Sancto vel de feria applicetur pro defuncto die festo semiduplici aut simplici, in quo potest celebrari Missa *de requiem*, nisi offerens hanc Missam *expresse* petierit. Siquidem rationabiliter praesumitur — nisi aliud constet — oblatorem petiisse solam Missae *applicationem* et non *ritum*, atque ideo voluisse se conformare usui universali Ecclesiae applicandi Sacrum pro defunctis, etiam in paramentis non nigris.

Aperte id confirmatur declaratione S. C. Indulg., 11 april. 1840. Proposito dubio: « Utrum sacerdos satisfaciat obligationi celebrandi Missam *pro defuncto*, servando ritum feriae, vel cuiuscumque Sancti, etiam si non sit semiduplex aut duplex »; responsum fuit: « Affirmative » (84).

Quidam allegant pro sententia negativa Decr. S. R. C. in *Aquen.*, 3 mart. 1761, ad 7; sed immerito, quia decretum manifeste supponit *expressam* voluntatem offerentium de celebranda Missa pro defunctis, et quidem *de requiem* (85); quo in casu, ut supra diximus, voluntas oblatoris certe impleri debet.

2. Si fidelis petierit expresse Missam *de requiem*, et sacerdos, qui eam acceptavit, celebret Missam de Sancto aut de feria, satisfacitne suae obligationi? Plures censent sacerdotem satisfacere quoad *applicationem* Missae, sed non quoad *ritum*. Proinde, aiunt, nec tenetur aliud Sacrum applicare pro defuncto, nec stipendium restituere offerenti,

(83) *Decreta authentica*, n. 1238.

(84) *Decreta authentica*, n. 281. Nonnulli, ex gr. Gasparri (*l. c.*, n. 595), citant etiam responsionem S. R. C. in *Brugen.*, 12 sept. 1840, ad 7. Haec responsio in novissima editione *Decretorum auth.* non refertur. Cfr. vol. II, p. 193, n. 2814.

(85) Cfr. *Decreta auth.*, n. 2461.

sed tantum debet celebrare Missam *de requiem*, applicando eius suffragia pro anima defuncti (86).

Verius ita videtur distinguendum. Si fidelis expresse et quidem sub conditione *sine qua non*, quod numquam praesumi debet, petierit Missam *de requiem*, sacerdos per celebrationem Missae de Sancto aut de feria, procul dubio non satisfacit obligationi susceptae, ideoque tenetur aut eleemosynam offerenti restituere aut Missam *de requiem* ad eius intentionem celebrare.

Si fidelis postulaverit quidem Sacrum *de requiem*, non tamen sub conditione expressa *sine qua non*, sacerdos per celebrationem Missae de Sancto vel de feria oneri suscepto satisfecit, nihilque ulterius agere tenetur.

Practice sacerdos studiose curet, ut voluntas offerentis eleemosynam, quantum fieri potest, adamussim impleatur.

3. Si offerens petit Missam **pro vivis**, sacerdos satisfacit per celebrationem cuiuslibet Missae, etiam *de requiem*, dummodo *expresse* et *consulto* petita non fuerit Missa in paramentis alterius coloris praeter nigrum. Ratio *primi*, quia petitio Missae *pro aliquo vivo* importat solum *per se* applicationem fructus ministerialis, non autem ritum; porro fructus ministerialis idem est in omnibus Missis; ratio *secundi*, quia expressa oblatoris voluntas, si rationabilis sit, adimpleri debet (87).

4. Si oblator velit Missam **votivam** alicuius Mysterii vel Sancti, sacerdos diebus festis *duplicibus* satisfacit celebrando et applicando Missam conformem Officio, cum petitam Missam ritus diei non permittat; licet, uti patet, consultius sit, quantum fieri potest, ut intentioni erogantis eleemosynam satisfiat per Missam votivam. Id explicite declaratum fuit a S. R. C. in *Plurium Dioecesium*, 13 iun. 1899, ad IV (88).

Illud intelligas, dummodo oblator *expresse* et sub conditione *sine qua non* Missam *votivam* non petierit: quod practice vix umquam supponendum.

In semiduplici aut simplici, item si petita fuit Missa votiva, idem dicendum ac supra (n. 1 et 2).

5. Si fidelis petit Missam **cantatam** vel **sollemnem**, i. e. cum diacono et subdiacono, sacerdos applicans Missam lectam, valide quidem applicat, sed non satisfacit suae obligationi, uti aperte declaravit

(86) Cfr. Gasparri, *l. c.*; Many, *l. c.*, n. 52, 2°; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 271 s.

(87) Decr. S. R. C., 13 oct. 1856 a nonnullis AA. allegatum deest in noviss. edit. *Decretorum auth.* Cfr. vol. II, p. 393.

Declaratio S. C. C. *Romana*, 27 aug. 1895 (cfr. *Acta S. Sedis*, p. 125), a quibusdam citata pro sententia affirmativa, non est praecise ad rem, atque ideo ex ea nil certi erui potest.

(88) *Decreta authentica*, n. 4031. Cfr. S. Thom., in IV Dist. 45, q. 2, a. 3, q. 1, ad 5; Lacroix, *l. c.*, n. 371; S. Alph., *l. c.*, n. 422.

S. C. de Prop. Fide, 8 iun. 1844 (89); et ideo tenetur ad Missam cantatam vel sollemnem celebrandam, at sine applicatione fructus ministerialis pro ipso fideli.

E contrario, sacerdos abunde satisfacit, si offerens petierit Missam lectam, et ipse celebret Missam cantatam, aut si petierit Missam cum cantu sine ministris, ipse autem celebret Missam sollemnem.

Mutatio in *qualitate* Missae non excedit, generatim loquendo, culpam venialem, dummodo applicatio sit valida. Si id grave valde sit oblatori, aut frequenter fiat, potest esse etiam mortale.

662. Personalis celebratio Missae. — 1. Sacerdos in genere potest Missam celebrandam et applicandam alii sacerdoti committere, quia non praesumitur oblatorem voluisse **personalem** celebrationem et applicationem illius sacerdotis cui eleemosynam primo tradidit.

2. At si explicite vel implicite offerens significavit se velle *personalem* celebrationem et applicationem, quia, ex. gr., sacerdos est praeditus singularis pietatis fama, hic alium sacerdotem sibi substituere nequit; secus peccat venialiter (et forte etiam mortaliter, si oblator id graviter ferat), nisi sacerdos substitutus sit magis aut aeque pius, vel causa iusta excuset (90).

Si presbyter, voluntate offerentis non servata, Missam tradiderit sacerdoti, quem scit minus pium, aut cuius pietatem ignorat, in alia Missa quam celebrat, tenetur, iuxta nonnullos (91), ut suae obligationi plene satisfaciat, applicare oblatori fructum particularem, quem Missa ob devotionem sacerdotis *ex opere operantis* producere solet.

De hac obligatione tamen non constat.

Si *personalis* celebratio Missae petita fuerit ab offerente ut *conditio sine qua non*, sacerdos committens alii presbytero Sacrum faciendum oneri suscepto minime satisfacit; idcirco tenetur aut eleemosynam oblatori restituere, aut ipsemet aliam Missam celebrare.

(89) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, n. 883.
(90) Lacroix, lib. VI, n. 132; S. Alph., *l. c.*, n. 321; Pasqualigo, *l. c.*, q. 976.
(91) Gasparri, *l. c.*, n. 598.

ARTICULUS IV.

De obligatione celebrandi ratione beneficii, praecepti seu obedientiae, promissionis et voti.

663. Obligatio celebrandi ratione beneficii. — 1. Haec obligatio est *iustitiae*, et respicit non solum Missam vel quotidie vel aliquibus tantum diebus ex fundatoris voluntate celebrandam, sed etiam **circumstantias** celebrationis ab eodem fundatore praescriptas, ex. gr. locum, tempus, num Missa sit lecta vel cantata etc. Cfr. can. 1475, § 1. Ad *circumstantias* quod attinet, vide n. **656** ss.

2. Beneficiarius tenetur Missam *celebrare* et *applicare* ad mentem fundatoris, nisi aliud *omnino constet*. Quare non potest Missam ad aliam intentionem, pro stipendio recepto, applicare.

Dicimus *omnino constet*, quia praesumitur fundatorem velle tum celebrationem tum applicationem Missae, uti pluries declaratum fuit a S. C. Concilii, ex. gr. in *Tinen.*, 18 aug. 1668 (1). Quod si *omnino constet* fundatorem petiisse *solam* Missae celebrationem, beneficiarius potest eam applicare, uti patet, ad mentem dantis eleemosynam.

3. Non tenetur per se ipse beneficiarius Missas celebrare, sed potest alii sacerdoti celebrandas committere, nisi fundator *expresse* petierit *personalem* celebrationem (2).

4. Si beneficiarius, qui habet onus Missae quotidianae, non tenetur per se ipse celebrare, his diebus quibus non celebrat, curare debet ut per alium celebretur (3).

5. Ubi *personalis* celebratio imposita fuerit, certe beneficiarius tenetur *per alium* celebrare, quando ipse non celebrat, *si fundator expresse id expresserit*.

Quod si onus Missam quotidie celebrandi *per se ipsum* imponitur pure et simpliciter beneficiato, ex praesumpta fundatoris voluntate huiusmodi onus personale admittit aequitatem canonicam, uti iure antiquo constabat ex decretali Alexandri III (c. 11, X, *de praeben-*

(1) Cfr. Bened. XIV, *l. c.*, cap. 9, n. 2; Pallottini, tom. XIII, v. *Missa*, § 1; S. Alph., *l. c.*, n. 332; Gasparri, *l. c.*, n. 622 ss.; Many, *l. c.*, n. 54; Noldin, *l. c.*, n. 195; Wernz, *l. c.*, n. 536.
(2) Bened. XIV, *l. c.*; Lacroix, lib. IV, n. 817; Pasqualigo, *l. c.*, q. 965; Gasparri, *l. c.*, n. 624; Many, *l. c.*, n. 84.
(3) S. C. Concilii *Collen.*, 18 sept. 1683, ad VI; *Ipporegien.*, 24 febr. 1872, etc. Cfr. *Thesaur.*, t. CXXXI, p. 169 ss.; *Acta S. Sedis*, vol. VII, p. 181 ss.

dis etc., III, 5), adeo ut beneficiatus possit *aliquando* Missae celebrationem interrumpere, quin teneatur per alium celebrare (4).

6. Quoties beneficiatus potest licite a celebratione vacare? Distinguendum est inter varias causas vacationis. Communiter hae recensentur: *honestas* seu *devotio*, *infirmitas*, *impedimentum*.

1º Si causa vacationis sit *honestas* seu *devotio*, de qua loquitur Alexander III, i. e. defectus devotionis vel dispositionis, ratio humilitatis ac reverentiae, quidam tenent, beneficiatum vacare posse etiam una die per hebdomadam, quin teneatur supplere per alium (5); alii dicunt nonnisi una vice singulis mensibus posse vacare (6).

Diebus vero quibus licet sacerdoti vacare a Missa, nullatenus potest Sacrum ab eo applicari *pro stipendio accepto;* nam sola ratio, cur applicationem Missae possit omittere, est, quod ipse a Missa dicenda vacat. Ita expresse declaratum fuit a S. C. Concilii in cit. *Collen.* ad IV (7).

S. Alph. (*l. c.*) admittit posse aliquando, sed raro, puta quater aut quinquies in anno, sacerdotem pro se vel pro suis gratis celebrare iis diebus, quibus alias licite vacet: sed S. C. C. in cit. *Collen.* proposito dubio (ad III), respondendum censuit: « *Negative* ». Hinc sententia S. Doctoris et aliorum sustineri nequit (8).

2º Si causa est *infirmitas*, et fundator expresse dispensaverit beneficiatum seu capellanum a celebratione hanc ob causam, *toto infirmitatis tempore* potest sacerdos vacare a celebratione, quin teneatur per alium supplere.

Quod si nihil a fundatore de casu infirmitatis cautum fuerit, et haec *ultra quindecim circiter dies non duret*, certe beneficiatus non tenetur per alium celebrare, ut pluries declaravit S. C. Concilii, v. gr. in *Romana*, 4 iun. 1689, et 17 nov. 1695; idque ex praesumpta fundatoris voluntate, nec non ex ipsa canonica aequitate.

Plures ad unum mensem extendunt hanc concessionem (9); imo quidam apud *S. Alph.* (*l. c.*) extendunt, at improbabiliter, ad duos menses. Putamus secundam sententiam esse probabilem neque ei adversari declarationes S. C. Concilii.

Si beneficiatus ob infirmitatem impotens omnino sit ad celebrandum, et aliunde non habeat unde vivat atque ad titulum beneficii seu capellaniae ordinatus fuerit, tunc, *toto tempore impotentiae*, non tenetur per alium satisfacere, ut eadem S. C. declaravit, v. gr., in *Pistorien.*, 5 febr. 1650, et in *Patavina*, 24

(4) S. C. Concilii *Collen.*, 18 sept. 1683, ad 1 et 2.

(5) Barbosa, *l. c.*, n. 31; Lacroix, *l. c.*, n. 830; Monacelli, part. III, App. *Istruzione* 5, n. 11; S. Alph., *l. c.*, n. 332 ex Busembaum; Ferraris, v. *Missa*, art. 3, n. 19; D'Annibale, *l. c.*, III, § 69, not. 55; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 273, not. 1.

(6) Giraldi, *op. cit.*, part. I, sect. 366. Huic sententiae favere videtur Many, *l. c.*, n. 85. Cfr. etiam Gasparri, *l. c.*, n. 626.

(7) Cfr. Lacroix, *l. c.;* Pasqualigo, *l. c.*, n. 1194.

(8) Cfr. Gasparri, *l. c.;* Many, *l. c.*, n. 86.

(9) Laymann, *l. c.*, tract. 5, cap. 3, n. 7; Salmant., *l. c.*, cap. 5, n. 35; S. Alph., *l. c.*, n. 333; D'Annibale, *l. c.;* Many, *l. c.*, 2º.

april. 1655. Id valere censemus etiam si beneficiatus non fuerit ordinatus ad titulum beneficii, dummodo sit vere impotens et nihil alias habeat unde vivat.

3º Si causa est *impedimentum*, et quidem *rationabile*, ex. gr. iter, beneficiatus potest vacare a celebratione Missae per unum aut alterum diem, quin teneatur per alium supplere; imo si impedimentum est diuturnum, ex. gr. iniusta detentio in carcere, repeti debent, probabilius, quae de infirmitate dicta fuerunt.

664. Missa conventualis. — Nonnulla breviter de hac Missa sunt exponenda.

1. Ratione beneficii omnia Capitula (patriarchalia, metropolitana, cathedralia et collegiata) debent *quotidie* Missam applicare *pro benefactoribus in genere* (cc. 413, 417).

2. Consuetudo etiam immemorabilis, qua Capitulum Missam non celebret, aut non applicet pro benefactoribus in genere, est corruptela, ut docet Benedictus XIV in Const. « *Cum semper oblatas* », 19 aug. 1754.

3. Capitulum indiget indulto apostolico, ut eximatur ab onere Missae conventualis. Aliquando S. Sedes indulget ut ratione paupertatis Missa conventualis locum habeat tantum diebus festis; sed ab ea penitus dispensare non solet.

4. Omnes, qui choralia beneficia in Capitulo possident, tenentur ad Missam conventualem celebrandam et applicandam, adeo ut Episcopus eximere nequeat aliquem capitularem ab huiusmodi onere (10).

5. Missa conventualis cum cantu celebrari debet; tunc solum licet hebdomadario hanc Missam sine cantu celebrare, cum in Ecclesia, pontificali ritu vel alius loco Episcopi celebrat (can. 413). Secus requiritur indultum apostolicum; nec suffragatur contraria consuetudo.

6. Celebranti Missam conventualem dari debet eleemosyna. Porro servari potest consuetudo hanc eleemosynam desumendi vel ex cumulo distributionum vel ex reditibus omnium praebendarum per contributum (can. 417, § 3) - (11).

7. Capitularis infirmitate detentus non tenetur eleemosynam praebere sacerdoti capitulari, qui ipsius vicem supplet in Missae conventualis celebratione et applicatione, nisi statuta capitularia vel particularis consuetudo aliud ferant (can. 417, § 2).

8. Si quis eodem die urgetur onere Missae sive pro populo sive conventuali, hanc ipse celebrare et applicare debet per se, illam per alium aut per se die sequenti (can. 419, § 2).

(10) S. C. Concilii *Albinganen.*, 27 april. 1844.

(11) S. C. C. *Lucana*, 28 febr. 1750; *S. Severini*, 24 mart. 1764; *Aesina*, 9 sept. 1843; *Monasterien.*, 10 ian. 1846.

9. Ad horam et ordinem quod spectat celebrandi Missam conventualem, *Rubricae generales Missalis*, § XV, servari debent. Nulla hac in re consuetudo, licet immemorabilis, prodesse potest (12).

Aliae Missae, praeter conventualem, quae cum assistentia choralium olim celebrari debebant, hodie extra chorum legi debent, post propriam horam canonicam. Excipiuntur tamen ab hac regula Missae in Litaniis maioribus et minoribus, in festo Nativitatis Domini, in anniversariis creationis et coronationis Summi Pontificis, electionis et consecrationis Episcopi, nec non in anniversario ultimi Episcopi defuncti, et omnium Episcoporum aut canonicorum; et omnes Missae ex fundatione (13).

665. Obligatio celebrandi ratione praecepti seu obedientiae. — 1. R. Pontifex praecipere potest omnibus sacerdotibus, tam saecularibus quam religiosis, Missae celebrationem cum applicatione. Hoc est certissimum. Sufficit in mentem revocare ea quae de Missa pro populo celebranda et applicanda diximus (n. **606** ss.).

2. Haec potestas verius competit etiam Episcopo relate ad sacerdotes dioecesanos saeculares. Nonnulli id negant; alii dubitant. Sedes Apostolica, cum in aliquibus gravibus circumstantiis Missae celebrationem iubet, non solet exigere eiusdem applicationem; expedit ut etiam Episcopi hanc S. Sedis prudentiam imitentur, et nonnisi raro sacerdotibus imponant Missae applicationem (14).

3. Sententia negans quoad R. Pontificem, falso nititur fundamento, et caret probabilitate. Ecclesia, aiunt, nequit praecipere actum internum; atqui Missae applicatio est actus internus; ergo. Ecclesia, brevissime respondemus, potest praecipere actum internum; et a fortiori actum *mixtum*, i. e. actum partim internum et partim externum; iamvero applicatio Missae est actus internus vel saltem mixtus; ergo.

4. Superiores regulares praecipere valent suis subditis etiam in virtute sanctae obedientiae ut celebrent secundum intentionem a constitutionibus praescriptam vel ab iisdem Superioribus statutam, salvis exceptionibus a constitutionibus aut a legitima consuetudine sancitis (15).

Haec sunt notanda:

a) Sacerdotes religiosi tenentur *ex iustitia* Sacrum applicare ad intentio-

(12) S. R. C. *Nucerina*, 16 febr. 1630, ad I, n. 525; *Congregationis Montis Coronae*, 22 ian. 1701, n. 2067; *Venusina*, 9 aug. 1760, n. 2459; *Salutiarum*, 29 nov. 1856, ad I, n. 3039; *Saeten.*, 22 maii 1871, ad II, n. 3250.

(13) Rubricae ad normam Bullae « *Divino afflatu* », tit. XII.

(14) Gasparri, *l. c.*, n. 638; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 282; Noldin, *l. c.*, n. 196.

(15) S. C. de Religiosis, *Suessionen. et aliarum*, 3 maii 1914. Cfr. *Acta Apost. Sedis*, vol. VI, p. 231.

nem praescriptam a Superioribus, si stipendia Missarum ab iisdem Superioribus accipiantur eo pacto, ut per subditos Missas celebrari curent; tenentur *ex obedientia*, si vi potestatis dominativae, qua in subditos pollent Superiores, Missae applicationem ipsi iniungant, aut vi constitutionum Missas praescribant, quae ab his exiguntur ad certam intentionem.

b) Si religiosi contra praeceptum Superiorum agunt, valide ad aliam intentionem applicant, sed illicite; et quidem si *ex iustitia* tenebantur Missam celebrare et applicare, certe peccant graviter; si *ex obedientia*, graviter vel leviter aut nulla ratione peccant, prout Superior sub gravi vel sub levi aut nullatenus sub peccato intendat subditos obligare.

c) Constitutiones Missas iniungentes plerumque sub peccato non obligant, at nihil sub obligatione regulae praescribitur quod etiam sub peccato praescribi non possit (16).

d) Si Superior iniungit Missam simpliciter ad suam intentionem, sacerdos nequit alios fructus pro libitu applicare. At Superioris praeceptum non extenditur ultra finem ab eo intentum. Quare si ex sola obedientia, seu ex praecepto Superioris aut ex constitutionibus, Sacrum fieri debeat, sacerdos potest sibi vel aliis applicare reliquos fructus, qui directe non conferunt ad finem intentum; ex. gr. si Missa exigitur ad impetrandam sanitatem alicuius infirmi, ceteri fructus praeter impetratorium possunt aliis applicari.

e) Si Missa iniungitur *pro vivis*, potestne fructus satisfactorius applicare defunctis? Quidam affirmant, sed merito dubitat *Gasparri* (17) cum aliis, quia fructus satisfactorius etiam viventibus prodest. Item si Missa iniungitur *pro defuncto*, nequit sacerdos fructum impetratorium et propitiatorium viventibus applicare, cum hi fructus etiam defunctos iuvent aut iuvare possint.

(16) Gasparri, *l. c.*, n. 637; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 283.

Quoad sacerdotes Societatis Iesu haec teneas:

1° Religiosi S. I., qui Missas (idem valet de precibus) iniunctas non celebrant, *per se* loquendo non peccant, quia nullum stricte imponitur praeceptum, nec alia est obligatio, nisi *ex regula*, quae *per se* non obligat sub peccato.

2° Attamen peccant Superiores, si ex negligentia non curant, ut designentur qui Missas celebrant vel orent praesertim pro fundatoribus et benefactoribus. Ita responsum est *Romae*, ann. 1604. Non satisfacit regulae, qui Missas celebrandas per alium celebrat, quia est onus personale. Sic responsum *Prov. Rheni*, ann. 1634.

3° Satisfacit ille, qui alium rogat, ut vice sua hodie vel hac hebdomada celebret, alio die vel alia hebdomada ipse compensaturus. Item satisfacit, qui praevidens difficultatem pro hebdomada sequenti, Sacra in hebdomada, quae praecedit, anticipat.

4° Missae pro defunctis Societatis iniunctae non obligant sub peccato, sive determinentur per generales constitutiones Ordinis, sive ex regulis particularibus, sive ex praescripto Superiorum. Ratio est, quia, *nisi decedat praeceptum obedientiae*, haec habent rationem simplicis mandati.

5° Missae affixae tempori, ex. gr. quae legi debent qualibet hebdomada vel quolibet mense, si hoc tempore celebrari non potuerint ob impedimentum vel morbum, postea non sunt necessario supplendae, sed omitti possunt. Sic responsum est *Prov. Rheni*, ann. 1585. E contrario si omissae fuerint ex negligentia, postea suppleri debent. Ita responsum est *Prov. Tolosanae*, ann. 1629.

6° Si Missae (vel preces) iniungantur ad tempus indefinitum, satis est eas dicere ad duos vel tres menses. Sic responsum est *Prov. Neapol.*, a. 1603.

Cfr. Lacroix, lib. IV, n. 136 ss.; lib. VI, part. II, n. 146; Oswald, *Commentarius*, n. 825; Bucceroni, *l. c.*, n. 632 s.; Gury-Ball., *l. c.*, n. 180 ss.; Noldin, *l. c.*, n. 681.

(17) *Loc. cit.*, n. 640.

5. Confessarius potest Missae applicationem sacerdoti poenitenti iniungere pro poenitentia sacramentali; et nisi aliud expresse dixerit, praesumitur exigere Missae applicationem distinctam et separatam, non autem aliis communem. Idem dicas de Missa iniuncta a Superiore fori externi, quicumque is sit.

666. Obligatio celebrandi ratione promissionis et voti. — 1. Aliquando ex promissione improprie dicta non oritur obligatio celebrandi et applicandi Missam, quia promittens non intendit veram obligationem assumere, quia non est *vera* promissio. Quo in casu, uti patet, sacerdos omittens applicationem Missae, nullum peccatum committit (18).

2. Si agitur de vera promissione, i. e. serio et cum animo sese obligandi facta, sacerdos tenetur stare promissis vel *ex fidelitate* vel *ex iustitia*, prout ex fidelitate aut ex iustitia intenderit sese obligare (19). Obligatio ex fidelitate *per se* levis est, etiam in re gravi. Hinc sacerdos, Missam non applicans, *per se* leviter tantum peccat, iuxta communem DD. sententiam.

Dicimus *per se*, quia culpa foret gravis in his casibus: *a*) si expresse sacerdos voluerit se obligare sub gravi; — *b*) si Missam ei promiserit, qui sub gravi celebrare tenebatur, ex. gr. ratione voti, eleemosynae receptae etc., ut eum ab obligatione liberaret.

In praefatis casibus obligatio potius *ex iustitia* esset, quam ex fidelitate, eaque *per se* gravis est.

3. Quaerunt DD.: 1° an sacerdos, qui pluribus Missam liberaliter promisit, possit per applicationem unius Missae his omnibus gratuitis obligationibus satisfacere; 2° an possit pro oblatore Missam applicare prima intentione, pro promissario autem intentione secunda; 3° an unum aliumve fructum sacrificii applicare queat promissario, reliquos vero sibi aut aliis. Ita respondemus:

Ad 1. Si *expresse* sacerdos promisit *singulis* Missam *distinctam*, per applicationem unius Missae certe non satisfacit omnibus obligationibus. Si expresse promisit *unicam* Missam, certe satisfacit. Quod si promittens non cogitavit de Missa distincta aut unica, vel nescit aut dubitat quonam modo promiserit, item satisfacit, quia in dubio promissio gratuita ita est intelligenda, ut sit promittendi quam minime onerosa, ex *l.* 99 *ff.*, *de verb. signif.*

Ad 2. Ut alibi diximus (n. 571), unica Missa satisfieri potest tum obligationi iustitiae erga fidelem qui stipendium dedit, tum obligationi

(18) Gury, *l. c.*, n. 370; Noldin, *l. c.*, n. 197; Gasparri, *l. c.*, n. 642.

(19) Lugo, *De iustitia et iure*, disp. 23, n. 90; Sporer, tract. 6, cap. 2, n. 60; S. Alph., lib. III, n. 720; Ball.-Palm., tract. 8, part. III, cap. 2, n. 121 ss.

fidelitatis erga promissarium, dummodo Sacrum applicetur pro fideli prima intentione, pro promissario intentione secunda (20).

At si promittens intenderit serio sese obligare ad Missam applicandam iuxta vulgarem loquendi usum i. e. prima intentione, non satisfacit in casu praedicto; secus satisfacit, quia titulus *in ordine ad Missae applicationem* non est diversus ac distinctus omnino, cum *distinctam* applicationem non exigat, sed unicam admittat, licet diversa intentione. Proinde ex mente promittentis res pendet; in dubio praesumitur sacerdotem ita promisisse, ut quam minime promissio sit onerosa. Huc spectant quae alibi dicta fuere.

Ad 3. Si sacerdos unum tantum Missae fructum promiserit potest reliquos fructus aliis applicare. Hinc si, ex. gr., uni promisit Sacrum in gratiarum actionem pro accepto beneficio, alteri ad impetrandam sanitatem, unica Missa utrique promissioni satisfacit, *dummodo* — fac sedulo attendas — *integram Missae applicationem non promiserit.* Hoc sensu, et non aliter, videtur admittenda doctrina quorumdam Doctorum (21).

4. Si agitur de promissione *onerosa*, quae naturam habet contractus bilateralis, obligatio iustitiae inde exorta, iuxta communiorem et probabiliorem sententiam, gravis est. At opinio, quae negat obligationem esse gravem, vere probabilis est, nisi expresse constet promittentem voluisse sub mortali se obligare. Huic obligationi satifieri debet per certam Missae applicationem cum omnibus suis fructibus.

Exemplum est in pia sacerdotum associatione, cuius statuta praecipiunt ut pro socio defuncto Missa a sociis viventibus applicetur. Uti patet, socii viventes non ex sola fidelitate, sed ex iustitia ratione quasi-contractus tenentur Sacrum applicare socio defuncto, habituri vicissim post mortem Missae applicationem a sociis viventibus (22). Missa vi promissionis onerosae debita non potest ad aliam intentionem pro recepto stipendio applicari.

5. Missa debita ratione *voti* obligat sub gravi vel sub levi, prout vovens intenderit se obligare sub gravi aut levi (23). Id clare liquet ex doctrina de voto (24).

(20) Ballerini ad Gury, *l. c.*, n. 352; D'Annibale, *l. c.*, n. 496, not. 1°; Gasparri, *l. c.*, n. 643; Many, *l. c.*, n. 57.

(21) Sporer-Bierb., tract. 8, part. II, n. 298; Gobat, *l. c.*, tract. 3, n. 144; Lugo, *l. c.*, disp. 19, sect. 10, n. 193; Noldin, *l. c.*, n. 197.

(22) Gasparri, *l. c.*, n. 644, qui censet omittentes applicationem Missae non peccare mortaliter; Many, *l. c.*, 3°.

(23) Lacroix, lib. VI, part. II, n. 162-166; Pasqualigo, *l. c.*, q. 871 ss.

(24) S. Alph., lib. III, n. 211 ss.; Laymann, lib. IV, tract. 4, cap. 3, n. 2 ss.; Salmant., tract. 17, cap. 1, n. 106 ss.; Sanchez, *Decal.*, lib. IV, cap. 12, n. 5; Ball.-Palm., tract. 6, sect. 2, cap. 3, n. 42 ss.

ARTICULUS V.

De transmissione stipendiorum Missarum, de vigilantia et adnotatione.

667. Missa alteri sacerdoti celebranda tradita. — 1. Si sacerdos Missam celebrandam acceperit cum certa eleemosyna, et hanc Missam, alteri celebrandam committat, integram eleemosynam tradere debet adeo ut ne minimam quidem eius partem sibi retinere possit, nisi *a*) aut oblator *expresse* permittat aliquid retinere, *b*) aut *certo* constet excessum supra taxam dioecesanam datum fuisse *intuitu personae* (ex. gr. ratione amicitiae, necessitatis, recompensationis etc.) - (can. 840, § 1).

Ratio est, quia sacerdos stipendium pro Missa celebranda recipiens, ipsum stipendium non acquirit nisi *titulo obligationis*, quam assumit, *Sacrum celebrandi*. Proinde si committit alteri sacerdoti Missam celebrandam, eo ipso renunciat susceptae obligationi, et consequenter titulo retinendi stipendium.

Nec refert quod alteri sacerdoti tribuat stipem consuetam, et sibi retineat excessum dumtaxat stipendii. Nam fidelis, qui tribuit eleemosynam supra taxam dioecesanam, *eam totam praebet intuitu Missae celebrandae*, ideoque tota debetur sacerdoti qui de facto celebrat. Igitur sacerdos qui sibi retinet partem eleemosynae, id agit contra voluntatem offerentis, et sine ullo titulo, nisi certo constet de contraria eiusdem voluntate, ut diximus in memorata exceptione.

2. Sacerdos retinens sibi partem stipendii peccat contra iustitiam. Id manifeste eruitur ex dictis, quatenus scil. deest titulus retentionis, et ius ad integram eleemosynam ex voluntate oblatoris competit celebranti. Hanc sententiam uti certam habemus, re mature perpensa, et oppositam censemus solida probabilitate carere (1).

Peccatum in casu est in genere suo grave, sed parvitatem materiae admittit; quare applicanda sunt quae de furti gravitate dicuntur.

Sacerdos, qui partem stipendii sibi retinuit, tenetur, ut palam est, eam restituere. Restitutio autem, iuxta communiorem et probabiliorem sententiam, fieri debet celebranti, si inveniri possit sine gravi incommodo, non autem, ut

(1) Cfr. Lacroix, *l. c.*, n. 135; Sporer, *l. c.*, n. 369 s.; S. Alph., *l. c.*, n. 322; De Angelis, lib. III, tit. 41, n. 6; Bucceroni, *l. c.*, n. 624; Gasparri, *l. c.*, n. 601; Many, *l. c.*, n. 94; Arendt, *De laesione iustitiae commulativae... hist. et crit.*, p. 5 ss.

quidam opinantur, oblatori: siquidem translato in celebrantem onere, etiam ius ad integrum stipendium ex offerentis voluntate in eum transfertur (2).

Si celebrans inveniri nequeat, et sacerdos qui partem eleemosynarum retinuit, eam in opera pia adhibuit, S. Poenitentiaria solet eam condonare cum monitione ut in posterum a similibus abstineat; si adhuc eam habet, aut in proprios usus consumpsit, praecipere solet ut illa vel aequivalens in pia opera impendatur.

3. Sacerdoti ne eo quidem fine licet partem stipendii retinere ut in pios usus impendatur: siquidem de iure tertii agitur. Hoc non semel declaratum fuit a S. Sede (3).

4. Sacerdos, qui alteri Missas celebrandas committit, ne collybum quidem, vulgo *aggio*, ex pecuniae permutatione provenientem, retinere potest. Ratio est quia secus integra eleemosyna non datur, cum ipse collybus seu foenus ex permutata pecunia proveniens sit pars eleemosynae a fideli pro Missa celebranda traditae.

Quare si Titius plura Missarum stipendia extra Italiam, ex. gr., collegerit et Missas in Italia celebrari curet, non potest sacerdoti in Italia celebranti tantum tradere stipendii, quantum pro unaquaque Missa celebranda ipse extra Italiam accepit, sed tenetur ei tradere etiam lucrum quod fortasse accepit, exteram pecuniam in italicam permutando (4).

5. Qui Missarum stipes ad alios transmittit, potest certissime retinere expensas necessarias pro expeditione.

6. Si sacerdos Missam celebraturus partem stipendii *sponte* cedat, dubitandum non est quin licite retineri seu acceptari possit (5).

7. Oblator, seu qui stipendium pro Missae applicatione dat, potest permittere ut sacerdos illud ad alium transmittens, aliquid sibi retineat: offerens enim, cum sit dominus stipendii, de ipso, uti vult, salva iustitia et lege canonica, disponere valet.

Sacerdos, qui transmittit, *potest rogare* ut recipiens stipendium partem oblati remittat. At requiritur ut *sponte* omnino recipiens eleemosynam remittat, secus deesset ratio liberalitatis. Necesse non est, aliter ac olim, ut *non rogatus* remittat, dummodo absit quaevis importuna petitio directa vel indirecta aliudve incommodum. Antiqua disciplina ex praescripto Codicis paulisper mutata est.

(2) Cfr. S. Alph., *l. c.*; Sporer, *l. c.*; Marc, *l. c.*, n. 1611; Gasparri, *l. c.*

(3) Decr. « *Ut debita* », n. 11; S. C. C., 19 ian. 1869, 25 iul. 1874, 24 april. 1875. Cfr. *Acta S. Sedis*, vol. IV, p. 537 s.; vol. VIII, p. 108; vol. XXVI, p. 57.

(4) S. C. C., 21 nov. 1898. Cfr. *Acta S. Sedis*, vol. XXXI, p. 623 s.; Many, *l. c.*, n. 96; Ojetti, *op. cit.*, v. *Stipendium*, n. 3846.

(5) Lugo, disp. 21, sect. 2, n. 32; S. Alph., *l. c.*, n. 321; Gasparri, *l. c.*, n. 599; Many, *l. c.*, 95.

8. Ubi agitur de stipendiis *ad instar manualium* (cfr. n. **644**), legitime retinetur excessus supra taxam dioecesanam, *nisi obstet mens fundatoris;* quare satis est remittere ad sacerdotem celebraturum solam eleemosynam manualem dioecesis *in qua Missa celebratur* (aliter ac antea; cfr. Decr. « *Ut debita* », n. 15), si pinguis eleemosyna locum pro parte teneat dotis beneficii aut causae piae (can. 840, § 2). Porro, nisi aliud constet, *semper* praesumitur pingue stipendium locum pro parte tenere beneficii, capellaniae etc.

9. Si Missarum eleemosynae ad iura parochialia pertinent, vel quatenus locum tenent *congruae parochialis*, vel quatenus ex statuto aut legitima consuetudine dioecesis ad *iura stolae* referuntur, ex. gr. in exsequiis aut benedictione nuptiali, parochus easdem Missas alii celebrandas committens nonnisi stipendium *ordinarium* tradere tenetur, et quidem, attento praescripto cit. can. 840, § 2, ob paritatem rationis, iuxta taxam dioecesis in qua Missa celebratur (6).

10. Qui Missas per alios celebrandas habet, eas *quamprimum* distribuere debet (7), firmo praescripto can. 841 (n. **673**); sed tempus legitimum pro earundem celebratione (n. **657**) *incipit* a die quo sacerdos celebraturus easdem receperit, nisi aliud constet (can. 837).

Haec verba « *nisi aliud constet* » duplicem exceptionem admittunt, scilicet: 1° si agitur de Missis *pro urgenti causa* oblatis; 2° si offerens tempus celebrationis expresse determinaverit et Missa acceptata fuerit tali tempore celebranda.

Iste can. 837 *per se* urget sub gravi et respicit administratorem causae piae vel heredem aut exsecutorem testamenti, qui, ut primus oblator, Missas distribuendas habet; non vero eum, ex. gr. Superiorem, qui obligationem celebrandi per se vel per alios in se iam suscepit. Ille enim arbitrio suo nequit differre distributionem atque ita tempus legitimum augere.

11. Ordinarii locorum et Superiores religiosi, qui forte nimia copia Missarum interdum gravantur, onere eas transmittendi ad alios non tenentur; ex quo fit ut iisdem *cito* satisfacere nequeant. Onus *strictum*

(6) S. C. C. *Monacen.*, 28 febr., 28 mart., 22 aug. 1874; *Colonien.*, 25 iul. 1874, ad V; *Hildesien.*, 21 ian. 1898; decr. « *Ut debita* », n. 15; *Paderbonen.*, 10 nov. 1917. Cfr. *Acta S. Sedis*, vol. VIII, p. 75, vol. XXXVI, p. 672; *Acta Apost. Sedis*, vol. X, p. 368 ss.

(7) Ex decreto « *Cum plures* » S. C. de Prop. Fide, 15 iul. 1908 (cfr. *Acta S. Sedis*, vol. XLI, p. 146; Ferreres, *op. cit.*, p. 130 ss.) non licet Missarum celebrationem committere directe presbyteris orientalibus, neque Superioribus Congregationum religiosarum orientalium, imo nec Praelatis orientalibus, qui vel Episcopi titulares sint, vel simplices Vicarii patriarchales; sed, ubi agitur de Ecclesiis rituum orientalium, Missae tradendae sunt per S. C. pro Ecclesia Orientali (cfr. can. 257) vel per Delegatos Apostolicos in regionibus orientalibus constitutos, aut per Antistites iurisdictionem ordinariam in Oriente habentes, sed solum pro necessitatibus sacerdotum iis subiectorum. Hoc decretum, quatenus est lex pro *latinis*, non amplius urget post Codicem.

urgendi celebrationem quamprimum non imponitur, sed mere monentur ut id « *curent pro viribus* » (can. 844, § 1).

12. Qui habent Missarum numerum de quibus sibi liceat libere disponere, possunt eas tribuere sacerdotibus sibi acceptis, dummodo probe sibi constet *a*) vel eos esse omni exceptione maiores, — *b*) vel testimonio proprii Ordinarii esse commendatos (can. 838). Alterutra conditio ex ipsa rei natura postulatur.

668. An Episcopus prohibere possit quominus Missarum eleemosynae ad alios sacerdotes transmittantur. — 1. Ordinarius loci nequit id vetare lege synodali aut generali decreto, quia prohibere non valet quae a iure communi expresse permittuntur: ageret quippe contra ipsum ius *commune*. Nam can. 838 expresse permittit ut Missae, *quarum sacerdotes liberam habent dispositionem*, aliis sacerdotibus celebrandae committantur. Libera *dispositio* consideratur ex parte offerentis.

Istae Missae, de quibus libere disponere quis valet, tradi possunt, etiam inscio Episcopo, sacerdotibus tum dioecesanis tum extradioecesanis.

Item lege dioecesana aut generali decreto nequit Episcopus praecipere ut Missarum transmissio vel receptio nonnisi *de consensu Ordinarii* seu *per Curiam episcopalem* fiat. Huiusmodi enim praescriptio limitaret facultatem iure communi concessam.

Quandoque S. Sedes, i. e. S. Congregatio Concilii, peculiarem facultatem tribuit Episcopis vetandi huiusmodi Missarum transmissionem ad alios sacerdotes praesertim extradioecesanos, *ad tempus* dumtaxat et *gravibus de causis*.

In casu *particulari* et *extraordinario* Episcopus *ob grave motivum* potest vetare ne Missae tradantur huic vel alteri sacerdoti, utpote suspecto aut suspenso; item prohibere ne imprudenter tradantur sacerdotibus extradioecesanis non probe cognitis. Pariter praecipere valet, in iisdem rerum adiunctis, ut transmissio vel receptio Missarum fiat per loci Ordinarium seu Curiam episcopalem.

2. Peculiare ius competit Episcopo quoad Missas 1° *fundatas;* 2° *ad instar manualium;* 3° alicui *sanctuario seu ecclesiae saeculari* oblatas; 4° *ex piis voluntatibus* celebrandas; 5° *manuales intuitu causae piae*, aut *in favorem pii operis* etc., *datas*.

1° Si agitur de Missis **fundatis** in ecclesiis *saecularium*, Episcopus prohibere potest ne, Ordinario loci inconsulto, aliis sacerdotibus celebrandae tradantur; itemque vetare valet ne extra dioecesim mittantur sine Ordinarii consensu. Ratio est, quia loci Ordinarius habet ius et officium sedulo advigilandi ut piae fundationes religiose atque fideliter impleantur.

Huc spectat decisio S. C. Concilii diei 19 febr. 1921. Proposito dubio: « An et quomodo dispositio Concilii provincialis N. (*quae prohibet Missas celebrandas dare extra uniuscuiusque dioecesis ambitum, absque Ordinarii permissione*) sustineatur in casu »; die 19 febr. 1921 in *Dioecesis N.* respondit: « Quoad Missas fundatas, vel ad instar manualium, vel manuales datas intuitu causae piae: *Affirmative*; in reliquis servetur can. 838 C. I. C. » (8).

2° Idem dicas de Missis **ad instar manualium,** secundum ipsum earundem conceptum (can. 826, § 2; n. **644**), cum ex piis *fundationibus* proveniant.

3° Si agitur de Missis **oblatis alicui sanctuario** seu **ecclesiae saeculari,** Episcopus vi iurisdictionis in illud sanctuarium seu ecclesiam vetare potest, tum ne Missae, inconsulto Ordinario, sacerdotibus dioecesanis tradantur, tum a fortiori ne extra dioecesim mittantur. Ratio est, quia Episcopus in praedictam ecclesiam habet veram iurisdictionem et quoad huiusmodi Missas peculiare ius atque officium vigilantiae et inspectionis.

Si ageretur de ecclesia *regulari,* seu de ecclesia *exempta* a iurisdictione Episcopi, ipsi praefata potestas non competeret, ut evidens est.

4° Si agitur de Missis **ex piis voluntatibus** celebrandis, Episcopus, qui est piarum voluntatum exsecutor ad normam can. 1515, praecipere potest ne, inconsulto loci Ordinario, Missae celebrandae committantur sacerdotibus extraneis. Non posset tamen vetare absolute et universim, quominus praefatae Missae aliis sacerdotibus, sive dioecesanis sive extradioecesanis, tradantur ad normam can. 838.

5° Si agitur de Missis **manualibus,** quae tamen datae fuerint *intuitu causae piae, in favorem pii operis,* in *finem religiosum* vel *caritativum* attingendum in hac aut illa *paroecia, intra fines dioecesis* et quidem *in eius favorem* etc., Episcopus ea omnia praecipere ac vetare potest, quae necessaria vel opportuna videantur ad fideliter implendam voluntatem pii oblatoris simulque ad procurandum bonum causae piae, pii operis etc.

669. An et quamdiu onere Missarum teneatur qui aliis eas tradiderit. — 1. Qui Missas a fidelibus receptas aut quoquo modo suae fidei commissas aliis celebrandas tradiderint, obligatione tenentur usque dum (aliter ac antea; cfr. decr. « *Ut debita* », n. 6) acceptatae ab eisdem obligationis et recepti stipendii testimonium obtinuerint (can. 839).

2. Haec addenda: 1° testimonium sive oretenus sive scripto sive per testes fides dignos haberi potest; — 2° sufficit epistola per publicos tabelliones more ordinario transmissa; — 3° expedit tamen ut mittatur epistola cum fide exhibitionis et receptionis, italice *lettera con ricevuta di ritorno;* — 4° si ex furto vel incuria aut quasi alia etiam fortuita causa stipendia Missarum in manus sacerdotis celebraturi non perveniant, sacerdos committens non liberatur.

Ut cesset obligatio ex parte transmittentis eaque recidat in alterum sacerdotem, requiruntur tria: scil. ut una cum onere Missarum mittantur quoque correspectivae eleemosynae, ut alter sacerdos acceptet revera huiusmodi onus, ut eleemosynae pervenerint in manus acceptantis; quibus positis, obligatio Missarum gravat hunc sacerdotem acceptantem, sed transmittens non liberatur *de facto* ab onere nisi post habitum testimonium de acceptata obligatione et receptis eleemosynis.

Quamvis stipendium acceptum statim in dominium sacerdotis transeat, et sacerdos tradens liberetur a sua obligatione, expedit tamen ne pecunia tradatur, antequam Missae celebratae fuerint. Aliquando verum praeceptum de hac re haberi potest, sive ex voluntate offerentis sive ex peculiaribus adiunctis.

De transmissione Missarum ad Ordinarium vide n. **673.**

670. An ex Missarum eleemosynis aliquid retineri possit in utilitatem sanctuarii seu ecclesiae, aut pro expensis sacrorum utensilium, vel pro collatiuncula celebranti danda. — 1. Sine speciali Sedis Apostolicae indulto nequit ex Missarum stipendiis aliquid retineri ut consulatur decori et ornamento ecclesiae seu sanctuarii, etsi reditus desint, nisi expresse habeatur consensus oblatorum.

Episcopi ulla facultate pollent id permittendi. S. Congregatio Concilii ad dubium: « An liceat Episcopis, sine speciali S. Sedis venia, ex eleemosynis Missarum, quas fideles celebrioribus sanctuariis tradere solent, aliquid detrahere, ut eorum decori et ornamento consulatur, quando praesertim ea propriis reditibus careant »; die 25 iul. 1874, ad VII, respondit: « Negative, nisi de consensu oblatorum » (9). Hoc confirmatum fuit ab eadem S. C. decr. « *Ut debita* », n. 11.

Iure quoque novo id vetitum esse, evidens est.

2. Si rector vel administratores ecclesiae sacerdotibus committant Missas celebrandas, nihil omnino retinere possunt de stipendiis earundem, si ecclesia sufficientes habeat reditus; si vero ecclesia adeo sit pauper ut celebrationis expensas ferre nequeat, retineri potest pars stipendii, quae nullatenus debet excedere valorem expensarum, quae pro ipsomet tantum Missae sacrificio sunt necessario subeundae. Ita ex Innocentii XII Const. « *Nuper* », 23 nov. 1697, in qua referuntur

(8) *Acta Apost. Sedis,* XIII, p. 228.

(9) *Acta S. Sedis,* vol. VIII, p. 108 s.

et confirmantur decreta S. C. Concilii de celebratione Missarum, 21 iun. 1625, 23 nov. 1697.

Duo igitur requiruntur: 1° ecclesia debet esse pauper omnino, scil. impar expensis celebrationis ferendis; 2° retineri potest ex eleemosynis Missarum portio stricte correspondens impensis celebrationis, et nihil amplius. Imo *Innocentius XII* (*l. c.*) addit: « Et nihilominus eo etiam in casu curandum (est), ut ex pecuniis quae supersunt, expensis ut supra deductis, absolute tot Missae celebrentur, quot praescriptae fuerint ab offerentibus eleemosynae ».

Haec omnia adhuc vigere, certum est.

Disputant AA., utrum in praefato casu ex Missis *fundatis* tantum possit retineri pars stipendii, an etiam ex Missis *manualibus* (10). Sive attentis relatis verbis decreti S. C. Concilii (ad VII) sive attenta ipsa ratione, quae profecto militat pro utroque casu, probabilius, et vix non certum censemus, id esse intelligendum tam de Missis *fundatis* quam de *manualibus*.

An et quando pro expensis sacrorum utensilium exigi possit aliquid a sacerdote celebrante, vide n. **701**.

Gasparri (11) hoc habet: « At si celebranti datur collatiuncula, e. g. cafeum, licite potest retineri ex Missae eleemosyna iustum pretium, nisi de collatiuncula praebenda, praeter eleemosynam, conventum tacite vel expresse fuerit ». Id, nostra sententia, tunc solum admitti potest, cum celebrans ipse sponte et libere omnino consentit ut ex Missae stipendio pretium collatiunculae detrahatur, et non eo inscio vel aegre consentiente.

671. Num qui Missarum stipendia pro aliis colligit possit ex iisdem mercedem sui laboris retinere. — Plures affirmant cum *S. Alphonso* (12), si quis in procurandis seu colligendis Missarum eleemosynis pro aliis *quasi ex munere sit deputatus*, et *labor vere mereatur mercedem;* alii negant (13).

Attenta resolutione S. C. C. in *Tarraconen.*, 8 mart. 1905, tenemus, collectori non licere sine consensu expresso ac libere praestito oblatorum et celebrantium, vel sine indulto Sedis Apostolicae, aliquid ex stipendiis retinere pro huiusmodi incommodo seu labore (14).

(10) Cfr. Bened. XIV, *Instit. eccl.*, 56, n. 13; *De Synodo dioec.*, lib. V, cap. 9, n. 3; De Alberti, *De sacris utensilibus*, cap. 13, n. 12; Gasparri, *l. c.*, n. 674; Many, *l. c.*, n. 136 s.

(11) *Loc. cit.*, n. 608.

(12) *Loc. cit.*, n. 322, dub. 3; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 281, 7; Gasparri, *l. c.*, n. 609.

(13) Piat, *Comment. in Const. Ap. Sed.*, p. 125; Ferreres, *op. cit.*, p. 105, n. 177.

(14) En facti species in *Tarraconen.*, *Remunerationis pro collectione Missarum:* « Ex diuturno tempore in archidioecesi Tarraconensi quidam sacerdos, Ordinarii auctoritate, manuales Missas colligit ac sacerdotibus distribuit sibi retinendo quinque pro centum in retributionem laboris, in emptionem librorum rationum atque in damni compensationem, si forte

672. An et quando R. P. permittere possit ut ex Missarum stipendiis aliquid retineatur. — 1. Quod R. Pontifex permittere valeat, pro suprema qua pollet in Ecclesia auctoritate, ut ex Missarum eleemosynis aliquid detrahatur in pios usus impendendum, extra controversiam est (15).

2. S. Sedes numquam aut fere numquam permittere solet ut pars eleemosynae retineatur in privatam utilitatem, sed solum ob utilitatem ecclesiae vel piorum operum.

Cum agatur de iure tertii, eatenus R. Pontifex id permittere potest, quatenus causa iusta adsit; secus concessio foret illicita (16). Causa iusta, generatim loquendo, est paupertas seu necessitas.

S. Sedes non solet concedere indultum perpetuum, sed solum ad tempus, puta ad quinquennium vel decennium, et quidem cum debitis atque opportunis cautelis ad praecavendos quoscumque abusus.

De reductione, condonatione et translatione Missarum, vide n. **681** ss.

673. Onera Missarum Ordinario tradenda. — 1. « Omnes et singuli administratores causarum piarum aut quoquo modo ad Missarum onera implenda obligati sive ecclesiastici sive laici, sub exitum cuiuslibet anni, Missarum onera quibus nondum fuerit satisfactum, suis Ordinariis tradant secundum modum ab his definiendum » (can. 841, § 1).

« Hoc autem tempus ita est accipiendum ut in Missis ad instar manualium obligatio eas deponendi decurrat a fine illius anni intra quem onera impleri debuissent; in manualibus vero, post annum a die suscepti oneris, salva diversa offerentium voluntate » (can. 841, § 2).

Id statutum iam fuerat in decr. « *Vigilanti* », 25 maii 1893, confirmatum atque explicatum in decr. « *Ut debita* », n. 4.

2. Haec, quoad sensum praescripti citati can. 841, sunt notanda:

1° Nomine Ordinarii intelligitur pro sacerdotibus saecularibus et laicis Ordinarius loci, pro religiosis, eorum Superior maior, dum-

monetas adulteratas aliquando recipiat. Huiusmodi collector singulis annis pro 4.850 circiter Missis collectis Archiepiscopo rationem reddit, qui praeterea dioecesano Missarum acervo ob stipendii penuriam pro Missis celebrandis non parvas pecuniarum summas, quibus ipse libere uti potest, applicat. Modo actualis Missarum collector, ob decretum H. S. C. *De observandis et evitandis*, 11 maii 1904, anxietate affectus, saltem ad tempus postulat facultatem retinendi dictam stipendii partem; quod Archiepiscopus enixis precibus commendat ». S. C. C., re mature discussa, die 8 mart. 1905, respondendum censuit: *Pro gratia ad quinquennium, retinendi tria pro centenis, facto verbo cum SS.mo.*

(15) S. C. C. *Societatis SS. Salvatoris*, 27 febr. 1903, ad IV; decr. « *Ut debita* », n. 11.

(16) Cfr. Suarez, *De legibus*, lib. II, cap. 14; lib. X, cap. 6; *De virtute et statu relig.*, tract. VI, lib. VI, cap. 9; tract. VII, lib. VI, cap. 16; Lugo, *De iustitia et iure*, disp. 22, sect. 1, n. 2; disp. 23, sect. 1, n. 14; disp. 24, sect. 13, n. 312; Schmalzgr., lib. I, tit. 2, n. 56 s.

modo pertineant ad religionem exemptam, secus etiam pro ipsis Ordinarius proprius est Ordinarius loci.

2° Annus intelligitur civilis, ita quidem ut Missae *ad instar manualium* tradantur Ordinario sub exitum mensis decembris illius anni intra quem celebrari debuissent, Missae vero *manuales* post 12 menses completos a die oneris suscepti.

3° Huiusmodi tempus non mathematice, sed moraliter accipiendum est.

4° Si quis, in fine anni, habeat plura Missarum onera, pro quibus adimplendis, *ex ipsa offerentium voluntate*, supersint ex. gr. adhuc duo vel tres menses, non tenetur ea tradere Ordinario, quia praevalet offerentium voluntas: idque a fortiori dicendum est, si *ex oblatorum voluntate* Missae celebrandae sint in tali ecclesia vel altari.

5° Sacerdos, ne careat eleemosynis Missarum, potest aliquas Missas, in fine anni, tuta conscientia sibi retinere (17).

3. Hoc praeceptum urget sub gravi, at parvitatem materiae non excludit, tum attento exiguo numero Missarum, tum attenta brevi dilatione.

4. Missae, quae deinceps aliis sacerdotibus celebrandae committentur, satis erit ut *ad intentionem Ordinarii* celebrentur.

674. Vigilantia exercenda circa Missarum onera. — 1. « Ius et officium advigilandi ut onera Missarum adimpleantur, in ecclesiis saecularium pertinet ad loci Ordinarium; in religiosorum ecclesiis, ad eorum Superiores » (can. 842).

Quod attinet ad Superiores religiosorum, huc spectant quae supra diximus (n. **673**).

2. Huiusmodi ius et officium respicit Missas tum fundatas tum manuales, cum discrimine tamen inter has et illas, iuxta alibi dicta (n. **668**, 2). Quoad Missas pure et simpliciter manuales — quae scil. in aliqua ecclesia collectae non fuerint, aut datae non sint intuitu causae piae aut in finem religiosum vel caritativum pro certo ac determinato loco aut opere — Ordinarius nonnisi vigilantiam *generalem* exercere valet; dum pro Missis fundatis aliisque aequiparatis vigilantiam et inspectionem *specialem* exercet.

Obligatio advigilandi, uti patet, gravis est. Vigilantia exerceri potest sive in visitatione, sive extra, sive ad instantiam partis, sive ex officio (18).

(17) Cfr. Many, *l. c.*, n. 110; Ferreres, *l. c.*, p. 29 ss.; Bargilliat, *Les honoraires des Messes*, Paris 1905, p. 33.
(18) Cfr. Const. « *Nuper* » Innocentii XII, § 23.

675. Adnotatio Missarum. — 1. « Rectores ecclesiarum aliorumque piorum locorum sive saecularium sive religiosorum in quibus eleemosynae Missarum recipi solent, peculiarem habeant librum in quo accurate notent Missarum receptarum numerum, intentionem, eleemosynam, celebrationem » (can. 843, § 1).

« Ordinarii tenentur obligatione singulis saltem annis huiusmodi libros sive per se sive per alios recognoscendi » (can. 843, § 2).

2. Praeceptum habendi *librum* in eoque accurate adnotandi *numerum*, *intentionem*, *eleemosynam* et *celebrationem* Missarum receptarum urget sub gravi.

Quinam nomine *Ordinarii* intelligantur, vide n. **673**, 2.

3. Episcopus in canonica dioecesis visitatione nequit sibi vindicare ius inspiciendi libros Missarum manualium (aut fundatarum) in ecclesiis religiosorum exemptorum etsi paroeciales sint (19).

4. « Ordinarii quoque locorum et Superiores religiosi, qui propriis subditis aliisve Missas celebrandas committunt, quas acceperint Missas cum suis eleemosynis *cito* in librum per ordinem referant curentque pro viribus ut *quamprimum* celebrentur » (can. 844, § 1). Nulla opus est explicatione, cum verba clarissima sint.

5. « Imo omnes sacerdotes sive saeculares sive religiosi debent accurate adnotare quas quisque Missarum intentiones receperit, quibusve satisfecerit » (can. 844, § 2).

Hoc *positivum* praeceptum in iure antiquo deerat. Ratio ipsius evidens est, scil. ut vitetur periculum quod ex incuria vel lapsu memoriae aliave causa Missarum oneribus non satisfiat. Haec obligatio, attento fine, *per se* urget sub gravi.

Huiusmodi libri mere privati non subsunt canonicae inspectioni Ordinarii. Optandum tamen, ut sacerdotes sponte eos subiiciant examini et inspectioni Ordinarii.

(19) S. C. Ep. et Reg., 11 maii 1904; cfr. can. 842 et 1550

CAPUT III.

DE MISSIS FUNDATIS, DE REDUCTIONE, CONDONATIONE ET TRANSLATIONE MISSARUM

ARTICULUS I.

De Missis fundatis.

676. Quid sit fundatio Missarum. — 1. Quaenam sint Missae *fundatae*, diximus n. **644**. Nomine autem *fundationis Missarum* intelligitur constitutio dotis in aliqua ecclesia vel instituto aut loco pio, ut quotannis in perpetuum vel in diuturnum tempus una Missa vel plures celebrentur (cfr. can. 1544, § 1).

2. Missarum fundatio fieri potest, sicuti aliae piae fundationes, per actum inter vivos, per actum ultimae voluntatis sive in testamento sive in legato, et etiam viva voce.

Quolibet in casu fundatio, etsi sola viva voce facta, scripto debet consignari, et quidem alterum tabularum exemplar in Curiae archivo, alterum in archivo personae moralis, ad quam fundatio spectat, tuto asservandum est (can. 1548).

Quamvis actus, quo bona temporalia quis relinquit personae morali ecclesiasticae, careat sollemnitatibus iuris civilis, obligat in conscientia. Quapropter opinio *Card. D'Annibale* (1) et quorundam paucorum recentiorum existimantium non esse inquietandos eos qui, extra ditionem pontificiam, non praestant relicta ad causas pias in testamento irrito iure civili, attento praescripto can. 1513, § 2 et responso diei 17 febr. an. 1930 Pontif. Comm. Cod., nullo modo sustineri potest.

3. Si cappellania sit *laicalis*, seu constet Missis non proprie fundatis, sed a privata aliqua persona curandis, et *certa* eleemosyna pro *unaquaque* Missa tradatur, eleemosyna tota celebranti debetur. Si vero singula stipendia singulis Missis non respondeant, sufficit ut possidens cappellaniam congruam seu dioecesanam eleemosynam tribuat celebranti, nisi aliud cautum fuerit in tabulis erectionis cappellaniae.

(1) *Loc. cit.*, II, n. 339.

677. Quomodo facienda Missarum fundatio. — Ut rite peragatur Missarum fundatio, quatuor requiruntur: 1° *acceptatio rite facta;* 2° *consensus* seu *licentia Ordinarii;* 3° *investimentum dotis;* 4° *documentum scriptum.*

1° Fundatio, uti patet, est quaedam donatio; iamvero omnibus constat donationem incipere valere a momento quo acceptata est, et non antea (2), ita quidem ut a donatore revocari queat, antequam acceptetur, et si donator interim moriatur, ipso iure evanescat. Nonnulli docent, huiusmodi acceptationem non esse necessariam, ubi agatur de donatione in favorem ecclesiae seu loci pii (3). Haec sententia, sive ex iuris principiis sive ex praescripto can. 1546, § 1, caret probabilitate. Igitur summopere praestat fundationem quamprimum acceptare.

2° Ut persona moralis ecclesiastica, ad quam pertinet Missarum fundatio, ex. gr. Capitulum, Seminarium, confraternitas, monasterium etc., eam acceptare valeat, necessarius est *consensus* Ordinarii loci, seu Episcopi vel Vicarii Generalis aut Vicarii Capitularis, si agitur de instituto ecclesiastico saeculari, Praelati regularis seu Superioris maioris, si agitur de piis fundationibus in ecclesiis, etiam paroecialibus, religiosorum exemptorum (cfr. can. 1550).

Consensus *in scriptis* dandus est; Ordinarius vero nequit eum praebere, antequam legitime compererit personam moralem tum novo oneri suscipiendo, tum antiquis iam susceptis satisfacere posse; maximeque cavere debet ut reditus omnino respondeant oneribus adiunctis secundum cuiusque dioecesis morem (can. 1546, § 1).

Patronus ecclesiae nullum ius habet in acceptione, constitutione et administratione fundationis (can. 1546, § 2).

Ordinarii est normas praescribere sive de dotis quantitate sive de eius fructibus rite distribuendis (can. 1545).

In consensu praebendo, determinari debet numerus Missarum celebrandarum. Si fundator constituerit tantum dotem, quin numerum Missarum quotannis celebrandarum determinaverit, Ordinarii est, non autem heredis, hunc numerum praescribere (4).

Numerus determinatur iuxta taxam dioecesanam *pro Missis perpetuis*, quae maior est taxa Missarum manualium, tum quia id ipsum requirit assum-

(2) Lugo, *De iustitia et iure*, disp. 23, sect. 2, n. 36 ss.; Lessius, *De iust. et iure*, lib. II, cap. 18, n. 39; Salmant., tract. 14, cap. 4, n. 68; S. Alph., *l. c.*, n. 725; D'Annibale, II, n. 545; Wernz, *l. c.*, n. 200.

(3) S. Alphonsus (*l. c.*, n. 726) allegat pro hac sententia Lessium. Ad quaestionem enim « utrum donatio facta ad pias causas, ante acceptationem valeat », ita respondet: « Affirmat Lessius... ». At Lessius expresse habet ut communiorem et probabiliorem sententiam contrariam. Sed contraria sententia — ait ipse (lib. II, cap. 18, nn. 38, 39, 40) — videtur esse communior Doctorum, unde dico secundo, verius videri quod promissio et donatio non habeant vim obligandi ante acceptationem, id provenire non tantum ex iure civili, sed etiam ex iure naturali, vel iure gentium... *Idem dicendum videtur de pollicitationibus ad causas pias* ».

(4) Cfr. Const. « *Nuper* » Innocentii XII, § 14, respons. ad V; can. 1545.

ptio oneris perpetui, tum quia consuli debet etiam futurae bonorum imminutioni, tum denique quia, praeter stipem celebranti tradendam, pars aliqua reservanda est pro expensis quas forte administratio bonorum fundationis secumfert.

Si fundator numerum Missarum determinavit et eleemosyna est infra taxam dioecesanam pro Missis perpetuis, ita distinguendum est: si fundator vivit, cum eo res componi debet ad normam iuris et aequitatis; si mortuus est, res nequit componi cum heredibus, sed recurrendum est ad S. Sedem, nisi fundator expresse tribuerit Ordinario facultatem reducendi numerum Missarum (5).

Si fundatio acceptetur sine Ordinarii consensu, estne valida? Est illicita quidem, sed valida, quia ius canonicum clausulam irritantem non continet; neque iure antiquo licentia Ordinarii sub poena nullitatis requirebatur (6).

Potestne Ordinarius huiusmodi fundationem rescindere? Quidam absolute affirmant (7). Rectius videtur ita distinguendum: vel adest causa iusta rescindendi, vel non. Si habetur causa iusta, ex. gr. si ex fundatione detrimentum potius quam utilitas obveniat ecclesiae, aut si ecclesia nequeat satisfacere antiquis oneribus susceptis et novo suscipiendo, certe potest Ordinarius acceptationem rescindere.

Si desit, contra, causa iusta, nequit. Hoc sensu intelligi debet resolutio S. C. Ep. et Reg. in *Assisien.*, 17 maii 1861, qua nituntur patroni sententiae affirmantis.

3° Dos seu pecunia assignata pro onere Missarum in perpetuum vel in diuturnum tempus quamprimum *investiri* debet caute et utiliter, i. e. converti in bona stabilia et fructifera, e quibus reditus annui percipiantur (cfr. can. 1547).

Aliter ac iure antiquo (8), censemus, praesertim attento praescripto can. 1539, § 2, pecuniam converti posse in *titulos ad latores*, quos vocant, aut in alios titulos magis aut saltem aeque tutos ac frugiferos, non exclusis *actionibus* vel *obligationibus* societatum, dummodo hae tutae vere sint et frugiferae.

Vera fundatio non habetur, si bona non tradantur ecclesiae seu instituto, sed tantum reditus ei solvantur singulis annis ab heredibus.

Ut in perpetuum consulatur adimplemento oneris, rector ecclesiae seu instituti curare debet, ut, quoties leges civiles permittant, hypothecaria inscriptio super bonis assignatis rite assumatur; quod si leges

(5) Cfr. cit. Const. « *Nuper* », § 14, ad I; cc. 1517, § 2, 1551.

(6) S. C. C., 16 ian. 1664; S. C. Ep. et Reg., 17 maii 1861. Cfr. Pignatelli, *op. cit.*, t. IV, consult. 222; Lucidi, *l. c.*, II, p. 439, n. 55; Gasparri, *l. c.*, n. 561; Many, *l. c.*, n. 63; Wernz, *l. c.*.

(7) Lucidi (*l. c.*) docet: « At vero integrum est Ordinario acceptationem rescindere ».

(8) Cfr. Lucidi, *l. c.*, p. 440, n. 60 ss.; Gasparri, *l. c.*, n. 563.

civiles id vetent, curandum omnino est, ut alio modo legali reditus pro Missis celebrandis assignati tuti reddantur (9). Quo in casu, aliter ac antea, Missae non dicuntur *fundatae*, sed *manuales*. Vide n. **644**, 1.

4° Documentum rite confici debet, omnibus expressis quae sunt exprimenda. Cfr. n. **656** ss.

678. Adimplementum fundationis, tabella, libri, ratio reddenda, vigilantia Ordinarii. — 1. De obligatione Missas fundatas celebrandi, idem dicendum ac supra de Missis manualibus (n. **659**); item de circumstantiis celebrationis (*tempore, loco, qualitate Missae*, etc.), huc spectant quae supra diximus (n. **657** ss.).

2. In qualibet ecclesia confici debet tabella fundationis, in qua onera Missarum celebrandarum cum necessariis indicationibus apte describantur; haec tabella apud rectorem in loco tuto conservanda est (can. 1549, § 1). Non amplius requiritur, sicuti praecipiebat ius antiquum (10), ut « in loco magis patenti et obvio » tabella retineatur.

3. Praeter librum, de quo supra (n. **675**), alter liber in quavis ecclesia retineri et apud rectorem servari debet, *in quo singula onera Missarum perpetua et temporaria, eorum adimplementum atque eleemosynae adnotentur*, ut de iis omnibus exacta ratio Ordinario reddatur (can. 1549, § 2).

4. Singulis annis haec ratio reddenda est Ordinario, reprobata contraria consuetudine (cfr. can. 1525, § 1). De vigilantia, vide n. **674**.

5. Haec omnia sub gravi *per se* obligare, manifestum est (11).

6. Venia Sedis Apostolicae requiritur, ut quis possit uti lege civili, quae, soluto certo tributo, facultatem concedit liberandi bona cappellaniae oneribus piis, manente tamen obligatione haec onera implendi.

679. Cessatio oneris Missarum. — 1. Si onus Missarum impositum fuerit ad tempus determinatum, ex. gr. ad 50 aut 60 annos, cessat ipso facto elapso tempore praefixo.

Quidam dixerunt *lapsu decennii* cessare ipso facto quodlibet Missarum onus (12). Haec opinio est falsa omnino, ut omnibus constat. Hinc *Alexan-*

(9) S. C. Ep. et Reg., 30 ian. 1846; Bizzarri, *Collectanea*, p. 531; Lucidi, *l. c.*, p. 438, n. 52; Gasparri, *l. c.*; Many, *l. c.*, 4°.

(10) Cfr. Const. « *Nuper* » Innocentii XII, § 18.

(11) Pro regularibus habebantur olim, quoad fundationum adimplementum, leges speciales, ex decretis S. C. Concilii, an. 1697, relatis et confirmatis in Const. « *Nuper* » Innocentii XII, §§ 20-28. Hae leges abrogatae sunt.

(12) Causa seu occasio huius opinionis fuit sententia D. Soti, qui (lib. IV, dist. 19, q. 2, a. 2) dicit: « Quapropter *crediderim numquam aliquem in purgatorio viginti annis extitisse, imo, ut mea fert opinio, nec decem*. Nam cum nemo illic sit nisi Dei amicus, contritio eius, et, post Christum passum, sacramenta et suffragia et bona quae agit opera, ad cumulum ei satisfactionis accedunt ».

der VII sequentem propositionem 43^{am} damnavit: « Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos » (13).

2. Si dos constituta pro Missarum onere, *sine culpa* ecclesiae seu personae moralis, ad quam spectat fundatio, perierit, cessat onus Missarum (14).

Ratio est, quia in tantum adest obligatio Missas celebrandi, in quantum congruum stipendium percipiatur pro ipsa celebratione; porro si perit dos, stipendium non amplius percipitur, et ideo cessat obligatio celebrandi. Quod si *ex culpa*, pereat dos, ecclesia seu institutum ab obligatione Missas celebrandi nullatenus relevatur.

Pariter onus Missarum cessat seu suspenditur, si, manente dote, reditus eiusdem, quavis de causa, percipi nequeant, *dummodo absit culpa* (15). Item si dos assignata sit infructuosa, cessat onus « pro toto tempore quo remanet infructuosa », ut sequitur ex dictis et declaratum fuit a S. C. Concilii (16).

Si dos ex parte, item sine culpa, perierit, distinguendum est: si fundator certum stipendium pro singulis Missis determinavit, tot Missae sunt celebrandae quot sunt stipendia ex reditibus percepta; si fundator stipendium non determinavit, sed solum numerum Missarum celebrandarum, non potest numerus earundem imminui absque licentia Sedis Apostolicae; et sententia eorum qui censent hoc in casu reductionem propria auctoritate fieri posse hodie sustineri non potest (17). Vide n. **681**.

3. Obligatio non cessat si, licet *sine culpa* illius qui onere celebrandi tenetur, percepta eleemosyna perierit (can. 829); idque ex ipso iure naturali.

Quod intelligendum est de eo qui *personali* obligatione celebrandi, per se vel per alios, gravatur. Si autem agitur de eo, qui non est nisi mandatarius (de quo in can. 837), qui tenetur tantum stipendia Mis-

(13) Cfr. Viva, *op. cit.*, in prop. XLIII Alexandri VII, n. 2 ss.
(14) Schmalzgr., lib. III, tit. 41, n. 137; Monacelli, *op. cit.*, part. I, tit. 6, form. 9, n. 1 s.; Ferraris, *op. cit.*, v. *Missa*, art. 2, n. 51; S. Alph., *l. c.*, n. 324; Wernz, *l. c.*, n. 206.
(15) S. C. C., 20 iun. 1641.
(16) S. C. C. *Forosempronien.*, 7 iun. 1687; *Monopolitana*, 8 aug. 1705. Cfr. Schmalzgr., *l. c.*, n. 140; Monacelli, *l. c.*, n. 56.
(17) Benedictus XIV, Const. « *Paternae sollicitudinis* », an. 1749, concessit Ordini Minimorum S. Francisci de Paula, ut « perpetua Missarum onera in eorum ecclesiis ultra quinquagesimum annum non durarent »: sub hac tamen duplici conditione: 1° ut de hoc certiores fierent qui vellent constituere onera perpetua Missarum in eorum ecclesiis; 2° ut, praefato tempore elapso, pii benefactores participes fierent sacrificiorum quae in universo ordine pro benefactoribus in genere offeruntur. Cfr. Bened. XIV, *De Synod. dioec.*, lib. XIII, c. 25, n. 9 ss. Nonnulli, ex. gr. Many (*l. c.*, n. 71), dicunt *vi indulti pontificii* hoc in casu onera Missarum cessare. Sed, attenta priore conditione a Benedicto XIV expresse requisita, videtur potius dicendum, cessationem locum habere ex consensu fundatorum. Hoc indultum Benedictinum adhuc viget.

sarum transmittere et numquam ea sibi acquisiverit, is ad nihil teneretur si stipendia ista *sine culpa* apud ipsum periissent. Obligatio enim mandati cessat, ex generali principio, propter impossibilitatem exsecutionis.

680. Num vi praescriptionis cessare possint onera Missarum. — 1. Olim quidam DD. tenebant, Missarum onera praescribi posse (18); alii merito negabant (19). Haec sententia, attenta doctrina *Concilii Trid.*, Sess. XXV, cap. 5 *de reform.* et attentis pluribus declarationibus S. C. Concilii (20), quae semper negavit praescriptione Missarum onera et beneficiorum fundationes immutari posse, etiam iure antiquo erat unice vera. Hodie doctrina est certissima. Can. 1509, n. 5° statuit: « *Praescriptioni obnoxia non sunt... eleemosynae et onera Missarum* ».

2. Excluditur, uti patet, quaelibet praescriptio, non solum ordinaria, sed etiam centenaria ac immemorabilis; et quidem praescriptio ita est excludenda ut nulla immutatio induci possit quoad *numerum*, *locum* et *qualitatem* Missarum celebrandarum. Admittenda tamen praescriptio, qua onus in alios recidat, quia huiusmodi praescriptio non laedit eleemosynas et onera Missarum.

Item admittenda praescriptio circa peculiares circumstantias, dummodo substantialiter integra atque inviolata maneat testatoris seu offerentis voluntas.

Articulus II.

De reductione, condonatione et translatione Missarum.

681. Reductio. — 1. Reductionis nomine hic venit actus auctoritatis competentis, quo numerus Missarum praescriptus a fundatore vel ab offerente eleemosynas manuales, iusta de causa, imminuitur.

Reductio respicit futurum, et ideo in tantum locum habet quoad Missas, in quantum agatur de iisdem celebrandis; nam si agitur de Missis, quarum celebratio neglecta fuit, locum habere nequit reductio proprie dicta, sed tantum condonatio (n. **682**) - (1).

(18) Tamburini, *op. cit.*, lib. III, cap. 7, n. 1; Gobat, *l. c.*, tract. III, n. 514; Pasqualigo, *l. c.*, q. 1922; Passerini, *De hominum statibus*, q. 187, art. 4, n. 1102 ss.
(19) S. Alph., *l. c.*, n. 324; Fr. a Mustazo, *De causis piis*, lib. II, cap. 10, n. 43 ss.; Lucidi, *l. c.*, p. 419, n. 11 ss.; Gasparri, *l. c.*, n. 567; Wernz, *l. c.*, III, nn. 206, 300.
(20) Cfr. Lucidi, *l. c.*; Wernz, *l. c.*, n. 206, not. 25; Pallottini, *Collectio omnium conclusionum et resolutionum* etc., t. XIII, v. *Missa*, § 2, n. 47 s.

(1) Bened. XIV, *l. c.*, n. 29; Gasparri, *l. c.*, n. 617; Wernz, *l. c.*, n. 207.

2. Potestas reducendi Missas sive fundatas sive manuales competit unice Sedi Apostolicae, nisi fundator seu offerens huiusmodi facultatem aliis, ex. gr. Episcopo, rectori ecclesiae, expresse tribuerit (cc. 1517, § 2, 1551, § 1).

Reductio aliter facta quam per Sedem Apostolicam, etiam gravi aut gravissima de causa, est ipso iure nulla et irrita.

Iure antiquo plures cum *S. Alphonso* (2) docebant, aliis rectissime contradicentibus (3), Episcopum reducere posse onus Missarum, si reditus a principio fuissent quidem sufficientes, sed postea *sine culpa* ita essent imminuti, ut nullo modo sufficerent ad onera ferenda. Hoc, attento praescripto can. 1517, § 2, admittendum est pro aliis oneribus, non autem pro Missarum reductione. Quare praefata sententia omnem probabilitatem amisit, ex legislatoris expressa declaratione, et contraria tamquam unice vera tenenda est.

3. Ratio, cur ordinariam Episcoporum potestatem excedat reductio (idem dicas de condonatione) et exclusive Sedi Apostolicae reservetur, haec est: R. Pontifex supplet fructum satisfactorium ex thesauro Ecclesiae, quatenus satisfactiones Christi et Sanctorum pro iis applicat, pro quibus Missae celebrandae et applicandae fuissent; fructum vero impetratorium ex oratione Ecclesiae partum eo supplet, quod preces, quae nomine Ecclesiae fiunt, in hunc finem dirigit (4). Porro neminem latet, solum R. Pontificem ex thesauro Ecclesiae supplere posse. Quare Missarum reductione fundatores nullum damnum patiuntur saltem quoad fructum satisfactorium (5).

Hac ratione explicatur etiam quomodo, sine iustitiae laesione, quandoque a S. Sede indulgeatur ut sacerdotes pauperes una Missa satisfaciant pro pluribus, quas, eleemosyna accepta, ex iustitia celebrare debeant (6).

4. Aliquando Sedes Apostolica concedit Ordinariis indultum reducendi onera Missarum. Quo in casu, haec sunt notanda: 1° indultum reducendi Missas fundatas non protenditur nec ad alias Missas ex contractu debitas nec ad alia onera piae fundationis (can. 1551, § 2); 2° indultum generale reducendi onera piarum fundationum ita intelligendum est, nisi aliud constet, ut indultarius potius alia onera quam Missas reducat (can. 1551, § 3). Cfr. n. **645**.

(2) *Loc. cit.*, n. 331, dub. 1°; *Homo apost.*, tract. XV, *De Euch.*, n. 77; tract. XX, *De priv.*, n. 70; Gennari, *Consultazioni morali - canoniche - liturgiche*, vol. II, p. 15, n. 8, not. 1 (edit. II); Many, *l. c.*, n. 76.

(3) Bened. XIV, *l. c.*, n. 17 ss.; Ferraris, v. *Missa*, art. 2, n. 14; Tamburini, *l. c.*, cap. 1, § 2, n. 2; Lucidi, *l. c.*, n. 78 s.; Gasparri, *l. c.*, n. 588; Wernz, *l. c.*

(4) Bened. XIV, *l. c.*, cap. 25, n. 15; Pasqualigo, *l. c.*, p. 1151; Gasparri, *l. c.*, n. 618; Génicot, *l. c.*, n. 229; Noldin, *l. c.*, n. 193.

(5) Cfr. Pasqualigo, *l. c.*, q. 1152.

(6) Génicot, *l. c.*; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 270, not. 2.

5. Reductio nonnisi iusta de causa conceditur.

« Causae, ait *S. Alphonsus* (7), ex quibus Sedes Apostolica solet Missas reducere sunt: paucitas sacerdotum, stipendii tenuitas vel augmentum stipendii currentis, extenuatio redituum monasterii (ecclesiae seu instituti), vel maiores expensae necessariae ad victum etc.; denique si urgeret necessitas fratrum (sacerdotis), vel fabricae ecclesiae aut monasterii ».

Conceditur pro foro interno a S. Poenitentiaria; pro foro externo a S. C. Concilii; pro locis missionum a S. C. de Propaganda Fide; pro fidelibus ritus orientalis a S. C. pro Ecclesia Orientali.

6. Ordinarius potest onera Missarum reducere, ad normam can. 1517 et 1551, si id in tabulis fundationis expresse caveatur (8).

682. Condonatio. — 1. Condonatio est absolutio data ab auctoritate competente super praeteritis omissionibus Missarum sive manualium sive fundatarum, quae celebrari debuissent et celebratae non fuerunt. Quare condonatio, aliter ac reductio, respicit tempus praeteritum.

Vi condonationis seu absolutionis sacerdos oneratus relevatur *in conscientia* i. e. coram Deo et Ecclesia ab omni obligatione pro Missis non celebratis (9).

2. Quod uni R. Pontifici competat potestas condonandi Missas, extra controversiam est, et nemo umquam de hac re dubitavit. Quae supra diximus (n. **681**, 2, 3), huc quoque spectant.

3. Condonatio non conceditur nisi ex iusta et proportionata causa, seu ex aequa commiseratione.

Si agitur de Missis fundatis, necesse est ut reditus, qui supersunt, non sufficiant supplendis omissionibus; si agitur de Missis manualibus, oportet ut sacerdos vel *nullo modo* possit Missas, quas omisit, celebrare (ex. gr. si mortuus iam sit, et hereditatem non reliquerit, adeo ut desit qui titulo iustitiae teneatur ad supplenda Missarum onera; vel sit infirmus et nequeat per alium oblata stipe obligationi satisfacere), aut nonnisi *cum gravi seu gravissimo incommodo* (ex. gr. si versetur in magna egestate) - (10).

Si quis *sub malitiosa vel irrationabili spe condonationis consequendae* omittere *praesumpserit* celebrationem Missarum, excluditur a beneficio absolutionis

(7) *Loc. cit.*, n. 331; Barbosa, *De offic. et potest. Episc.*, alleg. 29, n. 3; Gasparri, *l. c.*, n. 620.

(8) Pontif. Comm. Cod. 14 iul. 1922, n. XI; *A. A. S.*, XIV, p. 529.

(9) Bened. XIV, *l. c.*, n. 15 ss.; Pasqualigo, *l. c.*

(10) S. C. C. *Tranen.*, 22 nov. 1738; *Firmana*, 21 nov. 1761; *Anconitana*, 20 april. 1782; *Vercellen.*, 15 dec. 1792; *Ianuen.*, 22 iun. 1822; *Dioecesis H.*, 20 nov. 1915.

obtinendo, ut pluries declaratum fuit a S. C. Concilii, et huiusmodi spes, utpote irrationabilis et illicita, damnatur ac reprobatur (11).

4. Sedes Apostolica, condonationem seu absolutionem concedens, imponit semper aliquam salutarem poenitentiam, et praesertim onus celebrandi certum Missarum numerum.

Quidam dicunt requiri tamquam conditionem *sine qua non* certum Missarum numerum, aut saltem unam Missam, quasi causam motivam petitae condonationis, seu opus bonum cui applicari possint merita et satisfactiones Christi quae sunt in thesauro Ecclesiae (12). Haec opinio, nostra sententia, caret probabilitate, quia solido fundamento theologico destituitur (13).

5. Quaenam Congregatio aut Tribunal sit competens pro gratia condonationis concedenda, vide n. **681**, 5.

683. Translatio Missarum. 1. Translatio respicere potest sive *locum* sive *tempus* celebrationis, et consistit in facultate concessa a Superiore ecclesiastico, qua indulgetur ut Missae quae determinato tempore vel loco celebrandae essent, alio tempore aut loco celebrentur.

2. Si onus celebrandi urgeat *in determinatis diebus*, v. g. feria VI aut die dominica, iuxta ea quae diximus supra (n. **660**), Episcopus permittere nequit ut aliis diebus celebretur.

« Canonici Cathedralis Neritonen. S. R. C. supplicarunt eis indulgeri, ut anniversaria defunctorum, ut hactenus *ex permissione Episcoporum* egerunt, possint in posterum feriis secundis cuiuslibet hebdomadae, licet a testatoribus certis diebus assignata, absolvere ». S. R. C. *Neritonen.*, 17 nov. 1657, respondit: « *Tuta conscientia nullatenus potuisse nec posse huiusmodi consuetudinem inducere et retinere* » (14). Quare S. Sedes tantum potest huiusmodi translationem concedere.

Ordinarius loci solum in casu extraordinario, iusta et gravi de causa, posset *per modum actus* translationem permittere.

3. Quoad translationem *loci*, Episcopus iure proprio Missas in aliqua ecclesia vel altari fundatas potest ad aliam ecclesiam vel altare transferre duplici in casu: *a*) si fundator hanc facultatem ei expresse tribuerit; — *b*) si ecclesia nullo modo ad cultum divinum adhiberi possit et omnes aditus interclusi sint ad eam reficiendam, quia tunc

(11) Cfr. Const. « *Nuper* » Innocentii XII, § 17; Bened. XIV, *l. c.*, n. 29; Lucidi, *l. c.*, n. 80 ss.; Gasparri, *l. c.*, n. 614; Many, *l. c.*, n. 81.

(12) Hoc tenet, ex. gr., auctor voti in causa S. C. C. *Dioecesis H.*, *Absolutionis et condonationis Missarum*, 20 nov. 1915. Cfr. *Acta Apost. Sedis*, vol. IX, p. 17 ss.

(13) S. C. C. in citata causa *Dioecesis H.* iure meritoque opinioni Consultoris non adhaesit.

(14) *Decreta auth.*, n. 1040.

loci Ordinarius eiusdem onera cum reditibus in aliam ecclesiam transferre debet (can. 1187).

Extra hunc duplicem casum, translatio uni Sedi Apostolicae reservatur. Agitur enim de commutatione piae voluntatis, quae fieri non potest nisi a suprema auctoritate ecclesiastica (can. 1517, § 1).

Id intelligitur de translatione *perpetua* seu *permanenti*. Si agitur de translatione *per modum actus* in casu particulari, loci Ordinarius, iusta et gravi de causa, valet etiam permittere.

4. Ut fiat locus translationi requiritur semper aliqua causa iusta. Facilius S. Sedes eam concedit, si constat fundatorem seu offerentem respexisse tantum suffragium animae suae: siquidem sacrificium, in quocumque loco oblatum aeque prodest. Difficilius concedit, si constat pium fidelem respexisse etiam locum, ex. gr. ut populus Missam haberet singulis hebdomadis, aut ob specialem devotionem erga illam ecclesiam, quia, puta, ibi est sepulcrum suae familiae, etc.

Haec translatio non conceditur, generatim, nisi ob sacerdotum defectum, nempe si Missae in illa ecclesia vel altari, sacerdotibus deficientibus, celebrari nequeant (15).

Translatio oneris Missarum secumfert necessario translationem bonorum. Vide n. **676** ss.

(15) Gasparri, *l. c.*, n. 621; Many, *l. c.*, n. 65.

CAPUT IV.

DE IIS QUAE REQUIRUNTUR AD LICITAM MISSAE CELEBRATIONEM

ARTICULUS I.

De dispositionibus sacerdotis sive ex parte corporis sive ex parte animi.

684. Dispositiones sacerdotis celebrantis ex parte corporis. — Ad tres sequentes reduci possunt dispositiones requisitae pro licita Missae celebratione:

1° *sacerdos debet esse immunis ab omni vitio corporis, quod, iuxta canones, impediat Sacri celebrationem;*

2° *debet esse ieiunus a media nocte;*

3° *debet vestem talarem et sacra ornamenta a rubricis sui ritus praescripta deferre.*

De singulis nonnulla sunt dicenda.

685. 1° Corpore vitiati qui *secure* propter debilitatem, vel *decenter* propter deformitatem, altaris ministerio defungi non valent, sunt irregulares ex defectu (can. 984, 2°), et ideo Missam celebrare prohibentur. Tales sunt, ex. gr., leprosi, coeci, carentes utraque vel alterutra manu, aut qui utramque vel alterutram habent ineptam, claudi qui sine baculo nequeunt ad altare ire et stare, qui habent pedem amputatum, licet eius loco ligneum supposuerint, monstruosi etc.

De his corporis vitiis fuse in tractatu *De Ordine* (n. 458 ss.).

686. 2° Sacerdos debet esse ieiunus. « *Sacerdoti celebrare ne liceat, nisi ieiunio naturali a media nocte servato* » (can. 808). De ieiunio vide nn. **457-488.**

De poena ferendae sententiae contra sacerdotes qui celebrant non ieiuni, cfr. can. 2321.

S. C. S. Officii una est competens circa ea omnia quae ieiunium eucharisticum pro *sacerdotibus*, sive saecularibus sive regularibus, *Missam*

celebrantibus respiciunt (can. 247, § 5). Proinde ad eam spectat facultas dispensandi. Quoad laicos et sacerdotes communicantes, vide n. **458.**

Sacerdos litans, iusta et gravi de causa, facultatem sumendi aliquid per modum potus ante Missae celebrationem, obtinere potest, per Ordinarium, a S. C. S. Officii. Huc spectant Litterae eiusdem S. Congreg. diei 22 mart. 1923, super ieiunio eucharistico aliqua ex parte mitigando (*A. A. S.*, XV, 151).

Eadem S. C. S. Officii ad dubium: « An sacerdotes, dispensati a ieiunio eucharistico ante secundam Missam, sumere possint ablutionem in prima », die 16 nov. 1923 respondit: « *Affirmative* » (*A. A. S.*, XV, 585).

687. 3° Vestis talaris. « *Sacerdos Missam celebraturus, deferat vestem convenientem quae ad talos pertingat et sacra ornamenta a rubricis sui ritus praescripta* » (can. 811, § 1).

Sacerdos, Missam celebraturus, debet esse *calceatus*, seu deferre debet caligas seu calceamenta, generatim nigri coloris, quibus publice uti solent probati clerici loci seu dioecesis (1). Episcopi et alii privilegium habentes, adhibere possunt caligas coloris violacei; Cardinales, coloris rubri; R. Pontifex, coloris albi; religiosi, coloris proprio ordini seu instituto convenientis.

S. Alphonsus (2) dicit: « Ad hoc tamen sufficit ut (celebrans) sit indutus *crepidis*, vulgo dictis *pianelle*, seu *pantofole*, ut recte ait Croix, et communis usus habet ».

Commune est quod celebrare sine causa *nudis pedibus*, secluso contemptu, non excedit veniale (3); ex necessitate vero aut rationabili causa, nullum est peccatum (4).

Vestis exterior adhibenda in Missae celebratione est *talaris* coloris nigri, si agitur de sacerdote saeculari, qui privilegium non habeat deferendi vestem alterius coloris. Haec vestis nec sordida sit nec dilacerata, sed munda et integra.

De Episcopis aliisque privilegium habentibus, de Cardinalibus, de R. Pontifice et religiosis idem dicendum ac supra, ad colorem vestis quod attinet.

Vestis talaris, ut vox ipsa indicat, pertingere debet usque ad talos; idque expresse praecipitur.

(1) S. R. C. *Gerundinen.*, 31 aug. 1872, ad III, n. 3268.
(2) *Loc. cit.*, n. 402.
(3) Suarez, *l. c.*, n. 3; Lugo, *l. c.*, n. 102; Lacroix, *l. c.*, 399; Laymann, *l. c.*, n. 15; S. Alph., *l. c.*
(4) Cfr. Lacroix, *l. c.*; Sporer, *l. c.*, n. 416; S. Alph., *l. c.*; Pasqualigo, *l. c.*, q. 824, n. 9.

Episcopus, praeter vestem talarem, deferre debet in Missae sacrificio etiam rocchetum cum annulo et cruce episcopali. At in privata celebratione ne sub levi quidem ad id tenetur, cum de vero praecepto ex iure nullatenus constet (5).

Sacerdos, Missam celebraturus, deferre nequit comam fictitiam (6). Id manifeste consequitur ex can. 136, § 1. Etenim si clerici prohibentur comam veram et naturalem deferre longam et nutritam, a fortiori prohibentur gestare comam fictitiam, et quidem in sacris functionibus. Episcopus nequit permittere ut sacerdos celebret cum huiusmodi coma.

688. Pileolus et annulus. — « *Abstineat autem* (sacerdos) *a pileolo et annulo, nisi sit S. R. E. Cardinalis, Episcopus vel Abbas benedictus, aut nisi apostolicum indultum eorundem usum in Missa celebranda eidem permittat* » (can. 811, § 2).

Non licet Sacrum facere operto capite. Gestare pileolum sine *apostolico* indulto, *extra tempus a praefatione ad communionem inclusive*, est peccatum leve, secluso *scandalo vel contemptu*, praesertim si fiat una aliave vice tantum; ideoque causa rationabilis excusat (7).

Qui sine licentia apostolica gestat pileolum *tempore a praefatione ad communionem inclusive*, vix culpa mortali vacat, nisi causa gravis excuset. Etiam ii qui gaudent apostolico indulto deferendi pileolum, debent illum deponere tempore lectionis Evangelii, a praefatione (et praecise a verbis *Sursum corda* etc.) ad communionem inclusive, tempore expositionis SS. Sacramenti.

Episcopus nequit dispensare; et contraria sententia, iure antiquo et novo, caret probabilitate. Id pluries declaratum fuit a S. R. C.

Canonici in Missa sollemni, praesente Episcopo, uti nequeunt pileolo, quamvis gaudeant indulto eundem in Missa adhibendi (8); neque sacerdotes eodem indulto gaudentes, possunt uti pileolo, dum Missae sollemni inserviunt in officio diaconi et subdiaconi (9).

Clerici nequeunt annulum deferre, nisi id ipsis a iure aut apostolico privilegio sit concessum (can. 136, § 1). At non omnes qui possunt gestare annulum, valent eundem adhibere etiam in Missae celebratione.

(5) Gasparri (*l. c.*, n. 418), innixus respons. S. C. de Prop. Fide, 22 mart. 1669, docet, Episcopum teneri « nisi graves et urgentes causae obsint ». Haec doctrina, ubi agitur de privata celebratione, non videtur, nostro iudicio, admittenda, cum ratio praecepti, relate ad *Episcopos*, qui *privatim* celebrent, ex citata responsione S. C. de Prop. Fide minime eruatur. Cfr. *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 178.

(6) Cfr. Bened. XIV, *De Synodo dioec.*, lib. XI, cap. 9; Reiffenst., lib. III, tit. 1, n. 91 ss.; Wernz, II, n. 280, II.

(7) Bened. XIV, *De sacros. Missae sacrif.*, lib. I, cap. 9, n. 3; S. Alph., *l. c.*, n. 397; Lacroix, *l. c.*, n. 400; Sporer, *l. c.*, n. 416.

(8) S. C. C. *Asculana*, 21 mart. 1676, n. 1558.

(9) S. R. C. *Nullius*, 2 sept. 1679, n. 1636. Num et quando liceat, necne, uti pileolo, vide *Decreta auth.*, nn. 914 ad 1 et 2, 918 ad 1, 1258 ad 1, 1324, 1467, 1650 ad 1, 2, 3, 4 et 6, 1891 ad 1 et 2, 2027 ad 7, 2455. 2895, 3094, 3438 ad 2.

Ex. gr. doctores rite creati habent ius deferendi annulum, sed solum *extra sacras functiones* (can. 1378).

S. R. C. pluries declaravit, parochos, beneficiatos, canonicos et dignitates sive collegiatae sive cathedralis, uti non posse annulo, dum celebrant vel canunt Missam, quacumque consuetudine non obstante (10).

Possunt deferre annulum in Missae celebratione: Cardinales, Episcopi, Abbates vel Praelati *nullius*, Administratores Apostolici, Vicarii et Praefecti Apostolici, Abbates regulares de regimine benedicti, Protonotarii Apostolici de numero participantium, Protonotarii Apostolici supranumerarii et *ad instar*, dum Pontificalia agunt, et alii qui *speciale* privilegium obtinuerint a S. Sede (11).

Protonotarii Apostolici titulares seu honorarii, Vicarii Generales, Vicarii Capitulares (qui munere durante habent solum privilegia et insignia Protonotariorum Apostolicorum titularium [cfr. cc. 370, 439]), nequeunt in Missa annulum gestare (12).

689. De *vestibus sacris*, quas sacerdos Missam celebraturus deferre debet, suo loco dicetur (n. **755** ss.).

690. Scholion. — Rubrica Missalis, *De defectibus in celebratione Missae occurrentibus*, § IX. *De defectibus dispositionis corporis* (n. 5) id habet: « Si praecesserit pollutio nocturna quae causata fuerit a praecedenti cogitatione quae sit peccatum mortale, vel evenerit propter nimiam crapulam, abstinendum est a celebratione, nisi aliud confessario videatur. Si dubium est an in praecedenti cogitatione fuerit peccatum mortale, consulitur abstinendum, extra casum necessitatis ».

Plures DD. tenent, Missae celebrationem sub veniali esse omittendam, etiam culpa remissa, si pollutio fuerit mortaliter mala. Aliter censemus. Quae diximus de Communione (n. **491**), eadem de celebratione quoque dicta intelligantur.

691. Dispositiones ex parte animi. — 1. Pro licita Missae celebratione hae dispositiones requiruntur:

1° *immunitas a censuris, irregularitatibus, aliisque poenis et impedimentis canonicis in exercitio ordinis sacerdotalis;*

2° *status gratiae una cum animi puritate et perfectione;*

3° *debita praeparatio.*

Huc spectant quae alibi exposuimus (nn. **436-447**).

(10) S. R. C., *Dubium circa delationem annuli*, 20 nov. 1628, n. 483; *Boianen.*, 22 iun. 1630, n. 536; *Dubium*, 4 aug. 1657, n. 1032; *Senen.*, 30 iun. 1883, ad VII, n. 3580; *Piscien.*, 9 mart. 1894, n. 3821.

(11) Motu proprio Pii X « *Inter multiplices* », 24 febr. 1905, nn. 4, 27, 31, 47.

(12) Motu proprio « *Inter multiplices* », n. 70.

2. Ad **statum gratiae** quod attinet, can. 807 hoc statuit: « Sacerdos sibi conscius peccati mortalis, quantumvis se contritum existimet, sine praemissa sacramentali confessione Missam celebrare ne audeat; quod si, deficiente copia confessarii et urgente necessitate, elicito tamen perfectae contritionis actu, celebraverit, quamprimum confiteatur » (13).

Praeter ea quae alibi diximus (n. **438** ss.) de subiecto Eucharistiae in genere, haec sunt notanda ad penitiorem intellectum cit. can. 807.

a) Vox *quamprimum* ita intelligenda est, ut sacerdos confiteri teneatur intra triduum; idque, sepositis variis opinionibus iamdiu obsoletis, pro certo tenendum est (14).

At sacerdos *non potest iterum celebrare*, antequam fuerit confessus, nisi urgeat iterum necessitas et copia confessarii deficiat; siquidem a confessione excusatus non fuit nisi ob *urgentem* necessitatem. Quare si *urgeat* eadem *necessitas* celebrandi die sequenti, et *possit confiteri*, nequit confessionem remittere ad alium diem (15).

b) Agitur de vero *praecepto*, et quidem natura sua gravi, non autem de mero consilio. Hinc damnata fuit ab *Alexandro VII* prop. 38ª: « Mandatum Tridentini, factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non praeceptum ».

c) Hoc praeceptum obligat tantum *sacerdos*, non vero laicos communicantes. Haec sententia iure antiquo erat communissima et vix non certa, licet a *S. Alphonso* nonnisi « satis probabilis » diceretur (16); hodie certa omnino est ex coll. cc. 807 et 856.

Quapropter si, non praemissa confessione, sacerdos more laicorum in necessitate communicaret, non teneretur quamprimum confiteri.

Controvertitur utrum teneatur confiteri quamprimum celebrans post confessionem, in qua inculpabiliter oblitus est alicuius peccati mortalis. Si meminerit *post celebrationem*, certe non tenetur, quia non celebravit conscius peccati mortalis. Si meminerit *ante celebrationem*, sed *post confessionem*, probabile valde est eum non teneri; quia cum praemiserit confessionem, etsi alicuius peccati gravis fuerit oblitus, non potest dici celebrasse conscius peccati mortalis sine praemissa confessione (17).

(13) Cfr. *Conc. Trid.*, Sess. XIII, *de Euch.*, cap. VII.

(14) Lugo, disp. 14, sect. 7, n. 163; S. Alph., *l. c.*, n. 266; Escobar, lib. XX, n. 312; Lacroix, lib. VI, part. I, n. 545; Viva, in prop. 39 Alex. VII, num. 5.

(15) Lugo, *l. c.*, n. 162 s.; S. Alph., *l. c.*; Viva, *l. c.*, n. 6.

(16) *L. c.*, n. 268; Suarez, disp. 66, sect. 7, n. 2; Lugo, *l. c.*, n. 138; Elbel, conf. XIV, *de subiecto Euch.*, n. 105; Laymann, *l. c.*, tract. 4, cap. 6, n. 7; Coninck, q. 80, n. 24.

(17) S. Alph., *l. c.*, n. 267; Lacroix, *l. c.*, n. 547; Bonacina, disp. 4, q. 6, punct. 1, n. 39; Gobat, tract. 3, n. 443; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 137; Bucceroni, *l. c.*, n. 576.

d) Necessitas celebrandi verificatur non solum ubi agitur de Viatico moribundo ministrando, de Sacrificio Missae perficiendo, de periculo scandali aut infamiae vitando, sed etiam in hisce casibus: 1° si celebrare tenetur diebus dominicis aut festis de praecepto in commodum fidelium; 2° si celebrare debet in aliis *peculiaribus adiunctis*, v. g. ratione exsequiarum, primae Communionis, in prima feria VI mensis, etc.; 3° si tenetur Missas Gregorianas celebrare; 4° si ex onere suscepto Sacrum omittere nequeat sine incommodo aut offensa offerentis; 5° ad instantiam plurium aut paucorum fidelium (etiam forte unius tantum), qui secus sacra Communione privari deberent; 6° si valde pauper sit sacerdos, et solo stipendio Missae sustentetur.

Praeceptum confitendi *quamprimum* directe non respicit, iuxta communissimam sententiam, sacerdotem, qui celebravit *sacrilege*, non urgente necessitate, vel, si haec adfuerit, non deficiente copia confessarii (18). Ratio est, quia praeceptum ordinatur ad metum incutiendum iis qui praetextu necessitatis confessionem differunt, non vero celebrantibus *sacrilege*, quibus huiusmodi praeceptum valde raro prodesset; nam qui praeceptum divinum contemnunt et sacrilege celebrare audent, facilius profecto praeceptum Ecclesiae contemnerent.

Ceterum, ex alio capite et iure iste sacerdos tenetur quamprimum statum gratiae recuperare per confessionem rite factam.

692. Praeparatio ad Missam. — 1. Duplex est: *proxima* et *remota*. *Remota*, generatim loquendo, consistit in statu gratiae et in praevia recitatione matutini cum laudibus. *Proxima* in eo reponenda, quod sacerdos orationi aliquantulum vacet, antequam Sacrum faciat.

Rubrica Missalis (19) inter *defectus in ministerio ipso occurrentes* recenset: « *Si celebrans saltem matutinum cum laudibus non dixerit* ». Et loquens expresse de praeparatione sacerdotis celebraturi (20), dicit: « Sacerdos celebraturus Missam, praevia confessione sacramentali, quando opus est, et *saltem matutino cum laudibus absoluto*, orationi aliquantulum vacet, et orationes inferius positas pro temporis opportunitate dicat ».

2. Quod orationes in Missali positae non sint *de praecepto*, omnes admittunt, eo ipso quod recitandae dicuntur *pro temporis opportunitate*.

3. An recitatio matutini cum laudibus sit vere praescripta, adeo ut sacerdos peccet Sacrum faciendo, non praemissa huiusmodi recitatione, controvertitur.

(18) Suarez, *l. c.*, n. 4; Lugo, *l. c.*, n. 150; S. Alph., *l. c.*, n. 266; Lacroix, *l. c.*, n. 546; Ball.-Palm., *l. c.*; Génicot, *l. c.*, n. 194.

(19) *De defectibus in celebratione Missae occurrentibus*, § 10.

(20) *Ritus servandus in celebratione Missae privatae*, § 1, *De praeparatione sacerdotis celebraturi*.

Quidam dicunt, peccatum esse mortale, praesertim si habitualiter sacerdos celebret sine causa iusta, priusquam matutinum cum laudibus absolverit (21). Plures tenent esse veniale, et concedunt, quamlibet rationabilem causam excusare, ex. gr. si offerens stipendium postulet ut Missa statim celebretur, si populus expectet, si commoditas itineris vel studii instet, et similia (22). Alii docent nullum esse peccatum (23). Haec sententia non solum probabilior, sed certa videtur, cum desit verum praeceptum.

4. Quoad praeparationem proximam, Codex haec habet: « *Sacerdos ne omittat ad Eucharistici Sacrificii oblationem sese piis precibus disponere, eoque expleto, gratias Deo pro tanto beneficio agere* » (can. 810).

Oratio praemittenda Missae celebrationi remittitur sacerdotis arbitrio. Rectissime monet *S. Alphonsus* (24) cum omnibus rerum asceticarum scriptoribus, non sufficere aliquas preces tantum ex libro recitari, sed requiri ante omnia mentalem orationem, per dimidiam horam vel saltem per quadrantem.

Etiam orationes post Missam recitandae sacerdotis arbitrio remittuntur. De gratiarum actione vide n. **446**.

ARTICULUS II.

Quoties sacerdos Missam celebrare possit.

693. Regula generalis. — 1. Sacerdos, exceptis casibus infra indicatis (n. **694** s.), *unam* tantum Missam in die celebrare potest (can. 806, § 1). Haec regula sub gravi servanda est.

(21) Cfr. Bened. XIV, *De sacros. Missae sacrif.*, lib. III, cap. 13, n. 4; S. Antoninus, *op. cit.*, part. III, tit. 13, cap. 4, § 4; Antoine, Tract. *de virt. relig.*, cap. 1, q. 4, resp. 26.
(22) S. Alph., *l. c.*, n. 347; Elbel, confer. 19, n. 238; Merati, *op. cit.*, p. III, tit. II, *Nov. Obser.*, n. 7. — S. Alphonsus (*l. c.*) citat pro hac sententia Anacletum, Victoriam, Silvestrum, Vasquez, Laymann, Barbosa et Suarez. Sed immerito. Anacletus (tract. VI, *De horis canon.*, dist. 1, n. 75), Silvester (v. *Missa*, I, q. 6, v. *Quartum*), Vasquez (opusc. *de benefic.*, cap. 4, n. 65) et Laymann (lib. V, tract. 5, cap. 4, n. 5) nullatenus dicunt esse veniale. Victoria nihil dicit de hac re.
Suarez (disp. 82, sect. 1, n. 5) tenet *expresse* ut *probabiliorem* sententiam quae negat esse peccatum veniale. « Si vero eam negamus — ait ipse — *ut mihi probabilius videtur*, dicendum consequenter est, ex vi talis ordinis, aut immutationis eius, nec peccatum veniale esse, dicere Missam ante matutinum, etiam sine causa ».
Barbosa (*De offic. et potest. Episc.*, alleg. 24, n. 15) dicit posse veniale esse « defectu devotionis ».
(23) Suarez, *l. c.*; Tamburini, *Method. celebr. Miss.*, lib. 1, cap. 7, § 2, n. 3 ss.; Quarti, *op. cit.*, part. II, tit. 1, sect. 1, dub. 1; Noldin, II, n. 773; Ball.-Palm., tract. IX, cap. 2, n. 238; Pighi, *l. c.*, n. 202, q. 2.
(24) *La Messa strapazzata*, p. I, § 1; *Apparecchio per la Messa. Introd.*

In veteri Ecclesia plures erant dies polyturgici, in quibus scilicet duas vel tres Missas sacerdotes celebrabant. Ex. gr. in festo Circumcisionis duae celebrari solebant Missae, una de octava Nativitatis, altera de S. Maria; feria V in Coena Domini Episcopus tres Missas celebrabat; in vigilia Ascensionis duae Missae praescribebantur, una de feria seu de rogationibus, altera de ipsa vigilia; in natalitiis Sanctorum, cum duorum vel plurium eadem die festivitas agebatur, duae vel plures Missae celebrari solebant (1).

2. *Alexander II* canonem edidit, qui refertur sub c. 53 *De cons. D.* 1, in quo statuit pro lege generali unam tantum celebrandam esse Missam a sacerdote qualibet die. Ita tenemus contra nonnullos qui existimant Alexandrum morem dumtaxat improbasse iterandi Sacrum ratione stipendii (2).

Innocentius III hanc legem renovavit in c. 3, *De celebr. Missar. etc.* X (III, 41), et *Honorius III* in c. 12 h. t. In his capitibus adhibetur vox *sufficit* vel *sufficiat*, quae tamen, uti manifeste apparet ex contextu, absolutam prohibitionem exprimunt, ne plures Missae celebrentur (3).

694. Facultas tres Missas celebrandi. — 1. In festo Nativitatis Domini et in die commemorationis omnium fidelium defunctorum omnes sacerdotes *possunt* tres Missas celebrare (can. 806, § 1); at nullatenus *tenentur*.

Ad diem Nativitatis Domini quod attinet, facultas ter Sacrum faciendi, repetenda est ex antiquissima consuetudine, quae expressa et confirmata fuit in iure canonico (4).

Ad diem vero secundam novembris quod spectat, Benedictus XIV Const. « *Quod expensis* », 21-26 aug. 1748 omnibus sacerdotibus sive saecularibus sive regularibus regnorum *Hispaniarum* et *Lusitaniae* privilegium celebrandi tres Missas concessit.

Leo XIII Litt. Apost. « *Trans Oceanum* », 18 april. 1897, hoc privilegium confirmavit pro « omnibus et singulis ditionibus Americae Latinae ».

Demum Benedictus XV Const. « *Incruentum altaris* », 10 aug. 1915 (5), facultatem tres Missas celebrandi omnibus sacerdotibus concessit. Idque Codex expresse confirmat can. 806, § 1.

Facultas ter celebrandi in festo Nativitatis Domini (6) et die 2 novembris (7) non competit sacerdotibus ritus orientalis.

(1) Card. Bona, *op. cit.*, lib. I, cap. 18, n. 5 ss.; Thomassinus, *op. cit.*, p. III, lib. I, cap. 72, n. 6.
(2) Cfr. Santi, lib. III, tit. 41, n. 3; Gasparri, *l. c.*, n. 375.
(3) Cfr. Bened. XIV Const. « *Declarasti* », 16 mart. 1745.
(4) C. 3. X. *de celebr.* III, 41, iunct. c. 48. D. 1, *de consecr.*
(5) *Acta Apost. Sedis*, vol. VII, p. 401 ss.
(6) Cfr. Bened. XIV Const. « *In superiori* », 29 dec. 1755; Gasparri, *l. c.*, n. 376; Wernz, *l. c.*, III, n. 543, not. 174; Many, *l. c.*, n. 26.
(7) S. C. de Prop. Fide pro negotiis ritus orientalis, 13-22 mart. 1916; *Acta Apost. Sedis*, vol. VIII, p. 104 s.

2. In die Nativitatis Domini sacerdos triplici celebratione potest tribus distinctis obligationibus satisfacere, et ideo tres Missas applicare, stipendio pro unaquaque accepto (can. 824, § 2). Dum e contra die secunda novembris, una e tribus Missis potest applicari et eleemosyna percipi; altera, nulla stipe percepta, applicari debet in suffragium omnium fidelium defunctorum; tertia ad mentem R. Pontificis applicanda est, item nullo accepto stipendio. Ita ex cit. Const. « *Incruentum altaris* ». Cfr. etiam citatum can. 806, § 1.

3. Si sacerdos in festo Nativitatis Domini unam tantum vel duas Missas celebrat, debet celebrare Missam vel Missas quae respondeant circiter horae « iuxta rubricas peculiares eiusdem diei » (8); scil. « primam Missam, si in media nocte; secundam, si in aurora; tertiam, si post auroram celebrat » (9).

Die 2 novembris, prima Missa est, quae inscribitur in Missali Romano die commemorationis omnium fidelium defunctorum; altera, quae in eodem Missali habetur in anniversario defunctorum, cum sequentia *Dies irae* et orationibus in decreto « *Urbis et Orbis* » S. R. C., 11 aug. 1915 indicatis; tertia, quae legitur in Missis quotidianis, cum sequentia *Dies irae* et orationibus prout in praedicto S. R. C. decreto (10); vel nunc, novo Missali pro defunctis edito, prout referuntur sub. tit. III rubr.

Qui unam tantum Missam celebrare velit, eam legere debet, quae in Missali inscribitur legenda in commemoratione omnium fidelium defunctorum. Hanc Missam pariter adhibere tenetur qui Sacrum cum cantu sit facturus, qui potest alteram et tertiam anticipare.

4. Sacerdos qui vi indulti celebrat in oratorio privato, licite potest tres Missas legere. Qui ex apostolico indulto Missam votivam celebrat, die Nativitatis Domini potest eandem Missam ter dicere; item qui ob debilitatem visus aliamve iustam causam ex indulto apostolico celebrat aliquam Missam ex Missis votivis aut Missam quotidianam defunctorum, die 2 novembris eandem defunctorum Missam quotidianam ter dicere valet (11).

5. In prima et secunda Missa celebrans digitos abluere potest in vasculo cum aqua iam prius parato, ut fit post distributionem communionis; et huiusmodi ritus est magis expeditus et conformis praxi universali (12). Preces in fine Missae dicendae, recitari debent tantum,

(8) S. R. C. *Ordinis Carthusianorum*, 19 iun. 1875, n. 3354.
(9) S. R. C. *Calaguritana et Calceaten.*, 13 febr. 1892, ad XXI, n. 3767.
(10) *Acta Apost. Sedis*, *l. c.*, p. 422. Quoad sacerdotes ritus ambrosiani, vide decr. S. R. C. diei 10 oct. 1915. *Acta Apost. Sedis.*, *l. c.*, p. 497.
(11) S. R. C. *Romana*, 26 ian. 1920; *Acta Apost. Sedis*, vol. XII, p. 122.
(12) S. R. C. *Lincien.*, 6 febr. 1892, ad XV, n. 3764.

cum sacerdos ab altari discedit, sive post primam, sive secundam, sive tertiam Missam (13).

An die 2 novembris aliquid percipi possit ultra taxam dioecesanam ratione tituli extrinseci, vide n. **648** (14).

695. Facultas binandi. — 1. Sacerdos nequit bis in die Missam celebrare « *nisi ex apostolico indulto aut potestate facta a loci Ordinario* » (can. 806, § 1).

« *Hanc tamen facultatem impertiri nequit Ordinarius, nisi cum, prudenti ipsius iudicio, propter penuriam sacerdotum die festo de praecepto notabilis fidelium pars Missae adstare non possit* » (can. cit., § 2).

Plura sunt notanda, ut rite intelligatur hoc praescriptum.

2. Attentis relatis verbis, dubitandum non est quin agatur de *vera potestate* quae Ordinario loci competit atque ideo de *vera licentia* ab eo exquirenda, et non solum de iudicio auctoritative ab eodem proferendo circa existentiam, necne, requisitae necessitatis, uti iure antiquo plures DD. existimabant, innixi praesertim Const. « *Declarasti* » Benedicti XIV (15).

3. Quinam veniant nomine Ordinarii loci, vide n. **136**, 3.

4. Ordinarius vi iuris communis nec binare potest, nec binandi licentiam aliis concedere, nisi in *casu necessitatis*, quae tunc solum adest, cum *notabilis fidelium pars nequeat Missae adsistere die festo de praecepto ob penuriam sacerdotum.*

Tres conditiones igitur requiruntur: *a*) ut adsit penuria sacerdotum; *b*) ut agatur de die dominico aut alio festo de praecepto; *c*) ut pars notabilis fidelium adsit, quae secus non posset praecepto de Missa audienda satisfacere.

5. Non agitur proinde de mera utilitate, vel consuetudine aut praesumptione, nec de paupertate sacerdotis, sed unice de *spirituali necessitate populi*, scil. quoties haberi nequeat *alius* sacerdos, qui fidelium necessitati satisfacere valeat; nam si praesto sit sacerdos, Ordinarius potest ipsi praecipere ut Missam celebret in tali ecclesia aut sacello, servatis equidem servandis.

(13) S. R. C. *Sancti Hippolyti*, 30 april. 1889, n. 3705; *Macaonen.*, 10 maii 1895, ad VII, n. 3855.
(14) Redactor *Actorum S. Sedis* (vol. VI, p. 568) putat parochum posse ipso iure communi tres vel quatuor Missas celebrare, si praesit tribus vel quatuor paroeciis, aut si templum est ita angustum, ut omnem populum nonnisi tribus vel quatuor vicibus continere possit. Haec opinio, attento iure sive antiquo sive novo, caret fundamento.
(15) Cfr. Many, *l. c.*, n. 32; Wernz, *l. c.*, n. 543, not. 175; Gasparri, *l. c.*, n. 378 ss.; Santi, *l. c.*, n. 5.

Quare Episcopus nequit facultatem binandi concedere diebus festis suppressis, licet sacrae functiones cum magno populi concursu celebrentur, neque a fortiori aliis diebus; nec ut consulat gravi egestati alicuius sacerdotis, neque ut satisfaciat necessitati alicuius privatae personae aut familiae; nec demum quoties praesto sit alius sacerdos qui Sacrum faciat.

In locis missionum conceditur facultas binandi etiam diebus ferialibus. Interdum, etiam in nostris regionibus, tempore conventus eucharistici (16).

6. Episcopus potest permittere Missae iterationem, si aliunde verificetur casus necessitatis, etiam in oratoriis sive publicis sive semipublicis.

Necessitas certe verificatur in hisce casibus:

1° si unus sacerdos duas paroecias regat, quae adeo distent ab invicem, ut fideles utriusque paroeciae nequeant eidem Missae interesse, nec alius sit sacerdos, qui in alterutra paroecia celebret;

2° si idem sacerdos unam tantum regat paroeciam, sed duos populos habeat in diversis locis cum distincta ecclesia ita seiunctos ut unus nequeat, moraliter loquendo, ad alterius ecclesiam convenire sine magno incommodo, et desit alius sacerdos qui in alterutra ecclesia Sacrum faciat;

3° si populus eiusdem paroeciae nequeat universus simul convenire ad eandem Missam vel propter loci angustias vel propter alias causas;

4° si monasterium, domus pia vel religiosa secus careret Missa, nec in ea commorantes possent sine gravi incommodo ad aliam ecclesiam accedere, nec adsit alius sacerdos.

7. Quaenam censenda est *notabilis pars fidelium?* Attentis declarationibus S. C. Concilii, praesertim in *Lingonen.*, 12 ian. 1847 et in *Salamantina*, 22 febr. 1862 ad IV (17), censemus requiri et sufficere 20 vel 30 circiter personas.

At si agitur de monasterio, de pia domo v. g. de hospitali, de carcere etc., Missa permitti potest etiam si personae ibi degentes sint pauciores quam 30 vel 20.

S. C. de Prop. Fide an. 1688 iudicavit sufficere numerum 10 *vel* 12 *servorum;* et distantia mediae leucae (i. e. mediae horae) unius ecclesiae

(16) *A. A. S.*, XVI, p. 157.

(17) Thesaurus, t. CXXI, p. 71 s.; Lucidi, *op. cit.*, II, cap. IX. De postulatis, VIII, n. 61 ss. Cfr. etiam Instr. S. C. de Prop. Fide 24 maii 1870; *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. II, n. 1352.

In *Lingonen.* agebatur de communitate, quae uno fere milliario a parochiali ecclesia aberat, et *viginti circiter personis* constabat. Porro Episcopo Lingonensi responsum fuit: « In casu... licentiam esse concedendam ».

In *Salamantina*, ad IV, declaratum est, licentiam concedi posse *tempore collectionis messium*, ut operarii praecepto de audiendo Sacro satisfaciant.

ab altera non reiicitur, licet expresse non agnoscatur ut causa sufficiens binationis (18).

In iudicio ferendo de exsistentia necessitatis non solum ad periculum attendi debet, quod oritur ex adiunctis externis, sed etiam ad periculum, quod ex mala hominum voluntate profluit, puta si fideles possent quidem ad propinquas ecclesias accedere, at reipsa non accedant.

8. Si non adsit necessitas praedicta, sed tantum mera utilitas aut agatur de festis non de praecepto, *per se* requiritur semper indultum apostolicum ut sacerdos possit bis in die Sacrum celebrare.

Necessitas tamen *moraliter* aestimanda est, ideoque *late* potius interpretanda facultas, quam stricte. Quare in dubio Episcopus permittere valet. Item *per modum actus* in aliquo casu extraordinario, iusta et gravi causa postulante, permittere potest ut Sacrum bis celebretur in diebus festis suppressis aut ferialibus ad normam can. 81.

9. Episcopus *ne in casu quidem gravis necessitatis* potest alicui sacerdoti concedere licentiam tres Missas in die celebrandi (can. 806, § 2).

Requiritur indultum apostolicum ut idem sacerdos ratione necessitatis *ter* valeat celebrare.

Hoc indultum concessum fuit parochis aliisque sacerdotibus dioecesis Mexicanae, ubi huiusmodi usus iam vigebat, per rescriptum S. C. Concilii, 20 dec. 1879, his verbis: « Pro gratia ad quinquennium, *facto verbo cum SS.mo*, et ad mentem » (19). Ob gravissimas causas et speciales circumstantias S. C. concessit renovationem indulti die 28 mart. 1896: « Pro gratia ad quinquennium, in forma et terminis rescripti d. 20 dec. 1879, *facto verbo cum SS.mo* » (20). Hoc indultum est prorsus extraordinarium (21).

In casu *gravissimae* necessitatis, imo etiam urgente causa iusta et *vere gravi*, loci Ordinarius per modum actus permittere valet ut sacerdos tres Missas celebret, ut olim docebant nonnulli, v. g. *Avanzini* et *D'Annibale* (22).

Hodie disciplina hac in re mitior facta est, cum etiam pro quibusdam dioecesibus Italiae facultas tres Missas celebrandi diebus festis de praecepto concessa fuerit a Sede Apostolica.

(18) *Instr. S. C. de Prop. Fide*, 24 maii 1870.

(19) Mens autem Archiepiscopo patefacta, erat: « Ut ultra tertiam Missam nunquam nullaque de causa iterationem permittas; nec non ut concessionis tempore durante, ea qua praestas prudentia ac solertia res componere satagas ad tramites disciplinae vigentis, qua scilicet plebis necessitati audiendi Sacrum satis consulatur per binationem ». *Acta S. Sedis*, vol. XIII, p. 340, vol. XXIX, p. 91 s.

(20) Cfr. rescriptum S. C. Concilii in *Costaricen.*, 6 maii 1893. *Acta S. Sedis*, vol. XXVI, p. 237.

(21) Cfr. *Acta S. Sedis*, vol. VI, p. 568, not. 1.

(22) *Loc. cit.*, n. 405, not. 55.

10. Facultas binandi *ab Ordinario loci concessa* non est privilegium personale, sed remedium pro necessitate (23). Quare si presbyter, cui tributa est, nequeat celebrare, alius sacerdos, qui eius vices suppleat, potest bis Sacrum facere.

Facultas binandi, contra, quae alicui competit *ex privilegio S. Sedis*, ordinarie personalis est; proinde in alium transferri non potest, nisi expresse in rescripto id fuerit concessum.

11. Si urgeat vera et gravis necessitas, et recursus ad Episcopum sit impossibilis, altera Missa ex praesumpta licentia celebrari potest. Posita enim hac duplici conditione, licentia est *rationaliter* praesumpta, quae certe sufficit in aliquo casu extraordinario.

12. Ius binandi nequit acquiri consuetudine, quia irrationabilis est, si agitur de binatione extra casum necessitatis, vel minus rationabilis, si agitur de binatione in casu merae utilitatis; et contraria sententia omni caret probabilitate (24).

13. Sacerdos potest Missam iterare ut Viaticum ministret moribundo. Ita communiter DD., sive antiqui sive recentes, si sacerdos est ieiunus (25). Si non est ieiunus, plures negant; at immerito, cum omnino affirmandum sit. Vide n. **486**.

Imo, pro Viatico ministrando, sacerdos potest probabilius etiam ter Sacrum facere, remoto scandalo et servatis servandis.

Qui citra facultatem bis in die celebrat, *graviter* peccat, et suspendi debet a Missae celebratione ad tempus ab Ordinario secundum diversa rerum adiuncta praefiniendum (can. 2321).

696. An superior maior religionis clericalis exemptae facultatem bis litandi concedere valeat. — Can. 806, § 1 loquitur tantum de Ordinario loci, ideoque videretur negative respondendum. Nihilominus, attentis principiis generalibus iuris, probabilius ipse Superior maior religionis clericalis exemptae, in iisdem rerum adiunctis de quibus in can. 806, § 2, potest permittere binationem Missae, quoties pars notabilis *subditorum* satisfacere secus non posset praecepto de Sacro audiendo.

697. Utrum liceat pro utraque Missa stipendium recipere aut certis obligationibus satisfacere. — 1. Ecclesia semper prohibuit ne sacerdos bis litans duplex reciperet stipendium. Ipsa enim vult, iure ac merito equidem, ut a Missarum celebratione omnis occasio turpis quaestus

(23) Gasparri, *l. c.*, n. 381; Wernz, *l. c.*; Noldin, *l. c.*, n. 206, 2.
(24) Cfr. S. C. C. *Salamantina*, 22 febr. 1862, ad 1 et 2; *Malacitana*, 25 april. 1897; S. R. C. *Ambianen.*, 22 maii 1841, n. 2827.
(25) Schmalzgr., *l. c.*, n. 41; Gasparri, *l. c.*, n. 390; Many, *l. c.*, n. 31.

excludatur. Quare pro una tantum Missa — vel prima vel secunda, parum refert — eleemosyna accipi potest (cfr. can. 824, § 2).

Aliquando R. Pontifex permittit ut stipendium etiam pro secunda Missa percipiatur, erogandum in favorem causae piae. Rarissime id permittitur ratione paupertatis celebrantis.

2. Sacerdos, qui binandi facultate pollet, obligationi *ex caritate* vel *fidelitate* satisfacere potest per alteram Missam, quamvis pro prima acceperit eleemosynam, vel ex officio applicaverit (26). Item satisfieri potest obligationi *ex voto* et *praecepto Superioris*.

An etiam obligationi *ex iustitia?* Certa ab incertis distinguenda sunt.

a) Sacerdos, qui ex statutis societatis, cui nomen dedit, pro defuncto sodali Missam applicare tenetur, huic obligationi satisfacere valet per secundam Missam in die binationis (27).

b) Parochus, qui duas paroecias regit et facultate binandi gaudet, potest utramque Missam pro populo applicare; at, aliter ac iure antiquo, ad id non tenetur, iuxta ea quae diximus alibi (n. **622**).

c) Probabilius etiam beneficiatus, qui debet applicare pro fundatoribus diebus dominicis aliisque festis de praecepto, si aliquam paroeciam regat, potest in die binationis unam Missam applicare pro populo, alteram vero pro fundatoribus (28).

Duplex obligatio applicandi ex munere urgere debet *pro ipso die binationis;* nam si obligatio secunda non urgeat pro illo die, Missa, iuxta plures, nequit applicari ad hanc intentionem. Ex. gr., si parochus, aiunt, legitimo impedimento detentus, non potuit Sacrum pro populo facere die dominico, non potest proximo die festo, utens facultate binandi, unam Missam applicare, ut satisfaciat obligationi occurrenti, alteram ut satisfaciat obligationi *translatae* (29). Sententia, quae affirmat utrique obligationi satisfieri posse, probabilis est; nec obstat resp. S. C. Concilii in *Vivarien.*, 5 mart. 1887, ut liquet ex eius tenore.

3. Pro labore et incommodo *extrinseco* (cfr. n. **648**) sacerdoti bis celebranti certissime licet aliquam remunerationem accipere pro altera

(26) S. C. C. *Nanceyen.*, 14 sept. 1878; *Acta S. Sedis*, vol. I, p. 283.
(27) S. C. C. *Vivarien.*, 5 mart. 1887; *Acta S. Sedis*, vol. XX, p. 39.
(28) Cfr. S. C. C. *Friburgen.*, 14 april. 1894.
Quaesitum fuerat: « Utrum oneri, sacerdoti E. tamquam beneficiato incumbenti, quavis dominica applicandi pro fundatoribus, satisfacere possit dictus sacerdos per secundam Missam, quam praeter Missam parochialem, pro parochia Andelshofen applicandam celebrat? » S. C. Concilii respondit: « Vigore etc., attentis etc. pro gratia *ad cautelam* ad triennium... ».
S. Congregatio nolui ex professo dirimere quaestionem, attamen verbo *ad cautelam* non obscure indicat, dictum beneficiatum ad instar parochi cum duabus paroeciis distinctis posse in die binationis duplici oneri satisfacere. At S. C. voluit consulere tranquillitati conscientiae, tribuendo specialem gratiam in quantum opus erat. Cfr. Santi-Leitner, *l. c.*, n. 7.
(29) S. C. C. *Vivarien.*, 5 mart. 1887, ad 2; *Acta S. Sedis*, vol. XX, p. 39.

Missa (30). Praeterea palam est, eundem sacerdotem exigere posse restitutionem expensarum, quas forte habeat, puta, pro equo vel curru etc., occasione binationis.

4. Si ex apostolico indulto sacerdos accipere possit pro secunda Missa stipendium Episcopo tradendum, debet illud integre transmittere, erogandum iuxta facultatem a S. Sede concessam. Huc spectant quae diximus supra (n. **629**, 2).

698. Ritus servandus in binatione. — 1. In primis, ut evidens est, sacerdos alteram Missam eodem die celebraturus, nequit in prima ablutiones sumere; et si eas sumpserit, cum iam non sit ieiunus, non potest alteram Missam celebrare.

S. R. C., die 12 sept. 1857 sequentem Instructionem edidit pro sacerdote qui bis Missam celebrat eodem die:

« Quando sacerdos eadem die duas Missas *dissitis in locis* celebrare debet, in prima, dum divinum Sanguinem sumit, eum diligentissime sorbeat. Exinde super corporale ponat calicem et palla tegat, ac iunctis manibus in medio altari dicat: *Quod ore sumpsimus* etc., et subinde admoto aquae vasculo digitos lavet dicens: *Corpus tuum* etc. et abstergat. Hisce peractis, calicem, super corporale manentem adhuc, deducta palla cooperiat, ceu mos est, scilicet primum purificatorio linteo, deinde patena ac palla, ac demum velo.

« Post haec Missam prosequatur, et completo ultimo Evangelio, rursus stet in medio altaris, et detecto calice, inspiciat, an aliquid divini Sanguinis nec ne ad imum se receperit, quod plerumque continget. Quamvis enim sacrae species primum sedulo sorptae sint, tamen, dum sumuntur, cum particulae, quae circum sunt, undequaque sursum deferantur, non nisi deposito calice ad imum redeunt. Si itaque divini Sanguinis gutta quaedam supersit adhuc, ea rursus ac diligenter sorbeatur, et quidam ex eadem parte, qua ille primum sumptus est. Quod nullimode omittendum est, quia Sacrificium moraliter durat, et superexstantibus adhuc vini speciebus ex divino praecepto compleri debet. Postmodum sacerdos in ipsum calicem tantum saltem aquae fundat, quantum prius vini posuerat, eamque circumactam ex eadem parte, qua S. Sanguinem biberat, in paratum vas demittat. Calicem subinde ipsum purificatorio linteo abstergat ac demum cooperiat, uti alias fit, atque ab altari discedat.

« Depositis vestibus sacris, et gratiarum actione completa, aqua e calice demissa pro rerum adiunctis vel ad diem crastinum servetur (si nempe eo rursus sacerdos redeat, Missam habiturus), et in secunda purificatione in calicem demittatur, vel gossypio aut stuppa absorpta comburatur, vel in sacrario, si sit exsiccanda, relinquatur, vel demittatur in piscinam. Cum autem calix, quo sacerdos primum est usus, purificatus iam sit, si illo ipso pro Missa

(30) S. C. C. *Monasterien.*, 11 iun. 1845; *Treviren.*, 23 mart. 1861; *Aprulina*, 20 febr. 1886.

altera indigeat eum secum deferat (31): secus vero in altera Missa diverso calice uti poterit (32).

« Quando vero sacerdos eadem die duas Missas in eadem ecclesia offerre debet, uti supra dictum est se gerat; sed absoluta Missa quin calicem purificet, si nulla in ecclesia sit sacristia, eum eodem modo super altare relinquet; secus vero in sacristiam deferet, ibique super corporale vel pallam in aliquo loco decenti et clauso collocabit usque ad secundam Missam, in qua, cum eodem calice uti debeat, illum rursus secum deferet ad altare, ac super corporale extensum reponet. Cum autem in secunda Missa ad offertorium devenerit, ablato velo de calice, hunc parumper versus cornu Epistolae collocabit, sed non extra corporale; factaque hostiae oblatione cavebit, ne purificatorio extergat calicem, sed eum intra corporale relinquens leviter elevabit, vinumque et aquam eidem caute imponet, ne guttae aliquae ad labia ipsius calicis resiliant, quem deinde nullatenus ab intus abstersum more solito offeret » (33).

2. Sacerdos bis celebrans eodem die in diversis ecclesiis secum deferre potest purificationem primae Missae in aliquo vase mundo caute custoditam eandemque sumere cum purificatione secundae Missae (34).

Quae huc usque dicta sunt, valent etiam pro trinatione, ut palam est.

ARTICULUS III.

De litteris commendatitiis ac de taxa utensilium pro Missae celebratione.

699. Litterae commendatitiae. — 1. « *Sacerdos extraneus ecclesiae in qua celebrare postulat, exhibens authenticas et adhuc validas litteras commendatitias sui Ordinarii, si sit saecularis, vel sui Superioris, si religiosus, vel Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali, si sit ritus orientalis, ad Missae celebrationem admittatur, nisi interim aliquid eum commisisse constet, cur a Missae celebratione repelli debeat* » (can. 804, § 1).

Litterae *authenticae* commendatitiae (vulgo *Celebret*) eae dicuntur, quae sunt conscriptae a Superiore ecclesiastico qua tali, et debita forma.

Dicuntur *adhuc validae*, nempe si tempus nondum elapsum est,

(31) Etsi calix sit iam purificatus, non urget stricta obligatio eum secum deferendi pro altera Missa. Cfr. decr. S. R. C. *Plurium Dioecesium*, 11 mart. 1858, ad I, n. 3068.

(32) Heic explicit instructio S. R. C. Ritus servandus a sacerdote cum utramque Missam in eadem ecclesia celebrat, desumptus est ex commentariis Bartholomaei Gavanti et Caietani Mariae Merati. Cfr. Instr. S. C. de Prop. F., 24 maii 1870; *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. II, n. 1352, n. 19.

(33) Haec Instructio refertur in Appendice ad *Rituale Romanum*, edit. typ. an. 1913. Refertur etiam, at sine data, in cit. decr. S. R. C. *Plurium Dioecesium*, 10 mart. 1858, n. 3068.

(34) S. R. C. *Romana Dubiorum*, 9 maii 1893, ad V, n. 3798.

aut impletae sint conditiones praefinitae, ubi litterae commendatitiae concessae fuerint ad tempus vel sub aliqua conditione.

Nomine *Ordinarii*, pro sacerdote saeculari, venit Episcopus, Vicarius Generalis, Vicarius Capitularis, Administrator Apostolicus, etc.

Pro sacerdote religioso litterae commendatitiae concedendae sunt a Superiore maiore religionis, vel saltem a Superiore locali.

Vox « *admittatur* » significat quod sacerdos praefatas litteras exhibens, non solum potest admitti ad Missam celebrandam, sed *debet:* agitur quippe de iure.

Verba « *nisi interim aliquid eum commisisse constet* » ita sunt accipienda, ut constet de aliqua culpa *gravi* a sacerdote patrata, et quidem id constet *morali certitudine* et *palam.*

2. « *Si iis litteris careat, sed rectori ecclesiae de eius probitate apprime constet, poterit admitti; si vero rectori sit ignotus, admitti adhuc potest semel vel bis, dummodo, ecclesiastica veste indutus, nihil ex celebratione ab ecclesia in qua litat, quovis titulo, percipiat, et nomen, officium suamque dioecesim in peculiari libro signet* » (can. 804, § 2).

Si presbyter caret litteris commendatitiis, aut validae amplius non sint, rector ecclesiae *potest*, sed non tenetur, illum admittere ad celebrationem Missae, si certus sit de eiusdem probitate, scil. quod talis sacerdos nec suspensus nec interdictus nec irregularis aliave poena aut impedimento sit detentus, sive personaliter eum cognoscat rector ecclesiae, sive ex attestatione prudentis viri id comperiat. Quo in casu sacerdos potest admitti ad Missam celebrandam etiam per plures dies aut hebdomadas.

Si rector ecclesiae praedictum sacerdotem nullatenus cognoscat, nec per se nec per alium, potest eum admittere ad Sacrum faciendum *semel* vel *bis* tantum, servatis conditionibus in can. 804, § 2 statutis.

3. « *Peculiares hac de re normae, salvis huius canonis praescriptis, ab Ordinario loci datae, servandae sunt ab omnibus, etiam religiosis exemptis, nisi agatur de admittendis ad celebrandum religiosis in ecclesia suae religionis* » (can. 804, § 3).

Verba « *salvis huius canonis praescriptis* » ita sunt intelligenda, ut loci Ordinarius valeat quidem peculiares normas statuere, dummodo salva atque integra maneant, sive positive sive negative, praescripta contenta in §§ 1 et 2 canonis 804. Quare praedicta verba nonnulla includunt, nonnulla excludunt. Nempe: 1° sacerdos litteris commendatitiis praeditus, admittendus est ad Missae celebrationem, nisi constet de eius indignitate; 2° carens iisdem litteris, potest admitti ad celebrandum, si ecclesiae rectori sit probe notus; 3° si idem sacerdos non sit notus rectori ecclesiae, potest nihilominus admitti ad Sacrum faciendum, verificatis conditionibus a citato canone expressis; 4° praedictus sacerdos non potest admitti ad celebrandum, si vestem talarem non deferat, aut si petat eleemosynam Missae, aut si renuat nomen, officium suamque dioecesim in libro signare.

Normae ab Ordinario loci datae, quae opponantur praescriptis relati canonis 804, sunt nullae et irritae, utpote latae contra ius commune. Quare Episcopus praecipere nequit ut ii tantum sacerdotes ad Missae celebrationem admittantur, qui habeant litteras commendatitias; et eo minus ut ii solum admittantur, qui praeseferant litteras praevie recognitas a Curia dioecesana. Dum e contra loci Ordinarius statuere valet, ut litterae commendatitiae *quamprimum* praeviae recognitioni Curiae dioecesanae subiiciantur, ut sacerdos carens litteris commendatitiis nonnisi ad paucos dies admittatur ad celebrandum, ut Ordinarius certior fiat de huiusmodi sacerdotibus litteris commendatitiis carentibus.

In casu aliquo *particulari* et *omnino extraordinario*, aut *ex speciali facultate* a S. Sede obtenta, Ordinarius potest prohibere ne sacerdos admittatur ad celebrandum sine litteris commendatitiis.

Praescriptum can. 804 directe et immediate tantum sacerdotes *extra-dioecesanos* respicit.

700. An rector ecclesiae teneatur admittere sacerdotes ad celebrandum in sua ecclesia. — 1. Si agatur de sacerdotibus, qui una aliave ratione sint ecclesiae adscripti, ex. gr. ratione beneficii, cappellaniae etc., certum est eos admittendos esse, servatis, uti patet, conventionibus, consuetudinibus aliisque a iure praescriptis.

Si agatur, contra, de sacerdotibus *extraneis*, quidam affirmant esse admittendos, quidam negant. Rectius ita distinguendum: aliud est quaerere, utrum simpliciter debeat admitti, et aliud, an sacra utensilia pro Missae celebratione sint eis praebenda. Quod debeant admitti, ad normam can. 804, extra controversiam est; an vero etiam sacra utensilia sint praebenda, controvertitur.

Haec sunt practice tenenda: 1° Seclusa consuetudine, non tenetur *ordinarie* rector ecclesiae admittere indiscriminatim sacerdotes extraneos ad celebrandum in sua ecclesia eisque praebere vinum, hostiam et paramenta sacra; neque Episcopus potest rectorem cogere, sed solum hortari (1).

2° Si presbyter extraneus raro, ex devotione aliave causa, petat celebrare, rector ecclesiae tenetur eum admittere ac sacra utensilia praebere, et

(1) S. R. C. *Egitanien.*, 10 iun. 1602, ad III, n. 96; *Soanen.*, 31 maii 1698, n. 1999; *Nebien.*, 31 mart. 1703, n. 2107.

ad id cogi potest ab Episcopo: dedecet enim postulationem adeo rationabilem et divino cultui faventem repelli (2).

3° Si adsit consuetudo ut admittantur sacerdotes in tali ecclesia celebrare volentes eisque sacra utensilia praebeantur, servari debet; nam haec consuetudo non solum rationabilis est, sed etiam laudabilis, saltem generatim loquendo.

An et quando rector ecclesiae exigere possit taxam propter utensilia, dicetur n. **701**.

2. Ecclesia cathedralis debet sacram supellectilem et alia quae ad Missae sacrificium vel ad alias functiones pontificales necessaria sunt, *gratis* subministrare Episcopo etiam *privatim* celebranti non solum in *ecclesia cathedrali*, sed etiam in *aliis ecclesiis civitatis* vel *suburbii* (can. 1303, § 1).

701. Taxa solvenda propter utensilia et alia ad Missae sacrificium necessaria. — 1. Si qua ecclesia paupertate laboret, potest Ordinarius permittere ut a sacerdotibus qui *in proprium commodum* inibi celebrant, non vero ab aliis, *moderata* stipes exigatur, propter utensilia ceteraque ad Missae sacrificium necessaria, scil. propter vinum, hostiam, paramenta, calicem et candelas (can. 1303, § 2).

Episcopus, non autem Vicarius Capitularis aut Vicarius Generalis sine mandato speciali, potest hanc stipem definire, et nemini, etiam religiosis etsi exemptis, licet ea maiorem exigere. Pro tota dioecesi eiusmodi stipem Episcopus definiat in Synodo dioecesana, si fieri possit, aut extra Synodum, audito Capitulo (can. 1303, §§ 3 et 4).

2. Ratio taxae est ecclesiae paupertas. Proinde si ecclesia paupertate non laboret, taxa nec imponi nec exigi potest.

3. Si definiatur taxa extra Synodum, Capitulum audiri debet ad validitatem, iuxta praescriptum can. 105. At pro una vel alia ecclesia, quae reperitur in peculiaribus paupertatis adiunctis, Ordinarius potest taxam statuere etiam extra Synodum et non audito Capitulo.

4. Si quis stipem exigat maiorem ea, quae fuerit definita, non solum peccat, sed iniustitiae quoque reus est; idcirco ad restitutionem tenetur.

(2) Giraldi ad Barbosa, *De officio et potestate parochi*, p. 1, c. 11, n. 53; Gasparri, *l. c.*, n. 672; Many, *l. c.*, n. 135.

ARTICULUS IV.

De ministro in Missa ac de presbytero assistente.

702. Minister in Missa. — « *Sacerdos Missam ne celebret sine ministro qui eidem inserviat et respondeat* » (can. 813, § 1).

« *Minister Missae inserviens ne sit mulier, nisi, deficiente viro, iusta de causa, eaque lege ut mulier ex longinquo respondeat nec ullo pacto ad altare accedat* » (can. 813, § 2).

Haec sunt notanda:

1. Minister requiritur omnino, quare sine indulto apostolico (n. **703**) Missa celebrari nequit sine ministro.

Excusat necessitas non solum extrema, sed etiam gravis, imo quaelibet causa iusta et rationabilis per modum actus in casu particulari (cfr. n. **703**).

2. Minister debet *inservire* et *respondere* (1). Quoad *primum* debet transferre Missale de loco ad locum, praebere vinum et aquam ad offertorium et ad ablutiones, pulsare campanulam. In Missa *privata* nequit aperire Missale ad Missam designandam, nec quaerere varias partes Missae, ex. gr. *Communionem*, pro commoditate sacerdotis, nec, quamvis sit sacerdos vel in sacris constitutus, praeparare calicem (2), aquam infundere, calicem extergere post ablutiones etc. (3).

Quoad *alterum*, minister attente ac devote respondere debet, iuxta ordinem Missae. Celebrans nimis sollicitus ne sit de ministro minus idoneo, nec facile corrigat errores, ne turbet seipsum vel circumstantes aut ordinem Missae; sed potius defectus a ministro commissos reparet, et verba ab eo omissa tacite suppleat (4).

Minor necessitas seu causa requiritur ad celebrandum cum ministro nesciente respondere, quam sine ministro (5); ideoque facilius excusatur qui adhibet ministrum respondendo imparem.

(1) Cfr. Suarez, disp. 87, sect. 2; Laymann, *l. c.*, cap. 6, n. 10 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 391 s.

(2) S. R. C. *Dubia*, 23 nov. 1906, declaravit, clericis prima tonsura initiatis licere calicem praeparare in sacristia; at in *Eremitarum Camaldulensium Montis Coronae*, 1 febr. 1907, rescripsit: « consulendum celebranti, ut ipse calicis instructionem et alia secundum rubricas exsequatur ». Cfr. *Decreta authentica*, nn. 4194, 4198.

De clerico tonsura nondum initiato, qui ab Episcopo aut a Praelato in Missa lecta uti minister assumitur, vide decr. S. R. C. 10 mart. 1906, ad VII. Cfr. *Decreta auth.*, n. 4181.

(3) S. R. C. *Tuden.*, 7 sept. 1816, ad 5 et 6, n. 2572; *Societatis Iesu*, 11 maii 1878, ad 14, n. 3448.

(4) Lacroix, *l. c.*, n. 390; S. Alph., *l. c.*; Gasparri, *l. c.*, n. 648.

(5) Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 103.

3. Minister debet esse *masculus*. Omnes AA. docent, sub mortali prohibitum esse, ne mulier, etiam sanctimonialis, ministret immediate altari, et gravius censent celebrare cum femina ministrante, quam sine ministro.

Uti ministerio mulieris, a longe respondentis, non autem ad altare ministrantis, iuxta *S. Alphonsum* (6), leve est. Quare, secundum regulam generalem de levi obligatione, id licitum fit ubi rationabilis habetur causa, quin gravis requiratur. Hoc sensu intelligi debet praescriptum can. 813, § 2 (7).

In oratorio seu sacello religiosarum, i. e. piae domus mulierum, huiusmodi causa iusta semper haberi censetur. Imo congruentius est, ut ibi Missae respondeat ex longinquo mulier, quam ut vir inserviat, saltem generatim loquendo.

4. In Missa *stricte privata* potest adhiberi *unus* tantum minister. Id pluries declaratum fuit a RR. PP. (8). Haec regula est generalis et absoluta, ita ut non solum valeat pro simplici presbytero, sed etiam pro omnibus Praelatis Episcopo inferioribus, etsi usum pontificalium habeant.

Soli Episcopi et Cardinales in Missa stricte privata possunt plures ministros adhibere, ut liquet ex *Caeremoniali Episcoporum*, lib. I, cap. 29.

In Missa quae *non sit stricte privata* pluralitas ministrorum non prohibetur.

S. R. C. *Molinen.*, 12 sept. 1857, ad 7 (9) declaravit: « Servanda esse quidem decreta quoad Missas stricte privatas; sed quoad Missas *parochiales*, vel *similes*, diebus sollemnioribus, et quoad Missas quae celebrantur *loco sollemnis* atque *cantatae*, occasione realis atque usitatae *celebritatis* et *sollemnitatis*, tolerari posse duos ministros Missae inservientes ».

Missa *parochialis* heic non intelligitur praecise ea quae a parocho applicatur pro populo, sed ea quae, sive applicetur pro populo, sive non applicetur, diebus dominicis vel festis *in commodum populi* ad ecclesiam confluentis celebratur. Missa *similis* parochialis ea est, ex. gr., quae celebratur *in commodum alicuius communitatis*.

(6) *Loc. cit.*, n. 392.
(7) Rescriptum S. R. C. *Cadurcen.*, 4 aug. 1893 (cfr. *Acta S. Sedis*, vol. XXVI, p. 572), quo nituntur nonnulli AA., qui putant requiri gravem necessitatem, ut liceat ministerio mulieris uti, in novissima edit. *Decret. auth.* (cfr. vol. III, p. 253 ss.) non reperitur. Imo S. C. sententiam suam mutavit; nam scripta epistola ad Episcopum Cadurcensem, die 12 ian. 1894, declaravit: « Praefati diei (4 aug. 1893) rescriptum non esse executioni demandandum ». *Acta S. Sedis, l. c.*
(8) Cfr. decr. Alexandri VII diei 27 sept. 1659, n. 21; Pii VII Const. « *Decet Romanos* », 4 Non. iulias an. 1823; Pii IX Const. « *Apostolicae* », 4 Kal. sept. 1872; Pii X, Motu proprio « *Inter multiplices* », 21 febr. 1905, nn. 10, 31; *Decreta authentica*, nn. 441, 1131, 2624, 3262.
(9) *Decreta authentica*, n. 3059.

5. In Missis *cantatis*, scil. sine diacono et subdiacono, permittuntur plures ministri.

In Missa *cantata* adhiberi potest minister qui folia vertat, calicem discooperiat, ipsumque mundet, vinum et aquam infundat, eundemque calicem infra actionem palla cooperiat et discooperiat, necnon ipsum tergat post Communionem suisque ornamentis instruat (10). At si minister in sacris non sit constitutus, nequit aquam in calicem infundere eumque abstergere.

Clericus, qui loco cappellani Episcopo vel Praelato in Missa lecta, aut alii sacerdoti in Missa cantata sine sacris ministris inserviat, *saltem tonsuratus esse debet*, si alius minister in sacris desit (11).

De Missis *cantatis* et *sollemnibus* in specie, consulendi sunt auctores liturgistae, ad quos haec tractatio spectat.

Dum Missae privatae inserviunt, omnes qui vestem talarem induunt, sive sint tonsurati sive non, debent superpelliceum induere: nisi pro laicis alicuius familiae religiosae obstent specialia statuta approbata (12).

Gravis abusus est ut idem minister simul respondeat et ministret duabus seu pluribus Missis (13).

Haeretici et schismatici eorumque filii acatholici nequeunt officium ministri in Missa exercere, ut expresse declaravit S. C. S. Officii, 20 nov. 1850, ad II, 30 iun., 7 iul. 1865, ad II (14).

703. Quando et qua ratione Sacrum sine ministro fieri possit. — 1. Multiplici in casu potest sacerdos Sacrum facere sine ministro:

1° Si agitur de Viatico ministrando, et desit minister; nam praeceptum divinum (cfr. n. **421**) praevalet praecepto humano.

2° Si urgeat necessitas, scil. si die dominico vel festo de praecepto sacerdos non habeat ministrum; tunc, ne fideles careant Missa, potest Sacrum fieri sine ministro; praeceptum enim audiendi Missam gravius est praecepto adhibendi ministrum (15); plures merito id extendunt ad casum quo solus sacerdos careret Missa die festo (16).

3° Si, Missa incepta, minister discedat, et aliquantulum exspectatus non redeat, sacerdos pergere potest in celebrando; nec requi-

(10) S. R. C. *Baionen.*, 25 sept. 1875, ad I, n. 3377.
(11) S. R. C. *Decretum*, 10 mart. 1906, ad III, n. 4181.
(12) S. R. C. *Dubia*, 23 nov. 1906, ad II, n. 4194.
(13) Gasparri, *l. c.*, n. 650.
(14) Cfr. *Collect. S. C. de Prop. Fide*, nn. 1053, 1257.
(15) Suarez, *l. c.*, sect. 1, n. 7; Lugo, *l. c.*, n. 103; S. Alph., *l. c.*, n. 391; Diana, part. II, tractatus 14, resol. 43; Quarti, *op. cit.*, part. II, tit. 2, dub. 1.
(16) Diana, *l. c.*; Tamburini, lib. I, § 5, n. 4; Quarti, *l. c.* S. Alphonsus (*l. c.*) non improbat hanc sententiam, neque Benedictus XIV (*op. cit.*, lib. III, cap. 7, n. 3); proinde contrarii non sunt, sed potius favorabiles.

ritur ut iam facta fuerit consecratio, nec offertorium; reverentia enim Missae sacrificio debita hoc postulat (17).

4° Si presbyter iam vestibus sacris sit indutus, et minister praesto non sit nec possit diutius exspectari, Sacrum inchoari et absolvi potest sine ministro.

5° Si desit omnino minister, sacerdos ex qualibet iusta et rationabili causa, etiam devotionis tantum, potest, saltem in casu particulari, Missam sine ministro celebrare, potius quam eam omittere.

Indultum celebrandi sine ministro non raro S. Sedes concedit, non solum pro locis missionum, sed etiam pro nostris regionibus.

Instructio S. C. de Sacramentis diei 1 oct. 1949 rigorosas normas merito tradit pro indulto apostolico postulando Missam sine ministro litandi. Casus in Instructione recensentur, in quibus fas est Sacrum facere sine ministro, sed enumeratio, licet forte taxativa, tamen exclusiva non videtur dicenda, cum revera alii quoque casus haberi queant (*A. A. S.*, XLI, 493).

2. Quando sacerdos celebrat sine ministro, sibi ipsi et ministrat et respondet; sed in oratione *Misereatur*, loco *vestri*, dicit *nostri*, et in oratione *Suscipiat*, loco *de manibus tuis*, dicit *de manibus meis*, ut ipsae Rubricae monent (18); et initio Missae, una tantum vice recitat *Confiteor* (19).

704. Presbyter assistens. — 1. Presbyterum *assistentem cum pluviali* adhibet Episcopus in Missa pontificali (20); item, dummodo non assistat Episcopus Ordinarius aut alius Praesul ipso Episcopo maior (21), habere potest Praelatus Episcopo inferior, si usu pontificalium gaudeat.

2. Ius habendi presbyterum assistentem non competit aliis sacerdotibus (22), licet sint canonici ecclesiae cathedralis vel collegiatae (23), aut dignitates vel prima dignitas (24); quamvis celebrent sollemnioribus festis, loco Episcopi impediti (25).

(17) S. Alph., *l. c.;* Tamburini, *l. c.;* Salmant., tract. 5, cap. 4, n. 101; Génicot, *l. c.*, n. 249; Gasparri, *l. c.*, n. 646; Many, *l. c.*, n. 139.
(18) *Ritus servandus in celebratione Missae*, VII, 7.
(19) S. R. C. *Erien.*, 4 sept. 1875, ad 1, n. 3368.
(20) *Caeremoniale Episcoporum*, lib. 1, cap. 7.
(21) Decr. Alexandri VII, 29 sept. 1659, n. 7; Motu proprio Pii X « *Inter multiplices* », 21 febr. 1905, nn. 5, 29, 47.
(22) S. R. C. *Pistorien.*, 15 mart. 1721, n. 2271; *Montis Pessulani*, 11 iul. 1857, ad I, n. 3057; *Iacen.*, 28 iul. 1876, ad II, n. 3408.
(23) S. R. C. *Oriolen.*, 7 aug. 1628, n. 475; *Baren.*, 3 aug. 1839, ad I, n. 2794; *Lucana*, 7 dec. 1844, ad II, n. 2867; *Drepanitana*, 27 febr. 1847, n. 2933.
(24) S. R. C. *Matheranen.*, 28 iun. 1642, n. 805; *Senen.*, 20 iul. 1686, n. 177; *Dianen.*, 19 sept. 1833, ad I, n. 3588.
(25) S. R. C. *Montis Pessulani*, 11 iul. 1857, ad II, n. 3057; *Dianen.*, 19 sept. 1883, ad II, n. 3588.

3. Duplici in casu toleratur usus adhibendi presbyterum assistentem cum pluviali: *a*) quoad canonicos vel dignitates, si adsit immemorabilis consuetudo (26); — *b*) in prima Missa novi sacerdotis eam sollemniter celebrantis (27).

Presbyter assistens ad librum, cum solo superpelliceo, adhiberi potest: 1° in Missa sollemni, quia ipsae Rubricae Missalis mentionem faciunt (28); — 2° in Missa cantata, etiam non sollemni (29); — 3° in Missa privata adhiberi potest ab Episcopo (30); — 4° item in Missa privata, Romae et extra (aliter ac olim), a protonotariis apostolicis tum participantibus tum supranumerariis (31); Romae, etiam a protonotariis *ad instar*, extra Urbem vero, nonnisi de speciali commissione Ordinarii (32); — 5° in primis Missis privatis neo-sacerdotis; quo in casu presbyter assistens potest assumere stolam a principio Missae usque ad finem, vel a principio Canonis usque ad sumptionem, iuxta consuetudinem (33); at usus stolae nullatenus praescribitur, ubi vasa sacra, quae species consecratas continent, non tangantur; imo eiusmodi usus est minus conformis legibus liturgicis.

(26) S. R. C. *Caesenaten.*, 29 mart. 1659, ad III, n. 1111; *Senen.*, 30 iun. 1883, ad I, n. 3580.
(27) S. R. C. *Viglevanen.*, 11 iun. 1880, ad VII, n. 3515; *Vicentina*, 1 dec. 1882, ad II, n. 3564.
(28) *Ritus servandus in celebratione Missae*, cap. 7, n. 11, et cap. 8, n. 8.
(29) S. R. C. *Baionen.*, 25 sept. 1875, ad I, n. 3377; cfr. etiam decretum diei 10 mart. 1906, n. 4181.
(30) *Caeremoniale Episcoporum*, lib. I, cap. 29.
(31) Pii X Motu proprio « *Inter multiplices* », 21 febr. 1905, nn. 10, 31.
(32) *Ibid.*, n. 49.
(33) S. R. C. *Viglevanen.*, 11 iun. 1880, ad VII, n. 3515.

CAPUT V.

DE PRAECEPTIS LITURGICIS IN CELEBRATIONE MISSAE SERVANDIS

ARTICULUS I.

De loco remoto celebrationis, seu de ecclesia et oratorio.

705. « *Missa celebranda est super altare consecratum et in ecclesia vel oratorio consecrato aut benedicto ad normam iuris, salvo praescripto* (cfr. n. **709**) *can.* 1196 » (can. 822, § 1).

Igitur ex hodierna disciplina Sacrum regulariter celebrari debet **in loco sacro,** seu **in ecclesia** vel **oratorio,** et quidem **super altare consecratum** (1). Dicimus *regulariter,* quia datur exceptio, infra exponenda (n. **710** s.). Nonnulla in specie dicemus de ecclesia, oratorio et altari.

706. Disciplina antiqua. — 1. Olim Missa non raro celebrari solebat extra locum sacrum, ut vetera monumenta aperte testantur (2).

Ex. gr. tempore persecutionum, ut ait *S. Dionysius Alexandrinus,* « quivis locus, in quo varias aerumnas singillatim pertulimus, ager, inquam, solitudo, navis, stabulum, carcer, instar templi ad sacros conventus peragendos » (3).

Item in castris usus celebrandi fuit frequentissimus sub principibus christianis, inde a *Constantino M.,* teste *Sozomeno* (4) et *Eusebio* (5).

Etiam in domibus vel cubiculis infirmorum frequenter Sacrum fiebat, cuius rei amplissimum testimonium exhibent complura Sacramentaria antiqua in quibus reperiuntur Missae quae legi debent in domibus infirmorum (6).

(1) Cfr. Bened. XIV, *De sacros. Missae sacrif.,* lib. I, cap. 1; Suarez, disp. 81, sect. 1 ss.; Lugo, disp. 20, sect. 2.

(2) Martène, *De antiquis Ecclesiae ritibus,* lib. I, cap. 3, art. 5; Bona, *op. cit.,* lib. I, cap. 19, n. 3 ss.

(3) Eusebius, *Hist. eccl.,* lib. VII, cap. 22; Migne, *P. G.,* t. XX, col. 688.

(4) *Hist. eccl.,* lib. I, cap. 8; *P. G.,* t. LXVII, col. 880.

(5) *De vita Constantini,* lib. II, cap. 12; Migne, *P. G.,* t. XX, col. 989.

(6) Cfr. Martène, *l. c.,* cap. 7, art. 4; Bened. XIV, *De sacros. Missae sacrif.,* lib. I, cap. 1, n. 2 ss.

Praeterea itineris causa frequens fuit usus Sacri faciendi sub dio, in tentoriis etc., quem usum quaedam *Concilia,* ex. gr. *Parisiense VI* (an. 829) et *Moguntinum* (an. 888), confirmarunt (7).

Demum in necessitate, licet non valde gravi, Missa celebrari solebat, extra locum sacrum, in ara portatili, uti patet ex Sacramentariis (8).

2. At constans ac perpetua fuit in Ecclesia disciplina, ut semper in templis, *si fieri posset,* Missae sacrificium celebraretur, et quidem *in templis consecratis,* ut fuse exponit *Benedictus XIV* (9).

707. Ecclesia. — 1. Nomine *ecclesiae* intelligitur aedes sacra divino cultui dedicata eum potissimum in finem ut *omnibus* Christifidelibus usui sit ad divinum cultum *publice* exercendum (can. 1161).

Ecclesia aedificari nequit sine expresso consensu Episcopi (non autem Vicarii Generalis sine mandato speciali) scriptis dato (can. 1162).

2. Missa celebrari nequit in nova ecclesia, nisi sit sollemniter consecrata vel saltem benedicta (10). Sollemni consecratione divino cultui dedicari debent ecclesiae cathedrales et, quantum fieri potest, ecclesiae collegiatae, conventuales et paroeciales. Ecclesia ex ligno vel ferro aliove metallo non potest consecrari, sed tantum benedici. Cfr. can. 1165 (11).

3. Consecratio ecclesiae (idem dicas de oratorio), quamvis ad regulares pertinentis, spectat ad Ordinarium territorii in quo ecclesia (vel oratorium) reperitur, dummodo Ordinarius episcopali charactere sit insignitus, non tamen ad Vicarium Generalem sine speciali mandato, firmo iure S. R. E. Cardinalium consecrandi ecclesiam et altaria sui tituli (can. 1155).

Ius benedicendi ecclesiam (vel oratorium), si haec pertinet ad clerum saecularem vel ad religionem non exemptam, vel ad laicalem, spectat ad Ordinarium territorii in quo ecclesia (vel oratorium) reperitur; si ad religionem clericalem exemptam, ad Superiorem maiorem;

(7) Mansi, *Concilia,* t. XIV, col. 566, 597; t. XVIII, col. 67; Decretum Gratiani, can. *Concedimus,* 30, dist. I, *De consecr.*

(8) Cfr. Mabillon, *Musaeum italicum,* vol. I, p. 278 ss. (edit. Lutetiae Parisiorum, 1687); Muratori, *Liturgia Romana vetus,* vol. I, p. 493, vol. II, p. 775 (edit. Venetiis, 1748).

(9) *Loc. cit.,* n. 8; Suarez, *l. c.,* sect. 2.

(10) Festum consecrationis seu dedicationis ecclesiae quotannis celebrari debet ad normam legum liturgicarum (can. 1167).

Unaquaeque ecclesia consecrata vel benedicta suum habere debet titulum; qui, peracta ecclesiae dedicatione, nequit mutari. Etiam festum tituli quotannis celebrandum est iuxta leges liturgicas. Ecclesiae nequeunt dedicari Beatis sine indulto Sedis Apostolicae (can. 1168).

(11) Consecratio ecclesiae constructae ex ligno, licet perpulchre interius exteriusque ornatae, vetita est. S. R. C. *Sancti Salvatoris in America,* 11 april. 1902, n. 4094.

Ecclesia constructa ex materia quae *caementum armatum* nuncupatur, consecrari potest, adhibita forma et ritu *Pontificalis Rom.,* dummodo duodecim crucium loca, et postes ianuae principalis, sint ex lapide. S. R. C. *Portus Principis,* 12 nov. 1909, n. 4240.

uterque vero potest alium sacerdotem ad hoc delegare (can. 1156). Cfr. etiam cc. 1157-1160.

Non potest adhiberi subsolium ecclesiae, praesertim consecratae, idest ea pars, quae sub ecclesiae pavimento iacet, ad retinendum ibi vinum et alias res mere profanas, quamvis aditus ad illud sit extra corpus sacri aedificii. Ita pluries declaratum fuit a S. R. C.

4. Ecclesia consecrationem vel benedictionem amittit, quando tota destructa fuerit, vel maior parietum pars corruerit, vel in usum profanum ab Ordinario loci, non autem a privatis aut a laica potestate, redacta sit (cc. 1170, 1187).

Si ecclesia sit solum benedicta, Superior maior religionis clericalis exemptae, qui eam benedixit sive per se ipse sive per alium, potest eandem ad usus profanos reducere; ideoque ecclesia amittit benedictionem.

Si transeat ecclesia in usum haereticorum vel schismaticorum, non ideo eo ipso consecrationem vel benedictionem amittit.

5. Polluitur seu violatur ecclesia sequentibus actibus: 1° delicto homicidii, cui aequiparatur suicidium; 2° iniuriosa et gravi sanguinis effusione; controvertitur, an sufficiat vulneratio in ecclesia facta, etsi forte sanguis extra ecclesiam effundatur: non polluitur ecclesia per sanguinem, qui effuditur e vulnere extra eandem inflicto; 3° impiis vel sordidis, non autem mere profanis, usibus, quibus ecclesia addicta fuerit; 4° sepultura infidelis, non vero catechumeni aut prolis utriusque vel alterutrius parentis baptizati, quae sine Baptismo mortua sit; 5° sepultura excommunicati, non autem suspensi vel interdicti, post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam, et a fortiori vitandi.

Ut memorati actus inducant violationem, oportet *certi* sint, *notorii* et *in ipsa ecclesia positi* (can. 1172, § 1), non ideo, ex. gr., supra tectum, in sacristia etc. Violata ecclesia, non ideo coemeterium, etsi contiguum, violatum censetur, et viceversa (can. cit., § 2).

6. Missam celebrare in ecclesia non consecrata vel non benedicta, aut violata vel exsecrata, aut interdicta (12), *grave* per se est.

Si violatio accidat ante Missae canonem vel post communionem, Missa statim interrumpi debet; secus sacerdos prosequatur usque ad communionem (can. 1173, § 2).

Ecclesia violata reconcilianda est, quam citissime poterit, secundum ritus in probatis libris liturgicis descriptos; si dubitetur num sit violata, reconciliatio non est obligatoria, at potest fieri ad cautelam (can. 1174).

(12) Cfr. can. 2268 s.; Cappello, *De censuris*, n. 148.

Ecclesia violata ob sepulturam infidelis vel excommunicati reconciliari non debet nec potest, antequam cadaver exinde removeatur, si remotio sine gravi incommodo fieri queat (can. 1175).

Ecclesiam benedictam reconciliare potest rector eiusdem vel quilibet sacerdos consensu saltem praesumpto rectoris, ritu in *Rituali Rom.* descripto (13).

Reconciliatio ecclesiae consecratae spectat ad loci Ordinarium, si ea pertineat ad clerum saecularem, vel ad religionem non exemptam, vel ad laicalem; si ad religionem clericalem exemptam, spectat ad Superiorem maiorem; uterque vero potest alium sacerdotem ad hoc delegare.

Reconciliatio, sive fiat ab Ordinario sive a sacerdote delegato, peragi debet iuxta ritum *Pontificalis Romani* (14). In casu gravis et urgentis necessitatis, si Ordinarius adiri nequeat, rector potest ecclesiam consecratam reconciliare, certiore facto postea Ordinario (can. 1176).

Reconciliatio ecclesiae benedictae fieri potest aqua lustrali communi; reconciliatio ecclesiae consecratae fieri debet aqua ad hoc benedicta secundum leges liturgicas (15); quam tamen non solum Episcopi, sed etiam presbyteri qui ecclesiam reconciliant, benedicere possunt (can. 1177).

7. In ecclesia consecrata vel benedicta Missa, sive privata sive cum cantu, semper celebrari potest (cfr. can. 482). Episcopus in actu fundationis seu erectionis, ubi agitur de ecclesia *simplici*, scil. quae non sit cathedralis, collegiata, paroecialis aut conventualis, aliam limitationem ponere valet, non tamen conditiones vel limitationes iuri communi contrarias (16).

Postquam vero ecclesia sit iam aedificata, Episcopus nequit limitationes ponere, ut omnes DD. tenent, attentis pluribus declarationibus SS. RR. CC. (n. **708**, 6); idque praescripto can. 482, 1161 et 1191 diserte confirmatur.

An Episcopus possit praefinire horas sacrarum functionum, vide n. **745.**

708. Oratorium. — 1. Nomine oratorii venit locus divino cultui destinatus, non tamen eo potissimum fine ut universo fidelium populo usui sit ad religionem publice colendam (can. 1188, § 1). Hinc patet discrimen inter ecclesiam et oratorium.

2. Dividitur in **publicum, semi-publicum** et **privatum** seu **domesticum.**

(13) Tit. VIII, cap. 28, *Ritus reconciliandi Ecclesiam violatam, si nondum erat ab Episcopo consecrata.*

(14) P. II, tit. *De ecclesiae et coemeterii reconciliatione.*

(15) Cfr. *Pontificale Rom.*, *l. c.*, et tit. *De ecclesiae dedicatione seu consecratione.*

(16) S. C. C. *Ianuen.*, 29 iulii 1848 — 24 augusti 1850. Cfr. Wernz, III, n. 340; Gasparri, *l. c.*, n. 126; Cappello, *De visitatione SS. Liminum*, I, p. 96.

Est **publicum**, si praecipue erectum sit in commodum alicuius collegii aut etiam privatorum, ita tamen ut omnibus fidelibus, tempore saltem divinorum officiorum, ius sit, legitime comprobatum, illud adeundi; **semi-publicum**, si in commodum alicuius communitatis vel coetus fidelium eo convenientium erectum sit, neque liberum cuique sit illud adire; eiusmodi sunt oratoria collegiorum, hospitalium, carcerum etc.; **privatum** seu **domesticum**, si in privatis aedibus in commodum alicuius tantum familiae vel personae privatae erectum sit (can. 1188, § 2).

Omnia oratoria erecta in commodum communitatis, v. g. Seminarii, piae domus etc., sunt semi-publica; quorum unum erit principale, cetera secundaria.

Oratoria S. R. C. Cardinalium et Episcoporum sive residentialium sive titularium, quamvis privata, fruuntur omnibus iuribus et privilegiis quibus gaudent oratoria semi-publica (can. 1189).

Aediculae in coemeterio a familiis seu personis privatis ad suam sepulturam erectae, sunt oratoria privata (can. 1190).

3. Oratoria publica eodem iure quo ecclesiae reguntur (can. 1191, § 1). Proinde quae de ecclesiis diximus (n. **707** ss.) oratoriis quoque sunt applicanda.

Oratoria semi-publica nequeunt erigi sine licentia Ordinarii (cfr. can. 1192), cuius nomine, pro sodalibus religiosis, venit Superior maior ad normam can. 198, § 1.

Haec oratoria possunt consecrari vel benedici sollemniter (17). Id tamen nullatenus requiritur; quare communi etiam locorum domorumve benedictione donari possunt, imo ne haec quidem necessaria est, uti apparet ex can. 1196.

4. Ordinarius nequit licentiam concedere erigendi oratorium semipublicum in eoque Missam celebrandi, nisi prius per se vel per alium ecclesiasticum virum oratorium visitaverit et decenter instructum repererit (can. 1192, § 2).

5. Oratorium debet esse decenter muro exstructum, ornatum, et, licet non benedictum, divino tantum usui reservatum atque ab omnibus domesticis usibus liberum (can. 1196, § 2).

Nominatim cavendum est ne supra oratorium immediate sit cubiculum dormitorium, cum indecens, uti patet, id foret (18). In casu necessitatis permittitur a S. Sede celebratio Missae in tali oratorio, dummodo altari superposita sit umbella, vel duplex immineat concameratio (19).

(17) Si consecrentur, quotannis fieri debet festum tum consecrationis tum titularis, sicuti diximus de ecclesiis. Cfr. Cappello, *l. c.*, p. 97, n. 12; Gasparri, *l. c.*, n. 216.

(18) S. R. C. *Caiacen.*, 11 maii 1641, n. 756.

(19) S. R. C. *Apuana*, 12 sept. 1840, n. 2812; *Papien.*, 13 nov. 1880, ad II, n. 3525

Episcopus iure ordinario id permittere nequit, saltem per modum habitus. Tantum in casu particulari, urgente causa, concedere valet.

Permittitur lectus aut res profana in cubiculis adiacentibus oratorio; res profana immediate supra oratorium; lectus, sed non immediate, supra oratorium; lectus aut res profana subtus oratorium (20).

6. In oratorio semi-publico, legitime erecto, Missa celebrari potest quotidie, nisi Ordinarius in actu erectionis aliquas limitationes posuerit, ex. gr. ne Sacrum fiat diebus sollemnioribus. Post vero erectum oratorium limitationes poni nequeunt (21).

7. Si oratorium semi-publicum sit consecratum vel sollemniter benedictum, de eo sunt repetenda quae de ecclesiis diximus (n. **707** ss.), ad violationem, reconciliationem et exsecrationem quod spectat.

709. Nonnulla de oratorio privato in specie. — 1. Oratorium *privatum* seu *domesticum* pro Missa quotidie celebranda erigi nequit sine indulto S. Sedis.

Huc spectat Instructio S. C. de Sacramentis diei 1 oct. 1949 pro postulando indulto apostolico oratorii domestici (*A. A. S.*, XLI, 493).

2. Oratorium privatum nec consecrari nec benedici potest sollemniter (can. 1196), sed solum communi locorum vel domorum benedictione donari valet, per quemcumque sacerdotem. Haec tamen benedictio nullo pacto requiritur.

3. In oratorio privato ex indulto S. Sedis, nisi aliud in eodem indulto expresse caveatur, postquam Ordinarius oratorium visitaverit per se vel per alium et decenter instructum repererit, unica Missa, eaque lecta, singulis diebus, exceptis festis sollemnioribus, celebrari potest; aliae functiones ecclesiasticae fieri nequeunt (can. 1195, § 1).

Per modum actus Ordinarius permittere valet Missae celebrationem. Indultum S. Sedis aut permissio Ordinarii, si agitur de Missa una aliave vice celebranda, sub levi tantum requiritur, remoto scandalo et contemptu; idcirco, iusta et rationabili causa interveniente, licite Sacrum fieri potest.

4. Ordinario haec potestas competit quoad oratorium privatum:

1° In aediculis coemeteriorum, Ordinarius loci (scil. Episcopus, Vicarius Capitularis et etiam Vicarius Generalis sine mandato speciali etc., non autem Praelatus regularis) *habitualiter* permittere potest etiam *plurium* Missarum celebrationem (can. 1194).

S. R. C. *Senonen.*, 27 iul. 1878, ad I, n. 3460; Mo-

(20) Cfr. S. C. C. 11 iun. 1718; Gasparri, *l. c.*, n. 217.

nacelli, II, supp. n. 481; *Nitrien.*, 12 febr. 1735; *Comaclen.*, 17 iun. 1769;

(21) S. C. C. *Vercellen.*, 3 aug. 1675; 28 iul. - 8 sept. 1724.

Lunen., 4 april. 1772; *Savonen.*,

2° In aliis oratoriis domesticis, nonnisi *unius* Missae celebrationem, *per modum actus, in casu aliquo extraordinario, iusta et rationabili de causa*, permittere valet. Haec facultas, ut indubitanter putamus ex collatis canonibus, spectat etiam ad Superiorem maiorem in religione clericali exempta, quamvis in cit. can. 1194 contrarium videatur tradi. Quaelibet causa rationabilis sufficit, quin gravis requiratur.

Licentia *per modum actus* concedi potest, generatim loquendo, ad octo vel decem circiter dies, ita tamen ut, eadem causa perdurante, renovari queat non bis tantum, sed pluries. At si causa praevideatur duratura ad longum tempus, Episcopus concedat quidem facultatem celebrandi, interim tamen recurratur ad S. Sedem.

3° Ordinarius, dummodo iustae adsint et rationabiles causae, diversae ab eis ob quas indultum apostolicum oratorii privati concessum est, etiam *sollemnioribus festis* permittere potest Missae celebrationem *per modum actus* (can. 1195, § 2).

5. Sacrum facere in oratorio domestico sine licentia auctoritatis ecclesiasticae non est grave, dummodo absit contemptus et scandalum omniaque praescripta liturgica rite serventur. Dum e contra grave foret, extra casum necessitatis, celebrare in oratorio valde indecenti; veniale, si leviter indecens esset.

710. An et quibus sub conditionibus possit Ordinarius permittere Missae celebrationem extra locum sacrum. — 1. Ordinarius loci vel, si agatur de domo religionis exemptae, Superior maior, potest iusta ac rationabili de causa, in aliquo extraordinario casu et per modum actus, concedere licentiam celebrandi extra ecclesiam et oratorium super petram sacram et decenti loco, numquam autem in cubiculo (can. 822, § 4).

Quinque conditiones, uti patet, requiruntur: 1° ut adsit *causa iusta* et *rationabilis*, licet non gravis, ex. gr. necessitas vel utilitas multorum aut etiam paucorum vel unius; ita iure novo pro certo habemus, aliter ac iure antiquo; 2° ut solum *in casu aliquo extraordinario* licentia concedatur, ex. gr. si ecclesia vel oratorium sit dirutum, aut nimis parvum, tempore pestis vel inundationum aut terraemotus, occasione itineris si desint ecclesiae etc.; 3° *per modum actus* tantum (cfr. n. 709, 4); 4° ut ipsa celebretur *super petram sacram*; 5° *loco decenti*, ex. gr. ante fores ecclesiae, numquam vero in cubiculo.

2. Si adsint praefatae conditiones Missa permitti potest etiam sub

dio et diebus ferialibus; qua de re magna erat olim controversia DD. (22). At si agitur de Missa celebranda *sub dio* extra domum religiosam, etiam religiosi exempti indigent licentia Ordinarii loci, nisi forte Superior maior speciali indulto apostolico gaudeat. Id ex principiis iuris aperte deducitur.

Si urgeat vera et valde gravis necessitas, Ordinarius permittere potest ut Missa celebretur etiam sine petra sacra.

711. An aliquando sine licentia Ordinarii Sacrum fieri possit extra locum sacrum. — 1. Etiam in casu necessitatis, licet quidam negent (23), requiritur licentia Ordinarii, si obtineri possit sine magna difficultate (24).

2. Quod si necessitas ita urgens sit, ut nullam moram patiatur, nec proinde peti possit licentia, fas est sacerdoti Missam celebrare extra ecclesiam vel oratorium ex praesumpta Ordinarii licentia, vel melius ex facultate ab ipso iure communi concessa, quatenus lex ecclesiastica non obligat quando servari nequeat sine gravi incommodo.

Sane, ut ait *Benedictus XIV* (25), « lex quae prohibet, ne quis Missam alibi celebret, quam in templis aut oratoriis publicis privatisque, praecipuam quandam restrictionem habet, si Missa, quae omnino celebranda sit, non possit in eiusmodi locis celebrari; nam eo in casu licet Sacrificium ubique facere, dummodo locus, in quo fit, nihil indecori habeat ».

Necessitas attendi debet non respectu solius sacerdotis, aut alicuius familiae privatae vel paucorum, sed praesertim respectu *multitudinis* fidelium seu multorum. Verificatur autem in genere quando ecclesia vel oratorium desit, aut adiri nequeat, vel non sine magno incommodo, a fidelibus qui proinde Sacrum cui assistere debent, carerent, nisi hoc extra locum sacrum fieret (26). Palam est, eiusmodi necessitatem verificari tantum diebus dominicis et festis de praecepto, aut quando agitur de Viatico ministrando.

3. Nonnulli dicunt, Missam extra ecclesiam et oratoria in casu necessitatis absque Ordinarii licentia posse licite celebrari, si legitima adsit consuetudo (27). Si consuetudo sit vere *legitima*, id potest admitti; at fatendum, saepius nonnisi abusum, equidem eliminandum, haberi.

(22) Cfr. Suarez, *l. c.*, sect. 3; S. Alph., *l. c.*, n. 336; Gasparri, *l. c.*, n. 278; Many, *l. c.*, n. 6.
(23) Reiffenstuel, in tit. *De celebratione Missar.*, n. 12; Quarti, *Rubricae Missalis*, part. III, tit. 10, n. 1, sect. 1, dub. 5.
(24) S. Thom., *S. theol.*, III, q. 83, a. 3, ad 2; Suarez, *l. c.*, n. 4; S. Alph., *l. c.*; Gattico, *De usu altaris portatilis*, cap. 9, n. 8 ss.; S. Antoninus, *Summa*, p. III, tit. 13, § 4.
(25) *Op. cit.*, lib. III, cap. 6, n. 7.
(26) Gattico, *l. c.*, n. 6; Gasparri, *l. c.*, n. 274.
(27) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 275; Many, *l. c.*, 3°.

712. An Missa celebrari possit in mari. — 1. Celebratio in mari *sine indulto apostolico* illicita est. Id olim erat longe communius et probabilius (28); hodie est omnino certum, cum ex can. 822, § 3, ne ei quidem, qui indulto gaudet altaris portatilis, liceat celebrare in mari.

S. R. C. in *Vicen.*, 4 mart. 1901 (29), declaravit licentiam celebrandi in navi concedi non posse ab Episcopo proprio cuiusque sacerdotis, nec ab Episcopo dioecesis, e qua solvit navis. Ratio prohibitionis est periculum irreverentiae, i. e. periculum ne Sanguis Christi effundatur.

2. Requiritur indultum *speciale* S. Sedis. Hanc facultatem obtinent a iure Cardinales (can. 239, § 1, n. 8) et Episcopi (can. 349, § 1, 1°).

Indultum concedi solet sub his conditionibus: 1° ut assistat alter sacerdos; 2° ut mare sit tranquillum; 3° ut nullum adsit irreverentiae periculum.

Quandoque conceditur ut sine alterius sacerdotis assistentia celebretur, ideoque satis est ut alia ratione caveatur periculum effundendi Sanguinem Christi.

3. Quidam etiam ex consuetudine id licere contendunt (30): Vix, nostro iudicio, haberi potest legitima consuetudo hac in re.

4. Hodie habentur naves ingentis molis et affabre constructae, quae nullum periculum irreverentiae pro Sacro faciendo exhibent, ne scil. Sanguis Christi effundatur. Imo in quibusdam navibus habetur sacellum fixum, ubi asservatur quoque SS. Sacramentum.

In isto sacello omnes sacerdotes, etiam sine peculiari indulto apostolico, possunt Missam celebrare. Qui vero habent privilegium altaris portatilis, Sacrum facere non prohibentur in praedictis navibus, etiam extra peculiare sacellum stabiliter erectum, servatis servandis; nec obstat, in casu, praescriptum can. 822, § 3.

Iter per viam ferream in nonnullis regionibus etiam octo aut decem dies integros et continuos durat. Adsunt ratione huiusmodi diuturni itineris peculiares commoditates. Qui habet privilegium altaris portatilis probabiliter non vetatur Missam celebrare, dummodo absit quodcumque periculum irreverentiae et omnia rite serventur.

713. Num liceat celebrare in templis haereticorum et schismaticorum. — 1. « *Non licet Missam celebrare in templo haereticorum vel schismaticorum, etsi olim rite consecrato aut benedicto* » (can. 823, § 1).

(28) Bened. XIV, *l. c.*, n. 8 ss.; Suarez, *l. c.*, n. 4; S. Alph., *l. c.*; Pignatelli, consult. 124; Lugo, *l. c.*, sect. 3.
(29) *Acta S. Sedis*, vol. XXXIII, p. 679.
(30) Gattico, *l. c.*, n. 9; Fagundez, *In quinque Ecclesiae praecepta*, praecept. I, lib. III, cap. 10, n. 5; Many, *l. c.*, n. 12.

Templum ab haereticis erectum et dicatum certe non est consecratum, si dedicator non habebat verum characterem episcopalem, aut ritum ab Ecclesia catholica probatum in templi dedicatione non adhibuit (31). Proinde, licet templum ad Ecclesiam catholicam pertineat, Missa in eo celebrari nequit, uti patet, nisi prius ab Episcopo catholico valide consecretur aut benedicatur.

Si dedicator erat verus Episcopus et ritum Ecclesiae catholicae servavit, dedicatio valet (32), ita ut, si templum transeat ad cultum catholicum, nova consecratio aut benedictio non requiratur. Pariter templum catholicum, si ab haereticis vel schismaticis occupetur, non ideo amittit suam consecrationem vel benedictionem.

2. In casu verae necessitatis, dummodo scandalum absit et periculum perversionis, Missam licite celebrari posse in templo haereticorum vel schismaticorum, pro certo habendum (33).

Articulus II.

De loco proximo celebrationis seu de altari.

714. Notiones generales. — 1. Numquam licet Missam celebrare nisi **in altari,** nec S. Sedes, extra casum necessitatis, concedere solet facultatem celebrandi sine altari saltem portatili (1).

Talis facultas concessa est v. g. pro regione Mexicana, pro Russia et aliis locis, ob peculiaria omnino adiuncta, sub quibusdam clausulis et conditionibus.

2. Locus sacrificii eucharistici dicitur **altare,** i. e. **alta ara,** quia nonnihil a terra sublevatus est, ut actio sacrifica sit commodior, et fideles adstantes oblationem in illo peractam facilius intueri possint. Proprie loquendo, altare comprehendit basim cum tabula superiore (2); sed aliquando altaris nomine venit sola tabula superior, quae strictiore sensu vocatur *mensa altaris.*

3. Sensu liturgico, nomine altaris **immobilis** seu **fixi** venit mensa superior una cum stipitibus per modum unius cum eadem consecratis; nomine altaris **mobilis** seu **portatilis,** petra, ut plurimum, parva, quae

(31) Bened. XIV, epist. *Iam inde*, 12 maii 1756, § 3 ss.
(32) Benedictus XIV, *l. c.*, § 5.
(33) Cfr. S. C. Officii, 5 iun. 1889; *Collect. S. C. de Prop. Fide*, II, n. 1707.

---

(1) Bened. XIV, *l. c.*, cap. 2; Suarez, *l. c.*, sect. 5.
(2) Lugo, *l. c.*, sect. 2, n. 71.

sola consecratur, quaeque dicitur etiam *ara portatilis* seu *petra sacra*; vel eadem petra una cum stipite qui tamen non fuit una cum eadem consecratus. In ecclesia consecrata saltem unum altare, praesertim maius, debet esse immobile; in ecclesia benedicta omnia altaria possunt esse benedicta (can. 1197).

Tam mensa altaris immobilis quam petra sacra constare debent *ex unico lapide naturali, integro et non friabili*. In altari immobili tabula seu mensa lapidea ad integrum altare debet protendi, et cum stipite apte cohaerere; stipes autem sit lapideus vel saltem latera seu columellae quibus mensa sustentatur sint ex lapide. Petra sacra debet esse tam ampla ut saltem hostiam et maiorem partem calicis capiat (can. 1198, §§ 1, 2, 3).

Tum in altari immobili tum in petra sacra sit, ad normam legum liturgicarum, sepulcrum continens reliquias Sanctorum (3) lapide clausum (can. 1198, § 4) - (4).

4. Missa super altare celebrari nequit, nisi, secundum leges liturgicas, sit consecratum (5), idest vel totum, si agatur de immobili, vel ara tantum portatilis, si de mobili.

Aras portatiles omnes Episcopi, etiam titulares, consecrare possunt, et alii, quibus vel ex iure (Abbates et Praelati *nullius*, Vicarii et Praefecti Apostolici, S. R. E. Cardinales, licet charactere episcopali careant) vel ex speciali privilegio apostolico haec potestas competit; altaria immobilia ii tantum consecrare valent (cfr. n. **707**, 3), qui habent facultatem consecrandi ecclesiam vel oratorium (can. 1199) - (6).

5. Altare tum immobile tum mobile divinis tantum officiis et praesertim Missae celebrationi debet esse reservatum, prorsus excluso quolibet usu profano (can. 1202, § 1).

6. Subtus altare nullum sit reconditum cadaver; cadavera autem quae prope altare sepulta forte sunt, distent ab eo saltem spatio unius metri (a mensa, non a petra sacra); secus Missam in altari celebrare non licet, donec cadaver removeatur (can. 1202, § 2).

(3) Sufficit ut in sepulcro includantur reliquiae unius Martyris et Confessorum aut Virginum, vel unius solummodo Martyris. S. R. C. *Vilnen.*, 16 febr. 1906, ad III, n. 4180.

(4) In consecratione altaris, loco calcis et sabuli, quae a *Pontificali Rom.* indicantur, adhiberi potest gypsum, caementum, vel quid simile; et in casu oratio analoga est immutanda. S. R. C. *Dubiorum*, 4 aug. 1905, ad I, n. 4165.

(5) *Pontif. Rom.* P. II, tit. *De altaris consecratione, quae fit sine ecclesiae dedicatione; De altaris consecratione, cuius sepulchrum reliquiarum est in medio summitatis stipitis; De altaris portatilis consecratione.*

(6) In consecratione altarium portatilium Episcopus consecrans adiuvari potest a sacerdotibus in crucibus ex incenso formandis et candelis imponendis. S. R. C. *Brunen.*, 14 ian. 1910, ad IV, n. 4244.

Si agitur de pluribus aris portatilibus consecrandis, satis est ut Episcopus liniat caemento labium sepulcri unius arae, et dum ipse prosequitur in sacrarum reliquiarum repositione, adsistentes sacerdotes lituram et cuiusque sepulcri clausuram peragere possunt. S. R. C. *Bellunen. et Feltrien.*, 10 maii 1890, ad II, n. 3726.

In altaribus quae exstant super cryptam, in qua sunt plura cadavera humata, ita ut altare separatum sit a loculis mortuorum tantum per cameram lapideam ipsius cryptae, licitum est Missam celebrare, quamvis in linea recta sub altari sint cadavera in pavimento cryptae (7).

715. Exsecratio altaris. — Quoad altari *exsecrationem*, haec sedulo attendas:

1° Altare *immobile* amittit consecrationem, *si tabula seu mensa separetur a stipite*, etiam per temporis momentum; quo in casu Ordinarius potest permittere ut presbyter consecrationem altaris rursus perficiat ritu ac formula breviore (8).

2° Tum altare *immobile* tum *petra sacra* amittunt consecrationem:

a) si frangantur *enormiter* sive *ratione quantitatis fractionis*, ex. gr. si magna pars sit abrupta et divisa, sive *ratione loci unctionis*, i. e. in medio altaris et in quatuor eius angulis, seu in locis in quibus cruces fiunt sacro oleo inungendae;

b) si amoveantur reliquiae aut frangatur vel amoveatur operculum sepulcri, excepto casu quo ipse Episcopus vel eius delegatus operculum amoveat ad illud firmandum vel reparandum vel subrogandum, aut ad visitandas reliquias (can. 1200, §§ 1, 2).

Levis fractio operculi non inducit, aliter ac olim, exsecrationem et quilibet sacerdos potest rimulam caemento firmare (can. 1200, § 3).

Exsecratio ecclesiae non secumfert exsecrationem altarium sive immobilium sive mobilium; et viceversa (can. 1200, § 4).

Sacrum facere super altare non consecratum una aliave vice, modo absit contemptus et scandalum, non videtur grave; si altare sit exsecratum vel interdictum (cfr. can. 2272, § 1), idem dicendum (9).

S. Sedes indultum celebrandi extra altare consecratum non solet concedere. Utrum in casu gravissimae necessitatis, ex. gr. ut Viaticum ministretur

(7) S. R. C. *De Queretaro*, 18 iul. 1902, ad V, n. 4100.

(8) Ritus seu formula brevior consecrationis altaris immobilis quod amisit consecrationem ob separationem, etsi momentaneam, tabulae seu mensae a stipite: uti in casu de quo agit Codex iur. can. in canone 1200, § 1:

« Instaurato altari immobili et mensa, integrum reliquiarum sepulcrum habente, cum stipite coniuncta consecrator sancto chrismate inungat, ad modum crucis, coniunctiones mensae cum stipite in quatuor angulis, quasi illas coniungens, ad singulas cruces dicens: *In nomine Pa † tris et Fi † lii et Spiritus † Sancti*, recitatis dein orationibus *Maiestatem tuam*, et *Supplices te deprecamur* iuxta Pontificale Romanum; ac subinde scripto declaret ac testetur praefatum altare a se, ordinaria vel delegata auctoritate, rite consecratum, uti talem habendum esse et sub eodem titulo quo ipsum ante execrationem gaudebat ». S. R. C. 9 sept. 1920; *A. A. S.*, XII, p. 449.

In eodem Decreto exhibetur etiam ritus et forma brevior in consecratione altarium quae amiserunt consecrationem: uti in casu de quo agit Codex in canone 1200, § 2, nn. 1 et 2. Cfr. *A. A. S.*, *l. c.*, p. 450 ss.

(9) Cfr. Cappello, *De censuris*, n. 468 ss.

moribundo, liceat celebrare extra altare consecratum, controvertitur. Quidam absolute negant; nonnulli dubitant; alii affirmant.

Horum sententia certa est; agitur enim de materia mere ecclesiastica (10). Imo etiam in casu *gravis* necessitatis censemus licitam esse, servatis servandis, Missae celebrationem.

716. Titulus altaris. — Quodlibet altare ecclesiae, saltem immobile, proprium sibi titulum habere debet. Titulus primarius altaris maioris idem debet esse ac titulus ecclesiae.

De Ordinarii licentia mutari potest titulus altaris mobilis, non autem altaris immobilis. Sine indulto Sedis Apostolicae nequeunt dedicari altaria Beatis, etiam in ecclesiis et oratoriis in quibus eorum officium et Missa concessa sunt (can. 1201).

717. Missa coram SSmo exposito. — Celebrare Missam coram SS. Sacramento, etsi velato vel in pyxide exposito, non licet sine gravi causa, vel *speciali indulto apostolico* in ecclesiis in quibus non desunt alia altaria; nec in illo altari distribui potest Communio, sive intra sive extra Missas (11).

Sed, praeter Missam expositionis in altari, ubi publice expositum est SS. Sacramentum, aliam sollemnius celebrari, attenta consuetudine immemorabili, toleratur (12); item capitularem seu conventualem, etiam lectam de vigilia vel de feria (13).

718. Privilegium altaris portatilis. — 1. Privilegium *altaris portatilis* vel iure vel indulto Sedis Apostolicae tantum conceditur (can. 822, § 2).

2. Hoc privilegium ita est intelligendum, ut secumferat facultatem ubique celebrandi, honesto tamen ac decenti loco et super petram sacram, non autem in mari (can. 822, § 2).

3. Gaudent privilegio *altaris portatilis* ex iure: — 1° Cardinales (can. 239, § 1, 3°); — 2° Episcopi sive residentiales sive titulares (can. 349, § 1, 1°); — 3° Vicarii et Praefecti Apostolici (can. 294, § 1, 308); — 4° Abbates et Praelati *nullius* (can. 323); — 5° Administratores Apostolici (can. 315); — 6° Protonotarii *participantes*, non autem supranumerarii vel *ad instar* aut honorarii (14); — 7° Assessores et

(10) Cfr. resp. S. C. de Prop. Fide, 12 maii 1728.

(11) S. R. C. *Societatis Iesu*, 11 maii 1878, ad I et V, n. 3448; *Baionen.*, 13 sept. 1879, ad I, n. 3505; *Marianopolitana*, 17 april. 1919; 27 iul. 1927.

(12) S. R. C. *De Nicaragua*, 27 sept. - 1 oct. 1864, ad II, n. 3124; *Nivernen.*, 28 sept. 1882, ad I, n. 3558.

(13) S. R. C. cit. decr. 27 sept. - 1 oct. 1864, ad III et IV.

(14) Pius X, Motu proprio « *Inter multiplices* », 21 febr. 1905, nn. 2, 22.

Secretarii Sacrarum Congregationum (15); — 8° Auditores Rotae, ex praedicta Pii XI Const. « *Ad incrementum* », n. 74; item ex eadem Const. Praelati Votantes et Referendarii Signaturae Apostolicae (ib. nn. 127, 144).

An referendarii Signaturae Apost. hoc privilegio gauderent, controvertebatur. Ante Concilium Trid. certe fruebantur ex concessione Pauli III, 30 iul. 1540; at Patres Tridentini omnia eiusmodi privilegia revocarunt. Res controversa mansit usque ad Pium XI, qui in praefata Constitutione « *Ad incrementum* » privilegium hoc et alia concessit.

4. Attentis verbis can. 822, § 2 « *ubique* celebrandi », pro certo habemus, restrictionem contentam in litteris *Innocentii XIII*, 13 maii 1723, et confirmatis a *Benedicto XIII*, non amplius vigere, adeo ut Episcopis aliisque privilegium habentibus omnino liceat, absque ulla limitatione, altare erigere ibique sacrosanctum Missae sacrificium celebrare, etiam extra domum propriae habitationis in domibus laicis.

5. Episcopi super altare portatile et Sacrum ipsi facere et aliud in sui commodum permittere valent; et fideles omnes alterutrum ex eisdem Sacris audientes, quoties opus fuerit, praeceptum Ecclesiae adimplent (16).

6. Qui gaudent privilegio altaris portatilis ex personali concessione ipsis a S. Sede facta, debent omnino stare concessionis indulto. Ordinarie non conceditur plurium Missarum celebratio, sed unius tantum. Nullus vero dies excluditur; quare potest quis privilegio uti etiam illis diebus, quibus non est permissum in oratoriis privatis celebrare iis, qui fruuntur privilegio oratorii privati.

Privilegio altaris portatilis gaudent ordinarie missionarii, qui illud obtinent vel immediate a S. Sede vel ab ipsis Vicariis Apostolicis, quibus S. C. de Prop. Fide solet indulgere ut missionariis communicare possint privilegium celebrandi super altare portatile.

Etiam nonnullis Regularibus post Concilium Trid. hoc privilegium datum seu restitutum est (exstinctum enim fuerat, ut omnibus constat, decreto Conc. Trid. Sess. XXII, *De obs. et evit. in celebr. Miss.*), aut sine restrictione aut cum aliqua restrictione. Ita, ex. gr. privilegium restitutum est Patribus S. I. quoad loca missionum a Gregorio XIII Brevi « *Usum altaris* », 1 oct. 1579. Alia similia privilegia aliis Regularibus concessa vel restituta vide apud *Gasparri* et *Many* (17).

(15) Pius XI, Const. « *Ad incrementum* », 15 aug. 1934, n. 17 (*A. A. S.*, XXVI, p. 497 ss.).

(16) Decr. S. R. C. 19 maii 1896, die 8 iun. eiusdem anni a Leone XIII probatum. Cfr. *Decreta authentica*, n. 3903. Dubitari nequit quin hoc Decretum adhuc vigeat.

(17) Gasparri, *l. c.*, n. 262; Many, *l. c.*, n. 9.

7. Quomodo intelligenda sunt verba can. 822, § 2 «*honesto tamen ac decenti loco*»? Locus *honestus* ac *decens* dicitur, qui congruus sit Missae celebrationi, mundus et convenienter ornatus, ita ut debito cum honore ac reverentia Sacrum fieri queat; at non requiritur ut locus ab omnibus domesticis usibus liber sit. Locus honestus et decens non est cubiculum.

Potestne Missa celebrari *sub dio* vel *sub terra?* Attento iure antiquo, negant *Gasparri* (18), *Ojetti* (19) et alii; attento iure novo, affirmative respondemus, dummodo locus sit honestus et decens, quia praescriptum cit. can. § 2 excludit tantummodo Missae celebrationem *in mari*.

Privilegium altaris portatilis, si concedatur non sacerdoti, ut aliquando fit, importat permissionem ut Missa ab aliquo sacerdote requisito celebretur in altari portatili, seu in loco honesto et decenti ab indultario pro sui commodo electo. Nisi plures Missae expresse permittantur, una tantum intelligitur permissa; et quidem ea celebrari nequit, nisi praesente physice aut moraliter indultario.

719. Altare privilegiatum. — 1. Nomine **altaris privilegiati** illud venit, quod speciale hoc privilegium habet adnexum, scil. ut sacerdos indulgentiam plenariam applicare possit animae illius defuncti, pro quo in eo celebrat. Quare eiusmodi altaris privilegium consistit in plenaria indulgentia, quae, spectata mente R. Pontificis et usu potestatis clavium, animam statim liberet ab omnibus poenis purgatorii; si vero spectetur applicationis effectus, intelligenda est indulgentia, cuius mensura divinae misericordiae beneplacito et acceptationi respondet (20).

Exinde patet, *effectum* huius indulgentiae *non esse infallibilem*. Nam, licet R. P. offerat Deo ex thesauro Ecclesiae quantum sufficit ad animam statim liberandam ab omnibus poenis purgatorii, Deus tamen non tenetur illud pretium acceptare, et ideo sive acceptatio sive mensura acceptationis pendet a beneplacito divinae misericordiae.

2. Indulgentia conceditur favore animae, pro qua Missa celebratur. Quod si celebretur pro pluribus defunctis, indulgentia altaris ad unum ex iis limitatur, qui praevie determinari debet a celebrante (21). Proinde Missa et indulgentia altaris privilegiati nequeunt *dividi*, sed utraque *pro eodem defuncto* est applicanda (22).

(18) *Loc. cit.*, n. 272.
(19) *Op. cit.* V. *Altare portatile*, n. 337.
(20) S. C. Indulg. *in una S. Flori*, 28 iul. 1840; *Decreta authentica*, n. 286.
(21) S. C. Indulg. *Andegaven.*, 29 febr. 1864; *Romana*, 19 iun. 1880, nn. 402, 451; S. Poenit., 6 iul. 1917, ad I. Cfr. *Acta Apost. Sedis*, vol. IX, p. 440.
(22) S. C. Indulg. 18 dec. 1885.

3. Privilegium potest esse *locale* seu *reale*, et *personale*. Dicitur *locale*, si est adnexum altari, et ideo omnes qui in eo celebrant, privilegio fruuntur; *personale*, si est concessum ipsi sacerdoti, qui proinde indulgentiam altaris privilegiati applicare potest, ubicumque celebret.

4. Privilegium **locale** his generatim regulis subiicitur:

a) Altare debet esse *fixum*, nisi expresse in indulto permittatur portatile. Fixum autem hic intelligitur non sensu liturgico, sed tantum quod stabile et inamovibile sit, licet non consecratum, et in cuius medio lapis consecratus, etiam amovibilis, positus sit (23).

b) Privilegium inhaeret *altari* in honorem alicuius Sancti vel Mysterii erecto, non lapidi (24). Hinc privilegium manet si, in altari fixo, lapidi consecrato alius pariter consecratus substituatur (25); reviviscit, si altare destructum reaedificetur intra quinquaginta annos sub eodem titulo sive in eodem sive etiam in alio loco ecclesiae, vel in ecclesia destructa, sed in eodem loco reaedificata (26).

c) Aliter ac antea (27), hodie recipi possunt onera perpetua Missarum ad altare privilegiatum celebrandarum (28).

Privilegium altaris privilegiati distinguitur in *perpetuum*, quod perpetuo durat, et *ad tempus*, quod tantum pro certo tempore concessum est, puta ad septennium. Dicitur etiam quotidianum, quando singulis diebus indulgentia obtineri potest. Etiam privilegium *personale* conceditur vel *in perpetuum* vel *ad tempus*, *pro omnibus diebus*, vel *pro aliquibus diebus* in hebdomada. Hoc indultum Ordinario non debet necessario exhiberi, nisi aliter caveatur in concessione (29).

5. Sacerdos, qui gaudet privilegio **personali** altaris, pro aliquot hebdomadae diebus, si aggregatus sit alicui sodalitati vel congregationi, quae etiam dicto privilegio gaudet, potest utroque privilegio frui, dummodo in indulto aliter expresse non disponatur (30). At qui ex pluribus titulis privilegio altaris gaudet, una eademque Missa nequit pro numero titulorum, quibus fruitur, plures indulgentias plenarias applicare, sed unam tantum.

6. Non solum is qui celebrat pro vivis, sed etiam ille, qui Sacrum

(23) S. C. Indulg. *Mechlinien.*, 20 mart. 1846, n. 334.
(24) S. C. Indulg. *Leodien.*, 27 sept. 1843, n. 324.
(25) S. C. Indulg. *Mechlinien.*, 15 dec. 1841, ad III, n. 295.
(26) Can. 75, 924; S. C. Indulg. *Constantien.*, 18 iul. 1712, n. 43; *Murana*, 16 sept. 1723, n. 84; *Nanceyen.*, 24 april. 1843, n. 317.
(27) S. C. Indulg. *Panormitana*, 16 nov. 1711, n. 41.
(28) S. Poenit., 6 iul. 1917, ad II. Cfr. *Acta Apost. Sedis*, *l. c.*
(29) S. C. Indulg. *Valentinen.*, 5 febr. 1841, ad I, n. 286.
(30) S. C. Indulg. *Meliten.*, 27 maii 1839, n. 272.

offert pro vivis et simul pro defunctis, indulgentiam altaris privilegiati applicare nequit (31).

Indulgentia altaris privilegiati defunctis applicata nullatenus impedit, quominus sacerdos per sacram Communionem, quam in Missa suscipit, unam vel plures alias indulgentias lucrari et sibi vel defunctis applicare queat.

Inscriptio, quae reperitur in aliquibus altaribus: *Altare privilegiatum pro vivis atque defunctis*, ita est interpretanda, ut tam pro vivis, si in ipso altari pro vivis applicatur, quam pro defunctis, si pro his applicatur, concessa intelligatur indulgentia plenaria; pro vivis quidem ad modum iurisdictionis, pro defunctis vero ad modum suffragii (32).

7. Missa celebrata ad altare privilegiatum est *per se* privilegiata; scil. ad acquirendam indulgentiam defuncto, vel vivo, si is habeat conditiones requisitas, necesse non est, ut vel sacerdos vel offerens eleemosynam intendat applicationem privilegii (33).

8. Ut sacerdos privilegio, sive locali sive personali, gaudeat, non tenetur, aliter ac olim (34), Missam *de Requiem* dicere, quoties per rubricas id liceat; decet tamen huiusmodi Missam, quantum fieri potest, celebrari (35).

Item, qui ratione *expositionis* SS. Sacramenti, aut Stationis ecclesiae, vel alterius *sollemnitatis* dicit Missam de die vel votivam, quando per rubricas liceret Missam dicere *de Requiem*, fruitur nihilominus privilegio altaris (36).

Qui habet privilegium personale *pro tribus vel quatuor Missis* in singulis hebdomadis, attento citato decr. S. Officii, non tenetur amplius, ut olim (37), celebrare diebus non impeditis Missam *de Requiem*, seu differre huius Missae celebrationem ad dies non impeditos, quatenus in eadem hebdomada occurrant.

9. Episcopi, Abbates vel Praelati *nullius*, Vicarii et Praefecti Apostolici ac Superiores maiores religionis clericalis exemptae (non autem Vicarii Generales et Capitulares), possunt designare et declarare unum altare privilegiatum quotidianum perpetuum, dummodo aliud non habeatur, in suis ecclesiis cathedralibus, abbatialibus, collegiatis, conventualibus, paroecialibus, quasi-paroecialibus, non autem in oratoriis

(31) S. C. Indulg., 23 ian. 1901.
(32) S. C. Indulg., 25 aug. 1897.
(33) S. C. Indulg. *Veronen.*, 12 mart. 1855, n. 366; Off. 17 iun. 1915; *Acta Apost. Sedis*, VII, p. 410.
(34) S. C. Indulg. *Incerti loci in Gallia*, 11 april. 1840, ad I et III, n. 281.
(35) S. C. S. O. 20 febr. 1913.
(36) S. C. Indulg. *Urbis et Orbis*, 11 april. 1864, n. 404.
(37) S. C. Indulg., decret. cit. 11 april. 1840, ad II; *Briocen.*, 22 febr. 1847, ad II, n. 339.

publicis vel semi-publicis, nisi sint ecclesiae paroeciali unita seu eiusdem subsidiaria (can. 916).

Ut indicetur altare esse privilegiatum, nihil aliud inscribatur, nisi: *altare privilegiatum*, perpetuum vel ad tempus, quotidianum vel non, secundum concessionis verba (can. 918, § 1).

10. Die commemorationis omnium fidelium defunctorum, omnes Missae gaudent privilegio ac si essent ad altare privilegiatum celebratae (can. 917, § 1). At indulgentia, uti patet ex supra dictis (n. **719**, 2), applicari non potest nisi uni defuncto; et ideo qui pro pluribus vel pro omnibus fidelibus defunctis celebrat, determinare debet animam, cui applicare intendit indulgentiam.

Omnia altaria ecclesiae per eos dies quibus in ea peragitur applicatio Quadraginta Horarum, sunt privilegiata (can. cit., § 2). Agitur de supplicatione proprie dicta, scil. de ea quae fit ad normam Indulti Clementis XII, 1 sept. 1730, et Const. Bened. XIV « *Accepimus* », 16 april. 1747.

Sacerdos, qui *actum heroicum* pro defunctis fecit, gaudet quotidie personali privilegio (38).

11. Pro Missis celebrandis in altari privilegiato nequit, sub obtentu privilegii, maior exigi Missae eleemosyna (can. 918, § 2). Haberetur enim simonia.

12. Ad lucrandam indulgentiam altaris privilegiati non requiritur in celebrante status gratiae. Haec sententia, quae communius a DD. probabilior dicitur (39), nobis certa prorsus videtur, quia efficacia privilegii non innititur personalibus sacerdotis dispositionibus, sed unice provenit ex suffragio Ecclesiae.

13. An et quale discrimen exsistat inter indulgentiam altaris privilegiati et alias indulgentias plenarias, vide n. **719**, 1 et 2.

An sacerdos, qui Missam *de Requiem* non celebravit, diebus permissis, in altari privilegiato, satisfecerit, necne, suae obligationi, et utrum ad aliquid teneatur, vide n. **661**.

720. An Missa celebrari possit super altare alterius ritus, vel papale. — 1. « *Deficiente altari proprii ritus, sacerdoti fas est ritu proprio celebrare in altari consecrato alius ritus catholici, non autem super Graecorum antimensiis* » (can. 823, § 2).

Quatuor conditiones requiruntur: *a*) ut desit altare proprii ritus;

(38) *Raccolta di orazioni e pie opere per le quali sono state concesse dai Sommi Pontefici le SS. Indulgenze*, p. 531. Haec collectio est authentica, ut constat ex decreto S. C. Indulg., 23 iul. 1898.
(39) Génicot, *l. c.*, n. 404; Marc, *l. c.*, n. 1743.

— *b*) ut sacerdos celebret ritu proprio; — *c*) ut altare sit consecratum; — *d*) ut altare sit ritus catholici. Prohibitio ne, his conditionibus deficientibus, Sacrum fiat, gravis est.

In ecclesiis Graecorum unicum fuit semper, et est etiam hodie, altare; ac una super illud celebrata Missa, altera per eundem diem celebrari nequit (40). Quamvis vero Graeci habeant unicum altare in ecclesia, plura tamen ipsi ecclesiae proxima ac muro disiuncta habent sacella sive oratoria, quae vocantur *paraecclesiae*, quasi ecclesiarum appendices, in quibus liturgiam privatim agunt (41).

Apud Graecos sacrificium Missae celebrari solet non tantum super altare lapideum, sed etiam super *antimensia*, quae sunt panni quidam, altarium ritu et vice consecrati (42).

Utrum sub gravi, an sub levi prohibeantur sacerdotes latini celebrare super *antimensiis* per modum actus, i. e. una alterave vice, extra necessitatis casum, controvertitur. Alii affirmant esse grave; alii probabilius leve. Si urgeat gravis necessitas, secluso scandalo et contemptu, culpa nulla est.

2. « *In altaribus papalibus nemo celebret sine apostolico indulto* » (can. 823, § 3).

Benedictus XIV (43) haec habet: « Equidem *cum Nos ipsi sacraverimus hoc altare*, et super ipso Deo operati Sacrum fecerimus, *ob hanc causam* pontificium altare appellandum est, *nec ulli licet sacerdoti ad ipsum accedere, ut Missae sacrificium peragat*, nisi antea facultas nostra intercesserit, iuxta morem et institutum S. Romanae Ecclesiae, quae mater et magistra ceterarum Ecclesiarum habenda est. Id aperte demonstratur exemplo altarium, *quae sunt in Ecclesiis Lateranensi, Vaticana, aliisque Patriarchalibus huius Urbis*, in quibus aris, solus R. Pontifex Sacrum facere potest, aut etiam Cardinalis aliquis certis temporibus, facta tamen prius a Pontifice potestate, quae per apostolicum diploma declaratur ».

Igitur altaria papalia sunt altaria *summa* quatuor Basilicarum: Lateranensis, Vaticanae, S. Pauli extra muros et S. Mariae Maioris. Olim etiam Basilica S. Laurentii extra muros huc spectabat.

Missae celebratio in altari papali, sine apostolico indulto, vetita est sub levi, non autem, ut quidam opinantur, sub gravi.

721. Altare Gregorianum. — Ex decreto S. Officii, 12 dec. 1912 (44) haec habentur: 1° Altare S. Gregorii in Monte Celio de Urbe esse vere

(40) Bened. XIV, *De sacros. Miss. sacrif.*, lib. III, cap. 5, n. 6.
(41) Bened. XIV, *l. c.*, n. 11; Goar, *Euchologium Graecorum*, p. 16; Gasparri, *l. c.*, n. 287.
(42) Goar, *l. c.*, p. 353 ss.; Bona, lib. I, cap. 20, n. 1; Gattico, *l. c.*, cap. 1, n. 13 s.
(43) *Loc. cit.*, Appendix V, ad lib. III, § 1.
(44) *Acta Apost. Sedis*, vol. V, p. 32 s.

ac proprie privilegiatum; 2° deinceps privilegium altaris Gregoriani *ad instar* non esse concedendum; 3° concessiones altaris Gregoriani personalis forsitan iam factas, habendas esse ut meras concessiones altaris personalis simpliciter privilegiati.

Quare doctrina AA., qui aliter opinati sunt (45), corrigenda est.

722. Missae Gregorianae. — 1. Dicuntur *Gregorianae* triginta Missae, quae per *triginta continuos dies celebrantur ad exemplum S. Gregorii.*

Tradit *S. Gregorius* (46), defuncto quodam Iusto monacho, se Pretioso pariter monacho haec demandasse: *Vade itaque, ab hodierna die diebus triginta continuis offer pro eo Sacrificium; stude, ut nullus praetermittatur dies, pro quo absolutione illius Hostia salutaris non offeratur.* Absoluto Missarum numero, Iustus monacho Copioso apparuit, cui se purgatorii cruciatibus ereptum eo tempore nunciavit: *Fratres vero* (inquit S. Gregorius, *l. c.*) *sollicite computaverunt dies, et ipse dies exstiterat, quo pro eo trigesima oblatio fuerat impleta.* Hinc origo et usus Missarum, quae a S. Gregorio nuncupantur (47).

2. Fideles, qui celebrandas curant Missas Gregorianas, hac fiducia ducuntur, Missas istas ex divinae misericordiae beneplacito et acceptatione ita fore efficaces per intercessionem S. Gregorii, ut anima, pro qua applicentur, e poenis purgatorii liberetur. Quodnam vero sit praecise fundamentum huius fiduciae, non constat. Probabilius videtur, S. Gregorium impetrasse a Deo hoc singulare beneficium, ut eius intercessione anima illius, pro quo per triginta dies continuos totidem Sacrificia offeruntur, e purgatorio liberetur.

Huc spectat declaratio S. C. Indulg. 11 mart. 1884: « *Fiducia* qua fideles retinent celebrationem tricenarii gregoriani (i. e. inducti exemplo S. Gregorii Magni) uti specialiter efficacem ex beneplacito et acceptatione divinae misericordiae ad animae a purgatorii poenis liberationem, *est pia et rationabilis, atque praxis easdem Missas celebrandi est in Ecclesia approbata* ».

3. Necessarium omnino est quod triginta Missae, quae Gregorianae appellantur, *triginta diebus continuis sine interruptione* celebrentur, ita ut sacerdos quavis de causa impeditus alium sibi substituere teneatur, Missam tricenariam celebraturum.

Non satisfacit sacerdos, qui eadem die bis vel ter, vel per se (v. gr. die Nativitatis Domini) vel per alios, celebrationem reassumat, ita ut triginta dierum spatio Missae omnes celebrentur. Neque satisfacit

(45) Cfr. Noldin, *l. c.*, n. 326.
(46) *Dialog.*, lib. IV, cap. 55.
(47) Bened. XIV, *op. cit.*, lib. III, cap. 23, n. 2; Bened. XIII, serm. 20 *de purgatorio*; Bolland. t. VII, Maii, *Paralipomen.*, p. 54, n. 11; Clericatus, *De sacrif. Missae*, decis. 14, n. 19; Tamburini, lib. 2, cap. 2, § 7, n. 5.

idem sacerdos obligationi curandi tricenarium Gregorianum, si pluribus sacerdotibus triginta Missas Gregorianas distributas committat, eadem die vel paucorum dierum spatio omnes celebrandas ad dictam intentionem. Ita ex cit. decr. S. Officii, 12 dec. 1912 (48).

4. Diebus in tricenario occurrentibus, in quibus Missa *de Requiem* a rubricis permittitur, necesse non est ut ipsa legatur, ad onus tricenarii Gregoriani satisfaciendum (49).

5. Si intra triginta dies, quibus celebrantur Missae Gregorianae, occurrant postremi tres dies Hebdomadae Maioris, licet Missarum seriem hoc triduo interrumpere, eoque elapso numerum absolvere (50).

6. Si sacerdos legitime impeditus, ex. gr. in lectulo decumbens, alium presbyterum invenire non potuerit, Missam tricenariam celebraturum, vel ex inadvertentia hanc Missam celebrandam omiserit, potestne diebus insequentibus numerum absolvere, quin teneatur denuo incipere?

In hac re sedulo distinguenda videntur certa ab incertis:

1° Procul dubio, ut modo dictum est, non officit continuitati celebrationis interruptio quae accidit triduo maioris hebdomadae.

2° Si quis sciens et volens, nullo impedimento detentus i. e. *culpabiliter* interrumpit, oneri suscepto non satisfacit.

3° Si interruptio *inculpabilis* sit, v. g. ob infirmitatem supervenientem aliudve impedimentum legitimum, plures sunt auctorum sententiae.

Quidam dicunt huiusmodi interruptionem officere continuitati, ita ut numerus tricenarius denuo inchoandus sit.

Nonnulli distinguunt inter casum et casum, scil. prout eleemosyna *maior* pro Missis Gregorianis data fuerit, vel tantum *ordinaria* pro Missis manualibus.

In priori casu, aiunt, sacerdos debet aut iterum inchoare numerum tricenarium, aut integram eleemosynam restituere oblatori, nisi ipse expresse condonet aut reducat.

In altero casu, manet *ex iustitia* obligatio complendi numerum triginta Missarum, *ex fidelitate* onus tricenarium numerum denuo inchoandi. Cum autem, addunt patroni huius sententiae, *fidelitas* non

(48) Cfr. etiam decr. S. C. Indulg., 14 ian. 1889. S. R. C. (*Urbis*, 8 april. 1628, n. 460; *Urbis*, 16 oct. 1628, n. 477; *Urbis et Orbis*, 30 ian. 1631) Missas pro vivis et defunctis non approbatas, quae circumferebantur nomine S. Gregorii, prohibuit; item quindecim Auxiliatorum, et de Patre Aeterno; sed nullatenus vetuit, ut quidam immerito sunt opinati, Missas proprie Gregorianas celebrari. Hanc, et non aliam, fuisse intentionem S. R. C. expresse declaratur in fine cit. decr. *Urbis*, 16 oct. 1628.

(49) S. C. S. Off. *decr. cit.*, 13 dec. 1912, ad V.

(50) Bened. XIV, *l. c.*, n. 3; *Instit. eccl.*, instit. 34, n. 22; S. C. Concilii, 7 maii 1791.

obliget cum gravi incommodo, satis erit si, post factam interruptionem sacerdos numerum triginta Missarum absolvat, et curet, si fieri poterit, ut aliqua saltem ex his Missis celebretur ad altare *Gregorianum* Urbis, vel ad altare Gregorianum *ad instar*, aut saltem ad altare *privilegiatum* (51).

Alii censent probabilius sacerdotem, qui inculpabiliter interrupit, non teneri ad Missarum seriem repetendam, sed sufficere ut Missae nondum celebratae, postea celebrentur. Suadent autem ut sacerdos animae defuncti indulgentiam plenariam applicet (52).

Horum sententia non solum probabilior, sed certa, omnibus perpensis, videtur.

Sane Missae Gregorianae celebrari debent *triginta diebus continuis sine interruptione*, vel ex iure divino i. e. ex ipsa rei natura, vel ex iure ecclesiastico, vel ex voluntate offerentium. Si ex mera voluntate offerentium, non est ratio sufficiens, cur sacerdos Missas repetere debeat in praedictis adiunctis tantumque incommodum subire, quia haec voluntas *irrationabilis* esset.

Si ex iure mere ecclesiastico, sacerdos non tenetur rursus incipere, quia id sine gravi damno fieri non posset, ex. gr. si 15 vel 20 Missae iam celebratae fuissent; porro omnibus constat, legem ecclesiasticam non obligare cum gravi incommodo.

Si ex ipsa rei natura, iterum distinguo: vel ex rei natura *absolute*, vel non. Si primum admittitur, explicari nequit quomodo seriem Missarum ultimo triduo Hebdomadae Maioris interrumpere liceat, eo vel magis quia haec interruptio ecclesiastica tantum lege praecipitur; si admittitur alterum — quod, nostra sententia, videtur unice verum — non videtur haberi ulla solida ratio, speculative loquendo, cur eadem regula, quae applicatur ultimo triduo Hebdomadae Maioris, non sit applicanda quoque aliis casibus, quando scil. interruptio acciderit contra voluntatem et sine culpa sacerdotis.

Patroni primae et secundae sententiae recursum ad S. Poenitentiariam seu ad S. Sedem suadent sacerdoti, cui nimis grave sit Missarum seriem repetere; quia, aiunt, « ex thesauro Ecclesiae huiusmodi defectus sanari valet ».

Necessitas aut opportunitas recursus non apparet in casu, cum nulla sanatione opus esse videatur, nec supplendum ex thesauro Ecclesiae, nam omnes triginta Missae aut celebratae fuerunt aut celebrandae erunt. Igitur recursui ad S. Sedem, in casu inculpabilis interruptionis tricenarii numeri, pro sanatione obtinenda, locus esse non videtur.

S. C. S. Officii 17 martii 1934 reprobavit praxim *quadraginta quatuor* Missarum iam ab aliquo tempore in dioecesi Presmiliensi Latinorum Poloniae Minoris inductam et propagatam, « qua asseritur animam cui, dum adhuc in

(51) Cfr. Gennari, *Questioni teologiche-morali*, n. 417; Ferreres, II, n. 484, q. 27; Vermeersch, III, n. 304.

(52) Marc, II. n. 1622; Aertnys-Damen, *Theol. moralis*, II, n. 210.

corpore esset, quadraginta quatuor Missae quovis modo ac tempore applicatae fuerint, *ex revelatione divina*, tertia die post mortem e purgatorio liberari ».

723. Ornatus altaris. — Rubrica Missalis (53) mentionem facit de *mappis, pallio, cruce, candelabris cum candelis, tabella secretarum, cussino supponendo Missali, parva campanula, ampullis vitreis vini et aquae cum pelvicula et manutergio mundo*.

Breviter de singulis.

724. Mappae. — 1. Mappae seu tobaleae debent esse tres, mundae, benedictae (cfr. n. **89,** 5), superiore saltem oblonga, quae usque ad terram pertingat, duabus aliis brevioribus, vel una duplicata.

2. Consuetudo ut tobalea superior usque ad terram non pertingat, tolerari potest iusta de causa (54).

3. Mappae altaris debent esse ex lino vel cannabe, et confectae ex gossipio prohibentur. Aliquando S. Sedes indulget ut ex alia materia conficiantur (55).

Mappae ex quadam tela, *Nipis* dicta, non sunt permissae, quamvis concessum sit, ut liceret uti iis iam confectis (56).

4. Mappae habere possunt vela transparentia, quae repraesentent cruces, ostensoria, calices cum hostia, figuras Angelorum et alia similia sacra obiecta (57).

5. Sacrum facere, extra casum necessitatis, sine ulla mappa, grave est iuxta plures, leve iuxta nonnullos; celebrare cum duabus, vel cum una tantum, est leve aut nullum; item leve aut nullum est celebrare cum mappis non benedictis.

725. Pallium. — 1. Pallium altaris dicitur etiam *antipendium*, quia pendet ante altare, seu cooperit partem anteriorem altaris.

2. Debet esse coloris, quoad fieri potest, diei festo vel officio convenientis. At post expositum Sanctissimum Sacramentum, pallium altaris debet esse semper coloris albi (58).

In sollemni commemoratione et in exsequiis defunctorum ad altare SS. Sacramenti non potest adhiberi pallium nigri coloris (59). Pallium altaris

(53) Rubr. gen. Miss. tit. XX, *De praeparatione altaris et ornamentorum eius*.
(54) S. R. C. *Resolutionis dubiorum*, 9 iun. 1899, ad I, n. 4029; S. R. C. *Urgellen*., 30 dec. 1881, ad XI, aliter declaraverat. Haec responsio ad 11 omissa fuit in noviss. edit. *Decret. auth.*
(55) S. R. C. *Vicariatus Apostolici Se-ciuensis Sept. Occidentalis*, 27 iun. 1898, n. 3995.
(56) S. R. C. *Placentina in Hisp*., 13 aug. 1895, n. 3868.
(57) S. R. C. *Syren*., 5 dec. 1868, ad V, n. 3191.
(58) S. R. C. *Taggen*., 9 iul. 1678, ad VII, n. 1615.
(59) S. R. C. *Montis Regalis*, 20 mart. 1869, ad X, n. 3201.

in quo asservatur SS. Sacramentum, si inibi cantetur Missa de Requie, debet esse coloris violacei (60).

3. Materia pallii non est determinata; ideo confici potest ex quacumque materia, modo decens sit.

4. Usus apponendi altari, loco soliti antipendii, parvum quoddam antipendium, vulgo *Palia*, circa dimidium metri habens ex quavis parte, quod suspenditur in medio altaris, tolerari nequit (61).

5. Celebrare in altari quod caret pallio, vel nulla est culpa vel levis tantum; quod si altare sit marmoreum aut ex se satis ornatum, abest certe omnis culpa. Idque confirmatur consuetudine, quae, silente Sede Apostolica, pluribus in dioecesibus viget.

6. Pallium non est benedicendum.

726. Crux. — 1. Non sufficit *parva* crux, sed *magna* requiritur, ut sacerdos et fideles facile conspicere possint (62); ita quidem ut « crux tota candelabris superemineat », uti habet *Caeremoniale Episcoporum* (63).

Satis non est proinde crux parva appensa vel apposita statuae aut imagini alicuius Sancti qui in altari colatur, ut docet Benedictus XIV in Const. « *Accepimus* », 16 iul. 1746, § *Equidem non improbamus*.

2. Requiritur crux, licet Missa celebretur in altari, in quo SS. Sacramentum asservatur in tabernaculo inclusum, uti docet Benedictus XIV in cit. const. § *Tertio loco* (64).

3. Quando thronus, expositioni SS. Sacramenti destinatus, est super altare, occupans locum crucis, et actu non est exposita sanctissima Eucharistia, crux poni nequit *in ipso throno* (65). Tunc, extra Missam, necessaria non est crux; tempore vero sacrificii, crux ita apte apponatur, ut visibilis sit tam celebranti quam populo.

4. Si adsit super altare *magna statua Crucifixi*, haec tenere potest locum crucis in altari collocandae (66); idem dicendum si in maiore tabula altaris imago Crucifixi depicta vel caelata appareat, dummodo tamen primum locum obtineat prae ceteris omnibus quae in eadem tabula exprimuntur, uti docet Benedictus XIV in cit. const. § *Secundo loco*.

(60) Cfr. S. R. C. *Nesquelien*., 1 dec. 1882, n. 3562; *Index generalis*, vol. V, p. 357.
(61) S. R. C. *Mexicana*, 10 sept. 1898, ad II, n. 4000.
(62) S. R. C. *Rossanen*., 16 iun. 1663, ad I, n. 1270; *Dubiorum*, 17 sept. 1822, ad VII, n. 2621.
(63) Lib. I, cap. 12, n. 11.
(64) Cfr. etiam eiusdem auctoris, *De sacros. Missae sacrif*., lib. 1, cap. 3, n. 3.
(65) S. R. C. *Cuneen*., 2 iun. 1883, ad III, n. 3576.
(66) S. R. C. *Rossanen*., 16 iun. 1663, ad II, n. 1270.

5. Si celebratur Missa coram SS. Sacramento exposito, crux potest poni, vel non poni, iuxta consuetudinem uniuscuiusque ecclesiae (67).

6. Non sufficit nuda crux, sed requiritur *imago Crucifixi*, ut constat ex rubrica *Missalis* (part. II, tit. 2, n. 2), ex *Caeremoniali Episcoporum* (*l. c.*, n. 16) et ex cit. const. Benedicti XIV, § *Scriptores* (68).

Imago Crucifixi potest esse picta in cruce, vel caelata, vel sculpta etc. (69).

7. Dum Missa celebratur, crux non debet tegi nisi tempore Passionis (70).

8. Crux super altare non sub gravi requiritur, sed tantum sub levi (71).

Merito *S. Alphonsus* (*l. c.*) animadvertit Crucifixum in altari non requiri cum tanto rigore quo requiritur crux, quia per solam crucem habetur aliqualis repraesentatio cruenti sacrificii.

9. Crux altaris non est benedicenda de praecepto; et quilibet sacerdos potest eam privatim, non vero sollemniter, benedicere (72). A fortiori eam benedicere valet sacerdos, cui facultas competat benedicendi sacram supellectilem (cfr. n. **89**, 5). At benedictio *sollemnis* reservatur Ordinario, qui tamen potest eam cuilibet sacerdoti committere (can. 1279, § 4).

727. Candelabra cum candelis. — 1. Candelabra cum candelis super altare collocari debent, et nequit tolerari usus, licet antiquus, quo, loco ipsorum, duo candelabra hinc inde parieti altare fere tangenti infiguntur (73).

2. Materia et forma candelabrorum non est determinata; quare possunt esse metallica, lapidea, lignea etc.

3. In altari maiore et in altari ubi asservatur SS. Sacramentum sex candelabra cum candelis poni debent, sed necesse non est, uti dicetur infra, omnes candelas accendi tempore Missae lectae.

Caeremoniale Episcoporum (*l. c.*) praescribit candelabra non debere esse aequalis altitudinis. At si eiusdem altitudinis sint, retineri possunt (74).

(67) Bened. XIV, cit. const. § *Quarto loco;* S. R. C. *Aquen.*, 2 sept. 1741, ad I, n. 2365.

(68) Responsio S. R. C., *Aversana*, 20 dec. 1659, quam patroni sententiae contrariae referunt, deest in noviss. edit. *Decret. auth.*

(69) Gasparri, *l. c.*, n. 771; Many, *l. c.*, n. 2°.

(70) Cfr. S. R. C. *Molinen.*, 12 sept. 1857, ad XI, n. 3059.

(71) Bened. XIV, *op. cit.*, lib. III, cap. 13, n. 1; S. Alph., *l. c.*, n. 393; Lugo, disp. 20, sect. 2, n. 76.

(72) S. R. C. *Urbis*, 12 iul. 1704, n. 2143.

(73) S. R. C. *Cameracen.*, 16 sept. 1865, ad I, n. 3137.

(74) S. R. C. *Briocen.*, 21 iul. 1855, ad VII, n. 3033.

Loco sex candelabrorum distinctorum collocari nequeunt hinc et inde in utroque altaris latere duo candelabra septiformia ad instar candelabri Mosaici (75).

4. Tempore Missae et officiorum candelabra nequeunt velo cooperiri, ne pulvere sordescant (76); sed tolerari potest, ut candelabra aurata, sive intra sive extra oblationem sacrosancti Sacrificii, velo aliquo cooperiantur, exceptis diebus sollemnibus (77).

5. Regula generalis est duos tantum cereos permitti in Missis stricte privatis; idque valet etiam pro canonicis, praelatis, protonotariis apostolicis, i. e. pro omnibus praelatis Episcopo inferioribus, quamvis habeant usum pontificalium (78).

6. Quando Episcopus (vel Cardinalis) celebrat Missam *privatam*, adhiberi possunt quatuor cerei, imo plures, non solum in festis sollemnibus, sed etiam diebus ferialibus, quamvis duo sufficiant.

7. In Missa, quae non sit stricte privata, ex. gr. *paroeciali* vel *communitatis* (cfr. n. **702**, 4), diebus sollemnibus, et in Missa quae celebratur loco sollemnis vel cantatae, occasione realis atque usitatae celebritatis et sollemnitatis, licite adhiberi possunt quatuor seu plures cerei (79).

8. In Missis sollemnibus, i. e. cum diacono et subdiacono, possunt, imo, saltem generatim, debent adhiberi sex cerei accensi, ut deducitur ex *Caeremoniali Episcoporum* (80), et supponunt *Rubricae Missalis* (81).

Item in Missis cantatis sine ministris, tam vivorum quam *de Requiem*, saltem quatuor cerei requiruntur (82).

9. Quando Episcopus (non alius Praelatus, licet pontificalia exerceat) Missam celebrat *in pontificalibus*, dummodo agatur de Ordinario loci, non autem de Episcopo extraneo, vel de suffraganeo (83), aut de Episcopo Administratore (84), et dummodo ne agatur de Missa defunctorum (85), poni debet, praeter sex requisita candelabra cum cereis,

(75) S. R. C. decr. cit. *Cameracen.*, 16 sept. 1865, ad IV.

(76) S. R. C. decr. cit. *Molinen.*, 12 sept. 1857, ad XI; *Collen.*, 31 aug. 1872, n. 3266.

(77) S. R. C. decr. cit. *Cameracen.*, 16 sept. 1865, ad II.

(78) S. R. C. (seu potius Alexander VII) *Decretum*, 27 sept. 1659, n. 21; *Decreta authentica*, n. 1131; *Spoletana*, 20 sept. 1681, ad I, n. 1681; *Senen.*, 20 iul. 1686, ad I, n. 1771; *Decretum*, 27 aug. 1822 (n. 24), n. 2624; Pius IX Const. « *Apostolicae* », 4 Kal. sept. 1872, nn. 18, 22; Pius X, Motu proprio « *Inter multiplices* », 21 febr. 1905, nn. 10, 31.

(79) S. R. C. decr. cit. *Molinen.*, 12 sept. 1857, ad IX; *Narthantonien.*, 6 febr. 1858, n. 3065.

(80) Lib. I, cap. 12, nn. 11, 22, 23, 24.

(81) Part. II, *Ritus servandus in celebratione Missae*, tit. IV, n. 4 s.

(82) S. R. C. *Briocen.*, 12 aug. 1854, ad VII, n. 3029; *Baionen.*, 25 sept. 1875, ad I, n. 3377.

(83) S. R. C. *Bracharen.*, 1 sept. 1607, n. 236.

(84) S. R. C. *Sarsinaten.*, 22 aug. 1722, ad VI, n. 2274.

(85) S. R. C. *Placentina*, 19 maii 1607, ad VIII, n. 235.

septimum candelabrum; « quo casu crux non in medio illorum, sed ante altius candelabrum in medio cereorum positum locabitur » (86).

10. Candelae super altari ponendae debent esse ex cera *vera* et *genuina*, i. e. ex cera apum. Quare prohibentur candelae ex sebo, etiam defaecato seu ex *stearina*, non obstante consuetudine et peculiaribus circumstantiis (87).

Candelae super altaribus ponendae, attenta magna difficultate vel ceram apum habendi, vel indebitas cum alia cera commixtiones eliminandi, poterunt licite non esse omnino et integre ex cera apum, sed poterunt esse commixtae cum alia materia seu vegetali seu animali.

Episcopi tamen pro viribus curare debent, ut cereus paschalis, cereus in aqua baptismali immergendus, et *duae candelae in Missis accendendae, sint ex cera apum, saltem in maxima parte*; aliarum vero candelarum, quae super altaria ponendae sunt, materia in maiore vel notabili quantitate ex eadem cera debet esse. Qua in re parochi aliique rectores ecclesiarum et oratoriorum tuto stare possunt normis a respectivis Ordinariis traditis, *nec privati sacerdotes, Missam celebraturi, de qualitate candelarum anxie inquirere tenentur* (88).

11. Prohibentur luminaria ex oleo, vel alia materia, ex. gr. ex *gaz* (89).

Vetita est illuminatio electrica cum candelis ex cera super altari (90), et quidem etiam loco candelarum vel lampadum quae coram SS. Sacramento vel sacris Reliquiis Sanctorum praescriptae sunt (91).

Durante bello, attentis extraordinariis adiunctis et praesertim gravissimo cereae defectu, S. Sedes peculiares facultates concessit adhibendi, tempore sacrarum functionum atque ipsius quoque Missae, candelas ex cera mixta seu non genuina confectas, item unam tantum candelam, non duas aut plures, vel lucem electricam loco candelarum.

12. Toleratur « usus cereorum fictorum ex metallo (aut ex alia materia, ob paritatem rationis) in quibus machina quadam introducitur cereus » (92).

In Rubricis *Missalis* (93) legitur: « Ab eadem parte Epistolae paretur cereus, ad elevationem sacramenti accendendus ». Hoc praescriptum fere ubique locorum in desuetudinem abiit, etiam in Urbe.

(86) *Caeremoniale Episcoporum*, *l. c.*, n. 12.
(87) S. R. C. *Massilien.*, 16 sept. 1843, n. 2865; *Policastren.*, 4 sept. 1875, ad III, n. 3376; *Tunquen.*, 30 iul. 1910, ad V, n. 4257.
(88) S. R. C. *Plurium Dioecesium*, 14 dec. 1904, n. 4147.
(89) S. R. C. *Novarcen.*, 29 nov. 1901, n. 4086.
(90) S. R. C. *Natchen.*, 16 maii 1902, n. 4097.
(91) S. R. C. *Declaratio decretorum de luce electrica*, 22 nov. 1907, n. 4206; *Angelopolitana*, 17 ian. 1908, ad I, n. 4210.
(92) S. R. C. *Societatis Iesu*, 11 maii 1878, ad XIII, n. 3448.
(93) Part. I, *Rubricae generales Missalis*, tit. XX, n. 1.

S. Alphonsus haec habet: « Probabiliter, ait *Croix* cum Sporer, nullam esse obligationem accendendi tertiam candelam post *Sanctus; sic enim hodie communis usus habet* » (94).

S. R. C. expresse declaravit consuetudinem non accendendi tertium cereum servari posse (95).

13. Candelae accensae manere debent ab initio Missae usque ad finem, i. e. ad ultimas preces inclusive, quippe quae hodie sunt obligatoriae (n. **766**), et ideo partem Missae aliquo sensu constituunt (96).

728. Ad culpam quod attinet, haec sunt notanda:

1° Grave est Missam celebrare sine ullo lumine, ut passim censent DD.

S. Alphonsus (*l. c.*) cum aliis tenet ne in casu quidem necessitatis, ex. gr. ne moribundus careat viatico, licere Sacrum facere sine lumine. Hanc doctrinam, debita cum reverentia, amplecti non possumus, quia nulla in casu est ratio cur praeceptum mere ecclesiasticum praeferri debeat praecepto divino. Imo etiam ne fideles die festo de praecepto careant Missa, putamus fas esse sine lumine celebrare, remoto scandalo (97); item si urgeat quaelibet causa gravis.

2° Sacrum facere cum una tantum candela est leve; imo quidam dicunt nullum esse peccatum (98).

3° Celebrare cum duabus candelis, quae non sint ex cera apum, et a fortiori cum una tantum candela ex cera et alia ex diversa materia, veniale certe non excedit; probabiliter nullum est peccatum.

Item, secluso scandalo, veniale est celebrare cum duabus lampadibus ex oleo.

4° Si candelae exstinguuntur post consecrationem, procul dubio sacerdos pergere debet; et quidem si candelae nonnisi post longum tempus, i. e. post quadrantem, accendi possint, pergere debet, nulla mora interiecta; secus debet exspectare (99), saltem ad breve tempus. Idem dicendum, contra nonnullos, si exstinguantur ante consecratio-

(94) *Loc. cit.*, n. 394; Lacroix, *l. c.*, n. 398; Sporer, *l. c.*, n. 384.
(95) S. R. C. *Resolutionis dubiorum*, 9 iun. 1899, ad II, n. 4029.
(96) S. Alph. (*l. c.*, n. 394), haec habet: « Recitare evangelium S. Ioannis exstinctis candelis, nullum esse peccatum dicit Quarti cum Croix ». Falso allegantur hi duo auctores. Croix (*l. c.*, n. 397) et Quarti (*op. cit.*, part. II, tit. 12, dub. 2) negant esse peccatum si tunc una candela exstinguatur; veniale autem esse dicunt, si recitetur ultimum evangelium utraque candela exstincta.
(97) Cfr. Pasqualigo, qu. 725; Lacroix, *l. c.*, 392.
(98) Cfr. S. Alph., *l. c.*, dubit. 2°; Bonacina, *l. c.*, quaest. ult., punt. 9, n. 31; Coninck, q. 83, n. 243; Lacroix, *l. c.*; Suarez, *l. c.*, sect. 6, n. 5.
(99) S. Alph., *l. c.*, n. 394.

nem, sed post offertorium (100). Si Missa iam incoepta, sed ante offertorium, controvertitur. Probabilem censemus sententiam quae tenet, scandalo remoto, licere sacerdoti pergere.

729. Tabella secretarum. — 1. Haec tabella poni debet, ut dicit Rubrica *Missalis* (*l. c.*), « *ad crucis pedem* ». Usus tabellae satis recens est, cum saeculum XVI non antecedat (101).

Episcopi et Protonotarii apostolici, exceptis tamen honorariis, et exceptis item ceteris Praelatis Romanae Curiae, uti possunt *canone* (102).

2. Recentius posita fuit tabella evangelii S. Ioannis, quando lectio huius evangelii in fine Missae praescripta fuit. Dein vero, ratione symetriae, addita fuit alia tabella in cornu epistolae.

Tabellae super altari servari debent tempore Missae tantum; postea expedit (at non praecipitur stricte, ut nonnulli liturgistae immerito docent: sane nec Rubrica id iubet nec decretum aliquot S. R. C.) ut amoveantur ab altari, vel saltem ne erectae sint, sed *depressae sub tela, mappave recondantur*.

In expositione autem SS. Sacramenti sive pro oratione quadraginta horarum, sive alia quavis de causa, amovendae omnino sunt tres tabellae ab altari expositionis, excepto Missae tempore (103).

3. Missam celebrare sine tabellis leve est, imo nulla est culpa, praesertim si adsit tabella secretarum, et desint aliae duae. Ratio, quia hae non sunt vere praescriptae.

730. Cussinus, campanula, ampullae. — 1. Cussinus ad sustentandum Missale inservit. Ex quacumque materia decenti confici potest. Hodie, eius loco, fere ubique adhiberi solet legile vel ligneum vel metallicum. De Missali vide n. **771**.

2. Campanula bis pulsanda est in Missa, scil. ad *Sanctus* et ad elevationem SS. Sacramenti, vel ter ad unamquamque elevationem vel continuate usque dum sacerdos deponat hostiam aut calicem super corporale.

Pulsari debet etiam in privatis oratoriis, etsi solus adsit celebrans cum ministro (104).

(100) Cfr. Lacroix, *l. c.*, 393; Lugo, *l. c.*, n. 77.
(101) Bened. XIV, *l. c.*, n. 6; Gasparri, *l. c.*, n. 784.
(102) Pius X, Motu Proprio « *Inter multiplices* », 21 febr. 1905, nn. 10, 31, 49, 70, 78.
(103) S. R. C. *Tertii Ordinis S. Francisci*, 20 dec. 1864, ad III, n. 3130.
(104) S. R. C. *Marionopolitana*, 18 iul. 1885, ad III, n. 3638. S. R. C. die 14 maii 1856 declaraverat, tolerari posse consuetudinem pulsandi campanulam, etiam ad verba: *Domine, non sum dignus*. In noviss. edit. *Decr. auth.*, hoc decretum expunctum est. Cfr. vol. III, p. 393 s.

Durante expositione SS. Sacramenti, campanula pulsari nequit intra Missam, etiam in altari laterali celebrandam (105).

Item pulsari nequit tempore chori, si Missa ad aliquod altare e conspectu chori positum celebretur; at si, non obstante vetito, campanula quandoque pulsetur et elevatio SS. Sacramenti advertatur, chorales debent tunc tempore caput detegere, et horas canonicas prosequi (106).

Vetitus est praeterea sonitus campanulae in omnibus Missis privatis, quae celebrantur tempore alicuius piae supplicationis seu processionis per ecclesiam; si vero ex errore pulsetur campanula, omnes ante altare transeuntes, ubi fit elevatio SS. Sacramenti, bini et bini debent unicum genu flectere et piam supplicationem prosequi (107).

3. Rubrica loquitur de ampullis vitreis; at etiam argenteae vel aureae tolerari possunt iuxta consuetudinem (108).

731. Flores, reliquiae et imagines Sanctorum. — 1. Ad altaris ornatum pertinent etiam flores et Sanctorum reliquiae ac imagines, uti constat ex *Caeremoniali Episcoporum* (109): « Si haberentur aliquae reliquiae, aut tabernacula cum Sanctorum reliquiis, vel imagines argenteae, seu ex alia materia, staturae competentis, congrue exponi possent... sed et vascula cum flosculis, frondibusque odoriferis, seu serico contextis, studiose ornata adhiberi poterunt ».

Sive flores sive reliquiae aut imagines Sanctorum inter candelabra generatim poni debent.

2. Flores, quantum fieri potest, sint naturales. Tamen permittuntur etiam artificiales, praesertim serico contexti, dummodo sive materia sive arte decentes omnino sint.

Tempore quadragesimae, in signum tristitiae ac poenitentiae, altare nequit ornari, excepta dominica IV, floribus et reliquiis. Nec tempore adventus, excepta dominica III, expedit ut altare ornetur; id tamen vetitum non est. Hinc verba, quibus passim utuntur liturgistae (altare ornari *debet*, *nequit* etc.), sunt rite intelligenda, quia praeceptum non est arbitrio proprio constituendum, sed certo de eo constare debet ex legislatoris expressa voluntate.

Occasione primae communionis puerorum vel ob devotionem erga S. Ioseph ac Deiparam Virginem mense Martio, possunt, tempore quadragesimali, altaria floribus ornari (110).

(105) S. R. C. *Mechlinien.*, 31 aug. 1867, ad X, n. 3157; *Societatis Iesu*, 11 maii 1878, ad II, n. 3448.
(106) S. R. C. *Dubiorum*, 21 nov. 1893, ad I, n. 3814.
(107) S. R. C. *cit. decr.*, 21 nov. 1893, ad II.
(108) S. R. C. *S. Iacobi de Cile*, 28 april. 1866, n. 3149.
(109) Lib. I, cap. 12, n. 12.
(110) S. R. C. *Societatis Iesu*, 11 maii 1878, ad XI, n. 3448.

3. Vas florum nequit ita poni ante tabernaculum, ut eiusdem ostiolum tegat. Sed ponendum est in humiliore et decentiore loco, ex. gr. super mensam (111).

4. Reliquiarum thecae ad modum ostensorii ex simplici et nudo ligno confectae tolerari possunt (112).

732. Monitum. — « *Super altare*, addit Rubrica Missalis (*l. c.*), *nihil omnino ponatur, quod ad Missae sacrificium vel ipsius altaris ornatum non pertineat* ».

Quare poni nequit super altare biretum sacerdotis, vel sudariolum ad nares emundandas, vel almutia celebrantis canonici etc.; nec ullo modo relinqui potest in altari tempore Missae stragulum circumvolutum, quod inservit tobaleis altaris extra Missam operiendis ne pulvere sordeant (113).

ARTICULUS III.

De tempore celebrationis Missae.

733. Disciplina antiqua. — 1. Certum est primis Ecclesiae saeculis rarius quam hodie Missae sacrificium oblatum esse.

Initio unus tantum videtur fuisse dies *liturgiae* seu sacrificii, i. e. dies dominica (1).

Tempore adhuc apostolico, saltem alicubi, etiam feria IV et VI erant dies *liturgici*, quia his diebus urgebant ieiunia cum stationibus, quibus et sacra liturgia addita est (2).

Dein, praesertim in Ecclesiis orientalibus, additum est sabbatum, testibus *S. Basilio* (3) et *Socrate* (4).

2. Exeunte saeculo quarto, singulis diebus celebrari solebat, multis in locis, sacra liturgia, ex. gr. in Hispania (5), in Africa (6), Constantinopoli (7), et alibi (8).

(111) S. R. C. *Congregationis Montis Coronae*, 22 ian. 1701, ad 10, n. 2067.
(112) S. R. C. *Ordinis Minorum Capucc. S. Francisci*, 7 dec. 1888, ad XIV, n. 3697.
(113) S. R. C. *Cuneen.*, 2 iun. 1883, ad II, n. 3576.

---

(1) Act. xx, 7; S. Iustinus, *Apologia I*, n. 67; Migne, *P. G.*, t. VI, col. 429.
(2) Epiphanius, *Expositio fidei*, n. 22; Migne, *P. G.*, t. XLII, col. 825; Tertullianus, *De oratione*, cap. 19; Migne, *P. L.*, t. I, col. 1181.
(3) Epist. XCIII, *Ad Caesaream Patriciam;* Migne, *P. G.*, t. XXXII, col. 484.
(4) *H. E.*, lib. V, cap. 22; Migne, *P. G.*, t. LXVII, col. 638.
(5) Cfr. Conc. Tolet. I (an. 398), can. 5; Bruns, *Concilia*, vol. I, p. 204.
(6) August., *Epist.* XCVIII *Ad Bonifacium*, n. 9; Migne, *P. L.*, t. XXXIII, col. 363.
(7) S. Ioan. Chrysost., *Homil. III in Epist. ad Eph.*, n. 4; Migne, *P. G.*, t. LXII, col. 29.
(8) Cfr. Bona, *op. cit.*, lib. I, cap. 8 et 14; Martène, *op. cit.*, lib. I, cap. 3, art. 3.

734. Disciplina hodierna. — « *Missae sacrificium omnibus diebus celebrari potest, exceptis iis qui proprio sacerdotis ritu excluduntur* » (can. 820).

Distinguendum est inter ritum *latinum*, sive romanum sive ambrosianum, et *orientalem*.

735. Ritus romanus. — Iuxta ritum romanum, omnes dies anni sunt liturgici, praeter feriam VI in Parasceve et, aliqua ratione, sabbatum sanctum.

Feria V in Coena Domini est dies liturgicus, licet nonnullas restrictiones admittat.

736. Feria VI in Parasceve. — 1. Haec feria sola dies est in qua nullo modo licet celebrare. Ratio est, quia, ut ait *Angelicus* (9), « veniente veritate, cessat figura...; et ideo in die quo ipsa passio dominica recolitur prout realiter gesta est, non celebratur consecratio huius sacramenti ».

Hac feria dicitur tantum Missa *praesanctificatorum*, quae vera Missa non est, sed simplex Communio sacerdotis.

2. Quaelibet Missa, sive sollemnis sive privata, prohibetur sub gravi, nisi adsit indultum apostolicum, quod tamen concedi non solet. Pro certo habemus licere Sacrum facere ne infirmus sine Viatico moriatur (cfr. n. **421**); quo in casu (vix quidem practico, cum Eucharistia pro infirmis reservanda sit in Missa feriae V; vide n. **325**, 6°) legi debet Missa quae magis convenit, scil. Missa *de passione* (10).

3. Si feria VI hebdomadae maioris occurrat aliquod festum particulare de praecepto (11), officium cum Missa transfertur, obligationes vero non transferuntur. Quare obligatio abstinendi ab operibus servilibus servari debet in ipsa feria VI; obligatio antem audiendi Sacrum cessat, cum nulla sit obligatio assistendi Missae *praesanctificatorum*, quae vera Missa non est (12). Cfr. n. **617**.

(9) *S. theol.*, III, q. 83, a. 2, ad 2.
(10) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 288; Gasparri, *l. c.*, n. 84.
(11) Festum de praecepto pro Ecclesia universali, attenta hodierna disciplina (can. 1247, § 1), occurrere nequit; nam festum Annuntiationis B. M. V. est suppressum; festum autem S. Ioseph, quod celebratur die decima nona martii, non potest occurrere, quia Pascha ante diem vigesimam secundam martii nequit contingere.
(12) S. R. C. *Monopolitana*, 20 mart. 1706, n. 2164; *Barcinonen.*, 10 dec. 1773, n. 2305.
Quidam confundunt Missam *praesanctificatorum* cum ea, quam *siccam* sive *nauticam* vocant. Sed perperam; nam Missa *praesanctificatorum* legitima auctoritate instituta est, et vere in ea Corpus Christi adest et sumitur, licet antea consecratum. Missa *sicca* caret non solum consecratione, sed etiam sumptione Corporis Christi, et originem ducit ab indiscreta ac privata quorundam devotione. Dicitur etiam *nautica*, quia in mari et fluminibus celebrari solebat, in quibus propter motum et agitationem fluctuum vix potest sacrificium offerri sine periculo effusionis. Cfr. Bona, lib. I, cap. XV, n. 6.

737. Feria V in Coena Domini. — Sententia, quam olim gravissimi scriptores tuebantur, feria V hebdomadae maioris Missas privatas non absolute interdici, nunc post plura decreta S. R. C. solida caret probabilitate (13).

1. In ecclesiis *cathedralibus* et *collegiatis* celebratur sola Missa conventualis, iuxta *Caeremoniale Episcoporum* (14).

2. In ecclesiis *regularium, qui tenentur ad chorum et ad Missam conventualem*, idem omnino dicendum est. Hoc autem intelligi debet etiam de ecclesiis monialium.

Si, ob defectum ministrorum aliave de causa, Missa *sollemnis* celebrari nequeat in aliqua ecclesia regularium, potest celebrari Missa *lecta* vel *in oratorio* ad ministrandam Communionem religiosis, vel, si *desit oratorium, in ecclesia*, sed *privatim* (15).

3. In ecclesiis *parochialibus* Missa *sollemnis* celebratur iuxta formam *Missalis Romani*. Quod si, defectu ministrorum, sollemnis celebrari nequeat, i. e. cum diacono et subdiacono et aliis sollemnitatibus, Missa *cantata* celebranda est iuxta *Memoriale Rituum* Benedicti XIII (16).

Sin autem Missa cantata nequeat celebrari, Missa *lecta* dici potest, *petita venia ab Episcopo*, iuxta decretum Pii VII in una *Resolutionis Dubiorum*, 28 iul. 1821, ad 1 (17). Imo venia Episcopi hodie non requiritur.

4. In ecclesiis, *quae sunt paroeciali unitae seu eiusdem subsidiariae*, Missa *sollemnis* vel *cantata* aut *lecta* celebrari potest, sicuti diximus de ecclesiis paroecialibus (18).

5. Quoad *alias ecclesias* et *oratoria*, ita distinguendum:

a) Si agitur de ecclesiis et oratoriis, in quibus non asservatur SS. Sacramentum, Missa *per se* non potest celebrari (19).

b) Item Missa sollemnis vel cantata celebrari nequit in ecclesiis et oratoriis, in quibus locum non habeat, post Missam, processio ad *Sepulcrum*, repositio hostiae consecratae, et postridie Missa *praesanctificatorum* (20). Exceptio autem facta pro ecclesiis paroecialibus non potest extendi ad alias ecclesias et oratoria.

(13) Bened. XIV, *op. cit.*, lib. III, cap. 2, n. 10 s.; *Inst. Eccl.*, inst. XIII et XXXVIII; S. Alph., *l. c.*, n. 350.
(14) Lib. II, cap. 23.
(15) S. R. C. *Tertii Ordinis S. Francisci*, 31 aug. 1839, n. 2799.
(16) Hoc *Memoriale* editum fuit primo, anno 1725, pro ecclesiis Urbis; dein ad universam Ecclesiam fuit extensum. Cfr. S. R. C. *Resolutione dubiorum*, 28 iul. 1821, ad I, n. 2616; *Tuden.*, 23 maii 1846, ad I, n. 2915; *Comen.*, 9 dec. 1899, ad I, n. 4049.
(17) Cfr. *Decreta authentica*, n. 2616; S. R. C. *Bellunen. et Feltrien.*, 1 febr. 1895, ad I, n. 3842; *Mediolanen.*, 18 iul. - 22 aug. 1902, nn. 4099, 4101.
(18) S. R. C. *Goritien.*, 4 sept. 1875, n. 3366.
(19) S. R. C. *Neapolitana*, 14 iun. 1659, n. 1120.
(20) S. R. C. *Urbis*, 28 mart. 1775, ad V, n. 2503; *Bellunen. et Feltrien.*, 1 febr. 1895, ad I, n. 3842.

c) In *oratoriis confraternitatum*, dummodo asservetur SS. Sacramentum ex consuetudine legitime inducta, potest celebrari Missa sollemnis vel cantata aut lecta, quia, attento can. 462, haec Missa non spectat exclusive ad parochum.

d) In *ecclesiis* et *oratoriis religiosorum utriusque sexus cum votis simplicibus*, item *seminariorum, hospitalium, collegiorum* etc., Missa, nisi obstet peculiaris dispositio, celebrari potest.

Non obstant quaedam decreta (21), utpote quae lata sunt ob peculiaria locorum adiuncta.

6. Controvertitur, an *consuetudo* legitime induci queat, ita ut etiam in aliis ecclesiis vel oratoriis Missa celebrari possit (22). Attentis principiis generalibus iuris (cfr. can. 26 ss.), affirmativa responsio hodie certa est.

7. Quae diximus de ecclesia paroeciali, applicanda sunt *per se* etiam ecclesiae seu oratorio seminarii, attento can. 1368, nec non ecclesiis seu oratoriis earum congregationum quae sunt exemptae a iurisdictione paroeciali, dummodo eadem ratio vere occurrat.

8. Si in feriam V hebdomadae maioris incidat festum *de praecepto*, ex. gr. S. Ioseph aut aliud particulare, Episcopus providere debet, ut « pro civitatum et pagorum qualitate ac christifidelium in iis degentium numero, plures Missae privatae ante conventualis (vel paroecialis) pro praecepti adimplemento celebrandae non desint » (23).

Si festum non sit *de praecepto*, sed suppressum, ex. gr. festum Annuntiationis B. M. V., ea obligatio non urget (24); at si festum celebretur peculiari pietate et concursu fidelium, Episcopus permittere potest ut plures Missae celebrentur.

9. Utrum Episcopus permittere possit Missam lectam *pro infirmis*, quidam dubitant (25); sed immerito omnino.

Dicimus *hodie*, quia antequam noviss. edit. *Decret. auth.* (an. 1898) in lucem ederetur, omnes affirmabant, innixi decreto S. R. C., *Ordinis Carm. Excalc. Prov. Poloniae*, 27 mart. 1773, ad 9, quo declaratum fuerat, Missam lectam permitti « *arbitrio Episcopi* » (26). At in novissima editione decretorum S. R. C. praefata responsio ad 9 omissa fuit. Hinc quidam, ex. gr. *Card. Gennari* (27), censent concessionem peremptam esse.

(21) S. R. C. *Mechlinien.*, 16 mart. 1876, n. 3390; *Comen.*, 9 dec. 1899, ad II, n. 4049.
(22) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 81; Many, *l. c.*, n. 15.
(23) S. R. C. *Decretum generale*, 13 sept. 1692, n. 1883; *Hispalen.*, 13 sept. 1692, ad I, n. 1885; *Galliarum*, 10 ian. 1693, ad VI, n. 1890; *Decretum generale*, 27 sept. 1719, n. 2240.
(24) S. R. C. *Viglevanen.*, 26 sept. 1868, n. 3179; *Segusien.*, 18 aug. 1879, ad II, n. 3503.
(25) Cfr. Many, *l. c.*
(26) Gardellini, n. 4212, edit. 1825.
(27) *Monit. eccles.*, vol. XII, p. 33 ss.

Haec nobis videntur animadvertenda:

a) Ex eo quod responsio ad 9 sit expuncta, non debet necessario et absolute concludi concessionem fuisse revocatam; idque affirmamus attento decreto novissimae editioni praemisso, quo valor eiusdem editionis determinatur.

b) Missa lecta potest certe celebrari, etiam inconsulto Episcopo, si adsit legitima consuetudo (28).

c) Seclusa consuetudine, Missa celebrari potest in domibus religiosis, et etiam in aliis quibuslibet domibus piis, ut sacra communio distribuatur *infirmis*. Grave enim foret infirmis hac sacra die divinis epulis carere. Missa autem celebrari debet privatim, ad normam decr. S. R. C. *Tertii Ordinis S. Francisci*, 31 aug. 1839 (29).

d) Non solum pro infirmis, sed etiam pro sanis, v. g. pro operariis, alumnis etc., Episcopus permittere potest, ut Missa privatim celebretur, seu ex qualibet iusta causa, licet gravis non sit. Nec semper requiritur venia expressa Episcopi. Sufficit licentia rationabiliter praesumpta.

e) Si agitur de religione clericali exempta, facultas permittendi Missam lectam competit Praelato seu Superiori, iuxta disciplinam nunc vigentem; ceteris in casibus, Ordinario loci.

10. Si Episcopus feria V in Coena Domini sollemniter non celebret, potest privatim Sacrum facere. Quod intelligendum est non solum de Episcopo residentiali, sed etiam de Episcopo titulari, i. e. de omnibus qui charactere episcopali sunt insigniti (30).

Utrum graviter an leviter peccet sacerdos, qui feria V in Coena Domini celebret privatim aut sollemniter Missam prohibitam, disputatur.

Probabilior videtur sententia, quae tenet, remoto scandalo, peccatum esse leve.

In casu necessitatis, i. e. pro Viatico administrando, licere Sacrum facere, extra controversiam est; item *privatim* Sacrum celebrari potest ex causa gravi, imo ex quacumque causa iusta et rationabili.

11. Optandum est, ut hac feria V in Coena Domini, in qua recolitur institutio Sacrificii eucharistici, omnibus sacerdotibus facultas sit pie devoteque litandi.

738. Sabbatum sanctum. — 1. Missa quae hodie celebratur est prior e duabus Missis diei Paschatis, quae olim post mediam noctem celebrabatur, et quae nunc horis matutini sabbati sancti, per anticipationem, affixa est (31).

(28) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 77.
(29) *Decreta authentica*, n. 2799.
(30) Can. 349, § 1, 1°; Bened. XIV, *Instit. Eccles.*, XXXVIII, n. 4.
(31) Cfr. Mabillon, *In ordinem romanum commentarius praevius*, n. 15; Migne, *P. L.*, t. LXXVIII, col. 906; Martène, *l. c.*, cap. 3, art. 3, n. 9.

2. Quaelibet Missa privata aut lecta prohibetur hac die, in omnibus ecclesiis aut oratoriis sive publicis sive privatis.

Prohibitio autem pro sabbato sancto gravior est prohibitione pro feria V, quia sabbatum est aliturgicum, iuxta antiquam disciplinam. Attamen haec prohibitio minus gravis est quam similis prohibitio in feria VI, in qua, aliter ac in sabbato sancto, nulla Missa celebrari potest.

Sententia veterum DD., qui tenent Missas privatas non absolute vetari, saltem pro tota Ecclesia, sustineri nequit, post complura decreta S. Sedis (32).

3. Celebratur Missa sollemnis, in ecclesiis cathedralibus, collegiatis et conventualibus; Missa sollemnis vel cantata, iuxta *Memoriale Rituum* Benedicti XIII, in ecclesiis paroecialibus; in aliis ecclesiis et oratoriis Missa sollemnis vel cantata, adhibito ex speciali indulto Benedicti XIII *Memoriali Rituum* (cfr. n. **737**, 5), *si diebus praecedentibus sacrae functiones factae fuerint;* secus, non licet sine peculiari indulto apostolico, quod interdum conceditur.

In ecclesiis paroecialibus, cum sit benedicendus fons baptismalis, functio hac die fieri debet; in aliis ecclesiis vel oratoriis potest omitti, quamvis feria V et VI functiones secundum *Memoriale* habitae sint (33).

Si Missa cani nequeat in sabbato sancto ob ministrorum defectum aliamve causam, parochus non potest, iuxta plures, Missam lectam celebrare pro benedictione ignis, cerei, fontis etc. (34), nisi adsit contraria consuetudo, quam legitime posse induci, in dictis adiunctis, pro certo habemus (35).

Imo, nostra sententia, etiam praecisione facta a consuetudine, parochus *potest* et *debet*, quoties Sacrum cum cantu nullo modo celebrari possit, Missam *lectam* dicere pro benedictione fontis etc., potiusquam haec benedictio omittatur.

Si festum de praecepto incidat in sabbatum sanctum, Officium cum Missa transfertur in aliam diem liberam iuxta rubricas; *feriatio* manet affixa huic diei. Proinde fideles tenentur abstinere ab operibus servilibus et audire Missam. Attamen, non obstante obligatione audiendi Sacrum, non permittuntur, sicuti feria V in Coena Domini (n. **737**, 6), Missae privatae, et ideo obligatio Missae cessat pro iis, qui unicae Missae paroeciali seu conventuali interesse nequeunt.

(32) Decretum Clementis XI, 15 maii 1712; S. R. C. *Decretum gen.*, 12 febr. 1690, n. 1822; *Senen.*, 26 april. 1692, n. 1873; *Galliarum*, 10 ian. 1693, ad VI, n. 1890.
(33) S. R. C. *Comen.*, 9 dec. 1899, ad I, n. 4049.
(34) Cfr. Sacra Rituum Congregatio *Resolutionis dubiorum*, 28-31 iulii 1828, ad I, n. 2616.
(35) Cfr. Gardellini, in *Nota* ad cit. decr. 28 iul. 1828, n. 4433, vol. VII, p. 76; Gasparri, *l. c.*, n. 95; Many, *l. c.*, n. 16, 2°.

4. Episcopus potest hac die Missam ordinationis in sacello domestico celebrare; quo in casu, incipere debet a prophetiis. Ab aliis, qui privilegio apostolico gaudeant, omissis prophetiis et reliquis incipiendum est more solito *a confessione*, sine introitu (qui deest in Missa huius diei), post companarum sonitum (36). Indultum *locale* raro conceditur, *personale* rarius (37).

5. Missa pro infirmis in sabbato sancto, aliter ac feria V (n. **737**), non permittitur.

Verum licet celebrare, ne aegrotus sine Viatico moriatur; item ex alia causa vere gravi et urgenti.

739. 6. Controvertitur, utrum legitima consuetudo induci possit Missam celebrandi hac die.

Si agitur de Missa lecta, loco sollemnis vel cantatae, in ecclesiis paroecialibus, ubi sollemniter seu cum cantu nequeat celebrari, censemus consuetudinem induci posse (cfr. n. **737**, 9), modo omnes conditiones adsint.

Quoad *alias ecclesias* et *oratoria*, negative respondemus, cum desit ratio, equidem sedulo attendenda, fontem baptismalem benedicendi in sabbato sancto, quae benedictio inter functiones parocho reservatas adnumeratur (can. 462, 7°); nam rationabilis non videtur talis consuetudo. Qua in re attendi quoque debet immutatio disciplinae ecclesiasticae inducta per can. 774, § 1 (38).

7. Extra casus huc usque memoratos, sacerdos, qui Missam celebret in sabbato sancto, iuxta communiorem sententiam, *per se* graviter peccat (39).

740. Ritus ambrosianus. — 1. Omnes *feriae sextae per Quadragesimam* sunt aliturgicae, ita ut Missa in eis non celebretur. Hic ritus antiquissimus est (40).

2. S. R. C. *Mediolanen.*, 23 febr. 1897, indultum concessit, probante SS.mo celebrandi festa S. Ioseph et Annuntiationis B. M. V., cum officiis et Missis approbatis, diebus 19 et 25 martii, etiam si in

(36) S. R. C. *Resolutionis dubiorum*, 28-31 iul. 1821, ad II, n. 2616.

(37) S. R. C. decr. cit. 28-31 iul. 1821, ad III, revocavit omnia indulta personalia; cuius decreti observantia inculcatur in alio decreto eiusdem S. C., in una *Ordinis Carmelitarum excalceatorum*, 22 iul. 1848, ad I et II, n. 2970.

(38) Can. 774, § 1 ita se habet: « Quaelibet paroecialis ecclesia, *revocato ac reprobato quovis contrario statuto vel privilegio vel consuetudine*, baptismalem habeat fontem, salvo legitimo iure cumulativo aliis ecclesiis iam quaesito ». Cfr. etiam can. 1427, § 4.

(39) Lehmkuhl, *l. c.*; Gasparri, *l. c.*, n. 87.

(40) Bona, *op. cit.*, lib. I, cap. 18, n. 2; Andreucci, *De ritu ambrosiano* (*Opera*, dissert. III, vol. II, pag. 41 ss., Romae 1766); Le Brun, *Explication de la Messe*, dissert. III; *Liturgie ambrosienne*, vol. II, p. 195, Paris 1726.

ferias sextas incidant, servatis rubricis (41). Toto tempore Quadragesimae, nulla festivitas de Sanctis celebratur in ritu ambrosiano.

741. Hora Missae celebrandae. — 1. Tempore persecutionum, Missa celebrari solebat *nocte*, i. e. *sero*, et aliquando *mane* ante lucem.

Reddita pace Ecclesiae, diebus dominicis et aliis, in quibus non erat obbligatio ieiunandi, Sacrum *publicum* fiebat *horis matutinis*, scil. *ante meridiem*, potissimum hora tertia. Diebus ieiunii, Missa celebrabatur *ea hora qua solvi poterat ieiunium;* unde, in ieiunio quadragesimali, Sacrum fiebat *sub vesperam;* aliis ieiuniis, *hora nona* circiter, i. e. tertia post meridiem.

Sacrum *privatum* celebrari solebat qualibet hora diei, etiam post meridiem, vespere, et post completorium, at plerumque mane (42).

2. Iuxta hodiernam disciplinam, « *Missae celebrandae initium ne fiat citius quam una hora ante auroram vel serius quam una hora post meridiem* » (can. 821, § 1). Haec animadverte:

a) Nomine aurorae intelligitur initium illius claritatis quae praecedit ortum solis et quae ipsomet ortu solis terminatur. Aurora incipit diverso tempore pro diversa latitudine; et in eadem latitudine incipit diverso tempore pro diversis anni partibus. Astronomi est, auroram determinare. In omnibus directoriis divini officii apponi solet tabella indicans auroram, quam sacerdos tuto sequi potest in Missae celebratione (43).

b) Verba « *initium ne fiat* » ita sunt intelligenda, ut Missa *incipi* nequeat *per se* ante legitimum tempus; quare facultas incipiendi tertia parte horae ante tempus a Rubrica *Missalis* praescriptum (44), quae vigebat iure antiquo, non amplius viget. Et deest profecto ratio, quia tempus legitimum fuit extensum.

c) In computandis horis sequi possumus tempus sive verum, sive medium, sive legale, ubi agitur de *privata* Missae celebratione; e contrario, ubi agitur de *publica* Missae seu divinorum officiorum celebratione, standum est communi loci usui (can. 33, § 1), ideoque practice sequenda est hora quae indicatur a *publicis horologiis*. Cfr. n. **467**. Ratio, quia, cum *publice* celebretur, sacerdos necessario se accommodare debet usui et utilitati fidelium.

d) In iis regionibus, in quibus per plures hebdomadas vel menses,

(41) *Decreta authentica*, n. 3948.

(42) Cfr. Bona, *l. c.*, cap. 21, n. 4 ss.; Martène, *l. c.*, cap. 3, art. 4; Walafridus Strabo, *De rebus ecclesiasticis*, cap. 23; Migne, *P. L.*, t. CXIV, col. 951; Suarez, disp. 80, sect. 4, n. 8.

(43) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 102 ss.; Many, *l. c.*, n. 20.

(44) Part. I, tit. 15, n. 1; part. III, tit. 10, n. 1.

sol non occidit (i. e. in regionibus polo proximis, tempore aestivo), Missa, aiunt, celebrari potest ab illo momento, quod correspondet *mediae nocti*. Meridies determinatur, uti solet, per transitum solis in meridiano locali, adiecta vel detracta, ut habeatur tempus medium, quantitate, quae vocatur *temporis aequatio;* media nox vero incidit post duodecim horas; igitur ab hoc momento, quod aequivalet mediae nocti, inchoari potest Missa, non antea.

Ita plures (45). Verius putamus, attento decreto S. R. C. 18 sept.-2 nov. 1634, de quo statim, tempus quod aequivalet et correspondet aurorae, esse *exordium diei civilis, usualis et moralis*, et ideo eiusmodi exordio licet Missam inchoare.

In nonnullis regionibus, tempore hiemali, sol, per plures hebdomadas aut etiam menses, remanet infra horizontem, quin oriatur. Cum desit ortus solis et ideo aurora proprie dicta, haec « intelligitur moraliter de tempore quod aequivalet et correspondet aurorae, hoc est de exordio diei civilis, moralis et usualis, in quo homines diluculo surgere solent ad opera, iuxta receptas et approbatas regionum consuetudines » (46).

742. 3. « *In nocte Nativitatis Domini inchoari media nocte potest sola Missa conventualis vel paroecialis, non autem alia sine apostolico indulto* » (can. 821, § 2). Quare:

a) *Una* Missa celebrari potest, et quidem *conventualis* vel *paroecialis* tantum, non vero omnes tres (47). Quaelibet causa iusta excusat, ut Missae tres celebrentur.

b) Missa potest *inchoari* media nocte, *non antea*. In hoc sensu pluries responsum iam fuit a S. R. C., ex. gr. in una *Societatis Iesu*, 11 maii 1878, ad 15; in *Cuneen.*, 2 iun. 1883, ad 10 (48).

743. 4. « *In omnibus tamen religiosis seu piis domibus oratorium habentibus cum facultate sanctissimam Eucharistiam habitualiter asservandi, nocte Nativitatis Domini, unus sacerdos tres rituales Missas vel, servatis servandis, unam tantum quae adstantibus omnibus ad praecepti quoque satisfactionem valeat, celebrare potest et sanctam Communionem petentibus ministrare* » (can. 821, § 3).

Haec facultas respicit oratoria semi-publica, et etiam publica, non extenditur vero ad *ecclesias* religiosorum quae publico fidelis populi usui inserviunt (49).

(45) Cfr. Many, *l. c.*, n. 22; Génicot, *l. c.*, n. 236; Gasparri, *l. c.*, n. 106 s.
(46) S. R. C. *Missalis Romani*, 18 sept. - 2 nov. 1634, n. 614.
(47) S. R. C. *Pisauren.*, 20 april. 1641, n. 752; *Trium Missarum in nocte Natalis Domini*, 7 dec. 1741, n. 781.
(48) *Decreta authentica*, nn. 3448, 3576.
(49) S. C. S. Off., 26 nov. 1908; *Acta Apost. Sedis*, vol. I, p. 146.

Verum si domus religiosorum careat oratorio et ecclesiam habeat, in hac certe Sacrum fieri potest saltem ianuis clausis. Imo, attento can. 821, § 3 et perspecta mitiore disciplina hodie vigente, censemus clausulam « *ianuis clausis* », quae occurrit in nonnullis decretis et apud auctores, non amplius requiri, aut saltem mitius esse intelligendam, ita ut *principaliorem* tantum ianuam respiciat.

Huc spectat declaratio S. C. de Sacramentis, 22 april. 1924, circa facultatem celebrandi Missam *media nocte* occasione extraordinariae sollemnitatis sub his conditionibus, a S. Sede concedendam: 1º tantummodo in casibus extraordinariis; 2º *initium Missae celebrandae ne fiat ante dimidiam horam post mediam noctem;* 3º sacrae supplicationes, vulgo *sacre veglie*, perdurent spatio circa trium horarum; 4º remoto quocumque irreverentiae periculo (*A. A. S.*, XVII, p. 100).

744. 5. Controvertitur utrum lex de hora celebrationis obliget sub gravi, an sub levi. Communius tenent DD. non esse materiam gravem, nisi incipiatur Missa una saltem hora ante vel post legitimum tempus (50).

Vere probabilis est sententia, quae affirmat, secluso scandalo aliove incommodo fidelium, *privatim* celebrare ante vel post tempus praefinitum, veniale non excedere, ita ut quaelibet causa iusta et rationabilis excuset; eaque non solum publica, sed etiam mere privata, sive litantis sacerdotis sive alicuius fidelis.

Hae sunt causae praecipuae:

1º Viaticum conficiendum et administrandum moribundo; quo in casu Sacrum fieri potest qualibet diei hora, uti patet;

2º mos celebrandi Missam privatam, ne magna pars populi careat Sacro, post sollemnem quae ultra tempus legitimum protrahitur;

3º consuetudo praebendi opificibus et famulis opportunam occasionem pro Missa audienda, sive diebus dominicis et festis de praecepto, sive diebus quoque ferialibus;

4º occasio concionis, publicae supplicationis, collationis ordinum, matrimonii, funeris extraordinarii etc.;

5º iter suscipiendum a sacerdote die dominico vel festo, ut omnes concedunt, vel etiam, nostra sententia, die feriali, si Missa sine aliquo incommodo omitti nequeat, quoties sacerdos ex itinere impeditur quominus debita hora celebret (51).

Gravius est praeceptum non celebrandi ante auroram quam praeceptum non celebrandi post meridiem; quare, generatim loquendo, maior causa re-

(50) S. Alph., *l. c.*, n. 346; Lugo, disp. 20, sect. 1, n. 37 ss.; Noldin, *l. c.*, n. 204; Gasparri, *l. c.*, n. 109.
(51) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 298; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 298.

quiritur ad tempus praescriptum antevertendum quam ad illud postponendum (52).

6. Communiter docent AA. (53), Episcopum (et etiam Superiorem religiosum quoad suos subditos) posse dispensare in casu particulari ex rationabili causa, ut ante vel post legitimum tempus celebretur.

Si causa talis est, ut ex se excuset, quae practice vix abest, palam est dispensatione opus non esse. Quod si causa talis non sit, attento iure novo, Episcopus, cum agatur de lege communi Ecclesiae, ad normam can. 81 certe dispensare valet.

Controvertitur, utrum *ex consuetudine* Missa celebrari possit ante vel post debitam horam. Indubitanter affirmamus, consuetudinem legitime posse induci, dummodo omnes conditiones a iure praescriptae (can. 26 ss.) adsint.

745. An Episcopus valeat horam Missae celebrandae praefinire. — 1. Episcopus potest, *iusta de causa* (i. e. ad quaestiones seu lites dirimendas, ad cultum Dei fovendum, ad excitandam fidelium pietatem, ad procurandam maiorem populi frequentiam, seu quoties publicum animarum bonum id postulet), determinare horam Sacri faciendi, dummodo ne agatur de ecclesia quae ad religionem exemptam pertineat (can. 1171).

Sufficit quaelibet causa iusta, licet gravis non sit; qua exsistente non solum per modum actus, sed etiam habitualiter, Episcopus horam praefinire valet.

Idem ius, quoad ecclesiam quae pertinet ad religionem exemptam, competit Superiori religioso sive maiori sive locali, iuxta proprias constitutiones.

Superiores religiosi advigilare debent ne celebratio divinorum officiorum in propriis ecclesiis nocumentum afferat catecheticae instructioni aut Evangelii explanationi in ecclesia paroeciali tradendae; iudicium vero utrum nocumentum afferat, necne, ad loci Ordinarium spectat (can. 609, § 3).

2. Quamvis cit. can. 1171 nonnisi de *ecclesiis* expresse loquatur, tamen indubitanter putamus, id etiam de *oratoriis publicis* esse intelligendum, si causa iusta vere intercedat.

(52) Lugo, *l. c.*, n. 41 ss.; D'Annibale, *l. c.*, n. 269; Gasparri, *l. c.*
(53) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 344; Lacroix, *l. c.*, n. 225; Salmant., tract. V, cap. 4, n. 28 et 37; Laymann, lib. V, tract. V, cap. 4, n. 3; Lehmkuhl, *l. c.*; Many, *l. c.*, n. 23, 3°.

Articulus IV.

De sacris utensilibus ad Missae celebrationem necessariis.

Praeter altare cum eius ornatu, requiruntur ad Missam celebrandam *vasa* et *linteamina* sacra ac *vestes sacerdotales*. De singulis nonnulla dicemus.

746. Vasa sacra. — Duo sunt: *calix* et *patena*. De sacra *pyxide*, quae ad Eucharistiam custodiendam inservit, suo loco sumus locuti (n. **336**).

747. Calix. — 1. *De iure ordinario* « debet esse vel *aureus*, vel *argenteus*, aut saltem habere *cuppam argenteam intus inauratam*... ab Episcopo *consecratus* » (1).

Quare prohibetur calix ex vitro, ligno, cupro, aere, aurichalco, et etiam, de iure ordinario, ex stanno.

De iure extraordinario, sufficit ut *cuppa calicis sit aurea* vel *argentea* aut *stannea* (2). Dicimus *de iure extraordinario*, nempe, ut exponunt AA. (3), *stante paupertate* vel *alia necessitate;* qua posita causa, nulla requiritur licentia nec S. Sedis nec Episcopi (4). Hinc admittitur ut materia legitima, iusta de causa, etiam *stannus*.

Parum refert quod aliquando petantur et concedantur indulta, ut possint haberi huiusmodi calices; nam haec indulta plerumque conceduntur *ad cautelam*, pro casu nempe quo paupertas vel necessitas non tanta sit, ut statim et clare locus fiat praedictae rubricae (5).

Pius IX, die 9 dec. 1866, indulsit, sub quibusdam conditionibus in apposita *instructione* (6) praescriptis, ut adhiberi possint calices ex *aere aluminii* seu ex *cupro* et *aluminio* confecti. Haec concessio est generalis, scil. pro tota Ecclesia (7).

(1) *Rubricae Missalis*, part. II, tit. 1, n. 1.
(2) *Rubricae Missalis*, part. III, *De defectibus* etc., tit. 10, n. 1.
(3) Cfr. Quarti, *op. cit.*, part. II, tit. 1, sect. 2, dub. 1; De Herdt, *l. c.*, n. 172; Gasparri, *l. c.*, n. 744; Many, *l. c.*, n. 112.
(4) Bened. XIV, Const. « *Imposito nobis* », 29 mart. 1751, § 3.
(5) Gasparri, *l. c.*; Many, *l. c.*
Quod attinet ad materiam calicum et varia eorundem genera apud Ecclesiam antiquam, vide Bened. XIV, *l. c.*, cap. 4, n. 7 ss.; Bona, *l. c.*, cap. 25.
(6) Cfr. *Acta S. Sedis*, vol. VI, p. 588.
(7) Lehmkuhl, *l. c.*, n. 314; Gasparri, *l. c.*, n. 747; Many, *l. c.*, n. 113, 4°.

Inauratio requiritur tum ad dignitatem pretiosissimi sanguinis, tum ut longius avertatur periculum imbibitionis sacrarum specierum; nam aurum est quam minime porosum.

Licet maxime conveniens sit ut integer calix ex auro vel argento constet, illicitum tamen non est uti calice cuius stipes et basis est ex alia materia decenti et apta (8).

Calicis autem cuppa debet esse inaurata, saltem quoad eam partem quae sanguinem et corpus D. N. I. C. tangit.

Calix debet esse *consecratus* ab Episcopo, vel ab alio charactere episcopali carente, cui vel ex iure vel ex apostolico privilegio competat potestas consecrandi. Ex iure hac potestate gaudent, licet charactere episcopali non sint insigniti, Cardinales, Vicarii et Praefecti Apostolici, Abbates et Praelati *nullius* (cc. 239, § 1, 20°, 294, § 2, 323, § 2).

Plures, attenta responsione S. R. C. in *Fulden.*, 22 sept. 1703, ad 3 (9), dicunt calicem (idem dicas de patena), si ante consecrationem bona aut mala fide sacrificio Missae servierit, vel fuerit consecratus a sacerdote illegitime delegato, haberi posse pro iam consecrato. Haec sententia hodie sustineri nequit. Cfr. can. 1147, § 1.

Calix amittit consecrationem: 1° si tales laesiones vel mutationes subierit ut pristinam formam amiserit, et iam ad suum usum non habeatur idoneus; 2° si ad usus indecoros, non vero ad profanos tantum, adhibitus vel publicae venditioni expositus fuerit (can. 1305, §§ 1, 2).

Calix et patena non amittunt consecrationem ob consumptionem vel renovationem auraturae, salva tamen, priore in casu, obligatione rursus ea inaurandi (can. cit., § 3). Hinc finem obtinuit quaestio, de qua videsis veteres et recentes DD. (10).

2. **Ad culpam quod attinet,** haec teneas: 1° materia calicis debet esse sub gravi decens et apta; sub levi tantum, saltem probabilius, dummodo decens aptaque sit, requiritur materia a rubricis praescripta, de qua supra; 2° obligatio inaurandi calicem ac renovandi auraturam, si haec sit iam consumpta, est *gravis*, uti expresse dicit can. 1305, § 2; proinde DD. veterum ac recentiorum sententia (11) hodie admitti nequit; 3° consecratio sub gravi *per se* requiritur.

Excusat profecto necessitas sive extrema, ut evidens est, sive gravis vere et urgens.

(8) Suarez, disp. 81, sect. 7, n. 2; De Albertis, *l. c.*, cap. 4, n. 57; Laymann, *l. c.*, cap. 6, n. 12.
(9) Gardellini, n. 3663. Haec responsio in *Decr. auth.* non refertur.
(10) S. Alph., dub. 1° et 2°; Lugo, *l. c.*, n. 94 s.; Suarez, disp. 81, sect. 2, n. 3; Laymann, *l. c.*, cap. 6, n. 6; Gasparri, *l. c.*, n. 752; Many, *l. c.*, n. 115.
(11) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 370, dub. 3°; Lugo, *l. c.*, sect. 4, n. 90; Quarti, *l. c.*; Gasparri, *l. c.*, n. 743; Many, *l. c.*, n. 112, 1°; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 214.

748. Patena. — Ex quacumque materia, dummodo sit *solida* ac *decens*, confici potest *patena*. Rubricae enim *Missalis* (*l. c.*) aperte distinguunt inter calicem et patenam. Nec eadem profecto est ratio pro hac ac pro illo.

Quare, licet expediat ut patena sit eiusdem materiae ac calix et praecise calicis cuppa, tamen potest esse etiam materiae inferioris, ex. gr. ex cupro vel stanno; non autem ex ligno, vitro, cornu, aere etc., cum hae materiae non sint solidae ac decentes (12).

Patena debet esse inaurata quoad partem superiorem seu concavam.

De consecratione, exsecratione et gravitate culpae, vide n. **747.** Quae enim de calice diximus, de patena quoque sunt dicenda.

749. Sacra linteamina. — Tria sunt: *corporale*, *palla* et *purificatorium*. De singulis breviter nonnulla dicenda.

750. Corporale. — Corporale debet esse ex *lino* vel *cannabe*, non autem ex alia quavis materia, ex. gr. lana, serico, gossipio etc. (13). Est materia prohibita textum ex lino et gossipio (14), tela ex urticis (15), tela ex *nipa* (planta lino quam maxime similis) - (16).

Ex Rubrica *Missalis* (*l. c.*) corporale « nec serico vel auro *in medio* intextum, sed *totum album* » debet esse. At non prohibetur, quominus circumdatum sit fimbriis ex serico vel auro. Crux in medio vel in parte anteriori nec praecipitur nec vetatur.

Corporale benedicendum est ab iis qui gaudent facultate benedicendi sacram supellectilem. Cfr. n. **89,** 5.

Celebrare sine corporali grave est, iuxta plures; item grave est uti corporali valde immundo.

At nonnulli censent esse veniale, si loco corporalis proprie dicti adhibeatur linteamen decens ac mundum, illudque deinceps asservetur velut ipsum corporale. Haec opinio probabilis est.

Celebrare sine corporali *benedicto* leve est; contraria sententia, quae tenet esse grave (17), attentis principiis iuris, caret probabilitate.

Causam iustam a culpa excusare, palam est.

Corporale amittit benedictionem ob easdem causas, propter quas calix consecrationem amittit. Vide n. **747.**

(12) Gasparri, *l. c.*, n. 748; Many, *l. c.*, n. 116.
(13) *Rubricae Missalis*, part. II, *Ritus servandus in celebratione Missae*, tit. 1, n. 1; S. R. C. *Decr. gen.*, 15 maii 1819, a Pio VII specialiter confirmatum, n. 2600.
(14) S. R. C. *Pisauren.*, 15 mart. 1664, n. 1287.
(15) S. R. C. *Asculana*, 17 dec. 1875, n. 3387.
(16) S. R. C. *Placentina*, 13 aug. 1895, n. 3868.
(17) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 386.

751. Palla. — Palla est quasi corporale diminutum. Antiquitus enim corporale latissimum et longissimum erat, adeo ut contineret omnes panes consecrandos simulque calicem cooperiret. Quando corporale diminui coepit, remansit pars calici imponenda, quae, ob maiorem commoditatem, separata fuit a reliquo corporali (18).

Pro palla eadem materia praescribitur ac pro corporali. Cfr. n. 750.

Ut palla sit firmior, constare potest duobus pannis superpositis, amylo linitis, et inter unum et alterum inseri potest charta plus minusve crassa. Permittitur palla a parte superiori panno serico cooperta, dummodo palla linea subnexa calicem cooperiat, ac pannus superior non sit nigri coloris, aut referat aliqua mortis signa (19).

Palla, ut corporale, debet benedici. Vide n. **750**. Potest autem benedici separatim a corporali; sed sive una sive plures pallae, sive cum, sive absque corporali benedicantur, formula benedictionis (20) recitanda est prout iacet (21).

An et quando amittat benedictionem, cfr. nn. **747, 750.**

Celebrare sine palla aut cum ea non benedicta leve est. Ipse *S. Alph.* (22) merito animadvertit: « Non eadem ratio reverentiae currit pro corporali quod immediate tangit sacras species, quam pro palla, quae non tangit ». Haec sententia, contra AA. aliter opinantes, quos videsis apud eundem S. Doctorem (*l. c.*), certa prorsus videtur. Hinc ex causa quavis rationabili, ex. gr. si desit palla, vel sit immunda, vel si parumper (per 10 vel 15 minuta circiter) foret exspectandum ut ea haberetur, loco pallae adhiberi potest aliud corporale, aut, hoc deficiente, purificatorium aut nihil (23).

Culpa a nonnullis dicitur gravis; verius, secluso scandalo et contemptu, levis aut nulla est, si devote ac reverenter huiusmodi res adhibeantur.

752. Purificatorium. — Debet esse ex lino vel cannabe, sicuti corporale et palla (24). Necesse non est ut benedicatur (25). Nonnisi sub levi requiritur. Si facile haberi nequeat, licet sine eo Sacrum facere; eiusque loco adhiberi potest strophiolum mundum, quod tamen postea ad usum profanum non adhibeatur (26).

(18) Bened. XIV, *l. c.*, cap. 5, n. 3; Bona, *l. c.*, cap. 25, n. 11; Suarez, *l. c.*, n. 3; Lugo, *l. c.*, n. 76.
(19) S. R. C. *Dubiorum*, 17 iul. 1894, ad IV, n. 3832.
(20) *Rituale Rom.*, tit. VIII, cap. 22.
(21) S. R. C. *Briocen.*, 4 sept. 1880, ad III, n. 3524.
(22) *Loc. cit.*, n. 388.
(23) S. Alph., *l. c.;* Sporer, *l. c.*, n. 399; Lacroix, *l. c.*, n. 332.
(24) S. R. C. *Decr. gen.*, 15 maii 1819, n. 2600.
(25) S. R. C. *Tuden.*, 7 sept. 1816, ad XII, n. 2572.
(26) S. Alph., *l. c.*, n. 389; Lacroix, *l. c.*, n. 331; Sporer, *l. c.*, n. 400.

753. An liceat tangere vasa et linteamina sacra. — 1. Vasa sacra, cum sacras species continent, citra culpam tangi nequeunt ab eo, qui non sit saltem in ordine diaconatus constitutus.

2. Vasa sacra, dum sacras species non continent, et sacra linteamina (corporale, palla, purificatorium) post usum sacrum nondum lota, tangi possunt a clericis tantum (i. e. ab iis qui saltem tonsura sunt insigniti), vel ab iis qui eorum custodiam habent (can. 1306, § 1), scil. a laico sacrista, a moniali vel sorore item sacrista.

Peccantne laici, qui vasa aut linteamina sacra tangunt? Communius DD. affirmant, eos leviter peccare, si nulla excuset rationabilis causa (27). Peccatum eatenus admittendum est, quatenus certo constet de praecepto; atqui iure novo verum praeceptum non exsistit. Ergo. Sane verba can. 1306, § 1: « *Curandum* ne calix cum patena etc. », non solum verum praeceptum haud continent, sed potius illud manifeste excludunt. Quare, secluso scandalo, irreverentia et contemptu, dicendum, tactum rerum sacrarum sub poena peccati vetitum non esse.

754. Ad quosnam spectet lotio sacrorum linteaminum. — 1. « Purificatoria, pallae et corporalia in Missae sacrificio adhibita, ne tradantur lavanda laicis, *etiam religiosis*, nisi prius abluta fuerint a clerico in maioribus ordinibus constituto » (can. 1306, § 2). Haec verba, uti patet, verum praeceptum continent, et nonnisi de *prima* lotione sunt intelligenda.

Episcopus nequit licentiam abluendi huiusmodi linteamina concedere laicis sacristis, imo ne monialibus quidem; et contraria sententia est prorsus erronea. Nam proposito dubio: « Utrum moniales seu piae feminae vitam communem sub regula degentes possint *cum licentia Ordinarii* abluere corporalia, pallas et purificatoria »; S. R. C. *Molinen.*, 18 sept. 1857, ad 26, respondit: « *Negative* » (28).

S. Alphonsus (29) dicit probabilem sententiam, quae tenet primam lotionem fieri posse « etiam a clerico tonsurato ». Haec opinio, ut evidenter colligitur ex verbis cit. can. 1306, § 2, hodie admitti nequit.

2. Prima lotio sub levi, non autem sub gravi, fieri debet a clerico in sacris ordinibus constituto (30); ideo quaevis causa iusta excusat, etiam levis.

3. « Aqua autem primae lotionis mittatur in sacrarium vel si hoc

(27) S. Alph., *l. c.*, n. 382; Laymann, *l. c.*, cap. 6, n. 19; Salmant., tract. 21, cap. 10, n. 127; Bonacina, *De Euch.*, quaest. ult., punct. 9, n. 21; Gasparri, *l. c.*, n. 757; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 325.
(28) *Decreta authentica*, n. 3059.
(29) *Loc. cit.*, n. 387.
(30) Pasqualigo, q. 795, n. 9; Quarti, part. II, tit. I, sect. 3, dub. 6; S. Alph., *l. c.*

desit, in ignem » (can. 1306, § 2). Id sub veniali praecipitur. At si aqua mitteretur in locum indecentem seu immundum, culpa evadere posset mortalis ratione irreverentiae vel contemptus. Quaelibet causa rationabilis excusat a peccato.

755. Vestes sacerdotales (31). — Hae sunt: *amictus, alba, cingulum, manipulus, stola* et *planeta;* quibus addi solent a liturgicis *velum* et *bursa*, licet minus proprie, cum sint potius calicis ornatus.

Benedictio vestium sacerdotalium dari potest a parocho, a rectore ecclesiae etc. Cfr. n. **89,** 5. Probabilius tenendum, benedictionem requiri sub levi tantum, secluso contemptu.

756. Amictus. — Debet esse ex lino vel cannabe. Id praecipitur non quidem rubricis, sed decreto generali 15 maii 1819, supra citato. Permissum fuit uti amictis confectis ex *nipis*, quae est tela subtilissima longe pretiosior lino ex alicuius plantae filis confecta, donec consumerentur; sed vetitum simul est novos huiusmodi confici (32).

In ora amictus, inter chordulas, debet esse crux quam osculetur sacerdos, hoc indumentum sumens (33).

Celebrare sine amictu aut non benedicto, leve est; quaelibet causa rationabilis excusat a peccato, ex. gr. si desit amictus (34). Imo celebrare cum amictu non benedicto, secluso contemptu, nullum videtur esse peccatum.

757. Alba. — Debet esse ex lino vel cannabe, attento decr. gen. 15 maii 1819, ut diximus de amictu.

S. R. C. *Lauden.*, 23 iun. 1892, ad 2, declaravit, albas ex gossipio, vel ex lino et gossipio, posse adhiberi, *donec consumentur;* idipsum declaratum fuit in *Placentina*, 13 aug. 1895, quoad albas ex *nipis* confectas; in utraque tamen responsione praeceptum omnino est, ut novae nonnisi ex lino vel cannabe conficiantur (35).

Orae albae, sive ad manicas sive ad imam partem, possunt ornari velis transparentibus (quae repraesentent cruces, angelos etc.), i. e. opere phrygio vel textili denticulato, licet hoc opus non sit ex lino vel

(31) Bened. XIV, *op. cit.*, lib. I, cap. 7 ss.; Bona, lib. I, cap. 24, n. 3 ss.; Suarez, disp. 82, sect. 2 et 3; Lugo, disp. 20, sect. 4, n. 98 ss.; Pasqualigo, q. 806 ss.; Lacroix, *l. c.*, n. 327 ss.; Sporer, *l. c.*, n. 407 ss.

(32) S. R. C. *Placentina in Hisp.*, 13 aug. 1895, n. 3868.

(33) *Ritus celebr. Miss.*, tit. I, n. 3.

(34) S. Alph., *l. c.*, n. 377; Tamburini, lib. I, cap. 3, § 1, n. 4; Lacroix, *l. c.*, n. 327; Pasqualigo, q. 810, n. 11.

(35) *Decreta authentica*, nn. 3779, n. 3868.

cannabe, dummodo tamen opus phrygium maneat semper accessorium, et ideo minima pars. Potest esse etiam pars maior vel maxima, si opus phrygium sit ex lino vel cannabe (36).

Licet ponere sub opere phrygio, in manicis et fimbriis albarum, fascias seu *fundum* rubri, caerulei aut alterius coloris (37); at « regulariter color fundi colorati respondere debet colori vestis, et respectivae extremitatis manicarum, quo uti potest unusquisque celebrans vel minister » (38).

Grave est, iuxta omnes (39), celebrare sine alba. Verum in casu necessitatis, remoto scandalo, licet absque ea Sacrum facere.

758. Cingulum. — Materia cinguli non praescribitur rubricis nec decreto gen. an. 1819; quare, licet congruentius sit ut cingulum ex lino vel cannabe conficiatur, sicut alba, ad quam refertur, tamen id necessario non requiritur, ideoque potest esse ex serico, gossipio, lana etc., uti expresse declaratum fuit (40).

Neque color cinguli praescribitur; idcirco potest esse sive albus, sive coloris paramentorum (41).

Quoad formam, cingulum debet esse ad modum chordulae, non vero fasciae; toleratur tamen usus cingulorum ad modum fasciae, donec consumetur (42).

Longe probabilior est sententia quae dicit cingulum esse benedicendum, cum a rubricis inter vestes sacras adnumeretur (43); at contraria sententia vere probabilis dicenda.

Celebrare sine cingulo, veniale est et verius nullum peccatum. Certe culpa abest, si aliqua causa rationabilis, etsi levissima, excuset (44). Cum certo non constet de praecepto benedicendi cingulum, probandi non sunt DD., qui existimant esse veniale, uti cingulo non benedicto. Deficiente enim *certa* obligatione, practice nulla est culpa.

(36) Cfr. S. R. C. *Syren.*, 5 dec. 1868, ad 5, n. 3191; *Goanen.*, 16 iun. 1893, ad 12, n. 3804.

(37) S. R. C. *Romana*, 12 iul. 1892, ad 5, n. 3780; *Minoricen.*, 24 nov. 1899, ad 7, n. 4048.

(38) S. R. C. *Bergomen.*, 25 maii 1906, ad 3, n. 4186.

(39) Cfr. S. Alph., *l. c.*; Tamburini, *l. c.*, n. 8; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 328.

(40) S. R. C. *Congr. Montis Coronae*, 22 ian. 1701, ad 7, n. 2067; *Ordinis Carthusianorum*, 23 dec. 1862, n. 3118.

(41) S. R. C. *Bracharen.*, 8 iun. 1709, ad 3, n. 2194.

(42) S. R. C. *Minoricen.*, 24 nov. 1899, ad 6, n. 4048.

(43) Bened. XIV, *Inst. Eccl.*, XXI, n. 12; Laymann, lib. V, tract. 5, cap. 6, n. 17; Gasparri, *l. c.*, n. 710.

(44) S. Alph., *l. c.*; Roncaglia, *De sacrif. Miss.*, cap. 6, q. 3; Diana, art. 2, tract. 14, resol. 68; Sà, v. *Missa*, n. 10; Ball.-Palm., *l. c.*

759. Manipulus, stola et planeta (45). — 1. Materia ex qua confici debeant haec paramenta non determinatur neque a rubrica neque ab ullo decreto *generali* S. R. C. Ex consuetudine tamen satis antiqua, quam plura decreta particularia praefatae S. C. confirmant, manipulus, stola et planeta debent esse ex serico (46).

Attenta paupertate ecclesiarum, licet adhibere textum sericum, mixtum cum alia materia (gossipio, lana, lino), quod sericum ex parte externa et oculis intuentium appareat (47); item licite adhiberi potest quoddam textum ex serico et mori fibris (48).

A fortiori adhiberi potest textum ex auro vel argento (*vero*, tamen, non falso), quamvis mixtum cum alia materia; nam S. R. C. approbavit telam auream vel argenteam (49).

Prohibita sunt paramenta ex lana, lino, gossipio (50). Est materia prohibita textum ex vitro, ea profecto ratione ne fragmenta vitri incidant in calicem, cum periculo valetudinis pro sacerdote (51); item materia *non textilis*, utpote contra usum ecclesiarum universalem.

Quando dicitur haec vel illa materia esse prohibita, intelligi debet id quod est principale in paramentis, scil. *textum praecipuum*, non vero *accessoria*, quae possunt esse etiam ex lana, gossipio, auro vel argento falso etc.; item panni subsuti possunt esse ex qualibet materia congrua.

Licet apponere in sacris paramentis stemmata gentilitia donantis (52).

Paramenta sacra ornari possunt frondibus, floribus etc., pictis acu vel penicilli ope (53).

2. Rubricae *Missalis* quinque colores paramentorum commemorant, nempe *album*, *rubrum*, *viridem*, *violaceum* et *nigrum* (54).

Habetur etiam, ex *Caeremoniali Episcoporum* (55), color *rosaceus*, qui permittitur tantum (non praecipitur stricte) in dominica tertia

(45) Pluviale, dalmatica ac tunicella debent esse eiusdem materiae et coloris ac planeta, stola et manipulus.

Dalmatica ac tunicella probabilius debent benedici, cum *Pontificale Romanum* eas expresse enumeret sub formula *Specialis benedictio cuiuslibet indumenti*.

Pluviale verius non est necessario benedicendum; expedit tamen ut benedicatur. Cfr. Bened. XIV, *Inst. Eccl.*, XXI, n. 12; Gavantus, *De rubricis Missalis*, part. 1, tit. 19, n. 3, litt. 1; Gasparri, *l. c.*, n. 710.

(46) Gasparri, *l. c.*, n. 692; Many, *l. c.*, n. 122.

(47) S. R. C. *Guesnen. et Posnanien.*, 23 mart. 1882, n. 3543.

(48) S. R. C. *Ceneten.*, 21 april. 1893, n. 3796.

(49) S. R. C. *Guadalaxara*, 28 april. 1866, n. 3145; *Papien.*, 20 nov. 1885, n. 3646.

(50) S. R. C. *Mutinen.*, 23 sept. 1837, ad 5, n. 2769; *Lauden.*, 23 iun. 1892, ad 1. Cfr. etiam *Monitum*, lingua italica exaratum, ad Ordinarios Italiae missum, quod reperitur in *Acta S. Sedis*, vol. XIV, p. 144; deest in *Decr. auth.*

(51) S. R. C. *Atrebaten.*, 11 sept. 1847, n. 2949.

(52) S. R. C. 7 dec. 1844; *Decreta auth.*, n. 2875.

(53) S. R. C. *Cuneen.*, 2 iun. 1883, ad 15, n. 3576; *Brunen.*, 30 mart. 1885, n. 3628.

(54) *Rubricae generales*, tit. 18, n. 1. Cfr. Bened. XIV, *De sacros. Missae sacrif.*, lib. I, cap. 8, n. 16; Gasparri, *l. c.*, n. 693; Many, *l. c.*, 2°; Lehmkuhl, *l. c.*, 317.

(55) Lib. I, cap. 13, n. 11, cap. 20, n. 2.

Adventus et in dominica quarta Quadragesimae, sive in Missa sollemni sive in Missis privatis (56). Proinde adhiberi nequeunt paramenta coloris *aurei* seu *flavi*, uti patet ex ipsa rubrica et pluries confirmavit S. R. C. (57); item paramenta coloris *caerulei* (58).

Prohibentur quoque paramenta *multicoloria*, in quibus scilicet unus color non praevalet (59); attamen Episcopus permittere potest haec paramenta in ecclesiis pauperibus, donec consumentur (60). Si unus color dominetur in paramento, vestis reputanda est coloris dominantis et ut talis adhibenda; ex. gr. planeta seu casula, quae habet fundum album, habetur uti alba.

Paramenta *argentea* valent pro colore *albo* (61); *aurea*, seu ex auro contexta, pro tribus coloribus, nempe pro *albo*, *rubro* et *viridi* (62).

Usus alicubi vigens, ex. gr. in Gallia, ut idem manipulus, eadem stola, eadem planeta ex una parte habeat unum colorem, ex adversa alium, non videtur contra rubricas, et ideo non improbandus.

Color paramentorum rubricis praescriptus obligat *per se* sub levi; *per accidens* sub gravi, ratione scandali vel contemptus, ex. gr. si in die Paschatis celebraretur cum paramentis nigris. Quamvis enim multi AA. (63) rubricam, quae colorem determinat, mere directivam esse existimaverint, et *S. Alphonsus* (64) eam tantum probabilius praeceptivam esse opinetur, obligatio clare eruitur tum e compluribus S. R. C. decretis, tum ex usu ubique locorum iamdiu recepto (65). Tamen quaelibet rationabilis causa excusat, ex. gr., si ob concursum sacerdotum non sufficerent vestes debiti coloris; imo satius est quocumque die Missam celebrare in quolibet colore quam eam omittere (66).

3. Sacrum facere sine planeta, mortale est, saltem iuxta communiorem sententiam; deficiente tamen planeta, suppleri posset per plu-

(56) S. R. C. *Vallis Vidonis*, 29 nov. 1901, ad 3, n. 4084.

(57) S. R. C. *Veronen.*, 16 mart. 1833, ad 4, n. 2704; *Mutinen.*, 23 sept. 1837, ad 5, n. 2769; *Adrien.*, 29 mart. 1851, ad 5, n. 2986; *Syren.*, 5 dec. 1868, ad 4, n. 3191; *Lauden.*, 23 iun. 1892, ad 3, n. 3779.

(58) S. R. C. *Veronen.*, 16 mart. 1833, ad 4, n. 2704; *Congregationis Oblatorum B. M. V.*, 23 febr. 1839, ad 2, n. 2788.

Nonnullis dioecesibus, praesertim regni Hispaniae et Americae Latinae, concessum est indultum utendi paramentis *caerulei* coloris, quoties celebratur Missa de festo, vel votiva, Immaculatae Conceptionis B. M. V.; quod tamen non extenditur ad Missam Apparitionis *de la médaille miraculeuse*, nec ad Missam Manifestationis *de Lourdes*, uti responsum fuit a S. R. C., 15 febr. 1902; *Acta S. Sedis*, vol. XXXIV, p. 553 s.

(59) S. R. C. *Marsorum*, 12 nov. 1831, ad 50, n. 2682; *Mutinen.*, 23 sept. 1837, ad 5, n. 2769.

(60) S. R. C. *Vicen.*, 19 dec. 1829, n. 2675.

(61) S. R. C. *Papien.*, 20 nov. 1885, ad 3, n. 3646.

(62) S. R. C. *Guadalaxara*, 28 april. 1866, n. 3145; *Syren.*, 5 dec. 1868, ad 4, n. 3191; cit. *Papien.*, ad 2.

(63) Quarti, *l. c.*, tit. 18, dub. 1; Tamburini, lib. I, cap. 3, § 1, n. 1; Diana, part. 2, tract. 14, resol. 57; et alii apud Lacroix, *l. c.*, n. 340.

(64) *Loc. cit.*, n. 378, dub. 5°.

(65) Lehmkuhl., *l. c.*, n. 317; Génicot, *l. c.*, n. 248, II; Gasparri, *l. c.*, n. 694.

(66) S. Alph., *l. c.*; Sporer, *l. c.*, n. 415.

viale aut dalmaticam; leve, sine manipulo vel stola, aut sine manipulo ac stola, quia non videtur tanta deordinatio vel irreverentia, secluso contemptu et scandalo, quae satis sit ad peccatum letale constituendum. In casu necessitatis licet certe celebrare sine manipulo et stola atque verius sine planeta (67).

Imo, urgente gravissima necessitate licet Sacrum facere sine ulla veste sacra, ex. gr. ob metum mortis vel ut Viaticum moribundo ministretur, dummodo absit scandalum et contemptus (68).

Haec sententia, licet *S. Alph.* (69) oppositam sequatur, non solum probabilior, sed omnino certa videtur, tum quia lex ecclesiastica non obligat cum tanto incommodo, tum quia S. Congreg. de Prop. Fide, die 30 nov. 1828, ex audientia SS.mi, concessit facultatem « celebrandi Missam absque solitis utensilibus, et *sine sacris vestibus*, vel cum aliqua tantum ex magis necessariis, ubi ceterae haberi non possint; idque praesertim ubi urgeat necessitas Eucharistiam populo aut infirmis dispensandi » (70).

Haec facultas recentius concessa fuit sacerdotibus in regione Mexicana et in Russia degentibus, circumstantiis peculiaribus attentis.

760. Velum et bursa calicis. — Velum debet esse ex serico (71); at non excluditur tela argentea vel aurea, quia velum paramentis merito assimilatur. Debet esse coloris paramentorum, ac ita amplum, ut calix undequaque vel saltem in parte anteriori totus cooperiatur (72).

Materia bursae eadem est ac materia planetae, stolae etc.; item eius color idem est ac paramentorum (73).

Celebrare sine velo calicis aut sine bursa probabilius nullum est peccatum, quia requiruntur ob decentiam tantum (74).

Usus bursae, corporalibus includendis destinatae, permitti nequit pro colligendis eleemosynis (75). Excusat causa iusta.

(67) Cfr. Suarez, disp. 82, sect. 3; S. Alph., *l. c.*, n. 377; Laymann, lib. V, tract. 5, cap. 6, n. 17; Sporer, *l. c.*, n. 409; Tamburini, lib. I, cap. 3, § 1, n. 6; Lugo, *l. c.*, n. 98; Gasparri, *l. c.*, n. 702.

(68) Quarti, part. 2, tit. 1, sect. 4, dub. 6; Azor, part. I, lib. I, cap. 11, q. 1; Escobar, tract. 1, exam. 11, n. 85 (95); Busembaum, apud S. Alph., *l. c.*, n. 376; Navarrus, *Man.*, cap. 25, n. 84; Vasquez, in 1-2, disp. 161, cap. 3, n. 15; Becanus, part. 2, tract. 3, *de legib.*, c. 6, q. 4, n. 8; Bonacina, *de peccat.*, disp. 2, q. 8, p. 2, n. 9; Sporer, *l. c.*, n. 369.

(69) *Loc. cit.*, n. 377, dub. 2°.

(70) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 807.

(71) *Rubricae Missalis*, part. II, tit. 1, n. 1.

(72) S. R. C. *Urbinaten.*, 12 ian. 1669, n. 1379.

(73) *Rubricae Missalis*, *l. c.*, n. 2.

(74) Sporer, *l. c.*, n. 400; Lacroix, *l. c.*, n. 330

(75) S. R. C. *Dubium*, 2 maii 1919.

Articulus V.

De ritu, lingua, rubricis, etc.

761. Ritus (1). — 1. Quilibet sacerdos tenetur sub gravi suum ritum, a Sede Apostolica probatum, in proprio territorio servare (cfr. cc. 816, 818, 819).

2. Sacerdos ritus latini, dum per loca ritus orientalis peregrinatur et Missam celebrat in ecclesia etiam ritus orientalis, debet iuxta suum ritum sacrificium eucharisticum offerre; idem de sacerdote ritus orientalis, qui peregrinatur per loca ritus latini et celebrat in ecclesia ritus latini, dicendum est.

3. At sacerdos ritus ambrosiani, dum versatur in loco ritus romani, potest Sacrum facere sive ritu ambrosiano sive etiam ritu romano, imo expedit ut ritum romanum sequatur (2).

4. Regulares, qui propriam liturgiam habent, eam sequi debent etiam si in alienis ecclesiis celebrent; sacerdotes vero extranei in eorundem ecclesiis celebrantes, nequeunt eam liturgiam sequi. Quaenam Missa sit dicenda, vide n. **776**.

762. Lingua. — 1. « *Missae sacrificium celebrandum est lingua liturgica sui cuiusque ritus ab Ecclesia probati* » (can. 819).

Lingua liturgica pro Ecclesia Occidentali est latina, adeo ut sine speciali Sedis Apostolicae indulto nullatenus fas sit alia lingua uti in divinis officiis celebrandis. Aliquando populis ad fidem conversis liturgia vernaculo sermone proposita est (3). Ceterum constans firmaque disciplina est, ne Missae idioma mutetur, etsi mutet lingua vernacula; sed eo sermone Missa celebretur, quo celebrata est ab initio, etiamsi ea lingua obsoleverit apud vulgus, eiusque peritiam viri docti dumtaxat habeant (4).

Ecclesia Orientalis in Missae celebratione aliisque sacris officiis utitur lingua nationali.

Sed non raro nationalis lingua quae in sacris adhibetur, ex. gr. lingua graeca, multum distat ab ea quae vulgo nunc Graeci aliique populi utuntur (5).

(1) Bened. XIV, lib. II, cap. 3, n. 13 ss.; Bona, lib. I, cap. 6, n. 1 ss.

(2) S. R. C. *Novarien.*, 24 febr. 1890. Hoc decretum in noviss. edit. *Decret. auth.* non reperitur. Cfr. vol. III, p. 205.

(3) Bened. XIV, *op. cit.*, lib. II, cap. 2, n. 9 ss.

(4) Bened. XIV, *l. c.*, n. 14.

(5) Gasparri, *l. c.*, n. 852.

2. Olim in Ecclesia Romana prophetiae, epistolae et evangelia legi solebant quibusdam diebus sive latina sive graeca lingua. Iste mos iamdiu obsolevit, et solum servatur hodie in Missa sollemni R. Pontificis, in qua primum epistola latine a latino, deinde graece a graeco subdiacono, et evangelium primum latine a latino, postea graece a graeco diacono cantatur (6).

3. Lingua liturgica sui cuiusque ritus sub gravi adhibenda est.

763. Rubricae in genere. — 1. Nomine *rubricarum* veniunt regulae ab Ecclesia statutae, quae ritus et caeremonias determinant a sacerdote celebrante servandas. Proinde rubricarum obiectum sunt omnia, quae ad dignam, attentam ac devotam celebrationem ordinantur, scil. *res*, *preces* et *actiones*.

2. Rubricae, attento *obiecto* et *ordine*, dividuntur in *generales* et *particulares*. Illae initio *Missalis* charactere nigro dispositae sunt, hae corpori Missalis insertae charactere rubro.

Attento *fundamento*, quo nituntur, aliae sunt *doctrinales* et aliae *disciplinares*. *Doctrinales*, si proponant doctrinam iuris divini seu naturalis seu positivi. Eiusmodi censentur esse, quae continentur inter generales sub titulo: *De defectibus in celebratione Missarum occurrentibus*. Quare hae rubricae non magis obligant, quam doctrina, in qua fundantur (7).

Attenta *obligatione*, aliae sunt *praeceptivae* et aliae *directivae*, prout verum praeceptum continent ex positiva Ecclesiae voluntate, aut solum instructionem quandam seu normam suppeditant celebranti ad modum consilii (8).

Proinde illae obligant semper in conscientia vel sub gravi vel saltem sub levi, hae, contra, *per se* ne sub levi quidem obligant. Nullatenus audiendi sunt quidam rubricistae, etiam recentes, qui tenent omnes omnino rubricas esse praeceptivas.

3. Rubricae praescribentes ea quae servari debent *intra Missam*, generatim praeceptivae sunt; idque graviter vel leviter pro subiecta materia (9).

(6) Quoad usum antiquum, vide Bened. XIV, *l. c.*, n. 11; Bona, lib. I, cap. 5, n. 4.
(7) Suarez, disp. 85, sect. 1, n. 2 ss.; D'Annibale, *l. c.*, n. 250.
(8) Cfr. Lugo, disp. 20, sect. 4, n. 104 ss.; Suarez, disp. 84, sect. 2; Sporer, *l. c.*, n. 423 s.; Gavantus, *op. cit.*, part. III, tit. 11, n. 1 ss.; Tamburini, *op. cit.*, lib. II, cap. 5, § 1, n. 1 ss.; S. Alph., *l. c.*, n. 399.
(9) S. Alph., *l. c.;* D'Annibale, *l. c.*, n. 250; Ball.-Palm., *l. c.*, n. 355; Génicot, *l. c.*, 250; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 326; Noldin, *l. c.;* Bucceroni, *l. c.*, n. 260.
Ab hac sententia verbo potius quam re discrepant plures veteres DD., ex gr. Suarez (disp. 83, sect. 3), Lugo (*l. c.*), Tamburini (*l. c.*) et alii. Quare minus recte a S. Alphonso quatuor sententiae referuntur.

Quod rubricae sint *praeceptivae*, satis patet ex verbis *Pii V* praemissis in fronte *Missalis* (10), et hodie ex can. 818, qui haec statuit: « Reprobata quavis contraria consuetudine, *sacerdos celebrans accurate ac devote servet rubricas suorum ritualium librorum, caveatque ne alias caeremonias aut preces* proprio arbitrio adiungat ».

Quod praeterea eae tantum rubricae sint praeceptivae, quae sunt *intra Missam*, manifeste colligitur ex verbis sive Pii V sive cit. can. 818, cum reapse praeceptum versetur solum circa *ritum, modum et normam decantandi ac legendi Missam*, et circa *caeremonias et preces in ipsa Missae celebratione* (11).

Diximus *generatim* esse praeceptivas has rubricas, quia, tum attenta materia tum perpensis relatis verbis Pii V et can. 818, non *omnes* et *singulae* videntur obligare in conscientia. Quare sententia, quae tenet dari nonnullas rubricas, equidem paucas (cfr. n. **765** et seq.), mere directivas quoad caeremonias servandas *intra Missam*, vere probabilis est (12).

4. Rubricae respicientes ea quae *ante* vel *post Missam* agenda sunt, ut mere directivae communius a DD. habentur (13).

Haec sententia, modo rite intelligatur, certa est. Exinde tamen non sequitur rubricas directivas sine culpa *semper* omitti posse, quia culpa venialis facillime potest committi, quoties nempe ex motivo minus rationabili non observentur. Etenim de hac quaestione idem dicendum est ac de transgressione regularum Ordinum religiosorum, quae non obligant sub culpa (14).

5. Ea quae diximus de rubricis, dici quoque debent de S. R. C. decretis, quibus rubricae *Missalis* authentice declarantur. Nempe haec erunt praeceptiva vel mere directiva, prout rubricas *intra Missam*, vel *ante* et *post Missam* servandas respiciunt, nisi in his posterioribus e subiecta materia aut verbis adhibitis amplior obligatio colligatur.

Qua in re, ad culpam quod attinet, cum debita discretione sunt accipienda intelligendaque verba, quibus liturgistae saepe utuntur: siquidem stricta obligatio non est imponenda, nisi de ea certo constet.

Utrum defectus, qui sive in actionibus sive in precibus praescriptis committatur, gravis sit an levis, scite animadvertit Lehmkuhl (15), multum pen-

(10) En verba: « Mandamus et districte omnibus et singulis praecipientes in virtute sanctae obedientiae, ut ceteris omnibus rationibus et ritibus ex aliis Missalibus in posterum penitus omissis, Missam iuxta ritum, modum ac normam, quae per Missale hoc a Nobis nunc traditur, decantent ac legant. Neque in Missae celebratione alias caeremonias vel preces, quam quae in hoc Missali continentur, addere vel recitare praesumant ».
(11) S. Alph., *l. c.;* Tanquerey, *l. c.*, n. 237; Ball.-Palm., *l. c.*
(12) Ballerini-Palmieri, *l. c.*, et ad Gury, II, n. 215, not. 4 ss.; Lehmkuhl, *l. c.*
(13) Cfr. S. Alph., *l. c.;* Lugo, *l. c.*, n. 106; Suarez, disp. 84, sect. 2; Gobat, *De septem Sacram.*, tract. III, n. 737; D'Annibale, *l. c.;* Génicot, *l. c.;* Pighi, *l. c.*, n. 199; Lehmkuhl, *l. c.;* Gasparri, *l. c.*, n. 843; Noldin, *l. c.*
(14) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 355; Noldin, *l. c.*, n. 208, 2; Génicot, *l. c.*, 250, I.
(15) *Loc. cit.*, n. 327.

dere ex eo: *a*) utrum reverentia SS. Sacramento ex sese, an ex lege solum humana debita laesa sit; — *b*) utrum defectus occurrat in nobiliore Missae parte, vel in ea re, quam Ecclesia propter mysticam significationem maximi aestimet, an in alia; — *c*) utrum defectus materialiter notabilis i. e. in magna quantitate sit, necne.

764. An et quale peccatum sit caeremonias vel preces addere in Missae celebratione. — 1. Vetitum omnino est, aliquid addere in Missae celebratione, ut evidenter colligitur ex verbis *Pii V* et ex can. 818 (cfr. n. **763**, 3).

Can. 818 prohibet quominus celebrans addat arbitrio suo «*alias caeremonias* aut *preces*».

Nomine *caeremoniarum* veniunt signum crucis, inclinatio capitis, genuflexio, signum super oblata etc.

Nomine *precum* hic verius non intelliguntur orationes seu *Oremus*, aut collectae, sed preces privatae, v. g. *Ave Maria*, *Angele Dei*, etc.

2. Addere aliquid cum animo introducendi novum ritum, certe peccatum grave est; item grave est, quaedam addere in quantitate omnino notabili, praesertim si addantur preces, quae in Missali non continentur (16).

Addere *Gloria*, *Credo* unam vel alteram aut plures etiam collectas ex Missali, *Pater*, *Ave*, vel quid simile, leve est, iuxta communem sententiam. Quidam censent, esse mortale addere *Gloria* et *Credo* in Missa *de Requiem*, quia, dicunt, haec videtur gravis inordinatio (17). Non satis constat de gravitate eiusmodi inordinationis; hinc rectius dicendum, id culpam venialem non excedere, secluso scandalo et contemptu.

S. Alphonsus (*l. c.*), quem nonnulli etiam recentiores sequuntur (18), docet vetitum non esse, «ex aliqua causa vel ex devotione addere unam collectam». Haec sententia vere probabilis est; nec obstat praescriptum can. 818, ex dictis n. 1.

Sacerdos, qui devotionis causa oratiunculam iaculatoriam sive ore sive sola mente inter ipsas preces liturgicas interponit, improbandus est; sed nullum peccatum committit si huiusmodi orationes per modum suspirii recitet, quando propter actiones a prosequendis liturgicis legibus impeditur, ex. gr. dum elevationem specierum facit, incensat, genuflectit, finem cantus exspectat etc., cum proprie contra rubricas nullatenus agat.

(16) Suarez, disp. 83, sect. 1; Lugo, *l. c.*, n. 104; S. Alph., *l. c.*, n. 411; Lacroix, *l. c.*, n. 429; Sporer, *l. c.*, n. 427.

(17) Cfr. S. Alph., *l. c.*; Aversa, q. 11, sect. 12; Lacroix, *l. c.*

(18) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 361; D'Annibale, *l. c.*; Génicot, *l. c.*, n. 252.

3. Addere unam vel aliam benedictionem, aut genuflexionem vel inclinationem, *per se* est culpa levis. Duplici in casu potest culpa evadere gravis, ut supra (n. 2) diximus.

765. An et quale peccatum sit caeremonias et preces omittere in Missae celebratione (19). — 1. Quaelibet omissio, dummodo sit *voluntaria* et *nulla causa iusta excuset*, vetita est sub culpa.

2. Duo prae oculis habenda sunt, ut diiudicari possit, utrum gravis an levis sit omissio, scil. videndum est, 1° an agatur de canone, vel de partibus accessoriis; — 2° an id quod omittitur sit pars quaedam, quae semper occurrat in qualibet Missa, necne. Nam, ut communius docent AA. cum S. Alphonso (20), distinguendum est inter partes *ordinarias*, quae in omni Missa dicuntur, ut confessio, epistola, evangelium, orationes propriae, offertorium, praefatio, fractio hostiae, eius mixtio cum sanguine etc., et partes *extraordinarias*, quae non dicuntur in qualibet Missa, ut Gloria, Credo, commemorationes, sequentia etc.

3. Omissio partis *ordinariae*, dummodo notabilis sit, potest grave peccatum constituere, praesertim si fiat in canone; omissio partis *extraordinariae* veniale non excedit, quia minus arcte cum sacrificio Missae coniungitur. At si plures partes simul omittantur, materia potest gravis fieri.

Haec in genere. In specie autem haec teneas:

1° Omittere orationem quamlibet canonis in se aliquo modo completam, aut eius verba ita mutare, ut sensus plane desit seu varietur, grave peccatum est, iuxta plures. Alii verius censent ad gravitatem culpae requiri, ut magna seu notabilis pars canonis advertenter omittatur.

S. Alphonsus (21) pro gravi habet, omittere octo vel decem nomina Sanctorum in canone. Sententia, quae dicit id esse veniale (22), vere probabilis est.

(19) Preces in fine Missae, a Summo Pontifice Leone XIII praescriptae, adhuc recitari debent. S. R. C. *Decretum*, 24 nov. 1915; *Acta Apost. Sedis*, vol. VII, p. 526.

Omitti possunt si Missa cum aliqua sollemnitate celebretur, vel Missam, quin celebrans ab altari recedat, immediate ac rite subsequatur aliqua sacra functio seu pium exercitium. S. R. C. *Decretum*, 20 iun. 1913; *Acta Apost. Sedis*, vol. V, p. 311.

Sacerdos, qui Sacrum facit in oratorio alicuius communitatis religiosae, non potest omittere preces post Missam, dum ipsa communitas vel lectioni meditationis aut alteri Missae assistit, vel ad recipiendam S. Communionem accedit, aut pias preces in communi recitat; hoc in casu preces praescriptae recitari debent submissa voce tam a sacerdote celebrante quam a clerico seu inserviente vel tantum respondente. S. R. C. *Dubia*, 2 iun. 1916, ad 2; *Acta Apost. Sedis*, vol. VIII, p. 227.

Non licet preces omittere in fine Missae quae celebratur in altari SS. Sacramenti, si immediate post eam Sacra Communio administranda sit; in casu SS. Eucharistia ministrari debet post preces. S. R. C. *decr. cit.*, 2 iunii 1916, ad 3.

(20) *Loc. cit.*, n. 404; Lacroix, *l. c.*, n. 416; Sporer, *l. c.*, n. 425; Ball.-Palm., *l. c.* n. 359; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 330; Noldin, *l. c.*, n. 209; Génicot, *l. c.*, n. 251, III.

(21) *Loc. cit.*, n. 405.

(22) Bernal, *De Sacram.*, disp. 6, n. 93; Pasqualigo, q. 202, n. 8.

Plures cum *S. Alphonso* (*l. c.*) dicunt grave esse, omittere *Pater noster*, vel *Agnus Dei*, aut *Libera nos*, aut *Domine, non sum dignus*, vel *Quid retribuam*. Nonnulli dubitant, alii negant; horum sententia, omnibus maturis perpensis, praeferenda est.

2° Pro gravi habetur omissio confessionis cum omnibus, quae in principio Missae occurrunt; omissio epistolae cum sequentibus tractu, graduali etc.; omissio evangelii. Ita passim DD., nulla adducta solida ratione. De gravitate culpae merito dubitandum videtur. At omissio *ultimi* evangelii est certe levis iuxta omnes; item leve est peccatum, si in Missa sollemni sacerdos epistolam et evangelium, quae a subdiacono et a diacono cantantur, privatim non recitet, nam potior pars huius Missae est epistola et evangelium cantatum.

Quidam putant ne venialiter quidem peccare sacerdotem; haec opinio non videtur improbabilis dummodo celebrans vere attendat ad ea quae cantantur; siquidem non satis constat num rubrica, quae vult ut omnia a sacerdote submissa voce dicantur, sit stricte praeceptiva, an solum directiva.

3° Gravis est omissio *omnium orationum, quae sunt ipsius Missae propriae;* at mortale non est, omittere tantum primam orationem, vel eius secretam, aut eius postcommunionem.

Omissio *commemorationum* vel *collectarum* non est gravis, quamvis materia omissa longe amplior sit.

Mortale est, omittere omnes preces, quae ab offertorio usque ad canonem secrete dicuntur; leve, omittere unam vel aliam tantum.

4° Omissio quaelibet, praeter memoratas, levis est. Quare, ex. gr. veniale est, omittere *Gloria, Credo*, specialia festivis temporibus in canone occurrentia, sequentiam, tractum vel graduale, preces in fine etc.

Probabilius leve est, omittere lectiones in Missis quatuor temporum, et Passionem in hebdomada sacra, recitando solum ultimam partem, quae pro evangelio sumitur (23). At si quis legitimo impedimento detineatur, quominus Missam tam longam dicere possit, devotione tamen aliave causa ad celebrandum impellatur, praestat aliam Missam, ut votivam de Passione, sumere, quam ex Missa illorum dierum historiam Passionis omittere.

4. Si omissio est levis, quaelibet causa rationabilis excusat a culpa. Quare ob nimiam defatigationem vel debilitatem potest sacerdos omittere, ex. gr., sequentiam vel lectiones in Missis quatuor temporum (24).

766. Ad actiones quod attinet, haec sunt tenenda:

1° Omittere omnes benedictiones, genuflexiones, oscula altaris, inclinationes vel cruces, grave est; leve, unam vel alteram aut nonnullas tantum omittere.

2° Purificatio patenae (nisi constet fragmenta deesse) sub levi;

(23) Lacroix, *l. c.*, n. 420; Ballerini-Palmieri, *l. c.*, n. 359; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 332.
(24) Pasqualigo, q. 201; Lacroix, *l. c.*

si constet deesse fragmenta, culpa nulla est; purificatio calicis sub gravi praecipitur ratione reverentiae SS. Sacramento debitae.

3° Omittere mixtionem aquae ante consecrationem, mortale peccatum est; a fortiori idem est dicendum de omissione fractionis hostiae eiusve particulae cum Sanguine commixtionis, quia utraque caeremonia propter mysticas significationes gravis censetur.

Usus parvi cochlearis pro aqua in calicem infundenda non prohibetur, ut declaravit S. R. C. *Baltimoren.*, 6 febr. 1858, ad 4, n. 3064.

Rubrica praescribit, ut purificatio calicis *vino* fiat et sequens digitorum ablutio *vino* et *aqua*. Quidam tenent, tam in purificatione calicis quam in ablutione digitorum nullam esse culpam, solam aquam adhibere (25). Haec sententia vere probabilis est, quia, attento fine, rubrica videtur directiva, et non stricte praeceptiva. Ceterum causa quaecumque rationabilis excusat, ex. gr. si desit vinum, si sacerdos sit abstemius, vel etiam, iuxta *Ligorium* (26), si vinum sit rubeum, « quo purificatoria evaderent indecenter maculata ».

4° Omittere manuum lotionem post Missam, nullum certe est peccatum (27); eam omittere ante Missam, leve est iuxta *Ligorium* (*l. c.*), nullum iuxta alios, quorum sententia longe probabilior et practice certa est (28). At si manus sint immundae, lotio, propter reverentiam sacrificii, procul dubio fieri debet sub culpa, veniali aut mortali, prout plus minusve sint immundae.

5° Omittere orationes ante et post Missam, quae in Missali et Breviario habentur, peccatum non est.

Preces, quae in vestibus induendis dicendae sunt, communius habentur ut praeceptae sub veniali (29).

Plures, sive antiqui sive recentes, negant (30). Horum sententia verior est, iuxta ea quae alibi diximus (n. **763**, 5).

Omittere orationes in recessu ab altari dicendas, i. e. « *Benedicite* » cum precibus, nullum est peccatum. Ita communius et rectius DD.

(25) Quarti, *Quaest. prooem.*, sect. 3, punct. 6; Gobat, *l. c.*, n. 852; Lacroix, *l. c.*, n. 423.
(26) *Loc. cit.*, n. 408.
(27) S. Alph., *l. c.*, n. 409; Lacroix, *l. c.*, n. 413; Quarti, *l. c.*, tit. 12, dub. 4.
(28) Suarez, disp. 82, prooem. in fine.
(29) S. Alph. (*l. c.*, n. 410, dub. 3°) vocat hanc sententiam *communem*, et pro ea citat Card. Lugonem, Bonacina, Cont. Tournely, Escobar, etc.

Porro Card. Lugo (*l. c.*, n. 106) contrariam sententiam *expresse* tenet: « Alii tamen melius negant... *quia illa non est materia praecepti, sed instructionis et directionis* ».

Bonacina (disp. IV, quaest. IV, punct. 9, n. 32) contrariam sententiam saltem implicite profitetur. Ait enim: « Consuetudo recitandi huiusmodi preces, *non videtur recepta cum tanto rigore... Caveat tamen sacerdos, ne illas omittat* ».

Cont. Tournely (cap. 9, art. 2, sect. 8, q. 12, dico 4) expressis verbis dicit rubricam non esse praeceptivam. Quibus adde Burchardum, de quo statim et alios. Hinc facile quisque intelligit num iure dicatur *communis* memorata sententia.

(30) Lugo, *l. c.*; Burchardus, *Ordo Missae*, n. 6; Suarez, *l. c.*, et disp. 84, sect. 2; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 327; Pighi, *l. c.*, n. 199.

6° Qui ob infirmitatem aut similem causam nequit omnes actiones liturgicas rite peragere, licite nihilominus celebrat, maxime in loco privato, aut etiam publico, praevia populi monitione vel notitia infirmitatis iam aliunde habita (31). Quod si notabilis defectus externi decoris inde oriturus est, peti debet venia S. Sedis, puta, si celebrans indigeat assistentia alterius, quo sustentetur, vel si tantum sedendo celebrare valeat, aut si, carente manu, sola manu arte facta uti eaque tangere sacras species possit.

Remoto scandalo et periculo irreverentiae aut nullum aut leve tantum foret peccatum, celebrare *privatim* in praefatis adiunctis *per modum actus*, usque dum v. g. petita venia S. Sedis obtenta sit.

Qui potest omnia peragere, excepta elevatione hostiae et calicis, licite Sacrum facit privatim, quia eiusmodi defectus non est tantus, ut privet iure acquisito ad celebrandum; publice tamen ne celebret, generatim loquendo, nisi populo admonito, ne murmur in eo, vel admiratio oriatur (32).

Qui nequit celebrare sine baculo, licite potest illo uti; item sacerdos, qui nequit celebrare nisi utroque brachio super altari innixo, licite celebrat privatim, et etiam publice, modo vitetur populi admiratio (33).

7° Si quis omittit preces vel actiones ex negligentia culpabili, eius reatus diiudicandus est e causa generali omissionum quam culpabiliter ponit, non autem ex omissionibus quae reapse contigerunt: siquidem voluntariae sunt in causa (34).

Preces a Leone XIII praescriptae, quae flexis genibus a celebrante cum populo, post Missam, recitantur, non pertinent ad ipsam Missam. Adhuc recitari debent (Pii XI *Alloc. consist.* 30 iun. 1930; *A. A. S.* XXII, 301).

Dicuntur in Missis *privatis* tantum. Si qua sollemnitas addatur, aut aliqua functio *immediate* sequatur, omittuntur. Possunt omitti ex qualibet iusta causa, etiam levi.

Invocatio « *Cor Iesu sacratissimum* » etc. est solum de consilio, non autem de praecepto.

767. Omissio ex errore aut oblivione. — Qui ex errore aut oblivione aliquid omisit, hanc regulam sequatur:

1° Si est de substantia, ex. gr. aliquid pertinens ad consecrationem, semper et necessario repeti debet.

2° Si ex ipsa materia leve est, ne repetendo resumat.

3° Si quid notabile est, ac sine offensione aliorum potest omissa

(31) Cfr. Lacroix, *l. c.*, n. 426; Suarez, disp. 84, sect. 2; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 336.
(32) Lacroix, *l. c.*, n. 427; Gobat, *l. c.*, n. 745; S. Alph., *l. c.*, n. 402.
(33) Vasquez, disp. 233, cap. 4, n. 38; Lacroix, *l. c.*, n. 402; S. Alph., *l. c.*; Gobat, *l. c.*, n. 385.
(34) Cfr. Génicot, *l. c.*, n. 251, III; Noldin, *l. c.*, n. 209.

resumere, ut accidit, quando ex iis, quae secreto recitantur, aliquid omisit, expedit ut ea resumat; imo pro gravitate materiae id facere debet, quando *brevi* post, seu post pauca verba, errorem advertit.

Proinde *Gloria*, *Credo* et similia numquam sacerdos resumere tenetur; neque *epistolam* vel *evangelium*, si unum pro altero sumpserit, nisi forte ab initio epistolae aut evangelii errorem animadvertat; idem dicas de praefatione propria, de oratione *Communicantes*, *Hanc igitur* etc. (35).

768. An et quale peccatum sit mutilare verba aut syncope intermediare. — 1. Triplici in casu peccatum potest esse mortale: *a*) si sensus omnino mutetur, et quidem in re quae *gravis* sit vel ex se ipsa, prout est, ex. gr. forma consecrationis, vel quae talis sit ratione quantitatis iuxta traditam distinctionem (n. **763**, 5); — *b*) si celebrans verborum sensum consulto mutare intendat etiam in re natura sua levi, quia vix abest contemptus; — *c*) si grave adsit scandalum.

2. Salvo sensu et secluso scandalo, culpa est levis, imo abest omnino si id fiat ex naturali defectu (36).

769. Voluntaria distractio. — 1. Quaelibet voluntaria distractio sine iusta causa in Missae celebratione peccaminosa est, ut quisque facile intelligit.

2. Culpa gravis est, iuxta communiorem et probabiliorem sententiam, si alienae cogitationes cum plena advertentia foveantur per notabile tempus intra canonem Missae (37), quia talis distractio videtur gravis irreverentia.

3. Brevior distractio, etiam sub consecratione et communione, probabiliter a peccato mortali immunis est (38). Dicimus *probabiliter*, quia nonnulli censent id esse grave, at, nostro iudicio, minus recte, quia de gravitate reatus non satis constat.

4. Voluntaria distractio extra canonem, quamvis diutius producatur, pro letali peccato statui non potest, sed certe ut peccatum inter venialia gravius haberi debet.

(35) Suarez, disp. 85, sect. 2, n. 2; Tamburini, lib. II, cap. 5, § 2, n. 25 s.; Diana, part. II, tract. 14, resol. 59; Filliuccius, tract. 5, n. 155; Busembaum, apud S. Alph., *l. c.*, n. 403.
(36) Lacroix, *l. c.*, n. 442; Pasqualigo, q. 232, n. 3 s.; Quarti, part. I, tit. 16, dub. 4; Mazzotta, tract. 5, disp. 4, q. 2, cap. 5, § 2, q. 3; S. Alph., *l. c.*, n. 407.
(37) S. Alph., *l. c.*, n. 410, dub. 5; Tamburini, lib. II, cap. 3, n. 9; Roncaglia, *De Sacrif. Miss.*, cap. 3, q. 2, resp. 3.
Quidam hanc gravem culpam in dubium revocant, eo quod non constat internam attentionem sub gravi praecipi. Cfr. Lacroix, *l. c.*, n. 433 s. Attamen hanc sententiam restringunt ad casum quo absit periculum errandi. Cum vero ipsimet fateantur hoc periculum vix abfuturum, non adeo in praxi a reliquis dissident.
(38) Lacroix, *l. c.*; Mazzotta, *l. c.*; Génicot, *l. c.*, n. 253, VII; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 334.

770. Tempus durationis Missae. — 1. Nihil lege ecclesiastica statutum est de tempore quod Missae celebrandae impendendum est. Ex ipsa rei natura manifeste constat, Missam etiam brevissimam ea qua oportet cura et devotione numquam absolvi posse infra tertiam horae partem (39). Hinc merito *S. Alphonsus* (*l. c.*) ex *Roncaglia* et aliis monet, « Episcopos et Praelatos Regularium teneri sub gravi turpem ac scandalosam celeritatem exstirpare ».

Regula quam tradunt communiter DD. cum *Benedicto XIV* (40) et *S. Alph.* (*l. c.*) haec est: Missa brevior numquam sit tertia horae parte, nec, *si publice celebretur*, longior per se dimidia hora: quia breviore spatio non possunt omnia debito decore peragi, et longiore, taedio esset adstantibus. Generatim semihora circiter Sacro faciendo impendenda est.

2. Nimia festinatio per se culpam venialem non excedit. At iure plerique AA. cum *S. Alph.* (*l. c.*) docent aegre a mortali posse excusari sacerdotem qui Missam, etiam e brevioribus, infra aut per quadrantem absolvat; quia in tanta festinatione duos graves defectus committit: alterum, *gravis irreverentiae* erga sacramentum, alterum, *gravis scandali* erga populum.

771. Missale. — 1. Sub gravi requiritur Missale saltem canonem continens, ad Sacrum faciendum. Ita communiter DD. (41). Ratio, quia in re tam gravi vitandum est omne errandi periculum, quod recitando memoriter, sine Missali, semper timeri potest.

2. Iuxta communissimam sententiam (42), quam ut omnino certam habemus, Sacrum fieri potest sine Missali, si ex una parte ob praeteritam experientiam absit morale periculum errandi, et ex alia parte aliqua iusta causa excuset a lectione, ex. gr. quia Missale hic et nunc facile haberi nequit. Hinc licite celebrat sacerdos, qui propter visus debilitatem omnia verba memoriter recitat, modo discernat calicem et hostiam quantum sufficit ad vitandam irreverentiam, et modo ad notam effugiendam habeat Missale in altari vel alium librum loco ipsius (43).

Coecus autem, etsi firmiter sciat memoriter omnia quae dicenda sunt, nequit celebrare sine speciali licentia S. Sedis, cum sit irregularis.

(39) Pasqualigo, q. 229, n. 7; Roncaglia, *l. c.*, cap. 3, q. 2, resp. 2; Quarti, part. I, tit. 16, dub. 6, diff. 3; S. Alph., *l. c.*, n. 400.
(40) *De sacros. Missae sacrif.*, lib. III, cap. 24, n. 3, et *Notif.* 34, n. 30.
(41) Suarez, disp. 81, sect. 6, n. 6; Lugo, disp. 20, sect. 2, n. 78; S. Alph., *l. c.*, n. 390; Bonacina, *l. c.*, n. 30; Lacroix, *l. c.*, n. 363.
(42) Lugo, *l. c.*; Laymann, *l. c.*, cap. 6, n. 17; Vasquez, disp. 233, cap. 3, n. 26 s.; Sporer, *l. c.*, n. 388; S. Alphonsus, *l. c.*; Salmant., tract. 5, cap. 4, n. 87; Lacroix, *l. c.*; Diana, part. 2, tract. 14, resol. 46; Gobat, tract. 3, n. 304.
(43) S. Alph., *l. c.*; Lacroix, *l. c.*, n. 364; Gobat, *l. c.*, n. 302; Lugo, *l. c.*

Remoto periculo errandi, nullum aut leve tantum esset peccatum, *privatim* celebrare per modum actus, cum adsistentia alius sacerdotis, donec implorata venia S. Sedis obtenta fuit. Sola devotionis causa excusat.

3. Quidam affirmant vel saltem affirmare videntur (44), requiri sub culpa ut sacerdos ex Missali vere *legat*, et nullo modo memoriter recitet, quamvis omnes absit periculum errandi. Haec opinio probabilis non est, quia nec rubrica *Missalis* nec decreta S. R. C. stricte praecipiunt ut sacerdos legat.

Suarez scite animadvertit (45): « Nec refert, quod *memoriter* dici possit *praesente Missali*, quia tunc minus est periculi; et si quid erroris vel perturbationis contigerit, facile suppleri potest aut emendari, quod non ita esset, si omnino liber non haberetur ».

772. Missae abruptio et interruptio. — 1. Missa regulariter *tractu continuo* i. e. *sine interruptione* celebranda est.

Triplex distinguitur interruptio: **essentialis**, quando sacrificium Missae abrumpitur post consecrationem unius speciei, quin postea continuari possit (cfr. n. **536**); **integralis**, quando abrumpitur post consecrationem utriusque speciei, ante communionem ita ut sacrificium maneat incompletum (cfr. nn. **533, 535**); ceteris in casibus abruptio est **accidentalis**. Non raro abruptio et interruptio promiscue usurpantur, sed stricte loquendo differunt inter se. Aliud sane est, Missam suspendi, quin dein continuetur, et aliud ita suspendi, ut postea continuetur.

2. Numquam licet, nisi ad vitandum imminens mortis periculum vel SS. Eucharistiae profanationem, Missam abrumpere post consecrationem unius speciei, vel utriusque, sed ante communionem.

Si Missa abrumpi debeat post consecrationem unius speciei, sacerdos, omissa calicis consecratione, potest sumere statim hostiam consecratam, vel eam secum ferre cum calice alio in loco consecrando. Si vero utramque consecrationem iam perfecerit, utramque speciem statim sumere potest ac, per se, debet; quod si id agere non possit, secum auferat loco tuto postea sumendam.

3. Missa licite potest **accidentaliter** abrumpi et interrumpi ex iusta causa:

1° *Ante Evangelium*, licet eam interrumpere quacumque de causa, etiam levissima.

(44) Cfr. Gasparri, *l. c.*, n. 849.
(45) Disp. 81, sect. 6, n. 6.

2° *Post Evangelium*, licet interrumpere ad concionem habendam, ad excipiendam processionem, ad proclamationes matrimoniales faciendas, et similia (46).

3° *Ante offertorium*, licet Missam abrumpere iterumque incipere in gratiam supervenientis principis, Episcopi, turbae peregrinorum vel processionis populi, si isti secus Missam die festo audire non possent, vel ob similem causam iustam, puta, si nuntius affertur sacerdotem, qui postea Sacrum sollemne celebraturus putabatur, impedimento detineri, dummodo populus moneatur (47).

4° *Ante canonem, post offertorium*, licet abrumpere, generatim loquendo, ob causas modo memoratas de abruptione *ante offertorium*; item si celebrans recordetur, se non esse ieiunum, vel mortali inquinatum aut censura innodatum esse, dummodo exinde non sequatur scandalum, quod vix abest, si publice Missa celebretur. Idem dicas si ecclesiam ingrediatur excommunicatus vitandus, qui sine gravi incommodo expelli nequeat. Si canon est iam coeptus, sacerdos potest vel Missam abrumpere vel eam prosequi usque ad communionem, solo ministro manente, ceteris abeuntibus (48).

5° *Incoepto canone*, et nondum facta consecratione, solum ex causa valde gravi potest Sacrum abrumpi, ex. gr., ut modo diximus, si excommunicatus vitandus nequeat expelli, si morbo repentino sacerdos corripiatur etc.

Gravis causa requiritur etiam ut Missa licite interrumpatur, nisi fiat ad brevissimum tempus; tunc vel nullum vel leve tantum esset peccatum. Talis causa, ex. gr., est Baptismus conferendus moribundo aut danda absolutio, nec non necessitas propria celebrantis, puta, ob morbum brevi transiturum, ob necessitatem exonerationis quae usque ad finem Missae differri nequeat.

Sacerdos rediens incipit, ubi desierat, si mora interiecta minor sit una circiter hora; si maior sit una hora, incipit ab initio, et ita quidem ut, facta iam oblatione, novam materiam accipiat, et antea oblatam, post sumptionem Sanguinis, sumat (49).

6° *Peracta consecratione*, nonnisi ex causa gravissima Missa interrumpi potest, ex. gr., si moribundus sit baptizandus vel absolvendus,

(46) Card. Gasparri (*l. c.*, n. 847) medio putat esse reprobandam consuetudinem, qua celebrans, deposita post Evangelium casula, eleemosynam a fidelibus per ecclesiam sollicitat, nec Episcopum posse id praecipere.

(47) Decr. S. R. C., 3 iul. 1869, quod nonnulli allegant, ex. gr. Génicot (*l. c.*, n. 253, VI) in noviss. edit. *Decret. auth.* non reperitur. Cfr. vol. II, p. 475.

(48) Cfr. Suarez, *De censuris*, disp. 12, sect. 1, n. 10; Cappello, *De censuris iuxta Codicem iuris canonici*, n. 38, not. 4.

(49) Benedictus XIV, *l. c.*, n. 2 ss.; S. Alphonsus, *l. c.*, n. 333 s.; Tamburini, *l. c.*

vel etiam si ei sit conferenda Extrema Unctio in casu quo sacramentum Poenitentiae recipere nequeat, si celebrans morbo corripiatur etc. Sacerdos Missam interrumpens curare debet, ut Sacramentum diligentissime custodiatur, et melius erit illud in tabernaculo, si adest, occludere. Rediens ad sacrificium, etiam post moram diuturnam, incipiet ubi desivit (50).

7° *Post Communionem celebrantis*, non ante, immediate antequam Eucharistia fidelibus distribuatur, potest, praesertim occasione primae puerorum aut generalis Communionis, Sacrum interrumpi ad hortandos fideles mox communicaturos (51). Licet sermonem habere post sumptionem sacerdotis, et ante fidelium Communionem, si haec locum habeat (52), vel ante aut post ultimum Evangelium.

Item, post Communionem celebrantis, licet Missam interrumpere, ut vota religiosa (cfr. **389**) emittantur vel renoventur (53), nec non ut Eucharistia fidelibus, etiam infirmis in nosocomiis degentibus, ministretur, modo adeo distantes ne sint ut sacerdos celebrans altare e conspectu amittat (cfr. n. **376**).

773. Ad culpam quod attinet, haec teneas: 1° Missam essentialiter abrumpere, gravissimum peccatum est; — 2° eam abrumpere post canonem, ante consecrationem, grave est; — 3° item mortale est, saltem probabiliter, sine causa rationabili, eam abrumpere post offertorium vel statim post S. Sanguinis sumptionem; — 4° eam abrumpere ante offertorium, et praesertim ante evangelium, leve est, secluso scandalo et contemptu; — 5° eam interrumpere per notabilem moram, sine causa iusta et proportionata, post offertorium, et a fortiori incoepto canone et peracta consecratione, grave est; leve, si ad brevissimum tempus interrumpatur, dummodo sacerdos ab altari ne discedat; — 6° eam interrumpere ante offertorium vel post communionem, longa interiecta mora, ita ut desit unio moralis, letale est, si scandalum inde oriatur aut gravis fidelium admiratio; secus veniale excedere non videtur. Item leve est, si brevis sit mora et maneat certo unio moralis, secluso tamen scandalo et contemptu.

(50) Nequit interrumpi sacrificium Missae post calicis elevationem vel ante *Pater noster*, aut post, ad recitandas preces tempore publicae et generalis necessitatis, etsi preces ab Episcopo praescriptae fuerint. S. R. C. *Oscen.*, 11 iun. 1605, n. 182; *Hispalen.*, 16 ian. 1677, ad 9, n. 1588.

(51) S. R. C. *Ordinis Minorum Observantium S. Francisci*, 16 april. 1853, ad 4, n. 3009.

(52) S. R. C. *Taurinen.*, 23 mart. 1881, n. 3529.

(53) S. R. C. *Decr. gen.*, 14-27 aug. 1894, n. 3836. *Dubium*, 5 iun. 1896, n. 3912.

774. Obligatio perficiendi sacrificium Missae interruptum. — 1. Si sacerdos morbo correptus Missam persequi nequeat, et nondum facta fuerit consecratio, nihil est supplendum, quia essentialiter sacrificium in consecratione consistit (cfr. n. **533**) - (54). Item nihil faciendum, si sacerdos deficiat post sumptionem S. Sanguinis.

2. Si consecratio, etiam unius tantum speciei, facta iam fuerit, Missa perficienda est a quocumque alio sacerdote, etiam non ieiuno, imo et excommunicato vel suspenso aut irregulari, et quidem sub gravi.

Datur proinde vera et proprie dicta obligatio, quae gravius urget pro sacrificio perficiendo quam pro ieiunio eucharistico. Quare si sacerdos ieiunus debet Missam celebrare ex quacumque causa iusta, alter sacerdos non ieiunus debet sacrificium perficere.

3. Sacerdos supplens debet Missam inchoare, ubi alter desiit; et si sacerdos infirmus communicare posset, debet sacerdos supplens hostiam dividere, et unam partem infirmo praebere, aliam ipse sumere (55).

Iuxta quosdam sacerdos, qui Missam perficiat, quaerendus et exspectandus est per duas horas aut unam tantum (56), iuxta alios per septem saltem horas (57), iuxta alios usque ad meridiem, i. e. usque ad tempus aptum ad celebrandum (58). Hoc tempore elapso, nonnulli dicunt, adhuc licere Missam perficere; quidam negant, cum, aiunt, non amplius habeatur continuatio unius eiusdemque sacrificii.

Quod etiam post plures horas liceat supplere, certum est (59); nostra sententia, id licitum est post plurimas quoque horas, quia ratio unitatis ex parte rei, seu sacrificii, adhuc manet.

4. Si sacerdos infirmus aliquatenus convalescat, ita ut Missam prosequi valeat, ipse, licet non ieiunus, et non alius, etsi ieiunus, sacrificium perficere potest, etiam post longum tempus, ut omnes admittunt. Quae doctrina evidenter confirmat nostram sententiam, quia si ratio unitatis habetur pro sacerdote infirmo, necessario haberi debet etiam pro quovis alio sacerdote, cum obiectiva sit. Melius est, sacrificium suppleri a sacerdote infirmo, etsi non ieiuno, quam ab alio, licet ieiuno.

5. Sacerdos, qui sacrificium compleverit, nequit postea celebrare aliam Missam, quamvis a purificatione abstinuerit, si, una specie iam consecrata, alteram ipse consecravit. Si, contra, compleverit sacrificium post consecrationem utriusque speciei, purificatione non sumpta, potest

(54) Bened. XIV, *l. c.;* Lacroix, *l. c.*, n. 547; S. Thom., *S. theol.*, III, q. 83, a. 6, ad 1; Pasqualigo, q. 324; S. Alph., *l. c.*, n. 355.
(55) Rubr. gen. Miss., part. III, *De defect.*, tit. X, n. 3.
(56) Gobat, *l. c.*, n. 806.
(57) Tamburini, lib. II, cap. 8, § 1, n. 7.
(58) Bened. XIV, *op. cit.*, lib. III, cap. 14, n. 8.
(59) Cfr. S. Alph., *l. c.*, n. 355; Lacroix, *l. c.*, n. 549.

saltem probabiliter Missam celebrare, quia nulla videtur ratio cur privandus sit iure litandi, ex eo quod gravi obligatione sacrificii perficiendi adstrictus fuerit (60).

Feria VI in Parasceve sacrificium interruptum subita morte seu morbo sacerdotis potest absolvi a diacono, si sit sacerdos et ieiunus; quando diaconus est dumtaxat in ordine diaconatus constitutus, nec alius sacerdos ieiunus adest, debet Officium cessare et sacra Hostia reponi in tabernaculo die sequenti post sumptionem Sanguinis a celebrante sumenda (61). Ratio cur sacerdos non ieiunus prosequi nequeat, est, quia Missa *Praesanctificatorum* non est verum sacrificium (cfr. n. **736**).

775. Quaedam in Missa dicenda sunt clara voce et quaedam secreto. — 1. Quae *clara voce* recitanda sunt, sacerdos «*distincte et apposite proferat; non admodum festinanter*, ut advertere possit quae legit; *nec nimis morose*, ne audientes taedio afficiat; *neque etiam voce nimis elata*, ne perturbet alios qui fortasse in eadem ecclesia tunc temporis celebrant; *neque tam submissa, ut a circumstantibus audiri non possit; sed mediocri et gravi*, quae et devotionem moveat, *et audientibus ita sit accommodata, ut quae leguntur intelligant*». Ita Rubrica *Missalis* (62).

2. Quae vero *secreto* dicenda sunt, sacerdos «*ita pronuntiet, ut et ipsemet se audiat, et a circumstantibus non audiatur*» (63).

3. Dicuntur *clara voce: In nomine Patris* etc. usque ad verbum *Oremus* inclusive — Introitus — *Kyrie* — *Gloria* — *Dominus vobiscum* — Orationes — Epistola — Graduale etc. — Sequentia — Evangelium — *Credo* — Offertorium — *Orate fratres*, solum haec duo verba — Praefatio — *Nobis quoque peccatoribus*, solum haec tria verba — *Per omnia saecula* etc. cum *Pater noster* — *Per omnia saecula* etc. cum *Pax Domini* — *Agnus Dei* — *Domine, non sum dignus*, haec quatuor tantum verba — Communio et postcommuniones — *Ite Missa est*, vel *Benedicamus Domino*, aut *Requiescant in pace* — *Benedictio*, et ultimum Evangelium. Praeterea in nonnullis anni temporibus: *Flectamus genua* — Prophetiae — Passio Domini — *Humiliate capita vestra Deo*. Reliqua omnia dicuntur secreto (64).

(60) Non obstat, perspecta disciplina hodie vigente, responsum S. R. C. *Carpen.*, 16 dec. 1823, n. 2630.
(61) S. R. C. *Resolutionis dubiorum*, 5-8 mart. 1825, n. 2636.
(62) Rubr. gen., part. I, tit. 15, n. 2.
(63) Rubr. gen., *l. c.* Cum Rubrica Missalis ubi *ex professo* de voce adhibenda agit, nonnisi duplicem vocem distinguat, et insuper ea, quae *clara* voce dicenda sunt, voce *mediocri* proferri iubeat, nescimus quo fundamento nonnulli AA. triplicem vocem distinguant. Non obstant Rubricae in ritu Missae, quippe quae variis modis vocem, qua verba proferenda sunt, exprimunt. Cfr. Aertnys, *Compendium liturgiae sacrae*, n. 22, ed. X.
(64) Rubr. gen., *l. c.*, n. 1.

Sedulo animadvertendum est, vocem *claram* variis modis exprimi in Ritu Missae in *Missali*.

4. Qui submissa omnino voce recitat ea quae clara voce dicenda sunt, ita ut adstantes nihil intelligere possint, a peccato veniali per se non excusatur, sed practice culpa plerumque abest (65). Licet ex qualibet causa rationabili vocem deprimere, dummodo maneat distinctio inter hanc et inter secretam recitationem; imo si alii sacerdotes celebrent in propinquo, ipsa rubrica monet, ut celebrans ita vocem moderetur, ne alios perturbet.

Item venialiter peccat, nisi causa rationabilis excuset, qui recitat nimis alte ea quae secreto dicenda sunt, ita ut a circumstantibus audiatur. Si celebrans a solo ministro auditur, nullum est peccatum (66). At si tam alta voce proferat, ea, quae secreto recitari debent, ut verba in magna distantia a populo audiantur, quidam dicunt, sacerdotem peccare graviter ubi agatur de materia notabili, praesertim canonis, vel de verbis consecrationis (67). Haec opinio eatenus tantum videtur admittenda, quatenus adsit scandalum vel contemptus. Quare peccatum etiam in hoc casu *per se* est leve, et practice forte nullum.

Peccat mortaliter sacerdos, si verba consecrationis ita submisse pronuntiet, ut ne se ipse quidem, sublato quovis impedimento, audire possit; nam sacramentum exponit periculo nullitatis (68). Ratio, quia forma sacramenti «sensibili et audibili modo omnino dici debet, ut *sit* forma».

Si agitur de aliis precibus Missae, grave peccatum non est, modo voces vere proferantur et efformentur syllabae; sed a veniali id non videtur excusari posse (69), cum ex rubrica celebrans ita pronuntiare debeat quae secreta dicenda sunt, «*ut ipsemet se audiat*». Necesse tamen non est, ut omnia et singula verba distincte percipiantur. Qua in re cavendum est a scrupulis et anxietatibus.

(65) S. Alph., *l. c.*, n. 415; Lacroix, *l. c.*, n. 439.

(66) Lacroix, *l. c.*, n. 440; Gobat, *l. c.*, n. 69; S. Alph., *l. c.*, n. 416; Lehmkuhl, *l. c.*, n. 333.

(67) Cfr. S. Alph., *l. c.;* Quarti, part. I, tit. 16, dub. 1; Noldin, *l. c.*, n. 214.

(68) S. Alph., *l. c.*, n. 414; Quarti, *l. c.*, dub. 2; Lehmkuhl, *l. c.;* Génicot, *l. c.*, 254.

(69) S. Alph., *l. c.*, n. 414; Lehmkuhl, *l. c.* — S. Alph. (*l. c.*) refert sententiam, quae tenet mortale peccatum esse. Ait enim: « Alii vero, ut Croix, Gavantus, Concina, Palaus, Suarez et alii, dicunt hunc peccare mortaliter ».

Croix (*l. c.*, n. 438) loquitur de eo qui « notabilem partem verborum Missae... format intra labia et dentes ».

Gavantus (part. I, tit. 16, n. 1, lit. g) silet omnino de hac quaestione.

Palaus (tract. 7, disp. 2, punct. 3, n. 6) et Suarez (*De relig.*, tract. 4, lib. 4, cap. 7, n. 6) agunt de Officii divini recitatione.

Manet unus Concina!

776. Qualitas Missae. — 1. Mutare Missam, ex. gr. in festo duplici legere votivam vel pro defunctis vel de alio Sancto, leve est, secluso scandalo et contemptu, ideoque causa quaelibet iusta, etiam sola devotio, excusat. Ita communiter DD. (70).

At si frequenter, sine proportionata causa, diebus vetitis Missae diei non convenientes legerentur, vix abesset contemptus, et consequenter culpa gravis; item si mutatio Missae locum habeat diebus sollemnibus, vix abest, iuxta nonnullos, aliis tamen negantibus, scandalum et contemptus (71), atque ideo peccatum letale.

2. Causa rationabilis licitam facit Missae immutationem, secluso scandalo (72).

Unde ex usu recepto sacerdos novensilis, qui primo Sacrum facit, potest devotionis aut sollemnitatis causa Missam mutare; item recurrente die anniversaria obitus patris vel matris, sacerdos Missam *de requie* celebrare valet. Ita in aliis quoque casibus.

3. Omnes et singuli sacerdotes, tam saeculares quam regulares, ad ecclesiam confluentes vel ad oratorium publicum vel etiam semipublicum piarum communitatum, collegiorum, hospitalium etc., dummodo sit principale, Missas tum Sanctorum tum Beatorum, etsi Regularium proprias, omnino celebrare debent officio eiusdem ecclesiae vel oratorii conformes, sive illae in Romano, sive in Regularium Missali contineantur: exclusis tamen peculiaribus ritibus Ordinum propriis.

Si vero in dicta ecclesia vel oratorio officium ritus duplici inferioris agatur, unicuique ex celebrantibus liberum est, Missam de Requie peragere, vel votivam, vel etiam de occurrenti feria: iis tamen exceptis diebus, in quibus praefatas Missas rubricae Missalis Romani vel S. R. C. decreta prohibent (73).

Missa Officio diei respondere debet etiam in domibus religiosarum vota simplicia habentium, quibus ex constitutionibus a S. Sede approbatis est obligatio chori (74).

4. Si celebretur in oratorio privato, aut semi-publico *non principali*, sacerdos *suum* kalendarium debet sequi, ita tamen ut quaelibet causa excuset; quare, si Officium celebrantis Missam votivam vel de Requie permittit, haec legi poterit (75).

(70) Suarez, disp. 83, sect. 3, n. 2 s.; Lugo, disp. 20, sect. 4, n. 105; Sporer, *l. c.*, n. 429; Bonacina, *l. c.*, punct. 7, § 3, n. 2 s.; S. Alph., *l. c.*, n. 420; Tamburini, lib. II, cap. 6, § 1, n. 6; Salmant., tract. 5, c. 4, n. 114; Laymann, lib. V, tract. 5, cap. 1, n. 16.

(71) Escobar, lib. 21, n. 521; S. Alph., *l. c.*

(72) Ball.-Palm., *l. c.*, n. 364; Génicot, *l. c.*, n. 256.

(73) S. R. C. *Urbis et Orbis*, 9 iul. - 9 dec. 1895, n. 3862; *Ruthenen.*, 22 maii 1896, n. 3910.

(74) Pontif. Comm. Cod. 20 maii 1923, *A. A. S.*, XVI, p. 114.

(75) S. R. C. *Canonicorum Regularium Lateranensium Congregationis Austriacae*, 11 febr. 1910, n. 4248.

APPENDIX

DE IURE ECCLESIAE ORIENTALIS

ARTICULUS I.

De Baptismo.

777. Rutheni. — 1. *Forma* Baptismi est haec: *Baptizatur servus* (vel *serva*) *Dei N. in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen* (1).

2. Proprius Baptismi administrandi *locus* est ecclesia. At licet parochis « accedere ad domos privatas *tempore hiemis*, quia aliquando ex distantia locorum, frigoris temporumque inclementia infantis vita in discrimen adduci posset » (2).

Verum, iuxta vigentem consuetudinem, « in casibus memoratis deferri solet infans baptizandus in domum parochialem; quam praxim Synodus praesens retineri posse iudicat » (3).

3. Ad *tempus* quod attinet, « parochi curare debent, ut Baptismus quam primum commode fieri potest conferatur ».

4. Immemorabilis consuetudo est, a Synodo expresse confirmata, ut Baptismus ministretur per trinam infusionem.

5. Unus tantum admittitur *patrinus* et una *matrina*. Excluduntur infideles, haeretici, schismatici, excommunicati, publice criminosi, infames, et qui pubertatis annos nondum attigerint.

6. Ex Baptismo oritur cognatio spiritualis, inducens impedimentum dirimens, inter patrinum et baptizatum eiusque parentes.

Si plures Baptismo intersint, ii tantum cognationem contrahunt, qui legitime designati fuerint.

7. Parochus ipse sive minister Baptismi, dummodo sit sacerdos, oleum catechumenorum conficit seu benedicit.

(1) Synodus provincialis Ruthenorum an. 1720, tit. III, § 1.
(2) Synodus prov. Ruth., *l. c.*
(3) Acta et decreta Synodi provincialis Ruthenorum an. 1891, tit. II, cap. 1.

8. Si, urgente mortis periculo, infans aut adultus ab extraordinario ministro (subdiacono, clerico, laico) baptizatus fuerit, cessante periculo, deferri debet ad ecclesiam ut sacrae caeremoniae suppleantur.

9. Ad liceitatem, extra casum necessitatis, adhibenda est aqua benedicta. Haec autem benedicitur in vigilia et festo Epiphaniae.

10. Antiquissima apud Ruthenos fuit consuetudo sicuti apud alios quoque Orientales (cfr. n. **799**), ut lingua infantis recens nati Christi sanguine intingeretur. Synodus provincialis an. 1720 edixit, hanc consuetudinem « esse tollendam, dummodo id sine scandalo fieri possit » (4). Quae consuetudo hodie sublata est.

778. Rumeni, Bulgari, Melchitae, Graeci. — 1. De *forma, loco, ministro* et *patrinis* idem dicendum ac supra (n. **777**), generatim loquendo.

2. Discrimen datur circa modum adhibendi materiam sive aquam in collatione Baptismi. Alicubi enim per trinam infusionem, alicubi per trinam immersionem sacramentum ministratur, pro locorum diversitate. Ita vero trina sive immersio sive infusio fieri debet, ut ad uniuscuiusque personae divinae invocationem baptizandus immergatur, aut super eum aqua infundatur.

3. Concilium primum prov. Rumenorum Alba-Iulianense et Fogarasiense an. 1872 haec habet: « Purificatio mulieris post partum iuxta Euchologii praescripta, de regula fiat in ecclesia, in fontem recens natum atque baptizatum cum gratiarum actione Deo offerendo » (5). Item praecipit (*l. c.*), ut baptizandis « nomina Sanctorum, non vero gentilium sive profana imponantur ».

4. Synodus nationalis *Graecorum Melchitarum* an. 1835 haec habet: « Renovamus haec sancta ecclesiastica praescripta: 1° ne, sub ullo praetextu, sacramentum Baptismi infantibus per multos dies differatur; 2° ne infans in ecclesiam longinquam, etiamsi haec aliquot tantum leucis distet, transferatur, ut ibi, voti causa, baptizetur; sic enim et periculo obiicitur eius vita aut valetudo, et differri solet Baptismus...; 3° ut in quavis ecclesia parochiali servetur liber baptizatorum, simul cum coniugatorum et defunctorum libris; 4° ne sit infanti masculo nisi unus patrinus, isque laicus (non clericus), sine matrina, neve puellae nisi una matrina absque patrino; sintque patrini pro pueris et matrinae pro puellis ex eorum cognatis, ne cognatio spiritualis, quae matrimonii impedimentum est, extendatur; 5° ne cui, praeterquam in

(4) Tit. III, § 1.
(5) Tit. V, cap. 2.

periculo mortis, usu tantum materiae et formae conferatur Baptismus, caeremoniis, quae in Euchologio praescribuntur, ad aliud tempus, propter sollemnitatem, dilatis; 6° ut, excepto casu extremae necessitatis, Baptismus conferatur in ecclesia » (6).

779. Syri. — 1. *Forma* haec est: « Baptizatur N. in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, ad sanctificationem et salutem et intemeratos mores et faustam resurrectionem e mortuis et vitam aeternam. Amen » (7).

2. Baptismus conferendus omnino est in ecclesia, nisi urgeat periculum mortis aut alia gravis necessitas. Quoties confertur extra ecclesiam, sollemnitates sive peculiares caeremoniae omittendae sunt.

3. « Baptisterium debet collocari in parte laterali ecclesiae ad meridiem; in eo figendus est fons, ita ut facile sit sacerdoti qui baptizat suam faciem versus Occidentem vertere. Erigatur etiam in baptisterio contra fontem aut ad latus eius parva ara, supra quam ponatur crux cum duabus candelis hinc et illinc quae accendantur tempore Baptismi » (8).

4. Baptismus ultra octo dies a nativitate differri nequit.

Olim in Ecclesia Syrorum non licebat Baptismum conferre in ieiunio quadragesimali. Hodie ex cit. Synodo « Baptismus non differatur usque ad sabbatum sanctum nisi adultorum, si exsistent, quibus tunc Baptismus sollemniter conferatur. Convenit itidem ut differatur usque ad sabbatum sanctum Baptismus eorum infantium qui prope hebdomadam sanctam nascuntur » (9).

5. Si baptizandus est adultus, ieiunare debet in die quo baptizatur. Episcopus eum baptizat, antequam Missam celebret; statim post collatum Baptismum, Sacrum facit et sanctam Communionem praebet baptizato.

Ritus Baptismi constat duplici ordine. Prior dicitur catechumenorum seu *auditorum*, et perficitur extra baptisterium. Alter fit ad baptisterium, cuius praecipua caeremonia est unctio baptizandi oleo catechumenorum, quod Episcopus consecrat vel feria V Paschatis vel feria V dimidiati ieiunii in Missa post oblatorum thurificationem (10).

6. Aqua Baptismi consecratur seu benedicitur toties quoties in actu collationis Baptismi. Aqua ex calida et frigida mixta sit oportet,

(6) Cfr. etiam Synod. nation. an. 1790 (Mansi, *Synodi Graecorum Melchitarum*, to. 46, p. 628 ss.); Synod. nation. an. 1806, cap. 2; Conc. patriarch. Hierosol. an. 1849, part. 1, cap. 1.
(7) Synodus Sciarfensis Syrorum an. 1888, cap. V, art. 2.
(8) Synodus Sciarfensis Syrorum, *l. c.*
(9) Cap. V, art. 2, n. 4.
(10) Synodus Sciarf., *l. c.*, nn. 6-8.

quam mixtionem perficit sacerdos ad fontem baptismalem cum secundum officium incipit.

7. Synodus (*l. c.*) edicit sacerdoti curandum sedulo esse, *ne infidelium nomina* aut *profana*, sed Sanctorum tantum baptizandis *imponantur*, et addit: « Fideles hortamur ut nomina in Baptismate accepta usu conservent ».

8. Quoad *modum baptizandi*, Synodus citata haec habet: « Multo abhinc tempore satis visum est immergere infantem usque ad pectus, cum interea sacerdos infantis tergum dextera manu tangat ac teneat, sinistra autem aquam ter hauriat, prima vice ex anteriori eius parte, secunda retro, tertia simul e dextera et sinistra, infundens super eius caput cum singulas tres divinas Personas nominat... Praescribimus et statuimus hunc modum exacte observari quoties Baptismus ritualiter conferatur, ac non adhiberi eius loco solam immersionem, nec solam infusionem » (11).

Baptismus privatus est ille qui fit sine sollemnitatibus, ita ut baptizans aquam puram infundat super caput, quin eum immergat. Presbyter et diaconus dicunt formam syriace: « Baptizatur N. in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ». Ceteri dicunt formam lingua vulgari: « Baptizatur N... », *vel:* « Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ».

9. Patrini adhibentur. Debet esse unus tantum sive vir sive mulier, vel ad summum unus et una, immunis a gravi vitio, sincera fide et bonis moribus commendatus. Excluduntur infideles, haeretici, schismatici, notorie excommunicati, religiosi, impuberes.

10. In fine Baptismi, caput baptizati cingitur corona, quae est vel ex tenui catena argentea gerente in fronte Crucifixi imaginem, vel ex panno serico auro intexto pariter crucis figuram gerente.

780. Copti Aegyptii. — 1. *Locus* Baptismi est ecclesia. Extra eam, conferri nequit nisi propter periculum imminentis mortis aut gravem necessitatem aut de licentia Episcopi.

In unaquaque ecclesia paroeciali baptisterium erigi debet, chrismate quidem consecratum.

2. *Forma* haec est: « Ego te baptizo, N., in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen ».

3. Adultus baptizandus ieiunus sit oportet, quia baptizari debet ante Missae celebrationem et admittendus est ad sanctam communionem.

(11) Cap. V, art. 2, n. 11.

Officium catechumenorum duplici parte constat: prior complectitur benedictionem olei quam ipse sacerdos peragit atque unctionem catechumeni eodem oleo; altera comprehendit abrenuntiationes satanae eiusque operum, atque unctiones oleo proprie dicto catechumenorum quod benedicit Patriarcha iuxta ritum in Coena Domini, post consecrationem chrismatis.

Minister infantem baptizandum immergit usque ad pectus tantum atque eundem manu sinistra tenens, dextera super caput eius ter aquam infundit ad invocationem trium Personarum divinarum. « Quoad adultos sive viros sive praesertim mulieres, propter verecundiam et decentiam, praecipimus ut sola infusione super caput baptizentur » (12).

4. Baptismi sollemnis *minister* ordinarius est Episcopus vel sacerdos; minister ordinarius legitimus est Episcopus dioecesanus aut parochus. Ad Baptismum sollemnem ministrandum delegari potest ab Episcopo vel a parocho diaconus.

5. Adhibendus est *patrinus* in Baptismo sollemni, unus aut una; primus quidem pro masculo, matrina pro femina. Excluduntur iidem ac supra (n. **779**).

6. Infans post peractam functionem Baptismi et Chrismatis per manum sacerdotis induitur tunica alba ad significandum animi candorem quem post Baptismum consecutus est.

In fine Baptismi, caput baptizati corona aurea aut argentea, in cuius culmine stat crux parva, cingitur. Deficiente corona argentea, permittitur corona ex panno serico.

781. Maronitae. — 1. Baptismus, extra casum necessitatis, conferendus est *in ecclesia*. Sacerdos qui, exclusa necessitate et sine licentia Episcopi, in domibus vel oratoriis privatis baptizat, suspensionem ipso facto incurrit (13).

2. *Forma* est ista: « Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen ».

Modus baptizandi. « Sacerdos puerum omni veste nudatum accipiat diligenter, et baptizet eum, *sub trina immersione* totum corpus tegendo, Sanctissimam Trinitatem semel invocans, ac dicens, *Ego te baptizo in nomine Patris*, et semel immergat, et ex aqua educat, *et Filii*, et secundo immergat et educat, *et Spiritus Sancti*, et tertio immergat, et educat. Diaconus autem ad singulas immersiones respondeat: *Amen*. Ubi vero adulti sunt baptizandi, et maxime feminae, pudori et honestati consulentes, non permittimus, ut isti iuxta antiquum morem vestibus suis nudentur, et in baptisterium immergantur, ut supra de pueris dictum est, sed volumus uti illis caput tantum denudantibus,

(12) Synodus Alexandrina Coptorum an. 1898, sect. II, cap. 3, art. 2, n. 7, IX.
(13) Synodus Montis Libani an. 1736 (in forma specifica approbata), part. II, cap. 2, n. 9.

sacerdos super eorum caput effundat aquam semel dicens: *Ego te baptizo* etc. » (14).

3. « *Minister* ordinarius Baptismi est parochus vel ab eo delegatus sacerdos. In casu tamen necessitatis, non modo sacerdos vel diaconus, sed quilibet clericus, sed etiam laicus, et femina baptizare potest » (15). Quae verba eodem sensu ac supra (n. **780**, 4) intelligenda sunt.

4. Adsunt *patrini*, unus vel una, aut ad summum unus et una. Excluduntur infideles, haeretici, schismatici, « excommunicati aut quavis ecclesiastica censura innodati, ac notorie flagitiosi. Item monachis et religiosis, monialibusque de sacro fonte suscipere non permittatur; sacerdotibus vero saecularibus et diaconis non liceat quoscumque in Baptismate aut Confirmatione tenere, *nisi de expressa licentia Ordinarii* ».

5. Sacerdos aquam Baptismi immediate ante ipsam huius sacramenti administrationem benedicit.

782. Armeni. — 1. *Forma* Baptismi est ita: « *N. servus* (vel *serva*) *Iesu Christi baptizatur manibus meis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen* » (16).

2. *Minister* Baptismi sollemnis est parochus vel sacerdos qui ab eo facultatem receperit (17).

3. Baptismus conferendus est in ecclesia ad fontem baptismalem, praeter casum necessitatis et gravis periculi.

« Fons baptismalis immobilis sit et marmoreus vel lapideus, habeatque canalem per quem aqua in sacrarium refluat post baptismum et operculo ligneo contectus sit, in cuius vertice crux emineat, et ab Ordinario sollemniter benedictus sit » (18).

4. Omnes unctiones tam in Baptismo quam in Confirmatione fiunt sacro chrismate. Benedictio autem chrismatis, sicut olei infirmorum, licet valide fieri possit a quocumque Episcopo, et tamen reservata uni Patriarchae (19).

5. Nomina baptizatis imponantur non obscoena, non fabulosa aut ridicula vel impiorum hominum, « sed quae sumantur ab aliquibus ex Sanctis cum Christo regnantibus. Quod si nomen decorum quidem, sed quod Sancti alicuius non sit, inde petatur, nomen Coelitis adiiciatur,

(14) Synodus Montis Libani, *l. c.*, n. 2.
(15) *Loc. cit.*, n. 3.
(16) *Acta et decreta Concilii nationalis Armenorum*, an. 1911, n. 379.
(17) *Acta et decreta*, n. 380.
(18) *Acta et decreta*, n. 386.
(19) *Acta et decreta*, n. 387.

ut in Christi ovile recepto peculiaris apud Christum deprecator non desit » (20).

6. Unus admittitur patrinus, qui contrahit cognationem spiritualem. Haec constituit impedimentum matrimoniale dirimens, inter patrinum et baptizatum eiusque parentes ac ministrum.

Excluduntur a munere patrini infideles, haeretici, schismatici, publici criminosi seu infames, sana mente destituti aut fidei rudimenta ignorantes, parentes sobolis, excommunicati, interdicti, monachi et « alii cuiusvis ordinis religiosi », clerici saeculares sacris ordinibus praediti, « nisi specialem ab Ordinario licentiam obtinuerint » (21).

7. Urget obligatio ex parte parochi accurate describendi in peculiari libro nomina baptizatorum, cum indicatione quoque baptizantis et parentum atque patrini.

8. Antiquissimus usus ministrandi Eucharistiam infantibus, statim post Baptismum collatum, iamdiu desiit, eiusque instauratio seu in pristinum vigorem revocatio expresse vetatur.

De ritu baptizandi hoc statuitur: « Cum aquae effusio in baptizandum aspersione simul et immersione iam a pluribus saeculis in Ecclesia Armena praevaluerit, eam in conferendo Baptismate adhiberi in toto nostro patriarchatu iubemus hoc pacto. Minister, in caput baptizandi in aqua positi, ter manu dextera aquam fundat, ita ut unicuique infusioni respondeat invocatio unius ex personis Sanctissimae Trinitatis, tunc ad verba sequentia: *Redemptus* etc. ter in aquam mergat » (22).

783. Alii Orientales catholici. — 1. Generatim eadem disciplina viget (n. **778** ss.), et solum in rebus minoris momenti exsistit aliquod discrimen.

2. Quaestio gravis ea est, quae respicit conditiones requisitas ad hoc ut quis *valide* censeatur munere patrini fungi ac proinde cognationem spiritualem, impedimentum dirimens matrimonium inducentem, contrahere. Practice, stante dubio, mitior tenenda sententia.

(20) *Acta et decreta*, n. 388.
(21) *Acta et decreta*, n. 389.
(22) *Acta et decreta*, n. 378.

ARTICULUS II.

De Confirmatione.

784. Disciplina Ecclesiae orientalis generatim considerata. — 1. Sacramentum Confirmationis statim post Baptismum Orientales, Maronitis exceptis, conferunt. Quare unus idemque est minister Baptismi et Confirmationis, simplex nempe sacerdos, excepto casu quo Baptismus privatim conferatur.

Confirmatio adultorum, et generatim quoties separatim a Baptismo quacumque de causa confertur, Episcopo reservatur.

2. Sacerdotes orientales nonnisi ex facultate a S. Sede obtenta sacramentum Confirmationis administrare valent. De qua facultate proinde, expresse vel saltem tacite concessa, constare debet, ut scite animadvertit *Benedictus XIV* (1).

3. Carent huiusmodi facultate Italo-Graeci ex Const. « *Presbyteri graeci* » Clementis VIII, 31 aug. 1595, confirmata a Benedicto XIV Const. « *Etsi pastoralis* », 26 maii 1742, § 3.

Carent item presbyteri degentes in locis ad antiquum regnum Cypri pertinentibus, ex decretali Innocentii IV (2).

Ad *Bulgaros* quod attinet, disputatur. Quidam AA. latini, etiam recentissimi, v. gr. *De Smet* (3), ut alios omittamus, docent Bulgaris facultatem confirmandi non competere, cum *Innocentius III* eam diserte revocaverit. At non recte. Epistola enim Innocentii III latinos dumtaxat, minime graecos presbyteros respiciebat (4).

Num presbyteri dissidentes eadem facultate polleant necne, controvertitur. Longe verius negandum S. Officium pluries declaravit *non expedire* ut iterum confirmentur pueri confirmati a presbyteris schismaticis, nisi ad tonsuram et ordines promovendi sint, vel ipsi aut parentes id petant, quo in casu sacramentum Confirmationis *secreto* et *sub conditione* esse conferendum edixit (5).

(1) *De Synodo dioec.*, lib. VII, cap. 9, n. 4 ss.
(2) Cfr. Ben. XIV, *l. c.*; Arcadius, *De concordia Ecclesiae occidentalis et orientalis*, lib. II, *De Confirmatione*, cap. 15.
(3) De Smet, *De Sacramentis*, 1925, I, n. 402, not. 17. Cfr. etiam Dauner, *Firmung durch schismatische Priester*, in « *Theol. prakt. Quartalschrift* », 1912, p. 335 ss.
(4) Cfr. Cappello, *Ius Ecclesiae latinae cum iure Ecclesiae orientalis comparatum*, p. 9.
(5) S. C. S. O. 5 iul. 1858; 1 mart. 1872; 2 april. 1879; 14 iun. 1885.

4. Benedictio sive consecratio chrismatis non a singulis Episcopis pro suis respective ecclesiis et subditis peragitur, sed a patriarcha, ubi adest, pro toto quidem patriarchatu. Cfr. n. **785**, 4.

785. Syri. — 1. Materia *proxima* est unctio chrismatis in fronte cum manus impositione.

2. *Forma* sunt verba quae proferuntur cum unctio fit, nempe: « Chrismate sancto, quod est suavitas odoris Christi Dei, sigillum et signaculum fidei veritatis et consummatio donorum Spiritus Sancti, signatur N. in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti in vitam aeternam » (6).

Sacerdos, postquam frontem unxerit formam proferens, ungere debet etiam oculos, nares, aures, os, pectus, manus et pedes.

3. Materia *remota* est chrisma, nempe oleum olivarum et balsamum, quibus adduntur quaedam aromata. « At oleum et balsamum debent maxima parte superare aromata ».

Statim post Baptismum, puer, « nullo posito intervallo, excepto casu quo Baptismus privatim confertur », confirmari debet.

4. Episcopi et Metropolitae nequeunt consecrare chrisma, cum huiusmodi ius reservetur Patriarchae; qui tamen potest facultatem consecrandi Metropolitis concedere.

Quotannis chrisma consecrandum est, cum pompa et sollemnitate in feria V Paschatis. In casu tamen necessitatis, potest alia die consecrari (7).

786. Maronitae. — 1. *Minister* Confirmationis est solus Episcopus. « Praecipimus ac mandamus ne simplices sacerdotes de cetero praesumant hoc sacramentum administrare; sed illud Episcopi dumtaxat conferant » (8).

2. Chrisma ex oleo olivarum et balsamo, sine alterius cuiusvis speciei admixtione, singulis annis feria V in Coena Domini consecratur. Ius consecrandi pertinet ad Patriarcham. Archiepiscopi et Episcopi nequeunt illud consecrare « sine expressa et in scriptis habenda eiusdem D. Patriarchae facultate... Qui secus fecerit, suspensionis poenam ipso facto incurrat » (9).

3. *Forma* est haec: « Chrismate Christi Dei, suavi odore verae fidei, signaculo et plenitudine gratiae Spiritus Sancti signatur servus Dei N.

(6) Synodus Sciarf. an. 1888, cap. V, art. 3, n. 3.
(7) Synodus Sciarf., *l. c.*, n. 2 ss.
(8) Synodus Montis Libani, part. III, cap. 3, n. 2.
(9) Synodus Montis Lib., *l. c.*, n. 3.

in nomine † Patris et Filii et Spiritus Sancti ». Vel iuxta *Pontificale Romanum:* « Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis in nomine † Patris et Filii et Spiritus Sancti » (10).

4. Unica unctio in fronte, aliter ac in ceteris Ecclesiis orientalibus, chrismate facienda est, dum forma profertur.

Sacramentum generatim conferendum non est « nisi post sex annos expletos, nec ultra duodecim protrahendum, nisi aliquis casus occurrat, in quo aliter Ordinarii locorum faciendum iudicaverint ». Necesse est ut confirmandi fidei rudimenta sciant.

5. *Patrinus* vel *matrina* haberi debet. Excluduntur ii de quibus supra (n. **779**, 9). Praeterea arcendi sunt « qui nondum sunt confirmati, quique maiores natu non sunt iis, quos tenent. Mares a solis maribus, et feminae a solis feminis teneantur. Patrinus Confirmationis, si fieri potest, alius sit a susceptore in Baptismo. Nec parentes filiis, nec uxor marito aut maritus uxori hoc praestet officium » (11).

6. « Qui confirmati non sunt, usque ad sacramentum Ordinis ab Episcopo, usque ad sacramentum Matrimonii a parochis admittantur... Qui se confirmatum sciens, iterum confirmari, Episcopum fallendo, aut hoc ei factum reticendo, praesumpserit, excommunicationi latae sententiae subiaceat » (12).

787. Copti. — 1. Confirmatio statim post Baptismum confertur, excepto casu quo hic privatim conferatur (13).

2. *Materia* est unctio chrismatis cum manus impositione. Chrisma in ritu coptico « essentialiter conficitur oleo olivarum et balsamo: quibus olim licuit accidentaliter et in minima quantitate addere, praeter vinum, triginta tres aromatum species » (14).

3. Confirmans ungere debet, praeter frontem baptizati, « etiam oculos, nares et os, aures, manus, pectus, pedes, dorsum, brachia et ante cor, dicendo in singulis unctionibus quae in rituali praescribuntur ». At in adultorum Confirmatione omittendae sunt unctiones quae nuditatem confirmandi exigunt; ideoque sufficit tunc ut adultus ungatur « in fronte et oculis, in naribus et ore, in auribus et manibus » (15).

4. *Patrinus* Confirmationis est idem ac patrinus Baptismi.

5. Octavo die post Baptismum et Confirmationem locus est caere-

(10) Ita Synodus Montis Libani, *l. c.*, n. 5.
(11) Synodus Montis Libani, *l. c.*, n. 10.
(12) Synodus Montis Libani, *l. c.*, n. 12.
(13) Synodus Alexandrina Coptorum an. 1898, sect. II, cap. 3, art. 3, n. 5,
(14) Synodus Alex. Copt., *l. c.*, n. 5, XI.
(15) Synodus Alex. Copt., *l. c.*, n. 5, III et IV.

moniae quae vocatur solutio cinguli. « Duo simul in hac re attendant sacerdotes, scil. hanc caeremoniam nullo modo ad Baptismum aut Confirmationem aut eorum perfectionem concurrere, atque tamen pium esse hanc caeremoniam perficere pueris qui a parentibus coram Deo et sancta eius Ecclesia octavo die constituuntur » (16).

Iuxta antiquum Ecclesiae Copticae usum, « convenit ut adultus qui Confirmationem suscepturus est, ieiunus sit et sacris mysteriis eodem die communicet. Pueros qui statim post Baptismum Confirmationem non acceperunt, sacro chrismate ungat Episcopus in civitate episcopali ipso die Pentecostes ante Missam; in aliis autem civitatibus dioeceseos tempore visitationis » (17).

6. Ritus Ecclesiae Copticae praescribit « ut chrisma novum, antequam in vasa transfundatur, intra altare ponatur ac super ipsum Missa celebretur per tres dies continuos, incipiendo a quarta die post Domini resurrectionem » (18).

788. Rutheni, Bulgari, Melchitae, aliique Graeci. — 1. *Materia* et *forma*, ad essentiam quod attinet, eadem est (cfr. n. **785** ss.).

2. Presbyteri, aliter ac in Ecclesia Syriaca et Coptica (nn. **785**, **787**), possunt confirmare etiam si Baptismus privatim conferatur.

3. Confirmatio adultorum generatim Episcopo reservatur. Utrum haec reservatio, si agitur de adultis aut de Confirmatione quae ministratur separatim a Baptismo, sit ad valorem necne, non satis constat. Verius negandum videtur.

4. Patrino utuntur, uno aut una, vel uno et una. Si Confirmatio ministratur immediate post Baptismum, patrinus Confirmationis idem est ac Baptismi.

5. Quoad disciplinam apud *Graecos-Melchitas* vigentem, haec referenda ducimus: « Semper observatum fuit in nostro ritu graeco, ut sacramentum Confirmationis simul cum Baptismo impertiretur; in eo tantum casu unum conferretur sine altero, quum accideret Baptismum, urgente periculo, materiae tantum et formae usu conferri, et post necessariam inquisitionem constaret, eundem valide esse collatum, ita videlicet ut aqua naturalis in caput vel frontem infantis flueret, dum pronuntiaretur forma, quae est huiusmodi: *Baptizetur servus Dei N. in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.*

« In hoc casu sacramentum Confirmationis conferatur infanti, si fieri possit, ab Episcopo dioecesis. Quod si fieri nequit, tunc eum con-

(16) Synodus Alex. Copt., *l. c.*, VI.
(17) Synodus Alex. Copt., *l. c.*, IX, X.
(18) Synodus Alex. Copt., *l. c.*, XVI.

firmet parochus, quum alium infantem de suis parochianis baptizat... Ceterum omnia, quae de duobus his sacramentis in Euchologio praescripta sunt, accurate serventur, neve negligatur impositio manus confirmantis super caput confirmati, dum pronuntiatur oratio, quae sic incipit: *Benedictus es, Domine Deus* etc. » (19).

6. Apud Rumenos et alios, interdum aliquid aromatum aut liquorum fragrantiae causa etiam hodie additur chrismati; quo in casu Synodi iure praecipiunt, diligentissime curandum esse, ut maxima pars chrismatis semper sit oleum balsamo mixtum (20).

7. Sacramentum conferri debet ordinarie in ecclesia paroeciali.

789. Armeni. — 1. Materia est chrisma ex oleo olivarum ac balsamo compositum, « ac multis etiam aliis pretiosis et odoriferis pharmacis, quae sollemni ritu parantur et ad iudicem miscentur ad normas in Pontificali praescriptas » (21).

Benedictio chrismatis reservatur Patriarchae.

2. Unctio fieri debet super frontem, oculos, aures, nares, os, manus, pectus, scapulas et pedes. In Confirmatione adulti, sive maris sive feminae, inungitur sola frons.

3. Omnes sacerdotes sunt ministri validae Confirmationis, utique ministri extraordinarii. « Declaramus illicitum *ex nunc* fore eisdem presbyteris nostris absque proprii Episcopi venia hoc sacramentum administrare » (22).

790. 4. Praecipitur unus patrinus pro quolibet confirmando, qui idem potest esse ac Baptismi. Contrahitur inde cognatio spiritualis, inducens impedimentum matrimonium dirimens.

5. Nomen confirmandi eiusque parentum ac patrini, loci, aetatis etc., diligenter describi debet in peculiari libro.

6. Sacrum chrisma in qualibet paroeciali ecclesia religiose custodiendum est « in vasculo argenteo aut saltem stamneo optime clauso in cellula ad hunc finem in pariete ipsius ecclesiae exstructa asservando » (23).

7. Forma est multiplex, quippe quae variis unctionibus aptatur. Cetera generatim uti apud Graecos (24).

(19) Synod. nation. Graeco-Melch. an. 1835, can. 2; Synod. nat. an. 1806, cap. 3; Conc. patriarch. Hierosol. an. 1849, part. 1, cap. 2.
(20) Cfr. Concilium primum provinciale Alba Iuliense et Fogarasiense, tit. V, cap. 3.
(21) *Acta et decreta*, n. 395.
(22) *Acta et decreta*, n. 399.
(23) *Acta et decreta*, n. 403 s.
(24) Cfr. Denzinger, *Ritus Orientalium Ecclesiarum*, I, p. 49 ss.; *Dict. de théol. cath.*, I, col. 1955.

791. Malabarici et Chaldaei. — 1. *Malabarici* integram fere disciplinam Ecclesiae latinae *de facto* sequuntur: idque ex eo repetendum quod per plurimos annos Episcopis sui ritus destituti fuerunt. Dicendum, *de iure* adhuc vigere disciplinam antiquam, quae fere eadem est ac syriaca: nulla quippe induci potest mutatio circa ritum absque Sedis Apostolicae venia. Idem fere de *Malankarensibus*.

2. Quae de Ecclesiae syriacae disciplina diximus (n. **785**), eadem dicenda quoque sunt, paucis exceptis, de *Chaldaeorum* disciplina.

792. Orientales dissidentes. — 1. Nonnulli adhuc retinent sacramentum Confirmationis illudque Episcopi valide conferunt, invalide probabilius sacerdotes.

2. At quidam Confirmationem qua sacramentum distinctum a Baptismo nullatenus habent eamque veluti caeremoniam considerant ad Baptismi integritatem spectantem. Alii reiiciunt omnino.

Practice de singulis sectis inquirendum.

ARTICULUS III.

De materia et forma Eucharistiae.

793. Materia. — Omnes Orientales, exceptis Armenis et Maronitis, panem fermentatum adhibent (1).

Speciatim quoad **Coptos,** haec animadvertenda:

1° Panis eucharisticus praeparari et coqui debet in loco sacro, non autem in domibus laicorum, atque a persona quae sit servitio ecclesiae addicta.

2° Hostiae figura debet esse rotunda, « cuius facies in duodecim partes exigua cruce signatas sit distincta, atque in centro hostiae decima tertia pars habeatur, ceteris maior, atque quatuor minores partes continens » (2).

3° In sollemnioribus festis hostia debet esse mediocriter crassa. Pro Missa quotidiana adhibetur hostia tenuior. « Panis crassior, qui festis sollemnioribus inservit, hodiernus sit necesse est, secundum antiquam regulam. Panis vero tenuior, qui in Missa quotidiana offeratur, potest non hodiernus esse » (3).

(1) Cfr. Cappello, *Ius Ecclesiae latinae cum iure Ecclesiae orientalis comparatum*, p. 10.
(2) Synodus Alex. Copt. an. 1898, sect. II, part. I, IV.
(3) Synodus Alex. Copt., *l. c.*, VIII.

794. Quoad **Syros** haec in specie attendenda:

1° Forma hostiae debet esse « rotunda, cuius facies in duodecim partes sit distincta et in unaquaque ex his exigua crux exstet. Nec admodum tenuis sit hostia, sed mediocriter crassa, iuxta consuetudinem. In feria autem V Paschatis habeat hostia formam agni iuxta veterem consuetudinem, cuius rei convenientia et insignis symbolismus neminem latet » (4).

2° « Aedituus qui hostias praeparat, sit e coetu clericali, si fieri potest; eas coquere debet in loco ecclesiae designato, aut in cella Episcopi vel parochi, non in domibus laicorum. Decet interim recitare psalmos vel alia cantica. Mulier non coquat hostias; nec licet sacerdoti hostias consecrare a personis non catholicis coctas » (5).

3° Hostiae singulis diebus conficiendae sunt. Permittitur tamen ut in ecclesiis quae non habent aedituum proprium, Missa celebretur cum hostiis coctis a duobus vel tribus diebus.

795. Ad **Ruthenos** quod attinet, pauca adnotasse sufficiet:

1° Panis triticeus fermentatus et vinum de vite adhibenda sunt « sub poenis suspensionis a divinis, amotionis a beneficio, aliisque arbitrio Episcopi infligendis » (6). Agitur de poenis ferendae sententiae.

2° Panis eucharisticus conficiendus est in loco sacro aut in aedibus sacerdotis, non vero in domibus laicorum. Id potius de consilio, quam de praecepto accipiendum.

796. Quoad **ceteros Orientales,** non habentur de hac re peculiaria praescripta. At generatim quae diximus de Coptis, Syris etc., illis quoque applicantur.

797. Forma. — Praeter formam substantialem, quae exprimitur per verba Christi Domini, quaeque, ut patet, una est pro tota et universa Ecclesia, omnes ritus orientales continent *invocationem Spiritus Sancti.*

In Synodo Ruthenorum Galliciae an. 1891 haec leguntur: « Illud praesertim inculcandum censemus, ut omnes sacerdotes teneant firmiterque credant verba consecratoria huius sacramenti non esse alia, quam ipsa et sola verba dominica: *Hoc est corpus meum*, et *Hic est sanguis meus*... non autem verba invocatoria Spiritus Sancti, quemadmodum in pluribus catechismis et subinde etiam in notis missalium schismaticorum recentioribus contra antiquam Ecclesiae graecae fidem ab imperitis quibusdam affirmari comperimus » (7).

(4) Synodus Sciarfensis Syrorum an. 1888, cap. V, art. 4, § 4.
(5) Synodus Sciarfensis, *l. c.*
(6) Synodus provincialis Ruthenorum an. 1720, tit. III, § 3.

(7) Tit. II, cap. 3; Synodus Sciarfensis Syrorum, *l. c.*, n. 3.

Articulus IV.

De Communione.

798. Communio sub utraque specie. — 1. In disciplina Orientalium usus viget sacrae Communionis sub utraque specie. Excipiendi sunt *Maronitae, Malabarici* et *Copti Aethiopici*, qui morem latinum sequuntur.

« Apud **Armenos** catholicos iamdudum invaluit consuetudo communicandi et populum et clerum *sub una specie*, ab eadem haudquaquam recedendum esse apertissime declaramus » (1).

2. Diversa autem ratione Eucharistia ministratur. Generatim loquendo, *aut* hostia sanguine dominico intincta in os communicantis immittitur, *aut* species panis in calicem immissa cochleari educitur et communicanti in manus vel os traditur, *aut* demum calix porrigitur, ut haustum sanguinem ex ipso communicans sumat.

3. Alicubi diverso modo communicant laici, clerici ac religiosi. V. gr. apud **Syros** haec est disciplina: « In partibus autem orientalibus nostrae nationis mos fuit ut sacerdos tempore fractionis singulas sacri corporis particulas in calice intingeret, et postea tempore Communionis eas petentibus porrigeret. Haec ultima consuetudo a multo tempore in nostra Ecclesia invaluit, cum quadam tamen differentia, quatenus sacerdos tempore fractionis non amplius intingit singulas sacrae hostiae particulas in calice, sed unam tantum intingit et ea obsignat ceteras sacramenti particulas quae in patena sunt, quin eas ab invicem separet usque ad tempus Communionis.

« Igitur haec Synodus hanc consuetudinem confirmat et observari iubet, ita ut illicitum sit sacerdotibus omnibus porrigere sive laicis sive cantoribus et lectoribus Communionem petentibus, nisi particulas SS.mi Corporis pretiosissimo sanguine obsignatas, ut supra. Presbyter autem, diaconus, hypodiaconus et monachus cochleari Communionem accipiunt in corpore et sanguine simul. Presbyter non potest in alterius

(1) *Acta et decreta Concilii nationalis Armenorum*, an. 1911, n. 427.

sacerdotis Missa Sanctissimum Sacramentum manu sua accipere, sed porrectum a sacerdote qui dicit Missam, sicut ceteri clerici. A fortiori non licet diacono manu sua Communionem sibi sumere, nec dare presbytero vel eo maiori. Episcopus autem in Missa alius sacerdotis manu sua sumit sacram Eucharistiam » (2).

4. Apud **Coptos** Aegypti iste modus servatur: « Sacerdotibus non celebrantibus, corpus Domini primo, deinde calix a celebrante successive praebentur. Sacerdotes ita communicantes saltem alba et stola induti esse debent. Dominus Patriarcha, ad Communionem accedens, in Missa ab aliquo sacerdote celebrata, post hostiae fractionem altare ascendit et recitata oratione absolutionis et fidei professione quae in liturgia reperiuntur, seipsum communicat, deinde ex sanctuario egreditur ut sacerdos populo Eucharistiam ministrare possit. Idem in simili casu unusquisque Episcopus in sua dioecesi agere potest. Diaconis celebrans porrigit primo corpus, deinde sanguinem pretiosum ope cochlearis. Minoribus ministris, subdiaconis scil. et lectoribus, necnon et laicis in Missa communicantibus porrigitur a celebrante particula sancti corporis pretioso sanguine intincta modo in liturgia praescripto » (3).

5. **Rutheni** hunc morem sequuntur: « Ante Missam (celebrans) exquirat de communicantium numero, et servata proportione immittat necessariam vini quantitatem. Quod si quandoque contingat ut ex inopinato extraordinarius numerus communicantium accedat ad sacram Synaxim, tunc distribuat sanctam Communionem cum ea quantitate vini consecrati quam hic et nunc habet in calice; in casu autem quo exhaustae fuerint particulae Communionis in calice consecrato et superfuerint adhuc communicantes, tunc tantum potest distribuere eis sanctam Communionem per modum infirmorum, scil. assumendo particulas consecratas de pyxide et porrigendo easdem accedentibus; qui postremus ritus etiam servari poterit in iis casibus, in quibus communicantes non habent opportunitatem assistendi Missae...

« Denique, porrecta communicanti particula sacra, abstergat labia eius purificatorio vel ipse, vel diaconus si adfuerit, non autem sinat ut communicans ipse, accepto propria manu purificatorio, abstergat sibi labia; haec vero abstergenda sunt omnino a sacerdote vel diacono, ne forte communicans ipse manu sua vel sudariolo suo abstergat sibi labia » (4).

6. Orientales sacram Communionem stantes recipiunt. Alicubi,

(2) Synodus Sciarfensis Syrorum an. 1888, cap. V, art. 4, § 6.
(3) Synodus Alex. Copt. an. 1898, sect. II, part. I, § 7, n. 3.
(4) Acta et decreta Synodi provincialis Ruthenorum Galliciae an. 1891, tit. II, cap. 3.

v. g. apud Syros, Episcopi et monachi, quoties ad Communionem accedunt, caput cucullo tectum habere debent (5).

7. Infirmis et generatim iis qui extra Missam communicant, Eucharistia hodie apud plerosque Orientales ministrari solet sub una tantum specie. Unde *Synodus Alex. Copt.* (*l. c.*) ait: « Extra Missam Communio datur *sub sola specie panis*. Quae vigens disciplina antiquae consuetudini Ecclesiae nostrae conformis exsistit; nam ut testatur S. Basilius... Pariter *sub sola specie panis* infirmis ministratam fuisse Communionem in nostra Ecclesia ab *antiquissimis* temporibus testis est S. Dionysius, patriarcha noster saeculo tertio ».

799. Subiectum et obligatio Communionis. — 1. Administratio Eucharistiae, sub una vel utraque specie, infantibus statim post Baptismum et puerulis in Missa, ad nostra usque tempora viguit; immo alicubi adhuc viget.

2. Usus iste penitus cessavit apud *Maronitas*, *Syros*, *Coptos Aegyptios*, *Malabaricos*, *Rumenos* et fere etiam penes *Ruthenos* (6). *De iure* adhuc viget apud Graecos, exceptis Italo-Graecis (7); eorum enim Euchologia ministro Baptismi mandant, ut infantes baptizati et chrismate delibuti divinis quoque epulis reficiantur. Fatendum tamen, huiusmodi morem non semper servari in eadem Ecclesia graeca.

3. Circa tempus quo incipit *obligatio* satisfaciendi *praecepto* Communionis non datur discrimen inter fideles latinos et orientales, cum agatur de praecepto divino-ecclesiastico. Proinde Orientalibus applicatur omnia quae de hac re exposita sunt (n. **420** ss.).

4. Lex ieiunii naturalis eadem ratione viget ac in Ecclesia latina. Unde huc spectant quae suo loco diximus (n. **457** ss.). Quaeri potest, an dispositio favorabilis, de qua in can. 33, § 1, et alia, de qua in can. 858, § 2, respiciant etiam Orientales necne. Indubitanter tenemus utramque illos respicere: nec obstat praescriptum can. 1.

5. Praeceptum Communionis paschalis tenet quoque Orientales, ut palam est. Tempus generatim decurrit a dominica Palmarum ad dominicam *in Albis*, uti apud Latinos. Alicubi tamen, v. g. penes Coptos Aegyptios (8), protrahitur usque ad Pentecosten.

Synodus Montis Libani an. 1736 pro Maronitis statuit: « Singulis annis post octavam Paschatis curabit parochus tam librum status

(5) Cfr. Synod. Sciarfens. Syror. an. 1888, cap. V, art. 5, § 5, n. 4.
(6) Cfr. Synod. Syror., cap. V, art. 4, § 5; Synod. Maronit., part. II, cap. II, n. 13; Synod. Copt. Aegypt., sect. II, cap. 3, part. I, art. 6; Synod. Ruth., art. 3, § 3; Conc. primum prov. Alba Iuliense et Fogarasiense, tit. V, cap. 4.
(7) Bened. XIV, Const. « *Etsi pastoralis* », 26 maii 1742, § 2, n. 7.
(8) Synod. Alex. Copt., sect. II, cap. 3, part. 1, art. 6.

animarum, quam schedulas communicantium Episcopo tradere, a quo in archivo suae ecclesiae conserventur. Qui id neglexerit, graviter ab eodem Episcopo mulctetur » (9).

6. Quoad **Armenos** haec speciatim attendantur:

1° Pueri, qui nondum rationis usum adepti sunt, « neque ea esse dignoscuntur mente atque aetate, ut sciant quid agant, ad eucharisticam mensam non sunt admittendi » (10).

2° Quisque accedere debet ad sacram mensam ieiunus, « ita ut a dimidia nocte usque ad illud temporis punctum, quo sacram Eucharistiam accipit, nihil omnino comederit aut biberit ».

3° Eucharistia palam ac « debito venerationis officio et sollemni apparatu deducatur, dum ad infirmos defertur ».

4° Tempus paschale, quo fideles adulti tenentur sacram Communionem sumere, incipit a dominica Palmarum et extenditur usque ad dominicam *in albis*. Episcopi iusta de causa possunt « differre determinatum hoc temporis intervallum usque festum Sanctissimae Trinitatis, aut anticipare tempus Quadragesimae ».

5° « Vehementer autem ipsi fideles monendi sunt, ut pro laudabili consuetudine in Ecclesia nostra recepta quinque solemnioribus anni festivitatibus, quae *Daghavar* nuncupantur, ad sacram synaxim devote accedant » (11).

Articulus V.

De custodia et cultu sanctissimae Eucharistiae.

800. Asservatio. — 1. Consuetudo asservandi Eucharistiam etiam apud Orientales viget et profecto vigere debet, ipsa natura huius augustissimi sacramenti perspecta.

2. Generatim asservatur in ecclesia paroeciali et cathedrali, et in ecclesiis monasteriorum. Alicubi, v. g. apud Coptos, Aegyptios et Syros, conservari potest « in domo episcopali, modo ibi oratorium exstet in quo sacramentum cum debita reverentia repositum sit » (1).

3. Sanctissima Eucharistia sub specie panis asservatur pro diver-

(9) Part. II, cap. 12, n. 20.
(10) *Acta et decreta*, n. 422.
(11) *Acta et decreta*, nn. 416, 417, 419, 424.

(1) Synodus Alex. Copt., sect. II, pars I, n. 8; Synod. Syrorum, cap. V, art. 5, § 7; Synod. Montis Libani an. 1736, part. II, cap. 12, n. 24.

sitate Ecclesiarum, sanguine obsignati necne. Apud Maronitas, Malabaricos et Coptos, sub sola specie panis conservatur.

4. Eucharistia asservanda est in pyxide decenti, velo cooperta, in tabernaculo mundo, bene clauso, super corporale reposita. Pyxis debet esse aurea vel argentea aut ex alia decenti materia, intus deaurata.

5. Coram SS.mo Sacramento diu noctuque una saltem lampas collucere debet, nutrienda regulariter oleo olivarum. Patriarcha et Episcopi permittere valent, iusta et gravi de causa, ut ex aliis oleis nutriatur.

801. Expositio SS. Sacramenti. — 1. Hodie plerique Orientales expositionem SS. Sacramenti peragere et cum eo benedictionem populo impertire solent.

Synodus Syrorum (*l. c.*) haec ad rem tradit: « Inter cetera quae a nostris maioribus Ecclesiam Romanam sequentibus, in Ecclesiam nostram, ad honorandum Sanctissimum Sacramentum introducta sunt, est ritus benedictionis per illud dandae. Hanc laudabilem devotionem in nostra Ecclesia in perpetuum confirmamus ac stabilimus, praecipientes ut in eadem ritus benedictionis SS.mi Sacramenti iuxta formam in ritu latino statutam perficiatur ».

Item *Synodus Alex. Copt.* decernit: « Sanctus et laudabilis est ritus qui in Ecclesia Romana ortum habuit et ad nostram Alexandrinam Ecclesiam pervenit, dandi populo christiano benedictionem per Sanctissimum Sacramentum. Ipsum ut maxime idoneum ad honorandum Christum nobiscum conversantem et ad promovendam fidelium pietatem, approbamus, atque retinendum decernimus, praecipientes ut debita sollemnitate semper perficiatur » (*l. c.*).

2. Ubi viget huiusmodi laudabilis consuetudo, expositio SS. Sacramenti cum benedictione generatim fit secundum formam in Ecclesia latina adhibitam.

802. Abusus eliminandi. — 1. Apud Graecos fere omnes mos quidam invaluerat improbandus. De eo Synodus Ruthenorum an. 1720 ait: « Usum, si quibus in locis adhuc viget, consecrandi maiorem hostiam feria quinta Coenae Domini, eamque sanguine dominico imbuendi et conservandi per totum annum, ut inde distribuatur pro infirmis, Sancta Synodus gravissimis rationibus mota, sublatum omnino esse voluit » (2).

(2) Tit. III, § 3.

2. Alius quoque abusus memoratur a *Benedicto XIV*, Const. « *Etsi pastoralis* », 26 maii 1742, § 6, ab eoque auferendus edicitur: « Tollatur abusus tundendi, vel etiam miscendi sacro oleo, ac iterum coquendi vel alias exsiccandi species sacramenti Eucharistiae feria quinta Coenae Domini, ut deinde illud asservent ».

803. Renovatio sacrarum specierum. — 1. *Benedictus XIV*, Const. « *Etsi pastoralis* », § 6, statuit: « Sanctissimum Eucharistiae sacramentum, quod pro infirmis asservatur, singulis octo diebus aut saltem quindecim renovetur ». Etiam Synodus Ruthenorum (*l. c.*) iubet species panis renovandas esse « singulis octo diebus aut saltem quindecim ».

2. *Concilium primum prov. Alba Iuliense et Fogarasiense* an. 1872 haec mandat: « Parochi omni diligentia attendant, saepius eam (Eucharistiam) inspiciendo, et pro opportunitate renovando, consumptis intra Missarum sollemnia prioribus speciebus, ne forte corrumpantur » (3).

3. *Synodus Sciarfensis Syror.* an. 1888 rigorosius praecipit: « Oportet ut hostia quae conservatur, *quotidie* mutetur, ne species panis exsiccentur, difficilisque evadat esus corporis sacrosancti, utque cum debita reverentia sumatur. Saltem *non licet hanc mutationem differre plus quam* tres dies » (4).

4. « Consecratae hostiae, quae intus tabernaculum in pyxide asservantur, bis saltem in mense mutari et renovari debent ex hostiis recens confectis... Item bis in mense renovetur hostia sacra, quae servari solet ad eam exponendam fidelibus sive in forma benedictionis, sive in forma quadraginta horarum » (5).

Articulus VI.

De Missae sacrificio.

804. Concelebratio. — Ritum concelebrationis olim communis fuit occidentali aeque ac orientali Ecclesiae (1). Sed iamdiu obsolevit in Ecclesia latina, praeterquam in ordinatione sacerdotum et in Episcoporum consecratione. In Ecclesia orientali, contra, frequenter usus adhuc

(3) Tit. V, cap. 4.
(4) Cap. V, art. 4, § 7.
(5) *Acta et decreta Concilii Armenorum*, an. 1911, n. 413.

(1) Cfr. Bened. XIV, Const. « *Allatae sunt* », 26 iul. 1755, § 38.

viget concelebrationis presbyterorum cum Episcopo aut cum alio sacerdote qui primi litantis personam gerit.

805. Facultas ter vel bis in die Missam celebrandi. — 1. Facultas qua latini presbyteri gaudent tres Missas celebrandi in festo Nativitatis D. N. I. C. (2) et die commemorationis omnium fidelium defunctorum presbyteris orientalibus nullatenus competit. S. C. de Prop. Fide pro negotiis ritus orientalis interrogata num facultas a Benedicto XV, Const. « *Incruentum altaris* », 10 aug. 1915 (cfr. n. **694**), facta latinis sacerdotibus tres Missas celebrandi die 2 novembris, esset extendenda etiam ad presbyteros orientales, die 13 mart. 1916 respondit *negative* (3).

2. Facultas binandi diebus dominicis aliisque festis de praecepto, urgente necessitate, id est ob penuriam sacerdotum (cfr. can. 806; n. **695**), in iure orientali olim penitus ignorabatur. At recentius usus invaluit etiam apud Orientales ut ex facultate Sedis Apostolicae bis Sacrum fiat, gravi de causa.

Huc spectat Instructio S. C. pro Ecclesia Orientali, 1 febr. 1933, « pro sacerdotibus byzantini ritus super liturgica binatione ». Inter alia, statuitur: « Sacerdos pro secunda celebratione nullimode praesumat stipem accipere, ne turpis quaestus suspicionem praebeat, sed eam applicet vel pro populo, vel ad mentem Episcopi, vel suam. Fas esto autem aliquam retributionem ex titulo extrinseco percipere » (n. 8) (4).

806. Locus celebrationis. — 1. In Ecclesia orientali generatim antiquissima viget disciplina ut una tantum Missa singulis diebus in eadem ecclesia et super idem altare celebretur (5).

Graeci, in commodum sacerdotum qui privatim litare cupiunt, *paraecclesiis* utuntur. Quae *paraecclesiae* « nil aliud sunt, quam oratoria quaedam ecclesiae contigua, in quibus erectum adest altare, ubi sacerdotes Missam celebrant, quam in ecclesia celebrare nequeunt, eo quod ad altare in ea exstructum alius sacerdos iam celebraverit » (6).

2. Verum disciplina longe mitior hodie facta est. Nam alicubi, ex. gr. apud *Syros* et *Coptos*, diebus dominicis et festis, immo aliis quoque diebus plures Missae in eadem ecclesia et super idem altare celebrari possunt.

(2) Bened. XIV, Const. « *In superiore* », 29 dec. 1755.
(3) *A. A. S.*, VIII, p. 104 ss.
(4) Cfr. *A. A. S.*, XXVI, p. 181 s.
(5) Bened. XIV, Const. « *Demandatam* », 24 dec. 1743; Const. « *Allatae sunt* », 26 iul. 1755; Bona, *Rerum liturg.*, lib. I, cap. 14, n. 1 ss.; Assemanus, *Bibliotheca Orientalis*, II, p. 184; III, p. 248.
(6) Bened. XIV, Const. « *Allatae sunt* », 26 iul. 1755, § 39.

3. Patriarchae et Episcopi permittere valent iusta de causa ut Sacrum fiat extra ecclesiam et oratorium, honesto ac decenti loco et super aram lapideam ab Episcopo consecratam.

4. Graeci utuntur *antimensiis*, quae sat ampla sunt et cum corporalibus nostris fere congruunt. At magnum datur discrimen; corporalia benedicuntur, *antimensia* consecrantur ab Episcopo in ipsa generatim consecratione ecclesiae (7).

5. Apud *Armenos* Missa celebranda est in ecclesiis saltem benedictis vel in oratoriis ad cultum divinum dicatis. In oppidis autem, ubi nulla ecclesia aut publicum sacellum exsistit, Missa, de licentia Ordinarii, potest celebrari in domo alicuius privati catholici. Altare, ubi litatur, tegi debet tribus mappis, iisque mundissimis, quarum superior prae ceteris tenuior sit ac pretiosior. Praeeminere debet inter candelabra imago Christi e cruce pendentis, quae talis sit et ita collocata, ut a sacerdote litante et a populo conspici possit. Id ex disciplina apud *Armenos* vigente (*Acta et decreta*, n. **437** ss.).

Eadem fere disciplina viget apud *Malankarenses*.

807. Tempus celebrationis. — 1. Varium est pro varietate rituum. V. gr. *Synodus Syror.* an. 1888 haec habet: « Praescriptum fuit Missam non posse ordinarie incipi ante auroram, neque differri post meridiem; quod et nos in nostra Ecclesia statuimus, praecipientes ut in omni loco et tempore observetur. Attamen iuxta nostrum ritum excipitur Missa conventualis vigiliae Nativitatis Domini et Sabbati Sancti, in quibus ea celebratur ad vesperam; excipiuntur quoque festa Natalis Domini, Epiphaniae et Dominicae Resurrectionis, in quibus Missa conventualis celebratur ante auroram at diu post mediam noctem » (8).

Synodus Copt. an. 1898 statuit: « Praescribimus ut Missa ordinarie non incipiatur ante auroram neque differatur post meridiem. Ab hac regula sane excipiendus est casus quo necessitas exurgeret conficiendi Eucharistiam pro viatico moribundi; excipiuntur pariter Missae Nativitatis Domini, Epiphaniae et Resurrectionis, quae nocte inchoantur et nocte possunt absolvi, ita tamen ut consecratio numquam ante mediam noctem locum habeat » (9).

Praefata regula ne Missa ante auroram incipiatur nec post meridiem differatur, exceptis quibusdam diebus iuxta ritum uniuscuiusque Ecclesiae; viget generatim apud omnes Orientales (10).

(7) Cfr. Goar, *Euchologium Graecorum*, p. 353 ss., 618 ss.
(8) Cap. V, tit. 5, § 2.
(9) Sect. II, part. 2, § 4.
(10) Cfr. Synod. Montis Libani, part. II, cap. 13, n. 16.

2. In Ecclesia *graeca*, tota Quadragesima, praeter sabbatum et dominicum diem, item feriam sextam hebdomadae maioris et festum Annuntiationis B. M. V., non celebratur Missa, sed solum peragitur liturgia Praesanctificatorum, uti Ecclesia latina celebrare solet feria sexta hebdomadae maioris.

Apud *Coptos Aegyptios* Missa celebrari potest « quolibet anni die, exceptis feriis maioris hebdomadis secunda, tertia, quarta et sexta » (11).

Apud *Ruthenos* nulla Missa celebratur his diebus: « 1. Feria sexta ante Nativitatem et Epiphaniam Domini, si quando horae regiae ex ipsa Vigilia festi transferendae sunt in eandem; 2. die veneris hebdomadae sanctae, nisi in ea occurrat festum Annuntiationis B. M. V.; tunc enim celebranda est Missa S. Ioannis Chrysostomi una cum Vesperis; 3. licet iuxta typica feria 4 et 6 hebdomadae Caseae nulla Missa praescribatur, neque perfecta neque Praesanctificatorum, hodie tamen Synodus intactam relinquit consuetudinem nostram celebrandi iisdem diebus Missam S. Ioannis Chrysostomi » (12).

Apud *Maronitas* Missa Praesanctificatorum celebratur tantum feria VI hebdomadae maioris (13).

Synodus nationalis *Graecorum Melchitarum* an. 1835 (can. 3) haec habet: « Haec nostra Synodus illud inculcat, quod non tantum Concilium oecumenicum VI, Constantinopolitanum III, canone 52, statuit de Missa Praesanctificatorum solum diebus omnibus ieiunii quadragesimalis, praeter sabbata et dies dominicos et festum Annuntiationis, celebranda, sed etiam sanxit fel. rec. Papa Benedictus XIV in suis constitutionibus a. 1743 et a. 1746 editis, quibus liturgiam S. Ioannis iis diebus, quos diximus, omnino prohibuit, praecepitque, ut in illa liturgia Praesanctificatorum servaretur... Itaque prohibemus, ne iis diebus, quos supra indicavimus, usurpetur liturgia S. Ioannis Chrysostomi, praecepimusque ut iis diebus sola liturgia Praesanctificatorum celebretur in omnibus ecclesiis nostrae nationis, praeter ecclesias pagorum valde pauperum, in quibus non potest SS. Eucharistia decenter conservari, si proprius Episcopus illis liturgiam sancti Ioannis permiserit ».

Ex eodem can. 3 licet pro Missa Praesanctificatorum accipere stipendia, quae censentur tamquam « eleemosynae ad victum clericorum ».

(11) Synod. Alex. Copt., sect. II, art. 2, § 4.
(12) Synod. prov. Ruth. Galliciae an. 1891, tit. IV, cap. 1, n. 4.
(13) Synod. Montis Libani, part. II, cap. 13, n. 17.

Quoad *Armenos* haec speciatim animadvertenda:

1° Missa celebrari nequit ante auroram vel post meridiem, excepto pervigilio Nativitatis Domini et Paschatis.

2° Missa celebrari potest singulis diebus. At in feria sexta hebdomadae maioris nec Episcopis nec sacerdotibus licet Sacrum facere. In Sabbato Sancto Missae privatae vetantur omnino.

3° Non viget concelebratio. Quare plures Missae in eadem ecclesia eodem die celebrari solent. Sed feria quinta in Coena Domini et in Sabbato Sancto nonnisi una, et quidem sollemnis, potest celebrari Missa (*Acta et decreta*, n. 439, 450).

808. Ritus et caeremoniae Missae. — 1. Etiam in disciplina orientali vino, quod pro Missae sacrificio adhibetur, modicissima aqua admiscenda est.

2. Graeci, paulo ante Communionem, aquam fervidam in calicem immittunt. Qui usus tamen nec semper nec ubique servari solet.

3. Inter varias Missae caeremonias memoratu dignae sunt *statio*, *adoratio* et *capitis detectio*.

4. Circa *rationem standi*, haec generatim animadvertenda:

1° Sacerdos, diaconus et alii clerici qui sacrificio eucharistico obeundo operam praestant, debent semper *stare* per totum tempus Missae. In Missa quidem conventuali possunt sedere tempore quo lectiones leguntur, at non in sanctuario, sed in abside.

2° Episcopus in Missa privata *debet* sedere, ex. gr. apud Syros (14); apud alios Orientales, *potest* sedere. Qua de re attendantur oportet liturgica praescripta.

In Missa pontificali Episcopus sedet in throno temporibus in Missali statutis.

3° Laici, qui Missae assistunt, debent erecti stare saltem cum legitur Evangelium et cum thurificantur, nec non tempore quod currit ab introitu ad finem invocationis Spiritus Sancti, et ab elevatione usque ad expositionem mysteriorum.

5. *Adoratio* perficitur « per profundam capitis inclinationem et dorsi veram inclinationem », non per genuflexionem ad terram sive unius genus sive utriusque.

6. De *capitis detectione* haec speciatim:

1° Fideles universi nudo capite Missae assistere tenentur, quoties

(14) Synod. Sciarfensis, *l. c.*, § 5.

standum est. Mulieres vero, iubente Apostolo (15), velum habere debent ad reverentiam et decorem.

2° Presbyter, qui Missam celebrat, debet habere caput detectum a principio usque ad finem. Alicubi potest in capite deferre pileolum laneum nigrum, quem tamen deponere debet cum legitur Evangelium et cum incipit recitare secreta illumque resumere nequit ante finem ablutionis.

3° Diaconi et clerici Missae ministrantes caput detectum a principio usque ad finem habere debent.

4° Episcopi et monachi Sacrum faciunt capite cucullo tecto (16).

809. Applicatio Missae pro populo. — Disciplina quae viget in Ecclesia Latina (cfr. n. **608** ss.) diversa est ab ea quae in Ecclesia Orientali exsistit.

Haec dubia proposita fuere S. Congregationi de Prop. Fide:

« 1° Se l'obbligo di applicare la Messa *pro populo* che secondo il diritto della Chiesa Occidentale viene imposto ai Vescovi e ai parroci, abbia ugualmente luogo per le stesse persone di rito orientale. *Quatenus affirmative:*

« 2° In quanto alla determinazione dei giorni se debbano osservarsi le leggi e consuetudini ragionevoli che trovinsi in vigore in alcune diocesi del detto rito.

« 3° In mancanza di simili leggi o consuetudini, se tale determinazione debba farsi a norma ed in tutta la estensione delle leggi occidentali.

« 4° Se per gravi ragioni e circostanze possa farsi luogo a qualche riduzione dei giorni fissati dalle leggi occidentali, ed anche ad una totale dispensa, coll'obbligo però di pregare pel popolo in quelle Messe stesse che dovrebbero applicarsi per esso ».

S. Congregatio, die 23 martii 1863 reposuit: « Ad 1 et 2. Affirmative. Ad 3. Negative. Ad 4. Provisum in tertio, et ad mentem. La mente è che all'opportunità si faccia sentire ai Vescovi della Chiesa Orientale l'obbligo che anche in essa incombe ai pastori di anime di applicare qualche volta la Messa pel popolo, e per ciò che concerne la determinazione dei giorni si esponga loro la disciplina della Chiesa Occidentale onde ne abbiano lume per vedere fino a qual punto potrebbe essa convenire alle loro diocesi, e per proporre in ogni

(15) I *Cor.*, XI, 6 et 10.
(16) Synod. Sciarfens. Syror., *l. c.*, § 5.

caso alla S. Sede quei temperamenti che fossero per credere necessari » (17).

Id melius declarat eadem S. C. in litteris encyclicis datis die 8 nov. 1882 ad Delegatos Apostolicos pro Oriente: « La Santità di N. S. Leone XIII emanava la Costituzione *In Suprema* del 10 giugno corrente anno, riguardante l'obbligo di tutti i Vescovi di applicare la Messa *pro populo* ne' giorni festivi... Ella non ignora che, secondo la decretale d'Innocenzo III nel Concilio Lateranense IV *Licet Graecos*, e secondo la spiegazione datane in una Congregazione di teologi tenuta nel 1731 innanzi al Cardinal Panfili, la miglior parte de' dottori, non escluso lo stesso Lambertini (Benedetto XIV), è di sentimento che nelle Costituzioni Apostoliche non si intendano compresi gli Orientali se non nei tre casi seguenti: 1° nei punti di fede e dottrina cattolica; 2° dove la materia stessa dimostra la comprensione, in quanto non è una legge soltanto ecclesiastica, ma una dichiarazione della legge divina e naturale; 3° quando, benchè si tratti di ordinazioni disciplinari, gli Orientali vi sono espressamente nominati. Questa dottrina di teologi e canonisti non è stata finora sanzionata dalla S. Sede; è certo però che gli Orientali *ab immemorabili* ritengono qual sentenza teoretica e pratica, di non essere compresi nelle Costituzioni disciplinari, se non nel modo predetto, e che questa loro persuasione non fu mai condannata dalla S. Sede. Posta questa teoria, è ben chiaro primieramente che tutti i Vescovi anche orientali sono certamente compresi nella citata Costituzione del S. Padre *In Suprema*, in quanto che essa dichiara il gius divino dell'obbligo della Messa *pro populo*, giacchè *vi pastorali officii* sono assolutamente tenuti *de iure divino* i Vescovi di qualunque rito ad applicarla. Laonde non è questo un punto di disciplina mutabile e che possa essere, secondo i diversi riti, cambiato o abolito per qualunque contraria consuetudine, la quale non sarebbe altro che un abuso erroneo se si tratti dell'obbligo dei Vescovi *in se* di offrire il santo sacrifizio *pro populo*, e non già se si tratti del numero delle Messe che debbono offrirsi in ogni giorno festivo. Questo numero viene determinato da una legge ecclesiastica, in applicazione della legge divina, e quindi in ciò non è esclusa, secondo le diverse circostanze, ogni diversità e dispensa » (18).

(17) *Collectanea S. C. de Prop. Fide*, vol. I, n. 1238.

Latine: « 1° An obligatio applicandi Missam pro populo quae secundum ius Ecclesiae Occidentalis imposita est parochis aliisque ecclesiasticis viris animarum curam obtinentibus, locum similiter habeat pro iisdem personis de ritu orientali. Quatenus affirmative.

« 2° Circa determinationem dierum, an debeant observari leges ac consuetudines rationabiles quae forte vigeant in aliquibus dioecesibus dicti ritus.

« 3° In defectu harum legum et consuetudinum, an huiusmodi determinatio fieri debeat ad normam et ex omni parte iuxta leges occidentales.

« 4° An ob graves causas et circumstantias fieri locus queat alicui reductioni dierum praefinitorum a legibus occidentalibus atque etiam totali dispensationi, cum obligatione tamen orandi pro populo in illis ipsis Missis quae pro ipso applicandae forent ».

« Ad 1 et 2. Affirmative. Ad 3. Negative. Ad 4. Provisum in tertio, et ad mentem. Mens est quod, data opportunitate, manifestetur Episcopis Ecclesiae Orientalis obligatio quae etiam in eadem Ecclesia incumbit animarum pastoribus applicandi aliquoties Missam pro populo, et quod pertinet ad dierum determinationem, exponatur ipsis Ecclesiae Occidentalis disciplina ut lumen exinde sumant quo diiudicare valeant usque dum eadem disciplina suis dioecesibus convenire possit, itemque ut proponat quocumque casu S. Sedi temperamenta quae magis necessaria censeantur ».

Ex his aperte colligitur, Orientales teneri quidem lege de Missa pro populo applicanda, prout est divina, non vero prout est mere ecclesiastica; at mens S. Sedis est, ut disciplinam Ecclesiae occidentalis et ipsi, quoad fieri potest, sequantur.

810. Quoad **Ruthenos** viget disciplina Ecclesiae Latinae, nimirum Episcopi et parochi tenentur singulis diebus dominicis et festis de praecepto, etiam suppressis, Missam pro populo applicare. Sane *Synodus provincialis Ruthenorum Galliciae* an. 1891 haec statuit:

« Oportet omnes animarum pastores, imprimis *Episcopos* et deinde *parochos proprie tales*, nec non illos sacerdotes, qui administrationem parochiarum retinent, applicare sacrificium Missae pro portione gregis sibi commissi *quolibet die dominico et festo de praecepto*. Quoad autem festa olim de praecepto, modo autem abrogata, tenentur iidem pariter applicare Missam pro populo, constat ex declaratione s. m. Pii PP. IX in Encycl. " *Amantissimi Redemptoris* " diei 3 maii 1858.

« Quoad illos festos dies, qui ex feria transferuntur ad dominicam, satis erit applicationem facere ipso die dominico, ut constat tum ex

(18) *Collectanea S. C. de Propag. Fide*, vol. II, n. 1578. Latine: « Leo XIII edidit Const. *In suprema*, 10 iunii decurrentis anni, circa obligationem Episcoporum applicandi Missam pro populo diebus festis. Non ignoras quod iuxta decretalem Innocentii III in Concilio Lateranensi IV *Licet Graecos*, et iuxta explicationem datam in quadam theologorum congregatione habita anno 1731 coram Card. Pamphylio, melior doctorum pars, non excepto ipso Lambertino (Benedicto XIV), censet in apostolicis Constitutionibus non comprehendi Orientales, nisi in tribus sequentibus casibus: 1° in articulis fidei doctrinaeque catholicae; 2° quando ipsa materia indicat comprehensionem, quatenus non est lex mere ecclesiastica, sed declaratio legis divinae et naturalis; 3° quando, licet agatur de Constitutionibus disciplinaribus, Orientales sunt expresse nominati. Haec theologorum et canonistarum doctrina non est huc usque a S. Sede sancita; certum tamen est quod Orientales *ab immemorabili* retinent, tamquam sententiam theoreticam et practicam, se non esse comprehensos in Constitutionibus apostolicis, praeterquam in casibus praedictis, hancque eorum persuasionem numquam fuisse a S. Sede damnatam. Hac theoria constituta, satis liquet imprimis omnes Episcopos etiam Orientales esse comprehensos in cit. Constitutione S. Patris *In suprema*, quatenus per eam declaratur ius divinum, Missam pro populo imponens, quandoquidem vi pastoralis Officii absolute tenentur de iure divino Episcopi cuiuscumque ritus ad eius applicationem. Quapropter non agitur hic de capite disciplinae mutabilis quod iuxta diversos ritus possit sive variari sive aboleri per quamcumque contrariam consuetudinem, quae nihil aliud esset, nisi abusus erroneus, si agatur de Episcoporum obligatione *in se* offerendi sanctum sacrificium pro populo, non autem de numero Missarum offerendarum in diebus festis. Hic numerus determinatur ab ecclesiastica lege in applicatione legis divinae, et idcirco hac in re non excluditur, iuxta diversas circumstantias, omnis diversitas et dispensatio ».

praedicta Encycl. Pii PP. IX, tum speciatim quoad nos ex indulto Suae Sanctitatis D. N. Leonis PP. XIII, dato in rescripto de die 26 ian. 1886 ad Archiep. Metrop. Ruthenum Leopolien. Festa autem translata de feria in dominicam, iuxta indultum supra laudatum, sunt sequentia: *ex mobilibus:* 1° S. Ioann. Ev. 26 sept.; 2° eiusdem Sancti 8 maii; 3° Protectionis B. M. V. 1 oct.; 4° S. Georgii Mart. 23 april.; 5° S. Eliae proph. 20 iul.; 6° Decoll. S. Ioann. Bapt. 29 aug.

« Quoad cooperatores parochorum, isti proprie non tenentur applicare Missam pro populo... Excipiuntur tamen casus, cum parochi absolute per se celebrare non valent, et cooperatores dati sunt pro habituali vel diuturna eorum infirmitate vel impotentia, tunc parochos supplere tenentur ipsorum cooperatores » (19).

811. Stipendia Missarum. — 1. Eleemosyna Missae praefinitur vel a Patriarcha vel a Metropolita vel ab Episcopo aut legitima consuetudine. Ita apud omnes Orientales. Ultra huiusmodi eleemosynam legitima praefinitam nihil exigi aut peti potest.

2. Non licet sacerdoti una Missa satisfacere pluribus eleemosynis acceptis sive intentionibus: quare tot celebrandae et applicandae sunt Missae, quot stipendia data et acceptata fuerunt.

3. Nequit sacerdos celebrationem Missae ad longum tempus differre, sine expresso consensu offerentis.

4. Nefas est sacerdoti sibi retinere partem eleemosynae, et reliquam partem alii sacerdoti praebere ut suo loco Missam applicet ad intentionem dantis.

5. « In regionibus in quibus mos est ut plures fideles conferant simul Missae eleemosynam, dantes singuli exiguam partem ea intentione ut pro iis Missae celebrentur, quin numerum determinent, oportet ut ecclesiarum rectores, consulto Episcopo, numerum Missarum determinent quas sacerdotes pro illa eleemosyna celebrare debeant » (20).

6. Vetita omnino est quaelibet etiam species negotiationis vel mercaturae circa Missarum eleemosynas.

7. « In Missa collectiva, quamvis quilibet concelebrantium suam intentionem habere debeat et applicare, nihilominus applicationem pro aliquo stipendio, speciatim sibi oblato, alia die in Missa particulari faciat, eo quod, communiter loquendo, talis apparet esse intentio dantis; secus vero, si dans in id consenserit. Pro Missa autem Praesanctificatorum, cum ipsa non sit sacrificium perfectum, nulla

(19) Tit. IV, cap. 2.
(20) Synodus Sciarfensis Syror. an. 1888, cap. V, art. 5, § 10.

stipendia accipi possunt, sicut et nulla applicatio stricte talis in ea fiat. Ea autem quae occasione Missarum Praesanctificatorum sacerdoti subinde offeruntur, intelligenda sunt data pro officio Parastaseos aut Panachidae celebrando post Missam Praesanctificatorum » (21).

8. Quoad stipendia *ad instar manualium* (cfr. n. **644**) et fundata seu quae ex fundationum reditibus percipiuntur, eadem fere disciplina quae olim in Ecclesia latina et quae nunc, paucis additis aut immutatis, continetur in Codice, viget apud Orientales (22).

9. « Non licet sacerdoti plus quam sexaginta Missas a se celebrandas admittere, nisi Episcopus rationem plausibilem id permittendi viderit » (23).

10. Sacerdotes iubentur libros habere, « in quibus accuratissime adnotent acceptionem stipendiorum et obligationis susceptae persolutionem » (24).

812. Condonatio et reductio. — Quoad *condonationem* et *reductionem* onerum Missarum, Patriarchae et Episcopi orientales, absque peculiari indulto S. Sedis, nihil hodie agere possunt. Unde *Synodus Sciarfensis Syrorum* haec habet: « Sciant Episcopi Sedem Apostolicam eis sustulisse omnem facultatem quoad reductionem numeri Missarum ad quas aliquis ex sacerdotibus suis se obligaverit accipiendo earum eleemosynas, sibique hoc omnino reservasse » (25).

2. Pro foro *externo* recurrendum ad S. C. pro Ecclesia orientali; pro foro *interno* ad S. Poenitentiariam.

813. An ritus et mores Orientalium subsint mutationi. — 1. Plures immutationes circa ritus et mores orientales inductae fuerunt temporis decursu, ut ex hucusque dictis liquet. Porro quaenam *vis* atque *efficacia* iuridice inest iisdem? Quaestio, ut quisque facile perspicit, maximi momenti est.

2. *Benedictus XIV* (26) principium hoc sollemne statuit: « *De ritibus* et *moribus* Ecclesiae graecae (27) illud in primis generatim statuendum decrevimus, *nemini licuisse aut licere*, quovis titulo et colore,

(21) Synod. prov. Ruth. Galliciae an. 1891, tit. IV, cap. 2.
(22) Cfr. Synod. Sciarfens. Syror., *l. c.*, § 10; Synod. Alex. Copt., an. 1898, sect. 2, part. 2, art. 5; Synod. prov. Ruth. an. 1891, *l. c.*
(23) Synod. Sciarf. Syror., *l. c.*, § 10, n. 7; Synod. Alex. Copt., *l. c.*, n. 5.
(24) Synod. prov. Ruth. an. 1891, *l. c.*, n. 9; Synod. Sciarf. Syror., *l. c.*; Synod. Alex. Copt., *l. c.*, n. 6.
(25) *Loc. cit.*, art. 5, n. 9.
(26) Const. « *Allatae sunt* », 26 iul. 1755, § 16.
(27) Nomine Ecclesiae graecae intelligit universam Ecclesiam orientalem (cfr. Const. cit., § 3).

et quacumque auctoritate aut dignitate, etiamsi patriarchali aut episcopali praefulgeat, *quidquam innovare aut aliquid introducere*, quod integram exactamque observantiam imminuat ».

Igitur, ad singulas mutationes quod attinet, videndum an Sedis Apostolicae approbatio accesserit necne. Si non constet de huiusmodi approbatione, saltem implicita, necessario concludendum, immutationes circa ritus et mores orientales omni vi atque valore *per se* carere.

A. M. D. G.

SERIES ET ORDO

canonum expositorum

Can. 309 — n. **606** ss.
» 339 — » **613** ss.
» 466 — » **613.**
» 731, § 1 — » **1** ss.
» 731, § 2 — » **62** ss.
» 732, § 1 — » **4** ss.
» 732, § 2 — » **21** ss.
» 733 — » **386.**
» 734 — » **118, 191.**
» 735 — » **118.**
» 736 — » **81** ss.
» 737 — » **109** ss.
» 738 — » **136** ss.
» 739 — » **136.**
» 740 — » **138.**
» 741 — » **137.**
» 742-743 — » **138** s.
» 744 — » **148** ss.
» 745 — » **140.**
» 746 — » **157** ss.
» 747 — » **159.**
» 748 — » **160.**
» 749 — » **147.**
» 750 — » **142** ss.
» 751 — » **148.**
» 752 — » **149, 153.**
» 753 — » **154.**
» 754 — » **156.**
» 755 — » **166.**
» 756 — » **169.**
» 757 — » **118, 167.**
» 758 — » **124.**
» 759 — » **170, 175.**
» 760 — » **175.**
» 761 — » **173.**
Can. 762-763 — n. **176.**
» 764-765 — » **177.**
» 766 — » **178.**
» 767 — » **177.**
» 768 — » **180.**
» 769 — » **179.**
» 771-772 — » **181.**
» 773-776 — » **182.**
» 777-778 — » **183.**
» 779 — » **184.**
» 780 — » **192.**
» 781 — » **191.**
» 782-783 — » **195** s.
» 784 — » **199.**
» 785 — » **200.**
» 786 — » **202.**
» 787 — » **207.**
» 788 — » **202.**
» 789 — » **209.**
» 790 — » **215.**
» 791 — » **216.**
» 792 — » **209.**
» 793-794 — » **210.**
» 795 — » **211.**
» 796 — » **212.**
» 797 — » **213.**
» 798-799 — » **217.**
» 800 — » **218.**
» 801 — » **220.**
» 802 — » **292.**
» 803 — » **293.**
» 804 — » **699.**
» 805 — » **602** s.
» 806 — » **693** ss.
» 807 — » **691.**

Can. 808 — n. **686.**
» 809 — » **587.**
» 810 — » **692.**
» 811 — » **687** s.
» 812 — » **704.**
» 813 — » **702.**
» 814 — » **248.**
» 815 — » **250** ss.
» 816 — » **261.**
» 817 — » **245.**
» 818 — » **761** ss.
» 819 — » **762.**
» 820 — » **734.**
» 821 — » **741** ss.
» 822 — » **705** ss.
» 823 — » **713** ss.
» 824 — » **633** ss.
» 825 — » **571.**
» 826 — » **644.**
» 827 — » **654.**
» 828 — » **640.**
» 829 — » **653.**
» 830 — » **646.**
» 831 — » **645.**
» 832 — » **650.**
» 833 — » **656.**
» 834 — » **657.**
» 835 — » **662.**
» 836 — » **657.**
» 837 — » **644.**
» 838 — » **668.**
» 839 — » **669.**
» 840 — » **667.**
» 841 — « **673.**
» 842 — » **674.**
» 843-844 — » **675.**
» 845 — » **297, 303.**
» 846 — » **299.**
» 847 — » **390.**
» 848 — » **300.**
» 849 — » **390** ss.
Can. 850 — n. **303.**
» 851 — » **386.**
» 852 — » **385.**
» 853 — » **398.**
» 854 — » **410, 499** ss.
» 855 — » **76, 443.**
» 856-857 — » **438.**
» 858 — » **457** ss.
» 859 — » **424** ss.
» 860 — » **504.**
» 861 — » **428.**
» 862 — » **430.**
» 863 — » **507.**
» 864 — » **432** ss.
» 865 — » **435.**
» 866 — » **494.**
» 867 — » **366** ss.
» 868 — » **376.**
» 869 — » **374.**
» 1005 — » **431.**
» 1144 — » **84.**
» 1145 — » **86.**
» 1146 — » **87.**
» 1147 — » **89.**
» 1148 — » **104.**
» 1149 — » **105.**
» 1150 — » **106.**
» 1151-1152 — » **93.**
» 1265 — » **310** ss.
» 1266 — » **319.**
» 1267 — » **318.**
» 1268 — » **324** ss.
» 1269 — » **329** ss.
» 1270 — » **336.**
» 1271 — » **339.**
» 1272 — » **340** ss.
» 1273 — » **507** ss.
» 1274 — » **346** s.
» 1275 — « **347.**
» 1507 — » **81.**
» 1544 — » **676** ss.

INDEX RERUM

ordine alphabetico digestus

Numerus arabicus numerum marginalem indicat.

A

Abbas: quoad Confirmationem, 196; quoad Baptismum, 136; quoad Eucharistiam ministrandam, 298; quoad asservationem SS. Sacramenti, 320; quoad Missam pro populo, 608; quoad Missarum eleemosynam, 645; quoad facultatem binandi, 695; quoad privilegium altaris portatilis, 718; quoad altare privilegiatum, 719 ss.

Ablutio: in Baptismo, 120 ss.; si contingat hostiam consecratam in terram dilabi, 397; ante et post Missam, 766; digitorum post purificationem calicis, 766; sacrae supellectilis, 754.

Abruptio Missae, 772.

Accidentia, vide *Species*.

Acetum: num sit materia valida, 257; quid de vino acescente, 257.

Actus coniugalis: utrum impediat sacram communionem, 493.

Administrator apostolicus: quoad Eucharistiam ministrandam, 298; quoad SS. Sacramenti asservationem, 320; quoad Missam pro populo, 608; quoad facultatem binandi, 695; quoad altare portatile, 718.

Adnotatio: Baptismi, 183; Confirmationis, 217; Missarum, 667.

Aedificatio, vide *Ecclesia* et *Oratorium*.

Aegroti: num possint extra mortis periculum sacram communionem suscipere non ieiuni, 468.

Aesophagus: an communicare valeat qui habet aesophagum artificialem, 359.

Aetas: quoad Baptismum adultorum, 148; quoad Confirmationem, 202; quoad primam communionem, 401, 415 ss., 423, 424.

Alapa: in ritu Confirmationis, 209.

Alba: eius materia et color, 757; benedictio, 89.

Alcohol: num vino admisceri possit, 273.

Altare: quoad asservationem SS. Sacramenti, 324 ss.; quoad communionem ministrandam, 387, 7; quoad Missae celebrationem, 714 ss.; privilegium altaris portatilis, 718; altare privilegiatum, 719 ss.; alterius ritus, 720; papale, 720, 2; gregorianum, 721; ornatus altaris, 723 ss.

Ambrosianus ritus: quoad tempus celebrationis Missarum, 740.

Amentes: quoad communionem recipiendam, 402 s.

AMICTUS: eius materia et varia adiuncta, 756; benedictio, vide *Paramenta sacra.*
AMPULLAE: in Missae celebratione, 730.
ANNULUS: num communicans osculari debeat annulum Episcopi, 498; num deferri possit a sacerdote Missam celebrante, 688.
ANNUNTIATIO B. M. V.: Missa, 616 s.
ANTIMENSIA: eorum usus, 720.
ANTIPENDIUM: vide *Pallium altaris.*
APPLICATIO: quomodo materia et forma applicari debeant, 15.
APPLICATIO MISSAE: quid sit, 572; conditiones requisitae, 573 ss.; applicatio sub conditione, 580; error circa applicationem, 581; plures intentiones, 582; cuinam obveniat fructus si Missa nulli applicetur aut incapaci, 584; quomodo sit determinanda applicatio, quando stipendia a multis ignotis dantur vel ex pluribus parvis eleemosynis sint conflata, 585; an utilius sit Missam audire, quam dicendam sibique applicandam curare, 599; an et quomodo sacerdos peccare queat circa Missae applicationem, 600. Vide *Celebratio Missarum, Eleemosyna Missae, Missa pro populo, Orientales.*
AQUA: num vino admisceri possit, 271; admiscenda vino in Missae celebratione, 275 ss. Vide *Lotio.*
ARMENI: Baptismus, 782; Confirmatio, 789; Eucharistia, 793; communio, 798; praeceptum paschale, 796, 6; asservatio Eucharistiae, 800; Missa, 804 ss.
AROMATA: num vino consecrando admisceri possint, 271.
ARTIFICIALIS MODUS: quoad Communionem, 359.
ASSERVATIO, vide *Custodia Eucharistiae.*
ASSISTENTIA: quoad Missam, 544 s.; instructio S. C. Concilii de assistentia Missae ex parte fidelium, 565; num utilior sit assistentia sine applicatione, quam applicatio sine assistentia, 599. Vide *Presbyter assistens.*
ATTENTIO: in sacramentis conficiendis et administrandis, 51; in sacramentorum receptione, 69; in Missa celebranda, 769.
AURORA: quoad Missam celebrandam, 741 ss.
AZYMUS PANIS: non est essentialis sacrificio eucharistico, 259; utrum sacerdos latinus in locis graecorum possit celebrare in fermentato, et graecus in locis latinorum in azymo, 261.

B

BAPTISMUS: quid sit, 109; triplex Baptismus, 110; necessitas, 112; effectus, 114 s.; materia remota, 117 ss.; materia proxima, 120 ss.; forma, 126 ss.; minister ordinarius, 136; minister extraordinarius, 137; ordo servandus inter varios ministros, 139; subiectum Baptismi, 140; infantes infidelium, 142 ss.; infantes haereticorum, 146; infantes expositi et inventi, 147; adulti, 148 ss.; an et quando amentes, furiosi, phrenetici etc. sint baptizandi, 156; infans in utero matris, 157; fetus abortivi, monstra et ostenta, 159; iteratio Baptismi, 163 ss.; ritus et caeremoniae Baptismi, 166 ss.; interrogationes, 172; nomen, 173 s.; caeremoniae supplendae, 175; patrini, 176 ss.; cognatio spiritualis, 180; tempus, 181; locus, 182; adnotatio Baptismi, 183; probatio Baptismi, 184; testimonium Baptismi, 185; mutatio facienda in libro baptizatorum, 197.
BEATI: num capaces sint applicationis Missae, 588.
BENEDICTIO: minister, 87; quid et quotuplex, 91 s.; ritus, 104; subiectum, 105; quomodo tractandae res benedictae, 108; benedictio tabernaculi, 331; pyxidis, 336, 2 s.; ecclesiae, 707, 3; oratorii, 708; paramentorum, 89.
BENEFICIATUS: ex iustitia oneribus Missarum satisfacere debet, 663; ordinarie per se ipsum, *ibid.;* quasnam ob causas Missam debitam omittere valeat, 663, 6.
BINATIO: licita solum in casu necessitatis, 695; quando adsit casus necessitatis, *ibid.;* pro secunda Missa non licet accipere stipendium, 697; ritus servandi quando binatur in eadem vel diversa ecclesia, in eodem vel diverso calice, 698. Vide *Trinatio.*
BULGARI: Baptismus, 778; Confirmatio, 788; Eucharistia, 793; communio, 798; communio paschalis, 799, 3; Missa, 804 ss.
BURSA: materia et color, 760; non adhibenda pro colligendis eleemosynis aut in receptione sacrae communionis, *ibid.*

C

CAEREMONIALE: vide *Ritus.*
CALIGAE: in Missa adhibendae, 687.
CALIX: calix tempore consecrationis debet esse super altari, in corporali et lapide consecrato, 283; calicis materia, 747; consecratio et exsecratio, *ibid.;* ornatus calicis, vide *Velum, Bursa.*
CAMPANULA: in Missa pulsanda, 730.
CANDELABRA: eorum materia, 727; varia adiuncta, *ibid.*
CANDELAE: earum necessitas in Missae celebratione, 727; numerus et qualitas, *ibid.*
CARDINALES: privilegium consecrandi calicem et patenam, ecclesiam et altare, 707, 747; altaris portatilis, 718.
CASUS PRACTICI, 397.
CELEBRATIO MISSARUM: quatenus distinguitur a Missae applicatione, 572 ss.; obligatio celebrandi ratione sacerdotii, 602 ss.; ratione officii, 606 ss.; ratione stipendii, 631 ss.; ratione beneficii, 663 ss.; ratione obedientiae, 665; ratione promissionis et voti, 666.
CENSURA: in ministro requiritur immunitas a censura ut sacramenta conficere et ministrare valeat, 45; an et quando liceat sacramenta petere vel accipere a ministro censurato, 78 s.; in subiecto sacramentorum requiritur immunitas a censura, 57 ss., 443; sacerdotes excommunicati, suspensi et interdicti quoad celebrationem Missae, 547 ss.; num et quanam ratione Missa applicari possit pro excommunicatis, 592.
CERTITUDO: num in sacramentis conficiendis et administrandis requiratur certitudo de valore materiae et formae, 18.
CHALDAEI: Baptismus, 783; Confirmatio, 791; Eucharistia, 793; communio, 798; communio paschalis, 799, 3; Missa, 804 ss.
CHARACTER SACRAMENTALIS: quid sit, quibus sacramentis imprimatur, quid efficiat, 5.
CHRISMA: quid sit, 191 s.
CIBORIUM: vide *Pyxis.*
CINGULUM: eius materia et color, 809; num benedicendum, *ibid.*
CLAVIS, tabernaculi, 333 ss.
CLERICI: num clerici diacono inferiores possint aliquando Eucharistiam aliis ministrare, 305; num et quando sibi ministrare valeant, 307; num feria V hebdomadae maioris communicare teneantur, 430; num communicantes deferre debeant superpelliceum, 496.
COENA DOMINI: custodia SS. Sacramenti, 325; communio recipienda, 430; Missae celebratio, 737 s.
COGNATIO SPIRITUALIS: ex Baptismo, 180; ex Confirmatione, 214.
COLLECTIO ELEEMOSYNARUM MISSARUM: num collectores aliquid sibi retinere possint, 671.

Collybus: num retineri possit ex permutatis Missarum eleemosynis, 667, 4.

Color: conopei, 329, 4; paramentorum, 759, 2.

Communio sacra: minister ordinarius 297 ss.; extraordinarius, 303 ss.; quotuplici modo Eucharistia sumi possit 357; quandonam gratiam conferat, 358; utrum communio sub utraque specie maiorem gratiam conferat, 365; dies quibus distribui potest, 366 ss.; hora, 373; locus, 374 ss.; obligatio ministrandi Eucharistiam, 380 ss.; modus ministrandi communionem, 386; communio in ecclesia, 387 ss.; communio infirmorum, 390 ss.; nonnulli casus qui in praxi occurrere possunt, 397; subiectum communionis in genere, 398; incapaces iure divino, 399; capaces iure ecclesiastico, 400 ss.; obligatio communicandi, 420 ss.; Viaticum, 432 ss.; intentio, 437; status gratiae, 438 ss.; immunitas a censura, 443; praeparatio remota et proxima, 444 s.; gratiarum actio, 446; ieiunium eucharisticum, 447 ss.; num liceat statim post communionem exspuere, manducare, lavare stomachum, 477; causae excusantes a ieiunio, 480 ss.; reverentia externa, 489; vitium corporis eiusque macula, 490; pollutio, 491; illusiones, somnia inhonesta et menstrua, 491; actus coniugalis, 493; ritus et caeremoniae in communione recipienda, 494 ss.; communio frequens et quotidiana, 506 ss.; spiritualis, 524; sacrilega, 525. Vide *Eucharistia, Prima communio.*

Concelebratio: utrum valida et licita, 293 ss.; stipendium recipi potest pro applicatione, 293 ss.

Conditio: quoad sacramenta, 19, 22, 42 ss.; quoad applicationem Missae, 580.

Condonatio Missarum: quid sit, 682; conditiones, *ibid.*

Confessarius: monialium, quoad Eucharistiam ministrandam, 298; quandonam desit copia confessarii, 440; obligatio confessarii quoad praeceptum communionis, 504; iudicium seu consilium confessarii quoad communionem frequentem vel quotidianam, 511.

Confessio sacramentalis: praemittenda celebrationi Missae et communioni ad recuperandum statum gratiae, 46, 77, 438, 691; duae conditiones requiruntur, ut quis, non praemissa confessione sacramentali, possit celebrare vel communicare, 439 ss.; quo in casu celebrans debet quamprimum confiteri, 691.

Confirmatio: notio, 188; effectus, 190; materia remota, 191 s.; materia proxima, 192; explicatio canonico-theologica, 193; forma, 194; minister ordinarius, 195; minister extraordinarius, 196 ss.; obligatio ministrandi Confirmationem, 202 ss.; subiectum, 205; obligatio suscipiendi Confirmationem, 207; ritus et caeremoniae, 208 s.; patrini, 210; conditiones requisitae ut quis valide et licite sit patrinus, 211 s.; obligatio patrini, 213; cognatio spiritualis, 214; tempus, 215; locus, 216; adnotatio, 217; probatio, 218; testimonium, 219; an Episcopus statuere valeat ut iis tantum Confirmatio ministretur, qui primam communionem iam peregerint, 203; an Episcopus praecipere valeat ut Confirmationi praemittatur confessio sacramentalis et naturale ieiunium, 206; decreta recentissima de ministro confirmationis a S. Sede lata, 201.

Confiteor: sub levi debet recitari, 387; non bis dicitur, quando sacerdos sibi in Missa respondet, 703.

Coniunctio: materiae et formae, 14; quaenam mora interposita reddat sacramentum invalidum aut dubium, *ibid.*

Conopeum: pro tabernaculo, 329, 4.

Consecratio: ecclesiae, 707; oratorii, 708; calicis, 747; patenae, 748.

Consecratio Eucharistiae, vide *Sacrificium.*

Conventualis Missa: an et quomodo celebranda, 664.

Copti: Baptismus, 780; Confirmatio, 787; Eucharistia, 793; communio, 798; communio paschalis, 799, 3; asservatio Eucharistiae, 800; Missa, 804 ss.

Corporale: eius materia, necessitas, benedictio, 750.

Crux: qualis et quando apponenda pro Missae celebratione, 726; num sit benedicenda, *ibid.*

Cussinus: materia, necessitas, 730.

Custodia Eucharistiae: asservatio Eucharistiae licita et rationabilis est, 309; usus eam retinendi apud se et secum in itinere deferendi, 310 ss.; asservatio in ecclesiis, 313 s.; in quibusnam ecclesiis sit asservanda, 314 ss.; num et quando Episcopus permittere possit asservationem Eucharistiae, 320 ss.; num ex consuetudine asservari queat, 321 s.; num et quale peccatum sit asservare Eucharistiam sine debita licentia, 323; num extra altare custodiri possit, 332. Vide *Altare, Lampas, Tabernaculum.*

D

Dalmatica: materia, color, benedictio, 759. Vide *Paramenta sacra.*

Damnati: sunt incapaces applicationis Missae, 564, 3°.

Dedicatio: ecclesiae, 707.

Defectus: in administratione Eucharistiae, 397; in Missa, 248, 763, 764 ss.

Defuncti: quinam sint capaces applicationis Missae, 564; defunctorum cadavera ne sint prope altare, 714, 6; Missa pro defunctis, vide *Missa.*

Delirantes: num sint capaces communionis, 405.

Denegatio: num et quando denegari possint sacramenta petentibus, 57 ss.; num haereticis et schismaticis sint semper deneganda, 62 ss.

Deputatio: pro sacramentis conficiendis et ministrandis, 49.

Diaconus: quoad sacramentalia, 89; quoad Baptismum, 137; quoad Eucharistiam, 303, 388, 390.

Dies: distributio communionis, 366 ss.; celebratio Missae ratione Sacerdotii, 602, 4; celebratio Missae pro populo, 613 ss.; Missa celebrari potest omnibus diebus exceptis iis qui proprio sacerdotis ritu excluduntur, 734 ss.

Digiti: quibusnam digitis communio sit ministranda, 386, 6.

Dignitas ministri: non licet per se petere vel accipere a ministro indigno sacramenta, 78; quando liceat sacramenta recipere a ministro peccatore, 78; minister censuratus, 78; minister publice apostata, haereticus vel schismaticus, 78; quale peccatum committat recipiens sine causa sacramentum a ministro indigno, 79.

Dispositiones: pro sacramentis administrandis, 46; suscipiendis, 77; pro sacra communione, 436 ss.; pro Missa ex parte corporis, 684 ss.; ex parte animi, 691 s.

Dissimulatio sacramentorum: num et quando licita, 67.

Distractio: in sacramentis conficiendis seu ministrandis, 43; in Missa, 769.

E

Ecclesia: in quibusnam ecclesiis Eucharistia asservari possit ac debeat, 314 s.; ecclesiae notio, aedificatio, consecratio et benedictio, 707; exsecratio, *ibid.*; violatio, *ibid.*; reconciliatio, *ibid.*

Effectus: sacramentorum, 4; sacramentalium, 97 ss.; Baptismi, 114 s.;

Confirmationis, 190; Eucharistiae, 233 ss.; num peccatum veniale vel defectus devotionis impediat effectus Eucharistiae, 243; num Eucharistia, qua sacramentum, aliis quam sumentibus prosit, 244; an effectus sacramentalis augeatur pro dispositionis actibus, quamdiu sacrae species manent in stomacho incorruptae, 363 s.; an communio sub utraque specie maiorem gratiam conferat, 365; effectus sacrificii, vide *Sacrificium*.

ELEEMOSYNA MISSAE: notitiae historicae, 631 s.; legitimitas eleemosynae, 633 ss.; num eleemosyna importet Missae tantum celebrationem, aut etiam eiusdem applicationem, 639; obligatio ex recepta eleemosyna, 640 s.; variae stipendiorum species, 644; taxatio eleemosynae, 645; quantitas eleemosynae, 646; an et quale peccatum sit aliquid petere vel accipere supra taxam dioecesanam, 647 ss.; an reus sit simoniae qui aliquid exigit vel petit ultra stipendium dioecesanum, 649; an sacerdos accipere possit pro Missae applicatione stipem dioecesana minorem, 650; quid faciendum si offerens det stipendium infra taxam, aut numerum Missarum non determinet, 651; an cesset obligatio applicandi, si eleemosyna perierit, 653; quid arceri debeat a Missarum stipe, 654.

ELEVATIO: ad elevationem sacrarum specierum pulsatur campanula, 730; cereus accenditur, 727, 12.

EPILEPTICI: num sint capaces communionis, 406.

EPISCOPUS: quoad Baptismum, 136, 182; quoad Confirmationem, 195 ss.; quoad Eucharistiam, 298; quoad SS. Sacramenti asservationem, 320 ss.; quoad expositionem SS. Sacramenti, 346 ss.; quoad Missam pro populo, 608 ss.; quoad Missarum stipendium, 645; quoad facultatem binandi, 695; quoad altare portatile, 718; quoad altare privilegiatum, 719, 9.

ERROR: num obsit valori sacramentorum, 16, 41, 2; circa applicationem Missae, 581.

EUCHARISTIA: natura, 221 ss.; partes constitutivae sacramenti eucharistici, 229 ss.; ratio specifica, 231; num sacramentum eucharisticum sit numerice unum vel multiplex, 232; effectus, 233 ss.; materia, 245 ss.; minister, 292 ss.; asservatio, 309 ss.; asservatio in hebd. maiore, 325; asservatio in eccl. cathedr. etc., 327; ornatus altaris ubi asservatur Eucharistia, 328; expositio, 346 ss. Vide *Communio*, *Sacrificium*.

EXCOMMUNICATIO: num excommunicatus recipere possit communionem, 443; num Missa applicari possit pro excommunicatis, 592. Vide *Censura*.

EXORCISMUS: notio, 92; divisio, *ibid.*; principia, 93; formula et regulae, 94.

EXPOSITIO SS. SACRAMENTI: publica et privata, 346; quando publica fieri queat, 347 ss.

EXSECRATIO: ecclesiae et oratorii, 707, 4; altaris, 715; calicis et patenae, 747 s.

F

FATUI: num sint capaces sacrae communionis, 403.

FEMINAE: quoad Baptismum privatum, 138; quoad Communionem recipiendam, 495; num et quatenus Missae inservire possint, 702.

FERIA V MAIORIS HEBDOMADAE: an et quomodo sit asservanda Eucharistia, 325; num sacra communio distribui possit, 367; num communio sit de praecepto, 430; num Missa celebrari queat, 737.

FERIA VI MAIORIS HEBDOMADAE: asservatio Eucharistiae, 326; utrum communio distribui possit, 368; num Missa celebrari queat, 736; quid si festum de praecepto occurrat in hac feria, *ibid.*

FETUS ABORTIVI: an et quomodo sint baptizandi, 159; acardiaci, 161.

FISTULA: an Communio ministranda ei qui per fistulam nutritur, 359.

FLORES: pro altaris ornatu, 731.

FORMA: sacramentorum in genere, 13 ss.; Baptismi, 126 ss.; invalida, 131; dubia, 132; ambigua, 133; Confirmationis, 194 s.; Eucharistiae, 286 ss.

FRAGMENTA: quomodo sint colligenda ex pyxide, 344; varii casus circa fragmenta, 397; ex patena colligenda, 766.

FRUCTUS SACRIFICII EUCHARISTICI: quotuplex, 549 ss.; num sit infallibilis, 561 ss.; subiectum, 563 ss.; utrum sit valoris finiti aut infiniti, 566 ss.; fructus sacrificii applicati nemini aut incapaci, cui cedat, 584 ss.. Vide *Missa*, *Sacrificium*.

FUNDATIO: Missae fundatae, 644.

G

GRAECI: Baptismus, 778; Confirmatio, 788; Eucharistia, 793; communio, 798; praeceptum paschale, 799, 3; Missa, 804 ss.

GRATIA: sanctificans et sacramentalis, prima et secunda, 4 ss.; quomodo sacramenta gratiam conferant, 6 s.; num utraque species consecrata Eucharistiae conferat maiorem gratiam quam singulae seorsim, 365.

GRATIARUM ACTIO: post communionem, 446; post Missam, 692.

GREGORIANAE MISSAE: quaenam dicantur, 722; quomodo celebrandae, *ibid.*

GUTTAE: num guttae vini, quae exterius vel interius calici adhaerent, consecrentur, 282; quid sit faciendum si guttae vini consecrati decidant in terram vel tabulam, 397.

H

HAERETICUS: num sacramenta ei ministrari possint, 62; an sit rebaptizandus haereticus conversus, 163; num Missa pro eo applicari possit, 590 s.

HORA: quoad communionem, 373; quoad Missam, 741 ss.

HORDEUM: an panis hordeaceus sit materia valida, 252.

HOSTIA: num hostiae coloratae sint materia valida et licita Eucharistiae, 253; hostiae consecrandae debent esse recentes, mundae, integrae et incorruptae 265 s.; forma, 267; num valide consecrentur hostiae in ciborio clauso, aut in calice congestae, etsi inferiores videri nequeant, 280; quid de hostiis quae lateant sub corporali, vel mappa vel in missali, sub cussino vel pede calicis, vel in tabernaculo clauso positis, *ibid.*; varii casus, 281 s.; hostiae dubie consecratae, 285; frequenter sunt renovandae, 340 ss.; distributio vel sumptio veterum hostiarum, 343; quid faciendum sit, si hostia consecrata deciderit in terram, vestem, manum aut visum viri vel mulieris, 397; quid fieri debeat de hostia inventa, *ibid.*; hostia, quae simul cum calice consecrata fuit, et non alia, debet frangi et a celebrante sumi, 527, 3; omnes caeremoniae Missae in una eademque hostia peragi debent, *ibid.*; hostiae, in Missa consecratae, usque ad peractam communionem celebrantis relinqui debent super altari, *ibid.*; hostiae dubie consecratae, 285; frequenter sunt renovandae, 340.

I

IEIUNIUM EUCHARISTICUM: brevis conspectus historicus, 448 ss.; lex de ieiunio naturali servando ante com-

munionem et Missam, 457 s., 686; conditiones requisitae ad ieiunium violandum, 459 ss.; num laedant ieiunium, aurum, argentum, plumbum, saxum, terra, palea, vitrum, lignum, capilli, ungues, cera, filum, gumma, charta, ossa fructuum et animalium, 465; lex ieiunii urget a media nocte, 467; infirmi, 468 ss.; ieiunium obligat sub gravi, 476; num liceat statim post communionem exspuere, manducare, lavare stomachum, 477; peculiares facultates durante bello, 478; causae excusantes a ieiunio, 480, 686.
Idiotae: an communicare possint, 403.
Imagines Sanctorum, 731.
Impositio manus: in Confirmatione, 192.
Incorruptio: quamdiu species maneant incorruptae in stomacho communicantis, 360.
Infantes: Baptismus infantibus catholicorum conferendus, 141; an et quando infantes infidelium sint baptizandi, 142; infantes haereticorum, schismaticorum, etc., 146; infantes expositi et inventi, 147; quoad Confirmationem, 205; quoad communionem, 401.
Infidelis: Baptismus ei conferendus, 150 ss.; num Missa applicari possit, 590 s.
Infirmi: communio infirmorum, 390; num et quando possint communicare non ieiuni, 468.
Iniectiones subcutaneae: num frangant ieiunium, 462.
Intentio: num intentio ministri inducere possit mutationem formae substantialem, 16; requisita in ministro sacramentorum, 38 ss.; quid si minister plures intentiones contrarias habeat, 44; requisita in subiecto sacramentorum, 73 ss.; num influat in laesionem ieiunii, 463; quoad communionem, 509, 5; quid sibi velit secunda vel tertia intentio in Missae applicatione, 570.
Interdictum, vide *Censura*.
Interruptio Missae, 772.
Iteratio: num et quando sacramenta iterari possint ac debeant, 21 ss.; iteratio consecrationis, 248.

K

Kalendarium: pro Missa in ecclesia et in oratorio publico ac semipublico, 776; pro Missa in oratorio privato, *ibid.*

L

Laici: num possint baptizare, 138; Eucharistiam aliis vel sibi ministrare, 307 s.; num clavem tabernaculi custodire valeant, 334 s.
Lampas: ante tabernaculum lucere debet, 339; nutrienda oleo olivarum vel cera apum, *ibid.;* varia adiuncta, *ibid.* s.
Lavatio stomachi: quoad ieiunium eucharisticum, 477.
Lector: quaenam benedictiones ipsi a iure permittantur, 89.
Lingua: minister Baptismi potest repetere lingua vernacula interrogationes et eadem lingua recipere patrinorum responsiones, 172; lingua adhibenda in Missae celebratione, 762.
Linteamina sacra, vide *Corporale, Palla, Purificatorium.*
Linteolum: usus linteoli in receptione Eucharistiae, 497.
Liquor: an et quando cesset praesentia Christi, si vino consecrato alius liquor admisceatur, 228; num vino consecrando alius liquor admisceri possit, 271.
Litterae Encyclicae: « Mediator Dei et hominum » Pii XII, 545.
Locus: Baptismi, 182; Confirmationis, 216; asservandae Eucharistiae, 310 ss.; sacrae communionis, 374, 495; Missae celebrandae, 705 ss.;

celebratio Missae extra locum sacrum, 710 s.
Lotio manuum: ante Missam, 766; post Missam, *ibid.;* linteaminum, 754.
Lumina, vide *Candelae.*

M

Malabarici: Baptismus, 783; Confirmatio, 791; Eucharistia, 793; communio, 798; praeceptum paschale, 799, 3; asservatio Eucharistiae, 800; Missa, 804 ss.
Manipulus: materia, color, benedictio, 759. Vide *Paramenta sacra.*
Manus, vide *Lotio.*
Mappae altaris: necessitas, numerus, materia, 724.
Maronitae: Baptismus, 781; Confirmatio, 786; Eucharistia, 793; communio, 798; praeceptum paschale, 799, 3; asservatio Eucharistiae, 800; Missa, 804 ss.
Materia: sacramentorum, 12; quomodo materia et forma applicari debeant, 15; requisita certitudo de valore materiae, 18; materia Baptismi, 117 ss.; Confirmationis, 191 ss.; Eucharistiae, 245 ss.; vasorum sacrorum, 746 ss.; linteaminum, 749 ss.; paramentorum, 755 ss.
Matutinum: num sit de praecepto recitatio Matutini cum Laudibus ante Missam, 692, 3.
Melchitae: Baptismus, 778; Confirmatio, 788; Eucharistia, 793; communio, 798; Communio paschalis, 799, 3; Missa, 804 ss.
Menstruatio: utrum sacram communionem impediat, 492.
Mentecapti: quoad sacram communionem, 402.
Mercimonium: quoad Missarum eleemosynas omnino vitandum, 654.
Micae: num consecratae censeri debeant micae panis, 282.
Minister: sacramentorum, 11, 33 ss.; obligatio ministrandi sacramenta ex iustitia et caritate, 52; obligatio ministri qui gerit curam animarum, 53; obligatio ministri qui non exercet curam animarum ex officio, 55; an et quando liceat petere vel accipere sacramenta a ministro indigno, 78 ss.; minister sacramentalium, 87; Baptismi, 136 ss.; Confirmationis, 195 ss.; Eucharistiae ministrandae, 297 ss.; sacrificii eucharistici, 539 ss.; inserviens Missae, 702.
Missa: notio, 527; pro populo, 606 ss.; conventualis, 664; manualis, 644; fundata, 676 ss.; Missae celebratio sine lumine aut vestibus sacris quale peccatum sit, 728, 759, 3. Vide *Applicatio, Binatio, Celebratio, Condonatio, Dies, Gregorianae Missae, Hora, Locus, Missa pro populo, Reductio, Translatio, Trinatio.*
Missa pro populo: obligatio in genere, 606; utrum Missa sit applicanda pro vivis tantum, vel etiam pro defunctis, 607; quinam teneantur Missam pro populo applicare, 608; discrimen inter Episcopos et ceteros animarum pastores, 610; num superiores religiosi teneantur Missam applicare pro subditis, 611; num cappellani monialium, carcerum, nosocomiorum, hospitalium, collegiorum etc. debeant Missam applicare, 611; utrum hac obligatione teneantur pastores qui praesunt paroeciis mere familiaribus vel personalibus, capellani militum, sacerdotes qui curam pastoralem exercent in religiosas familias vel pias domos a parochi iurisdictione subductas, rectores Saminariorum, 612; dies in quibus Missa applicari debet, 613 ss.; disciplina quoad Ecclesiam Orientalem, 809; an duae seu plures Missae sint applicandae ab iis qui praesunt duabus seu pluribus dioecesibus vel paroeciis, aut a parocho canonico seu capitulari, 622; natura oneris Missae pro populo applicandae, 623; an detur

causa excusans a Missa applicanda, 626; an et quaenam circumstantiae sint attendendae circa Missae pro populo celebrationem, 627; an et quale peccatum sit oneri Missae applicandae pro populo non satisfacere, ac circumstantias huiusmodi oneris non servare, 628; dispensationes et sanationes quoad Missam pro populo, 629.
Missale: num sit necessarium, 771.
Monstra: an et quomodo sint baptizanda, 159.
Morbus: an a sacra communione arceat, 407.
Mulier: quoad munus inserviendi Missae, 702.
Mutatio: quoad formam et materiam sacramentorum, 15; in libro baptizatorum, 187; in Missa, 768.
Muti: quoad communionem, 404.
Mutilatio verborum: in forma sacramentorum, 15; in Missa, 768.

N

Nativitatis D. festum: quoad tres Missas, 694; quoad horam, 742.
Navis: celebratio Missae in navi, 712.
Necessitas: extrema, quasi-extrema, gravis et levis in ordine ad sacramenta ministranda, 53.
Nomen: quoad baptizandum, 173; quoad confirmandum, 209, 6.

O

Oblationes: antiquitas, materia oblationum, 631; variae notitiae historicae, *ibid.*
Obsessi: num sint capaces sacrae communionis, 406.
Offerens: principalis, ministerialis, generalis et specialis in sacrificio eucharistico, 541 ss.; quinam sint fructus Missae ratione offerentium, 551.
Olea sacra: a quo benedicenda, ubi asservanda, 118.
Operatio caesarea: num sit licita et obligatoria, 158.
Opinio: quid sit, 23 s.; num opinionem probabilem liceat sequi in sacramentis ministrandis et suscipiendis, 25 ss.
Orationes: in Missa, 764 ss.
Oratorium: quid sit et quotuplex, 708; erectio, consecratio vel benedictio, *ibid.;* oratorium privatum, 709.
Orientales catholici: Baptismus, 783 ss.; Confirmatio, 784 ss.; materia Eucharistiae, 793; forma, 797; communio sub utraque specie, 798; subiectum et obligatio communionis, 799; ieiunium eucharisticum et praeceptum paschale, 799, 3; asservatio Eucharistiae, 800; expositio SS. Sacramenti, 801; renovatio specierum, 803; concelebratio, 804; facultas ter vel bis celebrandi, 805; locus et tempus celebrationis, 806 s.; ritus, 808; Missa pro populo, 809; stipendia Missarum, 811; condonatio et reductio, 812.
Ornatus: altaris, 723 ss.; calicis, 760; tabernaculi, 329 ss.
Osculum: num sit osculandus annulus Episcopi Eucharistiam ministrantis, 498.
Ostenta: an et quomodo sint baptizanda, 159.

P

Palla: materia, benedictio, 751.
Pallium altaris: num sit necessarium, 725; materia, color, *ibid.;* non est benedicendum, *ibid.*
Panis, vide *Materia.*
Paramenta sacra: amictus, 756; alba, 757; cingulum, 758; manipulus, stola et planeta, 759; pluviale, dalmatica et tunicella, *ibid.* not. 45; benedictio, 89, 755; color, 759, 2; an et quale peccatum sit celebrare sine veste sacra, 759, 3.
Paraecclesiae: apud Graecos, 720, 806.

Parochus: quoad sacramenta ministranda, 55, 136, 297 ss.; quoad sacramentalia, 89, 5; quoad Missam pro populo, 608 ss.
Particula, vide *Hostia.*
Patena: usus patenae in communione, 497; patenae materia, consecratio, exsecratio, 748.
Patrini: an et quaenam sit obligatio adhibendi patrinos in Baptismo, 176; conditiones ut valide quis sit patrinus, 177; conditiones ut licite sit patrinus, 178; obligationes patrinorum, 179; cognatio spiritualis ex Baptismo, 180; obligatio adhibendi patrinum in Confirmatione, 210; conditiones ut valide munus patrini quis gerat, 211; conditiones ut licite agat, 212; obligatio patrini, 213; cognatio spiritualis ex Confirmatione, 214.
Peccator: an et quando concedi vel denegari debeant sacramenta peccatori, 57 ss.
Peccatum: num sacramenta vivorum remittant aliquando peccata mortalia, 5, V; num sacramentalia remittant peccata venialia, 98; num peccatum veniale impediat effectus Eucharistiae, 243; utrum sacrificium Missae deleat peccata, 554.
Periculum mortis, vide *Viaticum.*
Phrenetici: quoad Baptismum, 156; quoad communionem, 406.
Pileolus: num et quibus liceat in Missae celebratione, 688.
Planeta: materia, color, benedictio, 759. Vide *Paramenta sacra.*
Poena temporalis: num remittatur per communionem, 241; Missae sacrificium delet poenam temporalem, 555.
Pollutio: num et quando impediat communionem vel Missae celebrationem, 491, 690.
Praeparatio: ad communionem, 444 s.; ad Missam, 692.
Presbyter assistens: quandonam liceat, vel non, illum adhibere, 704.
Prima communio: aetas, 410; controversia Doctorum circa aetatem, 411 ss.; decretum « Quam singulari », 415; quinam usus rationis et quaenam rerum fidei cognitio requiratur et sufficiat sive in articulo mortis sive extra, 410, 424; cuinam competat iudicium de sufficienti puerorum dispositione, 499; ius et officium parochi 500; ius admittendi ad primam communionem, 501 s.; obligatio parentum, confessarii, parochi, 504 s.
Probatio: Baptismi, 184; Confirmationis, 218.
Promissio: obligatio celebrandi ex promissione, 666.
Protonotarii: num deferre possint annulum in Missae celebratione, 688; num habere valeant presbyterum assistentem, 704; num gaudeant privilegio altaris portatilis, 718.
Purificatio: pyxidis, 344; calicis, 766.
Purificatorium: eius materia, 752; benedictione non eget, *ibid.*
Pyxis: tempore consecrationis debet esse super altari, in corporali et lapide consecrato, 281; excepto oblationis et consecrationis momento debet esse cooperta, *ibid.;* eius necessitas pro Eucharistia asservanda, 336; materia, *ibid.;* ornatus, 396, 3; num sit consecranda vel benedicenda, 336 s.; quomodo purificanda, 344.

Q

Qualitas Missae: an et quomodo purificanda, 661, 776 s.

R

Reconciliatio: ecclesiae, 707, 6; oratorii, 708, 7.
Rector ecclesiae: potest benedicere linteamina et paramenta sacra, 89; ius et officium quoad custodiam Eucharistiae, 328; debet custodire clavem tabernaculi, 333 ss.; num

teneatur admittere sacerdotes ad celebrandum in sua ecclesia, 700; num possit exigere taxam propter utensilia, 701.

Rector Seminarii: quoad Eucharistiam ministrandam, 298.

Reductio Missarum: potestas reducendi cuinam competat, 681; conditiones, *ibid.*

Regulares; quoad communionem, 298; quoad Eucharistiam asservandam, 314, 317, 6; num Praelati regulares teneantur Missam celebrare pro subditis, 611; Missa celebranda ex obedientia vel praecepto, 665.

Religiosi Societatis Iesu: quoad stipendium Missarum, 645, not. 47; decretum S. C. Concilii, 645; quoad Missas celebrandas ex obedientia et ex praescripto constitutionum, 665, not. 16.

Reliquiae, 731.

Repositorium, vide *Feria V maioris hebdomadae.*

Reviviscentia: an et quando sacramenta reviviscant, 9 s.

Ritus: observantia rituum in sacramentis conficiendis, ministrandis et suscipiendis, 50; ritus Baptismi, 166 ss.; Confirmationis, 208 s.; communionis ministrandae, 386 ss.; in emittendis aut renovandis votis religiosis, 389; communionis recipiendae, 494; Missae, 761. Vide *Ambrosianus ritus, Ritus orientalis.*

Ritus orientalis, vide *Orientales.*

Rubricae Missalis: quid sint, 763; quomodo dividantur, *ibid.;* quaenam praeceptivae sint, et quaenam directivae, *ibid.;* an et quale peccatum sit eas negligere, 764 ss.

Rumeni: Baptismus, 778; Confirmatio, 788; Eucharistia, 793; communio, 798; communio paschalis, 799, 3; Missa, 804 ss.

Rutheni: Baptismus, 777; Confirmatio, 788; Eucharistia, 795; communio, 798; praeceptum paschale, 799, 3.

S

Sabbatum Sanctum: Baptismus adultorum, 181; sacra communio, 369; Missa, 738 s.

Saccharum: num admisceri possit vino, 273.

Sacerdos: minister sacramentorum, 37; sacramentalium, 89; Baptismi, 136; Confirmationis, 195; Eucharistiae, 292; an et quanam ratione possint plures ministri eandem materiam consecrare, 293 ss.; minister Eucharistiae ministrandae, 297; sacerdos tenetur aliquando Missam celebrare, 602 ss.; quando laudabiliter abstineat a celebrando, 604 s.; num Episcopus obligare possit sacerdotes ad celebrandum singulis dominicis et festis de praecepto, *ibid.;* celebraturus quas dispositiones ex parte corporis praeseferre debeat, 684 ss.; num corporis vitium impediat quominus celebret, 490; utrum pollutio, 491; quando possit celebrare non ieiunus, 480; dispositiones ex parte animi, 691; vestes sacerdotales, 755 ss.

Sacramentalia: notio, 84; quomodo differant a sacramentis, 85; divisio, 86; minister, 89; effectus, 95; num sit infallibilis, 96; effectus in specie, 97 ss.; ritus, 104; subiectum, 105; quomodo tractandae res consecratae vel benedictae, 106; an potestas conficiendi sacramentalia amitti potest, 107; an et quando res vel personae benedictae aut consecratae amittant benedictionem vel consecrationem, 108; num aliquid percipi possit pro administratione sacramentalium, 81 ss. Vide *Benedictio, Exorcismus.*

Sacramentum: definitio, 1 ss.; numerus, 3; effectus, 4 ss.; quomodo gratiam conferat, 6; divisio, 7; reviviscentia, 9 s.; sacramenta V. L., 10; discrimen inter sacramenta V. L. et sacramenta N. L., 10; elementa constitutiva sacramenti, 11; materia, 12; forma, 13; coniunctio materiae et formae, 14 ss.; potestas ecclesiae circa sacramenta, 20; iteratio sacramenti, 21 ss.; utrum in sacramentorum administratione et susceptione liceat sequi opinionem probabilem, 23 ss.; minister, 33 ss.; requisita in ministro ad validam sacramentorum administrationem, 35 ss.; requisita ad licitam confectionem et administrationem, 45 ss.; obligatio sacramenta ministrandi, 52 ss.; obligatio denegandi, 57 ss.; simulatio et dissimulatio sacramentorum, 66 s.; subiectum, 68; valida receptio, 69 ss.; licita susceptio, 76 ss.; num possit minister aliquid percipere pro sacramentorum administratione, 81 ss. Vide *Baptismus, Confirmatio, Communio, Eucharistia.*

Sacrificium: notio, 527; quatuor sunt de ratione sacrificii, 527, 3; utrum sacrificium conveniat cum sacramento, *ibid.;* divisio, 528; principia, 529 ss.; essentia sacrificii eucharistici, 533 ss.; num consecratio utriusque speciei sit necessaria ad essentiam sacrificii eucharistici, 536 s.; ratio formalis sacrificii, 538; quis et quotuplex offerens, 539 ss.; an et quo sensu sacerdotes ab Ecclesia praecisi et reiecti valide sacrificium offerant, 547 s.; fructus, 549 ss.; valor sacrificii eucharistici, 566 ss.; obligatio perficiendi sacrificium interruptum, 774. Vide *Eucharistia, Fructus, Missa.*

Sacrilegium: quoad sacramenta conficienda et ministranda, 46 ss.; quoad sacramenta recipienda, 76 ss.; post communionem vel Missam, 361 s.

Schismaticus: num recipere possit sacramenta, 62; num Missam celebrare valeat, 547; num pro eo Missa applicari possit, 590.

Secreta: quomodo recitanda, 775.

Semifatui: num sint capaces communionis, 403.

Sepulcrum, vide *Feria V maioris hebdomadae.*

Sensibus destituti: an Communio ipsis dari queat, 406.

Siligo: an panis ex ea confectus sit materia valida, 251.

Somnia: num somnia inhonesta impediant communionem, 492.

Species sacramentales: natura, 222 ss.; exsistunt in obiectiva realitate et carent subiecto, 225; quamdiu Christus maneat sub speciebus consecratis, 227 ss.; num species consecratae habeant solum munus significandi, vel potius vim sanctificandi, 230; species corruptae, 345; num traiectio specierum in stomachum sit necessaria ut quis vere communicet, 358; quamdiu maneant incorruptae in stomacho suscipientis, 360; num utraque species conferat maiorem gratiam, quam singulae seorsim, 365; communio sub utraque specie non est necessaria, 385, 422; an et quo sensu requiratur traiectio in stomachum alicuius rei, ut frangatur ieiunium eucharisticum, 459 ss.

Status gratiae: ad sacramenta licite conficienda et ministranda, 46 ss.; ad sacramenta licite suscipienda, 77; quoad communionem, 438; quoad Missam, 691.

Stipendium, vide *Eleemosyna.*

Stola: pro administratione Eucharistiae extra Missam, 386 s.; pro communione suscipienda, 496; materia, color, benedictio, 759.

Stomachi lavatio: quoad ieiunium eucharisticum, 462.

Subiectum: sacramentorum, 68 ss.; sacramentalium, 105; Baptismi, 140 ss.; Confirmationis, 202 ss.; communionis, 398 ss.; fructuum sacrificii eucharistici, 563 ss.

Superpelliceum: pro Eucharistia ministranda, 386 s.; pro Eucharistia recipienda, 496; in ministro qui inservit et respondet Missae, 702, 5.

SURDI: quoad sacram communionem, 404.

SYRI: Baptismus, 779; Confirmatio, 785; Eucharistia, 794; communio, 798; praeceptum communionis paschalis, 799, 3; Missa, 804 ss.

T

TABACUM: num frangat ieiunium eucharisticum, 462.

TABELLA: num tabella ex metallo adhiberi possit in communione recipienda, 497; tabella Missarum, 678; secretarum, 729.

TABERNACULUM: debet esse inamovibile et in media parte altaris positum, 329; forma *ibid.*; ornatus, *ibid.* ss.; num sit benedicendum, 331; clavis tabernaculi, 333 ss.

TACTUS: quibus liceat tangere vasa sacra, 753.

TAXA: pro sacramentorum administratione nihil exigere vel petere potest minister, praeter oblationes rite admissas, 81; taxa occasione ministrationis sacramentorum et sacramentalium, *ibid.* ss.; eleemosyna Missarum, 631 ss.; sacrorum utensilium, 701.

TEMPUS: quoad Baptismum, 141; quoad Confirmationem, 205; quoad communionem ministrandam, 373; quoad primam communionem, 410; quoad communionem paschalem, 427; quoad Missam, 657.

TESTIMONIUM: Baptismi, 185; Confirmationis, 219.

TITULUS: ecclesiae, 707; altaris, 716.

TRANSLATIO MISSARUM: 683.

TRANSMISSIO MISSARUM: Missa alteri sacerdoti celebranda tradita, 667 ss.; num aliquid ex eleemosyna retineri possit, 670; onera Missarum Ordinario tradenda, 673.

TRANSUBSTANTIATIO: quid sit, 225.

TRINATIO: 694.

TUSSIS: num impediat sacram communionem, 407.

U

URCEOLI, vide *Ampullae*.

UTENSILIA SACRA, vide *Linteamina* et *Vasa sacra*.

V

VASA SACRA, vide *Calix*, *Pyxis*.

VELUM: pyxidis, 336, 3; calicis, 760.

VESTES SACRAE, vide *Alba*, *Planeta*, etc.

VESTIS TALARIS: necessitas, forma, etc., 724.

VIATICUM: in mortis periculo urget necessitas Viaticum recipiendi, 421, 432; num qui eadem die sacra communione fuerint refecti, possint denuo communicare in vitae discrimine, 433; num, superveniente mortis periculo, teneatur iterum communicare qui paucis ante diebus ex devotione communicavit, *ibid.*; num, perdurante mortis periculo, Viaticum pluries ministrari liceat ac deceat, 434; Viaticum non est nimium differendum, 435.

VICARIUS: actualis, adiutor, oeconomus, substitutus, quoad Baptismum, 136; quoad Eucharistiam, 298; quoad Missam pro populo, 608.

VICARIUS CAPITULARIS: tenetur Missam celebrare pro populo, 608; num statuere possit eleemosynam Missarum, 645. Vide *Vicarius Generalis*.

VICARIUS GENERALIS: quoad Baptismum, 136; quoad Eucharistiam, 298; quoad asservationem Eucharistiae, 320; non tenetur celebrare Missam pro populo, 608; quoad Missarum eleemosynam, 645; quoad facultatem binandi, 695.

VIGILANTIA: circa Missas, 667.

VINUM, vide *Materia*.

VOMITUS: num impediat sacram communionem, 407.

VOTUM: obligatio celebrandi ex voto, 666.

Stabil. Graf. Marietti - Via Legnano 23 - Torino — Finito di stampare in Gennaio 1953

ADDENDA

Pag. 439, post n. 479 addatur.

479.bis Constitutio Apostolica Pii XII « *De disciplina servanda quoad ieiunium eucharisticum* » diei 6 ian. 1953, plures easque magni momenti inducit mutationes.

Praestat referre singulas Normas in praedicta Constitutione contentas.

« Haec igitur omnia, quæ sequuntur, Apostolica auctoritate Nostra decernimus ac statuimus:

Norma I. Ieiunii eucharistici lex, a media nocte pro iis omnibus vigere pergit, qui in peculiaribus condicionibus non versentur, quas per Apostolicas has Litteras expósituri sumus. Principium tamen generale et commune omnibus in posterum esto, sive sacerdotibus, sive christifidelibus: aquam videlicet naturalem Eucharisticum ieiunium non frangere.

Norma II. Infirmi, etiamsi non decumbant, aliquid sumere possunt, de prudenti confessarii consilio, per modum potus, vel verae medicinae, exceptis alcoholicis. Eadem facultas sacerdotibus infirmis conceditur Missam celebraturis.

Norma III. Sacerdotes, qui vel tardioribus horis, vel post gravem sacri ministerii laborem, vel post longum iter celebraturi sunt, aliquid sumere possunt per modum potus, exclusis alcoholicis; a quo tamen se abstineant saltem per spatium unius horae, ante quam sacris operentur.

Norma IV. Qui autem bis, vel ter Missam celebrent, ablutiones sumere possunt, quae tamen, in hoc casu, non vino, sed aqua tantum fieri debent.

Norma V. Christifideles pariter, etiamsi non infirmi, qui ob grave incommodum - hoc est, ob debilitantem laborem, ob tardiores horas, quibus tantum ad Sacram Synaxim accedere possint, vel ob longinquum iter, quod suscipere debeant - ad Eucharisticam mensam omnino ieiuni adire nequeant, de prudenti confessarii consilio, hac perdurante necessitate, aliquid sumere possunt per modum potus, exclusis alcoholicis; a quo tamen se abstineant saltem per spatium unius horae, antequam Angelico enutriantur Pane.

Norma VI. Si rerum adiuncta id necessario postulant, locorum Ordinariis concedimus ut Missae celebrationem vespertinis, ut diximus, horis permittere queant, ita tamen ut haec initium non habeat ante horam IV post meridiem, sive in festis de praecepto, quae adhuc vigent, sive in illis quae olim viguerunt, sive primis uniuscuiusque mensis feriis sextis, sive denique in illis sollemnibus, quae cum magno populi concursu celebrentur, atque etiam, praeter hos dies, semel in hebdomada, servato a sacerdote ieiunio trium horarum quoad cibum solidum et potus alcoholicos, unius autem horae quoad ceteros potus non alcoholicos. In his autem Missis christifideles ad Sacram Synaxim accedere poterunt, hac eadem servata norma ad ieiunium Eucharisticum quod attinet, firmo praescripto can. 857.

Evangelii autem praeconibus, in territoriis Missionum, peculiarissimis perpensis condicionibus in quibus versantur, ob quas raro plerumque habentur sacerdotes, qui longinquas stationes invisere queant, Locorum Ordinarii eiusmodi facultates concedere poterunt ceteris etiam hebdomadis diebus ».

Accedit **Instructio S. Officii** eiusdem diei 6 ian. 1953 « *De disciplina circa ieiunium eucharisticum servanda* », cuius capita praecipua haec sunt:

« Itaque, ut normae ad huiusmodi concessiones pertinentes ubique conformi ratione serventur atque evitetur quaelibet interpretatio, quae concessas facultates amplificet, utque ab omni abusu hac de re caveatur, Suprema haec Sacra Congregatio Sancti Officii, iussu mandatuque Summi ipsius Pontificis, statuit quae sequuntur:

Quoad infirmos sive fideles sive sacerdotes

(Const. n. II)

1. Fideles infirmi, etiamsi non decumbant, aliquid sumere possunt per modum potus, exceptis alcoholicis, si, suae infirmitatis causa, usque ad sacrae communionis receptionem ieiunium absque gravi incommodo, nequeunt servare integrum; possunt etiam aliquid sumere per modum medicinae, sive liquidum (exclusis alcoholicis), sive solidum, dummodo de vera medicina agatur, a medico praescripta vel uti tali vulgo recepta. Advertendum autem est, non posse tamquam medicina haberi quodlibet solidum pro nutrimento sumptum.

2. Condiciones, quibus quis dispensatione a lege ieiunii frui possit, nulla adiecta ante communionem temporis limitatione, prudenter a confessario perpendendae sunt, neque quisquam sine eius consilio uti potest. Confessarius autem suum consilium dare poterit sive in foro interno sacramentali, sive in foro interno extrasacramentali, etiam semel pro semper, perdurantibus eiusdem infirmitatis condicionibus.

3. Sacerdotes infirmi, etiamsi non decumbant, dispensatione pariter uti possunt, sive sint Missam celebraturi, sive sanctissimam Eucharistiam recepturi.

Quoad sacerdotes qui in peculiaribus adiunctis versantur

(Const. nn. III et IV)

4. Sacerdotes non infirmi, qui *a*) vel *tardioribus horis* (i. e. post horam nonam), *b*) vel *post gravem sacri ministerii laborem* (v. gr. iam a summo mane seu per longum tempus), *c*) vel *post longum iter* (i. e. saltem 2 km. circiter pedibus percurrendum, vel proportionate longius pro variis vehiculis adhibitis, difficultatis quoque itineris vel personae habita ratione), celebraturi sunt, aliquid sumere possunt per modum potus, exclusis alcoholicis.

5. Tres casus supra numerati tales sunt, ut omnia comprehendant rerum adiuncta, in quibus legislator praefatam facultatem concedere intendit ideoque evitetur quaelibet interpretatio quae concessas facultates amplificet.

6. Sacerdotes, qui in hisce adiunctis versantur aliquid sumere possunt per modum potus semel vel pluries, servato ieiunio unius horae ante Missae celebrationem.

7. Praeterea omnes sacerdotes, qui bis vel ter sunt Missam celebraturi, possunt in prioribus Missis duas ablutiones a rubricis Missalis praescriptas sumere, sed tantum adhibita aqua, quae quidem, iuxta novum principium, ieiunium non frangit.

Qui tamen die Nativitatis Domini vel in Commemoratione omnium fidelium defunctorum tres Missas sine intermissione celebrat, quod ad ablutiones attinet, rubricas observare tenetur.

8. Si vero sacerdos, qui bis vel ter Missam celebrare debet, per inadvertentiam vinum quoque in ablutione sumat, non vetatur quominus secundam et tertiam Missam celebret.

Quoad fideles qui in peculiaribus adiunctis versantur

(Const. n. V)

9. Fidelibus pariter, qui non infirmitatis causa, sed *ob aliud grave incommodum* ieiunium eucharisticum servare nequeunt, aliquid sumere licet per modum potus, exceptis tamen alcoholicis et servato ieiunio unius horae ante sacrae communionis receptionem.

10. Casus autem, in quibus *grave incommodum* habetur, tres enumerantur, quos extendere non licet.

a) *Labor debilitans* ante sacram communionem susceptus. Hoc labore afficiuntur tum opifices, qui, officinis vel vehicularibus maritimisque muneribus vel aliis publicae utilitatis officiis addicti, diu noctuque per vices occupantur; tum illi, qui ex officio vel ex caritate noctem vigilem transigunt (v. gr. valetudinarii, custodes nocturni, etc.); tum mulieres praegnantes et matresfamilias, quae, antequam ecclesiam adire queant, in domesticis negotiis per longum tempus incumbere debent, etc.

b) *Hora tardior, qua sacra communio recipitur.* Sunt enim haud pauci fideles, qui tantummodo serioribus horis possunt apud se sacerdotem habere, qui Sacris operetur; sunt pueri complures, quibus nimis grave est, antequam ad scholam se conferant, ecclesiam adire, angelico pane vesci, postea vero domum reverti, ientaculi sumendi gratia.

c) *Longum iter peragendum*, ut ad ecclesiam perveniatur. Longum autem hac super re habendum iter, ut supra explicatum est (n. 4), si saltem 2 km. circiter pedibus percurrendum, vel proportionate longius pro variis vehiculis adhibitis, difficultatis quoque itineris vel personae habita ratione.

11. Causae quidem gravis incommodi sunt prudenter a confessario pensitandae in foro interno sacramentali vel non sacramentali; neque absque eiusdem consilio fideles non ieiuni sanctissimam Eucharistiam recipere possunt. Confessarius autem consilium eiusmodi dare potest etiam *semel pro semper*, causa eadem gravis incommodi perdurante.

Quoad Missas vespertinas

(Const. n. VI)

Constitutionis vi *Ordinarii locorum* (cfr. can. 198) facultate fruuntur permittendi in proprio territorio Missae vespertinae celebrationem, si adiuncta id necessario exigunt, praescripto can. 821, § 1, non obstante. Bonum enim commune aliquando sacrorum mysteriorum celebrationem post meridiem expostulat: v. gr. pro quarundam industriarum opificibus, qui festis quoque diebus laboribus succedunt in vices; pro illis operariorum classibus, qui matutinis festorum horis occupantur, ut muneribus portuum addicti; pro iis pariter, qui ex dissitis etiam regionibus maxima frequentia in unum locum conveniunt, ad quandam festivitatem religiosam vel socialem celebrandam, etc.

12. Tamen eiusmodi Missae celebrari possunt non ante horam quartam post meridiem, ac tantummodo in certis diebus *taxative* statutis seu

a) festis de praecepto vigentibus, ad normam can. 1247, § 1;

b) festis de praecepto suppressis, iuxta Indicem a S. Congregatione Concilii editum, die 28 Decembris 1919 (cfr. *A. A. S.* vol. XII, 1920, pp. 42-43);

c) primis cuiusque mensis feriis sextis;

d) ceteris sollemnibus, qui cum magno populi concursu celebrantur;

e) die uno in hebdomada, praeter dies supra memoratos, si bonum peculiarium personarum classium id postulat.

13. Sacerdotes, qui pomeridianis horis Missam celebrant, itemque fideles qui in eadem sacram communionem recipiunt, possunt *inter refectionem*, permissam usque ad tres horas ante Missae vel communionis initium, sumere *congrua moderatione* alcoholicas quoque potiones inter mensam suetas (v. gr. vinum, cerevisiam, etc.), exclusis quidem liquoribus. Ante vel post dictam refectionem sumere possunt (*exceptis omne genus alcoholicis*), aliquid per modum potus, usque ad unam horam ante Missam vel communionem.

14. Sacerdotes, eodem die, nequeunt mane et vespere Sacrum litare, nisi potestatem expressam bis terve Missam celebrandi habeant, ad normam can. 806.

Fideles pariter, eodem die, nequeunt mane et vespere ad sacram Synaxim accedere, ad praescriptum can. 857.

15. Fideles, quamvis non sint de eorum numero, pro quibus Missa vespertina forte instituta sit, ad sacram Synaxim libere accedere possunt, *infra dictam Missam* vel *proxime ante et statim post* (cfr. can. 846), servatis, quod attinet ad ieiunium eucharisticum, normis supra relatis.

16. In locis vero, ubi non *ius commune*, sed *ius missionum* viget, Ordinarii Missas vespertinas omnibus in hebdomada diebus, iisdem concionibus permittere possunt.

Monita ad normas exsequendas

17. Ordinarii sedulo invigilent, ut omnis abusus et irreverentia erga sanctissimum Sacramentum plane vitetur.

18. Pariter curent, ut nova disciplina a cunctis subditis uniformiter observetur, eosque doceant, omnes facultates et dispensationes, tum territoriales tum personales, hactenus a Sancta Sede concessas, abrogatas esse.

19. Constitutionis atque huius Instructionis interpretatio textui fideliter adhaereat, neque ullo modo facultates tam favorabiles amplificet. Quod ad consuetudines attinet, quibus a nova disciplina discrepare contingat, clausula illa abrogativa animadvertenda est: « contrariis quibuslibet non obstantibus, peculiarissima etiam mentione dignis ».

20. Ordinarii et sacerdotes, qui datis a Sancta Sede facultatibus perfrui debent, fideles studiose excitent, ut frequenter Missae Sacrificio adstare velint et pane eucharistico reficiantur, opportunisque inceptis, praesertim sacra praedicatione, illud promoveant spirituale bonum, cuius adipiscendi gratia Summus Pontifex Pius XII Constitutionem edere voluit.

Summus Pontifex, hanc Instructionem approbans, statuit, ut ipsa promulgetur per editionem in *Actis Apostolicae Sedis* una cum Constitutione Apostolica *Christus Dominus* ».